

A TETTESÉG ÉS RÉSZESSÉG TANA.

IRTA
WLASSICS GYULA.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÁLTAL A SZTROKAY-JUTALOMMAL
KOSZORÚZOTT PÁLYAMUNKA (A BŰNKISÉRLET ÉS BEVÉGZETT BŰN-
CSELEKMÉNY, A TETTESÉG ÉS RÉSZESSÉG TANA) I. KÖTETÉNEK

TELJESEN ÁTDOLGOZOTT ÚJ KIADÁSA.

Ára 6 forint.

BUDAPEST, 1893.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

CONFIDENTIAL

ATLANTIC OCEAN

ATLANTIC OCEAN

ATLANTIC OCEAN

ATLANTIC OCEAN

ATLANTIC OCEAN

ATLANTIC OCEAN

A TETTESÉG ÉS RÉSZESSÉG TANA.

IRTA

WLASSICS GYULA.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÁLTAL A SZTRÓKAY-JUTALOMMAL
KOSZORÚZOTT PÁLYAMUNKA (A BÜNKISÉRLET ÉS BEVÉGZETT BÜN-
CSELEKMÉNY, A TETTESÉG ÉS RÉSZESSÉG TANA) I. KÖTETÉNEK

TELJESEN ÁTDOLGOZOTT ÚJ KIADÁSA.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

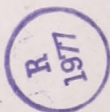
1893.

219721

A. T. AKADÉMIA
FÖTTKÁRI HIVATALA

A. M. T. AKADÉMIA
FÖTTKÁRI HIVATALA

Budapest. Az „Athenaeum” r. társ. könyvnyomdaja.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 973/1958.....52.

TARTALOMMUTATÓ.

Előszó az első kiadáshoz	IX
Előszó a második kiadáshoz	XI
Bevezetés az első kiadáshoz	XIV

ELSŐ FEJEZET.

A tettesség tana	5
------------------------	---

I. Bevezetés a tettesség tanához (5. l.) — II. A bűntény alanya és tettese közötti különbség (8. l.) — III. A tettesség kérdése. Bünszerző-elméletek. Feuerbach. Berner (9. l.) — IV. Köstlin (11. l.) — V. Stübel, Marezoll (11. l.) — VI. A »bünszerzőség« kritikája. Hälschner, Mittermayer, Zachariä (13. l.) — VII. Schütze. A bünszerzőség keletkezése (14. l.) — VIII. A bünszerzőség és az újabb törvényhozások. Binding, Berner (16. l.)

MÁSODIK FEJEZET.

A részesség fogalmi köre	18
--------------------------------	----

A részesség mint vitás kérdés. A régi és az új tan (18. l.) — I. A részesség fogalma (23. l.) — II. A szándékosság mint a bűnrészesség lényeges kelléke: a gondatlan, vétkes bűnrészesség (25. l.) — III. A kölcsönös egyetértés, tudat- és akarat-egység. Curiánk judikaturája. Törvényhozásunk. Német jogtudósok (28. l.) — IV. Judikaturánk a szándékot meghaladó cselekmények részességéről (35. l.) — V. A szándékos közreműködésnek létesülnie kell. Bűnpártolás (44. l.) — VI. A részesség járulékos természete és ennek következményei. Látszólagos részesség. Közvetett tettesség (45. l.) — VII. A részesség csak több alany által elkövethető bűntényeknél. A részesség különböző osztályozása (51. l.)

HARMADIK FEJEZET.

A szükségszerű részesség tana	54
-------------------------------------	----

A szükségszerű részesség tanának fejlődése. Stübel, Henke, Heffter, Köstlin, Heberlin, Berner, Hälschner és Schütze (57. l.) Büntető törvényünk. A concursus necessarius (60. l.)

NEGYEDIK FEJEZET.

A bünszövetség és bűnbanda.	
A. A bünszövetség tana	63

A tan keletkezése. Feuerbach és követői. Stübel. A szövetség-elmélet alapelvei és vitás tételei (63. l.) — I. Köstlin (69. l.) —

A*

II. Bar (69. l.) — III. Langenbeck (73. l.) — IV. Hälschner (74. l.) — V. Berner (74. l.) — VI. Buri és John (79. l.) — Kibontakozás a szövetséglelméletből (81. l.)

B) A bűnbanda 84

A »bűnbanda« fogalma. Köstlin, Feuerbach, Heffter, Berner banda-elmélete (86. l.) Törvényhozások (91. l.) Összegezés (94. l.)

ÖTÖDIK FEJEZET.

Főbb adatok a részesség általános történetéből.

A) A római jog 95

I. A források méltatása. — II. A római jog intézkedései a részesség tárgyában. Langenbeck (98. l.) — III. Műkifejezések (100. l.) — IV. A részesek büntetése (107. l.)

B) A canonjog 107

Az alanyi elem az előtérben. A tárgyi elem szerepe. A bűnrészes büntetése.

C) A germán jog 111

A tárgyi elem uralkodása. Régi german lexek. A »Gefolgschaft« (113. l.) A részesek büntetése. Műnyelv (117. l.)

D) Az olasz praktikusok 119

A római és canonjog befolyása. Gaudius, Vitalinis, Bossius, Menochius, Farinacius s az egyenlő büntetés hívei (Clarus, Tiber Decianus).

E) Német tartományok 121

I. Schwarzenberg, Bambergensis, Carolina (121. l.) — II. A XVI. század irodalma. Szász constitutiók (124. l.) Carpoz (126. l.) — III. A XVII. század irodalma. Matthäus, Puffendorf és Kresz (128. l.) — IV. A XVIII. század irodalma. Böhmer (130. l.) — V. A részesség felosztásai. Stübel (132. l.) — VI. Feuerbach és követői (133. l.)

F) A francia és angol jog 133

Régi ordonnance-ok, törvények. A Code (134. l.) Az angolok megkülönböztetései a részesség terén. Common law (135. l.)

G) Jogtörténeti adatok hazai jogunkból 136

I. Corpus juris hung. Fautoratus (136. l.) — II. Huszty és Bodó (140. l.) — III. Vuchetich (142. l.) A részesek büntetendősége a régi jogban (145. l.) — IV. Szlemenics (148. l.) — V. A régebbi judikatura álláspontja (150. l.) — VI. Régibb hazai bünt. javaslatok (150. l.) Az 1791-i, (151. l.) az 1827-i (153. l.) és az 1843-i javaslat (154. l.) — VII. A büntetőjogtan fellendülése. Pauler Tivadar (159. l.) A magyar büntetőtörvény javaslatának megokolása (160. l.)

HATODIK FEJEZET.

A részesség fajai 162

A részesség osztályozásának módjai (162. l.) — I. Áttekintés a rendszerek felett. Erkölcsi és anyagi részesség. Carmignani (164. l.) Chauveau és Hélie (166. l.) Rossi (167. l.) Garraud (168. l.) Haus (169. l.) — II. Carrara (171. l.) — III. A német büntetőjogászok (175. l.)

HETEDIK FEJEZET.

Az alanyi és tárgyi elmélet a részesség területén ... 177

I. Az okság törvényének tana (177. l.) — II. Az alanyi elmélet általában (192. l.) — III. A tárgyi elmélet (195. l.) — IV. A tárgyi elmélet és tételes jogunk (197. l.)

NYOLCZADIK FEJEZET.

A felbujtó.

1. §. A felbujtó fogalma, különös tekintettel a tételes jogra 199

A szabad akarat-elhatározás (199. l.) Bünszerző-e a felbujtó (202. l.) A felbujtó fogalma (203. l.) Törvényhozások (205. l.) Áttekintés a tételes jog felett és a magyar törvény fogalmi meghatározása (209. l.)

2. §. A felbujtó fogalma az elméletben ... 211

I. Berner (211. l.) — II. Az alanyi elmélet. Buri (213. l.) — III. A tárgyi okság elmélete és hívei (218. l.) Luden, Schütze (124. l.) — IV. Geyer (225 l.) — V. Liszt, Merkel, Binding, Birkmeyer, Kohler, Meyer H. (227. l.) — VI. Összefoglalás (230. l.) — VII. 1. Haus (233. l.) 2. Chauveau és Hélie (234. l.) 3. Boitard (235. l.) 4. Rossi, 5. Garraud, 6. Carrara (237. l.)

3. §. A felbujtás módjai ... 239

A felbujtóról általában (239. l.) — I. A megbízás, mandatum (240. l.) Parancs (242. l.) — Ajándék és ígérés; fölberlés (243. l.) Ratihabitio (246. l.) — III. Tanács (247. l.) — IV. A kérelem (249. l.) — V. A rábeszélés és csábítás (250. l.) — VI. Erőszak, fenyegetés (251. l.) — VII. Tévedésbe ejtés; tévedéssel visszaélés (252. l.) — VIII. A kívánság kifejezése, mint a felbujtás alakzata (253. l.) — IX. Negatív felbujtás (254. l.) A machinatio (255. l.) A felbujtás lényege nem az alakban rejlik.

4. §. A látszólagos felbujtás (közvetett tettesség) esetei ... 256

I. Beszámítási képességgel nem bíró egyén felhasználása (256. l.) — II. Tévedésbe ejtés; tévedéssel visszaélés (257. l.) — III. A »vis absoluta« esete; fenyegetés (259. l.) — IV. Föltétlenül kötelező parancs (260. l.) — V. Gondatlanság (261. l.)

5. §. A már elhatározott egyén (alias facturus) felbujtása ... 261

Berner, Köstlin (262. l.) Bar (264. l.) Schütze (269. l.) Langenbeck (269. l.)

6. §. A nem sikerült felbujtás ... 269

A régi és az új tan (269. l.) — I. Zachariä (271. l.) — II. Buri (274. l.) — III. Berner (276. l.) — IV. Bar (277. l.) — V. Köstlin (280. l.) — VI. Francia és belga jogászok (282. l.) — VII. Összefoglalás és törvényhozások (283. l.) — VIII. Nyilvános felhívás mint del. sui generis a tételes jogban. Geyer (287. l.) — Agent provocateur (293. l.)

7. §. A felbujtás túllépése (excessus mandati) ... 294

I. Az excessus mandati látszólagos esetei (294. l.) Kitka, Berner és Langenbeck (299. l.) Buri (303. l.) Kohler, Liszt (304. l.) — II. Kitka (306. l.) Haus (309. l.) Törvényhozások (310. l.) — III. Újabb bünt. törvények az exc. mandatról (310. l.) A belga kamarai biz. jelentése. Haus. A felbujtó terhére eső beszámítás: 1. az eszközök megválasztásában túllépés esetén (311. l.) 2. ha a tettes a felbujtottnál egyéb,

vagy azzal összefüggőleg más büntényt is követ el) (312. l.)
 3. félbenhagyott büntény esetén (313. l.) — IV. A francia jog álláspontja. Rossi. Chauveau és Hélie (315. l.) — V. Az újabb olasz iskola. Carrara (318. l.)

8. §. Tévedés a büntény tárgyában. (Error in objecto, in persona) 320

A Rose-Rosahl-est s az ebből az »error in objecto« tárgyában keletkezett irodalmi vita (321. l.) — Schütze (323. l.)
 Aberratio delicti (325. l.)

9. §. A »személyes tulajdonságok és körülmények« tana ... 330

Törvényhozások. Btjavaslatunk 73. és 74. §§-ai (330. l.) —
 I. Chauveau és Hélie (337. l.) — II. Boitard (342. l.) — III. Garraud (346. l.) Lefort stb. (347. l.) — IV. A francia tanok hatása Belgiumban. A bizottsági jelentés (348. l.) Haus (354. l.) — V. Az olasz irodalom. Carrara (356. l.) — VI. A kérdés állása Németországban. A) A birod. büntetőjavaslat (360. l.) B) Schwarze (360. l.) C) Schütze (363. l.) D) Köstlin (364. l.) E) Hälschner (367. l.) F) Birkmeyer, Liszt, Binding (368. l.) Olshausen, Merkel (370. l.) — VII. A felbujtó személyi viszonyai. A) Általános szabály (371. l.) B) A tettes személyi viszonyainak befolyása a felbujtóra (373. l.) C) Visszaesés (376. l.) D) Szolgálati, házközösségi viszony (376. l.) — A szándékosság különböző fajtái (379. l.)

10. §. A személyes körülmények tana a hazai gyakorlatban 379

1. Beszámíthatatlan állapot. Fiatal kor. Visszaesés, rokonság. (379. l.) 2. Gyermeekölés (380. l.) 3. Szolgálati viszony (384. l.) Az olasz törvény helyes álláspontja (389. l.)

11. §. A visszalépés ... 390

A) A felbujtó visszalépése (391. l.) Köstlin, Bar (393. l.) Haus (394. l.) Buri (395. l.) Kohler (396. l.) — B) A felbujtott visszalépése (397. l.) Bar (398. l.) Langenbeck (399. l.)

12. §. A felbujtás járulékos természetének néhány következményéről ... 402

1. Elévülés (403. l.) — 2. Magánindítványra üldözendő bünt. cselekmény (406. l.) — 3. Egyéb esetekben (408. l.)

13. §. A társfelbujtó ... 409

Közvetett felbujtás (411. l.) Felbujtói és értelmi segédei szándék (412. l.)

14. §. A felbujtás fogalma a gyakorlatban ... 413

I. A német Reichsgericht judikaturája (414. l.) A felbujtás fogalma a hazai gyakorlatban (420. l.) — II. »Reábirásra« vonatkozó judikatura (420. l.) Biztatás, egyszerű felhívás (421. l.) A büntény elkövetésének lehetetlensége mint a felbujtás eleme (422. l.) Successiv felbujtás (423. l.) — III. A felbujtás járulékos természetének következményei (426. l.) A felbujtás és a tárgyiokosság elmélete (428. l.) Több részességi faj (428. l.) Excessus mandati (429. l.) A természeténél fogva felbujtói cselekmény a tényálladék-cselekvényben (434. l.)

KILENCZEDIK FEJEZET.

A bűnségéd ... 436

1. §. A bűnségéd fogalma, különös tekintettel a társtettes fogalmára ... —

2. §. A bűnségély fogalma az elméletben ... 440

I. Franciaország (440. l.) Chauveau és Hélie, Rossi (441. l.) Lefort (445. l.) Bertauld, Garraud (446. l.) — II. Belgium. Haus (447. l.) — III. Németország (454. l.) A szubjektivisták és objektivisták; a vegyes iskola (455. l.) A) A tárgyi okság elmélete (457. l.) Feuerbach (458. l.) B) A szubjektivisták: Berner (459. l.) Buri (460. l.) Krug (463. l.) C) A közvetítő iskola: Krug (464. l.) Hälschner, Bar (465. l.) D) Berner, John (469. l.) Schütze (471. l.) Geyer (473. l.) Glaser (475. l.) Kohler (482. l.) Binding (483. l.) Birkmeyer (484. l.) Liszt (485. l.) Meyer Hugó (486. l.) Merkel, Olshausen (487. l.)

3. §. A bűnsegéd fogalma az újabb törvényhozásban 490

I. Németország és Ausztria büntető törvényhozása (490. l.) — II. Franciaország. A code parifikáló rendszere (492. l.) — III. Belgium (497. l.) A kamarai biz. jelentés (498. l.) — IV. Luxemburgi, svájci, hollandi, spanyol, svéd, argentiniai stb. törvények és az orosz javaslat (501. l.) — V. Az angol-amerikai jog (506. l.) — VI. Hazai jogunk; az 1843-i javaslat (507. l.) A BTK. és megokolása (508. l.)

4. §. A bűnsegély fajtái 511

A bűnsegély felosztásai (511. l.) — I. Értelmi és anyagi bűnsegély (513. l.) — II. Lényeges és nem lényeges segély; fősegéd (515. l.) Berner (518. l.) — III. Közvetlen és közvetett segély (524. l.) Felbujtás segélyre (525. l.) — IV. Tevéleges és nemleges segély (526. l.) Geyer (528. l.) A büntény meg nem akadályozása a régi jogokban (529. l.) Hazai jogunk (530. l.)

5. §. A bűnsegély és a kísérlet fogalma 535

Buri (535. l.) Geyer (540. l.) Zachariä, Berner, Bar (541. l.) Törvényhozások (546. l.)

6. §. A tettes vagy a segéd elállása 546

I. A tettes elállása (546. l.) Berner (547. l.) Buri (548. l.) — II. A segéd önkéntes elállása (559. l.) Carrara, Haus (560. l.) Köstlin, Langenbeck (551. l.) Buri (552. l.) Törvényhozások (553. l.)

7. §. A személyes és tárgyi súlyosító körülmények 554

I. Általános különbségtétel. Schütze (555. l.) Haus (556. l.) Köstlin (557. l.) — II. A segéd személyében rejlő személyes tulajdonságok következménye. Buri (558. l.) Schütze (559. l.) — III. A büntény súlyosító körülményeinek befolyása a segéd helyzetére (560. l.) Excessus mandati (563. l.)

8. §. A bűnsegély fogalma a gyakorlatban 563

I. A német birodalmi törvényszék judikaturája 564

II. Hazai joggyakorlatunk 567

I. Gyilkosság (568. l.) — II. Szándékos emberölés (572. l.) — III. Magzat-elhajtás (573. l.) — IV. Testi sértés (574. l.) — V. A személyes szabadság megsértése (582. l.) — VI. Lopás (583. l.) — VII. Rablás (588. l.) — VIII. Rablás szándékos emberöléssel (589. l.) — IX. Zsarolás (597. l.) — X. Zár-töréses sikkasztás (598. l.) — XI. Csalás (600. l.) — XII. Ok-irathamítás (601. l.) — XIII. Csalárd és vétkes bukás (604. l.) — XIV. Erőszakos nemi közöszülés (609. l.) — XV. Kettős házasság (611. l.)

A tártstettség.

1. §. A tártstettségéről általában 611

Hazai íróink (Fayer, Schnierer, Kautz G., Werner, Illés, Körösy, Horovitz) A tárgyi irány megjelölése (611. l.) A »commencement d' execution« jelentősége a tártstettség tanában (617. l.) A fősegéd büntetésének kérdése (619. l.) — II. Külföldi törvényhozások. 1. Az új olasz törvény (622. l.) 2. A német bir. btk. (624. l.) 3. A belga btk. (625. l.) 4. Francia btk. (625. l.) Németalföldi, finn, new-yorki genfi, zürichi btk.-ek (626. l.) A különbség a segéd és tártstettes között az elkövető cselekedet alapján (626. l.)

2. §. A tártstettségéről különösen 631

I. A szándékosság (631. l.) A tártstettes és tettes közötti különbség (632. l.) A tártstettség fogalma (633. l.) Az alanyi iskola (634. l.) Liszt (635. l.) Meyer Hugó (637. l.) Merkel, Birkmeyer (638. l.) Olshausen (639. l.) Kohler (640. l.) Buri (641. l.) — A tártstettség Franciaország parifkáló rendszerében (642. l.)

3. §. A tártstettség fogalma a gyakorlatban 643

A) Francia judikatura, Belgium. Olaszország. Angol-amerikai jog, Ausztria (643. l.) B) A tártstettség a német jogban (644. l.) C) Hazai joggyakorlatunk (653. l.) I. Pauler befolyása. A büntető törvényjavaslat megokolása és a 70. §. »elkövető cselekedete.« A megokolás félrevezette a judicaturát. A vita megindulása az irodalomban (655. l.) Csemegi Károly cikke a B. J. T. IV. kötetében (660. l.) A megokolás tévedése Rossira vonatkozólag (662. l.) A büntetési rendszer kritikája (663. l.) A fősegély szerepe (665. l.) I. Gyilkosság (666. l.) II. Szándékos emberölés (668. l.) III. Testi sértés (672. l.) IV. Személyes szabadságnak megsértése (680. l. V.) Lopás (681. l.) VI. Rablás (683. l.) VII. Rablásnak tekintett lopás (685. l.) VIII. Rablással szándékos emberölés és testi sértés (687. l.) IX. Zsarolás (687. l.) X. Zártöréses sikkasztás és okirathamisítás. XI. Csalárd bukás. XII. Erőszakos nemi közösülés (688. l.)

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

- A részesek büntetendősége* 689

A parificatio rendszere (690. l.) A) A felbújtó büntetendősége (692. l.) Újabb törvényhozások (695. l.) B) A segéd büntetendősége (698. l.) Törvényhozások (703. l.) A fősegéd büntetése (709. l.)

ELŐSZÓ AZ ELSŐ KIADÁSHOZ.

A M. T. Akadémia az 1884-dik évben, június hó 4-én tartott nagygyűlésén, igénytelen pályamunkámat érdemesítván a Sztrokay-jutalomra, annak kiadását is elvállalni szíves volt. Ezért a kettős kitüntetésért hálás köszönetemet kifejezni e helyütt is elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom.

A pályakérdés a büntetőjog általános részének két, bár nagy vonásokban rokon, de mégis teljesen külön álló fejezetét: a kísérlet és részesség tanát tartalmazván, a munkálat mindkét része külön kötetbe foglalva önmagában befejezett egésznek képez. S ha az első kötet anyagául a részesség tanát közlöm, azt főkép azért tettem, mert a részesség területén általában, de különösen hazai jogéletünkben is fölmerült vitás kérdések voltak kétségen kívül irányadó befolyással a pályakérdés kitűzésére.

A szakember tudja, hogy mindegyik fejezet a büntetőjog óriási problemáinak területe!

A feladat nagysága szolgáljon mentségül ez igénytelen tanulmány hiányainak, melynek főczélja a nagy vitapontok mai tudományos állását föltüntetni, és a kérdéseket törvényhozási és judicaturai, tehát gyakorlati szempontból is vizsgálni.

E nagy czél és a tehetségem között lévő aránytalanság tudatát én leginkább érzem, de ha az olvasó ebben a tanulmányban megtalálja azoknak az eszmemozgalmaknak a hű képét, melyek a büntetőjog e két nagy területén uralkodnak, ha a gyakorlat férfait a homályosabb útakon sem hagyja e munka minden kalauzolás nélkül: akkor tán nem volt fölösleges annak közzététele.

Budapest, 1885. október hóban.

Dr. Wlassics Gyula.

ELŐSZÓ A MÁSODIK KIADÁSHOZ.

Mindenekelőtt hálámat fejezem ki a közönség iránt, mely munkámat felkarolta. A közönség kereslete kötelezett igénytelen tanulmányomnak második kiadására. Iparkodtam az első kiadás óta ismét nagyot haladott tudomány vívmányaiival és különösen a hazai judicatura fejlődésének és megállapításainak kritikai jellemzésével kibővíteni a munka tartalmát. Csaknem minden fejezetet teljesen átdolgoztam. Számos új fejezetet is talál az olvasó. Ilyen az *okság törvényének* tana, a *felbujtás, segély, társ-tettség* a hazai judicaturában stb. Mindazáltal a lényeges kérdésekben álláspontom nem változott. Ezt csak tájékozásul és nem dicsekvésül mondom, mert azonnal kész vagyok álláspontomat feladni, ha helytelenségéről meggyőződöm. Hirdetni, tanítani csak azt tudom, a mit igaznak tartok. Valamit pedig igaznak csak azért sohasem tartok — mert egyszer igaznak vallottam. Ma is szigorúan a tárgyi elmélet álláspontján állok. Törvényhozási szempontból ma is ugyanazokat a reformokat sürgetem, melyeket munkám első kiadásában. Judicaturánkat szigorú bírálat tárgyává teszem — de méltánylom, hogy oly túlhalmozottság mellett, minő felsőbb bíróságainkra súlyosodik, kitűnő munkát

végeznek. El kell ismernünk, hogy judicaturánk a multtal szemben oly haladást tanúsít, a minőhöz hasonló fejlődésnek én párját más nemzeteknél nem találom. El kell ismernünk, hogy több kérdésben a curia ítéletei megelőzik a hazai irodalmat, és nem annyira a hazai irodalom készített elő több kérdést, mint inkább a curia ítélete fejlesztette az irodalmat. Hogy csak egyet említsek, hatalmas munkát végzett a kir. curia az okság tanának tisztázásában, melyre nézve a judicaturában nagy fogalomzavar uralkodott, és a hazai irodalom alig tájékoztatott. Nagy munkát végzett a kir. curia a tárgyi elmélet elveinek keresztülvitelében. Reámutattam úgy munkám első kiadásában, mint reámutatok ebben is, hogy ugyanazon törvényszöveg mellett, minő a magyar törvényben van, a német »Reichsgericht« a részesség területén az alanyi elméletnek hódol. Reámutattam és reámutatok arra is, hogy a büntető-törvény javaslatának megokolása, ha nem is oly nyíltan mint a német megokolás, de több helyütt elég érthető támaszpontokat nyújt az alanyi elmélet érvényesítésére is. Következően nagyrészen a curiától függött, hogy a tárgyi elmélet elveit magyarázza-e a törvénybe, mert — semmi kétség — a német Reichsgericht példáját is követhette volna. Hogy ezt nem tette: ezzel a forrás-magyarázat szabályainak megfelelőbben járt el, mint a »Reichsgericht«.

Ezt az érdemét a curiának mindnyájunknak, de különösen azoknak kell elismerniök, a kik a büntető-törvénynek tagadhatatlan részleges túlszigorát kiemelve, néha általánosságban is a »túlszigor« irányával jellemezték a curiát.

A mely legfőbb bíróság előjoggá a tárgyi elméletet tette: annak általános iránya éppen nem a túlszigor, mert az alanyi elmélet érvényesítése mellett lényegesen több lenne az elítéltek száma és lényegesen több lenne a súlyosabb büntetésre ítélt.

Budapest, 1893. május hóban.

Dr. Wlassics Gyula.

BEVEZETÉS AZ ELSŐ KIADÁSHOZ.

Midőn a Magyar Tudományos Akadémia a kísérlet és a részesség nagy kérdéseire hívta fel a büntetőjogászok figyelmét, reámutatott a büntetőjog általános részének arra a két területére, melyeken tudományunk ébredésétől kezdve korunkig a bölcelet, a jog, a humanizmus, a történelem és mindennapi tapasztalat gazdag tárházából merített érvek csoportját hordta össze a buvárlat alapossága. Melyeken a legjelesebb elmék szellemi fénye tündökölt, és világít folytonosan, hol a legodaadóbb küzdelem zajlott le, és tart ma is a nélkül, hogy ezekről a területekről a szerte-szét hevert kövek elhordva volnának, a nélkül, hogy a bevégzettség mértföldjelzője mutatná a biztos és félre nem vezethető utat!

Századunk hangyaszorgalmú és éleselméjű bonczoló munkája, — melynek dicsőségét a büntetőjog egész vonalán oly óriási haladás hirdeti — ezen a két területen is nagy vívmányokat teremtett. Sőt tán éppen ez a két terület az, a melyeken büntetőjogtudományunk hērósai hervadhatatlan babérokat fűztek halántékaik köré: mégis csak a túlzott optimismus elragadtatásának tulajdonítanak az oly felfogást, mely ezeknek a vívmányoknak a fontosságát túlbecsülve, a kísérlet és részesség nagy problémáit századunk munkájában megoldva találná.

A folytonos haladás és a megoldás között még hosszú út van!

Nem lesz jelentőség nélküli ennek a századnak az úttörő munkája, ha annak eredményét saját értéke szerint állapítjuk meg.

Sőt sokkal többet ér ez, mint ha megjegeczesedett elméletnek hirdetőnk azt, a mi még forrongásban van, megczáfolatatlan igazságnak állítanók oda azt, a minek ereje iránt tudományos meggyőződésünket a skepsis árnya lebegi körül.

Az igazság, mely a tudomány örök czélja, tartózkodást parancsol, nehogy az újabb kor nagy vívmányai, a fel-fellillanó s néha vakító szellemi fényűzés csillogó kövei megvesztegessék ítéletünket, s megdönthetetlen elvnek hirdessük ma azt, a mit tán a holnap fejlődése elsöpörhet, s a haladás netovábbjának állítsuk azt, a min túl még a fejlődés hosszu, de ismeretlen útja áll nyitva.

A mi véleményünk szerint az jár el helyesen, a ki annyi fáradozás és küzdelem után is, melyeknek verejtéke ezt a területet termékenyítette, bevallja, hogy a kísérlet és a részesség területén a megoldatlan feladatok egész halmaza áll előttünk; bevallja, hogy éppen napjainkban folyik igazán a vállvetett harcz, melynek eredménye legfőlebb csak távoli ködképekben veti elő árnyékát, de túlmerész szemnél egyéb nem dicsekedhetik azzal, hogy a harcz kimenetelét biztosan látja maga előtt.

Ennek a véleménynek a helyessége mellett tanúskodik a polgáriasult világ törvényhozása.

Tekintsünk bármely újabb büntető-törvénykönyvbe, azonnal szembetűnik, hogy a bölcs törvényhozások nem állították előtérbe a hatalom tekintélyének szavát ott, a hol a tudomány fegyvereivel küzdő táborok harcza folyik. Gondosan kikerülték a legvitásabb kérdések auctoritativ megoldását. A tudományra, a tapasztalásra, a folyton élő és fejlődő jogérzületre bízta sok oly kérdést, a melynek, ha már a harczot kivívták volna, a törvényben kellene helyet foglalnia.

A »kísérlet területén« a büntény végrehajtásának megkezdése, az előkészületi cselekvények s a kísérleti cselekvény közti határvonal megjelölése, az eszközök és a tárgy általános és viszonylagos alkalmatossága vagy alkalmatlansága, mind oly kérdések, a melyeket a törvényhozás átenged a tudománynak. A kísérlet fogalmának megállapításában nyújt ugyan irányt, de ez nem zárja ki a legellentetesebb fölfogás

érvényesülhetését. Napjaink judicaturája bizonyítja, hogy ugyanazon fogalom-meghatározás mellett két egészen ellenkező tábor a »subjectivisták« és az »objectivisták« egyaránt a magokénak állítják a törvény szavát.

Vagy a »részesség« területén nem látjuk e, hogy a »társtettes« fogalmi meghatározásával nem ront a törvényhozás keresztül a tudomány sorompóin, hanem oly nagy általánosságba burkolódnak, hogy a német büntető-törvénykönyv 47. §-ában csak úgy elfér például: Geyer tulzott objectivismusa, mint például Buri subjectiv fölfogása.

Vagy nem látjuk-e a mi legfőbb bíróságunk gyakorlataiból, hogy a BTK.-ünk 70. §-ába csak úgy bele magyarázzák az »elkövető cselekedet« objectiv elméletének hívei tanukat, mint azok, kik az »együttes elkövetés« fogalma alá vonják még az őrállókat is, és azokat mint társ-tetteseket büntetik. Mindenik tábor a törvény védőpaizsára hivatkozik!

Igen! a törvényhozás mai állásfoglalása a kísérlet és részesség területén, a legfényesebb bizonyossága annak, hogy a vitás, a megoldatlan kérdések egész láncolata az, a mi a legodaadóbb és legküzdelmesebb munkára vár. A nagy úttörők kijelölték az utat, melyen mi haladhatunk. Reá mutattak azokra a nagy veszélyekre, a melyekkel a bűntény alanyi elemének, az akarat-mozzanatnak túlbecsülése jár. Megmutatták az örvényt, hova tudományunk tévedhet, ha az erkölcs tan s a rendőrség területére csap át. A morál nevében a büntetőjog megölője lehet a szabadságnak, fürkészője a gondolatnak, a vágynak, az ösztönnek, s büntetést róhat a pusztá akaratra, mely a lelkiismeret, a benső élet köréhez tartozik.

Ezeket a nagy elveket nem szabad annak felednie, ki a kísérlet és a részesség területén munkához lát.

De ki kell kerülnie az ellenkező áramlat hullámain is. A ki a ténybeli mozzanatot, a bűntény anyagi elemét túlbecsüli, a ki az alanyi elemet tökéletesen háttérbe szorítja, s a külvilág mechanismusában keresi a büntetőjog feladatainak kulcsát, az képtelenségről képtelenségre fog jutni — de tévedése sehol sem jár annyi veszéllyel, mint a kísérlet és részesség területén.

S ez igen természetes.

A kísérlet sohasem hat a bevégzettség elemi erejével. A felbujtó, a segéd, nem közvetlen külső tényezői az eseménynek. Tettök s külső cselekvések néha nem kézzelfogható. A kísérő cselekvényével gyakran alig észrevehető változást idéz elő a világban. Tettét nem követi a mindennapi értelemben vett eredmény. Nincs áldozat. A felbujtó néha csak egy szót ejt ki vagy int, a segéd egy tanácsot ad — mind oly működés, mely a bűntény anyagi elemének túlbecsülőjét a helyes útról leterelheti, s az állam és társadalom legszen-
tebb érdekeinek büntetőjogi védelméről, tanába és elveinek következetességébe vetett hite rajongásával, tán épen akkor mond le, midőn arra a legnagyobb szükség van. Ott látja az erkölcsbíró vagy a rendőr kötelességeinek szükségességét, a hol az állam büntető hatalmát kellene éreztetni.

Mind két szélsőségtől óvakodnunk kell. Az igazság sem az egyik, sem a másik irány végén nincs, hanem a közepén. A bűntény alanyi és tárgyi eleme, az akarat és a ténymozzanat súlyának kölcsönös arányos mérlegelése mellett juthatunk csak oly eredményre, mely megfelel az igazságnak, az állami és társadalmi rend védelmének.

Ez a szabály vezeti igénytelen munkánkat. A jó szabályt jól tartottuk-e meg, mások vannak hivatva megítélni.

BEVEZETÉS AZ ELSŐ KIADÁSHOZ.

Midőn a Magyar Tudományos Akadémia a kísérlet és a részesség nagy kérdéseire hívta fel a büntetőjogászok figyelmét, reámutatott a büntetőjog általános részének arra a két területére, melyeken tudományunk ébredésétől kezdve korunkig a bölcelet, a jog, a humanizmus, a történelem és mindennapi tapasztalat gazdag tárházából merített érvek csoportját hordta össze a bűvárlat alapossága. Melyeken a legjelesebb elmék szellemi fénye tündökölt, és világít folytonosan, hol a legodaadóbb küzdelem zajlott le, és tart ma is a nélkül, hogy ezekről a területekről a szerte-szét hevert kövek elhordva volnának, a nélkül, hogy a bevégzettség mértföldjelzője mutatná a biztos és félre nem vezethető utat!

Századunk hangyaszorgalmú és éleselmjű bonczoló munkája, melynek dicsőségét a büntetőjog egész vonalán oly óriási haladás hirdeti — ezen a két területen is nagy vívmányokat teremtett. Sőt tán éppen ez a két terület az, a melyeken büntetőjog-tudományunk hősai hervadhatatlan babérokat fűztek halántékaik köré: mégis csak a túlzott optimismus elragadtatásának tulajdonítanók az oly felfogást, mely ezeknek a vívmányoknak a fontosságát túlbecsülve, a kísérlet és részesség nagy problémáit századunk munkájában megoldva találná.

A folytonos haladás és megoldás között még hosszú út van!

Nem lesz jelentőség nélküli ennek a századnak az úttörő munkája, ha eredményét saját értéke szerint állapítjuk meg.

Sőt sokkal többet ér ez, mint ha megjegeczesedett elméletnek hirdetőnk azt, a mi még forrongásban van, megezáfolthatatlan igazságnak állítanak oda azt, a minek ereje iránt tudományos meggyőződésünket a skepsis árnya lebegi körül.

Az igazság mely a tudomány örök célja, tartózkodást parancsol, nehogy az újabb kor nagy vívmányai, a fel-fel-villanó s néha vakító szellemi fényűzés csillogó kövei megvesztegessék ítéletünket, s megdönthetlen elvnek hirdessük ma azt, a mit tán a holnap fejlődése elsöpörhet, s a haladás netovábbjának állítsuk azt, a min túl még a fejlődés hosszú de ismeretlen útja áll nyitva.

A mi véleményünk szerint az jár el helyesen, a ki annyi fáradozás és küzdelem után is, melyeknek verejtéke ezt a területet termékenyítette, bevallja, hogy a kísérlet és a részesség területén a megoldatlan feladatok egész halmaza áll előttünk; bevallja, hogy éppen napjainkban folyik igazán a vállvetett harc, melynek eredménye legföljebb csak távoli ködképekben veti előre árnyékát, de túlmerész szemnél egyéb nem dicsekedhetik azzal, hogy a harc kimenetelét biztosan látja maga előtt.

Ennek a véleménynek a helyessége mellett tanúskodik a polgáriarsult világ törvényhozása.

Tekintsünk bármely újabb büntetőtörvénykönyvbe, azonnal szembetűnik, hogy a böles törvényhozások nem állították elötérbe a hatalom tekintélyének szavát ott, a hol a tudomány fegyvereivel küzdő táborok harca folyik. Gondosan kikerülték a legvitásabb kérdések auctoritativ megoldását. A tudományra, a tapasztalásra, a folyton élő és fejlődő jogérzületre bíztak sok oly kérdést, a melyeknek, ha már a harcot kivítták volna, a törvényben kellene helyet foglalniok.

A »kísérlet területén« a büntény végrehajtásának megkezdése, az előkészületi cselekvények s a kísérleti cselekvény közti határvonal megjelölése, az eszközök és a tárgy általános és viszonylagos alkalmatossága vagy alkalmatlansága, mind oly kérdések, a melyeket a törvényhozás átenged a tudománynak. A kísérlet fogalmának megállapításában nyujt ugyan irányt, de ez nem zárja ki a legellentétesebb fölfogás

érvényesülhetését. Napjaink judicaturája bizonyítja, hogy ugyanazon fogalom-meghatározás mellett két egészen ellenkező tábor: a »subjectivisták« és az »objectivisták« egyaránt a magokénak állítják a törvény szavát.

Vagy a »részesség« területén nem látjuk-e, hogy a »társtettes« fogalmi meghatározásával nem ront a törvényhozás keresztül a tudomány sorompóin, hanem oly nagy általánosságba burkolódnak, hogy a német büntetőtörvénykönyv 47. §-ában csak úgy elfér például: Geyer túlzott objectivismusa, mint például Buri subjectiv fölfogása.

Vagy nem látjuk-e a mi legfőbb bíróságunk gyakorlatából, hogy a B. T. K.-ünk 70. §-ába csak úgy belemagarázzák az »elkövetői cselekedet« objectiv elméletének hívei tanukat, mint azok, kik az »együttes elkövetés« fogalma alá vonják még az őrállókat is, és őket mint társ-tetteseket büntetik. Mindenik tábor a törvény védőpaizsára hivatkozik!

Igen! a törvényhozás mai állásfoglalása a kísérlet és részesség területén, a legfényesebb bizonyysága annak, hogy a vitás, a megoldatlan kérdések egész láncolata az, a mi a legodaadóbb és legküzdelmesebb munkára vár. A nagy uttorók kijelölték az utat, melyen mi haladhatunk. Reá mutatnak azokra a nagy veszélyekre, a melyekkel a büntény alanyi elemének, az akarat-mozzanatnak túlbecsülése jár. Megmutatták az örvényt, hova tudományunk tévedhet, ha az erkölcs-tan s a rendőrség területére csap át. A morál nevében a büntetőjog megölője lehet a szabadságnak, fürkészője a gondolatnak, a vágynak, az ösztönnek, s büntetést róhat a pusztá akaratra, mely a lelkiismeret, a benső élet köréhez tartozik.

Ezeket a nagy elveket nem szabad annak feledni, ki a kísérlet és a részesség területén munkálkodik.

De ki kell kerülnie az ellenkező áramlat hullámain is. A ki a ténybeli mozzanatot, a büntény anyagi elemét túlbecsüli, a ki az alanyi elemet tökéletesen háttérbe szorítja, s a külvilág mechanismusában keresi a büntetőjog feladatainak kulcsát, az képtelenségről képtelenségre fog jutni —

de tévedése sehol sem jár annyi veszélylyel, mint a kísérlet és részesség területén.

S ez igen természetes.

A kísérlet sohasem hat a bevégeztség elemi erejével. A felbujtó, a segéd, nem közvetlen külső tényezői az eseménynek. Tettök s külső cselekvések néha nem kézzelfogható. A kísérő cselekvényével gyakran alig észrevehető változást idéz elő a kívülvilágban. Tettét nem követi a mindennapi értelemben vett eredmény. Nincs áldozat. A felbujtó néha csak egy szót ejt ki vagy int, a segéd egy tanácsot ad — mind oly működés, mely a bűntény anyagi elemének túlbecsülőjét a helyes útról leterelheti, s az állam és társadalom legszentebb érdekeinek büntetőjogi védelméről, tanába és elveinek következetességébe vetett hite rajongásával, tán éppen akkor mond le, midőn arra a legnagyobb szükség van. Ott látja az erkölcsbíró vagy a rendőr kötelességeinek szükségességét, a hol az állam büntető hatalmát kellene éreztetni.

Mind két szélsőségtől őrizzünk kell. Az igazság sem az egyik sem a másik irány végén nincs, hanem a közepén. A bűntény alanyi és tárgyi eleme, az akarat és a ténymozzanat súlyának kölcsönös arányos mérlegelése mellett juthatunk csak oly eredményre, mely megfelel az igazságnak, az állami és társadalmi rend védelmének.

Ez a szabály vezeti igénytelen munkánkat. A jó szabályt jól tartottuk-e meg, mások vannak hivatva megítélni.

ELSŐ FEJEZET.

A tettesség tana.

(Bevezetésül a részesség tanához.)

I.

A mennyire nevezetes és vitás kérdését képezi tudományunknak a társtettesség tana, mely tulajdonképen ma a részesség csomópontját képezi, épp oly kevésbé vitás az a kérdés: ki a tettes?

A mai tan szerint a bűntények¹⁾ törvényes fogalom-meghatározása tartalmazza a tettességet. A tettes-cselekedet ott van minden egyes önálló büntetendő cselekményben. Elvont tettesség nem létezik. A *tettességre* szabja minden büntető törvény az egyes cselekményeknél a büntetési tételt.

A ki . . . öl, . . . elvesz más birtokából, . . . a ki tévedésbe ejt vagy tévedésben tart és ez által kárt okoz, . . . a ki . . . megrongál, . . . a ki felgyújt, . . . a ki elhajt (méhmagzatot) stb.: az büntetendő ezzel vagy azzal a büntetéssel. Ezek a kitételek és ezekhez hasonlóak írják körül az eredményt okozó cselekvényt. Következésképpen a tettesség tartalmát a törvény különös részében meghatározott külső cselekvény tölti be. Tettesség (társtettesség) nélkül büntetendő cselekmény nem is képzelhető. Felbujtás, segély, társtettesség nem szükséges kelléke a büntetendő cselekménynek. De tettesség nélkül, azaz a büntető törvény által tiltott eredményt okozó tevékenység nélkül büntetendő cselekmény nem létezik.²⁾ A tettes személyében, ennek alanyi körülményeiben és

¹⁾ A bűntény kifejezést ebben a munkában a büntetendő cselekmények általános megjelöléseül használom.

²⁾ Ha itt eredményről szólok: ezzel azt kívánom jelezni, hogy minden büntetendő cselekménynél bizonyos eredmény van. (Liszt.) Az erkölcsi eredmény a jogtárgy sértésében vagy veszélyeztetésében, az

cselekvésében annyiszor meg is kell találunk minden törvényes ismérvet. Ezért, ha akár a személyben, akár a cselekvésben egyik-másik törvényes ismerv hiányzik: akkor az a személy annak a bűnténynek tettese nem lehet. Ha a tényálladék kellékét ugyanis valamely határozott különös szándék (célzat) vagy valamely cél (végcél) vagy indítóok képezi: akkor csak az lehet tettese a cselekménynek, a kinél ezek a kellékek megvannak. Orgazdaság tettese például csak az lehet, a ki *vagyoni haszon* végett szerzi meg a törvényben körülírt tárgyakat. Ha egy különös kötelességsértés képezi a tényálladék kellékét: tettes csak az lehet, a kit a kötelesség terhel. Hivatali büntett tettese csak az lehet, a ki közhivatalnok és a ki az illető hivatali büntett tényálladékát képező kötelesség viszonyában áll.

Nem azt állítjuk, hogy társtettese nem lehet más is. A társtettség tanában kifejtjük, hogy az, a ki tettes nem lehet, társtettes még lehet, mert hisz itt a tényálladék-cselekvény egy része is elegendő. A társtettes bűnösségi eleme sem egy és ugyanaz a tettes bűnösségi elemével. — Sohasem tudom helyeselni azt, ha azt állítják, hogy a társtettesnek az egyedüli tettes szándékával kell cselekednie.

Hogy a tettesség fogalmát nem zárja ki mindig az, ha a tettes a tényálladék megvalósítása végett mások tevékenységét veszi igénybe, ezt még bővebben tárgyalom a látszólagos fölbujtás (közvetett tettesség) czíme alatt.

De már itt is kiemelem, hogy nem csak saját testi tevékenységgel lehet a tettességhez kívánt eredményt létrehozni, hanem a legkülönbözőbb eszközök, természetörök, állatok fölhasználásával is. A ki harapós kutyáját reáuszítja valakire, hogy rajta testi sértést okozzon: csak úgy tettese a testi sértésnek, mintha baltával kezében okozza azt.

Ha valaki a cselekmény elkövetésére oly személyt használ föl, a ki a cselekmény jellegét képező személyes

anyagi eredmény pedig a külvilágban előidézett bármely csekély változásban áll. Ily változás nélkül a büntetendő cselekmény mint külső tevékenység nem is képzelhető. Tulajdonképen az utóbbiban testesül meg a jogtárgy-sértés vagy veszélyeztetés. Ezért éppen nem kívánjuk föladni az úgynevezett anyagi v. eredmény — és az alaki büntetendő cselekmények közötti elméleti különbséget. De a határvonalat úgy állítjuk föl, hogy a mely büntetendő cselekményeknél a tevékenység az anyagi eredménytől időben szétvál, ezeket mint eredmény-bünteteket megkülönböztetjük azoktól a büntetendő cselekményektől, a melyeknél az anyagi eredmény a tevékenység kifejtésével közvetlenül bekövetkezik. Ily értelemben tehát fennáll a szokásos elnevezéssel megjelölt különböztetés, de más jelentőséggel, mint a minőt a régebbi tan tulajdonított neki.

tulajdonságokkal nem bír, pl. a hivatalnok nem hivatalnokot használ föl az elkövetést képező cselekedet végrehajtására. Ha valaki egy harmadik személynek vagy talán éppen annak jóhiszemű cselekedetét használja föl, a ki ellen a jogsértést irányozza. Mindezek oly alakulatok, melyekben a tettesesség fogalma nincs kizárva.

Minden félreértés kikerülése végett ki kell azt is emelnem, hogy a tettesesség fogalma nincs elválaszthatlan kapcsolatban a cselekmény bevégzésével. Nincs ahhoz kötve, hogy a jogtárgy-sértés teljesen bekövetkezzék úgy, mint ezt a törvényes tényálladék meghatározza.¹⁾ A bevégzett büntetendő cselekmény tettesét csak mennyiségi különbség választja el a kísérleti cselekmény tettesétől.

Nem válik az egyedüli alany tevékenysége tartalmilag mássá azért, mert csak megkezdte a tényálladék törvényes ismervét képező külső tevékenységet. Hogy a mozgásba hozott okság nem a teljes eredményt hozta létre: az a tettesesség jellegén nem változtat.

Ezért nem tartom teljesen szabatosnak az oly fogalmi meghatározásokat, a melyek csak a bevégzett cselekményt vonva látókörükbe, egyoldalulag domborítják ki a tettesesség fogalmát.

Általában hibájuk a német tankönyveknek is, hogy a tettesességet csak a bevégzés szempontjából határozzák meg.

Midőn Liszt tankönyvében tettesnek (egyedüli tettesnek) azt tartja, a ki az egész tényálladék-cselekvényt elköveti, a ki a törvényes tényálladékot egészen és teljesen megvalósítja (Thäter [Alleinthat] ist derjenige, der die ganze Verbrechenshandlung begeht, den gesetzlichen Thatbestand des Verbrechens voll und ganz verwirklicht), úgy semmi kétség, hogy a kísérlet tettesét ez a fogalmi meghatározás nem fűdi. Pedig a kísérletet elkövető is tettes.

Kísérlet — szerinte — a tettesnek oly cselekménye, a mely a törvényben büntetéssel sújtott tényálladéknak valószínűs alkatrészét képezi . . . (diejenige Handlung des Täters, welche bereits einen wirklichen Bestandtheil des im Gesetze mit Strafe bedrohten Thatbestandes bilden). Ha tehát tettes: úgy nem szabad a tettesesség fogalmi meghatározásánál megfélekezni a kísérlet egyedüli tetteséről sem.

Midőn Merkel tettesnek (technikai értelemben) azt tartja, a kinek tevékenységére (mulasztására) a büntetendő

¹⁾ Bevégezve akkor van a büntetendő cselekmény, ha az a jogsértő vagy veszélyeztető eredmény beállott, a mely ellen a jogtárgyat a törvény védeni kívánja.

cselekmény törvényes fogalmi meghatározása teljesen reáillik, a kinek személyében és működésében az összes törvényes ismérvek nyilvánulnak: természetes, hogy csak a bevégzés szempontjából szól a tettesség fogalmáról. A teljes szabatoság mindenesetre azt kívánja, hogy a tettesség fogalmi meghatározása olyan legyen, melyben a tettesség (egyedüli tettesség) mindkét alakja elférjen.

Nézetem szerint tehát tettes (egyedüli tettes) az, a ki a tényálladék minden kellékét megvalósítja, vagy a ki kísérletet követ el.

Ez az egyszerű tétel az egyedüli tettesség fogalmát úgy a bevégzés mint a kísérlet szempontjából elénk tárja.

II.

A bűntény alanyát gyakran azonosítják a tettességgel. Jó kifejezés hiányában az alanyok együttes megjelölésére a tettességet tágabb értelemben veszik. Ekkor szemben áll a tettesség szűkebb jelentőségével (technikai értelmével) a tettesség tágabb jelentősége (alanyok).

Felbujtó, segéd, társtettes — mindnyájan alanyai a cselekménynek, de nem tettesei.

A tágabb és szűkebb értelmű kifejezéseket — a menyire lehet — kerüljük, mert nyomán jár a félreértés.

Nem ritka eset, hogy a tételes jog a törvényes fogalom-meghatározásban úgynevezett felbujtói vagy segítő tevékenységet jelöl meg tettes-cselekedetül. A ki elfogat . . . (183., 323. §.), a ki . . . ahhoz segédkezet nyújt . . . (200., 201. §.) stb.: tettes-cselekedetek.

A tételes jog ily rendelkezései mellett a természetüknél fogva fölbujtói vagy segítő cselekedetek tényálladék-cselekvényekké válván, a ki ilyen úgynevezett fölbujtói vagy segítő tevékenységet fejt ki: az a bűnténynek tettese.

Ennek nevezetes következményei vannak. Pl. a postahivatalnok, a ki segédkezet nyújt ahhoz, hogy valaki fölbontson egy másnak szóló levelet, nem lesz segédje a 327. §. tényálladékának, hanem a 200. §-ban meghatározott vétségnek lesz tettese stb.

Semmi kétség, hogy a tételes jog és az erre alapított tudományos módszer megtanították tehát az elméletet arra, hogy fölösleges a büntetőjog általános részében elvont okoskodások özönébe meríteni a tettesség fogalmát. Fölösleges a nagy általánosságokban mozgó bölcselkedés ott, a hol oly

kézzelfoghatólag nyújtja a büntetőjog különös része felénk az élő, egészséges fogalmat, melyet mindenki tisztán lát, könnyen fölismerhet és össze nem téveszthet. A hány büntett vagy vétség van: azoknak ismérvei mind meg vannak határozva a büntetőtörvény különös részében. Meg van határozva, mely kellékek szükségesek ahhoz, hogy valamely büntetendő cselekmény *elkövetéséről* lehessen szó. És ime itt van a »tettesség« kérdésének kulcsa. A ki elköveti a tényálladék-cselekvényt: a ki azt a csekvényt viszi véghez, a mely tevékenységet a törvény a büntetendő cselekmény ismérveül jelöl meg: az a tettes.

A kérdés nehézsége csak ott kezdődik, ha többen követnek el valamely büntetendő cselekményt. De ez már nem a tettesség, ez a több tettesség kérdése. Ennek legfontosabb válfaja a társtettesség, mely a részesség köréhez tartozik, és ez kétségen kívül a vitás tételek legvitásbika. A mily egyszerű a tettesség kérdése *egyes számban*, oly vitát zúdit föl rögtön *többes számban*. Nem annyira akkor, ha egymás mellett való több tettességről van szó, hanem ha a többség a társtettesség alakjában jelentkezik. A tettesség tiszta átlátszó fogalmát a vitakérdések egész felhője borítja el, ha arról van szó, hogy nem egy, de több egyén a tényálladék-cselekvényt megosztva követte el. De erről majd a társtettesség tanában.

III.

Nem volt mindig oly egyszerű és világos az a kérdés sem: ki a tettes? Sőt nem is így tették föl a kérdést. A »tettes« világos, határozott jelentőségű szavát kerülték. Beleszerettek a bünszerző elnevezésbe, s azt, a mit mi ma tettesnek nevezünk, elnevezték közvetlen (anyagi) bünszerzőnek. Még Berner is 1847-ben (*»Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen«* 206. lap) így kiált föl: *»a közvetlen bünszerzőt helytelenül tettesnek is lehet nevezni«*.

Es mikor arra kellett válaszolni: hogy ki a bünszerző, akkor a legeltérőbb vélemények harcoltak egymással és össze-vissza értelmezték azt az ártatlan szót. És ez természetes. Mert a bünszerző fogalma alá összevonták a fölbújtó és tettes fogalmát is, indokolva ezt az összesítést azzal, hogy az ő tevékenységek hozta létre a cselekményt. Ők szerezték azt tulajdonképen. Első pillanatra látszik, hogy az okoskodás helytelen, mert a fölbújtott tettesre nehéz ráefogni, hogy a cselekményt ő szerezte. Nem lehet tehát

csodálni, ha a vita ki is tört rendes medréből, ha egyszer a fogalmak oly erőszakos összehalmozása torlódott össze. Így történt azután, hogy például Stübel a »bűnszerző« kifejezést csak a fölbujtóra kívánta alkalmazni — mely nézetet legalább a római jog »auctor« szava támogatott, — Feuerbach pedig azt a legtágabb értelemben fogta föl. »Minden törvényszegés — mondja Feuerbach (tankönyvének 44. §-a) határozott személyt mint működő okot tételez föl, és a személyt, kinek akarata és cselekvénye a büntettnak mint eredménynek előidézésére a megfelelő okot tartalmazza, bűnszerzőnek (Urheber, auctor delicti) nevezzük, és pedig az a személy vagy közvetlen vagy közvetett okúl szolgál. Közvetlen okúl szolgál akkor, ha a büntett fogalmát képező cselekvényt maga követte el (physikai bűnszerző, auctor physice talis), közvetett okúl pedig akkor szolgál, ha másnak büntette az ő tevékenységének, mely a büntett előidézésére szándékosan van irányozva, okát képezi. Az utóbbi lehetséges: I. más akaratának büntett elkövetésére való szándékos reábirása által (egyenes, közvetlen bűnszerző, értelmi bűnszerző) és II. úgy, hogy szándékosan elháríttatnak az akadályok, melyek nélkül lehetetlen volna, hogy másnak a tette elhatározott akarata egyáltalában vagy a meglevő körülmények között külső eredményt hozzon létre (közvetett-bűnszerző, fősegéd, socius principalis).

Feuerbach tehát még a fősegédet is a »bűnszerző« elnevezés alá foglalja. Stübel hiába iparkodott a Feuerbach-féle fölfogás ellen küzdeni, hiába akarta a bűnszerző elnevezést csak a fölbujtóra szorítani: az uralkodó tan a Feuerbach-féle tágabb fölfogást karolta föl, de mégis azzal az eltéréssel, hogy a Feuerbach-féle fősegédet kizárta a »bűnszerző« fogalmi köréből. Feuerbach nagy tekintélye is elegendő volt volna a bűnszerző fogalmának általános elterjedésére, de hozzájárult még a nagy hírű Bernernek »Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen« című műve, melyben valóságosan dicsfénnyel veszi körül a »bűnszerző« elnevezést, és a »fölbujtó, tettes« kifejezések fölött magasan kiemeli. Ezzel a »bűnszerzőség« uralma egy időre biztosítva volt.

Berner későbbben már nem lelkesül az »unmittelbarer Urheber« kifejezés mellett. A »közvetlen szerző« helyébe nála is a »tettes«, és az »értelmi bűnszerző« helyébe a »fölbujtó« lépett. A tettesség fogalmát egyszerűen így határozza meg: tettes az, a ki a büntetendő cselekményt testi tevékenységgel hozza létre, azaz elköveti.

IV.

Köstlin »Revision«-jában szintén a »bűnszerzőség« kifejezést használja, és annak fogalmához nem kíván kevesebbet, mint hogy a cselekvő cselekményének öncélja legyen, mert mihelyt nem öncél, akkor a cselekvő magát és cselekményét másnak pusztá eszközeül engedi át és a valódi okozatosságot arra tolja. Köstlin ezzel akarta a fölbujtót és tettetést egybefoglalni, és ezzel akarta őket a bűnsegédtől is elválasztani. Ámde igen természetes, hogy a cél alanyi mozzanata nem alkalmas arra, hogy fogalmak elválasztó vonalául szolgáljon, és az sem igaz, hogy abból, ha cselekményemet úgy tekintem, mint másnak szolgáló eszközt, komolyan következzék az okozati összefüggésnek átháramlása is. Kissé túloz ugyan Berner, de nem minden indok nélkül szűkölködik Köstlinnek erre a tanára vonatkozó megjegyzése, hogy akkor A.-t, kinek gazdag nagybátyját barátja B. — A. tudta nélkül — megöli azért, hogy az örökség A-ra szálljon, a gyilkosság bűnszerzőjeül kellene tekinteni. Köstlin bizonyára nem akart ily képtelenséget. De mindenesetre nem jól gondolta át az okozati összefüggés áthárításának érvét, melylyel ingadozó alanyi fölfogásra alapított öncélméletét akarta támogatni. Mert ezzel csak jobban megingatta.

V.

Nézzük: minő fogadtatásra talált Stübelnél a kérdés, kit már föntebb mint Feuerbach ellenesét mutattunk be.

Stübel a tényálladékról írt művében abból indul ki, hogy a bűnszerző (auctor delicti) kifejezésnek a büntetőjogban kettős jelentősége van. A beszámítás tanában (imputatio juris) először is az nevezendő bűnszerzőnek, a ki maga határozza el magát valamely jogsértés elkövetésére; és ezzel ellentétbe van állítva az az alany, a ki saját elhatározása nélkül követ el valamely tényt. Az utóbbi eset akkor áll be, ha valakit akarata ellenére külső erőszak által indítanak valaminek elkövetésére. Ilyen alany nem egyéb pusztá eszköznél, és erre nézve nincs is beszámításnak helye.

A büntetés kiméréséről szólva, megkülönbözteti Stübel a szűkebb értelemben vett bűnszerzőt a részesztől, a szerint, a mint valaki a tette közvetlenül határozza el magát, vagy csak közvetve a más által szándékolt tett előmozdítására vonatkozik ez az elhatározása. Ámde nem akarja a »bűn-

szerző» szónak ezt ez értelmet tulajdonítani abban a fejezetben, melynek czíme: »Von Urhebern und Miturhebern der Verbrechen im Allgemeinen«. A tényálladékról szóló tanában inkább tágabb értelemben veszi a szót, és az alatt minden alanyt ért, a ki valamely büntett létezésének okát képezi, még pedig tekintet nélkül arra, hogy a cselekmény tudtával és akaratával történt-e, közvetve vagy közvetlenül volt-e jogsértésre irányozva. A büntett létének oka — úgy mond — két módon nyilvánul az emberben, a mint t. i. maga követi el a büntetendő cselekményt, vagy előidézi, hogy más kövesse el. Az utóbbi esetben csak a közvetett vagy távoli ok forog fönn, miért is a cselekvő közvetett bünszerzőnek neveztetik. Közvetve tehát, Stübel szerint, háromféleképen lehet valaki bünszerző, 1. ha valaki olyant tesz, a mi nélkül másnak a büntett végrehajtása physikailag lehetetlen lett volna, 2. ha valaki elmulaszt valamit, a mi mást a büntett elkövetésétől visszatarthatott volna, 3. ha valakinek hozzájárulása nélkül más a büntett elkövetésére nem határozta volna el magát.

A közvetett szerzőknek erre a legutóbbi fajára — úgy mond — illik az értelmi bünszerző elnevezés, — a többi pedig physikai bünszerző.

Stübel az 1828-ban megjelent »Ueber die Theilnahme mehrerer Personen an einem Verbrechen« című művében régiebb nézetei közül néhányat visszavont, néhányat pedig nagyon is élére állított. Magát okozza részben, hogy a bünszerző-féle tan területén annyi sok félreértés és visszaállás fordul elő. És óva int attól az iránytól, mely a törvényhozásban és gyakorlatban is érvényesülni kezd. És azért ajánlja különösen, hogy a bünszerző elnevezést csak a fölbujtóra alkalmazzuk, — de a tettesre semmi esetre sem.

A bünszerző-féle elméletek közül meg kell emlékeznem olyan elméletről is, mely a bünszerzőség fogalmát nem alaki ismérvek szerint állapítja meg, hanem a büntetendőség mértékéből indul ki. Így Marezoll (tankönyvének 92. lapján) bünszerzőnek azt nevezi, a kinek az elkövetett büntett, lényeges ismérvei szerint, akkép számítható be, hogy eltekintve a netán főnforgó anyagi enyhítő körülményektől, a teljes, törvényileg megállapított büntetés nyerhet alkalmazást. A leghiányosabb fogalom-meghatározás, a mi csak képzelhető. Hisz éppen azt akarjuk tudni, milyen tulajdonságokkal kell annak bírnia, a kire az egész büntetés alkalmazható? És végre is ez a helytelen, úgy a tárgyas, mint az alanyi ismérveket nélkülöző fogalom-meghatározás teljesen kizárja a kísérletet, pedig már ha bünszerzőségről beszélhetni, akkor a kísérlet-

nek is csak van bünszerzője éppen úgy, mint a bevégzett büntetendő cselekménynek. Azt pedig ugyan Marezzoli is nehezen akarta, hogy a kísérlet bünszerzőjére a bevégzett cselekményre megállapított teljes büntetés alkalmaztassék.

VI.

Ebből a néhány idézetből is láthatjuk, minő eltérés és fogalomzavar uralkodott a bünszerzőség területén. Ezt az elméletet általában nem rosszul jellemzi Hälschner (Syst. des Preuss. Strafr.), midőn azt mondja: meg lehet itt különböztetni a közönséges nyelvszokást a szigorúan tudományos nyelvszokástól, minthogy ama szerint bünszerző az, a ki a büntetendő cselekményre maga határozta el magát, azaz: nem idegen reábirás következtében járt el — ez volna tehát a fölbujtó és a föl nem bujtott tettes, (a fölbujtott tettes már nem tartozik ide) — emez t. i. a tudományos nyelvszokás szerint, pedig az említettek, kivéve az egyszerű segédet és bűnpártolót — mindnyájan bünszerzők. Innen keletkezik a bünszerző és a tágabb értelemben vett segédek között vélt ellentét. Világosan látszik, hogy ez elmélet szerint a bünszerzőség tagadólagos (negatív) fogalom, más szóval így lehetne kifejezni: bünszerző az, a ki nem segéd. Ez éppen olyan, mint ha valaki a földolgot úgy akarná meghatározni, hogy az, a mi nem mellékdolog. Ámde erre azt válaszolják: »bünszerző az, a kire a bűnös tett eredete vezethető vissza«. Csakhogy ekkor a felbujtott tettes nem lehet bünszerző. Így helyesebb a közönséges nyelvszokás, mert a tudományos nyelvszokás önmagának mond ellent. De még ennél is többet tesz. A föl nem bujtott, tehát a saját elhatározásából hozzájáruló segéd, tagadhatlanul bünszerző volna, mert tettének, előmozdító cselekményének eredete saját, elősegítő szándékára és tevékenységére irányzott önelhatározásában sarkal. Valóban a régi tanokban nagyra nevelt »bünszerző« kifejezés a benső ellenmondások egész örvényét rejtegeti méhében.

Egész sorozatát szülte ez a fogalmaknak, melyeknél egyik ingadozóbb a másiknál. A közvetlen és közvetett, a physikai és értelmi vagy éppen lélektani bünszerző, az együttes bünszerző, és az egyedüli bünszerző stb. fogalmak, a »bünszerző« örvényének külön tátongó ürjei. És a mennyi ellenmondás van a főfogalomhoz csatolva, annyi árasztja el a főfogalom fajait is. Nem lehet tagadni, hogy a homály és értelemzavar, mit ez a szerencsétlen bünszerző-féle elmélet okozott, korán

elmélkedésre indította a büntetőjogászokat, de még a legkiválóbb elmék sem tudtak annak békőiből szabadulni. Mittermayer már 1819-ben helytelennek nyilvánítja ennek a szónak a tettesre alkalmazását — ámde nagyon helyesli, ha azt a főbűjtóra alkalmazzák. Őt utánozta Stübel is. Zachariä még 1850-ben az »Archiv des Crim. Rechts« című folyóiratban csak az ellen tiltakozik, hogy a physikai bünszerző elnevezést használják; — az értelmi bünszerző elnevezést még igen helyesli. Csak a legújabb időben keletkezett élénkebb mozgalom, mely kimutatta a bünszerző-féle elmélet visszasságait és követelte annak mellőzését. Nem csekély érdeme van ebben az 1851-diki porosz büntető-törvénykönyvnek, mely általános részében teljesen mellőzi az »Urheber« szót,¹⁾ és ezt a mellőzést igen helyesen azzal indokolja, hogy a szó határozatlan s valódi értelme nem fejezi ki azt, a mit vele a törvény kifejezni akar.

A német irodalomban újabban a leghatározottabb csapást mérte a »bünszerzőség«-elnevezésre Schütze, és az ő tana legáltalánosabb elfogadásra talált.

VII.

Schütze részletesen adja elő az »Urheber« szónak adott különböző értelmet, és meghonosulásának történetét érdekesen tárgyalja.²⁾

Igen sajátos, hogy miképen juthatott a tudomány e sok félreértést és zavart előidézett fogalomhoz, helyesebben szóhoz. Hogy mi hozzánk honnan jött, arra igen egyszerű a válasz: Németországból. Feuerbach, Mittermayer, Zachariä, Berner nevei elegendők, hogy érthessük, miképen jutott hazai tanszékeinkre és tankönyveinkbe az »Urheber«-nek megfelelő »bünszerzőség«. De miképen jutottak ahhoz Németországban — ez már kevésbbé érthető.

¹⁾ A porosz büntetőtörvénykönyvben (1851) az általános rész harmadik része, mely a részességet általában tárgyalja, az »Urheber« szót egészen mellőzi, más helyütt azonban még előfordul az »Urheber« szó és pedig ott, a hol azzal a »tetteség«-et kívánja a törvény kifejezni. E három hely a 195., 218. és 232. §§-okban fordul elő, John a »Kritiken straf. Entscheidungen des preuss. Obertribunals« című művében beható bírálat tárgyává tette a porosz törvénynek ezt a hiányát. — Egyébiránt az 1851-diki porosz sajtótörvény nem csak az »Urheber«, de még a »Miturheber« kifejezést is használja. Hasonlóképen a porosz erdtörvényben is előfordul ez a kifejezés.

²⁾ Die nothwendige Theilnahme am Verbrechen etc. Von Dr. Theodor Reinhold Schütze. Lipcse, 1869.

A germán jog »Orhab, Orhabe« kifejezése soha sem birt oly tág értelemmel, mint a mit a későbbi »Urheber« szónak tulajdonítottak. A »Misethäter, Handthäter, Thäter« kifejezések ellentétbe állításának a : »Helfer« és »Anrichter« kifejezésekkel, egyenesen ki kellene zárnia az »Urheber« alakulását. A római jog »auctor« szava sem lehet közvetlen oka a »bűnszerző« fogalmának, mert — a mint a kérdés történeti tárgyalásánál látni fogjuk — az »auctor« szó alatt csak a fölbujtót értették, nem pedig a tettest vagy »reus principalis«-t.

De a »Peinliche Gerichtsordnung«, és az előző jogforrások sem sólnak bűnszerzőségről. Sehol sem olvasztják a fölbujtót a tettel egy fogalomba össze. Az olasz és német büntetőjogászok is elméleti műveikben, éppen úgy mint a gyakorlat terén, a »principalis« (főbűnös, tettes) fogalmát állítják szembe a »mandans, consiliator és auxiliator« fogalmával. Valószínűleg azonban a két fogalom, t. i. a fölbujtó és tettes fogalmának egybeolvasztására az első lökést az a körülmény adta meg, hogy a »mandans«-t a »mandatarius«-sal a büntetendőség szempontjából egy vonalba helyezték. Természetes, hogy ez félreértés volt, mert a büntetés egyenlősége még nem ok a két különböző fogalom egybefoglalására. A 18-dik századig azonban a német és olasz jogászok említett fölfogását, támogatva Carpvov conservatív tekintélyével, tovább ápolták. Ettől az időtől azonban az újabb észjogi irány, különösen Puffendorf (de jure naturae gentium) befolyása nagyon érezhető volt a tételes jog művelésén. Ez az észjogi irány nem a »tettességre« vagy a »nem tettes-ségre« helyezte a súlyt, hanem az volt a fő, hogy a részesek közül melyik a »causa principalis«, mert minden részesben benne rejlik a kisebb vagy nagyobb mérvű »concausa criminis«. ¹⁾ Ez a fölfogás, mivel a »segéd« fogalmát sem különíti el, természetesen elég volt arra, hogy a legegyszerűbb és legegészségesebb fogalmakat összezavarja. Eleintén valamely összeesküvés fölbujtója és a megbízó (mandans) neveztetik »auctor criminis«-nek. Akkor azután következik az az okoskodás, hogy a »homicidium« nem csak »effectu«, hanem »et affectu« is elkövethető. Más oldalról hangzik »moralis aestimatio aequipollet facinori ipsius principaliter delinquentis«, és most már csak egy kis lépés választ el Boehmer kettős

¹⁾ Kress : »Comment. succ. in Const. Crim. Carol. (1721.)« czímű művében mondja : »Non incommode a philosophis res ita exprimitur : quicunque realiter in actum influit, vel quicunque antecedenter se ad crimen habuit, tanquam concausa, ut crimen aliquatenus ab ipso processerit.«

»causa criminis«-étől (»causa moralis« és »causa physica«). A »causa moralis«-ból lesz azután az »auctor moralis« és a »causa physica« átváltozik »auctor physicus«-sá — mit ha lefordítanak németre, készen van az »Urheber« fogalma. Ha már a fölbujtót és tettest a »coauctor« kifejezés alá vonták, akkor már nem kellett sok tépelődés ahhoz, hogy az egyedüli tettest és a föl nem bujtott tettest is bünszerzőnek (Urheber) nevezzék. Teljesen igazat kell adnunk Schütznének, midőn két közelálló és történetileg elválaszthatlan körülményt jelöl meg olyanoknak, a melyek igen nagy befolyással voltak ennek a fölösleges és félrevezető fogalomnak a keletkezésére.

Az egyik az, hogy a középkor tudományos nyelve a mult század közepéig, sőt éppen abban az időben is, midőn ez a fogalom keletkezett, kizárólagosan a latin nyelv volt. A latin nyelvben pedig a tettességre határozott, a fogalmat kidomborító kifejezés hiányzik. A római jog néhány helyén a »factor« szó van ugyan használva annak megjelölésére, »qui suis manibus fecit«, de technikai kifejezésekkül más, részint perjogi (reus principalis), részint concret kifejezések (fur, raptor stb.) használtatnak.

A középkor jogi műnyelvét, a latint, tehát nem támogatva a »tettest« élesen kifejező szó, a minek azután az lett az eredménye, hogy a »reus principalis« fogalma mind inkább elmosódott, végül homályossá vált.

A román nyelvek egyáltalában nem dicsekedhetnek azzal, hogy a »tettes« fogalmára megfelelő szavuk volna. A francia jog kénytelen a »l'auteur« vagy a »le coupable« kifejezéssel megelégedni. Az olasz nyelv is az »autore« szót használja. De még az angol — e félig germán, félig román — nyelv sem alkalmazza a »the doer« kifejezést, hanem megelégszik a »the chief actor, the principal« kifejezéssel. Sőt még az észak-germán nyelvben is hatott a rossz példa, a mennyiben a »Gjerningsmand« (tettes) helyett a kódós »Ophavsmand« (bünszerző) kifejezést használták. (L. Schütze említett művét.)

VIII.

A törvényhozásban — mint már említettem — a porosz törvény és később az 1861-diki bajor törvény voltak az elsők, melyek az »Urheber« szót a részség fejezetéből száműzték. Már az ausztriai javaslatban és a mi büntető-törvénykönyvünkben egyáltalában nem fordul elő. De a tettesség fogalma sincs ezekben általános tételben meg-

határozva, még pedig igen helyesen, mert arra semmi szükség nincs.

Ne higgye azonban senki, hogy a »bűnszerző« (Urheber) kifejezés a tudomány terén is leélte magát. A jelenkori alanyi elmélet nem tud nélküle megélni. A ki a részességnek csak két fajtát ismeri és e két faj között az elválasztó vonalat az »animus auctoris« és az »animus adjutoris« belvilágában keresi: az teljes joggal, sőt következetességgel nyúl a bűnszerzőség fogalma felé, mert ebben összeolvasztja a főlbujtót és a tettet. Az alanyi elmélet legújabb híveinek műveiben is tehát az »Urheber« szóval gyakran találkozunk. Sőt a tárgyi elmélet hívei közül is sokan ragaszkodnak a »bűnszerző« fogalmához.

Binding, ki nem áll a tiszta alanyi elmélet alapján, sőt az okság tanában Burival egyenes ellentétben van: legújabb előadásaiban is (L. Grundriss, harmadik kiadás) arra az eredményre jut, hogy a bűntény alanya vagy *bűnszerző* vagy *bűnsegéd*. Elméletileg — úgymond — csak ez a két részességi faj létezik. A bűnszerző az, a ki a büntetendő cselekményt úgy akarati tekintetben, mint a tette nézve létrehozza. Segéd pedig az, a ki más bűntényéhez segédkezet nyújt.

Berner legutóbbi tankönyveiben szintén azt tanítja, hogy a részes tulajdonképen csak kétféle lehet. Vagy bűnszerző vagy segéd. (»Alle Theilnehmer sind entweder Urheber oder Gehülfen, je nachdem sie unmittelbar oder mittelbar die Hervorbringung der That nur fördern oder sie anderen überlassen.«)

A kérdés lényegének, t. i. a részesség fajainak fölfejtése későbbi fejezet föladata. Itt csak jelezni akartam, hogy a »bűnszerző« és az ehhez kötött fogalom az elméletben ma is él.

MÁSODIK FEJEZET.

A részesség fogalmi köre.

Alig van író, ki a részesség tanával foglalkozott, hogy ne azzal kezdené tárgyalását: mennyire vitás ez a terület, és mennyire nehéz az ellentétes nézetek zürzavarából kibontakozni. Langenbeck ¹⁾ — a részesség elméletének nagy buvára — így kezdi tanulmányát: »A részesség oly fejezetét képezi a büntetőjognak, melyben a legtöbb kérdés vitás. Vitatkoznak a részesség fogalma, a bünszerző és segéd lényege, határvonala, a részesek általános és viszonylagos büntethetősége stb. fölött, és minél mélyebben hatolunk a részletekbe: annál több vitapontra találunk«.

Chauveau és Helie-nek első szavok, melylyel nagy munkájokban ennek a kérdésnek a tárgyalásába bocsátkoznak az, hogy »a részesség elmélete egyike a büntető-törvénykönyv legtövisesebb tárgyainak«.

Schütze ²⁾ egész előszavában a miatt panaszkodik, hogy a kérdés az elmélet kezéből egészen kisiklott; a törvényhozásról s az elméletről nem mond kevesebbet, mint azt, hogy »az elméletnek hálaünnepet kellene ülnie, hogy tanácsai az egészséges törvényhozói érzék vértjéről visszapattantak (Wahrlich die Doctrin müsste ein Dankfest begehen, dass ihre eignen Rathschläge an dem Panzer des gesunden gesetzgeberischen Faches abgeprallt sind)«.

Berner a »rossz dichotomiák vízőzönének« nevezi a régibb írók azon termékeit, melyek a »Divisionum tot genera quot aspectus totius« elvének hódolva, szervezet nélkül szükölködő osztályozásokban lelték örömüket, és a »stupor scholasticus« síri levegőjéről beszél, melyben a régibb tudósok termékei lézengenek.

»Der nach Gedanken dürstende Geist eines talentvollen Menschen — mondja szóról-szóra Berner — schrickt zurück

¹⁾ Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen. Von Dr. Wilh. Langenbeck, Professor der Rechte in Jena, 1868.

²⁾ Die nothwendige Theilnahme am Verbrechen. Zugleich ein Beitrag zur Läuterung der gesammten Lehre von der Verbrechermehrheit. Von Dr. Theodor Reinhold Schütze, Professor der Rechte, Lipce, 1869.

vor dem Studium derartiger Systeme, deren Grabesluft ihn überall mit dem »stupor scholasticus« anhaucht.«¹⁾

Vagy folytassam-e az idézeteket tovább? Nem tartom szükségesnek. Bar,²⁾ Buri,³⁾ Geyer,⁴⁾ Glaser,⁵⁾ Foursac,⁶⁾ Birkmeyer,⁷⁾ megannyi külön művelői a részesség tanának, egyaránt elismerik a kérdés nehézségét és egyaránt elítélik a régi tan tévedéseit, ferdeségeit. Hogy a kérdés nehéz, hogy a megoldatlan feladatok egymásután váltakoznak, természetes, hisz arról van szó, hogy a többek által létesített büntetendő cselekmény elkövetéseért valamennyit felelősségre vonjuk, és mindeniket csak annak a befolyásnak az arányában büntessük, melyet a büntetendő cselekmény létrehozására gyakorolt. Már most hogyan ítéljük meg ezt a befolyást? Mivel mérjük annak mennyiségét és minőségét?

A feladat nem könnyű, midőn a különböző tevékenységek összehatása gyanánt jelentkező büntény tényezőinek felelősségi mértékét kell megállapítanunk. De a feladat nehézsége nem csak ebben nyilvánul, hanem a közreműködés nemeinek, osztályainak tüzetes megállapítása, ezek föltételeinek, alkotó tényeinek meghatározása képezi a kérdés országnrészt. Ily feladat mellett nem csodálkozhatunk a régi tan tévedésein. Hisz e század második fele, mely valóban a leg-

¹⁾ Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen und die neuen Controversen über Dolus und Culpa. Von Dr. Albert Friedrich Berner. Berlin, 1847.

²⁾ v. Bar: Zur Lehre vom Versuch und Theilnahme am Verbrechen. Hannover, 1859.

³⁾ v. Buri: Zur Lehre von der Theilnahme an dem Verbrechen und der Begünstigung. Giessen, 1860. — Urheberschaft und Beihilfe. Gerichtssaal, XIX. kötet (1867). — Urheberschaft und Beihilfe. Goldammers Archiv, XVII. kötet (1869). — Über Kausalität und deren Verantwortung. Lipse, 1873. — Über Theilnahme am Verbrechen mit Beurtheilung von Th. R. Schütze: Die nothwendige Theilnahme etc. Gerichtssaal, XXII. k. — Zur Lehre von der Theilnahme am Verbrechen. Goldammers Archiv, XXIV. k. — Birálat Meyer Hugo tankönyve ált. részéről. Gerichtssaal, XXVIII. k. — Birálat Merkel tankönyvéről. Gerichtssaal, XLII. k. — Über Kausalität und Theilnahme. Zeitschrift f. d. g. Str. II. kötet.

⁴⁾ Geyer: Erörterungen über den allgemeinen Thatbestand der Verbrechen u. s. w. Innsbruck, 1862. — Theilnahme Mehrerer an einem Verbrechen und Begünstigung, és egy értekezése a »Goldammers Archiv« XVI. számában 1868-ból.

⁵⁾ Glasernek értekezései a »Gerichtssaal«-ban, melyek a »Gesammelte kleinere Schriften«-ben is megjelentek, u. m.: »Zur Lehre von Dolus des Anstifters«, »Ueber Thäterschaft und Beihilfe«, »Zur Lehre von der Miturheberschaft«.

⁶⁾ Foursac: De la complicité. Toulouse, 1875.

⁷⁾ Die Lehre von der Theilnahme und die Rechtsprechung des deutschen Reichsgerichtes. 1890.

nagyobb óvatossággal, biztos jogi érzékkel, a jogtörténet világitó fáklyájával és fegyvelmezett bölcsészeti elvekkel lépett ki a küzdőtérré, nem dicsekedhetik azzal, hogy ezt a tant megoldásra juttatta. A terület legsarkalatosabb kérdéseiben a legellentétesebb elveket hirdeti a tudomány, és a legellentétesebb elvek ülik diadalukat gyakran ugyanannak a bíróságnak egyidejű ítéleteiben. De mégis, ha e tan nem szaporítja is a tudomány úgynevezett megállapított tételeinek sorát, korunkban ez oly nagymérvű haladást tett, hogy az elmélet körüli fejlődést méltán sorozhatjuk a büntető-jogtudomány legnagyobbyszerű vívmányai közé.

Az új tan kritikai elmével állapítja meg a »részesség« alkotó tényezőit, s gondosan kirekeszt minden oly elemet, mely a részesség fogalmi körén kívül esik. A Bartolusféle iskola és a hozzá kötött eszmék világa, hol mindenkit részesnek tartottak, a ki a büntetendő cselekményben részt vett, elmerült örökre. A bűnpártolást, orgazdaságot ma már senki sem illeszti a részesség keretébe. Mindenki tudja, mi a különbség a »complicitas« és »connexitas« fogalmai között. Azt, a ki a bűntényt meg nem akadályozza vagy föl nem jelenti, ma már senki sem vonja a részesség keretébe. Surdo és Mantica, kikről följegyezte Carrara, hogy oktanul a bűntény elkövetésében részesnek tartották azt, a ki a bűntényt elkövetése után a tettet menekülésre ösztönözte — ma már követőkre nem talál.

A szükséges részesség (*concurus necessarius*), melyet a régi tan mint a részesség külön fajtát állított föl, és a mely ránk zúdította a szörszállhasogató iskolai okoskodások egész seregét: már többé nem telíti a büntetőjog általános részét, hanem leszállítva saját értékére, kellő helyére, a büntetőjog különös részébe illesztetett.

A szövetség és banda tanának köde foszladozik, s már tisztán látjuk, hogy a szövetség-elmélet a régi tudomány legvastagabb tévedéseit szaporítja, és csak arra volt alkalmas, hogy zavarólag, összekuszálólág hasson az egész területre.

Az új tan, okulva azon az óriási fogalomzavaron, melybe a régi tan ingadozó, könnyelmű műszavaival tudományt, törvényhozást, igazságszolgáltatást egyaránt sodort: sokkal óvatosabb a műszavak megválasztásában, mint voltak a »bűnszerző«-féle majd sokat, majd keveset, majd semmit sem mondó elnevezések idején, és következetesebben ragaszkodunk ma a fogalmak megjelölésére használt szavakhoz, tudva, hogy az alaknak indok nélküli megváltoztatását vagy ingadozását nyomban követi a lényegen, a tartalmon ütött csorba.

Igen szépen és helyesen mondja egy német tudós: »Man gibt dem Dinge vor der Hand einen neuen Namen von vollem Klange. Allein der Name trägt in sich eine neue Vorstellung. Bald anspruchslos auftretend, bald als Errungenschaft hochgepriesen, bürgern Bezeichnung und Vorstellung sich ein. Von Anbeginn *unklar* gedacht, erweitert sich der Pseudobegriff in ungeahnte Dimensionen; von einem so von Anderen anders verstanden, überwuchert er in wenigen Jahrzehnten die klaren Vorstellungen des positiven Rechts, dem Unkraut gleich, das reine Gewächs erstickend.«

Az új tan menekülni kíván attól az ártól is, melybe a »jogbölcselet« czége alatt ragadtatott a régi tan. Nem annyira tétele-jogi és jogtörténeti alapon épült föl a régi rendszér, hanem minden kérdést csak bölcseleti szempontból vizsgáltak. Divattá vált a büntetőjogot szembeállítani a magánjoggal, s amazt mint főleg bölcseleti tárgyat tekintették, melyen szabadon csaponghatott keresztül-kasúl a röpke gondolat minden furcsaságával, emezt pedig mint valami tételest fogták föl. Elfelejtették, hogy a büntetőjog is, ha jog akar lenni, magából a bölcsészetből meg nem él. A jog csak positiv lehet. Kitünő segéd-tudománya a büntető jognak a bölcselet. A lélektani ismeretek nélkülözhetetlenek. A beszámítási képesség, a szándék és gondatlanság, az okság törvényének (causalitás) nagy területe stb. a lélektan törvényeinek ismerete nélkül érthetetlenek maradnak. De ennek elismerése még nem azt jelenti, hogy kaput tárjunk a bölcseleti elvont okoskodások özöne előtt s engedjük azt betörni a büntetőjog területére. Nézetünk szerint a büntetőjogot éppen úgy meg kell szabadítani ettől a túlszabongó bölcselkedő iránytól, mint a hogyan megszabadította a jogtörténeti iskola a magánjogot. Positiv jelleget ez is csak akkor nyert, midőn a philosophálás korlátlan területén határköveket rakott le a jogtörténeti iskola bölcsesége. Így lesz positivvé a büntetőjog is, mely még ma sem köszörülte le a metaphysikai elmékedések iránti előszeretét,¹⁾ s ha különösen a részesség területén eredményt akarunk elérni, úgy azt csak a történeti módszerrel éadjuk el — azzal a módszerrel, melyet a büntetőjog tárgyalására nézve Mittermayer, Zachariä,

¹⁾ »Während andere Rechtsdisciplinen — mondja Schütze id. művének 6. lapján — ihre naturrechtliche Periode, Anwendungen eines subjectiv-constructiven Gelüstes, unlängst überwunden haben — Dank im Privatrechtsgebiete der historischen Schule — steckt das Strafrecht der heutigen Doctrin annoch im Klärungsprocess, hat dieses seine philosophirende, seine gemischte Richtung nicht abgestreift Ich meine, Praxis wie Gesetzgebung unseres Jahrhunderts hat der bitteren Erfahrungen eine glänzende Anzahl aufzuweisen.«

Wächter, Luden, Abegg ajánlottak, és annak némely részére nézve annyi sikerrel alkalmaztak. Ennek a módszernek az alapján állanak Langenbeck és Schütze is a részességről írt jeles munkáikban, sőt az utóbbi a büntetőjog területén is egy Savigni és Puchta reformatori tevékenységét kívánja.

Annai bizonyos, hogy minél inkább elszakadunk az élet egészséges jogfejlődésétől és minél inkább burkolódzunk szürke abstrakciók homályába, annál kevesebb hatása van a tudománynak a törvényhozásra és gyakorlatra. Senki sem tagadhatja, hogy az új tan törekszik ezek alól a bilincsek alól szabadulni, törekszik leköszörülni a minden áron való bölcsészieskedés tetszelgéseit. Különösen a francia, olasz irodalom nagy arányokban szakít az iskolai bölcsesség régebben örömmel művelt rendszerével, mely szürke bölcselkedő elméleteiben gyönyörködött, az élet, a jog, az igazság rovására. A német irodalomban nehezebben megy ez a tisztulási folyamat, de végre is utat tör magának itt is az egészséges irány — és fölrázza álmódosásából a német ideologokat az az erélyes figyelmeztetés, melynek egy példányát e sorokban olvashatjuk:

»Was Wunder, wenn der bitter getäuschte Praktiker Danaergeschenke scheut, sobald ihm die Doctrin von zehn zu zehn Jahren je ein neues Gebilde der philosophischen — angeblich der logisch-juristischen — Speculation in glänzender Schale darbietet!«

A magyar büntetőjogi irodalom, a mennyiben kérdésünkkel foglalkozott, nem zárkózott el az élet követelményei elől. Az a kevés elméleti küzdelem, mely ezen a területen hazai irodalmunkban lefolyt, a gyakorlati élet által nyert lökést, és a harc eredményét megtaláljuk judicaturánkban. Ha valahol, úgy hazánkban — értem a legújabb időt — az elmélet és gyakorlat kölcsönhatását észlelhetjük, s tán ez az oka, hogy hazai talajunk nem kedvező a német iskolai bölcsesség metaphysikai túlcsapongásaira.

Hazai büntetőjogászaink nem abban keresték dicsőségüket, hogy a jogászt eltemesse bennök a philosoph, hanem a positivitas terére állva, a jogtudomány igazi elveit vonták le a polgáriasult világ büntetőjogi irodalmának s a gyakorlati életnek küzdelmeiből, és ezzel becsületesen teljesítették kötelességöket. A magyar törvényhozás és a magyar judicatura mai állása legfényesebb bizonyossága annak, hogy a hazai jogtudomány sohasem felejtette el azt a hivatását, hogy az élet szolgálatában kell állania, ha hasznosan és üdvösen akarja betölteni földadatát.

Most tekintsük közelebbről a részesség fogalmi körét.

I.

A bűntényt nem csak egy személy hozhatja létre. Sőt inkább az egyesülés nem csak a jó, de a rossz terén is hatályos tényező. A mit el nem végezhet egy: elvégez több. Egyik adja az eszmét, a másik elősegíti, a harmadik végrehajtja. Jóban és rosszban egyaránt így van vagy legalább így lehet ez. Az igazság azonban azt követeli, hogy mindannyit felelősségre vonjunk, a kik a bűntényben részt vettek.¹⁾ De az igazság ennél többet is követel. Visszautasíthatlan kívánatot ma az, hogy mindenkit annak a befolyásnak a mérve szerint büntessenek, melyet a bűntényre gyakorolt. Sem több, sem kevesebb büntetés ne érje, mint a mennyiben közreműködése a büntett létrehozásában tényező volt. A ki csak mellékes szerepet töltött be a drámában, azt ne helyezzük az első-

¹⁾ Figyelemre méltó cikket olvashatunk a részességről a »Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft« című folyóiratnak XII. kötetében az 1. füzet 55—86. lapjain Foinitzky pétervári tanár tollából. Ebben a cikkben az uralkodó tannal ellentétben, a mely szerint *egy büntetendő cselekményt* többen követhetnek el, azt a tételt állítja föl: »quot delinquentes, tot delicta«. Az anthropologiai iskolának azt a tételt, mely szerint az embert és nem cselekményét kell büntetés alá vonni, teszi kiinduló pontjává. Mindenkinél bűnössége önálló és elszigetelve áll, akár egymagában, akár többekkel együtt volt tevékeny. Büntetőjogi értelemben nem lehet szó felelősséggel járó részességről másnak bűnösségében. Foinitzky ezekkel a tételekkel azt akarja elhárítani, hogy a részesség uralkodó tana tagadná a részesek külön anyai bűnösségét. Pedig erről szó sincs. Egy gyilkosságról nem lehet azt állítani, hogy annyi gyilkosság történt, a hány közreműködő. Egy gyilkosságban többen különböző tevékenységgel és anyai bűnösséggel közreműködhetnek, s az uralkodó tan, daczára hogy egy bűntényről szól, többen individualis bűnösségét éppen nem tagadja. Sőt a parificatio rideg tanából az egyéni felelősség elvét kiemeli. Tagadhatatlan, hogy Foinitzky több irányban, pl. a részesség terjedelmére nézve, becses kritikai megjegyzéseket tesz: de positiv tanának kifejtése igen távol áll attól, hogy az lerombolhassa az uralkodó tant. Az a fölhozott jelszó, hogy a bűnöst és nem a cselekményt kell büntetni, szintén nem vadonatúj termése a modern tudománynak, mert mindig a tolvajt és nem a lopást, a gyilkost és nem a gyilkosságot büntették. A tettben nyilvánuló egyéni bűnösség lehet csak mértékünk. Ha azonban a tettnek tárgyi jelentőségét elejtjük, és csupán jogcímnek tartjuk arra, hogy az egyén egész életével, egyéni hajlamaival, psychologyájával és physiologiájával foglalkozzunk és ehhez mérjük a büntetést: akkor szabad tere van az önkénynek, akkor az igazság kutatásának álarcza alatt a legnagyobb zsarnokságot is békén kell tűrünk. Nem tartom szerencsésnek azt a jelszót, mely a bűnös büntetését szembe állítja a tett büntetésével, mert mereven épp úgy képtelenség az egyik, mint a másik.

rangú szereplőkkel egy vonalba. A kinek agyában a bűntény eszméje megfogamzott, s a kinek karja alatt lehullott az áldozat feje, nem egyenlő szerepet töltött be azzal, ki a bárdot kölcsönözte vagy a ki a gyilkosokat a tett után elrejtette. Nem lehet kétség arra nézve, hogy a közreműködés különféle változataival találkozunk ott, hol többen hoznak létre valamely bűntényt. S így az első kérdés, mely élénk tölül ez: lehet-e ezeket a különféle közreműködési fajokat általánosítani. Van-e kapocs, mely a tevékenység különféle fajait, melyek több egyéntől erednek, de csak egy cselekményre vonatkoznak, összefüzi? És erre a kérdésre azonnal igenlőleg válaszolunk. *Többnek szándékossága* valamely bűntény elkövetésére a közös érintkezési pont, melyen a bűntényre irányzott tevékenység különféle fajai találkoznak. Valamennyi létesítette legalább egy föltételét a büntetendő cselekménynek, következőleg tágabb értelemben mindenik okviszonyban áll a büntetettel és ez fűzi őket egy csoportba. Így keletkezik a részesség fogalma, mely már nem azt jelenti, hogy mindenki részes, ki valamely cselekményben részt vesz, a mint azt Bartolus és követőinek serege tanította, hanem csak azok a cselekmények tartoznak a részesség köréhez, melyek valamely módon büntetendő cselekményt idéztek elő. Ha tehát már a cselekmény létesült: ezután már ha valaki e cselekménnyel összeköttetésbe jő, a létrehozásnak okozója nem lehet, az ő közreműködése nem idézte elő a cselekményt. Nyilvánvaló tehát, hogy a részesség tanának tudományos alapja csak az okság törvénye lehet. Következőleg a részességnek számos alakja fordulhat elő, melyeket sem a bűntény elkövetésére irányzott szándékosság, sem az okozatosság kapcsa össze nem tart, sőt inkább kirekeszt. A ki tudva azt, hogy a tárgy lopott és megveszi, a ki tudva a gyilkost elrejtí: az nem okozója sem a lopásnak, sem a gyilkosságának. Annak nem volt szándéka sem a lopásban, sem a gyilkosságban közreműködni. Az bűnös lehet orgazdaságban és bűnpártolásban, de nem lehet részese a lopásnak és gyilkosságának, ha csak előre meg nem íérte közreműködését, mert ebben az esetben az ő ígérete is — mint elősegítés — tényezője lehet a lopás vagy a gyilkosság elkövetésének. És nem is volna igazságos azt, a ki a büntett létrejöttére közre nem működött, úgy tekinteni, mint közreműködőt. Ki kell tehát zárni minden oly elemet, mely a részesség büntetőjogi jelentőségének körén kívül áll. Számúzni kell a connexitást teljesen. Meg kell vonni szabatosan és határozottan a részesség körét úgy, hogy első pillanatra szembetűnjék mi az, mi ebbe a keretbe való, és mi az, a mit csak erőszakosan vontak

ebbe a körbe. S azt hiszem e kör világosan van megjelölve, ha a részesség fogalmát akkép határozom meg, hogy *az alatt több személynek szándékos közreműködését értem, valamely büntetendő cselekmény elkövetésére.*

Nem tartozik ennél fogva a büntetőjogi értelemben vett részesség keretéhez a részvételnek az a módja, midőn a tettest gondatlanságból elkövetett cselekménnyel támogatják vagy segílyt nyújtanak gondatlan cselekményéhez, vagy ha valakinek gondatlan viselkedése volt az a föltétel, mely mást a büntetendő cselekmény elkövetésére indított.

II.

A részesség fogalmi körének ily megvonása után, azt közelebbről vizsgálva, először is arra az eredményre jutunk, hogy a részesség fogalmából a gondatlan fölbujtás, segíly ki vannak zárva, mert szükséges — úgymond fogalom-meghatározásunk — a közreműködés szándékossága.

A szándékos közreműködés tehát az, mely a föntebbi fogalom-meghatározás szerint a részességnek elengedhetetlen föltételét képezi. — Már a rómaiak elismerték: »Recte Pedius ait, sicut nemo furtum faciat sine dolo malo, ita nec consilium vel opem ferre, sine dolo malo posse«. (c. fr. 51. §. 1. DXLVII.)

Ez a tan, bármennyire tért foglal is a tudományban s rég polgárjogot nyert a törvényhozásban: még mindig igen tekintélyes ellenzőkre is talál, kik a részesség büntetőjogi fogalmát a gondatlanságból elkövetett cselekményekre is kiterjeszteni ohajtják.

Marezoll,¹⁾ Tittman,²⁾ Quistorp,³⁾ Martin,⁴⁾ Borst,⁵⁾ Lüden,⁶⁾ Hepp,⁷⁾ Buri,⁸⁾ Schütze,⁹⁾ sőt némileg Berner¹⁰⁾ is a gondatlan bűnrészesség lehetőségét vitatják. Legújabban az alanyi részességi elmélet következményeképen Janka (Öster. Strafr. 67. §. II.) állítja föl a vétkes részesség lehe-

¹⁾ Lehrb. 128. l.

²⁾ Handbuch. I. 104. §.

³⁾ Grundsätze. 55. §.

⁴⁾ Lehrbuch. 75. §.

⁵⁾ Im N. Archiv des Crim. Rechts VII. 674. l.

⁶⁾ Handb. 439. l.

⁷⁾ Im N. Archiv 1846. 348. l.

⁸⁾ Theilnahme 1860. 21. l. 50. l. Abhandlungen. (1862. 123. l.) Gerichtssaal XXVIII. 201. l.

⁹⁾ »Schütze« Die nothwendige Theilnahme.

¹⁰⁾ Theilnahme 353. l.

tőségét.¹⁾ Megjegyzem már e helyütt, hogy Binding²⁾ egyenesen szemére veti a tudománynak, hogy a gondatlan részességet teljesen elhanyagolja és igéri, hogy ő a Normok III-ik kötetében a gondatlan részesség tanát rendszerbe foglalja. A gondatlan részességről alább lesz szó. — Dr. Schnierer Aladár a bűnrészesség tanáról a Hoffman Pál által szerkesztett jog- s államtudományi folyóiratban 1871-ben megjelent tanulmányában külön szakaszt szentel a »vétkes bűnrészesség« fejtegetésének, s beható tárgyalás után e tan felé hajlik. Ha ily tekintélyes írói csoport az, mely a vétkes részesség lehetőségét vitatja: úgy föl kell tennünk, hogy e tannak alappal kell birnia.

Vizsgáljuk tehát, mi az az alap, melyre a »vétkes részesség« hirdetői tanukat építik.

A részesség tulajdonképi és főjellege — úgymond ez iskola — abban a bűnös be- és visszahatásban rejlik (in dem schuldberen Ein- und Rückwirken), melyet az egyik bűntárs akarata a másikéra gyakorol: ennél fogva a szellemi behatás a vétkes bűn-elkövetéseknél is főnforoghatván, a vétkes részesség lehetővé válik.

Lehetséges az, mint Schnierer fölhozza, hogy: »A. és B. valamely magas állványról, vagy a ház födeléről követ gördítvén le, emberhalált okoztak. — Tegyük, hogy A.-t a merész tett elkövetésére társa föl szólította, ő annak veszélyes

¹⁾ Verbrecherische Theilnahme ist schuldhaftes Mitwirken zu dem Verbrechenserfolge. Begrifflich ist verbrecherische Theilnahme in den beiden Schuldformen als dolose wie als culpose Theilnahme möglich. Es ist nicht nur ein doloses Zusammenwirken, sondern ebensowohl ein culposes Zusammenwirken von verschiedener Seite aus, als auch dolose Betheiligung von der einen und culpose Betheiligung von der anderen Seite aus denkbar.

²⁾ Binding Grundrissének negyedik kiadásában így szól: . . . Dem, der sich nur einiges Verständniss für das Verhältniss von Vorsatz und Fahrlässigkeit und für den Verursachungsprozess erarbeitet hat, ergeben sich folgende Sätze als selbstverständlich:

1. Wie vorsätzliche giebt es fahrlässige Mitthäterschaft. Die Mitthäter können auch theilweise in dolo, theilweise in culpa versiren.

2. Wie der Dolose, kann auch der Culpose sich eines Delictsfähigen zur Verwirklichung seines schuldhaften Willens bedienen. Dieses Werkzeug kann dolos oder kulpos handeln, genau wie das Werkzeug des Dolosen auch nur in culpa zu versiren vermag. Es giebt intellectuelle Dolose wie kulpose Urheber zu physischen kulposen wie dolosen Urhebern.

3. Wie eine Beihilfe zu dolosen giebt es auch eine solche zu culposen Verbrechen. Wie eine dolose giebt es auch eine culpose Beihilfe. Nur ist die letztere im früherem wie heutigen gemeinen Recht straflos. Alle übrigen hervorgehobenen Theilnahmeformen stehen aber heute de lege lata unter Strafe.

voltát némileg belátta, sőt aggályainak kifejezést is adott, de mivel B. ezeket az aggályokat biztató szavakkal benne eloszlatta, a veszelyes tett kivitelét ő sem ellenezvén, a tettét közösen hajtották végre. »Minthogy bizonyos — úgymond — hogy itt az egyiknek akarati elhatározása és vétkes magaviselete a másakra buzdítólag, sőt elhatározólag befolyt, ki tagadná azt a fokozódást, mely meggondolatlanságban vagy könnyelműségben itt végbe ment?»

Ezt igénytelen nézetem szerint senki sem tagadja, sőt megczáfolhatatlan igazság, hogy egyiknek vétkes magaviselete, könnyelműsége, meggondolatlansága a másakra buzdítólag, sőt elhatározólag is hathat. — Csak az a kérdés, szükséges és czélszerű-e azért, mert vétkes cselekményeknél is lehetséges az *egymásra hatás*, ezeket a büntetőjogi »részesség« fogalmi körébe vonni?

Szükséges és czélszerű-e ezt az *egymásra hatást*, mely *büntényre nem irányul, összevegyíteni azzal az egymásra hatással, mely szándékosságon, a cselekvés eredményének tudatában gyökerezvén, czélul, határozott földatúl a büntény elkövetését tűzi maga elé.* — Ez bizonyára sem nem szükséges, sem nem czélszerű, mert a gondatlan cselekmények a »culpa« törvényei s a beszámítás szabályainak alapos alkalmazása mellett könnyen elbírállhatók; míg ha a gondatlan cselekményeket a »részesség« általános szempontja alá helyezzük, bonyolulttá s zavarttá tesszük az egész területet s oly akadályokat gördítünk a részesség tényezőinek, a »fölbujtó«, »társtettes« s a »bűnsegéd« fogalmainak megállapítása elé, hogy lehetetlenné válik kijelölni azokat az alkotó elemeket, melyek a részesség büntetőjogi értelmét alkotják.

De egyáltalában a vétkes s a szándékos közreműködés természete, az az elvi különbség, mely e két cselekmény közt van, parancsolja, hogy e két ellenkező jellegű s irányú cselekményt közös categoriába ne foglaljuk.

Vagy miért részeseknek nevezni azokat, kik cselekvéssükör ennek eredményét előre nem látták és csak gondatlanság s vigyázatlanságnál fogva kerülnek okozati összefüggésbe a bűncselekménnyel? — Miért részesnek tekinteni azt, ki szándék nélkül valamit mondott, tett, mutatott, s ezzel egy másikat bűnös cselekményre indított.

Nem természetesebb-e ezeknél az eseteknél a »gondatlanság« beszámítási szabályai szerint jární el, mint a gondatlan cselekményekre a »részesség« általános szabályait reakényszeríteni.

Nem helyesebb-e azt az A és B-t, kik a ház fedélzetéről követ gördítettek le s emberhalált okoztak, gondat-

lanságuk- s vigyázatlanságukért a »gondatlanság« törvényei szerint felelőssé tenni, mintsem talán e tényt a »részesség« általános szempontja alá helyezni.

Egy szóval: nem helyesebb-e — s igénytelen nézetem szerint ez sarkelve a részesség szabatos felfogásának — *a részesség közönséges szó szerinti értelméből büntetőjogi fogalmat alkotni, s ennek körét csupán azokra kiterjeszteni, kik különböző tevékenységgel bár, de szándékkal működnek közre a büntetendő cselekmény elkövetésére?*

Kétségtől helyesebb, s ily értelemben mondjuk, hogy *szándék nélkül nincs részesség.*

Egyébiránt, hogy büntetendő felbujtás és segély szándék nélkül nincs: ezt tételes törvényünk világosan ki is fejezi. A részes bűnösségi elemét szétbontva, azt látjuk, hogy minden részesben hármas bűnösség fonódik össze. Bűnös az egész eredményben, bűnös abban a tevékenységben, a melyvel az eredményhez járult, és végre bűnös részes-társának közreműködése miatt is (Birkmeyer, Liszt és mások is). Ez a bűnösség másképp nem képzelhető, mint csak szándékos közreműködés alakjában.

A részes szándékát szétbontva úgy találjuk, hogy a részes tudatában cselekvésekor a törvény által tiltott egész eredménynek vissza kell tükröződnie, továbbá tudatában kell lennie, hogy saját közreműködésével az eredményhez hozzájárul és végre tudatában kell lennie annak is, hogy más vele az eredmény elérése érdekében közreműködik. Ilyen elemekből áll a részes szándéka.

Mily elemekből áll az egyes részességi fajoknál külön-külön a bűnösség: ezt az illető fejezetekben tárgyalom.

III.

Úgy a magyar büntető törvény javaslatának indoklása, mint a curia számos ítélete nagyon is előtérbe állítván a részesség fogalmi körének felfogásában a közreműködők között szükséges akarategységet azaz: kölcsönös egyetértést: foglalkoznom kell azzal a kérdéssel, hogy az a sokszor hangzottatott akarategység szükséges kellé-e a tettes és segéd, a tettes és felbújtó között? Szükséges-e az, hogy a közreműködők valamennyien kölcsönösen tudomással is bírjanak az egymást gyámolító szándékos tevékenységükről?

A társtettség tanában fejtem fel, hogy társtettesek csak azok lehetnek, a kiket akarategység fűz össze. De viszont éppen nem szükséges, hogy akarategység legyen a felbújtó és a

tettes, továbbá a bűnsegéd és a tettes között. Nem szükséges pedig azért, mert ha — a bevégzett büntényt véve alapul — a tettes az, a ki az egész tényálladékot megvalósítja, az egész eredményt okozza és ezért bűnösség terheli, már minden más kellék teljesen fölösleges, azaz: más kellék föl sem állítható. Szabad-e tehát megkivánni, hogy a tettes a felbújtó vagy a bűnsegéddel akarategységre is lépjen? Akár egyedül követi el a tettes a cselekményt, akár úgy valósítja meg az eredményt, hogy tudtán kívül részesek is működnek közre: a tettesnek jogi természete nem változhatik át ő marad ugyanaz a tettes — mondja Birkmeyer — és maga a megelőző szövetség sem változtatja meg a tettesek jogi karakterét, csak a büntetés kiszabására van hatással.

Nem helyes ennél fogva az a tan, mely nagy általánosságban minden közreműködő között a tudat és akarat kölcsönösségét követeli; mely azt tanítja, hogy a tettes és felbújtó, a tettes és bűnsegéd között akarati- és tudat-egységnek kell létrejönni az elkövetendő cselekményre nézve.¹⁾ Korántsem. Kissé nehéz ugyan elgondolni azt az esetet, hogy a tettes ne tudjon semmit a felbujtásról. Minthogy azonban a tettség teljességéhez még egyéb kelléket fűzni lehetetlen: ennél fogva dogmatikailag áll az a tétel is, hogy a tettesnek nem kell a felbujtásról tudomással bírnia. Vajmi ritka eset lehet ez — de nem lehetetlen.

Olshausen,²⁾ Birkmeyer,³⁾ Geyer (Holtzendorf Hand-

¹⁾ Schütze legerélyesebb védője a régente hirdetett akarategységi tannak: A »Nothwendige Theilnahme« művében (1869.) 186. lapon így szól: »Nicht das lediglich beiderseitige, für jeden Einzelnen aber einseitige Bewusstsein, sondern erst gemeinsam gewusstes und gewolltes — sozusagen verständiges — Zusammenwirken von Wille und That bildet das Kennzeichen der eigentlichen verbrecherischen Mitwirkung, sei im Übrigen dieselbe Mitthäterschaft oder Thäterschaft und Hülfe, oder endlich Thäterschaft und Anstiftung«.

Tankönyvében a szorosb és tágabb jelentőségű részességet különböztetvén meg elismeri, hogy a tágabb értelemben vett részességhez a kölcsönös megegyezéssel járó közreműködés nem szükséges. »Fehlt es an jenem Einverständniss, während gleichwohl einseitig bewusste dolose Mitwirkung stattgehabt hat, so liegt Theilnahme in weiterem Sinne vor. Diese genügt aber nach StGB. 49. wenigstens für den Begriff strafbarer Hülfeleistung«. (Lehrbuch).

²⁾ Olshausen (I. kötet 210. lapon a 48. §. 13. száma alatt) kérdésünkről így nyilatkozik: »Ein Bewusstsein auf Seiten des Angestifteten davon, dass er zu der von ihm zu begehenden strafbaren Handlung angestiftet worden sei, ist nicht erforderlich: denn es ist lediglich entscheidend, ob »der Andere« durch den Anstifter mittels der von diesem angewendeten Mittel bestimmt wurde; eben deshalb sind auch Mittel der Anstiftung denkbar, welche, wie z. B. die Abmahnung, den Schein des Gegentheils erwecken«.

³⁾ Birkmeyer utal az Osenbrüggen-féle eset-gyűjtemény 55. száma

buch 4. 15. l.), Liszt (Lehrbuch 227. l.) elismerik ennek a tételnek a helyességét.

A mi a bűnségéd és a tettes akarategységének régebben hangoztatott követelményét illeti: a legtöbb büntetőjogi író (Bernier, Liszt, Schütze, Olshausen, Meyer Hugo, Geyer stb.) egyetért abban, hogy a tettesnek nem kell tudnia azt, hogy neki valaki segítyt nyújt. A cseléd észreveszi, hogy gazdáját meg akarják lopni és bosszúból gazdája ellen a zárt ajtót felnyitja. Ezzel elősegíti, hogy a tolvajok akadálytalanul juthassanak be. A tettesek és tártettesek nem tudnak semmit arról, hogy a cseléd kezükre játszik, de azért a cseléd részességét ki vonná kétségbe? a tolvajoknak az egyetértésre itt nincs szükség, mert hisz ők tettesek, a kik a lopás tényálladék cselekvényét megvalósítják. Több fogalmi kellékre nincs szükségük.

A mi büntetőtörvényeink rendelkezéseiből éppen nem következik, hogy a tettes és segéd között akarategység legyen. A fogalmi meghatározás (69. §. 2. pont) ily kelléket fel nem állít. Ezeknek a tanoknak a világánál élesen kihívja a kritikát az oly általánosságban tartott megokolás, melylyel gyakran találkozunk curiánk judicaturájában is: »A részesség, fogalmánál fogva, két vagy több egyénnek ugyanazon büntetendő cselekmény elkövetésére nézve létrejött *akarategységet* tételezi fel, mely büntetendő cselekmény ezen akarategység folytán és az illetőknek eszmei vagy tettleges hozzájárulása mellett csakugyan el is követtetett stb.« ... (Dt. rf. XXVI. 53. 7.)

Vagy ha ugyanitt ezt olvassuk, ez is sok félreértésre adhat okot: »Oly büntettnak, mely lényeges ismervét a tettes által nem szándékolt eredményben találja, melyre nézve tehát a tettesben sem levén meg az akarat, az akarategység létrejötté az eszme legelhatározóbb lényegében a kiegyenlíthetlen ellenmondást tartalmazza, ily büntettre nézve a részességnak lehetősége már a részesség eszméje által teljesen ki van zárva«.

Vagy ha a halált okozó testi sértésre (306. §.) vonatkozólag ezt olvassuk »ezen nem akart eredményt (halált) éppen azért, mert senki sem akarta, az akarategységet feltételező részesség alá foglalni egyáltalán lehetetlen«.

alatt foglalt esetre, melyben az ellentétesség látszata alatt eszközölt felbujtásról van szó és hozzáteszi: »Undenkbar aber ist der Fall, dass der Thäter durch intellectuelle Beeinflussung seitens eines Anderen, ohne sich dessen bewusst zu werden, auf den Gedanken des Verbrechens gebracht und zum Verbrechen bestimmt wurde, keineswegs.«

Látjuk tehát, hogy az akarategység mint valami megdönthetetlen követelmény járja a curia judicaturájában.

Mennyire hibás nézetem szerint a praeterintentionális cselekményeknél fogalmilag kizárni a részességet: erről alább szólok.

E helyütt kapcsolatban az »akarategység« követelményével azt a kérdést kell felvetnünk, hogy tételes törvényeink szerint ki van-e zárva a tiszta gondatlan cselekményre való felbujtás és segély büntetendősége?

A mily világosan kimondja a törvény, hogy a felbujtás vagy segély csak szándékos lehet: épp úgy hallgat arról, hogy a felbujtott vagy segített tettes cselekvényének szándékosnak kell lennie. Fogalmilag a gondatlan tettességre való felbujtás vagy segély csak akkor volna kizárva, ha a tételes jog a tettes és részes között akarategységet kívánna meg.¹⁾ De ha ily kellék felsorolva nincs, ha nem mondja ki a törvény, hogy a tettes cselekményének is szándékosnak kell lennie: úgy felvethető az a kérdés mindenesetre — a mint ezt a német irodalomban számos elsőrangú író fel is vetette, — hogy csak szándékos cselekményre lehet-e felbujtás vagy segély?

A mi törvényünk indokolása erről a kérdéstről így szól: »A felbujtás fogalom-meghatározása feltételezi, hogy szándékosnak a tettesben is léteznie kellett, mielőtt a büntetett elkövette, vagyis a felbujtás által el kellett határozatnia arra, hogy a cselekményt szándékosan véghezvigye. A felbujtás tehát másnak szándékos reábírása valamely büntett vagy véttség szándékos elkövetésére. E szerint a felbujtás a tettesben is feltételezi a dolust, csakhogy ennek dolusa a felbujtó által dolose idéztetett elő. Hogy a felbujtott tettes is dolose cselekedett legyen, illetőleg, hogy szándékosan követte legyen el a törvényszegést, ezen mozzanat éppen oly lényeges, mint a többi; mert ha a tettes nem szándékosan követte el a törvényszegést, ha például elmetelhetsége meg volt zavarva, vagy ha nem volt még tizenhét éves, mely időn alúl ugyanis érett akaratot, beszámítható önelhatározást nem fogad el a törvény; vagy ha a hatás oly nemű és fokú vala, hogy az

¹⁾ Birkmeyer kimutatva, hogy akarategység a felbujtó és tettes, a segéd és tettes között szükséges nem lévén, így szól: »Hieraus ergibt sich dann aber die wichtige Consequenz, dass nach unserem Recht Anstiftung und Beihilfe auch zu fahrlässiger Thäterschaft strafbar sind. Begrifflich ausgeschlossen wäre dies nur, wenn, was nicht der Fall ist, eine Willenseinigung zwischen Thäter und Theilnehmer erforderlich wäre. Gesetzlich verlangt ist Dolus des Thäters nicht. Folglich ist es unbegründet, ihn zu postulieren.« (Id. mű 141. l.)

akarat szabadon nem működhetett, hogy a nem-akaras lehetősége ki volt zárva, tehát kényszer állott elő: ily esetekben felbujtásról nem lehet szó. Reábirni ugyanis egészen mást jelent, mint kényszeríteni, az ily esetek hasonlóak azokhoz, melyekben valaki mechanikai eszközt használ a büntett véghezvitelére, mert a megkülönböztetésre vagy akaratra nem képes lény csupán öntudatlan és szabadság nélküli eszköz másnak kezében. Ez okból nem a felbujtásnak, hanem magának a büntett elkövetésének terhe sújtja azt, a ki bűnös céljainak kivitele végett ily eszközt használt».

Világosan szól a megokolás, de nézetem szerint a példák felsorolásában nem szerencsés, mert nem az úgynevezett »látszólagos felbujtás« vagy »közvetett tettesség« eseteit kellett volna felsorolni, hanem annak a vizsgálatába bocsátkozni, hogy mikép áll a felbujtás a gondatlan tettességgel szemben? A példák súlypontját is tehát a gondatlan tettességre helyezve, azokból kellett volna indokolni, hogy a részesség ily alakját nem volt szükséges a büntetőjogi részesség keretébe vonni.

A. felbujtja B.-t, hogy gyorsan hajtson és B. figyelmezteti A.-t, hogy abból baj lehet, de mégis reá hagyja magát beszéltetni és ennek következménye súlyos testi sértés; vagy A. felbujtja B.-t, hogy dobja ki a követ az ablakon és B. figyelmezteti A.-t, hogy ez másra nézve veszedelmes lehet, de megteszi és ennek következménye emberhalál.

Ily példákkal szemben kell kimutatni, hogy a tételes jognak nincs szüksége a gondatlan tettességre való felbujtásra.

A judicatura a megokolás szellemében magyarázta a törvényt. Gondatlan cselekményben tudtommal részességet nem állapított meg, sőt oly messze ment a curia sok esetben, hogy az úgynevezett praeterintentionális cselekményekre nézve is kizártnak tekintette a részességet azzal a megokolással, hogy a bekövetkezett eredmény tekintetében az akarategység hiányzik, hogy a cselekmény egészben nem levén szándékos, részességnek helye nincs. (Leginkább a 306. §. tényálladéka nézve, — halált okozó testi sértés — mondta ki ezt a curia.)

Hogy a tiszta gondatlan cselekményekre nézve büntendő részességet a hazai judicatura nem állapított meg: nem kifogásoljuk. De, hogy a törvény szövege szerint, a tiszta gondatlan cselekményekre a részesség kizárva nincs, az állítható. A törvény szövege gátot vett az ellen, hogy gondatlan felbujtás vagy segély megállapítható legyen, de

nem vet gátot annak, hogy büntetendő szándékos részeséget kövessen el valaki a gondatlan tettesre vonatkozólag.

Németországnak — legalább nézetem szerint — legelső dogmatikusa, Binding, a fennálló német tételes törvény alapján, hasonló eredményre jut, a midőn a felbujtó fogalmát következőleg határozza meg:

Felbujtó az, a ki szerzői vagy segédi szándékkal mást az ez által elkövetett szándékos vagy gondatlan bűntényre reábirt. (Grundriss negyedik kiadás 114. lap).

Továbbá a bűnsegéd fogalmát Binding alaprajzában így állapítja meg:

Bűnsegéd az, a ki szándékosan, de a tettes szándéka nélkül, mást oly szándékos vagy gondatlan bűntényében, a melyre nem bűjtötte fel, tanácscsal vagy tettel támogat. (Grundriss 115. lap.)

Olshausen hasonló szellemben nyilatkozik:

»Általában azt tanítják, hogy felbujtók csak szándékos bűntényre gondolhatók, de nem a gondatlanra. De ez tekintettel a 48. §-ra (német törvény) nem helyes, de nem helyes belső okokból sem, mert hisz a felbujtottnak tudnia sem kell azt, hogy őt felbujtották. Mindenesetre a gondatlan bűntényre való felbujtással gyakran fog eszmei halmazatban lenni egy szándékos cselekmény elkövetése, a melynél a felbujtottat a felbujtó eszközül használta, és ekkor a 73. §. szabálya érvényesül. De ez nem lehet oka annak, hogy a gondatlan bűntényre való felbujtás fogalmát elvessük, különben is a reabírónak tettességét gyakran azért nem lehet megállapítani, mert a tettességhez szükséges személyes körülmények (pl. hivatali viszony) hiányoznak (Kommentar 3. kiadás I. kötet 212—213. lap.)

Hälschner is elismer annyit, hogy a német törvény szövege nem zárja ki azt, hogy részség gondatlan tettesre nézve is elkövethető. (»Nach dem Wortlaute des §. 48. des Strafgesetzbuches würde nichts entgegenstehen, den dolos Handelnden als Anstifter, namentlich etwa als einen solchen zu betrachten, der den Thäter durch absichtliche Herbeiführung oder Beförderung eines Irrthums zu seiner Handlung bestimmt hat und er würde dann als Anstifter zu einem fahrlässigen Delicte zu strafen sein« ...)

Rubo, Wächter, Borchert stb. szintén a communis opinio ellenében foglalnak állást a fölvetett kérdésben, azaz: a gondatlan tettességre vonatkozólag a részséget kizártnak nem tekintik.

Ellenben az írók legnagyobb része ellenkező értelemben nyilatkozik. A felbujtás és segély törvényes meghatározásá-

ból vonják le azt, hogy ez csak szándékos büntetendő cselekményre vonatkozhatik. Nézetem szerint a szándékos közreműködés lehetőségét gondatlan tettességre fogalmilag senki sem tagadhatja. Ebben a kérdésben mindnyájan megegyezünk. A kérdés csak az, szükséges-e ezt a büntetőjogi részesség keretébe vonni? Ismeretes, hogy a részesedés több alakja hiányzik a mai »részesség« fogalmi köréből.¹⁾ Éppen, hogy tisztább legyen a terület — a részesedés számos alakja van kizárva. A mely részesedés nem bír általánosabb jelentőséggel: arra a büntető jog által teremtetett fogalmi kört nem szükséges kiterjeszteni. A szándékos közreműködést szándékos cselekményre kétségtelenül olyannak ismeri el a büntetőjog, a mely általános jelentőségénél fogva a fogalmi körbe illik. A tételes jogok legnagyobb része ehhez a felfogáshoz csatlakozik is, de nem eléggé szabatos a fogalmi kör meghatározásában. Úgy kell meghatározni a részességet, hogy kétely ne férhessen ahhoz: vajjon gondatlan bűntényben valaki mint felbújtó vagy segéd vonható-e felelősségre, vagy nem. Gyakorlati szükség erre, véleményem szerint, úgy sincs. Mert ha valaki mást gondatlan cselekményre szándékosan *reabír*: akkor az általa szándékosan előidézett eredményért mint tettes felelős. Itt csak eszköz a gondatlan tettes a »látszólagos részes« kezében. Ez közvetett tettesség. Következőleg a szándékoságra és a közvetett tettességre fennálló szabályok teljesen elegendők.

Maga Olshausen elismeri, hogy legtöbbször a 73. §. érvényesül. Kirekeszthetjük tehát bátran a gondatlan cselekményre való felbújtás és segély fogalmát a büntetőjogi »részesség« keretéből.²⁾ Valamint az úgynevezett gondatlan »felbújtás« vagy »segély« a gondatlanságra vonatkozó törvények szerint helyesen bírálható el a nélkül, hogy ezekkel a kiterjesztett fogalmakkal megzavarnók a részesség területét: hasonló következtetésre jutunk a gondatlan cselekmé-

¹⁾ A felbujtónak nyújtott segély, a tettesnek gondatlan támogatása, a segély gondatlan büntetendő cselekvény elkövetésére, a gondatlan felbújtás szándékos és gondatlan büntetendő cselekvényre — mindezek ki vannak zárva a részesség fogalmi köréből. A törvény azokra a részességi alakokra szorítkozik, a melyek általánosabb jelentőséggel bírnak. (Merkel, Lehrbuch 137., 138. lapok.)

²⁾ Berner újabb tankönyvében így nyilatkozik: »Allerdings ist Theilnahme an einer fahrlässigen Handlung denkbar; z. B. Anstiftung zu einem schnellen Fahren, wodurch eine Körperverletzung herbeigeführt wird, oder Beihilfe zu unvorsichtigem Gebrauche einer Schusswaffe, welcher den Tod eines Menschen zur Folge hat: aber die Theilnahme selbst bleibt in allen diesen Fällen dolos. Anstiftung und Beihilfe gehen auch hier vom Willen aus«.

nyekre vonatkozó szándékos közreműködés alakulataira nézve is, mert itt ismét a szándék és a közvetett tettesség tana a helyes megoldást biztosítja.

IV.

Ha a kir. curiának előttem ismert több közzétett ítéletben kifejezett elv igazságában nem kételkednénk: úgy fel kellene állítanunk azt a tételt is, hogy a részesség fogalmi köre nem terjedhet ki a szándékot meghaladó azaz: az úgynevezett »praeterintentionalis« bűncselekményekre. E bűncselekmények czímén így kellene szólni a tételnek: nincs felbujtás vagy segély. Nem csak a gondatlan részesség és a gondatlan tettességre való felbujtás és segély volna tehát »de lege lata« kizárva, hanem a curiának előttem ismert több ítélete szerint ki volna zárva a részesség minden oly tényálladéokban, melynek eredményét a a tettes nem akarta.

A kir. curia a többi között kimondta »képtelenség volna az is: hogy valaki szándékosan mozdítsa elő vagy könnyítse a 306. §. (halált okozó testi sértés) alá eső büntett elkövetését, a halálnak a tettes szándékán kívüli bekövetkezéséből feltételezett büntett létrejöttét, midőn maga a kérdéses büntett fenforoghatása azonnal ki van zárva és a cselekmény a XX. fejezet alá foglalt esetek közül azonnal kiesik és a XVIII. fejezet rendelkezései alatt subsumált esetekbe megy át, mihelyt megállapítható az, hogy a fogatatosított cselekedet eredményében bekövetkezett halál a cselekvő tudatában mint valószínű visszatükröződött s illetőleg hogy a közreműködő ezen eredmény valószínűségének előrelátásával működött közre«. (BJT. VIII. kötet 4. l.)

Ugyancsak ennek az ítéletnek a közlésekor utal a B. J. T. szerkesztője a lapja IV. kötetének 14. és 18. számaira, a melyekben közölt esetek alkalmával »a kir. tábla a részességet a B. T. K. 306. §-ába ütköző cselekményben állapította meg, a kir. Curia ellenben ezt megváltoztatva úgy ítélte mint a most közölt esetben«.

Többször olvashatjuk ezt is »a nem szándékolt halál okozásában csak is egyedül a tettes maga a bűnös, ezen nem akart eredményt éppen azért, mert senki sem akarta, az akarategységet feltételező részesség alá foglalni egyáltalán lehetetlen« (Dtr. r. f. XXVI. 53.)

Ugyancsak a Döntvénytárhoz készített útmutatóban a 306. §-ra vonatkozó jelzések között olvashatni: »A BTK. 306. §-ánál nem foroghat fenn részesség, minthogy itt az eredményt a tettes nem akarta. A részesség ily esetben a

301. illetve a 303. §-ra nézve állapítható meg«. (Dt. u. f. VIII. 153.)

A közölt kijelentésekben igen világosan beszél a iudicatura. Egyenesen elvi álláspontra helyezkedik, melynek gyakorlati horderejét mindenki azonnal belátja. Ha igaz elvileg a curia tétele: úgy a szándékot meghaladó egyetlen cselekményben sincs felbujtó, segéd. Más, mennyiségileg kisebb cselekményben lehet részes — de ama számos cselekmény címén, a melyet a »praeterintentionalis bűncselekmény« műneve alatt ismerünk, a felbujtó és a segéd felelőssége ki van zárva. A büntetésnek minő mennyiségi különbsége származik ebből az elvből, az ismét szembetűnő. Pl. vegyük a 306. §. esetét. Ha a felbujtó csak a 302. vagy 305. §. keretében büntethető: úgy három évig terjedhető börtön, illetőleg öt évig terjedhető fegyház a büntetés véghatára: míg a felbujtott tettes büntetési tétele tíz évig, illetve öttől tíz évig terjedhető fegyházbüntetés.

De a mily általánosságban szól a curia főntebb kiemelt tétele: úgy nem csak a 306. §. tényálladékaiban, hanem ki volna zárva a részesség a BTK. 232., 233., 236. §§-aiban meghatározott erőszakos nemi közösülés, szemérem elleni erőszak, megfertőztetés cselekményeiben is, ha azokból a 237. §-ban meghatározott eredmény a tettes szándéka daczára bekövetkezik. Hasonló sors éri a 242. §-ban meghatározott halált okozó fajtalansági büntettet, a 286. §. második bekezdése szerint minősülő halált előidézett magzat-elhajtást, a gyermek-kitételt (287. §. harmadik bekezdés), a testi sértésnek különben is mindig az eredmény által minősített eseteit.

Ugyanezen tekintet alá esnének a közegészség elleni büntettek közül a 315. és 316. §§-oknak esetei: a közveszélyes bűntények között a vaspályák, hajók megrongálása (435., 444. §.), vesztégzár és egyéb felügyeleti szabályok megszegése (446. §. második bekezdése).

Igen nagy hordereje van tehát a curia iudicaturájában kifejezésre jutott általánosan hangzó tételnek.

A curia álláspontja ellen figyelemre méltó cikket találtam Gedeon László tollából. (BJT. VIII. kötetének 4. sz.) Alaposan érvel úgy az elmélet mint a »lex lata« szempontjából.¹⁾ A curia előtt, midőn ebben a fontos elvi kérdésben álláspontot foglalt, valószínűleg egy eszme lebeghetett. Az, hogy szándék nélkül nincs részesség. A halál a

¹⁾ Illés Károly a 306. §-ra vonatkozó részességről nyilatkozva, nem tartja követendőnek a curia álláspontját. (Commentár II. kötet 453. lap.)

306. §. esetében nem szándékos, következőleg ebben az eredményben részesség (felbujtás, segély) nincs.

Megfeledezett azonban arról, hogy a szándékokossági elem a szándékot meghaladó cselekmények egyik lényeges alkatrésze. A szándék kiterjed a büntetendő cselekmény anyagi elemének nagy részére, csak nem terjed ki az egészre; nem a végeredményre. Csakhogy az ily eredmények tettesét sem azért büntetik, mert szándéka volt megvalósítani az egész eredményt. Ekkor egész más büntetendő cselekménnyel állunk szemben. A büntetés alapja az, hogy szándékkal követett el valamely jogtárgy-sértést, a mely cselekedet oki összefüggésben van a bekövetkezett eredménnyel. Ezt az eredményt összeköti a törvényhozó a szándékos cselekménnyel és alkot az egészből egy egységes tényálladékot.

Testi sértést követett el a tettes szándékosan, és a testi sértés eredménye a halál (306. §.). Ezt a következőt összekapcsolja a törvényhozó a szándékos sértéssel és az egész oki folyamatból egységes büntetendő cselekményt alkot.

Szándékosan követi el a tettes az erőszakos nemi közösülést, a szemérem elleni erőszakot, a megfertőztetést, a magzat-elhajtást, a kitételt, és ha eredménye halál (illetőleg testi sértés), a törvényhozó a végeredményt képező jogtárgy-sértést nem teszi önálló büntetendő cselekménnyé, hanem pusztán az okság törvénye alapján összeolvasztja az első jogtárgy-sértéssel egy tényálladékká. Az ily természetű törvényes tényálladékban van tehát szándékos anyagi elem és nem szándékos anyagi elem. A tényálladék ily felfejtése mellett okvetlenül menekülünk attól a ködképtől, mintha itt a gondatlansági elem elnyelné a szándékos elemet. És bizonyára menekülünk attól is, hogy az ily tényálladékokat elvi ellentétbe helyezzük a részesség fogalmával azért, — mert a felbujtó vagy segéd nem akarta a bekövetkezett végeredményt. Az ily cselekmények alapjellege szándékos, mert a jogtárgy (testi sértés) sértésére irányzott szándékos cselekvény okozata képezi kiegészítő anyagi elemét a tényálladéknak. Elméletileg erős érvekkel vitatható a tiszta gondatlan tettességben való részesség is. Gondoljunk csak Bindingre. Ez nem a mi tanunk. De, hogy a szándék benső eleme által átjárt jogtárgy-sértés és ennek a szándékot meghaladó eredménye elvi ellentétben állana a részességgel: ezt érvekkel támogatni nem lehet.

Azt nem lehet tagadni, hogy a szándékot meghaladó cselekményekben teljes részesség az életben gyakran nem fordul elő. A legtöbb esetet, a melyet átnézhettem, érdemileg

helyesen döntötte el a curia, midőn nem tette a bekövetkezett eredményért felelőssé a részest, ha ezt mennyiségileg kisebb cselekményben mondta ki bűnösnek.

A legtöbb esetben nem lehetett felelőssé tenni a részest az egész eredményért, mert a részes és tettes szándéka lényeges ponton nem találkozik. Mert nem volt bizonyítva, hogy a tettes azt tette és annyit tett, a mire és a mennyire a felbujtó szándéka kiterjedt. A legtöbb esetben egyebet is vagy mást tett a tettes azaz: túllépett azon a szándékkörön, a meddig a felbujtó bűnösségi eleme terjedt. És az sem lehetetlen, hogy az esetek ily természetű túlnyomó többsége adott okot az elvi kijelentésre, mert nem igen láttak magok előtt eseteket, a melyekben fedve volna a felbujtó szándékával a tettes szándéka. Magam is voltam ebben a nézetben. De ki merné tagadni, hogy ily esetek előfordulhatnak és ha előfordulnak: úgy a legnagyobb igazságtalanságra vezetne az a *petitio principii*, a melyet az esetek túlnyomó többségéből levonva a curia felállított, és a melynek feállítása első pillanatra nagyon is tetszetős.

Ha A. jutalomadással felbujtja B.-t, hogy a megjelölt baltával az illetőnek előre megjelölt testrészére üssön és ez ezt éppen így teljesítvén, az ütés következtében a nem akart, az előre nem látott halál állt be: úgy kérdem, minő igazságosság követeli azt, hogy a felbujtó három évig terjedhető börtönnel, a tettes pedig tíz évig terjedhető fegyházzal legyen büntethető!

Ha valaki ily példák szemüvegén keresztül az úgynevezett praeterintentionalis bűncselekmények egész területét végig nézi: azt fogja tapasztalni: mindenütt előfordulhat, hogy a felbujtó határozott szándékkal vagy általános szándékkal vagy esetleges szándékkal vesz részt a tettes cselekedetében. Sőt nem csak, hogy bűnösségi elemük (szándék) lényeges pontokban el nem tér egymástól, hanem még lényegtelenben sem.

Már most, hogy például a felbujtót, a ki a cselekmény elkövetésére való elhatározás feltételét teljesítette, a ki mozgató ereje volt a jogtárgy-sértésnek, a mely az ő felbujtása nélkül soha be nem következik, mennyiségileg lényegesen kisebb foku cselekményben mondjuk ki bűnösnek és a büntetés keretében oly rengeteg különbség legyen: ezt »*petitio principii*«-vel megmagyarázni nem lehet. A tévedésnek góczpontja ott van, ha nem vizsgáljuk meg a szándékot meghaladó cselekményekben azt a határt, a meddig a tettes szándékának terjednie kell? Ha ezt elemezzük: úgy lehetetlen a felbujtótól és a bűnségédtől mindig messzebb

terjedő szándékra gondolnunk, mint a mennyit a tettestől kíván a tényálladék. Pedig a curia mindig messzebb terjedő szándékról beszél, mert abból indul ki, hogy a »kérdéses büntett fenforoghatása azonnal ki van zárva és a XVIII. fejezet rendelkezései alá vont esetekbe megy át, mihelyt megállapítható, hogy a közreműködő a halál bekövetkeztének vagy valószínűségének előrelátásával működött közre«. Más szóval, ha a felbújtó szándéka átfogta a végeredményt (a halált): úgy már nem lehet szó a 306. §-ról.

Egészen helyes, — hogy nem lehet szó. De hát ha nem fogta át a felbújtó szándéka a végeredményt, hanem a tényálladék anyagi eleméből éppen csak annyit fogott át, a mennyit a 306. §. tényálladék a tettestől követel: akkor az egész okoskodás, a melyen a curia elvi kijelentése nyugszik, összedől, mert miért nem elégszik meg a curia a részesnél is a szándéknak azzal a határával, a mely a tettes szándékának záróköve?

A 306. §. esetében a tettes szándékának tartalma miből áll?

A tudat-elmélet alapján erre azt felelhetem: Áll abból, hogy a tettes tudatában bántalmazó vagy egészség-sértő tevékenysége alkalmával visszatükröződjék az, hogy ebből sérülés vagy betegség, vagy elmebőr származzék. Lehet az is, hogy a 303. vagy a 304. §-ban meghatározott eredményt is átfogja a szándék. Ennél messzebb azonban már ez nem terjedhet, mert akkor csakugyan a cselekmény kiesik ennek a fejezetnek a keretéből. Ab uno disce omnes!... Így kell a szándék terjedelme szempontjából átvizsgálni a szándékot meghaladó összes cselekményeket. Semmi sem bizonyosabb mint az, hogy a szándéknak ezeknél a cselekményeknél a törvényes tényálladék anyagi elemét csak részben kell átfogni. A végeredmény kiesik a szándék köréből. Már most kérdezni bátorkodom: milyen részességi elv követeli azt, hogy a cselekményben, mikor a tettességhez megkívánt szándék végső határáig eljuthat a részes szándéka is, a részesség ki legyen zárva?

A tártettességet maga a curia sem látja elvileg kizártnak a szándékot meghaladó cselekményekben.¹⁾ Pedig a

¹⁾ »... Ha a támadást két vagy több személy előre szövetkezve elhatározta, ha a véghezvitelre szövetkezettek a támadás sikere céljából magukat megfelelő fegyverekkel, eszközökkel előre ellátják, ha az úton, melyen kiszemelt áldozataiknak elhaladniuk kell, felfegyverkezve lesben állanak és az arra békésen haladóknak neki rontva, őket tétleg megtámadják: ezen esetben az egész eredmény a támadásra szövetkezett és a kivitelben tettes cselekedetet elkövető mind-

társtettség is — legalább nézetem szerint — részesség. Még pedig oly részesség, melyben az alanyi bűnösség okvetlenül abból áll, hogy mindegyik társtettes azzal a szándékkal cselekedjék, hogy az ő tevékenysége a másik tettes tevékenységével kiegészítve létrehozza az egész tényálladékot. Elkerülhetetlenül szükséges a társtettség fogalmához, hogy mindegyik akarata elsajátítsa a másiknak részbeli tényálladék-cselekedetét. Következésképpen éppen a társtettség fogalma az, mely a kölcsönös tudatos együttműködést föltételezi. *A curia által többször hang-*

egyik bűntárs cselekedetének közös eredménye levén, ezen egész eredménynek a tettesként közreműködő mindenik szövetkezett elleni teljes beszámítása, illetőleg feltéve, hogy az eredmény halál, és hogy sem a 278., sem a 279. §§-ok tényálladéka nem forog fenn, a *BTK. 306. §-ának összefüggésben a BTK. 70. §-ával*, nem pedig a 309. §-ának alkalmazása áll elő. (Dt. u. f. XXIV. 90.)

A BJT. XII. kötetében (327. lap) közölt esetben kimondták a felsőbb bíróságok, hogy társtettes a halált okozott testi sértésben az, a ki a megöltet tartotta, míg társa a halált okozott testi sértéseket ejtette, és a ki a tett elkövetésénél annyi tevőleges részt is vett, hogy a segítségre sietőket forgópisztolyával fenyegetvén a segítségben akadályozta.

A BJT. XV. kötetében (100. lap) olvashatni a curiának 1887. okt. 7-én 4462. sz. a. kelt ítéletét, melyből kiemelem a következőket: »Tóth János a büntető eljárás folyamán határozottan beismerte, miszerint Morvai Mihálylyal együtt a Csóti Gergely megverését elhatározták, s ennek folytán a bántalmazásba olyképp folyt be, hogy azt a szobában pofozással megkezdte, majd pedig, midőn Morvai Mihály Csóti Gergelyt bottal leütötte, annak sérelmezését késszurásokkal folytatta. Ezek szerint Morvai Mihály a halált okozott súlyos testi sértést a két vádlott együtt cselekvése közben követvén el, Tóth Jánost az együttes támadásból származott következményért mint Morvai Mihályt, miért is őt a BTK 70. §-a alapján mint társtettet kellett elítélni«.

Ugyancsak a BJT. XIX. kötetében (69. lap) olvashatni egy curiai ítéletet, melyben kimondatott, hogy a halált okozó testi sértésben bűnös, ki a tett helyére érve előzetes megállapodás nélkül részt vesz az ölést előidézett bántalmazásban »tekintve, hogy Szabó Gligor és Poják János vádlottak vallomásai egyáltalában nem tartalmaznak oly mozzanatot, melyből arra lehetne következtetni, hogy ők közölték Gencsán Jánossal azt, hogy Szabó Mihályt életétől akarják megfosztani, de az alsóbb foku bírósági ítéletekben felsorolt terhelő körülményekből sem állapítható meg törvényszerűen az, hogy e vádlott tudta, hogy vádlott-társai Szabó Mihályt megölni akarják, mi annál fogva sem állapítható meg, mivel Gancsán Jánosnak azon állítása, hogy részességi álmából költetvén fel, mámorosan ment Szabó Gligor házához, a vizsgálat adatai által is támogatottak: ennél fogva pedig az ímént említett körülményekből és Gencsán Jánosnak a kir. ítéletábra ítéletében idézett vallomásából csak az levén megállapítható, hogy e vádlott az előlnevezett vádlott-társaknak a Szabó Mihály súlyos bántalmazására irányzott szándékát kétségtelenül látta, és hogy ezt látta és tudva működött közre a Szabó Mihály halálát okozott bántalmazásban

sulyozott akarategység éppen a társtettségénél kívántatik meg. Az az akarategység, a mely fogalmilag nem szükséges a felbújtó és tettes, a segéd és tettes között: éppen a társtettség helyes felfogása mellett, ennek lényeges kelléke. Mikép lehet már most mindezt összeegyeztetni azzal, hogy a részességet éppen azért nem lehet a szóban levő cselekményeknél megállapítani, mert hiányzik az akarategység.

A curia egyrésztől tagadja a felbújtás és segély lehetőségét a szándékot meghaladó cselekményeknél, mert »oly büntettnék, mely lényeges ismervét a tettes által nem szándékolttal eredményben találja, melyre nézve tehát a tettesben sem levén meg az akarat, az *akarategység létrejötte* az eszme legelhatározóbb lényegében a kiegyenlíthetlen ellenmondást tartalmazza, ily büntettné nézve a részesség lehetősége már a részesség eszméje által teljesen ki van zárva«. Másrésztől a társtettséget, melynek fogalma csakugyan az akarategységen, a tudatos egyetértésen, az egymás akaratának kölcsönös elsajátításán nyugszik, föltétlenül elismeri a »præterintentionalis cselekményekben«. Ha még elméletileg lehet is — bár nézetem szerint helytelenül — vitatni, hogy a társtettség fogalmához nem szükséges az együttműködés kölcsönös tudata, a mit Geyer vitat is (Holtzendorf Kézíkönyv II. 408. lap. Z. f. d. Str. R. W. IV. 218.): de a magyar törvény szerint nincs kétely arra nézve, hogy a társtettség csak az együttműködés kölcsönös tudatával fordulhat elő.

Semmi kétség, hogy az egyik esetben helyesen, a másik esetben helytelenül ítélte a curia. Helyesen, midőn a szándékot meghaladó cselekményekben megállapíthatónak tartotta a társtettséget. Helytelenül, midőn a felbujtást és a segélyt elvileg nem találta az említett cselekmények czímén megállapíthatónak.

Ismétlem: nem gyakori az eset, midőn ezeknél a cselekményeknél a felbújtó és a tettes, a segéd és a tettes szándéka egybehangzik.

A tettes legtöbbször más eszközökhöz nyúl, más módon jár el, mint ez a részes szándékában volt, és ekkor az eredményért a részes nem lehet felelős. A felbújtó a szándékot meghaladó cselekmények czímén csak akkor vonható felelősségre, ha szándéka átfogja a tettes szándékos cselekedetét. Az adott esetben mindig azt kell vizsgálni, hogy az, a mit a tettes cselekedett, megfelel-e a felbújtó szándékának. Akár határozott, akár esetleges szándékról van szó, ez nem lényeges. A lényeges az: a felbújtó és a felbujtott szándéka lényeges pontokon egybehangzik-e.

És ha a szándékot meghaladó cselekményben a tevékenység megfelel a részes szándékának: egy a tevékenység okbeli következményéért épp úgy felelős a felbujtó, mint a tettes.

Ezt in concreto kell eldönteni.

A kérdés súlypontja tehát a szándéknak és terjedelmének helyes felfogásán és értelmezésén alapul.¹⁾ Alig van — tán az okság törvényét kivéve — terület, a melyen többet köszönhetnénk curiáknak, mint a szándék területe. Ezért kell szakítani azzal a gyakorlattal is, a mely a szándékot meghaladó cselekmények területén éppen a szándék elem jelentőségének félreismerése miatt uralomra jutott, mely csaknem úgy fogja fel ezekben az esetekben a tettes cselekedetét, mintha ez mindig az »excessus mandati« természetével bírna.²⁾ Pedig ha a tettes azt és annyit cselekszik, a

¹⁾ Vargha Ferencz a BJT. X. számában »A felbujtás a praerintentionalis büntetteknél, nevezetesen a halált okozott testi sértésnél« cím alatt írt becses értekezésében arra az eredményre jut:

»a) egyformán bűnhődik a felbujtó a tétessel, ha dolus generalis illetve dolus eventualis esete forog fenn,

b) enyhébben, vagyis a határozottan szándékolt eredményért bűnhődik, ha dolus determinatussal bujtotta fel a tettet«.

²⁾ Nem képez »excessus mandati«-t — mondja Olshausen (Commentárának harmadik kiadása 212. l.) — ha a felbujtó reábir valakit valamely büncselekményre és ennek elkövetése következtében a tettes által nem szándékolt eredmény áll be. »Falls dieser Erfolg — így folytatja szóról szóra — dem Thäter ohne Rücksicht auf Fahrlässigkeit zugerechnet wird, haftet auch der Anstifter für demselben.«

Berner így nyilatkozik: »Kommt es bei dem Thäter nur auf die vorsätzliche Zufügung einer Verletzung und auf eine gewisse daraus hervorgegangene Folge an, die nicht beabsichtigt zu sein braucht: so ist auch die auf diese Folge gerichtete Absicht kein Erforderniss der Theilnahme. Derjenige ist also schon wegen Beihülfe zu einer schweren vorsätzlichen Körperverletzung zu strafen, welcher, ohne zu der schweren Folge helfen zu wollen, nur bei der vorsätzlichen Verletzung, wodurch die schwere Folge herbeigeführt ward, Hülfe leistete. Derjenige ist als Anstifter zu einer schweren vorsätzlichen Körperverletzung zu strafen, der ohne die schwere Folge zu beabsichtigen, den Anderen zu der diese Folge bewirkenden vorsätzlichen Verletzung bestimmte.«

Meyer Hugó így nyilatkozik: Immer aber muss dem Theilnehmer das Delict des Thäters nach dessen wesentlichen Umständen bekannt sein, so dass derselbe nur wegen Beihülfe zu demjenigen Delicte und zu derjenigen Unterart des Delictes bestraft werden kann, welches der Thäter mit seinem Wissen verübt hat, was eine scheinbare Ausnahme nur für den Fall erleidet, dass das Delict durch einen solchen Umstand zu einem schweren gemacht wird, welcher (wie der erschwerende Umstand des §. 224.) auch dem Bereiche der subjectiven Verschuldung des Thäters entrückt ist in welchem Falle

mit és a mennyit a részes akart, tehát egyik szándék a másik szándékot fűdi: úgy »excessus mandati«-ról szó sem lehetvén, a részes azon a tényálladék czímen vonandó felelősségre, a mely tényálladékot a tettes elkövetett. Ez áll úgy a felbujtóra, mint a bűnsegédre. A mint nincs kizárva a szándékot meghaladó cselekmények czímén a felbujtás: épp úgy nincs kizárva a segély sem. A segéd felelőssége addig terjed, a meddig akarata, tudomása.¹⁾

nämlich auch der Theilnehmer wegen Theilnahme an dem qualificirten Delicte bestraft wird. (Tankönyvének negyedik kiadásában 278. l.)

¹⁾ A BJT. XI. kötetében (148. lapon) van közölve egy eset, a melyben a curia a segélyt a 302. §. alapján mondta ki. Az eset a következő:

D. M. I.-r. vádlott, sértett fél V. M. kerülő ellen boszút forralt, melynek végrehajtásával B. M. és H. J. társaival szövetkezett. D. M. karóval, B. M. és H. J. kövekkel látta el magát és lesben álltak. Midőn V. M. feléjük közelgett, kődobásokkal fogadták. A kövek nem találtak. D. M. a karóval fejbe ütötte V. M.-t, ki ennek következtében meghalt.

D. M.-et a törvényszék a 306. §. alapján mondta ki bűnösnek. »H. J. és B. M. pedig a súlyos testi sértés vétségében, mint bűnrészesek voltak bűnösöknek kimondandók, mert önmagok beismerték, hogy I.-rendű vádlott felkérésének engedve V. M. megverésére szövetkeztek és I.-rendű vádlottat szándéka elérésében az által támogatták, miszerint ennek társaságában sérülte lestek, sőt ez ellenében kődobásokat is intéztek. Jóllehet azon eredmény, hogy az I.-rendű vádlott által elkövetett sértésből a sérültnek halála következett be, nem volt ezen vádlottak segélyével okbeli kapcsolatban, mindazonáltal tekintettel arra, hogy ezen vádlottak által tudva volt, vagy legalább tudva lehetett az, hogy az I.-rendű vádlott D. M. által V. M.-en ejtendő sérelmezésből kétségtelenül súlyos testi sértésnek kell bekövetkeznie, miért is őket a BTK. 301. §. illetve 69. §. alapján és a 66. §. alkalmazása mellett vétséggé minősülő súlyos testi sértésben mint részeseket kellett bűnösöknek kimondani....« (A közlés hibás a BJT.-ban.)

A kir. tábla még részességet sem állapított meg, és B. M.-et és H. J.-t fölmentette.

A curia helyreállította ezekre nézve az elsőbíróági ítéletet,.... mert..... »hármuknak közreműködését tartották szükségesnek, hogy a támadásra veszélyes bántalmazási eszközül köveket használtak fel, hogy tudták, mert látták, hogy D. azzal sem elégedve meg, az eredmény biztosítására még egy súlyos szegletes karót is tart készen, és hogy akkor, midőn D. M. a kődobások eredménytelenül maradt után a karóval V. M.-et megrohanta, ebben meg nem akadályozták, sőt tovább is a helyszínén maradvá, közreműködésüket bűntársuktól meg nem vonták. A czélul kitűzött eredmény elerettet, V. M. csakugyan súlyos testi sértést szenvedett és pedig B. M. és H. J. közreműködése folytán, mivel D. M. egymagában a sokkal erősebb V. M.-et nem merte volna megtámadni, és mivel a támadók nagyobb száma V.-nek ellentállási képességére is bénítólag hatott. Nincs tehát semmi ok, hogy II. és III.-rendű vádlottaknak az általuk szándékolt és segítségükkel létesített bűnös eredmény be ne számítassék, habár V. M.-nek bekövetkezett halála, mivel általuk nem czéloztatott (a tettes

Az előadottak után alig férhet ahhoz kétség, hogy részességi elv nem akadályozza azt, hogy a felbújtó vagy segéd a szándékot meghaladó cselekmény czímén és ennek büntetési keretében vonható büntetőjogi felelősségre. Legkevésbé akadályozza ezt a curia által annyira hangsúlyozott »akarategység« képzelt lehetetlensége. A cselekmény szándékos részében teljes »akarategység« jöhet létre a felbújtó, segéd és a tettes között. Több pedig a részesség fogalmához nem szükséges, mert az eredményt a tettesnek sem szabad akarnia, erre nézve tehát az akarategység nem lehet föltétele a részességnek.

V.

Fogalom-meghatározásunkból következik az is, hogy nem elégséges a közreműködés szándékossága, *hanem szükséges, hogy e szándékos közreműködés a cselekmény elkövetése előtt vagy alatt létesüljön.* Más szóval, fogalom-meghatározásunk a bűnpártolást, mely a büntett elkövetése után nyújtott segélyben áll, a részesség fogalmi köréből kizárja. — A régi tan a bűnpártolót is részesnek minősítette, s Feuerbach tekintélye folytán még ma is vannak kiváló büntetőjogászok, kik a bűnpártolást a »részesség« fejezetében, s nem a büntetőjog különös részében mint külön büntényt tárgyalják.

Ennek a bűncselekmény minősítésénél s a büntetés kimérésénél fontos gyakorlati következményei levén, az újabb felfogás száműzi a fautoratust a bűnrészesség területéről, s — mint *delictum sui generis*-t — a külön büntények keretébe illeszti. Die Ansicht, dass die Begünstigung ein eigenes

czélozta ???) és egyedül D. M. vádlott-társuk ténykedésének következménye volt, a BTK. 73. §-ához terhükre nem róható»

Ehhez az ítélthez fűz Baumgarten Izidor néhány megjegyzést. Észrevételei inkább arra vonatkoznak, hogy a kir. táblai ítéletnek mutassa ki helytelenségét, mely semminemű részességet a II. és III.-r. vádlottak ténykedésében nem látott. Kérdésünk szempontjából csak annyit jegyez meg: »Miután a 306. és vele rokon természetű szakaszokban a halál bekövetkezése oly körülmény gyanánt szerepel, mely a tettes culpájának hiányában is — a dolus elvből ki van zárva — a büntetés szigorítását maga után vonja, miután az említett tényálladékoknál a bíró a súlyosabb megbüntetés föltétele gyanánt egyedül az okozati és nem egyszersmind a bűnösségi összefüggést vádlott ténykedése és a beállott emberhalál között tartozik megállapítani: joggal lehetne vitatni, hogy ezen büntetést szigorító körülmény beálltával nem csak az eredményt első sorban okozott, hanem azt szándékosan előmozdított tényező is, bűnösségi fokához mért, felelősséggel tartozik. A kir. curia az ellenkező nézetet pártolja«.

Delict sei — mondja Mittermayer¹⁾ — ist die allein richtige, dem gemeinen Recht entsprechende, insofern als nur dann eine Strafe für eine Begünstigungshandlung im heutigen Sinne erkannt werden kann, wenn das Gesetz, oder im gemeinen Recht der Gerichtsgebrauch eine Strafe dieser Handlung drohte. Aber auch legislativ ist diese Ansicht zu billigen, während die entgegengesetzte, welche den Begünstigten als einen Theilnehmer ansieht, keine rechtliche Grundlage hat, unlogisch ist und zu der irrigen Ansicht führt, dass die Strafe der Begünstigung nach der des Verbrechens, was verübt wurde, auszumessen sei.

A tudomány e kiváló művelőjének nyilatkozatából, mely a mai büntető jogtudománynak csaknem egyhangú tanául jelezhető, kitetszik, minő helyes és czélszerű a bűnpártolást a »részesség« kötelékéből kiszabadítani s önálló büntetté minősíteni.

VI.

Utolsó alkotó eleme az általunk elfogadott fogalom-meghatározásnak az, hogy *részességnek csak valamely büntetendő cselekményre nézve van helye.*

A részesség járulékos (accessorius) természetének következménye az, hogy ha nincs jogászai értelemben vett büntetendő cselekmény: akkor nincs büntetőjogi értelemben²⁾ részesség sem. Ha tehát oly körülmények fordulnak elő, a melyek miatt a büntetendő cselekmény tényálladéka meg nem állapítható, a minők a tágabb értelemben vett bűnösséget kizáró okok is, vagy ha úgynevezett büntetendőségi feltétel hiányzik: akkor büntetendő részességről nem lehet szó. Lehet úgynevezett közvetett tettesség, de büntetendő részesség nem. A részesség föltételezi a más által elkövetett büntetendő cselekményt. Az természetesen vitás kérdés lehet, hogy valamely körülmény a büntetendő cselekmény létét zárja-e ki vagy csak a tettes büntethetőségét. Arról p. szét-

¹⁾ Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen Peinlichen Rechts von Dr. Anselm Ritter v. Feuerbach. Mit vielen Anmerkungen etc. herausgegeben von Dr. C. j. a. Mittermayer 97. l. Note II. des Herausg.

²⁾ Garraud erre a kérdésre nézve így nyilatkozik: »Világos, hogy valaki büntetendő részességet csak akkor követ el, ha büntetendő cselekményben (infraction) működik közre. Az nem képez büntetendő részességet, a ki oly tényben működik közre, a mely tény önmagában nem büntetendő, vagy már nem büntetendő«. (Felhozza itt például a szerző azt az esetet, midőn valaki az öngyilkosságra szerezket szolgáltat, segédkezik az öngyilkosság véghezvitelénél.)

ágaznak a vélemények, hogy az önkéntes elállás és az eredmény elhárítása a kísérletnél mily természetű kizáró ok? Nagy vita van arról a kérdéstről is, hogy a sértett fél indítványára üldözendő cselekményeknél az indítvány perjogi feltétel-e vagy a büntetendőség feltétele. Legujabban élénk eszmecsere tárgyát képezi az is, hogy a büntetendőség feltételének jelle gével mely körülmények bírnak. Minő különbség van p. ebben a kérdésben a Binding és a Liszt felfogása között. Amaz mily szűkre — emez mily tágra szabja a büntetendő ségi feltételek körét. Mindezeknek fölfejtése más lapra tartozik. Az, a mit e helyütt ki kell emelni, abból áll, — hogy, ha jogászai értelemben vett *büntetendő cselekmény* nincs: úgy nincs büntetendő részesség sem.

A magyar törvény szövegezése, a részességi fajok fogalom-meghatározása, abban a tekintetben kételyt nem hagy fenn, hogy a büntetendő cselekmény léte a részességnak föltételét képezi. Ez általában az elméletben is communis opinio. A vita ott kezdődik: mely esetek azok, a melyekben nincs büntetendő cselekmény: tehát büntetendő részesség sem, és mely esetek azok, a melyekben jogászilag büntetendő cselekmény van, de büntethető tettes nincs.

Például a beszámítási képességgel nem bíró egyén követhet-e el jogászai értelemben vett büntetendő cselekményt? Következésképpen az oly egyén által elkövetett cselekményben van-e részesség?

Az uralkodó tan szerint a válasz tagadó. A magyar judicatura is az uralkodó tanhoz csatlakozott, a mely szerint a beszámíthatatlan ember cselekvénye nem cselekvény a szónak jogi értelmében. Következésképpen ilyen tettben nincs büntetendő részesség. Így ítél a Reichsgericht (Entsch. XI. 56. lap. Rechtspr. VI. 545. lap) is. Olshausen (Commentár 51. §. 12. sz. alatt), ellenben, hivatkozva Herzognak a Gerichtsaaiban megjelent tanulmányára (38. 353.), ellentétbe helyezi magát az uralkodó tannal és arra az eredményre jut, hogy a beszámíthatlanság csak büntetést kizáró alanyi ok. Schütze különböző dolgozataiban szintén azt tanítja, hogy az öntudatlan állapotban és a fiatal korban levők által elkövetett bűntények részesei, mint ilyenek, büntetendők.

Garraud (Traité théorique et pratique etc. II. kötet 457. lap) szintén azt tanítja, hogy a franczia doctrina és igazságszolgáltatás sohasem kételkedett azon, hogy részesség lehetséges akkor is, ha a felbujtó eszközül beszámíthatatlan embert (kellő koron alulit) használ fel. A külföldön vannak — úgymond — jogászok, a kik ezekben az esetekben nem ismerik el a részességet, hanem tettességet állapítanak meg

és hivatkozik Brusara, Lisztre, Geyerre. És erre meg jegyzi: »Cette manière de voir nous paraît contraire à la réalité des faits: sans l'insensé on l'enfant, l'acte matériel constitutif du délit eût-il été commis? évidemment non. Celui-ci est donc l'auteur, *irresponsable*, il est vrai, d'un délit, qui qu'on lui a fait commettre ou qu'on l'a aidé à commettre. Il n'y a, par conséquent, aucune contradiction à déclarer un individu complice d'une infraction dont l'auteur fictif (*fingirte Thäterschaft*) n'est pas reconnu coupable«.

Ezeknek tana szerint tehát büntetendő felbujtás és segély létezhetik akkor is, ha a tettes beszámíthatlan állapotban (fiatal korban) követte is el a cselekményt. A magyar judicatura, mint említettem, az uralkodó tanhoz csatlakozik. Ebben az irányban befolyásolta azt a törvényjavaslat indokolása is. Beszámíthatlan ember által elkövetett cselekményben részességet nem állapít meg.

Legalább nem rendszerint. Ezzel elismeri a részesség járulékos természetét, a melyet a magyar törvény határozottan rendel is. Ha a magyar judicatura következetes akar lenni a már eddig elfoglalt álláspontjához: úgy nem szabad büntetendő részességet megállapítani, ha a tettesre nézve a »*jus commune*«-n nyugvó bűnösséget kizáró ok forog fenn. Ilyennek tartom a beszámítási képességet kizáró okokon kívül (76. §., 83. §., 88. §.) a bűnösséget kizáró tévedést vagy kényszerállapotot, a jogos védelmet is. A sértett fél indítványát perjogi feltételnek tekintvén, azt természetesen nem sorozom ebbe a csoportba.

E helyütt a gyakorlatban legtöbbször fölmerült esettel kívánok foglalkozni. A leggyakoribb eset az, midőn fiatal kora miatt büntetőjogi cselekvő részességgel nem bíró egyén (83. §.) követi el másoknak látszólagos részessége mellett a cselekményt.

Ezekben az esetekben sokáig teljesen következetes volt a magyar judicatura, a mennyiben kizártnak tekintette a büntetendő részességet.

»Ha valaki egy 12 éven alóli gyermeket rávesz egy büntetendő cselekmény elkövetésére, az elkövetett büntetendő cselekmény cselekvő alanya nem a beszámítást kizáró állapotban levő gyermek, hanem az ezt mint eszközt felhasználó lévén, a tetterség egyedül azt terheli (Dt. u. f. 137. lap).

A BJT. II. kötetében (66. lap), IV. kötetében (70. lap), X. kötetében (281. lap), XIX. kötetében (257. lap) közölt esetek meggyőznek mindenkit arról, hogy büntetendő részességet a judicatura a tizenkét éven aluli egyének

által elkövetett cselekményekben nem állapított meg. Sőt a látszólagos részes tettességét állapította meg akkor, midőn az elkövető egyén 12. évét túlhaladta, de értelmiségének hiányainál fogva bűnvád alá nem volt vonható. (BJT. XIX. kötet 260. lap.)

Találók azonban egy esetre, a melyben kimondatott: »Felbujtó és nem tettes az, a ki egy 12 éven aluli gyermeket természet elleni fajtalanság elkövetésére reábír, mert szemérem elleni bűncselekmény más embernek pusztá eszköz gyanánt való felhasználása által közvetett tettesi minőségben — e *delictum* sajátos természeténél fogva — nem követhető el«. (Dt. u. f. XIV. 72.)

Ez az ítélet nem következetes alkalmazása az elfoglalt álláspontnak. Ha a *judicatura* általában arra az álláspontra helyezkedik, hogy a 12 éven aluli egyén jogász értelemben vett büntetendő cselekményt nem követhet el, ha elfogadja — a mint a törvény szerint el kell fogadnia — a részesség járulékos természetét: úgy ennek következményeit is el kell fogadnia. Nem lehet egyik bűntényben részességet és a másik bűntényben közvetett tettességet megállapítani. Különösen nem szabad ily fontos elvi kérdésben az elfoglalt állásponttól való eltérést a *delictum sajátos természetével* minden további felvilágosítás nélkül megokolni. Ha a curia és általában a *judicatura* a Herzog-Olshausen-féle elvi állásponton állana: úgy következetesen járna el, ha a 12 éven aluli gyermek által elkövetett bármely cselekmény tekintetében a büntetendő részességet megállapítja.

A »Reichsgericht«-nek ismerem több ítéleteit (III. 1882. ápril 12. R. IV. 308., II. 1882. június 6. R. IV. 531., III. 1882. szept. 20. R. 400., 700.), a melyekben a fiatal korban levők által elkövetett bűncselekmények tekintetében megállapítja a részességet. A Reichsgericht a német bir. törvény szövegével érvel »kann nicht strafrechtlich verfolgt werden«. Ebből következteti, hogy csak a bűnvádi eljárás van kizárva, következésképp semmi akadálya nincs a büntetendő részesség megállapíthatásának. A mi törvényünk (83. §.) szövege ... *bűnvád alá nem vonható* teljesen azonos levén a német törvény szövegével: megtehetette volna a curia ugyanazt, a mit a Reichsgericht. Az álláspont helytelenségét ki lehet ugyan mutatni, a mint Birkmeyer (Theilnahme 269. lapon) alaposan kimutatja ezt a Reichsgericht-tel szemben, de legalább praemissa-jából helyes következtetést von le a Reichsgericht.

Az azonban semmi esetre sem helyeselhető, ha a curia az elvi álláspontjának megfelelő következményt megtagadja. A

12. éven aluli egyénnek látszólagos részese csak úgy nem követi el a lopást, gyilkosságot, mint a fajtalanságot. Egyikben úgy mint a másikban, tulajdonképen nem követ el tényálladék-cselekvényt. Valódi természetes tettes csak úgy nem a gyilkosságban mint a fajtalanságban. Mindegyikben közvetve más erő felhasználásával működik. Mindegyikben közvetett tettes. A ki pedig ezzel a fogalommal tisztában van: nem ijed meg attól, hogy a fajtalanságra felbujtót, a ki tulajdonképen nem fajtalankodott, a cselekmény közvetett tettesének tekinté. Miért nem használja a judicatura a közvetett tettes kifejezését magában az ítélet rendelkező részében? Ennek sem áll semmi útjában. A fogalomzavart azonban nagyban elősegítik, midőn az általános szabályt, az elfogadott elvi álláspontot lerontva, a »sajátos természet« semmit mondó tételével akarják igazolni azt, hogy büntetendő részesség van oly tényben, a melyet különben jogászilag büntetendő cselekménynek el nem ismernek.

Semmi gáncsolni valót abban nem találnék, ha a bíróság a »communis opinio«-tól eltérve, az Olshausen és társai által képviselt, főntebb kiemelt, elvi álláspontból jut a kiemelt eredményre. Ha ugyanis felállítja és bebizonyítja azt a tételt, hogy a beszámíthatlan állapotú egyén által elkövetett cselekmény is jogászi értelemben vett büntetendő cselekmény és így büntetendő felbujtást és segínyt állapítana meg. Nem osztozom ugyan ebben az elvi álláspontban, de ha ebből jut arra az eredményre, hogy büntetendő részességet állapít meg, ez logikailag helyes. Hanem kiindulni abból az álláspontból, hogy a 12 éven alúli egyén jogászi értelemben vett büntetendő cselekményt nem követhet el, és azután ez elvi álláspont eltagadhatatlan következménye elől kitérni azzal a nagyon kényelmes megokolással, hogy a delictum sajátszerűsége követeli az eltérést: nézetem szerint logikai hibában szenvedő eszmemenet. Egyúttal legyen szabad óva inteni attól a túlzástól is, a melybe néhány ítélet hozatalánál curiánk jutott.

Nem kifogásolom, ha a curia lopás tettesének mondja ki azt, a ki boltban levén, látja, hogy egy 12 éven alúli gyermek a boltban árucikket lop. Látja, de hallgat. Fölteszi azonban, hogy ha a gyermek kimegy, utána fog menni és reáveszi, hogy neki adja át a lopott holmit. Ilyenkor semmi sem akadályozza a lopás tettességének megállapítását szemben azzal, a ki a gyermek tényéhez szándékával kezdettől fogva hozzá járult és ehhez képest magához is kerítette az elvett dolgot.

De nem helyes halottaiból feltámasztani a »dolus subsequens«-t és csak azért, mert 12 éven alúli gyermek tényéről van szó: ennek a ténynek külső ismérveihez egyszerűen belevarázsolni a bűnösségi elemet.

Sp. Anna 12. évét be nem töltött leányát R. Hermann boltjába küldte, hogy köleskását vásároljon. A leány a megbízásnak megfelelt és másnap anyjának 265 forintot adott azzal, hogy ezt a pénzt a boltban találta. Sp. Anna a pénzt átvette, utóbb a tulajdonos előtt eltagadta — 65 frtot elköltött és a fennmaradó pénz csak a csendőrök puhatolásai folyamán adta ki. A törvényszék és kir. tábla Sp. Annát orgazdaságban mondta ki bűnösnek. A kir. curia (6838/888. sz.) ellenben kimondta, hogy a kis leány a BTK. 83. §-a alapján bűnvád alá nem vonható és hogy a leány szabad akarat elhatározási képességgel és ehhez képest lopásra irányuló szándékkal nem bírhatván, cselekménye a lopás büntettét nem képezheti: Sp. Anna ellen az orgazdaság büntette nem állapítható meg, hanem mert: »vádolt azon cselekményre, hogy a kis leány által elhozott pénzt, a melynek leánya kezéhez miként való jutását tudta, attól saját beismerése szerint azon szavakkal, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, átvette és megtartotta, oly tekintet alá esik, mintha azt ő vette volna el a birtokos birtokából, és mintha ő saját physikai tettevel vitte volna véghez a lopást« ... a lopás büntettét állapította meg.

Ez tökéletes feltámasztása a dolus subsequensnek ... Itt nézetem szerint nem különböztet helyesen a curia. A mily helyes tettességet megállapítani abban a cselekményben, a melynek elkövetésénél a 12. éven alúli gyermek az úgynevezett felbujtó tudtával eszközül szolgál: épp oly helytelen az utólagos tudomás vétel után visszafelé fejleszteni a szándékossgot, a melynek a cselekvés elkövetésekor kell léteznie. Az előadott eset minősítésével foglalkozik a BJT. XVI. kötetében Lauffer Gyula és helyesen jegyzi meg: »A lopás alkat-elemei közül a jelen esetben az elvétel érdekel bennünket; az, vajjon a leány által eszközölt elvétel a vádlott cselekménye-e vagy sem. Én azt hiszem, hogy nem és pedig azon egyszerű oknál fogva, mert saját maga nem cselekedett, de a leány által sem, hisz arról, hogy a leány a boltból pénzt vitt, csak akkor értesült, midőn a leány a pénzt neki átadta. Miután pedig a szándéknak a cselekvés pillanatában kell léteznie, hogy a jelen esetben az elvétel beszámítható legyen, világos, hogy a vádlottnál az »elvételre« és így a lopásra irányuló szándék a jelen esetben fenn nem forgott, és így ellenében lopás sem állapítható meg.

Ha a curia ezt a judicaturát fentartja: úgy a bűnösségi elem teljesen ki lesz vetköztetve természetéből. A cselekmény minősítésénél a bűnösségi elem szempontjából ily esetekben attól a pillanattól kezdve kell megítélni a helyzetet, a mely pillanatban a 12 éven aluli gyermek helyére lép a tettes. A mi törvényünk szerint a kérdéses esetben nézetem szerint a jogtalan elsajátításról lehet szó, de mint Lauffer idézett czikke mutatja, lehet érvelni a sikkasztás minősítése mellett is. A német törvény szerint, a mely a mi 367. §-unknak tényálladékát a sikkasztás fogalmi körébe vonja: sikkasztást képezne az eset. Csak egy van kizárva, és ez a lopás.

A lopás fogalmát csak a »dolus subsequens« segélyével lehetne megállapítani, és ez tarthatatlan. Több esetről van tudomásom, a melyben új életre támad a »dolus subsequens«.

És pedig sajátságos módon, mert — pusztá félreértés vezet erre az eredményre. Nekem úgy tetszik, hogy néha csak azt nézik, hogy külsőleg mily tettet hajtott végre a tizenkét éven alul levő gyermek. És ha ez külső ismérvei szerint lopást, sikkasztást stb. követett el: úgy azt, a ki mindenről a cselekvés pillanatában mit sem tudott, de az elvett tárgy átvételével vagy egyéb módon utólagos összeköttetésbe lépett a cselekvénnyel, egyszerűen felelőssé teszik a gyermek által elkövetett tényért. És pedig könnyűszerrel. A tettnek hiányzó bűnösségi elemét a felelősségre vonható »egyen«-re erőszakolják. Természetesen mindig azt híven, hogy mindezt annak a tudományos tételnek a logikája kívánja, hogy a tizenkét éven alul levő gyermek büntetendő cselekmény alanya nem lehet.

VII.

A régibb fölfogás általános jellemzésére már annyit mondtam, hogy a részesség fogalmát igen tágra szabja, s mindazokat, kik valami bűntényben bűnös módon részt vesznek, a »complicitas« körébe vonja. Ehhez még hozzátehetem, hogy ennek természetes következménye az a sokféle megkülönböztetés, melyet bűnrészesség s bűnrészesség közt tesznek.

Igy megkülönböztették az önkéntes (concursum facultativum) s a szükségszerű bűnrészességet (concursum necessarium). — Az előbbi alatt a valódi s általunk főntebb elemzett részességet, az *utóbbi alatt pedig azokat a bűntényeket értik, melyek csakis többek közreműködésével jöhetnek létre p. a*

házasságtörés, párviadal, megvesztegetés, kettős házasság, vérfertőztetés.

Vannak büntető jogászok: mint Heffter, Häberlin, Hepp, Berner, Abegg, Zachariae, Köstlin, Temme, Lagenbeck, kik állítják, hogy a részesség általános szabályai a szükségszerű részességre nem, vagy csak igen nagy megszorítással alkalmazhatók; míg mások, különösen Hälschner, Geyer, Schütze, abban a véleményben vannak, hogy a felbujtóra, bűnsegédre s a tettesre vonatkozó szabályok a szükségszerű részességre is kiterjeszthetők, a tankönyvek többsége pedig egészen érintetlenül hagyja ezt a kérdést.

Ennek a két ellentétes nézetnek az elbírálásánál helyesen figyelmeztet Geyer arra, hogy a közreműködés a szükségszerű részességnél nem mindig szándékos, s így föltétlenül már ezért sem vonható a részesség körébe. Sőt egyáltalában az úgynevezett »concursum necessarium« esetében gyakran a közreműködés nem is képez büntetendő cselekményt, pl. midőn a vérfertőztetésnél az egyik közreműködő nem bír tudomásával annak, hogy a bűnös cselekményt közeli vérrokonán követte el, vagy a házasságtörésnél nem tudta, hogy nemi ösztönét másnak házastársával elégítette ki. — Éppen ezért helytelen a szükségszerű részesség elnevezése. E helyett sokkal észszerűbb a szükséges részesülés vagy hozzájárulás (Nothwendige Betheligung) kifejezését használni, mert a »concursum necessarium« fogalmához nem is több *bűnös*, hanem csupán több alany közreműködése szükséges, vagy mint Schütze mondja »Wesentliche Voraussetzung des conc. necessarium ist eine gewisse Mehrheit zusammenwirkender Subjecte, nicht eine Mehrheit von Verbrechen«.

Mindebből csak az következik, hogy az a felfogás, mely a »concursum necessarium«-féle fogalmat a bűnrészesség külön fajául tekinti, nem egyéb, mint a régi casuistica minden áron osztályozó irányának félszeg eredménye.

Egyike azoknak a meddő dichotomiáknak, melyek, mint Berner mondja, gombaszerű szaporasággal merültek föl a részesség tanában.

De valóban nincs is semmi elfogadható indok, melyre e megkülönböztetésnek jogosultsága visszavezethető lenne. — Miért a bűnrészesség külön fajául állítani azokat a bűntényeket, melyeknek fogalmához több személynek közreműködése szükséges, midőn ezek különben is a büntetőjog különös részének önálló cselekményeit alkotják, s a melyek éppen úgy a részesség szabályai alá vonhatók, mint bármely más

büntény, ha a részesség fogalmi kellékei együtt vannak? Más szóval: míg *részesség alatt több személynek szándékos közreműködését értjük valamely büntetendő cselekmény elkövetésére*, addig a részesség fogalma csak egy oszthatlan egész, mely osztályozást nem tűr, s szabályai kivétel nélkül minden oly büntényre alkalmazást nyernek, mely — ismétlem — *több személy szándékos közreműködésének eredménye*.

E szerint a »concursum necessarium« féle elnevezéshez csatolt büntetendő cselekményeknél lehetnek esetek, melyeknél a részesség általános szabályai alkalmazást nyernek, s lehetnek esetek, melyek a *részesség* fogalmi kellékeinek meg nem felelvén, a részesség szempontja alá nem helyezhetők.

Nagyon szokásos megkülönböztetés volt a concursus antecedens, concomitans, és subsequens. A megelőző, egyidejű és utólagos részesség. A megelőző részesség alatt a büntetendő cselekmény előkészítésében való részességet értették. Teljesen fölösleges megkülönböztetés, mert ha a büntényt még el nem követik: részességről szó nem lehet. A meddig csak előkészületeket tettek: addig a büntetőtörvényt nem sértik. Ezek a tettek a rendőrség köréhez tartoznak. Az egyidejű részesség alatt azt a részességet értették, a mely a büntett valóságos elkövetésére van irányozva. Ez a részesség a tulajdonképeni. Az utólagos részesség a cselekmény elkövetése után áll be, és elfelejtették, hogy az már nem kiegészítő része a cselekménynek, a mi annak elkövetése után következik. S azt sem vették figyelembe, hogy ha az úgynevezett utólagos részességet pl. bűnpártolást előre ígérik, akkor már a részesség nem utólagos, hanem egyidejű.

Megkülönböztették még a tevőleges (positiv) és a nemleges (negativ) részességet. Még pedig kettős jelentőségben. Némelyek a »tevőleges részesség« alatt a cselekmény közvetlen előmozdítását értették, a »nemleges részesség« alatt pedig a merénylet akadályainak elhárítását. Mások a szerint nevezték a részességet tevőlegesnek vagy nemlegesnek, a mint a tevékenység cselekvésből vagy mulasztásból állott.

De nem folytatom tovább azoknak a meddő, mit sem mondó osztályozásoknak ismertetését, melyeknek nem volt más eredményök, mint az anyagnak, melyet a rendszer egységébe akartak önteni, teljes szétदारabolása és töredékekre való bontása.

Az új tan ezeket az osztályozásokat, mint teljesen fölöslegeseket, mint az alakszerűség jelentőség nélküli szó-

játékait elvetette — s nem ismer többet, mint a részesség egy nemét; de ebben a rendszerben van szerves összefüggés, éltető, termékenyítő erő, mely áthatja az egész területet.¹⁾

HARMADIK FEJEZET.

A szükségszerű részesség tana.

I.

A részesség úgynevezett osztályozásai közül a — szükségszerű részesség — az, melylyel külön kell foglalkoznom. Ez az igénytelen, de mégis az egész tant felölelni kívánó tanulmány nem hagyhatja figyelmen kívül a — szükségszerű részesség — fölött a német irodalomban lezajlott eszmemozgalom vázlatát. A kérdés a legújabb időben keletkezett. Ennek a századnak az elejéig sem a törvényhozásban, sem az elméletben, sem a gyakorlatban nem fordúl az elő. Azt sem tudják, mikor keletkezett az. A kifejezés föltalálóját éppen úgy, mint azt, a ki először tette vizsgálódása tárgyává, homály borítja. Az első, ki a kérdést — bár a »concursum necessarium« névről hallgat — az irodalomban fölvetette: *Stübel*. Maga Feuerbach nem szól erről a kérdésről semmit. Azt azonban, hogy a »concursum necessarium« kifejezés kitől származik: megtudni egyáltalában nem sikerült. Schütze, a kinek a szükségszerű részességről írt munkája éppen ennek a tannak a dogmatika történetére nézve alapvető forrásmunka jelentőségével bír, azt hiszi, hogy az egyetemi előadások hevében keletkezett a kifejezés, és járt ajkáról ajkra, míg a tankönyvekbe jutott. Stübel is valószínűleg így jutott a fogalomhoz, melyet az 1805-ben megjelent »Ueber den Thatbestand der Verbrechen« című művében örökített meg. Ennek 21. §-ában szóról szóra ez áll: »es gibt sogar Verbrechen, deren Verübung mehrere Personen,

¹⁾ Hazai újabb rendszeres kézikönyveink a részesség fogalmi körével szintén foglalkoznak. Illés Károly *Commentárja* I. kötet 146—152. lap. Schnierer Aladár: *A büntetőjog általános tanai* 165—179. lapok. Kautz Gusztáv: *A magyar büntetőjog tankönyve* 203—205. lapok. Werner Rezső: *A magyar büntetőjog általános elvei* 180—184. lapok. Kőrösi Sándor I. kötet 189—194. lapok. Dr. Horovitz Simon: *A magyar büntetőjog rendszeres tan és kézi könyve* 125—131. lapok.

als Urheber, schlechterdings voraussetzt, z. B. das Duell und die fleischlichen Vergehungen«. (Stübel újra foglalkozik a kérdéssel a két évtizeddel később megjelent »Über die Theilnahme mehrerer Personen« című művében (14. §.).

Igy Henke (1825-ben megjelent Handbuch des Criminalrechts I. kötet) az akkor uralkodó szövetség elméletet a szükségszerű részesség eseteire alkalmazhatónak nem tartja. Ezzel tulajdonképen azt állítja, hogy a szükségszerű részesség eseteire a részesség elvei nem alkalmazhatók. Mert az akkori felfogás szerint, a részesség nagyrészt a szövetség tanában olvadt fel. Ezzel a »szükségszerű részesség« a valódi részességgel szemben bizonyos önálló jelentőségre emelkedett.

Heffter nagy népszerűségnek örvendő tankönyve (1833-ban jelent meg) nagyban előmozdította ennek a felfogásnak az elterjedését.¹⁾

Köstlin (1845.) és Häberlin (1845.) ezen a nyomon haladnak és eredményük lényege az, hogy a szövetség (részesség) szabályai nem alkalmazhatók a szükségszerű részességre, (Häberlin csak a lázadást vette ki e szabály alól).

Berner föllépéséig ezek az elvek képezték az uralkodó tant.

Berner a »Die Lehre von der Theilnahme« című művében mindenekelőtt szükségesnek tartotta figyelmeztetni az olvasót, hogy a concursus szó alatt a büntetőjog két egészen különböző fogalmat ért. Minő fogalomzavart tételez fel olvasójában a tudós tanár, midőn annak szükségét érzi, hogy felhívja olvasóját, ne tévessze össze a halmazatot a részességgel a »concursum delictorum«-ot a »concursum ad delictum«-mal. Látni való, hogy a sok részességi elmélet milyen kuszálttá tette a területet.

Elméletét következőleg állapítja meg: Több személynek egy bűnténye csak akkor részesség (concursum facultativum), ha a bűntény tárgya az együttesen cselekvő személylyel nem azonos. Ily azonosság fordul elő kettős házasság, házasságtörés, vérfertőztetés, megvesztegetés és párviadal stb. büntetendő cselekményeinél. Az alany az alánnyal ezekben az esetekben szemben mint tárgy áll. Helytelen, ha tekin-

¹⁾ 1. A szükségszerű részesség — úgymond — csak a tágabb értelemben vett részesség köréhez tartozik, de nem képez részességet annak szűkebb jelentőségében.

2. Minden szükségszerű részes maga egészen elköveti a bűntényt.

3. Mindenik csak saját cselekményéért felelős, nem pedig egyúttal a másik szükségszerű részes cselekményéért is.

tettel ezekre az esetekre, azt a tételt állítják fel, hogy a részesség fogalma ki van zárva, mihelyt a bűntény csak több személy közreműködése következtében jöhet létre. Ha az együtt működő személy a bűntény szükséges tárgya, mint például a vérfertőztetésnél a közeli rokon: úgy a bűntény mindenesetre csak több személy együtt működése folytán jöhet létre, de bizonyára sok bűntény van, melyeket többek közreműködése nélkül nem lehetne elkövetni és éppen ez a közreműködés képezi a valódi részességet (concurus facultativus), a mennyiben legtöbbször több személy együttműködése azért áll be, mert a tett kivitelére az egyes ember nem érzi magát elég erősnek. Az említett fogalom-meghatározásnál az ok helyett pusztá következtetést állítanak fel, azaz: a dolog fölszínén maradnak. A szükségszerű részesség lényegét nem az képezi, hogy a másik alany ebben az alanyi minőségében, hanem mint a bűntény tárgya, szükséges és ebben kell keresni az okot, mely ezt az alakot a részességből kizárja.

Egy évtizeddel később ismét előadja Berner tankönyvében elméletét és pedig lényegesen módosított alakban.

»Néhány bűntény — mondja Berner — csak úgy gondolható, mint több személy együttes cselekvénye és pedig azért, mert ennél a cselekménynél az egyik együttműködő személy szükséges tárgyaúl szolgál a másik személy tevékenységének. (Itt felsorolja az ismert és említett példákat) A bűntény sajátyszerű jellege által követelt együttműködés technikai kifejezése a szükségszerű részesség. Erről tehát akkor van szó, mihelyt a bűntény fogalma által követelt együttműködést kell megjelölnünk. Ezzel ellentétben áll a »conc. facultativus«, mint olyan részesség, melyet nem a bűntény fogalma követel. Csak a »concurus facultativus« általános alakja a bűntényben való részességnek. A büntetőjog általános része pedig csak általános alakokkal foglalkozhatik. Jelen czímben tehát csak a »concurus facultativus« tárgyalható. A szükségszerű részesség a bűntények bizonyos fájának sajátyszerűségét képezi. Ez a különös részhez tartozik.

Berner tehát tankönyvében szükségszerű részességnek (concurus necessarius) több személynek az illető bűntény fogalma által követelt együttműködését nevezi. A részességnek (felbujtás, társtettség, szövetség, segély) általános elvei e szerint semmi esetre sem alkalmazhatók, ha az egyik együttműködő személy a másik tevékenységének szükséges tárgya. Példák: a kettős házasság, házasságtörés stb. Schütze

azt hiszi, hogy Berner felfogását helyesen magyarázza meg, ha ezeket a szűkebb értelemben vett »szükségszerű részesség«-nek nevezi. Ellenben a részesség általános elvei alkalmazhatók, ha az említett ismérv hiányzik, azaz: a tárgy nem az együttműködő személyben, hanem azon kívül fekszik (például a lázadás, csoportosulás), vagy csak az együttműködésnek tényleges és nem fogalmi szükségszerűsége forog fön, a mi egyébiránt minden bünténynél előfordulhat.

Berner elmélete sokáig uralkodott. Berner rendes antagonistája Köstlin nem maradt ugyan el, és éles kritika tárgyává tette Berner indokolását (*System des deutschen Strafrechts*; Temme (*Lehrbuch des preuss. Strafrechts*) pedig egyenesen fölöslegesnek tartja Berner elméletét. Mindezek, mivel nem annyira a tan lényege, mint megokolása ellen fordultak, Berner tanának elterjedését nem gátolták. Oly tekintélyek, mint Zachariä, Abegg, Langenbeck a Berner elméletéhez csatlakoztak.

Hälschneré (*System des preuss. Strafrechts*) az érdem, a ki merészen szembeszáll az uralkodó tannal. Kimutatja, hogy a »*concursum necessarium*« mint külön részességi faj tarthatatlan. A szükségszerű részességre a részesség általános elvei alkalmazhatók. Egészen jelentőség nélküli az, hogy a részesség esetleges volt-e, a mennyiben a büntényt egy tettes is elkövethette volna, vagy pedig a részesség azért szükséges, mert a büntényt csak több részes követheti el. A részes bűnössége nem követel különböző elvi megoldást.

Hälschner érdeme ezen a téren valóban úttörő. Az ő irányának hódol ma a *communis opinio*. De ebben nagy része van Schützenek. Az ő hatalmas bonczoló elméje éles kritikával szedi szét a régi tanok következetlenségeit, tévedéseit. Igen helyesen csoportosítja a szétáradó elméleteket. Elvi alapon öt csoportba foglalja azokat össze.¹⁾

Ismét valamennyit két alapfogalomra vezeti vissza. »Kizárási elmélet«-nek (*Ausschliessungstheorie*) nevezi azokat a tanokat, a melyek a részesség általános szabályai alól kiveszik a szükségszerű részesség eseteit és a »Ki nem zárás

¹⁾ 1. A régibb úgynevezett elszigetelési elmélet (*Isolirungstheorie*), melynek az a tulajdonsága, hogy minden szükségszerű részességnek tettét az együtt cselekvő tettétől elszigeteli. Ez elméletnek képviselője Heffter; 2. a Hepp által felállított úgynevezett *Connivenz*-elmélet; 3. a Berner-féle tárgy-elmélet; 4. a »szükség nélküli, hozzájárulási« elmélet (*»Zutritt ohne Noth«*, a mint ezt Köstlin nevezte), mely azonban tartalmánál fogva a fogalmi szükségszerűség (Henke, Häberlin stb.) eredeti szempontjával találkozik; 5. az új elszigetelési elmélet úgy, a mint azt Temme állapította meg.

elmélet» (Nichtausschliessungstheorie) névvel jelöli meg azokat, a melyek a részesség általános szabályait kiterjesztik.

Minden egyes elméletet alapos, éles elméjű bíráló tárgyává teszi. Tanának egyik eredménye az, hogy a szükségszerű részességnek lényeges föltételét nem *több bűnös*, hanem *több együttműködő alany* képezi. Következésképpen a »concursum necessarius« fogalmát meg nem ingatja az, hogy az egyik együttműködő alany éppen talán a szándék hiánya miatt vagy más okokból büntetőjogi felelősségre nem is vonható. Másik eredménye az, hogy a részesség elvei a *fogalmilag szükséges részességre*, azaz: az úgynevezett »concursum necessarius«-ra teljes és *nem korlátolt alkalmazást* nyernek.

Schütze a szükségszerű részesség fogalmának felállítására kelleténél nagyobb súlyt helyez. A fogalomhoz fűzött ferde tanokat a maga értékére leszállítja ugyan, de a fogalmat maga is ápolja, sőt a megingatástól is meg akarja óvni. A szükségszerű részességen belül további válaszfalakat állít fel. Megkülönbözteti annak *valódi* és *nem valódi* eseteit. Az egyik csoportba tartoznak azok, a melyeket kölcsönös közreműködés jellemez, p. párviadal, megvesztegetés, házasságtörés, kettős házasság, vérfertőztetés stb. A másik csoportban vannak azok, a melyek egyoldalú közreműködést igényelnek, p. lázadás, csoportosulással elkövetett cselekmények.

A nem valódi esetek pedig, pl. a kerítés, orgazdaság, bűnpártolás stb. A mily nagy érdeme van Schützenek a szükségszerű részesség tanának kitisztázása körül: épp úgy hátrányára szolgál az, hogy a fogalom kiküszöbölését nem merete hirdetni. Már pedig gyakorlati követelmény a fogalom fentartása mellett nem szól. Ha a részesség szabályai általános és korlátlan alkalmazást találnak, ha az egyik részes bűnösségét és büntetendőségét nem érinti az, hogy a másik közreműködő nem büntethető, mert vagy bona fide járt el vagy be nem számítható volt, akkor teljesen fölöslegessé vált a külön fogalom felállítása, sőt ennek alosztályozása is.¹⁾

¹⁾ Vargha Ferencz az Igazságügy 1892. évi májusi füzetében »Controvers kérdések a csalárd és vétkes bukásnál« cím alatt közzétett dolgozatában azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy a hitelező, a kit a közados a többi hitelezők károsításával kielégít, bűnrészessége miatt felelősségre vonható-e vagy sem? ebből az alkalmából a magyar büntetőtörvénynek a szükségszerű részességre vonatkozó rendszerét helyesen fejtegeti.

A bűncselekményeket, tekintettel a szükségszerű részesnek a büntetthez való viszonyára, két osztályba sorolhatjuk. Az egyik csoportba azon bűncselekmények tartoznak, a hol a szükségszerű részes nem büntetettik; a másikba ellenben azon eseteket sorolom, melyekben a szükségszerű részes is felelősségre vonatik.

Martin 1820-ban megjelent munkájában (Lehrbuch des deutschen Criminalrechts) egyenesen *szükségesnek* nevezi a részességet bizonyos bűntényeknél, mert fogalmilag több közreműködőt igényelnek. Ezzel, ha nem akarta is Martin, mégis megadta a lökést a tan későbbi fejleményének, mely a *szükségszerű* részességet a »*facultatív*« részességgel szembeállította. De leginkább a szerencsétlen szövetség elmélet

Ha a törvény ezen rendszerét bűnfajokkal demonstráljuk, meg fogunk győződni arról, hogy a törvényhozó, a hol a szükségszerű részt büntetni akarta, ott az ő részére delictum sui generis állított föl s ezzel kifejezte azon akaratát, hogy a szükségszerű részekre ne az általános bűnrészességi szabályok alkalmaztassanak.

Lássunk egy pár példát a második csoportból, a hol a szükségszerű részt a törvény külön delictum felállításával szintén büntetni rendeli.

Ilyen büncselekmény a polgárok választási joga ellen elkövetett vétség (185. §.), mely szerint hat hónapig terjedhető fogházzal büntetik az, a ki a választónak vagy a választó hozzátartozójának azon célból, hogy az bizonyos jelöltre szavazzon vagy ne szavazzon, pénzt stb. ad vagy ígér. Ugyanezen büntetéssel büntetendő azon választó is, ki a neki vagy tudtával hozzátartozójának az említett célból adott pénzt elfogadja. Ez utóbbi a szükségszerű részes, kit speciál büntetni rendel a törvény.

A BTK. 161. §-a szerint lázadást követ el, a ki a törvény vagy a magyar kormány engedélye nélkül csapatot gyűjt, azt felfegyverzi, hadi szerekkel ellátja.

Szintén lázadást követnek el azok is, kik az ilyen csapatban valamely tisztséget elvállalnak. — Ezek a szükségszerű részesek.

A ki magát azon célból, hogy a védkötelezettség teljesítésére képtelen legyen, megcsönkíttatja: fegyveres erő elleni vétség miatt büntetendő (451. §.), de ezenkívül büntetendő az is, a ki a csönkítást eszközli (451. §. 2. p.).

A BTK. 467. §-a szerint passiv megvesztegetés büntetést követi el a közhivatalnok, a ki az adott vagy ígért ajándékért hivatali kötelességét megszegi. Ellenben activ megvesztegetés miatt büntetik az, a ki a közhivatalnoknak azon célból ígér ajándékot, hogy ez kötelességét megszegje (470. §.).

Ezen s a törvényben még meghatározott számos esetben kidomborodik a szükségszerű részes s az egész vonalon végig huzódni látjuk a törvény azon rendszerét, mely szerint mindenütt büntetést szab a szükségszerű részesre, a hol ezt is büntetendőnek tartja. Míg, a hol ezt nem kívánja büntetni, ott ezen akaratát hallgatással, a speciális büntetési keret meghatározásának mellőzésével fejezi ki.

Lássuk már most ezt a csoportot.

Ide tartozik a megfertőztetés büntette (236. §.), a szöktetés vétsége és büntette (320. §. 1., 2. p.), az uzsora vétsége (83. XXV. k. 1. §.), a megvesztegetésnek azon esete, midőn a közhivatalnok hivatalánál fogva teljesítendő cselekményért követel ajándékot (465. §.); ezen esetben az ajándékot adó fél nem büntetetik, mert ennek cselekménye csak akkor képez criminalitást, ha az ajándékot azon célból adja, hogy a közhivatalnok kötelességét megszegje (470. §.).

volt az, mely ennek a tannak kedvezett. »Nem ez az egyedüli szerencsétlenség — mondja Schütze — a mi a szövetség elmélet lelkiismeretét nyomja. Sem az első, sem az utolsó«.

Elvi álláspontomat már föntebb jeleztem. Elmondtam, hogy a részesség szabályait én is alkalmazandóknak talál-

Az itt felsorolt példákból eléggé kidomborodik a törvény rendszere, s a törvényhozó akarata, mely abban összpontosul, hogy a szükségszerű részességet csak ott büntetendő, a hol erre nézve a törvény büntetési sanctiót állít fel. Ezt nem lehet kétségbe vonni; miután pedig elvitázhatatlanul igaz az, hogy csalárd bukásnál a hitelező szintén szükségszerű részes, mert az ő közreműködése nélkül a bűncselekmény nem volna elkövethető, miután a hitelező megbüntetését a törvény nem írja elő, ebből következik, hogy azt bűnrészesség miatt felelősségre vonni nem is lehet.

Ha ennek büntetendőségét kijelentenők, akkor a következetesség azt hozná magával, hogy a teljesen analog esetekben mindig a bíróság elé állítsuk a szükségszerű részt; vagyis meg kellene büntetni a kis leányt, ki a kéjencznek átengedi magát, vagy a ki csábítójával megszökik; meg kellene büntetni azt, a ki az uzsorás hálójába került; ugyszintén azt is, a ki azért ad ajándékot a közhivatalnoknak, hogy ez kötelességét teljesítse. Az ilyen igazságszolgáltatás nem volna egyéb, mint a jog lábbal tiprása.

Ha a felsorolt bűncselekményeket közelebről megvizsgáljuk, észre kell vennünk azonnal, hogy mi volt a törvényhozó intézkedésének indító oka az egyik s mi a másik esetben.

Ezen indokok egyike az hogy bizonyos esetekben a szükségszerű részes maga az áldozat; a személyéhez kötött jog a büntett tárgya; másika pedig az, hogy sok esetben a részes vagy jogait érvényesíti akkor, midőn közreműködik, vagy pedig az ő személyéből kiindulva a cselekvény criminalitást nem foglal magában.

A szükségszerű részes áldozata a bűncselekménynek; uzsoránál, szöktetésnél, megfertőztetésnél.

Jogait érvényesíti: bukásnál, midőn követelésére nézve kielégítettik; s a büntetőjog szempontjából közömbös a cselekménye akkor, midőn közhivatalnoknak azért ad ajándékot, hogy ez kötelességét teljesítse.

Bármily szempontból tárgyaljuk is a szükségszerű részt: csak arra a következtetésre jutunk, hogy ez soha sem büntethető akkor, midőn annak felelősségre vonását a törvény nem írja elő, következésképp csalárd bukásnál sem büntethető az a hitelező, a ki jogos követelésére nézve a kielégítést, biztosítékot elfogadja. A büntetlenség határa addig terjed, meddig a követelés jogossága kétségtelen; a hol ennek jogossága megszűnik, megszűnik a szükségszerű részes privilegiuma is s cselekményére a bűnrészesség általános szabályai alkalmazandók.

Liszt erről a kérdésről tankönyvében (234. l. negyedik kiadás) így nyilatkozik: »Ha a szükségszerű részességnél bizonyos személyek büntetlensége a törvény intézkedéseiből felismerhető: akkor azok a személyek nem vonhatók úgy sem felelősségre mint más tettének a részesei. (Itt utal *Liszt* a német csődrendtartás 211. és 213. §§-aira.)

lom az úgynevezett szükséges részesség eseteire, mert nem látom be, hogy a bűnösség mérvére és a felelősség fokára miért ne alkalmaztatnának egyenlő elvek, kívánja bár a büntény fogalma több személy közreműködését vagy nem. Nem látom be, miért ne kellene a büntényt, ha többen követték el, minden esetben úgy beszámítani, a mint az egyes részvevők a büntény létrejöttére befolyást gyakoroltak? Miért kellene az úgynevezett szükséges részeseket, tekintet nélkül tettök és bűnösségök mennyiségére, egyenlő felelősségi elv alá vonni, midőn ezt az elvet, mint helytelent, igazságtalant, a büntetőjog általános fogalmaival ellenkezőt meg nem tűrjük az úgynevezett concursus facultativus területén?

A mi egyedül igazságos és helyes, az nem lehet más, mint az, ha a részesség (felbújtó, segéd, társtettes) általános elveit azokra az esetekre is alkalmazzuk, a melyeket a »concursum necessarius« neve alatt szoktak összefoglalni. Az a körülmény, hogy egyik esetben nem okvetetlenül szükséges, hogy több személy működjek közre a büntény létrehozásában, a másik esetben pedig szükséges: nem rombolhatja le a beszámítás, a büntetőjogi felelősség általános törvényeit. Végre is nem a lehetőséggel, hanem a valódisággal kell a büntetőjognak leszámolnia. A valóságban pedig tényleg mind a valódi részesség, mind a szükségszerű részesség esetében több személy működik közre a büntény elkövetésében. Ez a közreműködés természetesen különféle lehet, de semmi esetre sem lehet az egyik közreműködés egészen más beszámítási elvek alá helyezve, mint a másik. A büntény erkölcsi és anyagi ereje mindenik esetben egyenlően nyilvánul. »Felbújtó, segéd és társtettség«: e fogalmak alá vonható a közreműködés minden faja.

Ily értelemben zárom én is ki a részesség területéről a »concursum necessarius« tanát. *De ezzel sem többet, sem kevesebbet nem akarok mondani, mint annyit, hogy nincs semmi szükség az általános részességen kívül még egy külön részességi faj megállapítására, és így akkor, midőn a »concursum necessarius«-t mint részességi fajt kizárom, egyúttal a tulajdonképi részesség elveit alkalmazom mindazokra az esetekre, a melyeket a concursus necessarius neve alá szoktak foglalni. Ily értelemben azt is mondhatnók, hogy a »concursum necessarius«-t befogadjuk a részesség területére.*

Némi súlyt helyezek álláspontomnak ebben a két alakban való kifejezésére. Mert nem vélek csalódní, ha azt állítom, hogy a »concursum necessarius«-nak a részesség köréből való kizárása, és ki nem zárása volt a végzetes fogalom, mely annyi kiváló elmét tévedésekre vezetett, és a mi annyi

pseudo-bölcséleti okoskodásnak nyitott tág kaput. Pedig tulajdonképen gyakran félreértették egymást a legkiválóbb elmék is, mert mihelyt valaki a »concurus necessarius« kizárásáról beszélt, már azt hitték — és ebben, mint láttuk, Schütze is tévedett — hogy az illető író nem akarja a részesség általános alapfogalmait és elveit a »concurus necessarius« eseteire alkalmazni, pedig igen helyesen csak azt akarta tanítani és bizonyítani, hogy nincs szükség a büntetőjog általános részének a »részesség« általános tanain kívül még külön »concurus necessarius«-féle általános tanokra, hanem ugyanazok a záltalanos tanok, a melyeken a tudomány mai állásában a »felbujtó, segéd és társtettség« fogalmi uralkodnak, kimerítik a szükséges részesség egész fogalmát. Más szóval: nincs szüksége a büntetőjog általános részének külön »szükségszerű részességi« elvekre.

Ennek nyomában volt egy más félreértés is szünet nélkül. Ha valaki — pedig ilyenek számosak voltak — azt hirdette, hogy a szükségszerű részesség esetei a büntetőjog különös részébe valók, a párviadal, megvesztegetés, vérfertőztetés, házasságtörés stb. mint külön büntetendő cselekmények nem az általános részben, de a különös részben vannak helyükön — ismét reáfogták ennek a teljesen okos tannak hirdetőire, hogy a büntetőjog különös részében teljesen megoldottnak tekintik a szükségszerű részesség kérdéseit s hogy tanuk szerint a részesség általános elveire vonatkozással a »concurus necessarius« eseteire nincs szükség, mert az a különös részben meghatározott fogalom, mely már leszámolt azzal a körülménnyel, hogy több személy közreműködése kívánatik, és az ott megállapított büntetési tételek kellő megoldásra vezetik a kérdést.

Pedig a tanukból levont ez a következtetés a tan szerzőinek legtöbbszörre eszébe sem jutott. Követelték igen helyesen, hogy a »concurus necessarius« neve alatt összefoglalt büntetendő cselekmények mint önálló (»sui generis«) cselekmények tárgyalassanak a magok helyén. A mely joggal nem beszélünk a büntetőjog általános részében külön lopási, rablási vagy gyilkossági részességről, épp úgy nincs helyén *szükséges részességről* szólni, mert az a *szükséges részesség* nem más, mint *egy csomó külön büntett*, u. m. házasságtörés, vérfertőztetés, párviadal stb. De ezzel nem mondták azt, hogy a részesség általános tanaira, melyek a büntetőjog egész különös részének területén uralkodnak, éppen csak a házasságtörés, párviadal, vérfertőztetés stb. cselekményeknél nincs semmi szükség. A ki ilyent állított, az nem is volt valódi híve annak a tannak, mely a »szükséges részesség«-et

átteszi a büntetőjog különös részébe. Mert éppen ezzel, hogy a szükségszerű részesség megszűnik létezni, mint külön általános részességi alak, hogy a »szükségszerű részesség« neve alatt összefoglalt büntetendő cselekményeket áttesszük a büntetőjog különös részébe: ismerjük el legőszintébben azt, hogy a részesség általános elvei és alapfogalmai teljes alkalmazást nyernek a »concurus necessarius« eseteiben, melyek tulajdonképen nem egyebek külön büntetendő cselekményeknél.

Igy jutottunk el a »concurus necessarius« területén is, hosszú vajadások és elméleti küzdelmek után, a helyes állásponthez, mely, bizvást elmondhatjuk, ma már uralkodó tantételévé lőn tudományunknak,¹⁾ és valószínűleg eleje van véve legalább ezen a téren a további félreértéseknek.

A német birodalomban, avagy legalább is a német tanszékeken született ez a fogalom. S ha összekuszálták és szórászálhasogató elméletek egész sorozatán keresztül vezetted is azt a német iskolai bölcsesség: helyrehozta azt az igazi német tudományosság, és dicsőségére szolgál, hogy maga robbantotta szét a »concurus necessarius« fölfujt hólyagát. Hälschner, Schütze érdemeit hálával jegyezheti fel a büntetőjog, különösen a német büntetőjog történetírója. De föl kell jegyeznie azt is, hogy ha át nem alakulnak a részesség általános fogalmai és alapelvei, ha a bünszerző, szövetség és banda-féle elméletek kódét új, áthatóbb és világosabb eszmék világa nem váltja fel: úgy hiábavaló lett volna Hälschner, Schütze vagy bárki másnak is minden törekvése. Diadaluk biztosítéka abban a nagy átalakulásban rejlik, mely a részesség tanában a legutóbbi évtizedek alatt végbement.

NEGYEDIK FEJEZET.

A bünszövetség és bünbanda.

A) A bünszövetség tana.

Mielőtt a mai értelemben vett részesség főbb történeti adatait kiemelném, és ennek jogtani tárgyalására áttérnék: lássuk azonnal a »szükségszerű részesség« fogalma után a

¹⁾ Liszt nagy elterjedésnek örvendő tankönyvében (negyedik kiadás 222. lap) egyenesen szerencsétlennek állítja a »concurus necessarius« fogamának felállítását. (Ganz verunglückt war die Aufstellung des Begriffs des Concurus necessarius oder der nothwendigen Theilnahme. (Schütze)!

»bünszövetség« és »bünbando« fogalmait. Ezek még kevesebb kiméletet érdemelnek, mint a szükségszerű részesség. Majd két százada rontja ez a két fogalom a részesség területét. Eleintén oly igénytelenül lépett föl a — Complot — szava, mintha csak nem is akarta volna a fogalmakat összezavarni. Egyszerű igénytelen elnevezés akart lenni. Később a helytelen szó földidézte a helytelen következtetések egész seregét. Fogalom fogalomhoz tapadt, és az egyszerű igénytelen elnevezés a részesség területét a homály, félreértések és zavar színhelyévé tette. Jól mondja Schütze: »Man sieht es dem anspruchlosen Emigranten — itt a Complot szóra ¹⁾ utal — nicht an, wie derselbe unsägliches Unheil für das Strafrecht zweier Jahrhunderte, eine Umwälzung und Verwirrung der Begriffe sonder Gleichen im Schosse trägt«.

Eleintén a »Complot« szó nem jelentett egyebet, mint előleges megbeszélését két vagy több személynek egy vagy több bűntény elkövetésére, tekintet nélkül arra, hogy az felbujtó és felbujtott, tettes és segéd vagy több társtettes között, vagy oly egyének között történt, a kik egy harmadik sze-

¹⁾ A »Complot« szó etymológiája nem világos. Haltaus, Wachter, Scherz glossariumai semmit sem szólnak e germanizált szóról. Schütze azt hiszi, hogy ez a latin »complodere« szóból (plodere = plaudere) származik. A »complodere manus« kifejezés a középkori latin nyelvben kétségen kívül gyakran előfordul. A francia nyelvben »peloter«, »compeloter« kifejezés használtatott, és ebből származott a »comploter, complot«. Ezt megerősíti de Roquefort-nak »Dictionnaire Etymologique de la langue française« című művében adott értelmezése, mely szerint a peloter = battre, maltraiter, Complot = mauvais dessin formé entre plusieurs gens qui se réunissent pour former une conspiration; Comploter = faire, former un complot. Schütze azt hiszi és állítja is többször említett művében, hogy a Complot szó a német irodalomban először Kresz commentárjában fordul elő: (148. §. . . . 1) qui opem tulit et 2) particeps fuit Tractatus (sive conspirationis, der Abrede oder des Complots).

Schütze azonban téved, mert már Kresz előtt is használta egy német író: Frölich von Frölichsburg ezt a szót, még pedig az 1714-ben megjelent commentárjában »da einer aus denn Comploten und zusammengeschwornen«. Schütztét tévedésére Geyer figyelmeztette a Holtzendorff »Handbuch des deutschen Strafrechts« című vállalatban megjelent »Theilnahme Mehrerer an einem Verbrechen und Begünstigung« című értekezésében (II. kötet 409. lapon 1. sz. alatti jegyzet). A »Complot« fogalomnak dogmatika-történeti tárgyalására forrásul idézem Köstlinnek »System«-jét és Schütze többször idézett művét. 1887-ben jelent meg Stutte-nek a jenai egyetem által elfogadott tudori értekezése a bünszövetség és bünbandáról (Komplot und Bande). Az egész értekezés 95 lapból áll. A szövetség és banda szavainak eredetéről szól az értekezés 8—14. lapon. Ismerteti a régi és új iskola álláspontját. Az újabb tanokkal kevesebbet foglalkozik, mint a tan történeti fejlődésével.

mélyt akarnak tettesül felbujtani. Tehát nem volt más jelentősége, mint az előre való megbeszélés (*compactum*).

Az olasz *practicusok* azonban *Gandinustól* egész *Farinaciusig* mindnyájan megbolygatták a *compactum* egyszerű fogalmát. Ők azzal a tannal léptek fel, hogy minden »*socius ex compacto*«, azaz mindazok, kik az összebeszélésben részt vettek, az abból származott büntényért egész terjedelmében felelősek. Ez a tan egész Németországban úgyszólván hitágazattá lett. Eleintén azonban még sem úgy fogták fel, hogy a *Complott* tagjai mindnyájan társtettesekül, együttes bűnszerzőkül tekintessenek. Legalább *Clarusnak* több helye van, melyből azt következtetni lehet. A XVIII. században azonban már teljesen virágzott az a tévtan, hogy a bűnténynek »*ex compacto*« részesei valamennyien bűnszerzőtársak (*Miturheber*) — *coautores delicti*. — Ha tehát a bűntény az elkövető cselekvényig jutott, a — *complott* — alapján valamennyi részes annak bűnszerzője. Annyi bizonyos, hogy a *Complott* mint külön büntetőjogi faj sem a római jogban, sem a canoni, sem a német jogban nem leli alapját. *Hälschner*, *Köstlin*, *Schütze*, *Geyer* ezt alaposan kimutatták. A régi anyajogok ily »*privilegium odiosum*«-ot a szövetségeseik terhére nem ismernek. Az összeesküvőket a régi jogforrások gyakran a büntethetőség szempontjából egy vonalba helyezik. A részeseknek ezzel az egyenlősítésével több helyütt találkozunk a forrásokban,¹⁾ a — *complott* —

¹⁾ A római jognak azok a helyei, melyeket ebben az irányban idézni szoktak, úgymint l. 1. pr. D. *effractor*, l. 13. D. *de custod. reor.* l. 1. cz. 1. l. 4. pr. l. 8. D. *ad leg. Jul. maj.*, l. 39. §. 4. D. *ad leg. Jul. adalt.* l. 3. pr. D. *ad leg. Jul. de vi publ.*, l. 1. §. 1, l. 9. §. 3, l. 20. D. *ad l. Corn. de fuis* l. 2. pr. D. *ad leg. Jul. de annona.* l. 1. §. 10. D. *de offic. praef. urb.* l. 12, l. 57. D. *pro socio* 17. 2, l. 1. 9. l. 1. 4. pr. D. *ad leg. Jul. Maj.* 48. stb. — használják ugyan a *factio*, *pactio*, *societas*, *conspiratio*, *coniuratio*, *dolo malo coire* stb. kifejezéseket, de a nélkül, hogy ahhoz különös vélelmeket csatolnának. A mi a canoni jogot illeti, *Langenbeck* id. művének 97. §-ában (265. lap) a l. 21. és 22. C. 11. qu. 1. rendelkezéseiből mint szabályt következteti, hogy a szövetségeseik, ha csak különös okok nem akadályozzák, teljes büntetéssel sújtandók, tekintet nélkül, hogy azok hallgatag vagy kifejezetten léptek-e a szövetségbe. Ez azonban nem volt szabály, hanem az állami és egyház-rendészeti terrorismus kivételes intézkedése volt, melyből szabályra következtetni nem lehet. Azt azonban, hogy a *complott*nak nem volt a középkori jogban külön-állása, maga *Langenbeck* is elismeri, midőn id. művének 268. §-ában így nyilatkozik: *Das ältere deutsche Recht hat nach meiner Ueberzeugung nicht in allen Fällen die Complottanten mit gleicher Strafe belegt. Solches wäre durchaus nicht der altgermanischen Rechtsanschauung entsprechend, nach welcher der Thäter überall gleichsam im Vordergrund der strafrechtlichen Betrachtung steht, so dann jedenfalls*

külön fájáról azonban szó sincs. Az tisztán az elméletnek erőszakos teremtménye. Virágzási korának tetőpontját Feuerbach idejében érte el.

Tankönyvének 47. §-a hirdeti a következő fogalom-meghatározást: »ha többen kölcsönös ígéret és segély mellett a büntett elkövetését közösen elhatározzák, és a közös elkövetésre magokat kötelezik: az bünszövetséget (Complot, societatis delinquendi, conjuratio) képez és ebből Feuerbach azt következteti, hogy a szövetség minden tagja, tekintettel arra, hogy minden egyesnek elhatározását a többinek szerződés-szerűleg megállapított segélye és közreműködése befolyásolja: a bevégzett büntett értelmi bünszerzőjének tekintessék, habár egyébiránt az elkövetésben tényleges részt nem vett is.

Feuerbachot Martin, Cucumus, Henke, Hufnagel stb. támogatták.

De már Kleinschrod¹⁾ megtámadta Feuerbach álláspontját, a legérzékenyebb csapást azonban Stübel²⁾ mérte rá.

Ő is »Thatbestand«-jában még a »Complot« elmélet járszalagán csüngött, de később teljesen elvetette ezt az elméletet magától. Döntő érvekkel rontott a Feuerbach-féle tannak, mely ezt a vereséget sohasem tudta kiheverni. Utána Wächter³⁾ és Abegg⁴⁾ sorakoztak a támadó csoportba: úgy, hogy Schütze azt mondja: már ezek a nagy hatalmak annyira megingatták a complot elméletét, hogy a gyakorlatias Temmére,⁵⁾ ki szintén döntő érvekkel rontott a Feuerbach-iskolának, alig volt szükség. De hát tulajdonképen minő elvek uralkodtak a szövetség-elméleten? Virágzási korában, eltekintve egyes eltérésektől, körülbelül a következőkbe foglalható össze a szövetség-elmélet.

A fogalom általános meghatározása körülbelül valamennyinél azonos volt a Feuerbach-féle fogalom-meghatározással. Bünszövetség (complot) alatt többeknek egy vagy

Complotanten, welche zwar mit im Rathe gewesen waren, aber nicht an der That Theil genommen hatten, geringer bestraft wurden.

A Schwabenspiegel 234. §-a, a »Ruprecht von Freisingen Rechtb.« II. 38. szintén nem alkalmasak arra, hogy azokból szabályt vonjunk le. (Schütze id. műve 209. lapján, Geyer id. értekezése Holtzendorffnál 410 l. 2. sz. jegyzet.)

Azt pedig, hogy a P. G. O. 148. §-ából a »Complot« modern fogalma mellett nem lehet érvet kovácsolni, már Wächter kimutatta.

¹⁾ System. Entwickl. I. 178. és köv. §-ok.

²⁾ Theilnahme an Verbrechen 23—25. §§.

³⁾ Lehrbuch 151. lap.

⁴⁾ Lehrbuch 74. §.

⁵⁾ Preussisches Strafrecht 71. §.

több meghatározott büntény elkövetésére irányult oly egyesülését értették, melyben a kölcsönös segélyt — többnyire kifejezetten — biztosítják.

Ebből a fogalom-meghatározásból vonták azután le az egyes elveket, úgymint 1) azt, hogy itt kölcsönös felbujtás van. Az indokok azok, a miket Feuerbach hozott fel. Minden egyes tehát felbujtó és egyszersmind felbujtott is volt; 2) minden szövetséges, a kire a többi a kölcsönös segély szempontjából a tervezett elkövetés befejezéseig támaszkodhatik, büntény bünszerzője, szerzőtársa (Miturheber); 3) tekintet nélkül arra, hogy az egyes az elkövetésnél több vagy kevesebb részt vett: az előre megbeszélt büntény minden szövetséges társnak egyenlően számítandó be és a törvényben megállapított büntetés nyer alkalmazást. Ennek rövid indokolása az, hogy az összakarat által létrehozott tett *össztett*, melynek eredménye is kell, hogy *összeredmény* legyen; 4) a szövetség fogalmából ki kell zárni az egyszerű felbujtónak a felbujtott tettel való megbeszélését, reábirását éppen úgy, mint a tettesnek hasonló megbeszélését a bűnsegéddel.

Körülbelül ezek azok a főelvek, melyek a complott-elmélet lényegét képezik. És talán ezek azok, a melyekben az elmélet híveinek véleménye egymással találkozott. Mert teljes egyetértés sohasem volt köztük.

Különösen vitás volt köztük az a tétel, hogy a szövetséget, ha a büntény létre nem jött (sem be nem végeztetett, sem meg nem kíséreltetett) úgy tekintsék-e, mint a tervezett büntény kísérletét, vagy mint külön büntetendő cselekményt, vagy — és ez a helyes — mint pusztán előkészületet? Kísérletnek tekintették oly kiváló büntetőjogászok is, mint Köstlin, Geib, de számos büntetőtörvénykönyvbe¹⁾ is áttmet ez a fölfogás.

Ehhez az eredményhez úgy jutottak, hogy a szövetségben kölcsönös felbujtást láttak, és mivel a felbujtást már önmagában büntetendőnek tartották: természetes következménye volt ennek az okoskodásnak a szövetségnek kísérletté való minősítése. Ámde voltak olyan büntető jogászok is, kik kísérletnek tartották a szövetséget, jöllehet azt az elméletet, hogy a szövetséges társak kivétel nélkül kölcsönös felbujtók lennének, el nem fogadták. Ilyen volt Bauer is.²⁾ Hogy a

¹⁾ Braunschweigi: 37. §.; thüringiai: 28. §.; hannoveri: 59. §.; hessen-darmstadt: 76. §.; badeni: 128. §.

²⁾ Bauer így okoskodott: Das Wesen des Versuchs besteht in der äusseren Erkennbarkeit des auf Hervorbringung eines gewissen Verbrechens gerichteten Vorsatzes, als welcher den Grund der Strafbarkeit des Versuches ausmacht. Dass aber schon aus der blossen

szövetséget a tervezett büntetendő cselekmény kísérletének tartani nem lehet, azt körülményesen fejtem ki a kísérlet tanáról írt munkámban, és itt csak röviden annyit jegyzek meg, hogy a meddig az elkövetési cselekmény kezdetét nem vette, kísérletről beszélni nem szabad.¹⁾

Vitapontot képezett a complott-elmélet hívei között az a kérdés is: hogy a szövetség alapjául szolgáló szerződést hallgatag is meg lehet-e kötni — vagy nem? Az uralkodó elmélet, melynek hívei Marezoll,²⁾ Hufnagel,³⁾ Heffter,⁴⁾ némi megszorítással Köstlin,⁵⁾ Berner,⁶⁾ Hälschner,⁷⁾ Langenbeck⁸⁾ stb. kétséggel az volt, hogy hallgatag is megköthető a szövetség alapjául szolgáló szerződés. Ellenkező nézetet voltak Busman,⁹⁾ Schirach,¹⁰⁾ Henke,¹¹⁾ Bauer,¹²⁾ Breidenbach¹³⁾ stb.

Egyébiránt ismerkedjünk meg közelebbről azzal az állásponttal, melyet korunk egyes kiválóbb büntetőjogászai a szövetségelmélettel szemben elfoglálnak.

Általános jellemzésül még csak annyit kívánok megjegyezni, hogy két nagy csoportra oszthatók a büntetőjogászok a szerint, a mint minden szövetséges társban felbujtót látnak, vagy ellenkezőleg azt tanítják, hogy éppen az értelmi közreműködés itt igen különböző lehet.

Az első nézet hívei p. Feuerbach,¹⁴⁾ Henke,¹⁵⁾ Martin,¹⁶⁾

Eingebung des Complots an sich und allein dieser strafgesetzwidrige Vorsatz bestimmt und sicher hervorgeht, lässt sich nicht bezweifeln«. — (Abhandlungen I. kötet.)

1) Mind a Bauer-féle, mind a főntebbi Köstlin, Geib-féle nézetre ezt jegyzi meg Langenbeck id. művének 253. lapján: »Beide Ansichten leiden an einem und demselben Grunde der Unhaltbarkeit, indem sie einen strafbaren Versuch annehmen, bevor mit der Ausführung irgend welcher Anfang gemacht ist. Denn man kann nicht sagen, dass in der blossen Verabredung eine Ausführungshandlung liege, sie ist höchstens eine Vorbereitung dazu.

2) Id. mű 133. lap.

3) Ueber das Württembergische Strafgesetzbuch III. 94. lap.

4) Id. mű 87. §.

5) Neue Revision 586. lap.

6) Theilnahme 404. lap.

7) System 388. l.

8) Id. mű 247. lap.

9) Dissertatio de societate delinquendi sive conjuratione etc. 1824. 21. és köv. lapjai.

10) A »N. Archiv des Criminalrechts« I. 517. lap.

11) I. 275. lap.

12) Abhandl. aus dem Strafrechte. Göttingen. 1840. I. köt. 442. l.

13) I. 2. 305. lap.

14) Lehrbuch 46. 47. §§.

15) I. 276. lap.

16) Lehrbuch 76. §.

Köstlin,¹⁾ Berner,²⁾ — az ellenkező nézetet pedig pl. Stübel,³⁾ Heffter,⁴⁾ Hälschner,⁵⁾ Langenbeck,⁶⁾ Bar⁷⁾ stb. vallják.

Most lássunk néhányat egyenkint.

I. Kezdjük Köstlinnel. Ő ugyanazokat az elveket, melyeket a »Neue Revision«-ban kifejtett, föntartotta »System«-jében is. A szövetség sajátságát csakugyan a kölcsönös fölbujtásra, az ez által elért összakaratra és összeredményre helyezi.⁸⁾ Legalább a fogalom meghatározásából ezek világosan következnek. Schütze nem hiszi, hogy Köstlin komolyan azt akarná, hogy valamennyi szövetségtársat felbujtónak tekintsenek. Köstlin nem kívánt mást mondani, mint azt, hogy minden szövetséges társnak *akarnia* kell a másikat felbujtani, de mivel többnyire már a másik el van határozva: ennek következtében felbujtónak nem lehet, mert nem érte el a felbujtási szándékát, hanem lesz igenis értelmi bűnszövetség. Továbbá azt kívánja Köstlin a szövetség fogalmához, hogy több bűnszerzői szándék legyen, azaz: hogy több olyan személy vegyen részt, a kit az a szándék buzdít, hogy a bűntényt mint saját tettét kövesse el (»Absicht, das Verbrechen als seine That zu verwirklichen«). Már ebből is az következik, hogy Köstlin kifejezetten tiltakozik az ellen a felfogás ellen, mely szerint a szövetség által a szövetséges társaknál együttes bűnszerzőség (Miturheberschaft) keletkezik. Köstlin kétségen kívül itt-ott ellenmondásokba jut, de mi is hajlandók vagyunk őt kivenni abból a csoportból, mely minden szövetségesben felbujtót lát és erre nekünk az okot Köstlinnek ez az utóbb említett tétele nyújtja.

II. Vizsgáljuk Bar elméletét. E kitünő és éles elméjű tudós művével (Zur Lehre von Versuch und Theilnahme am Verbrechen) a kísérlet tanában is behatóan foglalkozom. Bar a kísérlet és részesség fogalmainak combinációját tűzte

¹⁾ N. Revision 577. lap. System 343. 349. lapok.

²⁾ Theilnahme etc. 426. 440. lapok.

³⁾ Theilnahme etc. 33. lap.

⁴⁾ 87. §. 4.

⁵⁾ System I. 389. lap.

⁶⁾ Die Lehre von der Theilnahme 248 lap.

⁷⁾ Zur Lehre von Versuch und Theilnahme am Verbrechen 85. l.

⁸⁾ A 105. §-ban szóról-szóra következőleg állapítja meg a szövetség fogalmát: Das Specifische des Complots besteht . . . »in der wechselseitigen Anerkennung der ursprünglich isolirten Absichten als identischer und in der demgemäss erfolgenden Constituirung Eines Gesamtwillens mittelst wechselseitiger Anstiftung, wodurch denn für alle in diesem Gesamtwillen vereinigten Einzelwillen auch der infolge der Gesamtabsticht hervorgebrachte Erfolg zum Gesamterfolg wird, den sie solidarisch zu vertreten haben«.

ki feladatául, és álláspontjából csakugyan dicséretesen meg is felelt feladatának. Ennek a terjedelmileg kicsiny (100 lapra terjedő) műnek becsét általában elismerték a német irodalomban. Még a dicséretre nem igen hajlandó Schütze is »egészben és részleteiben elismert sikert« aratónak mondja Bar kis művét.

A szövetségről a következőket tanítja:

1. A szövetség abban különbözik a bűnsegélytől, hogy valamennyi részes mint bűnszerző szerepel vagy kíván bűnszerzőkép szerepelni.

2. A felbujtástól pedig abban különbözik, hogy minden szövetséges együtt működik az elkövetésnél.

3. Ha egyáltalában különbséget kell tenni a bűntény szövetségszerű elkövetése és a véletlen együttes bűnszerzőség (zufällige Miturheberschaft) között, akkor ez a különbség nem lehet más, mint az, hogy a szövetségnél a szövetségesek egyesülése a valóságos elkövetést megelőzi, míg a véletlen bűnszerző-társak csak a tettben egyesülnek.

Azokat az ismérveket azonban — mondja Bar — melyek a főtebb vázolt megkülönböztetések alapjául szolgálnak, közelebbről meg kell vizsgálnunk. De előbb nézzük csak, mikép keletkezik a szövetség az életben.

Föl lehet tenni, hogy a szövetségeseket az érzelm egyenlősége köti össze. Az egyik szövetséges a másikban magával egy húron pendülőt gyanít vagy tud. Egyik a másikkal összejön. Mindkét oldalról lassankint érlelik a bűnös tervet. Lépésről-lépésre fejlődik az, a nélkül, hogy megtudható lenne, ki indítványozta először a bűntényt, és a nélkül, hogy valaki magát felbujtónak hinné. Inkább mindegyik azt hiszi, hogy ő csak azt mondja ki, a mit a másik magaviseletéből kiolvasott. A legegyszerűbb esetben tehát, ha t. i. a szövetségesek között senki se játszik különös vezérszerepet, akkor a szövetségesek szándéka nem értelmi bűnszerzősége, hanem kölcsönös támogatásra irányul.

A szövetség fogalma tehát akkor keletkezik, ha több személy a maga szántából (aus eigenem Antriebe) valamely meghatározott bűntényt el akar követni, s azt egymással megbeszélik, közös határozatot hoznak, és együttesen fognak az elkövetéshez.

El kell ismerni, hogy ez teljes szövetséget jelent. De ezzel még nincs az mondva, hogy ez a tétel a szövetség fogalmát egészen kifejezi.

Közelebbi igazolásra szorúl mindenekelőtt ez a kifejezés »a maga szántából«. Ha többen nem a magok szántából

határozzák el magokat: úgy *a)* vagy azokat egy vagy több harmadik személy bujtja fel, s ekkor a felbujtottak egymással a szövetség (complot) viszonyában állanak, a harmadik személylyel szemben pedig felbujtás van, következőleg felbujtás és szövetség együtt fordul elő;

b) vagy azokat egy vagy több társuk nyeri meg a rossz ügynek. És ekkor az vagy azok a többi résznek felbujtói, miért is ebben az esetben is szövetség és fölbujtás van.

Minden szövetségesnek közös elkövetésre kell magokat elhatározniok és egyuttal ahhoz hozzá is kell fogniok. (Megjegyzendő, hogy az is az *elkövetésben* részes, a ki annál jelen van, hogy segítségére lehessen a működő személyeknek, vagy az elkövetést vezeti.) Ha ez a mozzanat hiányzik, úgy vagy

a) minden szövetséges egy harmadik személyt vagy több harmadik személyt bír reá a physikai végrehajtásra, melytől ők magokat visszatartják és ekkor az eredeti szövetségesek egyuttal a harmadik vagy több harmadik személynek felbujtói is, vagy

b) több szövetségest (esetleg egyet) bírnak reá a physikai végrehajtásra. Ekkor azonban

α) arra az esetre, ha a kiválasztott vagy kiválasztottak oly személyekből állanak, a kik a többi részesekhez tartoztak: akkor a physikailag cselekvő személyek a többiekkel szemben felbujtottak, és magok között szövetségesek;

β) ha a kiválasztott személyek a szövetség eredeti tagjai, az együtt nem működő szövetségesek azért, mert az elkövető személyek a tettet a többiek nevében is végrehajtják, mégsem valóságos bünszerzők. Épp oly kevésbé azok, a mint nem tekinthető értelmi bünszerzőnek az, a ki már a tette elhatározott egyént igyekszik fölbujtani. Minthogy a valóságos szövetségesek a minden szövetségestől elkövetett büntett szerzőjére rótt büntetéssel sújtandók, következőleg bünszerzőknek kell lenniök: úgy ebben az esetben az elkövetésnél közre nem működő részesek nem is valóságos szövetségesek; az egyedüli, a miért felelősségre vonhatók, az az értelmi bűnségely.

De még ez sem szükséges, sőt gondolhatók esetek, melyekben az elkövetésnél együtt nem működő személyek csak alakoskodók voltak, a kiknek nem is volt komoly szándékuk a büntettet elkövetni. Ebben az esetben tehát van ugyan szövetség, de *nem minden személyre nézve*, a kik a közös határozathozatalban részt vettek, minthogy néhány vagy értelmi segéd vagy egészen büntelen.

γ) Ha végre nincsenek vagy nincs határozott felbújtó: úgy az elkövetésnél együtt nem működő személyek nem tekinthetők bünszerzőknek, következőleg azok szövetségesek sem; mert senki sem lesz bünszerző, ha a nevében büntettet követnek el. A legtöbb esetben azonban azokat mint értelmi bűnségédeket vonták felelősségre, éppen azért, mert a tanácskozásban és határozathozatalban részt vettek. Valamennyi részes tehát ebben az esetben sem valóságos szövetséges.

A szövetség jelentősége tehát — és itt van Bar álláspontja összegezve — abban áll, »hogy a valóságos elkövetésig a részesek lehetnek mindennemű részesek (értelmi bűnségéd, fölbújtó, pusztá figurans), az elkövetéssel azonban az annál közreműködő szövetségeseknél ama közös határozat folytán, hogy mindenik az egész büntényt, mint sajátját akarja, az egyesek részességében előforduló különbségek eltűnnek akkép, hogy valamennyi, mint a tőlük elkövetett bűntény bünszerzője tekintendő«.¹)

Ha azonban valaki a közös határozathozatalban részt vett, de az elkövetésnél közre nem működven, a bűntények vagy a bűntény elkövetése után oly tevékenységet fejt ki, mely előleges ígéret nélkül bűnpártolás lenne, úgy csak bűnségéd és semmi esetre sem bünszerző, mert a bevezetés után kifejtett tevékenység nem állapíthat meg bünszerzőséget.

Bar elmélete szerint tehát a szövetségesek a bűnségédektől annyiban különböznek, hogy ők »bünszerzők« és ilyenek akarnak is lenni — a felbújtóktól pedig abban különböznek, hogy »ők az elkövetésnél közreműködnek«. Már most ebből világosan következik, hogy a szövetség önmagában még nem alkot *szövetségeseket*, hanem a szövetség föltétele mellett az elkövetésnél való közreműködés szükséges, továbbá következik az is, hogy minden, az elkövetésnél közreműködő előre-összebeszélő egyén (Verabreder) az egész bűntény bünszerzőjeül tekintendő.²)

¹) Bar id. műve 84. lapján: »Die Bedeutung des Komplottes besteht daher darin, dass die Theilnehmer bis zur wirklichen Ausführung Theilnehmer jeder Art (intellectuelle Gehülfen, Anstifter, blosse Figuranten) sein können, durch die Ausführung aber für alle dabei mitwirkenden Komplottanten in Folge des gemeinsamen Beschlusses, nach welchem jeder das ganze Verbrechen, als das seinige will, die Unterschiede in der Theilnahme der einzelnen verschwinden, so dass nun jeder als Urheber des von allen begangenen Verbrechens angesehen wird«.

²) Erre a következtetésre nézve lásd Schütze id. művének 213. lapját.

Bar tehát az »összakarát és összszándék«-féle felfogástól lényegesen eltér, de nem sokat javít a szövetség-elméleten az ő »Gesamtthat«-féle tana sem, mely az összakarát és összszándék helyét volna hivatva pótolni. Bar minden-esetre más értelmet tulajdonít a »szövetség« fogalomnak, mint azt közönségesen venni szokták. De ez kissé erőszakos, és a mellett — igaz a van Schützének — nem sokat használ. Mert a ki az elkövetésig bűnsegéd maradt, a mennyiben ő ez volt és ez is akart lenni, miért ne maradhatna az elkövetésnél és az elkövetés után is csak bűnsegéd? Ha pedig igaz, hogy a bűnsegéd ilyen is marad, ha csak segélyi tevékenységet fejt ki: akkor az összetett és együttes-felelősség és ezzel a szövetség-fogalom összedől. Bar csak kísérletet tett arra nézve, mikép lehetne a szövetséggfogalomnak töredékeit, megmenteni. És ha figyelemmel olvassuk Bar kis művét, igazat kell adnunk Schützének, hogy annak 88.¹⁾ és 90-dik ²⁾ lapján oly helyek vannak, melyekből szabad arra következtetni, hogy e fényes elme rövid idő múlva tehetségének egész erejével a szövetség-elmélet ellen fog fordulni.

III. Langenbeck ³⁾ a szövetség lényegét abban találja, hogy »többen, a kik mindnyájan a bűntényt mint sajátjukat akarják, a közös elkövetésre egyesülnek« és azt is megengedi Langenbeck, hogy abban is van valami igaz, hogy egymást kölcsönösen felbujtják. De nem fogadja el semmi esetre sem azt az elméletet, mely a szövetségben mindig és kivétel nélkül kölcsönös felbujtást látott, mert könnyen lehetséges, hogy két egyén ugyanarra a tetre önként el volt határozva, de egyik sem akarván a másiknak a tett előnyeit átengedni, szóba

¹⁾ »Wenn dagegen von mehreren Personen, die unabhängig von einander den verbrecherischen Entschluss gefasst und nun ein Complot gebildet haben, Einer, der einen besonderen verbrecherischen Muth oder ein vorzügliches Interesse an dem Unternehmen hat, sich zur alleinigen Ausführung bereit erklärt, so können die übrigen nicht ohne Weiteres als Miturheber betrachtet werden: es kann sehr wohl der Fall sein, dass der allein thätige Komplottant auch ohne die Zustimmung der übrigen Theilnehmer handeln würde, vielleicht durch sie in seinem Entschlusse nur bestärkt ist, wogegen jene ohne ihn niemals zur Ausführung sich entschlossen haben.«

²⁾ »In kriminalpolitischer Beziehung ist für die verschiedene Bestrafung der einzelnen Theilnehmer, je nachdem sie zur Beförderung und Bestärkung der verbrecherischen Absicht der übrigen beigetragen haben, anzuführen, dass hiernach durch jede wirksame und fördernde Thätigkeit die einzelnen Theilnehmer schrittweise mehr und mehr sich verantwortlich machen und daher, falls sie überhaupt die strafgesetzlichen Bestimmungen kennen, jeden Schritt besonders bedenken werden« etc.

³⁾ Id. műve 247. és köv. lapjain.

hozták a tervet és közösen követték el. Ily esetben semmi esetre sincs kölcsönös felbujtás, miután egyiknek sem kellett a másikat valamire reábírní. A kölcsönös-felbujtás-féle tan következményét azonban, azt t. i., hogy minden szövetséges úgy tekintendő, mint a bűntény bünszerzője, elfogadja Langenbeck és ennek egyszerű oka — úgymond — az, hogy a szövetséges saját érdekében működött, a bűntényt, mint sajátját akarta. Arra a kérdésre, hogy a szövetség önmagában büntetendő-e, határozottan tagadólag válaszol Langenbeck. Ellene van természetesen annak a felfogásnak is, mely a szövetségben a bűntény kísérletét látja. A szövetség büntetésére nézve két sarkelvet vall Langenbeck magáénak, az egyik az, hogy »a szövetség valóságos részese: az, a ki a szövetséges társaknak nem pusztán bűnsegédül szolgál, tekintet nélkül közreműködésének fokára, az elkövetett bűntény bünszerzőjéül tekintetvén, a bünszerzőre meghatározott büntetéssel sujtandó«. A másik sarkelv pedig az, hogy »a szövetség, veszélyességénél fogva, a büntetést-súlyosbító körülmény«.

Langenbeck tana tehát — mint ebből a rövid ismertetésből látszik — eltekintve attól, hogy a szövetségben nem látja a tervezett bűntény kísérletét — teljesen a régi szövetségelmélet békói közé van szorítva. Schütze oly röviden bánik el a különben jogtörténeti kutatásairól nevezetes jenai tanárral, hogy sem többet, sem kevesebbet nem mond szövetség-elméletéről, mint a következő néhány szót: »Dieses Lehrgebäude trägt den Stempel der inneren Zerfahrenheit, das Gepräge des Verfalls«.

IV. Hälschner már nem csüng annyira a régi szövetség-elméleten. Ő a bűntény szándékos elkövetésére vonatkozó és ezt megelőző összebeszélést az együttes bünszerzőség (Miturheberschaft) egy alakjának tekinti, de nem kívánja meg egyúttal a bünszerzői akaratot. Mindazáltal minden szövetséges úgy tekintendő, mint a bűntény szerzője, és pedig vagy azért, mert már saját tevékenysége, tekintet nélkül a mások tevékenységére, őt bünszerzőnek minősíti, vagy azért, mert a többi szövetséges tette neki beszámítandó.

Ez nem jelent egyebet, mint hogy a szövetségest bünszerzőnek kell tekinteni akkor is, ha nincs is tettes-akarata. De mivel Hälschner határozottan kijelentette azt is, hogy a szövetségnél és az elkövetésnél bűnsegédek is közreműködhetnek és fölbujtott tettes is lehet részes, úgy már az ő lényeges ismerve, mely szerint a szövetségesek szerzőtársak, önmagától megdől.

V. Térjünk át Berner elméletére.

Berner a »Die Lehre von der Theilnahme am Ver-

brechen« című művében (393 – 481. lapok) behatóan tárgyalja a szövetség (komplott) tanát.

A szövetség cselekményének három méretét állítja föl (Handlungsrhythmus). Az elsőnek az eredménye az *egyesülés*. A másodiknak a kölcsönös tanácskozásból származott *összakarat*. A harmadikból pedig az *összeredmény* származik.

Mindhármat részletesebben ismertetjük.

A) Az első eredményt a következőkben lehet összefoglalni. Minden egyes, mint fölbujtott, tehát mint a szövetség tagja tekintendő, mielőtt hozzájárulását kijelentette, vagy ezt következtetésre alkalmas tényekkel nyilvánította. A fölbujtást a szövetségesek akkor fogják bevégezettnek tekinteni, ha a szövetségbe annyi tag lépett be, hogy annak száma a terv kivitelére elegendő. De mivel minden egyes a másik szándékához való hozzájárulással szövetségessé lesz, úgy az állam is kell, hogy ilyennek tekintse azt, bármi parányi is még a fölfedeztetés alkalmával a szövetség, és bármennyire nincsenek is arányban a meglevő erők a terv kivitelével.

A *létesítendő szövetség* egyúttal *létrehozott szövetség* attól a pillanattól kezdve, mielőtt több személy egyesül, éppen úgy, mint a vízbe dobott kő, teljes és zárt kört képez akkor is, midőn az csak a kő körül képződik, és akkor is, ha a víz sima tükrén távol hordták azt a hullámok. Ha ezt a fölfogást figyelmen kívül hagyjuk, ha a szövetség terjedelmét nem úgy fogjuk föl, mint zárt kört, hanem egyenes haladó vonalban: akkor egyik képtelen szövetség-fogalomtól a másikig jutunk, a nélkül, hogy bárkit is mint valóságos szövetezőt felelősségre lehetne vonni, föltéve hogy a szövetség már alakulásának idején födöztetett föl. Minden cselekmény, a melyet a szövetségnek ebben az állásában valamelyik tag maga követ el, ha csak valóságos megbízást a szövetség arra nem adott, csak is az elkövetőnek számítandó be. S a szövetségnek ezen az első fokán az egyesültek egybehangzó akarata nem változott át *összakarattá*, ez csak a második fokon fordul elő, a mikor mindenki saját cselekményével valamennyinek felelősségét idézi föl. Az első méretnek, tehát az eredménye az egyesülés.

És ez két szempontból jöhet tekintetbe:

1. mint bűnös társaság általában, mely külön rendőri kihágást képez, mert már maga a társaság alakulása az akaratnak megtestesítése, tárgyiassá tétele stb.;

2. mint puszta bevezetés a következő két fejlődési fokhoz.

Berner erőiesen kikel az ellen a fölfogás ellen, mely a szövetségben már a tervezett büntény kísérletét látja. Nem egyéb az, mint előkészületi cselekmény.

B) A második méret¹⁾ a kölcsönös tanácskozásból áll, melynek eredménye az összakarat. A számos alany az előttök álló cselekményre nézve egy alanyyná lőn. Valóságos egységbe olvad a sok különböző akarat. A kérdés csak az: elégséges-e, ha a szövetséges csak a megbeszélésnél tevékeny, és nem szükséges-e, hogy tényleg is részt vegyen a cselekmény elkövetésénél? Többen — válaszolja Berner — az utóbbit állítják, de helytelenül. Ha a szövetséges a közös tanácskozásnál arról győződik meg, hogy a szövetség erői nélküle is elégségesek a szövetség közakaratának teljesítésére, mely az ő akarata is, ha tehát ő szövetséges társainak kijelenti, hogy ő a véghezvitelt átengedi nekik, ő azonban — talán gyöngékedése miatt — otthon kíván maradni: kétségen kívül bünszerzőnek tekintendő, mert a szövetség közakaratát a többiek valósították meg. Akarata a közös tanácskozás és közös határozat következtében a bünszerzőség »animus«-ával bír, és minden szövetséges tudja, hogy ő az együtt nem működő társának nevében is cselekszik, az ő akarát is vele együtt valósítja meg. Az összakarat a kölcsönös fölbujtásnak az eredménye. A szövetség pusztá alapításánál még nincs fölbujtás. A szövetség csak szervezkedik, és még csak ezután következik az elkövetésre vonatkozó közös határozat.²⁾ Az

¹⁾ Azt megengedi Berner is, hogy az első méret a másodikkal, különösen kisebb szövetségeknél, annyira összeolvad, hogy alig lehet a tényleg főnforgó kettős osztályozást fölismerni.

²⁾ Kétséges — mondja Berner — hogy az elkövetés elhatározásának mindig meg kell-e előzni az elkövetést? Erre nézve fölhozza a Temme által (Criminalistische Zeitung für die preussischen Staaten II. évfolyam 14. sz.) közlött következő esetet. »Két tolvaj hamis kulccsal egy lakszoba ajtaját kinyitja. Abban a pillanatban, midőn az ajtót kinyitották, hallották, hogy valaki a lépcsőn lejön. Futásnak eredtek és az ajtót nyitva hagyták. Az utcán találkozik velök egy tolvajpajtásuk, kinek kalandjokat azonnal elbeszélték. Ez azt tanácsolta, hogy nem kell abban hagyni a dolgot. Ők az alatt a föltétel alatt, hogy ő is részt vesz, a tanácsot elfogadták, és ő nem is habozott. Visszamennek tehát mind a hárman, nyitva találják a szoba ajtaját, és közösen elhordanak a szobából mindent.«

A két első kétségen kívül minősített lopást követett el. De a harmadik tényére nézve szétágazók a vélemények. Az ítélő bíróság határozata sem keletkezett egyhangúlag. Ez az eset nagy irodalmi vitát idézett elő. Egyik a harmadikat is mint szövetségest, minősített lopás miatt kívánja büntettetni, a másik, csak mint a közönséges lopás tettesét. Hufnagel commentárjában az első nézet mellett foglal állást. Temme alaki bűnhalmazatról beszél, és erre az álláspontra az a fölfogás vezeti, hogy a minősített lopás előnyeit a harmadik is élvezi.

elkövetés közös elhatározása a lényeges. A ki ebben részt vesz, az már a szövetség közös tényeért is felelős, habár a tettben nem vesz is részt. A döntő mozzanat az, hogy minden szövetséges az *egésznek nevében* cselekszik.

C) S most áttérünk a szövetség cselekményének utolsó méretére, melyből az »összseredmény« származik.

Minden szövetséges egy rész-egészet (Theil-ganges) képez, melyek a legbensőbbben vannak összeforrrva, és egy szándéknak vannak alárendelve. De minden ilyen rész-egészt kettős szempontból kell megítélnünk. Egyrésztől önmagában kell azt tekintetbe venni, másrésztől úgy kell fölfogni, mint az egésznek képviselőjét. Ezt különösen a szövetségesek büntetésének megszabásánál kell kellő figyelembe venni.

Minden szövetséges, *mint az egésznek tagja, mint az összseredmény előidézésének oka*, bünszerző is, *mint különálló tagja az egésznek* pedig nagyobb vagy kisebb bűnösségi fokához képest, többé vagy kevésbé büntethető bűntárs. Innen következik, hogy a szövetségesek büntetésének nem kell egyenlőnek lenni, habár valamennyi is mint bünszerző büntetendő.

A szövetség fogalmára és annak beszámítására nézve — mondja Berner — háromféle nézet van forgalomban.

Az első egészen félreismeri a szövetség fogalmát. Nem összseredményt, hanem több külön cselekmény összehalmazását látja abban, és éppen ezért nem kívánja a szövetségeket, mint az összseredmény bünszerzőit, hanem csak is elszigetelt tevékenységek mértéke szerint büntetni.

Ezzel homlokegyenest ellentétben áll a szövetség alapfogalmának elvont fölfogása, mely a felelősség egyetemlegességét átértette ugyan, de ebből tévesen valamennyi szövetségesnek teljesen egyenlő büntethetőségét következteti. Ennek a fölfogásnak különösen Cucumus adott kifejezést.

Az igazi nézetet, de minden indokolás és következtetés nélkül, Kitka fejezte ki, midőn azt mondta, hogy a szövetségnél a közreműködés foka és faja (Grad und Art) nem döntő mozzanat, mert a legtöbb esetben egyenlő tevékenység nem lehetséges, és a közös érdek szempontjából föl kell tennünk, hogy mindenik megtette volna a legnagyobbat is a büntett érdekében, ha azt többen hajtják végre, és mert mindenik a másnak megbizásából is járván el, minden ke-

Berner az esetet egyszerűen minősített lopásnak tekinti a két elsőre nézve, és egyszerű lopásnak az utóbbira nézve. A büntetés kimérésénél azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy a harmadik személy bírára a másik kettőt a pillanatnyilag abban hagyott büntetendő cselekmény elkövetésére.

vésbbé tevékeny egyén is, mint megbízó, egyenlő beszámítás alá esik. Ennek azonban nem az az értelme, hogy a szövetség tagjai mindnyájan egyenlő büntetéssel sújtassanak, mert ez különféle lehet a szerint, a mint a tagok többé vagy kevésbbé veszélyesek.

Ime itt van röviden Bernernek a szövetségről hirdett tana.

Hogy a »Handlungsrhythmus«-féle elméletre mi szükségé volt Bernernek, azt nem értjük. A kölcsönös szellemi egymásrahatást helyesen kellett volna meghatározni, s ezzel Berner ugyanazt éri el, a mit a háromféle »rhythmus«-ával ért el.

Egyébiránt Bernerre el lehet mondani, hogy »sokat tanult és sokat el is felejtett«.

Tankönyvének első kiadásában (1857) már így nyilatkozik: »dass die . . . gekünstelte, mit Abstractionen und gefährlichen Präsumtionen erfüllte alte gemeinrechtliche Komplotstheorie bei Seite gesetzt werden müsse«.

Tankönyvének második kiadásában az »együttes bünszerzőség« fogalma alá háromfelét von, u. m. a társtettesiséget — a szövetséget — és a bünbandát. A szövetséget pedig úgy határozza meg, hogy az »egy vagy több egyenkint meghatározott büntett elkövetését megelőző összebeszélés«.

Teljes joggal kérdezi Schütze: vajjon kiknek az összebeszélését kell itt értenünk? A fölbujtóét a fölbujtott tettel, a tettesét a segéddel? Bizonyára ezeket ki akarta Berner zárni. Fogalom-meghatározásából hiányzik a lényeges ismérv: »a tettes társak közötti összebeszélés«, és egyáltalában nem lehet megérteni, hogy a társtetteség és szövetség fogalmait miképen lehet egymás mellé állítani.

Már tankönyvének 8. és 9-dik kiadásában határozottan azt mondja, hogy minden részt az összebeszélés és a véghezvitelben való részvéte szerint külön kell mérlegelni, és azt kell kutatni, hogy az általános fogalmak szerint bünszerző-e vagy segéd? Lehetséges — úgymond — hogy vannak személyek, a kik az összebeszélésben részt vettek, de az elkövetésben nem, ezek általános jellegök szerint vagy értelmi bünszerzők vagy értelmi segédek. Lehetséges az is, hogy az összebeszélésben résztvett személyek az elkövetésnél csak segédi tevékenységet fejtettek ki. Erre az esetre azonban mégis bünszerzők, ha az általános fogalmak (és nem a régi complott-theoria fictiói szerint) az értelmi bünszerző-társ jellegével bírnak, de csak segédekül büntetendők, ha az ösz-

szebeszélésben való részvételök csak az értelmi segély jelle-
gével bir.

A legigazságtalanabb az a tétel — mondja Berner — mely minden résztvevő bünszerzőkép büntet, tekintet nélkül a közreműködés minőségére. Ez az a pont, melynél mindenkit óvni kell a régibb elmélet elvont tételeitől. A segédi tevékenység csak segédre vall, s abból nem lehet bünszerző soha.

Igy ítéli el Berner önmaga előbb hirdetett tanainak jó részét, és egyenesen kimondja: »Die gemeinrechtliche Doctrin hat den Komplottbegriff in einer für die Praxis höchst gefährlichen Weise entwickelt, und so ist er in die meisten neueren Gesetzbücher übergegangen.«¹⁾ Bernernek legjobb kritikusa önmaga volt. Hogy Berner tankönyvének későbbi kiadásai (16-dik kiadás az utolsó) teljesen a tudomány mai állásából ítélék meg a régi tan szövetségelméletét: az nézeteknek már előbb bekövetkezett kijavításából önként következik.

VI. A szövetség-elmélet tisztázása körül fényes érdemei vannak Burinak²⁾ és Johnnak.³⁾

Buri mindenekelőtt annak ad kifejezést, hogy az akaratnak az az egyesülése (összakarát), melyről a szövetségnél beszélni szoktak, abban az értelemben, hogy az egyéni akarat egészen fölolvad az összakarátba, nem gondolható, mert minden egyes akarat a másokkal való közlés után is megtartja

¹⁾ Berner a »Grundsätze des preussischen Strafrechts« című művében így szól: »Es ist allerdings richtig, dass die Komplottanten als Urheber zu strafen sind, auch wenn ihre Thätigkeit bei der Ausführung nur die eines Gehülfen war. Es gilt dies aber nur von den wahren Komplottanten, nur von denen, die sich durch die Verabredung gegenseitig angestiftet haben, und die daher, wie gering ihre Mitwirkung zur Ausführung selbst sei, immer intellectuelle Urheber bleiben. Wer nicht in der gegenseitigen Anstiftung steckt, wer bei der Verabredung nur zugegen war, bei der Verabredung nur eine Gehülfenthätigkeit übte, der kann nur dadurch die Strafe des Urhebers verwirken, dass er bei der Ausführung als Mitthäter mitwirkt. Übt er auch bei der Ausführung nur eine Gehülfenthätigkeit, so ist er nur als Gehülfe zu strafen«.

Schütze Berner ezen okoskodására jegyezte meg gyakran id. művének 216. lapján.

»Ob diese Theorie den geistvollen Criminalisten selbst zu befriedigen vermag? Ich muss gestehen, dass die Deduction mir vorkommt, wie die Behauptung eines aufgegebenen — nicht blos verlorenen — Postens, oder wie eine Dosis Naphta, dem Sterbenden eingeflösst. Rath-samer war es, ihm sanft die Augen zuzudrücken.«

²⁾ »Über das Wesen des Komplotts.« (Arch. für prakt. Rechtsw. VI. kötet. 1859.)

³⁾ Kritiken straf. Entscheid. des preuss. Obertribunals. (1866.)

önálló lételét. És így az összebeszélés után is mindig él az egyéni akarat is.

Az összebeszélés következtében — folytatja Buri — mindenki az eredményért küzdő bűnös tevékenységében a többinek bünszerző szándékáról tudomással bir, föl is használja az egyesülés folytán az idegen erőket czéljaira, és az idegen erőknek ez a fölhasználása előre meghatározott terv szerint történik. Így kétségen kívül a szövetségesek között bizonyos kölcsönösség támad, melyet közös tevékenységnek lehet nevezni. E közösségnek azonban nincsenek jogi következményei.

Azután Buri, igen helyesen, a szövetségesek egyetemleges felelősségét elveti, mert teljesen alapelküli minden egyest úgy tekinteni, mint az egész büntény szerzőjét. A szövetség büntethetőségére nézve a következő, igen helyes elveket állítja föl: A szövetség büntethetőségét általános büntetőjogi fogalmak szerint kell megítélni. Semmi ok nincs arra, hogy azt, mint a büntény különös elkövetési módját emeljük ki; ugyanazoknak az általános elveknek kell alkalmaztatniok, ha az összebeszélés közös segélyre vagy bűnpártolásra vonatkozik. Amde a büntetőtörvénynek teljesen szabadságában áll, tekintettel bizonyos büntények veszélyességére, a különös részben gondoskodni a szövetség, mint külön büntetendő cselekménynek büntetéséről, pl. a felségsértés, gyilkosság eseteiben. És ez tényleg az új büntetőtörvénykönyveknek is az álláspontja.

Talán még szabatosabban tárgyalja a kérdést John.

Mindenekelőtt Köstlinnek ront. És kimutatja, hogy a »kölcsönös fölbujtás« (wechselseitige Anstiftung) tanát maga ejti el Köstlin, midőn azt mondja, hogy az »rendszerint« szokott a szövetség-nél előfordulni. Ezzel már elismeri, hogy az a szövetség-fogalomnak nem lényeges alkotó eleme. Azután áttér Köstlinnek három alapfogalmára: az összakarat, összszándék és összeredmény vizsgálatára. Az összakaratra nézve megjegyzi, hogy annak létrehozása semmi egyéb, mint előkészületi cselekménye az elkövetendő büntetettnek, ez pedig csak kivételesen a tételes jog alapján büntethető.

Az össz-szándék pedig semmi egyéb, mint pusztá szó. Valamennyi cselekvő lényegileg egyenlő szándékának összegét kellene e szónak jelentenie. Eppen így lehetne »összcselekmény«-ről is szólni. Amde a szándékok egyenlőtlenek és lényegök szerint teljesen különbözők is lehetnek. Mindenestre más a bűnsegéd, más a tettes szándéka, és teljes lehetetlen ezeket össz-szándékká egybefoglalni éppen úgy, mint

nem lehet különböző tevékenységeiket összcselekménynyé tömöríteni. Az »összeredmény« pedig semmi egyéb, mint a több közreműködőtől előidézett egész eredmény, de ez semmi esetre sem különleges sajátsága a szövetségnek, hanem az több részes közreműködésénél mindig előfordul. Ez után a kritika után jut John arra az igen helyes eredményre, hogy a szövetség nem képezi a büntetendő cselekmények külön elkövetési módját. És ezért nincs is arra az általános részben semmi szükség, mert ott legföljebb annyit lehetne mondani, hogy minden szövetséges a terhére eső felelősség arányában büntetendő.

Nem folytatom tovább szemlémet. Eljutottunk odáig, hol a szövetség zürzavarából fölhangzik a tiszta, világos szó. Mindabból a sok elméletből, melyeknek vállain a szövetségfogalom emelkedett, és Feuerbach idejében virágzásának tetőpontjára hágott, nem maradt fenn egy szemernyi értékes elv sem. Magok a szövetség-elmélet leghőbb ápolói hagyták oda a zászlót. Foszlányait némely hűbb bajnok még emlékül megőrizte, de csak mint régiséget, és ezt sem a legkedvesebb emlékek közé sorozza.¹⁾ Elmondhatjuk, hogy a régi szövetséglelméletet, minden következményével együtt, eltemette az új eszmék világa.

Hogy a szövetség kísérlete legyen a tervezett bünténynek: ma már senki sem tanítja.

Hogy a szövetség tagjai valamennyien bünszerzők legyenek, s mint ilyeneket egyenlő felelősségre vonják, ma már senki sem állítja.

Nem maradt fenn tehát az egészből semmi, mint az, hogy a szövetség, mint külön büntetendő cselekmény, büntetendő. A mi büntetőtörvényünk a szövetséget mint külön büntetendő cselekményt bünteti, ha az felségsértésre, hűtlenségre, lázadásra, hatóság elleni erőszakra, pénzhamisításra, gyilkosságra, gyűjtogatásra irányul. (131., 148., 157., 170., 205., 288., 428. §.)

Ez az egyedüli, mi még legalább névleg megőrzi a szövetség emlékét az enyészettől. Különben teljesen oda is való. Helytelen, igazságtalan alapon épült föl, melynek építői

¹⁾ Berner már a 8-dik kiadású tankönyvében így nyilatkozik: »Die neuen Strafgesetzbücher Preussens, Oldenburgs, Oesterreichs, Bayerns und das Reichsgesetzbuch erwähnen des Komplottes in ihren allgemeinen Bestimmungen gar nicht mehr; und diejenigen Commentatoren verdienen keinen Dank, die der Praxis dieser Länder die alten Schlingengewächse der ihren Gesetzbüchern unbekannten Komplot-Theorien zur vermeintlichen Ergänzung darbieten«.

a magánjogi egyetemleges kötelezettség elméletének dicsőségét megirigyelvén, bevitték a büntetőjog területére is a solidaris felelősséget. Oly elv ez, mely helyén van a magánjog területén, de veszélyes és igazságtalan a büntetőjogban. Itt mindenkinek bűnösségét és tettét külön kell szemügyre venni, és mindenkinek felelősségi mértéke a szerint nő vagy fogy, a mint bűnösségének belterjessége és tettének súlya emelkedik vagy alábbszáll. Mihelyt ennek az elvnek igazsága világítani kezdett, e fény ereje bomlásnak indította a szövetség-elméletet. Mihelyt megengedték a szövetség-elmélet hívei is, hogy a szövetség valamennyi tagja nem lehet egyenlően bünszerző, és nem lehet valamennyit, tekintet nélkül közreműködésük minőségére és mennyiségére, egyenlő felelősségi elv alá vonni: önmagok segítették megdönteni a szövetségnek, mint a büntetendő cselekmények külön elkövetési módjának, elméletét. Mert mihelyt — igen helyesen — elismerik, hogy a szövetségnek nem lehet az az ereje, hogy a közreműködőket, tekintet nélkül közreműködésök minőségére és mennyiségére, egy felelősségi elv alá sorakoztassa, mihelyt ők sem zárkoznak el annak az igazságnak a fénye elől, hogy a büntetőjogban nem összakarat, össz-szándék, osszeredmény szerint kell a bűnösség fokát megállapítani, hanem az egyéni akarat, egyéni szándék és egyéni tett súlyát kell a mérlegbe vetni: akkor már kimondták a szövetség-elméletre a fölöslegesség kárhóztató ítéletét. Míg a szövetség-elmélet azt jelentette, a mit Grolman, Feuerbach tulajdonított neki: addig — bár téves, igazságtalan, hibás elmélet volt — de mégis birt létjogosultsággal. Az egyetemlegesség elve, az együttes bünszerzőség, az egyenlő felelősségre vonás képezték azokat a sajátságokat, melyek a szövetségnek, mint a büntetendő cselekmények külön elkövetési módjának, önálló alakját igazolták. De ha ezek a sajátságok elmosódnak, ha hamisnak bizonyul az, hogy valamennyi szövetséges bünszerző, ha a legvastagabb igazságtalanság bélyegét hordja magán az egyenlő felelősség elve, és ezért ezt mellőzik: akkor már nincs semmi különös sajátság, nincs alkotó elem, mi fönntartsa a szövetség fogalmát. Akkor meg kell semmisülnie és szükséges, hogy a feledés megérdemlett sorsa jusson osztályrészéül.

Nincs is modern büntetőtörvénykönyv, mely ne erre a sorsra kárhóztatta volna a szövetség fogalmát. Míg Feuerbach tekintélyének erejével az e század elején és közepén keletkezett európai büntető-törvénykönyvek majd mindegyikében helyet foglalt a szövetség, mint a büntetendő cselekmények elkövetési módjának külön általános alakja — ott

találjuk azt az 1813-diki bajor büntető-törvénykönyvben,¹⁾ az 1839-diki württembergi,²⁾ az 1840-diki braunschweigi,³⁾ az 1845-diki hannoveri⁴⁾ és badeni⁵⁾ büntető-törvénykönyvekben: addig az újabb porosz, bajor, oldenburgi büntető-törvények, a német birodalmi büntető-törvénykönyv, az osztrák javaslat, a németalföldi és a magyar büntető-törvények, valamint az olasz törvény az általános részben meg sem is említik. Nem ismerik el, és igen helyesen, a szövetséget a büntény-elkövetés külön alakjául. Intézkednek a részességről, meghatározzák a fölbujtó, bűnsegéd és társtettes fogalmait, de hallgatnak a szövetségről. És a részesség általános fogalmainak rendszere mellett teljes joggal hallgathatnak is. Létezhetik bármely nagy vagy kicsiny szövetség valamely büntetltre, de annak tagjai nem lehetnek büntetőjogilag mások, mint vagy fölbujtók, vagy segédek, vagy tettesek, illetve társtettesek. Minden szövetséges egyéni akarata és tette jó az igazság mérlegébe, és a közreműködés különfelesége a részesség három főfogalmának valamelyike alá mindenesetre tartozik. A büntetőjogásznak tehát azt kell kutatnia, hogy a részesek, kiket valamely közös érdek összeforrva tart, minő tevékenységet fejtettek ki? Lehet, hogy az egyik részes fölbujtó is, tettes is; lehet, hogy csak bűnsegéd. Már most természetes, hogy itt is, mint a büntetőjog egész területén, csakis a tevékenység minősége és mennyisége irányadó a büntetés kiszabásánál. Nincs tehát semmi szükség arra, hogy a magánjogi »societas« hasonyszerűségének süppedő talajára lépjünk, és fictiókat fictiókra halmozzunk, igazságtalan vélelmekkel töltsük el a büntetőjog területét, midőn a büntetőjogi societasnak tiszta és hamisítatlan mértékét birjuk ebben a három fogalomban: fölbujtó, bűnsegéd, társtettes (vagy tettes). E három mértékkel a többeknek büntény elkövetésére irányzott szándékos közreműködését minden változatában meg lehet mérni. És csakis ez a mérték szabatos! Így semmisítette meg a szövetségnek, mint a büntendő cselekmény külön általános elkövetési módjának tanát, a részesség alapfogalmainak és elveinek igazságos és helyes arányokban kifejtett rend-

¹⁾ 50. §. Mely szerint minden szövetséges mint bűnszerző büntetendő, tekintet nélkül arra, hogy az elkövetés előtt vagy után működött-e közre.

²⁾ 79. §.

³⁾ 43. §.

⁴⁾ 57. §.

⁵⁾ 126. §. Mindezen említett büntető-törvénykönyvek szerint nemcsak az nem jó tekintetbe, hogy az elkövetésnél mikép működött a szövetséges közre, hanem bűnszerző a szövetséges még akkor is, ha egyáltalán nem működött az elkövetésnél közre.

szere! Nem volt a büntetőjogban fogalom, mely több zavart idézett volna elő a büntetőgyakorlatban, nem volt fogalom, melyhez több igazságtalanság tapadna, mint a — Complot fogalma. Berner maga így szól; »Über das Unheil, das dieser Begriff angerichtet hat, vergleiche man die Rechtsfälle bei Temme, Archiv I. 260—266: II. 72. 100—125. lapok.¹⁾ (A mű első kiadásában sok jogesetet közlök, melyeket itt mellőzök.)

B) A bün banda.

A szövetségnek ikertestvére a bün banda. Ennek sem jutott jobb sors osztályrészeül, mint amannak. Ez sem tarthatta fönn magát úgy, mint a részesség külön általános alakja. Ennek tagjai sem tekinthetők bünszerzőknek csak azért, mert összebeszéltek bizonyos büntetendő cselekmények elkövetése céljából. Az az általános és helyes irány, mely a rendőri elemet a büntetőjog területéről leszorítja, nem engedi meg, hogy a bün banda külön büntetendő cselekményt képezzen, valamint a kísérlet mai állása mellett senkinek nem jut eszébe a bün banda alakításában vagy a belépésben kísérletet látni. Hisz valóban zavarban is volnánk, mely büntetendő cselekménynek képezze a »bün banda« kísérletét, midőn az alatt több személynek több, még egyenkint előre meg nem határozott büntetendő cselekmény elkövetésére irányzott egyesülését értjük. A cselekmények nincsenek is egyenként meghatározva, még csak meg sem is egyeztek arra nézve, melyik büncselekményt fogják elkövetni, csak hajlandóságukat fejezték ki a közös elkövetésre.²⁾ Ilyen hajlandóságban pedig ugyan nem szabad kísérletet látni, melynek lényeges elemét a büntény végrehajtásának megkezdése képezi. Mily óriási ür választja el ezt a két fogalmat egymástól! Még

¹⁾ A bünszövetséggel tüzetesen foglalkozik Werner Rezső id. művében a »bünszövetség és bün banda« című fejezetben. Érdekesen tárgyalja röviden ezt a kérdést Horovitz Simon id. munkája 135. lapon. Kautz Gusztáv tankönyve szintén »a bünszövetség és bün banda« című fejezetben tárgyalja ezt a kérdést. A legtöbb tért szenteli ezeknek a kérdéseknek Schnierer Aladár (id. mű 194—206. lapok). Körösy Sándor id. mű 243—247. lapokon röviden jelzi a szövetségstanra vonatkozó álláspontját.

²⁾ Geyer id. értekezésében mondja: »Sie (Bande) kann nicht Versuch eines der auf das »Programm« gesetzten Verbrechen sein, da doch alle diese Verbrechen nur erst der Art nach und nicht individuell bestimmt sind, und daher noch nicht einmal von einem Entschluss zur Begehung bestimmter Verbrechen, sondern nur von einer »erklärten Neigung zur gemeinschaftlichen Begehung von Verbrechen« (Hälschner) gesprochen werden kann.«

a szövetség, mely meghatározott cselekmény elkövetésére irányzott egyesülésből áll, sem képez kísérletet, mert a végrehajtásnak megkezdésétől távol áll; — hogyan képezhetne a banda, a melynél meghatározott cselekményről szó sincs, hanem a cselekmények egész faja és csoportja van csak kilátásba helyezve?

Egyébiránt a régibb büntetőjogászoknak ez nem adott okot sok tépelődésre. A bünbanda előrajzának legsúlyosabb büntettét vették alapul, s annak kísérletétől minősítették a bünbandát. Határozottan ily értelemben nyilatkozott Cucumus¹⁾ és Bauer²⁾ is — sőt a braunschweigi³⁾ és a hamburgi⁴⁾ büntető-törvénykönyvek ekkép intézkedtek is, de még Geib⁵⁾ is úgy fogja föl a kérdést, hogy leghelyesebb a legsúlyosabb büntett kísérletének minősíteni a bandát.

És még a szellemes Köstlin is indokolni akarja a bünbandának mint kísérletnek fölfogását. A »Neue Revision«-jában egy szót sem szól a bünbandáról, de »System«-jének 110. §-ában abban távoli kísérletet lát, s arra a kérdésre nézve: vajjon melyik cselekmény kísérletét képezze a bünbanda, azt válaszolja, hogy az egyesülés céljául kitüzött cselekményeknél terjedelem, faj és súly szerint megállapítandó átlaga szerint kell meghatározni a kísérlet fogalmát. Ez ugyan ki van mondva, de teljes lehetetlenséget tartalmaz. Igen helyesen jegyzi meg erre Schütze: »Soll man hier etwa zwischen Hochverrath und Vaternord einerseits, und Mundraub oder Gebrauchsanmassung andererseits die Mitte suchen? Doch genug; man käme in Gefahr einem hervorragenden Criminalisten unseres Jahrhunderts Unrecht zu thun, wollte man den Fusstapfen dieser Verirrung nachgehen.«

Valóban egyike a legnagyobb tévedéseknek, mely a meg nem kezdett cselekménynek kísérletét akarta látni minden áron a cselekmények elkövetésére irányzott egyesülésben.

Feuerbach⁶⁾ a bünbandát a szövetség egy alfajának tartotta, mely a szövetségtől abban különbözik, hogy az egyesülés célja a bandánál egyes cselekmények egész nemére, határozatlan tömegére terjed ki.

¹⁾ N. Archiv des Criminalrechts I. köt. 21. lap.

²⁾ Abhandlungen etc. I. 450. lap.

³⁾ 38. §.

⁴⁾ 48. §.

⁵⁾ Lehrbuch II. köt. 368. lap.

⁶⁾ Lehrbuch 47. §. »Das Complot heisst Bande, wenn deren Zweck die Verübung mehrerer, einzeln noch unbestimmter Verbrechen einer gewissen Art, oder auch mehrerer Arten, zum Gegenstand hat.«

Heffter¹⁾ ezt közelebbről értelmezte, és annak a nézetének ad kifejezést, hogy tulajdonképen minden banda egyúttal szövetség is, a mennyiben, ha a bűnbanda tagjai bizonyos határozott cselekmény elkövetését határozzák el, a bűnbanda már a szövetség jellegét veszi föl.

Nincs kétség, hogy Berneré²⁾ az érdem, a ki a mai elméletnek megvetette alapját. Ő volt az, ki világos, átható érvelésével a bűnbanda elavult elméleteit először támadta meg valódi sikerrel. Berner tanát ez érdeme miatt kimerítőbben kell ismertetnem. Igen érdekes és tanulságos Berner tana. Az akarat — úgymond Berner — egyes még meg nem határozott ugyanazon vagy külön nemű cselekmények ismétlését célzó egyesülésre irányul.

A lopás legveszélyesebb nemét képezi a Cartouche által föltalált u. n. láncz-lopás (Kettendiebstahl, vol à la chaîne). Hogy mit kell az alatt érteni, azt egy példa fogja leginkább fölvilágosítani.

Cartouche Brüsszelben egy vasárnapon a Szent-Lélektemplomban volt, és a mise alatt egy jól táplált ember mellett tartózkodott, a ki értékes burnótszelenczéből burnótozott. Úr-fölmutatáskor Cartouche szomszédja zsebébe nyúlt és megfogta a szelenczét, de ez észrevette a tolvajt és oly erővel ragadta meg a tolvaj karját, hogy ennek eszébe sem juthatott a menekülés. Ekkor Cartouche közelebb húzódik szomszédjához, mintha fülbesúgva könyörögni akarna neki és e közelebbhúzódás alatt bal kezéből jobb kezébe veszi a szelenczét és azt rögtön átadja másik szomszédjának, megadja a jelt és egy percz alatt kézről-kézre adja a »láncz« a szelenczét, míg végre az a távol levő utolsóhoz érkezik. Ekkor nemes büszkeséggel fölkel Cartouche és ájtatos szomszédját kérdőre vonja, hogy minő joggal ragadta meg az ő karját? — Nyomorúlt, válaszolja ez, nem loptad el szelenczemet? — Én, milyen szemtelenség? — Ebben a pillanatban még használtam és te még a kezeden tartod. Csakhamar körbe veszik őket az emberek. Cartouche mutatja üres kezeit és hangosan panaszkodik a rajta elkövetett sértés miatt, és követeli, hogy őt a sekrestyébe vigyék és motozzák meg. Minden motozás természetesen siker nélkül van. Cartouche győz — és a szegény megszégyenített károsultnak mindenki megvetőleg hátat fordít s sértésekkel halmozzák el. De ezzel a dolog nem végződött el. Cartouche becsületsértésért elégtételt kívánt, a mi igen igazságosnak látszik, és

¹⁾ Lehrbuch 86. §.

²⁾ Theilnahme 12. lap és 482—501. lapokon.

a békeszerető ájtatos ember, hogy ezt az ellene keletkezett fölzúdulást lecsillapítsa, bocsánatot kért a tolvajtól, és arra kérte, fogadja el engesztelésül pénztárczáját.¹⁾

Az ilyen lánczlopásokat rendszerint akkép követik el, hogy a cselekmény tárgyát még nem ismerik. A már egyszer megalakult »láncz« közönségesen nem elégszik meg egy tárgy elvételével, hanem az több határozatlan tárgyra irányul. Már most kérdés, hogy ily körülmények között a lánczlopás banda-lopás vagy pedig szövetség-cselekménynek tekintendő-e? Vajjon a láncz, melyből a több egyes, de még határozatlan lopásoknak kiindulniok kell, a bünbandának vagy a szövetségnek képezi-e anyagát?

Cartouche és társai tekintetében a dolgot könnyű eldönteni. Cartouche társaival már régen bünbandát alkotott, mert az elbeszélte eset után közvetlenül Párisba ment, és a bünbanda szervezett brigade-ok szerint oszolt szét a városrészekben. Amde általában kérdezzük, vajjon a »lánczlopás« elkövetőit, kik sem azelőtt nem állottak bünös összeköttetésben, sem azután nem tartják őket össze további bünös czélok, önmagában a banda tagjainak kell-e tartanunk? A mi fogalom-meghatározásunk szerint az akaratnak, melyről itt szó van, *ismétlésre*, nem pedig *folytatásra* kell irányozva lennie; a lánczlopásnak említett esetében pedig a szövetezők animusa büntetendő cselekmények folytatására és nem ismételt gyakorlására van irányozva. Az ugyanazon »láncz« által szakadatlanul elkövetett lopási cselekmények úgy tűnnek föl, mint egy és ugyanazon elhatározás folyományai. Az összes egyenkint elkövetett cselekményeket úgy kell fölfognunk, mint egy cselekményt, ekkor pedig az csak meghatározott cselekmény lehet. Ha pedig az egyes cselekmények egy egészet képeznek: akkor a folytatólagos elkövetés alapelveinél fogva nem minden cselekményt kell önállólag büntetni, hanem az egyes ellopott tárgyak értékei egyszerűen összeadtnak, és e szerint, a cselekmény oszthatatlan tárgyára, az egészre kell a büntetést kimérni.

Ha tehát ily lánczlopás alkalmából három cselekvési mozzanattal három tárgyat lopnak el, melyeknek értéke tíz

¹⁾ Berner ezt az esetet a »Musée de fam.« Paris, 1833—1834. czímű vállalat második évfolyamának I. kötete után közli, és azért helyez erre az esetre — illetve a lánczlopásra — súlyt, mert az akkori porosz javaslat hibás fogalom-meghatározását, mely szerint a banda »egyenlő vagy különböző nemű büntettek« folytatólagos elkövetésére irányzott egyesülést jelentett, akarta megdönteni, és mint látni fogjuk, ki is mutatta, hogy a folytatólagos (fortgesetzte Verübung) és ismételt elkövetés között lényeges különbség van.

tallért tesz ki, úgy a tolvajok nem azzal a súlyosbítással büntetendők, mely a többszörös lopás-ismétlés következménye, hanem mint szövetségeseket egy, tíz tallérra rugó lopási cselekményért vonják felelősségre. Alább látni fogjuk, hogy az első banda-cselekmény már az ismételt cselekmény büntetésével sújtandó. Ha már most a »láncz«-ot bandának kellene tartanunk, akkor nem csak minden későbbi cselekvési mozzanat, hanem már az első is önállóan súlyosbított büntetéssel volna sújtandó. Újabb időben belátták, hogy az egyenmű bűnös cselekvési mozzanatoknak folytatólagos elkövetése jelentékenyen enyhébb büntetést érdemel, mint az ismételt elkövetés.

Ezt hosszasan indokolja Berner, a mi egyébiránt ma már általánosan elfogadott és kifogás alá nem eshető tana tudományunknak. Azután szellemes okoskodását következőleg folytatja Berner:

A bünbanda az államtestben különös testet akar képezni, lehetőleg zárt szervezet akar lenni az állam szervezeteiben. Az elaljasodott érzület azonosságának öntudata az egyéneket összefűzi, melyben az utálatos közös animus megfelelő testet ölt. Az ily bandának összpontosítása és önálló alakulása, szemben az állammal és az államon belül, valóságos analogon-ját képezi az államnak. A bandában megjeljük a munkának valóságos szervezését éppen úgy mint az államban. Vannak demokratikus, aristokratikus és monarchikus bandák. Ott is él a hazafisághoz hasonló közszellem. Ez az elvvé fejlődött gonoszság, mely a bandának szellemi alapját képezi, ez minden bandatagnak lelke, ez a bandaszellem. Ez az államellenes közös élet külön nyelvet fejleszt ki, a zshivány-nyelvet;¹⁾ a büntettekben tartósan folyó élet még az arczon is visszatükröződik. Természetes, hogy az így megszilárdult államellenes és az államhoz hasonló élet az államot fenyegeti.

Azután Berner párhuzamot von az erény és bün között. És a mint egy erénynek következetes gyakorlása több erényt szül, éppen úgy egyik bün szüli a másikat. Berner értekezésének ez a része igen szép elmefuttatás. Azután így folytatja:

Lehet, úgymond, hogy a banda tagjai a büntetendő cselekményeknek csak bizonyos nemére egyesültek. Lehet,

¹⁾ Erre nézve nagyon érdekes adatokat tartalmaz a »Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft« című folyóiratban, de önállóan is megjelent mű: »Die Verbrecherwelt in Berlin«.

hogy mindnyájan úzik még polgári foglalatosságukat, de még mindig egyik vagy másik erkölcsi viszony fűzi őket az államhoz és társadalomhoz. Lassankint azonban mindinkább kevesebb erkölcsi kötelék csatolja őket a társadalomhoz, elszakad az utolsó is, és valóságos gonosztevő-bandává alakulnak, mely csal, lop, rabol, gyilkol stb. Az egész jogeszmé ellen lépnek föl támadólag, s a mint pillanatnyi előnyük kívánja, majd az egyén, majd a család, majd a polgári társadalom, majd az állam, majd az egyház jogkörét sértik. Ha a modern államokban ilyen bandák már nincsenek: úgy ez csak annak a bizonyossága, hogy az erkölcs hatalma az idők folyamán emelkedett. Már Schirach fölemlíté a banda e két faja között létező különbséget s azzal az igen helyes megjegyzéssel kíséri, hogy azok a bandák, melyeknek tagjai csak bizonyos nemű bűntettek elkövetésére szövetkeztek, az államot csak egyik oldaláról támadják meg, azok a bandák azonban, melyek mindennemű bűntettre alakultak, már az állam fölbontására törekednek.

Ennyi az körülbelül, a mit Berner annak vizsgálatára szentel, hogy mire van az akarat a bandánál irányozva.

Azután áttér az akarat közvetítésének tárgyalására.

Az egyes szövetségekből (Komplott) keletkezik — úgy mond — a banda. Nem csak fogalmilag igaz ez, hanem az empirismus is ezt bizonyítja. Ha több szövetség keletkezik lopásokra és rablásokra, a tolvajok és rablók végre bandává szervezkednek. Alig gondolható, hogy banda keletkezzék a nélkül, hogy annak tagjai már előbb közösen elkövetett cselekményeknél meg ne ismerkedjenek. Ha mégis keletkezik: úgy hajlandó az ember az egyesülést létrehozó akarat komolyságában kételkedni. Inkább könnyelmű játéknak tekinti az ember, mint a legnagyobb veszélyt magában rejtő cselekménynek. Körülbelül 16 évvel ezelőtt — mondja Berner — a porosz gyakorlatban fordult elő, hogy több, 15—20 éves fiatal emberekből álló rablóbandát fődöztek föl. Voltak alapszabályaik, választottak rabló-kapitányt, sőt a legközelebb jövőre készen volt a tervök is. De valamennyi megmaradt polgári foglalatossága mellett, és valamennyi, tisztességes polgárok fedhetetlen előéletű gyermeke volt, és soha még egyetlen valóságos rablásra el nem határozták magokat, és természetesen kétséges, hogy egyáltalában el is határozták volna-e magokat ilyenre. Büntető-vizsgálatot nem indítottak ellenök, és sohasem hallott senki többé arról, hogy valami gonosz emberekké váltak.

Már most mi az eredmény? Erre Berner azt válaszolja, hogy a szövetség csak átmeneti szervezet, míg a banda állandó

természetű, és ebben fekszik súlyosabb büntethetősége, bár büntetése csak rendőri természetű lehet.

Minthogy Berner a banda tárgyalásánál is megtartotta azt a rendszerét, hogy cselekvési méreteket (Handlungsrhythmus) állított föl, az első méretnek a tárgyalása után áttér a másodikra, azaz azon fokra, a midőn a bandából a szövetségek emelkednek ki.

Míg ugyanis a bandának eddig alapúl az az általános irányzat szolgált, hogy adandó alkalmakkor ezt vagy azt a cselekményt fogják elkövetni, addig, mihelyt ez az alkalom itt van, az akarat már nem elégszik meg az általános irányzattal, hanem bizonyos meghatározott cselekmény elkövetését tűzi ki a banda föladatául, a szándékolt cselekményt tanácskozás alá veszik éppen úgy, mint a szövetségnél; ha a szükség úgy kívánja, elkészítik a tervet, de az elkövetésre nézve mindenestre hoznak határozatot, és ennek mi az eredménye?

Az, hogy a banda alanyiséga öszpontosúl egy különös tárgyra, és az általános bűnös anyag, melylyel a bandatest telítve van, egy ponton ömlik ki.

És most következik a harmadik cselekmény-méret, melynek állásában mindenkinek szándéka az egészre van irányozva, a mennyiben az elkövetésnél szándékát mindenki arra a külön dologra irányozza, és így keletkezik a közös szándék (gemeinsame Absicht).

E szerint tehát *a szövetségesek büntetésének szabályait kell a banda-tagokra is alkalmazni az általok közösen elkövetett bűntények tekintetében, de azzal a különbséggel, hogy az egyes szövetségeknek bandából való keletkezése mindig súlyosító körülményt képezzen.*

Ebből azután természetesen következik, hogy az, a ki az elkövetés elhatározásában részt vett, de kijelenti, hogy másoknak engedi át az elkövetést, éppen úgy bűnszerző, mint a szövetségnek az a részese, a ki az elkövetésnél közreműködött. Nem szenvedhet tehát kétséget, hogy a banda-kapitány, a ki társait a bűnös cselekmény végrehajtására kiküldi, a parancsa értelmében véghezvitt cselekményekért mint bűnszerző felelős. De igazságtalan volna, ha azokat a cselekményeket is terhére rónók, a melyeket nem megbízása következtében követtek el a banda tagjai, hanem magok szántából.

A ki pedig a bandának a bűntényében részt vesz, a nélkül, hogy a bandába valóságosan belépett volna, csak mint szövetséges vagy véletlen társtettes büntetendő.

Több ismételt banda-cselekmény megítélésénél sohasem alkalmazandók a folytatólagos büntett szabályai, hanem mindig a halmazat elvei kell, hogy alkalmazást nyerjenek.

Ime, itt van Bernernek elmélete a bünbandáról.

Már most kérdezhetjük, melyik az a termékeny eszme ebben az elméletben, mely a modern elméleteknek csiráját képezte, mely hivatva volt az utat egyengetni és a talajt termőképessé tenni az új tanok számára.

En azt hiszem, Berner legfőbb érdeme az, hogy a banda által elkövetett cselekmények, szerinte, adott esetben semmi egyebek, mint a szövetségtől elkövetett bűntények. A banda mintegy kibocsátja magából az egyes szövetség-cselekményeket, a banda képezi az általános forrást, melyből az egyes cselekmények bugyognak. Itt van a termékenyítő eszme, melyet csak ápolni kellett és felnövekedett a modern elmélet. Mert ha a banda, mint olyan, nem képez kísérletet, nem külön büntetendő cselekményt, (legfőleg csak rendőri kihágást) és csak akkor vonja maga után a büntető hatalom gyakorlásának szükségességét, ha meghatározott cselekmény elkövetésére irányul a cselekvés: azaz — Berner szerint — szövetség-cselekmény forog fön: akkor már nem volt más teendője az új tannak, mint a szövetség fogalmát leszállítani saját értékére, és azt mondani, hogy a bandából alakult szövetség-cselekmény a részesség általános alapelvei és szabályai szerint bírálendő meg, azaz: kutatni kell az egyes közreműködőknek fölbujtói, segéd vagy tettes (társtettes) minőségét. Ezt és semmi egyebet nem kell tenni, hogy igazságos legyen a büntetés. Súlyosító körülményül el lehet, sőt el is kell fogadni a bünbanda alakítását, de az elkövetés külön általános alakjának semmi esetre sem lehet elismerni. A mint igaznak ismertetett el az, hogy a banda alakításában részt vett egyének nem tekinthetők bünszerzőknek csak azért, mert bandát alakítottak: ezzel már meg volt törve a bünbanda, mint a büntetendő cselekmények általános elkövetési alakjának létjogosultsága. Hogy a bünbanda kísérletet nem képezhet, és hogy mint külön büntetendő cselekmény is inkább büntetőpolitikai mint jogi okok alapján foglalhat helyet a büntető-törvénykönyvben: az ma már általánosan elfogadott tana tudományunknak.

A régibb német büntetőtörvények ¹⁾ természetesen

¹⁾ Sem az angol, sem a francia törvények nem ismerték a bünbandának általános fogalmát. Sőt a »Complot« szó is csak a honarulás bünteténél fordul elő a francia code-ban.

A római jogban a »banda« fogalma nehezen volt idegen. Nem jogász írók a »grex« és »globus« kifejezést gyakran használják ily

ismerték a banda általános fogalmát. Az 1813-diki bajor törvény (54—56. §§-ok), a braunschweigi (38. §.), a hannoveri (63—65), a darmstadti (81—82. §§.) büntetőtörvények általánosságban határozzák meg a bünbanda fogalmát. Már a württembergi törvény (185. §.) csak a gyilkosság, gyújtogatás, rablás, pénzhamisítás, hitelpapír-hamisítás, lopás, csalás, idegen vagyron rongálása tekintetében ismeri a banda fogalmát.

A badeni büntető-törvénykönyv (482—483.) csak a rablás, lopás, hamisítás és csalás tekintetében rendelkezik a bünbandáról.

értelemben, a jogi műnyelvben pedig a »factio cruenta, scelestas« kifejezés érinti a fogalmat, a nélkül, hogy ezt határozott alakban fejezné ki. A »coniuratio, seditio« kifejezések látszanak a tervezett szövetekezések fogalmát megjelölni. A »factio« szó is előfordul. De valóságos technikai kifejezés a »bünbandára« nézve a római jogban föl nem található.

A canon-jogban és a régibb doctrinában az »assassinium« képezte az üzletszerű gyilkosság állandó példáját, de nem volt ennél lényeges több személy közreműködése.

A »Bande« szó nyelvészeti gyökere a góth »bant« (angolszász »bunt«) szóban van, miből az ó-német »binden« szó származik, melynek jelentősége ugyanazonos a »ligare, liga, ligue« szó fogalmával.

A XIII-dik században az ó-német bant, band szóból keletkezik — a mint ezt Du Cange, Grimm és utának Schütze ismerteti — az ellatinosodott »Bandum« szó, mely egyértelmű a »Vexillum (parvum), signum militare« és az elgörögösödött βάνδον szóval. Ebben találja Schütze félreismerhetlen forrását a német »Banner = Bander = Banderium« kifejezésnek, melynek szó szerinti jelentőségét így határozza meg: »die Schärpe des Anführers als Fahne am Speer getragen«. A »bandum« alatt álló csoportnak neve »bandus = cohors«. Ez portyázni indul a szomszéd államokba és Olaszországból és Spanyolországból visszatér mint »banda«, miután Olaszországban életre hozta a »bandito, banditi« családját.

A banda szónak azután a jelentősége = »nomen militiae sic dictae a Banda seu taenia rubra, lata quatuor digitos, quam ipsi a dextro humero etc.« Rokon fogalom ez a »Bandeau, Bandellus, Banderium, Banderia«-val = cohors quadringentorum militum.

A XIV-dik században a banda, bandum, bandus szó helyett a »Caterva manus« (főfegyverkezett legénység) kifejezés is használtatott. Du Cange hozzáteszi: »Bande dicimus (t. i. mi francziák) eadem significatione; unde nostris Abandés, socii, qui eadem partes sequuntur«. De azért annak szűkebb értelme is előfordul: »Hominum turba sub certo duce vel vexillo collecta«.

A fogalom későbbi kiterjesztését kimutatja Grimm (Deutsch. Wörterbuch I.) Bande = bünde, bende, cohors, caterva, turba, trupp, katonáknak, színészeknek, zenészeknek, rablóknak társasága.

Az elnevezés tisztességes társulatokról ment át a rablókéra. A particularis törvényhozások mindinkább megszorították a fogalmat s azt jogellenes egyesülésekre alkalmazták, s így szolgáltatták ki a »banda« fogalmát az elméletnek. S hogy a német elmélet miképen karolta föl: azt föntebb előadtam.

Az 1855-diki szász büntetőtörvény (60. §.) ismét az üzletszerű lopás, gyűjtogatás, rablás és más erőszakoskodások tekintetében ismeri a bűnbanda fogalmát.

A legújabb büntetőtörvények azonban — belga, német, magyar törvények, osztrák, olasz törvény — teljesen mellőzik az általános részben a bűnbanda fogalmát, hanem legföljebb mint minősítő vagy súlyosító körülményt ismerik lopásnál, rablásnál stb.

A magyar büntető-törvénykönyvben a »bűnbanda« szó elő sem fordul. De fogalma igen. Úgyanis a B. T. K. 336. §-ának 6. pontja szerint büntettet képez a lopás, tekintet nélkül a lopott dolog értékére, »ha elkövetésénél rabló- vagy tolvaj-szövetségnek két vagy több tagja működött közre«. Itt a »rabló- vagy tolvaj-szövetség« alatt nem szabad a szövetséget úgy érteni, hogy az többeknek megelőző és határozott szövetkezése közösen célbavett cselekménynek elkövetésére, hanem az alatt valóban a bűnbandát kell érteni, azaz többeknek szövetkezését még meg nem határozott cselekménynek ismételt elkövetésére. Mert ha nem ez volna az értelme, úgy büntett volna a lopás azonnal, ha három suhancz összebeszél, hogy almát lop, vagy néhány darab gallyat visznek el az erdőről. Pedig az ilyen eset semmi egyéb, mint hogy többen követnek el szándékosan büntetendő cselekményt és a részesség általános szabályai nyernek alkalmazást. Különösen az erdő-törvény (1879: XXXI. t.-cz.) életbelépte után az erdei kihágási bíróságok tömegesen szállították le illetékességüket minden oly erdei lopásnál, hol többen működtek közre, és indokolták ezt azzal, hogy büntett esetében nem birnak hatáskörrel az eljárásra, mert a B. T. K. 336. §-ának 6. pontja alkalmazandó, mihelyt többen a lopás elkövetését közös egyetértéssel elhatározzák.

Hogy pedig a »szövetség« szónak az erdei kihágási bíróságok kezdetben ily értelmet tulajdonítottak, azon nincs mit csodálkoznunk, mert a B. T. K. a szövetség fogalmát meghatározza, midőn (132. §-ban) azt mondja, hogy »a szövetség létrejött, ha két vagy több személy a felségsértés elkövetését közös egyetértéssel elhatározza«: következőleg — így gondolkoztak — a hasonyszerűség szerint, a 336. §-ban sem jelenthet a »szövetség« szó egyebet, mint a 132. §-ban; és így, mihelyt az erdei lopásnál többen működtek közre, a lopás elkövetését közös egyetértéssel határozták el: azonnal büntettet láttak a cselekményben, ha az ellopott érték néhány krajczárnyi összeget tett is ki. Mind a felsőbb bíróságok, mind a hatásköri összeütközések alkalmából az 1869: IV. t.-cz. 25. §-a értelmében eljáró minisztertanács számos eset-

ben kimondta, hogy a B. T. K. 336. §-ának 6. pontjában használt »rabló- vagy tolvaj-szövetség« tulajdonképen nem jelenthet egyebet bünbandánál, azaz: jelent oly rabló- vagy tolvaj-szövetséget, melynek tagjai egyenkint még meg nem határozott cselekménynek ismételt elkövetésére egyesültek. Már most, ha ily szervezett szövetkezés tagjai követnek el lopást: akkor tekintendő csak a lopás mindenestre büntettnék. Így jutott be a bünbanda fogalma — igen helyesen — mint súlyosító, sőt minősítő körülmény a magyar büntető-törvénykönyvbe, a nélkül azonban, hogy a gyermek saját nevén lenne nevezve.

Röviden összevonva tehát: a »bünbanda« jogi állása, a mai elmélet és a modern törvényhozások szerint, a következő:

1. A bünbanda, éppen úgy mint a szövetség, nem képezi a büntetendő cselekmények elkövetésének külön általános alakját, hanem a részesség (fölbujtó, segéd, tettesség, társ-tettesség) szabályai nyerne alkalmazást,¹⁾ következésképpen elbukott az az elv is, hogy a bünbanda tagjai valamennyien bünszerzők legyenek.

2. A bünbanda nem képez kísérletet, hanem az semmi egyéb mint előkészület.

3. Ha nem képez kísérletet, és az semmi egyéb mint előkészület: akkor, miután az előkészületi cselekmények általában büntetlenek, a bünbanda általában sem büntethető.²⁾

4. A bünbanda rendszerint csak is mint minősítő, illetve súlyosító körülmény fordulhat elő, de ha mint külön büntetendő cselekménynek büntetését jogpolitikai okok indokolják: akkor büntetéssel sújtandó.³⁾ (Olasz törvény 248—251. §§.)

¹⁾ Geyer id. értekezését így végzi: »Der Begriff der Bande steht also ebenso wie der des Complottes nicht als gleichberechtigt neben den eine eigenthümliche Art der Theilnahme umfassenden Begriffen der Anstiftung und der Beihülfe, und Mitglieder der Bande sind ebenso wenig wie Complottantan als solche schon »Miturheber« eines aus der Verabredung entspringenden Verbrechens«.

²⁾ Ezt határozottan tanítják: Hälschner (System. I. 427. lap). továbbá Bar (Zur Lehre von Versuch und Theilnahme. 95. lap), Langenbeck (Die Lehre von der Theilnahme etc. 142. lap), Geyer (Erörterungen 185. lap és a Holtzendorf-féle vállalatban írt értekezése 415. lap).

³⁾ Ezt az álláspontot foglalja el Berner is (495. lap). Schütze kivételes esetekben szintén igazoltnak találja ezt »Als vorübergehende Bestimmung — mondja id. művének 242. lapján — wenn in einem Lande zeitweilig das Bandenwesen grassiren sollte, würde auch die vollkommen gerechtfertigt erscheinen, welche die blosse Bandenbildung an sich mit einer relativ bestimmten Strafe bedrohte, eine Bestimmung freilich, die den polizeilichen Charakter deutlich genug an der Stirn trägt«.

Ime a tiszta, világos, termékeny tan, melynek hosszú vajadásokon kellett keresztülmennie, míg sikerült leküzdenie a Feuerbach tekintélye alapján nagyra nőtt bűnbanda általános fogalmát.¹⁾

Forgassuk most a részesség történetének lapjait!

ÖTÖDIK FEJEZET.

Főbb adatok a részesség általános történetéből.

Nem volt föladatom a részesség történetének megírása. De azért a teljes áttekinthetőség szempontjából a kérdés történeti fejlődésének főbb adatait összeállítottam. Célom az volt, hogy tájékozást nyújtsak a részesség tanának teljes fejlődését célbavevő tanulmányomban a részesség történeti állásáról is. Ha ezt a célomat helyes kritikai érzékkel oldtam meg: úgy ezzel a fejezettel célomat elértem.

A) A római jog.

I.

A római jog forrásait, mint majd minden kérdésben, úgy a részesség kérdésében is, különféleleképen értelmezik a büntetőjogászok.²⁾ Vannak, a kik minden áron ki akarják a római jogból olvasni azt, hogy ott a részesség és fajai általános fogalmi meghatározásba vannak foglalva. Vannak ismét

¹⁾ *Werner Rezső, Horovitz, Kautz* a szövetségnél idézett helyeken a bűnbandáról is szólnak. *Schnierer Aladár* (id. mű 206—208. l.). *Körösy* (id. mű 247. lap).

²⁾ »La loi romaine — mondja Hélie és Chauveau könyve — offre sur cette matière un dédale presque inextricable de dispositions que les immenses travaux des jurisconsultes n'ont point complètement éclairé; l'interprétation de ces textes souvent obscurs, contradictoires quelque fois, a partagé les écoles et produit des luttres parmi les commentateurs.« I. kötet 417. lap. Garraud a »*Traité théorique et pratique du droit pénal français*« című nagy művének II. kötetében (385. lap) így nyilatkozik: »Le droit romain sur ce point, comme sur bien d'autres, ne parait pas avoir eu de doctrine générale et arrêtée«. A francziáknál a római joggal behatóbban foglalkoztak: Laboulaye: *Essai sur les lois criminelles etc.* Paris, 1845. Du Boys: *Histoire du droit criminel etc.* Paris, 1845. Henriot: *Moeurs juridiques et judiciaires de l'ancienne Rome.* Paris, 1863—1865. Thonissen: *Etudes sur l'histoire du droit criminel des peuples anciens.* Paris, 1869.

mások — s ez a többség — kik nem tagadják ugyan, hogy czéltudatos intézkedéseket tartalmaznak a római jogforrások a részesség büntetendőségére nézve, de nem ismerik el azt, hogy a részességnak általános fogalmi meghatározását bárki is ki tudná mutatni a római jogforrásokból. Langenbeck például mindent elkövet, hogy bebizonyítsa azt, hogy a római jogban általános alapelv volt a részesség büntetendősége.

Ő mindenekelőtt arra figyelmeztet, hogy nem a szónokokat, bölcsészeket, történetírókat és költőket kell forrásokul tekinteni, hanem Justinian jogkönyveire kell a súlypontot helyezni. Nem Plautus, Terentius, Horatius, Persiusra kell annak hivatkoznia, ki a római büntetőjogot akarja hüen megismerni és megismertetni. A szónokok vádló és védő beszédek tartanak. Azok nem lehetnek tárgylagos ismeretűi a jogéletnek. A római védő is csak olyan volt, mint a mai. Fölhoz védencke mellett a mit fölhozhat. Értelmezi a törvényt úgy, a mint legsikeresebbnek véli az értelmezést védencke érdekében. Ez már a dolog természetében fekszik. De a vádló helyzete sincs másképen, különösen, ha meggondoljuk, hogy a rómaiaknál, ha a vád elbukott, úgy az nem csekély hátránnyal járt.

A történetírókat sem lehet föltétlenül elfogadnunk. Mert ha a történetíró nem jogász, elbeszéli ugyan hite és meggyőződése szerint hüen az eseteket, de nem domborítja ki azt, a mi jogilag fontos. Még ha szem- és fültanú is, ha részt vesz a tárgyaláson, akkor is sok dolgot másképen fog föl és ír le, mint a hogyan történt. Ez éppen olyan, mint ha majd a történetírók a hirlapi bűnügyi tárgyalásokból fognak meríteni! Mennyire lesz az majd megbízható? Ha azonban a történetíró jogász is: akkor már, különösen a mit saját tapasztalásából ír le, annak nagyobb hitel tulajdonítandó. De itt sincs kizárva a téves fölfogás.

De még kevesebb jelentőséget lehet tulajdonítani a bölcsészeknek. Ezek többnyire nélkülözik a kellő jogismerteket, és nem azt jegyzik föl, hogy mi a tételes jog, hanem azt, mikép kellene a jognak az ő fölfogásuk szerint alakulnia. Mindig csak »de lege ferenda« beszélnek és ebbe annyira beleélik magokat, hogy úgy beszélnek arról is, mint »de lege jam lata«. Vagy ha följegyzik is az élő jogot, azt többnyire másoknak gyakran igen téves útmutatásai szerint teszik.

A minek hinnünk kell, az a Justiniani gyűjteményekben van letéve. A nagy császár a hitelesség jellegével ruházta föl azokat.

Ezeket bocsátja előre Langenbeck, mielőtt a római jogforrásoknak igen alapos és lelkiismeretes kutatásához fog.

Langenbecknek csak egy hibája van, és ez az, hogy a római jogba szeretné belemagyarázni mindazokat az elveket, a miket ma a tizenkilencedik században a részesség uralkodó elveiül tanítanak a büntetőjogászok. Ez vörös fonálként húzódik végig egész eljárásán, és ez az, a mi miatt Langenbecket sem tekinthetjük tárgyilagossnak. Midőn fölsorolja Langenbeck, hogy kik azok, a kiknek műveit teljesen hiteles forrásoknak nem szabad tekintenünk, midőn fölsorolja a szónokokat, költőket, történetírókat és bölcsészeket: egyet elfelejtett. Elfelejtette fölsorolni azt a mai korbéli büntetőjogászt, ki korának elveit minden áron a római jogban szeretné föllelni. A jogtörténeti iskola túlbuzgóságának gyakran tapasztalható tüneténye. Az ősök arisztokratikus láncolatának levezetése nélkül nem hisz a modern elv nemességében és erejében. Mintha csak Rómában is lezajlott volna az a nagy vegytani folyamat, mely ennek a századnak a közepétől kezdve a büntetőjog minden elemét mozgásba hozta s új jegezesedés felé vezette. Jobb sorsra méltó törekvés — mely az új kor szellemi vívmányait minden áron a régi kor gyakran ötlet-szerű intézkedésére akarja visszavezetni. Mintha a jogtörténeti iskola azt követelné, hogy új eszmét nem is szabad termelni. Éppen a jogtörténeti iskola tanít meg bennünket arra, mikép halad, fejlődik, izmosodik a jogeszmé, mikép szüli egyik kor eszmevilága a másik kor eszmeikörét, de sohasem követeli azt, hogy tagadjuk meg az emberi szellem eszme-termelő képességét s vakon fogadjuk el Ben Akiba legendákba illő lemondását: »Alles war schon dagewesen«.

Ez után a kitérés után tekintsük közelebbről miképen bizonyít Langenbeck? ¹⁾ És utána meg fogjuk tenni reá igénytelen észrevételeinket.

¹⁾ A részesség római jogi állásával legkimerítőbben foglalkoztak: *Rein*: Das Criminalrecht der Römer von Romulus bis auf Justinian 1844. *Zumpt*: Das Criminalrecht der Römischen Republik 1865—1869. két kötet. Ez azonban inkább perjogi természetű. *Birnbaum*: egy értekezés a »Neues Archiv des Crim. Rechts« 1842-diki évfolyama 1. lap. *Platner* értekezése ugyanabban a folyóiratban (1843. évfolyam 170. l.). *Schütze*: Die nothwendige Theilnahme am Verbrechen 82—95. lapig. *Langenbeck*: Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen 5—105. lapig. Érdekes megjegyzéseket találunk *René Rolandnak*: »De l'esprit du droit criminel aux différentes époques dans l'antiquité etc.« című művének 172—314. lapjáig. *Zachariä* szintén több helyütt kiterjeszkedik a részesség tanára is »Die Lehre vom Versuch« című művének jogtörténeti részében.

II.

Azt mondja Langenbeck, hogy a római jog forrásainak tanulmányozása közben sohasem tette azt a tapasztalatot, mintha a római jogban hiányoznának az általános büntetőjogi szabályok, s nem birta azt a meggyőződést szerezni, hogy általánosításnak a római jog szerint ne volna helye. A kik az ellenkezőt állítják, sohasem bizonyították ezt be kellőleg s részben önmagoknak mondanak ellent. Többnyire Cicerónak »pro Clauentio« tartott beszédjére hivatkoznak. Amde Cicero nem mond itt egyebet, mint azt, hogy a törvényekhez szigorúan kell alkalmazkodnunk, és a törvényt csak akkor szabad alkalmazni, ha a cselekmény csakugyan a törvény alá vonható. Ez mindenesetre korlátokat szab a bírói önkény elé s a polgári szabadságnak képezi biztosítékát. De szenvedne-e csorbát ez a két elv, ha általános elv léteznék arra nézve, hogy nem csak a tettes, hanem mind az, a ki hozzájárult a büntény létrehozásához, büntetendő? Bizonyára nem. Így van ez a mai büntető-törvénykönyvekben is, és senkinek sem jut eszébe a miatt a polgári szabadság megszorítása vagy a bírói önkénykedés miatt panaszkodni.

És ha valamely törvényhozásban különös intézkedéseket is találunk a részesség tárgyában: akkép kell tekintenünk őket, mint az általános elv alkalmazásait. Hiába hozná föl bárki is ez ellen azt, hogy a justiniani büntetőjog különböző időkből való, melyeket más-más szellem leng át, mert ez nem akadályozhatja meg azt a föltevést, hogy bizonyos általános elvek minden időben léteztek, még pedig léteztek akkor is, ha a törvényben kifejezést sem nyertek. És semmi ok sincs tagadásba venni azt, hogy azok a külön intézkedések, melyek a részesség büntetéséről az egyes büntetendő cselekményeknél rendelkeznek: a létező általános elv következményei. Sőt ha tekintetbe vesszük, hogy a római jog akkép, a mint azt Justinian jogkönyve tartalmazza, nem tekinthető másnak, mint egy törvényhozó törvényhozásának, és ha meggondoljuk, hogy ebben a jogkönyvben majd minden büntetendő cselekménynél találunk intézkedést a részesség büntetendősége nézve: akkor nem látjuk be — mondja Langenbeck — mi tartóztatna bennünket vissza attól a föltevésünktől, hogy Justinian császár a részesség általános büntethetőségéből indult ki, és ha az egyes büntetendő cselekményeknél ugyanaz ki van mondva: az könnyen megmagyarázható abból, hogy Justinian törvényhozása gyűjteményes természetű volt. Egyébiránt nem hiányzanak világos

adatok sem arra nézve, hogy a részesség általában büntetendő volt, s Langenbeck különösen két mozzanatra helyez nagy súlyt. Az egyik az, hogy majd minden »lex iudiciorum publicorum«-ban benne van az általános kijelentés: »cuius ope, consilio, cuius dolo malo id factum erit, quive id fieri jusserit faciendumve curaverit« és ezzel általában a részesség minden esete meg van jelölve. A másik körülmény pedig az, hogy a »delictum privatum«-ok lassankint »crimen extraordinarium«-okká változtak át. Arra nézve pedig nem forog fenn kétség, hogy a »delictum privatum«-oknál a részesség büntetendő volt, s így most joggal lehet következtetni, hogy »accusatio«-nak van helye ott, a hol »actio privata« volt emelhető, következőleg nem lehet kétség arra nézve sem, hogy a részesség a »crimen extraordinarium«-ok eseteiben is büntetendő.

Szóval Langenbeck minden áron be akarja bizonyítani, hogy általános elvbe van foglalva a római jogban a részesség tana. Pedig hiábavaló törekvés, mert törvényben általában sem a részesség fogalma, sem annak fajai meghatározva nem voltak, hanem igenis az egyes büntetendő cselekményeknél előfordul, hogy »cuius ope, consilio, dolo malo id factum erit, quive id fieri jusserit faciendumve curaverit« vagy »qui causam dat criminis« stb. Ez a formula leginkább a quaestio-perek korszakában alkotott törvényekben fordul elő. Az is bizonyos, hogy az »auctores«, »socii«, »ministri«, »factores«, »participes« büntetéséről intézkedtek. És maga is érzi Langenbeck, hogy nehéz állítás bizonyítására vállalkozott, s azért a törvényekben ki nem fejezett »communis opinio«-ra hivatkozik s abban látja kifejezve a részesség általános büntetethezességét. Felejti azonban azt, hogy a justiniani törvényhozás az egyes büntetendő cselekményeknél határozottan rendelkezik, s hol a főlbujtót, hol a segédet rendeli büntetni. Ha oly »communis opinio« létezett volna, a minőt Langenbeck tételez föl, akkor talán az egyes büntetendő cselekményeknél se kellett volna ugyanazt annyiszor ismételgetni, mert ha fölösleges volt az általános elvnek törvénybe foglalása, akkor ily uralkodó »communis opinio« mellett elmaradhatott volna az egyes büntetendő cselekményeknél is a külön intézkedés a részességről. Éppen az, hogy az egyes helyeken nem is a részesség minden faja volt büntetendő, sőt voltak büntetendő cselekmények, mint a »blasphemia«, »Dardanariatus«, »Scopelismus«, a »crimen residui«, melyeknél a részesség büntetéséről egyáltalában nem lehet szó, és végre is a római büntetőjognak nem is volt a mai értelemben vett általános része: mindezek az okok visszatartanak

bennünket attól, hogy Langenbecknek a római jogot nagyon is mai szemüvegen néző fölfogása előtt meghódoljunk. De különben is Langenbeck okoskodása kissé sajátos. Azzal akar bizonyítani, hogy mivel a törvényben nincs általános elv kimondva: ebből az következik, hogy arra nem is volt szükség, mert arra nézve »communis opinio« uralkodott. Ilyen okoskodással mindent, a miről nem szól valamely törvény, annak az államnak vagy népnek jogéletébe bele lehet magyarázni, mert csak egyszerűen hivatkozni kell a »communis opinio«-ra, és még segítségül is lehet hívní egy római jogásznak híres mondását: »Immo magna auctoritatis hoc ius habetur, ut non fuerit necesse, scripto id comprehendere.«¹⁾

III.

A mi bizonyos: az az, hogy a részesség büntetésére nézve a jogforrásokban²⁾ egyes bűntényeknél intézkedéseket találunk, de határozott műnyelve nem volt a római jognak. A tetteit rendszerint »factor«, »malefactor«, vagy »qui fecit«,

¹⁾ Geib: Lehrbuch des deutschen Strafrechts 26.

²⁾ Azok a büntetendő cselekmények, a melyeknél a részesség büntetéséről is intézkedés történt, és az azokra vonatkozó helyek a következőkben vannak összeállítva. Az összeállítás Langenbeck, Zumpt és Rein-nek érdeme.

I. Ölés: L. 53. §. 19. D. 46. 2. L. 1. 2. 6. 7. D. 48. 9 L. 15. D. 48. 8.

II. Lopás és rablás: §. 8. I. 4. 1. §. 11 és 12. eod. L. 51. §. 1. 3. D. 47. 2. L. 53. eod. L. 27. §. 2. D. 48. 19.

III. Injuria: §. 11. I. 4. 4. L. 11. §. 4—6. L. 15. §. 2. D. 47. 10. L. 5. C. 9. 2. továbbá: L. 34. D. 47. 10.

IV. A testétség elleni büntettek, ha »animus necandi« nem forgott fenn, az »injuria«-ra vonatkozó határozmányok szerint büntettek (L. Rein id. helyen 399. lap).

V. Plagium: L. 6. §. 2. D. 48. 15. és még több hely, melyeket Rein felsorol.

VI. Csábítás: §. 8. I. 4. 18. L. 54. C. 1. 3. L. un. §. 2. C. 9. 13. Nov. 143.

VII. Sterilitatis procuratio: L. 1. C. 4. 42. Nov. 142. c. 1 és 2.

VIII. Abortus procuratio: L. 8. D. 48. 8. L. 38. D. 48. 19.

A gyermekkítétel részességének büntetethőségére nézve nincs biztos adat. Langenbeck azonban nem kételkedik azon, hogy az is büntetendő volt és ezt a nézetét azzal indokolja, hogy a L. 4. D. 25. 3. szerint: »necare videtur non tantum is, qui partum perfocat, sed et is, qui abjicit, et qui alimonia denegat, et is, qui publicis locis misericordiae causa exponit, quam ipse non habet. Constantin pedig — mint ezt Rein is följegyzí művének 445. lapján — felnőtt és újdonszült gyermekek megölésében parricidiumot látott.

IX. Stellationatus: Tit. 20. lib. 47. D. Tit. 34. lib. 9. C.

X. Falsum: L. 2. L. 9. §. 3. L. 20. D. 48. 10.

XI. Hátsársértés: L. 2. D. 47. 21.

»manibus suis fecit«, sőt »reus principalis« nevekkal jelölték, de előfordult, hogy a bűntények különfélesége szerint a tettesre a raptor, percussor, agressor, contrectator kifejezéseket alkalmazták. Az auctor szó gyakran fölbujtót is jelentett. Magára a fölbujtó tevékenységére számtalan kifejezés állt rendelkezésre és használtatott is föl, u. m. »consilium«, »jusus«, »mandatum«, »qui faciendum curaverit«, »aliquid fieri sollicitaverit«, »concitaverit«, »persuadere« et »impellere«. A fölbujtóval szembe állítatott a tanácsadással, a reábeszéléssel való megerősítés fogalma (instruere consilio, suadendo iuvare). A »qui causam dat criminis« kifejezés majd fölbujtót jelentett, majd bűnsegédet, az utóbbinak különben rendes kifejezései a »juvare, adjuvare, adjutorium praeberre, satellites, ministri, comites« voltak.

A »socius, consors, particeps, conscius« kifejezések éppen

XII. Calumnia: L. 1. §. 13. L. 15. pr. D. 48. 16. L. 34. §. 1. D. 48. 19. L. 2. §. 5. és L. 24. D. 49. 14. L. 5. C. 9. 2.

XIII. A lex Aquilia szerinti vétség: L. 11. §. 1. 2. L. 51. D. 9. 2.

XIV. Erőszakoskodás: L. 2. 3. D. 48. 7. L. 3. D. 48. 6. L. 8. C. 9. 12. L. 3. §. 8. D. 47. 9.

XV. Házasságtörés és stuprum: L. 8. L. 9. L. 14. L. 29. §. 2. 32. §. 1. D. 48. 5. L. 37. C. 9. 9. Nov. 134. C. 10. Jelentőségteljes a meg nem engedett elválásban való részességről szóló Nov. 134. c. 11., melylyel összehasonlítandó a Nov. 117. c. 9. és 10. A paederastiára nézve lásd L. 1. §. 2. D. 47. 11.

XVI. Pasquill: L. un. C. 9. 36. L. 5. §. 9. D. 47. 10.

XVII. Kerítés: Nov. 14.

XVIII. Concussio: L. 2. D. 47. 13.

XIX. Crimeu repetundarum: L. 5. D. 48. 11.

XX. Praevaricatio: L. 6. D. 47. 15.

XXI. Seditio, tumultus, turba — erre igen sok hely van, Rein a 633-dik lapon mind felsorolja.

XXII. Simonia: Nov. 123. c. 2 §. 1. és c. 16.

XXIII. Szemfényvesztés: L. 3. C. 9. 18.

XXIV. Peculatus: L. 1. C. 9. 28. L. 1. D. 48. 13.

XXV. Annona: L. 2. D. 48. 12.

XXVI. A Nil-gátak áttörése: L. 1. C. 9. 38.

XXVII. Gyűjtogatás: L. 1. D. 48. 8.

XXVIII. Felségsértés: L. 1. §. 1. D. 48. 4. L. 4. pr. L. 10. eod.

XXIX. Sír-háborítás: L. 2. C. 9. 19. L. 2. D. 47. 12.

XXX. Pénzhamisítás: L. 1. C. 9. 24.

Megjegyzem, hogy nem mindenütt a részesség valamennyi faja van büntetve, hanem pl. a »cujus dolo factum«, »qui dolo malo fecerit« kifejezés gyakran csak a fölbujtóra vonatkozik. Egyébiránt nem volt oka Geyernek annyira kiemelni, hogy a Langenbeck által idézett helyek nem vonatkoznak valamennyien a részesség minden fájára, mert maga Langenbeck elismeri: »Ich habe nicht etwa behaupten wollen, dass in jeder von mir in diesem §. angezogenen Stelle jegliche Art der Theilnahme (Anstiftung, Beihilfe) speziell als strafbar bezeichnet sei, sondern mitunter ist nur diese oder jene mit Strafe bedroht«.

úgy jelentették a fölbujtót, mint a segédet — sőt igen gyakran még a tettest is, szóval valamennyit, a kik valamely büntetendő cselekménynél bűnös módon közreműködtek.

Hogy a részességek fő-föltételét a római jogban a szándék képezte: azt több hely igen határozottan bizonyítja.¹⁾ Szándék nélkül nem lehetett »causam dare criminis«; a »consilium, iussus, mandatum« fogalmában is benne rejlik a szándék tényezője, az »adjutorium praeberere« is kizárja a »culpa« fogalmát. Az iránt nincs is kétség, hogy a részesség büntetethezőségének létföltételét a szándék képezte.

IV.

Arra a kérdésre, vajjon a római jog a részeseket egyenlő büntetéssel sújtja-e vagy a részesség különböző fajai szerint a büntetés sem volt egyenlő: igen eltérő fölfogással találkozunk a büntetőjogászoknál. Az alanyi (subjectiv) és a tárgyi (objectiv) álláspont már itt elkezdí küzdelmét egymással, és mindenik a maga részére szeretné a következtetéseket értékesíteni.

A kísérlet tanában körülményesebben foglalkozom azzal a kérdéssel: igaz-e — a mit annyian állítanak — hogy a római jog főképen csak a bűnös akaratra helyezte a súlypontot?

Mert hogy ez a nézet volt sokáig uralkodó, az bizonyos. És pedig az szolgált kiindulási pontúl, mintha a római jog a kísérletet csak úgy büntette volna, mint a bevérgzett cselekményt. Ez ellen a fölfogás ellen a kísérlet tanában igyekeztem azokat az érveket csoportosítani, melyek megdöntik a római jognak tulajdonított túlságos alanyi fölfogást.

Azok, a kik az alanyi álláspontot vélik a római jogban föltalálni, első sorban a Sulla törvényhozására szoktak hivatkozni. A »L. Cornelia de sicariis« az, a mire oly nagy súlyt helyeznek, (»qui hominis occidendi furtive faciendi causa cum telo ambulaverit« és »qui venenum malum necandi hominis causa fecerit, vel vendiderit, vel habuerit«) mert ezek éppen úgy büntetendők, mint a ki az embert *cum telo* vagy *veneno* az életétől fosztja meg. Sulla törvényhozását annak a kornak a történetéből kell megítélnünk. A legnagyobb anarchia, orv- és méreggyilkosság volt napi-

¹⁾ L. 50. §. 2. D. de furt: Recte Pedius ait . . . nec consilium, vel opem ferre sine dolo malo posse; L. 53. §. 2. D. de verb. sign.: ut nemo ope videatur fecisse, nisi et consilium malignum habuerit. L. 53. pr. D. de furt: »Qui injuriae causa januam effregit, quamvis inde per alios res amotae sint, non tenetur furti, nam malefici voluntas et propositum delinquentis distinguit.

renden, midőn Sulla a democratia legyőzésével Róma uralmát elnyerte. Banditák (sicarii) járták körül a birodalmat. A legmélyebben meg volt ingatva a személy- és vagyónbiztosság. Itt van a »Lex Cornelia de sicariis« háttere. Rendkívüli helyzet tette azt szükségessé. Rendkívüli intézkedésekből pedig a rendes jogélet elveit nem lehet levonni. Ez — hogy egy modern (?) hasonlaltal éljünk — éppen oly eljárás lenne, mint ha a rögtönbírósi eljárásból akarnók valamely állam büntető-törvényhozásának rendes színvonalát megítélni.

Egyébiránt Zachariä igen szépen kimutatta, hogy még Sulla idejében sem minden kísérletet helyeztek egy vonalba a bevégzett büntetendő cselekménnyel. Ott volt például a gyújtogatás. Ennél nem volt elegendő a büntetendőségre a gyújtogató szerek megszerzése, a mint a mérgezésnél a mérgeanyag megszerzése már elegendő volt, hanem »incendium factum« kívántattott. A későbbi törvényhozásban pedig, mely a Sulla törvényhozásában leli alapját, szintén nem találjuk azt, hogy minden kísérletre büntetést mértek volna ki. A »L. Julia de adulteriis«, s a »L. Cornelia de falsis« szerint nem volt büntethető a kísérlet. Ebből a néhány példából is látszik, hogy Sulla törvényhozásában csak azoknál a cselekményeknél volt a kísérlet a bevégzéssel a büntetendőség szempontjából egy vonalba állítva, a mely cselekmények az akkor dülő anarchikus viszonyok között kivételes intézkedéseket tettek szükségessé.

A római jog alanyi irányú magyarázó nagy örömmel hivatkoznak Hadrian császár nyilatkozatára: »Divus Hadrianus in haec verba rescripsit: In maleficiis voluntas spectatur, non exitus.«¹⁾ Hogy ezt nem szabad általános értelemben venni, már csak azért sem, mert rescriptumba foglalták; hogy ennek tulajdonképen nincs más jelentősége, mint az, hogy sohasem a külső tett önmagában, hanem az akart eredmény irányadó a büntetőjogban; hogy Hadrian császárnak ez a kijelentése öszszerű esetre vonatkozott stb.: mind ezt körülményesebben fejtem ki a kísérlet tanában. Megemlékezem itt Paulus sententiájáról,²⁾ Honorius és Arkadius császárok »Quisquis« törvényéről³⁾ és igyekszem bebizonyítani,

¹⁾ L. 14. D. ad L. Corn. de sic. »Callistratus libr. 6. de cognitione«.

²⁾ »Consilium enim uniuscujusque, non factum puniendum est.«

³⁾ Erről a törvényről Berner következőleg nyilatkozik (Strafrecht 237. §.): »Das hervorragendste Schanddenkmal errichtete sich aber der römische Despotismus in der sogenannten »Lex quisquis« Es erklärt schon den Gedanken und den Willen für ebenso strafbar, als die That. Es wagt auszusprechen, dass die unschuldigen Kinder

hogy az a túlságos alanyi fölfogás, melyet a római jognak a kísérlet büntetendősége szempontjából tulajdonítani akarnak, a »lex«-ekből be nem bizonyítható.

Eppen úgy nincs igazuk azoknak sem, a kik — mint pl. Schirach is — azt állítják, hogy a részesség büntetendősége éppen abból az okból, mert a római jog a súlypontot az akarat-mozzanatra helyezte, valamennyi részt a tettel szembe egyenlősített. Nincs pedig igazuk azért, mert már a kiinduló pont hamis. De számos törvény is létezik, mely éppen az ellenkezőt rendeli. Erre ők azt válaszolják, hogy ezek csak kivételek az általános szabály alól. Ámde oly nagy mennyiségben vannak ily kivételek, hogy ha már általános szabályról lehet szó, — a mit mi el nem ismerhetünk — úgy bátran az utóbbiakat lehet a *szabály* fontosságával fölruházni, az előbbieket pedig úgy fölállítani, mint *kivételeket*. Ez pusztán a tetszéstől függ. Természetesen, ha valaki úgy jár el, mint Schirach, hogy felsorol egy csomó törvényt¹⁾ annak az állításának a bizonyítása mellett, hogy a bünszerző a segédekkel egyenlően büntetendő: és nem enged meg több mint a L. un. C. de Nili agger. non rump. és a L. un. C. §. 2. de raptu virginum-féle törvényeket: akkor nem föltűnő az a következtetése, hogy a római jogban az általános szabály az volt, mely szerint a büntetendőség szempontjából nem tettek különbséget a bünszerző és segéd között. Sőt tovább megy. Azt is állítja, hogy ez természetes következménye is volt a római büntetőjog alapelvének: az elrettentésnek. Hogy az elrettentés elméletének hódolt volna a római jog: az csakugyan bizonyításra szoruló állítás. Egyáltalában nem hódolt a római jog következetesen egy elméletnek sem. Valamely büntetőjogi elmélet következetes keresztülvitele csak a legújabb kor törvényeiben és javaslatáiban kereshető és található is föl. És pedig itt sem teljesen. A hol szerves egésznek képez a büntető-törvénykönyv: ott lehet alapelvről — büntetőjogi elméletről szó. Ily szerves egységes büntető-törvénykönyve azonban Rómának nem volt, Hanem voltak alkalmi törvényei. Ezekben pedig hiába keressük valamely alapelv szigorú, következetes keresztülvitelének nyomait. Egészen más Sullának, Caesárnak és Augustusnak törvényhozása. Hogyan lehetne ezt a hármat egységbe foglalni? »Bei einer

des Majestätsverbrechers eigentlich denselben Tod wie der schuldige Vater erleiden sollten« etc.

¹⁾ L. 36. §. 1. D. de furt. L. 6. D. ad L. Pomp. de parr. L. un. L. de crim. peculatus, L. 14. D. ad L. Jul. majest. továbbá L. 50. §. 4. C. 54. D. de furt. L. 8. ad L. Jul. de adult. §. 11. J. de oblig. quae ex. delict. és Nov. 134. c. 10.

solchen Bewandtniss der Sache — mondja Berner¹⁾ — kann man unmöglich der Ansicht Raum geben, dass das römische Recht einer bestimmten Strafrechtstheorie huldige. Es werden an einzelnen Stellen verschiedene Strafzwecke ausgesprochen, ohne dass der Gesetzgeber an die dadurch herbeigeführten Widersprüche und an die Nothwendigkeit eines einheitlichen Grundprincipes auch nur denkt«.

Schirach tehát igen merész állítást kockáztatott, midőn a római jog alapelvét, elméletét az elrettentésben akarta fölsíerni. De téved Schirach abban is, midőn azt gondolja, hogy csak a föle idézett két törvény létezik, mely a részesek egyenlőtlen büntetése mellett szól. Mert tényleg számos törvényben van részint határozottan kifejezve az egyenlőtlen büntetési elv, részint következtethető az.²⁾ Mindebből csak az látszik, hogy sem az egyik, sem a másik irány nem képezett rendszert, általános szabályt. De különösen nem szabad elfogadnunk azt, hogy a római jogban a részesség területén az egyenlő büntetendőség elve volt az általános szabály, mert a hol annyi kivétel van, és éppen azoknál a büntetteknel büntetik a részességet enyhébben, mint a tettességet, a melyek a rómaiak fölfogása szerint is a legutálatosabbak voltak: akkor csakugyan alapjában van megingatva az az alap, melyre Wächter,³⁾ Luden,⁴⁾ Rein,⁵⁾ Geib,⁶⁾ Rosshirt,⁷⁾ Köstlin,⁸⁾ Hälschner,⁹⁾ Schirachchal együtt azt a következtetéseket alapították, hogy a római jog általános elve a részesség egyenlő büntetendősége volt.

Ez az elv a későbbi római jogban csaknem teljesen elmosódott, mert a későbbi római jog szabadabb teret adott a bíró mérlegelésnek. A bíróság pedig a cselekmény anyagi és tárgyi veszélyességét kellő figyelembe vette a büntetés kiszabásánál. A bíró nem volt minden esetben szigorúan a törvényhez kötve. Bizonyos okok miatt joga volt a törvényben megállapított büntetésnél enyhébbet szabni a segédekre ha bár a törvény őket is úgy rendelte büntetni, mint a tetteseket.¹⁰⁾ Egyáltalában ha nem mernők is oly határozot-

¹⁾ Lehrbuch 43. §.

²⁾ Langenbeck többször idézett művében tüzetesen föl vannak sorolva a törvények. (Az első kiadásban szintén fölsoroltam.)

³⁾ Römisch-Detsches Strafrecht I. 88. §.

⁴⁾ Abhandlungen I. 293. 298. lapok.

⁵⁾ Das Criminalrecht der Römer 183. lap.

⁶⁾ Lehrbuch II. 325. lap.

⁷⁾ Entwickel. der Grunds. des Strafr. 230. lap.

⁸⁾ System 92. §. 2-dik jegyzet.

⁹⁾ System I. 301. 325. lap.

¹⁰⁾ I. Paulus a szökevény ellenség elrejtésénél két esetről emlé-

tan mint Langenbeck azt állítani, hogy általános elvül a rómaiaknál a részesség területén az egyenlőtlen büntetendőséget ismerték, annyi kétségtelennek látszik, hogy a részesség kisebb foku fajait, tehát a bűnségélyt, legalább a későbbi római jog szerint — rendszerint enyhébben büntették.¹⁾ De azzal nem dicsekedhetik a római jog, hogy a részesség fajait fogalmi jelentőségre birta volna emelni, mert arról szó sem lehet, hogy határozott elvi alapon vonta volna meg a részesség fajai között elhatároló vonalat. Ezen azonban nem csodálkozhatik az, a ki tudja, hogy a római büntetőjognak éppen nem volt egységes jellege, mi oly törvényhozásnál, mely alkalmi törvényekből állott, teljes lehetetlenség is. És éppen ebben van oka annak is, a miért mi a római büntetőjogból levont általános elveknek sem birunk nagy hitelt és fontosságot tulajdonítani. S Langenbeck is túllőtt mindenestre a célon, midőn nem elégedett meg annak bebizonyításával,

kezik meg (L. 40. D. poen. (48. 19.), hol különböző büntetést: deportatio-t és relegatio-t alkalmaztak, minek oka az első esetben az volt, hogy Metrodor az ellenséget »sciens susceperit«, a második esetben azonban Philoctetes inkább passiv szerepet játszott, minthogy »occultari eum (t. i. hostem) non ignorans diu dissimulaverit (így tette magát, mint ha mit sem tudna); a rablásnál azt, a ki a rablót magához fogadja, de vele semmi közösségben nincs és az elrejtésért pénzt nem fogad el, a bírónak enyhébben kell büntetni. Az enyhébb büntetésről a L. 2. C. Th. de his, qui (9. 29.) L. 1. C. eod. (9. 39.) tesz említés, melyben az mondatik, hogy az, a ki a latro-t magához fogadta és föl nem jelentette, csak testi- és pénzbüntetéssel sujtassék pro qualitate personae et iudicis aestimatione (tehát a közelebbi körülményekhez képest); továbbá szintén enyhébb büntetés érje az urat, a ki »in fundo suo — latrones habere se meminerit, nisi eos — prodiderit«. L. 7. és 8. pr. C. Th. de desert. (7. 18.). 3. Rendszerint enyhítették a büntetést, ha nők követték el ezt a büntetett. Valószínűleg azért, mert jószívűségük birta reá. És enyhítették akkor is, ha a bűnpártoló a latro-nak rokona volt, mert ilyenkor a személy iránt táplált szeretet vezette a pártolót. Ezeket az elveket követték a részesség területén is. Így a L. 2. C. 9. 19. azt mondja, hogy a rabszolgát, a ki urának tudta nélkül »sepulcri violatio«-t követ el, szigorúbban (metallo) büntessék, mint ha urának parancsára tette azt, mert ekkor »relegatio« a büntetése. Továbbá a rabszolga, a ki urának tudta nélkül »vis publica«-t követ el, halállal büntetendő. Ha pedig a büntetett urának parancsára követte el, akkor bányamunkára ítélték. (Langenbeck id. művében 96. 97. lapok.)

¹⁾ Erre a következtetésre jut Abegg (Lehrbuch 77. §.); Hepp N. Archiv. 1846. 317. lap); Stübel (Thatbestand 31. 41. §§.); Geyer »Theilnahme mehrerer an einem Verbrechen« Holtzendorfnál II. kötet 326. lap. Liszt is ily szellemben vitatkozik: ... erst die freiere Stellung des Richters im Verfahren extra ordinem ermöglichten jene unterscheidende Beurtheilung, welche die Vorbedingung für die weitere Entwicklung der Lehre war. Doch ist auch das spät römische Recht zur Ausbildung allgemeiner Grundsätze nicht gelangt. (Tan-könyv 219. lap.)

hogy általános szabályul nem lehet, nem szabad a római jogban a részesség egyenlő büntetésének elvét fölállítani, hanem az ellenkező véletbe esett, azt akarván bebizonyítani, hogy a római jogban ezen a területen általános szabály az volt, hogy a részeseket mindig enyhébben kell büntetni, mint a tetteseket. Ezt azonban nem sikerült bebizonyítania, mert általános elvek levonására a római büntetőjog forrásai nem alkalmasak. Igaza van Bernernek, midőn a római büntetőjogról azt mondja: »Nirgend sind allgemeine Principien zu Grunde gelegt, um aus ihnen die Einzelheiten herzuleiten. Die allgemeinen Sätze werden nur gelegentlich bei der Bestimmung der Strafen für besondere Verbrechen entwickelt; wie denn auch das Verfahren bei jeder Lex besonders und keineswegs gemeingültig festgestellt wurde.«¹⁾

B) *A canoni jog.*

A legtöbb író, midőn a canoni jognak a részességre vonatkozó állásáról ítéletet mond: a római jogból szokott kiindulni. Mint a jog minden részében — ez az általános nézet — úgy a részesség tanában is a canoni jog a római joghoz alkalmazkodott. De természetesen ez nem jelent minden irónál egyet és ugyanazt. A kik a római jogban a

¹⁾ A római jognak forrásait kérdésünkre nézve következőleg értelmezi a Chauvau és Hélie kitűnő műve I. kötet 417. lap: un principe, qui domine la législation romaine, c'est l'assimilation des auteurs principaux (rei) et des complices (participes vel socii); la même peine les atteint. (L. 15. Dig. ad leg. Cornel. de sicariis; L. 7. §. 6. Dig. ad leg. Pomp. de parricideis; L. 1. Dig. de recept; L. 1. C. de his, qui latrones; L. 9. C. ad leg. Jul. de vi; etc.) La loi considère comme complices tous ceux, qui ont assisté le coupable ope et consilio. La définition de ces dernières expressions a donné lieu à une interminable controverse. On les trouve appliquées successivement, dans le fragment du Digeste, à la participation morale, qui consiste dans l'ordre, la commission ou le conseil même de commettre un crime, et à la participation matérielle aux actes qui ont préparé ou accompli ce crime. Ceux qui donnaient asile aux coupables, ou qui recélaient les objets volés, étaient encore rangés dans la même classe; mais la sévérité de ce principe était tempérée par de nombreuses exceptions. Mais en rappellerons quelques exemples. La loi 4. Dig. ad legem Aquilianam avait dit: Qui consilium furti dedit, non tenetur, nisi consilium effectum habuit. Justinien a élargi cette exception dans les Institutes: Qui ad furtum faciendum tantum consilium dedit atque hortatus est, non tenetur furti. Ainsi le conseil est absous, quel qu'en soit le résultat. Une exception semblable protégeait celui, qui témoin du crime, ne l'avait pas empêché, celui, qui avait prêté les instruments du crime sans connaître l'usage auquel ils devaient être employés, celui, qui avait favorisé la fuite du coupable, mais sans lui donner asile etc.

részesség egyenlő büntetésének elvét fedezik fel: azoknál ez az okoskodás hasonló elvnek fölfedezését jelenti a canonjogban is. Ellenben, a kik a római jog forrásaiból azt a következtetést vonják le, hogy ott a részesség egyenlőtlen büntetési elve éppen nem volt idegen: azok — azzal az állításukkal, hogy a canonjog a római joghoz alkalmazkodott, azt kívánják kifejezni, hogy a canonjog forrásai sem bünteték egyenlően a részeseket a tettessel. Hogy a »Corpus Juris canonici«-ban a római jognak számos, a részességre vonatkozó helyeire találunk: az nem szenved kétséget.¹⁾ Mindenestre ezeknek a forráshelyeknek átvétele már bizonyítja azt, hogy a canoni jogban semmi esetre sem volt általános szabály a részesség fajainak egyenlő büntetése. Azok, a kik a canonjog intézkedéseiből valamennyi részesnek egyenlő büntetési elvét vonják le: többnyire arra az alapra helyezik okoskodásukat, hogy az egyházjogban általában minden súlypont az akaratomozzanatra, a lélek bensejére, az Istennel való kibékülésre stb. helyeztetvén, ennek természetes következménye az volt, hogy a külső tett a szándék mellett elmosódott, miért is a részeseket, kik közös büntetendő cselekmény elkövetésére egyesültek, egyenlő felelősségre vonták, tekintet nélkül tevékenységek mennyiségére és minőségére. Ez mindenestre egyoldalú okoskodás. Nem lehet tagadni, hogy a canonjog büntetőjogi fölfogása a »forum internum« és »externum« tekintetében mérvadó szempontok között ingadozik, de semmi esetre sem helyes a »ius criminale« körén kívül álló tisztán »poenitentiarius« természetű intézkedésekből vagy a szent-atyáknak a lelkiismeretre, és a lelki felelősségve vonatkozó helyeiből következőt vonni az egyházi büntetőjog elveire. A c. 25.²⁾ 28.³⁾

¹⁾ Ilyen helyek a következők: c. 22. C. 6. qu. 1., mely megegyez a L. 5. C. ad leg. Jul. Maj.; továbbá a c. 128. C. 1. qu. 1. megegyező a L. 2. D. de concuss.; továbbá Caus. 33. de poenitent., qu. 3. dist. 1., és a cap. 12. §. 3. ugyanazonos a L. 11. pr. D. de injur.; a cap. 15. megegyez a L. 1. pr. és §. 2. D. de extraord. crim. végre a cap. 19. megegyez a L. 16. pr. és 1—8. §§. D. poenis. A »Corpus juris canonici«-nek a büntetőjogra vonatkozó legnevezetesebb helyeit l. Gratian decretumában, és IX. Gergely decretumaiban, a Clementinákban, az Extravag. Johan, és Extravag. Comm. Bővebben sorolja fel Klenze: Lehrbuch des gemeinen Strafrechts 12. 13. lap.

²⁾ Hieronymus in Esa c. 33. »Omnis iniquitas et oppressio, et injustitia iudicium sanguinis est; et licet gladio non occidat, voluntate tamen interficit«.

³⁾ Augustinus libr. 19. contra Faustum c. 23. »Homicidium lege vetitum, putabatur non aliud esse, nisi corporis peremptio. Aperuit ergo Dominus, omnem iniquum motum ad nocendum fratri in homicidii genere deputari«.

30.¹⁾ stb. semmi esetre sem azok a helyek, a melyekből a *ius criminale*-ra következtetni lehet.

Vagy szabad-e azt gondolni, hogy ez a tétel: *Si propterea non facis furtum, quia times, ne videaris, intus fecisti, in corde fecisti: furti teneris et nihil tulisti*²⁾ — az egyházi »*ius criminale*«-nak képezi elvét? Azok, a kik ezt teszik elfelejtik azt, hogy a canoni jog nem csak poenitentiákból áll, hanem valóságos »*poenae vindicativae*«-ket ismer és alkalmaz, és pedig a jog szigorú szabályai szerint (van szabadságvesztés-büntetés, testi fenytetés, pénzbírság, az eltemetés megtagadása; az egyháziakra nézve pedig a *depositio*, *degradatio* és *suspensio*). Ezek a jogszabályok pedig a római jogból vannak kölcsönözve, s így a részességre vonatkozó római felfogás is természetesen érvényre emelkedett.

Hogy a canoni jog a részeseket nem föltétlenül helyezte a büntetendőség szempontjából egy csoportba: az világosan kitűnik abból a »c. 6. X. 5. 12.« szerint kifejezett elvből, hogy a bűnszerző³⁾ enyhébben büntetendő mint a tettes. Továbbá éppen csak az idézett hely bevezető szavai is, melyek annyira emlékeztetnek a L. 4. §. 1. i. f. 47. 9.⁴⁾ és a L. 16. §. i. D. 48. 19.⁵⁾ intézkedéseire, igazolják, hogy a tárgyi szempontokat is kellő figyelemre méltatták. Sőt még a szent-atyák kijelentéseiben is találunk olyan helyekre, melyekből kitűnik a tárgyi szempont kellő figyelembevételének szüksége. Ilyen p. a c. 23. C. 33. qu. 3. c. 5. C. 22. qu. 5., melyben a felbujtó büntetésre méltóbbnak van megjelölve, mint a tettes, és indokolva van azzal, hogy mennyiségileg nagyobb bűnt követett el és »*ratione effectus*« méltóbb a súlyosabb büntetésre.⁶⁾

¹⁾ Idem de libero arbitrio lib. 1. c. 3 »Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit id eum cupere, et, si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur. Voluntas remuneratur, non opus. Voluntas autem in cordis contritione est, opus vero in oris confessione. (Langenbecknél).

²⁾ C. 29. C. 33. qu. 3. de poenit. dist. 1. (Augustinus libr. 50. hom. homil. 28.). (Langenbeck összegyűjtése.)

³⁾ Langenbeck az idézett helyet úgy magyarázza, hogy a bűnszerző szó itt segédet jelent.

⁴⁾ Et omnino ut in ceteris, ita in hujusmodi causis ex personarum conditione et rerum qualitate diligenter poenae sunt aestimandae, ne quid aut durius aut remissius constituatur, quam causa postulabit.

⁵⁾ Sed haec sunt consideranda septem modis: causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, eventu.

⁶⁾ Az id. hely 5. §-a »immo duas animas et ejus, quem jurare provocavit et suam (t. i. occisurus est). L. Langenbecknél.

Azonban nem szabad ezt a néhány helyet úgy magyaráznunk, mint Langenbeck, a ki még a canoni jogban is a mai tárgyi elméletet szeretné fölfedezni. De nem is szabad ismét abba a végletbe esni, hogy a canoni jog szellemének és a lelkiekkel való törődés szempontjának kiemelése mellett, röviden és kényelmesen ráolvassuk a canoni jogra, hogy minden részt egyenlően büntetett. Ezt lehetetlen tenni, ha csak a források világos szavainak értelmét fel nem akarjuk forgatni. Hogy minő helyes méltatásban is részesült a részességek különböző bűnösségi foka: azt igen határozottan bizonyítja a híres cap. 6. X. de homicid.¹⁾ — s legfényesebb czáfolat ez azonban Schirach-nak azon föltevése ellen, hogy a canoni jog a büntetendő cselekményeket csak mint bűnöket tekinti, és éppen azért azok külső megítélésénél figyelembe se jöhet.

Az természetesen nem tagadható, hogy az úgynevezett vezeklési-rendszabályokban²⁾ a részesség igen szigorú elbárálásban részesült. A büntetés egyenlőségének elve volt az uralkodó. Többnyire határozatlan kifejezések fordultak elő ezekben a rendszabályokban. A »consentientes«, »scientes et consentientes«, »participes«, továbbá »cooperantes et coniventes« kifejezések voltak közönségesen használatban.

De voltak olyan vezeklési rendszabályok is, a melyek a »consentiens«-t enyhébb vezekléssel sújtották, mint a tettest. Ilyen volt több frank vezeklési rendszabály (mint p.

¹⁾ Sane, quum vir discretus existas, plenius nosti, quod in excessibus singulorum non solum qualitas et quantitas delicti, sed aetas, scientia, sexus atque conditio delinquentibus sunt attendenda: et non solum secundum praedicta, sed secundum locum et tempus, quo delictum committitur, unicuique poenitentia debet judici, quum idem excessus magis sit in uno quam in alio puniendus.

§. 1. Illi antem, qui animo occidendi, feriendi aut capiendi illum sanctum et reverendum virum quondam Cantuarien. Archiepiscopum citra manuum injectionem se fatentur venisse, si de illa captione mors ejus secuta fuisset, pari poenitentia vel fere pari existerent puniendi.

§. 2. Illi etiam, qui non ut ferirent, sed ut percussoribus opem ferrent, si forte per aliorum violentiam impedirentur, paulo minori poena debent mulctari, quia quum scriptum sit: qui potuit hominem liberare a morte, et non liberavit, eum occidit; constat ab homicidii reatu immunes non esse, qui occisoribus opem contra alios praestare venerunt, nec caret scrupulo societatis occultae, qui manifesto facinori desinit obviare etc.

²⁾ Poenit. Pseudo-Beda's ordo ad dand. penit. interrog. 2. és Cap. 49. §. 2. Confess. Pseudo-Egberti c. 22.; Poenit. Sangerman. interrogat. (Wasserschleben 351. lap., Geyer id. értekezése 328. lap 3. jegyzet.) Poenit. Pseud-Roman. C. 1. §. 3.; Poenit. Hubert. c. 3. c. 9. és c. 33. Poenit. Merseburg, Poenit. Parisiense etc.

a 6. Hubert, Merseburg, Parisiense), de a Poenit. Vigilan. is sokkal enyhébben sújtja a consentienst, mint a tettet. De ezek valóban csak kivételek az alól az általánosan uralkodó vezeklési rendszabály alól, mely szerint minden részest a tettelssel egyenlő büntetéssel sújtottak. Amde a canoni-büntetőjog — a »poenae vindicativae« — elveit nem a Poenitentiákból kell megítélnünk. S ha ezt szem előtt tartjuk, akkor nem fogjuk ellenezni Mittermayer (Neues Archiv. III. 144. lap), Luden (Abhandlungen II. 342. lap), Hälschner (System I. 303. lap), Henke (Criminalr. 76. §.), Ziegler (Theilnahme 52. lap), Jarcke (Handbuch I. 222. lap) stb. kiválóbb büntetőjogászok álláspontját, mely szerint tagadásba veszik a canoni jogra reá fogott, de éppen nem bizonyított azt a felfogást, mely szerint minden részes föltétlenül és minden további megkülönböztetés nélkül a tettelssel egyenlően büntetendő.¹⁾

C) *A german jog.*

A german jogot általánosan úgy szokták jellemezni, hogy az a büntetendő cselekmények tárgyi oldalára helyezi a súlypontot. Némelyeket azonban itt is elragad a túlzás szenvedélye, és a régi german jog szellemét abban vélik fölismerni, hogy az csak is az anyagi tettet veszi tekintetbe, az alanyi bűnösség fokait azonban teljesen figyelmen kívül hagyja. Teljes figyelmen kívül hagyásról azonban szó sem lehet. Igaz, és a »compositio« és »verigeldium« korának teljesen megfelelő és lélektanilag indokolható, hogy a tárgyi szempontoknak a régi germán jogban irányadó szerep jutott. De ez nem jelenti azt, a mit pl. Jarcke²⁾ is kimagyaráz, hogy az alanyi szempontok teljesen elmosódtak volna. A tárgyi szempontoknak ez előtérben állása mellett igen természetes volt az a felfogás, mely a tettetst tekintette a főszemélynek, mihelyt többen működtek közre valamely büntetendő cselekmény elkövetésénél. A german jog alapos művelője Wilda³⁾ írja: »Überall erschien der Thäter gleichsam im Vorder-

¹⁾ A canoni jognak a büntetőjogra és így tárgyunkra is vonatkozó nevezetesebb feldolgozására találunk a már említett írókon fölül Du Boys »Histoire du droit criminel des peuples anciens« (1845) és a »Histoire du droit criminel des peuples modernes« című műveiben. Igen érdekes könyv Katz Edének »Ein Grundriss des kanonischen Strafrechts« (1881) című műve.

²⁾ Handbuch des deutschen Strafrechts I. kötet (1827) 10. és köv. lapok.

³⁾ Das Strafrecht der Germanen. Halle, 1842. 634. lap.

grunde der strafrechtlichen Betrachtung, als die Hauptperson welche vorzugsweise die Verantwortung traf«.

Ez volt azután az oka annak, hogy a népjogokban és capitulárekban a szabályszerűség jelentőségére emelkedett az az elv, hogy valamennyi részt (még a felbujtót sem véve ki) enyhébb büntetéssel kell sújtani, mint a tettest. Ilyen intézkedést számtalan helyen találunk. A Lex Salica,¹⁾ a Lex Ripuariorum²⁾, a Lex Bajuvariorum³⁾ etc. mindnyájan tanúsítják ezt. De bizonyos körülmények között a felbujtót is éppen oly szigorúan büntették, mint a tettest. Ha például valaki mást fölbérelt valamely büntetendő cselekmény elkövetésére: úgy a tettelssel egyenlően büntették.⁴⁾ Ha pedig valaki urának parancsa következtében cselekedett, a parancsoló volt egyedül felelős.

A L. Saxon. XI. 1. §. így szól: »Quidquid servus aut litus, jubente domino perpetraverit, dominus emendat«.⁵⁾ Hasonlóképen, ha nem szabad ember urának jelenlétében követett el büntényt, vagy nem szabad ember a szabad ember kíséretében hajtott végre valamely büntetendő cselekményt: úgy az úr, illetve a szabad ember, volt felelősségre vonandó. A büntény meg nem akadályozása egyébiránt igen szigorú felfogásban részesült. Vannak forrás helyek, melyek majd általában, majd bizonyos büntetendő cselekmények tekintetében, mindenkinek kötelességévé tették a büntény megakadályozását, mert ellenkezőleg az elkövetett büntény büntetésével volt sújtandó.⁶⁾

Nagy jelentőségű és mindenesetre eredeti rendelkezések voltak a germán népjogokban azok, a melyek kíséret-

¹⁾ XIV. 1—4. XLIV. 16.

²⁾ XXXIV. LXIV.

³⁾ II. 3.

⁴⁾ L. Sal. emend. XXX. LVII. 6. Leg. Liutpr. c. 63.

⁵⁾ Ugyanezen felfogást megtaláljuk más lexekben is. Ilyenek voltak a L. Frision. I. 14. L. Bajuvariorum II. 8. Ed. Roth. c. 19. 238. 241. 249. Mind ezekről kimerítően szól Wilda említett könyvének 632. és köv. lapjain.

⁶⁾ Az Endemann által 1846-ban kiadott »Keyserrecht« című műve után közli Langenbeck a következő idézetet: c. 59. »Waz in dem riche lebet un Vernunft hat, ez sy mit wie grozzer wirdikeit ez sy, dem hat der Keyser geboten bi dez riches hulden, daz er helfe unrecht gewalt wern mit lib un mit gut in den tode. Auch hat der Keyser sie beraubet dez riches friede, die gewalt an ieman legen und hat ir lib und gut erleubet allen luten, also daz nieman an in gefre veln mag, an wem man auch die helfe gefordert wider unrichten gewalt, das er die hant darzu nicks, ob er gehelfen mag, so hat er sich glich yem gegeben, der die unrichten gewalt tat, in des Keisers ungenade. Sint der Keiser gesprochen hat: unrecht gewalt sal alle die welt vertrieben«.

ben (Gefolge) elkövetett büntetendő cselekményekre vonatkoztak.

A kíséret (Gefolgschaft)¹⁾ esetét az képezte, midőn többen a tettet a büntetendő cselekmény színhelyére kísérték, a hol a büntetendő cselekménynek elkövetetnie kell. Ennek a kíséretnek a népjogok szerint a következő föltételei voltak:

1. hogy a kísérők szabad emberek legyenek (ha rabszolgákból áll a kíséret, úgy azok mint pusztá eszközök és nem mint részesek jönnek tekintetbe, sőt a L. Ripuariorum a rabszolgákból álló kíséret megjelölésére, ellentétben a szabadokból álló »contubernium«-mal, a »satellites« kifejezést használja);

2. hogy fölfegyverkezve a kitűzött helyeken megjelenjenek;

3. hogy tudják, hogy büntetendő cselekmény elkövetése van célba véve;

4. hogy bizonyos számban jelenjenek meg, p. a bűnszerzővel együtt öten vagy heten legyenek.

Rothar edictuma (c. 19.) öt személynek a jelenlétét követeli. A Lex Salica em. tíz személyről beszél, de ez nem azt jelenti, hogy legalább tíz személynek kell együtt lenni, hanem tíz személyt lehet csak a kíséretből vádolni és büntetni. Ebből a néhány idézetből is kitűnik, hogy itt éppen úgy, mint az északi jog szerint, csak a vezető kilenczet kísérrőjével vonják felelősségre, és a többi büntetés nélkül marad. A kísérő (Folger) büntetése mindig enyhébb, mint a vezetőé.

Még a jogkönyvek idejében is szó van a »kiséret«-ről (Folge) mint bűnségélyről, de a fogalmat tágabb értelemben veszik, mint a népjogokban.

Igy a Sachsenspiegel-ben (IV. 8. l.) olvassuk: Daz ist unde heyset eyn fulge: wan eyner, szwene, dry, fir adder mer lute, mit eyne suoloufen; wenn ter eynen beschedigen wel sines libes unde nicht schaden gesched etc.

Ugyancsak itt (5.) olvasható: »Tut eyn volger schaden ven sin frund schaden hat getan, er ist nicht ein folger, er ist ein sachwalde«.

Itt már nem kívánják meg a kísérők bizonyos számát. Azt sem, hogy valamennyinek föl kell fegyverkezve lennie, és a szabadok és nem szabadok között sem tettek különbséget.

¹⁾ A kíséret a népjogokban »Multitudo collecta, »begadertes Volk«, a frieseknél »unrechtes, hauptloses Heer«, leggyakrabban azonban »contubernium« név alatt fordul elő.

Egyébiránt a kíséret fogalma a jogkönyvekben úgy fordul elő mint a részességnek egyik faja — melylyel szemben áll a tettesség fogalma. Ez kitűnik a Sachsenspiegel-ből (IV. §. 9.): »Man mag umbe eyne wunden nicht mer beschuldigen wen eynen man, ob wol czwene in eyne wunde gestochen oder geschlagen hätten, sundern mer luten mag man schult geben umbe fulge«.

Itt határozottan meg van különböztetve az, a ki a sebzést okozta, és az, a ki mint kísérő, a sebzést elősegítette.

Fogalmilag tehát a tettes és a kísérő (Folger) mint részesek egymástól el vannak különítve, bár ezeket egyenlő büntetéssel sújtják. (Sachsenspiegel IV. 9. 1.) Vitás kérdés az, hogy kíséretől minden büntetendő cselekménynél lehetett-e szó vagy nem? John¹⁾ például abban a nézetben van, hogy a kíséretnek minden büntetendő cselekménynél helye lehetett, Osenbrüggen ellenben azt csak is az erőszakkal elkövetett büntetendő cselekmények területére szorítja. Langenbeck a Sachsenspiegel »C. 8. lib. 4.« felírásából: »Nu sullen wir lernen von fulge aller ungerichte« szintén John-nal tart. Az idézett hely mindenesetre ezt a felfogást támogatja. Magát a kíséret fogalmát többen, mint Köstlin is, »Complot«-nak tekintették, Wilda azonban igen helyesen úgy fogta fel azt, mint bűnszegélyt. Nem is volt az »Complot«, hisz akkor valamennyi kivétel nélkül büntetendő lett volna. A »Gefolgschaft« tiszta germánjogi sajátosság.

A jogkönyvek leginkább az ölés és a testi sértés, helyesebben megsebzés szempontjából foglalkoztak a részesek büntetésével. Igazságos büntetéseket akartak lehetőleg szabni, nehogy a bűnös büntetlenül maradjon, de súlyosabban se büntessék, mint a mennyit érdemel. Következetességet azonban hiába keresnénk ezekben az intézkedésekben.

A goslari statutumok és a Sachsenspiegel szerint is, megsebzés esetében, ha abban többen vettek részt, egy úgy tekintendő mint bűnszerző. A többiek is büntetendők, de csak mint segédek, kísérők, tanácsadók. Ha azonban több sebet ejtettek a megtámadotton, akkor annyi személy ellen lehet mint bűnszerző ellen vádat emelni, a hány »kampfwürdig« sebet okoztak.

Mindezekből látjuk, hogy a régi germán jog a részesség abszolút büntetendőségét ismerte és azt célzatosan alkalmazta is.

A viszonylagos büntetendőségre nézve többen — mint pl. Häberlin is — úgy okoskodnak, hogy a legrégebb germán

¹⁾ Strafrecht zur Zeit der Rechtsb. 217. lap.

jog a részesség fajai között tüzetes különbséget nem tett, és valamennyi részt éppen abból az okból, mert az akarat-mozzanat nem volt döntő tényező, egyenlően büntetett. Ezt az okoskodást valóban nem lehet elfogadni. Hisz éppen a tény-mozzanatra súlyt helyező tárgyi elv követeli, hogy a segédet a bűnszerzővel egy csoportba ne helyezzük. Addig, míg a kártétel volt a büntetőjog alapelve, nincs kétség, hogy valamennyi részt egyenlően büntették. És valószínűleg a germán jog, míg ebből az állapotból ki nem bontakozott, szintén föltétlenül az egyenlő büntetési elvnek hódolt. Langenbeck azonban azt mondja, hogy a germán jog ismert forrásainak legrégebbike is már túl volt a kártételi korszak nyers állapotán, s a ki a népjogokat olvassa, be fogja látni, hogy már a legrégebb jogforrások a bűnszerző (tettes), felbújtó és segéd között határozott különbséget tettek. Ez túlzott állítás. A mely jogról tudjuk, hogy a felbújtás és az értelmi bűnségély fogalmai a consilium fogalmába teljesen összeolvadtak: ellenben a szándékos fegyverkölesönzést¹⁾ oly szigorúan büntette, mint a tettességet: arról csakugyan nem lehet állítani, hogy a felbújtás, bűnségély stb. fogalmainak elvi megkülönböztetéseig emelkedett. A legrégebb germán jogról legalább ez semmi esetre sem áll. Bizonyos az, hogy a külső tényre, a kézzel fogható dologra voltak főképp figyelemmel. Éppen a fentebb említett fegyver-kölesönzés szigorú felfogására nézve helyesen jegyzi meg Geyer: »Hierin offenbart sich recht deutlich der kindliche Standpunkt der Volksanschauung, welche an dem sinnlich in die Augen fallenden vor Allem haftet«.

Egyébiránt Langenbeck is elismeri, »dass das Verbrechen vorzugsweise nach seiner sinnlich wahrnehmbaren Erscheinung aufgefasst wurde«.

Az azonban, mintha az alanyi szempontok teljesen elmosódnak — mint ezt fentebb is kiemelttem — nem áll.

Wilda kitünő jogtörténeti munkájában kimutatja, hogy nem csak az volt a régi germán jog szerint bűnszerző, a ki a büntett létrehozása céljából külsőleg a főtevékenységet kifej-

¹⁾ L. Ine c. 29.; Aelfred c. 19. Ed. Roth. c. 307. leg. Henrici I. c. 87. Kaltenbäck Pau- und Bergtaidingbücher II. kötet CLIV. 29. és Kaltenbäcknél (I. kötet XLIX. 16.) a következő érdekes megjegyzést: »Es soll kainer wider einen andern weer leihen, noch aines anndern veindt besterkhen wer das uberfert, der ist zu wannnd umb 72 Pfenn. und den schaden so daraus get, schuldig zu püessen, ebenso LIII. 21. LIV. 24. LVI. 35. (Geyer említett értekezése Holtzendorfnál 330. l. 2. sz. jegyzet).

tette, hanem az is, a kitől a tett elhatározása származik, a kinek érdekében a büntetendő cselekményt elkövették.

Egyébiránt a tettest és a felbujtót nem büntették mindig egyenlően. A tárgyas szempont különös fölényének tulajdonítandó, hogy a tettest szigorúbban büntették mint a felbujtót. Egyébiránt különös okok előtt mindig meghajolt a germán jog, s így ha a felbujtó különös ravaszságot tanúsított, vagy a bűntény természete szigorúbb megtorlást kívánt: akkor a felbujtót is mindig úgy büntették, mint a tettest. Így pl. míg Luitprand törvényének egyik fejezete (71. c.) így szól: a ki másnak »consilium dederit de perjurare, aut casam alienam incidere, ubi homo cum suis rebus inhabitat, aut mulierem alienam, aut puellam tollere«, annak »pro consilio illicito« 180 solidus-t kell büntetésül fizetnie akkor: ha a tettesnek 900-at kell fizetni, és 50-et akkor, ha a tettesnek 300-at stb.; addig ugyanaz a törvény (LXIII.) azt, a ki a másikat hamisításra bujtotta fel, a tetteszel egy vonalba állítja.

A bűnségélyről — eltekintve a kíséret (Gefolgschaft) sajátzerű fogalmától — a népjogok nem sok intézkedést tartalmaznak. De a hol intézkednek: ott mindig enyhébben büntetik a segélyt mint a bűnszerzőséget.¹⁾ A kíséret (Gefolgschaft) büntetésére nézve igen eltérő felfogással találkozunk.²⁾ Semmi esetre sem lehet bebizonyítani, hogy a kíséret minden (Gefolgsleute) tagját egyenlő büntetéssel sújtották. Bár a Heroldianában van egy forráshely,³⁾ melyből lehet arra

¹⁾ Wilda, Geib, Langenbeck műveikben ebben az értelemben magyarázzák a jogforrásokat.

²⁾ L. Frisionum XVII. 4.: »Qui manu collecta hostiliter villam vel domum alterius circumdederit, ille, qui ceteros collegit et adduxit, veregildum ad partem regis componat, et qui eum secuti sunt, unusquisque solidos XII. ei, cui damnum, si etiam damnum illatum est, in duplo emendetur«.

L. Ripuariorum XXXIV.: »Si quis ingenuus homo, ingenuam feminam rapuerit, bis centenis solidis noxius judicetur. Quodsi tres ingenui cum ipso fuerint, unusquisque eorum sexaginta solidis noxius judicetur. Et quanti super illos quatuor fuerint, unusquisque quindecim noxius judicetur etc.«

L. Sal. XIV. §. 1.: »Si tres homines ingenuam puellam de casa aut de sereona rapuerint, unusquisque eorum solidos XXX. culpabilis judicetur. §. 2. Illi vero alii, qui super tres fuerint, unusquisque eorum solidos V. . . . §. 4. Raptor vero LXII solidos culpabilis judicetur«.

³⁾ »Si quis ingenuam foeminam aut puellam, contubernio facto, seu in itinere aut in quolibet loco adsalierit, tam unus, quam plurimi, in ipsa violentia fuerint admixti CC solidos unusquisque ipsorum culpabilis judicetur. Et si adhuc de illo contubernio remanserint, qui scelus illud non admisisse noscuntur et tamen ibidem fuerint, si plures aut minori numero quam tres fuerint, eorum quilibet pro ipsis

következtetni, hogy a bünténynél valóságosan közreműködőket egyenlő büntetéssel kell sújtani, mégis azok büntetése, »qui scelus illud non admisisse noscuntur et tamen ibidem fuerint«, attól egészen különböző.

Ugyancsak a L. Sal. XVI. 1. §. szerint valamennyi kísérőre egyenlő büntetés van rendelve, de már a következő szakaszok ellenkezésben állanak azzal az elvvel és egyáltalában ezek a helyek egymással semmiféle összhangban nincsenek. (Langenbeck ebből azt a következtetést vonja le, hogy itt régibb és újabb intézkedések vannak összefoglalva.)

A jogkönyvekben számos helyre¹⁾ találunk, melyek szerint a segély a bűnszerzőre szabott büntetéssel büntetendő. Amde figyelmeztetnünk kell arra is, hogy a jogkönyvek műnyelvére nézve ma sincs egyetértés. Az igazi jelentősége a használt kifejezéseknek nem oly világos, mint némelyek azt fölteszik. Schütze figyelmeztet arra különösen, hogy a középkor »Orhabe, Oraf, Urhab« kifejezését ne tekintsük a mai »Urheber« szemüvegén keresztül. »Lassen wir uns nicht beirren — mondja az említett író — durch die Neugestaltung des Worts zum »Urheber«, und durch dessen exorbitante Ausdehnung in neuerer Zeit.²⁾ Az »Orhabe, Urhab« jelentőségének kutatása körül nagy érdemei vannak Graff-

XLIV solidos culpabilis judicentur«. (Heroldiana XIV. 13. §.) (L. Langenbeck id. mű 132. lap.)

¹⁾ Sachsenspiegel II. 13. 6.: »Die düve hudet oder rof, man sal wer sie richten als over jene«.

Schwabenspiegel 174. 234. 227.: »Swer rat oder helfe einem menschen tut, daz ez stele, der ist der diepheit schuldig. Swer stelen wil und gat hin zu einem man, und bittet im ein leiteren lihen, er welle in einem hus stelen, oder der einem diebe ein tivv uf tvot, oder ein venster, oder ein smit mit wissende diep slivzzel machet oder andrivenen, die zvo diepheit hoerent, oder der ander helfe dieben tvot, die dirre gelich sint: daz wissent, daz er also schuldig ist an der diepheit, alse der da stilt, unde wen sol in henken zoo dem diebe«.

A Goslar. Statutumban pedig a következők foglaltatnak: »Alle mördere unde Kerken unde Kerkhof rovet oder bernet oder mortberne, oder de se vörderet to der dat, de scalmen radebraken. De enne dödet, oder wundet, oder vet, oder rovet, oder bernet sander mortbrant, oder wif oder maghet nottoghet, oder we den vrede brikt, deme scal man dat hövet afslan. Dene vorradere unde dene velschere scal men in kopen bernen. Welk kersten minsche ungtelovig were, oder mit tovere, oder mit vorghiftmisse ummeghinghe, des he overwunnen wörde, den scolde men up ener hort bernen etc. We ok disser enen to dissen dinghen vörderet mit rade oder mit hülpe, kumpt men des boven ine, dat selve recht scolde over ine gan, dat over dene gan scolde, de den bröke dede etc.«

²⁾ Schütze: Die nothwendige Theilnahme am Verbrechen 110. 1.

nak,¹⁾ Göschennek,²⁾ Grimmnek,³⁾ Schütze az »Orhab« kifejezésnek azt az értelmet tulajdonítja, mi Luitprand Lex-ében a következő szavakban nyert kifejezést: »pro eo, quod ipsum malum per ipsum fuit inchoatum«. Semmi egyéb ezen kifejezés, nézete szerint, mint a szellemi »inchoatio mali« fogalmának német kifejezése. Mások természetesnek tartják, hogy az »Orhab« kifejezés alatt a tettest is értsék.

Hasonlóképen vitás a »Volleist, Folleyst, Wolleist, Vulleist, Vullest, Fulliste, Folliste, Follust, Folste, Fulst« kifejezések értelme is.

Scherz (Glosser) például a »voll« és »leister« értelmet tulajdonítja annak, a mi körülbelül megfelel az »auxilium plene praestitum« fogalmának.

Graff (Althochd. Sprachschatz) a »plenus supplere« értelmét vonja ki a »Volleist« szóból. Schütze⁴⁾ arra az eredményre jut, hogy 1. a »Volleist« nem pusztán értelmi (intellectualis, psychikai) bűnsegédet jelent, mert a tanácsal való segítséssel állítják szembe, mint tetteleges segédet (Rathhelfer — Thathelfer)⁵⁾, és hogy 2. a Volleist szó megfelel a latin »coadjutor, coadjuvans« kifejezésnek. Geyer⁶⁾ a »Volleist« kifejezés alatt »a tettest a főcselekménynél támogató, ennek tevékenységét kiegészítő és teljessé tevő segélyt« érti. Tehát körülbelül ugyanazt, a mit Schütze.

A tettes fogalmát a régi germán jogforrásokban, csak úgy mint a római jogban, gyakran a bűntény jellege szerint jelölték meg. Így a gyilkos, gynyogató stb. megjelöléseket használták annak kifejezésére. Egyébiránt a »Thäter, Handthäter, Selbschol, Sächer, Ursacher« kifejezések is gyakoriak.

Szükségesnek tartottam jelezni, hogy a kifejezések értelmének megállapítására nézve igen eltérők a nézetek, mert számos következtetést csak úgy lehet megérteni, ha tudjuk, minő értelemben fogták fel az egyes írók a jogforrásokban használt szavak jelentőségét. A vitapontok egész özöne a különböző nyelvtani fölfogásra vezethető vissza.

A mi előttünk a régi germán jog állására nézve igaznak és tisztának látszik, az általános szabályban nem fejez-

¹⁾ Graff: Althochd. Sprachschatz.

²⁾ Göschen: Goslar. Stat.

³⁾ Grimm: Deutsch. Wörterbuch.

⁴⁾ »Dy dorezu gehulpen haben am rad unde an folleyst« (Distinct. IV. 9. 1. és IV. 10. 4.), hasonlóképen a Goslar. Statutumban előfordul: »an rade oder an vulleste«.

⁵⁾ Die nothwendige Theilnahme (114. lap).

⁶⁾ Geyer értekezése a Holtzendorf »Handbuch«-jában II. köt. 330. lap.

hető ki, mert a bűnsegélyt némely büntényeknél is éppen oly szigorúan büntették, mint a tettességet. Más büntényeknél ismét enyhébben. Pl. lopásnál körülbelül mindenütt az egyenlő büntetés elvére találunk. De azért Geib¹⁾ nagyon téved, midőn azt hiszi, hogy a jogkönyvek idejében a bűnszerzót a segéddel mindig egyenlően büntették. Mert ennek ellenkezőjét fényesen igazolja az 1252-diki úgynevezett luzerni »geschworne Brief«,²⁾ a schwyzi Landbuch; sőt a Sachsen-spiegel³⁾ (III. 46. 2.) is, a melyek szerint a segédek enyhébben büntették a tetteseknél. Az is tagadhatatlan, hogy a felbujtót néha enyhébben büntették mint a tettet, de ennek oka az, hogy a fölbujtás fogalma gyakran összeolvadt az értelmi bűnsegély fogalmával, és mint »tanácsot« (consilium) vették tekintetbe. — De éppen nem hiányoznak jogforrások, melyek a felbujtót is egyenlően büntették a tettel.

D) Az olasz praktikusok.

A büntetőjog fejlődésére — a mint ezt a kísérlet tanában bővebben kifejtem — nagy befolyásuk volt azoknak a büntetőjogászoknak, kik az »olasz praktikusok« neve alatt fordulnak elő a büntetőjog történetének lapjain. Ezek a férfiak a római, canoni jogokból és az olasz statutarius jogból merítették eszméiket. Így például a római jogot követték a tettesnek »reus principalis« vagy »faciens« névvel való megjelölésében.

Gandinus Alberttől († 1300.) Clarusig († 1575.) és Farinaciusig († 1613.) a »reus principalis« fogalmával találjuk szembeállítva a többi »particeps criminis« fogalmát. Ebben további megkülönböztetésre találunk, a mennyiben az »auxilium« alatt az úgynevezett anyagi (physikai), a »mandatum és consilium« alatt pedig az értelmi (intellectualis) részesség volt értendő. És majd minden bünténynél, kivéve az »atrocissimum«-okat, a részesek büntetésének elvét kívánták érvényre emelni. Majd úgy okoskodtak, hogy a bűnsegéd a szerint büntetessék a tettel egyenlően, vagy annál enyhébben, a mint a tettes segély nélkül el, vagy el nem követhette volna a tettet, más szóval a mértéket az képezte, hogy a segéd, mint »causam delicto dans« jelentkezik-e vagy nem.⁴⁾

¹⁾ Lehrbuch II. kötet 332. lap.

²⁾ Osenbrügen: Das Alamanische Strafr. 172. lap.

³⁾ Kaltenbäck: Pau und Bergt. II. köt. 24., IV. 49. XXVII. 8. etc.

⁴⁾ Erre jegyzi meg Schütze: »Hier haben wir den Ursprung

Ismét a canoni jog határozott befolyása alatt állottak az olasz praktikusok akkor, midőn azt követelték, hogy a mandanst — kinek működését a canoni jog lélekgyilkosságnak nevezte el — szigorúbban büntessék mint a mandariust.

Gandinus Albert (Tract. de maleficiis) így szól:

»Sed quis eorum magis peccat? respondeo: mandans, quia autor est peccati, quia ipse peccat in se, et alium peccare facit, et ideo acerbius puniendus est quam si propriis manibus offendisset Et sunt ista efficacissima argum. contra facientes aliquos offendere per animos, ut acerbius puniantur, quam si propr. manibus offendissent, geminum nam facinus perpetrare videtur qui per animos aliquem facit offendere . . . quod plus puniantur illi qui incipiunt rixam etc.«

Bonifacius de Vitalinis »Tractat. super maleficiis« című művében az egyenlő büntetés mellett nyilatkozik, de az Apostill. Augustini de Arimino ad angel. Aretini Tract. de malefic. verb. Et Sempronium Rudolphi etc. nr. 37-ben már a következőket találjuk: . . . »majori poena puniunt mandans, quam faciens delictum: quia mandans plus delinquit, quia illud dicitur majus delictum, quod dinumeratur inter plures personas facientes etc.«

Aegidius Bossius († 1546. Tract. varii etc. Tit. de poenis nr. 16.) így nyilatkozik: »nam magis delinquit mandans, quam mandatarius, ut per Jason. etc. Tit. de mandato ad homicid. nr. 1: . . . Et primo scias, quod talis mandans plus est quam homicida, quia delinquit in se et in alium, quem corrumpit: qua ratione et si dicatur princeps delicti, tamen proprie non est homicida, sed per interpretationem: proprie vero est homicida, qui propriis manibus committit homicidium etc.«

Menochius Jakab († 1600. De arbitrar. judic. quaest. et causs. II. Cas. 352. nr. 1. és nr. 14.) hasonlóképen ennek az elynek hódol: Imo gravius ipso mandatario esset puniendus, quum plus eo (ut mox dicam) delinquat . . . mandatus fateatur in actis, se sua sponte et non ex mandato deliquisse.

Farinacius Prosper szintén a canoni jog befolyása alatt nagy tekintélyű elődjeit követte és a »mandans«-t szigorúbban

jener falschen Causalitätstheorie, die später als Mit-, Haupt- und Nebenursache, als unentbehrliche und entbehrliche Hülfe wieder auflebte, und auch in dieser Gestalt aus dem Felde geschlagen, noch heute als wesentliche und unwesentliche Theilnahme ein schwächliches Dasein fristet«.

velte büntettetni, mint a »mandatarius«-t: Quia mandans — mondja a nagyhírű tudós — plus delinquit quam mandataris, nam primo delinquit in se, secundo in mandatarium, tertio in occisum: mandataris autem non delinquit nisi in se et in interfectum; allegatur communiter glos. in leg. athletas 5. Pomponius etc. (L. 4. §. 3. D. 3. 2.) quam in proposito referendo sequuti sunt etc. (itt Baldus és Jason idéztetnek) — Ubi dixit, quod quantum ad effectum iuris et facti mandans est plus quam homicida (Itt következnek idézetek Gandinus Augustinus ad Angel. Bonius stb. műveiből és Decianusról mondatik): — Ubi arguit pro et contra, et postea in hac residet sententia, quando post mandatum est secutum delictum: et sic unite considerando mandatum cum delicto secuto: licet secus credat considerando mand. separatum a delicto etc.

De nem hiányoztak az olasz praktikusok között olyanok sem, a kik a »mandans«-t épp oly büntetéssel vélik sujthatónak, mint a »mandatariust« azaz: az egyenlő büntetési elv mellett foglaltak állást.

Ilyenek voltak Clarus Gyula († 1575. Pract. criminal. Qu. 88. 89.) és vele csaknem egyidejűleg Tiber. Decianus (Tract. criminal. IX. Qu. 32. nr. 4).

Arra nézve azonban nem volt közöttük eltérés, hogy a »mandatum« mindig szigorúbban büntetendő, mint a »consilium«. A mi a mandatum és consilium között a különbséget illeti: arra nézve — tekintettel a magánjogi fogalmakra — az volt a nézet, hogy »mandatum respicit gratiam et utilitatem mandantis«; ellenben: »consilium respicit gratiam et utilitatem illius, cui datur consilium«.

Ezzel röviden jeleztük az olasz praktikusok álláspontját a részesség kérdésében.¹⁾ Minő befolyást gyakoroltak ezek a későbbi jogfejlődésre, azt a kérdés történetének későbbi fejleményeiben is mindig fölismerhetjük.

E) Német tartományok.

I.

Kétségen kívül Schwarzenberg²⁾ érdeme az, hogy ő volt az első, a ki a részességre nézve éppen úgy általános

¹⁾ V. ö. Schütze »Die nothwendige Theilnahme am Verbrechen« című műve 122—128. lap. és Geyernek értekezését a Holtzendorf-féle Handbuch etc. című mű II. kötet. 331. 332. lapok.

²⁾ Érdekes munkák Hermannak »Johann Freiherr zu Schwarzenberg, továbbá Rosshirtnak »Johann zu Schwarzenberg in seinen Beziehungen zu Bamberg und Karolina« című művei.

szabályt iparkodott a törvényben felállítani, a mint azt a kísérletre nézve tette. S ez a törekvése — mint látni fogjuk — sikerült is. A »Bambergensis« 203-dik cikke, melynek fölrata következőleg szól: »Von Straff der furdernug trostung, hilff, ursachen, und furschieben der missteter« a részesség minden fajtát, kivéve a tettességet, összefoglalja s azt a tettessel szembeállítja, következőleg a felbujtás (Ursach) mindennemű segélyvel együtt egy csoportot képez. Ezek a »nem tettesek«. Továbbá a 203-dik cikk szerint a »nem tettesekre« szabály szerint enyhébb büntetés rovandó, mint a tettesekre, de kivételesen egyenlő büntetés is érheti őket. De még az is következik a 203-dik cikkből, hogy csakis a szándékos »nem-tettes«-közreműködésről intézkedik (»wissentlicher und geuerdlicher weyss«). Vitás kérdést képez azonban az, hogy a pártolás fogalma ki volt-e zárva a »Bambergensis« szerint a részesség köréből?

Geib¹⁾ például abban a nézetben van, hogy a részességről a »Bambergensis« szerint csak a *tett előtt* és a *tett alatt* teljesített közreműködés tekintetében lehet szó (»zu ubung einer misstat«): következőleg a bűnpártolás teljesen ki van zárva. Köstlin²⁾ arra az eredményre jut, hogy a »Bambergensis« 203-dik cikke a bűnpártolást a részesség általános categoriájába foglalja, míg a Carolina szerint (177-dik cikk)³⁾ az kétséges.

Erre mondja Schütze, hogy azt belátni nem tudja, minő különbség léteznék a »Bambergensis« és a »Carolina« között. Mindenikben ugyanazok a kifejezések fordulnak elő. A mi áll az egyikről, annak kell állnia a másikról is. Schütze szemben Carpzov, Feuerbach, Heffter, Rosshirt, Wächter, Morstadt értelmezésével bebizonyítja, hogy az említett törvénycikkek szerint a *tett előtt*, *tett alatt* és a *tett után* kifejtett közreműködés is a részesség fogalmi körébe tartozott.

Bizonyítási eljárása körülbelül a következő: a »zu Uebung einer Missthat« szavak, valamint az akkori, úgy a jelenlegi jogi műnyelv szerint is, tágabb vagy szűkebb érte-

¹⁾ Lehrbuch II. 340. lap.

²⁾ System I. 266. lap.

³⁾ 177-dik cikk: »Item so jemand eynem missthäter zu ubung eyner missthat, wissentlicher und generlicher weiss einicherley hilff, beistandt oder furdernug, wie das alles namen hat, thut, ist peinlich zu straffen, als aber vorsteht, inn eynem fall anderst dann inn dem andern, darumb sollen inn disen fellen, die urtheyler mit berichtung der verhandlung, auch wie solchs an leib oder leben soll gestrafft werden, als obsteht radts pflegen«.

lemben érthetők. Ha szűkebb értelemben vesszük az említett szavakat: azok alatt csakis a tett előtt kifejtett közreműködés, segély érthető. Így tehát túllő a czélon az uralkodó nézet, mert, ha a Bambergensis és a Carolina említett szavait megszorítólag értelmezi: akkor csakis annyit olvashat ki belőle, hogy a tett előtti segély érthető. Amde ezzel az uralkodó nézet sem elégszik meg, mert a tett alatt kifejtett segélyt mindenesetre ki akarja az említett szavakból magyarázni. Már most természetesnek látszik, hogy a tágabb értelem mellett lehet és kell nyilatkoznunk. A törvényhozó is így értette, és csakis rövidség okáért használta a »zu etc.« kifejezést. Ezt a felfogást támogatja még az a körülmény is, hogy sem a Bamb. sem a Carolina az gazdaság külön bűntényét az anyagi jogi részben nem említi, de többször megemlékezik az eljárásban a tett után nyújtott segély alakjáról.

Mi azt hisszük, hogy Schütze találta el a helyes utat. Ő tárgyilagosan ítél s nem kívánja a »Bambergensis« és a »Carolina« érdemeit túlbecsülni. A részesség tanának később előrehaladt fejlődése hozta magával azt a megtisztult helyes elméletet, mely a connexitást (bűnpártolás, gazdaság) teljesen száműzte a »complicitas« területéről. Bármilyen éles eszű s korának dicsőségére szolgáló férfiú volt is Schwarzenberg: mégis túlzás volna a »complicitas« és »connexitas« mai értelemben felfogott tanának mesterét tisztelni benne.

E szerint tiszta igazság az, hogy a Bambergensis 203. és a P. G. O. 177. cikkei mindazokra kiterjeszkednek, a kik valamely tettes bűntényében tudatosan és bűnös módon részt vettek. Ezt pedig a mai fogalmak szerint úgy kell kifejezni, hogy a felbujtást, segélyt és bűnpártolást szabályozták az említett cikkek. A büntetés mértékét a bírói mérlegelésre bízták. A büntetés, viszonyítva a tettes büntetéséhez, enyhébb lehet — sőt a bűnpártolók és a szorosb értelemben vett segédek enyhébb büntetendősége a szabály jelentőségére emelkedett. A felbujtó (Ursacher, Anrichter, Besteller) és az úgynevezett fősegéd ismét egyenlően volt büntethető a tettesssel.

Fölmerül azonban az a kérdés, hogy, mivel a »Bambergensis« ötös terminológiája (forderung, trostung, hilff, ursachen, furschieben) nem ment át szó szerint a Carolinába, hanem itt csak hármas terminologia használtatik (fürderung, hilff és beistandt) — vajjon ennek az alaki megszorításnak nem képezi-e alapját fogalmi megszorítás? Erre nézve szintén Schütze-vel tartunk, s azt állítjuk, hogy a »fürderung, hilff és beistandt« csak ugyanazokat a fogalmakat fejezik

ki rövidebben, a mit több szóval a »Bambergensis« fejezett ki, mert a »förderung« alatt érteni kell a régibb »Rath hülfe« fogalmát, a felbujtást (Ursach) és az értelmi segélyt (Tröstung) a tett előtt, alatt és után; a »hilff és beistandt« alatt pedig a tetteges segély többi fajait kell érteni. Ezt a felfogást a P. G. O. 40., 50., 121., 127., 148. stb. és a Bambergensis 48., 61., 62., 153., stb. czikkeinek összehasonlítása igazolja.

A dolgok állása tehát a P. G. O. kihirdetése után körülbelül a következő¹⁾ volt:

1. Mindazok, a kik valamely bűntényben az elkövetés előtt, alatt és után, mint nem tettesek, részt vettek s a tettesség fogalmával ellentétbe állítottak, és ha szándékosan működtek közre: akkor közreműködésök nagysága és hatályossága szerint kiszabandó büntetéssel sújtattak az általok nyújtott s tágabb értelemben vett segélyért.

2. Ez a segély vagy tanácsból áll vagy tetteből, és az első alatt a felbujtás is értendő. A bűnpártolás egyáltalában nincs kizárva.

3. Kivételesen és csak néhány esetben van a felbujtás (Ursach, Anrichtung, Bestellung) kiemelve, még pedig vagy úgy, mint külön büntetendő cselekmény (Aufwiegelung), vagy pedig mint olyan, mely a tettességgel egyenlő büntetendőség alá esik.

Ez volt a Carolina után közvetlen beállott időszaknak álláspontja. Egészséges egyszerű felfogás. »Diesen festen Standpunct — mondja Schütze — musste die Folgezeit behaupten, in der Gesetzgebung nicht blos, auch in der Doctrin. Sie hat es Jahrhunderte hindurch nicht gethan — namentlich die Doctrin nicht — zu grossem Schaden für das gemeine und particuläre deutsche Strafrecht der Gegenwart.« Mennyire nem ragaszkodott a következő század ezen elvekhez: azonnal látni fogjuk!²⁾

II.

A tizenhatodik század egész irodalma kérdésünkre nézve meddőnek mondható. Valóban nem találni az egész területen egy pontot sem, melyen megállapodhatnék a kér-

¹⁾ L. Schütze »Die nothwendige Theilnahme etc.« 147. lap.

²⁾ A Carolina magyarázatára nézve nevezetes Schletternek »Zur Textkritik der Carolina« című műve, továbbá jó commentarok Fröhlich v. Fröhlichsbürg és Kress művei, de legjobb Böhmernek »Meditationes in CCC. Halae Magdeburg« című műve.

dés fejlődését örökös szemmel kísérő tekintet. Sívárság és sívárság mindenütt! Pernedertől Remusig eredménytelenül kutatunk a tudományos munkákban. Az elmélet nem tud általános álláspontra emelkedni, visszalép a régi elavult felfogás süppedő talajára s az egyes büntetendő cselekmények szempontjából egyenkint foglalkozik a részesség kérdésével. De nem jobb a törvényhozás sem. Ugyanezt az álláspontot tükrözik vissza az 1572-diki százsz constitutiók is. A részesség általános felfogását hiába keresnők ebben. Igen szigorú és bizonyos tekintetben a »consilium sine eventu«-féle római-jogi felfogásnak felelnek meg a Constitutiók amaz intézkedései, melyek azt büntetik, ki a gyilkosságra vagy gyújtogatásra engedi magát felbujtani.¹⁾ »Sollen mit dem Schwerdt gerichtet werden« — mondja a constitutio — mindazokra, a kik felbujtani engedik magokat a gyilkosságra vagy gyújtogatásra, még akkor is, ha semmi sem következik be.

Továbbá a Constitutiók szerint a tolvajjal (tehát tetessel) egyenlően büntetendők azok »welche die Wache halten und Gestohlen Gut mit empfangen und participiren«, valamint akkor is, ha azok »nicht am Diebstahl mit angegriffen und die gestohlenen Stück selbst entwenden helffen«, de enyhébb a büntetés azokra nézve, kik »so durch Kundschaft Anweisung zum Diebstahl geben«. Mindebből látjuk hogy a százsz constitutiók a részesség általános fogalmi jelentőségére emelkedni nem tudtak. A versiók- és commentárookban tovább tengette ugyan a részesség fogalmának általános felfogása is életét — de ez valóban csak tengődés volt. »Kaum ins Leben getreten, war die junge Theorie von der »Theilnahme im Allgemeinen« — mondja Schütze — für Jahrhunderte zur Ruhe verdammt«. És igaza van.

A nagyhírű Carpzov²⁾ is csak azon az úton járt, melyet Berlich³⁾ követett, azaz: a kérdés általános tárgyalásáig ő sem tudott emelkedni. A kérdés ily állása mellett az egész tan a szakadozottság jellegét hordja magán. Csak egyes töredékekből, különösen a »homicidium« és »furtum« fogalmával kapcsolatos részességi tanokból kell a kérdés

¹⁾ Const. XVII.: »Von denen Mord-Brennern so die That nicht verbracht« — a hol végül az mondatik: »Diejenigen, welche sich mit Geld oder in andre Wege zu Mord oder Brennen bestellen und annehmen lassen, sollen mit dem Schwerdt gerichtet werden, wenn auch gleich darauf nichts ferneres erfolget«.

²⁾ Practica nova imperialis Saxonica rerum criminalium (III rész 150 kérdésre osztva. 1635. Tudtommal 14 kiadást ért).

³⁾ Conclusiones practicabiles etc. (1614.).

állításával megismerkednünk. Lássuk Carpzov felfogását közelebbről.¹⁾ Ő művének első részében (Qu. 25. Nr. 13.) csatlakozva a P. G. O. 148. §-ához és a »poena leg. Cornel. de sicar.«²⁾ felfogásához a következő nyilatkozatot teszi: »Atqui omnes, quotquot aliquem occidendi animo aggrediuntur, caussam mortis praebent: siquidem assistentia sua homicidam audaciorem, et occisum timidiorem reddunt, et sic opem auxiliumque praestant«.

Az első rész 4-dik Questiójában van fölvetve a következő kérdés: Quae sit poena mandantis homicidium ut et ipsius mandatarii?

Kevés különbség van, úgymond, ha valaki »suis manibus« vagy »per intermediam personam« öl. Occidit uterque reusque fit homicidii. De mégis meg kell különböztetni a »mandatum«-ot, mely »in gratiam mandantis« fogadtatott el és a »consilium«-ot, mely »in utilitatem consultantis, non consulentis« adatik. Továbbá »pecunia interveniente« nem »mandatum«, hanem »assassinium« forog fönn.

»Homicidio secuto« mind a kettőt (tehát a felbujtót is) a »poena homicidii« éri, mert mindkettőnek cselekménye, a mint ezt már Bartolus is kiemelte »fere unum et idem est«. És miért? Erre Carpzov három okot hoz fel. Mert először mindegy, ha valaki önmaga öl vagy »caussam mortis dolo malo praestat«, másodsor: »quod quis per alium fecit, per semet ipsum fecisse censetur; és végre: »quod mandans plus delinquit quam mandatarius: primo in semet ipsum, secundo in mandatarium, quem corrumpit ut occidat, tertio in occisum«.

Ha erre a néhány sorra figyelmet fordítunk: minden szavában ott látjuk az olasz praktikusok befolyását, a mit egyébiránt maga Carpzov sem tagad.

A segélyre (auxilium) vonatkozólag több hely³⁾ van Carpzov munkájában.

Csak azok a »socii criminis« büntethetők »poena ordinaria«-val, a kik valóban részt is vettek (qui simul participes sunt), és semmi esetre sem volt elegendő az, ha valaki valóságosan részt vett. A »consciis absque omni participatione« sohasem volt sujtatható »poena ordinaria«-val. A »nuda notitia delicti« egészen büntetlen, de »poena arbi-

¹⁾ S. Schütze id. műve 154—159. lapokon hűen vázolja Carpzov tanát.

²⁾ Ad. L. 15. D.

³⁾ Pars I.: Qu. 11. nr. 55., Qu. 37. nr. 61., Pars II.: Qu. 87., Pars III.: Qu. 134. nr. 60. 61., Qu. 42. nr. 67.

traria« alkalmazandó arra a »consciuss«-ra »qui non solum delicti notitiam habet, sed et illud approbat«.

Továbbá így szól Carpzov: Bartolus és a »Doctorum communis opinio« szerint az »auxiliator« ugyanazzal a »poena ordinaria«-val sújtandó, mint a »reus sive principalis« és azután így folytatja (Qu. 37. nr. 61.): »Hoc — tantum procedit in auxiliatore, qui immediate causam delicto, et opem cooperativam principali delinquenti in ipso delicto praestat, qualis est is, qui literas diffidatorias etc. Secus in auxiliatore, qui ante delictum auxilium praebebat. Hunc nonnisi poena extraord. afficiendum esse, tradunt Dd-communitur etc«.

Nagyon helyesli Carpzov (Qu. 42. nr. 67.) az olasz büntetőjogászoknak azt az állítását: »quod praestans auxilium et opem in aliquo crimine ex proposito, et tractatu ac conventionne praecedente, teneatur poena delicti istius ordinaria«.

Ez a néhány idézet eléggé igazolja, hogy Carpzov kérdésünkre nézve még csak összefüggő tárgyalásig sem tudott emelkedni.

A »furtum«-nál kissé rendszeresebben foglalkozik írónk a bűnsegély kérdésével, s úgy látszik, nem ragaszkodik annyira az olasz practikusokhoz, a mint azt a »homicidium« tanában tette. Amott Julius Clarus idézett művéből egész questioniakat vesz át szóról szóra. Emitt Farinacius Prospernak azt a nézetét kárhoztatja, mely szerint az auxiliator a »poena ordinaria furti« alól akkor menekül, ha a »fur sine consilio facturus erat furtum«, s azután áttérve a »nudus consiliator« fogalmára, következőleg nyilatkozik: — »nudum consilium, absque omni alio adjumento et auxilio libero; quodsi enim instigatio et instructio accedat, reus non tam pro consulente, quam auxiliatore habendus; nam et solis indicibus et demonstrationibus auxilium praeberi, notum est ex Const. Elect. 40. P. 7.«

Továbbá kiemeli Carpzov, hogy azt nem érheti »poena furti«, a ki bár tudva és akarva, de »nihil indesperans« és »animus furandi« nélkül segít a tolvajnak, hanem az ilyenre »poena extraordinaria« alkalmazandó.

És most tér át a segély tulajdonképi alap-felosztására, mely szerint a segélynek három faja különböztetendő meg, u. m. a lopás előtt, alatt és után nyújtott segély, »auxilium praestitum ante furtum, in furto, post furtum«.

A segély első alakja a »poena ordinaria«-val sújtandó, ha »auxilium actui proximum« forog fönn »et sine quo fur-

tum non tam facile possit committi«. A szabály a következőkben van kifejezve: »Quicumque deliberato atque dolose, auxilium reale per actum proximum furi praebeat, ac per hoc causam dat furto immediatam, lucrandi animo, poena suspendii plectendus est. — auxilium reale per actum proximum, hoc est, ut quis manu sua auxilium cooperativum praestet«.

Ha a négy kellék közül bármelyik hiányzik: akkor »poena extraordinaria« van helyén.

Ez a szabály tehát az »ante furtum« esetére vonatkozik.

Az »auxilium in ipso furti actu«-ra nézve általános szabály — úgymond Carpov — a következő: »Quicumque in ipso actu furandi manu sua fraudulenter, dolose, et luci causa opem tulit, laqueo suspendendus est.«

»Handthätig«nek kell tehát ennek a segélynek lennie, e nélkül az »auxilium cooperativum«-ot a teljes büntetés nem érheti.

Végre a lopás után nyújtott segélyre nézve följegyzi Carpov, hogy erre az esetre a »communis opinio« — »poena mitior extraordinaria«-t alkalmaz. A szabályt következőleg fejezi ki: »Licet, qui furi auxilium et opem praebeat, attamen si delicto iam commissio ac perfecto hoc fiat, neutiquam is suspendio sed poena extraord. puniendus«.

Ez röviden Carpov tana, melynek kétségen kívül nagy tekintélye volt, s valamint kortársaira, úgy a későbbi elméletre is nagy befolyással volt. Pedig szembetűnő ellenmondások nem hiányoznak tanában, és rendszert a legjobb akarattal sem lelhetünk föl töredékes elmefuttatásaiban.

III.

A XVII. század második felében jelent meg Matthaeusnak munkája: »De criminibus ad libr. XLVII. et XLVIII. Dig. Commentar.« cím alatt, mely különösen a római jogforrások alapos ismerete és feldolgozása által emelkedett jelentőségre, de a részesség kérdésében különös érdemei nincsenek. A tettesség lényegét félreismeri, és nem helyez súlyt arra, hogy a »tettesség« fogalmát ellentétbe állítsa a »nem tettes« részesekkel. Ő is a mandantst úgy tekinti, mint reus criminist. Ez az a felfogás, mely a mai »bűnszerző« fogalomban is tengeti életét, és a mi megnehezíti a fogalmak tisztázását. Igen helyes a mandantst a mandatariussal a büntetendőség szempontjából egy csoportba

állítani — de helytelen fogalmilag őket összezavarni. Mindenik lényegesen más — és így teljesen indokolatlan ezt a két fogalmat akármilyen alakban is — legyen a szó bűnszerző vagy »reus« — egy fogalmi körbe összevonni. Matthäus pedig ezt teszi,¹⁾ és nem csekély része van neki is az »értelmi és anyagi bűnszerző«-féle szavakhoz fűződött szerencsétlen elméletek későbbi nagyranövekedésében.

Kresz Pál, ki korának szintén egyik legjelesebb büntetőjogásza volt, Puffendorfnak különös befolyása alatt állott, s azért, mielőtt »Commentatio etc.« című művének álláspontjáról szólnék, szükséges Puffendorfnak²⁾ kérdésünkre vonatkozó tanát előrebocsátanunk.

Puffendorf érveléseinek alapjául az oki-összefüggést veszi, és különbséget tesz a szerint: 1. vajjon a tettes-e (patriator) a cselekmény »causa principalis«-a és a részes csak »causa minus principalis«-e? vagy 2. megfordítva amaz-e a »causa minus principalis« és emez a »principalis« és végre 3. nem áll-e mind a kettőnek tevékenysége egyenlő okviszonyban az eredménynyel? Ez okoskodások befolyása alatt fejtette ki tanát Kresz. S igen helyesen, a mandant a mandatariussal egyenlő büntetés alá esőnek tartja. A »consilium« tekintetében — ugymond — egyedül irányadó az, vajjon miképen és mily mérvben »concausa« a tanácsot adó — consilium dans —? »Qui consilium non vagum et incertum — mondja Kresz — sed tale alteri subministrat, quod simul et futurum scelus viam et media ostendit, diversi modo punitur prout vel consilio suo plane auctor criminis, aut certe promotor, atque circa media scelestia ignorantis in casu speciali instructor est, adeoque in delictum, ut concausa influit. Poenam itaque consilii reliquit arbitrio iudicis Lauterb. §. f. cap. 1. de consil. An consilium speciale detur sua sponte peccaturo, an si, qui alias peccaturus non erat, rem non conficit. Modo constet, consilium causam dedisse delicto. Nam fur etiam est, qui rogatus, furaturo consilio

¹⁾ Id. művében II. fejezet: »Qui mandant scelus, quique mandatum exequuntur, utrique rei sunt ille caput hic, manus est etc.« Erre jegyzi meg Schütze: »Also ob bei dem Anstifter ein Thäterwille oder doch der gesammte verbrecherische Gedanke (caput) bei dem angestifteten Thäter lediglich physische Thätigkeit, mechanische Ausföhrung (manus) jenes Anstifter-Gedankers sich fände. Was ist dies mehr oder anderes, als eine auf die Spitze getriebene Versinnbildlichung der irrigen Unterscheidung von causa intellectualis (moralis) und causa physica, welche zu jener Zeit üppig empor wucherte, oder in moderne Schulsprache übertragen: der intellectuellen und physischen Urheberschaft?«

²⁾ Puffendorf: De jure naturae et gentium. Francof. 1684.

suo adjutum venit. Quorsum et illam speciem referrem, si quis scelerato circa facinus adhuc scrupulos sibi eformanti, scrupulos maligno consilio eximeret. Vel prout tantum accidentaliter ad delictum alias jam sine eo perpetrandum concurrat, ibi enim ordinaria, hic extraordinaria poena infligitur«.

A segélyre nézve Kresz következőleg nyilatkozik: »Circa opem judicium ferendum est, pro ratione opis collatae, quid operae et quomodo, an ante, vel post delictum, an in ipsa delicti executione suppetiae latae, videndum. Quae ultima species ad poenam demum ordinariam spectat«.

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy Kresz teljesen a szövetségelmélet híve volt, mert azokat a szövetségeket, a kik »conspiratio-ba, criminis communió-ba« bocsátkoztak, »propter malam intentionem« egyenlő büntetéssel vélte sujthatóknak, de mégis szükségesnek tartotta kiemelni a felbujtót, mint »fax, auctor et tuba«-t, és ehhez fűzi a már föntebb említett szabályát, hogy a »mandans« mindig egyenlően büntetessék a »mandatarius«-sal. Magára a szövetségre vonatkozólag szó szerint következőleg nyilatkozik Kresz: »licet diversis ut in ejusmodi consortiis, ex natura rei atque ipsius facinoris circumstantiis fieri solet, impiis officiis defungantur, propter eandem tamen malam intentionem, conspiracyem, indeque oriundam criminis perpetrandi communionem, regulariter eadem poena puniuntur«.

IV.

A 18-dik századnak legjelentékenyebb német jogásza Böhmer volt, kinek álláspontját hűen tükrözik vissza azok a bírálati megjegyzései,¹⁾ melyekkel Carpzov-ot kísérte.

Mindenekelőtt megjegyzi Böhmer, hogy »concursum ad crimen alterius« akkor forog fönn, ha valaki másnak bűnös tevékenységéhez tudva valamivel hozzájárul (»afferre aliquid ad etc.), és ugyanez történik a »mandans« részéről is. És a szerint, a mint ez sokkal vagy kevéssel járul hozzá: a mandatariussal egyenlő vagy nem egyenlő büntetés alá esik. A felbujtó azonban egyedül csak akkor büntetetik, ha »jussus«, tehát határozott parancs következtében a föltétlen engedelmességgel tartozó alattvaló vitte véghez a büntetendő cselekményt, mert ez »meri instrumenti vicem sustinet, omnisque imputatio in jubentem unice redundat«. Ime a közvetett tettesség fogalma.

¹⁾ Observat. selectae ad B. Carpz. Pract. (1759.)

Böhmernek ebben a tanában először találkozunk — mondja Schütze — a »concursum ad crimen alterius« kifejezéssel. Ennek akkor az a jelentősége volt, hogy az alatt valamennyi részes volt értendő, kivéve a tettest. Ez Carpzov és Matthaushoz képest nagy haladás, mert ezzel a »kettős bűnszerzőség« fogalma el lett volna ejtve. A részesek szembeállítottak a tettesekkel. Azonban nem csak hogy az elmélet ebben az irányban nem haladt, hanem maga Böhmer sem maradt hű elméletéhez, és ugyanabban az Observatióban már erkölcsi tettességről beszél. A felbujtót »causa moralis«-nak nevezi, és a tettest »causa physica«-nak. Azután annak a nézetének ad kifejezést, hogy az ölésre célzó szóbeli összeesküvésnél valamennyi, mint ölő büntetendő, habár a tettet csak egy ember hajtotta is végre. Továbbá a lopásnál a felbujtó úgy tekintendő, mint erkölcsi tettes, mert a tolvaj felbujtás nélkül nem követte volna el a lopást, és így maga a felbujtó is »furti reus«. Ugyanazok a hangok, melyek Carpzov és Matthaustól hangzanak felénk.

Vizsgáljuk már most, nem változtatta-e meg Böhmer nézetét a két évtizeddel későbbben megjelent »Meditationes in C. C. C. ad art. 177.« című művében?

Ő ebben a tágabb és szorosabb értelemben vett »socius«-okat különbözteti meg.

Az első csoportba sorozza mindazokat »qui quocunque modo participant« — tehát a büntett földicsérői, helyeslői is idetartoznak; a második csoportba ismét azokat sorakoztatja »qui sunt causa delicti, ejus consummationem quocunque modo producunt«. A 177-dik cikk — ugymond — csak ezekre az utóbbiakra rendeli a rendes büntetést. (peinliche Strafe).

Azután ebben a munkájában is megemlékezik a »causa delicti vel physica vel moralis in concursu ad crimen alterius« tanáról. A »concursum moralis« alatt Böhmer a felbujtást, az értelmi bűnszegélyt és a mai értelemben vett physikai bűnszegély eseteit p. örállást, létratartást: szóval mindazokat az eseteket érti, melyeknél a részes az elkövető cselekményekben közvetlen részt nem vesz. Ezt az utóbbit Böhmer a »concursum physicum« névvel jelöli meg. A »concursum« fogalmából azonban a bűnpártolást kizártnak tekinti.

A concursus mértékére nézve igen helyes elvet tanított: »gradum concursus aestimandum esse ex pondere, efficacia et momento, quod quis committendo vel omittendo ad consummationem attulit« — de ez nem akadályozza őt, hogy a régi concursus proximus és remotus-féle felosztásokat is meg ne tegye.

A »consilium«-ra nézve azt tanítja, hogy az mint causa moralis tekintendő, különösen ha a tanácsot valaki saját érdekében adta. Ugyanez áll a persuasio-ról is. A mi pedig a »concursum ante delictum« és a »concursum in ipso actu«-féle tanokat illeti: nem lehet tagadni, hogy a kiindulási pont helyes volt: »Non minori gradu se delicto contaminant, qui in ipso actu criminis operas proxeneticas praestant, in excubiis stant, armati accedunt etc. aut quocunque modo ministerium praestant, unde alacrior et audacior auctoris fit executio, quorum influxus plerumque proximus est, sive in antecessum conspiraverint, sive re integra sed ex improviso scelerato se sociaverint, de quorum poena in furto ex professo egi ad Carpz. Qu. 87. Observ. II.«

A mi a »concursum post delictum« tanát illeti: arra nézve Böhmer álláspontja csaknem ugyanaz, a mi a mai elméleté.

V.

Böhmer után virágzásnak indult az egyenlő és nem egyenlő, a közeli és távoli, a fő és mellékes részesség-féle felosztások özöne, de mivel ezeket sem tartották kielégítőnek, ismét új osztályozások felállításán törték a büntető-jogászok fejüket. Meister,¹⁾ Puettmann,²⁾ Quistorp,³⁾ Klein,⁴⁾ Kleinschrod⁵⁾ mélyen belemerültek a legnagyobb casuisticába.

Stübelnek⁶⁾ sem sikerült a részesség fajainak határvonalait tüzetesen megjelölni. A bünszerzőséget közeli, és a bűnsegélyt távoli részességnek nevezte el. A közeli részességhez számította a bűntény elkövetésénél kifejtett tevékenységet, mint együttműködő okot, de egyúttal megengedte, hogy a távoli részesség is átmehet a bünszerzőség fogalmába akkor, ha a bűntény physikai lehetősége attól függ, minthogy ilyenkor a távoli részes a bűntény szükségszerű okának tekintendő. Ezzel a bűnsegély fogalma nagyon szűkre szorult, mert így ez alatt csak nélkülözhető eszközök megszerzése és az akadályok elhárítása volt érthető. És Stübel a részességről írt munkájában is ugyanezeknek az elveknek hódolt.

¹⁾ Principia iuris crim. 41. §.

²⁾ Elementa 50. §.

³⁾ Crim. R. I. kötet 54. §.

⁴⁾ Grundsätze 138. §.

⁵⁾ Entwicklung 198. §.

⁶⁾ Über Thatbestand 20—31. §. 36—38. §. 40. 43—54. §.

VI.

Nem sokára föllépett Feuerbach,¹⁾ ki a cselekvő okságának a jogellenes eredményhez való különféle viszonyából indult ki a bűnszerző és bűnségéd közti határvonal megállapításánál. A kinek akarata és cselekménye elégséges okul szolgált a bűnténynek, mint okozatnak (eredménynek) létrehozására: az a bűnszerző. A ki a bűnténynek mellékoka: az a segéd. A bűnszerzőség fogalmában ismét különféle fajokat különböztetett meg. Ilyen volt a physikai bűnszerző — a mi terminológiánk szerint a tettes — az értelmi bűnszerző és a fősegéd. E három categoriából állott a Feuerbach »Urheber«-je — a mint ezt már igénytelen tanulmányomnak a szövetségről írt részében is kiemelttem. Feuerbach oksági tana nem csak az elméletben vert mély gyökeret — hanem a törvényhozások is elfogadták azt — különösen az 1813-diki bajor büntetőtörvénykönyv teljesen csatlakozott Feuerbach elveihez. Az irodalomban Tittman,²⁾ Grolman,³⁾ Rosshirt,⁴⁾ Martin,⁵⁾ Jarcke,⁶⁾ fogadták el csaknem föltétlenül Feuerbach álláspontját. Már Heffter⁷⁾ és Abegg⁸⁾ közvetítő álláspontra helyezkedtek. Napjaink küzdelméről, arról, hogy a tárgyi és az alanyi szempontok minő harcban állanak egymással — bőven fogok beszámolni a tan dogmatikai tárgyalásánál. A törvényhozások ismertetése is ott van helyén.

G) A francia és angol jog.

A régi francia jog a részeseket a büntetendőség szempontjából egy vonalba helyezte. A római jog forrásaiból vonta le a francia jogtudomány ezt az álláspontot, és éppen nem tartotta kezdetben szükségesnek a részesség nagy és tág fogalmát bonczkés alá venni, és annak egyes fajai között akár fogalmilag, akár a büntetendőség szempontjából különböztetéseket tenni.

IX. Lajos »Etablissement«-jaiban a »complices« éppen

¹⁾ Revision des Criminal-Rechts 251. l. és Lehrbuch 44—52. §§. és 112—115. §.

²⁾ Handbuch I. 101. §.

³⁾ Grunds. 33. §.

⁴⁾ Lehrbuch 62. 65. lapok. — Entwicklung etc. 263. lap.

⁵⁾ Lehrbuch 72. §.

⁶⁾ Handbuch I. 36. §.

⁷⁾ Lehrbuch 78. §.

⁸⁾ Lehrbuch 73. §.

úgy büntettetnek, mint az »auteurs principaux«. Különösen szigorú büntetésben részesülnek a szövetkező nők.¹⁾

Az 1477-diki december 22-diki ordonnance szintén nem tett az egyes részesek között különbséget és az összeküvés főtényezőire rótt büntetés érte azt is, »qui instruit du complot, ne le révèle pas«.

Egy 1515-diki márcziusi ordonnance a vadászati vétségekről rendelkezvén, a vadászati vétségek elkövetőit az elejtett vadak vásárlóival egyenlően rendeli büntetni.

Egy 1559-diki decemberi »ordonnance« mint részeseket egyenlően bünteti azokat »qui ont latité un condamné«.

Ugyancsak az 1670-diki ordonnance 16. címének 4-dik czikke mint részeseket egyenlő büntetéssel sújtja »qui prohibe les lettres d'abolition pour les duels et les assassinats, tant aux principaux auteurs qu'à ceux qui les auraient assistés, ni à ceux, qui à prix d'argent ou autrement, se louent ou s'engagent pour tuer ou traquer, excéder, ni à ceux, qui les auront loués ou indultés pour ce faire, encore qu'il n'y ait eu que la seule machination ou attentat, et que l'effet n'en soit ensuivi«.

De Muyart de Vouglans²⁾ és Jousse³⁾ szerint nem kételkedhetünk abban, hogy a jogtudomány későbbben enyhítette az ordonnance-ok túlszigorát, és a törvényszékek is »bölcs belátásukkal« nem a »túlszigor« felé hajoltak.

Sajátszerű, hogy Montesquieu, Voltaire, Rousseau hazájában még 1791-ben is az assimilatio rideg, igazságtalan elve győzött. Az 1791-diki büntetőtörvénykönyv a részeseket a büntetendőség szempontjából egy vonalba helyezte és egyenlő büntetéssel sújtotta a felbujtót, a segédet és a tettest: »Celui, qui a provoqué le crime, celui qui a procuré au coupable les instruments ou les armes qui ont servi à le commettre, celui qui a aidé et assisté l'auteur dans les préparatifs ou l'exécution, enfin celui qui achète ou recèle sciemment les objets volés«.

Ugyanezt az intézkedést találjuk a jelenleg érvényben levő francia code-ban is.⁴⁾

¹⁾ IX. Lajos »Etablissements« 32-dik §-ában olvasható: »Fames, qui sont avec meurtriers et avec larrons et les consentent, si sont à ardoir; et si aucuns ou aucunes leur tenant compagnie qui les consentissent, et ne emblassent rien si leur feroit un autre faut de peine eus l'eussent emblé«.

²⁾ Les lois criminelles de France de Muyard de Vouglans 1870.

³⁾ Le Traité de la justice criminelle en France de Jousse 1771.

⁴⁾ 59. §.: Les complices ou d'un crime d'un délit seront punis de la même peine que les auteurs mêmes de ce crime ou de ce délit, sauf les cas ou la loi en aurait disposé autrement.

Az angol jog már nem hódol az *assimilatio rideg* szigorának oly föltétlenül, mint a francia jog. Mindenekelőtt a részesség tág keretén belül, különböző kategóriákat állít fel. A fő és mellékes részesek — *principals and accessaries* — fogalmát nem csak az angol bírói gyakorlat által elfogadott jogban, hanem az angol elméletekben is feltaláljuk.

A főrészesek ismét két osztályra oszlanak u. m. 1. »in the first degree« és 2. »in the second degree«. Az első osztályt képezik a tettesek, a bűntény végrehajtói, a második osztályhoz tartoznak azok, a kik a tettest a végrehajtásnál segítették (a *person present aiding and abetting*.) A büntetés általában mindenikre nézve egyenlő. Különösen a lopásnál, pénzhamisításnál, és hamisításnál minden esetben egyenlő a büntetés. A főbenjáró büntetés azonban csak az első foku főrészeseknél alkalmazandó.

A mellékes (*accessaries*) részesek azok, a kik az elkövetésnél nem voltak jelen, s ezeket az angol jog¹⁾ szintén két osztályban csoportosítja. Az első osztályhoz tartoznak azok a részesek, a kik a végrehajtás előtt segédkeztek, második osztályhoz pedig azok tartoznak, a kik a végrehajtás után nyújtottak segílyt. Az első osztályhoz tartozó részesek azaz: azok, a kik rendelkeztek, tanácsoltak, előkészületeket tettek a végrehajtott büntetettre vonatkozólag: éppen úgy büntetettnek, mint a főrészesek, de ez csak a gyilkosság, lopás és hamisítás büntetteinél áll, a többi bűntetteknel enyhébb büntetés alkalmazandó.

A tett után nyújtott segílyt, azaz: a bűnpártolást sokkal enyhébben büntették, mint a tett előtti segílyt. A lopásnál például a tett után nyújtott segíly két évig

60. §.: »Seront punis, comme complices d'une action qualifiée crime ou délit, ceux qui, par dons, promesses, menaces, abus d'autorité ou de pouvoir, machinations ou artifices coupables, auront provoqué à cette action, ou donné des instructions pour la commettre; Ceux qui auront procuré des armes, des instruments, ou tout autre moyen qui aura servi à l'action, sachant qu'ils devaient y servir; Ceux qui auront, avec connaissance, aidé ou assisté l'auteur ou les auteurs de l'action, dans les faits qui l'auront préparée ou facilitée, ou dans ceux qui l'auront consommée: sans préjudice des peines qui seront spécialement portées par le présent Code contre les auteurs de complots ou de provocations attentatoires à la sûreté intérieure ou extérieure de l'Etat, même dans le cas où le crime qui était l'objet des conspirateurs ou des provocateurs n'aurait pas été commis«.

¹⁾ Henry Stephen: *Summary of the criminal law* 7—18. lap. Az 1861-diki híres »Consolidations-Acte« előtt megjelent művek az anyagi jogra nézve többé-kevésbé elévültek. Most Angliában Stephen művein kívül különösen Woolrich, Russel, Smith, Harris és Cox művei a nevezetesebbek.

terjedhető fogháznál súlyosabb büntetéssel nem volt sujtható. Az angol jognak ezek az elvei ma is uralkodnak Angliában, sőt New-York állam büntetőtörvénye az említett elveket csaknem föltétlenül érvényesítette.¹⁾

Sajátságos felfogása az angol »common Law«-nak, hogy az »accessary«-t csak a »principal«-lal együtt lehetett büntetni. Az »accessary« a »principal« előtt még tárgyalásra sem kerülhetett. Kivétel csak az volt, ha az »accessary« beleegyezett. Még sajátosabb, mint ezt Stephan (Comment IV. 44. l.), Russel (I. 174. l.), Bishop (I. 668. l.) írják, hogy az »accessary«-t el sem lehetett ítélni, ha a principal elmenekült az igazságszolgáltatás elől vagy meghalt. Ezen a processualis elven már Anna királynő idejében segítettek (l. Annae stat. 2. l. a.). Az angol common lawnak ez a tétele régebben — mint Wharton tanítja — Amerikában is uralkodott. Most már azonban a statutumok egész sora keletkezett, a melyek a common law régi tételén rést ütöttek. (California, Nevada, New-York, Maine, Massachusetts, Missouri, Illinois, Ohio stb.)

H) Jogtörténeti adatok hazai jogunkból.

I.

Régi törvényeinkben nem csak, hogy általános rendelkezéseket nem találunk a részességről, hanem még az egyes büntetendő cselekményeknél sincs arról semminemű intézkedés. A római jogban és a régi german jogban is hiányzik a részesség általános elvi szabályozása, de a mint láttuk, az egyes büntetendő cselekményeknél különösen a »homicidium« és »furtum«-nál részletes intézkedéseket mutatnak fel a római és german jogforrások, melyekből annak a kornak a jogi felfogására mégis következtethetünk. Mi hiában lapozzuk a törvénytárt — nem találunk sehol oly intézkedést, melyből csak távolról is sejteni lehetne: miképen gondolkoztak törvényalkotóink a részességről. Nincs a legkisebb támpont sem a Corpus iurishban, melyből következtethetnénk a régi magyar jognak álláspontjára. De nem csak régi törvényeink hallgatnak erről: hanem az utolsó századok törvényei sem szolgálnak a legcsekélyebb fölvilágosítással sem.

¹⁾ L. Théorie du code pénal par Chauveau Adolphe et Faustin Hélie etc. I. kötet 419. 420. lap.

Némelyek az 1655 : 76-dik törvényczikkben ¹⁾ használt »seditionum authores« »Tranquillitatis turbatores« kifejezésekben a részességre vonatkozó intézkedést vélnek föltalálni, holott az említett kifejezések egy értelemben vett különböző szavak, és éppen nem szolgálnak különböző fogalmak megjelölésére. Inkább idézhető ebben a tekintetben az 1527 : 6. t.-cz., melyben — mint alább látni fogjuk — a »participes malefactorum« kifejezés használtatik. Csakis a felségsértésnek és hűtlenségnek az 1723 : IX. törvényczikkben meghatározott esetei között találunk a bűntársaság egyes eseteire. Ilyen a 4-dik szakasz: »*Cusores item falsarum Monetarium, vel ejusmodi Monetis, scienter ac publice, in quantitate circiter quinquaginta florenorum utentes*«.

Ez a más által készített pénzek használóirol intézkedik, továbbá az 5. §. így szól: »*Prout et Inductores et Conductores quorumcunque hominum, ad spoliandum et disturbandum internum Regni Statum*« : mely az ország belbékéjét megzavaró emberek vezetőiről intézkedik. A 10-dik szakasz intézkedésének tárgyát pedig az aranynak és ezüstnek kivitele végett külföldiekkel szövetkező harminczadosok képezik: »*Prout et Tricesimatores et alii in diminutionem Regionum Proventuum in extrahendo auro et argento confiato, cum Forensibus societatem ineuntes: ejusmodique aurum et argentum e Regno clam efferentes*«; mindezek azonban még a XVIII-dik század első felének jogi felfogására sem derítenek kellő világot.

A »fautoratus«-ról — mely a mai fogalmak szerint már a részesség körén kívül áll — törvénytárunkban több intézkedést találunk. Ilyen mindenekelőtt Zsigmond király

¹⁾ Articulus 76 : De modo, Rebelles Rusticos, ad Arces Sziszek et Novigrad Spectantes; ad obedientiam et subjectionem compellendi §. 1. Quocirca ad praecavendas Rusticorum, contra Dominos suos Terrestres Insurrectiones, statuatur: ut Dominus Comes Banus illius Regni et Confiniorum Sclavonicorum, et Croaticorum Generales, praetactos *Rebelles*, veluti manifestarum *seditionum Authores, publicaeque Pacis, ac Tranquillitatis turbatores* statim post praesentem Diaetam, sine defectu et disputatione, auxilio Brachii Regalis, coercere; praescriptamque rebellionem omnimode extinguere; omniaque et singula exinde emersa damna complanare; et si se absque armorum strepitu subdiderint; antesignanos nihilominus ipsorum, ad tollendas causas ulteriorum seditionum, capitaliter punire, omnesque in pristinum statum, ac debitam suis Dominis Terrestribus obedientiam (non obstantibus quibusvis impedimentis, aut ulteriore, occasione forte cujusvis in executione intervenientis impedimenti, ordinatione) redigere; ac ipsimet, congruo pro ratione temporis, et effectuationis praesentium adiuvante medio, omnia et singula effectuare possint et teneantur.«

harmadik Decretumának 9-dik czikke: »*Proscriptos, aut perduelles, nemo ad se recipere ausit, sub poena criminis nota*. Insuper edicimus statuendo, cunctis fidelibus Regnicolis Nostris: §. 1. Ut amodo imposterum, et peramplius, ac in antea, nullus eorum, ac nullo penitus dempto, quospiam infideles nostros, aut proscriptos, vel alia quavis labe, seu nota, crimineque aut contagio scrupuli offuscatos, et denigratos, palam vel occulte, publice seu manifeste, directe vel indirecte, apud se retinere, conservare, aut ipsis favorem, auxilium et hospitalitatem praebere, vel largiri praesumat, quovis modo, temporum in eventum«.

Ugyancsak a fautoratusról intézkedik a II. Lajos alatti 1523 : 54-dik törvénczikk: »*Lutherani, et illorum fautores puniantur*. Omnes Lutheranos, et illorum fautores, ac factioni ipsi adhaerentes, tanquam publicos haereticos hostesque Sacratissimae Virginis Mariae, poena capitis, et ablatione omnium bonorum suorum, Majestas Regia, veluti Catholicus Princeps punire dignetur«.

Szintén a fautoratusra vonatkozik az 1527 : 6-dik törvénczikk: »*Malefactores et eorum Fautores puniantur*. Ut in singulis Comitatus hujus Regni, duodecim Nobiles probi, penes Comites Parochiales et Judices Nobilium, sub juramento de Rákos eligantur, qui universos fures, latrones, incendiarios, incantatrices, homicidas et alios similes malefactores fideliter inquirere, et conscribere. Et tandem juxta illorum demerita, Comites ipsi Parochiales, sine omni gratia, punire debeant.« És az 1-ső §. a következő sorokkal végződik: »..... tanquam hospites, et fautores *participesque malefactorum* ad literas praefatorum Judicum Nobilium et Juratorum Electorum per Regiam Majestatem, absque omni gratia, poena capitis afficiantur«.

Ebből a törvénczikkből látjuk, hogy a »fautoratus« — büntetése sem volt kisebb mint a »poena capitis«.

De részemről erre a törvénczikkre még azért is súlyt helyezek, mert a »*participesque malefactorum*« kifejezés alatt mindenesetre a bármilyen módon közreműködő részeseket kell értenünk.

Ezt a törvénczikket az 1625 : 13. t.-cz. is megerősítette, melynek 6. §-a így szól: »*Dimissores autem et Fautores ejusmodi malefactorum, juxta Uladislai Decr. 2. Art. 19. et Ferdinandi I. 1527. Art. 6. item 1557. Art. 23. puniantur*.« Természetesen itt azokról van szó, a kik tolvajokat, rablókat, gyűjtogatókat, boszorkányokat, gyilkosokat magoknál vagy szolgálatukban tartanak. Ez tulajdonképen a mai bűnpártolás fogalmának felel meg. I. Lipót alatt

azonban a fautoratus fogalmát a törvényhozás kiterjesztette azokra is, a kik a rablott vagy lopott tárgyakat megveszik vagy szándékosan magoknál tartják. Ez tehát részben a mai orgazdaság fogalmának felel meg. Maga a törvény (1659 : 17.) így szól: »Decretum item esset; ut Receptores, Fautores, et Protectores talium Vagabundorum, et Malefactorum, cujuscunque status et conditionis existentes; comperta prius rei veritate, per Comitatus Magistratum in poena Capitali: Emptores vero seu contumaces et voluntarii Detentores rerum praedonice vel furtive ablatarum; si Praelati, Magnates, Nobiles, Liberaeque civitates fuerint; in poena ducentorum florenorum; Si autem ignobiles, in homagio suo et utrique in restitutione praevio modo comparatarum rerum (omnibus juridicis remediis abscissis) toties quoties puniantur etc.«

Íme a »corpus iuris« által nyújtott források. Mindenestre magára a részességre nézve igen sovány rendelkezések. S csakis a gyakorlat az, melyből a hazai jogfelfogás állására és irányára következtethetünk. A régi gyakorlatról nincsenek biztos adataink, annyit azonban biztosan következtethetünk, hogy a részességet mindig büntették. »Qui conjunguntur in culpa, non debent seungi in poena« hazai gyakorlatunk régi axiomája volt. Arra nézve azonban, hogy minő mértéket alkalmaztak a részesség egyes fajainak büntetése tekintetében, hogy a segédet mindig enyhébben büntették-e mint a felbújtót és tettest: a gyakorlat teljes egyöntetűségét senki sem állapíthatja meg. A magyar bűnügyi gyakorlat szerfölött ingadozó volt. Hisz még a múlt században is Gochetz törvényszéki gyakorlatunkról ekkép nyilatkozik:

»Est tamen de quo eidem regno nostro condolendum habeo, quod videlicet paucis propriis legibus ad discernendas causas sanguinum necessariis provisum, in defectu harum hactenus iam ad aliarum nationum constitutiones recurrere necessitabatur, iam vero propriae, eique pro ratione jurisdictionum tam publicarum quam privatarum a potiori difformi, adeoque non satis approbatae innitebatur praxi, unde fieri aliter non potuit, quam ut non habita uniformi regula, ex diverso procedendi modo varii irreperant abusus, quos ego iam a viginti quinque et quod excedit annis, in diversis jurisdictionum locis sive ut advocatus, sive ut iudex versans, non sine compassione expertus sum.«

Arra nézve, hogy a legrégebbi gyakorlat az »auctor« és »socius« között létező különbség fogalmi jelentőségére emelkedett-e, biztos adataink nincsenek, de igen valószínű,

hogy ettől a magyar gyakorlat épp oly távol állott, mint akár az akkori német vagy francia gyakorlat. Bizonyítja ezt az a körülmény is, hogy legtöbbször a »complices« gyűjtőnevet használták, mely a részesség minden fajtájában foglalta.

II.

Sajátszerű, hogy azok a férfiak, a kikkel hazánkban a büntetőjog rendszeres művelése kezdetét vette, Huszty István és Bodó Mátyás, szintén nem terjeszkednek ki műveikben a tanácsadás és az eszközök megszerzése által való közreműködésre.

Nem mulaszthatom el azonban, hogy Bodó Mátyás »Jurisprudentia Criminalis«-ából ne idézzem annak a fejezetnek ¹⁾ érdekes intézkedéseit, melyek arról a »circumstantia«-ról szólnak »quae oritur ex multitudine Delinquentium«.

A II-dik §. így szól: »Ratio hujus datur: tum quod periculosum sit, in totam multitudinem exercere rigorem poenarum; quae, ubi ex spe veniae decidit, desperatione acuate paratior, extrema omnia tentare et experiri solet; ut hic temporari et necessitati cedere, sapientis habeatur. Nam severa et extrema animadversio, in audaciam jacentes etiam excitat et omnia experiri svadet. Tum etiam, quod pugnet cum ratione status, ita disse vitia, ut dum ea persequeris, exscindas Rempublicam, et stragem inferendo inducas solitudinem. Enim vero crudelis est, qui puniendi causam habet, modum non habet. Odio itaque habeantur peccata, non homines. Haec tamen non eo fine dicta sunt, tanquam delicta impunita deberent manere, juxta illud: Ob Populum multum, crimen pertransit inultum.«

Továbbá a III-dik §-ban így folytatja: »Sed, ubi de multitudine vel turba coercenda agitur: receditur a summo jure et poena in mitiorem convertitur. At ubi graviora sunt delicta; ne innocens cum nocente luat: ad mentem Art. 76: 1655.²⁾ in Authores, antesignanosque et qui graviora operati sunt, gravius animadvertatur: ut unius poena metus possit esse multorum; et ne secundum C. 23. Caus. 33. Quaest. 4. facilitas veniae sit incitamentum delinquendi.«

¹⁾ »Sectio XIX. De decima octava Circumstantia, quae oritur ex multitudine Delinquentium« 123. lap.

²⁾ A III. Ferdinand alatt hozott ezen törvényt: »De modo, Rebelles Rusticos, ad Arces Sziszek et Novigrad spectantes; ad obedientiam et subjectionem compellendi« már fentebb idéztem.

Vége az V-dik §-ban ezt olvassuk: »Si vero Authores vel occulti sint, aut fuga dilapsi: saepius imperitae multitudini parcendum est juxta illud: Multitudini facilius condonatur, ubi omnes delinquant, nemo plectitur. — Quo tamen in casu, ne delictum maneat impunitum: ad evitandum majus aliquod periculum, arbitraria moderata poena, Populum aut Communitatem talem refraenans et sub obsequio retinens, in communi imponenda veniet.«

A XX-dik Sectio V-dik §-a kellő világításba helyezi Bodónak, helyesebben: az akkori törvényszéki gyakorlatnak elveit:

»Quod si tamen plures, facta conspiratione, animo deliberato, unum fuissent aggressi, ut occiderent; tametsi is, uno solo sibi illato vulnere, fuisset interemptus: tunc omnes, sive de Authore caedis constet, sive non; sive omnes, sive aliqui, sive unus tantum percusserit, tanquam homicidae, ordinaria poena plectendi sunt, secundum Art. 64. §. 1. Constit. Crimin. Joseph. Contra quos valet hoc Axioma juris: *Qui conjunguntur in culpa, non debent seungi in poena.*

Et quamvis singuli non possunt haberi pro causa Physica caedis, existunt tamen causa moralis. Consentiant enim omnes auxilio cooperationis: et pro eo habentur ac si unus alteri mandasset, ut caedem perficiat, si eam ipse perficere non possit. Qui tamen casus de deliberato homicidio intelligendus est.«

Nem kevésbé érdekes az, a mit Bodó művének LIII. cikkében mond, melyben azokat az eseteket tárgyalja, midőn többen emberölést követnek el. »De homicidio a pluribus commisso« az említett cikk fölrata, és ebben négy esetet tesz a casuisticára nagyon hajlandó Bodó tüzetes vizsgálatának tárgyává.

A II. §-ban így szól: »Quando conspiratione facta, animo et destinata voluntate occidendi, plures conveniunt, et sibi mutuum auxilium praestantes aliquem occidunt: hoc in casu, licet unicum tantum vulnus fuerit inflictum, et sive omnes, sive unus tantum percusserit, aut vulneraverit, deque authore sive constet, sive non: omnes tamen poena ordinaria dolosi homicidii tenentur« etc.

Tehát valamennyien a szándékos emberölés rendes büntetésével sújtandók.

És ezt következőleg indokolja:

»Ratio est: Quod perinde sit, sive quis hominem occidat, seu animo doloso causam mortis praebeat, et tanto a fortiori, quod non tantum consentiat, sed et cooperetur.

Atque in proposito casu, animo occidendi aggrediendo et unus alterum quasi adjuvando, causam omnes dolo malo praebent: siquidem assistentia sua, sibi mutuo auxilium praestant, et executorem homicidii audaciorum, occisum vero timidiorum reddunt. Quod tanto magis operatur: si occasione conspirationis, minae quoque adhibitae, aut consilia occisionis inita fuisse constet et post actum gloriatio de patrato facinore probetur.«

III.

Bodó könyvének sokkal érdekesebb az az anyag, a mit Vuchetichnek »Institutiones Juris Criminalis Hungarici«-jében találunk összehordva. Vuchetich nem saját abstractióit írta össze könyvében, hanem az uralkodó jognézeteknek és a gyakorlatban érvényesülő elveknek adott kifejezést. Ezért kétszeres érdeklődéssel bírnak reánk nézve Vuchetich tüzetes tárgyalásai, melyekkel közelebbről kell foglalkoznunk. A 18-dik §-ban a bűnszerző (auctor) és bűntárs (socius delicti) képezi Vuchetich vizsgálódásának tárgyát. A bűnszerző fogalmát mindenekelőtt tágabb és szűkebb jelentőségében fogja fel. Tágabb értelemben — úgy mond — bűnszerző mindaz, a ki valamivel a büntett létrehozásához hozzájárult (»qui ad existentiam delicti aliquid confert«) — ily értelemben tehát minden részes (»omnes complices, socii«) bűnszerző egyszersmind.

Szorosb értelemben azonban az a bűnszerző, a kinek tevékenysége a büntett létrejöttének elegendő okát hordja magában (»auctor delicti stricte is dicitur: cuius actio rationem existentiae delicti in se continet«).

Bűntárs pedig az, a ki elkövetői és mulasztói cselekményeivel hozzájárul, hogy a másik a büntényt létesíthesse. (»Socius delicti is audit, qui actionibus suis seu committendo, seu ommittendo id egit, ut alter delictum perpetrare potuerit.«) A bűntárs nem az indító ok, hanem csak segítő, támogató, (socius proinde non est causa movens, impellens ad delictum, sed causa tantum auxiliatrix), és ebben különbözik a bűnszerző a bűntárstól, mert a bűnszerző a bűntény elégséges oka, a bűntárs pedig csak kisegítő ok.¹⁾

¹⁾ »et per hoc distinguitur ab auctore delicti, quod auctor delicti sit causa efficiens delicti, socius vero tantum causa auxiliatrix, quae adiuvat existentiam delicti, sed non est illius causa efficiens.«

A 19-dik §-ban megkülönbözteti Vuchetich a közvetlen és a közvetett bünszerzőt, azaz az anyagi és értelmi bünszerzőt.¹⁾ A 20-dik §-ban azokat a módokat tárgyalja, melyekkel értelmi bünszerzés eszközölhető. Ilyenek 1. a meghagyás (mandatum). Mind a »mandans«, mind a »mandatarius« bünszerzők; 2. a parancs (Jussum). Mind a parancsoló, mind az, a kinek parancsolnak, bünszerzők. 3. Tanács (Consilium), mely kétféle lehet, vagy közönséges (consilium simplex, generale, nudum)²⁾ vagy különös (»speciale seu ut dicitur Consilium cum sollicitatione). Mind a tanácsadó, mind a tanácsot elfogadó bünszerzők; az első azért, mert másnak akaratát a bűntény elkövetésére indította, ki különben a törvény ellen nem cselekedett volna, miért is ő a cselekmény elégséges okát képezi; a második pedig azért bünszerző, mert saját hasznára és saját nevében cselekedett, s bár a tanácsadó indította cselekvésre, mégis szabad akaratból hajtotta végre a büntettet. 4. Az erőszak (vis), de nem az absolut, hanem csakis a »vis compulsiva seu hypothetica«, mely mellett szabad választás marad a büntett elkövetése vagy annak elkerülése között. Mindkettő, t. i. az, a ki az erőszakot alkalmazza, és az, a ki annak következtében a büntettet végrehajtja: bünszerző. Nevezetes azonban az, a mit Vuchetich ezen szakasz végén mond: »Ceterum bene animadvertendum est, non omne mandatum, consilium, jussum, aut vim pro causa morali mediata patratae ab altero actionis habendam esse, sed illam solum, quae agentem determinavit, impulit ad delictum perpetrandum, adeoque ut ratio mediata existentiae delicti in auctore intellectuali contenta sit.«

A 21-dik §-ban Vuchetich meghatározza, hogy a »concursus ad delictum« hányféle alakban fordulhat elő? Vagy bünszerző-társak (coautores) vagy segédek (socii) és végre vagy bűnpártolók (fautores) azok, a kik valamely bűntény létrehozására közreműködnek, és ezzel a 22-dik §-ban közelebbi vizsgálódásának tárgyává teszi a »societas delin-

¹⁾ Auctor delicti potest quis existere aut immediate, si propria vi agat, seu dum actum delicti ipse viribus suis physicis exsequitur, auctor physicus; aut mediate, siquidem non per se, sed per alium vult delictum existere, adeoque dum a libera voluntate unius delictum ab altero patrari, vel non patrari pendeat, auctor intellectualis. Auctor intellectualis non vult per se, sed per alium delictum existere, et ideo voluntatem alterius excitat, determinat, ut suo nomine delictum existat.«

²⁾ Erről azt mondja Vuchetich: »quo motiva solum ad ponendum delictum suggerimus, refutamus momenta executioni delicti obstantia, tum laudamus manantia e delicto commodo« . . .

quendi, conjuratio» esetét. Több bünszerzőnek valamely büntetendő cselekmény létrehozását célzó egyesülése létrejöhethet több anyagi bünszerzőtárs, vagy egy értelmi és több anyagi bünszerzőtárs között.¹⁾ Az, a ki az ily egyesülést (szövetséget, összeesküvést) vezeti, az egészet intézi, a leg-szorosb értelemben vett bünszerző. »Dux, Caput criminis, Auctor criminis.« Az ily szövetségtől különbözik a banda, azaz többeknek előre meg nem határozott büntettek elkövetésére irányzott egyesülése²⁾ és a véletlen egyesülés, midőn esetleg többen ugyanannak a bűnténynek a létrehozására működnek közre. Látjuk, hogy Vuchetich a Böhmer, Kleinschrod, Feuerbach, Henke által tanított elveket hirdeti, mi újabb bizonyossága annak, hogy hazánk jogi műveltségére tagadhatatlanul nagy befolyást gyakorolt a német tudományosság. Annak árnyoldalait is megtaláljuk természetesen, a hazai területen — nem csak előnyeit.

A 23-dik §-ban Vuchetich a bűntársak, segédek (socii) közreműködéséről szól és a német jogban divatos felosztáshoz képest megkülönbözteti a megelőző, az egyidejű és utólagos segélyt. (Concursus antecedens, concomitans, subsequens). Vuchetich tisztult jogi nézeteinek bizonyosságául szolgál a következő kijelentése: »Sed subsequens concursus erronee speciebus concursus adnumeratur, quia causa nequit esse posterior suo effectu, neque fautorem delicti a socio delicti amplius secernere possibile foret.«

Ezek után Vuchetich a 24-dik §-ban azoknak a módoknak a vizsgálatával foglalkozik, melyek szerint a segély nyilvánulhat. És ezért az akkor divatos felosztáshoz képest megkülönbözteti a »concursus positivus«-t és »negativus«-t, a mint a segély cselekvésből vagy mulasztásból állott; továbbá a »concursus proximus«-t, mi alatt azt a segélyt értette, mely nélkül a bűntényt el sem lehetett volna követni. Azt, a ki ezt a segélyt nyújtja, »socius principalis«-nak nevezi. A Feuerbach »Hauptgehülfe«-je az, a mit

¹⁾ Erre vonatkozólag Vuchetich a következő megjegyzést teszi: una pars potest esse causa determinans, altera determinata, aut coactores simul causae sunt mutuo se determinantes et determinatae, seu ut Doctores dicere amant, concursus potest esse purus, unilateris, vel mutuus mixtus; atque hinc oritur notio societatis delinquendi, coniurationis; seu pactitia plurium conjunctio, inita ad unum idemque delictum communibus viribus perpetrandum, cum promissione mutui adiutorii.«

²⁾ »A Coniuratione distinguere solemus Bandam, seu societatem delinquendi plurium non ad certum et determinatum delictum, sed ad plura incerta, et indeterminata, adeoque ad genera delictorum perpetranda conflata.«

itt írónk magáévá tesz. A részesség eme fájának ellentéte a »*concursum remotum*« a távoli részesség, mely már a bűntény elkövetéséhez nem okvetetlenül szükséges. Kiemeli azután írónk, hogy mind a bűntény előtti, mind a bűntény alatti segély lehet vagy értelmi (*auxilium intellectuale seu morale*) vagy anyagi (*auxilium physicum*). Továbbá különbséget tesz még írónk a szerint is, a mint a segély az egész bűntényre vagy csak annak egy részére van irányozva, és ezen az alapon szól általános (*generalis*) és különös (*specialis*) bűnszegédrl.

Végre azt mondja Vuchetich: minthogy a segély előre kötött egységből származhatik (*auxilium potuit antecedenter pacto promitti*), vagy pedig véletlenségből: ennek következtében meg kell különböztetni a szövetségéseket (*socii ex compacto*) azoktól, a kik csak esetlegesen egyesültek (*accidentaliter tales*).

Körülbelül ezekben előadtam mindazt, mit Vuchetich a részesség és fajainak fogalmaira nézve tanított. Hátra van a kérdés érdekesebb része, az t. i., hogy mit jegyzett fel Vuchetich a büntetendőségre nézve? Ennek a kérdésnek a tárgyalását a 62. §-ban találjuk.¹⁾ Ha többen szövetségnek valamely bűntény elkövetésére, vagy ha a bűntények nincsenek is egyenkint meghatározva, de ilyenek elkövetésére többen egyesültek; úgy valamennyien bűnszerzőknek tekintetnek, de nem esnek mindig ugyanazon beszámítás alá.²⁾ Ugyanazzal a büntetéssel sújtattak a physikai bűnszerzők, akár az egyiknek cselekménye okozta a bűntényt, akár mindegyiknek külön-külön cselekménye által jött az létre,³⁾ de ha több anyagi és erkölcsi bűnszerző részint mint elhatározó, részint mint elhatározott vagy mint elhatározó és egyszersmind elhatározott okok járultak a bűntény elkövetéséhez: ebben az esetben nem büntetettek egyenlő büntetéssel, hanem a büntetés részességök foka szerint volt alkalmazandó.⁴⁾ Általános

¹⁾ A hivatkozott §. czíme: »*Imputatio delicti Coactorum in poenam.*«

²⁾ Ezen általános szabály következőleg van kifejezve: »*Si plures existant coactores ex coniuratione seu ad determinata, seu ad indeterminata delicta perpetranda iuncti, omnes quidem habentur pro auctoribus delicti, sed propterea non eandem semper recipiunt imputationem.*«

³⁾ »*plures coactores physici quomodocunque eorum concursus spectetur, seu actio singularis cuiuslibet auctoris physici, iam pro se delictum consummatum fundet, sed omnes actiones singulares complicum simulsumtae, delictum consummatum efficiant, omnes aequalem recipiunt imputationem.*«

⁴⁾ »*si plures coactores physici et morales insimul concurrant partim qua Causae determinantes et determinatae, partim qua Causae determinatae insimul, in hoc concursu gradus imputationis*

szabályul szolgált az, hogy azok büntetése, kik szövetségben egyesültek, nagyobb volt, mint a kik szövetség nélkül működtek közre,¹⁾ továbbá hogy azok, a kik a tett végrehajtásánál közreműködtek, súlyosabban büntetendők, mint a kiknek a tényleges véghezvitelben részük nem volt,²⁾ és végre súlyosabb büntetés érte azokat is, a kik másokat a szövetségre csábítottak.³⁾ Az értelmi bűnszerzők között (itt Vuchetich az »intellectualis« kifejezést használja) az büntetettik legsúlyosabban, a kinek tanácsa döntő volt arra nézve, hogy az anyagi bűnszerző a tettet elkövesse.⁴⁾ Ezek tárgyalása után külön két szakaszt szentel Vuchetich ama kérdés vizsgálatának: miképen számítandó be a büntetés »mandatum« esetében? A végrehajtott bűntény — úgymond írónk — mind a meghagyónak, mind annak, kinek a meghagyást adták, egyenlően számítandó be, mert az első felbújtotta a másikat, a második pedig a bűntényt végrehajtotta. De ha a bűntény nem hajtatott végre, vagy a végrehajtás meg sem kísértetett; mind a meghagyó, mind az, a kinek a meghagyás adatott, büntetendő; a meghagyó azért, hogy a meghagyást adta, az utóbbi pedig azért, hogy azt elfogadta.

Sőt a meghagyó még azon esetben is büntetett, ha a meghagyást visszavonta, és a büntett ezen visszavonás következtében meg sem kezdetett.

Van azonban — folytatja Vuchetich — több eset, midőn a meghagyót és azt, kinek a meghagyást adták, egyenlőtlen büntetéssel sújtják. Ilyen, ha akár a »mandans«, akár a »mandatarius« részéről külön súlyosító körülmények forognak fenn. Ha az, kinek a meghagyás adatott, a meghagyás korlátain túllép: akkor a meghagyó ezért a túllépésért nem vonható felelősségre stb. A parancs tekintetében ugyanazok az elvek uralkodnak, mint a »mandatum« esetében. Megjegyzi azonban Vuchetich: »dummodo is, cui iussum est,

passim determinatur ex modo, quo quis ad existentiam delicti producendam concurrir, seu ex modo participationis ad delictum« etc.

¹⁾ »..... itaque maiorem imputationem subeunt illi, qui se pacto ad delinquendum univerunt, quam illi, qui absque tali pacto concurrerunt.«

²⁾ »..... illi, qui in executione facti viribus suis physicis concurrerunt, maiorem luant poenam ac illi, qui nullam partem in executione habuere.«

³⁾ Itaque maiorem imputationem subeunt illi qui alios ad eandem societatem pellexerunt.«

⁴⁾ »..... ex pluribus auctoribus intellectualibus is maiorem recipit imputationem, cuius consilio effectum est maxime, ut auctor physicus ad perpetrandum delictum se determinaret.«

iussis libere obtemperare potuit. Si enim libertati iussi vincula iniuncta fuere, uti, si iussio cum minis, vi et violentia iuncta fuit, iubenti factum plene imputatur, iusso autem, pro ratione liberi arbitrii, qua iussa exsecutus est«.

Figyelemreméltó, a mit Vuchetich a tanács (consilium) beszámítására nézve tanít.¹⁾ Mindenekelőtt — úgymond — azt kell tudni, hogy a tanács a bűntény eredetének közvetett okát képezi-e vagy nem. Az első esetben mind a tanácsot adó, mind a tanácsot elfogadó bünszerzők, de a tanácsadó enyhébb büntetéssel sújtandó, mint az elfogadó, mert ez szabad akarattal és saját hasznára követte el a bűntényt. A második esetben pedig, azaz: midőn a tanács nem képezi a bűntény eredetének okát, akkor a tanácsot adó nem bünszerző »ratio enim sufficiens — mondja szóról szóra írónk — originis delicti non in ipso sed in delinquente reperitur, adeoque spectatur qua socius intellectualis criminis«.

Általában pedig a tanács beszámítására nézve írónk a következő nyilatkozatot teszi: Ceterum imputatio dati Consilii aestimatur semper ex natura ipsius Consilii, quo nempe illud plus aut minus motivorum ad delinquendum in se continuit, quo magis minusve liberum arbitrium agentis in agendo restrinxit, quo denique maior aut minor erat auctoritas Consilium dantis aut accipientis, eo etiam magis, aut minus delictum in poenam imputatur.«

Ugyanezekből az okokból az egyszerű tanács (consilium simplex) kisebb beszámítás alá esik, mint a különös tanács (consilium speciale).

A mi pedig a »socius«-nak büntetendőségét illeti, arra nézve Vuchetich a következő általános szabályt állítja fel »socio delicti factum plene imputari non potest, quemadmodum auctori delicti: quia socius non est causa necessaria existentiae facti etc.«

A részletes szabályok pedig a következők: 1. a bűntény végrehajtása előtt nyújtott physikai segély súlyosabb beszámítás alá esik, mint az értelmi segély, 2. a tett alatti segély súlyosabban büntetendő, ha azt a »socius principalis« nyújtja, mint ha az a »minus principalis«-tól származik, 3. a szövetséges által nyújtott segély mindig súlyosabban büntetendő, mint a szövetség nélküli segély.

Végre a bűntény elkövetése után nyújtott segély, ha ez már előre a szövetségesek között kikötöttet, szigorúbban büntetendő, mint a tiszta »fautor delicti«.

¹⁾ L. 66. §. »Imputatio delicti in poenam ex Consilio.«

Körülbelül ezzel kimeríttetem mind azt, a mit Vuchetich »Institutiones Juris Criminalis hungarici« című művében a részességre nézve található. Ez annál fontosabb — mert ismétlem, hogy Vuchetich a *magyar gyakorlat és nem saját elvont tételeit jegyezte föl munkájában*. Kétségen kívül ezek voltak azok az irányeszmék, melyekből a büntetőtörvény életbe lépte előtti legujabb gyakorlat fejlődött, mely azok nagy részét hűen meg is őrizte, nagy részét pedig, mint tévedésen alapulókat, mellőzte.¹⁾

IV.

Szükségesnek tartom röviden azt az álláspontot is megismertetni, melyet kérdésünkre nézve a tudós pozsonyi jogtanár: Szlemenics Pál²⁾ jegyzett fel. Ennek különösen azért tulajdonítok fontosságot, mert Szlemenics könyve sokáig az egyedüli kézikönyvét képezte a jogászságnak, s így kétségen kívül az abból merítő ügyvédi és bírói karra gyakorolt hatásánál fogva mély nyomokat hagyott az a iudicatu-rában is.

Szlemenics munkájának XXIV-dik §-ában »Notio et diversitas Auctoris delicti« cím alatt foglalkozik a bűn-

¹⁾ Az 1791—1827-ig terjedő időszakot Szalay László következőleg jellemzi: 1791-től 1827-ig tehát nem a legörvendetesebb haladást tapasztaljuk. A tespedésnek s mondhatni a retrograd mozgalmnak oka nem csekély mértékben az összes jogirodalom példátlan lelketlenségében is keresendő. Ha meggondoljuk, miszerint a Gusztermann-féle közjogi ármánykodások, melyeknél lehetetlen, hogy eszünkbe ne jöjjön a rómaiaknak szerződéseknél használatni szokott sacramentalis formulájuk: »absit dolus malus et iurisconsultus« évekig csak remegő bámészkodást és jajveszéklést idéztek elő, nem visszatörést, nem czáfolatot, — pedig hogy ilyes, akkori sajtóviszonyaink között is, lehetséges volt, az a ráfogások egyik pontját tíz évvel utóbb megczáfoló: »disquisitio historica de modo consequendi summum imperium in Hungaria« című munkából világos; — ha ezt meggondoljuk, mondom, természetesnek fogjuk találni, hogy a büntetőjog irodalma 1825. tájban Husztynál csak alig-alig haladott előbbre.« (Publicistai dolgozatok II. kötet 18. lap.)

Szalay ugyanitt nagy elismeréssel szól Fabriczy működéséről: »Vannak, kiknek hírok, nevök nagyobb mint érdemeik, s vannak ismét mások, kik nagyobb dicsőségre méltók, mint a mennyi nekik jutott vala. — Fabriczy ez utóbbiak közé tartozik. »Mindenesetre Fabriczynek »Elementa juris crim. hung.« című műve, mely 1819-ben jelent meg, az akkori tudományos elvek színvonalán áll, de Vuchetichnek ugyanabban az évben megjelent munkája mindig nagyobb hatással volt jogéletünkre, mint Fabriczynek könyve.

²⁾ Elementa Juris Hungarici Criminalis. Interpret. Paulo Szlemenics etc. 55—59. lapokon.

szerzőség kérdésével, és nem kevesebb, mint háromféle, u. m. tág, szoros, és legszorosb értelemben magyarázza a bűnszerző fogalmát.

Tág értelemben — úgymond — bűnszerző mindaz, a ki a büntény létrehozásához szabad akaratu cselekményével hozzájárul. Ebben az értelemben minden büntárs egyúttal bűnszerző is. Szoros értelemben vett bűnszerző az »cui delictum immediatum actionis objectum est« — és ezzel ellentétben áll a szorosb értelemben vett »socius delicti« — »qui pro immediato actionis suae objecto non ipsum delictum, verum promotionem activitatis auctoris delicti habet«.

A bűnszerzők, ha többen vannak együtt, a »coactor« neve alá foglaltatnak, és ezek vagy szövetségesek, vagy esetleg működnek közre a büntény létrehozásán. Továbbá a közreműködés mérvéhez képest fő, mellékes, vagy egyenlő bűnszerzők (. principales, secundarios, et aequales), a közreműködés minősége szempontjából pedig közvetlen anyagi bűnszerzők, kik saját erejükből hajtják végre a tettet, és közvetett értelmi bűnszerzők, kik másrt valamely büntett elkövetésére felbujtanak.

A reábirás módjai közül hármat említ fel Szlemenics ú. m. a meghagyást, parancsot és tanácsot.

A »socius« vagy büntárs fogalmát ugyanazokra az osztályokra találjuk felosztva, melyeket Vuchetichnél találtunk. Felsorolja Szlemenics a megelőző és együttes, a szövetséges, és nem szövetséges, a fő és mellékes, a tevőleges és nemleges, az értelmi és physikai, az általános és különös büntárst (socius delicti). És ezek után következőleg határozza meg a szorosb értelemben vett bűnszerzőt: »Sensu demum strictissimo ac proprio Auctor delicti ille est, cujus actio libera rationem sufficientem existentiae delicti in se continet ita, ut ea posita delicti existentia iam intelligatur.«

Ebből következik, hogy tulajdonképen a meghagyó, parancsoló, és tanácsadó sem tekinthető szorosb értelemben vett bűnszerzőnek.

A büntetendőségre nézve ugyanazokat az elveket hirdeti Szlemenics is, mint Vuchetich. Átalában az egész műben a Vuchetich »Institutiones iuris Criminalis Hungarici« című munkájának nyomaira akadunk. Tulajdonképen pedig az akkor élő magyar gyakorlat elvei voltak azok.

V.

A magyar gyakorlat képe tehát főbb vonásokban az volt, hogy nem csak a tettes, de a felbújtó és bűnségéd is büntettetett, és hogy a magyar iudicatura különbséget tudott tenni, valamint ezen fogalmak, úgy a segély és a »fautoratus« között is.

Tökéletesen igaza van a magyar büntetőtörvény előkészítőjének, midőn a mai szempontból tekintve joggyakorlatunknak fentebb kiemelt szabályait, következőleg nyilatkozik: »azok a helyes és a téves tanok vegyületét mutatják föl; de a tévedések daczára is általában helyesebbek, mint azok, melyeket akár az 1791-diki, akár az 1810-ik évi francia »code pénal« állapított meg, s melyek az 1851. évi porosz és az 1852. évi ausztriai büntetőtörvényekben is foglaltatnak.« Minden chauvinismus nélkül állíthatta ezt a törvényjavaslat készítője, mert a magyar gyakorlat nem csak elméletileg, hanem a beszámításra nézve nagy horderővel bíró különbséget tudott tenni a részesség elsőrendű és másodrendű tényezői között. Határvonalat tudott vonni a bűnszerzők és segédek között.

És mit tett a francia code pénal?

Némely kivételt mellőzve, a bűnszerzők és segédek között nem tett a büntetés tekintetében semmi különbséget, s ez által a legkirívóbb igazságtalanságot ruházta fel a törvény erejével.

Természetes, hogy az eredménytelen, sőt a visszavont meghagyásra vonatkozó rendelkezéseket nagy tévedéseknek tartjuk. De ezeket a tévedéseket megtaláljuk csaknem egész Németországban, és mind a törvényhozások, mind az elméleti írók a nem sikerült felbujtást büntetendőnek tartották. Az előkészítő és elkövető cselekmények elméletének kellett előbb megtisztulni: és csak ennek az elméletnek a szemüvegén keresztül látták tisztán, hogy a nem sikerült felbujtás még távol áll a kísérlet határától, és így annak a büntetendőség területén nincs helye. Ez a tévedés tehát nem a magyar gyakorlat, hanem az egész elmélet tévedése volt.

VI.

Különös figyelemre méltó a kérdésünkre vonatkozó hazai jog-felfogás visszatükrözése szempontjából az a három javaslat is, melyeknek egyikét az 1791-diki, a másikat az

1827-diki és harmadikat az 1840-diki országgyűlés által kiküldött válaszmányok készítették.

Az 1791-iki javaslat — Codex de delictis eorumque poenis pro tribunalibus Regni hungariae Partiumque eidem adnexarum per regnicolarem iuridicam deputationem elaboratus. Pestini. 1807. — messze túlszárnyalja mind közjogi szempontból, mind rendszer tekintetében az 1827-diki javaslatot. A tizenhatszadik század bölcsészeti iránya, II. József korának felvilágosodottsága tükrözik vissza ebben a javaslatban; »József dicső törekvései tehát — így szól erről a munkátról Szalaynk — és az 1790. körüli világeseményeknek visszhangja — ezek szolgáltak főtényezőkül arra is, mi az 1791-iki országgyűlésnek folyadéka volt s ilyes vala, bármi homeopathiai adagban is — mert a munka nem mindjárt az országgyűlés után jelent meg — az említett válaszmányi munkálat.« Mindenesetre dicséretére válik a javaslat szerzőinek, hogy általános elvekre emelkedtek és így tárgyunkra nézve is a »Principia« hatodik pontjában (az általános elvek összesen 23 pontban tárgyalatnak. 4–10. lap) a következő rendelkezést találjuk:

»6. to.: Neque actiones alienae imputari poterunt, nisi in quantum concursus ad eadem probaretur. Ac tum etiam distinctio inter Socios, Complices et Conscios observabitur. Socii equali, Complices et Conscii gradui culpaе, aut malitiae proportionata poena puniuntur; atque inde sequitur: apud Complices, Reflexionem non solum ad principale Delictum habendam semper esse, sed saepe apud principalem Delinquentem malitiam, apud Complices autem culpam tantummodo subversari, adeoque in Delictis, in quibus de natura eorundem culpa esse nequit, gradus culpaе de Complicibus tantummodo intelligendos venire. *Si quis tamen ut Delicti author semet a cacteris distinxerit, aut auctoritate, aliisque modis ad delinquendum quospiam induxerit, graviori quam reliqui poenae subijcietur.*

Qui alterius opera ad delinquendum utitur, ejusdem in genere, ac Delinquens ipsemet poenae reus erit.

Qui vero potu, aut alia quacunque ratione ad Delictum aliquod alterum pellexerit, de omnibus delicti consequentiis respondebit.

Quodsi plures perpetratorum plurium Delictorum causa societatem iniverint, licet quidem incuratus ad unicum saltem delictum effective concurrisset, attamen de reliquis etiam, quamdiu in societate perseverasse probatus fuerit, respondere obligabitur.

Tum demum receptatores pari cum principalibus Delinquentibus poena adficiatur, dum ante delictum de iis aut rebus e delicto quaesitis occultandis, inter delinquentem et Receptatorem conventum fuerit.«

Ebből az általános kijelentésből látjuk, hogy nem valamennyi bűntárs büntetett egyenlően, hanem az »author« és a »socius« közötti különbség ebből a szempontból is kidomborodik. De nem csak ezt az elvi kijelentést találjuk az 1791-diki javaslatban, hanem az egyes büntetendő cselekményeknél is több helyütt külön intézkedik a javaslat a »complicitas«-ról, de természetesen nem tud még a »complicitas« és »connexitas« közötti határvonal fölismerésének színvonalára emelkedni.

Így a II-odik rész 9-dik cikkében, mely a büntettek elrejtéséről (De occultatione Delinquentium) szól, olvasuk: 4. 9.: »Ceterum delicti huius gravitas a gravitate potissimum delicti, quod occultatus Delinquens commisit, si Delictum ipsi cognitum fuisse probabitur, metienda erit. Eapropter, quamvis occultator Delinquentis nullum alium ad delicti perpetrationem influxum habuerit, semper tamen ut complex eiusdem tractabitur, ac Delicto, quod occultatori cognitum erat, proportionata poena, juxta gradus Culpae vel Malitiae punietur; exceptis tamen iis, qui juxta Codicis istius Partis 1. mae Art. 1-mum neque ad denunciationem obligantur.«

Itt a connexitas teljesen össze van zavarva a részességgel.

Részességre vonatkozó intézkedéseket találunk még a 19-dik cikkben (De homicidio), melyben az »author« és a »complices« büntethetőségének különbsége elég határozottan van a többi között a *d)* pontban kifejezve: »Ut quis pro Homicida censeri possit, debuit Mortis solus, aut in societate alterius Autor esse, secus tantum modo pro Complice reputabitur, adeoque mitius principali Delinquente punietur.«

A többi pontok is nagyrészt a részesség körét érintik. Különösen az *e)* pont a »mandans«-ról intézkedik: »Mandanti caedes imputari haud potest, si Mandatarius verberationem aut etiam vulnerationem in commissis habens, datam sibi commissionem excesserit, necemque alteri intulerit... A *h)* pont arról az esetről intézkedik, midőn többek közreműködése okozza az ölést, mely esetben a »Caedis Autor« kikutatása van előtérbe állítva, mi ha nem sikerülne, »homicidii dolosi poena locum non habet; sed omnes tanquam Homicidii culposi rei considerabuntur.«

Ugyancsak a részességre vonatkozó intézkedést találunk a XXI-dik cikkben: »De infanticidio.« Ennek 5. §-a így szól: *Complex autem delicti istius erit omnis, quicunque, sive ad graviditatem, sive partum tegendum, consilio, aut opera concurrir, aut qualemunque causam praebuit: ut Infanticidium perpetraretur. Quodsi autem Impraeagnationis Autor, aut vero Parentes Infanticidae eandem ad perpetrandum Facinus animaverint, aut plane ad ipsum Infanticidii actum concurrerint, graviore semper extraneis et pro circumstantiarum diversitate »aequali etiam cum infanticida poena subjiciuntur«.*

6. §. Poena demum a proportionem Culpa vel Malitiae ex omnibus Facti circumstantiis eruenda, reflexe ad Articulum de Homicidiis dictabitur.«

A fölbujtóra vonatkozó több rendelkezést találunk a bérnyilkosságról szóló cikkben (Articulus XXIV. De Assassinio). A 2. §. c) pontjában a fölbujtási módokra bukkanunk interim quicunque blanditiis, pollicitationibus, minis, aut quacunque ratione alia quemdam ad tertium aliquem interficiendum permovere studet, Delicti istius Reum se facit Ugyancsak a részességre vonatkozik a XXV. cikk (De Intoxicatione) 2. §-a: »Venenum suppeditantes, aut qualitercunque cooperantes, ut Delicti istius Complices considerantur, circa quos peculiariter dispiciendum erit: an scienter ad perdendum alium vel vero ex incertitia, inconsiderantia, aut negligentia venenum subministraverint.«

Az eddigi idézetek is eléggé tanúsítják, hogy javaslatunk az akkori felfogáshoz képest inkább az egyes büntetendő cselekményeknél merítette ki a részesség szabályait, mert az általános elvi kijelentés nem is volt oly átható, hogy mellőzhetők lettek volna az egyes cselekményeknél a különleges intézkedések.

A mi az 1827-diki javaslatot illeti,¹⁾ ennek a részességre vonatkozó részére is ráillik az, a mi az egésznet jellemzi. Ez pedig abból áll, hogy az 1803-diki ausztriai törvénykönyv volt az, mely felé a »subdeputatio regnicolaris iuridica« érdemes tagjai tekintetöket fordították.

»Nézetünk szerint — úgymond Szalay László — az 1827-diki országos választmány munkálatának főhibája abban állott, hogy annak szerzői az 1803-diki ausztriai törvénykönyvet a magyar szokásos jogból keletkezett rendel-

¹⁾ Codex de Delictis eorumque Poenis pro Tribunalibus Regni Hungariae Partimque eidem adnexarum per Sub-Deputationem Regnicolarem Juridicam redactus. Budae Typis Regiae Scientiarum Universitatis Hungaricae 1829.

kezéssel amalgamázhatónak vélték.« Tárgyunkra nézve meg kell említenem azt a javaslatot, mit az orgazda, bűnpártoló és bűntárs közötti különbségre nézve tesz az albizottság: 8. cikk 3. §.: »Differt igitur Fautor et Occultator Delinquentis, a socio Criminis per id, quod hic vel ante actum vel in ipso actu delicti consilio suo, aut opera, auxilium ad existentiam delicti praestiterit; Fautor e contra et occultator nullam in Consummatione Criminis partem habens in occultando duntaxat delicto, ejusque auctore se occupat et hac protectione compensationem damni vel difficiliorem, vel plane impossibilem reddit, ac propterea.

§-phus 4-tus (1791-diki javaslatra vonatkozik) uti in articulo §-phus 3-tius sed post voces »ut in Loco ejusdem« inseratur »Fautor« et reliquum manet:

Tüzetesebb meghatározásra találunk a következőkben: »Complex vel socius ille est, qui vel ante actum vel in ipso actu seu consilio seu opera ad patrandum Delictum concurrir In casu Complicitatis praeter generales Articulo 9-no Partis I-mae recensitas Imputationis regulas, specialiter eo reflectendum est, an quippe Concursus ad existentiam Delicti ita necessarius fuerit, ut citra Complicis cooperationem Delictum nec patrari potuisset, vel saltem consummationem in parte facilitaverit Cum singuli hoc Codice designati Criminis vel Delicti poena determinata habeatur, hanc Complices quoque a qualitate Concursus et praestiti auxilii subeundam habeant.¹⁾ Már egészen más eszmevilág az, a mi az 1843-diki javaslatunkból int felénk.

Tárgyunkkal az 5-dik fejezet foglalkozik »A bünszerzőről, felbujtóról, bűnszövetségről és bűnsegédekről« cím alatt.

A »bünszerző« elnevezést a Feuerbach, Berner, stb. tekintélyek, de az akkori német büntetőtörvények hatása alatt is fogadták el. A fejezet azzal kezdődik, hogy »bünszerzőnek nem csak az tekintetik, a ki a büntettet elkövette, hanem az is, a ki mást annak elkövetésére felbujtott«. (50. §.) A felbujtónak fogalmát az 51. §.²⁾ határozza meg

¹⁾ Conspectus eorum Paragraphorum, qui in serie codicis Criminalis per Subdeputationem Juridicam, ductu Inviationis, eidem e plena Regnicolari in Systematicis deputatione datae, novius proponuntur. (P. II. Art. VI-us 4., 5. és 6. §§.)

²⁾ 51. §. »Felbujtónak pedig az tekintetik, a ki valamely büntettnak elkövetésére:

a) Szóval vagy írásban mást világosan és egyenesen felszólított és reá vett;

b) Bérrel vagy jutalom-ígéretével mást arra csábított;

c) Erőszakkal vagy fenyegetéssel mást arra kényszerített;

d) Valamely tőle függő egyénnek azt világosan parancsolta.«

és az 52. és 53. §§-ban kimondatik, hogy a felbujtó a tet-
tessel egyenlően büntetendő. Az 5., 6. §-ban¹⁾ szintén az
akkori uralkodó elmélethez képest ott találjuk a nem sike-
rült felbujtás büntetendőségét, de már a Vuchetich-féle föl-
fogást, mely szerint a meghagyót még akkor is büntették,
ha visszavonta meghagyását és semmi eredmény sem követ-
kezett be, teljesen elejti a javaslat 58. §-a.²⁾

Az 1843-dik javaslat sem volt képes az akkor divatos
és uralkodó szövetség-elmélettől szabadulni és 60. §-ában³⁾
ott találjuk a szövetség fogalmi meghatározását, látjuk,
hogy valamennyi szövetséges bűnszerző az alá a büntetés
alá esik, melyet a célbavett büntényre rendel a törvény.
De a beszámítás még sem egyenlő. A közreműködés meny-
nyisége, a büntetés kiszabásánál figyelembe veendő.

A 64. §. szerint akkor is büntetendő a szövetség, ha
a szövetkezők szándékán kívül közbejött ok vagy akadály
miatt a bűnszövetség meg lett büntetve, — de a 65. §.
szerint büntetlenek maradnak a szövetkezők, ha a célbavett
bünténynek elkövetésétől, még mielőtt az megkezdett, ön-
ként elállván, szövetkezésüket megszüntették.

¹⁾ 56. §. »Midőn a felbujtó mást valamely büntettnak elköve-
tésére az 51. §. a) vagy b) vagy d) pontja szerint reá vett vagy csá-
bított, vagy azt másnak parancsolta, ha azon büntett olynemű volt,
melynél a kísérletre is büntetést rendel a törvény, még akkor is kísér-
letért büntetetik a felbujtó, ha az, a kit felbujtott, azon büntettre
még kísérlet sem követett el, de ilyenkor büntetése a bevégzésre
rendelt büntetésnek az első esetben csak egy tizedrészeig, a második
esetben egy hatodrészeig, a harmadikban pedig csak egy nyolczadrészeig
terjedhet.«

²⁾ 58. §.: »Ha a felbujtó, még mielőtt a büntett elkezdett
volna, megbízását, ígérétét, felszólítását, fenyegetését vagy parancsát
visszavette, s egyszersmind a büntettnak meggátlására mindent, a mi
tehetségében állott, elkövetett; sőt az nem sikerülvén, a végett az
illető előljáráságot is még elég korán felszólította, hogy az a büntet-
tet megakadályozhassa — büntettetni nem fog, habár az előljárásá-
nak hanyagsága miatt, vagy más valamely véletlenül közbejött körü-
lmény miatt, a büntettnak elkövetése meg nem gátoltatott is.«

³⁾ 60. §.: »Midőn többen valamely közösen célbavett büntett-
nek egymás segítségével leendő végbevitelére előre határozottan ösz-
szeszovetkeznek, ha a célbavett büntett csakugyan bevégeztetett, min-
denik szövetkező, ki a szövetkezésnek következtében a büntettnak
elkövetése előtt, vagy alatt, vagy után arra együtt munkálódott, vagy
pedig az által, hogy a véghezvitelnél szándékosan megjelent, készsége-
t az együttmunkálásra megmutatta, mint bűnszerző azon büntetés
alá esik, melyet azon büntettre rendel a törvény, s minél nagyobb
volt befolyása a szövetkezettek elhatározására, minél több részt vett
a büntettnak elkövetésében, a beszámítás reá nézve annál súlyo-
sabb leendő.«

A 68. §.¹⁾ meghatározza a bűnsegéd fogalmát és a 69. §-ban általában az elősegítés mérvétől függ a büntetés mennyisége, de a büntetés mindig kisebb leendő, mintha a bűntényt maga követte volna el. De már a 70. §-ban a Feuerbach-féle fősegédre bukkanunk, mert e szerint, ha a bűnsegéd olynemű segítséggel járult a bűnténynek elkövetéséhez, mely nélkül a bűntényt a főforgó körülmények között nem lehetett volna elkövetni: úgy azt a bűntényre rendelt büntetésnek egész súlyával is büntethetik.

Így tehát az 1843-diki javaslat szerint nem csak a bűnszerzők (tettes és főbujtók), de a bűnsegéd is esetleg a bűntényre szabott büntetés legsúlyosabb mértékével volt büntethető.

A fejezetben foglalt két utolsó szakasz (71—72. §§.) az elkövetett bűntény föl nem jelentésének büntetéséről intézkedik. Ez is egyike volt a kor általános tévedéseinek, melyeket az akkori német particularis törvényhozásokban is föltalálunk. Mintha a bűntény elkövetése után is válhatna valaki részessé. Egészen más az, ha valaki bizonyos előmozdító tevékenységet előre megígért, — az ilyen lehet részes az ígértet alapján, mely szintén egyik tényezője volt vagy lehetett a bűntény elkövetésének, de ha valaki a bűntény elkövetése után ily előzetes ígértet nélkül tesz vagy nem tesz valamit az elkövetett bűntény érdekében, az már nem részese a bűnténynek, mert annak létrehozására a legcsekélyebb befolyással sem volt.²⁾

¹⁾ 68. §.: »A ki másnak valamely büntetettét akár az elkövetés előtti vagy alatti szándékos együttműködéssel, akár az elkövetés előtti vagy alatti vagy utáni segítségnek előre kijelentett egyenes megígéréssel, akár valamely szándékosan a büntett elkövetésére irányzott tanácsal vagy biztatással, ismerve a tettesnek bűnös eltökélését, előmozdítja, bűnsegédnek tekintetik.«

²⁾ Hazánk törvényei a följelentést kifejezetten csak a felségárulás (pártütés) vagy felségsértés és az istenkáromlás büntetteire nézve rendelik.

Ilyen Szent István II. könyvének 51-dik fejezete: »Si quis in Regem, aut Regnum conspiraverit: refugium nullum habeat ad Ecclesiam.

§. 1. Si quis contra regis salutem aut dignitatem, quodlibet modo aliquid conspiraverit, aut conspirare aliquid tentavit, seu tentanti scienter consenserit: anathematisetur, et omnium fidelium communione privetur.

§. 2. Vel si quis hujusmodi audacem noverit, et probare valens non judicaverit; praedictae subiaceat damnationi.«

Ugyanezt az intézkedést szóról-szóra megtaláljuk Kálmán király egyik törvényében is (II. könyv 6. fejezet).

Továbbá I. Ferdinánd alatt hozott az 1563: XLII-dik czikk, mely így szól: »Et quoniam his proximis annis, exortae sunt horrendae

Ime, ezek képezték az 1843-diki javaslat elveit, melyek alapján a részesség szabályoztatott. Sok helyes elv vegyülék a helytelennel. Hogy nem csak a bűntény tettesei, hanem a részese is büntetendők; hogy a tettes és a fölbujtó ugyanazon büntetés alá esnek; hogy a segédek büntetése általában enyhébb, mint a fölbujtóké és tetteseké; hogy az »excessus mandati« nem terheli a fölbujtót; hogy a személyes viszonyokból származó súlyosító vagy enyhítő körülmények csupán annak számíttatnak be, a kinél főnforognak: mind olyan elvek, melyek a mai elmélet színvonalán állanak, s a melyeket a mai törvényhozások is törvénybe foglalnak. Maga az új büntető-törvény előkészítője elismeri, hogy az említett

in Deum et Sacrosancta ejus Sacramenta blasphemiae, quibus plerique maledicendo, uti consueverunt.

§. 1. Certumque est, vel his solum, justam in Nos Dei iram provocari:

§. 2. Statutum est; ut tales, qui scilicet in Creatorem Deum, n Baptismum, et animam, ac aliis similibus modis maledixerint, ab audientibus blasphemiam, coram suis Judicibus accusentur; et habita probatione, prima vice publice caedantur.

§. 3. Si vero blasphemiam, altera, et tertia vice repetierint; altera quidem, baculis pulsantur; tertia vero, non minus, quam homicidae ipsi, vel alii malefactores, puniantur.

§. 4. Audientes vero blasphemari et non accusantes, puniantur exactione trium marcarum.«

Az 1715: VII. t.-cz. »De casibus criminis laesae majestatis« szintén kifejezetten rendeli a följelentést.

Dr. Pauler Tivadar erre a kérdésre nézve tankönyvében (149. §.) így szól: »A már elkövetett büntett följelentésére általános kötelezettség nem létezőn, annak mulasztása csak azon esetekben büntethető, ha az ilyen köteleztetés bizonyos büntetésekre nézve törvényesen megállapíttatnék vagy az illető hivatalos viszonyzatából következnek . . . Nem hiányoznak mindazáltal példák — úgymond — hogy törvény-székeink e köteleességet, a körülményekhez képest, más súlyosabb beszámítású büntetésekre is kiterjesztették.« Ennek igazolására hivatkozik Pauler a kir. táblának Buzder Lantos Antalra vonatkozó ítéletére (1861. decz. 20., 828. sz.), melynél fogva Hatvani László és többek rablási bűnügyében a nevezett Lantos Antalnak bűnül fölrovatott, hogy a rablás előtt az elítéltekkel — közel a tett helyén — együtt levén, »sem azt megakadályozni nem igyekezett, sem utóbb azt föl nem fődözte«, (Törv. Csarnok 1862. 24. sz.)

Ugyancsak hivatkozás történik a Hétszemélyes táblának 1863. szept. 9-én Kuria György és többek apagyilkossági és más bűnügyekben hozott ítéletére, mely Kozmetz Jánost és Vatak Mihályt, mivel az elöttök tudva levő merényletet annak följelentése által meg nem akadályoztatták, bűnösöknek, és az elsőre nézve azon körülményt, hogy az által saját atyját, mint büntárust, veszélybe döntötte volna, csak enyhítő oknak találta.

Továbbá a kir. tábla 1862. decz. 4-én 1140. szám alatt Zvibák Mihály és társának bűnügyében hozott ítélete, Rozenbaum Sándort, mivel ez a gyanús dolog mibenlétéről tudomást szerzett, és azt az

fölvelek tekintetében az ő műve is megegyez az 1843-diki javaslattal.

De természetesen több oly elv is jutott az említett javaslatban érvényre, melyek abban a korban a Feuerbach, Zachariä stb. nagy tekintélyek hatása alatt divatosszá váltak, de a mai tudomány kritikáját már ki nem állják. Ilyen a nem sikerült fölbujtás büntetendősége, a szövetségnek — mint a részesség külön alakjának — fölkarolása stb., melyeket legújabb keletű büntető-törvénykönyv már nem ismer, és természetesen az új magyar büntető-törvénykönyv is mellőz.

Az 1843-diki javaslat nem emelkedett törvényerőre — de ki tagadhatná, hogy a magyar gyakorlatra, melynek főforrását különben is a »birói bölcs belátás« képezte, jelentékeny befolyással volt. Nem történt — mert nem is történhetett — a javaslat intézkedéseire az egyes ítéletekben hivatkozás, de ha az 1844—1848-ig terjedő időszakban kelet-

illetékes hatóságnál föl nem jelentette, ezen följelentés elmulasztásánál fogva vétkesnek találta s figyelemmel eddigi jó viseletére, nyolcz napi fogságra ítélte. (Törv. Csarn. 1866. 16. sz.)

Ugyancsak a kir. tábla 1862. decz. 3-án 2397. sz. alatt Turku András és társai bűnügyében Berkes Jánost azon mulasztásáért, hogy a tudomására esett büntényt föl nem jelentette, 6 havi börtönbüntetésben marasztalta.

Mindezekből az ítéletekből látjuk, hogy a hazai gyakorlat nem ragaszkodott ahhoz az elvhez, hogy a föl nem jelentést csak akkor büntette volna, midőn ezt a törvények különösen rendelik.

És itt a magyar gyakorlat messzebb ment, mint az osztrák törvények alatti gyakorlat, mert az osztrák büntető-törvény szerint a felségárulás, kémkedés és áltoborzás büntetténél az elmulasztott följelentés (215. §.) ugyan részességet állapít meg, de egyéb esetekben az nem tekinthető büntetendő cselekménynek, miután az osztrák Bünt. T. 71. §-a büntettek és vétségek följelentésére csak a közhatóságokat és a hivatalokat kötelezi.

Egyébiránt még az ötvenes években Franciaországban is részességet látott több ítélet abban, ha valaki a följelentést elmulasztotta, daczára annak, hogy az 1832-diki ápril 28-iki törvény megszüntette az 1810-diki code 103. és következő §§-aiban foglalt azon intézkedéseket, melyek szerint a büntett föl nem jelentése, illetve meg nem akadályozása — *delictum sui generis*-t képezett.

Még a tankönyvekben is idézik a semmitőszéknek 1852. évi december 16-diki határozatát, mely szerint kimondatott, hogy az, a ki meg nem akadályozott egy büntényt, mit megakadályozhatott volna, nem részes — »Un arrêt de la cour de cassation (16. décembre 1852) a parfaitement reconnu« — írja Lefort a »Cours Élémentaire de Droit Criminel« című tankönyvének 254. lapján — »que celui qui n'empêche pas un crime, qu'il pourrait empêcher, n'est point un complice.« Ebből azt következtetem, hogy ezt 1852-ig nem tartották bizonyosnak a judicaturában, mert különben a december 16-diki semmitőszéki határozatra nem helyeznének a francia büntetőjogászok súlyt.

kezett ítéleteket áttekintjük, bőven megtaláljuk az 1843-iki javaslat elveit a magyar judicaturában. Annak előnyeit és hátrányait egyaránt fölleljük. A szövetségre és a fősegédré, valamint a nem sikerült fölbujtásra vonatkozó elveket alkalmazásban látjuk csak úgy, mint a hogy számos ítéletre találunk, hol az »excessus mandati« alól teljesen fölmentik a fölbujtót és a segédet nem büntetik oly szigorúan, mint a tettest vagy fölbujtót stb.

VII.

A magyar szabadságharcz után a hazai jogforrások hosszú időn keresztül szüneteltek. Az osztrák büntető-törvénykönyv uralkodott, mely a francia code pénal igazságtalan parifikáló rendszerének nyomait követte.

A magyar büntetőjog visszaállításakor a legnagyobb zavar uralkodott. Antiquált törvények, fejlődésében megakadt hazai gyakorlat képezték a törvényes jogforrásokat. Tényleg azonban az osztrák büntető-törvény s az addigi gyakorlat nyújtotta a hazai törvénykezésnek a vezérfonalat. Huszty-ig, Bodóig, Vuchetichig, de még Szlemenicsig sem mehetett vissza a 60-as évek judicaturája! Antikvitások nem szabályozhatják — legalább helyesen nem — a folyton fejlődő jogéletet.

Ily viszonyok között a nemzet valódi hálájára méltó munkát teljesített Pauler Tivadar, midőn »Büntetőjogtan«-át 1864-ben közzétette, mely a tanuló-ifjúságnak éppen úgy, mint ügyvédeknek és bíráknak a büntetőjog és törvénykezés szövevényes terén valódi kalauzúl szolgált. Nem elégedett meg a büntetőjog kiváló tanára azzal, hogy csakis a hazai jogforrásokra szorítkozzék, hanem az akkor uralkodó elméletnek elveit ölelte föl és a tudomány akkori állásának legelkiismeretesebb földolgozását találjuk Pauler »Büntetőjogtan«-ában. Nem csak a német, de a francia tudósok elméleteire is kiterjeszkedik a kiváló tudós, és bár előszavában szerényen megjegyzi, hogy »a jogtörténelem és összehasonlító jogtan e munka körén túl esnek«: mindazonáltal minden elfogulatlan olvasó meggyőződhetik, hogy lapidaris tömörséggel és a nála különös szerencsével kezelt tartalmas rövidséggel föl van ölelve a jogtörténelem és összehasonlító jogtan is, és idézetei oly szabatosak, hogy egyetlenegy sincs, melyben csak a legcsekélyebb tévedés is előfordulna. A tankönyv jelentőségében napról-napra nyert. Öt év múlva a második, három év múlva a harmadik kiadást érte. A tankönyv

jelentőségén Pauler »Büntetőjogtan«-a messze fölülelkedett.

A törvényszéki tárgyalási termek viszhangozták a Pauler »Büntetőjogtan«-ában tanított elveket. Vádló, védő, bíró a Pauler tekintélyére hivatkozással erősítette álláspontját. A mit Frank, Kövi ünnepelt nevei a magyar magánjogokban jelentettek: azt jelentette Pauler neve a magyar büntetőjog területén. A ki elfogulatlanul ítél, az nem tagadhatja, hogy Pauler »Büntetőjogtan«-a ily jelentőséggel bírt. S a ki hazánk büntetőjogának történetét fogja megírni: annak, ha igazán történetíró akar lenni, egy korszakot kell kapcsolatba hozni a Pauler Tivadar nevével.

A mai fogalmak szerint már bírálhatjuk Paulernak kérdésünkre vonatkozó tanítását. Följegyezhetjük, hogy ő is a »bűnszerző« fogalmát állította föl, hogy a bűnpártolást a részesség keretébe illesztette, hogy a bűntény meg nem akadályozására és föl nem jelentésére a kelleténél nagyobb súlyt látszott helyezni, hogy a szövetség tanát nem szállította le saját értékére stb.: mindez azonban csakis a mai haladás álláspontjából bír jogosultsággal. A vegytant kivéve egyetlenegy tudomány sem haladt az utolsó évtizedekben annyit, mint a büntetőjog. A mit ma leírunk, lehet, hogy a holnap megdönti. Természetes tehát, hogy az, a mit Pauler a részességről tanított, a mai fogalmak szerint kifogás alá eshetik: de dicsőségére szolgál, hogy ama kor legkiválóbb elméleteinek hódolt és a »nem sikerült fölbujtást« nem hirdette büntetendőnek, bár ezt a büntetőjog valódi herosai tanították, és mind a szövetségnél, mind a bűnbandánál a leghatározottabban kárhoztatta az egyenlő büntetendőség elvét. Oly emelkedett álláspont, hogy csak egy hajszal választja el a büntetőjog legújabb vívmányaitól, melyek Pauler tankönyvének írásakor csak alig észrevehető embrióját képezték a tudománynak.

Egy évtizeddel és néhány évvel később jelent meg a magyar büntető-törvény indokolása. Egy évtizeddel és néhány évvel előbbre volt a tudomány is, és bizvást elmondhatjuk, hogy a magyar büntető-törvény előkészítője előtt nem maradt ismeretlenül a tudomány mai állásának egyetlen árnyalata sem. A tudós igazi komolyságával látott munkájához s fölhasználva a művelt nemzetek codificatiójának nagy kincsbányáját, különösen a német, francia, belga, olasz büntetőjogtudomány és legislatio gazdag tárházából hordta össze az anyagot, melyből a magyar törvényhozás hazai jogéletünk dicsőségére alkotta a magyar büntető-törvényt, és hozta létre a javaslat szerzője ama jeles tudományos értekezések

sorozatát, melyek a törvényjavaslat indokainak szánva, ennek a föladatnak a körén túlhivatva voltak a hazai büntetőjog művelésének új irányt, új lendületet adni, és judicaturánk színvonalát európai magaslatra emelni. Jóval előbb észrevehettük törvénykezésünkön a törvényjavaslat indokolásában tartalmi és alaki szabatosssággal földolgozott tudományos elvek befolyását, mint sem hogy a javaslatból törvény lett. A magyar gyakorlat, mely már lépten-nyomon érezte a saját jogforrásainak elégtelenségét, örömmel fordult a magyar büntető-törvényjavaslat indokaiban földolgozott elvek felé s ott kereste a legszövevényesebb kérdések megoldásának kulcsát. Különösen kérdésünknek egy tudományos értekezés van szentelve, melyben megtalálhatjuk mindazt, a mi az akkori tudomány és törvényalkotás vívmányait képezi.

Ki van itt mutatva, hogy a »bűnszerző« elnevezés helytelen, závar és tévedések okozója; ki van mutatva, hogy a »szövetség« és »bűnbanda«-féle elméletekre semmi szükség, be van bizonyítva, hogy a nem sikerült fölbujtás nem büntetendő; be van bizonyítva, hogy a bűnpártolásnak vagy orgazdaságnak a részességhöz semmi köze stb.

Ezeknek az elveknek az alapján épült föl a törvényjavaslat és emelkedett törvényerőre. De ennek értelmezése és részletei már helyesebben illeszthetők be a kérdés jogtani tárgyalásába. Ezzel, ha még megemlítem, hogy a részesség tana rendszeresen Schnierer Aladárnak már említett jeles monographiájában és tankönyveiben,¹⁾ továbbá Kőrösy Sándor,²⁾ Werner Rezső,³⁾ Kautz Gusztáv,⁴⁾ Illés Károly⁵⁾ és Horovitz Simon⁶⁾ kiváló büntetőjogi íróink kézikönyveiben van földolgozva — áttérhetek a kérdés jogtani tárgyalására

¹⁾ A büntetőjog általános tanai. A magyar büntető-törvény magyarázata.

²⁾ Büntetőjogtan. A magyar büntetőjog tankönyve.

³⁾ A magyar büntetőjog általános elvei.

⁴⁾ A magyar büntetőjog tankönyve.

⁵⁾ A büntettekről, vétségekről és kihágásokról szóló magyar büntető-törvények magyarázata.

⁶⁾ A magyar büntetőjog rendszeres tan- és kézikönyve, különös tekintettel a gyakorlati életre. Általános rész.

HATODIK FEJEZET.

A részesség fajai.

Láttuk a részesség történetének főbb adatait. Láttuk, minő haladást tett ez a tan attól az időtől kezdve, midőn részességnek tekintették mindazt, a ki bármi módon részt vett, de egy föltételét sem teljesítette a bűntény létrejöttének. Láttuk, minél szűkebbre vonta az elmélet a részesség körét: annál biztosabb és határozottabb körvonalakban tűntek elő a fogalom alkotó tényezői. Kivált lassankint onnan mindaz, a mi zavarra adott okot, a mi összebonyolított, a helyett, hogy fölvilágosított volna. A »szövetség« és »bűnbanda« sok vitára okot adó elméleteitől, melyek nem egyebek, mint a tévedések hosszú lánczolatai, megszabadult a részesség tana. A bűntény föl nem jelentésének és meg nem akadályozásának rendőri ízü tételei sem háborgatják a részesség tanát. A bűnpártolást és gazdaságot senki sem tekintí részességnek. És miképen enyészett el a »concurus necessarius« sokat vitatott tana, — azt is igyekeztünk kimutatni. Amde reámutattunk arra is, hogy a részesség fogalma önmagában bármely határozott és biztosan fölismerhető körvonalakban áll is előttünk: egymagában nem elég, hogy a többek által létrehozott bűntény igazságos és méltányos büntetésének szabályait megállapíthassuk. Mihelyt egy fogalom több nemű és különböző jellegű tevékenységet zár magában: ekkor már a büntető igazságszolgáltatás követelményeinek az oly fogalom egymagában meg nem felelhet. Mihelyt különböző súlyú és egészen más természetű cselekmények vannak egy csoportba helyezve, akkor már a jog és igazságszolgáltatás nem bánhatik el a *csoporttal*, hanem a csoport körén belül kell vizsgálni, kutatni, s az egyenlő cselekményeket a csoporton belül kell *osztályokba* foglalni. A részesség *nemében* föl kell találni a *fajokat*. Ezeknek meg kell állapítani súlyukat, meg kell állapítani befolyásuk mérvét a bűncselekményre és ebben az arányban kell a büntetés igazságos és emberies mértékét alkalmazni. Valamennyit egy kategoriába foglalni annyit tesz, mint megsérteni az emberiség, az észszerűség, a jogosság és igazságosság legelemibb követelményeit. Azért, hogy többen követték el a bűntényt: nem volt valamennyinek egyenlő befolyása arra. Csak annyi büntetés érheti, a mennyi befolyása tényleg volt.

»La justice exige — mondja a belga kamarai bizottsági jelentés — que chacun d'eux soit puni en raison de la part, qu'il a prise à ce crime.«

De vajjon emberi erőnek adatott-e annak a föladatnak a teljesíthetése, hogy mindazok részességének mennyiségét és minőségét előre megállapíthassa, a kik valamely bűntényt közös akarattal és tevékenységgel hajtottak végre? Vajjon el lehet-e a cselekmény erkölcsi és anyagi elemének bonczolásában legkisebb részletekig menni, vagy pedig egy bizonyos határon túl egész világa létezik a részleteknek, melyek az emberi szem előtt örökké rejtve? At lehet-e fogni a tevékenység ezernyi és ezernyi változásait, melyekben a bűnökben forrongó lélek megtalálja tettejének alakjait? A külső tevékenység — a tett minősége és mennyisége legyen-e az a súly, melyet a részességi fajok megállapításánál mérlegbe kell vetnünk, hogy a bűnös közreműködésének bűnösségi fokát megláthassuk, vagy a lélek bensejében küzdő akarat-mozzanatnak, a szándéknak, az erkölcsi elemnek van-e az az ereje, mely az igazságszolgáltatás mérlegén a mértékmutatót fölemeli vagy leszállítja?

És ha az utóbbi állana: erősebbé lesz-e a szem, ha annak nagyobb éleslátást tulajdonítunk, mint a mennyivel bir, igaz lenne-e az, hogy mi a lélek bensejében forrongó eszmék, a vágyak, czélok és érdekek igazságos mérlegelői lehetünk?

Vagy ha az előbbi állana: ha a külső tett volna minden: úgy kisebb jelentősége volna-e a benső elemnek a térben és időben történő külső okozatnál, a tettet vezérlő akarat-mozzanat csekélyebb volna-e mint az eredmény, az anyagot földolgozó erkölcsi elem nyomtalanul tűnnék-e el a test mozdulataiban, az eszközök mechanikai működésében? Itt ismét rövidlátást fognánk a szemre, mely látja a tett létokát, mely tudja, honnan ered a test mozdulata, a külvilág erőinek működése, mely ismeri, hol született a bűnös gondolat, hol érlelődött nagyra, ki ültette át másnak lelkébe és hogyan fogamzott ott meg és tört ki a jog területére és bolygatta meg az állami és társadalmi rend körét. Nem állhat meg az igazság eszméje a külső tett határai előtt. At kell lépnie ezeket a határokat és a mennyire láthat, be kell tekintenie a mozgató erők műhelyébe, és kutatni, melyik erő mit eredményezett?

De nem szabad a nehézségek előtt visszariadni. Nem szabad úgy okoskodni, hogy, mivel a legcsekélyebb szeg a gépnél épp oly oka a gép működésének, mint maga a hajtó erő: ennél fogva az utolsó szeg a hajtó erővel egyenlő té-

nyező; vagy, hogy a szeg a gépszerkezetnek épp oly kiváló része, mint maga a tengely, mely körül az egész forog. Mondom, nem szabad ezt az okoskodást átvinni az emberi tevékenységek területére. Itt céltudatos tevékenység összhatásáról van szó, s habár elismerjük, hogy a legkisebb részletekig lehetetlen az összhatás okait kikutatnunk s osztályoznunk: de mégis minden működés összhatásában visszatükröződik a tényezők szerepe, s nevezzük ez osztályokat főoknak vagy mellékokoknak, bünszerzői vagy segédi szándéknak, önálló vagy nem önálló büns tevékenységnek: ez osztályozások helyessége vagy helytelensége fölött könyvtárakat megtöltő vitatkozásokba bocsátkozhatunk, de az előtt a mélyen átérzett igazság előtt mindenkinek meg kell hajolni, hogy a közreműködők mindennemű tevékenysége, az előidézett eredménynek nem föltétlenül egyenértékű tényezője. A befolyás aránya lehet egyenlő, de lehet különböző is. És ennek a befolyásnak az arányát meg kell állapítanunk. Nem elégedhetünk meg azzal, hogy az összeszerű esetekben minden általános elv nélkül a bírói belátás legyen az egyedüli szabályozó, hanem a részesség *nemén* belül föl kell állítanunk a fogalmi jelentőséggel bíró *fajokat*, melyek az egyenlő természetű s alap-jellegű tevékenységeket összefoglalják. És általános elvi színvonalra kell emelni a büntetendőség kérdését is — nem pedig az empirismus önkényének kiszolgáltatni. »Il faut distinguer — mondja Rossi — entre les divers degrés de participation au crime: quelle que soit la difficulté du travail, il faut oser l'affronter. Qui voudrait sanctionner par paresse une loi draconienne?«

I.

Ámde nem mindenkinek volt bátorsága szembeszállni ezekkel a nehézségekkel. És nem volt első sorban a francia tételes jognak. A francia code megelégedett a causalitas külső mozzanatával, melyben a tett, mint többek közreműködésének eredménye jelentkezett, és erre alapította a részesek solidaris és egyenlő felelősségét, a bíróra bizván az egyes részesek egyéni bűnösségi mérvéhez alkalmazandó büntetés kiszabását. A francia jogászok egy része ezt egyszerűnek s épp ezért előnyösebbnek tartotta a németek ama rendszerénél, mely elvi különbségeket igyekezett a részesség fajai között felállítani. De a legkiválóbb francia jogászok nem voltak ezen a véleményen. Rossi — mint már fentebbi

nyilatkozatából is kitűnik, az elvi határvonalak felállítását sürgette s az ezzel ellenkező eljárásra, tehát a francia code rendszerére, nem mondott kevesebbet, mint azt, hogy »c'est éviter la difficulté à l'aide de l'injustice, c'est manquer en même temps aux règles de la prudence et aux exigences de l'intérêt social«. ¹⁾ És ki mierné kétségbe vonni, hogy Rossinak igaza volt? Vagy talán azt hiszi valaki, hogy Chauveau vagy Hélie helyeselték a francia code rendszerét? Távol álltak ettől. Teljes joggal tették fel vonatkozással a code rendszerére a kérdést: »mais répond-elle aux besoins de la justice morale, qui demande des degrés dans les châtimens, quand elle en aperçoit dans les crimes?« ²⁾

Elmondhatjuk, hogy ma nincs egyetlen tudós sem, ki ne azzal a követelménnyel lépjen fel, hogy a részesség fajai között a kellő elvi határvonalat meg kell vonni. A polgárisult világ közönségesen elfogadott rendszere ez. A francia code, vagy a volt porosz törvény és az osztrák törvény rendszerét senki sem pártolja. Amde arra nézve már messze szétágaznak egymástól a vélemények, hogy minő alapon tétessék meg az osztályozás. Abban körülbelül nincs vélemény-eltérés, hogy, mivel a bűntény maga is erkölcsi és anyagi elemből áll, a közreműködés is lehet erkölcsi (értelmi) természetű és anyagi. Ez az egyszerű felosztás némelyeket téves fölfogásra vezetett. Azt hitték, hogy tán az erkölcsi és anyagi közreműködés különbözősége ellentétet is képezhet és felosztási alapúl szolgálhat. Némelyek azt hitték, hogy az erkölcsi közreműködés mindig másodrangú szereplés és így az sohasem büntethető úgy, mint a physikai közreműködés. Carmignani ³⁾ például azt hirdette, hogy még a felbujtót sem lehet úgy büntetni, mint a tettest, mert nagyobb vak-

¹⁾ Rossi: *Traité de droit pénal* II. 34. lap.

²⁾ *Théorie du code Pénal*. Par Adolphe Chauveau et Faustin Hélie etc. I. kötet 416. lap. Ugyancsak e lapon olvashatjuk a következőket: »Sans doute la loi ne doit point s'égarer dans des classifications multipliées; il y aurait péril à fonder des distinctions sur des nuances morales qu'il serait difficile de bien caractériser dans la pratique, et trop de subdivisions nuisent à la clarté qui doit luire dans la loi pénale; d'ailleurs le législateur ne peut atteindre aux dernières limites de la justice absolue. Mais il y a loin d'une classification trop nombreuse à la simplicité qui rassemble dans une même catégorie des délits évidemment inégaux, et leur inflige la même peine: le devoir du législateur est d'examiner si les diverses espèces de participation présentent le même degré de criminalité, et de soumettre à des pénalités différentes celles, dont le caractère distinct et bien tranché est susceptible d'être clairement défini.

³⁾ Carmignani: »Teoria delle leggi della sicurezza sociale«. (L. Hélie-nél.)

merőség, mélyebb romlottság kívántatik a tett végrehajtásához, mint kigondolásához. A gondolattól, szótól távol áll — úgymond — a tett. A szó könnyen, meggondolatlanul ki van ejtve, és a tett csak lassu léptekkel követi a szavat. A határ a szó és tett között nagyon bizonytalan, és határozatlan, mindezeknél az okoknál fogva nem lehet a felbujtót a tettel egy vonalba helyezni. De ezen jogi indokon kívül van még politikai is. Ha a felbujtó nem akarja saját kezeivel végrehajtani bűnös tervét: sokkal nehezebben találna terve végrehajtására embert, ha ez tudná, hogy nagyobb veszélynek teszi ki magát, mint az, a ki buzdítja, tevékenységre ösztönzi. Szóval Carmignani, általános elvül akarja felállítani azt, hogy az erkölcsi közreműködés minden körülmény között csak másodrangú, és így a közreműködés körében az erkölcsi és physikai közreműködés egymással súly tekintetében szembeállítható.

Carmignani tana teljesen eltévesztett, mert a kiindulási pont hamis, mintha t. i. az erkölcsi közreműködésben föltétlenül kisebb súlyu bűnösség rejlenék, mint a tettben? Szinte csodálkozunk, mikép lehet azt állítani, hogy az, a kinek agyában a bűntény gondolata fogamzott, ki bűnös céljának elérésére a legalkalmasabb embert kikeresi, a tett elkövetésére hatlatos módon reábirja, kevésbbé bűnös mint az, a ki sohasem követte volna el a bűntényt, ha a csábító ígéret, a jutalom reményének kecsegtetése nem tántorítja el, ha talán kétségbeejtő helyzetében nem nyújtja felé a csábító a jövő boldogság árnyképét.

Carmignani tana, mint alapjában helytelen, nem is tudott jelentőségre emelkedni. Azzal hamar tisztában volt az elmélet úgy, mint a gyakorlat, hogy mind az erkölcsi, mind az anyagi közreműködés lehet fő vagy mellékes részeség. A ki karját sem emeli föl, a ki meg sem is érinti az áldozatul kiszemelt embert, csak oly bűnös lehet, mint az, ki kegyetlen módon kivégezte áldozatát. Vagy az, a ki külső tevékenységet fejt ki, a ki tesz-vesz a bűntény érdekében, esetleg sokkal csekélyebb büntetendőségi fokon áll, mint az, kinek összes közreműködése nem áll egyébből, mint értelmi működésből. Mindez a bűncselekmény erkölcsi és anyagi elemének, mint két egyenrangu alkotó tényezőnek fölismerése mellett kétely tárgyát nem igen képezhetette. De ezzel még nem volt elérve a feladat. Csak Carmignani lett megczáfolva, és tanának helytelensége kimutatva. De hol van az alap, melyen a határvonalak biztosan megvonhatók a részesseg fajai között? Ez a kérdések kérdése. Oly kitünőségek, mint Chauveau és Hélie, nem tudnak erre egyebet vála-

szolni, mint azt, hogy a részességet fő (principale) és mellékes (secondaire) részességre kell osztani. »Il faut — mondják szóról szóra — remonter à un principe plus juste et plus vrai: la distinction d'une participation quelconque, *principale* et *secondaire*.«

De éppen az a kérdés, mikor fő és mikor mellékes a részesség? Erre a két francia büntetőjogász nem mond egyebet mint általánosságban három csoportra osztja a közreműködés fajait.

Megkülönböztetik a végrehajtás előtti, alatti és utáni közreműködést,¹⁾ és azután így folytatják: »nous allons parcourir ces divers modes de participation, afin d'attribuer à chacun d'eux le caractère de participation principale ou secondaire. Felsorolják tehát egyenkint a közreműködés módjait és mindenikre nézve annak »principale« vagy »secondaire« jellegét megállapítják. Rossi megkülönbözteti a »codélinquants« fogalmát a »complices«-tól. Az előbbi alatt mindazokat érti, a kik vagy a bűnös elhatározásnak vagy a végrehajtásnak szerzői voltak. (Les codélinquants sont donc tous ceux, qui ont été les auteurs de la résolution criminelle ou de son exécution.)

A »codélinquant« fogalmán belül ismét három csoportot különböztet meg.

Az első csoportba tartoznak a felbujtók, a kik a nélkül, hogy a végrehajtásban részt vennének, okait képezik a bűncselekménynek.

A második csoportba tartoznak a tettesek, a kik a tett elhatározására be nem folytak, hanem a mások által elhatározott büntett elkövetésére vállalkoztak.

A harmadik csoportot azok képezik, a kik mind a tett elhatározásának, mind végrehajtásának szerzői voltak. Mindezek együtt az »auteurs principaux« névvel jelöltetnek meg. A »complice« fogalma alatt érti Rossi mindazokat, a kik valamely bűncselekmény létrehozásánál közreműködnek, a nélkül, hogy közreműködésök a »codélinquant« föntebb kör-

¹⁾ »On distingue — mondják szóról szóra — en général trois sortes de coopération au crime: avant son exécution, pendant et après cette exécution.

Avant l'exécution, par commandement, par mandat, par instigation, provocation, ou conseil, par concours dans les actes préparatoires du crime;

Pendant l'exécution, par aide et assistance données à l'exécution;

Après l'exécution, par approbation, secours donnés au coupable, partage ou recelé des objets volés.

vonalozott jellegével birna. És természetesen a közreműködésnek ez a faja is lehet erkölcsi és anyagi.

»Le complice — mondja igen jellemzőleg Rossi — *provoque*, mais par une impulsion *accessoire*, et qui, seule, n'aurait pas produit d'effet; il *aide*, mais non par des actes constituant l'action criminelle ou indispensables à l'exécution de cette action.«

Körülbelül ezek az elvek képezik azt a felosztási alapot, melyet a francia jogászok követnek. Ugyanezt találjuk Ortolannál, Boitardnál, Lefortnál.

A kitünő francia büntetőjogásznak, Garraudnak¹⁾ tanával kissé közelebbről kell foglalkoznom. Garraud mindenekelőtt megjegyzi, hogy a közreműködők szempontjából meg lehet különböztetni a bűnszerzőket, szerzőtársakat és a részeseket (auteurs ou coauteurs et les complices). Aettek szempontjából, van főrészség (participation principale) és mellékes részség (corréité et complicité).

A mi a bűnszerző (auteur) kifejezés jelentőségét illeti; ebben a tekintetben három törvényhozási rendszert lehet megkülönböztetni.

1. Az első rendszer szerint az »auteurs« fogalmi köréhez tartoznak *a)* azok, a kik a tényálladék-cselekvényt elkövették (l'acte constitutif), *b)* a kik közvetlenül a végrehajtásban közreműködtek, *c)* a kik az elkövetésre vonatkozó elhatározást életre keltették.

2. A második törvényhozási rendszer az »auteurs« fogalmi köréből kizárja a felbujtó fogalmát. De viszont nemcsak a bevezető cselekményben való részvételt vagy a kísérleti cselekvényt sorolja ide, hanem mindazokat, a kik közvetlenül közreműködtek, azaz: a kiknek közreműködésök egyidejű a véghezvitellel és ehhez szükséges.

3. A harmadik rendszer »auteurs vagy coauteurs« alatt csak azokat érti, a kik tudatosan és akarva bevezető cselekvényt vagy kísérletet hajtottak végre. A többi közreműködőt ellenben a »complices« categoriájába sorolja.

Igy állítja fel Garraud a törvényhozásokban elfogadott rendszereket és azután azt vizsgálja: melyik a három rendszer közül a leglogikusabb és melyik a francia code rendszere?

¹⁾ Traité théorique et pratique du droit pénal français II. köt. 403. és köv. lapok.

Elméletileg — úgymond szerzőnk — a bűntény szerzője az, a ki annak oka. Minthogy pedig minden bűntény két lényeges alkotórészből áll, t. i. anyagi és erkölcsi elemből: ennél fogva az az egyén, a ki akár mind a két elemnek, akár csak egyiknek vagy másiknak adott létet: *oka* a bűnténynek. Oka pedig azért, mert a bűntény létrejöttében fő és közvetlen tevékenységet fejtett ki (..... il a contribué d'une manière principale et directe.....)

Ennél fogva, a ki az egész tényálladékot hajtja végre: az »auteur«. Ez nem kétséges. Ha pedig az egyik az erkölcsi ok, a másik a physikai ok: akkor megkülönböztethetjük az értelmi bünszerzőt és a physikai bünszerzőt, (l'auteur moral ou intellectuel, l'auteur physique ou matériel).

De ezeken kívül vannak, a kik közreműködésükkel a végrehajtást megkönnyítik. Szerepük csak mellékes. Közreműködésük nélkül a főreszesek elkövették volna a büntendő cselekményt. Ezek a bűnsegédek (auxiliaires complices).

Ezek előrebocsátása után Garraud óva figyelmeztet az értelmi és anyagi bünszerzőség fogalmának összezavarásától »les assimiler l'un à l'autre, comme le font quelques législations, c'est substituer une fiction à la réalité des choses«. Tiltakozik az ellen, hogy »auteur«-nek neveztessek az, a ki anyagilag nem működött közre a bűntény végrehajtásában. A felbújtó csak az elhatározás szerzője. »Il est l'instigateur, mais il n'est pas l'auteur du fait criminel.«

Ez okoskodás fonalán Garraud arra az eredményre jut, hogy a felelősség szempontjából a leglogikusabb a közreműködők három fajtát felállítani.

1. Felbújtó (l'instigateur, motor criminis).
2. tettes, társtettes (correi).
3. bűnsegéd (complices, auxiliaires, socii, participes).

Ezt az egyszerű és rationalis felosztást a francia code nem fogadta el. A 60. §. csak két részességi fajt ismer: *auteurs* és *complices*. Azt már tudjuk, mit ért az egyik, mit a másik alatt.

A belga Haus ¹⁾ megkülönbözteti mindenekelőtt a megelőző és egyidejű részességet. De határozottan tiltakozik az »utólagos részesség« fogalma ellen, mert teljes lehetetlen — úgymond — résztvenni oly bűntényben, mely már befejezett nyert. Ha ígérve van az utólagos tevékenység — ennek súly-

¹⁾ Principes généraux du droit pénal belge I. köt. 382. és következő lapok.

pontja az ígéletben fekszik, és így természetesen az a megelőző részesség fogalmi köréhez tartozik.

Megkülönbözteti azután Haus az anyagi és erkölcsi részességet. És igen helyesen figyelmeztet, a mit egyébiránt Schütze a németeknél is hangsúlyozott, hogy az anyagi részesség fogalmát nem szabad abszolút értelemben venni, mert kétségen kívül az is erkölcsi részesség, mivel a részes tudtával és akaratával, tehát erkölcsi tényezőivel is részt vesz a bűncselekményben. Az anyagi részesség (participation matérielle) csak annyit jelent, hogy physikai cselekménnyel járul a büntény létrehozásához.¹⁾

Természetesen erkölcsi részesség lehetséges, a nélkül, hogy a legsekélyebb physikai cselekménnyel járuljon is a részes a büntényhez.²⁾

A mi a közreműködésnek a bűncselekményre való befolyását illeti: minden előző vagy egyidejű részesség föl-oszlik fő- és mellékes részességre. A fő részesség azokat terheli, a kik a bűncselekmény szerzői, okai voltak. A mellékes részességben azok bűnösök, a kiknek segélye a cselekményre nézve hasznos volt, a nélkül, hogy szükséges lett volna. Az, a ki a bűncselekmény két elemének létet adott, vagy azok közül csak az egyiknek, mint a bűncselekmény létrejöttének első rangú tényezője, bűnszerzők. És így a bűnszerző vagy erkölcsi vagy physikai. Mások is hozzájárulhatnak a bűncselekmény létrehozásához, és akár physikai akár erkölcsi támogatásukkal megkönnyíthetik az elkövetést, de ezek közreműködése csak mellékes, mert a büntettet talán több nehézséggel, de végre is azok, a kik elhatározták és végrehajtották, mindenesetre el is követték volna.

Igy fogja fel a részesség általános osztályozását Haus.

¹⁾ »On ne doit pas — mondja Haus — prendre cette dernière expression (t. i. a »participation matérielle«-t) dans un sens absolu. Il n'y a point de complicité exclusivement matérielle. L'intention de coopérer au crime est une condition essentielle de toute participation, par conséquent aussi de celle que nous appellons matérielle ou physique, pour la distinguer de la participation morale ou intellectuelle. Aussi, la première consiste dans des actes physiques par lesquels on contribue sciemment et volontairement à la perpétration d'un crime.«

²⁾ »Mais si l'on ne peut se rendre coupable de participation matérielle à un fait délictueux sans le savoir et sans le vouloir, on peut y participer moralement, en restant étranger à tout acte matériel de préparation ou d'exécution; ce qui a lieu lorsque, par des provocations, on exerce une influence plus ou moins active sur la volonté de l'agent, soit pour le déterminer à exécuter le crime qu'il n'a pas encore résolu, soit pour l'affermir dans la résolution criminelle qu'il a déjà formée; ou lorsqu'on lui donne des instructions pour commettre le crime qu'il a en vue.«

Látjuk, hogy a francziáknál és a belgáknál a részesség kettős osztályozása az uralkodó. A tettes és felbújtó a főszerzők neve alatt fordul elő, és a részes szorosb értelemben a segéd. Ugyanaz, a mi a németeknél az »Urheber« fogalmába összevont főrészsésséggel történik. Csakhogy a francziák megelégszenek könnyed érveléssel. Még egy Haus is azzal érvel, hogy a bünszerző az, a ki oka a bünténynek. »Les coupables de participation principale — mondja szóról szóra — sont les auteurs de l'infraction, c'est à dire, ceux, qui en sont la cause.

Nem átható a határvonalak felállítása, a melyekkel a francziáknál és belgáknál találkozunk.

II.

Carrara szintén ismeri a fő- és mellékes részességet. És tagadhatatlanul Carmignanira emlékeztet, midőn azt mondja, hogy a kik bevégző cselekmény elkövetésében résztvettek, vagy tettestársak vagy büntársak, de valamennyien főbüntetettek. A többiek pedig, a kik vagy a bűnös tervben, vagy más cselekményekben vettek részt, de a végrehajtó tettekben nem, mellékes büntetettek vagy részesek in lato sensu. Azonban tévedne, a ki Carrarát ezen kijelentése miatt Carmignani elméletének követői közé számítaná, mert a részességről írt fejtegetésein végig vonúl, hogy ő az erkölcsi és physikai közreműködést nem állítja egymással szembe s nem használja azokat felosztási alapul a büntetendőség szempontjából. Ő csakis a tettességtől akarja elkülöníteni a részesség legtágabban értett fogalmát, és ha különösen fő büntetetteknek nevezi azokat, a kik a bevégző cselekmény elkövetésében résztvettek, azt azért teszi, mert jelezni akarja, hogy az elkövetett tett és tulajdonképen a tettesek azok, kik körül a részesség (főbújtó vagy segéd) fogalmai csoportosulnak. És még azt akarja ezzel mondani, hogy bizonyos tekintetben a felbujtás is mellékes szerepet visz, a mennyiben a tettesség nélkül nincs felbujtás sem. Carrara éppen nem az, a ki a részesség fajainak chablon-szerű csoportosításával meg tudott volna elégedni. Ő a fogalmak határozott elhatárolását követelte, és sürgette, hogy tudományunkból a képleteket ki kell küszöbölni. Ő már nem hagyja szó nélkül a németek »Urheber« szavát sem. Szemére veti Tittmannak, hogy ő használta először a »motor criminis« és »author criminis« fogalmaira az »Urheber« szót, és dicséri Mittermayert, hogy nem ragaszkodott a

német iskolához, a mennyiben a »Neues Archiv des Criminalrechts« című folyóiratban 1859-ben követelte, hogy a tudományban meg kell különböztetni a tettetést a felbujtótól, és mindkettőtől meg kell különböztetni a segédet és bűnpártolót. Carrara kiindulva abból, hogy a bűncselekmény két elemből, erkölcsi és anyagi elemből áll, három fő alakban teszi külön vizsgálódása tárgyává a részességet. Először vizsgálja a cselekmény létét a szándék közrehatása nélkül,¹⁾ másodsor a szándék létezését a cselekmény közrehatása nélkül²⁾ és harmadszor vizsgálja a cselekmény és szándék

¹⁾ Ez az eset mindannyiszor létrejő, ha valaki másokat a nélkül segít a büntett elkövetésében, hogy ezt tudná és akarná. Ez négyféleképpen történhetik. A módok azon alak szerint változnak, melyet annak szándoka ölt fel, ki tudtán kívül vett részt a büntett elkövetésében. Az eredmény azonban minden mód mellett a beszámíthatatlanság tekintetében ugyanaz. Az első mód az, a midőn a részes azt hiszi, hogy teljesen megengedett dolgot művel, pedig valójában tétellel a gonosztevő törvényszegését segítette elő. Ezen mód mellett különböző szándéka volt a részesnek, még pedig teljesen ártatlan szándéka.

De lehetett bűnös különböző szándéka is. Cajus azt hitte, hogy Titust enyhébb büntett elkövetésében segíti, pedig Titius Cajus segítségét szándékosan oly súlyosabb büntett elkövetésére használta fel, melyet Cajus sem előre nem látott, sem nem akart. Felhozza Carrara azon ítéletet, melyben a francia bíróságok XIII. évi pluviöse 4-én egy ifjút halálra ítélték, a ki botját kölcsönözte egy barátjának, a ki azzal agyonütötte vetélytársát. A szerencsétlen ifjút azon ténykörülmeny bizonyos volta mellett, hogy az ifjú csak azon ünnepélyes ígéretre adta át botját, hogy barátja nem fogja megölni vetélytársát, azon francia törvény értelmében, mely a részt a tétellel egyenlően bünteti, halálra ítélték és lefejezték. Carrara Benoît Champy-val szemben, a ki a francia törvényt okozza ezen igazságtalan ítéletért, megjegyzi, hogy ha a bírák megemlékeznek a tudomány valódi elveire, ama szerencsétlen a törvény megjavítása nélkül is menekült volna. Valóban neki nem volt az ölésre irányuló egyenes szándéka. Fegyvert adott kölcsön, de bizonyos volt, hogy nem használják az ölés eszköze gyanánt. Mikép lehetett hát részesnek mondani a gyilkosságban? Ha a tettes előre megfontolta az ölést, nem fontolhatta meg előre az, a ki az ölést nem akarta. Ama bírák tehát az anyagi elemmel a szándékossági elemet, az anyagi részvétellel az erkölcsi részvételt helyettesítették.

A harmadik mód az, ha gondatlan tettet követ el valaki. Ez azonban ki van zárva a részesség köréből.

A negyedik mód az, ha a szándék nem teljes, vagyis a szándék a Carrara szándék-elmélete szerint a szándékosság negyedik fokán áll. Itt sem fogadja el Carrara elvileg a részességet, hanem csak néhány egészen különös esetben, hol az indulatok pillanatnyi lökésének daczára az akarat oly kifejezést nyer, hogy kizárólag más büntettének elősegítésére irányul.

Röviden ez elmélet a következő szabályba foglalható: »Az anyagi részvétel bármennyire közrehaszon más büntettének elkövetésére, nem von maga után részességet, ha nem kísérté a közrehatásra irányuló határozott szándék«. (Carrara programja 289—293. lapokon.)

²⁾ Ha valaki a tettes lelkére hatályos befolyást gyakorolt, de

halmozott közrehatását.¹⁾ Carrara annyira a részesség egyes fajainak határozott elkülönítése mellett van, hogy még a »felbujtó« elnevezést sem tartja elég szabatosnak, mert a fölbujtás oly *nem*, mely több, egymástól legélesebben különböző *fajokat* foglal magában, s a tudománynak az egyes

semmi anyagi cselekménnyel nem vesz részt: akkor már a felelősséget a befolyás kisebb vagy nagyobb foka szerint mérlegeljük. Ez az egyén a büntett erkölcsi oka. Hogy ez beszámítható legyen, okvetlenül szükséges, hogy e részvételben a büntett elkövetésére vonatkozó ösztönzést föl lehessen ismerni. Ez föltételezi, hogy a bűnös gondolat valamely alakban közöltessék a tettel, úgy, hogy ezt cselekvésre hajtsa. Ekkor természetesen az is felelős, a ki mit sem cselekedett, mert a más tette reá, mint okra vezethető vissza. Nem oly büntettel állunk szemben — mondja Carrara — melynek nincs physikai ereje, ez erő másban van ugyan, de ez is elég, mert az erők közti különbség épp abból áll, hogy a physikai erő a részesek között, ha erkölcsileg közrehatunk, a közrehatás föltételei szerint megosztható. Egyébiránt, azt mondja Carrara, hogy ha e kérdésbe mélyebben pillantunk, a mást büntett elkövetésére reábirónak büntetendő cselekménye is bir különös physikai erővel, habár a reábiró nem vett részt a cselekményben. Ezt az erőt azon külső tett képviseli, melylyel a reábiró hatalmába keríti s büntett elkövetésére hajtsa más akaratát. E physikai mozzanatnak meg kell történnie szó vagy írás által, parancs, tanács stb. alakjában.

Ezen alakok változásához képest keletkezik — úgymond Carrara — a részesség öt különböző alakja: 1. Megbízás (megrendelés, fölbérlés — mandato). 2. Parancs. 3. Kénszer. 4. Tanács. 5. Szövetség. Mindezt a felbujtás fogalmába is össze lehet foglalni.

¹⁾ Akaratával és cselekményével az hat a büntett elkövetésére, a ki azonkívül, hogy akarja a büntett által fenyegetett jog megsértését, egyszersmind személyesen vesz részt azon tettek valamelyikének elkövetésében, melyek a büntett anyagi elemét képezik.

Hogy a beszámítás foka tisztán álljon előttünk, a bűnös cselekmény anyagi elemét (materialitá) három mozzanatra kell felosztani: *előkészületre, végrehajtásra és befejezésre*. Carrara, a mint ezt a kísérlet tanában is kifejttem, az előkészületet a végrehajtástól a bizonyosság szempontjából különbözteti meg, azon cselekmények tehát, melyek nem vonatkoznak kétségtelenül büntettre, előkészületi tettek, a végrehajtás pedig a bevégezéstől annyiban különbözik, hogy a bevégezésnél a bevégzés szenvedő alanyának coefficiens (s nem pusztán esetleges) jelenléte kívántatik meg.

E három mozzanat megkülönböztetése, a más büntettségben cselekvéssel való részvételnél, a részesség három különböző alakját idézi elő.

A kik a bevégző tettekben vesznek részt, büntársak (correi); a megelőző — tehát a végrehajtó és előkészítő tettekben való részvételnél származik a közeli vagy távoli segély. A bevégzés utáni tettekből való részvételből származik a hozzájárulás és pártolás. Carrara megkülönbözteti a büntárt (correus) a társtettestől (coactor) — mert szoros értelemben társ-tettes az, a ki cselekvőleg vett részt a büntényt bevégző tettekben, míg büntárs az is, ki pusztán jelenlét által volt hatályos a végrehajtás előmozdítására. Különben ezen megkülönböztetés nagy gyakorlati jelentőséggel nem bir, mert Carrara szerint a correus és a coactor egyenlő beszámítás alá esik.

fajokat, különböző elnevezések alkalmazása mellett, kell tanulmányoznia. És kikel azon modern irányzat ellen, mely két egymástól lényegesen különböző dolgot is egy elnevezés alatt akar egyesíteni, mely csak nyelvi zavart s nem mást von maga után, de képtelen a valóban létező különbségek

Ha a cselekményben való szándékos részvétel csak olyan volt, mely a bevégző tetteket megelőzte, a részes csak bűnsegéd. A büntett physikai erejének ez kisebb lökést adott, mint azok, kik a bevégzésben vettek részt. Az utóbbiak tette nélkül a segéd cselekménye ártatlan maradhatott volna. Innen következik a segély enyhébb beszámítása. A beszámítás arányban van azon befolyással, melyet a segély a bevégzésre gyakorol. A végrehajtó tettekben való részvétel távoli segélyt képez. A segély azonban az előkészületnél is a közeli segély jellegét veheti föl. Így p. a mérgekeverés előkészítő cselekmény, a ki azonban tudva készít mérget a mérgezőnek, előttem — mondja Carrara — közeli segéd gyanánt tűnik fel, mert tettének eredménye hatálysosan szerepelt a bevégzés mozzanatai között.

Ha az anyagi részvét a bevégző tett után következett: úgy ez csak akkor képez segélyt, ha előre ígértetett. A segély ez értelmi léte befolyással bírt, vagy bírhatott a tettes bűnös elhatározására, és ez az ok, a miért az anyagi részvét ez a neme a részesség köréhez tartozik. Carrara egyébiránt hibáztatja azt, hogy az előre ígérés esetén kívül a többi esetet a pártolás, orgazdaság fogalmi körébe altalták, mert vannak esetek, melyek joggal vonhatók a részesség körébe. Például a ki a tölem lopott ezüstszerkeket haszonlesésből tudva beolvasztja, hogy a tolvaj büntettének végső következményét (t. i. gazdaságát) elérje, a büntettet nem az igazságszolgáltatás kijátszásában, hanem tulajdonjogom megsértésének bevégzésében támogatja. Megsérti tulajdonjogomat, mely a lopás daczára még ép és létezik, s e jogsértésből kell e büntettes beszámítására következtetést vonnunk. Bár Carrara azt állítja, hogy ez a véleménye megegyezik a jelenlegi olasz és a legújabb francia büntetőjogászok véleményével: mégis kétségünket fejezzük ki arra nézve, mintha annak tulajdonjoga teljesen ép volna büntetőjogi szempontból, a kitől ellopják vagy elrabolják az ezüstműveket. A tulajdonjog sértése be van fejezve már az által, hogy az ezüstműveket ellopták vagy elrabolták. A ki beolvasztja az ezüstöt, az nem lop, sem nem rabol. Mi tehát oly nagy tekintély ellenében is, mint Carrara, ragaszkodunk az elvhez, hogy a büntett elkövetése után nincs complicitas. A lopásnak vagy rablásnak az, a ki utólagosan, tehát előleges ígélet nélkül, az ellopott ezüstöt beolvasztja — semmi esetre sem oka. Hiányzik a causalitas legcsekélyebb árnyalata is.

Megkülönbözteti még Carrara a szükséges részt, mely fogalom alatt azt érti, a ki a cselekményben oly tettel vett részt, mely nélkül a büntettet nem lehetett volna bevégezni. Természetes, hogy Carrara ezt nem concret értelemben fogja fel. Sőt őva int, hogy ez in concreto magyaráztassék, mert mindazon körülmény, melyek között a büntett létrejött, ennek alakjától elválaszthatatlan gyanánt tűnhetik fel. A szükségességet tehát mindig elvont szempontból kell vizsgálnunk, azaz annak a büntett természetéből kell származnia. Carrara itt valószínűleg a »concursum necessarium«-t érti, a mi kitűnik a felhozott példákból, u. m. kettős-házasság, vérfertőztetés, házasságtörés, párbaj, vesztegetés stb. (Carrara Programja 285—327. lapokon.)

megszüntetésére. Ő valóban a felbujtás módjait külön részességi kategoriákként teszi vizsgálódása tárgyává. S bár elméletileg határvonalak vonhatók is az egyes felbujtási módok között: azért eredményében valamennyi csak ugyanaz, t. i. felbujtó. S maga Carrara is, midőn felosztását összegezi, ismét csak összefoglalja valamennyit a felbujtó fogalma alá, és a részességeknek öt osztályát különbözteti meg. Ily osztályokat képeznek 1. a fölbujtók, kik lehetnek kizárólagosak vagy együttesek; 2. a tettesek, kikhez a tettestársak és bűntársak (correi) csatlakoznak; 3. bűnsegédek, kik lehetnek közeliak és távoliak, szükségesek és esetlegesek; 4. a folytatók; 5. a pártolók.¹⁾

Nem lehet tagadni, hogy Carrara s általában az újabb olasz jogászok mélyebb szempontból fogják fel a részesség felosztásának kérdését, nem elégesznek meg bizonyos szónoki képletekkel, mint a francziák, a kiknek elég a fő- és mellékes részesség közötti különbség megállapítására azon könnyed kijelentés, hogy azok a főrészesek (bűnszerzők), a kik okai a büntettnék. Carrara, mint láttuk, egészen más módon nyúlt a kérdéshez és bensejéig hatolt.

III.

Tagadhatatlan, hogy a német büntetőjogászokat illeti ezen a téren az elsőség; ők talán nehezkesebben, de annál alaposabban, a kérdés minden oldalára való éber figyelemmel fogtak a részesség osztályozásának nem könnyű feladatához, s ha annyi küzdelem és alapos munka után sem jutott osztályrészükül a valódi siker jutalma: az nem a komoly törekvés és kitartó élelisméjű munka hiányosságának rovására irandó, hanem a kérdésben rejlő alig leküzdhető nehézségek azok, a melyek meg nem szüntetik a folyton megújuló vitapontok egymást szülő láncolatát, és valószínűleg, a meddig az alanyi és tárgyi elv harczot jelentenek a büntetőjog területén: addig bevégzett tényeket alig fog följegyezhetni a részesség tanának bűvára. De bármikép szokták is a német iskolai bölcseségnek nem éppen hízogó vadját emelni a német büntetőjogi elméletek ellen — és legyünk őszinték — ugyanez a vád nem minden alap nélküli a részesség területén sem: az, a ki elfogulatlanul tud és akar itélni, el fogja ismerni, hogy éppen a büntető-

¹⁾ Ezen felosztás bővebben van a fönti jegyzetekben megvilágosítva.

jog általános részének az a fejezete, mely fölé a részesség szavát szoktuk írni, haladásunknak legnagyobb részét a német büntetőjogtudománynak köszönheti. Nem ment ez a tévedések, az elvont és meddő okoskodások hibáitól, de ezeket a hibákat messze fölülmulják azok a gyakorlati eredmények, melyek éppen a német elméletek alapos, mélyreható vizsgálódásainak köszönik létüket.

Németországban — kivéve Ausztria és Poroszország törvényhozását — valamennyi törvényhozás és az elmélet minden művelője szilárdan ragaszkodott ahhoz az elvhez, hogy a bünszerzők és segédek között abszolút különbséget kell tenni. Ezen általános elvet a föltornyosuló nehézségek daczára, soha egy pillanatig sem ejtették el. A francia code rendszerének igazságtalanságát sokkal jobban átértézték, sem hogy az előforduló nehézségek visszaretentették volna őket a küzdelemtől. Érezték, hogy — bármi legyen is a küzdelem eredménye — igazságosabb és emberiesebb elvek fognak abból kiemelkedni, mint a parificatio kényelmes, külsőleg egyszerű, de lényegileg borzasztó veszélyes és emberietlen rendszere. S ha egymást különböző úton látták is indulni: nem tekintették egymás útját örvénybe vezető lejtőnek, mert érezték, hogy a parificatio örvényétől való szabadulásra minden utat egyengetniök kell. A tárgyi és alanyi elv útjai különböző irányból indulnak ki, de van egy közös érintkezési pontjuk, melyen örömmel találkoznak és ez a pont a részesség fajai között lévő határvonalak elvi megállapítását jelenti. Ez érintkezési pont, vagy ha jobban tetszik, ez a cél az, a mi közös a két ellenkező irányban indult mozgalomban. Erre a két irányú útra természetesen sok apró és messze elágazó ösvény hajlik. De a főutakat kétségkívül csak a tárgyi és az alanyi elv mértföld-jelzője mutatja.

Az alanyi és tárgyi elmélet a részesség területén.

I.

Az okság törvényének tana.

A részesség területén a legnagyobb feladat, hogy a közreműködők befolyásának minőségét és mérvét meghatározhassuk. Minden küzdelem ennek a célnak a szolgálatában áll. Ha pedig valamely eredményre ható tényezők mennyiségi vagy minőségi erejét kutatjuk, akkor az okság törvénye áll előttünk. Semmi kétség tehát, hogy a részesség tanának gyökere az okság tanában keresendő. Mióta tudományosan foglalkoznak a részesség tanával, nem is kételkedtek azon, hogy a részességi fajok megállapítása legnagyobb részben attól függ, minő elveket ismerünk el jogosultaknak az oksági elmélet területén. A ki arra az álláspontra helyezkedik, hogy az eredményt előidéző feltételek között nincs különbség, hogy valamennyi egyenértékű szemben az oszthatatlan eredménnyel: az előtt fölösleges fáradság annak a vizsgálatába bocsátkozik, hogy minő tevékenységet fejtett ki valaki, mert hisz a tevékenység különbségére nem alapíthatja a részességi fajok tanát. Annak másutt kell keresni a határköveket. Ha ellenben valaki arra az álláspontra helyezkedik, hogy a ható erők, a melyek valamely eredményt létrehoznak, nem egyenlők, hogy kisebb és nagyobb erők működnek közre valamely eredményben: úgy oksági elmélete segítségével a bűncselekmény ható erőit a közreműködés mennyisége és minősége szerint szétválaszthatja. Semmi sem bizonyosabb ennél fogva, hogy az okság tanának e két sarkalatosan eltérő felfogása képezi a büntetőjogi tárgyi és alanyi iskolák tulajdonképeni háttérét. A logika kérlelhetetlen ereje követeli, hogy az, a ki a külső tevékenységben az eredmény szempontjából meg tudja különböztetni a nagyobb és kisebb ható erőket, a ki kitudja a feltételek közül választani a döntő jellegű feltételt, az az érzékieleg észrevehető külső tényezőket nem hagyhatja felhasználatlanul akkor, midőn arról a kérdésről van szó, ki a

segéd, ki a társtettes. Ellenben a kire nézve minden külső tevékenység a képzelt egyenlőség nagy összhangjába olvad fel: ez arra van utalva, hogy a lélek bensejében, a saját és idegen érdekekben vagy az érdek önállósága- vagy önállótlanóságában keresse az elválasztó vonalat. Nem lehet feladatom az okság törvényének tüzetes kifejtése,¹⁾ de annyit, a

¹⁾ Ennek az igénytelen tanulmánynak a keretét messze túlhaladná, ha e századnak egyik sokat vitatott bölcsészeti és természettudományi elemekkel telített szövevényes kérdését, az *okság tanát* egész terjedelmében felölelném. A természettudomány és bölcsészet kölcsönöztek a jognak e fogalmat. Stuart Millnek a deductiv és inductiv logikáról írt nagy műve (I. rész 5-dik fejezet, 6-dik fejezet), Schopenhauer, Sigwart és Herbart bölcsészeti munkái képezik majd minden büntetőjogász ezen irányú vizsgálódásának alapját. Carpzov, Böhmer, Feuerbach, Stübel, Krug, Luden, Pernice művei kiterjeszkedtek az okság problémájára. Leginkább az ölési cselekményeknél foglalkozott vele a régibb német irodalom. Itt uralkodott a »letalitas... absoluta«, »relativa«, »in abstracto«, »in concreto«, a »per se« és a »per accidens«. A bölcsészet, különösen a Wolf iskolája, nagy előszeretettel foglalkozott a kérdéssel. A század elején még a törvényhozások oksági szabályokban bővelkedtek. (Például az 1813. bajor törvény, sőt az 1852-diki ausztriai is.) Beható tanulmányt írt Bar (Die Lehre vom Causalzusammenhange im Rechte, besonders im Strafrechte). Buri »Über Causalität und deren Verantwortung« című műve, mely annyi bírálat tárgyává tétetett, mindenesetre nagy irodalmi jelentőségre emelkedett. Érdekes fejtegetéseket találunk Geyernek a Goldammer Archiv. XIII. kötetében (1865) közzétett tanulmányában (»Zur Lehre vom dolus generalis und vom Causalzusammenhang«), ki Hälschner (Das gemeine deutsche Strafrecht (1881) 104. §., Liszt (Lehrbuch des deutschen Strafrechts) és Glaserrel (Abhandlungen aus dem österreichischen Strafrecht), együtt azt az elméletet fejtegeti, hogy minden eredmény föltétele annak oka is. Janka (Das österreichische Strafrecht (1884) 39. §., Berger (a Grünhut folyóiratában IX. kötet 735. 736. lapok), Hertz (»Das Unrecht und die allgemeinen Lehren des Strafrechts«), Borchert (Strafrechtliche Verantwortlichkeit für Handlungen Dritter), szintén ehhez az iskolához tartoznak. Maga Buri több helyütt úgy nyilatkozik, hogy elméletét a Köstlin, Berner és Hälschner által tanított azon tételtől származtatja, mely szerint minden erő, a melyekből a bűnös eredmény keletkezik, az eredményre nézve egyenlően lényeges és egyetlen erő sem mellőzhető a nélkül, hogy az eredmény concret léte kérdésessé ne váljon. »Hieraus glaubte ich — mondja — (Gerichtssaal XXIX. kötet »Zur Causalitätsfrage« 269. lap) als Consequenz ableiten zu dürfen, dass jede Mitwirkamkeit den ganzen Erfolg verursacht.« Az említettekén kívül számos értekezésben védi álláspontját. A Gerichtssaal XXXII. kötetében »Verursachung und unterlassene Verhinderung« (93. lap) »Versuch und Causalität« (372. lap) cím alatt írt. Magára a részességre vonatkozólag, a »Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft« című folyóiratban »Über Causalität und Theilnahme« című értekezése jelent meg. Meyer tankönyvének általános részéről a Gerichtssaal XXVIII. kötetében írt bírálatá szintén e kérdésre terjed ki. Bar szerint pedig az okozatosság csak addig terjed, a meddig a bűnösség, mert valamely bűnös eredménynek okát akkor képezi az emberi tevé-

menyi a részesség tanának szempontjából szükséges, ki kell emelnem.

kenység, ha ez az élet szabályait megsértő módon a különben rendszerint lefolyó okozatosság útjába vág és ennek következtében az okozatossági folyamatot megváltoztatja. Az élet szabálya azonban a törvény. Szabályellenesen cselekedni ennél fogva annyit jelent, mint törvényellenesen cselekedni. És mivel törvény ellen vagy dolo vagy culpa lehet véteni, ennél fogva csak a szándékos vagy gondatlan cselekvő lehet valaminek oka; a szándék ugyanis közvetlen, a gondatlanság pedig közvetett okozatosság. Bar elmélete éles bírálat tárgyává tétetett. Binding a »Normen« című éles elméjű művében, Ortmann a »Zur Lehre vom Causalzusammenhang« című értekezésében (Golt-dammer Archiv XXIV. kötet (1876), Lammasch a Grünhut folyóiratának IX. kötetében (Handlung und Erfolg), Liszt (Lehrbuch des deutschen Strafrechts 1884. második kiadás 30. §. 6. sz.), Wächter (Vorlesungen über deutsches Strafrecht 1881. 78. §.). Hälschner (Gemeines Deutsches Strafrecht I. 1881.) erős kritika tárgyává tették Bar elméletét. Szemére lobbantották, hogy az élet szabályát a törvényszerűséggel azonosítja. Pedig a statistica és sociologia tanítják — úgy mond Lammasch —, hogy a bűntények bizonyos száma az élet közönséges folyamatához tartozik. Binding, Buri, Hertz azzal a megjegyzéssel akarták az ő tanát ad absurdum vinni, hogy Bar elmélete szerint törvényszerű jelenségek sohasem volnának *okozhatók*, hanem csak jogellenességek. Bar elmélete mindinkább háttérbe szorul. Zittelman legnevezetesebb követője. Az okság és a bűnösség kérdésszerű összehasonlítása nem is vezetett a kellő eredményre. Különösen messze esünk a problema megoldásától, ha a philosophia okozatosságát akarjuk teljesen érvényesíteni. *Minden előzmény összesége képezi valamely eredmény okát.* Ez a philosophiai okfogalom. Ez az okozatossági fogalom azonban teljesen használhatatlan a büntetőjogban és az életben. A világ kezdetéig, sőt a végtelenség fogalmáig vezet a bölcsészeti okozatosság fogalma. Az egyedül kézzelfogható, a mit — Birkmeyer, (Gerichtssaal XXXVII. kötetében 257—357. lapok) szerint — a bölcsészeti okfogalom a büntetőjognak nyújt, abba a tételbe vonható össze, hogy azt valamely bűnös eredményért semmi esetre sem lehet büntetőjogi felelősségre vonni, a ki legalább annak egy föltételét nem teljesítette. Igen természetes, hogy a büntetőjog nem elégedhetik meg a bölcsészeti okozatosság fogalmával. Oly okfogalom után kell törekednünk, mely a bűnös eredmény okát emberi tevékenységre vezeti vissza. Az egész tan súlypontját a büntetőjog szempontjából az képezi, hogy az eredmény egyes előzményei, föltételei közül mi tekintessék büntetőjogi értelemben oknak? Sem az az elmélet, mely szerint *okul az eredmény azon föltétele tekintendő, mely az eredményt szükségképen előidézi* (ezen elmélet már e század elején Stübel sikeres támadása következtében dőlt meg), sem az az elmélet, mely szerint okot képez *minden együttműködés, mely valamely eredményt előidézett, tehát minden föltétel* egyúttal ok is, kielégítőnek nem tekinthető. Az első nem lehet kielégítő, hisz *szükségszerűleg* csak is valamennyi föltétel együtt idézi elő az eredményt. De nem lehet kielégítő a második elmélet sem. E szerint minden föltétel egyúttal ok. Ez éppen úgy a végtelenig vezet, mint a philosophiai okfogalom. A föltételekből kell minden esetre kiindulnunk és kétségkívül a föltételek között mindig van olyan, mely hatályosabb a többinél, és itt van a büntetőjogi ok-fogalom csirája. Birkmeyernek műve (Über Ursachenbegriff und

Mindenekelőtt külön kell választanunk az okságot a bűnösségtől.¹⁾ Bar, Krug és Iuden tévedéseiből levonhatjuk

Causalzusammenhang im Strafrecht) rendkívül nagy szolgálatot tett az okság tanának megtisztításában. Bennekte, a ki sokban eltér Birkmeyertől, a Zeitschrift V. 730. lapon így szól a műről: Die Schrift enthält unstreitig das Beste, was in der Zeit über das Thema geschrieben worden ist.

Habár az okság elméletének legfontosabb feladata éppen az, hogy az ok karakterét megállapíthassuk: mégis egy másik és nem kevésbé nevezetes feladat az oki összefüggés úgynevezett megszakításának tana. Ezen a téren is lényeges és elismerésre méltó szolgáltatásokat tett legfőbb bíróságunk: a magyar kir. curia. Több esetben szépen emelte ki azokat a mozzanatokat, a melyek megtörik az okság folyamatát és mint új oksági láncz törnek be az események sorozatába. A tétel maga nem nehéz, mert egyszerűen azt mondhatjuk, hogy az »oki összefüggést azok az események szakítják meg, a melyek az eredménnyel szemben egy teljesen új, önálló oklánczolathoz tartoznak«. Ilyenkor az eddigi feltétel-viszony megbomlik, és valóban úgy áll a dolog, hogy az eredmény az eseményt megelőző föltételekhez már nincs kötve, hanem más föltételek ható ereje lép közbe. Ha valakit megsebesítenek és ezt villám sujtja: a sebesítés föltétele ugyan a sérülésnek, de nem a halálnak, mert a halált a villám okozta.

Nem lehet feladatunk annak bővebb kifejtése sem, hogy megvan-e szakítva föltétlenül az oki összefüggés, ha az okfolyamatba közbelép egy más embernek szabad akarat-elhatározásból származó tevékenysége. Tudjuk, hogy ezen a téren: egyfelől például a Buri iskolája és a Reichsgericht, Ortmann (Zur Lehre vom Causalzusammenhang), Hertz stb. minő állásponton vannak és minő álláspontot foglal el például az okság tanának egyik legalaposabb bűvára Birkmeyer.

Tévednek azok, a kik azt hiszik, hogy az akarat-szabadságból következik az a tétel, mintha minden szabadakaratú emberi tevékenység azt az oki folyamatot, a melybe közbelép, megszakítaná. Ez nem mindig új és az első oksági folyamatától nem is önálló független oksági láncz-sor. Szépen mondja Birkmeyer: »Die aus freiem Willen hervorgegangene menschliche Thätigkeit ist zwar stets der Anfang einer neuen Kausalkette, aber nicht nothwendig einer in der Erzeugung des Erfolges selbstständigen und von der früher begonnenen Causalität unabhängigen Causalkette, sie duldet allerdings keine Ursache hinter sich aus der sie selbst als Erfolg hervorgegangen wäre; aber sie duldet Bedingungen hinter sich ohne deren Existenz sie selbst nicht eingetreten wäre, sie duldet zeitlich vorausgegangene oder nachfolgende Bedingungen neben sich, ohne welche sie den Erfolg nicht erzeugen könnte, ja sie duldet selbst zeitlich vorausgegangene oder nachfolgende Ursachen neben sich, mit denen zusammen sie den Erfolg erzeugt.«

Ezeknek az eszméknek a segélyével lehet a felbujtás oksági tanát helyes alapokon felépíteni. A felbujtó egy feltételt teljesít, a mely a tettest szabad elhatározásra bírja a büntény elkövetésére. A felbujtó ilyenkor nem oka a bünténynek, mert az okozatosságot a tettes hozta létre, de azért a felbujtó az eredménnyel, a feltétel és az eredmény közötti kapcsolatban, tehát a tágabb értelemben vett okviszonyban áll.

¹⁾ A Curia 1891. január 23-án 9282. sz. alatt kelt határozatában szóról-szóra átveszi a következő oksági tant: »Az okozatosság

a tanulságot: mert előttünk a zürzavar, melyet a bűnösség összevegyítése az okság törvényével teremhet. Az okság törvénye csak a térben és időben történő változásokra vonatkozik. A bűnösség ellenben a szándék és a gondatlanságból áll. Mindkettő kívül fekszik az okság keretén. Az első kérdés, a mi a büntetőjogász elé ezen a területen tolu, az, hogy a büntetőjog a bölcsészeti ok-fogalommal boldogulhat-e? A bölcsészet azt tanítja, hogy ok az, a mi az eredményt szükségképpen létrehozza. Csakhogy nem egy föltétel szokta az eredményt létrehozni, hanem számos föltétel hozzájárulása kívántatik ahhoz, hogy az eredmény szükségképpen létrejőjjön. Következőleg a bölcsészeti okfogalom szerint az eredmény minden föltételének összessége képezi az okot. Amde ezzel az okfogalommal valóban nem boldogulunk. Ha én azt kérdezem, ki okozta a gyilkosságot: a bölcsészeti okfogalom azt válaszolja nekem, hogy a gyilkos is teljesített egy föltételt, de a világ teremtéséig vissza lehet vinni a föltételek sorát, mert az előzmények összessége képezi az okot.¹⁾

kérdésének tárgyát képezi az érzéki világ jelenségeinek láncolata, a természeti erőknek egymásra hatása, tekintet nélkül arra, hogy ezen hatás akarattal bíró és gondolkozó lénytől származik-e vagy nem.» (Jogi Szemle IV. kötet 7. sz. 208. lap.)

¹⁾ Midőn a curia az 1. sz. jegyzet alatt hivatkozott ítéletében az ok-fogalmat kifejti: akkor a bölcsészeti okfogalomról beszél. Feladatául tűzte ez az ítélet magának azt, hogy az okot szembeállítsa az »indok«-kal. Igen tévedne az, a ki azokat az oksági tételeket, a melyeket itt Stuart Mill, Binding és Lammasch műveiből szóról-szóra összehordva találunk: úgy akarná magyarázni, hogy a curia ebben az ítéletben a büntetőjog területén használható és különösen a magyar büntetőtörvény tételeiben kifejezésre jutott oksági elméletet akarta volna kifejteni. Itt a curia világosan a bölcsészeti okfogalommal dolgozott, mert célja az volt, hogy kimutassa az ok és indok (motivum) között a különbséget. Ezt a curia egészen határozottan ki is mondja. »Az ok — philosophiai értelemben — így szól a Curia — az egybevett pozitív és negatív feltételeknek foglalatja, az események, eventualitások összessége, melyeknek megvalósultával az eredmény kikerülhetetlenül bekövetkezik«

»Az ok azon előzet (antecedens), a melyre az eredmény változatlanul következik.« Kimondja azt is a curia, hogy »csupán a tudományos és nem a vulgaris értelemben vett okról áll azon tétel, hogy azt sajtószzerűleg követi az eredmény«.

Ki kételkednék azon, hogy a curia akkor, midőn így szól: »Okozni annyit jelent, mint valamely eredményt szükségszerűleg létrehozni« vagy »az eredmény valamennyi feltételének összessége, a miben egyedül található annak oka, mindig szükségszerűleg hozza létre azon eredményt« nem a büntetőjogban használható okfogalomról, hanem a bölcsészeti okfogalomról beszél. A curia számos ítélete igazolja, hogy a bölcsészeti okfogalom mellett ismer egy másik okfogalmat, a magyar büntetőtörvény tételeiben lefektetett büntetőjogi okfogalmat.

A bölcseészeti okfogalom — igaza van Birkmeyernek — csak arra figyelmezteti a büntetőjogászt, hogy oksági viszonyba ne hozzuk oly valakit az eredménynel, a ki ennek egyetlen föltételét sem teljesítette. Nem azt akarjuk ezzel mondani, hogy a büntetőjognak külön oksági törvénye volna. Nincs és nem is lehet, mert hisz a büntetőjog is elválasztja az okságot a bűnösségtől. A büntetőjog is elismeri, hogy az okság nem a jog által teremtett fogalom. A természetben nem uralkodhatnak más oksági törvények, mint a jog területén. A különbség csak az, hogy mi bizonyos határig megyünk csak vissza az eredmény okának megállapításában és azon a határon túl jogi jelentőséget az okság viszonyának nem tulajdonítunk. A büntetőjognak a társadalmat védő célja szabja elénk a határt, meddig bir reánk nézve érdekel az okság. Ez a cél mutat arra a határköre, a melyen túl már nem követjük az okság folyamatát.¹⁾ Nem azt állítjuk, hogy in rei veritate a határ-

¹⁾ Nem állíthatjuk, hogy hazai judicaturánk az oki összefüggés kiterjesztésének irányát követné, ellenkezőleg, különösen kezdetben, oly esetekben sem állapította meg az oki összefüggést, a mely esetekben ahhoz kétség nem fér. A Curia éppen ennek a megszorító iránynak állta útját és valóban dicséretreméltó munkát végzett.

Helyesen emeli ki Heil Faustin a testi sértésről írt igen jeles dolgozatában (Jogtud. Közlöny 48. sz. 1891.), hogy a legnagyobb tévedésre az u. n. közreható közreműködő okok — *concausa* — szolgáltatott alkalmat. Ha súlyosabb eredmény — úgymond Heil — csak a sérült egyéni testalkatánál fogva következett be, gyakorlatunk az okozati összefüggés megállapíthatóságában kételkedett, s határozottan kizárta azt akkor, ha azokról az egyéni körülményekről a tettesnek nem volt tudomása. Még határozottabban s makacsabban ragaszkodtak alsóbiróságaink az okozati összefüggés kizárásához akkor, ha a sérültnek a sértés utáni magatartása vagy mulasztása — pl. orvosi segély igénybevételének elmulasztása, vagy az orvos rendeleteinek meg nem tartása, vagy orvosi segély helyett kuruzslók segélyének igénybevétele, vagy hibás orvosi gyógykezelés működtek közre a súlyosabb eredmény előidézésénél, mely a közbejött körülmények nélkül a szakértői vélemény szerint be nem következett volna.

A m. kir. Curia erre vonatkozó judicaturáját Heil a következőkben ismerteti. Ezekben az esetekben a Curia az oki összefüggést megállapította.

Így:

a) Midőn a 303. §-t megállapító súlyos eredmény nem volt közvetlen következménye a fadarabbal történt megverésnek, hanem annak, hogy a görvélyes sérült a nedves hideg földön fekvé maradt. Mert tekintettel arra, hogy a testi sértésből, habár közbeneső okok behatása folytán kifejlődő súlyosabb következményekért a felelősség azt terheli, a ki a testi épségnek jogtalan megtámadása által az okozott sérülésből eredő súlyosabb következmények kifejlődhetésének, vagy azzal okozatos összefüggésben való bekövetkezésének okozója volt.¹⁾

könél megszűnt az okság folyamata: hanem azt állítjuk, hogy a mi a határvon túl van: az a büntetőjogászra nézve közönyös. Nekünk úgy kell felépíteni okfogalmunkat, hogy az előidézett eredmény okául az ember cselekvényét állíthassuk oda. Nekünk fölismerhető és bebizonyítható

b) Az arcot ért lövés esetében a sérülés 20 napon felüli tartamát az orvosi vélemény ártalmas háziszerek alkalmazásának tulajdonította. A kir. ítélő tábla ellenében, mely csak husz napot meg nem haladó sérülésért állapította meg a tettesnek felelősségét, a m. kir. Curia a bekövetkezett egész eredményt számította be; »mert valamely törvényellenes cselekmény egyenes következményeinek teljes beszámítását, s így a cselekvőnek a cselekedetével egyenes okozati viszonyban levő következményekért való teljes felelősségét nem szünteti meg, s nem is szállítja alább az a körülmény, hogy ezen következmények bizonyos módon vagy bizonyos intézkedések által elháríthatók vagy megszüntethetők lettek volna«. ¹⁾

c) Ugyanígy lényegileg egyező indokolással, midőn a 4 heti betegséget rendes orvosi kezelés igénybe vételének elmulasztása okozta, holott orvosi segély mellett a sértések az orvosi vélemény szerint 20 nap alatt begyógyultak volna. ²⁾

d) Nem vétetett kizártnak az okozati összefüggés az egyik szem látóképességének elvesztése esetében a miatt, hogy a megvakulás csakis a gondos ápolás hiányának és ügyes gyógykezelés elmulasztásának tulajdonítandó. ³⁾

e) Hason esetben: »az okozati összefüggést a szemnek késsel való megszurása és a szem látó-tehetségének elvesztése között nem szünteti meg az, hogy a látó-tehetség a sértett magatartásának szabályszerűsége, az orvosi rendelet megtartása, s helyes kezelés mellett meg lett volna menthető«. ⁴⁾

f) Érdekes eset, melyben a bántalmazás »eskórnak súlyos alakban (a 303. §-t megállapító) fellépését« vonta maga után, azonban csakis már a bántalmazás előtt, habár csak »igen gyenge állapotban létezett eskór« folytán. Az orvosi vélemény szerint a bántalmazás nélkül a sértett nő állapota talán haláláig olyan maradt volna, mint volt, azaz a kóros állapot fokozottabb arányokat nem vett volna fel. A tettes a súlyos eredményért tartozott felelni, mert »a fizikai állapot, mely az alkalmazott külbefolyás előtt már létezett, nem szünteti meg az ehhez járuló cselekvőségnek, külbefolyásnak az eredményt okozó minőségét«. ⁵⁾

g) De még a legujabb időben is az elsőbírátság kizárta az okozati összefüggést a szem látó-képességének elvesztése és vádlott ténykedése között, minthogy a seb csak azért vált veszélyessé, mert sérült a gyógykezelést elmulasztotta, s orvosi segélyt igénybe venni nem akart. A téves felfogást mindkét felsőbírátság helyesen utasította vissza.

Mindezekben az esetekben a törvény által megvont határok között maradót okozati összefüggés kétségtelen, mert az elősorolt esetek mindegyikében az eredményt, habár más tényezők közreműködésével, a bántalmazás okozta.

¹⁾ 1883. évi április 19. 14089. sz. U. o. VI. k. 245. l.

²⁾ 1883. évi okt. 11. 4047. sz. U. o. VII. k. 179. l.

³⁾ 1887. évi decz. 21. 3969. sz. U. o. XVI. k. 255. l.

⁴⁾ 1890. évi jun 17. 90. sz. Jogt. Köt. 18°. évi 28. l.

⁵⁾ 1890. évi okt. 10. 3918. B. J. T. XXII. k. 116. l.

emberi cselekedettel van dolgunk. Az előzmények hosszú láncolatát nem tagadjuk, de feladatunk körén kívül áll a végokig visszamenni.

A *törvényes tényálladék* szabja meg nekünk az okság határát. Következésképp a tételes törvény határozza meg az okság terjedelmét. Ezt gyakran elfelejti sok német theoretikus, midőn az okság területét zavarják. A problema nagyságával jár, hogy homlokegyenest ellenkező oksági tanokra találunk.

Egyik elmélet a föltételt az okkal azonosítja. Minden föltétel egyúttal ok.

A másik csoport arra törekszik, hogy a föltételek közül egyet, t. i. a legszorosb értelemben vett okot kiválassza. De a föltételekkel foglalkozik valamennyi. Az tehát bizonyos, hogy az eredmény egy föltételét teljesítenie kell annak, a kiről azt állítjuk, hogy cselekvése okviszonyban van az eredménnyel. Az okviszony természete hozza magával, hogy ha az összeszerű eredménynek csak egyetlen föltétele hiányzik is: úgy az az eredmény nem állana be. Ebből következik, hogy az okviszony alatt a cselekvés és az eredmény között létező oly kapcsolatot értünk, hogy az eredmény úgy a hogy történt, meg nem történik, ha a föltételt képező valamely cselekedet elmarad. Már most némelyek ebből arra a következtetésre jutnak, hogy a feltételek mind egyenértékűek. Buri ennek a tannak a legerélyesebb hirdetője. Ok szerinte az eredmény föltételeinek összessége. Ezt a tételt egyértelműnek tartja azzal, hogy az eredmény minden egyes feltétele is ok. Buri tana uralkodik a Reichsgericht több büntető ítéletében.¹⁾ Nagy nevek csatlakoznak oksági elméletéhez. Hogy csak néhányat említsek, Liszt, Glaser, Hälschner. De ezek nem vonják le az elfogadott oksági elméletből oly szigoruan a következtetést, mint ezt Buri teszi. Az tagadhatatlan, hogy Buri az ő elmélete szerint a legkövetkezetesebben és legrendszeresebben építi fel oksági elméletén a részességi elméletet. Elmélete szerint a részesek, épp úgy mint a tettes, feltételeket teljesítenek. Feltételeket, a melyek az eredményre nézve egyenértékűek. Valamennyi egyenlően oka a bünténynek. Mindenik részes csak úgy mint a tettes az egész eredményt okozza. Már most mi természetesebb, hogy az, a ki ilyen oksági elmélet

¹⁾ Sajátságos, hogy a judicatura egységének legfőbb öre: a német Reichsgericht polgári és büntető tanácsa az okság tanában ellentétes állásponton áll. A polgári tanácsok az ok és feltétel közötti megkülönböztetés elvének hódolnak; ellenben a büntető tanácsok legtöbbször a feltételek azonosságának álláspontját követik.

alapján áll: a részesség területén a külső tevékenység alapján részességi fajokat fel nem állíthat.

Ellenben azok, a kik valamely eredmény föltételeinek tövőleges hatásában az egyenértéket föl nem tudják fedezni, a kik tehát a föltételek között különbséget tudnak tenni, a kik azt tapasztalják, hogy minden eredmény különböző mennyiségű sőt minőségi erőknak az eredménye, hogy az egyik föltétel inkább, a másik kevésbbé okozta az eredményt, hogy az egyik föltétel *az eredménynek határozott jellegét* kölcsönöz: azok előtt nincs akadály arra nézve, hogy külsőleg fölismerhető tevékenységi mozzanatokban lásák a részesség fajainak elvi különbségeit. Az, hogy mindenkit megnyugtató módon nem sikerült ennek a csoportnak a föltételek közül kiválasztani az ok-ot: semmit sem bizonyít a mellett, hogy a föltételek egyenlőségét hirdessük.

Elismerem, hogy a Binding¹⁾ vagy a Birkmeyer²⁾

¹⁾ Binding tanát igen röviden a következőkben foglalom össze: Binding abból a képzetből indul ki, hogy az eredményre nézve kedvező és kedvezőtlen föltételek egymással küzdelemben állanak. E két irányu föltételek egyensúlyát képzelve, azt a föltételt nevezi oknak, a mely azt eszközli, hogy az eredményre nézve kedvező föltételek az eredményre nézve kedvezőtlen föltételek fölött túlsúlyra (Übergewicht) emelkednek. Ez pedig úgy történik, hogy vagy megerősíti az eredményre nézve kedvező föltételeket vagy meggyöngyíti az ellenkező irányban ható erőket. Tulajdonképen tehát ok az a cselekvény lenne, a mely az eredményre nézve döntő irányu.

Binding elméletét követik Olthausen, Ortmann. Meyer Hugo is az ő iskolájához tartozik. Szerinte ok az a cselekvény, a mely a meglevő körülményeknek az eredményre nézve döntő irányt adta.

Binding elméletét élesen bírálja Merkel (Tankönyv 103. lap). Elmélete — úgy mond — abban a hibában szenved, hogy imaginarius föltevésből indul ki. Abból a föltevésből, mintha olyan föltétel, a milyent ő okul kiválaszt, egyáltalában léteznék. Arra a bizonyos egyensúlyra nézve valójában az eredményre nézve kedvező tények és a leküzendő akadályok összeségének egymáshoz való viszonya a döntő. (»Für jenes Übergewicht ist in Wahrheit das Ganze der einem Erfolge günstigen Faktoren in seinem Verhältnisse zu dem Ganzen der zu überwindenden Widerstände entscheidend.) Ez a viszony pedig áll a világ kezdetétől fogva.

Csak a világfolyamat törvényszerűségét áttörő csodaként gondolható el az, hogy valamely esemény az eddig nem létezett szükségszerűségel következék be, vagy a mi ezzel egyértelmű, az eredményre nézve kedvező tényezők túlsúlyát létrehozza. Ilyes valamit pedig nem lehet az oki összefüggés requisitumául elfogadnunk.

Nézetem szerint Merkel túllő a célon, midőn betűmagyarázatban részesíti a Binding elméletét. Ennek igazi jelentősége az, hogy a föltételek között van olyan, a melynek túlnyomó jelentősége van és ez az ok. Helyesen emeli ki Birkmeyer (Über Ursachenbegriff und Causalzusammenhang im Strafrecht.): Binding wollte in jener Ausführung wohl nichts anderes geben, als eine Versinnbildlichung des einfachen Gedankens, dass die Ursache die überwiegende unter den

oksági tana ellen több kevesebb kifogással lehet élni: de ez nem ok arra, hogy az élet tapasztalatai előtt szemet hunyva, az emberi cselekedet különféle mennyiségeit teljesen egyenlőssítsük csak azért, mert nincs meg a jó fogalmi meghatározásunk az okra szemben a feltételekkel. Az utóbb

Bedingungen sei; er wollte dem Richter es anschaulich machen, wie er zur Bildung seines freien Ermessens hinsichtlich der Verursachung im einzelnen Fall gelangen könne, ohne dass er ihm die Unmöglichkeit eingemuthet hätte, zu diesem Behufe wirklich in jedem concreten Causalitätsverlauf den Moment zu fixiren, wo die zum Erfolg hinwirkenden und die dem Erfolg wiederstrebenden Bedingungen im Gleichgewicht sich befanden.«

²⁾ Birkmeyer (Über Ursachenbegriff etc.) kifejti, hogy a tág bölcsészeti okfogalom helyett a büntetőjogásznak szűkebb vulgaris okfogalomra van szüksége. Ez egyúttal a büntetőjog tudományos okfogalma. Kiindul abból, hogy az ok fogalmát csak a feltételek területén kereshetjük. A mely cselekvény nem föltétel: az nem lehet ok sem. Kimutatja azután, hogy az oknak az a fogalmi meghatározása, hogy az *ok egyenlő a feltételek összeségével*, a büntetőjog területén épp oly használhatatlan: a mily használhatatlan az a fogalmi meghatározás, hogy az *eredmény minden föltétele egyúttal ok is*. Ha így áll a dolog: akkor a büntetőjog területén az okot abban a föltételben kell megtalálnunk, a mely az eredmény létrehozásához többel járult, mint az egyéb hozzájáruló föltételek. Ezzel nem tagadja Birkmeyer azt, hogy a többi feltételek is közreműködtek az eredmény létrehozásában. De a gyakorlati szükség azt követeli, hogy egyet a föltételek közül kiemeljünk. A dolog természete pedig azt parancsolja, hogy ez a föltétel az eredményre nézve leghatályosabb föltétel legyen. Az ellentétben éppen azt tagadja, hogy az eredményre nézve az egyik föltétel hatályosabb lehet mint a másik. A mennyiben azonban ezt a tételt csak arra alapítják, hogy valamely eredményre nézve a föltételek mindegyike nélkülözhetlen, ezzel csak minden egyes feltételnek tagadólagos (negatív) jelentőségét emelik ki, de nem a tevőleges (positív) jelentőségét. Itt pedig a tevőleges hatásról van szó. Már pedig komolyan ki tagadhatná, hogy valamely csalásban, két ravasz fondorlattal elkövetett tévesztés közül, az egyik hatályosabb volt a tévedés létrehozására mint a másik, hogy az egyik adag méreg inkább eredményezte a halált, mint a másik. És végre valóban lehet-e azt tagadni, hogy A. a gyujtogatáshoz tevőlegesen többel járult mint B., ha az utóbbi csak a gyujtóanyagot szolgáltatva, A. pedig a gyujtást végrehajtotta. Annyi bizonyos, hogy a gyenge emberi erőnek bizonyos körülmények között csaknem lehetetlen teljes határozottsággal az egyes föltételek hatásának különböző mértékét fölismerni. De ez nem ingatja meg magának a fogalomnak a helyességét, ez csak egyes eseteknek a fogalom alá vonását érinti. Itt pedig kiségit a józan bírói mérlegelés szabadsága.

Kimutatja azután Birkmeyer, hogy a német tételes jog is megkülönbözteti az okot a feltételtől, még pedig az eredményre kiható tevékenység mérve szempontjából. A német btk. 47. és 49. §§-ai ugyanis nem az akarat különbözőségére, hanem a tevékenység hatásának különböző mértékére alapítják a társtettes és segéd közötti különbséget.

A német btk. — mondja a Lehre von der Theilnahme etc. című művében — a tettesség mellett a részesség külön bűnösségi

említett írók valamennyien abból indulnak ki, hogy a bölcsészeti okfogalom az ő számtalan és beláthatatlan föltételeivel nem használható. Egy sem hűny szemet az előtt a tapasztalati bizonyosság előtt, hogy ha többen közreműködnek valamely eredmény létrehozatalán: úgy nem mindenkinek van egyenlő része az eredményben.¹⁾

alakját ismeri, mely az I. rész III. fejezetében 47—50. §§-okban foglaltatik. Ennélfogva részesség alatt csak a büntényre vonatkozó azt a közreműködést érti, a mely nem képez tettességet. Ebben az értelemben azután a *részest* számos szakaszban egyenesen szembeállítja a *tettséssel*, a ki az egész eredményt saját tevékenységével okozta. Ilyenek a német büntető törvénynek 50. 63. 257. §-ai, a német bíróalmi perrendtartásnak 3. §-a. Már ezzel megtagadja a német btk. az alanyi elméletet. Nem ismeri el, hogy mindenki, a ki az összszerű eredményre közreműködött, egyenlően *okozta* az eredményt, hogy tehát valamennyi *tette*se az eredménynek. Maga a részesség fejezete egyenes tiltakozás ama tétel ellen, mely egyenlősíti a közreműködés minden fajtát. A részesség fejezetében meg van különböztetve a társtettes (47. §.), a felbujtó (48. §.), a segéd (49. §.). A 49. §. megkülönbözteti az intellectualis és physikai segédet. Az 50. §. pedig mindezeket szembeállítja a tettséssel. A tételes jog szempontjából tehát más a társtettes mint a tettes, a felbujtó más mint a tettes és a társtettes, az értelmi segéd más mint az anyagi segéd. A különbséget pedig a tételes jog a büntényálladék tárgyi elemében találja fel. A törvényes tényálladék esekelvénye az tulajdonképen, mely okozza az eredményt (leghatályosabb feltétel). Ezért a tettességben látja a tételes jog az *okozást*, a társtettségben az *együttes okozást*, a felbujtásban és a segélyben a *föltételek teljesítését*. Es pedig a felbujtásnál az akaratsnak befolyásolását a büntényre való *elhatározás előtt*, az intellectualis segélynél az akaratsnak befolyásolását az *elhatározás után*, a physikai segélynél pedig az eredményre kiható physikai tevékenységet. (Es sieht in der Thäterschaft die Verursachung, in der Mitthäterschaft die gemeinschaftliche Verursachung des verbrecherischen Erfolges, in der Anstiftung und Beihülfe das Setzen blosser Bedingungen für den verbrecherischen Erfolg, und zwar bei der Anstiftung durch Beeinflussung des Willens des Verbrechers vor Fassung des Entschlusses zum Verbrechen, bei der intellectuellen Beihülfe durch solche Beeinflussung nach Fassung des Entschlusses; bei der physischen Beihülfe durch eine den Erfolg mitbedingende physische Thätigkeit.)

¹⁾ Merkel élesen bírálja az egyenlőségi elméletet ha ez igaz volna — mondja szerzőnk — ennek nagy, tán legnagyobb hordereje volna, minővel valaha tudományos elmélet birt. Ha valamely egyes eseménynek föltételei minőségileg és mennyiségileg egyenértékűek volnának: úgy ennek az életnek összes feltételei is egymás között okságilag egyenértékűek volnának, mivel a jelen élet összes eseményei számtalan közös feltétellehez levén kötvé, azt egységes habár complicált eseménynek lehetne tekinteni.

S minthogy ezek a föltételek tulajdonképpen az előző élet egész tartalmát minden tényezőjével és tulajdonságával magukban foglalják: ebből az következnék, hogy valamennyi tényező és tulajdonság egyenlő. Ezek szerint azután minden tudomány tartalma, a mely a való élettel foglalkozik, ebbe az egy tételbe volna összefoglalható: »minden egyenlő«.

Egy drámai előadásban, ha az első szereplő benbukik és ugyanez a sors éri a bejelentő inast két szóból álló szerepében: a színházi botránynak egyenlő ható tényezője-e mindkettő? Egy bűncselekményben az, a ki a gyilkot döfi a másik szívébe s az, a ki tanácsot adott, hogy mely időben lehet a ténnyt elkövetni, egyenlő föltételét teljesítette-e annak, hogy erőszakosan egy embert megfosztottak életétől? A ki a föltételek egyenlőségének elvét hirdeti: az megfélekedzik arról, hogy egyik nagyobb, a másik kisebb akadályt győz le. Helyesen jegyzi meg Merkel: »Die Überwindung verschieden grosser und verschieden gearteter Hindernisse, welche sich einem Erfolge entgegenstellen, für kausal gleichwerthig zu erklären, hat keinen verständlichen Sinn. Sie ist es überhaupt nicht und speciell nicht für den Standpunkt des Strafrechts.«

De különben is az élet minden nap bizonyítja, hogy ha valamely esemény történik, senki sem tulajdonít egyenlő fontosságot az előzmények összeségének. De nincs is érdekében senkinek azt kutatni, hogy mely föltételek összesége okozta az eseményt. Az esemény *sajátszerű tulajdonságának, egyediségének* tényezője után kutatunk. És a mint nem elégszünk meg azzal, ha valaki az előzmények összeségére utal: épp úgy nem elégszünk meg azzal, ha az esemény föltételeinek összeségéből valaki egyet tetszése szerint kiragad és azt állítja az esemény okául. Ha kitűzik a gyászlobogót egy középületre: azt akarom tudni, ki halt meg, s nem elégszem meg azzal a válaszzsal, hogy X. iparos készítette a zászlót, vagy hogy Y. kereskedőnél vették. Hogy pedig a zászlót abban az időben kitűzhették, annak egyik föltételét teljesítette az is, a ki készítette és az is, a kitől vették. Hiába tagadja bárki is, minden eseménynek van döntő tényezője. Oly tényezője, mely annak az eseménynek jellegét megadja. A többi tényezők csak hozzájárulnak, de az említett tulajdonsággal nem bírnak. Merkel elmésen jegyzi meg: »Gondoljunk csak arra az aesthetikai benyomásra, a melyet reánk a Sixtini Madonna képe gyakorol. A benyomás sajátosságának magyarázatát a mű tulajdonságaiban kell keresnünk, a melyek szerzőjének, Rafaelnek, szellemére utalnak bennünket. Arra azonban, hogy a szemlélő az adott pillanatban azt az aesthetikai benyomást nyerhette, számtalan ember a legkülönfélébb módon működött közre, pl. azok, a kik a képet egykor Drezdába hozták és az ottan levő képtárban fölállították, azok, a kik lehetővé tették, hogy a szemlélő az adott időben a teremben megjelenhetett. Mind ezeknek a személyeknek azonban az aesthetikai benyomás

sajátszerű jellegére semmi befolyásuk, vagy ki merné ezeknek tevékenységét egyenértékűnek nevezni a Rafael tevékenységével.»

Igazat kell adnunk Merkelnek, hogy meg lehet különböztetni azokat a döntő tényezőket, a melyek valamely eseménynek jogi, ethikai, társadalmi vagy aesthetikai jelentőségét alkotják. Mindig valamely eseménynek határozott oldala, tulajdonsága vagy vonatkozása az, a mi figyelmünket, érdeklődésünket fölkelti és ennek okát akarjuk tudni.

A causa hatályosságához kétségtelenül több concausa, több föltétel kívántatik, de ez nem zárja ki, hogy a döntő jellegű föltételt, mely valamennyi fölött kimagaslik, a causa jelentőségére emeljük. Van a föltételek között olyan, mely alkotó elem jelentőségével bir. És pedig ez így van az egész természetben. Ha magot vetek — mondja a szellemes berlini tanár Kohler — hogy az gyümölcsözzön, úgy a mag elvetésén kívül több föltétel szükséges. Szükséges a meleg, a föld nedvessége. Mégis csak az elvetés az ok, a többi a fejlődés föltétele, conditiója. Ezek a föltételek mindenesetre befolyanak arra, hogy a mag kikel-e vagy nem, de a mi kikel, arra nézve a mag a döntő. A magtól függ, hogy virág, palma vagy fenyőfa kel-e ki.¹⁾

A büntetőjog területén sincs másképen. Itt is ki lehet választani a causát. És pedig ez az a cselekmény, a mely a tényálladéknak egyediségét, lényét alkotja. Az a cselekvény, a mely nélkül a büntény nem is létesülhet. Az a cselekvény, a melyhez a büntetőjog különös része a büntetési záradékot fűzi. Az a cselekvény, a melyre utalva vagyunk, ha a tiltott eredmény oka után tudakozódunk. Ez semmi egyéb, mint a törvényes tényálladék cselekvénye.

Ki merné azonban azt állítani, hogy a törvényes tényálladék cselekvényén kívül más cselekvénynek nincs befolyása az eredményre. Senki.

A fölbujtó vagy segéd tevékenysége nem tényálladék-cselekvény, de mindenesetre oly föltétel, mely az eredmény létrehozásához hozzájárult.

A büntetőjog a fölbujtói és segédi cselekedetig ki is terjeszti a tágabb értelemben vett okság határát. De szigorúan az oksági folyamatot véve alapúl, azaz: a térben és időben történő külső cselekedetet és ennek eredményét, semmi kétség, hogy az eredménynek sem a fölbujtói, sem a segédi cselekvése a jellegét nem adja; a jelleget a tettes cselekedet adja. Ily értelemben mondhatjuk, hogy a szorosb értelemben vett

¹⁾ Studien aus dem Strafrecht. I. 83—84. lapok.

oktényező a tettes (társtettes) cselekedetben van.¹⁾ Úgy a főbújtó, mint a segéd, föltételeket valósítanak meg. Az egyik szabályosabbat mint a másik, de a leghatályosabb, a döntő jellegű oktényező kétségen kívül az: a ki elköveti azt a cselekvényt, a mely a büntetendő cselekmény egyéniségét, sajátyszerűségét, karakterét képezi.

Ha ennek a szellemi munkának az eredményét, a mely munkát az okkiválasztás nehéz területén Binding és Birkmeyer végeztek, ily módon alkalmazzuk a büntőjogilag figyelembe veendő cselekvények és ezek eredménye között létező kapcsolatra, akkor annak a »leghatályosabb«, annak a »kiváló« föltételnek oki jelentőségre emelése más színben tűnik föl előttünk, mint a midőn elvonatkozva a büntetőjogilag

¹⁾ A kuria 1891. november 27-én 8909. sz. alatt (L. BJT. XXIV. kötet 6. sz. vagy Jogi Szemle 1892. márczius 10-diki szám) kelt s alább bővebben ismertetett ítéletében hasonló elveknek hódol, midőn kimondja, hogy »a tettesség és segélyezés közti különbség meghatározásánál az »okozatosság« helyes elvének alkalmazása levén az irányadó«, kifejti, hogy a tettesség (társtettesség) fogalma az okozás fogalmával esik össze. »Az ily közreműködés, az ily cselekvőség nem másodrendű, hanem accessorius, nem a más által elkövetett büntetetre nyújtott segélyezés, hanem egyenesen a büntett tényálladékat másnak közreműködése mellett megvalósító, tehát »tényálladáki« vagy »elkövető« vagy tettes cselekedet.«

Ugyancsak a kir. kuria 1888. február 1-én 4471/1887. sz. alatt kimondja, hogy az oki és okozati egység képezi a BTK. 70 §-ának ténybeli föltételét . . . »a közös eredményt együttesen okozók mindegyike az általuk közösen létrehozott egész osztatlan eredményért együttesen és egyaránt felelősek«. (BJT. XVI. kötet 69. l.)

Az okság tanának helyes magyarázatára találunk a kuriának 1888. márczius 15-én 4453/87. sz. ítéletében is: Tekintve, hogy a 70. §-nak az az értelme, hogy azon esetben, ha a büntetendő eredmény okozására többen működtek közre akként, hogy a tettes akarát mindegyikben megvolt s ezen fölül mindegyikük tettes-cselekedetet is hajtott végre, habár egyikük sem hozta létre a büntetendő cselekmény valamennyi ismérvét kimerítő tettet, illetőleg eredményt, de mégis mindegyik a véghezvitt büntetttben megvalósult, az eredményben értékre jutott cselekedet, tehát a büntett ismérvei összességének egyik alkatrészét foganatosította, az esetben az ekként közreműködők mindegyike az együtt vagy közösen elkövetett büntetendő cselekménynek tettese, illetőleg tettetársas. (BJT. XVI. kötet 73. lap.)

Hogy az okozást a kuria a tettességgel vagy társtettességgel azonosnak veszi, igazolja az 1888. márczius 7-én 6626/87. sz. ítélet is. A kuria kifejti, hogy a 308. §. csak kivételes és subsidiarius törvényt képez. »Ezen törvényszakaszk kisegítő és kivételes természete már abból is kitünvén, — mondja a kuria — hogy habár jól meggfontolt és nem mellőzhető érdeknél fogva, mint a büntetendő eredmény okozóját rendeli büntetni azt, a kiről nem csak az nem állapítható meg, hogy azon eredményt szándékosan vagy egyáltalán okozta legyen, de még azt sem, hogy legalább részben az ő causalis cselekedetének, illetve közreműködésének is képezi-e okozatát ezen eredmény.«

relevans cselekvési alakoktól (fölbujtó, segéd, társtettes, tettes tevékenysége), nagy általánosságban teszszük kritika tárgyává azt a dicséretre méltó törekvést, a mely a föltételek képzelt egyenlőségének beláthatlan »mare magnum«-ából ki akar vezni.

Bármennyire iparkodik is Buri és iskolája a bűnösségi fogalommal zsilipeket rakni az egyenlő föltételek beláthatlan áradata elé: ez áttöri a zsilipeket és legtöbbször a bölcsészeti okfogalom áramlatába csap a judicatura, és bizony képtelennél képtelenebb oksági viszonyokról hallunk. Tökéletesen igaz, hogy ha arra a kérdésre: ez vagy az a cselekvény oki összefüggésben van-e az eredménnyel: igenlőleg válaszolunk, akkor ebben a válaszban még nem arra a kérdésre válaszolunk, hogy bűnös is-e? Amde nekünk oly oksági fogalomra van szükségünk, mely lehetővé teszi azt, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás kérdésében ne legyen szükségünk mindig a második kérdésre felebbezni, hogy bűnös-e az illető, hanem az első kérdéssel már eldönthessük a felelősség kérdését. Ha nincs causalitas, nincs felelősség. Viszont hány esetben, tulajdonképeni bűnösség nélkül, pusztá causalitas alapján megáll a büntetőjogi felelősség.

Már most ha igaz, hogy causalitas nélkül nincs bűnösség, (a mulasztó cselekményekre vonatkozó controversiát figyelmen kívül hagyva) causalitas mellett pedig ki lehet zárva a bűnösség: nézetem szerint oly büntetőjogi oksági tan, a melynek segítségével inkább elérhetjük azt, hogy az első kérdéssel, azaz az okság kérdésével eldönthetjük a büntetőjogi felelősség kérdését, többet ér, mint ha csaknem minden alkalommal oda vagyok utalva, hogy a második kérdéssel is foglalkozzam. Ha én azt a választ kapom, hogy Pál cselekvénye nem okozta az eredményt: akkor nem kell azt kutatnom, hogy bűnös-e.

Távol áll tőlem azt állítani, hogy Buri és iskolája teljesen átvette volna a bölcsészeti okfogalmat a maga végtelenségével, de a föltételek egyenértékével mindenesetre oly kaput nyit meg, a melyen keresztül — mint ezt a Reichsgericht judicaturájából több eset igazolja — valóban oly oksági tant terem, a mely az eredménnyel oki kapcsolatba hoz oly cselekvényt, a melyet a naturalis okozatosság szerint kapcsolatba lehet ugyan hozni, de a büntető-törvény szempontjából okozatosság nincs.

K. gondatlanságból folgyújtott egy pajtát, a melyben lakk-gyártással foglalkoztak. A 14 éves B., ki a pajtában tartózkodott, kimenekült, de újra visszatért, hogy ott felejtett egy pár csizmáját kihozza. Visszatérvén, a füstben megfuladt. A Reichsgericht (1881. deczember 3. Entsch. V. 202. lap.

Rechtspr. III. 764. lap) az oki összefüggést a halál és a gondatlan tűzvészokozás között kimondta és ennek alapján vonta felelősségre vádlottat.

Szabad-e itt büntetőjogi szempontból oki összefüggést megállapítani?

Semmi sem bizonyosabb, hogy a fölgyújtó egy föltételét annak teljesítette, hogy a 14 éves gyermek a füstben megfult. Mert ha föl nem gyújtja a pajtát, ez meg nem történik. A büntetőjog szempontjából azonban úgy kell föltenni a kérdést, hogy a fölgyújtó okozta-e, hogy a gyermek visszatért. Igen vagy nem. Ha nem: úgy nincs büntetőjogi szempontból causalitas. A föltételek egyenértéke vihette a Reichsgerichtet a hibás ítéletre, más nem.¹⁾

Nézetem szerint jobb szolgálatot tesznek az okság tanának azok, a kik nem a föltételek egyenértékéből indulnak ki, a kik a tevőleges hatás szempontjából nem ismerik el azt, hogy minden cselekmény, a mely föltételét képezi az eredménynek, egyenlő oka is annak. Ez a tan inkább megtart bennünket a büntetőjogilag megvont határok között. A másik tan is határokat von ugyan maga elé: de könnyen átesap a határon, mert csábítja az »egyenérték« lidércztüze.

II.

Az alanyi elmélet általában.

Az alanyi iskola a részesség fajainak megállapításában a főntebb kiemelt oksági tan miatt nem indulhat ki a külső tevékenységből. Nem marad más hátra, mint a benső elemre, az akaratirányra alapítani a társtettes és segéd, a fölbujtó és segéd közötti határvonalat. Így keletkezik az alanyi iskola. Berner, Köstlin, Hälschner megalapítják a német alanyi iskolát. Ezek azt az elvet képviselik, hogy minden erő, melyből a bűnös eredmény (jogsértés) áll, az eredményre

¹⁾ Heil Fausztin a Jogt. Közlönyben »Gyakorlati adatok a testi sértés kérdéséhez« cím alatt megemlítve a Birkmeyer által közölt ezt az esetet, megjegyzi: »Ha vádlott a csúrt föl nem gyújtja, az az ember sem égett volna oda, az bizonyos. Ámde épp oly bizonyos, hogy a büntető-törvény szempontjából a gyújtogató nem oka az ember halálának. Az okozati összefüggést a törvény szűkebb határok közé szorítja. A büntetőjogi felelősség szempontjából a kérdés az, a gyújtogató okozta-e, hogy az odaégett ember az égő csűrbe visszatért? Minthogy pedig e kérdésre tagadólag kell felelni, a büntetőjogi szempontból relevans okozati összefüggés a gyújtogató és az ember odaégése között hiányzik.

nézve egyenlően lényeges, és nem lehet egyetlen erőt sem elválasztani az eredménytől, a nélkül, hogy annak önszerű létezését kérdésessé ne tegyük. E nézet szerint tehát nem azt kell kérdezni, melyik tevékenység volt az eredményre nézve lényeges vagy nem lényeges: hanem a bűnszerző és segéd közötti különbség, megállapítását a bűntény alanyi eleméből kell levezetni. Es ez úgy történik, hogy a szándékmozzanatot két elemre bontják és azt mondják, hogy a szándék vagy bűnszerzői vagy segédi szándékosság. A fősúly tehát az alanyi elemre van helyezve — a büntett tárgyi oldala csak annyiban jó figyelembe, a mennyiben a büntetés kimérésére viszonylagos befolyása van. Ez elmélet szerint ugyanazon tevékenység mellett lehet valaki bűnszerző vagy bűnségéd a szerint, a mint tevékenységének alapját bűnszerzői vagy segédi szándék alkotja, és pedig tekintet nélkül arra, hogy a tevékenység az eredményre nézve nélkülözhetetlen volt-e, vagy arra csak csekély hatást gyakorolt.

Természetes, nagy gondot ad annak meghatározása: mi értendő tulajdonképen bűnszerzői és segédi szándék alatt?

Szerintük az a döntő, vajjon a részes a bűntényt önmagáénak tekinti, annak elkövetését saját érdeke parancsolja-e, vagy azt idegen ügynek tartja, és tevékenysége idegen érdek szolgálatában áll-e? Az első esetben a bűnszerzői szándék, és a második esetben a segédi szándék forog fenn. A megoldást már a régi iskola számos árnyalatban kísérte meg.

A közreműködők érdeke, czélja volt, a mely felé először fordították figyelmöket. Természetesen a kettős fölosztás volt a kiinduló pont. Az alanyi álláspont csak bűnszerzői vagy segédi különböztetést ismert.

A ki saját czéljából s saját érdekéből fejt ki tevékenységet: az bűnszerző. A ki pedig kizárólag idegen czélra, idegen érdeken működik közre: az segéd. Geib (Lehrbuch II.), Henke (Handbuch I.), Köstlin (Neue Revision) tanai-ban találjuk meg ezt a tételt.

Helyesen jegyzi meg ezzel a tannal szemben Geyer,¹⁾ hogy szándékát mindenki egyáltalában csak úgy valósíthatja meg, mint a magáét, és idegen érdekről sem lehet annál már beszélni, a ki azon érdeket bármely okból magáévá teszi. Mind ezzel Geyer azt akarja kifejezni, hogy a föllállított határvonalak nem különítik el a tetteket például az anyagi bűnségédttől, mert ez is a maga szándékát valósítja meg, és

¹⁾ Geyer: Theilnahme mehrerer etc. Holtzendorf Handbuch etc. II. kötet 336. lap.

ez is segédi tevékenységével már magaévé tette az érdeket, mely e szerint reá nézve sem tekinthető idegen érdeknek. És tagadhatatlanul abban is igaza van Geyernek, hogy a »bűnszerző« fogalma arra a félreértésre adhatna okot, mintha a segédi tevékenység a bűntény keletkezésével, a melyre előmozdítólag hatott, okozati összefüggésben sem állana. Pedig a bűntény szerzőjének kell mindenkit tartanunk, a ki az eredmény létrejöttéhez bármi módon hozzájárult. Ebben az értelemben bizonyára minden bűnsegéd egyúttal bűnszerző is.

De nemcsak ily irányu kifogásra talált az alanyi iskola főntebb kiemelt tétele. De kérdésessé tették azt is, hogy igazolható-e a segéd enyhébb büntetendősége azzal, hogy ez idegen érdekekben működik közre. A jogrend szempontjából nem teljesen közönyös mozzanat-e az úgynevezett »saját« és »idegen« érdek szempontja. Mindenesetre figyelemreméltó, a mit ebből a szempontból a Goldammer Archiv XXX. kötetében Fuchs hoz fel. Semmi kétség, hogy a legtökéletesebben és a legnagyobb következetességgel Buri (többször idézett műveiben) fejtette ki az alanyi elméletet. Ő oksági tanához hűen alapítja meg tudományos elméletét. Burinak ezen a téren leglelkesebb híve Janka, ki az osztrák büntetőjogról írt művében Buri tanát következetesen alkalmazza.

Ő habár a Köstlin, Geib, Henke útmutatása szerint indul: mégis belátva a saját és idegen érdekek tanának tarthatatlanságát, más formulához folyamodik. Az érdek *önállóságát* és *önállótlanosságát* (alárendeltségét) veszi alapul. A tettest *önálló érdekek* vezetik, a segéd *teljesen alárendeli magát a tettes érdekének*, tehát alárendelt, önállótlán szerepet tölt be. A szándéknak ezt az anyagi különbségét szétbontva, arra az eredményre jut, hogy az alaki szándéokra is nagy hatása van az érdek önállóságának vagy alárendeltségének. Oly nagy hatása, hogy a tettes bűnössége önálló, a segédé pedig alárendelt. A tettes bűnössége föltétlen, a segédé föltételes. És ebben véli feltalálni a bűnösség mértékét is. A föltétlen bűnösség a »plusz«. A föltételes a »minusz«. Ezért büntethető a tettes szigorúbban, a segéd enyhébben.

Buri tana ma az alanyi elmélet terén az uralkodó. Úgy az ő, mint az alanyi elmélet többi főbb követőinek tanát az egyes részességi fajoknál részletezem, de főbb tételekben általában összefoglalom a modern alanyi elméletet:

1. Nem a külső tevékenységben kell keresni az elhárító vonalat, hanem a bűntény benső elemében.

2. A benső elemnél irányadó az érdek önállósága vagy alárendeltsége.

3. Az alanyi elmélet következetesen a részességnél csak két fajtát ismeri. Bünszerzőt, ki *animo auctoris* cselekszik, és segédet, a ki *animo adjutoris*.

4. A külső tevékenység az akarat iránya szerint majd segéd, majd főtettesi cselekedet lesz. Egy kivételt engednek meg és ez az, hogy a főcselekvény elkövetője nem lehet segéd. (Buri ezt, mint alább látni fogjuk, szellemesen igyekszik összhangba hozni tanával. De semmi kétség, hogy ezzel a kivétellel derekán támadja meg saját tanát.)

5. Az alanyi elmélet — ha oksági tanához hű akar lenni — a részesség járulékos természetét is kénytelen megtagadni.

Hogy az alanyi elmélet minő következményekre vezet a felbujtás és segély kísérlete, az elévülést, a bűnhalmazat, az elkövetés helyének megállapítására nézve: ez alig szorul bővebb magyarázatra, de az egyes részességi fajoknál ezek a kérdések különben is fejtegetés tárgyát teszik.

III.

A tárgyi elmélet.

Kiemeltem már, hogy az okság tanában gyökeredzik a részesség fajainak tudományos megállapítása. Semmi sem természetesebb tehát, hogy a mely oksági elmélet nem hajol meg a föltételek egyenlőségének bálványa előtt, hanem a különböző tevékenységnek különböző hatását elismeri: az a külső tevékenység mennyisége és minősége szerint tud különbséget is tenni a részességi fajok között. Nem az emberi szem előtt elrejtett benső érdekeket szerepelteti causa divisionis gyanánt, hanem a külsőleg felismerhető tevékenységben véli feltalálni az elhatároló vonalakat,

Ily alapon keletkezik a régebbi német tárgyi iskola Feuerbach-chal élén (Revision 1800. és tankönyvének 14-ik kiadása). A tárgyi iskola hívei: Grolmann (Grundsätze 1805.), Stübel (Thatbestand 1805.), Kleinschrod (Systematische Entwicklung 1805.), Hentiel (nem ellenmondás, ha Henkelt itt a tárgyi iskolához, föntebb az alanyi iskolához sorolom, mert itt az 1815-ben megjelent tankönyvét [Lehrbuch] és nem »Handbuch«-ját értem), Rosshirt (Lehrbuch 1821., Entwicklung d. G. 1828.), Tittmann (Handbuch, második kiadás, 1822.), Salchow (Lehrbuch, 3-dik kiadás, 1823.), Martin (Lehrbuch, második kiadás, 1829.), Luden (Abhandlungen II. [1840.] Handbuch 1847.).

Berner későbbi tankönyveiben teljesen a tárgyi álláspontra helyezkedett. Schütze, Geyer, Birkmeyer a legszélsőbb szárnyát képviselik a tárgyi iskolának. Határozottan ehhez az iskolához tartozik Merkel, Meyer Hugo. Liszt oksági tana daczára, mely egyezik a Buri tanával, a tárgyi elmélet eredményét fogadja el. Binding, ki határozottan ellentétes oksági tant követ, valamint Buri, több tekintetben nagyon hajlik az alanyi elmélet felé. Úgy Handbuch-jában, mint legújabb Grundriss-ében számos oly vonatkozás van, a melyben az alanyi elmélet elveit látszik követni.

A mi irodalmunkban kizáróan a tárgyi elmélet uralkodik. Az okság tanával azonban nem hozzák a mi íróink sem szervesebb kapcsolatba tárgyi elméletüket. Buri oksági tanát hirdetni és a tárgyi elméletet ennek minden következményével felállítani nálunk is divat. Judicaturánk sem következetes. Nem következetes legalábbis a fogalmak megjelölésében. Nincs bevezetve teljes céltudatossággal judicaturánk tágabb területére a tárgyi okságnak elmélete. Még az *okozás* nem jelenti nálunk kizárólagosan a tettesi és társtettesi cselekedetet. Nem domborodik ki tisztán a feltétel és ok között a különbség. A philosophiai okfogalom van összesítve a vulgaris okfogalommal, és okoz mind az, a ki bármely föltételt teljesít. A magam részéről úgy találom, hogy a ki a tárgyi elmélet őszinte híve: az nem állhat a Buri oksági tanainak alapján. Ezzel saját alapját ingatja meg. Én a magam részéről ettől a hibától menekülni óhajtok. Lisztnek is ez a hibája. Nálunk pedig tudtommal a kérdésnek ezt az oldalát alig fejtették ki. A mi objectivistáink gyorsan megvigasztalják magokat a Buri-féle oksági tan elfogadásakor azzal: hogy hisz a causalitást szét kell választani a bűnösségtől. De elfelejtik, hogy a physikai segéd- és társtettes között a tárgyi elmélet a külső tevékenység minőségében, tehát a tágabb értelemben vett causalitásban találja meg az elválasztó vonalat. A ki következetes objectivista: az ne legyen Buri oksági tanának hirdetője. Buri és iskolája éppen ezen a ponton méri a legsúlyosabb csapásokat a következetlen tárgyi iskolára.

A tárgyi elméletnek, nézetem szerint, a tárgyi okság alapján kell állania.

A tényálladék-cselekvény fogalmával kell dolgoznunk. A ki nem követ el tényálladék-cselekvényt, vagy annak egy részét: az nem tettes, társtettes. A segéd sohasem követ el tényálladék-cselekvényt. Itt van az elválasztó vonal. Tisztán a causalitás minősége az alap.

A tárgyi elmélet nem két részességi fajt különböztet

meg: t. i. bünszerzót (animus auctoris) és segédet (animus adjutoris), hanem felbujtót, segédet, társtettes. Mindegyiket fogalmilag szétválasztja. A hármas osztályozás felel meg tételes törvényeinknek is, midőn nem bünszerzót és segédet különböztet meg.

IV.

A tárgyi elmélet és tételes jogunk.

A magyar büntetőtörvénykönyv czéltudatosan a tárgyi elmélet alapján áll. Itt-ott a megokolásba becsúszott néhány tévedés, mely miatt az alanyi és tárgyi elmélet határvonala több helyütt elmosódik. Bővebben szólok erről a társtettség tanában, de semmi kétség, hogy a törvény parancsa a tárgyi elméletet kívánta uralomra juttatni. Azok, a kik a büntetőtörvénykönyv kegyetlenségét oly előszeretettel hangoztatják: nem veszik fontolóra, hogy maga az az egy körülmény, hogy a büntetőtörvénykönyv és ennek alapján a judicatura a tárgyi elméletet emelte uralomra, megbénítja a kegyetlen szigor vádját. Hány ezerrel több elítélt lenne évenként, ha nálunk is az alanyi elmélet uralkodnék. Pedig nálunk az osztrák gyakorlat emlőin nagyra nőtt alanyi felfogás iránt táplált előszeretettel mellett a bírói közvéleményt könnyű lett volna ily irányba vezetni. Németországban, különösen ennek legfőbb bírósága, kiragadva a német birodalmi büntetőtörvénykönyv megokolásának egy tételét, a forrás-magyarázat legelemibb szabályait megsértve, uralomra juttatta a legtulzóbb alanyi elméletet. A mi büntető törvényünk ellenkező utat követett, és a judicatura a holt betübe a tárgyi elmélet életét lehelte. Nem mondom, hogy a törvény szövegében teljes nyíltsággal és kételyt kizáró határozottsággal jut kifejezésre a tárgyi elmélet és ennek minden követelménye, mert semmi szükség nincs az oly homályba elrejtett szövegezésre, minő a 70. §-ban jut kifejezésre, hol nem meri a törvény világosan kimondani, hogy ki a társtettes: mégis a törvény egész rendszeréből, a részességi fejezet egész tartalmából nem juthatott a judicatura más következtetésre, mint a mit le is vont: t. i. hogy a tárgyi elmélet szövéténekével keresse meg a társtettes és segéd között a határvonalat. Ma már senki sem kételkedik azon, hogy a magyar élő büntetőjog a törvénykönyv alapján a tárgyi elméletet tette magáévá. Ennek bizonyításával nem is kell foglalkoznunk. A mi törvényünk nem beszél sehol sem arról, hogy a bünszerző fogalmába felolvad a felbujtó, a tettes, a társtettes. Nem mondja sehol, hogy ezek bünszerzők, mert cum animo auctoris cselekesznek. A mi törvényünk megkü-

lönbözteti a tettést. Hol? A különös rész törvényes tényálladékában. Itt jut kifejezésre az egyes bűntények causalitása; a tettes, ha egyedül van, kimeríti a teljes okságot. A tettes megvalósítja a törvényes tényálladékot, vagy ennek kísérletét. A tétlessel szembeállítja törvényünk a társtettet (70. §.). Nem nevezi társtettesnek, de nem is tettesnek. Azt mondja, hogy tetteseknek tekintetnek azok, a kik a bűntettet vagy vétséget együtt vagy közösen követték el. Ha ez teljesen a tettség fogalma akarna lenni: akkor nem mondaná ki többes számban azt, a mit kimond egyes számban a törvényes tényálladékban. Itt a társtettség fogalmát akarta meghatározni. A súlypont az »elkövetés« szóra van helyezve. Kiről mondjuk, hogy bűntényt követett el? Arról, a ki a tényálladék-cselekvényt végrehajtotta. Arról, a ki éppen azt a tevékenységet fejtette ki, a mely a különös rész törvényes fogalmi meghatározása szerint a tiltott eredményt okozza. A felbujtó vagy segéd ennek a tiltott eredménynek egy föltételét teljesíti. Egyik hatályosabbat, másik kevésbé hatályosabbat. De sem a felbujtó, sem a segéd *tényálladék-cselekvényt* nem hajt végre, azaz technikai értelemben véve a specialis bűntényt alkotó cselekvényt *nem követi el*. Következőleg a 70. §. alá nem lehet vonni oly tevékenységet, a mely tevékenység a tényálladék-cselekvény körén kívül fekszik. A mely tevékenység tulajdonképpen vonatkozással van a törvényes tényálladékban foglalt tiltott eredményre, előkészületi cselekmény karakterével bír. Így jut az elkövetés szóban kifejezésre a 70. §-ban a tárgyi elmélet tana, mely a tevékenység minőségében állítja fel a segéd- és társtettes között a határvonalat. Lényegében tehát az okságra van visszavezetve. És pedig nem a Buri oksági tanára, hanem arra az oksági tanra, a mely az eredményre ható tényezők különböző hatásából indul ki. És más fajú tevékenységet lát abban, ha valaki az eredménynek egy föltételét teljesíti, mint a segéd, és más fajú tevékenységet lát abban, a ki azt a tevékenységet fejt ki, a mely a bűnténynek sajátzerűségét, lényét alkotja, mint a tettes vagy társtettes. Ezért a tettes és társtettes tevékenységét, ha Birkmeyer vagy Binding tanát értelmesen alkalmazzuk, ok-nak, okozó-nak is nevezhetjük. Így alkalmazva a szót és ennek értelmét, visszapattannak azok a támadások, melyek a képzelt feltétel-egyenlőség magas veszszőparipájáról lenézik a tárgyi okozatosságnak büntetőjogilag egyedül elfogadható tanát. Ily világitás mellett tán nem csodálkozik senki azon, ha azt az állítást kockáztatjuk, hogy a mi törvényünk az eredmény föltételei között külön-

séget tesz, és nem áll annak az oksági törvénynek alapján, a melyet Buri és iskolája hirdet. Vajha a mi objectivistáink is kissé megfontolnák azt, mennyit ártanak a tárgyi részességi elmélet erejének, ha az ezzel elválaszthatatlan kapcsolatban álló tárgyi okozatosságot eltaszítják magoktól.

NYOLCZADIK FEJEZET.

A felbujtó.

1. §. A felbujtó fogalma, különös tekintettel a tételes jogra.

A kit vágya, belső ösztönei valamely bűntény létrehozására sarkalnak, de bármely okból azt nem maga akarja végrehajtani: kénytelen mások akaratát is megnyerni, mert különben bűnös célját, mely lelke előtt lebeg, el nem éri soha. Az ilyennek reá kell bírni valakit arra, hogy szabad akarattal hajtsa végre a bűntényt, mely az ő lelkében fogamzott meg, az ő agyában érlelődött.

Az emberi akarat a tudat, a büntetőjog vezéreleme. Ez gyúrja át meg át az anyagot. Ettől függ, hogy egy ház lángjaiban gyujtogatást, a vérző sebben testi sértést, a kialudt emberi életben gyilkosságot lássunk. Helyesen mondja Hälschner,¹⁾ hogy valamint a jogot természeténél fogva csak a világon egyedül uralkodó erkölcsi hatalom, az emberi akarat valósítja meg: ép úgy jogsértésről se lehet szó emberi akarat nélkül. Lelkünket a természet ruházta fel a gondolkozás, érzés és akarat erőivel. Ezek az erők nem kész eszmék, érzések, vágyak, de nem is elszigetelt, egymástól függetlenül elkülönítve fejlődő csirák.

A lélek bensejében lelve gyökerüket, szorosan össze vannak növe, egymásba fonódva. Lehet mondani, hogy a gondolkozás, érzés és akarat csak különféle nyilvánulásai és tevékenységi módjai az egyenes lelki erőnek. Az értelem és érzés azok, a melyek akaratunkon oly hatalmasan uralkodnak, és ezek azok, a melyek azokat a különböző akarati fokokat szülik, melyeket a mindennapi élet oly változó alakokban hoz felszínre. Ezeknek a lelki erőknek alakulása fejlődése és nemesedése képezik azt az alapot, melyen a beszámíthatóság fogalma fölépül, és egyúttal ez vezet az értelmi és lelki érettségnek ahhoz a közép-mértékéhez, mely képessé teszi az akaratot arra, hogy elnyomva a bünte-

¹⁾ System I. kötet 95. lap.

tendő cselekmények rugóit, úgy cselekedjék, a mint ezt az általános jogérzet követeli. Amde ezen a középértéken alul hullámzásban van az akarat. Különféle befolyások, érzelem és szenvedély fogják körül és szolgálatukba hajtják az akaratot. Bűnre ösztönzik, és a csáberő előtt meghajol az akarat — és tetté válik. De szabadon válik azzá. Természetesen ez a szabadság nem elvont szabadság, mert ilyen nem létezik. Jürgen Bona-Meyer¹⁾ helyesen jegyezte meg: »Eine Willensthat, die unabhängig wäre von der Summe der Einflüsse, die in jedem einzelnen Augenblick den Menschen bestimmen, und auch dem Mächtigsten seine Schranken setzen, besteht nicht.« És ez tényleg így van. A természetörök fölött csak nagyon korlátolt uralmunk van, és a külső körülmények, a szellemi áramlat hatalma, a társadalmi nézetek és szokások befolyása alatt áll az egyéni akarat.²⁾ Krafft-Ebing³⁾ az akaratnak erre a függőségére nézve megjegyzi, hogy ez a tétel — t. i. a szerv és működése közötti legszorosabb összefüggés — százszoros támaszt talál az ember szellemi életének természettudományi megfigyeléseiben, úgy, a mint ezeket az egyes egyének megfigyelésén alapuló tapasztalati lélektan, a pszichikai fejlődés története, a különböző emberi fajok összehasonlító lélek- és bonczana, a betegség és bonczasztal nyújtják. El lehet mondani — folytatja Krafft-Ebing — hogy az emberi öntudat ténye az, hogy a szellemi működés a test működésétől függ, és nagy előítélet vagy túlbecsülés kell ahhoz, mely ezt tagadásba meri venni.

Mind ezeknek az állításoknak igazságát nem akarjuk kétségbe vonni, és mikor mi a büntetőjogban akarat-szabadságról beszélünk, nem is akarjuk azt állítani, hogy az emberi akarat semmi befolyás alatt nem áll. Ellenkezőleg

¹⁾ Philosophische Zeitfragen. Bonn. 1870. 205. lap.

²⁾ »Die begrenzte und beschränkte Beherrschung der Naturkräfte und gegentheilig der Einfluss der ursprünglichen organischen Anlage, der Beschaffenheit des Gehirns, sowie nicht minder seelischen Veranlagung, Triebe und Begehrungen, die in so vielen Beziehungen massgebende Rückwirkung der physischen und psychischen Entwicklung, die Einwirkung der individuellen Lebensgestaltung, der Rückschlag der gesellschaftlichen Verhältnisse, die Macht der zeitigen geistigen Strömung der politischen und socialen Anschauung sind Factoren, denen sich das Individuum nicht entziehen kann, von denen es in seiner individuellen Gestaltung in seiner gesammten und vereinzelter Willensfähigkeit und Willensthätigkeit abhängig und bedingt ist. Gerichtssaal XXIX. kötet 382—383. lap: Die Lehre von der sogenannten Anstiftung. Herbst-től.

³⁾ Krafft-Ebing: Lehrbuch der gerichtlichen Psycho-Pathologie. Stuttgart.

az emberi akarat folytonosan a befolyások hatalma alatt van. De nem akarjuk elismerni, hogy az akaratnak ne volna ellenálló ereje, ne volna hatalma e befolyások zürzavarán keresztül törtönni és ellenállani. Az akaratnak megvan ez az ereje jóban és rosszban egyaránt. És valamint az akaratnak ez ereje mellett beszélhetünk az akarat szabadságáról, ép úgy nincs igazi szabadakarat ott, a hol az ellenállási erő végképen megtört. Nagyon messze vezetne és büntetőjogi feladatunktól igen elterelne, ha bővebben bocsátkoznánk annak a kérdésnek a tárgyalásába, van-e szabad akarat, vagy nincs? A Herbart bölceletével kellene betölteni ezeket a lapokat vagy legalább is Volkman »Grundriss der Psychologie« című művét kellene behatóan ismertetnem, hogy ennek a nagy bölceleti vitának hű képét rajzolhassam.¹⁾ De a büntetőjog korlátai között óhajtván maradni, megelégszem annak kijelentésével, hogy részemről az emberi akaratot úgy fogom fel, mint a melyet mindig indokolás (motivatio) vezet. Ha tehát valakinek akarata egy más személy által felhozott indokok által nyer életet, úgy ez az akarat beszámítása alól nem menekülhet, ha hatalmában állott a rendelkezésére álló lelki erőkkkel a felhozott indokok ellenében hatalmasabb ellenindokokat sorakoztatni. Az tehát, a kit valaki rábír valamely bűntény elkövetésére, nem mentheti magát azzal, hogy ő alárendelte akaratát a csábítója akaratának, mert éppen azért felelős, miért nem érvényesítette lelki erejét, miért nem győzte le ellenindokok segítségével azokat az indokokat, melyek csábítójának akaratát vezették. Igen természetes, ha valakit az idegen befolyás oly állapotba sodor, hogy elveszti lelki erői fölött hatalmát, ha teljes lehetetlen még csak ellenállást is gyakorolnia: akkor itt beszámítási képességről szó nem lehet, de nem lehet reábirásról sem beszéd, mert vak eszközt *használni* és nem *reábirni* kell. Ily esetben a gondolkozó és érző ember nem egyéb büntetőjogi szempontból, mint a kar erejének pusztá folytatása, mint eszköz a bűnösen cselekvő ember kezében. Ezért állítottuk fel ennek a fejezetnek a bevezető soraiban oly mereven azt a tételt, hogy a ki nem akarja maga elkövetni a bűntényt, annak szabad akaratból bíró embert kell a tett elkövetésére reábirnia. Ez természetes, mert ha nem szabadakaratból bíró ember ereje végzi el a bűntényt,

¹⁾ Egyébiránt igen érdekes e tekintetben Wahlbergnek műve: »Das Princip der Individualisirung in der Strafrechtspflege« 1869. Továbbá Drobisch-nak »Die moralische Statistik und die menschliche Willensfreiheit« 1867. című műve és Drbal »Empirische Psychologie« 1868. című műve,

akkor nem ez követi el, hanem az, a kinek az utóbbi eszköz volt a kezében.

De már most kérdés az, hogy ha valaki oly egyénre talált, a ki reábeszélés folytán szabadakarattal határozta el magát a bűntényre, és azt tényleg el is követte, lehet-e még egy másnak szabadakaratából kifejtett tevékenységben keresni az oki összefüggést a bűnténnyel? Úgy hiszem a válasz erre igen egyszerű. Ha valaki nem áll a merev indeterminismus álláspontján, és e tan tételeihez makacs ragaszkodásában az akaratot nem fogja fel »causa sui« gyanánt, és a ki nem tagadja egyik akaraterejének a másik akaraterejére való befolyását, a mit, ha csak az emberi természet alaptörvényeit nem akarja megtagadni, nem is tehet: akkor az előtt tisztán áll, hogy a reábirás és a bűntény tágabb értelemben oki összefüggésben állanak egymással. A felbújtó feltételét teljesíti az eredménynek. A tett nemcsak a tettes akaratára vezethető vissza, hanem ezen keresztül annak valódi forrását a reábiró akaratában és működésében, mint az okon kívül fekvő feltételek leghatályosabikában kell feltalálnunk. Ez körülbelül tisztán áll. De az a kérdés: elsőrendű tényezője, vagy, mint a régi iskola magát kifejezte, bünszerzője-e az a bűnténynek, a ki mást valamely bűntény elkövetésére reábirt — vagy csak segédje? A túlzott tárgyi álláspont nem tekinti a tettességgel egyenrangu tényezőnek a felbujtást, mert a bünszerzőség fogalmához külső causalitás kívántatik, ez pedig hiányzik a felbujtásnál, mert a felbujtott, daczára a reábirásnak, szabadon cselekszik.¹⁾ Ezzel ellentétben az alanyi álláspont — például Berner 1847-ben megjelent »Theilnahme«-jában — bünszerzőnek tekinti a felbujtót, ha ez felhívott valakit valamely bűntény elkövetésére, és ez a felhívást elfogadván, a szerint cselekedett. E két véglet között van a közép álláspont, mely már nem elégszik meg az egyszerű felhívással, hanem hathatós indító okok alkalmazását követeli, és a ki ilyen indító okokkal bir valakit bűntény elkövetésére, az felbújtó, még pedig bünszerző és nem segéd, mert külső okozati összefüggés nélkül is bünszerzőnek kell tekinteni a felbujtót.

Ez a kérdés — legalább ily alakban — a mi álláspontunkból nem bir nyomatékkal. Mert mi a bünszerző fogalmának jogosultságát egyáltalában nem ismerjük el. Miért nem? Azt az eddigi tárgyalás során többször kiemeltük. A mi álláspontunk szerint ez a kérdés más alakot nyer. Ha

¹⁾ Luden Handbuch. I. 455. lap.

már a felbujtó fogalmát meghatároztuk: úgy mi nem azon tépelődünk, lehet-e a felbujtó bünszerző külső causalitás nélkül vagy nem, hanem a kérdést akkép állítjuk fel: minő súlya van a felbujtásnak a részesség fajai között? Bir-e annyi súlylyal a felbujtó, kiben megfogamzott a büntény eszméje, a ki más nyomós indokokkal reábirt a büntény elkövetésére, mint az, a ki ezen reábirás következtében a büntényt elkövette? Vagy talán azzal kell csak a felbujtót egy vonalba helyezni, a ki a büntény életre keltett gondolatát fölkarolja, ki a más lelkében fogamzott eszmét útmutatásaival erősíti?

A mi nézetünk szerint, a büntények erkölcsi és anyagi eleme egyenrangú tényező. És így a kinek akaratára a büntény egész létezése visszavezethető, a ki fölkeresi embertársát és azt a büntény elkövetésére reábirja: azt éppen oly bűnösségi kapcsolat fűzi a tethhez, mint azt, a ki végrehajtotta. Oksági elméletünk szerint nem állítjuk azt, hogy a kifejtett felbujtói tevékenység adná meg a cselekmény döntő jellegét. A felbujtó csak azt a főföltételt teljesítette, a mely reábirta a tetttest arra, hogy magát szabadon elhatározza a büntény elkövetésére. Szorosan véve tehát a felbujtó nem okozza a cselekményt. De nem magában a külső tényben van a bűnösség fokának súlypontja, hanem a bűnösségben és a tettben együtt. Ha tehát valakinek bűnössége és a tett között oly kapcsolat létezik, hogy a tett visszavezethető arra az értelmi tevékenységre, melylyel valaki mást a büntény elkövetésére reá birt, úgy a büntény két eleme az erkölcsi és anyagi elem éppen úgy terhére esik a reábirónak, mint annak, a ki a reábirás következtében és annak korlátai között a tettet végrehajtotta. A meddig az akarat determinációjának tanát meg nem czáfolják, a meddig igaz az, hogy egyik akarat a másikra döntő befolyást gyakorol és ez a befolyás tetre vezet, addig a tett egyenlő tényezői maradnak: a befolyásoló akarat és a befolyásolt akarat által kifejtett tevékenység. A mi a felbujtónál hiányzik a causalitás belterjességéből, és így a teljes causalitás büntetendőségéből, azt pótolja az alanyi bűnösségi elem minősége. Pótolja az a hármas képzet, mely a felbujtó bűnösségi elemét alkotja. A saját és idegen tevékenység képzetéhez járuló az a képzet, hogy a tettes tevékenységét ő idézte elő.

Már most ezek előrebocsátása után föltehetjük a kérdést, miképen határozhatnók meg a felbujtó fogalmát?

Jeleztük a felbujtó bűnösségi elemét; láttuk, hogy a büntény elkövetésére akar valakit reábirni, és ha a reábirt egyén elkövette a büntényt, úgy a tettelssel egyenlő felelős-

ség súlya terheli a felbujtót. Jeleztük, hogy a tettesben is beszámítási képességet tételezünk fel, és ellenmondtunk az indifferentismus hamis böleseletének, mely azt tanítja, hogy az akarát az indifferentia ad opposita erejénél fogva okokkal nem befolyásolható.

Mind ezekben elemeit raktuk le a fölbujtó fogalmának. Az első kimagasló elem az, hogy a felbujtás csak szándékos lehet. A ki vigyázatlanul, szándék nélkül, másban bűnös elhatározást kelt életre, bizonyos körülmények között ezért a vigyázatlanságaért felelősségre vonható, gondatlanságból elkövetett vétségért, de felbujtó nem lehet soha. A másik elem az, hogy a felbujtói tevékenység által másban szándékos bűnös elhatározásnak kell keletkeznie a bűntény elkövetésére.¹⁾ És mivel mi a tett és a reábirás között létező oly összefüggésre helyezzük a felbujtás lényegét, hogy a felbujtó tevékenysége legyen a tettes elhatározásának és elkövetésének föltétele, igen természetesen nem tarthatjuk felbujtónak azt, a kinek reábeszélését nem követte tett. Ezek a tényezők alkotják a felbujtás fogalmát, s ha azt következőleg határozzuk meg: felbujtó az, a ki a (szándékos) tettért valamely (bevégzett vagy megkísérlett) büntetendő cselekmény elkövetésére (szándékosan) reábirja: úgy hiszszük, egybefoglaltuk mind azokat az elemeket, melyek a felbujtás fogalmát képezik.

Ki van ezzel fejezve az: hogy gondatlan felbujtás (de lege lata semmiesetre sem) nem létezik, ki van fejezve, hogy az, a kinek szellemi hatása nem volt elhatározó a bűntény elkövetésére, nem felbujtó, ki van mondva, hogy a nem sikerült felbujtás büntetlen, ki van mondva, hogy nem felbujtás az, ha a tettesnek a bűntény be nem számítható, vagy a tettes gondatlan cselekményeket hajt végre. Mindezt világosan és határozottan kifejezi fogalom-meghatározásunk. Lényegileg az újabb törvényhozásokban és irodalomban ugyanerre a fogalom-meghatározásra találunk. A törvényhozások fogalom-meghatározásai annyiban eltérők, hogy több törvényhozás a felbujtás módjait is felsorolja.

¹⁾ Föltétlenül szükséges, hogy a tettesben is létezzék a szándék. A »reábirás« fogalma éppen azt jelenti, hogy másban fölkeltessék a szándék valamely tett elkövetésére, és ez szándékkal hajtassék is az végre. Mert ha elmezavarban szenvedő, vagy a beszámítási képességet kizáró kényszer alatt álló ember, vagy a 12 éven aluli gyermek követi el a bűntényt: akkor az, a ki elkövetette a bűntényt, már nem felbujtó, hanem maga a tettes, mert a beszámíthatatlan ember büntetőjogi szempontból nem tekinthető másnak, pusztá mechanikai eszköznél.

Lássunk néhány törvényhozást:

1. A francia code a 60. §-ban a következőleg intézkedik:

»Seront punis comme complices d'une action qualifiée crime ou délit, ceux qui, par dons, promesses, menaces, abus d'autorité ou de pouvoir, machinations ou artifices coupables, auront provoqué à cette action, ou donné des instructions pour la commettre« — ez intézkedés természetesen nem fejezi ki a felbújtó mai fogalmát, hanem inkább csak az erkölcsi részesség általános meghatározása ez.

2. A belga büntetőtörvénykönyv megtartva az »auteur« kifejezést: 66. §-ában következőleg határozza meg a felbujtás fogalmát:

»Seront punis comme auteurs d'un crime ou d'un délit ceux, qui par dons, promesses, menaces, abus d'autorité ou de pouvoir, machinations ou artifices coupables auront directement provoqué à ce crime ou à ce délit.«

3. A luxemburgi büntetőtörvénykönyv 66. §-a szóról szóra megegyez a belga büntetőtörvénykönyvvel, mivel ennek csaknem szó szerinti receptiója az egész büntetőtörvénykönyv.

4. A svajci büntetőtörvények közül néhányat emelek ki. A genfi büntetőtörvénykönyv 46. §-ának 4-dik pontjában foglalt intézkedés felel meg a felbujtás fogalmának: »Ceux, qui auront excité ou provoqué expressément et directement à commettre l'infraction, lorsque l'infraction a été commise et qu'elle a été la suite de la provocation.«

A zürichi büntetőtörvénykönyvben a felbujtás fogalma nincs meghatározva. A 37. §-ban egy zárjel között van az »Anstifter« szó megemlítve: »Wenn hinsichtlich der Verübung einer strafbaren Handlung mehrere Personen zusammengewirkt haben, so trifft die Urheber (Thäter und Anstifter) die volle Strafe des Verbrechens. Die übrigen Theilnehmer am Verbrechen werden je nach dem Grade der Theilnahme mit einer geringeren Strafe belegt.«

Az Appenzell és Szt. Gallen cantonok büntetőtörvénykönyvei éppen oly szófukarok, mint a Zürichi törvénykönyvek (wer selbst ausgeführt oder angestiftet hat). Ellenben bőbeszédűek a freiburgi és tessin-i törvények, a melyek a felbujtás módjait is felsorolják. Freiburg, Tessin törvényei egyenesen specificálnak. Úgy, mint a francia törvény. Más eszközzel, mint a mi meg van jelölve, felbujtás nem eszközölhető. Más eszköz használata segély leend. A solothurni

törvény is felsorolja exemplicative az eszközöket, de hozzá teszi a tág záradékot: »vagy egyéb eszközökkel«.

5. Az 1851. évi porosz büntetőtörvénykönyvnek a bűnrészességre vonatkozó s 1859-ben módosított 34. §-a így szól: »Als Theilnehmer eines Verbrechens oder Vergehens wird bestraft werden der durch Geschenke oder Versprechen, durch Drohungen, Missbrauch des Ansehens oder der Gewalt, durch absichtliche Herbeiführung oder Beförderung eines Irrthums oder durch andere Mittel zur Begehung des Verbrechens oder Vergehens anreizt, verleitet, oder bestimmt hat.«

6. Az osztrák büntetőtörvény 5. §-a, egybefoglalván a felbujtást és segítést, azt is bűnösnek tartja a büntetben »welcher durch Befehl, Anrathen, Unterricht des Verbrechens eingeleitet, vorsätzlich veranlasst, zur Ausübung Vorschub gegeben, oder Hülfe geleistet, zur sicheren Vollstreckung beigetragen, oder sich vorläufig mit dem Thäter über die nach vollbrachter That zu leistende Hülfe oder Antheil am Gewinn einverstanden hat.«

7. De már az osztrák régibb javaslat így szól: »Wer den Thäter vorsätzlich zur Verübung der strafbaren Handlung verleitet oder bestimmt hat.« Az új javaslat 52. §-a következőleg van szövegezve: »... Wer einen Anderen vorsätzlich zur Verübung der von ihm begangenen strafbaren Handlung bestimmt hat (der Anstifter).«

8. A német birodalmi büntetőtörvénykönyv 48. §-a következőleg határozza meg a felbujtó fogalmát: »Als Anstifter wird bestraft, wer einen Anderen zu der von demselben begangenen strafbaren Handlung durch Geschenke oder Versprechen, durch Drohung, durch Missbrauch des Ansehens oder der Gewalt, durch absichtliche Herbeiführung oder Beförderung eines Irrthums oder durch andere Mittel vorsätzlich bestimmt hat.«

A régebbi particularis büntetőtörvények kivétel nélkül a bűnszerző-féle felosztást és elnevezést fogadván el, ez értelemben szóltak a felbujtás fogalmáról is. Így

9. a bajor büntetőtörvénykönyv 46. §-ában meg van határozva, hogy értelmi bűnszerző az »wer durch ausdrückliche Rathsertheilung, Auftrag, Lohn, Gewalt, Drohung, Befehl, absichtliche Erregung oder Benutzung des Irrthums den Vollbringer der That zur Ausführung bestimmt«.

10. A szász büntetőtörvénykönyv 36. §-a szintén felsorolja azon módokat, a melyek által valaki felbujtóvá válik.

11. A württembergi törvény 74. §-a, miután a bűn-

szerző fogalmát meghatározta, a fölbújtó fogalmát példák-
kal írja körül.

12. A badeni büntetőtörvénykönyv 119. §-a nem sorol
fel példákat, hanem felbújtónak azt nevezi »wer dadurch
Ursache des Verbrechens geworden ist, dass er den Thäter
vorsätzlich zu dem Entschlusse, dasselbe zu begehen,
bestimmt hat«.

13. A hesseni büntetőtörvénykönyv 71. §-a szóról szóra
megegyez a badenivel.

14. A hannoveri büntetőtörvénykönyv 55. §-a szintén,
csak a »bűnszerző«-höz a következő szavakat csatolja »der
das Verbrechen durch eigene Handlung begangen hat«.

15. A sardiniai büntetőtörvénykönyv 107. §-a és 108. §-a
»agenti principali« alatt a felbújtót és azt érti, a ki köz-
vetlenül a büntett elkövetéséhez tevékenységével hozzájárul,
vagy a büntett főcselekményénél a büntett bevégzésére hatá-
lyos cselekményt hajt végre, a »complici« név alatt pedig
a segédekert érti. A felbújtót éppen úgy bünteti, mint a tet-
teseket (autori).

16. Az olasz törvény 63. §-ának első bekezdése a társ-
tettességről szólván (Occando più persone concorrano nella
esecuzione di un reato, ciascuno degli esecutori e dei
cooperatori immediati soggiace alla pene stabilità per il
reato commesso) a felbujtókról így szól: »Alla stessa pena
soggiace colui che ha determinato altri a commettere il
reato; ma all' tolo e sostituita la reclusione, da venticin-
que a trent'anni e le altre pene sono diminite, di un sato,
se l'executore reato lo abbia commosso anche per motivi
proprii.

17. A németalföldi büntetőtörvénykönyv 47. §-a szó-
szerinti fordításban így szól:

»Mint a büntetendő cselekmény tettesei büntetnek:
..... 2. azok, a kik ajándék, ígéret, a tekintélyvel vagy
hatalommal való visszaélés, erőszak, fenyegetés, vagy tév-
útra vezetés által a cselekmény elkövetését eszközlik.«

18. A new-yorki büntetőtörvénykönyv 28., 29. §§-ai
foglalkoznak általában a részesség fajaival és így a felbuj-
tóval is.

Ez a törvénykönyv főtetteseket és részeseket külön-
böztet meg. A főtettes fogalma alá vonja azt, a ki a bűn-
tény elkövetésében részt vett, akár közvetlenül követte azt
el, akár előmozdította azt, akár felbujtóként szerepelt.
Közönyös, akár jelen volt, akár távol volt. Közönyös az is,
hogy közvetlenül vagy közvetve birt réá mást a büntény
elkövetésére.

19. A finn büntetőtörvénykönyv 5. fejezetében a 2. §. így szól:

Felbujtásért úgy büntettetik, mint a tettes az, a ki felhívással, kéréssel, ajándékkal, fenyegetésekkel vagy más módon valakit bűntény elkövetésére szándékosan reabír, akár bevégeztetik a bűntény, akár kísérletnél marad.

20. Nagyon érdekes az »Indian Code« rendelkezése a felbujtóról. A felbujtót mint értelmi bűnszerzőt fogja fel. Az teljesen közönyös, hogy beszámíthatlan ember segélyével követte-e el a felbujtó a tettet vagy nem. Ehhez képest a 108. §. így szól:

»A person abets an offence who abets either the commission of an offence, or the commission of an act which would be an offence, if committed by a person capable by law of committing an offence with the same intention or knowledge as that of the abetter.«

Ha a felbujtó a tett elkövetésénél jelen van, akkor tettes (he shall be deemed to have committed such act or offence 114 §.).

21. Az 1843-diki büntetőtörvényjavaslat a német particularis törvényhozásokban akkor divatos »bűnszerző« fogalmát az 50. §-ban kiemelvén, azt mondja: »Bűnszerzőnek nemcsak az tekintetik, a ki a büntettet elkövette, hanem az is, a ki más annak elkövetésére felbujtott.«

Ennek előrebocsátása után az 51. §-ban következőleg határozza meg a felbujtó fogalmát: »Felbujtónak pedig az tekintetik, a ki valamely büntettnak elkövetésére:

a) Szóval vagy írásban mást világosan és egyenesen fölszólított és reá vett.

b) Bérrel vagy jutalom ígéréssel mást arra elcsábított.

c) Erőszakkal vagy fenyegetéssel mást arra kényszerített.

d) Valamely tőle függő egyénnek azt világosan parancsolta.«

21. A magyar büntetőtörvénykönyv 60. §-ában a következő rövid, de velős fogalmi meghatározást találjuk »fölbujtó az, 1. a ki mást a büntett vagy vétség elkövetésére szándékosan reabír«.

Ki kell még e helyütt emelnem, hogy a magyar büntetőtörvény határozott kifejezésre juttatja a felbujtás másodlagos járulékos természetét. A felbujtó a más által elkövetett (megkísérlett) bűntényben részes.

.

Ime a büntetőtörvények legnevezetesebbjeinek fogalmi meghatározásai előttünk vannak. Elmondhatjuk, hogy büntetőtörvényünk rövid fogalom-meghatározása — mely egyébiránt az akkori osztrák javaslat utánzása — különb az összes európai törvények fogalom-meghatározásainál. Csak egy esetben érhetné a magyar büntetőtörvénykönyvet e rövid és felbújtási módok felsorolását mellőző fogalom-meghatározás miatt vád, ha sikerülne limitatív felsorolása a felbujtás módjainak. Ámde ez eddig nem sikerült. Minden büntetőtörvénykönyv, mely a felbujtás módjait felsorolja, fölvesz egy oly tág módot is, mely alá valamennyi egyenként felsorolt felbújtási tevékenységi faj vonható. A belga és luxemburgi büntető-törvénykönyvek »machinations ou artifices«, a német birodalmi büntető-törvénykönyv »oder durch andere Mittel«, az olasz törvényjavaslatoknak »o con altro modo« kifejezései kétségtelenül ily általános megjelölések, melyek alatt minden, a mi nem ajándék, ígéret, a tekintélyvel vagy hatalommal való visszaélés, mindenesetre érthető. Mindezek a függelékek nem fejeznek ki egyebet, mint azt, hogy bármi módon gyakoroljon is valaki másra pszichikai hatást, mihelyt ez ennek folytán a büntetendő cselekményt elkövette, vagy megkísérelte, fölbujtóvá lesz. De ha csakugyan ezt fejezik ki a fölbujtási módok casuistikus felsorolásai: akkor teljesen fölösleges azokkal a felbujtás törvényes fogalom-meghatározását eltölteni. Erre nézve idézem az osztrák törvényjavaslatnak Glaser által szerkesztett megokolásából a következőket: »Bei der Behandlung der Anstiftung weicht der Entwurf vom deutschen und französischen, sowie theilweise vom geltenden österreichischen Recht insofern ab, als er nicht die Mittel anführt, durch welche die Einwirkung auf den Thäter zu geschehen hat. Eine solche Aufzählung ist nicht nöthig, weil die Wahl der Mittel nicht entscheidend ist; es ist ganz gleichgiltig, welche Mittel zur Anwendung gekommen sind, wofern sie nur derart sind, dass durch dieselben die freie Selbstbestimmung des Thäters nicht ausgeschlossen wird. Eine solche Aufzählung ist aber auch nicht zweckmässig. Eine erschöpfende Behandlung ist, wie in allen ähnlichen Fällen unmöglich, daher sich das Gesetz, wie es auch im deutschen Strafgesetze eingetreten ist, auf eine Exemplification beschränken müsste. Dies ist aber ohne praktischen Werth, und wird nicht ohne Gefahr für die richtige Gesetzanwendung unternommen, weil es leicht zu Missdeutungen führt. So begründet die Anwendung von Drohung, Irrthumserregung, von welcher das deutsche Strafgesetz

spricht, nicht immer Anstiftung, sondern unter Umständen auch Thäterschaft.«

Idéztem az osztrák törvényjavaslat ezen indokait, mert alig csalódom, ha azt állítom, hogy ez volt egyik indító oka a mi fogalom-meghatározásunk elfogadásának is. Kétségtelenül magára a törvényjavaslat szerzőjére is befolyással volt Glaser álláspontja, hisz a törvényjavaslat indokaiban ott találjuk Glasernek bírálatából azt a részt, melyben a kitűnő büntetőjogász elismeréssel szól a régibb osztrák törvényjavaslatnak a felbujtóra vonatkozó tömör, szabatos fogalom-meghatározásáról. De törvényhozásunkra is kétségen kívül befolyást gyakorolt az osztrák javaslat szabatos, kimerítő fogalmi meghatározása, melynek igen tapintatosan előnyt is adott a német, belga, francia stb. törvények exemplificatív fogalmi meghatározása fölött.

Amde mondhatná valaki, hogy a magyar törvénynek szintén meg kellett volna tartania a fogalom meghatározásában a »tettes« szót, mert a jelenlegi szövegezés mellett »a ki mást . . . reábír« úgy is lehet ezt érteni, mintha nem a tettesnek reábirása képezne csak felbujtást, hanem a bűnségéd reábirása is felbujtás lenne. Ily értelmezés természetesen kizártnak veendő. Mert *büntett vagy vétség elkövetésére* kell a reábirásnak hatnia. Az elkövetés fogalma pedig tettséget vagy társtettséget föltételez, következésképp a bűnségéd reábirása semmi egyéb, mint pszichikai bűnségély. A tettes szót tehát, mint teljesen fölöslegest, helyesen mellőzte a fogalom-meghatározás.

Eltekintve a felbujtás módjainak felsorolásától, a törvényhozások — különösen a legújabb törvényhozások fogalom-meghatározásai, mint láttuk, lényegileg megegyeznek egymással. Felbujtónak kivétel nélkül azt tekintik, a kiben a bűntény eszméje megfogamzott s a ki annak elkövetésére mást reábírt.¹⁾ És ebből a fogalom-meghatározásból önként következik, hogy ha a tettes cselekménye nem a felbujtó

¹⁾ Az 1843-diki javaslat a »reávelt« kifejezést használja. Erre nézve helyesen jegyzé meg a büntetőtörvény javaslatának szerzője: »A reávétele inkább a csalárd üzelmekre vezethető vissza s azért egyoldalú; reávétni valakit igen hasonlít a reászedéshez. Igaz ugyan, hogy a reászedés által bizonyos körülmények között szintén előidézethetik a determinálás, de az inkább csak egyik nemét fejezi ki azon hatásoknak, melyekből ezen eredmény származik. Ehhez járul még azon körülmény is, a mennyiben a reászedés következtében a tettes tévedésbe vitettet: ez esetben . . . nem felbujtás, hanem a büntetendő cselekmény elkövetésének más neve áll elő. A »reábirás« helyesebbnek látszik még azért is, mert kapcsolatban van az erő eszméjével, mely kifejtetik arra nézve, hogy valamely elhatározás keletkezzék, s ennek folytán valamely büntetendő cselekmény elkövet-

közreműködésének volt következménye, vagy, ha a felbujtónak értelmi tevékenysége nem idézte elő a megfelelő elhatározást az illető személyben: akkor felbujtásról nem lehet szó.

I.

2. §. A felbujtó fogalma az elméletben.

Nagyobb egyöntetűség észlelhető a tételes jogban a felbujtó fogalmi meghatározására nézve, mint az irodalomban. Kifejtettem már föntebb általánosságban az alanyi és tárgyi iskola főbb elveit. Megneveztem a kiválóbbakat, a kik az egyik vagy a másik iskolához tartoznak. Az alábbiakban néhány tekintélyes büntetőjogásznak tanát óhajtom a felbujtóról részletesebben feltüntetni. Csak azokat emelem ki, a kik iskolájuk következetesebb képviselői és a kiknek a tan fejlődésére befolyásuk volt. A mit föntebb az alanyi és tárgyi iskola jellemzésére állítottam, megtaláljuk ezt abban a küzdelemben is, a melyet a felbujtó és az értelmi segéd közötti határvonal megállapíthatása czéljából folytatnak. Semmi kétség, hogy a »bűnszerző«-féle fogalomhoz tapadt s annyira kedvelt rendszer — mint már föntebb is láttuk — zavarólag hat a felbujtó fogalmának helyes megállapíthatására. A »tettesre és felbujtóra« minden áron közös tulajdonságokat akartak megállapítani. Minden áron csak kettős fő-felosztást akartak érvényre emelni, hogy ne legyen a részességnak több főfaja, mint a bűnszerző és bűnségéd. Ebben a törekvésben annyira mentek, hogy még a felbujtót is elnevezték tettesnek. Erre nézve mondja a tudós Carrara: »A bölselet, mely tisztán eszmei lényekkel foglalkozik, lélektani tettesnek tarthatja azt, a kiben megfogamzott az eszme, s ezt teljesen tervvé tudta alakítani. A büntető-jogtudomány azonban, melynek tárgyát csak külső tettek képezik s a gondolatokkal csak annyiban foglalkozik, a mennyiben a külső tettek okát kutatja, nem azonosíthatja az eszme létrehozóját a tett elkövetőjével. A büntény jogi lény, mely a tett és a törvény közötti ellentétből származván, nem jó

tessék. Bármely hatás ugyanis csak két módon eszközölthetetik: physical vagy psychikai tevékenység által. Minden tevékenység erőttételez föl, s így azon psychikai tevékenység is, mely által valaki valamely elhatározásra biratik, a »vis psychica« a büntetendő cselekmények egyik csoportjának ezen tényezője, lételeme által jó létre. A »birás« az erő eredménye: a reábirás tehát a psychikai erő olyatén és oly foku alkalmazása, mely képes volt előidézni azon eredményt, vagyis azon elhatározást, mely a büntett elkövetésének szellemi oka volt« (Löw. anyaggyűjtemény I. kötet 457. lap).

létre, ha a tett nem sérti meg anyagilag a törvényt. E tett elkövetője csak az lehet, aki anyagilag végrehajtotta.«¹⁾

Egyébiránt Berner az 1847-ben megjelent »Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen« című művében megvetőleg szól az »Anstifter« kifejezésről, midőn az »értelmi bünszerzőség« című fejezetet a következő szavakkal kezdi meg: »Den intellectuellen Urheber nennt man bekanntlich oft schlechtweg Anstifter.«²⁾ Ennyire veszélyes újításnak tartotta a nagyhirű Berner is azt az irányt, mely szakítani akart a »bünszerzőség« fogalmához tapadt rendszerrel.

Berner határozottan megköveteli a szándékosságot a felbujtáshoz és gúnyolja azokat, a kik a vétkes felbujtás képtelenségében hisznek. Voltaire-t, Rousseau-t és a francia encyclopädistákat — úgy mond — a francia forradalom felbujtóinak kellene tartani jogászai értelemben is, mert bizonyára az ő tanáiknak nagy részök van a francia forradalomban. Azután fölteszi azt a kérdést, mit tesz az értelmi bünszerző? Erre Berner szóról szóra így válaszol: »Der intellectuelle Urheber muss den Anderen absichtlich bestimmt haben, sich selbst zum Verbrechen zu bestimmen.«

Berner azután felteszi azt a kérdést: »Was geschieht durch den physischen Urheber« és erre mindenekelőtt kijelenti, hogy nem csak az akaratra, hanem a tény-mozzanatra is kellő figyelemmel kell lennünk, mert az anyagi bünszerző által létrehozott eredmény irányadó az értelmi bünszerző felelősségére nézve is. Ha a felbujtott csak kísérletet követ el, a fölbujtó is csak kísérletért vonható felelősségre. Továbbá kijelenti Berner azt is, hogy a nem sikerült felbujtás csakis előkészületi cselekményt képez. Az értelmi bünszerzőség egyébiránt — úgy mond — úgy jelentkezik, mint ok, és a fizikai bünszerzőség úgy, mint okozat. De mivel az értelmi bünszerzőség épp úgy nem képez bünszerzőséget fizikai bünszerző hiányában, mint az ok nem lehet ok okozat nélkül: ennél fogva az anyagi bünszerzőség (tettesség) az irányadó az értelmi bünszerzőségre (felbujtó) nézve, a mint kétségen kívül az okozat a döntő azokra nézve. Sajátságos kölcsönhatás ez, mert az ok ad létet az okozatnak, az értelmi bünszerző (felbujtó) az anyagi bünszerzőnek (tettes), és mégis az okozatból és az anyagi bünszerzőségből kell megítélni az okot, illetve az értelmi bünszerzőséget. Más szóval: az ered-

¹⁾ Carrara Programmja 428. §.

²⁾ Ugyaníly értelemben nyilatkozott Berner — mint azt már megemlítettem — a »tettesség«-ről is. A »tettes« szót is rossznak tartotta.

mény mértéke az oknak, úgy a mint az anyagi bünszerzőség mértéke az értelminek.

Végül azzal a közvetítéssel foglalkozik Berner, mely az értelmi és anyagi bünszerző akarata között létesül, és arra az eredményre jut, hogy az anyagi bünszerző cselekményében rejlő okozati összefüggésnél fogva az értelmi bünszerző akarata is átmegy a tettbe. És ezen a ponton építi föl Berner a felbujtónak a tettel való egyenlő felelősségi elvét. Amde nem tudott a complott-elmélettől itt sem szabadulni Berner, mert — úgy mond — az értelmi bünszerző physikai szerzőtárs is lehet, mely esetben azonban a »Complott« fogalmába olvad fel a kétféle szerzőség. És a felbujtó — úgy mond — itt már nem büntethető a tettel egyenlően, hanem mint szövetség-alapító szigorúbban büntetendő.

Berner már tankönyveiben a felbujtó (Anstifter) kifejezést használja; egyébiránt többnyire ugyanazokat az elveket fejezi ki, melyeket említett monographiájában tanított, de maga a fogalom-meghatározás nem egy és ugyanaz.¹⁾

II.

Térjünk most át annak vizsgálatára, miképen foglalkozik kérdésünkkel a modern alanyi iskola vezére, a korunkban nagy befolyásnak örvendő Buri?

Az intellectualis erők önmagok — úgymond Buri — képtelenek arra, hogy önmagoktól váljanak tárgyasakká, azok a testi erők pedig, melyek öntudat nélkül tevékenyek, mint esetlegességek, nem tartoznak a büntetőjog területére. Minden büntetendő eredménynek tehát oly anyagi erőkből kell állania, melyeket értelmi erők vezettek a concret eredményre. Az értelmi erők az eredményre nézve egyaránt oly lényegesek, mint az anyagi erők, és ezen nyugszik az értelmi és anyagi erők egyesüléséből származó eredmény tárgyi egysége, valamint annak az egész eredményért való felelőssége, a kinek értelmi tevékenysége az anyagi erők vezetése által az eredmény alkotó részévé válik. *Az értelmi erőknek az egész eredményért való felelőssége alapját tehát abban*

¹⁾ Berner az 1847-ben megjelent többször id. művében alanyi álláspontból fogta fel a felbujtó fogalmát, és elegendőnek tartotta: a véghezvitelre való felhívást, míg tankönyvében a közép álláspontot foglalja el és nem elégszik meg egyszerű felhívással, hanem hathatós indító okok (wirksame Beweggründe) alkalmazását kívánja a »felbujtás« fogalmához.

leli, hogy azok az anyagi erőknek eredményre való vezetése által az eredmény alkatrészeivé válnak, és így a physikai erők jellege nem irányadó, különösen mindegy, ha azok saját vagy idegen erők, és az utóbbi esetben beszámítható vagy beszámíthatlan emberek vagy állatok erői-e? Ha beszámítható emberek testi erőivel jő létre az eredmény, akkor ezek is felelősek, mert a felbujtás szellemi behatásának a szabad akarat-elhatározás által lehetséges ellenállást ki nem fejtették, és mert így az ő intellectualis erejük is tárgyasul az eredményben. A szabad akarat-elhatározás ezen lehetőségének azonban semmi módosítható befolyása sincs annak az értelmi tevékenységnek a felelősségére, mely arra hatással volt, azaz: ha az felelős az egész eredményért akkor, ha nem szabad testi erőket vezet eredményre: épp úgy felelős akkor is, ha szabad testi erők hozzák vezetése alatt létre az eredményt. Más szóval, Buri azt tartja tévedésnek, ha azt állítják, *hogy itt az értelmi tevékenység büntethetősége a szabad akarat determinálásában, a felbujtásban lelné alapját.* Ha ez igaz volna — úgymond Buri — akkor a felbujtás önálló büntényt képezne; akkor a felbujtottat megelőzve, a tettet maga hajtja végre: még a tett büntetésén kívül a felbujtásért külön kellene büntetni, holott ez csak annyiban jöhet tekintetbe, a mennyiben bűnös szándék megvalósításában nagyobb erély tanúsítását mutatja és így viszonylag súlyosabb büntetéssel lenne sújtandó.

Ha azonban az értelmi tevékenységnek az egész eredményért való felelősségére nézve egészen közönyös, akár beszámítható személyek physikai erőit vezeti eredményre, akár nem: akkor teljesen közönyös az is, hogy az értelmi tevékenység egy egészen határozatlan ingadozó, vagy a büntényre teljesen elhatározott egyénre alkalmaztatik-e, mert az a döntő mozzanat, *hogy a physikai erők az értelmi erők vezetése alatt álljanak.*

Az anyagi bünszerző (tettes) és anyagi segéd közötti különbség — folytatja Buri — nem az általok kifejtett külső testi erők különbségében, hanem a saját physikai erőire gyakorolt értelmi behatásban leli alapját, a szerint, a mint bünszerzői vagy segédi szándék vezeti. Ha pedig az eddigi fejtegetések szerint, tekintettel a bűnös eredmény felelősségére nézve, közönyös, hogy az saját vagy idegen testi erők által jött-e létre, és annak alanyisága, a ki idegen testi erőket vezetett eredményre, annak alanyiségától, a ki az eredmény céljából saját testi erőit használta, lényegileg nem különböző, minthogy mindkettő egyenlő alaki szándékkal bír: ennél fogva az abszolút különbség egyrésről az

értelmi segéd és az értelmi physikai bünszerző között, valamint más részről az abszolút egyenlőség az értelmi és physikai segéd, továbbá az értelmi és physikai bünszerző között az anyagi szándékból és a bűnös tevékenységnek ez által föltételezett önállóságából vagy önállótlanságából és az alaki szándékból levont bünszerzői és segédi szándékon nyugszik.¹⁾

Az, a ki valamely bűnös eredményért értelmi tevékenységet fejt ki, tudja, hogy annak bekövetkezése az anyagi bünszerző szabad akaratelhatározásától és tetszésétől függ, és hogy ennek tevékenysége, tekintettel az alaki szándékra.

¹⁾ Hogy Buri elméletét teljes egészében lássuk, szükséges megismertetnünk Buri felfogását a bünszerzői és segédi szándékról.

Annyi bizonyos — mondja Buri — hogy mindazoknak az akarata, a kik tevékenységet fejtettek ki bizonyos bűnös eredmény elérése czéljából, kivétel nélkül arra van irányozva, hogy a büntetés létrejöjjön. Alaki szándékaik tulajdonképen egyenlő önállósággal bírnak, és lényeges különbséget még az sem idéz elő, hogy az egyiknek akarata a főcselekményre és másinak akarata csekélyebb tevékenységre van irányozva, mert a nagyobb vagy kisebb tevékenység az egyenlően akart eredményért, az egyes részek között csak viszonylagos különbséget állapít meg. Ezen alaki szándékokban azonban azonnal megtaláljuk a különbséget, ha annak megállapításánál az anyagi szándékból, a czélzatból indulunk ki. Nem képzelhető, hogy büntényre vállalkozzék valaki a nélkül, hogy egyúttal a büntény fogalmának határain kívül fekvő célt ne kívánjon elérni, és így a bűnös tevékenység úgy jelentkezik, mint törekvés ezután a cél után, mint eszköz a célra jutásra. Ha a büntény egyik részese tevékenységével saját czélját akarja elérni, a másik részes pedig czélját abban találja, hogy az első elérje czélját, úgy ez czéljával együtt alárendelte magát a másinak, akarata ez által, tekintettel az anyagi szándékra, önállótlaná válik, és az önállótlanásznak ezt a tulajdonságát szükségszerűen nem csak a bűnös tevékenységre, mint ennek a önállótlan akaratra a kifolyására, nyomja reá, hanem még az önállótlan bűnös tevékenység által elérni kívánt alaki szándékon is rajta van ennek bélyege. Ebből az önállótlanásgból következik ennek a részesnek — a pusztá segédnek — enyhébb büntethetősége, jöllehet az ő bűnös tevékenysége tárgyias jellege szerint nem különbözik a bünszerző tevékenységétől. Hogy az akarat önállótlan: azt nem csak akkor lehet meghatározni, ha az alaki szándék megvalósított, vagy éppen a mikor az akarat az anyagi szándék elérése által teljes kielégítést nyert: hanem bizonyosak lehetünk arra nézve már akkor, midőn az bármely alakban a külvilágba lépett, mert előre tisztában kell lennie a részesnek azzal, hogy idegen vagy saját cél érdekében működik-e? Annak szándéka tehát, a ki e szerint az anyának házasságon kívül született törvénytelen gyermeke megöléséhez segédkezet nyújt, bárminő eredménye volt is tevékenységének, mindig csak segédi marad, de bünszerzőivé válik, ha a gyermek megölése által a majdan reaszálló örökséget akarja az anyának biztosítani, mert ez által saját tevékenységének önálló értékét tulajdonít és önálló célt akar azzal elérni, miért is már nem mint pusztá eszköze a bünszerzői czélnek szerepel, és sem tevékenysége, sem alaki czéja nem tekinthető önállótlanak.

a túlnyomó. Ezért ő értelmi bűnszerzőnek csak akkor tekinthető, ha saját közvetlen érdekét akarja elérni, és ezzel értelmi tevékenységének és alaki szándékának önálló értéket tulajdonít, ha más tekintetben egy értelmi vagy anyagi bűnszerző vagy egy nem részes harmadik céljáért lép is föl.

Ha a physikai bűnszerző a reáható értelmi tevékenység alapjául szolgáló segédi szándékot bűnszerzőinek tartotta: tévedés által a segédi szándék nem változik át bűnszerzői szándékká, de ha az értelmileg tevékeny egyén előrelátta, hogy ez a tévedés be fog következni, és az illető, ha nem is tisztán az ő indító okai, de ezzel kapcsolatos indító okok, talán saját érdeke által biratott reá a tetterre, akkor már a szándék nem lesz segédi szándék, mert ő tényleg nem rendelte magát alá ezen egyén anyagi szándékának. A physikai tevékenységre felbújtott az az egyén, a ki egyedül cselekvőleg lép föl: mindig bűnszerzői szándékkal bír, akarta legyen bár csak a felbújtó anyagi szándékát előmozdítani mert az ő tevékenysége a főcselekmény elkövetésére van irányozva.

Az értelmi tevékenység a szerint, a mint annak bűnszerzői vagy segédi szándék szolgál alapjául, bűnszerzői vagy segédi minőségben tárgyasul az eredményben, és az egész eredményért való bűnszerzői vagy segédi felelősséget vonja maga után azonnal, mihelyt a physikai erők bármi tekintetben vezetése alatt állottak. Az ily vezetés lehetősége azonban egyenlő módon, habár viszonylag kisebb vagy nagyobb terjedelemben, előfordul nem csak a határozatlan vagy részben határozott physikai bűnszerzőre való tekintettel is. És ezért a bűnszerzői vagy segédi szándéokra nézve semmi befolyással nincs: vajjon az értelmi tevékenység határozatlan, ingadozó vagy a bűntényre már elhatározott physikai bűnszerzőre volt-e behatással. Tökéletesen igaz, hogy a büntény talán sohasem lett volna elkövetve, ha az első lökést arra nem az értelmi tevékenység adta volna, ámde erre a körülményre nem lehet sokat építeni, mert minden erő, mely az eredményben található, arra nézve oly lényeges, hogy abban az alakban, a miben történt, nem követtetett volna el soha, ha csak egy erőt, akármelyiket is, abból elvennénk. Így értelmi bűnszerző lesz A. is, a ki B.-ről tudja, hogy szilárdan el van határozva saját házának felgyújtására, de A. fél, hogy B.-nek nem sikerül a gyújtás és így az ő háza sem talál meggyuladni, holott szeretné is, ha az ő háza is elégne (természetesen a biztosítási összegért), miért is a büntény biztos elkövethetése céljából B.-t ellátja tanácsokkal.

A. azért lesz értelmi bünszerző — mondja Buri — mert a physikai erőket, a mennyiben B. tanácsa után járt el, A. értelmi erői vezették, melyek tárgyiasultak és az eredmény lényeges alkatrészeivé váltak.

De bűnsegéd lesz az, a ki valakinek, a ki büntényre nem is gondolt, azt tanácsolja, hogy saját házáat gyujtsa fel, mert a biztosítási összeggel segíthet pénzzavarán, és pedig bűnsegéd lesz azért, mert a szellemi tevékenység a tettes anyagi és alaki szándékának alá van rendelve.

Ez körülbelül, a mit Buri a felbujtó fogalmára nézve tanít.¹⁾ Az ő elmélete szerint a felbujtó fogalmára nézve teljesen közönyös, hogy a felbujtott egyén el volt-e már határozva a büntényre vagy nem. Ő nem abban látja a felbujtó és értelmi bűnsegéd között a különbséget: teremti-e az értelmi részes a büntényt vagy csak előmozdítja, könnyíti, hanem szerint az a kérdés: saját cél vagy idegen cél érdekében működik-e az értelmi részes? Önálló vagy önállótlan-e tevékenysége? Nincs-e alárendelve a szándék más anyagi szándéknak? Buri tana szerint ugyanez a külső tevékenység lehet felbujtás vagy értelmi segély. Minden attól függ, minő az akaratnak iránya. Homlokegyenest ellenkező ez a tan azzal, a mit mi vallunk magunkénak. Az érdek és a cél a legbizonytalanabb elválasztó vonal, mert a legtisztább alanyiaság. Ezen elmélet szerint az, a ki a büntény gondolatát adta, a ki lelkében érlelte és mást annak elkövetésére reábir — pusztá segéddé lesz, mihelyt más érdekében, másnak céljáért működött — és yiszont az, a ki a büntény elkövetésére szilárdan eltökélt embert hívja fel, de elég volt neki egy szó, hogy elkövesse a rég érlelt büntényt: felbujtó lesz, mihelyt saját érdeke, saját célja vezette szellemi erőit. Az ily elmélet nem a mi elméletünk. Biztosabb alapra kell helyeznünk az elválasztó vonalat, mert az érdekek és célok — hiába mondja Buri, hogy az első pillanatban észrevehető a bünszerzői vagy segédi szándékoság — nem csak árnyalataikban, de egész alakjukban is gyakran elrejtve az emberi szem elől.

Buri felfogása szerint ki van terjesztve a felbujtó fogalma odáig, a meddig azt kiterjeszteni az igazságosság megsértése nélkül teljesen lehetetlen. Elejti teljesen a *reábirás* determináló elemét. Szerinte minden a céltól, az

¹⁾ Buri e tanát a »Theilnahme«-jában Abhandlungen, Gerichtssaal (XXVIII.) Zeitschrift f. d. gesammte Strafrechtsw. II., Goldammer's Archiv XVII. stb. fejtegeti.

érdektől függ. Nem az a lényeges, mit tesz a részes, hanem az, mi cél, minő érdek vezérli, és így a hathatós indokokkal való meggyőzés segélylyé törpül, míg az egyszerű tanács, mely a bűntényre rég elhatározott embernél kapóra jön, felbujtótá teszi a részest a szerint, a mint az érdek minősége változik. Nem akarunk ismétlésekbe bocsátkozni, s azért körülményesebben nem bocsátkozunk e helyütt Buri elméletének bírálatába. Egész fejtegetésünk állásfoglalás ama tanok ellen, melyeknek — elismerjük: ma legbefolyásosabb és leglelkesebb képviselője éppen Buri. Részint kifejtettük már, mit tartunk mi a felbujtó elhatározó elemeinek, részint a következő fejezetek fogják megadni a választ, miképen gondolkozunk mi a felbujtó fogalmából levonható elvekre nézve. Most folytassuk elméleti szemlénket.

Közvetlen Buri¹⁾ után legezélszerűbb lesz röviden a tárgyi okozatosság (objectiva causalitas) elméletének a felbujtóra vonatkozó részét megismertetnünk.

III.

A tárgyi-okság elmélete szerint értelmi bünszerzőnek azt nevezzük, a ki az anyagi bünszerzőt a bűntény elkövetésére reábirja, és ez által a bűnténynek szükségszerű, elégséges okává válik. Értelmi bűnsegéd pedig az, a ki szellemi tevékenysége által a már elhatározott bünszerzőt támogatja, és így a bűnténynek nem szükségszerű okát nyújtja. Ennek az elméletnek kétségen kívül elsőrangú hirdetője *Feuerbach*. Az ő tankönyvének 50. §-ában határozottan ki van emelve, hogy a bűntényre szándékosan irányzott tanács és útmutatás bűnsegélylyé lesz, mihelyt az, a kinek a tanács vagy útmutatás adatott, a tette már teljesen el volt határozva. Ebből természetesen következik, de a 46. §. 1-ső jegyzetében így is mondatik, hogy felbujtó az, a ki jogellenes szándékossággal a más által elkövetett vagy megkísérelt bűntettnek okozója; természetesen föltételeztetik, hogy ez a más a büntett elkövetésére a felbujtás előtt elhatározva nem volt.²⁾

¹⁾ Krug is subjectiv alapon áll, mert értelmi bünszerzőnek azt nevezi, a ki az anyagi bünszerzőt kérés, megbízás stb. által reábirja, hogy részére (t. i. a felbujtó részére) kövessen el büntettet. Ezzel Krug szintén azokhoz csatlakozott, a kik a bünszerző és segéd közötti különbséget a saját vagy idegen érdekekben kifejtett tevékenységben találják.

²⁾ Feuerbach éppen nem hajol a subjectivismus felé; nem mulasztatom el azonban megjegyezni, hogy »Revision«-jának (II.) 243. lapján egy kijelentést tesz, mely mindenesetre zavarólag hat. Ott ugyanis a bünszerző ismérveül a »saját közvetlen érdek« jelöli meg.

Tittman, tankönyvének 102. §-ában, értelmi bünszerzőnek azt nevezi, a ki másnak az akaratát büntényre elhatározóvá tette, tekintet nélkül arra, saját magának érdeke forog-e fönn vagy csak másnak érdekét kívánja szolgálni; értelmi bünségéd pedig az, a ki pusztá akarat-nyilvánítás útján tanácsosul és ehhez hasonló eszközökkel mást a büntény lényegét képező cselekménynél támogat. *Grolman* pedig tankönyvének 37. §-ában szintén a reábirás elemére helyezi a súlypontot, midőn azt mondja, hogy az értelmi bünszerző és értelmi segéd között az a különbség, hogy amaz az anyagi bünszerzót elhatározásra bírja valamely büntett elkövetésére, emez pedig a már elhatározott bünszerzőnek ügyét ugyanazon módokon, melyekkel a felbujtás szokott történni, előmozdítja, könnyíti.

A tárgyi okság elméletének egyik legszélsebb képviselője volt Luden.¹⁾ Figyelemre méltó Schütze²⁾ tana is.

1) Tekintettel azokra az okokra és erőkre, melyek az emberi tevékenység következtében hatályosokká válnak, oly különbséget akar tenni, melyből magára a cselekményre nézve is különbség keletkezik. Ezek az okok — úgy mond — vagy mások bűnös tevékenységében rejlenek: úgy, hogy a ki azokat érvényesíti, idegen közreműködés következtében és nem egyedül követi el a büntényt, vagy azok az okok nincsenek mások bűnös tevékenységében, minélfogva az, a ki azokat hatályossá teszi, a bűnös eredmény egyedüli szerzője. Az első esetben azok, a kiknek bűnös cselekményeit más eszközli, ha különben cselekményeik valóban bűnösök, szintén büntényt követnek el, de cselekményeik egyúttal úgy tűnnek fel, mint annak a cselekménye, a ki őket a büntényre bírta. Az ő bünténye egyúttal annak is bünténye, a ki azt eszközölte, úgy hogy ezen büntényre nézve közöttük a részesség viszonya keletkezik. Az a cselekmény, mely által büntény létesíthető, vagy részesség, vagy bünszerzőség, a szerint, a mint a cselekvő emberen kívül fekvő okok más emberek tevékenységében rejlenek, (de a melyek természetesen, mivel ő érvényesítette azokat, az ő cselekményéhez is tartoznak), vagy a mint ennek ellenkezője az eset.

Igy állítja fel Luden a szerzőség és a részesség között a különbséget. És azután két szélsőségbe keveredik. Egyszer azt mondja, hogy a részesség lényege a közreműködésben fekszik, és azután ismét azt állítja, hogy a részesség csak idegen szándék elsajátításából keletkezik. És pedig nem a physikai bünszerzőnek kell az értelmi bünszerző szándékát elsajátítania, hanem megfordítva. Az értelmi bünszerző — úgy mond — a physikai szerzót nem bujthatja fel, mert az akarat nem determinálható.

Miképen sajátítja el a részes más bűnös akaratát: arra nézve Luden két esetet különböztet meg. Vagy kölcsönösen történik az, a mennyiben a részes és a másik között valóságos kölcsönös megegyezés jő létre, vagy történhetik az egyoldalulag, a mennyiben ily egyesülés nem volt közöttük, hanem a részes a másiknak elhatározását magáévá teszi a nélkül, hogy ez vele érintkezésbe tette volna magát az óhajtott büntetthez vonatkozólag. A kölcsönös részességnél, tekintettel a

Az éles-elméjűséget senki sem tagadhatja meg Schütze-től. A »Thatantheil« és »Schuldantheil« elméletéhez maga

bűnös elhatározásra, kölcsönös közösség keletkezik, úgy hogy mind a kettő kölcsönösen a részesség viszonyában áll egymással. Az egyik elsajátítja a másik bűnös elhatározását, úgy hogy a másik által elkövetendő cselekmény a sajátjává válik; a másik tudja, hogy amaz bűnös elhatározását elsajátította, és hogy ő a büntettet annak részére is elköveti. E tudat által ő ismét elsajátítja a másik elhatározását, úgy hogy a részesség ezen neme a bűnös elhatározás kölcsönös elsajátításából áll. Míg ez az elsajátítás be nem következett: részességről nem lehet szó, de ha bekövetkezett, akkor a részesek mindegyike ugyanazzal az elhatározással bír.

Melyik bírta először a másikat arra, hogy a bűnös elhatározást létesítse: az Luden nézete szerint teljesen közönyös, mert másnak a behatásában soha sincs elegendő indító ok a büntény elkövetésére. Ebből az okból Luden előtt a büntethetőségnek teljesen egyenlő fokán áll a meghagyás, tanács, vagy a bűnös terv elfogadása.

Magától értődik — folytatja tovább — hogy kölcsönös részességtől csak addig lehet szó, míg a részesek abban a helyzetben voltak, hogy kölcsönösen egymás bűnös elhatározását magokévá tehettek. Ez föltételezi, hogy előttük az elhatározás kölcsönösen ismeretes legyen, és a meddig ez a tudomás terjed, csak addig van kölcsönös részesség is. Ha tehát a részesek közül egyik vagy másik különös elhatározással bírt, melyet a többiek, mivel nem ismerték, el sem sajátíthattak, természetesen arra vonatkozólag részesek sem lehetnek.

Az egyoldalú részességnél a concurráló személyek viszonya lényegileg más. Ennek lényege abban áll, hogy az egyik a másik elhatározását ennek tudta nélkül teszi sajátjává, úgy hogy amaz ugyan ehhez részességi viszonyban áll, de ez nem áll amahhoz. Ebből következik, hogy ennél a részességnél annak viszonya, kinek bűnös elhatározását a másik sajátjává teszi, ezen elsajátítás által semmiféle változást nem szenved. Ő egészen függetlenül áll a részestől, a mennyiben ennek részvétele az ő büntetének jellegére semmi esetre sem gyakorol módosító befolyást. Ellenben a részes bünténye ama büntény szerint alakul, a melyben részt vesz, és a melyet részvétele által magáévá tesz. De magától értőlik, hogy ő csak annyiban lehet részes, a mennyiben előtte a másíknak bűnös elhatározása ismeretes, mert ezen kívül nem gondolható annak sajátjává tétele.

Ez az egyoldalú részesség kölcsönösen is előfordulhat a nélkül, hogy az kölcsönös részességgé lenne. Mert ugyanazon a módon, a mint egyik a másíknak elhatározását tudta nélkül sajátjává teszi, épp úgy az utóbbi is elsajátíthatja az előbbinek elhatározását. Ez föltételezi, hogy mind a kettő ugyanarra az elhatározásra jussanak és azt kölcsönösen elsajátítsák, a nélkül azonban, hogy arról tudomásuk legyen.

Alanyi szempontból — úgy mond Luden — valamennyi részes egyenlő büntethetőségéhez kétely sem férhet, Mert valamennyi részes azzal a gonosz akarrattal bír, hogy a büntényt, melyben részt vesznek, valóban elkövessék. És ennek bizonyítékát éppen a részesség nyújtja. Ezért bár a bűnös elhatározás elsajátításának és az ez által keletkezett részességnak külsőleg fölismerhető cselekményben kell állnia, mivel a pusztá gondolat még nem tartozik a jog területéhez: mégis minden cselekmény, mely a rossz akarat bizonyítékául szolgál, az alanyi szempont szerint a büntethetőség egyenlő fokán áll. A büntény elkövetésére irányzott akarat ugyanaz, legyen bár az ezen, vagy

is kételylyel fogott, és nem lépett föl azzal az igénnyel, hogy a kérdést megoldásra juttatja. És tagadhatatlanul sok

azon cselekményből fölismerhető. Luden tehát a különböző büntethetőség alapját csak a tárgyi oldalon találja fel. A részes létesíti ugyan a bűntényt, a mennyiben az elsajátítás által a másik tevékenységét magáévé teszi. Ebből azonban nem következik, hogy a bűntény tárgyi létezésének oka ne más cselekményben lelhesse fel kizárólagos és egyedüli létokát. Mert a részesség lényege éppen abban áll, hogy a bűntény létrehozásánál többen közreműködjenek. Nagyon könnyen gondolható az az eset, hogy a bűntény tárgyiasulásának oka csak az egyik részes cselekményében fekszik és nem egyúttal a másikéban is. Ez előfordul mindannyiszor, ha az utóbbinak részessége a bűntény közvetlen elkövetéséhez semmivel sem járul, és a bűntény léte egyedül a közvetlen tettéstől származott. A részesség viszonya, tekintettel a létrehozott büntetetre, kettőjük között természetesen meg nem szűnt. De az, kinek cselekményéből a létrejött bűntény származik, mint bünszerző kimerítse a részesség fogalmát, de mivel a bünszerző cselekménye egyúttal az övé is (t. i. a részesé), ennél fogva természetesen ő is felelős a bűntényért, dacára annak, hogy — mint mondatott — a bűntény tárgyias létezése tisztán más cselekményében leli alapját. E tárgyi felfogás szerint a physikai bünszerző minden esetre büntetésre méltóbb. A közvetlen vagy physikai bünszerzővel tárgyi szempontból csak az a részes áll egyenlő büntethetőségi fokon, a kinek cselekményei nélkül mások cselekményei sem létesítettek volna bűntényt.

Luden tehát, mint látjuk, az akarat-mozzanat, azaz: alanyi szempontból semmi különbséget nem tesz a részesség fajai között, mert valamennyinek egy akarata van, t. i. a bűntény elkövetése. Luden az értelmi bünszerzőt ebből a szempontból a segédekkel, sőt még a bűnpártolókkal is egyenlő büntethetőségi fokra helyezi.

A külső okozati összefüggésre fekteti a fősúlyt és ennek alapján tagadásba veszi azt, hogy a felbújtó bünszerző lehessen. Szerinte a felbujtás semmi egyéb, mint másodrangu részességi tényező, azaz: segély. Luden elméletére Berner lényegileg a következőket jegyzi meg. Maga az alapfelosztás, t. i. az egyoldalú és kölcsönös részesség is tartathatatlan. Alig lehet, hogy két személy között, kik ugyanazért az eredményért dolgoznak, mindénik a másiknak egyenlő animusát ismeri — az akaratnak bizonyos közössége ki ne fejlődjék, és ezt a kölcsönösen egyoldalú részességnél Luden tagadásba veszi.

De föltéve, hogy ez a felosztási alap elfogadható volna — a mi lehetetlen, mert a részesség mindig közös akaratot tételez föl — egyáltalában nem mondja meg Luden, mely fogalmak tartoznak kizárólag az egyoldalú, és melyek a kölcsönös részesség fájához.

A főhibája azonban a mi álláspontunkból a Luden-féle elméletnek nem ez, hanem az, hogy az akarat determinációját tagadja, és ebből kiindulva, a felbujtónak a tettel való egyenlő büntethetőségét tagadja. Mennyit ér ez az okoskodás, arra nézve már föntebb válszoltunk.

²⁾ A felbújtó ténybeli részvétele tisztán szellemi. Csak is erkölcsi erők alkalmazásával hozta létre a tettes önelhatározását. Ő teremtette az elhatározást és elkövetést. Nem csak erősítő, de alkotó behatást gyakorolt. És ha ez sikerült annyira, hogy a tettes az elkövetést megkezdte: akkor a tettben és ennek eredményében az ő szellemi tevékenysége is, melyet a tettes elsajátított, tovább él, mint a vetőmag él a kalászbán és gyümölcsében. Ha elismerjük ezt a segédnél: annál

életrevaló, termékeny gondolat található az ő elemző fejtegetéseiben. Ha tartalmilag nem is új, de minden esetre a

inkább el kell azt ismernünk a felbujtónál. De éppen ezen ténybeli részvétel, mely mint együttélő lélek a tett testében el van rejtve, külső mérleget alig tűr meg, és így önmagától olvad be a belső bűnösségi részbe. Itt irányadó 1. a felbujtó akarataránya, mely vagy megfontolt vagy rögtönös. Az utóbbi, mert ritkább, az elméletben kevés figyelemben részesül. Pedig a gyors elhatározásban a tett végrehajtásának küzdelmei között is keletkezhetik fejbujtási szándék, és azonnal reábirhatja a jelenlevőt bizonyos tetterre. Nincs bíró, a ki kellő figyelembe ne venné a szándék rögtönösségét. Legtöbbszörre azonban a felbujtó megfontolva, bizonyos fejlődési fokokon keresztül készíti elő és érleli meg a tettes elhatározását. Összebeszélés, bizonyos tervszerű megállapodások előzik meg a tett végrehajtását. 2. Elemeznünk kell a közös (belső) bűnösségi részt (Mitschuldantheil). Annyi bizonyos, hogy a bűnös tett eredete a fölbujtó akaratában van, ő a megteremtője, életre keltője a tettes akaratának, és így szellemi atyja a tettnek, valóságos princeps delicti — vagy mint Cicero mondta »architectus, dux atque princeps sceleris« (Pro Terentio 22. in Verrem V. 16.). Legközelebbi célját a felbujtó az életre keltő, megtermékenyítő szellemi behatással éri el. Melyek azok a hatályos indító okok: azokat felsorolni lehetetlen, hiában igyekeznek a Code pénal 60. §-át utánózva az újabb büntetőtörvények azokat kimeríteni. S ha van ennek a törekvésnek valami jelentősége, az csupán abból áll, hogy a törvényhozások a felhozott példákkal (mert azokat egyebeknek tekinteni nem lehet) bebizonyítják, hogy a felbujtáshoz hathatós indító-okok kívántatnak. A fejbujtási módokat Schütze elméletileg két csoportba osztja. Az első csoportot képezik a felbujtandó anyagi előnyei, illetve hátrányai, és a második csoportot az eszmei (lelki) előnyök és hátrányok képezik. Csak is a saját előny vagy saját hátrány elhárítása lehet hathatós mozgató erő, mely a beszámítható szabad embert bűnös akaratra és cselekményre ösztönzi. E szerint a fölbujtási mód (eszköz) tartalma a lényeges, nem pedig annak alakja. Ezért a régi vitának, hogy a megbízás, parancs vagy tanács elegendő-e a fejbujtáshoz — nincs semmi értelme, és azt nem is lehet eredménytelen megoldani, mert a kiindulási pontot tévesen a fejbujtás pusztá alakja képezte.

A mi a fejbujtónak a tetteshez való viszonyát illeti, azt következőleg lehet jellemezni:

1. A tettesnek ténybeli részvétele lényegileg nagyobb, mint a fejbujtóé. Ha csak külső oldaláról tekintjük a büntényt: az úgy tűnik fel, mint a tettes egyedüli tette. Az egész elkövetés olyannak látszik, mintha az eredmény csak a tettes szellemi és testi erőinek munkája volna. És bizonyos joggal állítják fel azt a tételt, hogy a büntény a tettes ténye. Ámde reámutattunk — mondja írónk — hogy ha a tettet visszavezetjük okára, az akaratra: akkor meggyőződünk, hogy a fejbujtóakarat együttműködése a fejbujtó akaratának megfelelő egész tetteben benne rejlik, és a befejezésig együttműködik.

2. A tettes néha rögtön, a fejbujtó ellenben megfontolt szándékossgal cselekszik. Természetesen mindkettő bírhat egyenlő akarati minőséggel is. Ha előre összebeszélés előzte meg a tettet: akkor a fejbujtott tettes megfontolása alig tekinthető kizártnak. Ez csak akkor nem bizonyos, ha az összebeszélést rögtön követi a tett.

3. A fölbujtottnak közös (belső) bűnösségi része abban van, hogy föl hagyta magát bujtatni. Ha a fejbujtó szellemi behatására

fölfogás és tárgyalási mód, melylyel a fölbujtónak, de általában a részeseknek saját és közös belső bűnösségi részét és a ténybeli részvételhez való viszonyát tárgyalja, oly emelkedett és annyira eredeti, hogy méltán okozott feltűnést. Kár, hogy Schütze a vétkes bűnrészesség kérdésében kissé ingadozó. Ő a »szellemi behatás«-ra, mint a részesség egyik kétségtelen tényezőjére oly súlyt helyez, hogy mihelyt valamely viszonyban a »szellemi behatás« fogalmával találkozik — a mint kétségtelenül a gondatlan cselekményeknél is ily szellemi behatás létezik — úgy ő azonnal utat nyit az ily viszonynak a részesség területére. Ámbár nem tagadom, hogy csak nagyon szűk utat. Mert mindig föntartja a tulajdonképi részesség fogalmát, melynek körébe csak a szándékos cselekményeket engedi beilleszteni. S éppen abban téved, mintha azok, a kik a gondatlan cselekményeket kizárják a részesség területéről, az »egymásrahatás«-t nem is akarnák elismerni a gondatlan cselekményeknél. Ezt nem tagadja tudtommal senki, de egészen más természetű a vétkes és más a szándékos egymásrahatás. Egymásra-hatásból áll az egész élet. És senki meg nem tudja mondani, hogy cselekedeteink ős rugója hol működik, cselekedeteinket az együttélő társadalom lánczának mely láncszemei tartják fogva. Az »egymásra-hatás« eszméjének tagadása legmerészebb és legindokolatlanabb állítás volna. De ha valakit büntényre és nem valami ártatlannak látszó cselekményre reábírok, vagy büntényét segítem: *mégis* csak máskép hatok reá, mintha csak azt mondom: dobd le az eltörött virágceszerepet az utczára. A ki ledobja és a ki a ledobást ajánlotta, s ha a cserép sértést okozott: gondatlan testi sértésért a nélkül, hogy felbujtásról, bűnségeyről stb. kelljen beszélnünk.

fogékonynak mutatta magát: akkor azért bűnös, mert ezzel erősítő, bátorító visszahatást gyakorolt a fölbujtóakaratra, és így annak belterjességére, megizmosodására segédkezet nyújtott. Ámde a tettesnek ez a bűnösségi része eltörpül a »princeps sceleris« belső bűnösségi része mellett.

Itt ismét igazolva van az a tétel, hogy a beszámítás mérlegében az akaratmozzanat szempontjából a felbujtót, és a ténymozzanat szempontjából a tettest kell súlyosabbnak tartanunk, és úgy az egyiknek, mint a másiknak büntetési mértékét az összszerű eset határozza meg. Tárgyi szempontból a tettest, alanyi szempontból pedig a felbujtót kellene bűnösebbnek tartanunk; ez a tárgyi és alanyi felosztás nem egyéb tévedésre vezető törekvésnél, s ez természetes is, mert az semmi egyéb mint egyoldalú, eredmény nélküli tökéletlenség. Igazi félrendszabály.

Ezekben igen röviden Schützeinek a fölbujtó fogalmára vonatkozó fejtegetéseit előadtam.

És végre is nem a bármi módon keletkezett »egymás-
 rahatás« a részesség determináló tényezője. Ha egyszer
 idáig mennénk: úgy beláthatatlan zavar és igazságtalanság
 rontana be a részesség területére. Tájékozatlanul állanánk.
 Valóban Voltairet, Diderot-t stb. kellene felelősségre vonni
 a francia forradalom áldozataiért. De főlösképpen erről többet
 beszélni. Schütze is valóban csak azt akarta bizonyítani
 szellemes példáival, hogy azok tévedéseit igazítsa helyre,
 kik a gondatlan cselekményeknél a szellemi be- és egymás-
 rahatást tagadásba vették. A mi Schützenek az egyoldalú
 és kétoldalú tudatos részességre vonatkozó álláspontját illeti,
 az nem új. Azt átvette Ludentól és azt Berner, Hälschner
 ellenében védelmezte. És igen természetesen a felhozott pél-
 dákkal bizonyította, hogy igenis lehetséges oly együtt-
 működés, melyben az egyik tud a másik közreműködéséről,
 de ez amannak működéséről mit sem tud. Továbbá lehet-
 séges, hogy mindegyik tud a másik közreműködéséről, de
 mindegyik azt hiszi, hogy a másik nem bír tudomással az
 ő közreműködéséről. Bernernek tehát alig van igaza, midőn
 még a lehetőségét is kétségbevonta ily eseteknek, de abban
 kétségtelenül igaza van, hogy ezen esetek semmiféle új elmé-
 let alkotását nem indokolják. Igen egyszerűen lehet a beszámí-
 thatósággal és a büntethetőséggel tisztába jönni, és éppen
 nem alkalmasak ezek az esetek arra, hogy a részesség
 fogalmi alapjait megingassák. A mely közreműködőre ráillik
 a segély fogalma: az a részesség törvényei szerint bünte-
 tendő, a mely közreműködő tettes-cselekedetet hajt végre
 — legyen egyoldalú vagy kétoldalú a tudatosság — két-
 ségtelenül az egész büntettért felelős. Többért pedig nem
 lehet felelős. Bizonyos súlyt látszik Schütze tulajdonítani
 annak az újításnak, melylyel a physikai közreműködést
 vegyes-közreműködésnek nevezte el. Ez csakugyan szó-vita,
 mert senki a physikai kifejezés alatt a test pusztá mecha-
 nikai. tehát lélek nélküli functiót nem értette. De a mi
 igénytelen nézetünk is az, hogy a büntető jog területén a
 szavakkal játszani nem szabad, s ha a szó rossz, ki kell
 küszöbölni, mert az ártatlan szóhoz hamar odatapad a már
 nem ártatlan fogalom. S gyakran a rosszul választott sza-
 vak a jól értett fogalmakat megsemmisítik és a szó megköve-
 telve jogát, becsempészi a rossz fogalmat. A terminologia
 szabatosága mindenütt, de különösen a büntetőjog területén
 igen lényeges. (Mennyi bajt és vizásságot okozott a
 magyar büntetőtörvénykönyvnek az a hiánya, hogy a »hiva-
 talból« szónak majd azt a jelentőséget kellene tulajdoníta-
 nunk, hogy a büntetendő cselekmény nem indítványi vétség

(Antragsdelict) — és ez a communis opinio szerint elfogadott terminologia —; majd azt kellene tulajdonítanunk, hogy a vétség indítványi ugyan, de a »hivatalból« szónak csak az a jelentősége, hogy e vádat a kir. ügyész képviseli.) De ha egy helytelen szót ki akarunk küszöbölni: akkor helyeset kell helyette ajánlanunk. Mi Schützének »vegyes közreműködés« kifejezését nem tartjuk jól választottnak, s tudtommal nem is barátkozott meg azzal senki. Mert a physikai közreműködés sem tisztán lelki, hanem vegyes közreműködés. Eltekintve attól, hogy testi és lelki erők közreműködése kívántatik minden psychikai részességhoz: bizonyos tekintetben külső tevékenység nélkül semmiféle szellemi behatás sem gondolható, mert a szavakkal vagy írásban való reábeszélés már semmi esetre sem ment minden physikai tevékenységtől. Más szóval a »vegyes közreműködés« nem fejezi ki világosan és határozottan az ellentétet a physikai közreműködéssel, mert ez sem tisztán egynemű, ez is bizonyos tekintetben vegyes. Annyi jelentőséget nyert azonban ez a figyelmeztetés, hogy minden oly tévedésnek, mely netán a nyers physikai tevékenységet értette a physikai részesség alatt, elejét veszi.

IV.

Egyike a leghatározottabbaknak és legkövetkezetesebbeknek az újabb objectivisták között Geyer.¹⁾ A milyen következetes subjectivista Buri, éppen olyan az ellentétis sarkon Geyer. Ő nagy tévedésnek tartja, ha a felbujtó lényegéhez azt is kívánják, hogy annak saját érdekében kell cselekednie, saját ügyében kell járnia, s így természetesen ellentétben áll az alanyi iskolával.

Szerinte felbujtó az, a ki a bevégzett vagy megkísérelt büntett szándékos tettesét a büntett elkövetésére szándékosan bírta reá. A felbujtási tevékenységre nézve határozottan elítéli az indeterminismus álláspontját, és abból indul ki, hogy a felbujtott a felbujtó indokai által biratik reá a büntényre, mert mint akarattal bíró, beszámítható lény, fontolóra veheti a felhozott indító okokat s azokat visszatámaszthatja, vagy általok tette engedi magát bíratni. A sikerült felbujtás által a felbujtó a tettel oki összefüggésbe jó. Ennek az oki összefüggésnek azonban valódinak kell lenni.

¹⁾ »Theilnahme etc.« című értekezése a Holtzendorf-féle Handbuchban, »Erörterungen« etc.; Goldt, Archiv. XVI. füzet.

Ha kiderül, hogy a felbujtó indokai még csak részben sem voltak alkalmasok arra, hogy a felbujtott a tettet elkövesse, és egészen más indító okokból cselekszik: akkor elesik a felbujtó fogalma. De a felbujtó fogalma nem inog meg az által, ha a felbujtottat nem tisztán a felbujtó indító okai bírták reá a cselekményre. Elég — úgy mond Geyer — ha a felbujtói tevékenység a bűnös szándék keletkezésére együtt működött.

A tárgyi elméletet különösen erről az oldaláról szokták megtámadni. Azt vetik szemére, hogy nem mer következetesen ragaszkodni ahhoz az elvhez, hogy felbujtónak csak az tartassék, a kinek indító okai egyedül elhatározólag hatottak a felbujtottra. A támadás tetszetős. Szó sincs róla, hogy az az erkölcsi tevékenység, mely kizárólag oka a bűnténynek, nagyobb súlylyal bír, mint az az erkölcsi tevékenység, mely nem kizárólagos oka a bűnténynek. Az utóbbi esetben az okozatossági folyamat már szétvál s különböző irányokban halad — míg az első esetben az okozatosság vonala szilárdan és egyenesen viszi a tettet vissza a felbujtó tevékenységére. Ámde lehetetlen bárkinek is a felbujtó ezen nagyon is szűkre szabott köréhez ragaszkodni s lehetetlen azt a különbséget, mely a felbujtó indító okainak kizárólagos és nem kizárólagos hatása között jelentkezik, abszolút minősítő tényezővé tenni. Lehetetlen pedig azért, mert bármilyen egyenes vonal vezesse is a tettet kizárólagosnak látszó okára, a felbujtóra vissza, mégis e vonalnak át kell húzódnia a tettes akaratán is. Már pedig, ha a szabad akarattal bíró lény maga határozza el magát valamely bűntényre, akkor azon okokon kívül, melyeket a felbujtó tárt elébe, mindig találkozni fog, találkoznia kell lelkében egy indító oknak, mely megosztózik a felbujtó indító okainak hatásában. Ha csak úgy nem fogjuk fel az emberi akarattal bíró beszámítható lényt, mint mechanikai eszközt — így pedig nem foghatjuk fel — akkor nem ragaszkodhatunk ahhoz, hogy felbujtónak csak azt tartsuk, kinek indokai kizárólag indították a tettet elkövetésre. De ez nem következetlensége a tárgyi elméletnek. Az az elmélet, mely szerint a felbujtónak a felbujtott szabad akaratát kell megnyernie a bűnös terv végrehajtására, nem lesz következetlen, ha a tettes egyéb indító okát is megtűri a felbujtó indító okain fölül. Sőt a tettesnek a felbujtó okai által előidézett szabad elhatározása elvileg követeli azt, hogy a felbujtó fogalmát az említett, illetlenél szűkebb határok közé ne szorítsuk. Így tehát csak helyeselni lehet és következetlenség vádjával nem lehet Geyert

illetni a következő szavaiért: » Dagegen haftet der Anstifter allerdings als solcher, sollte auch der Thäter nicht bloss durch die Motive, die der Anstifter auf ihn wirken liess, sondern ausserdem noch durch andere Motive sich zur That haben bestimmen lassen. Genug, wenn nur die anstiftende Thätigkeit mitwirkte zur Entstehung der verbrecherischen Absicht«. Hogy Geyer csak szándékos felbujtást ismer; hogy nem tartja felbujtásnak azt, ha már a büntényre elhatározott embert bír valaki a büntényre, hogy a nem sikerült felbujtás szerinte nem büntethető: azt alig kell külön emlitenünk, mert fogalmi meghatározásának következményeit képezik. A felbujtó és értelmi bűnségéd közötti különbséget abban találja Geyer, hogy amaz a bűnös elhatározást életre kelti a tettesben, emez pedig a bűnös elhatározást megerősíti. . .

V.

Nagyon hosszúra nyúlna szemlém, ha megismertetni akarnám a német irodalom minden művelőjének tanát a fölbujtó fogalmáról. Ebből a néhány mutatóványból is látjuk, hogy igen szétágazó a fölfogás a fölbujtó fogalma körül.

Mindazáltal hiányos volna a német irodalomra vonatkozó szemlém anyaga, ha kimaradnának ebből Liszt,¹⁾ Merkel,²⁾ Binding,³⁾ Birkmeyer,⁴⁾ Kohler,⁵⁾ Meyer Hugo⁶⁾ tanai. Ezek

¹⁾ Liszt szerint (tankönyv negyedik kiadás) : A fölbujtás fogalma kettős jelentőségű. Vagy az eredmény közvetett elkövetését jelenti, valószínű okozást, midőn a tettes befolyásolása egy láncszem az ok és okozat közötti kapcsolatban. Ily értelemben a fölbujtás közvetett tettesség, értelmi bünszerűség. Tudományosan — úgymond — csak így lehet megállapítani a fölbujtás fogalmát. A másik fölfogás az, hogy az akarat szabadságával ellenkezik a tettesnek pusztá eszközként való fölfogása. A beszámítható tettes szabad szándékú cselekvénye nem tűri el azt, hogy a fölbujtás közvetett tettesség, hanem ez részesség a tettes által elkövetett cselekményben. E fölfogás szerint a fölbujtás önállóan jelleggel bír, büntetendősége a tettestől elkövetett cselekménytől függ. Elismeri Liszt, hogy a német tételes jognak álláspontja az utóbbi, és ebből következik, hogy fölbujtásról nem lehet szó, ha a fölbujtott büntetendő cselekményt (legalább kísérletet) el nem követett.

A fölbujtás lényét másnak szándékos reábirásában találja. Reábirásában arra, hogy magát a tett elkövetésére elhatározza. Ezért ő csak szándékos cselekményre való fölbujtást ismer el. A fölbujtó bűnösségi elemében három alkatrészt különböztet meg. 1. A saját tevékenységnek, 2. más tevékenységének képzetét, és végre 3. azt a képzetet, hogy annak a másnak a tevékenységét az ő tevékenysége fogja előidézni.

²⁾ *Merkel* is azok közé tartozik, a kik a fölbujtás lényegét abban találják, hogy ennek tevékenysége tartalmazza a döntő indítót

ma a német büntetőjogi irodalomnak vezércsillagai. Csak röviden érintem tanukat, de úgy, hogy annak lényege világosan domborodik ki az olvasó előtt.

okokat a tettes szándékos elhatározására (. . . der einen anderen zu dem von diesem begangenen vorsätzlichen Delicte vorsätzlich bestimmt hat . . .).

³⁾ Binding (Grundriss, negyedik kiadás) — mint ezt már említettem — a bűnös alanynak csak két fajtát tartja megkülönböztethetőnek. A bűnszerzőt és a segédet. A német törvényt kritizálja, hogy a tettesség mellett a járulékos részességnek még két alakját, a fölbujtót és a segédet, különbözteti meg.

A tettesség és a segély kölesönöznek valamit fogalmaikból a fölbujtás fogalmához.

Megállapítva a tettes és társtettes fogalmát, a fölbujtó fogalom meghatározását a következőkben adja:

Fölbujtó az, a ki bűnszerzői vagy segédi szándékkal mást az ez által elkövetett szándékos vagy gondatlan bűntény elkövetésére indította. A fölbujtó a közvetett tettetől abban különbözik, hogy az általa reábirat egyénnek magának kell mint bűnös tettesnek cselekednie, míg a közvetett tettesnek eszközéből (természetesen nem mindig) hiányzik a bűnösség.

Az elválasztó ismérv tehát egyrésztől nem a közvetett tettesben és másrésztől nem a fölbujtóban van, hanem kizárólag a büntelenség és a bűnösség, a bűnös elhatározásra indított személynek »nem tettessége« vagy »tettessége« az irányadó. Ebből világosan következik, hogy a közvetlen és közvetett tettes és a fölbujtó a legtöbb esetben, azaz minden esetben, a midőn a fölbujtó bűnszerző-elhatározással bír, jogszilag egyenlő cselekedetet követnek el. Ők magok valószínűsítik meg bűnös akaratukat — még pedig majd saját erejüknek, majd más emberi erőnek alkalmazásával.

Továbbá a fölbujtó abban is különbözik a közvetett tettetől, hogy csak szándékos fölbujtás lehetséges úgy szándékos mint gondatlan bűntényre: ellenben a közvetett tettesség lehet úgy szándékos mint gondatlan.

Azután Binding a fölbujtót szembe állítja az értelmi bűnszerzővel. A fölbujtó — úgymond — tettes- és segéd-szándékkal indíthatja a kiszemelt egyént a bűntény elkövetésére. Továbbá az értelmi bűnszerző bűnös elhatározásának megvalósítására alig találhat alkalmasabb eszközt, mint a bűntényre már elhatározott egyént. Ellenben a 48. §. szerint (német törvény) a fölbujtónak kell a fölbujtottat a bűnös elhatározásra indítani vagy legalább is meg kell erősítenie az ingadozóvá vált elhatározást.

A fölbujtó továbbá annyiban különbözik fogalmilag a segédtől, mert a 48—49. §§-ok szerint annak a bűnténynek segédje nem lehet az, a ki a tettet a tetteire indította. A segéd jellege tehát az, hogy csak az általa nem provokált bűntényhez kell segítőleg hozzájárulnia.

⁴⁾ Birkmeyer szerint (Die Lehre von der Theilnahme): A fölbujtás cselekvénye a bűntényre irányzott értelmi tevékenységből áll és eltekintve a causalitástól, már külső megjelenésének alakjára nézve is különbözik a tettességtől és a társtettességtől. Helyesen figyelmeztet Birkmeyer arra is, hogy nem lehet a fölbujtást a tettességgel egyszerűen úgy szembeállítani, hogy a fölbujtás cselekvénye értelmi, a tettes cselekvénye pedig fizikai. Nem lehet pedig azért, mert ez a szembeállítás nem födi az úgynevezett közvetett tettesség eseteit.

Láttuk a föntebb ismertetett íróknál, hogy még azok is, a kik a tárgyi okozatosság elméletét követik, különbözőleg fogják föl a fölbujtás lényegét. Láttuk, hogy többen

Kiemeli azután szerzőnk, hogy az értelmi behatásnak nem szabad oly mérvűnek lenni, hogy ez a fölbujtandó egyénnek szabad önelhatározását kizárja. Ezt kizárná a német btk. 51. §-a is. Ennélfogva a 48. §. »bestimmen« szavát csak úgy kell értenünk, hogy a fölbujtott akaratát az önelhatározás lehetőségének szabad befolyásolni. Azaz egy föltételt kell teljesíteni, mely a tettesben a cselekvésre önelhatározást kelt.

Ha az emberi akarat egyáltalában nem birna szabadsággal: akkor nem volna semmi szükségünk a fölbujtó külön fogalmára, akkor a tettesség bűnösségi alakja teljesen elegendő volna, mert minden fölbujtás tulajdonképen közvetett tettesség. Birkmeyer a német tételes jog alapján azután következőleg érvel:

Minthogy a (német) btk. a 48. §-ban a tettesség és társtettesség mellett a fölbujtást mint külön bűnösségi alakot állítja föl: ezzel kimondta, hogy a fölbujtást nem tartja az elkövetett bűntény *elkövetésének*, a tiltott eredmény okozásának. A fölbujtásban tehát nem látja a német tételes jog sem a tiltott eredmény okozását, sem a fölbujtott akarat-elhatározásának okozását. A fölbujtó egy föltételt teljesít, melynek következtében a tettes magát elhatározza. A különbség tehát a tételes jog szerint a fölbujtó és értelmi segéd között nem az okság területén van. Mindkettő föltételt teljesít. A fölbujtó azonban akkor befolyásolja a tettes akaratát, midőn ez a bűntényre még nem határozta el magát, ellenben az értelmi segéd az elhatározás után teljesítette a befolyásolás föltételét (. . . bei der Anstiftung durch Beeinflussung des Willens des Verbrechers vor Fassung des Entschlusses zum Verbrechen; bei der intellectuellen Beihülfe durch solche Beeinflussung nach Fassung des Entschlusses . . .).

5) Kohler (Studien 106—154.) a fölbujtó fogalmát a bűnszerző-féle tan segítségével igyekszik megállapítani. Helyteleníti azt a fölfogást, mely a fölbujtót csak részesnek tekinti más tettében. Az ő fölfogása szerint az oki összefüggés a fölbujtás és tett között egyenes kapcsolatban levén, a fölbujtót a pszichikai causalitas alapján tulajdonképen tettesnek tekinti. A fölbujtott egyénnek gondolat- és érzés-világára hatnak a fölbujtó indító-okai. A fölbujtó ugyan ellenállhat, de ha akarata az ingernek enged, úgy az okozati láncszor nem szakad meg. Ellenkezőleg, a fölbujtó izgató tevékenysége és a tettesnek eme tevékenység által befolyásolt akarat-actiója között az összeköttetés teljesen helyre van állítva. Ennélfogva az egyéni felelősség elve szerint a fölbujtó felelőssége meg van állapítva azon az alapon, hogy ő a fölbujtott által, ki az ő akaraterővel bíró segédeszköze, a tettet végrehajtotta. Így állván a dolog, a fölbujtó nem az idegen tettes felelősségében vesz részt, hanem megvan a saját felelőssége a saját tetteért, melyet idegen közeggel hajtott végre.

Így megvan annak a lehetősége, hogy a fölbujtó büntethetőségét minden tekintetben saját felelősségének mértéke szerint mérlegeljük. A fölbujtót szembeállíthatjuk egyenesen az eredménynel. A fölbujtó felelőssége nem származtatott, hanem önálló. Önálló, mely nem az idegen tette vonatkozó körülmények, hanem saját viszonyai alapján ítélendő meg. (Nem tartom szerencsésnek Kohlernek azokat a fejtegetéseit, a melyekkel igazolni ohajtja, hogy a német törvény se tartja járulékos természetűnek a fölbujtást.) Kohler föntebbi okoskodásából

tagadják a fölbujtás járulékos természetét. Binding, Kohler — hogy csak ezeket említsem — a bűnszerző-féle elmélethez hajlanak. Fölfogásuk szerint a fölbujtó is tettes.

VI.

Mi a tételes jog alapján, de az általunk is képviselt oksági elméletünkhez híven, azt az álláspontot követjük, mely a fölbujtást is részességnnek, azaz járulékos természetű cselekvésnek tartja.

Önként következik, hogy csak erkölcsi minőség (sittliche Qualität) és nem a jogászai karakter szempontjából különbözteti meg a közvetett tettességet a fölbujtástól. A fölbujtóra nézve jogászai értelemben nincs különbség. A tényleges tettesre nézve van különbség, mert az egyik esetben a tényleges tettes egy szándékos bűntényért felelős, a másik esetben pedig vagy éppen nem felelős, vagy csak gondatlanságért felelős. Fölbujtás esetében két tettes van. Az értelmi tettes, a ki a fölbujtó, és a »tettes«, a ki egyaránt értelmi és tényleges tettes is. A fölbujtó a tettes eszköze, de nem akarat vagy öntudat nélküli, hanem a bűnös céltudattal bíró eszköze. Eszköze a tettesnek annyiban, hogy a fölbujtó által életre keltett tette sarkaló indító okok hatásának magát átengedte, ő maga is ez által tettessé vált, mert a fölbujtó által megnyitott zsilipeket nem zárta el és az ekkép fölizgatott akarat viharának oda dobta magát. Eszköze a tettesnek, mert az akarat lenni.

Ellenben az úgynevezett akarat nélküli eszköz oly eszköz, a ki vagy nem is sejtí a tett eredményét, vagy oly lelki állapotban van, hogy tette be nem számítható. A tévedés, erőszak vagy fenyegetés, az öntudatlan állapot vagy büntetőjogi cselekvőképességet kizáró fiatal kor miatt akarat nélküli eszköz a tettes.

Kohler tanának lényege tehát az, hogy a fölbujtó is tettes. Csakhogy egyszer tudatos, egyszer öntudatlan eszközzel dolgozik. Ezért nincs jogászai különbség a fölbujtó és a közvetett tettes között. Erre a tanra alább bővebben megteszem észrevételemet.

*) Meyer Hugo, kinek tankönyve a Berner és Liszt tankönyvei mellett a legelterjedtebb, egészen ellenkezőleg fogja föl a fölbujtó fogalmát.

A részesség egyik fajául tekinti. Lényege az, hogy mást elhátározásra indít bűntény elkövetésére. Helyteleníti az értelmi bűnszerzőség elnevezését. A fölbujtás nem tettesség vagy bűnszerzőség. Semmi esetre sem az az uralkodó jog szerint. A büntetés szempontjából egyetlen megítélés alá kerül ugyan a fölbujtó és a tettes, de nem azonosítja e két bűnösségi alakot. Ha komolyan vesszük azt, hogy a fölbujtó tettes, akkor a fölbujtás kísérletét is büntetni kellene. Néhány esetben a tételes jog (142., 340—343. §.), a közvetett tettességgel együtt, a fölbujtásról úgy intézkedik, mint a tettességről.

A fölbujtás alanyi oldalára nézve megjegyzi szerzőnk, hogy semmi sem akadályozná a gondatlan fölbujtás büntetethetőségét, de a tételes jog szerint ez ki van zárva. A fölbujtó szándékához nem szükséges a tettes szándék kelléke. Különösen a cél-bűntényeknél nem szükséges, hogy a fölbujtó akarata a kitűzött célra is irányuljon. A fölbujtó bűnösségi eleméhez az kívántatik, hogy mást bűntény valószínűsítésére bírjon.

Tételes jogunk a fölbujtást részességnak nevezi s a fölbujtást csak akkor bünteti, ha a tettes elkövette a bűntényt vagy megkísérlette, következőleg nem tette a fölbujtást önálló büntetendő cselekményé. Senki sem állíthatja, hogy e fölbujtás a tiltott eredményt okozó (szűkebb értelemben) *tény-álladékcselekvény* volna. A fölbujtás cselekvénye tulajdonképen előkészületi jelleggel bír. A hol a nem sikerült fölbujtás jellegével bíró cselekedetet büntetni akarja törvényünk: ott *delictum sui generis*-szé teszi. Világos kifejezésre jut tehát törvényünkben a fölbujtás járulékos természete. A hol nincs tettesség, ott nincs büntetendő fölbujtás. Büntethetőségét tehát a fölbujtás a tettes cselekvényétől kölcsönzi. Ugy annyira, hogy a hol a tettes-cselekedet jogászilag nem *bűntény*: ott fölbujtást sem ismerünk el. Nálunk nem talált volna viszhangra a német elméletben oly buzgósággal terjesztett tan, hogy a fölbujtás teljesen önálló cselekvény. A német alanyi iskola álláspontjának e tan egyébiránt szigorú következménye.

A német alanyi iskola több túljója — sőt, mint láttuk, olyanok is, mint Kohler, a kik a föltételek egyenlőségében nem hisznek és a föltételek területén az *okot* kiválasztják — a német törvénybe is belemagyarázzák a részesség alakjainak önállóságát, tehát a fölbujtást is. Kohler érvelése ¹⁾ meggyőzhet mindenkit, mily erőltetett és éppen nem sikerült magyarázat segélyével kívánja ezt a tudós berlini tanár elhíttetni. Eleintén (Patentrecht 522.) maga Kohler is csak de lege ferenda állította föl önállósági tételét s csak legutóbb ismerté föl, hogy kedvencz tanát tulajdonképen a törvény hirdeti. De Kohlerrel ebben a tekintetben a német irodalom többsége áll szemben, sőt maga az alanyi iskola vezére, Buri elismeri, hogy »de lege lata« a fölbujtás járulékos természetű, s hogy büntethetőségét a tettes cselekvényéből kell levezetni (Kausalität 44., 66. lapok). Vagy idézzem-e Berner, Liszt, Meyer Hugo, Binding, Olshausen, Bünger, Oppenhof, Ortman stb. munkáiból azokat a tételeket, a melyekben elismerik, hogy »de lege lata« a fölbujtást járulékos természetűnek kell tartanunk és ennek következményeit is le kell vonnunk.

Bármikép vélekedjenek is sokan a tárgyi okság elméletéről, ennél határozottabbat és helyesebbet az alanyi elméletek nyújtani nem képesek. A gyakorlati élet igényeinek is a legmegfelelőbb, mert nem ohajok, czélok és érdekek vizsgálatát követeli, hanem kézzel fogható tevékenységek és

¹⁾ Studien aus dem Strafrecht 110. és következő lapok.

azok oki összefüggését teszi elméletének alapjául. A modern törvényhozások egyike sem mert kísérletet tenni a fölbujtó és értelmi bűnségéd olyan-féle megkülönböztetésével, melyet az alanyi iskola tanít. El lehet mondani bátran, hogy a tárgyi iskola a codificatióban mint győző emelkedik ki a nagy harczból.

Legalább a mi a fölbujtó fogalommeghatározását illeti, nem ismerek újabb büntető-törvénykönyvet, mely a fölbujtó fogalmának alkotó tényezőjévé *a saját czélt, a saját érdeket*, az érdek önállóságát vagy önállótlanóságát stb. tette volna. A fölbujtás lényegét mindenütt az képezi, hogy a reábirás föltételét teljesítse, azaz: szellemi tevékenysége teremtsen a bűnösben az elhatározást a bűntény elkövetésére. E determináló elemet, különböző alakokban ugyan, de mint láttuk, megtaláljuk a fölbujtó fogalom-meghatározásában. Ki tagadná, hogy ez sem tökéletes?

Ki volna elég bátor azt állítani, hogy azok az indokok, melyek valakit tettre indítanak, tisztán látható összefüggésben állanak mindig előttünk? Ki merné azt állítani, hogy a tettes tisztán a fölbujtó által előadott okok alapján cselekszik, s legtöbbszörre nem játszanak-e közre más, a tettesben rejlő indokok is a tett elkövetésére? Én azt hiszem, ezt senki sem tagadja, senki sem követeli ennek az elméletnek a csálthatatlanság tökélyét, és éppen azért a tárgyi iskola felelőssé teszi a fölbujtót akkor is, ha a tettest nem pusztán az ő indító okai, hanem ezeken kívül még más indító okok is birták a tettre. De természetesen a súlyos támadások nem hiányoznak. Nem kíván lehetetlent. Az alanyi iskolának természetes kiindulási pontját képezi a tárgyi okosság hiányainak föltárása — és ha Burinak és követőinek sikerült is az objectiv-okosság árnyoldalaira rámutatni, azonnal inogni kezd egész elméletek, mihelyt a positiv alkotás terére lépnek. Elveiknek számtalan engedményeket voltak kénytelenek tenni, hogy szembetünő igazságtalanságokat ne vonjon ki a gyakorlati élet tanaikból. Az érdek, cél stb. féle elveket már nem merték átvinni a főcselekmény elkövetőjére, és magok is visszariadtak attól a következtetéstől, hogy a főcselekvény elkövetője csak segéd legyen akkor, ha más érdekében működik. Csak azt csodáljuk, hogy a fölbujtó tanában nem riadtak vissza tanuknak attól a sajátyszerű következményétől, hogy fölbujtásnak tartják a bűntény véghezvitelére már teljesen elhatározott és eltökélt emberre gyakorolt szellemi behatást, és a tettes egész büntetését mérik arra, a ki nem bujthatta föl a tettest, mert ez teljesen el volt határozva a bűntény elkövetésére. Ha más

előnye nem volna a tárgyi okság elméletének, mint az, hogy a fölbujtó fogalmát lényegileg szűkebbre szorítja, mint az alanyi elméletek, mert a már elhatározott emberre gyakorolt szellemi behatást sohasem engedi fölbujtónak minősíteni: teljesen elég ok volna arra, hogy azt az alanyi elméletek ős és javított kiadásainak egész gyűjteménye fölé helyezzük. A ki csak erkölcsileg, szellemi behatással vesz részt a bűntényben: ott helyén van, hogy a tettelssel csak akkor tekintsük egyenlően bűnösnek a pszichikai részt, azaz: csak akkor tekintsük fölbujtónak, ha az ő szellemi behatása képezi az indító okot, mely a tettesben a bűntény elkövetésének elhatározását megérlelte. Minden más esetben aránytalanul magasra volna helyezve a bűntény erkölcsi eleme, mert ennek egyik alkatrészét tartjuk oly súlyosnak, mint az egész büntetendő cselekményt. Ennek a visszásságnak a megelőzésére nagyobb biztosítékot nyújt a tárgyi elmélet, mint az az elmélet, mely előtt teljesen közönyös a *fölbujtás tulajdonképi lényege, a reábirás*, mert oly esetekben is értelmi bünszerzőséget (*sit venia verbo!*) állapít meg, midőn a bűntényre régen eltökélt, és pedig szilárdan eltökélt embert szólít föl valaki elkövetésre.

VII.

Nem fejezhetem be szemlémet, hogy legalább is Haus, Chauveau, Hélie, Boitard, Rossi, Garraud, Carrara álláspontját röviden ne körvonalazzam.

1. Haus értelmi bünszerzőnek (auteur intellectuel) nevezi azt, a ki a physikai bünszerző elhatározásának a bűntett vagy vétség elkövetésére vonatkozólag életet ad. Maga a fölbujtás — úgy mond Haus — csak akkor képez erkölcsi részességet, ha a tettes legalább is kísérleti cselekményt követett el. Haus abból az álláspontból kiindulva, hogy a belga büntető-törvénykönyv limitatív sorolja föl a fölbujtás módjait, csak azt tekinti fölbujtásnak, mely a meghatározott módon eszközöltetik (dons, promesses, menaces, abus d'autorité ou de pouvoir, machinations ou artifices coupables). Más módon nem lehet fölbujtást elkövetni.

Szükséges a fölbujtás fogalmához — úgy mond — hogy a fölhívás egyenes, közvetlen és határozott legyen. A fölbujtónak meg kell jelölni határozottan a bűntényt. Az ajándék, ígélet, fenyegetés, a tekintély és a hatalom visszaélése által elkövetett fölbujtás szükségszerűleg egyenes. De a »machinations ou artifices« segélyével eszközölt fölbujtás-

nak nincs mindig ez a jellege. Ezzel az eszközökkel gyűlöletet, féltékenységet lehet támasztani, sőt általánosságban bűntényre is lehet ingerelni; mégis, ha a bűntényt az illető elköveti, nagyon kétes: lehet-e determináló oknak tartani azt, a ki a gyűlöletet stb. ébresztette. Fölbujtó csak az, a ki a tettesnek bűntény elkövetésére irányzott elhatározását megeremtette, a ki annak első — erkölcsi — szülőke (cause morale, cause première, cause génératrice). A fölbujtó már nem lehet oka a bűnténynek, ha a tettes már el volt határozva a bűntény elkövetésére akkor, midőn a fölhívó lelkére akart beszélni. Ily esetben már a fölhívó nem oka a bűnténynek, ő csak megerősítette a kész elhatározást, és így már nem is fölbujtó többé, hanem értelmi részes, bűnségéd.¹⁾ Haus körülbelül ugyanazokat az elveket tanítja, mint a német iskolának az a csoportja, mely ellenzi a »saját és idegen érdek« alapján tett fölosztást.

2. Chauveau és Hélie »Théorie du Code pénal«-jában mint ezt a részesség általános felosztásánál előadtam, a részességet — legyen az előző, egyidejű, erkölcsi vagy anyagi — két főcsoportra találjuk felosztva, a fő- és mellékes részességre. A főrészesek a bűnszerzők; a mellékes részesek a segédek. »Les premiers seraient — mondja szóról szóra — ceux, qui auraient été la cause ou l'une des causes du crime; les autres seraient ceux, qui lui auraient prêté leur aide ou leur assistance, mais sans que leur concours en eût déterminé l'exécution.« A felbujtó tehát az, a ki oka a bűnténynek, a ki megeremti a tettesben a bűntett elhatározását. Kár, hogy e kitűnő francia büntető jogászok a felbujtó fogalmát a bűnszerzőség fogalmába foglalva határozták meg. Természetesen nem elégedhettek meg azzal a fogalom-meghatározással, mely szerint bűnszerző az, a ki oka a bűnténynek és ezért casuistikus modorban további meghatározásokba bocsátkoztak.

»On devrait considérer, comme auteurs principaux ou coauteurs:

Ceux, qui donnent l'ordre d'exécuter le crime à des personnes qui sont soumises à leur autorité;

Ceux, qui à l'aide de dons, de promesses ou de menaces provoquent une autre personne à le commettre.«

¹⁾ »En effet on peut provoquer à un crime une personne, qui avait déjà formé le projet de le commettre. Dans cette hypothèse, le provocateur n'est pas la cause du crime; il a facilité l'action conçue et exécutée par un autre en corroborant la résolution criminelle de l'agent; il n'est donc pas à proprement parler auteur, il est seulement complice par acte moral.«

Ebbe a két categoriába foglalták a felbujtó fogalmát. Nem tudták magokat e kitünőségek sem függetleníteni a Code befolyása alól. A felbujtási módokra, az alakra igen nagy súlyt helyeztek. Félték, hogy a fogalom-meghatározás hiányos lesz, ha kimaradnak abból a »dons, promesses, menaces« kifejezések. Oly annyira fontosnak tartották ezeknek a felbujtási módoknak tüzetes felsorolását, hogy a parancsot nem is foglalták a többi categoriába, hanem — mint láttuk — az engedelmességgel tartozónak adott parancsot kiemelték a többi felbujtási módok közül. De még tovább mentek. Az értelmi bűnsegély és a felbujtás között nem láttak más különbséget, mint azt, hogy az előbbi alatt oly felhívást értek, melynek eszköze nem volt ajándék, ígéret, fenyegetés. »Ceux, qui provoquent au crime, mais sans employer les dons, les promesses et les menaces.« Tisztán a francia code és a francia iudicatura befolyása alatt állottak ezzel az elméletökkel, mert magok idézik más helyütt (456. lap) a semmitőszéknek 1812. szeptember hó 3-án hozott határozatát, melyben ugyanez az elv van kifejezve: »une simple provocation sans aucune des circonstances déterminées par la loi pour caractériser la complicité, ne suffit pas pour autoriser l'application des peines portées contre l'auteur du crime.«

És hogy a főtebb említett felosztás az említett íróknak elméleti tanát képezi, és hogy az nem tekinthető a francia code commentár-jegyzetéül: az kitűnik az említett felosztást tartalmazó fejezet végszavaiból: »Telles sont les règles qui doivent résumer, suivant nous, la théorie de la complicité. C'est à l'aide de ces premiers principes que nous allons examiner maintenant le système et les dispositions de notre code pénal.«

A francia jogászok legnagyobb része megtámadta ugyan a francia code igazságtalan rendszerét, kimutatták, hogy tulajdonképen az »auteur és complice«-féle felosztás is csak szójáték, mert a büntetés elvileg egy és ugyanaz — mondom — bátran és helyes érvekkel szálltak síkra a »parificatio« tűrhetetlen rendszere ellen: de meg is elégedtek bizonyos hatásos szónoki képletekkel a nélkül, hogy mélyebben foglalkoztak volna a részességgel, de főképen a részesség fajai közötti határvonalak nehéz kérdéseivel. Semmi esetre sem kielégítő az elméleti szempontból, a mit a francia elsőrendű jogászoknál találunk.

3. Boitard¹⁾ — midőn a code 60. §-áról szól, körül-

¹⁾ Leçons de droit criminel contenant l'explication complète du code pénal et de l'instruction criminelle par Boitard etc. 166. lap.

belül következő megjegyzésekkel kíséri kérdésünket: Láthatjuk — úgy mond — hogy egy közös fogalomba a részesség különböző alakjai foglaltatnak. A francia törvény kikerülni óhajtván a külföldi törvényhozások által tett különbségeket, a részesség különböző fajainak fokaira, árnyalataira kevés súlyt helyezett. Lehetetlen azonban fel nem ismerni, hogy az 59. §. szerint (»Les complices d'un crime ou d'un délit seront punis de la même peine que les auteurs mêmes de ce crime ou de ce délit, sauf le cas où la loi en aurait disposé autrement«) a tettek egész tömege büntetetik ugyanazzal a büntetéssel, mely tettek egymással összehasonlítva, éppen nem tanúsítják ugyanazt a társadalmi veszélyt vagy erkölcstelenséget. A törvénynek nem lett volna szabad ezt félreismerni. S azután szóról szóra így folytatja: »Par exemple, la provocation lente, préméditée, celle, qui a fait naître la première pensée du crime dans l'esprit de celui qui s'en est ensuite rendu coupable, la provocation, qui l'a déterminé, encouragé, par des dons ou des promesses, qui a combattu tous ses doutes, résolu ses objections, vaincu son irrésolution, peut-elle être raisonnablement comparée et assimilée à un encouragement donné dans un moment de dépit, de colère, à l'exécution d'un crime déjà résolu et au moment de s'accomplir? Les deux provocateurs sont assurément coupables, mais cependant il est vrai de dire que, sans le second, sans l'encouragement, sans la promesse, sans les renseignements qu'il a donnés, le crime déjà médité, déjà résolu, n'en fût pas moins, sans doute, arrivé à son but; que sans le premier, au contraire, il est certain que le crime n'aurait pas été commis. L'assimilation du second provocateur avec le coupable lui-même est évidemment trop sévère; l'assimilation du premier n'est au contraire rien que de raisonnable.«

Boitard ebben a futólagos megjegyzésében könnyedén ugyan, de mindenesetre helyesen van kifejezve a felbújtó és értelmi bűnsegéd között a különbség. A ki lassan érleli magában a felbújtás gondolatát, a ki a büntény eszméjének létet adott, a ki a tettes minden kételyét legyőzte, ellenvetéseit megczáfolta, határozatlanságát eloszlatta, a kinek értelmi tevékenysége nélkül a büntény gondolata nem támadt volna a tettesben: az a felbújtó, a ki a büntényre elhatározott embert serkent, bátorít a büntény elkövetésére, és a kinek tevékenysége nélkül is elkövetett volna a büntény: az az értelmi bűnsegéd.

Igy Boitard.

4. Rossi¹⁾ azt a lelki tevékenységet érti felbujtás alatt, melylyel valaki másokat az általa óhajtott büntény elkövetésére reábír. E lelki tevékenység abból áll, hogy oly indító okokat hoz mozgásba, melyek alkalmasak a tervezett büntény elkövetésére való reabírára. Ezek az indokok ezer alakban jelentkezhetnek.

Maga a felhívás önmagában nem egyéb előkészületi cselekménynél.²⁾ De ha a felhívó terve végrehajtatott, akkor természetes, hogy az, a ki a cselekménynek egyenes okozója, felelős a cselekményért és hogy az anyagi tett neki beszámíttatik. »Une fois le fait matériel exécuté — mondja Rossi — la résolution prend dans la personne du provocateur la valeur morale et légale du crime consommé. La provocation est le lien par lequel le fait d'autrui se joint et se rattache à la résolution du provocateur.«

A felbujtó és szellemi bűnségéd közötti különbséget Rossi is abban találja, hogy ez nem a büntény gondolatát nyújtja, nem megteremtője a bünténynek, hanem csak erősítője, bátorítója a már kész elhatározásnak: »Ceux qui se bornent à approuver, à encourager les auteurs d'un projet criminel, ceux, qui ne donnent aux auteurs de ce projet que des conseils, ou qui ne leur adressent que des exhortations tendant à les confirmer dans leur dessein, sont complices par participation morale.«

5. Garraud (id. mű II. kötet 410. és köv. lapokon) a tételes francia jog (60. §. 1.) alapján foglalkozik a felbujtással. Két föltétel kívántatik a felbujtáshoz. Egyik, hogy határozott büntényre irányuljon. A másik, hogy a törvényben meghatározott módon (dons, promesses, menaces, abus d'autorité ou de pouvoir, machinations ou artifices coupables) történjék. A felhívásnak két módját, az egyéni és collectiv felhívést, továbbá a felhívás eszközeit beható fejtegetés tárgyává teszi szerzőnk. Már fentebb említettük, hogy Garraud helyteleníti a francia codenek úgy felosztási mint büntetési rendszerét.

6. Carrara³⁾ a felbujtót a büntény erkölcsi okának

¹⁾ Traité de droit pénal etc. XXXVI. fejezet.

²⁾ »L'imputer à un provocateur avant l'exécution, parce qu'il est parvenu à trouver un agent, c'est condamner comme meurtrier l'homme qui vient d'acheter l'arme avec laquelle il se propose d'ôter la vie à son ennemi Mais doit-on imputer au provocateur le crime provoqué, avant que le crime ait été exécuté? Doit-on imputer l'effet avant que la cause l'ait produit? Nous ne le pensons pas.«

³⁾ Programm 439. §. (Programma del corso di diritto criminale. Parte Generale.) L. Beksics sikerült fordítását.

mondja. Nem a büntény pusztá gondolatát számítjuk be, mert okszerű büntetőjog belső tényeket nem üldöz, de ha a belső tényeken fölül külső tett is fordul elő, akkor már a gondolat nyilvánítása annyiban beszámítható, a mennyiben a törvénysértő külső tette ösztönzés gyanánt szolgált. Hogy az erkölcsi részvétel beszámítható legyen, föltétlenül szükséges, hogy ebben a részvételben ama büntény elkövetésére vonatkozó ösztönzést föl lehessen ismernünk. Ebből a célból szükséges, hogy a bűnös gondolat bármely alakban közöltessék a tettessel, úgy hogy ezt cselekvésre hajtsa. Ekkor természetesen az is felelős a tettért, a ki mit sem cselekedett, mert másnak tette rá, mint okra vezethető vissza. A felbujtó bünténye nem olyan, melynek nincs fizikai ereje. Az erő másban van ugyan; de ez is elég, mert az erők közti különbség épp abból áll, hogy a fizikai erő a részesek közt, ha erkölcsileg közrehatnak, e közrehatás föltételei szerint megosztható. »Ha a kérdésbe mélyebben pillantunk — úgymond Carrara — a más büntény elkövetésére rábírónak büntetendő cselekménye is bír különös fizikai erővel, habár a rábíró hatalmába keríti, s büntény elkövetésére hajtja más akaratát. E fizikai mozzanatoknak meg kell történnie szó, vagy írás által, parancs, tanács vagy fenyegetés alakjában; s mindig léteznie kell, mert külső tett nélkül két akarat egymással nem közlekedhetik; e közlekedés föltétlenül szükséges eszköze a rábírnak, melylyel a rábíró akarata hatott a tettes bűnös elhatározására, s a rábírási egyetlen alapja annak, hogy a rábíró felelősségre vonathassék a tettes által elkövetett büntettért.« (Bekics ford.)

Ime főbb vonásokban a jelenleg uralkodó tanok képe a felbujtás fogalmáról.¹⁾ Az egyes részleteknél az említett írók véleményére kiváló gondot fordítok.

Foglalkozzunk most a kérdés részleteivel.

¹⁾ Hazai büntetőjogászaink által írt rendszeres kézikönyvek a felbujtásról tüzetesen szólnak. Illés Károly: Commentárja I. kötet 152—159. 163. lapok. Schnierer Aladár: A büntetőjog általános tanai 179—186. lapok. Kautz Gusztáv: A magyar büntetőjog tankönyve 213—219. lapok. Werner Rezső: A magyar büntetőjog általános elvei 189—195. lapok. Kőrösi Sándor: A magyar büntetőjog tankönyve 199—229. lapok. Dr. Horovitz Simon: A magyar büntetőjog rendszeres tan- és kézikönyve 139—151. lapok.

3. §. *A felbujtás módjai.*

Említettem, hogy törvényhozási szempontból nem lehet fontosságot tulajdonítani annak a rendszernek, mely a felbujtás módjainak limitativ meghatározását tűzi ki feladatául. Nem lehet pedig egyszerűen azért, mert a felbujtás módjainak ezernyi változatait lehetetlen limitativ módon megállapítani. Minden büntetőtörvény, mely ezt a rendszert követi, »salvificatoria clausula«-val toldotta meg a fogalom-meghatározást, mely nagy általánosságban tartva, a már egyenkint felsorolt módokat is felöleli. Ekkor pedig fölöslegessé válik minden részletes felsorolása a felbujtás módjainak. A mi azonban a törvényhozás szempontjából helyesen mellőzhető a felbujtó fogalmi meghatározásában: azt nem mellőzheti az elmélet, melynek útmutatást kell adnia éppen azokra a kérdésekre nézve, melyek a törvényhozásban categoricus imperativus alakjában megoldásra nem jutnak. Az elméletnek kétségen kívül feladatát képezi kutatni, fűrkészni: melyek azok a legalább közönségesen előforduló alakok, melyekben a felbujtás módjai jelentkeznek? A régibb elmélet tulságosan nagy súlyt helyezett az alakokra, holott éppen a tartalom az irányadó, t. i. a reábiró tevékenység, mely annyiféle lehet, a mennyi a szellemi élet nyilvánulása. Ezeket pedig egyes categoriákba osztani teljes lehetetlenség. A régibb elmélet, részint magánjogi, részint bölcséleti jogcímeken, óriási vitát zúdított fel arra nézve, hogy a szellemi behatás egyik-másik alakja alkalmas-e a felbujtásra? Köstlin¹⁾ nagy szorgalommal állította össze azokat a scholasticus megkülönböztetéseket, melyeket az olasz practikusok ezen a téren fölmutattak. De abban nem sok köszönet van. Azok annyi ellentétet szültek, melyektől a büntetőjognak mentnek kellett volna maradnia, ha a »formák« és »formulák« nem födték volna el a régibb büntetőjogászok előtt a lényegét, a tartalmat. A legujabb büntetőjogi fejlődés tisztította el ez elől a scholasticus irány elől a ködképek egész tömegét. Hälschner,²⁾ Berner,³⁾ Schütze,⁴⁾ Geib,⁵⁾ Schwarze⁶⁾ stb. kimutatták, hogy szűk categoriák keretébe nem lehet a felbujtás módjait beilleszteni, hanem inkább

¹⁾ System 306. lap.

²⁾ System I. 348. lap.

³⁾ Theilnahme 275. lap.

⁴⁾ Nothwendige Theilnahme 252. lap.

⁵⁾ Id. mű II. 343. lap.

⁶⁾ Commentar etc. 186. lap.

minden összerű esetben az az irányadó, vajjon a fölbujtó szándékának megfelelőleg az ő szellemi behatása képezi-e egyik indító okát az elkövetésre való elhatározásának. Es helyesen teszi hozzá Geyer,¹⁾ hogy a felbujtott és felbujtó nagyobb vagy csekélyebb büntethetőségének megítélésére nézve nem lehet közönyös, hogy a hatályosságnak minő fokát fejt ki az utóbbi, és hogy az előbbi gyengébb vagy erősebb ellenhatást gyakorolt-e? Másképen kell megítélni a gazdag úr viszonyát a banditával, a ki mintegy kész szolgálattal várja a gyilkosságra való felhívást, és másképen a mephistophelesi csábító ravasz fondorkodásaival körülhálózott s a büntény elkövetésére irtózáttal induló tettes viszonyát. A felbujtás külső alakjára nézve figyelemre méltó az a körülmény is, hogy a felbujtói tevékenység átmeneti, futólagos természetű-e, egy odadobott szóból vagy jelből áll-e az egész, vagy az összefüggő cselekmények egész sorozatát képezi-e a tervszerű felbujtói mesterkedés? Az utóbbi eset rendszerint a felbujtói akarat nagyobb erélyét tételezi föl, és ritkán van ilyenkor támpont arra, hogy a felbujtó indulatban jár el. De nagyon csalódnék, a ki abból azt következtetné, hogy egy szó vagy jel nem volna alkalmas a legerélyesebb akarat és a leghiggadtabb elhatározás kifejezésére.

Arról is sokat tépelődött a régibb elmélet, hogy a felbujtás csak kimondott és írott szavakkal eszközölhető-e, vagy a concludens cselekmények is alkalmas módját képezik-e a felbujtásnak? Ma erről senki sem tépelődik, hanem elismeri, hogy a tények csak oly alkalmas módjai a felbujtásnak, mint a szavak. Mind ennek egyszerű kijelentésével azonban nem elégedhetik meg az elmélet; szükséges, hogy legalább is a felbujtás főbb módjait külön tegyük vizsgálódásunk tárgyává. A felbujtás módjainak fejtegetése különösen fontos azokban az államokban, a melyeknek törvényei limitativ meghatározzák a felbujtás módjait. Ezért foglalkoznak főleg a francia jogászok oly belterjesen a felbujtás módjaival. E módokon kívül nem is ismernek felbujtást . . . il faut une *provocation qualifiée* dans les termes de l'article 60. du code pénal — mondja Garraud (id. mű II. kötet 411. lap).

Lássuk ezeket az alakokat egyenkint.

I. A megbízás (mandatum). Ez a felbujtás módjainak legrégebbi alakja. Ugy, hogy a felbujtás tana a megbízás alakja körül fejlődött ki. Magánjogi párhuzamok tévesztették

¹⁾ Theilnahme mehrerer etc. Holtzendorf Handbuch II. kötet 350. 351. lapok.

meg a büntetőjogászokat, és így lett a megbízás a régi hagyományokhoz híven a felbujtás minta alakja. Pedig jól jegyzi meg Geyer, hogy a pusztá megbízás más eszközök igénybevétele nélkül csak ritkán lesz felbujtássá. Ha ilyenné lesz, már más viszonyok játszanak közre. Tekintély, kegyelet, befolyás, belső vonzódás a rendes mellékkörülmények, a melyek a megbízó szavának a felbujtás erejét kölcsönzik.

A megbízás nem csak szóval, hanem jelekkel és cselekményekkel is adható.¹⁾ Hogy minők legyenek ezek a jelek és cselekmények: általánosságban meg nem határozható. Csak az lényeges, hogy a felbujtandó előtt érthetők legyenek a jelek és jelképes cselekmények. Vannak bizonyos jelek, melyeket mindenki ért vagy csak bizonyos osztálya a társadalomnak; továbbá lehetséges, hogy semmi kétely sem fér az illető jelhez vagy jelképes cselekményhez, mert az már előre megállapított.²⁾ De hogy a felbujtás bizonyí-

¹⁾ Mint jelképes megbízást azt emlegetik a büntetőjogászok, melyet Livius szerint Tarquinius fiának Sextusnak adott, midőn ez azzal a kérdéssel küldött hozzá követet, mit cselekedjék: »Itaque postquam satis virium collectum ad omnes conatus videbat, tum e suis unum seiscitatum Romani ad patrem mittit, quidnam se facere vellet, quandoquidem, ut omnia unus Gabiis posset ei Dii dedissent. Huic nuntio, quia, credo, dubiae fidei videbatur, nihil voce responsum est. Rex, velut deliberabundus, in hortum aedium transit, sequente nuntio filii, ibi, inambulans tacitus, summa papaverum capita dicitur baculo decussisse. Interrogando expectandoque responsum nuntius fessus, ut re imperfecta, redit Gabios, quae dixerit ipse, quaeque viderit, refert: seu ira, seu odio, seu superbia insita ingenio, nullam eum vocem emisisse. Sexto ubi, quid vellet parens, quidve praeciperet tacitus ambagibus, patuit, primores civitatis, criminando alios apud populum, alios sua ipsa invidia opportunos interemit.«

²⁾ A jelvényes cselekmények többnyire conventionalis természetűek és nem az ember veleszületett tulajdonságai. A régi görögök például fejök hátravetésével fejezték ki a tagadást, sőt az olaszok még most is használják a tagadásnak ezt a kifejezését. Az Otahajitiba valók, ha valakit üdvözölni akarnak, az orrukat az ujjok közé szorítják. Hogy a jelképes beszéd mily kevésbé vehető általános, mindenki által érthető természetes beszédnek, annak fényes bizonyossága az az eset, melyet Rómer a Guineát ismertető értekezéseiben beszél el. Frempung, az akemisták királya, Kamp Miklósnak, egy előkelő dán embernek, audientíát adott. Másnap reggel Frempung királynak, éppen midőn néhány száz felesége között volt, bejelentik, hogy az előkelő dán hódotatát akarja tenni. Bebocsátották. Frempung egy alacsony széken ült. Midőn a dán megtudta, hogy a király az, a ki a széken ül, európai modorban üdvözölte, levette kalapját, mélyen meghajolt előtte, és lábával a szokott chassét megtette. Frempung azonban azt hitte, hogy Kamp azért hajol meg, hogy a többi vad majmok szokása szerint, fejére ugorják, miért is rögtön hasára feküdt a király, hogy így rajta keresztül ugorják. (Ezt a példát Berner idézi »Theilnahme«-jében, (278. lap.)

tása adott esetben igen nehéz: az természetes, és különös figyelmet kell a bírónak arra fordítani, hogy nem egyszerű segélyt képez-e az adott jel vagy jelképes cselekmény? A felsőbbbségi és alárendeltségi viszonyból származik a megbízásnak egy önálló alakja, a *parancs*. Erről ugyanaz áll, a mi a megbízásról. De természetes, hogy annak cselekménye, a ki a parancsnak engedelmeskedik, esetleg büntetlen maradhat, és pedig vagy azért, hogy ellenállhatatlan »vis compulsiva«-t gyakorol a parancsoló, vagy legalább is azt a tévedést kelti az alárendelt helyzetben levő engedelmeskedőben, hogy nem büntetendő cselekmény van szóban. Az a felfogás, hogy a föltétlen engedelmességgel tartozó, minden körülmény között mentve van a tett büntetőjogi következményei alól, téves, mert a mala fide cselekvő, ha alárendeltségi viszonyban és a föltétlen engedelmesség pressiója alatt cselekedett is, még sem menthető. Igen helyesen hozza fel Bauer a Gerichtssaal-ban (1856) megjelent értékesében, és ezt Geyer is idézésreméltónak tartja, hogy »a rendőrhivatalnok, a kinek meghagyatott valakinek elfogatása, és tudja, hogy ez a főtisztviselő boszuvágyából vagy gonoszságából történt, és a börtönfelügyelő, a ki az elfogott leányt főnöke parancsára elővezeti, de tudja, hogy erőszakos nemi közösülés az elővezetés célja: a nyert parancsra saját igazolásuk végett még akkor sem hivatkozhatnak, ha a parancs törvényes alakban adatott is ki.«¹⁾

¹⁾ A régi német jogban ez másképen volt. Ha valakinek parancsa következtében hajtott végre oly személy büntényt, ki alárendeltségi viszonyban állott a parancsolóhoz, az büntetlenül maradt (L. Saxon, XI. §. 1. L. Frision. I. 14.), sőt, ha egy nem szabad ember urának jelenlétében követett el büntényt, az utóbbi tartozott felelősséggel. (Edict. Rotharis. c. 253.) A mit egy szabad ember királyának parancsára tett: az nem volt beszámítható. (L. Bajuvar. II. 8.) Az angol-szász törvényben olvassuk a következő intézkedést: »Wenn ein Kerl Vieh stiehlt und in sein Haus trägt und man findet es daselbst, so ist er für seinen Theil schuldig mit Ausschliessung des Weibes, denn sie soll ihrem Vorgesetzten gehorchen.« (Langenbeck: Die Lehre von der Theilnahme 154. lap.)

Carrara szerint megbízás (mandato) akkor támad, midőn a kizárólag saját számunkra és hasznunkra szolgáló büntény elkövetését másra bizzuk; parancs pedig a büntény elkövetésére adott oly megbízás, melyet a följebbvaló tekintélyével való visszaélés mellett ad alantas közegének. A kényszer pedig a súlyos bajjal való fenyegetés mellett adott megbízás. A parancs és kényszer oly megbízást képez, melyet vagy a följebbvalói tekintélylyel való visszaélés, vagy a félelmerjesztés minősít.

Az erkölcsi részesség e két alakjának — folytatja *Carrara* — az a sajátossága van, hogy a mily mérvben nagyobb volt a tettes lelkeére a följebbvalói tekintély, vagy a fenyegetés által gyakorolt hatás,

II. Ajándék és ígéret — (de különösen a fölbérlés). A felbujtásnak egyik igen hathatós módját képezi az

oly arányban kisebbé lesz a tettes beszámítása, és gyarapodik annak felelőssége, a ki a bűntény erkölcsi oka volt. Ez a növekvés s illetőleg fogyás eljuthat addig a pontig, hol a tettes felelőssége teljesen megszűnik, s a bűntényt teljesen erkölcsi okának számítjuk be.

Carrara az érdek szempontjából különbözteti meg a megbízás (meghagyás, megrendelés, fölbérlés) fogalmát a tanács vagy a szövetség fogalmától, mert véleménye szerint, ha a bűntény erkölcsi okának (felbujtó) érdekében követtetett el, akkor támad a megbízás; ha az elkövetés csak a physikai ok (tettes) érdekében történt, tanács forog fönn, ha pedig a tettes és felbujtó közös érdeke forog fönn, akkor keletkezik a szövetség fogalma.

A megbízásnál mindig föl kell tenni, hogy a megbízottnak nem volt érdekében a bűntény elkövetése. A bűntény főoka tehát a megrendelő. A megrendelés nélkül a megbízott bizonyára nem követte volna el a bűntényt, melyhez semmi érdeke sem fűződött. Ez volt az az eszme, melyre a modern iskolák és törvénykönyv alapították a megbízó és megbízott teljesen egyenlő beszámításának tanát. Ez az körülbelül, mit Carrara Programjában a megbízásról elmond.

Berner különösen hangsúlyozza »Theilnahme«-jében, hogy a hallgatóság megbízás, ha csak jelképes megbízást nem értünk alatta, semmi esetre sem fogadható el felbujtási módnak.

Kleinschrod is helyesen jegyzi meg, hogy másnak a cselekményét nem teszi az ember az által magáévá. ha hallgatag szemlélője annak; nem állíthatja a tettes, hogy a szemlélő veszélyére cselekedett, mert nem tudhatja, mi a szándéka, magára vállalja-e a tett következményeit, egyáltalában ismeretlen előtte a hallgatás oka. *Köstlin* nem tagadja annak lehetőségét, hogy így is lehet valaki bünszerzőtárs. Erre jegyzi meg Berner: »Dergleichen freigelassene Möglichkeiten sind aber bloss Hinterthüren, die man sich offen erhält, weil man seine Sache nicht klar genug gefasst hat und eben deshalb derselben nicht vollkommen sicher ist.«

Berner *Mittermayernek* a »Neues Archiv« III. kötetében megjelent »Über Begriff, Arten und Strafbarkeit« című értekezésében tette azt az állítását, hogy a megbízás önmagában sohasem képez elég elhárító okot arra, hogy más a bűntényt elkövesse, az abstract tárgyas okozatosság régi elméletében rejlőnek állította, és felhoz példákat, midőn a tiszta megbízás már elegendő a bűntény elkövetésére, ilyen eset pl. az, ha egy kedves barát ad valamire megbízást, vagy ha egy nagy szellemi felsőbbség ad megbízást egy oly embernek, kiben már a tett elkövetésére a hajlandóság megvolt.

A parancsra nézve megjegyzi Berner, hogy a »vak engedelmeség evangéliuma« ma már nem menti meg a bűnöst. Mindenkinék kötelessége megvizsgálni, hogy a parancs nem törvényellenes-e. Pusztá eszközzé egy embernek sem szabad magát lealacsonyítani. Hivatali viszonyban kivételesen előfordul, hogy a tettes felelőssége egészen átháramlik az előjáróra, de az alantas közeg csak akkor van fölmentve annak vizsgálatától, hogy bűntényt képez-e a megbízás, ha hivatali szolgálati szabályai egyenesen arra kötelezik, hogy a megbízás természetét megítélnie nem szabad. (*Theilnahme* 281. lap.)

Haus a parancsot (l'ordre) megkülönbözteti a megbízástól és a tanácstól. A parancs egyrésztől följobbvalói viszonyt, másrésztől alárendeltséget tételez föl. A tekintélynek két nemét különbözteti meg

ajándékozás és ígéret — melyek a francia Code nyomán több büntető törvényben különösen is kiemeltetnek. Az egé-

Haus, t. i. a törvényes tekintélyt, melynek forrása a törvény, ilyen pl. a férj, az atya, anya, a gyám és gondnok hatalma, és az erkölcsi tekintélyt, mely a vezonyokból és a személyes állásból származik, ilyen pl. a felmenők tekintélye a lemenőkkel, a gazdának eselédjeivel, a tanítóknak növendékeikkel szemben.

Senki sem tartozik fölébbvalójának engedelmeskedni, — folytatja Haus — ha a törvényekkel ellenkezik a parancs. (Nul ne doit obéissance aux ordres de son supérieur, quel qu'il soit, lorsque les ordres sont contraires aux lois.) Azaz alantas közeg, a ki a parancs bűnösségét ismerte és végrehajtotta, tudatos és szándékos okává lön a bünténynek, beleegyezett abba, hogy a felhívónak pusztá eszköze legyen, következőleg felelős tettének következményeiért is. Még a hierarchicus engedelmisség kötelessége is megszűnik, ha a parancs büntethetőségét az alárendelt közeg tisztán fölismerhette.

Chauveau és Hélie Théorie etc. című műben körülbelül a következőket tanítják kérdésünkről: az, a ki parancsot ad valamely büntett elkövetésére, minden esetre bünszerző. Már Farinacius, Julius Clarus stb. azt közeli oknak nevezték. A közeli ok alatt értették azt, mely nélkül a büntény nem lett volna elkövetve, a távoli ok pedig az, mely csak mellékes okul szolgált. A megbízást természetesen megkülönböztetik a parancstól. »Le mandat diffère de l'ordre ou commandement en ce que le mandant n'a aucune autorité sur le mandataire; c'est par l'appât d'une récompense qu'il provoque le crime.« A megbízás két teljesen szabad egyén részességét tételezi föl — »deux contractants, qui stipulent spontanément une convention criminelle«. Tiszta megegyezés kívántatik tehát a megbízás létrejöttéhez, melynek határozott egyenes felhívásból kell állnia. Mind a megbízó, mind a megbízott bünszerzők, mert »l'un abuse de son autorité, l'autre se sert de moyens corrupteurs pour arriver au crime: tous les deux en sont également la cause; ils doivent être rangés parmi les auteurs«.

Rossi (Traité de droit pénal) azt mondja, hogy a parancs valamely büntény elkövetésére kétségen kívül a legegzenesebb felhívás, a mi csak képzelhető. Nehéz elképzelni, hogy valaki a felbujtásnak ezt a módját válaszssa, ha csak nem tudja előre, hogy akár félelemből, akár vak bizalomból engedelmeskedni fog az illető. Mind a parancsoló, mind az, kinek a parancs adatott, bünszerzők. »Nous ne dirons pas cependant — folytatja Rossi — que le degré de culpabilité spéciale de ces deux individus soit exactement le même dans tous les cas. Le principe dirigeant pour l'évaluation de leur culpabilité relative est évidemment celui-ci: La culpabilité de l'homme qui ordonne le crime est en raison directe de son autorité sur celui qui reçoit l'ordre et du mal qui menace ce dernier en cas de désobéissance; pour l'exécuté, elle est en raison inverse de cette autorité et du mal qu'il pourrait raisonnablement craindre, en cas de désobéissance.«

A megbízást megkülönbözteti a parancstól. »Le commettant n'impose pas sa volonté, il en requiert l'exécution. Il ne commande pas, il traite.« A megbízó és megbízott bünszerzők, és egyenlő büntetéssel sújtandók . . . »mais généralement parlant, le cas du mandat est un de ceux, où il y a le moins à distinguer, aux yeux de la justice humaine, entre les codélinquants. Le mandat ne suppose pas, comme l'ordre donné, supériorité d'une part, infériorité de l'autre: ce sont deux agents parfaitement libres, deux contractants qui stipulent spontanément une convention inique«.

szen közönyös, hogy a felbújtó teljesítette-e ígérétét vagy nem, a lényeges az, hogy a megbízott akaratára kellő hatással legyen a bűntény elkövetésére nézve.

Hogy az ígérlet és ajándékozás a tettes akaratára kellő befolyást gyakorolhasson: szükséges, hogy azok a bűntény bevégezését megelőzzék. Ha már a tett végrehajtatott és valakinek érdeke ez által hathatós előnyben részesült, és ezért jutalmat ad: az már nem lehet a bűntény részese, mert a bűntény létrehozásához semmivel sem járult. Természetesen óvatosan kell az ajándék és ígérlet esetét megítélni, mert ez sokszor nem egyéb bűnsegélynél. Lehet, hogy a tettes már el van határozva, és az ajándék vagy ígérlet csak az elhatározás megerősítésére szolgál. »En effet — mondja Haus — si celui, qui a provoqué à l'action est le plus souvent coupable de participation principale, pour avoir fait naître dans la personne du mandataire la résolution de commettre cette action, il peut cependant arriver, que la provocation ait seulement pour but et pour effet de corroborer une résolution déjà arrêtée, d'engager une personne à persévérer dans son projet criminel. Dans ce cas le juge, admettant des circonstances atténuantes, punira le provoquateur comme simple complice.»

Itt hivatkozik Haus a Rossi ¹⁾ által hivatkozott következő esetre. Egy nő a férje rossz bánásmódja és kegyetlen-sége fölött érzett dühében elhatározza, hogy férjét megöli. Elkéseredettségében kezét igéri annak, a ki ennek a szörnyetegnek a hatalma alól kiszabadítja. Ha valaki ennek folytán a nőt özvegygé teszi: úgy a nőt nem szabad felbujtónak tartani, hanem csak mint segéd büntetendő.

Egyébiránt alig kell megjegyeznünk, hogy a megbízottnak el kell fogadnia a megbízó tervét, mert csak így fűzi őket össze a solidaritas köteléke. Ha valaki visszautasítja a javaslatot és azután megváltoztatva szándékát, a nélkül, hogy a megbízóval érintkezésbe tenné magát, a bűntényt elköveti: akkor tisztán saját felelősségére cselekszik.²⁾ Természetesen elegendő a terv hallgatag elfogadása is.

Nem ritka itt az az eset — mondja Geyer — hogy a tettes teszi meg az első lépést, a mennyiben szolgálatát megfelelő jutalom vagy ígérlet mellett felajánlja. A tettes

¹⁾ Traité de droit pénal 388. 389. lapok.

²⁾ Haus »Principes Généraux« etc. I. kötet 402. lap és Rossi: Traité de droit pénal 388. 389. lap »En conséquence, si l'individu, auquel avait été adressée la proposition, après son refus, change d'avis, et sans consulter de nouveau l'auteur de celle-ci, exécute le crime, c'est uniquement pour son compte qu'il agit.»

tehát föltételesen van a büntényre elhatározva, azaz: helyesebben mondva, ő még csak a teljesítendő föltételtől teszi függővé, vajjon el fogja-e magát határozni a tett elkövetésére.¹⁾ Már most ha valaki azt a föltételt szándékosan teljesíti: igen természetes, hogy nem bűnsegéd: hanem felbújtó lesz.

Sokat vitatkoztak a *ratihabitio* fölött.

Ha valaki bűnös szándékot táplál lelkében, és ezt közli még a tett előtt valakivel, p. oly személylyel, a kinek különös tekintélye és befolyása van az illetőre: úgy ha az utóbbi helyesli, helybenhagyja a tervezett szándékot, és az illető főképen ennek a helyeslésnek helybenhagyása következtében határozta el magát a büntényre, nem szenved kétséget, hogy az elkövetett büntény fölbujtójának tekinthető az, a ki tekintélyével és befolyásával a föltételesen elhatározott egyént határozott, szilárd elhatározásra és tette bírta. Itt természetesen igen óvatosan kell eljárni a bírónak, nehogy az értelmi bűnsegédet fölbujtónak minősítse. Csak az említett és hozzá hasonlókra mondhatta Ulpian »*In maleficiis ratihabitio mandato comparatur.*« Igy fogja ezt föl Heffter, Luden, Böhmer, Berner, Geyer stb.

Berner nem tagadja, hogy a »*ratihabitio*« a római jogban mindenütt valamely megtörtént dologhoz való hozzájárulást jelent, és Dirksen helyesen határozza meg a »*ratihabitio*« fogalmát, midőn arról azt mondja »*consensus, quem negotio antea iam contracto accommodamus.*«. A civilistáknál nem is fordul ez elő más értelemben. A »*L. 7. pr. Cod. ad. 8. C. Maced. (4. 28.)*« szerint »*omnis ratihabitio prorsus retrohabitur.*«. Amde a büntetőjogban, a főnforgó esetre vonatkozólag, megtörtént dolognak csak a szándéknak az elkövetés előtt tett nyilvánítása tekinthető. Ez az, a mire a *ratihabitio* vonatkozik. Teljes lehetetlen a római jogra reáfogni oly felfogást, mely szerint a tett utáni helyeslés, helybenhagyás, egyenlő vonalban álljon a tett előttivel, mely szándékosságával tényleg a cselekményben érvényesült. Egy gazdag fősvényt meglopnak, egy tisztességes római hallja ezt és kijelenti, hogy jól tették, megérdemelte, miért volt oly szerfölött fukar? Hiheti-e valaki — kérdezi Berner — hogy Ulpian, a kitől az »*in maleficiis ratihabitio mandato comparatur*« szólama származik, azt akarta kimondani, hogy a törvény tiszteletreméltó ellensége lopásban válik részessé és

¹⁾ Ily felfogás a porosz gyakorlatban érvényesült. Így a többiek között a főtvényszék 1864. június hó 29-kén hozott ítéletében följegyezte a »*bedingungsweise*« fogalmát.

a praetori jog szerint »Quadruplum«-ban vagy »Duplum«-ban marasztaltassék. Ha mai nap egy büntetőjogász azt mondaná, hogy a dicséret az alaki megbízással egyenlő felbujtási tevékenység, bizonyára senkinek se jutna eszébe a dicséret alatt mást érteni, mint azt a dicséretet és helyeslést, mely a végrehajtandó szándéokra vonatkozik.¹⁾

Ulpianra azonban többen reáfogták ezt a képtelenséget. De minő sikerrel, azt látjuk Berner föntebbi szavaiból is.

III. Tanács. A fölött szintén sokat vitatkoztak a büntetőjogászok, hogy a tanács alkalmas módja-e a felbujtásnak, vagy csak értelmi bűnsegélyt képez-e? Legtöbbször szembeállították a tanácsot a megbízással, és amannak jellegét abban találták, hogy azt idegen érdekekben adják. Amde az érdekre való tekintet épen nem lehet irányadó. Az ügyes felbujtó igen jól tudja tanács alakjába önteni önző érdekeinek előmozdítására szánt reábirását. A ki mást reábeszél, a ki a bűntény előnyeit föltárja, a ki a veszély nehézségeit könnyen legyőzhetőnek tünteti föl, végre a ki az alkalmas eszközöket a bűntény elkövetésére kijelöli: oly tevékenységet fejt ki, melyet a római jogászok »persuadere, impellere, instruere consilio« kifejezésekkel jelöltek meg. Valóban az ilyen nem egyéb, mint a tett szellemi megteremtője. És tökéletesen mindegy, vajjon a tanácsot adó kereste-e fel először a tettest, vagy ez amaszt, és megvolt-e a bűnténynek csírája a tettesben még a tanácsadóval való összejövetel előtt, vagy az csak a tanácsot adó behatása folytán keletkezett? Csak az a lényeges, hogy a tanácsnak összességileg meghatározott bűntényre kell irányulnia. Általános tanácsok (menjen lopni, elég gazdag ember van, segíthet nyomorán stb.) nem képeznek alkalmas felbujtási módot. A tanácscsal legtöbbször az elkövetésre alkalmas eszközök megjelölése párosul. Továbbá a tanács utasítással, oktatással járhat karöltve. Igen helyesen figyelmeztet még Henke arra is, hogy legtöbb ember, ha már rég tisztában van szándékával és rég elhatározott valamit: akkor szokott tanácsért folyamodni máshoz.²⁾ Berner egyenesen azt vitatja, hogy a

¹⁾ »Unser Criminalist — mondja erre vonatkozólag Berner — würde sich wenigstens an seiner Amtsehre gekränkt fühlen, wollten wir seine Worte anders und in dem läppischen Sinne nehmen, den man doch einem Ulpian unterzuschieben keinen Anstand genommen hat.«

²⁾ Az előadott tanokkal szemben, melyeket Henke után Geyer is magáénak vall, Berner »Theilnahme«-jában a következőket jegyzi meg: »Der Grundmangel der angeführten Henkeschen Erörterungen liegt abermals in der Theorie der objectiven Causalität. Aus ihrer Annahme sind namentlich die falschen Forderungen hervorgegangen,

szoros értelemben vett tanácscsal értelmi bünszerző nem lehet senki. Az lehetséges, hogy az értelmi bünszerzőség a tanács alakját veszi föl.

A »tanácslom neked« stb. kifejezések mögött rendesen ott áll a fenyegetés és parancs. De ez már nem az igazi tanács, mely a legtisztább segéd-akaratból áll. Hogy a bünszerző gyakran a tanács »incognito«-jában jelenik meg: azt senki sem tagadhatja, de ezt nem is lehet tanácsnak tekinteni. Szinlett ügylet forog fönn, és valamint a színlett vétel nem igazi vétel, épp úgy a színlett tanács nem igazi tanács.

Részünköről csak annyiban osztozunk Berner fölfogásában, hogy a tanács a legközönségesebb alakját képezi az értelmi bűnségelynek, de ebből semmi esetre sem következik az, hogy a tanács nem volna a felbujtás alkalmas módja. Oly értelemben, a mint a tanácsot Henke és utána Geyer magyarázzák, nem férhet kétely ahhoz, hogy az igen alkalmas felbujtói tevékenységet képez.

Egyébiránt már az olasz practicusok, mint ezt a tan történetében láttuk, a tanácsot a felbujtás alkalmas módjának tartották. Farinacius következő szavaiból: »Differt prae-cipue consilium a mandato, quia consilium non respicit gratiam et utilitatem deliquentis et mandatarii, sed mandantis« következik, hogy meg kell különböztetni azt az esetet, midőn az értelmi tevékenység saját szándékát valósítja meg, vagy pedig idegen szándék szolgálatában áll, és innen származik a jelszó: »plus delinquit mandans, quam consulens«, de tévedne az, ki ebből azt következtetné, hogy a »mandatum« mindig felbujtást képezett, és a »consilium« mindig csak segély volt, mert mindig megkülönböztették a »consilium alias non facturo datum« esetét a »consilium alias facturo datum« esetétől. Az előbbi a rendes, teljes büntetéssel suj-

dass der Rath mit Angabe der Mittel der Ausführung verbunden und überdies so geartet sein solle, dass durch ihn die Ausführung erst möglich wurde. Diese odjective Wirksamkeit ist nichts weniger als indifferent, doch liegt in ihr nicht das Criterium der intellectuellen Urheberschaft. Ohnehin sind das Überreden und das Antreiben keine Species des Rathes. Wer Jemand zu überreden trachtet, will ihn nicht selbstständig sich entscheiden lassen; er bringt eine eigene Absicht mit; er will den Anderen durch Gründe bestimmen, sei es Etwas zu glauben, sei es Etwas zu thun. Auch der Antreibende will in der Regel den Anderen bestimmen. Ist aber der Rath nur Mittheilung einer Ansicht, nicht einer Absicht, wiewohl er einer Absicht dienen will: so greift er nicht als Gattungsbegriff über das impellere und persuadere; er erschöpft seine Bedeutung schon vollkommen in dem instruere consilio, ja auch das instruere consilio eröffnet ihm schon ein zu weites Gebiet, denn unter consilium verstanden die Römer auch die Absicht.

tatott, az utóbbi pedig, mint segély, rendkívüli büntetéssel büntettetett.¹⁾

A római jog (L. 50. §. 3. D. de furt.) »instruct consilio« kifejezése adott okot arra, hogy több régibb német büntető-jogász különösen az oktató, utasításokkal, bővített tanácsot emeli ki, mint a felbujtás alkalmas módját. Így különösen kiemelik ezt Stübel,²⁾ Grolman,³⁾ Kleinschrod,⁴⁾ Mittermayer,⁵⁾ Tittman,⁶⁾ Jarcke,⁷⁾ Bauer⁸⁾.

Haus⁹⁾ is fölemlíti, hogy a régi büntetőjogászok megkülönböztették a »consilium nudum« és »vestitum« fogalmát. S aztán így folytatja: »L'École moderne a conservé cette distinction qui est fondée sur la nature des choses. On peut, en effet, se borner à exposer aux personnes, que l'on veut provoquer à un crime, les motifs qui doivent les engager à le commettre. Il y a alors conseil simple, dont la persuasion, les exhortations et instigations ne sont que des modalités. Le conseil qualifié comprend le conseil frauduleux et le conseil instructif, comme disent les docteurs. La loi punit comme auteur de l'action qualifiée crime ou délit, celui qui a employé des machinations ou artifices coupables pour déterminer l'agent à suivre ses conseils. Elle punit comme complice celui qui a donné des instructions pour commettre cette action.« Természetes, hogy az, a ki tanácsával a büntettet megteremtette, az mint fölbujtó büntetendő, ellenben a ki tanácsával csak megerősítette a tettes elhatározását, nem tekinthető egyébnek mint bűnsegédnek.

IV. A kérelem szintén a felbujtás módja. A mint a parancsban megbízás rejlik — mondja Berner — de olyképen, hogy a mandans a mandatariusnak följobbvalójakép jelentkezik, éppen úgy a kérelemben is ily megbízás foglaltatik, de úgy, hogy a mandans a mandatariust tekinti fölötte állónak. Tagadhatatlan, hogy a kérelem igen hathatós felbujtási mód lehet. Mittermayer egyenesen azt mondja, hogy a kérelem még hathatósabb felbujtási mód, mint a parancs

¹⁾ Langenbeck: Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen 157. lap. Érdekes erre nézve Köstlinnek fejtegetése a »System«-jének 302. lapján, mely szerint az »alias facturus« részére adott megbízás segélyt képez.

²⁾ Thatbestand 59. §.

³⁾ Id. mű. 33. §.

⁴⁾ Entwickel. der Grundbegriffe des peinl. R. I. 332. lap.

⁵⁾ Neues Archiv VIII. kötet, 339. lap.

⁶⁾ Handbuch I. 108. §.

⁷⁾ Handbuch I. 226.

⁸⁾ Abhandlungen I. 436. l.

¹⁰⁾ Principes généraux I. kötet, 410. lap.

és megbízás, különösen, ha szünet nélkül és kitartóan kér, sürget az illető. A könyvek, a kérő szerencsétlen helyzetének élénk színezése, hízlegések, ravasz fondorkodások, különösen ha még személyes okok, mint rokonság, barátság, szerelem stb. járulnak hozzá, nem utolsó eszközei annak, hogy más a büntény elkövetésére legyen birható.¹⁾

Geyer Bernerrel és követőivel, különösen Langenbeckkel szemben megjegyzi, hogy éppen nem szükséges a kérelmet úgy jellemezni, mint elrejtett megbízást: »bei welchem der Mandant den Mandatar als den Übergeordneten darstellt,« mert egyenesen a megbízás fogalmával ellenkezik a kérelem fogalma. Egyiket a másikba foglalni — valóságos erőszak. És miért? Talán a kérelemnek csak akkor van ereje, ha a megbízás alakját erőszakoljuk reá? Talán az anya, a testvér, a szerető könyörgése kisebb hatást képes gyakorolni, mint a megbízás vagy parancs? Bizonyára nem.²⁾ Egyébiránt a kérelem és rábeszélés között oly vékony határvonal van, hogy tulajdonképen a körülményesebb és szavakban kifejezett kérelmet rábeszélésnek tekintjük.

V. A rábeszélés, melyet különösen a régibb német particularis törvényhozások mint a felbujtás külön módját (Überredung) kiemelték, szintén a felbujtás egyik eszköze. Ez az, a mi a római jog »persuadere« fogalmának felel meg. Ez természetesen éppen úgy követhető el szóval, mint írásban. A megbízás és a tanács fogalmából mindenesetre meg lehet a felbujtás alakját is különböztetni. A rábeszélés rendesen arra szolgál, hogy valaki előkészítették valamely tanács követésére, vagy megbízás elfogadására.

¹⁾ Mittermayer felhossa a következő esetet: »Valaki bűnügybe keveredett. Közeli rokona megkér egy harmadik személyt, ki mint tanu lesz az ügyben kihallgatva, hogy ne valljon rokona terhére, hanem az igazsággal ellenkezőleg a gyanúsított előnyére tegyen valamást.« Természetes, hogy a kérő itt mint felbujtója büntettetik a hamis tanuzásnak. (Kitka az akkori jognézet szerint hamis eskünek tekintette.) Meg kell jegyeznem, hogy Berner ezt az esetet és a fontosabb állítást, hogy a kérelem hathatósabb felbujtási mód mint a megbízás és parancs stb., Kitkának tulajdonítja, holott Kitka szóról szóra vette azt át Mittermayernak a »Neues Archiv« III. kötetében (141. l.) megjelent értekezéséből. E körülményt egyébiránt már Geyer is constátálta a részességről irt értekezésében. (Holtzendorf, Handbuch II. kötet, 356. lap, 12. számú jegyzet.)

²⁾ Stübel egy esetet mond el, melyben egy nő addig ostromolta kérésével férjét, hogy gyujtsa fel A.-nak házát, mert ez őt megsértette, hogy végre engedett és a gyujtás megtörtént. Mindkettőt halálal büntették.

Mindenesetre nem egy és ugyanaz a parancsesal, mert a rábeszélő, mint olyan, nincs a másik fölé helyezve, és nem parancsolólag lép föl. A *rábeszélés* és *csábítás* között is csak egy vékony hajszál van, a mennyiben a *csábítás* szóval történik. Mert ennek lehetnek számtalan más eszközei is. A csábításnál a szó igen alárendelt szerepet játszik. A csábításnál csak úgy, mint minden faju felbujtásnál, előfordulhat az is, hogy a felbujtó a felbujtottal személyesen nem is érintkezik. Harmadik személyek fölhasználhatók arra, hogy a büntett elkövetésére vonatkozó elhatározást életre keltsék a tettesben, és pedig a nélkül, hogy e felhasznált egyéneknek a büntény beszámítható lenne. »Die dramatische Litteratur — mondja Geyer — und gute wie schlechte Romane wimmeln von Beispielen dieser Art. Gebraucht ja oft der Ränkeschmied das ausersiehene Opfer selber als Werkzeug, um einen Anderen gegen dieses zu böser That anzureizen. (Gloster Bastard im König Lear.)

VI. Erőszak, fenyegetés (Vis compulsiva). Szorosan meg kell különböztetni az erőszakot, fenyegetést, mint alkalmas felbujtási eszközöket a vis absoluta fogalmától, mely a kényszerített, erőszakolt, fenyegetett embernél a beszámítást kizárja, s így nem is foroghat fenn tulajdonképi reábirás, azaz: felbujtás. Felbujtás csak akkor fordul elő, ha a fenyegetett, erőszakolt ember öntudatos lelki állapotban van, midőn lelki ereje nincs teljesen lenyüggözve, mert ha azt sem tudja, mit cselekszik, akkor nem lehet a büntényt neki beszámítani.

Ha azonban a római jogban használt kifejezés »coactus voluit« (L. 21. §. 5. D. 4. 2.) reállik a fenyegetett, erőszakolt ember lelki állapotára, akkor, mivel szabad akarat-elhatározással követte el a cselekményt, mindenesetre tettes lesz, és az, a ki a cselekvésre reábirta, fölbujtókép büntetendő. »Dem Bedrohten — mondja Langenbeck -- hat ja nicht di Fähigkeit gemangelt, unter mehreren Entschlüssen eine Wahl zu treffen, er konnte was der Drohende verlangte, thun, oder er konnte es unterlassen und das gedrohte Üebel dulden, oder aber er konnte versuchen, das letztere abzuwehren.«

Kétségen kívül óvatosan kell a felbujtásnak ezt az eszközét megítélni, mert valamin minden fenyegetés vagy erőszak nem menti fel a tettest a beszámítás alól, épp úgy lehetetlen az ellenállhatlan erő, a közvetetlen és elháríthatlan veszélyes erőszak vagy fenyegetés nyomása alatt cselekvőt másnak, mint pusztá akarat nélküli eszköznek tekintenünk, a midőn természetesen maga az erőszakot és fenyegetést

gyakorló válik a büntett közvetlen tettesévé.¹⁾ Igen okosan mondja Haus ²⁾: »Le point de savoir, si les menaces étaient de nature à faire impression sur la personne menacée, est une question de fait, dont la solution est abandonnée à la conscience éclairée des jury et du tribunal correctionnel qui auront égard aux circonstances, particulièrement à la position sociale, au caractère, à la constitution, à l'âge, au sexe du provocateur et du provoqué.«

Nem szenved természetesen kétséget, hogy az erőszak és fenyegetés segítségével létrehozott felbujtási viszonyban a tettes, a büntényre szabott büntetési tételek korlátai között, viszonylagosan enyhébben büntetendő a tettesnél.

Francziaországban és Belgiumban, hol a fenyegetés a felbujtás külön módjakép van megjelölve, napi renden van, hogy a rendkívüli enyhítő körülményeket alkalmazzák arra a tettesre, a ki bár beszámítható állapotban követte el a bűntényt, és arra nem ellenállhatatlan erő kényszerítette, de mégis a félelem és fenyegetés hatása alatt cselekedett.³⁾

VII. Tévedésnek szándékos előidézése vagy felhasználása szintén alkalmas felbujtási mód, ha az alatt azokat az eseteket értjük, melyekben valaki hamis állítások által szándékosan bűntény elkövetésére indíttatik. Ilyen eset p. ha A. hamis állításokkal B-t C. ellen fölizgatja, minek követ-

¹⁾ Ha valaki másnak karját fölemeli s azzal üt valakit halántékon, úgy bizonyára a használt kar semmi egyéb mechanikai eszközénél. Ily esetben nem lehet részességről szó.

Henke a fenyegetés, mint felbujtási mód fogalmához megkivánja, hogy a fenyegetés a fölbujtottra vonatkozólag elegendő elhatározási okot képezzen és az előidézett félelemnek igazinak és olyannak kell lennie, hogy az alkalmas legyen a bűntény elkövetésétől való iszonyodást fölmúlni. Berner erre vonatkozólag megjegyzi, hogy elég, ha a fenyegetés valóban a bűntényelkövetésére indította a tettest, és hogy a fenyegetésben az »animus instigandi« benne legyen.

Henkevel szemben a következőket mondja: so liegt hierin (t. i. Henke említett tanában) ein dreifacher Irrthum, nämlich erstens der, dass zur Begründung der Urheberschaft auf die alte objective Causalitätstheorie recurriert wird — zweitens die stillschweigende Annahme der Feuerbach'schen deterministischen Imputationsansicht — drittens eine Vermischung der Begriffe von Handlung und Strafbarkeit. (Theilnahme 284. lap.)

²⁾ Principes généraux I. köt. 405. l.

³⁾ Ugyancsak Haus mondja: »Toutefois la situation morale dans laquelle il se trouvait par suite des menaces, si elle n'est pas de nature à effacer la culpabilité, doit cependant exercer une grande influence sur la mesure de la peine. Aussi, tout en punissant sévèrement le provocateur, le juge admettra-t-il des circonstances atténuantes en faveur du provoqué.«

keztében B. nyilvános helyen C.-t megveri, a mely sértés tulajdonképen A.-nak képezte czélját, — vagy A. elhiteti B.-vel, hogy C. tulajdonképen D., a kire B. már régen haragszik, és hogy most alkalma volna rajta bosszút állani — B. elveri C.-t. Mindkét esetben a tévedés szándékos előidézése által indíttatik az illető tette.¹⁾

VIII. A felbujtás módjainak egyik alakjául szokták megjelölni a kívánság kifejezését is, mely — mint Berner mondja — oly viszonyban van a kérelemhez, mint a tanács a parancshoz. Némelyek a kívánságban nem látnak felbujtási eszközt, mert, nézetök szerint, az még a tette való határozott irányzatosságát nem foglalja magában.²⁾ Azt azonban senki sem tagadja, hogy a kifejezett kívánság magában rejtheti a meghatározottabb szándékosságot és alkalmas lehet a kívánság alakja is arra, hogy valaki az elkövetett bűntény fölbujtója legyen. A kit a szerelem szenvedélye köt le, az szerelmi tárgyának legtúlzottabb kívánságait is kész teljesíteni, és vágyai úgy hathatnak reá, hogy a kifejezett vágyakat azonnal tett követi. Maga Berner is elismeri ezt, és éppen vele szemben helyesen jegyzi meg Langenbeck, hogy Berner felhozott példáival és későbbi fejtegetéseivel maga czáfolja meg tétel gyanánt felállított azt az elvét, hogy a kívánság kifejezése nem lehet felbujtási mód.³⁾ Részünkről ily alkalmas felbujtási alaknak tartunk mindennemű módot, mely a felbujtás tartalmát kimeríti, t. i. ha az animus instigandi főforog, és ez oly hatással van az illető belvilágára, hogy a bűntény elkövetését elhatározza és elköveti: nincs ok, miért

¹⁾ Geyer még a következő példát hozza fel: A. úgy tünteti föl a dolgot B. előtt, hogy C. neki vetélytársa, ellensége, különben is hazaáruló stb. és így föltüzeli C. meggyilkolására. Tagadhatatlan, hogy B. tettes, A. pedig felbujtó, és természetesen mit sem változtat a dolog, hogy A. tévedésből a meggyilkolt említett tulajdonságaiban hitt, azaz: igaznak tartotta azt, hogy hazaáruló stb., de világos, hogy ezen körülmény a büntetés kimérésénél kellő figyelembe veendő.

²⁾ »Blos als solcher, ist der Wunsch kein Anstiftungsmittel; die Willensbewegung, die gewöhnlich in dieser Form liegt, ist so zu sagen eine taube, der noch keine Tendenz zur That innewohnt (Berner Theilnahme 288. lap).

³⁾ »Auch das Aussprechen eines Wunsches wird von den meisten Criminalisten mit Recht als ein Mittel der Anstiftung angesehen. Für das Gegentheil entscheidet sich Berner, denn die Willensbewegung, die in dieser Form liege, sei so zu sagen eine taube, der noch keine Tendenz innewohne. Indess in dem, wass Berner weiter beifügt und was er beispielsweise anführt, ist m. E. das Gegentheil enthalten, und in allen Fällen wird Anstiftung angenommen werden müssen, wo den concreten Umständen nach am animus instigandi dessen, wer seinen Wunsch äußert, nicht zu zweifeln ist.

vonnók kétségbe a felbújtási alak alkalmas voltát, és ha kétségbe vonnók is, az élet állana czáfolólag annak utjába.

Berner minden áron minden felbújtási viszonyt a megbízás alakjának színén keresztül tekint. Fölhozza ugyan például Herodes leányát, kinek kívánságára Herodes Jánost lefejeztette, de hozzá teszi: . . . »Hier trat aber der eigenthümliche Umstand ein, dass der Angestiftete sich durch sein im Voraus gegebenes Versprechen selbst gebunden hatte, so dass mittelst des Wunsches der Tochter seine eigene Autorität auf ihn zurückgriff, mithin die Anstifterin als förmliche Auftragsstellerin zu beurtheilen ist. Ubrigens haben wir hier gerade einen Fall der Anstiftung zur Anstiftung, indem der Wunsch der Tochter eine Folge der intellectuellen Einwirkung der Mutter war. Vater, Mutter und Tochter hatten, wenn auch nicht gleiche Strafe, so doch jedenfalls sämmtlich die Strafe der Urheberschaft verdient.« Berner igen nagy súlyt helyez az alakra, és feleli, hogy a felbujtás alakja egészen közönyös, és semmi esetre sincs kizárva, hogy az egyszerű kívánság, mihelyt természetesen a bűntény elkövetésére irányzott szándékosság vezeti, alkalmas felbújtási eszköz lehet.

IX. Végül föl lehet még említeni a föl bujtás különös alakjakép azt is, midőn a felbujtás éppen az ellentétesség látszata alatt történik. Lehetne talán negativ felbujtásnak nevezni. Ez abban áll, hogy a parancs, megbízás, tanács, kérelem külsőleg úgy szól, hogy valamit ne tegyünk, és ennek daczára ez alkalmas módja lehet a felbujtásnak. Es ez — mint Geyer mondja — kétféleképen történhetik. Vagy az egész beszédből kivehető a felbujtó valódi szándéka, tudja az, kihez a szó intéztetik, a külső látszat daczára a lényeg, vagy a felbujtó tudja, hogy csökönyös, makacs, vastagnyakú emberrel van dolga, és ismerve természetét, tudja, hogy ez mindannak ellenkezőjét szokta tenni, a mit ajánlanak, tanácsolnak, parancsolnak neki, és ezen okból intézi szavait akképen hozzá, hogy ezt vagy azt ne tegye, mert az helytelen, czél nélküli stb. (Főntebb hivatkoztam Olshausenre, a ki éppen a felbujtásnak ebből a módjából is következteti, hogy a felbujtó és a tettes között nem szükséges az akaratgyűesség.)

Az első mód: azaz, midőn a szavakból határozottan kivehető a felbujtó szándékossága, és a szavak kétségen kívül úgy vannak intézve az illetőhöz, hogy ez világosan megérti a felbujtó szándékát, sőt egyenesen e szellemi beha-

tás következtében határozza el a bűntényt és el is követi azt, nézetem szerint teljesen alkalmas a felbujtásra.¹⁾

Ezek lennének a felbujtás főbb módjai, melyekkel az elméleti íróknál találkozunk. De, mint már előadtam, néhány t. i. az ajándék, ígéret, fenyegetés; a tekintélylyel és hatalommal való visszaélés, bűnös üzelmek vagy mesterkélekések²⁾

¹⁾ Ilyen esetet idéz Abegg a N. Archiv. XIV. kötetében, 458. lap alatt. Geyer még a fogadás alakjában is lehetőnek tartja a felbujtást.

²⁾ Érdekes mindenesetre ismerni, minő értelmet tulajdonítanak a »machinations au artifices coupables« kifejezésnek ott, a hol ezek, mint külön felbujtási módok, vannak a törvényben kifejezve. Haus — a nagy belga tekintélyt idézem — miképen nyilatkozik e tárgyról: »Ha e szavakat — úgy mond — a legszélesebb értelemben vesszük, akkor a tanács, az exhortatio és instigatio mindenesetre alatta értenődök. Az, a ki a felbujtás e módját veszi igénybe, föltárja azon egyén előtt, kit a bűntény elkövetésére akar bírni, azokat az előnyöket, melyek azzal járnak; megezáfolja azokat az indító okokat, melyek az illető egyént a bűnténytől visszatartanák, kételyeit, ingadozásait igyekszik legyőzni. Ha sikerül, ha törekvését siker koronázza, teljes joggal el lehet mondani, hogy a tettes bűnös elhatározásának bűnös üzelmek vagy mesterkélekések által adott létet.

Ámde a törvény ezt sokkal szűkebb értelemben veszi: »elle entend par là la fraude, le déguisement, la ruse, dont on fait usage pour tromper celui que l'on veut déterminer à commettre un crime.« Bűnös üzelmek és mesterkélekések által bűntényre lehet bírni valakit azzal, hogy a cselekmény törvényes vagy erkölcsi jellegére nézve tévedésbe ejti az illetőt, elhiteti vele, hogy semmi törvény sem tiltja a tervezett cselekményt, vagy hogy a főnforgó körülmények között az nem képez bűntényt, vagy hogy a vallás, erkölcs, becsület érdeke követeli a tervezett tett végrehajtását. Egészen mindegy, hogy valaki másnak ténybeli tévedését kizsákmányolja, vagy azt életre kelti a bűntény elkövetése céljából.

A bűnös üzelmek és mesterkélekések, bármily vétkesek legyenek is, önmagokban nem állapítják meg a részesség fogalmát. Tévedésbe lehet ejteni valakit a nélkül, hogy a tévedésbe ejtőnek bűntény elkövetése képeznél célját egyenes és határozott félhívás kívántatik a bűntény elkövetésére. »Il n'est donc pas nécessaire — folytatja Haus — que, dans la question posée au jury, les machinations et artifices soient qualifiés de coupables; car la provocation directe, qui est venue se joindre aus manoeuvres et qui doit ôtre énoncée dans la question, les caractérise suffisamment, en leur imprimant une criminalité qu'elles n'auraient pas sans cette circonstance.«

Látjuk tehát, hogy a »machinations ou artifices« alatt a tévedés által előidézett felbujtási módot kell értenünk.

A »machinations y artifices« kifejezések synonym jelentőséggel bírnak.

Garraud (II. kötet 413. lap) is a tévedés előidézését érti (. . . »qui out pour but et pour résultat de faire naître une erreur dans l'esprit de l'agent, erreur qui devient une des causes déterminantes de l'action«). Ez az a dolus malus, a melyet — mondja Garraud — a római jog így határozott meg: »omnem calliditatem, fallciam, machinationem ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam.

a francia, belga, luxemburgi stb. törvénykönyvekbe is felsoroltatnak és maga a tudós Haus is azt hiszi, hogy ezek a felbujtás módjainak limitatív meghatározásai. Mi nem vagyunk képesek ezekben limitatív meghatározást látni. Sőt teljesen meghiusultnak tekintünk minden ez irányban tett kísérletet is. »Auf den Inhalt des Anstiftungsmittels kommt es an, nicht auf deren Form« — mondja az éles elméjű Schütze. És Schütze ezt az állítását nem czáfolta meg még senki. Annyit azonban látunk, hogy az, a mi az olasz praktikusok és a régibb német büntetőjogászok legkedvezőbb buvárkodásának szolgált anyagául — t. i., hogy a tanács, megbízás, stb. alkalmas alakjait képezik-e a felbujtásnak vagy nem: ma már a résszesség tanának alárendelt kérdéseit képezik, sőt az uralkodó tannak csaknem — communis opi io-ja az, hogy limitatív felsorolás sem elméletileg nem lehetséges, sem törvényhozási szempontból nem szükséges, mert minden a *felbujtói tevékenység tartalmától, nem pedig alakjától függ.*

4. §. A látszólagos felbujtás (közvetett tettesség) esetei.

Kifejtettem a felbujtó és a tettes között létező viszonyt. Megjelöltem azokat az alkotó tényezőket, melyek a felbujtás fogalmához megkívántatnak. Különösen kiemeltem, hogy mind a felbujtó tevékenységét, mind a felbujtottét szándékoságnak kell vezetnie. A felbujtottnak a felbujtó szellemi behatása következtében kell magát a büntényre elhatároznia. Van azonban számos alakulat, mely könnyen tévedésbe ejthet. Első pillanatra a felbujtási viszony alakjában tűnnek fel ezek, s ezért nem fölösleges az elméletnek az a törekvése, mely a látszólagos felbujtási esetekre különös gondot fordít, s óva figyelmeztet azoknak a valóságos felbujtási esetekkel való össze nem zavarására. A tudományban nagyon eltérők a nézetek a felbujtó és a közvetett tettes közötti határvonal tekintetében. Még arra nézve sincs egyhangu megállapodás, hogy a beszámíthatlan egyénnel elkövetett cselekmény követett tettesség-e? Cohn, Buri tanításai szerint a felbujtás nem vetkőzik ki ekkor sem jellegéből. Vizsgáljuk az eseteket egyenkint:

I. Minthogy amaz elmélet szerint, melyet mi is magunkénak vallunk, okvetlenül szükséges a felbujtás fogalmához, hogy ne csak a felbujtó, de a tettes is szándékosan cselekedjék; ennek igen természetes következménye, hogy az, a kinek tettét elmebeli állapota vagy életkora miatt (p. ha

12 éven alul van) beszámítani nem lehet, *tehát büntetőjogi beszámítási képességgel nem bír*, szándékos tettesnek tekinthető nem lévén, az a szellemi tevékenység sem tartható felbujtásnak, melylyel a beszámíthatlan állapotban levő ember tetterre indíttatott. Pusztá physisikai erő, mechanikai eszköz ilyenkor az ember másnak hatalmában. Az, a ki ezt a physisikai erőt használja — az lesz a bűntény tettese. Részeségi viszony, mely valamennyi tényezőnek szándékosságára van alapítva, ily esetekben elő nem fordul. Hiányzik ilyenkor a felbujtás fogalmának lényege: a reábirás. Midőn valaki mást, mint pusztá, tudatosság és szabad akarat-elhatározás nélküli testet hoz mozgásba bűnös tervének megvalósítása céljából, csak oly szempont alá esik, mint ha saját testi erőit használná. Erről egyébiránt más helyütt bővebben szólok és a hazai judikaturát is ugyanott ölelem fel.

II. Nem tekinthető egyébbnek látszólagos felbujtásnál az az eset sem, midőn valaki mást vagy szándékosan *tévedésbe* ejt, vagy másnak *tévedését szándékosan felhasználja* valamely bűntény elkövetésére, föltéve természetesen, hogy annak, a ki tévedésbe ejtetett, vagy a kinek tévedése felhasználtatott, szándékosság nem esik terhére. Az a lényeges, hogy oly tévedés forog-e fönn, mely e szándékosságot kizárja? Mert ha nem terheli a tettett szándékosság, úgy felbujtási viszony, melynek lényeges követelménye a felbujtott tettes szándékossága, fönn nem forog. Az teljesen közönyös, hogy a tévedésben levő vagy tévedésbe ejtett egyén tette olyan-e, mely a büntetőjogi gondatlanság beszámítását vonja maga után vagy nem? Akár egészen ártatlan a tévedésben levő, akár gondatlanság terheli, az teljesen irrelevans körülmény, mert ha egyszer szándékosság nem terheli a tettett, úgy az, a kinek szellemi behatása okozta aényt, felbujtónak nem tekinthető. Azonban igen természetes, hogy maga válik a bűntény tettesévé. Még pedig ő nem gondatlan tettes, hanem szándékos tettes lesz, mert a gondatlan tettes valóban csak eszközkép szerepelt hatalmában. A. és S. például vadászaton vannak. A. meglátja a bokrok között ellenségét C-t és figyelmezteti B.-t, hogy lőjjön oda, ott a vad. Ez lő és C. halva rogy össze. B.-t semmi esetre sem terheli szándékosság, következőleg részesség, és így felbujtás sem foroghat fönn. Az, hogy S.-t nem terheli-e gondatlanság: az egészen közönyös annak megítélésénél, forog-e fönn felbujtás vagy nem? B. lehet esetleg a gondatlanság által okozott emberölésben bűnös, A. pedig gyilkosságért fog büntettetni — de mindkettő mint tettes.

Egy más példa divatos a tanszékeken és a mi tör-

vénnyajavaslatunk indokolása is felhasználja.¹⁾ Egy nő bájitalért fordul szomszédjához, s megnevezi előtte a férfit, a kit e szer által magához fűzni akar. A megkeresett ellensége levén a megnevezettnak, mérget ad a nőnek s feldicsérve ennek bájoló erejét, egyszersmind a használat módjára utasítást ad. A nő az utasításhoz képest cselekedvén, a férfi a bájital gyanánt beadott méreg következtében meghal. Természetes, hogy a szomszédot felbujtónak tekinteni nem lehet. A nőt nem terheli a szándékosság. Részesség pedig csak ott fordulhat elő, a hol többen szándékosan közreműködnek valamely büntény elkövetésére.

Ezekben az esetekben is úgy tűnik fel a tettes, mint a látszólagos felbujtónak pusztá eszköze, miért is a látszólagos felbujtó a tettes által elkövetett büntény tettesévé válik. Helyesen figyelmeztet azonban Geyer, hogy előfordulhatnak oly esetek, midőn a látszólagos felbujtott által létre hozott büntényt nem lehet a látszólagos felbujtónak oly minőségben beszámítani, a miben az viszonyítva a látszólagos felbujtottal jelentkezik. A látszólagos felbujtó esetleg egészen más büntényért vonandó felelősségre, mint a mit külső jellege szerint a látszólagos felbujtott elkövetett. Ilyen eset például a Golt-dammer Archiv VI. kötetében felhozott eset, mely a porosz judicaturának képezte tárgyát. A. egy őrizetében nem levő idegen ingó dolgot eladott a jóhiszemű B.-nek, és ezt biztatja, hogy az általa megvett dolgot a tulajdonostól vegye el. Megtörtént. B.-t teljes lehetetlenség tolvajnak tartani, következésképp A. sem felbujtója a lopásnak, de őt a lopás tettesének sem lehet tartani. A porosz főtörvényszék 1858. évi május hó 14-én csalásnak minősítette A. tettét, B.-t pedig természetesen semmi sem terheli.

Geyer még azt is megjegyzi, hogy ha a látszólagos felbujtónál hiányoznak azok a személyes tulajdonságok, melyek a tervezett büntény tényálladáához tartoznak, úgy az ilyen büntényekre (pl. hivatali büntettekre) vonatkozó látszólagos felbujtó nem lesz ugyanazon büntény tettese. Más szóval: a tévedésbe ejtett hivatalnok által elkövetett büntény nem ezen jellege szerint számítatik be a látszólagos felbujtónak, hanem esetleg egészen más bünténynek lesz tettese. Például ha A. tévedésbe ejt egy közhivatalnokot oly irányban, hogy ez kötelességének tartja B.-t saját

¹⁾ Mittermayer az »Archiv etc.« III. kötetében 142. lapon hozza fel azt a példát, de azzal a különbséggel, hogy ott egy férjes nő szerepel, a ki férjének elvesztett szerelmét akarta a bájital beadása által visszavarázsolni. Ezt csak a történeti hűség kedvéért jegyzem meg, mert büntetőjogi szempontból e különbség teljesen közönyös.

hivatali hatáskörénél fogva elfogatni és letartóztatni: úgy A. nem a személyes szabadságnak közhivatalnok által, hanem annak magánszemély által véghezvitt megsértéseért lesz felelős.

Ugyancsak, ha valamely határozott célzat kívántatik valamely büntényhez és ez a célzat a tettesnél hiányzik, de a felbujtónál fenforog, úgy jogászilag a felbujtó itt is tettesnek tekintendő. (P. ha a gyújtogatás azzal a célzattal történik, hogy a biztosított összeget a felbujtó megkapja.) (L. Liszt Tankönyve 223. l.)

III. Semmi esetre sem tekinthető felbujtásnak természetesen az sem, ha valaki mást ellenállhatlan erőszak, kényszer (vis absoluta) segélyével indít valamely büntény elkövetésére. Itt valódi lélekjelenlét és tudatosság nélküli mozgó erővé válik az ember, következésképp szabad akarat-elhatározással nem bírván, a szándékosság is kizártnak veendő. Werner még az 1820-ban megjelent »Handbuch des peinl. Rechts« című művében (574. lap) hozott fel egy esetet, melyet Berner, Langenbeck is idéznek.¹⁾ Ez az, midőn valaki mást úgy tart hatalmában, hogy ennek öklével üt agyon valakit. Természetes, hogy részességről itt, a hol egyik ember hatalmában tartja a másikat úgy, hogy karját bot gyanánt használja, szólni nem lehet. Vagy lehetne-e részességről szó akkor, midőn X. úgy annyira hatalmába kerítette Y-t, hogy ennek kezét vezetve, aláírat vele egy hamis tartalmú okmányt? Mindezekben az esetekben a fizikai vagy mechanikai kényszer alkalmazója maga válik a büntett tettesévé.

A felbujtási módok között föl soroltuk a »vis compulsiva«-t is, azaz: a csekélyebb mérvű fizikai erőszak alkalmazását, de ezzel nem keveredtünk ellenmondásba, mert már ott jeleztük a különbséget, a »vis absoluta« és a »vis compulsiva« között. Ha a tettes szabad önelhatározása alapján nem ingattatott meg, ha az erőszak oly mérvű volt, mely elől kitérni lehetett, mely a fizikai szabadságtól teljesen nem fosztotta meg az illetőt: igen természetes, hogy felbujtás forog fönn. Ezt elismerik Heffter, Breidenbach, Kitka, Berner, Langenbeck, Geyer, Schwarze, szóval az alig képezi kétely tárgyát, hogy az erőszak is lehet felbujtási mód. Csakhogy a »vis absoluta« sohasem fogadható el ilyennek, mert ez valóságos gépszerű működéssé alacsonyítja le az emberi szervet, az észszel és akarattal bíró tevékenység-

¹⁾ Feuerbach ezt irományszerűleg tárgyalja (Aktenmässige Darstellung. Verbr. 3-dik kiadás 1849.).

get. A látszólagos felbujtásnak tehát nem *minden* erőszak alkalmazása útján más által létrehozott büntény viszonya felel meg, hanem csakis a »vis absoluta« esete, azaz: midőn az emberi akaraterő minden ellenállási erejét elvesztette.

A fenyegetést is felsoroltam a felbujtás alkalmas módjai között. Sőt a »menaces« a francia és belga büntető-törvénykönyvekben kifejezetten is előfordul a felbujtás eszközei között. Mégis a látszólagos felbujtás esetének kell tartanunk azt, ha a fenyegetés oly természetű, hogy a fizikai szabadságtól, az önuralmi képességtől teljesen megfosztja az illetőt. Ez esetben az, a ki a fenyegetést alkalmazza, tettes. De természetesen, ha a fenyegetés olyan, mely a fizikai szabadságot el nem rabolja, hanem csak részben korlátozza, úgy a fenyegetés tagadhatatlanul alkalmas felbujtási módot képez, és a fenyegetést alkalmazó felbujtónak tartandó.

IV. Látszólagos felbujtás forog fönn akkor is, ha a tettes *föltétlen kötelező* parancs következtében jár el. Hogy a parancs alkalmas felbujtási módot képez: azt említettem, de kétségen kívül lehetnek oly viszonyok, midőn a parancs elől kitérni teljes lehetetlenség, és az akaraterő a parancs-al szemben érvényesülni nem képes. Pl. a katona, a ki följebbvalójától rendszeres katonai parancsot kap, azt meg nem tagadhatja. Valamely csoportosulásnál a fegyver használatát vezényli a tiszt: igen természetes, hogy a legénység azért nem felelős,¹⁾ vagy a bírósági szolga, a ki egy alakí-lag helyesen kiállított bírói parancs következtében valakit letartóztat, szintén nem vonható felelősségre, mert pusztá eszköze a bírói hatalomnak és nem bocsátkozhatik a bírói végzés fölülbírálásába.

Ha azonban »mala fides« terheli az alárendelt közeget, nézetünk szerint nem menekülhet a büntetés alól a parancs-

¹⁾ Jellemző erre nézve a York herceg életrajzában előadott következő kis vázlat, melyet Abegg után Berner is közöl »Theilnahme« című művében: »Ha a főhadparancsnok — mondja egy fiatal tiszt — olyant parancsolna, a mi a polgári törvényekbe ütköznék, úgy nem haboznám annak eleget tenni«. — »Én azonban nem engedelmeskedném — feleli az öregebb tiszt — és inkább kitenném magamat annak a veszélynek, hogy a főparancsnok agyonlővetne, mintsem hogy a törvények és közszabadságok megsértése miatt fölakasztanának.« A herceg helyeselte ezt az elvet és azt mondta: Az a tiszt, a ki másképen cselekednék, mind a kettőt: a golyót és a kötelet is megérdemelné. De bizom abban, hogy britt tiszt éppen úgy nem fogna törvénytelen parancsnak engedelmeskedni, a mint hiszem, hogy nem fog találkozni főparancsnok, a ki ilyen parancs kiadására vállalkoznék.

nak tartozó engedelmesség kifogásával, a mit egyébiránt főntebb bővebben kifejtettem.

Berner nem tartja látszólagos felbujtásnak azt az esetet, midőn valaki kötelező parancs következtében jár el, mert az értelmi és a physikai bünszerző fogalmai teljes épségben főmállanak, mivel beszámítható állapotban van az, a ki a parancsot teljesítette, csak hogy büntetés nem éri. De éppen az a kérdés, miért nem éri? S erre nem lehet más a válasz, mint az, hogy nem szabadon cselekedett az illető, hanem a felsőbbség alakilag helyes parancsának vakon engedelmeskedett, következőleg nem számítható neki be a tett. Az a kérdés: mikor föltétlenül kötelező valamely parancs, szoros összefüggésben áll a végszükség állapotának büntetőjogi kérdésével. A bírónak az adott esetben ki kell kutatni azokat a körülményeket, melyek a föltétlen engedelmességet követelték, vagy a melyek miatt éppen nem mentheti magát valaki a vakengedelmesség kifogásával. Annyi bizonyos, hogy a vak engedelmesség köre az egyéni szabadság, az alkotmányos eszmék fejlődése mellett, mindinkább szűkebb körre szorúl, és a polgári életben csak ritkán fordulhat elő eset, midőn valaki a vak engedelmes-ségre való hivatkozással menekülhet tettének következményeitől.

V. Alig kell említenem, hogy az sem egyéb látszólagos felbujtásnál, midőn valaki szándékosság nélkül mást veszélyes cselekmény elkövetésére indít, melynek gondatlan eredménye van. Az utóbbi is gondatlansáért vonatik felelősségre csak úgy, mint az előbbi; de felbujtásról, melynek egyik lényeges alkotó elemét a szándékosság és a bünténynek ismert cselekmény elkövetésére való reábirás képezi, szólni nem lehet.

5. §. A már elhatározott egyén (*alias facturus*) felbujtása.

Mi ahhoz az elmélethez csatlakozunk, mely felbujtást nem fogad el oly esetekben, midőn a tettes már a büntény elkövetésére el volt határozva. Ilyenkor az, a ki a büntény elkövetésére mást fölhív, már nem úgy jelentkezik, mint a ki azt a föltételt teljesítette, mely a büntény elkövetésének elhatározását szülte, hanem legfőljebb, mint értelmi bűnsegéd, a ki az elhatározást esetleg megerősíti, biztosabbá teszi. Ámde elismertük azt is, hogy nem éppen szükséges, hogy a tettetést kizárólag azok az indító okok bírják reá a büntény elkövetésére, a melyeket a felbujtó tartott elébe, hanem fel-

bujtó marad a bűntény elkövetésére fölhívó egyén akkor is, ha a tettes még más indító okok által is engedi magát vezéreltetni. Sőt elmentünk egész addig a határig, hogy elegendőnek tartottuk a felbujtás fogalmához azt is, ha a felbujtási tevékenység a bűnös szándék keletkezésére együttműködött. Mindez azonban nem azt jelenti, hogy felbujtónak tartjuk azt is, a ki a bűntényre már elhatározott egyént ugyanannak a bűnténynek az elkövetésére fölhívja. Itt már a felhívó nem a bűnös szándék keletkezésére működik közre, hanem a már kész elhatározással, kész bűnös szándékkal áll szemben. Itt már nem más indító okokkal közösen működnek közre a felbujtó által felhozott indító okok a bűnös elhatározás megfogamzására, hanem az övétől egészen független indító okokból származó kész elhatározásra talált a bűntény gondolatát lelkében hordó felhívó. Miképen kelljen már most ennek azt a tevékenységét, melylyel eszközt keresett célba vett bűntényére, beszámítani: az képezi az előttünk fölmerülő kérdés tárgyát? Ha A. fölbérli B-t, hogy ölje meg C-t, ezt pedig már előbb ugyanabból a célból fölbérelte D., de ő erről hallgat és A.-tól is elfogadja a pénzt: kérdés, miképen minősül és számítandó be A. tevékenysége?

Berner »Theilnahme« című művében erre a kérdésre egyenesen azt válaszolja, hogy igen különböző nézetek nyilvánultak ebben a tárgyban, de ő egyiket sem osztja.

Némelyek azt állították, hogy a második felbujtó mint segéd büntetendő. De ez Berner szerint nagy tévedés, mert ha a felhívónak bűnszerzői akarata volt, azaz: ha a második felbujtó önálló szándékossággal bírt a bűntény létrehozására, vagy a mi azzal egyértelmű, ha azt akarta, hogy más az ő részére, az ő érdekében kövesse el a bűntényt: akkor az ő tevékenysége semmi szín alatt sem tekinthető segédi tevékenységnek, és így nincs igaza Grolmannak, ki a második felbujtó tevékenységében tisztán segélyt látott. Sietünk megjegyezni, hogy mi, a kik a subjectivismusnak azt a felfogását, mely a felbujtót az érdek szempontjából határolja el a szellemi bűnségedtől, tévedésnek tartjuk: nem osztozunk Bernernek abban a kárhoztatásában, melylyel Grolmant illeti. Mi a felbujtó lényegét a felbujtási tevékenységben, a reábirásban véljük föltalálni, és reánk nézve teljesen közönyös az érdek, a bűnszerzői szándékosság ingadozó alanyi szempontja.

Mások, mint pl. Köstlin, a második felbujtó tevékeny-

ségében kísérletet látnak. Ezt igen helyesen ellenzi Berner ¹⁾ és saját álláspontját a következőkben fejti ki:

Az akarat — úgy mond — csak is az elhatározás által lesz valódi akarattá. Az elkövetés előtt csak határozatról lehet szó. A tanácskozás a határozatok folytonos hozatalából s azoktól való elállásból áll. Mielőtt a határozat elhatározássá vagy elkövetéssé nem lesz: nem is lehet az akaratot valóban elhatározottnak tekinteni. Már most, ha valaki azt, a ki határozatot hozott, felbujtja, úgy annak, valamint minden későbbi felbujtónak az elkövetés előtt tanúsított tevékenysége teljesen hatályos, mert közreműködik arra, hogy a pusztá határozat elhatározássá legyen (.... der blosse Beschluss Entschluss werde). Valakinek akaratát más absolute nem teheti elhatározóvá. Az akarat mindig önelhatározást tételez föl. A physikai bünszerző is mindig maga határozza el magát. Már most, ha a második, harmadik felbujtásnak hatályossága kétségbe nem vonható: akkor mindig azon fordul meg a kérdés, hogy a felbujtott a felbujtó akaratát valóban elfogadta-e, és így azt elhatározásának közös indító okává tette-e, következésképp egy vagy pedig több felbujtó nevében viszi-e végre a büntetett?

Sejus ²⁾ a physikai bünszerző — folytatja Berner — midőn a reábízott büntetett végrehajtja, mind Semproniusnak, mind Gajusnak akaratát megvalósítja, következésképp az ő ténye által háromszoros akarat válik bünténynyé, még pedig úgy, hogy az mind a három személynek teljesen beszámítandó. Gajus csak úgy lesz bevégzett gyilkosságért büntetendő, a mint ugyanez terheli az első felbujtót: Sempronius és a physikai bünszerzőt Sejust.

Sőt tovább megy Berner. Azt is állítja, hogy a physikai bünszerző, annak, ki őt felbujtani jó, nyíltan ki is mondhatja, hogy ő már arra a büntényre fel van bujtva, vagy hogy arra saját szántából régen el van határozva.

¹⁾ »Wenn die Thätigkeit des Mandatars gar nicht als die des Mandanten betrachtet werden soll, weil der erstere schon vor der Anstiftung durch den zweiten seinen Beschluss gefasst hatte, so ist der Mandant auch gar nicht bis zu einem realen Anfange der Ausführung gekommen; denn seine Handlung kann erst im zweiten Rhythmus, der vom Beauftragten ausgeht, die Objectivität betreten. Da sie nun an diesem zweiten Rhythmus gar keinen Theil hätte, so wäre sie gänzlich straflos zu lassen, oder doch nur als gefährliche Handlung, welche das objective Recht noch nicht verletzt hat, mit einer polizeilichen Strafe zu ahnden.«

²⁾ Berner a következő példát bocsátja elő: Gajus felfogadja Sejust, hogy ez Titius gyilkolja meg. Sejus elfogadja Gajustól a pénzt, jöllehet őt már Titius meggyilkolására Sempronius fölbérelte.

Ezekben az esetekben is a második felbujtó, illetve a már önszántából elhatározott egyén felbujtója az egész bűntényért felelős, mely a physikai bűnszerző cselekménye által az ő nevökben is a tárgyiasság terére lépett.

Bernernek ezt a felfogását, melyről ő maga azt mondja: »über die richtige Ansicht kann gar kein Zweifel obwalten«, Bar¹⁾ szigorú kritikának vetette alá. Először is azt a kérdést veti fel: mikor tekinthető valaki elhatározottnak? A Berner által hirdetett tan értelmében csak az tekinthető elhatározottnak, a ki a véghezvitelt megkezdte vagy a bűntényt bevégezte. Az utóbbi eset itt nem jöhet tekintetbe, minthogy a bevégzett bűntény ratihabitio-ja bűnszerzőséget nem képezhet. De az első eset sem illik ide. Mert a physikai tettes vagy önként hagyott fel a kísérlettel, a mely esetben, daczára a felbujtó felhívásának, elhatározva még nem volt, vagy pedig folytatta azt, a mely esetben a felbujtó a felhívást megelőző tény-mozzanatokért nem felelős, mert különben a pusztá ratihabitio által valaki az elkövetett cselekmény bűnszerzőjévé válhatnék; a mi pedig az utóbb következő tény-mozzanatokat illeti, a felbujtott ezekre meg éppen nem is volt elhatározva, következőleg itt nem lehet szó a már elhatározott egyén felbujtásáról. A fogalom tehát, a mit Berner okoskodásának alapjául vesz, nem alkalmazható, mivel a szerint a tettes a bűntény elkövetésére akkor volna elhatározva, ha azt bevégezte.

Bar ezzel szemben megjegyzi, hogy az ő nézete szerint nem csak az tekinthető elhatározottnak, a ki a véghezvitelt megkezdte, hanem az is, a ki valamely határozott cselekményre megfelelő indokokkal vél bírni; az pedig, hogy ezek az indító okok valóban elégségesek-e vagy nem, teljesen közönyös, és e fölött csak akkor lehet itélni, ha az elhatározott egyén a cselekményhez tényleg hozzá fog. E szerint az »alias facturus« felbujtása esetében a felbujtó oly egyénhez intézi felhívását, a ki a bűntény elkövetésére elegendő indító okokkal vél bírni. Minthogy a felbujtó, vonatkozással a felbujtott akaratára, mindig csak indító okul szolgál: úgy azokhoz az indító okokhoz, melyeket a felbujtott önmagokban is hatályosoknak vél, egy másik indító ok is járul. Ha az első indító okok valóban elégségesek, úgy a felbujtó által nyújtott indító ok fölösleges, és így az a physikai tettes cselekményében nem is nyilvánul, vagy más szavakkal: a fölbujtó által közlött akarat a felbujtott cse-

¹⁾ Zur Lehre von Versuch und Theilnahme am Verbrechen 35. lap.

lekményében nem érvényesül, következőleg büntetlen. De ha az első indító okok egyáltalában elégtelenek voltak, úgy a felbujtó közlött akarata képezi azt az indító okot, mely a physikai tettest tetre ragadja, és mint mozgató erő jelentkezik az a tettes cselekményében. Ilyenkor a felbujtó mint bünszerző felelős.

Ha azonban a főnforgó indító okok a felbujtó által tett felhiváskor elégségesek, de mégis ellenkező irányú közel fekvő okok: pl. a véghezvitel nehézségei — által könnyen ellensúlyozhatók: akkor, ha az utóbbi indító okok hatályosságát a felbujtó tevékenysége előre semlegesíti, pl. oly körülményekről ad értesítést, melyek a véghezvitelre nézve kedvezők: a felbujtó közlött akarata ugyan a physikai tettes cselekményének nem mozgató lelke, de nem is egészen hatálytalan, mert a tettes bűnös akaratát megerősíti, következőleg a felbujtó segélyért lesz felelős.

Ebből következik, hogy a felbujtó az itt szóban levő esetben, a körülményekhez képest, vagy teljesen büntetlen lehet, vagy mint értelmi bünszerző vagy értelmi bűnsegéd vonatik felelősségre. Azokat a körülményeket természetesen, melyek a különböző indító okok erejére nézve az egyes esetben fölvilágosítást nyújthatnak, nem lehet in abstracto, hanem csakis in concreto meghatározni.

Bar minden egyes esetre példát hoz fel. A. a ki szorult vagyoni viszonyok között van, és adóssági börtöntől fél, elhatározza magát a reábizott pénzek elsikkasztására. Valaki A.-nak sem gondolkozási módját, sem szűk anyagi viszonyait nem ismervén, azt a javaslatot teszi, hogy a reábizott pénzt sikassza el, és azzal vegyen részt egy részvénytársaság alapításában. E javaslat a legcsekélyebb befolyást gyakorolja A.-ra, mert el van határozva, hogy szükség esetén hozzá nyúl a pénzhez. A legközelebbi napokban esedékesé vált adóssága, és midőn a bírósági végrehajtó megjelent nála, elővette a reábizott pénzt s abból kielégítette adását. A felbujtónak felhívása A. cselekményével semmi összefüggésben nem áll, és ezért büntetlen marad.

Ez az első példa.

A., a kit B. egy korábban készített végrendeletben örökösévé nevezett ki, attól félt, hogy a végrendelethez az ő hátrányára megváltoztathatja a végrendeletet, elhatározza ennél fogva magát, hogy B.-t megmérgezi. C., a ki A.-nak a B. halálához kötött érdekéről mit sem tud, de más okokból kívánja B. halálát, A.-nak, a kit különben örökös pénzzavarokban szenvedő és bünténynek elkövetésére hajlandó

embernek ismer, jelentékeny pénzösszeget ígér, hogy B.-t mérgezze meg. A., a ki ez által kettős nyereségre vél szert tehetni, elfogadja ezt az ajánlatot a nélkül, hogy előbbi önálló tervéről csak egy szóval is említést tett volna. Rövid idővel a bűntény szándékolt elkövetése előtt megtudja, hogy az a végrendelet megsemmisítettett és egy másik neveztetett ki örökössé. C. fölhívása nélkül, minthogy B. halála már érdekében nem állott, fölhagyott volna mindenesetre tervével, de a kilátásba helyezett jelentékeny pénzösszeg, kapcsolatban penzzavarával, mégis arra indítják, hogy a bűntényt elkövesse.

Ebben az esetben C.-nek felhívása mindenesetre A. cselekményének mozgató ereje, következőleg, mint felbujtó (értelmi bünszerző) vonatik felelősségre.

A harmadik példa pedig a következő:

A. ismeretes X. városában mint szokásos tolvaj, és el is határozza magát B. házába betörni, de a ház helyi viszonyait, különösen azon helyet a hol a pénztár van, nem ismeri. C., a ki A. tervéről mitsem tud, fölkeresi A.-t, hogy ugyanakkor a bűnténynek az elkövetésére fölbujtsa, de egyúttal fölvilágosításokat is ad B. házának helyiségeire nézve. Ebben az esetben C. mint segéd büntetendő.

Ez Barnak példákkal fölvilágosított álláspontja a fölvetett kérdésben. Nem érdeknélküliek azok a megjegyzések sem, melyekkel Bar az ellentétes nézeteket kíséri.

Köstlin¹⁾ is, Berner²⁾ is — mint említettem — abban a nézetben vannak, hogy a felbujtó, mivel magát bünszerzőnek tartja, csakis, mint ilyen büntethető. A ki pedig segélyt nyújt, úgy tekint magát, mint más bűntényének eszközt. Ha tehát a cselekvő szándéka felbujtásra van irányozva, úgy tekintettel arra, hogy az értelmi bűnsegély és a felbujtás közötti különbséget a cselekvő szándéka állapítja meg, a felbujtás nem alakulhat át segélylyé és az »alias facturus« felbujtója mindig bünszerző marad (vagy kísérlet vagy bevégzett bűntény bünszerzője).

Ezekre Bar a következő megjegyzéseket teszi: A részes alanyi nézete itt tényleg nem a kizárólag döntő mozzanat, mert az is, a ki bár eredetileg segéd akar lenni, és bár abban a véleményben van, hogy csak segélyt nyújt, mihelyt a főcselekményt maga hajtja végre, már mint bünszerző büntetendő. Ha megfigyelésünket nem csak a bűntény terü-

¹⁾ Neue Revision 484. lap.

²⁾ Theilnahme etc. 293. lap.

letére szorítjuk: úgy nem lehet kétség arra nézve, hogy az érdemtelen cselekmények nem annak érdeméül tudandók be, a ki a már rég elhatározott egyént mit sem mondó érvekkel azokra felhívja. Az érdemtelen és büntetendő cselekmények között pedig, tekintettel a beszámításra, nincs különbség. A tanácsadónak tehát, a ki abban a nézetben bár, hogy a felhívottban új elhatározást kelt életre, azt csak a már kész határozatában megerősíti: nem ugyan a teljes, de többé vagy kevésbé jelentékeny érdem mindenesetre osztályrészeül esik. A beszámítás fogalma ezt így kívánja.

Valakinek bizonyos tettet beszámítani egyértelmű azzal, mintha azt mondanók, hogy valaki valamely külső jelenség szabad okát képezi, miért is valamely embernek csak azt lehet beszámítani, melyben az ő szabad egyénisége mint működő ok fölfedezhető, és semmi esetre sem szabad azt beszámítani, a miben a tőle származó hatályosságnak nyoma sem található. Ha nem ez képezi minden beszámításnak szükségzerű föltételét, úgy tényleg nem lehet belátni, miért ne tehetné mindenki pusztán azzal a szándékkal és nyilatkozáttal, hogy más az ő nevében cselekedjék, ez utóbbinak cselekvényeit magáévá, és miért ne lehessen a bevégzett büntény ratihabitója következtében a beleegyezését és helyeslését nyújtó egyén is bünszerző?

Az érzéki világ területén nem lehet ugyan fő- és mellékokokat megkülönböztetni, a szellemi szabad világban azonban — mondja Bar — ily megkülönböztetés nem csak lehetséges, hanem a pozitív jog követeli is, a mennyiben a bünszerzőt és segédet különféleképen bünteti. A büntény szabad okát képezi mindkettő (t. i. segéd és szerző) és az a büntény, melyet a segéd akar, nem idegen — mert ha idegen volna, azért nem lenne felelősségre vonható — hanem sajátja, mely azonban neki enyhébb fokban számítatik be, és ennélfogva mint mellék-ok szerepel, míg a bünszerző a fő-okot képezi. A segély és bünszerzőség nem ellentétes fogalmak, hanem csakis kisebb és nagyobb felelősséget jelentenek, és mivel gyakran alkalmazott tétel szerint a több a kevesebbet mindig magában foglalja: úgy előfordulhat az az eset, hogy a cselekvő, habár bünszerzőnek tartja is magát, bizonyos körülmények között mint segéd jó tekintetbe.

Végül arra a büntetőjog-politikai ellenvetésre, hogy az ő tana szerint igen nagy nehézséggel jár az egyes esetek megvizsgálása, Bar nem mond egyebet, mint arra utal, hogy ez a nehézség csak olyan, mint mikor általában valamely esetben meg kell határozni: fölbujtás forog-e fönn vagy nem?

Nézetünk szerint Bar eltalálta a helyes álláspontot, midőn kifejtette, hogy az alias facturus felhívója majd felbújtó, majd segéd lehet, majd ismét egészen büntetlenül maradhat. Helyesen utalt Bernernek arra a tévedésére, mely a bünszerzői akarat alapján állította fel elméletét. Helyesen mutatta ki, hogy az elhatározás nem egy és ugyanaz a bűntény elkövetésének megkezdésével. Helyesen mutatta ki, hogy Köstlinnek azt az elméletét, mely szerint az alias facturus felbujtásában kísérletet vélt látni, egyetlen helyes érv sem támogatja.¹⁾ Mi, a kik, mint alább látni fogjuk, büntetlennek tartjuk a nem sikerült felbujtást, mert az önmagában nem egyéb előkészületi cselekménynél és nem egyéb járulékos közreműködésnél: igen természetesen el nem ismerhetjük, hogy a felhívónak az a tevékenysége, melylyel az alias facturus bűntény elkövetésére szállíttatik fel, kísérletet képezzen. A legnagyobb ellenmondás volna, ha azt, a ki »alias non facturus«-t bujt föl, mindaddig büntetlennek tartanók, míg a felbujtott kísérleti cselekményt nem követ el, azt pedig, a ki »alias facturus«-t fölbujtani törekszik, azonnal büntetendőnek állítanók, holott az utóbbi esetben a fölbujtás még kevésbbé látszik hatályosnak, mint az első esetben.

A mi egyedül helyes eredmény e kérdés szempontjából: azt Bar mondta ki, midőn kijelentette, hogy az özszerű körülményekhez képest az »alias facturus«-nak bűntény elkövetésére való felhívása majd fölbujtást, majd értelmi bűnsegélyt képez, majd pedig teljesen büntetlen. Meg kell jegyeznünk, hogy az »alias facturus« kifejezést nem vesszszük itt *szoros értelemben*. Mert ha e kifejezést szoros értelemben vesszszük, *úgy a felhívó felbujtónak nem tekinthető soha*. Mert ha szilárdan el van valaki határozva valamely bűn-

¹⁾ Erre nézve Langenbeck a következőket jegyzi meg: »In dem Falle, wo Jemand einen alias jam facturus anstiften will einen Versuch anzunehmen, ist ganz verkehrt. Man hat dafür angeführt, der Befehlende, der Mandant könne nie anders, als der Urheber gedacht werden, d. h. als solcher, der sich selbst als Zweck setze, was ja eben darin am deutlichsten liege, dass er einen Andern zu seinem Mittel machen wolle. Treffe er nun mit seiner Thätigkeit auf einen bereits Entschlossenen, so sei sein Thun ein Versuch geblieben, weil in dem Kreise der äusseren Bedingungen Etwas (das Fürsichselbstentchlossen-sein des Andern) eingetreten, was bewirke, dass die Handlung als Product des Mandanten nicht zur Existens komme. Diese Argumentation hat sich also die Thätigkeit dessen, der anstiften wollte, gar nichts, als die des Anstiftenden gedacht, mithin kann sie doch auch nicht sagen, der erstere sei bis zum realen Anfange der Ausführung, d. h. bis zum Versuche vorgeschritten.«

tény elkövetésére: úgy egy második felbujtás nem képzelhető. Helyesen mondja Schütze¹⁾ vonatkozással az alias facturus kifejezésre: »Die Bezeichnung freilich ist mangelhaft, weil eine contradictio in adjecte enthaltend. Besser sagt man: das Anstiftungsunternehmen stösst auf einen bereits ganz oder halbwegs Entschlossenen«.

A kérdés egész tárgyalásán keresztül láttuk, hogy mi az »alias facturus« kifejezést ily értelemben vettük, azaz: alatta majd egészen, majd félig elhatározott egyént értetünk. A végeredményre nézve Schütze is csatlakozik Barhoz, és teljesen helyesnek tartja azt az álláspontot, mely szerint az özszerű körülményekhez képest majd felbujtás, majd értelmi bűnsegély vagy teljes eredménytelenség, és következőleg, teljes büntetlenség forog fönn.²⁾

6. §. A nem sikerült felbujtás.

Ez a kérdés sok vitára adott okot. Az elmélet úgy, mint a törvényhozások hosszú vajudáson és küzdelmen mentek keresztül, míg végre a nem sikerült felbujtás büntetlenségének vívmányával dicsekedhetik a büntetőjog fejlődése. De még ma sem communis opinio az, hogy a felbujtásnak kísérlete nincs, következőleg az eredmény nélkül maradt felbujtás büntetlensége még ma sem általánosan hirdetett dogmája a büntető-jogtudománynak. Kiváló tekin-

¹⁾ Die nothwendige Theilnahme am Verbrechen etc. 255. lap.

²⁾ Langenbeck, ki, mint említettük, hasonló álláspontot foglal el — a római jog forrásaira vonatkozólag — következőleg nyilatkozik: »Das L. 1. §. 4. D. de servo corrupto zu folgern, dass die Römer die Anstifter stets strafen, mag der Anzustiftende bereits für sich entschlossen sein oder nicht, halte ich für bedenklich, weil diese Stelle ganz vereinzelt steht, den Fall eines Privat-delictes betrifft und die Rücksicht auf ein besonderes, bei uns ohnehin nicht mehr vorkommendes Verhältniss von Einfluss auf ihren Inhalt gewesen sein mag. Indem begegnet man einer Aeusserung des Ulpian, die von einem entgegengesetzten Principe auszugehen scheint. In L. 11. §. 6. 47. 10. heisst es: Atilicinus ait, et si persvasorius alicui alias uolenti, ut mihi ad iniuriam faciendam obediret, posse iniuriarum mecum agi, woraus man per argumentum a contrario zu folgern gesucht hat, dass, wenn der Andere ohnehin schon wollte, mich keine Strafe treffe. Sollte nun bei unserem Juristen dieser Gedanke im Hintergrunde gelegen haben, so wird derselbe doch wohl nur auf den Fall, wo die Motive des Iniurianten, abgesehen von den Ueberredungskünsten, schon zur Begehung des Delicts hinreichten und hinreichend blieben, beschränkt gewesen sein. Die Stelle gehört überhaupt zu den rücksichtlich der Interpretation bestrittensten, daher ich sie als eine entscheidende nicht ansehen mag«. (165, 166. lap id. mű).

télyek, mint Hepp,¹⁾ Hefter,²⁾ Köstlin,³⁾ Hälschner,⁴⁾ Buri,⁵⁾ Geib⁶⁾ szorosan ragaszkodnak a nem sikerült felbujtás büntethetőségéhez. Az újabbak pedig kivonhatták volna a tanúságot Zachariä példájából, ki »Die Lehre vom Versuche der Verbrechen« című művének első kötetében⁷⁾ a felbujtási kísérlet álláspontján állott, melyet szükségesnek tartott már a II-dik kötetben⁸⁾ módosítani, míg végre a N. Archiv 1850-diki, 1853-diki évfolyamában megjelent értekezéseiben, továbbá a »Goltdammer Archiv« III. kötetében közölt cikében teljesen szakított régi elméletével s azokhoz sorakozott, a kik sem a »felbujtási kísérlet« fogalmát el nem ismerik, sem a felbujtásban az elkövetendő büntény bevégzett vagy be nem végzett kísérletét nem látják, következőleg a nem sikerült felbujtás büntetlenségét tanítják. Tagadhatatlanul Zachariä példája lendületet adott a »nem sikerült felbujtás« büntetlenségét hirdető elméletnek, és nem csalódunk, ha az ő irányváltoztatásának a régibb tan ellen támadt mozgalom megítélésénél kellő súlyt tulajdonítunk. De természetesen magában a tan igazságában rejtett annak győző ereje. És az új általános irány, mely a büntetőjog területéről száműzni törekedett a rendőri elemet, hordta magában a régi elmélet bukásának s az új tan diadalának zálogát. Rosshirt,⁹⁾ Breidenbach,¹⁰⁾ Gengler,¹¹⁾ Kitka¹²⁾ a kérdés lényegére nézve fölismerték a helyes tant és oly tekintélyek, mint Berner,¹³⁾ Bar,¹⁴⁾ Langenbeck,¹⁵⁾ Temme,¹⁶⁾ John,¹⁷⁾ Schütze,¹⁸⁾ Oppenhof,¹⁹⁾ Geyer,²⁰⁾ Schwarze,²¹⁾

1) N. Archiv 1836. 51. lap.

2) 82. §. 6. szám.

3) Neue Revision 484, 521, 543. lap és »System« 305, 320. lap.

4) System I. 358. lap.

5) Theilnahme 31, 56. lapok.

6) Lehrbuch II. 347. lap.

7) 56. lap.

8) 34. lap.

9) N. Archiv 1852. 378. lap.

10) Commentar 265. lap.

11) Vergiftung II. 380. lap. 39. sz.

12) Ueber das Zusammentreffen mehrerer Schuldigen bei einem Verbrechen und deren Strafbarkeit 45. lap.

13) Theilnahme 292. lap.

14) Zur Lehre von Versuch und Theilnahme etc. 44. lap.

15) Die Lehre von der Theilnahme etc. 160. lap.

16) Preuss. Strafrecht 341. lap.

17) Entwurf mit Motiven etc. 1868. 248. lap.

18) Die nothwendige Theilnahme etc. 255. I. és Lehrbuch 152. I.

19) Commentar zum Nordd. Strafgesetzbuch a 43. §-hoz 8. sz.

20) Erörterungen etc. 104. lap.

21) Commentar 189. lap.

Liszt,¹⁾ Meyer Hugo,²⁾ Birkmeyer,³⁾ stb. csatlakoztak a nem sikerült felbujtás büntetlenségének elvéhez, és ezen tannak buzgó, lelkes hirdetőivé lőnek. Ha a törvényhozások elé szánt javaslatokat a régi elmélet járszalagán látták csüngni: rögtön hadi lábra álltak, s a nem sikerült felbujtás büntetlenségének zászlaja alatt küzdöttek a régi tanferdeségei ellen. Még az 1867-diki ausztriai büntetőtörvényjavaslat 24. §-ában befoglaltatott a nem sikerült felbujtás büntetése. De az új elmélet hirdetői, élükön Geyerrel, résen állottak, és bírálatuk erejével ledöntötték a régi elmélet tartathatatlan érveit. Melyek azonban azok az érvek, melyeken a nem sikerült felbujtás büntetlenségének tana alapszik?

Mielőtt erre válaszolnék, nem mellőzhetem a kiyálóbb elméleti írók álláspontjának tüzetesebb ismertetését. És első sorban Zachariával foglalkozom, mert az ő irányváltotatása, véleményem szerint, a tan rövid történeti fejlődését jelenti.

I. Az említett mű első kötetében Zachariá még a felbujtás kísérletéről beszél, és a II-dik kötet idézett helyén már helyteleníti azt a felfogást, mely megkísérlett és bevégzett felbujtásról beszél. És kárhoztatja az első kötetben elfoglalt álláspontjával együtt Heppnek és Ludennak a felbujtás kísérletéről tanított tételeit. »A felbujtás — úgy mond — nem képez külön büntényt. Nincs annak önálló tényálladéka, hanem az a tettes által elkövetendő büntény kísérlete gyanánt büntetendő. Sikerült és nem sikerült felbujtásról lehet szó, de ha a felbujtás kísérletéről beszél valaki: az éppen annyi, mintha a kísérlet kísérletéről szólna, melyet sem a dolog természete, sem a közönséges jog szerint megkülönböztetni nem lehet, mert akkor végnélküli volna a kísérlet kísérleteinek hosszú sora. A felbujtás büntethetősége önállólág csak annyiban ítéltető meg, a mennyiben az a tettes kísérletének büntethetőségétől független.« E megjegyzés után azt a kérdést teszi föl Zachariá, hogy másnak büntény elkövetésére erőszakkal, fenyegetéssel, megbizással, jutalomígéréssel stb. eszközölt felbujtása a büntény bevégzett vagy be nem végzett kísérletének tartandó-e? Ha különbséget teszünk — a mi egyébiránt a dolog természetében fekszik — a sikerült és nem sikerült felbujtás között: akkor világos, hogy a sikerült felbujtásra a bevégzett kísérlet fogalma illik. Mert a felbujtó mindent meg-

¹⁾ Tankönyv.

²⁾ Tankönyv.

³⁾ Grundriss s többször id. Theilnahme etc.

tett, a mi részéről a büntény létrehozására szükséges volt, és ha a physikai bünszerzőnél más emberi tevékenység hozzájárulásának szüksége a bevégzett kísérlet fogalmát ki nem zárja: akkor ugyanannak állnia kell a felbujtóról is. És ha a sikerült felbujtás a büntény bevégzett kísérletének fogalma alá vonható: úgy a hozzájáruló physikai bünszerzőnek nagyobb vagy kisebb tevékenysége, vagy annak teljes abbanahagyása, történjek ez a tettes saját akaratából, vagy véletlen akadályok szülik azt, nincs semmi befolyással a büntény bevégzett kísérletének a felbujtóval szemben való megállapítására. Mert a felbujtott hasonló az akaratnélküli eszközökhöz, és a felbujtó nem csak a büntény elkövetéséhez szükséges eszközöket szerzi meg a felbujtás által, hanem teljes alkalmazásba is veszi azokat.

Más kérdés azonban az, ha a felbujtás megkezdett, de az nem sikerült? Itt a következő eseteket kell megkülönböztetni.

Vagy félbeszakítják a felbujtót a felbujtás sikeréhez szükséges cselekményekben, a felbujtandó még nem nyilatkozott késznek a büntény elkövetésére, mely esetben világos, hogy a felbujtó bevégzett kísérletéről nem lehet szó, mert még valami tennivalója van (nem tett meg mindent, a mi szükséges), pl. az ígért jutalmat nem tartja elegendőnek a bandita.

Vagy a felbujtandó látszólag magára vállalta a megbízás véghezvitelét, de kezdetben azonnal el volt határozva arra, hogy a büntényt nem fogja elkövetni. Itt merül fel a kérdés, hogy a felbujtót bevégzett vagy be nem végzett kísérlet terheli-e! és minden habozás nélkül az utóbbi mellett nyilatkozik Zachariä. És az indokolás mindenesetre elég sajátos. »Denn, sowie wir gesehen haben, dann dem Thäter, oder physischen Urheber des Verbrechens, nur ein unbeendigter Versuch zuzurechnen ist, sobald er sich eines untauglichen Mittels bediente, oder eine Handlung gegen ein vorsichtiges Object richtete, weil man nicht blos die subjective Meinung, sondern auch die äussere Beschaffenheit der That, als entscheidend betrachten muss, so kann auch in dem hier vorliegenden Falle die Entscheidung keine andere, als die gegebene seyn.« Még azt is megjegyzi Zachariä, hogy a nem sikerült felbujtás nem esik tisztán az előkészületi cselekmények területére. De lehet, hogy az csak előkészületi cselekményt képez, pl. nem haladt a tevékenység előbbre, mint az alkalmas személy kiválasztásáig, érzelmeinek, hajlamainak és szenvedélyeinek kipuhatolásáig, a tett előnyeinek előzetes megbeszéléseig stb.

Ez Zachariä régibb álláspontja.

Az I-ső és a II-dik kötetben elfoglalt álláspont között az a különbség, hogy ott a fölbujtás kísérletét önálló alakjában fogta föl; azt hitte, hogy a fölbujtás önálló tényállás, melyet bevégezni és megkísérteni lehet; a II-dik kötetben pedig már a fölbujtást kapcsolatba hozza az elkövetendő bünténnyel s annak bevégzett vagy be nem végzett kísérletét látja a fölbujtásban, vagy esetleg csak előkészületi cselekményt vél abban föltalálni. Odáig azonban, hogy a fölbujtást az elkövetett tettel hozná kapcsolatba s az eredmény nélküli fölbujtásban büntetlen előkészületi cselekménynél egyebet egyáltalában nem látna, emelkedni nem tudott. Sőt a 165. §-t, melyben e kérdést tárgyalja, következő szavakkal végzi: » a fölbujtó nem hasonlítható össze azzal, a ki a bűntény elkövetésére eszközt keres, mert a fölbujtás már elkövetést, az eszközök alkalmazását jelenti, s azzal állítandó párhuzamba, a ki a mérget az étel közé kezdte keverni«.

Zachariä azonban tíz-tizenkét év múlva nyíltan, minden tartózkodás nélkül, visszavonta ezeket a tanait. »Én magam is — így szól Zachariä — a kísérletről írt munkámban ezt a communis opiniót követtem, ámbár már akkor éreztem, hogy mennyire nehéz s mily mesterkélt és kierőszakolt fordulatokhoz kell folyamodni, hogy az irányeszme fentartásával a fölbujtásnál is alkalmazhatók legyenek a kísérlet különbségei; a különbségek a bevégzett és be nem végzett, a közeli és a távoli kísérlet között.« Továbbá még így szól Zachariä: »Mostani véleményem szerint a zavar csak az által fog megszűnni, s a végtelenig vitt casuistica csak úgy lesz kikerülhető, ha visszatérünk a közönséges jog forrásához, a mi által meg lesz szüntetve a fölösleges controversiák egész halmaza. Általános szabályul azt kell elfogadnunk, hogy az elkövetett bűntény fölbujtója büntetendő; s ez egyiránt vonatkozik a tettes, mint a segéd fölbujtójára; de ez által kiküszöböltetik a büntetőjog területéről a fölbujtás azon esetének büntethetősége, midőn a tettes nem kísérlette meg a bűntényt, vagy azt nem vitte véghez. Ebben a tekintetben nem tesz különbséget, hogy csupán szinleg vállalta el a fölbujtást a megbízást vagy pedig a neki adott tanács által valódiilag reábiratott a bűnös elhatározásra.«¹⁾

¹⁾ Zachariä ezen visszavonó nyilatkozatára a magyar büntető-törvény előkészítője is nagy súlyt helyezett. A visszavonó nyilatkozat szövege megfelel a magyar törvény előkészítője által használt fordításnak.

Zachariä tanának változatai tehát — nem túloztunk föntebbi állításunkkal — a kérdés fejlődésének forduló pontjait képezik. Majd a fölbujtási kísérlet alakjában látjuk magunk előtt a nem sikerült fölbujtást, majd mint a fölbujtó által elkövetendő büntetendő cselekmény kísérletét képezi az, majd végre »kiküszöböltetik a büntetőjog területéről a fölbujtás azon esetének büntethetősége, midőn a tettes nem kísérlette meg a büntettet, vagy azt nem vitte végbe«.

Ime előttünk áll a kérdés fejlődésének három foka. De mint már föntebb említettük, az az álláspont, melyet Zachariä az ötvenes évek elején hirdetett — tehát Zachariä utolsó álláspontja — ma sem communis opinio. Kiváló és nagy befolyású büntető-jogászok majd az első, majd a második foknál állapodtak meg és tanuk igazságába vetett hittel követelnek érvényesülést.

II. Ilyen első sorban a lipcei Reichsgericht nagy hírnek örvendő bírāja: *Buri*, ki kárhoztatja a nem sikerült fölbujtás büntetlenségét.¹⁾ A mint az értelmi bűnszerző — mondja Buri — megkezdte szellemi behatásának a gyakorlását a fölbujtandóra, már az általa tervezett büntény kísérlete forog fönn, és ez bevezettnék tekintendő, mihelyt a fölbujtó arra a meggyőződésre jutott, hogy minden további tevékenysége nélkül a fölbujtott az általa kezdeményezett tettét végre fogja hajtani. Az teljesen közönyös, hogy a physikai bűnszerzót valóban elhatározásra bírta-e, mert a bevezett kísérlet csak alanyi szempontból ítélhető meg. Az értelmi tevékenység hatása abban nyilvánul, hogy a fölbujtott physikailag tevékeny lesz, és az eredményt létrehozza. A physikai tevékenység az értelmi bűnszerzőnek, mint a kinek tulajdonképen az műve, egész terjedelmében beszámítandó, de minthogy bevezett kísérlet különben is terheli: úgy bűnössége csak annyiban növekedhetik, mennyiben az anyagi tevékenységből valóban bevezett büntény származott, az azonban, hogy a physikai tevékenység a kísérletnél maradt, nem növeli a bűnösséget, mivel a büntény bevezett kísérlete különben is terheli a fölbujtót.

De ha a fölbujtó, még mielőtt a fölbujtott physikai tevékenységét megkezdené, nem jutott arra a meggyőződésre, hogy az minden további hozzájárulása nélkül a büntényt el

¹⁾ Kohler (Studien aus dem Strafrecht, 154. l.) szintén a nem sikerült fölbujtás büntetendősége mellett emel szót: »Ein Zug der Zeit geht dahin, die Anstiftung, auch wenn erfolglos, zu bestrafen. Das ist für schwere Fälle völlig angemessen. Die Anschauung, dass die Anstiftung nur zu bestreiten sei, wenn der Thäter zu einem strafbaren Versuche gelangt, beruht auf wichtiger theoretischer Vorstellung.«

fogja követni, sőt inkább szükségesnek tartja részéről a tett physikai elkövetése alatt is értelmileg közreműködni: úgy a bevégzett kísérlet időpontja a physikai tevékenység folyamata alatt, még pedig akkor áll be, ha arra a meggyőződésre jut, hogy az ő további értelmi közreműködése teljesen fölösleges, de bevégzett kísérlet nem terhelne a fölbujtót, ha a tettes a physikai tevékenységgel már ez időpont előtt fölhagyott és a bevégzett kísérletnél megállapodott. Ebből következik, hogy a büntethető kísérlet időpontja az értelmi bünszerzőnél előbb kezdődik, mint a physikai bünszerzőnél, sőt az elsőt már bevégzett kísérlet terhelheti, midőn még az utóbbi physikai tevékenységével a büntethetőség területére sem lépett. De megfordítva, a physikai bünszerző a bevégzett kísérletig haladhat a nélkül, hogy az értelmi bünszerzőre nézve az az időpont bekövetkeznék, midőn már őt is bevégzett kísérlet terheli. És ezzel is -- mondja Buri -- kitűnik annak a tannak a tarthatatlansága, mely a fölbujtás által teremtettt akarategységet és a két bünszerzőnek ebből az elvből következő ugyanazonosságát és egyenlő büntethetőségét hirdeti. Mindenik bünszerző inkább az eredményre befolyással bíró saját tevékenysége szerint ítélendő meg. Ez annál világosabb, minél inkább vesszük fontolóra, hogy mikép a bevégzett kísérlet, úgy annak minden közbenső foka és kezdete is, nem a tevékenységnek az eredményhez való tényleg közeli vagy távoli viszonyától függ, hanem ama subjectív nézet szerint mérendő meg, melyet a cselekvő erre nézve lelkében táplál, miből következik, hogy valamely tárgyi közeli kísérlet távolinak minősítendő, ha azt a cselekvényt ilyennek tartotta — és megfordítva. És ha ez így van: akkor a fölbujtott physikai tevékenysége a fölbujtónak ugyan kísérletül számítandó be, de nem vehető mérték alapjául arra nézve, minő foka a kísérletnek terheli a fölbujtót, mert ezt, eltekintve a physikai tevékenységtől, különben is kísérlet terheli. Az értelmi bünszerző kísérletének fokai tehát csak is értelmi tevékenysége szerint határozhatók meg, nem pedig a tettes anyagi tevékenysége nyújtja erre nézve a helyes mértéket.

Ez Buri álláspontja. A legtisztább subjectivismus. Buri oksági elméletének ez szigorú következménye. A fölbujtó csak olyan tettes szerinte, mint az igazi tettes. A fölbujtó tevékenysége teljesen önálló, következőleg önállóan büntethető kísérlete is van. A legegyszerűbb előkészületi cselekményt, sőt tulajdonképen magát az elhatározást már kísérletnek minősíti. Teljesen figyelmen kívül hagyja, hogy a részesség tengelyét a tettes által elkövetett cselekmény képezi. Ez az, mi körül a fölbujtás, segély forog. Önállóan önmagokban

a mi tárgyas elméletünk szerint, mely a részesség másodlagos természetéhez ragaszkodik, nem képeznek büntetendő cselekményt.

III. Helyesen mondja Berner, hogy a fölbujtó cselekménye önmagában, ha a fölbujtó a fölbujtott akaratát éppen nem tárgyasítja, csak előkészületi cselekményt képez, de semmi esetre sem tekinthető az büntetőjogi kísérletnek. Addig, a míg a fölbujtó akarata nem tárgyasul, a fölbujtó tevékenysége önálló s legfölbjebb rendőri szempont alá esik; abban a pillanatban azonban, mihelyt a fölbujtott a fölbujtó akaratát tárgyi területen hozza mozgásba, az utóbbi egészen új viszonyba lép. A nyert eszköz — mondja Köstlin — szabad alanyiség, a ki semmi esetre sem függ annyira a fölbujtó akaratától, mint a pusztá külső eszköz, pl. fegyver stb. Ellenkezőleg éppen a fölbujtás sikere következtében, a fölbujtó a fölbujtott akaratától való függésbe kerül, átengedi magát a fölbujtott discretiójának, ennek cselekményeit és mulasztásait egyenesen magáévá teszi. A fölbujtó tehát úgy tekintendő, mintha egy személy volna a fölbujtottal. Ő nem lehet büntethető, a hol az őt képviselő fölbujtott büntetlen. Sőt inkább, minthogy a fölbujtó énje a sikerült fölbujtás következtében a fölbujtott énjébe olvad, a fölbujtó előzetes tevékenységét úgy kell tekinteni, mintha az a fölbujtott énjében zajlott volna le, és ez nem egyéb, mint a nuda cogitatio, cuius poenam nemo patitur. Az értelmi bünszerző egészen a fölbujtottól függ és ennek hatalmában van az, hogy a befejezett büntény teljes büntetése érje a fölbujtót, ha csak ez vissza nem vonja a fölbujtást. Ha már most in pejus a fölbujtónak az említett függőség súlya alatt szenvednie kell, akkor az teljesen jogos és méltányos, hogy in mitius a büntetlenség előnyével birjon akkor, ha külső esetlegességek az egész vállalatot meghiusították. Ez az okoskodás — mondja Berner — egészben véve helyes, — a »pejus« és »mitius«-féle okoskodással azonban nem sokat nyertünk.¹⁾

¹⁾ Erre nézve Berner a következőket jegyzi meg: »Wenn das strafrechtliche Princip nicht überhaupt die criminelle Strafbarkeit der blossen Anstiftung ausschliesse, und die Beurtheilung des Anstifters von der realen Handlung des Angestifteten, also davon abhängig machte, wie weit die Anstiftung durch den Willen des Angestifteten objectivirt ist, so würde sich diese Beurtheilungsweise nach gelungener Anstiftung schwerlich dadurch als gerecht erweisen lassen, dass der eine intellectuelle Urheber darunter in demselben Grade leidet, als ein anderer glücklicher dabei gewinnt. Setzt man hierbei das strafrechtliche Princip nicht schon als diese Beurtheilungsweise bereits Be-

Köstlin ezzel az okoskodással meg akarta menteni a nem sikerült fölbujtásról tanított hamis tanát, mely szerint a nem sikerült fölbujtás a büntény kísérletét képezi. Természetesen ez hiábavaló fáradság, melyről alább Köstlin elméletének ismertetésénél bővebben szólnok.

Az értelmi bünszerzőség — mondja Berner — úgy jelentkezik, mint ok, mint mozgató erő, az anyagi bünszerzőség pedig mint okozat, mint mozgásba hozott erő. De mivel az értelmi bünszerzőség tulajdonképen az anyagi nélkül nem bünszerzőség, a mint az ok nem ok okozat nélkül: annál fogva a physikai bünszerzőség tulajdonképen az elhatározó, vonatkozással az értelmi bünszerzőségre, a mint az okozat határozó az okra nézve is. Az ok és okozat kölcsönhatásban állanak egymással. Az anyagi bünszerzőség szerint kell az értelmet megítélni, mely tulajdonképen amannak mozgató ereje. A mint az eredmény (okozat) képezi mértékét az oknak, épp úgy a physikai bünszerzőség képezi mértékét az értelmének. Ez az okoskodás képezi háttérét Berner ama határozott elvi álláspontjának, hogy a nem sikerült fölbujtás, mint pusztá előkészület, büntetőjogi büntetéssel nem sújtható.

IV. Nem érdek nélküli Bar érvelése, melylyel a nem sikerült fölbujtás büntetlenségét támogatja.

A »Zur Lehre von Versuch und Theilnahme am Verbrechen« című művének 14. §-ában következőleg nyilatkozik: »Az eszköz, melyet a fölbujtó alkalmaz, másnak szabad alanyisága. Ebből következik, hogy a fölbujtónak a kiszemelt physikai tettet büntényre indító eselekménye és a bevégző cselekmény között az utóbbinak a büntény elkövetésére vonatkozó pusztá fölhívásakor folytatólagos összefüggés még nincs. A cselekvő, ki a fölbujtott alany szabadságát elismeri, és azt el is kell ismernie, maga is fölhívásának eredményességét szabad októl teszi függővé, és így akkor határozza el magát véglegesen, ha az utóbbi a büntény elkövetésére készen áll. Azt lehetne talán következtetni, büntethető kísérlet forog fönn azonnal, mihelyt a fölhívott a büntény elkövetésére késznek nyilatkozott. Ez a következtetés azonban ellenkezik az akarat és annak érvényesüléséről szóló általános alapelvekkel. Ezek szerint az határozta el magát valamely büntényre, a ki az elkövetés kezdetén áll, és a kiszemelt physikai tettes a szó igazi értelmében akkor van fölbujtva vagy a büntényre elhatározva, ha kísérleti cse-

gründende voraus, so könnte ja das pejus des Einen ein Zuviel, das mitius des Anderen ein Zuwenig, Beides also ungerecht sein.

lekményt követ el. Ebből következik, hogy a fölbujtó büntetlen marad addig, míg a fölbujtott kísérletért nem büntetik.

Ebből áll röviden Bar érvelése.

Bar nem elégszik meg azok érvelésével, a kik a nem sikerült fölbujtás büntetlenségét egyszerűen azzal indokolják, hogy az előkészületi cselekmény minőségében rejlik a büntetlenség oka. Nagyobb súlyt kellene helyezniök arra a körülményre — úgymond — hogy itt szabad alanyiség alkalmaztatik eszközül. És e tekintetben Bernert is szemrehányásokkal illeti. Berner ugyan azt állítja, hogy a büntetőjogi reactio tárgyaúl csak akkor szolgálhat a fölbujtás, ha az a fölbujtott cselekményében tárgyasul. Más helyütt ismét azt mondja: »Ha elhatározásra jut az akarat, úgy a külvilágot érinti, realis lesz, külső eredménnyel bir, és nem térhet többé vissza«; továbbá »ha a cselekmény csak részben valósul meg: kísérlet forog fönn«. Ezzel az van mondva, hogy az akarat a büntethető kísérlet területére lépett, mihelyt a külvilágot érinti. A külvilághoz tartozik azonban egy idegen személyiség is, és mivel a fölbujtó a szándékolt büntény elkövetésére való fölhívás által azzal a személylyel érintkezésbe lép: úgy a megtörtént fölhívás pillanatában a fölbujtó kísérletért lenne büntetendő. Ennek a következtetésnek csak azzal lehet útját állani — mondja Bar — ha a jelen esetben érintett külvilágot, mint szabad alanyiséget fogjuk föl, és fontolóra vesszük, hogy a fölbujtónak is így kell fölfognia azt. Így arra az eredményre jutunk, hogy a fölbujtó ugyan a büntény elkövetésére irányzott külső cselekményt követ el, de olyant, melynek csak föltételes büntetőjogi jelentősége van, és mely csak akkor nyer hatályt, ha a szabadsággal bíró személy a büntényre elhatározza magát.

Azok pedig — úgymond Bar — a kik valamely büntény elkövetésére irányzott minden külső tevékenységet kísérletnek tartanak, mint pl. Köstlin, következetességgel dicsekszenek, ha magában a pusztá fölbujtásban kísérletet állapítanak meg. Ezeknek azonban azt lehet felelni, hogy nézetök ellenmondásba jő a fölbujtás fogalmával, mely nem képez külön büntényt, hanem csak a büntények egyik elkövetési módját képezi.

Barnak érvelését nem hagyta szó nélkül Buri. Különösen arra az állítására, hogy a fölbujtónak a kiszemelt physikai tettest büntényre indító cselekménye és a bevégző cselekmény között az utóbbinak a büntény elkövetésére vonatkozó pusztá fölhívásakor folytatolagos összefüggés még nincs, a következő megjegyzést teszi: »Bar értekezésének

különböző helyein kifejezetten állítja, hogy a fölbujtást a physikai bűnszerzőnek tette való indítása képezi. Ha pedig a fölbujtandóra ily behatás gyakorlása lehetséges: akkor a fölbujtó cselekménye és a bevégző cselekmény között a folytatólagos összefüggés már akkor helyre van állítva, ha a fölbujtó ezt a behatást, mint az ő értelmi tevékenységének következményét, határozottan föltételezi, vagy pedig, ha kétségeskedik arra nézve, hogy értelmi tevékenysége életre fogja-e kelteni a fölbujtandónál az elhatározást, miután már akkor is »dolus eventualis« terheli. Ha valaki Bar nézetében osztoznék, azt, a ki másra kutyát uszít, — mondja Buri — nem lehetne előbb büntetni, míg a kutya a harapást meg nem kezdte, mert a kutya, ha nem harapós, nehezebben és így kétségesebben indítható támadásra, mint az ember, következésképp a kérdéses folytatólagos összefüggés nem lenne helyreállítva.

A példát nem tartjuk szerencsésnek, hisz Bar egész érvelését a használt eszköz szabad alanyiségára, a személyiségre helyezi. Azt veti egyenesen Bernernek is szemére: miért nem volt különös figyelemmel eredményében helyes tanának megállapításánál a használt eszköz, t. i. a fölbujtott személyiségében rejlő jellemző tulajdonságokra? A kutyát pedig nehezen lehet szabad egyéniségnek, személyiségnek tartani. Sőt az állati erők fölhasználásában fölbujtásról beszélni képtelenségnek tartjuk. Mi fölbujtást csak szándékos tettesség mellett képzelhetünk. A ki másra kutyát uszít, az tettes. És a kérdés az: elkövetési cselekedet-e a kutya uszítása vagy nem? Ha valaki harapós házörző kutyát másra uszít, csak úgy használja az. alkalmas eszközt, mint ha kést dob felé, és így bizonyára a kérdéses folytatólagos összefüggés kizárva nincs. És ha esetleg a reárohanó kutya elől elmenekül a sérteni szándékolt ember: az, a ki a kutyát uszította, kísérletért felelősségre vonható és éppen nem áll az, a mit Buri gúnyosan jegyez meg, hogy addig nem lehet az ebet uszító embert megbüntetni, míg az eb a harapást meg nem kezdte. Az az eset pedig, ha egy ártatlan, nem harapós vadászebet uszít valaki másra, talán nem képez más esetet, mint ha valaki alkalmatlan eszközt használ. Buri mindenesetre túlzottan fogja föl Bar álláspontját, s azért engedte magát úgy elragadtatni, hogy állatot hoz föl például oly tan czáfolatánál, mely az egyéniség szabadságára, a személyiségre van alapítva.

Bar-ral szemben azonban meg kell jegyeznünk, hogy a nem sikerült fölbujtás büntetlensége, vagy annak mint kísérletnek büntethetősége, szoros összefüggésben áll azzal a

kérdéssel, minő állásponton áll valaki általában a kísérlet fogalmával szemben? A túlságos subjectív fölfogást a szabad alanyiségra fektetett okoskodás nem képes megnyugtatni; és éppen azért mi helyeseljük azok érvelését, a kik a lényegre arra helyezik, hogy a pusztá fölbujtásnak előkészületi cselekményi jellegét emelik ki, s megelégszünk azzal az érveléssel, hogy a pusztá fölbujtásban — még a bűntény végrehajtásának, elkövetési cselekedetének kezdete nem foglaltatik, következőleg az nem képezheti a tervezett bűntény kísérletét. Sőt ha késznek nyilatkozik is a fölbujtott, még akkor sem lehet a bűntény kísérletéről szólni. Mert a bűntény kezdete még nagyon távol áll az elhatározástól. És így természetesen mi azt sem fogadjuk el, hogy elhatározás csak akkor forog fön, ha már a tett kezdetét veszi. Valaki el lehet határozva előbb, sőt el is kell határozva lennie, még mielőtt a bűntény elkövetését megkezdi; a tett kezdete már az elhatározásnak következménye. De az elhatározás és a bevégző tett között folytatolagos összefüggés még nincs. Óriási ür választja el az elhatározást a tettől. És éppen azért, mivel a fölbujtott és fölbujtó csak akkor jutnak igazi elhatározásra, ha a fölbujtott teljes készségét nyilvánítja a bűntény elkövetésére: ennél fogva ezen stádiumban — midőn csak elhatározás forog fön — teljes lehetetlen a bűntény kísérletéről szólni. Lássuk most röviden Köstlin tanát.

V. Köstlin sikerült fölbujtásnak nevezi azt az esetet, ha a fölbujtó a kiszemelt physikai tettet valóban rábeszélte. Itt a fölbujtó a tettel azonossá válik s éppen úgy kell tekinteni, mintha a physikai bünszerző cselekményei és mulasztásai tőle származnának. Mindkettő tehát akkor lesz büntethető, ha a tettes büntethető kísérletet követ el, és ettől az időponttól kezdve mindkettőnek büntethetősége a bevégzésig egyenlő lépésben halad előre.¹⁾

Nem sikerült fölbujtás alatt pedig a következő eseteket érti:²⁾

1. a már elhatározott egyén (alias facturus) fölbujtását;
2. a nem sikerült fölbujtást szorosb értelemben, azaz: azt az esetet, midőn a kiszemelt tettes nem engedi magát reábiratni. Ezt Köstlin alkalmatlan eszközzel elkövetett be nem végzett kísérletnek tartja;
3. az eredmény nélküli fölbujtást, azaz: azt az esetet, ha a fölbujtott ugyan reá engedi magát beszélni a bűntény

¹⁾ System I. 321. lap.

²⁾ System 100. §.

elkövetésére, de azonnal függetlenül a fölbujtó akaratától megváltoztatja saját akaratát, vagy kísérletet követ el, ezzel azonban saját akaratából fölhagy. Ebben, valamint a második esetben, Köstlin az alkalmatlan eszközzel elkövetett be nem végzett kísérlet büntetését kívánja alkalmaztatni;

4. a viszonylagosan eredmény nélkül maradt fölbujtást, azaz: azt az esetet, ha a tettes tette indíttatja ugyan magát, de azonnal más bűntényt, vagy a fölbujtó által tervezett bűntényen kívül még nagyobb mérvű bűntényeket követ el, vagy legalább is a megbízás módozatainak korlátait kellő figyelembe nem veszi. Itt, a mennyiben a fölbujtó a fölbujtottal azonosnak jelentkezik, az első épp úgy büntethető, mint az utóbbi, tehát akkor is, ha a fölbujtott csak a kísérletig haladt; a többire nézve pedig a dolus és culpa közösleges elvei irányadók.

Köstlin mindenesetre igen sajátos módon bánik el kérdésünkkel.

Szerinté kísérletért büntetetik a fölbujtó, ha a kiszemelt tettes a fölhívás következtében nem engedi magát a tett elkövetésére reábiratni, míg ha sikerül neki a kiszemelt egyén beleegyezését kinyerni: akkor büntetlen marad. Ez mindenesetre meglepő, mert a fölbujtás büntetlenségét biztosítja, ha a fölbujtó bűnös tervének megnyert valakit, tehát a kivitelben előbbre haladt mint az, a kinek fenyegetése, tanácsa, kérelme stb. a kiszemelt physikai tettesre a legcsekélyebb befolyást sem volt képes gyakorolni.

Köstlin éles elméjét nem kerülte ki e következtetés furcsasága és iparkodik is azt igazolni: »Ha egyfelől úgy látszik is, mintha a fölbujtónak távolabb haladt tevékenysége az utóbbi esetben (ha a fölbujtott készenek nyilatkozott) szigorúbb büntetést érdemelne, úgy másfelől nem szabad félreismerni, hogy az értelmi behatás sikere következtében a fölbujtó egészen új helyzetbe jő, és az ő tevékenysége az együttes bűnszerzőség (Miturheberschaft) fogalmában olvad föl. Ő elérte célját, mely abból állott, hogy céljainak eszközéül idegen alanyt nyerjen meg. E kísérlet, mint olyan, büntethető volt, mert abban a bűntényre irányzott tevékenység nyilvánult. De ha már az eszközt megnyerte, akkor jól meg kell fontolni, hogy az eszköz ebben az esetben szabad alanyiság, a ki semmi esetre sem függ annyira a fölbujtó akaratától, mint a külső eszközök (méreg, fegyver stb.) függnek a physikai bűnszerző akaratától; ő átengedi magát az utóbbi discretiójának, cselekményeit és mulasztásait a magáévá teszi. Ezentúl már a fölbujtót úgy kell tekinteni, mint

ha a fölbujtottal egy személyt képezne. Ő nem lehet büntet-
hető, ha egyszer képviselője teljesen szabad, büntetlen.»

Ezzel az okoskodással igyekszik Köstlin álláspontját igazolni. Hogy ennek az okoskodásnak folytatását képezi az »in pejus és mitius«-féle érvelés: azt főntebb Berner elméletének ismertetésénél előadtam, ki a tan e részének tévedéseit kimutatta. Bar pedig egyenesen Köstlinnek főntebb igazolását támadja meg s határozott körvonalakban mutatja ki az igazolás gyöngéit. Ez az igazolás szerinte csak akkor volna helyes, ha a tettes a fölbujtás sikere előtt megbizhatóbb lenne a fölbujtóra nézve, mint a minő akkor, midőn a büntény elkövetésére készségeit fölajánlotta. Hogy azonban az arány éppen megfordítva áll: az a fölbujtás lényegéből következik, mely másnak a büntény elkövetésére való reábirásából áll. Továbbá, ha a fölbujtó a fölbujtás sikere mellett a fölbujtott discretiójának veti magát alá: úgy hasonló az eset a fölbujtás sikere előtt is, mert ha a fölhívás megtörtént: a physikai tettes azonnal elhatározhatja magát és a bevégzett büntény teljes büntetését hárítja a fölbujtóra. És ez nem csak tárgyi szempontból áll, hanem így fogja ezt föl maga a fölbujtó is, mert az idegen személyiségben, kit fölszólít, semmi esetre sem láthat oly biztos eszközt, mint egy pusztá dologban. Különbséget tehát a sikerült és nem sikerült fölbujtás között még az alanyi elvből sem lehet levonni.

Köstlin bizonyára maga is érezte elméletének gyöngéjét, s ha már kísérletet állapított meg az említett esetben, azt maga sem mondja másnak, mint alkalmatlan eszközzel elkövetett kísérletnek. Csakhogy természetesen még ebből az alapból is kifogásolni lehet Köstlin fölfogását, mert alkalmatlan eszköznek tartani az embert valamely büntett elkövetésére valóban nem lehet.

E néhány német elméleti író álláspontjának ismertetéséből is látjuk, mennyire eltérő a fölfogás a nem sikerült fölbujtás tekintetében. Sőt azt is láttuk, hogy ugyanarra az eredményre egymástól lényegesen eltérő érvelés útján jutnak. Általában azok, a kik a föltételek között különbséget nem tesznek, a kik szerint minden föltétel egyaránt ok és így a fölbujtó-segéd és a tettes vagy társtettes egyaránt okozta az eredményt: csak következetesek, ha a fölbujtás kísérletét tanítják. Ellenben az a tan, mely úgy a fölbujtásban, mint a segélyben a tettes cselekményében való részvételt lát: a fölbujtás cselekményének kísérletét el nem fogadhatja.

VI. A francia, belga jogászok büntetlennek állítják a nem sikerült fölbujtást s indoklásuk abból áll, hogy azok

tiszta előkészületi cselekmények, melyek a »commencement d'exécution« fogalmától távol állanak. Az előkészületi cselekmények a részesség területén csak véghezvitt cselekmény által nyernek büntethető jelleget. A cselekmény kísérlete vagy bevégzése nélkül az előkészületi cselekmények nem büntethetők. Természetesen nem szabad sohasem összetéveszteni a nem sikerült fölbujtás általános fogalmával a bizonyos büntetendő cselekményekre vonatkozó fölhívásokat, melyek opportunitási szempontból mint külön büntetendő cselekmények — *delictum sui generis* — büntetettnek, sikertelenség esetében is. Rossi, Ortolan, Haus, Chauveau, Hélie, Boitard valamennyien figyelmeztetnek erre — általában azonban »acte préparatoire«-nak tekintik a pusztá fölhívást.¹⁾

Rossi ezt mondja: »La provocation en elle-même est un acte préparatoire. Qu'on s'arrête à ce point; que rien de plus n'arrive, il n'existe pas encore le moindre commencement d'exécution du délit provoqué. Comment la criminalité de cette espèce de participation peut-elle se concilier avec la théorie des actes préparatoires?«²⁾

Haus pedig így szól: »Si l'infraction à laquelle on a eu le dessein de participer, n'a pas même reçu un commencement d'exécution, une tentative de participation ne peut se concevoir, parce qu'il est impossible de coopérer à une entreprise qui n'a jamais été commencée. La tentative de complicité n'est passible d'aucune peine, quand même elle a manqué son effet par une cause étrangère à la volonté de l'auteur. Les actes constitutifs de participation n'ont pas, en règle générale, de criminalité propre, ils ne sont punissables que parce qu'ils se rattachent à un fait principal que la loi qualifie de crime ou de délit et qui leur imprime un caractère delictueux. À défaut de ce lien, ils restent impunis.«

Egyszerű világos szavakban van itt kifejezve a nem sikerült felbujtás büntetlensége. És tökéletesen helyesen.

VII. A felbujtás csak annyiban büntethető, a mennyiben közreműködést képez valamely büntényre. Már most, ha

¹⁾ »Les actes moraux, préparatoires au crime, sont les provocations à ce crime, l'offre ou la proposition faite à un tiers de le commettre, le concert formé entre plusieurs personnes dans le but de l'exécuter en commun et les instructions données pour son exécution« — így szól Haus — és rögtön utána következik: »Les actes simplement préparatoires ne suffisent point pour constituer une tentative etc. (331. lap id. mű I. kötet.)

²⁾ Traité de droit pénal XXXVI. fejezet.

ez a bűntény nem létesül, sőt még csak kísérlet sem követetik el: úgy teljes lehetetlen azt mondani, hogy valaki a bűntényben (a mi nincs) közreműködik. A felbujtásban magában nincs büntetésre méltó, ha annak semmi eredménye nincs. A felbujtásnak külön büntetendő cselekménynek kellene lennie, és a nem sikerült felbujtás, mint kísérlet, csak ily föltétel mellett volna büntethető. Ámde a felbujtás önmagában a büntetőjog területén kívül áll. Ha valaki csak pusztá szándékkal bír, ha csak valamire elhatározza magát: senkinek nem jut eszébe ezt a szándékot és elhatározást önmagában büntető törvényekkel sujtani. Már pedig a felbujtó sem tesz egyebet akkor, midőn mást elhatározásra bír, mint közreműködik a szándék, az elhatározás megteremtésében. Ez a közreműködés tehát, mely semmi egyéb, mint a szándék, az elhatározás életre keltése, önmagában szintén nem lehet tárgya a büntetőjognak. Egészen más, ha az elhatározás elkövetési cselekményben nyilvánul. Ekkor már az eredmény a pusztá előkészületi cselekménnyel bíró felhívást felbujtássá alakítja, következőleg felelőség éri a tettért csak úgy, mint a tettet. Ezért azon fogalom-meghatározás szerint, melyet mi tettünk magunkévá, már világos kifejezésre jut, hogy a felbujtás fogalma a tettes által elkövetett kísérletet vagy bevégzett büntetendő cselekményt tételezván föl, a nem sikerült felbujtás büntethetősége ki van zárva. Kísérlet vagy teljes bűntény nélkül nincs felbujtás. Mi mihelyt felbujtásról beszélünk, szoros büntetőjogi értelemben nem gondolhatunk más értelmi közreműködésre, mint olyanra, melynek a külvilágban kísérletet vagy bevégzett bűncselekményt képező eredménye felel meg. Ha sem kísérlet, sem bevégzés nem eredménye az értelmi közreműködésnek: úgy büntetőjogi értelemben, a kifejezés terminologiai jelentésében tulajdonképen még használni sem volna szabad a »felbujtás« kifejezést.

A törvényben legalább, mely úgy határozza meg a felbujtás fogalmát, mint mi határoztuk meg, a felbujtó kifejezés mindig azt jelenti, hogy a felbujtási tevékenység kísérletre vagy teljes bűntényre vezetett. A magyar büntető-törvénykönyvben például a felbujtó kifejezésnek csak ez a jelentése lehet. A mi egyébiránt azokat az alakokat illeti, melyekben közönségesen nem sikerült felbujtásról szoktak beszélni, részemről három csoportba osztályozom. Az első csoportba sorozom az eseteket, midőn éppen nem sikerül a felhívónak a felhívottban bűnös szándékot és a bűntény elkövetésére vonatkozó elhatározást életre kelteni. Természetesen azt az esetet, midőn a felhívott látszólag

magát a bűntényre elhatározottnak szinleli, szintén ide sorozom. Ezek az esetek képezik tulajdonképen a szorosb értelemben vett nem sikerült felbujtást. A második csoportba tartoznak azok az esetek, a midőn a felbujtási tevékenység odáig halad, hogy a felhívott valóban a bűntény elkövetésének elhatározására indíttatik, de ennek daczára nem fog hozzá az elkövetéshez. Ezeket az eseteket az eredmény nélküli felbujtás nevével szokták megjelölni. A harmadik csoportba pedig azokat az eseteket sorolom, midőn a felhívó egy »omni modo facturus«-sal áll szemben, azaz: midőn a felhívott már előbb teljesen el van határozva a bűntény elkövetésére. A két első esetben föltétlenül büntetlenül marad a felhívó, kinek értelmi tevékenységét semmi eredmény sem követte, az utóbbi esetben azonban az értelmi bűnségély lehetősége éppen nincs kizárva.¹⁾

Valamint az elméletben, épp úgy a törvényhozásban is sokáig küzdött a nem sikerült felbujtás büntethetősége a büntetlenség követelményével, míg végre úgy látszik a büntetlenség elve diadalmaskodik. A német particularis törvények között sok volt olyan, mely a nem sikerült felbujtást vagy felbujtási kísérletet az úgynevezett bevégzett vagy be nem végzett kísérlet büntetésével sujtotta. Vagy még ennél is enyhébb büntetést rendelt alkalmaztatni. Ilyenek voltak több kisebb eltéréssel a braunschweigi törvény (37. §.), a württembergi büntetőtörvény (74, 77, 80. §§.), a badeni törvény (122. 128. §§.), az altenburgi törvény (30. 36. §§-ok), a thüringiai törvény (34. 28. §§-ok), az osztrák büntetőtörvény (9. §. 239.)²⁾, a szász büntetőtörvény (64. §. 2. bekezdés.) A svájci törvények közül is több bünteti a nem sikerült felbujtást. Így a freiburgi, solothurni stb.

Helyes álláspontot követnek a francia code pénal (60. §.), a belga büntetőtörvénykönyv (66. §.)³⁾ a német birodalmi büntetőtörvénykönyv (48. §.)⁴⁾ stb. és a lényeg-

¹⁾ Ezt az osztályozást találjuk Geyernél, mely mindenesetre kimeríti az úgynevezett nem sikerült felbujtás különböző alakjait.

²⁾ Már fentebb említettem, hogy az 1867-diki javaslatban is érvényesült a nem sikerült felbujtás büntethetőségének elve, a képviselőházi bizottság azonban ezt törölte.

³⁾ Meg kell itt említenem az 1875-diki julius 7-diki törvényt, melynek okául a Duchesne eset szolgált. E szerint a nem sikerült felbujtás is büntethető.

⁴⁾ A német birodalmi büntetőtörvény megtoldatott az 1876-diki novella által a (49. a. §.)-al, mely így szól: »Wer einen Anderen zur Begehung eines Verbrechens oder zur Theilnahme an einem Verbrechen auffordert, oder wer eine solche Aufforderung annimmt, wird,

ben helyes állaspontra helyezkedtek a porosz büntetőtörvénykönyv (34. §.), oldenburgi (31. §.), lübecki (32. §.), és általában a bajor büntetőtörvénykönyv is (54. §.), (az utóbbi törvény 56. §-a szerint az, a ki fölbérelt valakit valamely büntett vagy vétség elkövetésére, öt évig terjedhető fogház-büntetéssel büntethető akkor is, ha a fölbérelt egyén még csak kísérleti cselekményt sem követett el).

A mi 1843-diki javaslatunk is, utánozva a badeni büntetőtörvényt, mely egyik mintájául szolgált, mint kísérletet rendelt büntetni a nem sikerült felbujtást: »Midőn a felbujtó — így szól az 56. §. — mást valamely büntetnek elkövetésére az 51. §. a), vagy b), vagy d) pontja szerint reávétt, vagy csábított, vagy azt másnak parancsolta, ha azon büntett oly nemű volt, melynél a kísérletre is büntetést rendel a törvény, még akkor is kísérletért büntettetik a felbujtó, ha az, a kit felbujtott, azon büntettre még kísérletet sem követett el, de ilyenkor büntetése a bevégzésre rendelt büntetésnek, az első esetben csak egy tizedrészéig, a második esetben egy hatodrészéig, a harmadikban pedig csak egy nyolczadrészéig terjedhet«.

Az új magyar büntetőtörvény előkészítője igen helyesen cselekedett, midőn fölismerve a tudomány és a mai

soweit nicht das Gesetz eine andere Strafe androht, wenn das Verbrechen mit dem Tode oder mit lebenslänglicher Zuchthausstrafe bedroht ist, mit Gefängniss nicht unter drei Monaten, wenn das Verbrechen mit einer geringeren Strafe bedroht ist, mit Gefängniss bis zu zwei Jahren oder mit Festungshaft von gleicher Dauer bestraft.

Die gleiche Strafe trifft denjenigen, welcher sich zur Begehung eines Verbrechens oder zur Theilnahme an einem Verbrechen erbietet, sowie denjenigen, welcher ein solches Erbieten annimmt.

Es wird jedoch das lediglich mündlich ausgedrückte Auffordern oder Erbieten, sowie die Annahme eines solchen nur dann bestraft, wenn die Aufforderung oder das Erbieten an die Gewährung von Vortheilen irgend welcher Art geknüpft worden ist. Neben der Gefängnisstrafe kann auf Verlust der bürgerlichen Ehrenrechte und auf Zulässigkeit von Polizeiaufsicht erkannt werden.

A kormányjavaslatban az 1875. július 7-diki belga törvény jelöltetett meg mintául. A javaslat élénk vitát keltett, mind a képviselőházi bizottságban, mind a házban. Különösen hangsúlyoztatott, hogy a nem sikerült felbujtás büntetlenségének rendszerével való szakítást jelent a tervezett szakasz. A legalaposabb érvelések elhangzottak, a többség megszavazta a szakaszt s most már ott díszleg ez a német birodalmi büntetőtörvénykönyvben, mint a büntetőjogi reactio egyik legeclatansabb bizonyossága. Alig volt érdekesebb vita, mint a német Reichstagnak e szakasz körül kifejtett vitája, (Geyer a Holtzendorfféle vállalatban a IV. kötet 148. lapján szól a kérdéstről, továbbá Meves Commentárja 328. lapon, Schwarze: »Ergänzungen zum Commentar« 9. lap — de érdekes maga a képviselőházi bizottsági jelentés is).

törvényhozások helyes irányát, teljesen szakított ebben a kérdésben az 1843-diki javaslattal.

VIII. Amde nagyon tévedne, ki azt hinné, hogy akár a magyar törvényben, akár a francia, belga, porosz, oldenburgi, stb. szóval azokban a törvényekben, melyek szerint a nem sikerült felbujtás nem büntetetik, annak az értelmi tevékenységnek, mely mást bűntényre ösztönöz, de ezen ösztönzés (felhívás) minden eredmény nélkül marad, következetesen és minden körülmény között büntetlenség van biztosítva. Mert igen sok eset van, melyekben másnak felhívását valamely büntetendő cselekményre mint külön büntetendő cselekményt — *delictum sui generis* — azok a büntetőtörvények büntetik. Ilyenek a nyilvános felhívások, ilyen a csábítás hamis tanuzásra, a kihívás párviadalra, a katonáknak szökésre vagy a behívási parancs iránti engedetlenségre és a hadkötelezetteknek e kötelességek megszegésére csábítása, a közhivatalnok megvesztegetése stb. Az elv tehát, hogy valakinek felhívása valamely bűntényre büntetlen, ha azt eredmény nem követi, csak is általános, mely alól számos kivétel van. Maga a gondolat, hogy a külső eredmény nélkül maradt értelmi tevékenység büntetlen, nem nyert kizárólagos polgárjogot a büntetőjog területén. Csak általánosságban érvényesült az elv, hogy a nem sikerült felbujtás büntetlen — de ugyanazon fajú értelmi tevékenységet, tekintettel bizonyos viszonyokra és intézményekre, vagy tekintettel a felhívási módra, már a büntetőtörvény különös része — mint *delictum sui generis* — bünteti. Senki sem tagadhatja, hogy elméletileg e rendszer ellen kifogásokat lehet tenni. A mely büntető-törvénykönyv a nem sikerült felbujtást büntetlennek nyilvánítja: csak akkor jár el következetesen, ha ezt az elvet érvényre emeli a büntetőtörvény egész területén. Ha igaz az, hogy a büntetlen előkészület körén nem megy túl az, ki mást bűntényre eredmény nélkül csábít: akkor ennek az elvnek igaznak kell lenni mindig és minden körülmény között, és büntetlennek kell maradnia akkor is, ha valaki mást hamis tanuzásra, a behívási parancs iránti engedetlenségre stb. csábít. Es bátran lehet kérdezni, ha büntetőjogi elv követeli, hogy büntetlenül maradjon az, a ki egy banditát gyilkosság elkövetésére eredménytelenül hív föl, akkor ha a hamis tanuzásra fölhívó büntetéssel sújtatik, miképen egyeztethető ez össze azzal a büntetőjogi elvvel?

Erre mindenesetre igen nehéz elméleti szempontból a válasz. Az, hogy az egyiket fölbujtásnak nevezzük, a másikat felhívásnak, az, hogy az utóbbit *delictum sui generis*-kép

büntetjük: úgy hiszem nem oszlathatja el a következetlenség kifogását. A tény az, hogy bizonyos bűntényekre felhívhatók valakit a nélkül, hogy büntetés érjen, más bűntényekre pedig a legegyszerűbb felhívás büntetést von maga után. Geyer éles támadást intéz az európai büntetőtörvények ez általánosan elfogadott kivételei ellen. A bűntényekre való nyilvános felhívások büntethetősége — úgy mond — ellenkezik a törvénykönyvek¹⁾ általános rendszerével, és ez semmi egyéb, mint a rendőri felfogásnak átültetése a büntetőjog területére. A nyilvános fölhívások büntetésének eredete államrendőri szempontokra, de különösen a szabad szótól való arra a félelemre vezethető vissza, mely törvénykönyveinket a kivételes intézkedések egész seregével torzította el. Az ilyen kivételes intézkedések nem helyeselhethők, még pedig nem csak azért, mert az eredmény nélkül maradt felbujtást büntetik, hanem azért is, mert homályosak. Ha az illető törvények azt mondják, hogy a »felhívó úgy tekintendő, mint részes« vagy »mint felbujtó« büntetendő, ha a felhívásnak eredménye lett: ebből világosan következik, hogy a törvény a felbujtás büntetését kívánja alkalmaztatni, holott a felbujtás minden kelléke nem is forog fönn. Geyer mindenestre következetes is, szabadelvű is, de feledni látszik, hogy a társadalmi és állami jogrend védelmének egyik leghatályosabb eszköze a büntetőjog és büntetőtörvény a következetességen és szabadelvűségen kívül más célokat is tartozik szolgálni. És más részről csekély fontosságot látszik tulajdonítani a nyilvános szó hatalmának. Pedig a szó, az eszme hatalmát tanítja a történelem minden lapja. Mint lánczszem fonódik össze az emberi társadalom és az eszmék világa, s hol gyorsabb, hol lassabb folyamatban átfut az egész emberiségen. Nagy tettek rugói az izgató, gyújtó szavak. Lelkesedést, rajongást kelt föl az ihlett szónok. A költő, művész és az író műve fölkorbácsolhatja a jó és rossz szenvedélyeket egyaránt. A meddig egyik ember eszmevilága a másikra hat, a míg a szónok ereje egy egész tömeget fegyverre szólíthat, míg Danton és Robespierre szavára ezrenként válnak gyilkosokká, míg Michel Lujza szavaira lángba borítják a gazdagok palotáit, míg egy proclamatióra trónok dőlnek össze: addig az állam nem csak a vad erőszak ellen fogja magát oltalmazni, hanem azon veszélyek ellen is védi magát, melyek az állam és társadalom alapintézményeit

¹⁾ Itt azokat a törvénykönyveket érti, melyek a nem sikerült felbujtás büntetlenségének rendszerét követik.

bizonyos eszmék nyilvános terjesztése által fenyegetik. Nem nyomhatja el a szabad állam a szabad szót. Minden, a mi nagy van ezen a világon, minden, a mi az emberiség haladásában fordulópontot képez: a vélemény, a gondolat szabadságának gyümölcse; de »lelkcsüljön a törvényhozás és a társadalom bármikép az eszme, a gondolat, az érzellem közlésének szabadsága mellett: azt a kötelességét — mondja igen szépen büntetőtörvényünk előkészítője — nem tagadhatja meg, hogy a megállapított jogrendet a romboló eszmék izgató terjesztése ellen, a szabadságot a féktelenség ellen, a családöt a vad ösztönök szabad csapongásának tana, a tulajdont a rablás elve, az erkölcsöt az erkölstelenség állítólagos joga és doctrinája ellen megvédje.« (Löw, anyaggy. II. kötet .165. lap.) Ime itt vannak kifejezve az okok, melyek az államot arra indítják, hogy büntetéssel sujtja azt, a ki valamely gyülekezeten nyilvánosan, szóval, vagy a ki nyomtatvány, írat, képes-ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által büntett vagy vétség elkövetésére fölhív, a ki ezen a módon a törvény, a törvényes rendelet, meghagyás vagy határozat ellen engedetlenségre egyenes felhívást intéz, a ki ugyanezen módon valamely osztályt, nemzetséget vagy hitfelekezetet a másik ellen gyűlöletre, és a ki a tulajdon vagy a házasság jogintézménye ellen izgat, a ki az állam alkotmányos formáját, a törvény kötelező erejét megtámadja stb.

Kétségen kívül az okosság követeli, hogy ezek a felhívások már akkor büntetéssel sujtassanak, midőn még eredményök nincs; hisz ha az állam addig várna, míg a felhívás eredményre vezet: esetleg már nem lenne az államnak hatalma a védelemre. Ha az alkotmányos formát megváltoztatják, ha a törvénynek nincs kötelező ereje: akkor már késő az alkotmányos formát és a törvényt védeni. Van egy köre a büntetendő cselekményeknek — ezek az állam elleni, helyesebben: társadalom elleni közvetlen vagy közvetett politikai büntettek — melyeknél eredményről, bevégzésről beszélni a szó tulajdonképi értelemben nem lehet, és még sem képeznek kísérletet. »Nem képeznek kísérletet — mondja Carrara — habár szerzőjük nem érte is el végcélját (az eszmei tárgyiasságot), melyre bűnös cselekménye kizárólag irányult. Az állami kormányzatot nem forgatták föl; a közerkölcs nem romlott meg; a polgárok hitét nem rombolták le, nem ítélték el az ártatlant, s nem mentették föl a bűnöst, a pártolásban részesített büntetett nem menekült a büntetéstől; a hatóság nem volt kénytelen engedni az erőszaknak; a közhatósági közegek nem voltak

kénytelenek abban hagyni föladatuk teljesítését; nem jött létre igazságtalan ítélet, a hamisítók nem nyertek a hamis pénzen. Szóval azon czélok közül, melyeket a büntettek magok elé tűztek, egyik sem valósult meg. Büntetők mégis teljes, mert a közkár ténylegessége annak az elvont jognak megsértéséből áll, melylyel minden polgár bir arra nézve, hogy az állami hatalom, a vallás, a közerköles, igazságszolgáltatás, közhatóság és a közhitel tiszteletben tartassék.» Ha szabad, sőt kell is bevégezettnek tartani ezeket a büntetteket már akkor, midőn a szó közönséges értelmében bevégezésről szó nincs: úgy levonva a tanulságot Carrara okoskodásából, nem fogjuk kárhoztatni a polgáriarsult világ összes büntető-törvénykönyveit azért, mert már keletkezésök első percében védelmi álláspontra helyezkedtek az állam alapjául szolgáló intézmények rombolását aláaknázó tanok, izgatások, lázítások ellenében, és nem engedik nagyra nőni azokat a veszélyeket, melyek az állam- és társadalom-ellenes eszméknek nyilvános terjesztéséből, a szenvedélyeknek az állam alapintézményei elleni fölkorbácsolásából származhatnak.

És talán Geyernek, a kinek kifogását a szoros doctrina szempontjából különben éppen nem tartom alap-nélkülinek, azt is válaszolhatjuk az említett kivételes intézkedések védelmére, hogy, míg a nem nyilvános felhívással csak egykét ember elhatározását akarja a felhívó életre keltetni, a nyilvános felhívások, a törvény elleni engedetlenségre, a fagyűlöletre stb. szánt izgatás a tömegnek szólanak, és a valószínűség a mellett szól, hogy a tömeg fogékonyabb a szenvedély által sugallt eszmék befogadására, és könnyebben át- és átjárja a nyilvános szó és nyomtatott irat az agyat, mintha valaki titokban fölkeres valakit és bűnös tervének megnyerni igyekszik. Ha ez nem áll reá a tervezett büntettre: a veszély már nem fenyegeti a közérdeket, mindaddig, míg új felbujtási tevékenységgel másnak elhatározását nem igyekszik életre keltetni a büntény gondolatát lelkében hordó ember; de a szószerk szava vagy az ujságcizikk vagy a falragasz a sokaságot ingerli, és nem tudja senki, nem tudhatja, kinél és mily perczben fog megfogamzani a törvényteleniségre izgató szó. Látszólagos nyugodtság követheti közvetlenül az állam és társadalom alapjait ingató tanok közzétételét, de ez a nyugodtság csak előjele lehet a visszafojtott vihar kitörésének. Engedje-e az állam és társadalom, elméleti következetességek kedvéért, maga fölé zúdulni az elsőpró vihart, vagy erélyét éreztesse a jogrend, a nagy társadalmi érdekek védelmében?

A doctrina akár büszke önérzettel is tekinthet le arra a következtelenségre, hogy mindennemű eredmény nélküli felhívásnak nem jutott a nem sikerült felbujtásnak biztosított büntetlenség osztályrészeül; de az étellel számoló törvényhozás e megvetéssel nem sokat gondolhat. A cél, az állami és társadalmi jogrend föntartása, még az elméleti következtelenség árán is, elérendő. Túl vitt logikai következetességgel csaknem minden elvet ad absurdum lehet vinni. És elmondhatjuk, hogy az elmélet legkiválóbb férfiai, midőn arról volt szó, hogy egy államnak, hazájoknak büntetőtörvényt készítsenek, nem hagyták magokat a cathedra következtelenségi vádjával megfélemlíteni, s ha általában a nem sikerült felbujtás büntetlenségének elvét föntartották is, nem hagyták ki az eredménytelenül maradt, de büntetthez célzó nyilvános felhívásokat a büntetendő cselekmények közül. Haus, a kinek a belga büntetőtörvényre, Glaser, a kinek az osztrák büntető-törvényjavaslatra oly kiváló befolyásuk volt, nem féltették elméleti tekintélyök nymbusát, azért, mert a nyilvános felhívásokat mint büntetendőt illesztették a törvényjavaslatokba. Az élet követelményei feledtették velök a szobabölcseesség kíváncsalmait

Természetesen a föladat nem könnyű. Ha az állam hatalmi befolyását a szabadság rovására nem akarja érvényesíteni: úgy gondosan kerülnie kell minden túlzást, mert csak egy hajszál választja el ezen a téren az alkotmányos rendtől az absolutismust, a szabadságtól az anarchiát. A feladat nehézsége azonban nem ok arra, hogy az elől a szabadoosság törvénytelen zavarába hátráljunk vissza.

Geyernek azt a megjegyzését már komoly figyelembe kell venni, hogy a felhívó, ha felhívása eredményre vezetett, úgy büntettetik mint a felbujtó, holott azok a kellékek, melyek a felbujtáshoz kívántatnak, nincsenek is együtt. Ebben tökéletesen igaza van Geyernek. Még azt is kérdés tárgyává tették a tulzók: vajjon a felhívás és az elkövetett büntett vagy vétség között okozati összefüggésnek kell-e lenni?

Oppenhof például nem is kíván közvetlen okozati összefüggést, sőt még az sem szükséges szerinte, hogy a tettes a nyilvános felhívásról tudomással birjon, elég, ha a tett a beszéd által előidézett általános izgalom következménye. Mi az ilyen magyarázatot nem tesszük magunkévá. Ha a felhívó, eredmény esetében, úgy büntettetik mint a felbujtó: úgy azok a kellékek, melyek a felbujtást alkotják, lehetőleg szükségesek az eredményes felhívás esetében is. Feltételei kapcsolatnak mindenesetre kell létezni a tett és a

felhívás között. Determináló hatást természetesen nem követelhetünk, mert különben az eredményes felhívás alig volna büntethető. Törvényhozási szempontból meg kell jegyeznünk, hogy a tételes jog a felbujtást az eredményes felhívástól éppen az által különbözteti meg, hogy amott determináló hatást tételez fel, itt pusztán összefüggést követel.

Eddig főképen azokkal a kivételekkel foglalkoztunk, melyek a nyilvános felhívások tekintetében birnak jogosultsággal azon általános elv alól, hogy a nem sikerült felbujtás nem büntetendő. Kérdés tárgyát képezheti, mivel indokolják például a hamis tanuzásra, hamis esküre stb. való csábítás büntethetőségét? Mondjuk ki őszintén — a mit egyébiránt már fentebb is kifejeztünk — hogy tiszta opportunitási okok azok, a melyek miatt minden polgáriassult büntető-törvénykönyv ezeket a felhívásokat bünteti. A tanuszerzés, hamis eskük veszélyes machinatióit akarja a törvény idejekorán sujtani, és nem akarja összetett kezekkel nézni, mikép keres a földhöz ragadt szegénységgel és kétségbeeséssel küzdő nyomorultak vagy a megátalkodott gonoszok között jó pénzért tanukat a lelkiismeretlen, elvetemedett ember? Nincs büntető-törvénykönyv, mely, ha a nem sikerült felbujtást általában büntetlennek állítja, a külön büntetendő cselekmények közé föl ne venné a »subornatio testium«-ot. A különösen veszélyes tanuvásárlás vagy fogadás gyakran üzletszerűségig emelkedő machinatiói indították a törvényhozásokat arra, hogy az egyszerű és minden eredmény nélkül maradt felhívást is büntetéssel sujtsák.

Az elvi következetesség szempontjából egy szóval sem akarunk e rendszer mellett védekező álláspontot elfoglalni. Mert ha igaz a nem sikerült felbujtás büntetlenségének tana: akkor ezen elvnek igaznak kell lenni akkor is, ha valaki tanút keres stb.

A mivel védeni lehet a nyilvános felhívások tekintetében tett kivételeket, t. i. az elkövetési mód különbségével: azt nem lehet fölhozni a tanuszerzésnél és a többi hasonló cselekménynél. Itt nincs más érv, mint a közveszélyesség. Csakhogy a ki lopásra, rablásra, gyujtogatásra, gyilkosságra csábít valakit: a mellett is fölhozható a közveszélyesség érve. Hogy ebben ellenmondás van; hogy e ponton a nem sikerült felbujtás büntetlenségének gondolata vereséget szenved: azt nem tagadhatja senki. De még hosszú idő kell ahhoz, hogy a nem sikerült felbujtás gondolata teljes mérvben érvényesülhessen. A rendőri elemtől teljesen meg fog már akkor tisztulni a büntetőjog területe, midőn a nem sikerült felbujtás gondolata, következményeivel együtt, elismerésre

talál! A megszokottság és hagyományok kötelekeiből nem oly könnyű szabadulni. De ha igaz a nem sikerült felbújtás büntetlenségének gondolata, — a mint meggyőződésünk szerint az — akkor ez az igazság a büntetőjog egész területén érvényesülni fog, mert az igazságnak nem szabad tartósnia alaptalan vagy tulzott félelemből származó opportunizmus alku-tárgyául szolgálni. Különösen nem szabad Duchesne szakaszokkal megtölteni a büntető-törvénykönyveket! ¹⁾

¹⁾ Az elméletben rendszerint nem sikerült felbújtással kapcsolatosan szokták tárgyalni az úgynevezett »agent provocateur«-ök büntethetőségének kérdését. Különösen behatóan tárgyalja ezt a kérdést Glaser a *Gerichtssal* 1858-diki évfolyamában, mely értekezés a »Kleinerne Schriften« első kötetében is megjelent.

Hasonlóképen behatóan foglalkozik ezzel a kérdéssel az »Eco dei Tribunali«, a »Gazetta dei Tribunali« 61., 62. száma és 718., 721. és 755. száma az 1857. évről. A kérdés lényegét az képezi, lehet-e felbujtónak tekinteni azt, a ki más büntény elkövetésére rábír, de azon szándékkal, hogy az illetőt azonnal elfoghassa és az igazságszolgáltatás kezébe szolgáltatassa? A fölbujtó fogalmának lényeges alkatelemét képezi a szándékosság, az akaratnak a büntényül ismert cselekmény elkövetésére irányzott elhatározása. Ez a szándék az »agent provocateur«-nél rendszerint nem fordul elő. A mit ő elérni akar, az legfőjebb a büntetendő cselekmény alaki bevégezése (p. apprehensio a lopásnál), nem pedig az anyagi bevékezés (p. nem vagyoni hátránya a meglopottnak), annyit mindenesetre akar, hogy az elcsábított legalább kísérletet kövessen el, hogy azután ő tanúk jelenlétében tetten kap hassa és a büntetésnek kiszolgáltatassa. Bármilyen hitvány, aljas indokok vezessék is az »agent provocateur«-t, mégis fölbujtásról nem lehet szó, mihelyt hiányzik a szándékosság. Ámde ha oly eredmény következik be, melyet előre láthatott: úgy gondatlanságért mindenesetre felelősségre vonandó. P. valakit felhív ölésre és ez elköveti a gyilkosságot. A felhívó, daczára hogy csak azért hívta fel az illetőt, hogy a kísérleti stadiumban elfoghassa: mégis vétkes emberölésért felelősséggel tartozik. Természetesen, hogy az »agent provocateur« büntetlensége csak addig terjed, a meddig nem kívánja egy harmadik személy sérelmét. Ha például A. arra csábítja B.-t, hogy meggyalázó kifejezéseket használjon C. ellen, és a célja az, hogy C.-nek becsületsértési kereset indítására alkalmat adjon, akkor mindenesetre büntetendő. Vagy ha testvér a testvért arra csábítja, hogy atyját ölje meg, és a cél az, hogy mind a gyilkos, mind a meggyilkolt után örököljön: nem férhet kétely a büntethetőséghez. Hasonlóképen a hol az alaki és anyagi bevégezést tárgyuk eszmeiségénél fogva elválasztani nem lehet, p. isten káromlásnál, az »agent provocateur« nem menekülhet a büntetés alól.

Glaser következőleg okoskodik ebben a kérdésben: Ha valaki más valóban büntény elkövetésére akart reábirni, nem marad büntetés nélkül akkor sem, ha célja az volt, hogy a felbujtott ellen a büntetést kimérhessék. E végcél nem menti a felbujtót, valamint a cél nem menti a tettet. Föltéve azonban, hogy a felbujtónak csakugyan nem volt más célja, mint az államnak és társadalomnak a büntetés leálczázásával szolgálatot tenni: még akkor sincs ok arra, hogy ő a büntetés alól ily esetekben meneküljön, mert a cél nem szentesítheti az alkalmazott eszközöket, és a társadalomnak nagyobb érdeke

7. §. (*A felbujtás túllépése. Excessus mandati.*)

Elméletünk és tételes jogunk szerint a részesség tenge-
lyét a tettes által elkövetett cselekmény képezi. Tettesség
nélkül nincs felbujtás, nincs segély, szóval nincs részesség.

az, hogy a bűntények el ne követtessenek, mint az, hogy a büntet-
test büntetés érje.

Más kérdés azonban, hogy minden ily eset felbujtásnak tekin-
tendő-e? A hol a felbujtáshoz szükséges szándékosság hiányzik: ott
nincs felbujtás. A hol a körülmények a mellett szólnak, hogy a fel-
bujtó nem akart valóságos sérelmet előidézni, és célja csak az volt,
hogy elfoghassa az illetőt: ott felbujtói szándékosságról szó sem lehet.
Ámde nem kell-e azért büntetni, hogy kísérletet követett el, miután
kétségen kívül a kísérleti cselekménnyel a felbujtott már megsér-
tette a törvényt? Erre a kérdésre azt válaszolja Glaser, hogy a kísér-
let lényege éppen az, hogy véletlen okok akadályozzák meg a bevég-
zést. Itt pedig a felbujtó saját akaratával akadályozza meg a bevég-
zést. — »Überhaupt lässt es sich — mondja végül — will man bei
Beurtheilung der Thätigkeit des Anstifters nicht jedes festen Inhalts-
punktes sich begeben, auch nicht vermeiden, dieselbe unter den Ge-
sichtspunkt des strafbaren Versuches zu bringen; er hat in der That
nur etwas unternommen, woraus nach seinem Vorhaben die Vollen-
dung des Verbrechens entspringen sollte. So wenig nun aber beim unmit-
telbaren Thäter Versuch angenommen wird, wenn er bei einem (schein-
baren) Versuchssact die Absicht nicht hatte, dass aus seiner Thätig-
keit der volle objective Thatbestand des Verbrechens entspringen
solle, so wenig kann dies beim Versuch durch Anstiftung der Fall
sein. — Wenn ferner Jemand zu der Zeit wo er einen Anderen
anstiftet, wirklich den vollen Dolus in sich trägt, nachher, von Reue
ergriffen, den vom Angestifteten bereits gesetzten Versuch mit Erfolg
aufhielt, so ist nie gezweifelt worden, dass die Grundsätze, nach
welchen der freiwillige Rücktritt den Versuch straffos macht, auch
auf den Anstifter Anwendung finden. Wie sollte nun derjenige ges-
taft werden können, der den Dolus gar nicht erst aufzugeben braucht,
weil er sich von Anfang an das vorgesetzt hat, wozu der Andere sich
erst nachträglich entschliesst?« Így Glaser.

Az eset, a mit a majlandi Gazetta dei Tribunali (1857. 61. és
62. szám) Eco dei Tribunali (718., 721., 755.), Allgemeine österr. Ge-
richtszeitung oly élenken beszéltek meg, a következő: »Z. feladatul
tűzte ki magának, hogy néhány embert, a kik a személy- és vagyon-
biztosságot a vidéken nyugtalanították, a nélkül, hogy tetten kapat-
tak volna, az igazságszolgáltatás hatalmába keríti. E cél elérhetése
végett egy malomban elkövetendő rablási tervet készített és ezt az
illetőkkel közölte, kik azonnal hozzájárultak. Ő az elkövetést külön-
böző módon előmozdította. A megjelölt éjszakán a kitűzött helyen
társaival megjelent és a már előbb értesített csendőrség abban a pil-
lanatban fogta el őket, midőn a malom tulajdonosát fegyverrel kezök-
ben pénzének átadására szólították fel.

Z.-t az első folyamodásu bíróság, mint értelmi bűnszerzőt és
segédet, a büntetőtörvénykönyv 5. §-a alapján marasztalta el. »Es kann
ihn — mondja az indokolás szórul-szóra — von der Verantwortung
nicht befreien, dass er selbst von vornherein die Mittel vorbereitet
hat, wodurch die vollständige Ausführung des Raubes verhindert

A részesség, következőleg a felbujtás fogalma is, a tettes-séghez tapad. Ez határozza el, ki miben részes. Ha nincs tetteség, akkor nincs, a miben bárki is részes lehet. Abban részes mindenki, a mit szándéka szerint más végrehajt. Ha nem hajt végre semmit, vagy ha többet

wurde; denn es ändert sich nichts daran, dass das Verbrechen auf seinen Antrieb unternommen wurde, und somit die Schuld der physischen Urheber auch auf ihn zurückfällt. Hatte er auch, indem er den Plan vorschlug, dabei den Zweck vor Augen, seine Genossen der Justiz in die Hände zu liefern, so wollte er sie doch bestimmen, einen Raub zu unternehmen und man kann auch mit Rücksicht auf die Zahl und die Waffen der Angreifer und die übrigen Umstände des Falles nicht sagen, dass er die Vollbringung unmöglich gemacht hätte.«

A főtörvényszék Z.-t fölmentette. »Sein Verhalten — mondja az indokolás — trage zwar objectiv das Gepräge der intellectuellen Urheberschaft; allein so entschieden man es, gleichviel welches Motiv ihm zu Grunde liege, missbilligen und tadeln müsse, bleibe es doch der gesetzlichen Strafsaction durch den Abgang des Vorsatzes entzogen, da der Angeklagte nicht die wirkliche Ausführung eines Raubes im Sinne hatte, sondern vielmehr Alles that, um sie unmöglich zu machen.«

Ezt az ítéletet a bécsi legfőbb ítélőszék 1857. márczius hó 24-én 2496. sz. alatt indokaiból helybenhagyta.

Ezt a judicaturát Glaser a következő megjegyzésekkel kíséri: »Az előbb mondottak szerint könnyű belátni, hogy Z. fölmentése teljesen igazolt. Igazolt pedig a nélkül, hogy annak indokolásában abba a tételbe kapaszkodjunk, hogy az értelmi bünszerzőt akkor nem éri büntetőjogi felelősség, ha szándéka arra volt irányozva, hogy a fizikai szerző elfogatását és megbüntetését eszközöltethesse. A rablás büntette lényegileg a vagyonjog ellen irányzott büntett, a személy megsértése csak a büntett jellegét határozza meg közelebből és az ugyanazonnemű büntettek között levő helyet jelöli ki. A rablás büntetével összekötött malum a törvény értelmében akkor forog fön, ha a tettesnek sikerült az idegen dolgot hatalmába keríteni. A ki máson erőszakoskodik, de nincs szándéka az idegen ingó dolgot elsajátítani, vagy a kinek ugyanez szándékában van, de esze ágában sincs vagyoni károsodást előidézni, a ki p. a dolgot csak megfogja, hogy erejét mutassa, vagy elveszi, de azért, hogy ismét visszaadja, nem lesz rablásban bűnös, habár a törvény a személy ellen megkezdett erőszakoskodást bevezetett büntettnak tartja, föltéve: hogy idegen ingó tulajdon elvételének szándéka járul ahhoz. De értelmi bünszerző sem lehet a rablásban az, a ki nem akarja, hogy a büntetttel összekötött malum — az idegen ingó dolognak a személyesen védekezőtől való elvonása — bekövetkezzék. Z. vádlottnál pedig ez az eset fordult elő. Ó minden előítézkedést megdönt, hogy a megtámadottat vagyoni hátrány ne érje, a mint tényleg nem is érte.«

Hogy az »agent provocateur«-féle felbujtásokat erkölcsi tekintetben el kell itélnünk, az természetes. Glaser sem használ erre sze-
 libebb kifejezéseket, mint »verächtliches, unwürdiges Manöver«-nek nevezi. . . . »die Behörden — folytatja — im Interesse der öffentlichen Moral es unbedingt vermeiden müssen, solche Kunststückchen zu veranlassen«. Carrara pedig így szól: »De Titium azért hini fel büntett

hajtott végre mint a mennyi a részes akaratában és szándékában vagy tudatában volt, vagy egészen mást hajt végre: úgy a *semmi*-ben épp oly kevésbé lehet részes valaki, mint a *több*-ben vagy a *más*-ban, a mi szándéka körén annyira kívül állt, hogy az elkövetett *több* vagy más még gondolatában sem

elkövetésére, hogy a hatóságnak följelentve, tönkre tétessék, sátáni dolog, ha magánember követi el. Midőn pedig a kormány ügynökei politikai célból teszik ugyanazt, gyalázatos aljasság. S mégis!»

Érdekesen fejtegeti az »agent provocateur« kérdését Kohler (Studien aus dem Strafrecht I. kötet 121. és következő lapok). A ki csak kísérletet akar elkövetni, azaz csak oly tevékenységet akar kifejteni, mely a kísérleti stadiumban megállt: annak nincs delictuosus szándéka. Ezért az agent provocateur nem büntethető, ha csak kísérletet akar elkövetetni azért, hogy tetten érhesse a tettest. Igaz, hogy az esemény az »agent provocateur« fejére nőhet. Minden óvatosság daczára, a kísérlet határán átsaphat a tett, de akkor is ez csak gondatlanság leend és nem szándékos cselekvés.

De előfordulhat, hogy a provocatio folytán bevégzett cselekményt követ el a tettes, és mégis büntetlen marad. Ez áll különösen a célzat-büntényeknek. A tényleges elkövetés még magában a büntényálladékok ezeknél a cselekményeknek nem alkotja. Ezekhez szükséges még egy messzebb menő kellék: a célzat. Így lopásnál az egyszerű elvétel nem alkotja a tényálladékokat. Ehhez szükséges az eltulajdonítási célzat. Csalás, zsarolás kellékeit képezik a jogtalan vagyoni haszon. Hamis pénzek készítése csak akkor büntény, ha forgalombahozási célból készülnek, a méreg alkalmazásához szükséges az egészség-megrontási célzat. Az »agent provocateur« a második mozzanatot nem akarja, ő csak az első mozzanattal akarja bevégzettetni a cselekményt. (Talán mondhatnók, pusztán alakilag kívánja a tényálladékok megvalósítani minden tartalom nélkül.) A hol az első mozzanattal a dráma, melyet a jogrend büntetendőnek tart, véget ér: ott az »agent provocateur« mint tettes büntetendő. A ki valakit felbujt, hogy B-t ölje meg, hogy az agyonütöttek véres fejével álcázza le a tettest, ez maga is a gyilkosságban bűnös. De ez túlmegy az »agent provocateur« sferáján. Ez inkább kevesbíteni akarja a jogsértéseket, nem pedig szaporítani. Ezért neki mindig büntetlenül kell maradnia, ha valakit csak a kísérlet studiumáig visz vagy a dráma első mozzanataig. »Sofern aber eine Verletzung der Rechtsordnung — mondja szóról-szóra Kohler — schon in sich abgeschlossen ist, ist sie kein geeigneter Ziel des Agent provocateur; das Ziel wäre Delict und das Wollen des Zieles ein Wollen des Delictes.«

Természetesen az utóbbi tétel akkor is érvényesül, ha a bűntény első mozzanata minden további célzat nélkül »delictum sui generis«, és a hozzájáruló célzat egyik vagy másik irányban csak minősítő körülmény. Ily esetben az »agent provocateur« az egyszerű bűntényben bűnös, mert a célzatot megvalósítani nem akarja, sőt inkább meghiusítani óhajtotta. Így van ez a biztosítási csalással. H. az »agent« gyújtogatást provócal. Ez beszámítandó neki, habár a családi célzat nem is, a mennyiben ezt meghiusítani akarta. Az »agent provocateur« azzal a segéddel hasonlítható össze, a ki a bűntényre alkalmatlan eszközöket ajánl abban a hiszemben, hogy így a bűntény nem sikerül.

Érdekesen fejtegeti Kohler az »agent provocateur« megfordított esetét is. Ez az, ha a felbujtó felbujtói szándékkal cselekszik, a tet-

fordult meg. Az ember nem pusztán mechanikai eszköz a felbujtó kezében, melyet ha egyszer mozgásba hozott az akaraterő, akkor a külvilágban előidézett változásokért a felelősség azt terheli. Az ember szabad lény, akarattal és önelhatározással van fölruháza, ki szolgálatot tehet mások akaratának, szándékának, alávetetheti szellemi és fizikai erejét mások cél-

tes azonban csak színleges akarattal bír. A tettes kísérleti cselekvényével csak compromittálni akarja a felbujtót vagy éppen lealézni. Itt közel fekszik a gondolat, hogy a quasi felbujtót úgy tekintsük, mint alkalmatlan eszközt és a felbujtót alkalmatlan eszközzel működő tettesül.

Ámde ez a felfogás elhibázott volna. A pseudo-tettes nem alkalmatlan eszköz, hanem oly alkalmas, mint általában az ő fajtabeli emberek az illető büntényre alkalmasak. Más valami hiányzik. Hiányzik a tettesnek büntetőjogiilag minősíthető cselekedete. Hiányzik a felbujtó által felkeltett indító okok alapján álló cselekvés. Hiányzik a felbujtó hatása és a tettes cselekvénye között létező oki összefüggés. A felbujtott színleges cselekvényeit nem lehet a felbujtó cselekvényének tartani. A felbujtó terhére pedig csak az esik, mely az általa mozgásba hozott pszichikai okságnak következménye. Ennélfogva a szóban levő esetben nem alkalmatlan eszközzel elkövetett kísérleti cselekvény forog fenn: hanem nem sikerült felbujtás, eredmény nélküli előkészületi cselekmény. »Es ist also nicht so — mondja Kohler — als ob der Anstifter einen Stein hervorholen wollte und aus Versehen, an Stelle dessen mit einem unschädlichen Balle werfen würde; es ist vielmehr so, als ob es ihm nicht gelänge den Stein herauszuholen und dieser nun von einem Dritten, ohne Wissen der Anstifters, ergriffen und nach irgend einer anderen Richtung geschleudert würde.«

Liszt az »agent provocateur« kérdéséről így nyilatkozik:

Valamint nincs felbujtási kísérlet: épp úgy nincs felbujtás kísérlete. Úgy a felbujtónak, mint a tettesnek szándékukat az elkövetésre (Ausführung) kell irányozni. Ha ez a szándék nincs meg a tettesben (p. meg akarja próbálni, hogy a hamis kulcs kinyitná-e a zárt) akkor büntetendő kísérlet egyáltalában nem forog fenn. He pedig ez a szándék nincs meg a felbujtóban (például ez azt akarja, hogy a tettest a kísérleten tetten érjék), akkor felbujtásról nem lehet szó.

Az úgynevezett »agent provocateur« tehát csak akkor büntethető, ha a tettest bevezetett büntény elkövetésére bírta rá, hogy így a büntetést a tett következtében kiszabhassa ellene.

Meyer Hugó és Geyer a formális és materialis bevezetés között különbséget tesznek. Úgy mint Kohler.

Olshausen büntetendőnek tartja az »agent provocateur«-t akkor is, ha kísérletet követett el a felbujtót. »Auf das Motiv des Anstifters, den von ihm verfolgten Endzweck kommt es für den Thatbestand der Anstiftung auch da, wo das Gesetz dieses ausnahmsweise (313. §.) berücksichtigt, nicht an, sondern ist dieses nur für die Strafzumessung erheblich« — így okolja meg Olshausen nézetét.

Érdekesen fejtegeti az »Agent provocateur« kérdését Vargha Ferencz kiváló büntetőjogászunk (Jogi Szemle 1892. 8. sz.) és arra az eredményre jut, hogy az »agent provocateur« mindig felelősségre vonandó, ha a felbujtottak a kísérlet terére léptek. Ha pedig oly előkészületi cselekményt követtek el, mely önálló vétséget képez, ez esetben szintén nem szabadulhat a büntetőjogi felelősség alól.

jainak de nem változik rendszerint pusztá czéltudatosság nélküli eszközzé, hanem saját akarata, saját ön-elhatározása, saját érdeke vezeti lépteit még akkor is, midőn mások czéljaiért látszik küzdeni. S habár határokat vont is elé a felbujtó szándéka, annak bűnös terve s habár a kitűzött czél legtöbbszörre e határok között való maradást szabja elő: mégis tulteheti magát az eszközül szolgáló szabad lény, és áthághatja azt a kört, melyet eléje a felbujtó célja von. Szabadon, függetlenül a felbujtó akaratától, határozhatja el magát többre vagy éppen más büntényre, és ez elhatározása már nincs kapcsolatban a felbujtó tervével, szándékával, felbujtási tevékenységével. Első pillanatra a kérdés egyszerűnek látszik. A mit nem akart a felbujtó, azért nem lehet felelős. A minek az ő értelmi tevékenysége feltételül nem szolgál: az nem az ő okozata. Az felelős érte, kiből a tett elhatározása fogamzott s azt végrehajtotta. De ha a kérdést közelebből tekintjük, ha annak árnyalataival foglalkozunk, valóban nem könnyű a feladat, mely itt megoldásra vár. Különösen nehezíti a feladatot az, hogy több ide nem tartozó kérdést vegyített az elmélet ebbe a tanba. A magánjogi felfogás különböző vélelmeknek adott tág teret. Maga az elnevezés — *excessus mandati* — a magán jogból van kölcsönözve. Ma körülbelül tisztában vagyunk azzal, hogy a — *praesumptio doli* — fogalmát ezen a területen még említeni sem szabad. És az is általánosan elfogadott nézet, hogy a szándékosság és gondatlanság büntetőjogi beszámításának általános törvényeiben fekszik az — *excessus mandati* — fejtvényeinek megoldása. Ezen egyszerű, világos szabályok mellett könnyebbé válik a feladat. Mi mindennekelőtt szoros értelemben vesszük az »*excessus mandati*« fogalmát, és valóságos tullépésnek csak azt tartjuk, ha a felbujtott szándékos tevékenységgel lépi túl a felbujtó által vont határokat, és a fogalom lényegére nézve teljesen közönyös, hogy mennyiségileg nagyobb vagy minőségileg egészen más büntény követtetik-e el, mint az, mire a felbujtó szándéka irányozva van? Más szóval, mi a valódi »*excessus mandati*« alatt azokat az eseteket értjük, melyekért a felbujtó szándékosságát semmi felelősség nem éri. Midőn a felbujtó felelőssé válik a látszólagos tullépésért: akkor az már nem valóságos *excessus mandati*, hanem vagy igazi részesség, vagy a gondatlanság beszámítása.

Tekintsünk szét a fölmerülhető kérdések körül és legyünk kellő figyelemmel azokra a különböző tanokra, melyekkel az elméletben találkozunk.

Az első kérdés az, miképen alakul a beszámítás akkor,

ha valaki valamely bűntény elkövetésére mást felbujt, de ez egészen más bűntényt követ el, mint a mire felbujtatott? Igaz-e az, hogy ily esetben mindig a szoros értelemben vett excessus mandati forog fönn?

Ha A. azt parancsolja B.-nek, hogy lopja meg C.-t, B. pedig meggyilkolja azt: nem képezheti kérdés tárgyát, hogy a gyilkosság A.-nak be nem számítható, A felbujtó akarata legkevesebbé sem valósult itt meg. És semmi összefüggés nincs a gyilkosság és a felbujtási tevékenység között. De vajjon, miképen alakul a beszámítás akkor, ha A. megparancsolja B.-nek, hogy C. től 100 frtot ravasz módon (csalás útján) szerezzon meg, B. elfogadja a megbízást, de könnyebbnek tartja a 100 frt ellopását és így nem szorosan a megbízás értelmében jár el, hanem ellopja a kérdéses 100 frtot?

Kitka, hogy erre a kérdésre véleménye szerint alaposan válaszolhasson, körülbelül következőleg okoskodik: Minden bűntény valamely indokból származik. Némely bűntényt a bosszuvágy, mást a kényszer és ismét mást a kapzság stb. kielégítése végett szoktak elkövetni. Számos bűntény, különösen azok, melyek közös forrásból származnak, tekintettel törvényes fogalmukra is, megegyezik abban, hogy közös főismérvük van. És ezért ha valakit az ily közös forrásból származó valamely bűntény elkövetésére felbujtanak: úgy a közös indok és közös főismérv erejénél fogva a többire is mintegy indíttatva van a felbujtott. Következőleg, Kitka szerint, a szabály az, hogy, ha közös az indok és a főismérv, akkor a felbujtónak beszámítandó a közös forrásból származó tett.

Kitka ezt a nézetét több példával világítja meg: A. — úgymond — megparancsolja B.-nek, hogy, C.-től lopjon egy pár lovat. B. nem talál alkalmat a lopásra, hanem megkísérli, ravasz fondorlatokkal, csalás útján, a lovat magához keríteni, a mi sikerült is neki. Mindkét bűntény, a parancsolt és az elkövetett, a haszonlesés indokának köszöni keletkezését. Ez mindkettőnek közös mozgató ereje. A mindkét bűntényre nézve közös ismérv az idegen tulajdonnak elvonása. Mindkettőnek törvényes fogalmában van ez az ismérv.

Különbség a két cselekmény között — mondja Kitka — csak arra a módra nézve van, a melylyel az egyik és másik esetben az idegen tulajdon elvonatik.

Kitka tehát más szóval itt a genus és speciesre helyezi a súlypontot, és úgy okoskodik, hogy mivel a lopás és csalás egynemű bűntények, következőleg az egyikre irányzott felbujtás a másakra is kiterjed. Ezt az elvet Berner is magáévé

teszi »Theilnahme«-jában, ismertette Kitka álláspontját, így szól: »Wir können indess, kürzer als Kitka, einfach aussprechen: Entziehung fremden Eigenthums ist der Gattungsbegriff, der im Diebstahle liegt, um unter diesen gemeinschaftlichen Renner subsummirt sich auch der hier verübte Betrug. Dass die Lösung hier in dem Verhältnisse von Genus und Species liege, deutet auch Kitka ganz richtig an, wenn er fortfährt, der Befehl zum Stehlen sei hiernach auch zu dem Betrege insofern gegeben, als auch dieser die Entziehung fremden Eigenthums, ebenso, wie der Diebstahl, in sich schliesse, und es könne daher nicht gezweifelt werden, dass B. in dem erhaltenen Befehle zum Diebstahl auch hinreichende Gründe zum Betrüge gefunden, dass mithin A. den B. durch den Befehl, fremdes Eigenthum zu stehlen, zur Entwendung durch Betrug bewogen habe.«

Berner és Kitka első pillanatra megegyezni látszanak a fölmerült kérdésben. De a kérdés további fejlődésében útjuk külön válik. Kitka abban a véleményben van, hogy a B. által elkövetett csalás beszámítandó ugyan A-nak, de nem mint csalás, hanem mint lopás, mert A. nem csalásra, hanem csak lopásra adott megbízást. Azt mondja Berner: Kitka a tárgyiasság jogát teljesen félreismeri. Lopás nem forog fönn és nagyobb büntény sem, mely a lopást, mint kisebbet, magában foglalja. Kitka azt hiszi, hogy az ellenkező nézet érvényesülése, azaz: ha az adott esetben A. csalásért büntetetté né, nagyon igazságtalan következményekkel járna. És hogy ezt bebizonyíthassa, felhossa azt az esetet, ha a lopásra felbujtott egyén csalása hamis esküvel párosult. Kitka elfelejti — mondja Berner — hogy hamis eskü az idegen tulajdon eltulajdonításának nemi (genus) fogalma alá nem esik, és a csalás, mint enyhébb büntetendő cselekmény, a felbujtó büntetését szintén csak kevesbitheti. Ugyanez áll — mondja Berner — Kitka másik példájáról is, melylyel saját álláspontját véli támogatni. Tegyük fel — mondja Kitka — hogy B. a res aliena elidegenítését a birtokos ellen alkalmazott erőszakkal viszi végbe, következőleg rablást követ el. Vajjon A. itt is ugyanazzal a büntetéssel sujtandó-e, mint B.? Az igenlő válasz — mondja Berner — semmi esetre sem szükséges következménye az általunk védett álláspontnak. Az általános fogalom a kisebb fajokat magában foglalja, itt azonban több (plus) forog fönn, melyet a megbízásban tartalmazott általános fogalom alá vonni nem lehet. A rablás magában foglalja a lopást, de a lopás sohasem foglalja magában a rablást. A ki tehát világosan és határozottan lopásra bujt fel valakit, az elkövetett

rablásból csak a lopásért felelős. Ez a subjectivitas joga, mely a megtörtént dologból csak a sajátját, csak azt ismeri el, mely tudatával és akaratával történt. Es megfordítva az, a ki lopásra bujtott fel valakit, az elkövetett csalásból nem lopásért felelős, mert a kisebb, a csalás, a nagyobbbat, a lopást nem foglalhatja magában. Itt ismét az objectivitas joga lép előtérbe,

Továbbá azt mondja Berner, ha a felbujtásban oly általános (nemi) fogalom foglaltatott, mely az elkövetett speciést felöleli, úgy a felbujtó különféle kikötései (clausulái) tekintetbe nem jöhetnek. Ha p. valaki mást felbujt rablásra. azon határozott kikötés mellett, hogy az eltulajdonítandó dolgot ellopni nem szabad: úgy, ha a felbujtott lopást követ el, akkor a kikötés daczára ezen tettért a felbujtó felelősséggel tartozik. »Die reale Natur der Dinge und der Begriffe — mondja Berner — lässt nicht mit sich handeln; sie gilt, was sie ist.«

A mi Bernernek a »Gattungsbegriff« és »species«-re vonatkozó tanát illeti, azt Langenbeck is elfogadja.¹⁾ Megvalljuk, hogy az első pillanatra tetszetősnek látszik a Ber-

¹⁾ Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen etc. 167. lap. 4. sz. jegyzet. — Langenbeck röviden a fölbujtott túllépéséről a következőket tanítja: »Az, a mit a physikai bünszerző felbujtás nélkül tesz, a felbujtónak vagy mint I. casus, vagy mint II. dolus, vagy mint III. culpa számítandó be. Az I. alattihoz tartozik 1. azon eset, midőn a physikai bünszerző saját elhatározásából többet tesz, mint a mennyi a felbujtó szándékában volt; 2. azon eset, midőn a physikai bünszerző minőségileg más büntetendő cselekményt követ el, mint a mire felbujtatott, legyen ez súlyosabb vagy enyhébb, mert egésze a saját elhatározásából teszi ezt. Itt azonban kivételt tesz a Berner-féle »Gattungsbegriff« alapján álló elméletet követve, s 3. t. i. a casus fogalma alá, esik azon eset, midőn a felbujtott által létrehozott eredmény tiszta esetlegesség.

A II-ik csoportba, azaz a szándékosságnak tudandó be, 1. azon tett, mely a büntett elkövetéséhez mint eszköz szükséges, 2. minden büntett, mely úgy jelentkezik, mint a szándékolt büntett elkerülhetlen következménye, föltéve, hogy a felbujtó előtt az eszköz szükség-szerűsége, illetve a következmény kikerülhetlensége ismeretes volt. A III-dik csoportba tartozik azon eset, midőn a felbujtott tevékenysége a felbujtó szándékának teljesen megfelel, úgy ennek mint gondatlanság beszámítandó az, a mit bár nem akart, de mint felbujtásának következményét előreláthatta, előrelátnia kellett volna. Mindaz, a mi a II. és III-dik csoportról állítatott, egészen természetesen abból következik, hogy a felbujtó a büntett elkövetésének megkezdésekor a fölbujtott discretiónak engedi át magát, ennek tevékenységét és mulasztásait magáévá teszi. Ha tehát a felbujtó a véghezvitelnek sem idejét, sem módját meg nem határozza: hanem azt a felbujtott szabad tetszésére bizza, akkor a tettes által elkövetett cselekmény súlya a felbujtót is terheli.

ner-Langenbeck-féle fölfogás, mert a jogérzetet némileg sérteni látszik, hogy az, a ki az idegen tulajdon elidegenítésének gondolatát életre költi a tettesben, teljesen büntetlenül maradjon, ha ez más módon (lopás helyett csalás útján) éri el a közönsen kitűzött czélt. Más részről azonban a felbujtó fogalmával határozott ellentétben áll ez a tan. A felbujtónak bizonyos büntetendő cselekményre kell a tettest reábirni, és így, ha ravasz fondorlatokról egy szót sem szólt a felbujtó és ha így a büntény lényege s alakja egészen más az életben, mint a minő a felbujtó gondolatában volt: úgy alig lehet a reábirás fogalmát az elkövetett büntetendő cselekménnyel összefüggésbe hozni. Kétségen kívül, van a Berner-Langenbeck-féle fölfogásban valami igaz, és ez az, hogy a felbujtó a büntény anyagi eleméül szolgáló tárgynak más birtokából való jogtalan megszerzését tűzi ki czélul, és midőn lopásra bujt fel valakit, a felbujtott előtt nemcsak az alak, hanem főképen a lényeg: »megszerezni a tárgyat« lebeg. Bizonyos összefüggés kétségen kívül létezik a felbujtási tevékenység és a felbujtott tette között, ha azt p. csalás útján szerzi is meg. És ezt az igazságot nem szabad teljesen elejteni. De nem szabad kellesténél tulbecsülni. Nem szabad oly általánosságba foglalni a tételt, a mint ezt Berner és követői tették. És különösen meg kell gondolni, hogy a reábirás és okozati összefüggés nem egy és ugyanazon fogalom. Valakinek determinálása és az okozati összefüggés egymástól különböző fogalmak. Részemről azok véleményéhez csatlakozom, kik azt tanítják, hogy az ilyen esetekben in concreto kell meghatározni: nem terheli-e a felbujtót, tekintettel az elkövetett büntetendő cselekményre, legalább is eshetőleges szándékosság (dolus eventualis). Ha valaki, midőn mást lopásra bujt fel, de a csalás útja sincs szándékossága köréből kizárva, mint mindig, az özszerű körülmények hivatvák fölvilágosítani: akkor mint felbujtó helyesen vonható felelősségre.¹⁾ A mit általánosságban kifejezni lehet, az a következő: a felbujtó, a ki mennyiségileg többet akart, mint a mennyit a tettes a felbujtás következtében véghezvitt, a mennyiségileg csekélyebb eredményért minden kétséget kizárólag felelős. Ha a felbujtott p. nem abban a terjedelemben követte el a büntényt, mint a miben azt a felbujtó akarta, p. csak kísérletet követett el: úgy természetesen a kísérlet, melyben szándékának, akaratának egy része megva-

¹⁾ E véleménynek egyik elsőrangú képviselője Geyer. (Id. értekezés a Holtzendorf-féle Handbuchban II. kötet, 358. lap.)

lósult, a felbujtónak beszámítandó. Vagy ha a felbujtó rablásra bujtott fel valakit: és ez csak lopást követ el, úgy tagadhatatlanul felelős lesz a lopásért, miután akaratának egy része a lopás által is megvalósult. Természetesen azok a büntetőjogászok, a kik a felbujtási kísérletet büntethetőnek tartják, ily esetben a felbujtót bevégzett lopásért és rablási kísérletért büntetik. Buri legalább a »Zur Lehre von der Theilnahme etc.« czimű művében így szól: »Begeht der Angestiftete das Verbrechen in einem geringeren als dem angesonnene Grade, so ist der Anstifter als Urheber dieses geringeren Verbrechens zu betrachten, ihm aber noch weiter das von ihm beabsichtigte Mehr zum Versuche zuzurechnen, also etwa vollendeter kleiner Diebstahl und Versuch des qualificirten, vollendeter Diebstahl und versuchter Raub.«¹⁾

¹⁾ *Burinak* e tan körüli tételei a következőkben foglalhatók össze: Általános alapelv szerinte az, hogy mindenki a bekövetkezett szándékos vagy gondatlan eredményért csak annyiban felelős, a mennyiben tevékenysége abban tárgyasult és azt előreláthatja. Részletelesen a következő eseteket vizsgálja Buri. 1. Legelőször azzal a kérdéssel foglalkozik, miképen áll a beszámítás kérdése akkor, ha a felbujtott egészen más bűntényt követ el, mint a mire fölbujtották? És erre azt válaszolja: ha az elkövetett bűntény semmi okozati összefüggésben nem áll a fölbujtó által szándékolttal: akkor az értelmi tevékenység nem tárgyasulván, a felbujtó csak is a szándékoltt bűntény kísérletéért büntetendő. Ha azonban a fölbujtott saját elhatározásából elkövetett bűntény okozati összefüggésben állt az értelmi tevékenységgel, p. ha valaki mást lopásra bujtott fel és megmutatta neki az utat, a hogyan legkönnyebben jut a birtokoshoz, és így az elidegenítendő tárgyakhoz, de ez csak azért megy a megmutatott uton a birtokoshoz, hogy megölje: úgy a létrehozott eredmény objectiv jellege szerint nincs kétség arra nézve, hogy a felbujtót az elkövetett gyilkosság miatt letartóztatnák, mert értelmi tevékenysége az eredmény egy részét képezi. De mivel cselekményének eredményéért senki sem lehet többért felelős, mint a mennyit előrelátott, vagy előrelátnia lehetett volna; ennél fogva az a kérdés: vajjon tudta-e, következőleg: szándékában volt-e a felbujtónak, hogy a felbujtott a lopás céljából nyújtott utakat és módokat gyilkosságra fogja fölhasználni, mert ha igen, akkor mint a bűntény értelmi bünszerzője szerepel, föltéve, hogy bünszerzői szándékkal birt, és ha ilyen ssándékkal nem birt, akkor értelmi bünségéd lesz. Továbbá még az a kérdés: hogy értelmi tevékenységének ezt az eredményét rendes figyelem mellett előreláthatta-e, mert ebben az esetben az elkövetett gyilkosság gondatlanságának lesz beszámítandó; vagy azt nem lehet föltenni, és ebben az utóbbi esetben a lopási kísérletért vonható csak felelősségre, de egyébbért nem.

2. Előfordul az az eset, midőn a felbujtott nagyobb mérvben követi el azt a bűntényt, melyre fölbujtatott: ilyenkor az a kérdés: vajjon a fölbujtó azt, mint tevékenységének eredményét előrelátta vagy láthatta-e, mert ha igen: úgy a bűnténynek ez a magasabb mérve szándékosságának vagy gondatlanságának lesz beszámítandó. Ellenkező esetben nem vonható a súlyosabb eredményért felelősségre.

Egyébiránt nem valamennyi író következetes a felbujtási kísérlet büntethetőségéről szóló tanához, mint Buri. Többnyire a jelen esetben már a tárgyi szempont felé közelednek, és csak az elkövetett cselekményért vonják a felbujtót felelősségre. Természetes, hogy ezzel a lépésekkel egyidejűleg vissza kellene vonniok a nem sikerült felbujtás büntethetőségéről szóló tanukat is, mert különben következetlenek alapelvökhöz.

De mindenesetre felelős a felbujtó az eredményért akkor, ha a felbujtott büntény az eredmény tényálladékanak alkatrészét képezi, p. felelős a lopásért, ha a felbujtott lopás helyett rablást követ el. 3. Ha a felbujtott a büntényt kisebb mérvben követi el, mint a mennyire a felbujtás szól: akkor az elkövetett tetten kívül a felbujtó által szándékolt több, mint kísérlet is beszámítandó a felbujtónak, például bevégzett egyszerű lopás és minősítettnek kísérlete, bevégzett lopás és rablási kísérlet.

Kohler tana röviden ez: (Studien etc. 140. lap) a felbujtó felelős a felbujtottért, ha ez a felbujtó elhatározását lényegében végrehajtja. Egyben vagy másban el is térhet. A tettes soha sem lehet annyira biztos, hogy a véghezvitelben egyik vagy másik irányban eltérés elő ne forduljon. A felbujtónak felelősségét meg kell állapítani, ha a tettes a tett hevében a felbujtó által tervezett eredményt túl lépte. De ennek egy föltétele van, és ez az, hogy ezt az eredményt oly valószínűséggel látta előre, hogy azért mint szándékos tettet vonának felelősségre, ha az eredményt életnélküli eszközzel hajtottá volna végre. (Kohlernek e tana tökéletesen egyezik az angol jogászok, különösen *Stephen* erre vonatkozó tanával.) *Olshausen* (Commentárjában I. kötet, 211. lap) olvasható: Ha az elkövetett cselekményt nem fűdi a felbujtó által szándékolt cselekmény: akkor nincs felbujtás, mert a főnforgó disharmonia miatt nincs felbujtó szándék. Ennek esetei a következők:

a) ha nem az követte el a büntetendő cselekményt, a kit a felbujtó reá akart bűni, hanem más személy, a ki véletlenül a felbujtásnál jelen volt. (Különbözik ez eset attól, ha több határozatlan számú személyhez intéztetik a felhívás;

b) ha a felbujtott egészen más büntetendő cselekményt követ el. Ennek több esete lehet. Egyik, ha más nemű büntetendő cselekményt követ el a tettes. Pl. okirathamisítást csalás helyett, pusztán testi sértést ölés helyett. Ily esetekben minden vélelem nélkül felállítandó az a ténykérdés döntendő el, hogy a felbujtót terhelje ehetőlegesen szándék. Ha igen: úgy felbujtás van, ha nem: úgy a felbujtás ki van zárva.

A másik eset az error in objecto esete.

A tulajdonképeni excessus esetében sem felelős a felbujtó. Ily eset az, ha a tettes szándékosan átlépi a felbujtó által vont határokat. A felbujtó csak annyiban felelős a felbujtott tevékenységéért, a mennyiben a tett az ő akarátát fűdi. Így csak egyszerű testi sértést követ el, ha a felbujtott tettes a felbujtó akarata ellenére, p. a 224. §-ban foglalt súlyos testi sértést követte el.

Hasonlóképen hamis kulcs által elkövetett lopás miatt nem vonható felelősségre a felbujtó, ha ő nem tudta, hogy a kulcs hamis.

Liszt (tankönyve 230. l.) a következőket tanítja: Ha a felbujtottnak cselekménye és a felbujtónak szándéka egymást lényeges pon-

Összevonva az előadottakat, kimutattuk eddig, hogy a felbujtó arra az esetre, ha a felbujtott a *felbujtás következtében* kevesebbet visz véghez, mint a mire felbujtották, mindig; arra az esetre pedig, midőn más bűntényt követ el a felbujtott, mint a mire felbujtották, csak akkor vonható felelősségre mint felbujtó, ha legalább is eshetőleges szándékosság terheli. Ezek az esetek tehát, felállított elméletünk szerint, a felbujtás tullépésének valódi eseteit nem képezik, miután az igazi tullépést csak az képezi, melyet a felbujtónak beszámítani nem lehet. De nem képezi a valódi »excessus mandati« esetét az sem, ha a felbujtás következtében elkövetett tethnek oly következményei vannak, melyek a tettes gondatlanságából származnak. Mert ezek az esetek, mint előre nem láthatók, vagy nem számíthatók be, vagy ha beszámíthatók, úgy a felbujtót csak gondatlanság terheli. Például A. felbujtja B.-t, hogy lopjon, ez a lopás alkalmával nem vigyáz és meggyújtja a házat. Már most, ha a felbujtó azt mondja a tettesnek, hogy éjjel lopjon, és mindenestre égő gyertyával menjen a lopás színhelyére, mert másképen nem éri el célját, és ezt tanácsolta annak daczára, hogy tudta, hogy könnyen gyuló szerek vannak a lopás színhelyén: akkor a lopás felbujtója felelősségre vonandó, de nem mint a gyújtogatás felbujtója, hanem csakis gondatlanságáért lesz a lopáson felül büntetendő. Sokan, a kik a gondatlan bűnrészesség lehetősége mellett vannak, ily esetben gondatlan bűnrészességet látnak. Ha pedig a felbujtó szándékát fölülmuló eredmény a tettes szabad elhatározásából származik, a felbujtót szintén

ton nem földik, úgy erre nézve felbujtás nincs. A szándékra és a tévedésre vonatkozó általános szabályok itt is általános érvénnyel bírnak. Egészen helytelenül beszélnek itt »excessus mandati«-ról. Ha a rablásra felbujtott gyilkosságot, a csalásra felbujtott lopást követett el — vagy megfordítva — úgy az elkövetett cselekményt nem lehet a felbujtó szándékára visszavezetni (már pedig a felbujtó és a bűnségéd csak a szándékosan előidézett, illetve előmozdított cselekvényért felelősek). Ha a felbujtó által elkövetett cselekményt *több*, mint a mennyire fölbujtott a tettes: akkor lehetséges, hogy a *többen* levő *kevesebb* a felbujtó szándékára visszavezethető. Lehetséges, hogy az elkövetett rablás mint lopás és az egyszerű eset a minősített helyett fog a felbujtónak beszámíttatni, föltéve, hogy eshetőleges szándék nem terheli.

Meyer Hugó ezt tanítja (tankönyv 293. lap): a felbujtó csak azért büntethető, a mit a tettes az ő (felbujtó) akarásával hajtott végre. Magától értődik, hogy nem a felhívás szövege, hanem annak értelme (lényege) az irányadó, e határozott szándék mellett az eshetőleges szándék is figyelembe veendő. Nem felelős tehát a felbujtó az úgynevezett excessus mandati esetében, legyen ez minőségi vagy mennyiségi eltérés a felbujtás tartalmától.

mint bűnrészt többben felelősségre vonják, mihelyt a felbujtó a tullépést előreláthatta. Erre nézve teszi Geyer a következő beismerést: »Haftung für Culpā nahm ich mit Anderen irrigerweise früher für den Fall an, wenn der über die Absicht des Anstifters hinausgehende Erfolg seinen Grund in dem freien Entschluss des Thäters hatte, und der Anstifter den Excess voraus sehen konnte. Damit wäre aber, wie Hälschner bemerkt (System I. 356. lap), die Möglichkeit einer culposen Anstiftung zugelassen«. ¹⁾

Köstlin e felfogás ellenében jegyzi meg »Revision«-jában (560. lap). »Dagegen kann nicht eingewandt werden, dass es keine culpose Anstiftung gebe, denn von einer solchen ist hier gar keine Rede, sondern von einer dolosen, an welche sich eine zum Versehen zu imputirende (nicht zufällige) Folge schliesst.« Bármikép igyekezzék is Köstlin a szándékos felbujtáshoz tapasztani a gondatlanságot, azért az mégis csak gondatlan felbujtás volna, ha a felbujtó felbujtási minőségében vonatnék felelősségre az általa előrelátott, de a felbujtási szándékon kívül álló cselekményekért. Erre nézve bátran utalhatunk fejtegetéseinknek arra a részére, melyben a gondatlan részesség kérdéséről szoltunk.

II.

Ezzel reámutatva azokra az esetekre, melyek az »excessus mandati«-nak csak látszólagos eseteit képezik, most azzal óhajtunk foglalkozni, miképen alakulnak a beszámítás kérdései akkor, ha a felbujtó sem az elkövetés módját, sem az időt meg nem határozza, hanem a felbujtotra bizza mindezeket? Lássuk a Kitka által felhozott példákat.

B. általában parancsot kap A.-tól, hogy gyujtogasson. B. teljesíti a parancsot, de oly módon, hogy a kiütött tűz egy embert megölt, mit azonban B. előre láthatott. Vagy B. ugyan tüzet rak, de a tűz még sem üt ki, de azután újra megkísérli azt éjnek idején oly helyen, a hol az, ha kiüt, könnyen elterjedhet, vagy oly körülmények között gyujt, a hol élet van veszélynek kitéve. Vagy B. általános parancsot kap lopás elkövetésére; de ő ezt tűzveszély idején és fölfegyverkezve vagy többek társaságában

¹⁾ Id. értekezés a Holtzendorf-féle »Handbuch«-ban II. kötet 359. lap 5. sz. jegyzet. Előbbi álláspontját »Erörterungen etc.« 111. lapján fejt ki.

hajtja végre, vagy elzárt helyre betöréssel vagy éjnek idején követi el a lopást. Mindezek a körülmények olyanok, melyek a büntethetőséget fokozzák. Már most az a kérdés, hogy ugyanazok a szigorú büntetések érik-e a felbujtót is, ki általánosan adta parancsát, a melyeket a törvény a B. által elkövetett cselekményekre szab?

Kitka erre a kérdésre határozottan igenlőleg válaszol. A parancs — úgymond — általánosan szólt, minden közéleti megsejtsítés nélkül. A parancsoló átengedte a választást annak, a kit felbujtott, hogy mikor és mily körülmények között hajtsa végre a cselekményt. Következésképpen el kell tőnie a szigorúbb büntetést is, mit a tettes cselekménye maga után von. Talán — azt mondja Kitka — e nézet ellen azzal a kifogással lehetne élni, hogy a büntény elkövetésének módja egészen esetleges a felbujtóra nézve, miért is ez a tiszta esetlegesség a parancsoló büntetését nem súlyosbíthatja. Pusztán esetlegesség pedig az, ha a B. által eszközölt gyújtás következtében valóban tűz ütött ki és emberélet esett áldozatul. Ámde ez a kifogás nagyon sokat, és így semmit sem bizonyít. Mert esetlegesség a tettesre nézve is, ha a szerencsétlenül járt egyének különös kárt okoznak stb., és senki sem állja a gyújtogatás tettesét az esetleg bekövetkezett körülményekért is felelősségre vonni. A büntetést enyhítő esetleges körülményeknek is van kellő befolyásuk, pl. ha a nappal elhelyezett kanócz nem gyúlad ki, hanem önmagától elalszik. Vagy ha A. megparancsolta volna B.-nek, hogy éjjel helyezze el a kanóczot, ez azonban ezt nappal tette. A. csak azzal az enyhébb büntetéssel sújtatná, melyet a nappali gyújtogatásra rendel a törvény (Kitka példájánál a osztrák büntetőtörvénykönyvre kell figyelemmel lennünk), mert a gyújtás tényleg nem éjszaka történt, következésképpen az ebben rejlő súlyosító körülmény nem nyert tárgyiasságot. Még azt sem lehet A.-ról mondani, hogy cselekménye (a parancs) az éji gyújtás kísérletét képezi, mert kísérletről, a meddig B. éjnek idején maga nem kezdi meg a gyújtást, büntetőjogilag szólni nem lehet. Az esetlegességnek, tekintettel a büntetés emelkedésére vagy csökkenésére, a büntetőjog területén mindig megvolt és meglesz a kellő befolyása, miért is nem valami különös szigorúság az, ha a parancsolót ugyanaz a büntetés éri mint a tettest, ki a cselekményt elkövette. Így felel Kitka az általa érintett, netán felhozható ellenvetésre. Ellenkező nézet mellett — folytatja — számos következetlenségbe esnénk, és a legtöbb esetben hiányoznának a parancsoló (felbujtó) büntetésére nézve az igazságos mérték. Ha B. — úgymond — az A.-tól

nyert általánosságban hangzó parancs következtében egy bezárt szekrényből 500 forintot lop, és ha A. kifogásának helyet adunk, hogy a parancs adása alkalmából nem volt akarataiban az, hogy B. ily tekintélyes összeget lopjon, és éppen nem akarta a zár feltörését, hanem csak is 26 forintot akart az el nem zárt pénzből lopatni: akkor B.-t 5—10 évig terjedő szigorú börtönnel kellene büntetni, A.-t pedig büntetlenül hagyni. Hasonló körülmény forogna fönn, ha B. tűzvész alkalmából fegyveresen fölszerelve lop 2 frtot, és A. azzal mentené magát, hogy ő nem parancsolta B.-nek, hogy ezen minősítő körülmények között lopjon.

Kitkának ezt a véleményét teljesen elfogadja Berner, csak azt jegyzi meg, hogy helytelenül beszél Kitka hasonló esetekben pusztá esetlegességről. Az értelmi bünszerzőre nézve éppen nem esetlegességek ezek a körülmények. A parancsoló tudja, hogy oly térre engedi magát ragadtatni, a melyen az esetleg uralkodik, és éppen ezért a véletlen megs ünik reá nézve véletlen lenni. Hisz ha pusztá esetlegesség (véletlenség) volna: akkor beszámításról egyáltalában nem lehetne szó. Itt inkább a tárgyiasság joga lép előtérbe, annak a területnek a joga, a melyre a cselekvő (a felbujtó) engedte magát a felbujtás által ragadtatni.

Részemről sem akarok fontosságot tulajdonítani a »protestatio facto contraria«-nak. Szintén csatlakozom ahhoz a elmélethez, mely a felbujtót, ha általánosságban van a felbujtás tartva, a tettes által elkövetett cselekményekért felelősségre vonja. De nem merném a felbujtót csak úgy általánosságban mindenért felelősségre vonni, a mit a felbujtott abban a véleményben tesz, hogy a felbujtó akaratát teljesíti. Minden összerű esetben — midőn a felbujtás határozatlan — kötelessége a bírónak megvizsgálni, vajjon a felbujtott jogosan és észszerűen hihette-e azt, hogy a felbujtó szándékának megfelelőleg jár el? Sokszor megtörténik, hogy a felbujtó a választandó eszközökről teljesen hallgat és csakis az eredményt jelöli meg. Pl. azt mondja a felbujtó: szerezd meg nekem azt a dolgot, kerítsd kezemre azt az embert stb. Ily esetekben szabad föltétlenül minden bűnös eszközt a felbujtó szándékában rejlettnek tekinteni. Az eset körülményei világosítanak fel bennünket arról, melyek azok az eszközök, melyeknek alkalmazása legalább is eshetőleges szándékában volt a felbujtónak? És véleményem szerint csak is ezekért az eszközökért felelős a felbujtó. Ha például A. megparancsolja B.-nek, hogy a gyermeket tegye ki, vagy hogy egy jól elzárt helyen őrzött dolgokat lopjon el: a felbujtó felelős lesz a felbujtottnak azért a

tetteért, hogy a kis gyermeket járatlan úton tette ki, illetve azért a tetteért, hogy betörés, bemászás, hamis kulcsok használata által stb. követi el a lopást. Mindezekre a módokra és eszközökre a felbújtó szándékossága is ki volt terjesztve, és a tettes is jogosan és észszerűen hihette, hogy a felbújtó szándékossága is ki volt terjesztve, és a tettes is jogosan és észszerűen hihette, hogy a felbújtó szándékának megfelelőleg cselekszik. De ha a felbújtott, hogy könnyebben kövesse el a lopást, előbb a tulajdonost megöli, akkor már teljes lehetetlen ezt a felbújtó szándékosságára visszavezetni.

Vagy ha valaki mást fölbujt, hogy a nyílt bazárban levő holmikat lopja el, hisz az neki, ki egész nap a bazár körül ólálkodik, könnyen megy, és a felbújtott, bevárva, míg a bazárt bezárják és hamis kulcs segítségével lop, a felbujtót nem lehet a minősített lopásért felelősségre vonni még akkor sem, ha a felbújtó egész általánosságban csak annyit mondott a felbujtottnak, hogy lopja el az illető holmikat. Mert a felbujtónak valóban még csak eshetőleges szándékosságára sem vallanak a körülmények a minősített lopásra nézve. A nyílt bazár tárgyai képezték az ő lopási tervének tárgyait. Hiába mondja a felbújtott, hogy ő azt hitte, a felbújtó szándékának felel meg. Soha sem volna igazságos valakit azért büntetni, a mi még gondolatában sem fordult meg; de másrésről nem volna igazságos valakit büntetlenül hagyni oly tettért, mely gondolatában, akaratában, szándékosságában leli alapját. Ezért nehéz a határozatlan felbujtás esetében a beszámítás helyes törvényeinek megállapítása.

Helyesebb általános szabályt Haus sem tud felállítani, mint a következőt: »Lorsque le mandat était indéterminé, il faut examiner si, d'après les circonstances, le mandataire a pu raisonnablement croire, qu'il agissait conformément à l'intention du mandant. Si celle-ci était douteuse, le provocateur, qui aurait dû s'expliquer, est responsable de l'action.«¹⁾ Ha jól értem Haust, ezzel azt akarja mondani, hogy, ha a felbújtott előtt kétséges, azaz: hihette is, nem is, hogy a felbújtó szándékának megfelel tette: akkor a felbújtó már felelős a felbújtott tetteért, mert kötelessége lett volna világosan és határozottan megmondani, mit akar. Haus egy kissé messzebb látszik menni, mint a meddig a mi szabályunk megy, mely szerint legalább is a felbújtó eshetőleges szándékossága kíváncsít a használt eszközök és módok beszámításához. De ez csak

¹⁾ Principes Généraux I. kötet 397. lap.

látszat. Mert ha a körülmények kétségesek, ha észszerűen föl lehetett a felbujtottnak tenni, hogy a felbujtó ezt akarhatta is, nem is: úgy csekély bizonyító körülmény kívántatik még, már csak egy hajszál választja el ezt a dolus eventualistól. És ha a felbujtott csakugyan ennek a habozásnak a következtében a felbujtó szándékának előtte megfelelni látszó tette határozta el magát, és a körülmények elfogadhatóvá teszik, hogy a felbujtási tevékenység éppen nem zárja ki az elkövetés e módjának használatát, úgy a felbujtó nem menekülhet a felelősség alól. De természetesen mindig óvakodni kell attól, hogy a felbujtó gondolatában elő sem fordult és észszerűen éppen nem következethető elkövetési módok neki számíttassanak be.

A német partikularis törvényhozások ebben a kérdésben számos szándékossági vélelmet állítottak fel. Különös súlyt helyeztek a »szükséges eszközök«-re, az »elkerülhetetlen következmények«-re, de másrésről nagyobb fontosságot tulajdonítottak a »protestatio facto contraria« erejének, mint a mivel az bir. Egy pillantás a hannoveri büntető-törvény 54. §-ára, az altenburgi törvény 36. §-ára és a szász törvény 65. §-ára meggyőz bennünket erről. Egyébiránt az 1843-diki javaslat is kiemeli a »szükséges eszközök«-et és a »multhatatlan következmények«-et — 52. §-ában a következőket rendelve: »A ki mást az 51. §-ban körülírt módon valamely büntetttre felbujtott, mindazokra nézve, miket a tettes az ő felbujtása szerint elkövetett, úgy szintén azokra nézve is, mik ezen büntetttnek elkövetésére mint eszközök szükségesek voltak, vagy abból multhatatlanul következtek, bünszerzőnek tekintetik s úgy büntettetik, mintha azokat maga követte volna el«. Az újabb büntető-törvények már expressis verbis sem az eszközök szükségszerűségéről, sem a multhatatlan következményekről nem intézkednek, hanem hallgatag a tudomány- és gyakorlatra bizzák a kérdést, melyek a szándékosság és gondatlanság általános szabályait alkalmazzák.

III.

Az újabb büntető-törvények az »excessus mandati« kérdéséről általában is nagyon röviden intézkednek. Vagy egészen hallgatnak róla és a tudomány- és gyakorlatra bizzák. A német birodalmi büntető-törvénykönyv egy szót sem szól erről. A magyar büntető-törvénykönyv csak a következő intézkedést tartalmazza (73. §.): »Ha a tettes súlyosabb büntetés alá eső cselekményt követett el, mint a melyre

a felbujtó reábirta: a súlyosabb beszámítású cselekmény a felbujtót nem terheli. Ugyanez a szabály áll a bűnsegédekre nézve is«.

A zürichi törvény 28. §-a így szól: »Hat der Thäter bei Ausführung des Verbrechens einen Erfolg herbeigeführt, der mit einer schwereren Strafe bedroht ist, als das Verbrechen, auf welches die Anstiftung gerichtet war, so wird dieser Erfolg dem Anstifter nicht zugerechnet«.

A genfi törvény 47. §-a így szól:

»Si l'infraction est accompagnée de circonstances qui l'aggravent ou qui la qualifient, celles-ci ne sont point imputables au complice, à moins qu'il n'en ait eu connaissance, ou que ces circonstances n'aient été des conséquences probables de l'infraction«.

Igen egyszerű szabályt állít fel az Indian Code. Ha a tettnek ugyanis oly eredménye van, melyet a felbujtó nem szándékolt, akkor is felelős a tettért, a mennyiben az eredményt mint valószínűt előre láthatta (»provided he knew that the act abetted was likely to cause that effect«). (113. §.)

Az angol jog (Stephen, Rund, Wharton) szerint a felbujtó felelős a tettes minden tettéért, a mely lényegében a felbujtó akaratával összhangban van.

A felsorolt példák mutatják, hogy a törvénykönyvek a kérdés részleteit tisztán a tudományra és a gyakorlatra bizzák. És éppen ezért kötelessége az elméletnek ezzel bővebben foglalkozni. Maga a belga kamarai bizottság is szükségesnek tartotta egész részletesen kifejteni jelentésében a fölmerülhető kérdéseket. Maga a törvénykönyv nem nyújt, nem nyújthat kellő felvilágosítást. Czélszerűnek tartotta tehát a belga kamarai bizottság, hogy legalább a jelentés foglalkozzék a kérdéssel. A jelentés — mely Haus műve — körülbelül ezeket mondja:

I. A felbujtott túllépheti a felbujtás határait először az eszközök megválasztásában. A kérdés nem jár nehézséggel, ha a felbujtó meghatározta az elkövetés módját, vagy bizonyos eszközök és módok használatát eltiltotta. De ha a megbízás nem ily határozott, akkor már a kérdés nehezebb. A büntetőjogászok általában azt tanítják, hogy a felbujtónak beszámítandó a felbujtott által használt minden elkövetési mód, melylyel a célzt elérheti. Ez a nézet nem egyeztethető össze az igazság követelményeivel. A magánjogban, ha a megbízás határozatlan, követni kell a megbízó szándékát. Miért ne tartsuk meg ezt a szabályt a büntetőjog területén? Nincs büntény büntetőjogi

beszámítás alá eső akarat nélkül. Nem szabad tehát a megbízónak (felbujtónak) beszámítani oly dolgot, a mit nem akart. (A bizottsági jelentés ezután szóról szóra megegyez a Haus »Principes Généraux« című művének illető helyeivel 327. lap. I. kötet: »Sans doute, lorsqu'on a ordonné d'exposer un enfant sans désigner le lieu, ou de voler un objet gardé dans une maison fermée, le mandant doit subir la peine du mandataire, qui a exposé l'enfant dans un endroit écarté, solitaire, ou qui a commis le vol à l'aide d'effraction, d'escalade, de fausses clefs, pendant la nuit, avec menaces ou violences contre les personnes. Mais si, pour faciliter l'exécution du crime, le mandataire avait joint un meurtre au vol, si ce même mandataire, chargé de soustraire des objets exposés dans un magasin, une boutique ou toute autre maison ouverte au public, avait exécuté le vol avec des circonstances aggravantes, il serait injuste de rendre le mandant responsable des moyens employés par le mandataire, contrairement aux intentions bien évidentes du premier. Cependant, dans cette hypothèse, le provocateur ne serait point puni dans la mesure de sa culpabilité, si on ne lui imputait qu'un simple vol« etc.)

II. A második mód, mely szerint a felbujtó tullépheti megbízása határait, az, ha oly bűntényeket követ el, melyekre felbujtva nem volt. Itt két föltevés lehetséges.

A) A felbujtó által szándékolt bűntény már kezdetét vette, melyhez a felbujtott más, a megbízásban nem foglalt bűntényeket csatol. Valaki megölte azt, a kit a felbujtás értelmében csak meg kellett volna vernie. Valaki hamisítást, gyilkosságot, gyujtogatást követ el és csatol a felbujtás értelmében elkövetett lopáshoz. Természetes, hogy ily esetekben nem lehet a felbujtót a hamisításért, gyilkosságért, gyujtogatásért felelősségre vonni. A megbízót, a ki egészen másképen rendelte a cselekményt végrehajtani, a ki megtiltotta, hogy a tettes másképen járjon el: csak azért a bűntényért éri felelősség, melyre megbízása terjedt. Egészen más, ha a megbízás határozatlan. (»Mais si le mandant était indéterminé et que l'on pût établir que les crimes dont il s'agit n'étaient point compris dans l'intention du provocateur, celui-ci peut être poursuivi comme coauteur, mais le juge doit diminuer la peine ordinaire d'un ou de deux degrés suivant les circonstances.«) B) A másik föltevés az, ha a felbujtott egészen más bűntényt követ el, mint a mire föl bujtották. Minő alapon lehetne itt a felbujtót büntetni? Azért a bűntényért, melyre felbujtott? De hisz az a bűntény még csak meg sem kíséreltetett, egy-

általában nem létezik. Vagy talán a felbujtásért? De hisz a felhívás valamely bűntényre csak akkor képez részességet, ha az általa szándékolt bűntényt megkísérelték. Ha pedig lopás helyett a felbujtott hamisítást követ el, ha arczul-ütés és megbotozás helyett úgy megsúrja a felbujtott az illetőt, hogy belehal, lehet-e a felbujtót büntetni, midőn az általa szándékolt bűntény még legtávolabbról sem kezdődött meg?

III. Nem teljesíti a felbujtott a megbízást akkor sem, ha nem követi el a szándékolt bűntényt egészen. Ilyenkor természetesen a felbujtó csak a felbujtott által véghezvitt cselekményért vonható felelősségre.

Ezután a bizottsági jelentés részletes fejtegetéseit következőleg folytatja: Ha a felbujtott azok között a határok között mozog, melyeket elébe a megbízás szabott, úgy a felbujtónak és a tettesnek a cselekmény mindazon természetes és egyenes következményei beszámítandók, melyeket könnyen előreláthattak, bár céljokat nem képezték. Igaz ugyan, hogy sem a felbujtó, sem a felbujtott szándéka nem volt egyenesen az elért eredményre irányozva, mert az egyik kisebb súlyu cselekményt indítványozott, a másik pedig kisebb súlyu cselekményt akart elkövetni, de a cselekmény természetét ismerték, tudták, hogy a tervezett cselekmény sokkal rosszabb következményekkel járhat, mint a mi az ő egyenes szándékukat képezte. Ők tehát akarták az okot, és eshetőlegesen mindazokat az eredményeket magokra vállalták, melyek a dolog természetes rendje szerint cselekményökből származtak. Ha valaki azt rendeli, hogy egy gyermeket magányos, elhagyott helyre kitegyenek, és a kis gyermeket megcsonkítják vagy a kis gyermek belehal, a felbujtót ugyanaz a büntetés éri, mint a felbujtottat. Vagy valaki azt rendeli, hogy máson testi sértéseket okozzon a felbujtott, és a sértett belehal: a felbujtót ugyanaz a büntetés éri mint a tettest. Semmi sem igazságosabb. *Vulnera non dantur ad mensuram.*¹⁾

¹⁾ Ide jegyzem Geyernek azt a nyilatkozatát, melyet a testi sértésekre nézve a részességről írt munkájában, tekintettel az »excessus mandati«-ra, tett. Figyelemre méltó szavai így szólnak: »Schwierigkeiten bereitet das positive Recht durch die Aufstellung von Verbrechenbegriffen oder Verbrechenqualifikationen, die ein Zusammentreffen von Absicht und Fahrlässigkeit oder gar den Hinzutritt eines zufälligen Erfolges zu der absichtlichen Thätigkeit zum Merkmal haben. Wir erinnern nur an die Körperverletzungen als ein besonders prägnantes Beispiel hierfür. Ist nun nach der gesetzlichen Begriffsbestimmung derjenige etwa Thäter einer schweren Körperverletzung, welcher mit der Absicht leicht zu verletzen handelnd culpos eine schwere Verletzung zufügte, so wird nichts übrig bleiben, als denjenigen, der ihn (ebenfalls in jener Absicht) zum Verbrechen verleitete, als Anstif-

De ha valaki megbizza a felbujtottat, hogy verjen el mást, és a verés súlyos testi sértést vagy éppen halált okoz: akkor is csak úgy kellene döntení, mint a föntebbi esetben, föltéve természetesen, hogy a bekövetkezett eredmény természetes és egyenes következménye volt a cselekménynek. A felbujtónak csak úgy beszámítható a tett, mint a tettesnek, mert hisz ez sem akart egyebet, mint az áldozatot megverni, de mivel a verésből súlyos testi sértés, illetve halál származott: ennél fogva az eredményért a tettes büntetendő, következésképp csak úgy büntethető a felbujtó is. — Még azt is hozzáteszi a jelentés — »mais ni lui ni le provocateur ne peuvent être condamnés, dans ce cas, comme assassins ou meurtriers; car dans le système du nouveau code pénal français et de notre projet, le meurtre et l'assassinat supposent l'intention de donner la mort«.

Ily részletesen foglalkozik a belga kamarai bizottsági jelentés¹⁾ kérdésünkkel. Igen sajnáljuk, hogy a magyar büntetőtörvény előkészítése alkalmából az »excessus mandati« kérdései behatódó tárgyalásban nem részesültek a különben bő és kitűnő indokolásban. Mindenesetre sajnosan nélkülözük azokat a kitűnő érveléseket, melyeket a kérdés részletesebb tárgyalása mellett nyertünk volna. Kár, hogy az »excessus mandati« czíme alatt a szerző inkább a »személyes körülmények« befolyásának különben igen fontos kérdésével foglalkozik, és így a tulajdonképi »excessus mandati« kérdésére néhány sor és néhány általános megjegyzés marad. Czélszerűbb lett volna a »személyes körülmények« kérdését különválasztani s annak külön fejezetet szentelni, a mint az külön van választva a törvényekben és az elméletben egyaránt.

Belgiumban erre is nagy súlyt helyeztek. Nem csak a személyes körülmények tanára fordítottak különös gondot — mint ezt a magyar javaslat szerzője is elismeri — hanem, mint láttuk a föntebbi idézetből, egész részletesen foglalko-

ter zu strafen, wenn er ebenfalls die schwere Verletzung voraussehen konnte. Genügt (was freilich aufs höchste zu missbilligen ist) casueller Erfolg betreffs des Thäters, so ist auch der Anstifter hiernach zu beurtheilen. Wendet man gegen diese Auffassung ein, dass sie mit der richtigen Anschauung über die Theilnahme nicht verträglich sei, so fällt die Schuld auf die Gesetze. Die entgegengesetzte Auffassung schafft überdies ein privilegium odiosum für den Thäter. (Holtzendorff'sche Handbuch II. kötet 360. lap.)

¹⁾ Législation criminelle de la Belgique ou commentaire et Complément Du Code pénal Belge etc. Par. J. J. G. Nypels etc. I. kötet 139. 140. lapok.

zott a kamarai bizottság, az excessus mandati területén fölmerülhetők kérdésekkel. És mivel indokolta ezt a bizottság?

Egyenesen azzal, hogy az elméletben sem foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel elég behatóan. »Les distinctions établies par les auteurs ont généralement le défaut d'être vagues et indéterminées.«

Sőt a kamarai bizottság egyenesen az említett szemrehányással illeti Rossit is és a Chauveau-Hélie munkájában foglalt fejtegetéseket is. És valóban, ha a nevezett írók műveit végig kutatjuk, nem találunk ezekben a kérdés mélyén járó fejtegetésekre. Haus — mert a belga kamarai jelentés az ő műve — messze fölül áll ebben a kérdésben a francia nagy jogászokon.

IV.

Igénytelen tanulmányom kerete megköveteli, hogy a francia jog állására is kellő figyelmet fordítsak, s nem fejezhetem be kérdéssünk tárgyalását a nélkül, hogy legalább Rossi és Chauveau-Hélie följegyzéseit meg ne ismeressem.

Rossi ¹⁾ tana főbb vonásokban a következő: A tettes tullepheti a felbujtó korlátait 1. az eszközök választása által, 2. a czél tekintetében és 3. mind a kettő által. Rossi élesen megtámadja azokat a büntetőjogászokat, a kik a felbujtót a felbujtott által elkövetett minden tettért felelősségre kívánják vonni. Minő elvek azok, a melyekre ők tanukat alapítják! »Est-ce en regard à sa culpabilité? — mondja szóról szóra — non, car comment lui imputer un fait qu'il n'a point voulu, et que probablement il n'a pas même imaginé?

Est-ce en ayant égard au mal produit? Mais il n'est imputable qu'à ceux qui en sont les auteurs; le mandant ne l'est pas; pour cela il fallait le vouloir et donner commission de l'exécuter.

Enfin est-ce par les exigences de l'intérêt général? La punition serait impopulaire, révoltante; et l'accusé échapperait le plus souvent par de faux verdicts. Et comme les jurés peuvent se trouver embarrassés à nier le mandat, s'ils déclarent en même temps la culpabilité du mandataire, il est à craindre que, pour sauver le mandant, ils n'acquittent le véritable auteur de l'excès du mandat: tandis que l'un et l'autre subiront la punition qui leur est

¹⁾ Traité de droit pénal etc. XXXVI. fejezet.

due, si chacun d'eux n'est accusé que pour le fait dont il doit être responsable.«

Ezzel áll Rossi ellent azoknak az íróknak, a kik, mint Legrauerand, Franciaországban, a felbújtott minden tettéért felelősségre kívánják vonni a felbujtót.¹⁾ És igazságosabb szabályok felállítását hangsúlyozva, az eszközök általi túllépésnek tekinti azt az esetet, midőn a felbújtott más eszközöket használ, mint a melyeket a felbújtó előírt, következésképen megváltoztatja a felbújtó által szándékolt bűntény természetét. Pl. ha egyszerű lopás helyett betöréses stb. lopást követ el a felbújtott: úgy a felbújtó csak egyszerű lopásért felelős.

A cél által elkövetett túllépésről a következőket mondja Rossi: Ha a szándékolt cselekménynek oly következményei vannak, melyek könnyen előreláthatók és a kitűzött cél természetében rejlenek, a felbújtó épp oly felelősséggel tartozik mint a tettes. A felbújtó pl. nem akart mást, mint súlyos testi sértést okozni, de a tettes által szintén csak testi sértésre irányzott cselekményből halál származott. Mind a kettő egyenlően felelős. »Le mandant subira le sort du meurtrier« — mondja Rossi.

Vagy ha megbízást kap valaki arra, hogy egy embert szabadságától megfosztva, bizonyos helyre hozzon — és kínozza, bizonyos összeget vagy váltót csikar ki tőle és végül kioltja életét — lehetne-e ekkor is a felbujtót mindezekért a tényekért felelősségre vonni? Bizonyára nem. A bíró kétségen kívül a felbujtóra, túllépés esetében, annak a büntetésnek a maximumát fogja alkalmazni, mely a felbujtás miatt éri, mert ha nem láthatta is előre a túllépést, s ha e miatt egyenes vétkekesség nem is terheli: mégis a gondatlanság bizonyos fokát tanúsítja. De eme gondatlanság és az egyenes vétkekesség beszámítása közt nagy űr van, oly nagy, mely a negatívumot választja el a pozitívumtól.

Es végre, ha mind az eszközök, mind a cél tekintetében túllép a felbújtott a felbújtó által vont határokon: úgy a felbújtott terhére esik a túllépés, a felbujtónak csak az számítandó be, a mire felbujtása vonatkozott. Ez lényegileg, a mit Rossinál kérdésünkre nézve találunk. Megfejtetlenül hagyja éppen a legnehezebb kérdéseket. De nem sokkal több az sem, mit Chauveau és Hélie »Théorie du

¹⁾ Megjegyzem, hogy a túllépésért való teljes felelősséget védtek: Boemer: Elem. sect. 2. cap. 16. §. 215., továbbá Matthäus: De crim. lib. 48. tit. 5. u. 3., Eisenhardt: Opus. opusc. 4. de vera criminis socii notione §. 21. pag. 67. Halae prope Salam. 1771., Carpzov: Practica pars 1. quaest. 4. u. 17., Berger: Oeconomia iuris etc.

code pénal«-jában találunk följegyezve. »Igen nehéz kérdés — mondják szerzőink — annak meghatározása: éri-e a felbujtót felelősség a felbujtott tényeiért akkor is, ha ez a felbujtás határain túllép. Pl. valaki megbízást ad valakinek, hogy mást verjen el, és az elvert egyén a verés következtében meghal, a másik egyszerű lopásra bujt fel valakit és ez minősített lopást követ el: vajjon a felbujtó mindezen következményekért felelősségre vonandó-e?

Jousse (*Traité de justice criminelle* etc.) és Muyart de Vouglans (*Lois criminelles*) ezt nem gondolják. Ha a felbujtott — mondják ezek a büntetőjogászok — túllépi a felbujtás határait, ha pl. a felbujtott megöli azt, a kit csak meg kellett volna vernie, úgy szigorúbban büntetendő, mint a felbujtó, a ki az ölésnek nem annyira okát képezi, mint inkább csak alkalmat adott rá.

Legraverand nem fogadja el ezt a megkülönböztetést és határozottan abban a véleményben van, hogy a felbujtó a felbujtott által elkövetett cselekményért s annak minden következményeért mindig felelős. Chauveau és Hélie nem tartják azt komoly állításnak, hogy a felbujtó mindenért és mindig felelős volna, a mit a felbujtott tesz, mert ha a felbujtott akár az eszközök, akár a cél tekintetében teljesen túllépte a felbujtás körét: akkor hogyan lehetne a felbujtónak beszámítani oly ténnyt, melyet nem akart? Úgy látszik, a régi jogászok különböztetésére kell visszatérnünk, azaz: tekintetbe kell venni, vajjon a felbujtó előreláthatta-e az eseményt, vajjon az esemény valószínű következményét képezte-e a felbujtásnak, pl. ha a megbízásnak az volt a célja, hogy valakin testi sértést okoztassék, és a felbujtott halált okozott: akkor a felbujtónak ezért az eredményért felelnie kell. (*Farinacius quaest.* 135. No. 168. *Julius Clarus quaest.* 89. No. 5.)

De ha egészen más bűntényt követ el a felbujtott, mely még a felbujtó képzeletében sem fordult meg, vagy ha az eredmény nem természetes következménye a szándékolt cselekménynek, ha pl. valaki felbujt mást arra, hogy egy nőt ragadjon el, és a felbujtott megbecsteleníti, vagy hogy egy embert kerítsen hatalmába, és a felbujtott kínzásokkal gyötri és végre elveszi életét: a felbujtót nem lehet az erőszakos nemi közösülés vagy a gyilkosságért felelősségre vonni. Flagrans igazságtalanság nélkül legalább nem.

Ime ez mind, a mit a két franczia kitünőség érdemesnek tartott e problematikus kérdésről följegyezni. Valóban igaza van Hausnak, midőn szemökre veti: »*Les distinctions établies par les auteurs ont généralement le défaut d'être vagues et indéterminées*«. Egyet azonban tapasztal-

hatunk a francia jogászoknál és ez az, hogy következetesen az eszközök és a cél tekintetében való túllépést különböztetik meg. Ez azonban nem az ő érdemök. Eltekintve attól, hogy e megkülönböztetésnek nyomára akadunk a régi practicusoknál, mint pl. Grantiusnál,¹⁾ Riminaldonál²⁾: Carmignani volt az, ki e megkülönböztetést először részletesen kifejtette. De mivel Rogmanosi Valeri tanárhoz írt levelében ezt a megkülönböztetést magasztalja: többen azt hitték — mondja Carrara (Programma 500. §.), hogy a megkülönböztetés Romagnositól származik.

V. Az eszközök és a cél tekintetében való megkülönböztetést, követve Carmignanit és Romagnosit, tanítja az újabb olasz iskola is. Carrara szerint az eszközök tekintetében való túllépés akkor történik, midőn a tettes más eszközöket használ, mint a melyek iránt a részesek meg egyeztek. A közös terv szerint botot kellett volna használni, és a tettes tört alkalmazott. Különösen figyelmeztet Carrara, hogy a *más eszközök* alatt nem föltétlenül különbözö természetű eszközöket kell érteni. A különbözőség állhat a minőség-, de a mennyiségben is. A gyilkos pl. nagyobb botot, nagyobb sörétet használt, vagy három gramm mákony helyett húsz gramm mákonyt adott be.

Tisztán a cél tekintetében akkor történik túllépés, ha a részesek közös akaratával használt eszközök a szándékolttal eredménynél komolyabb következményeket idéztek elő. Itt két esetet különböztet meg Carrara. A szándékoltnál súlyosabb eredmény: vagy a tett természetének következménye, vagy a tettes gondatlanságából származik. A felelősség mind a két esetben közös lesz, mert habár a részesek nem látták előre s nem akarták az eredményt, mégis szándékosan akarták azon eszközöket, melyek természetöknél fogva előidézték a súlyosabb eredményt. Valamennyi tehát a súlyosabb büntényért lesz felelős.³⁾ De kiemeli Carrara, és ez fontos, hogy az

¹⁾ Defensio inquisitorum 2. rész, 120. lap 147. sz.

²⁾ Cons. 420. 4. kötet — itt történik hivatkozás Baldusra, Imolára, Jasonra és Feliciusra. (Carrara Programma 500. §-hoz jegyzet.)

³⁾ E pontnál Carrara szöröl szóra így nyilatkozik: »A kérdés ily megoldását igen szigorú megoldás gyanánt bírálta Holtzendorf, Handbuch des deutschen Strafrechts (Geyer értekezése) 10. rész 3. fejt. 33. §. 397. §. 2. kötet 1. jegyzet. Egyenesen Programmom e pontját czáfolja. Én azonban csak Carmignani és Romagnosi tanát fejtettem ki, mely vita nélkül volt elfogadva az olasz iskolában és bírói gyakorlatban. E tannak azonban valóban szüksége van a kiegészítésre, s a mi a cél tekintetében való túllépés esetét illeti, hozzá kell tenni az előreláthatóság föltételét, mert ha a túllépés nem volt előrelátható, bár a túllépés csak a cél tekintetében történt az eszközökben való

előre nem látott és nem akart büntényre nem szabad átvinni az előrelátott és akart büntény szándékosságát.

Akkor azonban, ha a célban való túllépés a tettes különös szándékosságából származott, egyedül ez felelős a túllépésért. Végül figyelmeztet Carrara: »S nem szabad szemünk előtt tévesztetni, hogy a túllépésre vonatkozó szabályoknak, melyeket ugyanazonnemű büntetendő cselekményeknél alkalmazunk, nincs helyök, midőn különböző büntényekről van szó. Ez egészen különböző esetben állandóan irányadók a felelősségre vonhatlanság föntebb megállapított szabályai«.

Carrara tana sem olyan, mely nagy általános elvek magaslatára emelkedve lenne képes a fölmerülhető kérdéseket megoldani. Bizonyos casuistica szövődik be még a legnagyobb elméleti írók tanába is ennél a kérdésnél. A németek, a francziák, olaszok egyaránt érzik a helyzet nehézségét, és általános dogmatikus szabályaik vagy igen sokat, vagy igen keveset fejeznek ki. Ebben a kérdésben is az eddigi összes elméleti munkásság eredménye az, hogy általános szabályokkal a kérdést helyesen és igazságosan megoldani alig lehet.¹⁾ Ezért csatlakoztunk mi ahhoz az iskolához, mely a felbújtó felelősségét azokból a körülményekből kívánja megállapítani, melyek fölvilágosítják azt: terhelje-e a felbújtót, tekintettel a túllépésnek látszó eredményre nézve, legalább is eshetőleges vagy vagylagos szándékosság? Ez a mi nézetünk szerint a felbújtó felelősségre vonásának *conditio sine qua non*-ja. Ezen kívül terhelheti a felbújtót gondatlanság, de ez már nem tartozik a részesség keretéhez. A felbújtó felelőssége csak addig terjedhet, a meddig az elkövetett tett a felbujtás eredményét képezi. Sohasem szabad a felbújtónak azt beszámítani, a mit a felbujtás akár kifejezetten, akár a dolog természetes körülményei szerint nem ölelt föl magában. E szabályok útmutatásul szolgálhatnak ugyan, de nem tiszta megoldásai a kérdésnek. Mégis érnek annyit, hogy elejét veszik az oly hamis tannak, melyet Kitka, Berner, Langenbeck hirdettek, mintha valamely genushoz tartozó büntényre irányzott felbujtás az összes »species«-re vonatkozó felbujtást mindenestre magában foglalná. Elejét

túllépés nélkül, a részes együttes felelősségre vonása túlságos szigorúság lenne. Szükséges (mondja Geyer), hogy a túllépés tekintetében legalább határozatlan szándékosságot vagy, mint a németek mondják, dolus eventualist lehessen a részesnek tulajdonítani. »Programma 502. §. 1. jegyzet — a szövég Beksics fordításában van közölve.

¹⁾ »Allgemeine Normen lassen sich nicht geben« — mondja Schwarze Commentárjának 128. lapján.

veszik az oly tannak is, mely a tettes valóságos túllépését, tehát azt, midőn a tettes szándékos tettel lépi át a felbujtó által megtartatni rendelt határokat, a felbujtónak, mint gondatlanságot akarják beszámítani, s ezzel restaurálni akarják a gondatlan felbujtás hamis tanát — holott gondatlanságért a felbujtó csak akkor vonható felelősségre (és természetesen nem mint felbujtó), ha a tettes szándékában nem levő eredmény a tettesnek is csak mint gondatlanság számítandó be, de ennek is feltétele, hogy a felbujtót a culpa általános törvényei szerint gondatlanság terhelje, mert ha a gondatlanság oly természetű, mely kizárólag a tettet terheli, úgy ezért a felbujtó nem lehet felelős.

Ezek az elvek, ha nem tarthatnak is igényt az általános elvi megoldás jogcímére, mindenesetre olyanok, a melyek a gyakorlatnak kellő tájékozást nyújtanak ama nehéz feladat megoldásában: vajjon a coucret esetben a tettes a felbujtó szándékosságának megfelelőleg járt-e el, midőn ezt vagy azt az eredményt létesítette?

8. §. Tévedés a bűntény tárgyában.¹⁾

(Error in objecto, error in persona.)

A tévedésnek a büntető-jogban igen nagy szerepe van. Nem tartozik a felbujtás tanába a kérdés egész állásának felölelése. Itt azzal a kérdéssel kell tüzetesen foglalkoznom: minő felelősség terheli a felbujtót a felbujtott által elkövetett bűntényért, ha ez a bűntény végrehajtásánál a bűntény tárgyára nézve téved? Tehát csak arról a tévedésről van itt szó, midőn a bűntény elkövetésére alkalmas tárgyat fölcseréli a tettes egy más alkalmas tárggyal, és pedig fölcseréli úgy, hogy a fölcserélt tárgynak ugyanaz a büntetőjogi jelentősége van mint annak, melylyel azt fölcserélte. Téved például a személyben. A jogtárgy ugyanaz marad, csak az anyagi elem, a bűntény tárgya változik. És ha mégis a tárgy-tévedés kifejezést használják — (már pedig ezt használják közönségesen): akkor természetesen senki sem érti itt a tárgy alatt a jogtárgy büntetőjogi jelentőségét.

¹⁾ Tárgy alatt itt nem a jogtárgyat értem. Megkülönböztetem a *tárgyat* (személyt, dolgot, melyen keresztül a jogtárgyat sérteni vagy veszélyeztetni lehet) és a jogtárgyat, mely alatt a büntető jog által védett érdeket (élet, testépség stb.) értem.

Az »error in objecto« kérdése nem új. Már az olasz practikusok foglalkoztak ezzel. Különösen nagy gondot fordított erre Farinacius (Quaest. 129. n. 99., quaest. 135. n. 159.). Helyes megoldásra azonban az olasz practikusok és a nyomukban fejlődött irodalom nem jutott. Csak legközelebb vonta magára ez a kérdés a büntetőjogászok különös figyelmét. A nevezetesebb eseteknek gyakran az a szerepök, hogy a dráma lezajlása után nem térnek fölöttük napirendre, hanem mélyen benyúlnak az elmélet fejlődésébe is. Ha talán Poroszországban nem fordul elő a Rosahl-Rose eset: az »error in objecto« kérdése nem nyert volna oly tüzetes tárgyalást. Alig tette az esetet a »Goltdammer Archiv« VII. kötete közzé, egész sora a tudományos értekezéseknek keletkezett, melyek az »error in objecto« tanának fejlődésére szolgáltak. A jogesetek a legalkalmasabbak arra, hogy szélesebb körökben érdeklődést keltsenek a hozzájuk fűzött elméleti viták. A Rosahl-Rose eset ily jelentőségre emelkedett. Az elméleti harczok egészözönje tapadt ehhez a jogesethez. Oly divatossá vált e jogesetről véleményt mondani, hogy jelentőséggel birni óhajtó értekezés erről a tárgyról el nem merte volna hagyni a Rosahl-Rose esetet. Egymásután látjuk ezzel a kérdéssel foglalkozni Hälschnert,¹⁾ Bernert,²⁾ Pfothenauert,³⁾ Geyert,⁴⁾ Oppenhoffot;⁵⁾ nem maradt el a küzdők sorából Gessler,⁶⁾ Geib,⁷⁾ Schwarze,⁸⁾ Schütze,⁹⁾ stb. Boehlau pedig egyenesen ily cím alatt »Der Criminalprozess Rose und Rosahl« Weimar 1859. foglalkozott ezzel a kérdéssel.

Mi sem térhetünk ki az eset elől. Az eset a mellékkörülmények elhagyásával röviden az, hogy Rosahl gazdag jutalom ígérete mellett reábirja Rosét, hogy Schliebe-t lőjje agyon. Rose leselkedve Schliebére, az esti szürkületben feléje közelgő Harnischt, kit Schliebének tart, célba veszi és agyonlövi. (Az, hogy puskatussal verte agyon a lövés által okozott seb után, irrelevans körülmény a kérdés lényegére nézve.)

¹⁾ Goltdammer Archiv VII. kötet 433. lap és System II. 98. lap.

²⁾ Grunds. etc. 31. lap.

³⁾ Gerichtssaal 1861. 292. lap.

⁴⁾ Erörterungen 118. lap.

⁵⁾ Commentar 34. §. 42. sz. és a Commentar zum Nordd. etc. 48. §. 25. sz.

⁶⁾ Dolus 240. lap.

⁷⁾ Lehrbuch II. 349. lap.

⁸⁾ Comm. 185. lap.

⁹⁾ Nothwendige Theilnahme 265. lap.

A büntetőjogi kérdés, mely a jogászokat oly élénken foglalkoztatta, az: szándékosság terheli-e a felbujtót, azaz: felelős-e a gyilkosságért; vagy gondatlanságért és kísérlet halmazataért vonandó-e felelősségre; vagy csupán csak gondatlanságért?

Nézetünk szerint, ha valaki mást valamely meghatározott bűntény elkövetésére reábir, és a felbujtott mennyiségi vagy minőségi túllépés nélkül követte el a bűntényt: úgy a felbujtó, ha más tárgyon követte is el a felbujtott a bűntényt, bevégzett bűntényért felelős. Rosahl tehát bevégzett gyilkosságért büntetendő. Az eset — mondja Geyer — semmivel sem különböző attól, mint ha Rosahl a tett elkövetésénél jelen lett volna, és látva a közeledőt, azt Schliebének véli, és Roséra kiált: »Lőjj, ott jön a gazember«. Mindenki a bevégzett gyilkosság felbujtójának tartaná Rosahlt. Ugyanezt kell tehát mondani az említett esetben is. Továbbá csak így kellene az esetet megítélni akkor is, ha Rosahl azt mondta volna Rosénak: »Az elsőt, a kit az úton találsz, lödd le« mert senki sem jöhet a kitűzött időben, csak ő.

Amde többen nem osztoznak ebben a véleményben. Vannak, a kik az okozati összefüggés megszakítását látják abban a körülményben, ha a tettes a szándék megvalósításánál téved a személyben. A gyilkolási szándékkal — azt mondják — csak a tévedés ideje előtti cselekmény áll okozati összefüggésben, de nem a tévedés utáni tevékenység, következésképp nem állhat vele megszakítatlan összefüggésben a tévedésből származó tettnek eredménye. Azok, a kik így érvelnek, halmazatot látnak a Rosahl-Rose esetben, még pedig a gondatlan emberölés és a gyilkossági kísérlet halmazatát. A lesben állás, a fegyvernek Harnisch elleni szegezése, gyilkossági kísérletet képez, de a cselekmény további folytatása — így okoskodnak — vagyis a fegyver elsütése nem tekinthető a megkezdett bűntény folytatásának, mert a Harnisch ellen kisütött golyó nem okozhatta Schliebének halálát. Ez azonban nagyon erőltetett okoskodás, mert a cél valószínűsítése mindkét mozzanatban nyilvánul. Mindkét mozzanatnál világos, hogy a cél: Schliebének halála, el nem érhető. Ez a lesben állásnál csak úgy előfordul, mint a puska elsütésénél, és így ha a fegyver elsütése nem képezi a Schliebe elleni gyilkossági kísérlet folytatását: akkor a lesben állás sem képezhetné a megkezdést. Helyesen emeli ki a magyar büntetőtörvény előkészítője: »az a büntett, mely a lesben állás által megkezdett, végeztetett be a puska elsütése s az ennek következtében bekövetkezett halál által«.

A kérdés lényege az: a felbújtó szándéka arra irányult, hogy egy ember életétől megfosztassék. Hasonló szándéka volt a tettesnek is. A szándék megvalósult. Egy embert életétől megfosztottak, következésképp a felbújtó és a tettes cselekedetének megfelelő, azokkal okozati összefüggésben álló eredmény következett be.

A kérdésnek ezt a megoldását azonban többen nem tartják kielégítőnek. Még Schwarze is commentárjában (129. lap.) azt mondja: nem megnyugtató az oly megoldás, mely a felbújtót felelősségre vonja a tettes tárgy-tévedéséért csak úgy, mint ha tévedés nem is történt volna. A tettes, igaz, hogy tévedett, ha mást ölt meg, és ezért csak úgy felelős, mint ha nem tévedett volna. De a felbújtó nem osztozik ebben a tévedésben (Schwarze kizárja itt azt az esetet, midőn a felbújtó a helyszínén jelen van), ő nem arra bujtotta fel a tettet, hogy azt az embert lője agyon, a kit látott; a tettes nem úgy járt el, mint vak eszköz, hanem saját téves elhatározása következtében cselekedett, az »error in objecto« nem közös a felbújtóval és semmi oki összefüggésben nem áll a felbujtással. Hiányzik a tudatosság (wissentlich) a felbújtó részéről.

Schwarze még a gyilkossági kísérletet sem találja megállapíthatónak, hanem a felbújtót csak gondatlanságért kívánja felelősségre vonatni (de nem mint gondatlan felbújtót).

Nem érdektelen az az okoskodás sem, a mit Schütze fejtett ki ebben a tárgyban. Annál is inkább akarok ezzel foglalkozni, mert midőn az »error in objecto« kérdéséről van szó, tekintélyes jogászok is csak két-féle rendszert emlegetnek. Egyik az, a mit mi is magunkénak vallottunk, azaz, hogy a tárgy-tévesztés teljesen irrelevans a beszámításnál. A másik ismét az, mely a kísérlet és gondatlanság halmazatát látja ebben a kérdésben. De nem igen szólnak azok tanairól, a kik a felbújtót csak gondatlanságért kívánják felelősségre vonni. Pedig mind Schwarze, kiről előbb szóltam, mind Schütze, kiről most szólok, figyelembe veendő tekintélyek. A magyar büntetőtörvényjavaslat indokolása is mindig csak az említett két-féle felfogást emeli ki. Lássuk közelebről Schütze tanát. Egy példával kezdi.

A. X.-i lakos szorult anyagi viszonyai által kényszerítve, arra a gondolatra jó, hogy házáat fölgyújtatja, részint azért, hogy a biztosítási összegben új házat építhessen, és ezt jó áron eladja, részint azért, hogy hiányos fölszerelése, bútora helyett pénzt kapjon. Magának azonban nincs bátorsága a tetre. Találkozik az X.-től két mértföldnyi

távolságban levő F. városban régi ismerősével B.-vel, a kit éppen akkor eresztettek ki a fegyházból. Reábeszéli ezt arra, hogy gyujtsa fel az ő házát; és minthogy nagy jutalmat ígért, B. ráállott. A. természetesen minthogy B. sohasem volt X.-ben, elmondja körülményesen, melyik az ő háza, mi annak ismertetőjele stb. A. visszamaradt a városban. B. a leírásnak megfelelő és éppen abban a pillanatban a lakosoktól elhagyott házat fölgyújtja. A leégett ház azonban nem A.-é volt, hanem a távollevő Z.-é, kinek háza A. szomszédságában volt.

A porosz főtörvényszék, továbbá Hälschner, Berner nézete szerint — mondja Schütze — esetünkben A. és B. is a szándékos gyújtogatásban bűnösök, és p. a porosz büntetőtörvény 285. §-a szerint halállal büntettetnek. Lényegileg ők következőleg érvelének: Ha A. maga követte volna el a tettet és a tárgyban tévedett volna: úgy a bevégzett szándékos gyújtogatásban lenne bűnös. Nem tehet az reá nézve különbséget, hogy nem saját kezét és saját szemeit, hanem a felbujtott kezét és szemeit használta. Ez volt az ő gyújtó-anyaga. (Berner például azt mondta: »das Mordgeschoss des Anstifters war der Angestiftete.«) A ki idegen kart és szemeket használ: annak lehetetlen azt kívánnia, hogy ezek csalhatatlanok legyenek. Minden büntettnak kötelessége, ügyessége vagy ügyetlensége következményeit elviselni, akár saját erőit, akár idegent alkalmazzon. Következésképp A.-t úgy kell megítélni, mint ha ő tévedett volna a tárgyban.

Ez az érvelés — úgymond Schütze — talán az első pillanatra tetszetősnek látszik, de a hamis tételek egész sorát tartalmazza, melyek a »bűnszerzőség« alaptévedése körül forognak.

a) A felbujtott B. nem eszköz (szerszám): kar, kéz, szem, gyújtóanyag A. kezében, hanem az egyedüli tettes. Ez a tettes tévedett a tárgyban, a mi őt nem menti a bevégzett szándékos bűntény terhe alól. A tettes felbujtóját azonban A.-t, error in objecto nem terheli.

b) A kérdés tehát az: vajjon a tettes felbujtóját teljes felelősség terheli-e akkor is, ha nem ő, hanem a felbujtott tévedett a tárgyban?

En nem röstelem — mondja Schütze — azt, hogy erre a kérdésre tagadólag válaszoljak. A.-nak a szándékosága Z. házára nem volt irányozva, hanem csak saját házára. Éppen nem akarta, hogy más ház égjen el, mint a magáé. Ez azonban épségében fönnáll. A ki X.-nek halálát akarja, az nem akarja Z. halálát. Természetes, ha ő, mint

tettes Z.-t fölcseréli X.-el: akkor az előtte álló embert akarta megölni. Mindez azonban a mi esetünkben B.-re illik, de nem A.-ra.

Míg a tettesnél (B.) *error in objecto* forog fönn: addig a felbujtónál (A.) *aberratio delicti* létezik. Ezzel a kérdés magva és egyúttal a föntebb említett érvelés tévedése jellemezve van. Az A. által felbujtott B.-nek tette A.-ra nézve eltévesztett tett (*aberratio*).

Amde egészen más elvek uralkodnak az *aberratio delicti*¹⁾ területén, mint a töle teljesen különböző »*error in objecto*«-n.²⁾

A.-nak bűnössége tehát egyedül csak az *aberratio ictus* szabályai szerint ítélendő meg. Ha felbujtási szándéka Z. házára egyáltalában nem volt irányozva: úgy őt ennek a bevégzett bünténynek szándékos felbujtójául soha és semmi körülmények között sem lehet tekinteni. Csak az a kérdés, hogy ez az eredmény, mint gondatlanság és pedig, mivel B. tettében mint felbujtó nem részes, önálló vétség gyanánt beszámítandó-e?

Tegyük fel a kérdést így: Bűnös-e A. a Z. házának gondatlan gyújtogatásában? Részemről — úgymond Schütze — erre a kérdésre igenlőleg válaszolok, és tekintettel a porosz törvényre, alkalmazom annak 288. §-át. Egészen mindegy, hogy az *aberratio delicti* saját vagy idegen elkövetés által jött-e létre; ha egyszer gondatlanságból származott, a jogtalan eredmény okozója tartozik azért felelni.

Ezután Schütze azt a kérdést veti föl, mi történik a szándékolt, de el nem követett bünténynyel? Itt sajátszerűvé válik Schütze okoskodása. A. úgymond saját házát akarta B.-vel fölgyújtatni. Ez a büntény azonban nem követetett el; legalább be nem végeztetett. De talán megkíséreltetett? Erre azután a kísérlet alanyi és tárgyi szempontjaira való tekintettel kimutatja Schütze, hogy a szándékolt büntény kísérlete fönn nem forog. És azt mondja: az eredmény, a mire ő jutott az, hogy A.-t semmi más nem

¹⁾ Erre például szolgál a következő eset: A. agyon akarja löni X.-et, de elhibázza és helyette eltalálja Z.-t. Épp úgy a jelen esetben A. azt akarja, hogy az ő háza meggyujtassék, ez azonban elhibáztatott és Z. háza hamvasztatott el.

²⁾ B. agyon akarja löni X.-et; Z.-t X.-nek tartja és agyonlövi Z.-t. Mindenesetre a tett pillanatában az előtte álló embert akarta megölni, az azonban Z. volt. Természetesen a tett előtt nem az volt a szándékolt, e tettben azonban a szándék átment a valóban megölt Z.-re. Már most átvéve ezt a felbujtott tettesre B.-re, ő a tett pillanatában — bár tévesen, de — az elhamvasztott házat akarta felgyújtani.

terheli, mint gondatlanság. De hát ez — kérdezi — nem égbé kiáltó igazságtalanság és méltánytalanság-e? B.-t a szándékos gyújtogatásért halálbüntetés éri (az akkor érvényes porosz törvény szerint), A.-t a felbujtót csak több hónapi fogság-büntetés terheli. Ilyennel nem lehet a nép jogérzetét megnyugtatóni. Én, úgymond, készséggel elismerem, hogy a törvényhozásnak elég oka van arra, ha ily esetekben az előkészületi cselekményt, azaz: a nem sikerült és a sikerült de eredmény nélkül maradt felbujtást külön büntetendő cselekménynyé teszi és azt megfelelő büntetéssel sújtja, a mint ezt az 1861-diki bajor büntető-törvénykönyv is megtette. Egyáltalában — így végzi Schütze fejtegetéseit — ebben a kérdésben még nem mondták ki az utolsó szót. Hanem azzal a keresztülvihetetlen kísérleti elmélettel és a felbujtó bünszerzőségével legjobb elhallgatni! — Így Schütze.

Az ő tanának lényege tehát az, hogy a felbujtó a tettesnek »error in objecto«-ja esetében az »aberratio delicti« szabályai szerint ítélendő meg, és ezeket a szabályokat ő úgy alkalmazza, hogy a felbujtót csupán gondatlansággért vonja felelősségre. De maga is megijed tanának igazságtalan következményeitől, és ezért végkövetkeztetése az, hogy a felbujtót azért a felbujtási tevékenységért, mely nem sikerült, mint külön büntetendő cselekményért, kellene felelősségre vonni. Így tehát a nem sikerült felbujtás büntetősége az, a mihez ő segélyért folyamodik. Ismét egy rés a rendszeren. A nép jogérzetére felebbez e kivételes intézkedés jogosultságának védelmére. De feledi, hogy a nem sikerült felbujtás külön büntetendő cselekménye — föltéve, hogy ez egyáltalában indokolható volna — nem lenne oly büntetéssel sújtható, mely a nép jogérzetét kielégítené. A nép jogérzetét a mi elméletünk elégíti ki. Az, a mely a felbujtót a tettes tárgy-tévesztésért épp úgy felelősségre vonja, mint ha a tettes csak ugyanazt a személyt ölte volna meg, a kinek a felbujtó kívánta életét kioltani. A mi az aberratio delicti szabályait illeti, arra nézve is eltérő a mi véleményünk a Schütze véleményétől. Schütze ebben a kérdésben úgy tesz, mintha az »aberratio delicti« beszámítási törvényeire nézve teljes egyetértés volna, még pedig abban az irányban, a minőnek ő adott kifejezést. Pedig ha van vitás kérdése a büntetőjognak, úgy ez bizonyára olyan. Tudományunk legfényesebb nevei állanak egymással szembe ebben a kérdésben. Az egyik csoport — Wächter, Henke, Jarecke, Oersted, Pfotenbauer, Breidenbach, Köstlin, Ortloff, Walther, Schaper — azt a tant hirdeti, hogy az aberratio

delicti esete (A. megakarja löni B-t, föl is ismeri B-t, reá is célóz, azonban a véletlenül ott tartózkodó C-t találja el) épp úgy ítélendő meg, mint az *error in objecto* esete (A. le akarja löni B-t, a feléje közeledő C-t B-nek véli, reá lö s B. helyett agyonlövi C-t)¹⁾ azaz: abban a véleményben van, hogy az okozati összefüggés folytatását, a beszámíthatóság kérdését nem ingatja meg az a körülmény, ha a tettes Péter helyett Pált fosztja meg életétől, mert a bűntényt létesítő elemek épp úgy főnforognak, ha Péter, mint ha Pál képezi a büntett tárgyi elemét. »Es ist völlig indifferent — mondja Köstlin — ob die Handlung gerade an dem speciellen Gegenstande realisiert wird, welchen der Thäter zunächst vor Augen hatte oder an einem anderen, in Beziehung auf welchen die Handlung ganz dieselbe allgemeine Qualität offenbart.« A másik csoport az okbeli kapcsolat hiányánál fogva csak kísérletnek s az azzal járó gondatlanságnak adott helyet. A valóban megsértett tárgyra nézve szerinte nem foroghat fönn szándékosság, hanem csak gondatlanság, a megsérteni szándékolt tárgyra nézve azonban kísérlet keletkezik. Ehhez a csoporthoz tartoznak Jenull, Gesterding, Geib, Zachariä, Luden, Bauer, Temme, Hufnagel, Hye, Goldammer, Bierer, Gessler, Gengler, Doliman, Mittermayer, Berner, Häberlin, Schütze, Bak, Oppenhof, Rüdorff, Schwarze, Geyer.

Részünkről nem tudunk különbséget tenni a beszámítás tekintetében az »*error in objecto*« és az »*aberratio delicti*« eseteire nézve. Ha Pált azért lövöm le mert Péternek tartom, vagy ha Pált akkor lövöm meg véletlenül, mikor Pétert akartam agyonlöni: a büntetés súlyára nézve valóban egyenlő esetek. Fogalmilag meg tudjuk ezt a két esetet

¹⁾ Megjegyzem, hogy az — *error in objecto* — tanában általános uralkodó felfogásnak lehet jelezni azt, mely a beszámításnál a tárgy felcserélését teljesen irrelevans körülménynek tekinti. Maga Geyer, a ki az »*aberratio delicti*« eseteiben a gondatlanság és kísérlet halmazátát fogadja el, az »*error in objecto*« tárgyában így nyilatkozik: »Besteht der Irrthum blos in einer Verwechslung eines für die Verübung des Verbrechens tauglichen Angriffsobjectes mit einem anderen (*error in objecto*, *error in persona*), so hat er keinen Einfluss auf die Strafbarkeit, wenn nur wirklich das verletzte Object die gleiche kriminalistische Bedeutung für den Thatbestand hat, wie dasjenige, mit dem es verwechselt wurde . . . Die herrschende Ansicht ist bezugs der Verwechslung des Gegenstandes im Wesentlichen in der angegebenen Weise zur Einigung gekommen. Auch Geyb früher anderer Ansicht hat sich ihr angeschlossen, nur Böhlau will eigenenthümlicherweise in solchen Fällen einen doppelten Dolus und daher Zusammentreffen von Versuch und Vollendung annehmen. (Rechtswörterbuch, Holtzendorf II. kötet 402. lap.)

különböztetni, de igen helytelennek tartjuk az ily vékony árnyalatokra eredményében egészen eltérő büntetési rendszert alapítani.¹⁾ Hiába mondja nézetem szerint, Geyer, hogy az uralkodó és a helyes nézet az, mely a gondatlanság és kísérlet halmazatát látja az aberratio delicti esetében. Igaz, hogy az elméletben ez a tan erős támogatókra talál, de a magistratura termeiben, mint pusztában kiáltó szó hangzik el ennek az elméletnek a szava.²⁾ És talán nem tévedek,

¹⁾ *Kohler* (Studien etc. 141 és köv. lapon) is helyteleníti azt a tant, mely az error in objecto és az aberratio ictus között a jogi megítélés szempontjából elvi ellentétet állít fel. Mindkét esetben a dolog úgy áll, hogy bevégzett bűntényért felelős a felbujtó, mert habár a tettes egyéni akarata nem is úgy valósult meg, a mint ezt bensejében kívánta, csakhogy büntetőjogilag teljesen egyenértékű eredmény keletkezett. Már pedig minden tettesnek felelni kell azért, hogy tette, habár nem felelt is meg céljának, teljes egyenértéke annak, a mit létre akart hozni. »Ins besondere ist es unrichtig — mondja *Kohler* szóról szóra — den Fall des Error in persona in der Art auszuschneiden, dass hier, im Moment der That, der Wille gerade auf die vor dem Thäter stehende Person gerichtet wäre, dass daher die That dem Vorsatz entspreche, nicht ein blosses Aequivalent desselben darstelle: denn wenn ich den vor mir stehenden tödten will als den A. indem ich ihn für den A. halte, so ist die Persönlichkeit des A. ein so wesentliches Element in dem Willen des Thäters, dass, wenn die objective That auf den nicht A. gerichtet ist, dieselbe sich durchaus nicht mit dem Willen deckt; sie deckt sich mit dem Willen nur insofern als es That und Wille mit der vor dem Thäter stehenden äusserlichen Erscheinung zu thun haben; aber die äusserliche Erscheinung ist nicht das Ziel des relevanten verbrecherischen Willens, sondern die von dieser äusserlichen Erscheinung verschiedene Persönlichkeit der A.; auf die äussere Erscheinung ist nur der Ausführungswille gerichtet, nicht der Grundwille, wie dies ja auch bei den civilistischen Actionen und ihren Folgen klar zu Tage tritt. Daraus ergibt sich mit Sicherheit, dass, wenn Jemand trotz dieser Personenverwechslung für die That haften muss, diese Haftung auf dem Satze der Aequivalenz beruht. Nimmt man aber hier an, dass das Aequivalent dem Thäter angerechnet werden muss, so muss man es ebenso bei der Aberratio ictus thun.«

²⁾ A mi hétszemélyes táblánk régen oly értelemben ítelt, hogy a személy körüli tévedést sem minősítő, sem enyhítő körülménynek nem vette. (L. Csatskó a büntetési tévedésről 1863-diki Törvényszéki csarnok 38. sz.)

Legközelebb a kir. Curia (1880. évi október hó 12-én 5573. sz. alatt) előtt a következő eset fordult meg: 1879. október 19-én vádlott S. János erdőkerülő K. Julcsával P. Károly erdész cselédjével az antaházi pusztán levő erdési lakban összeperlekedvén, vádlott ingerültségében botját a nevezett cseléd felé hajította. A bot azonban nem a cselédet, hanem az erdésznek a cseléd háta megett a folyosón álló öt éves kis fiát találta oly szerencsétlenül, hogy az még az nap meghalt.

A kir. Curia halált okozott súlyos testi sértésben mondta ki bűnösnek vádlottat, és kiemeli az indokolásban, hogy a személy-csere teljesen irrelevans a beszámítás szempontjából. A 60. sz. döntvény teljesen parificálta a tárgyitévesztésnek és az elvételnek jogi megítélését.

ha azt állítom, hogy maga Geyer és társai sem tesznek az »aberratio delicti« érdekében kifejtett tanuknak jó szolgálatot, midőn az ettől hajszálnyi válaszfallal elkülönített »error in objecto« esetében azt tanítják, hogy a személycsere teljesen közönyös a beszámítás tekintetében, és a tettes csak úgy büntetendő, mint ha ugyanazon a személyen követte volna el a bűntényt, a melyen szándékolta. Mert az »error in objecto« kérdésére vonatkozó ez a helyes tanuk szava áthangzik az »aberratio delicti« területére is, és kihívja az összehasonlítás kritikáját, és ha lelkiismeretesen számot vetünk magunkkal: indokolt-e, igazságos-e a két esetet egészen eltérő minősítés és büntetési rendszer alá helyezni, erre nézve alig lehet igenlő válaszzsal lelkiismeretünket megnyugtítani. Ez a formalismus a maga virágkorában! Nekem úgy tetszik, hogy még azok, a kik az »error in objecto« területén is gondatlanság és kísérlet halmozatáról beszélnek, legalább következetesebbek, mint a kik erről csak az »aberratio delicti« területén akarnak tudni. Az egyedül helyes azonban nézetünk szerint az a rendszer, mely a minősítés tekintetében a két eset között különbséget nem tesz, és a beszámításra nézve az »error in objecto« és az »aberratio delicti« útján keletkezett tárgy-tévesztést, ha a tárgy büntetőjogi jelentősége nem változik, úgy tekinti, mint ha tévedés egyáltalán nem történt volna.

Átvíve a kérdést a részesség területére, a mi nézetünk szerint teljesen közönyös, ha Rose Harnischt Schliebnek tartva lövi le, vagy akkor lövi agyon Harnischt véletlenül, midőn Schliebet akarta agyonlőni. Mi Rosahlit mindkét esetben, mint a gyilkosság felbujtóját és Rosét, mint tettesét büntetjük. Természetesen az ellenkező tábor minősítése egészen más értelemben fog hangzani.

Geyer még fölhozza azt is, hogy ha a felbujtott félreérti a felbujtót p. A. föl akarja bujtani B.-t C. meggyilkolására, de ez tévesen azt hiszi, hogy D.-t kell megölnie és csakugyan megöli D.-t, úgy A.-ra nézve aberratio ictus forog fönn, és így ennek csak a gondatlanságot lehetne beszámítani.

Geyer arra helyezi a súlypontot, hogy ha a felbujtó azt a bűnös elhatározást hozta létre a felbujtottban, a melyet létrehozni akart, és a felbujtott ezzel az elhatározással fogott a tetthez: akkor az aberratio szempontja elesik és a befejezett bűntény a felbujtónak és a tettesnek egyaránt beszámítandó.

Már Schütze, mint láttuk, egészen másképen fogja fel a kérdést, daczára, hogy az aberratio ictus általános

tanára nézve elvtársa Geyernek. Schütze szerint az aberratio a felbujtóra nézve mindig főnforog, valahányszor a tettes error in objecto-t követ el. Nem ismeri tehát el a Geyer által főntebb hangsúlyozott különbséget. És ennek a tanának az útján jutott Schütze az említett példájában arra a következtetésre, hogy a felbujtó csak gondatlanságért felelős. De mivel ettől az eredménytől maga is visszaborzadt, azért követelte a nem sikerült felbujtás büntetethetőségének elismerését.

Látjuk tehát, hogy e két kitünőség, Geyer és Schütze, kik az »aberratio delicti« általános tanára — eltekintve a részesség kérdéseitől — egy véleményen vannak, azaz: kísérletet látnak a megsérteni akart, de meg nem sértett, és gondatlanságot a megsértett tárgyra nézve: mihelyt a kérdést a részesség területére viszik át, homlokegyenest ellenkező eredményre jutnak. Maga Geyer, vonatkozással Schütze fentebb ismertetett nem sikerült felbujtási külön büntetendő cselekményére, megjegyzi . . . »will aber zuleztz eine Sonderbestimmung, welche die versuchte Anstiftung in solchen Fällen für strafbar erklärt, erschrickt also vor der Consequenz seiner eigenen Ansicht.«

Ragaszkodjunk csak mi ahhoz az elmélethez, mely a bűntényre és nem a különböző személyekre vagy dolgokra helyezi a súlypontot, mely nem a tettes céljai szerint minősít és büntet, hanem szándékosságot keres, és ha a szándékosság megfelelő küleselekményben nyilvánul: akkor a beszámítás törvényeit egyenlően alkalmazza, Péternek hívták-e a megölt embert vagy Pálnak, Péteré volt-e az ellopott ló, vagy Pálé. Mind az error in objecto, mind az aberratio delicti esetében ragaszkodjunk ahhoz az elvhez, hogy a beszámítást a bűntény tárgyi elemének oly változása, mely különböző büntetőjogi jelentőséggel nem bír, a legkevésbbé sem ingathatja meg. E felfogás nyilvánul a gyakorlati angol és amerikai jogban is. Whartonnál olvasom (965. §.) . . . if A. give a poisoned apple to B. intending to poison her and B. ignorant of it, give it to a child, who took it and died; this is murdes in A.

9. §. A »személyes tulajdonságok és körülmények« tana.

Ha egy pillantást vetünk az újabb büntetőtörvénykönyvekbe, és vizsgáljuk a részességről szóló fejezeteket, igen egyszerűeknek és világosaknak találjuk azokat az intézkedéseket, melyek a »személyes körülmények«-re vonatkoznak.

Tekintsük a mi büntetőtörvényünk 74. §-át,¹⁾ a német birodalmi büntető-törvénykönyv 50. §-át,²⁾ a genfi törvény 47. §-át,³⁾ a németalföldi büntetőtörvény 50. §-át:⁴⁾ az első pillanatra azt hiszszük, hogy ez a kérdés csakugyan olyan, melynek háttérét nem képezhetik nagy vitakérdések. Sőt, ha az osztrák javaslatba, a belga törvénybe és a francia »code«-ba tekintünk: a személyes körülményekről »expressis verbis« még intézkedéseket sem találunk. Az azonban, hogy a törvény valamely kérdéstről nem intézkedik, még nem mindig jelenti azt, hogy a kérdés annyira természetes, hogy még intézkedésre sem szorul, hanem legtöbbször azt jelenti, hogy a törvény nem akar intézkedni, mert nem akar benyulni tekintélyével a tudomány küzdelmeibe. De abból ismét, hogy a törvény intézkedik és az az első pillanatra világosnak, egyszerűnek látszik: még nem következik, hogy egyttal átható is, hogy a kérdést egészében, kiágazásaiban és részleteiben megoldja.

Néha a törvény intézkedése egyszerű, világos, éppen azért, mert nem öleli föl az egész kérdést, hanem csak annak egyik oldalát vagy sarkát. A többit pedig hagyja épp oly megoldatlanul, mint azok a büntetőtörvények, melyek erről a kérdéstről egészen hallgatnak.

Megvalljuk, a magyar, német, genfi, németalföldi büntető-törvények világosnak és egyszerűnek látszó intézkedéseinel a belga, luxemburgi, francia törvények és az osztrák javaslat hallgatását is többre becsüljük. Mert az, hogy valamely tettes vagy részes személyes tulajdonságai vagy körülményei, melyek az elkövetett cselekmény büntethetőségét megszüntetik, büntetését enyhítik vagy súlyosbítják: a többi tettes és részesre nézve tekintetbe nem vehetők: a beszámítás oly általános törvénye, melyhez kétely nem fér, — a mihez

1) 74. §. »Valamely tettes vagy részes személyes tulajdonságai vagy körülményei, melyek az elkövetett cselekmény büntethetőségét megszüntetik, büntetését enyhítik, vagy súlyosbítják: a többi tettes és részesre nézve tekintetbe nem vehetők.«

2) 50. §.: »Wenn das Gesetz die Strafbarkeit einer Handlung nach den persönlichen Eigenschaften oder Verhältnissen desjenigen, welcher dieselbe begangen hat, erhöht oder vermindert, so sind diese besonderen Thatumstände dem Thäter oder demjenigen Theilnehmer (Mitthäter, Anstifter, Gehülfe) zuzurechnen, bei welchem sie vorliegen.«

3) 47. §.: »L'aggravation ou l'atténuation résultant de circonstances personnelles à l'un des auteurs ou des complices de l'infraction n'est applicable qu'à celui que ces circonstances concernent.«

4) 50. §.: »Die persönlichen Verhältnisse, durch welche die Strafbarkeit ausgeschlossen, vermindert oder erhöht wird, kommen bei Anwendung des Strafgesetzes nur hinsichtlich desjenigen Thäters oder Theilnehmers in Betracht, den sie persönlich betreffen.«

kétely fér, ez: hogy vannak oly személyes tulajdonságok vagy körülmények, a melyek a cselekmény természetét változtatják meg, s ekkor azután fölmerül a kérdés: a többi részest nem terhelik-e ezek a személyes körülmények, s ha nem, miért nem és mikor nem?

Itt van a megoldandó kérdés. De itt is van a viták gyújtója. Megvallom, sokkal tökéletesebbnek tartom az olasz büntető-törvényjavaslat (Mancini-féle 1877.) 75. és 76. §§-ait,¹⁾ mint a magyar, a német birodalmi büntető-törvény, német-alföldi törvény stb. intézkedéseit, mert arra van szükség, hogy kimondassék, mikor van a személyes tulajdonságoknak és körülményeknek, melyek a cselekmény természetét megváltoztatják, a többi részesekre is kihatásuk. Az nem áll, hogy ez az »ignorantia facti« (ténybeli tévedés) szabályaival oldható meg, s azért fölösleges a részességnél ezt kifejezni. Akkor volna ez fölösleges, ha a tiszta személyes tulajdonságok oly könnyen elválaszthatók volnának a büntetendő cselekményben rejlő személyes tulajdonságoktól, melyek, daczára hogy tárgyi természetűeknek látszanak, még sem szűnnek meg személyes tulajdonságok lenni. De mondja meg valaki, hogy a hivatali minőség oly személyes körülmény-e, melyről például a magyar büntető-törvénykönyv 74. §-a intézkedik, vagy nem oly személyes körülmény-e, melynek a többi részésre nézve semmi kihatása nincs? Nem hiszem, hogy bárki is a

¹⁾ Art. 75.: »Le circostanze, le qualità inerenti alla persona, permanenti o accidentali, per le quali si toglie, si diminuisce o si aggrava la pena di taluno degli autori o complici del reato, non si estendono agli altri autori o complici del reato medesimo. Se la circostanza o qualità personale abbia servito a facilitare la esecuzione del reato, non sarà mai applicato il minimo della pena agli autori o complici che scientemente ne profittarono.«

Art. 78.: »Le circostanze materiali, che aggravano la pena di un reato, non nuocoi ono che agli autori, o a coloro tra i complici, i quali ne hanno avuto la scienza nel momento dell' azione o della cooperazione costitutiva della loro reità. Quando le circostanze materiali costituiscono per sè stesse un reato, non nuocciero che agli autori o complici del medesimo.«

A Mancini-javaslatnak a részességről szóló fejezetét behatóan ismerteti az olasz büntető-jogtudomány legalaposabb magyar művelője Heil Fausztin. (Igazságügy XXIII. kötet.)

Az olasz törvény szövege így szól:

65. §. Le circostanze e le qualità inerenti alla persona permanenti o accidentali, per le quali si aggrava la pena di alcuno fra quelli che sono concorsi nel reato, ovi abi ano servito ad agevolarne la esecuzione, stanno a carico anche di coloro che le conoscevano nel momento in cui vi sono concorsi; ma la pena puo essere diminuita di un sesto, e all'ergastolo puo essere sostituita la reclusione da 25 a 30. anni.

hivatali minőséget elvileg oly személyes körülménynek tekintené, mely hivatali bűntény esetében előforduló részességnél csak is a hivatalnoknak volna beszámítandó. Ha tehát vannak személyes körülmények, melyek megváltoztatják az egész bűntényt, melyek, ha a részesek előtt ismeretesek, az ő bűntényökre és az ő büntetésökre befolyással vannak: akkor helyesebben cselekszik a törvény, ha ezekkel leszámol. A magyar törvény laconicus intézkedéséből azt lehetne következtetni, hogy semmiféle személyes körülmény vagy tulajdonság, ha tudomással bir is arról a részes, másra, mint a kire közvetlenül vonatkozik, ki nem terjeszthető. Azt lehetne gondolni, hogy hivatali sikkasztásban, például a nem hivatalnok, részes sem lehet.

Igazságot kell szolgáltatnunk a magyar törvényjavaslatnak, mely követve az olasz javaslatot, a kérdés rendezéséhez erélyesebben akart nyúlni, de a képviselőház igazságügyi bizottsága kihagyta a javaslat 73. és 74. §-át.¹⁾ Ez sem tökéletes megoldás. mert a kérdésben rejlő nehézségeket nem lehet két törvényszakaszban leküzdeni és a kételyeket eloszlatni, de tökéletesebb mindenestre, mint a jelenlegi törvény-szöveg, mely arra a félreértésre adott már számos esetben okot, mintha minden személyes tulajdonságnak és körülménynek, mely a részesség területén szerepet játszik, ugyanaz a sorsa volna, a minőt a 74. §. említ. Pedig hát nem így van. Vannak személyes, alanyi körülmények, melyek ben-rejlenek a bűntény fogalmában. S ha ez igaz: akkor már nem igaz az, a mit a 74. §. mond. A vérfertőztetés bizonyos rokonsági viszonyt tételez föl. Tisztán személyes körülmény. Mégis az »extraneus« a vérfertőztetés fölbujtója lehet. A ki a közpénztár kezelőjét sikkasztásra bírja, daczára hogy nem hivatalnok: hivatali sikkasztás fölbujtója lesz. Pedig ezek személyes körülmények, s olyanok, melyek ben-rejlenek a bűntény fogalmában. És ugyanezek a személyes körülmények olyanokká is átváltozhatnak, a minőkről a 74. §. ren-

¹⁾ 73. §.: »A fentebbi szakasz (az, a mely a törvény 74. §-ába irányi módosítással átment) rendelete akkor is alkalmazandó, ha a személyes tulajdonságok vagy körülmények a cselekmény természetét változtatják meg, a mennyiben a többi tettes vagy részes ezen tulajdonságokról vagy körülményekről nem bírtak tudomással.«

74. §.: A büntett vagy vétség elkövetése alatt vagy után egy vagy több tettesre vagy bűnsegédre nézve fölmerülő, s nem ezek személyes tulajdonságaira vonatkozó körülmények, melyek a cselekmény természetét vagy pedig büntetését súlyosítják, ha nem voltak előre-láthatók, nem számíthatók be azoknak, a kik e körülményekről a cselekmény elkövetése előtt, illetőleg annak elkövetése alatt, tudomással nem bírtak.

delkezik; illetve átváltozhatnak olyanokká, melyek a többi részesre ki nem hatnak. Ha valaki nem tudja, hogy a sikkasztásra fölbujtott egyén köztisztviselő, ha nem tudja a rokonsági fokot a vérferőztetésnél: úgy a személyes körülmények tisztán annak számítandók be, a kit a személyes körülmény és tulajdonság közvetlenül illet, tehát a többi részesnek nem. De ebben az esetben nincs szükség a 74. §. intézkedésére, mert az »ignorantia facti« elvénél fogva eo ipso nem lehet a tettét a különös személyes tulajdonságokról és körülményekről tudomással nem bíró részesnek beszámítani. A 74. §-ban foglalt intézkedésre tehát, és pedig akkor, midőn *létjogosultságát kellene igazolnia, midőn a büntényben rejlő alanyi körülmény tisztán személyessé lesz, nincs szükség, de ez a kisebbik hiba; a nagyobbik az, a mennyiben azt fejezi ki, mintha a személyes körülmények soha sem jelenének a büntényben, azaz: soha sem lenne kihatásuk a többi részesre is.* Elismerjük, hogy nem ezt akarja kifejezni. Elismerjük, hogy nem akarja a büntényben rejlő alanyi körülményeket érteni a »személyes körülmények« alatt. Csakhogy mégis ezt fejezi ki, és addig, a míg a személyes körülményeknek ellentéteül állították föl azokat a körülményeket, melyek a büntény természetét megváltoztatják és valamenynyí részesre kihatással vannak: talán a 74. §. is kiállotta volna a kritikát; de ma, midőn bizonyos, hogy a személyes körülményeknek is ily tárgyas jellegök lehet, midőn a magyar büntető-törvényjavaslat indokolása is igen helyesen elismeri, hogy »az alanyi viszonyok is lehetnek tehát olyanok, melyek benrejenek a büntett fogalmában »et se communiquent à tous ceux, qui ont participé au crime«: akkor az egész 74. §. bizony nem sokat mond, sőt tévedésbe ejthet, mert a személyes körülményeket általában úgy tünteti föl, mint a melyeknek soha sincs kihatásuk a többi részesekre. Ezért mondtuk föntebb, hogy az osztrák javaslat és belga törvény hallgatásában több ékesszólás van, mint a mi törvényünk félig elnémított beszédjében. Ha a 74. §-t úgy, a mint az ma van törvénykönyvünkbe iktatva, szükségesnek találták, akkor kár, hogy a javaslat 73. és 74. §§-ait kihagyták. Így együtt jelentettek volna valamit. Megcsonkítva azonban nem mondanak olyant, a minek kimondását — tekintettel a beszámítás általános törvényeire — szükség igazolná.¹⁾

¹⁾ Heil Fausztin a »Büntető-törvény revisiójához« című alatt megjelent nagybecsű dolgozatában (Igazságügy XXXI. kötet), melynek a büntető-törvény novella-tervezetére is nagy befolyása volt, a BTK. 74. §-ára vonatkozólag így nyilatkozik:

Egyébiránt a kérdés részleteiben és elágazásaiban valóban oly természetű, hogy a törvényhozás expressis verbis alig oldhatja meg kielégítőleg. Mindig a tudomány

»A büntetőjog jogosult érdekeit ki nem elégíthető eredményekre vezetett a Btkv. 74. §-a, a min. jav. 73. §-ának elhagyása folytán. Egyes kivételes esetektől eltekintve, ismételten kimondatott, hogy lopás esetében az egyik tolvajtárs cseléd-minősége a többi részeseknek be nem számítható. Ezen elv büntetőjogi helytelenségét épp oly kevésbé lehet tagadni, mint azt, hogy az a törvény 74. §-ának szükségszerű következménye; mert azt, hogy az egyik részes cselédminősége, midőn ez által a lopás elkövetése lehetővé tétetett vagy könnyítettett, realis jelentőséget nyer — a mi éppen annak a részesek elleni beszámítását igazolja — nem szünteti meg ezen körülménynek, a cselédminőségnek, személyes voltát. A személyes körülmények pedig a Btkv. 74. §-a kategorikus kijelentése szerint nem oszthatók.

Valóban sokkal helyesebb lett volna, ha a törvénybe fölvett §-ok kihagyattak, s azok helyett a min. javaslat mellőzött 73. és 74. §-aiban foglalt elvek fölvétettek volna. Mert az, a mi a törvényben helyesen kimondva van, részint »a contrario« szükségszerűen következett volna a mellőzött §-okban letett elvekből; részint oly természetes, hogy külön kimondása a törvényben fölösleges. Szükséges azért, hogy a beszámítás helyes szabályai a törvényben biztosíttassanak. Hogy az excessus és a személyes körülmények a részeseknek be nem számíthatók, az igenis szabály. De nem oly föltétlen és kivétel nélküli szabály, a minővé a Btkv. 73. és 74. §-ai tették, hanem olyan szabály, a mely alul általánosan elismert kivételek vannak. Ezen kivételeket kell a törvényben megállapítani; a szabály külön kimondása a mellett fölösleges, mert ha a törvény meghatározza a beszámítás kivételes eseteit, ebből szükségszerűen következik, hogy minden más esetben a be nem számítás szabálya áll. *Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis.*

Részemről a 73. és 74. §-okat akként tartom megváltoztathatóknak, hogy az elsőben kimondassék az, hogy a qualitativ és a quantitativ excessus mikor számítandó be a részeseknek s jelesül:

»Ha a részesek egyike súlyosabb büntetés alá eső cselekményt követ el, az a többi részesek között csak azoknak számítható be, a kik arról közreműködésük pillanatában tudomással bírtak, vagy azt, mint az általok is szándékolt büntett vagy vétség egyenes következményét, előre láthatták.«

A másikkban pedig kimondassék az, hogy a személyes tulajdonságok vagy körülmények mikor számíthatók be s jelesül:

»Az egyik részes személyes tulajdonságai vagy körülményei, melyek reá nézve súlyosabb beszámítást vonnak magok után, a meny nyben a büntett vagy vétség elkövetését könnyítették, azon részesek terhére is beszámítandók, a kik azokról közreműködésük pillanatában tudomással bírtak.«

Azt hiszem, hogy ezen szövegezés által egyúttal ki van fejezve az is, hogy az excessus s a személyes tulajdonságok vagy körülmények a törvényben megállapított eseteken kívül, a részeseknek be nem számíthatók, hogy tehát nem számítható be p. o. a fölbújtott tolvaj által elkövetett gyilkosság vagy stuprum; nem az egyik részes visszaeső minősége, mely a vétséget képező lopást büntetté, nem az egyik részes fiúi viszonya az áldozathoz, mely a közönséges emberölést parricidi-

és a gyakorlat lesz az, honnan e kérdések részleteit meg lehet világítani. Az olasz javaslat mélyebben benyúlt magában a törvény-szövegben a kérdésbe, s mégis czélszerűnek találta azt hosszan és behatóan indokolni. Czélszerűnek találta az irodalomra hívni föl a törvényhozás figyelmét. Az olasz javaslat indokolásában utalás történik egyrésről Cremani (*De jure criminali*), Carnot (*Instr. crim.*), Boitard (*Le cons.*), Legraverand (*Traité de législation criminelle*), Chauveau et Hélie (*Théorie etc.*), Hoorebeche (*De la complicité*), Pacecho (*Estudios de derecho penal*), Roberti (*Corso di diritto penale*), Armellini (*Questioni di diritto penale*), Haus (*Principes généraux etc.*), Tolonei (*Diritto e procedura penale*), Puccioni (*Il Cod. pen. Tosc. Illustrato*), másrésről Jousse (*Traité de la justice criminelle*), Rauter (*Traité du droit crim.*), Bertauld (*Le cons.*), Bourgignon (*Instr. crim.*), Carmignani (*Elementa*), Blanche (*Études prat. sur le Code pén.*), Ortolan (*Éléments du droit pénal*), Giuliani (*Instituzioni di diritto criminale*), Trebutien (*Cours élémentaire de dr. crim.*), Carrara (*Programma; Grado nella forza fisica del delitto*), Paoli (*Nozioni elementari*), Canonico (*Introduzione allo studio del diritto penale*) műveire, továbbá törvényhozási és judicaturai összehasonlításokba bocsátkozik az olasz javaslat indokolása, hogy csak lehetőleg tisztán domborítsa ki a tant. És mit tesznek a belga törvény előkészítésénél? Szintén a legbehatóbb tárgyalásban részesül a kérdés. Tagadhatatlanul a mi javaslatunk indokolása is a helyes szempontokat domborítja ki ebben a kérdésben, de tekintettel arra, hogy Magyarországon nem hivatkozhatott a törvényjavaslat szerzője a kérdés irodalmi földolgozására, és tekintettel a fölmerülhető vitakérdések nagy számára: igen nagy kárnak tartjuk, hogy a javaslat kitűnő szerzőjének fényes érvelései helyett a kérdés rövid kivonatát találjuk a megoldásban. Talán ez az egyik oka, hogy a judicaturában, különösen kezdetben, gyakran találkozunk a 74. §. félremagyarázásával!

A kérdés elméleti tárgyalását szerfölött megnehezíti az a körülmény, hogy a kezdetben tetszetősnek látszó alapfelosztás nem kielégítő. Rendesen a körülményeknek kettős felosztására találunk. Alanyi és tárgyi körülményeket szoktak

ummá teszi. Nincs kifejezve a büntethetőséget megszüntető, vagy a büntetést enyhítő személyes tulajdonságok vagy körülmények oszthatlansága, de ez oly természetes valami, s a btkv. illető intézkedéseiből is oly önként következik, hogy ennek külön fölemlítése teljesen fölösleges. (L. p. o. a btkv. 84., 85., 87. §-ok szövegezését.)

megkülönböztetni. Amazok alatt azokat a körülményeket értik, a melyeknek csak bizonyos meghatározott személy büntethetőségére van kihatásuk, s mások büntethetőségét éppen nem érintik. Emezek alatt pedig azokat a körülményeket értik, melyek a büntényt lényegileg más bünténynyé alakítják, következőleg kihatással bírnak mindazok büntethetőségére, a kik tudva ennek a bünténynek létrehozására közreműködnek.

Eddig ez egyszerű és világos volna. De ha az egyes részleteket vizsgáljuk, s keressük a határvonalat az alanyi és tárgyi körülmények között, az egyes esetekben: akkor látjuk, hogy az egyszerűnek és világosnak látszó tan mennyi nehézséget rejt magában. Mielőtt igénytelen álláspontunkat megjelölnők: vizsgáljuk mindenekelőtt, hogy a büntetőjog elsőrangú művelői miképen bántak el ezzel a nagyfotosságú kérdéssel?

Kezdjük a francziákon.

I.

Chauveau és Hélie megkülönböztetik a büntényben rejlő súlyosító körülményeket, és azokat, a melyek a tettesek egyikének személyében lelik forrásukat. (*Circonstances aggravantes sont intrinsèques ou extrinsèques au crime.*) Amazok tulajdonképen a büntény tényálladékának egy részét képezik.

Az 1791-diki büntető-törvény uralma idején a judicatura csak akkor büntette a részeseket, ha tudomással bírtak a büntényben rejlő súlyosító körülményekről. Így a gyilkosság részesét csak akkor büntették halállal, ha az előre eltökélést ellenében is különösen igazolták. Az 1810-diki code alatt már nem követték ezt a gyakorlatot. A semmitőszék a code kihirdetése óta állandóan úgy ítélte, hogy a részesek épp oly büntetéssel sújtandók, mint a tettesek, még pedig akkor is, ha az utóbbiak nem vettek részt a büntény súlyosító körülményeiben, sőt ha tudomásuk sem volt róla. Az ily határozatokat többnyire azzal indokolták, hogy az 59. §. általános és a részességre vonatkozó alkalmazását nem kell attól függővé tenni, hogy a főcselekmény súlyosító körülményeiben is részt vegyen a részes.

Továbbá hivatkoztak a 63. §-ra, mely meghatározza, mikor szabad a büntetést módosítani. Az pedig itt nincs felsorolva, midőn a részes a súlyosító körülményekről nem bír tudomással.

A büntető-jogászok közül többen megtámadták e gyakorlatot és hivatkoztak a 60. §-ra, mely meghatározza, hogy részesek csak azok, a kik tudva (avec connaissance) segítették a cselekmény tettesét. »Vajjon — kérdi Molénes — tudomással bir-e a részes a cselekményről, midőn mit sem tud a legsúlyosabb körülményekről. Vajjon tudva vesz-e a részes valamely bűntényben részt, midőn a legszilárdabbul meg van arról győződve, hogy vétséget segít elő?« A részesség területén, de egyáltalában minden büntetendő cselekménynél, nem a cselekmény anyaga, hanem erkölcsi eleme a fő. Végre is bizonyos, hogy a tudomás hiánya minden bűnösség alól fölment. Ha valaki őrt áll, míg más lopást követ el, de nem bir arról tudomással, hogy az illető lop: úgy a lopás be nem számítható az őrt-állónak. Észszerűnek látszik, hogy a súlyosító körülmények részletes nem tudása enyhítse a részes büntethetőségét.

Mindezt helyeselnők — mondják szerzőink — de a törvény világosan mondja: »Les complices seront punis de la même peine que les auteurs.« Arra a megjegyzésre pedig, hogy a részeseknek »avec connaissance« kell közreműködniök, azt mondják, hogy ez csak azt jelenti, hogy a cselekmény természetét és célját kell ismerniök, de vajjon kívánja-e a törvény azt, hogy a bűntény minden körülményéről tájékozva kell lenniök? Nem. A törvény szövege nem enged ily különböztetést. A törvény szellemének az felel meg, ha a részesek a súlyosító körülményekért is felelősségre vonatnak. »Quand la peine — mondja Target — serait portée à la plus grande rigueur par l'effet des circonstances aggravantes, il paraît juste que cet accroissement de sévérité frappe tous ceux qui ayant préparé, aidé ou favorisé le crime se sont soumis à toutes les chances des événements et ont consenti à toutes les suites du crime.«

A kérdés egészen különböző, ha a súlyosbítás oly körülményben leli forrását, mely nem a tettben rejlik, hanem tisztán külső (extrinsèque au fait), a minő például a tettesnek atyai, fiúi, gyámi, szolgálati vagy közhivatalnoki jellege.

A semmitőszék, valamint az előbbi, úgy az utóbbi esetben is, egyenlő szabályt követett, még pedig azt, hogy a részesek személyes tulajdonságából következő büntetés-szigorítás valamennyi részesre kiterjed, úgy hogy például a szolgálatban levőnek a szolgálatadónál elkövetett lopásáért a részeseket is a hűtlen szolga büntetésével sújtották, a közokirat-hamisítás részeseit csak úgy büntették, mint a mely büntetést a törvény a közhivatalnok ellen rendelt alkalmazni, továbbá

annak a fiúnak részescit, a ki atyagyilkosságot követett el, az atyagyilkosság büntetésével sújtották.

Valóban kérlelhetetlen és túlszigorú judicatura, melyet csak is a törvény szövege igazolhat. De vajjon nem férhet-e kétely a törvény szövegéhez? Ha többen követnek el büntetendő cselekményt, és valamennyien egyenlően vesznek abban részt, a bűnösök társ-tettesek és nem részesek. Vajjon ebben az esetben az egyiknek személyes jellegéből származó súlyosító körülmény kiterjed-e a többire is? Az 59-dik szakasz nem vonatkozik a bűnszerzőkre, hanem a részesekre, a bűnszerzőkhöz való viszonyukra tekintettel. Csak nem akarják a szerzőtársakat részeseknek (segédeknek) tekinteni?

És ha nincs indokolva, hogy az egyik bűnszerzőre vonatkozó súlyosbító körülmény kiterjedjen a másikra: akkor mivel lehet indokolni, hogy a részesekre kihatással birjon az egyik bűnszerzőre vonatkozó súlyosbító ok? Az 59-dik szakasz csak annyit mond, hogy a részesek azzal a büntetéssel büntetendők, melyet a törvény az elkövetett bűntényre ró, azaz: úgy büntetendők, mint a bűnszerzők. Következésképpen a tettben rejlő körülmények (les circonstances inhérentes au fait), melyek a bűntény jellegét súlyosbítják, kiterjednek a részesekre még akkor is, ha rólok tudomással nem bírtak, mert részvételök miatt úgy tekintendők, mint bűnszerzők. De azokért a körülményekért, melyek nem tartoznak a tettehez, és a melyek nem súlyosbítanak az ő bűntényöket, még ha bűnszerzők lennének is, miképpen lehetne őket felelősségre vonni? Hisz ezek a körülmények nem képezik a bűntény alkatelemét, tisztán a személyes jellegből származnak, miért is a belőlök származó súlyosbítás nincs kihatással a többire.

Meg kell jegyezni, hogy a kormány képviselői, midőn az indító-okokat kifejtették, nem beszéltek másról, mint azokról a súlyosbító körülményekről, melyek a tettben rejlenek és éppen nem szóltak azokról, melyek a bűnszerzők személyes jellegéből származnak. És tényleg nem volna-e flagrans igazságtalanság úgy büntetni mint hűtelen cselédet, mint sikkasztó közhivatalnokot, mint atyagyilkost azt a részt, a ki nem volt hűtelen gazdájához, a ki nem szegte meg hivatali kötelességeit, a ki a természeti érzések legszen-tebbike ellen nem vétett. Ha a kötelességek nem voltak egyenlők, hogyan lehet a bűntény egyenlő?

Végre is teljes lehetetlen az 59-dik §-t betűszerinti értelemben venni. Mert ha a bűnszerző és a részesek minden esetben ugyanazzal a büntetéssel lennének sújtandók: akkor ennek az is következménye volna, hogy az utóbbiakra

azok az enyhítő körülmények is kiterjednének, melyek a bünszerző minőségéhez vannak kötve, csak úgy a mint a súlyosító körülmények. Ha tehát a tettes 16 éven alul van, vajjon a korhiány miatt reá alkalmazandó enyhébb büntetés valamennyi részesre kiterjesztessék-e? A semmitőszék soha sem ítelt így, hanem, igen helyesen, a részesekre a büntény rendes büntetését alkalmazta. És ebből következik, hogy az 59. §. következő szavainak »la même peine que les auteurs« a semmitőszék azt az értelmet tulajdonítja: »la même peine que s'ils en étaient les auteurs«. A részeseknek tehát sem előnyükre, sem hátrányukra nem válhatik a tettes személyes tulajdonságát képező körülmény, a törvény úgy tekintheti őket, mint bünszerzőket, de ezen túl nem mehet és nem büntetheti őket oly minőség alapján, melylyel nem bírnak.

Azt elismerte a semmitőszék, hogy a visszaesés egészen személyes körülmény, melyet sem a segédeknek, sem a bünszerző-társaknak beszámítani nem lehet. Valóban képtelenség volna, hogy azt a súlyosbítást, mely okát az elítélt megromlott szokásaiban leli, kiterjeszszék oly részesekre, a kiknél semmi sem szól ily szokások létezése mellett. De vajjon ugyanannak a logikai okoskodásnak kevesebb súlya van-e a gyám, a közhivatalnok, az atya és anya viszonyában? Be lehet-e a részeseknek számítani azt a nagy megátalkodottságot, melyet azok tanúsítanak, kik legszentebb kötelességeiket szegik meg?

Chauveau és Hélie véleménye tehát az, hogy a semmitőszék az 59-dik cikk valódi szellemén túltette magát, mert az nem akart egyebet kimondani, mint azt, hogy a részeseket úgy kell büntetni, mint ha ők magok lettek volna a tettesek.

Egyébiránt azt elismerte a judicatura, hogy míg a tettesben rejlő súlyosító körülményen alapuló büntetés-szigorítás kiterjed a részesekre: addig a részesek ily körülményei nincsenek kihatással a bünszerzőre. A bünszerző által kiérdemelt büntetést kell a részesnek szenvedni, még akkor is, ha a részes oly minőséggel bír, mely, ha tettes volna, a büntetés súlyosbítását vonná maga után, pl. ha közhivatalnok, ha szolgálati viszonyban áll, ha az áldozat gyermeke. Úgy látszik, hogy itt ismét nagyon ragaszkodott a judicatura a törvény szövegéhez és félreismerte annak intenióját. A törvény nem akarta a büntetés abszolút egyenlőségét. Ez • az egyenlőség igazságtalan volna, nem csak azért, mert a részes büntetését szigorítanák a bünszerzőt terhelő személyes körülmények által, de azért is, mert enyhítenék a bün-

tetés az által, hogy tekinteten kívül maradna oly minőség, mely a viszonylagos büntethetőséget fokozza. A törvény egy categoriába helyezte a részeseket a tettesekkel, de nem kívánta azt, hogy tekinteten kívül kell hagyni mindazokat a körülményeket, melyek a különleges helyzet következményei.

A francia semmitőszék többször ítelt úgy, hogy arra az esetre, ha a tettesnek közjegyzői, közhivatalnoki jellege volt oka a súlyosbításnak, és a tettes fölmentetett: akkor a részeseket csak a rendes büntetéssel sújtották. Nincs kifogása Chauveau és Hélienek e határozat ellen, de megjegyzik, hogy az ily értelmű határozatok nincsenek összhangban a semmitőszéknek azzal a rendszerével, mely szerint a részeseket mindig úgy büntették, mint a bűnszerzőket.

Eddig Chauveau és Hélie

A francia code magyarázatának korlátai közé szorítják elméleti fejtegetéseket és talán ez az oka, hogy nem elég átható az. Kétségen kívül ők is a tárgyi és alanyi alapon különböztetnek. »Circumstances aggravantes intrinsèques« és a »circumstances aggravantes extrinsèques« az ő terminológiájuk. A lényeg azonban az, benn rejlik-e a körülmény a bűntényben vagy nem? Az előbbi esetben kiterjesztik a részesek felelősségét, az utóbbi esetben csak azokra szorítják, a kiket közvetlenül illet.

Arra a kérdésre azonban, hogy mik képezik tulajdonképen a »circumstance intrinsèque«-et és »extrinsèque«-t — átható világos szabályt nem találunk, hanem találunk néhány példát, melyek azonban legkevésbé sem elégítenek ki. Például: »circumstance extrinsèque«-nek van nevezve a közhivatali minőség, pedig a hivatali bűntény alkotó tényezője a hivatali minőség »elle fait partie du crime lui même«. Vagy ha a hivatali minőség nem rejlik a bűntényben: akkor hát hol vannak, melyek azok a benső körülmények, melyek a bűntényben rejlenek? Sohasem birnak azok a személyesség látszatával?

Tiszta tárgyas természetűek-e azok? Mind erre hiába keresünk választ Chauveau és Hélie fejtegetésében. Pedig éppen az a kérdés: mi képezi lényegét, criterionját azoknak a körülményeknek, melyek, tisztán személyesek, és mi azoknak, a melyek személyesek ugyan, de mégis kihatással birnak minden részesre? És éppen ezen a ponton volna szükségünk felvilágosításra. Itt volna szükség oly elméleti szabályra, mely demarcationalis vonalat vonna a kérdéses körülmények között.

Az »intrinsèque« és »extrinsèque« fogalom maga is magyarázatra szorúl, de nem magyaráz, mely tulajdonképen feladatát képezi. Az »extrinsèque« körülmények is lehetnek olyanok, melyek a cselekmény objectiv bűnösségét megváltoztatják, vagy súlyosbítják. És ime itt van az ok, a miért a felosztás nem átható és nem szabados.

II.

*Boitard*¹⁾ szintén figyelemre méltó följegyzéseket tesz a nélkül, hogy a kérdést teljesen megoldaná. Igen érdekesnek találom azonban *Boitard*-t azért, mert a francia gyakorlatot hű vonásokban mutatja be.

Boitard különös súlyt helyezett a belga törvényjavaslatra is, és a mi törvényjavaslatunk indokaiban is van egy rész abból idézve: az a rész, melyben *Boitard* a francia semmitőszéknek föntebb bővebben ismertetett joggyakorlata, illetve a francia törvény ellen intéz támadást. Kárhóztatja *Boitard* annak az elvnek a követését, mely szerint magában az a tény, hogy a részes tudva elősegítette a bűnös cselekmény elkövetését, elegendő arra, hogy mindazok a súlyosbító körülmények, mindazok a következmények terheljék őt is, mint azt, a kit segített.

Kiegészítjük a törvényjavaslatunk indokaiban foglalt töredékes idézetet: »Ha szükség — úgy mond — hogy tudomással birjon a részes, akkor megvallom, nem értem, hogy e tudat, mely feltétlenül szükséges azokra a tényekre nézve, melyek a cselekményt büntetendővé minősítik, nem volna éppen oly mérvben szükséges azokra a körülményekre vonatkozólag, melyek a bűnösséget s a büntetést súlyosbítják. Mindenki elfogadja, és a törvény sem tesz e tekintetben kivételt, hogy az, a ki őrt áll, és azt hiszi, hogy nem a büntető törvényekbe ütköző cselekményt segít elő, hanem például egy légyott-ra ügyel fel, nem büntethető, ha az illető az alatt lopást követ el. Miért kellene ennek másképen lenni, ha oly tettet kívánt elősegíteni, mely vétséget képez, és az tudtán kívül a büntett jellegét öltötte föl?

Ha igaz volna az, hogy a törvény a tudomást csak úgy értette: elég, ha valaki tudomással bir az eredeti, kezdetleges tettről, és ezzel már minden mellékkörülményért való felelősség magától értődik: akkor az, a ki botot kölcsönöz abban a tudatban, hogy verésre lesz felhasználva,

¹⁾ Le cours de droit criminel etc. 168., 169., 170., 171. lapokon.

gyilkosságért volna büntetendő, ha a botot gyilkosság eszközéül használták?

Boitard tehát a bűntényben rejlő körülményekért felelőssé teszi a részeseket, föltéve, hogy arról tudomással bírtak, és azután így folytatja:

Vannak esetek a jogban, melyekben a bizonyos bűntényekre szabott büntetés nem azoknak a körülményeknek következtében súlyosbodik, melyek a bűnténynyel kapcsolatosak, hanem a bűntény tettesében, személyiségében rejlő körülmények folytán. Azt már mondtuk, hogy a bűntény- vagy vétségben rejlő súlyosító körülmények kihatással vannak a részesekre is, ha rólok tudomással bírnak, sőt a francia törvény szerint még akkor is, ha rólok tudomással nem bírtak.

De különbség van azon súlyosító körülmények, mint betörés, hamis kulcsok és más eszközök használata a lopásnál, és azon súlyosító körülmények között, melyek éppen nem tartoznak a bűntény elkövetéséhez, hanem csak a bűntényt elkövető személyhez tapadnak.

Boitard példákat hoz fel. Először hivatkozva a régi code 13-dik cikkére és a 302. §-ra, fölveti a kérdést, hogy a szülőgyilkosság esetében részt is éri-e a kézconkítás büntetése? de ezzel mint elavult kérdéssel röviden foglalkozik és áttér a »Code pénal« 145., 146., 147. §§-aira, melyek a közokiratok meghamisításáról intézkednek. A 145. 146. §§-ok a közhivatalnok, a 147. §. a nem hivatalnok által elkövetett hamisításról intézkednek. Itt mindkét tett ugyanazonos, akár magányos, akár közhivatalnok kövesse el azt; a tény mindig hamisítást képez. A büntetésre nézve azonban óriási különbség van. Már most az a kérdés, hogy a közhivatalnok által elkövetett hamisítás büntetésével sujtassanak-e a részesek is, a kik nem közhivatalnokok?

Továbbá hivatkozik a code 317. §-ára, mely magzatelhajtás büntetéséről szól, és figyelmeztet arra a különbségre, mely a büntetés tekintetében főnforog, ha orvos, sebész stb. követi el a magzat elhajtást, vagy ha az ily különös szakértelemmel nem bíró egyén hajtja végre, és fölteszi a kérdést, hogy ha a szakértők által elkövetett magzat elhajtásnak nem szakértő a részese, vajjon ez is fegyház-büntetéssel sujtandó-e?

Végre hivatkozik a code 332. és 333-dik §§-aira, melyek az erőszakos nemi közösülésről intézkednek. Az előbbi szakasz időleges fegyház-büntetést, sőt ennek maximumát is rendeli, az utóbbi szakaszban pedig életfogytig tartó fegyházbüntetésről van szó.

A kérdés az, hogy a részesek, a kik a 333. §-ban

felsorolt minőséggel nem bírnak, azzal a büntetéssel sújtassanak-e, melylyel ezek, ha ily erőszakos nemi közösülést mozdítottak elő?

Nagyon fontos kérdések, melyekre — azt mondja Boitard — nagyon ingadozó a iudicatura, sőt oly elveket is követ, melyeket nem lehet helyeselni.

A szülő-gyilkosság kérdésében a semmitőszék úgy határozott, hogy az 59. §. értelmében a régi 13-dik §. uralma idején a részesen is végre kellett hajtani a kézcsontkítást.

A 332. és 333. §§. eseteiben kimondta a semmitőszék, hogy a 333. §-ban felsorolt minőséggel bíró személyek által elkövetett vagy megkísérlett erőszakos nemi közösülés részesei a 333. §-ban meghatározott büntetéssel sújtatnak akkor is, ha ők ily minőséggel nem bírnak.

A 142., 146., 147. szakaszok eseteiben kétszer-háromszor változott a iudicatura. Egyszer kimondták, hogy az egyszerű magános, ha közhivatalnok által közokiraton elkövetett hamisításban részes, életfogytig tartó fegyház-büntetéssel sújtandó, de négy vagy öt későbbi határozat van, melyekben csak a 147. §. alkalmazták, azaz: időleges fegyház-büntetést. Azután ismét számos határozatot hoztak, melyek hivatkozva az 59-dik cikkre, a részeset azon büntetéssel sújtották, melyet a tettes legtisztább személyes körülményei vontak magok után.

Az egyedüli érv. a mit ezen szigorú ítéletek mellett felhoznak, az 59. §., mely rendeli, hogy a részeseket úgy büntessék, mint a tetteseket. Boitard körülbelül ugyanazzal az érveléssel, a mit Chauveau és Hélie-nél találtunk, igyekszik kimutatni, hogy az 59-dik §-ból nem következik az, hogy a tettes tiszta személyes súlyosító körülményei kihatással legyenek a többi részesekre. Az 59. §. csak azt mondja ki, hogy a részesek úgy tekintendők, mint a tettesek. Már pedig a 13, 147, 317. és 333. §§-ok esetei nem úgy tekintik a részeseket, mint tetteseket, hanem még szigorúbban büntetik; mert ha ők követték volna el a gyilkosságot, miután nem atyjokat ölték meg, nem lennének büntethetők atyagyilkosságért; ha ők magok követték volna el a hamisítást, minthogy ők nem közhivatalnokok, nem lennének mással, mint időleges fegyház-büntetéssel büntetendők és így tovább. Már most mivel lehet azt megokolni, hogy azt, a ki nem maga hajtotta végre a büntényt, hanem csak mást fölbátorított, segített, annak tettét előmozdította, szigorúbban büntessék, mint azt, a ki kezét tette az áldozatra, és különösen ha meggondoljuk, hogy ez a szigorítás egy teljesen idegen személyes körülmény következménye? Ilyent nem akarhatott a francia törvényhozás!

Ezután Boitard áttér annak a tárgyalására, hogy a tettes személyes enyhítő körülményei kihatással birhatnak-e a részesekre, és megjegyzi, ha már a súlyosítókra nézve ezt tanítják: úgy a következetesség — bár helytelen volna — mégis azt parancsolná, hogy ugyanazt a tant alkalmazzák az enyhítő körülményekre is. Amde ezt nem teszi a francia gyakorlat, egyébiránt a mint nem lehet a személyes súlyosító körülményeknek, úgy nem lehet az enyhítőknek sem kihatásuk a részesekre.

De az említetteknél vannak még személyesebb, még egyéniebb körülmények. A 66. és 67. §§ ok eseteiben, ha a vádlott 16-éven alúl van, a büntetés enyhébb. Már most szabad lenne-e, az 59. §-ra való hivatkozással, a részeseket, a kikre esetleg a legszigorubb büntetést rendeli a törvény, néhány hónapi fogházbüntetéssel sújtani? Szabad volna-e úgy okoskodni, hogy, mivel az 59. §. szerint a tettesre szabott büntetés alkalmazandó a részesekre is, ennélfogva a kor-hiánya miatt a tettesnek nyújtott kedvezmény a részesekre is kiterjedjen? Természetesen a törvény 68. §-a ily értelmezést meg nem enged, mert a tiszta személyes körülménynek ily kihatás nem tulajdonítható.

Boitard még egy erős érveléssel ront a francia judicatura egyetlen érvére, az 59. §-ra. A rokonsági fok — úgymond — a személyiség ellen elkövetett bűntényeknél súlyosító körülményt képez, míg a tulajdon ellen elkövetett bűntényeknél enyhítő sőt mentő körülményt is képez. A 380. §. esetében bizonyos rokonsági fokban levők között elkövetett sikkasztás esetében csak polgári kártérítésnek van helye. Már most lehetne-e azt mondani, hogy a részesek is élvezzék a 380. §. jótéteményét? Lehet-e az 59. §-ra hivatkozni, mely a tettesre rendelt büntetést kívánja alkalmazni a részesekre is? Világos, hogy az ily okoskodás nevetséges volna. Egyébiránt a szakasz utolsó szavai teljesen kizárnak minden ily következtetést.

Végül csodálkozását fejezi ki Boitard, hogy miképen követhette a judicatura annyira a törvény betűjét, midőn a törvény szelleméből egészen más eredményre juthatott volna »si les circonstances personnelles, spéciales qui entraînent une réduction ou même l'impunité complète, ne profitent jamais au complice, pourquoi donc voudrait-on qu'il en fût autrement de celles qui aggravent, qui augmentent, qui doublent la pénalité? J'avoue que, soit en m'attachant à l'esprit, au but de l'art 60, soit en suivant l'application qu'on est obligé de faire dans tous les cas que j'ai indiqués, l'application que la loi même en fait expressément dans les art. 68. et 380. §., il m'est impossible de comprendre

comment on s'est attaché de préférence à un système, littéral au premier coup d'oeil, mais déraisonnable, mais inhumain quand on l'examine au fond et dans son véritable esprit.»

Boitard, mint látjuk, egész tanában folyton a francia gyakorlat ellen küzd, mely az 59. §. szószerinti szövegezéséhez ragaszkodván, a tettes személyes súlyosító körülményeit is átvitte a részesekre. Kétségen kívül nagy elmeéllel mutatja ki az 59. §. betűszerinti értelmére alapított gyakorlat gyöngye oldalát. De elméleti része fejtegetéseinek nem emelkedik a kérdés magaslatára. Nem nyul be a kérdés csomópontjába, hanem nagyon is általánosan követi éppen az ellenkező elvek érvényesítését, mint a melyek a francia judicaturában nyertek polgárjogot. Úgy látszik, a közvetlen cél — elterelni a francia gyakorlatot az eddig követett iránytól — elvonta őt attól, hogy a személyes körülmények között mélyebbre menő elvi különbségeket állítson fel. Ő előtte csak az lebegett, hogy a francia judicatura szakítson az 59. §-ra alapított érvelésével. Arra nem gondolt, hogy vannak olyan alanyi körülmények, melyek a bűntényben rejlenek s melyekért helyesen vonhatók felelősségre a részesek is.

III.

A francia modern büntetőjogászok egyik legjelesbike: Garraud többször idézett nagy művében behatóan szól erről a kérdésről is (II. kötet 466. és köv. lapokon). Vannak személyes körülmények, a melyek szorosan a személyhez tapadnak . . . »elles sont inherentes à la personne de l'auteur et ne se communiquent pas à ses complices«. Ilyen p. a visszaesés.

Viszont vannak, a melyek egyik vagy másik közreműködő személyes tulajdonságát képezik, de a bűntény címére befolyást gyakorolnak . . . (influent sur le titre même du délit). Vajjon kihasson-e ez a többi részesre? És itt a cselédi viszony, a közhivatalnoki viszony, a gyermeki és szülői viszony, a tettes előre megfontolásának (praemeditatio) eseteit emeli ki. És ezekre nézve arra az eredményre jut, hogy nem volna igazságos a kihatás mellett érvelni. Ha ezek a személyes körülmények a bűntény alkotó elemei volnának: akkor volna kihatásuk. De a felsorolt körülmények nem alakítják át a büntettet vagy vétséget más nemű bűntetté vagy vétségé . . . (elle aggrave la criminalité du crime ou du délit sans le transformer en un autre genre de crime ou de délit . . .).

»Minden rendszer — úgy mond szerzőnk — a mely a tettes személyes súlyosító körülményét kiterjeszti a részesekre, megfelelkezik arról az alapelvről, hogy a részség nem a *tettes személyének*, hanem a *bünténynek* a járuléka, hogy a részség *realis* és nem *személyes*. Ezért rendelik a katonai büntető-törvénykönyvek (Code de justice militaire pour l'armée de terre és a »pour l'armée de mer«) 196. §. és 253. §§-ai, hogy a nem katona-részesek a közönséges büntető-törvénykönyv szerint büntetendők.

Fejtegetéseinek hátralevő részében a francia code alapján kifejezett és már föntebb vázolt gyakorlatot bírálja.

*Lefortnál*¹⁾, kinek kézikönyve oly nagy elterjedettségnek örvend Franciaországban, körülbelül ugyanazt az érvelést találjuk mint Chauveau és Hélie-nél s Boitardnál. Ő is megkülönbözteti a büntényben rejlő súlyosító és enyhítő körülményeket, melyek a tett büntethetőségére vonatkoznak és azokat, a melyek csak a tettes személyét érintik. Az első körülmények a büntény alkatrészét képezik, annak minősítéséhez és jellemzéséhez tartoznak, (la préméditation, le guet-apens, la provocation par coups ou violences graves en cas de meurtre) és ezek kihatnak valamennyi részesre. Ő is hivatkozik érvül az 59. §-ra. De arra a kérdésre: kell-e a részeseknek tudomással birniok a büntényben rejlő súlyosító körülményekről, kijelenti, hogy ő daczára Molènes²⁾ okoskodásának, a semmitőszéki gyakorlatot tartja helyesnek (Október 25. Deczember 26. 1811. Július 2. és 7. 1812. Augusztus 22. 1817. Szeptember 11. 1828. Január 8. 1835.) és hivatkozva Targetre, kijelenti, hogy a részesek tudomása vagy nem tudomásának hiánya a kérdéses körülményekről teljesen közönyös.

Ez az ő álláspontja a »circonstances aggravantes ou atténuantes intrinsèques«-ról.

Az »extrinsèque« körülményekre nézve ugyanazt tanítja, a mit a nagy mesterek: Molènes, Boitard, Chauveau, Hélie, azaz: hogy ezeknek a körülményeknek, legyenek azok súlyosítók vagy enyhítők, semmi befolyásuk nincs a részesekre.

Egyébiránt tévedés volna azt állítani, hogy a francia jogirodalomban ez a tan teljesen el lenne fogadva. Rauter³⁾,

¹⁾ Cours élémentaires de Droit criminel etc. 1877. 261—263 lap.

²⁾ De l'humanité dans les lois criminelles 547. lap.

³⁾ »Traité du droit criminel« című művében (119. sz.) annyira vitte szigorúságát, hogy azt tanította, hogy a részes még akkor is osztozik a tettes személyes tulajdonságából folyó felelősségben, ha e tulajdonságot nem ismerte. Rauter ezen tanára jegyezte meg Carrara: »Oly állítás, melyről nem hinné az ember, hogy korunkban közzétett

Bertauld ¹⁾, Ortolan ²⁾, Trébutien ³⁾, Molinier ⁴⁾ azon az állásponton állanak, a melyet a francia semmitőszék fejezett ki az 1812. Deczember hó 3-án, 1827. Szeptember hó 20-án, 1843. Márczius 23 án, 1854. Február hó 17-én, 1860. Június 15 én hozott határozataiban, azaz elismerik, hogy vannak *személyes körülmények, melyek a részesekre is kihatással vannak.*

IV.

Figyeljük meg, minő fogadtatásban részesültek Belgiumban a francia tanok. A belga törvényjavaslat előkészítése a legkimerítőbb tájékoztatást nyújtja. A belga bizottsági jelentés védelembe veszi a francia semmitőszéki gyakorlatot a bűntényben rejlő körülmények tekintetében. Czáfolja Boitard-ot és szemére veti, hogy az általa felhozott példák, midőn a tolvaj gyilkosságot követ el, midőn valaki másnak botot kölcsönöz, és ez azzal mást megfoszt életétől, helytelenül felhozott példák, mert a gyilkosság és emberölés a testi bántalmazásnak vagy a lopásnak nem egyszerűen súlyosító körülményei, hanem egészen különböző bűntények, melyeknek lényege az ölési szándék, mely egészen távol állott a részesektől a felhozott példákban.

1. A súlyosító körülmények két-félék, majd személyes körülményekből származnak, majd beurejlenek a bűntényben. Bővebben alább lesz ezekről szó. Most először azt kell vizsgálni,

könyvben olvasható, ha Jousse és Vouglans, Beccaria e nagy ellenségének hagyományai az ilyesmit meg nem magyarázzák.

¹⁾ »Dernière leçon« 437. lap megjegyzi, hogy az elmélet általában a szelidebb, t. i. a megoszthatatlanság tanát követi, a gyakorlati jogtudomány (törvényhozás, judicatura) a szigorúbb vélemény mellett van. Ő az utóbbihoz esatlakozik.

²⁾ »Eléments du droit pénal« n. 1284. elismeri, hogy az elméleti írók ez idő szerint a meg nem osztás mellett nyilatkoznak többnyire, de ő elvileg a megoszthatóság mellett nyilatkozik, ha a minőség befolyással volt a tett és nem csak a személy bűnösségére.

³⁾ Trébutien ingadozik a megoszthatóság és megoszthatatlanság között — de »Cours élémentaire du droit criminel« című művében 200. lap — azzal nyugtatja meg magát, hogy az esküdtszék enyhítő körülményt mondana ki azon szülőgyilkosságban való részes mellett, a ki nem a fiú volt. — Erre jegyezte meg Carrara, hogy »így az enyhítő körülmények rendszere, mely a gyakorlati igazságszolgáltatást megfosztja határozott jellegétől, a tudományos elvek tekintetében közönyre vezet s a bíróra bizza, hogy intézkedjék törvényhozó gyanánt.

⁴⁾ A »Revue Critique« 13. kötetében 86. lapon nyilatkozik Molinier e kérdésben, még pedig mind a szülőgyilkos, mind a közokmányt hamisító jegyző részese tekintetében a büntetés parificatióját védi.

hogy a társ-tetteseknek egyenlő tudomásuknak kell-e lenni azokról a súlyosító körülményekről, melyek a bűntényt követték?

A személyes körülmények a személyhez fűződnek és nem hatnak ki a társ-tettesekre még akkor sem, ha ezekről a körülményekről tudomással bírtak is. Sem a jelenlegi belga törvényhozás, sem az 1810-diki code pénal nem ismerte azt el, hogy az egyik társtettes személyes körülményei kihatással legyenek a másikra. És a mint nincs ez kihatással a társtettesre: épp úgy nincs annak befolyása a többi részesekre sem. Ha például köztisztviselő közokiratot hamisított meg több nem hivatalnok hozzájárulásával, az a súlyosbítás, mi a köztisztviselői minőségből származik, mint személyes természetű, sem a közhivatalnok társtetteseit sem részeseit nem terheli, valamint az sem tesz különbséget, tudták vagy nem tudták a közhivatalnoki jelleget.

Ellenben azok a súlyosító körülmények, melyek a tettben rejlenek, minők a lopásnál fordulnak elő, kihatnak mind azokra, a kik akár egyenlő akár egyenlőtlen részt vettek a bűntényben, s akár bírtak rólok tudomással akár nem.

Hogy valamely cselekmény teljes büntethetősége valamennyi társtettesre kiterjeszthető legyen — elismerjük: ehhez elméletileg szükséges, hogy a cselekmény pillanatában valamennyi ismerje nem csak a bűntény természetét, hanem az azt kísérő súlyosító körülményeket is.

De vajjon szükséges és hasznos-e, hogy a törvény ezt az elvet szentesitse? Mi — úgymond a bizottsági jelentés — ezt nem gondoljuk, és megvannak az indokok, a miért ebben a véleményben vagyunk.

A bűntények legnagyobb része, melyet többen követnek el, előre megvitatta, összevetve, elhatározva van. Az idő, a cselekmény helye, az eszközök előre meg vannak határozva, a szerepek előre ki vannak osztva. Már most mit változtat a dolgon, ha a gonosztévők közül egyik vagy másik valamely mellékes súlyosító körülményt, mely a végrehajtásnál előfordult, nem ismert? Mit változtat a dolgon az, hogy a tolvajok közül egyik, a ki a háza behatolt, föl volt fegyverkezve stb. Vajjon nem egyesültek-e közös célra, nem vetették-e magokat alá a cselekmény minden esélyének? Nem egyeztek-e bele a tett minden következményébe?

De még tovább megyünk. Ha valaki mást bűntény elkövetésére fölhevít, az igazságszolgáltatás felelősségre vonja azokért a súlyosító körülményekért, a melyek között a felbujtott a nélkül, hogy a megbízás határait túllépné, a bűntényt elkövette. Az, a ki mást fölhevít, hogy zárt helyen őrzött dolgot lopjon el, felelős, ha a felbujtott a felbujtó tudta nélkül éjjel, vagy többek társaságában stb. követte el a bűntényt, föltéve természetesen, hogy a felbujtó az elkövetés ezen módjaitól a fel-

bújtattat előre el nem tiltotta. Vagy a ki gyermekét járatlan helyre kiteszi és a kis gyermek meghal: mentheti-e magát azzal, hogy bűntényének következményeit nem ismerte?

A társ-tettesek és részesek csak ritkán érvényesíthetik a »tévedés« kifogását, és ha mégis ily helyzet előfordulna: akkor a »circonstances atténuantes« kedvezményét mindig alkalmazhatják a bíróságok.

Ezekből a megjegyzésekből következik, hogy a törvény nem fogadhat el oly elvet, mely a valóságban csak az eseteknek kis számára alkalmazható, és a mely oly korlátok közé van szorítva, hogy valóban inkább kivételt képez, mint szabályt. Az ellenkező rendszer — mondja a belga bizottsági jelentés — az államügyészségnek kötelességévé tenné annak bebizonyítását, hogy a társ-tettesek mindenike nem csak a cselekmény természetét és célját, hanem minden egyes körülményt is ismert: míg a rendszer szerint, melyet a bizottság fogadott el, a vádlottnak kell igazolni, hogy azokra a tényekre nézve, melyek a bűntényt súlyosbították, tévedésben volt; és ha ez igaz: úgy a bíróság enyhítheti a büntetést.

2. A belga bizottsági jelentésben még egy helyen találunk bővebb fejtegetésre, mely a súlyosító körülmények kérdésével foglalkozik, ott, a hol a részesek büntetéséről szól a jelentés. A súlyosító körülmények két faját különböztetjük meg. A tárgyi és belső és az alanyi vagy személyes körülményeket.

Az előbbiek magának a bűnténynek képezik részét, magában a bűntényben rejlenek, és következőleg kihatással vannak mindazokra, a kik a bűntényben részt vettek.¹⁾ És kihatással vannak akkor is, ha azokról tudomással nem bírtak. A körülményeknek ez a faja csak úgy súlyosodik a részesekre, mint a bünszerzőkre. Eredmények az, hogy úgy az egyik, mint a másik büntethetőségét súlyosbítják. Elégséges, ha a társ-tettesek a cselekmény természetét és célját, melyben részt vettek, ismerik; nem szükséges, hogy a bűntény minden körülményében részt vegyenek, vagy azokról tájékozva legyenek. Sem a törvény szövege, sem a megokolás nem enged meg ily különbségtételt. Ha tehát többen súlyosító körülményekkel követnek el lopást, a bünszerző-társak ugyanazzal a büntetéssel büntetendők, mint az, a ki az utcán őrt állott és nem tudta, hogy egyik a ház lakói ellen erőszakoskodást követett el. A bűnségekre szintén kihatással vannak ezek a súlyosító körülmények és arányosan ugyanazzal a büntetéssel sújtatnak,

¹⁾ Erre nézve például felhossa a jelentés a code pénal 147, 211. 214, 222, 223, 301, 303, 329, 332, 342, 344. 351, 377, 381 és következő szakaszait.

akár ismerték akár nem azokat. Hasonlóképen ha csoportosulás van, elég hogy kettőnél több egyén föl legyen fegyverkezve, hogy valamennyit mint fegyveres lázadás részesét büntessék. Nem csak a tettesek, de a felbujtók és segédek is úgy büntetnek, mint a »főfegyverkezés« súlyosító körülménye azt kívánja.

A tisztán személyes súlyosító körülmények nincsenek kihatással a többi társ-tettesre még akkor sem, ha tudomással bírtak rólok, csupán csak az illetőt érintik, a kinek személyére azok vonatkoznak.¹⁾ De, ha az illető személyes körülmények a tettesre vonatkoznak, úgy ezek annak a részesnek a büntethetőségét sem súlyosítják, a ki nincs hasonló személyes körülmények között. A »la peine immédiatement intérieure«-t úgy kell érteni — mondja a jelentés — hogy a részes büntetésének annál a büntetésnél kell közvetlenül enyhébbnek lenni, mely a részeset akkor érné, ha ő maga lett volna tettes. E magyarázat kizárja azt az okoskodást, mintha a segéd büntetésére nézve a tettes személyes súlyosító körülményei által indokolt büntetés képezné a mértéket. Ez nem így van. A súlyosító körülmények, melyek a tettes személyéhez tapadnak, tisztán ennek számítandók be, és a részes büntetésénél az a szabály az irányadó, hogy ezt annál a büntetésnél kell enyhébben büntetni, mely akkor érné, ha a tettes ő maga volna.

Alkalmazzuk ezt a szabályt a főesetekre.

a) Ha a tettes visszaesésben van: a részes azonban nincs, ennek büntetését nem a tettes büntetéséhez kell mérni, hanem ahhoz a büntetéshez, mely érte volna, ha ő maga lett volna tettes. Azaz: a visszaesésnek megfelelő büntetés a részes büntetésénél tekintetbe nem jöhet.

b) Az előre eltökélés, a megfontolással és hidegvérrel alkotott elhatározás kétségenkívül személyes súlyosító körülmény, mely nem hathat ki másokra.²⁾ Két személy emberölést

¹⁾ Erre nézve, mint példákra, hivatkozik a jelentés a »code pénal« 145, 146, 198, 279, 281, 297, 298, 299, 302, 304, 311. 2. 317. 3, 333, 334, §. 2. 350. 353, 386. ect.

²⁾ Hivatkozik a bizottsági jelentés Carnotra, a ki ellenkező nézetben van: »La préméditation, dit-il (t. i. Carnot) n'est pas une simple circonstance aggravante du crime; elle est tellement inhérente au crime même qu'il ne peut y avoir assassinat qu'il n'y ait préméditation.« Mais l'assassinat est-il autre chose qu'un meurtre commis avec préméditation? (Art. 296. du code pénal.) Et la préméditation n'est-elle pas une forme particulière, une modification de la volonté, qui est propre à l'homme?

Daloz így nyilatkozott e kérdésben: »Je serais aussi disposé à penser avec Carnot que la préméditation n'est pas une simple aggravation du meurtre, mais bien l'élément essentiellement constitutif d'un autre crime, du crime d'assassinat, tel qu'il est défini par l'art 296.

követ el, az egyik előre megfontoltan, a másik felhevülésben cselekszik. Az első halálbüntetéssel sujtják, a második a »réclusion extraordinaire« büntetése alá esik. De tegyük fel, hogy a részesek egyenlőtlenül működnek közre, azaz az egyik tettes, a másik csak segéd. A tettes p. hideg vérel és előre megfontoltan ölte meg az áldozatot, a segéd minden megfontolás nélkül segítette elő az ölést. Ha ő, t. i. a segéd, maga követte volna el az ölést, a »réclusion extraordinaire« büntetésével sujtatnék, de mivel megfontolás nélkül csak segélyt nyújtott, mint részes, csak 12—16 évig terjedő »réclusion« érheti. Ha ellenben csak ő járt volna el megfontolva és előre eltökélés mellett: akkor a »réclusion extraordinaire« büntetésével sujtatnék, azaz: azzal a büntetéssel, mely közvetlenül enyhébb annál, mely akkor érte volna, ha ő maga lett volna tettes.

c) Ha nem-hivatalnokok a közhivatalnok által közokiraton elkövetett hamisításban részesek, akkor a részesek, ha magok követték volna el a hamisítást, oly büntetéssel sujtatnának, mely távol áll a közhivatalnoki viszonyból származó súlyosbítástól. Már most, ha nem tettesek, hanem csak segédek, úgy annál a büntetésnél közvetlenül enyhébb büntetéssel sujtandók, mely őket, mint tetteseket érte volna.

d) Ha egy idegen akár mint társtettes, akár mint részes házi lopásban vesz részt, nem büntethető szigorúbban, abból az okból, mert a főtettes személyes körülményei a büntethetőséget fokozzák. De ha a szolgálatban álló a gazdája kárára elkövetett lopásban részes, ez a körülmény ő ellenében a büntethetőséget súlyosbítja.

e) Azokat, kik az atyának segédkezet nyújtanak arra, hogy leányát erkölcstelen czélokra fölhasználtassa, nem terhelik azok a súlyosító körülmények, melyek az atyára nézve főnforognak. De ha az atya csak bűnsegéd is, szigorúbb büntetéssel sujtandó, mint az idegen részes.

A szülő-gyilkosság nem más, mint minősített emberölés,¹⁾ melynek büntetését a fiúi, illetve unokai viszonyból származó körülmény súlyosítja. Következőleg az idegen, a ki a szülő-

du code pénal. Mais cette doctrine est combattue par la jurisprudence; la cour de cassation ne considère la préméditation que comme une simple circonstance aggravante du meurtre.»

C'est bien dommage — mondja a bizottsági jelentés — que la cour de cassation ne permette pas a M. Dalloz d'être de l'avis de M. Carnot!

¹⁾ A bizottság rendszere szerint a szülő-gyilkosság mindig halálbüntetéssel sujtandó, még akkor is, ha premeditatio nélkül követtetett el, míg különben az emberölés (praemeditatio nélküli) a »réclusion extraordinaire« büntetésével sujtandó.

gyilkosságnak társtettese volt, nem ítélhető meg azon kivételes szabályok szerint, melyek az emberi természetből kivetkőzött gyermekekre vonatkoznak, ki szándékosan apja, anyja, és általában fölmenői életét oltja ki. Sőt az idegen társtettes még hivatkozhatik a jelenlegi büntető-törvénykönyv 321. és 322. §§-ában meghatározott körülményekre, míg a szülő-gyilkosság semmivel sem menthető. De ha az idegen részesülése csak másodrendű, azaz: csak bűnsegéd volt: akkor azzal a büntetéssel sújtandó, mely közvetlenül enyhébb annál, mely akkor terheli, ha tettes leendett. Ez pedig a »réclusion extraordinaire« lenne, következőleg 12—16 évig terjedő »réclusion« lenne büntetése. Ellenben, ha p. a fiú atyja gyilkosságának bűnsegédje volna, akkor a »réclusion extraordinaire« büntetésével sújthatnék. A belga bizottsági jelentés megtámadja a francia semmitőszéket a miatt a gyakorlata miatt, hogy azokat, a kik a szülő-gyilkosságban akár mint tettesek, akár mint segédek részt vesznek, legyenek bár idegenek, mégis ezért a büntetért vonja felelősségre. Más szóval: megtámadja a bizottsági jelentés a francia jurisprudence-t azért, mert az említett súlyosító körülményt a büntetben rejlőnek tartja. Ez — úgy mond — a dolog természetébe ütköző tan. »Le mandataire d'un parricide — mondja Rossi — ne peut être coupable que de meurtre ou d'assassinat, lors même qu'il savait que la victime était le père du mandant. Par l'acceptation d'une pareille commission, il a sans doute témoigné une plus grande perversité, mais on ne peut pas cependant lui imputer un parricide; en levant son bras, il n'a pas eu l'obstacle moral de la paternité à vaincre«.

Ezzel áttér a belga bizottsági jelentés annak tárgyalására: lehet-e azoknak a körülményeknek, melyek a tettes helyzetét enyhítik, befolyása a többi részesekre? Mert ha a segédet mindig közvetlenül enyhébb büntetéssel kell sújtani, mint a mi a tettest éri, akkor talán azt lehetne következtetni, hogy a segédek büntetése nagyban összefügg a tettes helyzetét enyhítő körülményekkel.

Ez azonban nem úgy van.

Ha a korhiány kifogásával él a tettes: ez nem lehet kihatással a részesekre, kik nincsenek ebben a helyzetben. Ők annál a büntetésnél közvetlenül enyhébb büntetéssel sújtandók, mely érte volna őket, ha tettesek lettek volna.

Ha a férj tetten kapja nejét és megöli, az idegen részes már nem hivatkozhatik az érzeményeknek arra a viharára, mely a férj lelkét töltötte be, következőleg ez a körülmény nem is szolgálhat javára stb.

S ezzel — mintán még hivatkozik a belga bizottsági jelentés a chinai, bajor, oltenburgi, württembergi, sicíliai, sar-

diniai büntetőtörvényekre — a következő szavakkal zárja be kimerítő tárgyalásait:

»Notre commission a pensé, que la loi pouvait consacrer le même principe d'une manière plus simple, en disant que les complices d'un crime seront punis de la peine immédiatement inférieure à celle qu'ils encourraient s'ils étaient auteurs de ce crime. Telle est la disposition de l'art 92. de notre projet. Quant aux coauteurs, aucun article du code pénal actuel ni du projet de la commission ne porte qu'ils doivent tous être punis de la même peine. D'ailleurs, si les circonstances personnelles qui élèvent ou abaissent la peine de l'auteur ne peuvent nuire ni profiter aux complices, elles ne peuvent, par la même raison, profiter ni nuire aux coauteurs.«

Körülményesebben foglalkoztam a belga bizottsági jelentéssel. Nem csak azért, mert a gyakorlati élet sok tanúságot vonhat le ebből és bizonyára az olvasók nagy része az eredetihez alig férhet, de főképen azért, mert igazolni akartam azt az állításomat, mennyire szükségesnek tartották Belgiumban ezzel a kérdéssel behatóan foglalkozni. Hisz ha van kérdés, mely szakgatott és bonyolult: úgy bizonyára ez az, és a gyakorlatnak szüksége van a kibontakozást mutató irányelvekre. A belga bizottsági jelentésnek becstét fokozza kétségen kívül az a körülmény is, hogy annak szerzője Belgium egyik legnagyobb büntetőjogi capacitása: Haus. Hasonlítsuk össze, amit a belga bizottsági jelentés és Haus »Principes généraux etc.« című művében e kérdéstről (I. kötet 434—438. lapok) mondanak, meg fogjuk látni, hogy csaknem szó szerint megegyezik a szöveg egymással.

Haus nem mond mást elméleti tárgyalásában sem, mint a mit szükségesnek tartott, mint törvény-előkészítő elmondani. A belga törvény háttérét tehát, mint láttuk, az az elmélet képezi, hogy a súlyosító körülményeknek két faja van, u. m. a tárgyi és az alanyi vagy személyes súlyosító körülmények. Az előbbiek a büntény tényálladékanak részét képezik, mintegy a büntényben jelenek és kihatással vannak mindazokra, a kik a büntényben részt vettek és kihatással vannak akkor is, ha ezekről a körülményekről a részesek tudomással sem bírtak. Erre nézve példakul szolgálhatnak a belga törvény 146, 279, 281, 336, 337, 349, 352, 356, 357, 360, 372, §. 2., 373. §. 2., 375. §. 2., 376, 377, 379, 380; 397; 399 401; 403, 404, 407, 408, 427—430, 435—438, 440, 518, 522, 531, 532, 548. §§-ai.

Ezekre a szakaszokra vonatkozással mondja Hans: »ces sortes des circonstances pèsent donc sur les complices comme

sur les auteurs du crime; elles ont pour effet d'élever la peine des uns et des autres.»

Ezek a körülmények azok, melyeket Chauveau-Hélie, Boitard a »circonstances intrinsèques« nevével illet. Haus és az említett francia jogászok között az a különbség, hogy az utóbbiak szemben a francia semmitőszéki gyakorlattal, a részesek tudomását követelték ahhoz, hogy a súlyosító körülmények reájok kihatással legyenek. A belga törvény és Haus védik a francia semmitőszéki gyakorlatot »il suffit — mondja Haus — que les codélinquants aient connu la nature et le but de l'action à laquelle ils ont participé; ils ne faut pas qu'ils aient pris part à tous les faits accessoires du crime, ou qu'ils aient été informés de ces faits, pour en être pénalement responsables. Ainsi, lorsqu'un vol a été commis avec des circonstances aggravantes par plusieurs, les coauteurs sont tous punis de la même, peines même celui, qui, ayant fait le guet dans la rue, a ignoré les violences exercées par l'un des voleurs envers les personnes de la maison. Les complices, au contraire, subiront la peine immédiatement inférieure à celle qu'ils encourraient, s'ils étaient auteurs de ce crime, c'est à dire, dans l'espèce, la peine inférieure à celle, qui est appliquée aux auteurs du vol, bien qu'il soit constaté qu'ils ont ignoré ces circonstances.«

A személyes körülmények a belga törvény hátterét képező elmélet szerint még akkor sem számíthatók be a részeseknek, ha ezek tudomással birnak rólok, mert szorosán a személyiséghez vannak növe. Ilyen a belga törvény és Haus szerint a visszaesés, az előre eltökélés, a közhivatali minőség, a szolgálati viszony, az atyai, fiúi stb. viszony. Az 54. és köv. szakaszok, továbbá a 394, 395, 398—401; a 164, 195, 208, 240, 241, 243, 266, 293, 298 szakaszok, továbbá a 494; a 355, 359, 377, 381; továbbá a 395, 410; a 355, 377, 381, 467. szakaszok szolgálhatnak erre nézve példakul.

A praemeditációt a francia semmitőszék mindig a tettben rejlő körülménynek tekintette, ezzel szemben áll a belga felfogás, mely azt is személyes körülménynek tartja.

Igy áll ez a kérdés Franciaország és Belgium elméletében és gyakorlatában.

Egyik ország törvénykönyve sem szól a részesség fejezetében a személyes vagy tárgyi súlyosító körülményekről expressis verbis. És mennyit kell e hallgatásnak jelenteni.

Érezték ezt a belga törvény előkészítése alkalmából. Azért foglalkoztak ezzel a kérdéssel oly kimerítően. Azért szentelnek a francia büntetőjogászok annyi fáradságot ennek a kérdésnek. Molènes, Boitard, Rossi, Chauveau, Hélie, Rau-

ter, Lesellyer, Bertauld, Ortolan, Blanche, Trébutien, Garraud nevei fényes bizonyosságai annak a lelkes küzdelemnek, melyet e kérdésben a francia elméleti jogászok kifejtettek. Helyes vég-megoldásra juttatták-e a kérdést? — ez más lapra tartozik. Mi azt hiszszük nem. Maga a felosztás ingadozó. A cselekmény bűnössége épp úgy változik az alanyi, mint a tárgyi körülmények következtében. A közreműködők tudomása vagy tudomáshiánya ugyanazt a viszonyt majd tisztán személyessé teheti, majd ismét tárgyiassá. Vannak továbbá körülmények, melyek távol attól, hogy tárgyiassok lennének, tulajdonképen a személy benső viszonyaival függnek össze s mégis befolyással bírnak a bűntény címére is, következőleg a részesekkel is megoszthatók. Elvi biztosságot sem az egyik sem a másik csoport rendszere nem nyújt. Az egyik kelletén túl enyhe, a másik kelletén túl szigorú. A Chauveau-Hélie csoport nem osztja meg a közhivatalnoki minőséget sem, a másik csoport pedig még a visszaesést is megosztja.

Nincs átható elv, mely alá a meg nem osztható, és elv, mely alá a megosztható körülmények határozottan foglalhatók lennének. Nem bírjuk a francia és belga íróknál sem föltalálni az általános elveket. Minden egyes körülményt ők is külön vizsgálnak s külön határozzák meg megosztható vagy meg nem osztható jellegöket. Hiába mondják, hogy alanyi és tárgyi a felosztás alapja. Mert e két szempont összefoly az egyes körülményeknél és ezeken kívül fekvő okok határozzák meg, melyik szempont emelkedik fölül.

V.

De az olasz irodalom sem dicsekedhetik a kérdés határozott elvi megoldhatásával. Carrara elismeri a feltoronyosuló nehézségeket. A szabály igen egyszerűnek látszik, de az alkalmazás nehéz. Carrara kiindulási pontját az az elv képezi, hogy a részesség nem a *személyhez*, hanem a *tetthez* való járulás. A tettel összefüggő anyagi körülmények megoszthatók; a személyekkel összefüggő körülmények azonban nem. Vannak oly világosan személyi körülmények, melyek iránt semmi kivétel sem támadhat. Senki sem állíthatná, hogy a részesek egyikének kiskorúsága, tévedése, ittassága, süketnémasága, tébolya, heves szenvedélye a mentség jótékonyosságát kiterjeszti a többi részesekre, kik teljesen beszámítható állapotban vannak. Valamint az egyik büntette idegen vagy visszaeső volta sem képezhetne súlyosító okot azokra a

társakra nézve, a kik sem nem idegenek, sem nem visszaesők. Vannak továbbá — folytatja Carrara — oly világosan anyagi körülmények, hogy nem lehet kétséges a részesek közt való megoszthatóságuk. A betörés, a bemászás, az álkules basználata, az erőszak s más anyagi körülmények, melyek a lopás elkövetésére szolgáltak s annak társadalmi mennyiségét öregbítették, csak közösek lehetnek mindazokkal, kik tudva vettek részt az ekkép minősített tettben, habár esetleg nem vettek részt sem az erőszakban, sem a betörésben. Ezek a körülmények annyira egyesülvék a bűnös cselekménnyel, hogy az, a ki akarta és előmozdította az e körülmények által kísért tettet, nem háríthatja el magáról azok következményeit.

Eddig Carrara a kérdésnek azzal a részével foglalkozott, mely mind a személyes, mind az anyagi körülmények szempontjából világos. Ily világos anyagi körülményekül nem hozott fel egyebet, mint a lopás minősítő körülményeit. A világos személyes körülményeknél — ha szabad e kifejezéssel élni, — a legszemélyesebb körülményeket hozza fel, és a visszaesést jelenti ki szintén oly személyes körülménynek, mely a többi részesre kihatással nem lehet. Pedig tudjuk, hogy a visszaesés a tételes jogban a cselekmény minőségét is átváltoztathatja. A ki kétszer volt lopásért stb. elítélve, a harmadik esetben elkövetett legcsekélyebb értékű lopása már büntettet képez. Más jogi lény lesz a cselekmény. Érezzük, hogy ez már nem oly természetű egészen, mint a süketnémaság, vagy a téboly. S talán Carrara következő szavai erre is ráillenek bizonyos esetekben. »A fő nehézség — úgy mond — bizonyos körülmények kapcsában támad, melyek távol attól, hogy reálisak lennének, a személy benső viszonyaival függnek össze s mégis befolyással bírnak a büntett címére.« Ilyen körülmény lehet a visszaesés is mert ez a büntetőtörvényekben nem csak mint büntetést-súlyosbító, hanem mint minősítő, a büntett czimét megváltoztató körülmény is szerepelhet. Mi nem akarjuk a visszaesés megoszthatóságát vitatni. Csak azt akartuk kiemelni, hogy ha meg nem osztjuk a visszaesést, mint minősítő körülményt: úgy az nem az általános elv következménye, hanem mint kivétel a szabály alól jelentkezik.

Carrara egyébiránt a »büntény czime« tekintetében további megkülönböztetést is tesz. A pusztán személyi minőségnek, azonfölül, hogy befolyással bírt a büntény címére, még az új büntény lényegét vagy eszközét kell képeznie. Ha ez a föltétel fönforog, úgy a személyi minőség azoknak a személyeknek is beszámítandó, kik saját személyökben ezzel a minőséggel nem bírnak ugyan, de tudva vettek részt annak az

egyennek a tettében, kinek ily minősége volt, s így azt hasznukra fordították. Midőn ez nem bizonyul be, azaz: midőn a személyes minőség az új bünténynek sem lényegét sem eszközét nem képezi: akkor tulságos szígnak látszik a nomenclatura iránt tanusított puszta tiszteletből megosztani a súlyosítást azzal, a ki annak okát nem képezte. Ezzel az okoskodással felel Carrara azokra a kérdésekre: megosztható-e a házhoz nem tartozó részesekkel a tolvajnak házhoz tartozósága (*domesticità*), melyből a házi tolvajság (*famulato*) büntetnének czime származik? A közhivatali minőség rosszabbá teszi-e azok sorsát, a kik részt vettek a közjegyző által elkövetett okirat-hamisításban? A szülőgyilkos fiúi minősége fokozza-e azok felelősségét, kik a szülőgyilkosságban részt vettek?

Ezekre a kérdésekre tehát Carrara sem válaszol egész határozottan, hanem az »eszközök és lényeg« elméletével felel. De annyi bizonyos, hogy ő a súlyosítás meg nem osztásának tanát nem pártolja. A fölött azonban tág teret nyújt a vitára: hogy tulajdonképen mikor képezik az említett személyes minőségek (hivatali viszony, házi tartozóság, fiúi viszony) az új büntény lényegét és eszközét? Egyik azt mondhatja, hogy mindig, a másik azt mondhatja, soha. Ezen a ponton nagyon nyitva hagyta Carrara a kérdést. A hivatalnoki minőség lényegét képezi a hivatali büntettnék, de p. a sikkasztásnak általában nem képezi lényegét; a házi tartozóság szintén lényegét képezi a házi lopásnak, de a lopásnak természetesen nem; a szülőgyilkosságnak (a hol ilyen van) szintén lényegét képezi a fiúi, leszármazói viszony, de a gyilkosságnak nem. Már most, ha az új büntett lényegét kell képezni a súlyosító körülménynek: akkor, mivel a hivatali viszony a hivatali büntettnék, a szolgálati viszony a házi lopásnak, a fiúi (leszármazói) viszony a szülőgyilkosságnak mindenesetre lényegét képezi: azt nem tudjuk, mikor nem képezik tehát ezek a viszonyok az új büntett lényegét? Erre nem találok — legalább a magam részéről — kielégítő választ Carrara tanában.

A mit Carrara a cím oszthatlansága és a szándékoság egyéniségéről elmond: az oda irányul, hogy a két elv ellentétének föltétlenségét bebizonyítsa. Carrara erőlyes támadást intéz a cím általános oszthatlanságának elve ellen, de ezzel a kérdés nem nyer sokkal világosabb hátteret; »..... mikép bizonyítják be — kérdi Carrara — a kik (ezt az elvet) proclamálták? Vágyakozva kerestem a bizonyítékot, de sehol sem találtam fel. Azoknak az elveknek egyike ez, melyeket gépiesen s a nélkül ismételnék, hogy valaha kutatnák okszerű alapját. Ezt az elvet nem fogadhatom

el a lényteni törvény kifolyása gyanánt, mert a bűntény osztható, végtelenül osztható mind anyagi mind értelmi elemében; s az a tett, mely önmagában osztható, nem lehet oszthatlan külső viszonyai tekintetében. Mint jogi törvény kifolyását, szintén vissza kell azt utasitanom, mert a jogi törvény azt parancsolja, hogy a büntetettek mindegyikét azzal a szándékossággal kell vádolnunk, melylyel részt vett a cselekvésben, s e szándékosságot túlhaladó büntetéssel ne sújtassék pusztán csak ama név iránti tiszteletből, mely a percsomó külső borítékára van írva.«¹⁾

Kétség kívül mi is elismerjük, hogy a legnagyobb igazságtalanság volna a »cím oszthatlanságának« drákói elvét érvényesíteni; de másrésről, ha a súlyosító körülményekről a részesek tudomással birtak és abban a tudatban működtek közre, hogy p. a közpénztárban levő összeg elcsikasztására felbujtott egyén közhivatalnok: akkor a cím oszthatatlan, a részesek is ezért a büntettért vonandók felelősségre. És ezt kétségkívül Carrara is tanítja.

¹⁾ Carrarának ezt a fejtegetését bővebben felvilágosítják a következő megjegyzései: »Valahányszor több egyén van vádolva a bíróság előtt ugyanazon büntetendő cselekmény miatt, az egyéni bűnösség változó arányokban léphet föl azon különbségek miatt, melyek a büntetettek szándéka, személyes viszonyai, vagy a cselekményben való részek tekintetében léteznek. Mindez esetekben szükséges, hogy a vád súlyosabb büntett czímén induljon. A súlyosabb cím, mivel elnyeli a kevésbé súlyost, döntő befolyást gyakorol a vádra. Maevius és Cajus együtt lopóznak házamba, hogy lopjanak, Maevius azonban nyereségvágyból akar lopni, Cajus pedig, ki hitelezőm, ki akarja magát elégíteni kötetelése tekintetében. A vád lopásra irányul. Maevius és Cajus megtámadják és egyesült erővel megölik Lajost; Maevius azonban Lajos fia volt, Cajus pedig nem. A vád apagyilkosságra szól. Maevius és Cajus utast támadnak meg; a míg azonban Cajus leszedi a kocsirol és elcsajátítani akart tárgyakat, Maevius kezét emeli az utasra, erővel elveszi aranyóráját és lánczát s így bevégzi a rablást. A vád rablás czímén indul. Világos, hogy Maevius nem háríthatja el magáról a lopás, apagyilkosság és rablás vádját. Ha a büntett czíme (mint többen állítják) oszthatatlan, Cajust is bűnösnek kellene kimondani a lopásban, apagyilkosságban és rablásban. Ez a cím oszthatlanságának következménye. Cajus azonban a szándékosság egyéniségének elvét veti ellen, s az első esetben a szándék különféleségére támaszkodva állítja, hogy nem követett el lopást; a második esetben a személyes viszony különbözőségére támaszkodva állítja, hogy nem apagyilkos, a harmadik esetben pedig hivatkozva arra, miszerint a cselekményben különböző része volt, mondja, hogy lopásban, de nem rablásban bűnös stb.« Ezt mondja Carrara.

Mindebből az következik, hogy ha az illető viszonyról vagy súlyosító körülményről tudomása nem volt a részesnek, akkor neki az be nem számítható; de ha tudomása volt, akkor Carrara tanából is csak az következik, hogy a súlyosító körülmények kihatással vannak a részesek felelősségére.

VI.

Vizsgáljuk most, miképen áll a kérdés Németországban. A német birodalmi büntető-törvénykönyv javaslatának megokolásában a következőket találjuk: »Die strafbare Handlung, an welcher mehrere Personen Theil genommen, kann gegenüber den einzelnen Theilnehmern in Bezug auf rechtlichen Charakter und die durch ihn bedingte schwere derselben eine verschiedenartige sein, je nach den persönlichen Verhältnissen oder Eigenschaften des Thäters, z. B. bei der Theilnahme eines Dritten an einem, von Jemanden gegen einen Ascendenten begangenen Todtschlag; die That ist gegenüber dem Dritten ein einfacher Todtschlag, gegenüber dem Thäter ein qualificirter. Der Entwurf hat angenommen, dass in einem solchen Falle Jeder nach demjenigen Gesetze bestraft werden soll, welches auf seine That ohne Rücksicht auf die besonderen persönlichen Eigenschaften und Verhältnisse der übrigen Theilnehmer Anwendung leidet.«

A német birodalmi törvényhozás tehát megkülönböztette azokat a személyes tulajdonságokat, melyek a büntethetőséget megalapítják vagy megszüntetik, és azokat, a melyek a büntethetőséget súlyosbítják vagy enyhítik. Az első esetben a tettes személyes tulajdonsága irányadó a részesekre nézve; az utóbbi esetben pedig minden részes különös személyes körülményei szerint ítélendő meg. E szerint az a részes, a ki mint idegen működik közre egy lemenőnek a felmenőn elkövetett ölésébe, csak mint a közönséges emberölés részese büntetettik. Hasonlóképen a nem-hivatalnok, a ki vegyes hivatali büntettben vesz részt, csak a vegyes hivatali büntettben lesz részes. Ellenben a nem-hivatalnok, a ki tiszta hivatali büntettben vesz részt, a hivatali büntett részese.¹⁾

Társ-tettes tiszta hivatali büntettben sohasem lehet a nem-hivatalnok, mert a tiszta hivatali büntett olyan, melynél a nem-hivatalnok tettes sem lehet. Ezt a következtetést vonja le a német birodalmi büntető-törvénykönyvből Berner, a német jogászok egyik elsőrangú tekintélye.

B) Schwarze ebben a kérdésben körülbelül így okoskodik: Midőn a felbujtó a tettest a tett elkövetésére bírja és azt akarja, hogy ez a tett elkövetessék, akkor a tettes

¹⁾ Berner előbbi irataiban azt tanította, hogy ha a nem hivatalnok idegen rokont, a nem katona katonát bujt fel: úgy a felbujtó csak mint értelmi bűnségéd vonandó felelősségre, és ezt azzal indokolta, hogy a felbujtó a büntettet nem mint saját magáét, hanem mint idegent akarta.

tette egyszersmind az a tett is, a melyet a felbujtó akart, még pedig akarta a tettes alanyiséga által meghatározott tulajdonsággal együtt. Nem csak a tett tárgyas jellegén fordul meg a dolog, hanem a tetten egyáltalában úgy, a mint a törvény szemben a tettel minősíti. Természetes, hogy ez a tétel csak annyiban bír érvénnyel, a mennyiben a felbujtó előtt ezek a különös mozzanatok ismeretesek voltak. E mozzanatok, ellentétben a német birodalmi büntetőtörvénykönyv 50. §-ban megállapított kivétellel, olyanokul jelölhetők meg, a melyek a személyes viszonynak tárgyas jelentőséget kölcsönöznek. E szerint a házasságtörés, hamis bukás, kettős házasság, gyermek-kitétel, magzat-elhajtás felbujtója az említett büntettekre szabott büntetési tételek szerint büntetendő. Az említett büntettek kivétel nélkül olyanok, melyeknek tényálladéka föltétlenül a tettes személyes viszonyát tételezi föl.

A visszaesést nem jelöli meg olyannak, mely a részekre kihat, mert ha ez esetleg minősítő hatással bír is, még sem vesztí el a tetten kívül fekvő súlyosító körülmény jellegét.

A hivatali büntényekre nézve azt tanítja Schwarze, hogy hivatali büntett közös elkövetése nem létezik. Még a hivatalnok is, a ki az elkövetésben részt vett, ha csak saját hivatali kötelességét meg nem szegte, csak magánszemélynek tekintendő. Schwarze a német birodalmi büntető-törvénykönyv 357. §-ára (»Ein Amtsvorgesetzter, welcher seine Untergebenen zu einer strafbaren Handlung im Amte vorsätzlich verleitet oder zu verleiten unternimmt, oder eine solche strafbare Handlung seiner Untergebenen wissentlich geschehen lässt, hat die auf diese strafbare Handlung angedrohte Strafe werwirkt etc.) támaszkodva azt állítja, hogy az ebből merített argumentum e contrario bizonyítja tételét.¹⁾ Egyébiránt ő sem felbujtást²⁾ sem bűnsegélyt³⁾ nem ismer el a hivatali büntények tekintetében. Annyit azonban elis-

¹⁾ Commentar 145. lap.

²⁾ Schwarze Commentárjának 135. lapján, ott, a hol azon általános elvet állítja fel, hogy felbujtásnak helye van minden szándékos büntetendő cselekménynél, Schwarze így szól: »Eine Ausnahme zeigt sich zunächst bei den Amtsverbrechen. Sie sind delicta propria, welche lediglich in diesem besonderen Verhältnisse ihre Begründung finden; sie sind nur in und mit letzterem möglich, und sie beschränken sich auf dasselbe. Das Gesetzbuch hat dies durch die allgemeine Vorschrift in §. 333. und die speciellen hier besondere Strafen androhte, da ausserdem Straflosigkeit eintreten würde«.

³⁾ »Beihilfe zu einem Amtsverbrechen ist nicht anzunehmen. Eine besondere Bestätigung dieser Ansicht enthalten §§. 354. 355. Hier wird der Beamte bestraft, welcher dem Anderen bei einer Handlung, welche, wenn sie der Beamte begangen hätte, Amtsverbrechen

mer, hogy ha a hivatali büntény egyúttal más közönséges büntényt is foglal magában, úgy az utóbbira vonatkozó felbujtás büntetendő lesz. Pl. hamis orvosi bizonyítvány kiállítására irányzott felbujtás büntetendő, daczára, hogy a felbujtó magán-ember, a felbujtott pedig orvos (278. §.), vagy pl. ha valaki a hivatalnokot a 146. §. értelmében¹⁾ felbujtja, a felbujtó szintén közönséges büntényért vonandó felelősségre.

Arra az ellenvetésre, hogy ha a hivatali büntényeknél nem lehetséges általában felbujtás, akkor miért lehetséges ez azoknál a büntényeknél, a melyek tényálladéka szintén határozott viszonyt tételez föl, pl. házasságtörés, stb. esetekben, azt válaszolja Schwarze, hogy ezeknél a büntényeknél az illető viszony megsértése nem az egyedül irányadó szempont, hanem inkább az általános jogrend ellen intézett támadást tételezik föl. Már például a házasságtörésnél határozottan ez az eset. Ezeknek a viszonyoknak tárgyas jelenségek van a büntény tényálladékában. Nem sokan vannak a német commentatorok közül, a kik Schwarzének ezekben a nézeteiben osztoznának. Az általános jogrend szempontjára alapított éppen most említett érvelése alig képes bárkit is meggyőzni arról, hogy az általános jogrend szempontja volna az, mely a hivatali büntényeket a házasságtöréstől, vérfertőztetéstől stb. elválasztaná. Az általános jogrend ellen intézett támadás minden büntetendő cselekménynek közös ismérve. A mely cselekményben nincs támadás az általános jogrend ellen, az nem való büntetőjog területére. Erre különben még alább Köstlin elméletének tárgyalásánál visszatérek. Schwarze egyébiránt elvi álláspontjának nagy engedményt tesz, midőn megengedi azt, hogy a hivatali büntények egy részénél, melyek más közönséges büntetendő cselekményt foglalnak magokban, a nem hivatalnok is részes lehet a közönséges büntetendő cselekményben. Schwarze ugyan nem hozza fel például a hivatali sikkasztást, de azt kell gondolnom, hogy az, a ki a közpénztár kezelőjét sikkasztás elkövetésére reábirja, Schwarze elmélete szerint is, a közönséges sikkasztásban bűnös. Schwarze tehát a vegyes hivatali büntényeknél lehetségesnek tartja a nem hivatalnok felbujtási vagy segédi tevékenységét, a mennyiben azt, mint a hivatali büntényben rejlő közönséges bün-

wäre, »wissentliche Hilfe leistet«. Der Extraneus, welcher dem Beamten Hilfe leistet, ist dagegen straflos.

¹⁾ 340. § : Ein Beamter, welcher in Ausführung oder in Veranlassung der Ausübung seines Amtes vorsätzlich eine Körperverletzung begeht oder begehen lässt, wird mit Gefängniss nicht unter drei Monaten bestraft etc.

tény részesét bünteti; a tiszta hivatali bűntényeknél azonban ily felbujtást vagy segélyt nem hivatalnokok részéről el nem ismer, következőleg, természetesen, ezt nem is bünteti. Berner és Schwarze a vegyes hivatali bűntény tekintetében meg-egyeznek, de a tiszta hivatali bűntény szempontjából egymástól eltérnek, mert míg Schwarze szerint a tiszta hivatali bűntény részesei (magánemberek, illetve oly közhivatalnokok, kik nem saját hivatalos kötelességüket szegik meg) nem bűntetnek, addig Berner szerint azok, mint a hivatali bűntény részesei, vonandók felelősségre.

C) Schütze tiltakozik ama gyakran fölmerülő téves tan ellen, mely szerint súlyt helyeztek arra az itt felmerülő kérdések szempontjából, hogy a felbujtó elkövethette volna-e maga a bűntényt? »Denn er ist ja eben nicht Thäter im vorliegenden Fall, sondern Anstifter eines fähigen Thäters« kiált fel a tan ellenében Schütze. Minden alap nélkülinek mondja azt a vitát, mely a hivatali bűntények részességére nézve oly széles mérveket öltött. Általános büntetőjogi elvek-ből következik, hogy a nem hivatalnok is részese lehet a tiszta hivatali bűnténynek, a nő az erőszakos nemi közösülés-nek. Már a római jog elismerte ezt az elvet. Sem a törvényhozáshoz sem a prudentes tiszta világos gyakorlati felfo-gását nem kerülhette ki, hogy a parricidium felbujtói és segédjei, daczára, hogy »extraneus«-ok, a »poena legis Pom-pejæ de parricidiis« büntetésével sújtattak.¹⁾ Természetesen nem arra helyezi Schütze e római törvény-idézetben a súly-pontot, hogy ugyanazon mennyiségű büntetéssel sújtandók az extraneusok, hanem arra, hogy a római törvény ugyan-azt a büntetést rendeli általában az extraneusokra, a kik tulajdonképen a »parricidium« tettesei nem lehetnek. Schütze általában eltekintve a legszemélyesebb körülményektől, minő a visszaesés, fiatal kor, mely körülményeket egyoldalú connex körülményeknek nevez, a többi személyes körülményeket, melyeknek minősítő jellegök van, olyanoknak tekinti, melyek-nek a részesekre kihatásuk van. A házi lopás részesé-nek tekinti az idegent is, a vérfertőztetés részesze a nem rokon, apagyilkosságban részes az idegen, a nem hivatal-nok részesze a hivatali bűntettnék. Természetesen megjegyzi, hogy a büntetési tételek korlátai között a személyes viszony-

¹⁾ L. 6. D. h. t. 48. 9. (Ulpian) et ait Maecianus, etiam conscios eadem poena afficiendos non solum parricidas; proinde conscii etiam extranei eadem poena afficiendi sunt. Cf. L. 1. eod. verb.: — cujusve dolo malo id factum erit §. 6. J. de publ. Judic. 4. 18: — nec non is, cujus dolo malo id factum est, vel conscius criminis exi-stit, licet extraneus sit, poena parricidii puniatur.

ban rejlő súlyosító vagy enyhítő körülmények kellő figyelembe veendők.

Beható vizsgálódásnak tárgyává teszi Schütze azt a kérdést is, hogy minő befolyása van az enyhítő személyes körülményeknek? Például az anya házasságon kívüli újdonszülött gyermekét az extraneus B.-vel meggyilkoltatja. Tulajdonképeni gyermekölés a szó technikai értelmében ebben az esetben nem forog fönn, de a büntetés kimérésénél mindenestre tekintetbe kell venni az anyára nézve mindazokat a körülményeket, a melyek okul szolgáltak arra, hogy a gyermekölés önálló s a gyilkosságnál lényegesen enyhébben büntetendő cselekményt képezzen. Az extraneus-nál ezek az enyhítő körülmények semmi esetre sem számíthatók be oly mérvben, mint figyelembe veendők az anyánál.

Ha pedig az extraneus B. az anyát házasságon kívüli újdonszülött gyermekének megölésére felbújtja: akkor gyermekölés forog fönn. S B. is mindenestre mint gyermekölés, nem pedig a közönséges gyilkosság felbújtója fog büntettetni. De a büntetés kiszabásánál B.-re nézve a gyermekölés ratiója (a saját és gyermeke jövője iránti gondoskodás, a betegesen felizgatott lelki és testi állapot stb.) nem jöhet oly figyelembe, mint annak az anyánál figyelembe kell vétetni. Nem osztja Schütze az akkori porosz törvény intézkedését és az uralkodó porosz gyakorlat és német elméleti írók nézetét, melyek szerint ily esetben az extraneus-t közönséges gyilkosságért vagy emberölésért vonták felelősségre («nimmt eine andere Person an dem Verbrechen des Kindermordes Theil, so kommen gegen dieselbe die Bestimmungen über Mord oder Todtschlage, sowie über die Theilnahme an diesem Verbrechen zur Anwendung». Porosz törvény 180. §. 2. bekezdés). Maga a porosz törvény ellenmondásban van. Közvetlenül a 180-dik §. után a magzat-elhajtásról intézkedvén a 181. §., a terhes nőre rendelt büntetéssel sujtja a többi részeseket is, míg a 180-dik §-ban közönséges gyilkosság vagy emberölés felbújtójának kellene az extraneust tartani. Amde közönséges gyilkosság vagy emberölés nem követtetett el, hol van tehát ennek a büntétynnek a tettese? Nincs. Tulajdonképen tehát egy nem tettes szerepelne úgy mint a gyilkosság és emberölés tettese. Schützenek erre a tanára álláspontom felfejtésénél teszem meg észrevételeimet.

Schütze tehát a személyes körülményeknek, melyek minősítő jelleggel bírnak, úgy látszik, kivétel nélkül azt a hatást tulajdonítja, hogy azok a részesekre kiterjednek.

D) *Köstlin* elméletének lényegét a részesek közötti akarategység (összakarát, összszándék) képezi. Azt kellene

gondolnunk, hogy Köstlin ebből az elvből kiindulva kívánja azokat a jelenségeket is megmagyarázni, melyek a részesség területén a személyes tulajdonságok és körülmények szempontjából föltűnnek. Azt várjuk, hogy az akarategység fictióját tetézni fogja a személyegység fictiójával és kölcsönösen beszámít minden személyes körülményt a felbujtónak és tettesnek. Köstlin azonban alapelméletéhez is hűtelen lesz, midőn a felbujtónak a tettes által megkísérlett vagy bevégzett bűntényét csak annyiban tartja beszámíthatónak, a mennyiben az neki beszámítható volna, ha ő maga más közvetítése nélkül követte volna el a bűntényt.¹⁾

Továbbá azt is állítja, hogy a felbujtónak a tettes által megkísérlett vagy bevégzett bűntény be sem számítható, ha az, ő általa elkövetve (tettesi minőségben), bűntényt sem képezne. De Köstlinnek ezt az állítását valóban be is kellett volna bizonyítani. Úgy látszik, Köstlin az utóbbi állítását csak a hivatali bűntényekre kívánja érteni. A hivatali bűntényekben szerinte nem hivatalnok részes nem lehet. És csodálatos, a vérfertőztetésnél már elismeri nem rokon részességét. Megokolása igen sajátzerű. Azt állítja, hogy a hivatali bűntény nem azon az alapon nyugszik, a min a többi bűntény. Annak alapját a hivatalnok külön-állása képezi s a hivatali kötelességek megsértése képezi a cselekménynyé emelő tulajdonságát. E nélkül ezek a cselekmények közönys természetűek, azaz büntetlenek volnának.

A vérfertőztetés, házasságtörés, kettős házasság, már nem ily természetűek. Nem viszonylagos jogsértések, a melyek csak az elhálásra képes férj, rokon stb. által intendálhatók, hanem a család joga ellen intézett bűntények, mely jog általában mindenkit felölélő, és kötelező jogintézményt képez.²⁾

¹⁾ Köstlinnek erre a tanára teszi Buri a következő megjegyzést: »Hiermit ist offenbar das Princip der Willenseinheit aufgegeben und ihm ein anderes substituirt worden, nämlich ein fingirter, nicht wie dieses in diesen Erörterungen geschieht, das Princip des wirklich zur Existenz gekommenen Erfolges. Wie diese Abweichung des §. 99. von dem Princip der Willenseinheit zu rechtfertigen sei, wird von Köstlin nicht dargethan, und da auch aus der Natur der Sache, dem wirklichen Wesen der intellectuellen Urheberschaft, nicht zu entnehmen ist, warum der intellectuelle Urheber so angesehen werden solle, als wenn er das Verbrechen durch seine physischen Kräfte zu Stande gebracht habe, so scheint es dem §. 99. an jeder Begründung zu mangeln«. (Zur Lehre von der Theilnahme etc. 41. lap.)

²⁾ Érdekes erre nézve Buri következő megjegyzése: »Allein einmal möchte es zu bezweifeln sein, ob, wenn das Gesetz die Strafbarkeit einer Handlung ausdrücklich auf besondere specielle Verhältnisse stützt, man dieser engeren Grundlage eine allgemeinere substituiren und aus dieser die grade für das Besondere angeordneten Strafen

Már föntebb a Köstlin-elméletet követő Schwarze tanánál érintettem, hogy ez az okoskodás alapjában hamis. Általános jogrend van sértve a hivatali büntényeknél csak úgy mint a házasságtörésnél stb. A közjó követeli, hogy érdekeit közhivatalnokok szolgálják. Midőn a közhivatalnok megsérti kötelességeit, midőn ellentétbe jő a büntetőtörvénnyel: akkor ez nem szorosan az ő hivatali kötelességének körét érinti, hanem a közjó, a fennálló állami és társadalmi jogrend egész vonalával ellentétbe helyezi magát. És így, a ki a hivatalnokot hivatali büntény elkövetésére rábírja, az már nem csak a hivatali kötelességek köre ellen, hanem a közjó, a fennálló állami és társadalmi rend ellen is vét. És végre is nincs hivatalból üldözendő büntény, mely összeközést ne képezne az általános társadalmi s állami jogrenddel. Nem értjük Köstlint, midőn azt állítja, hogy nem nyugszik a hivatali büntény általános emberi alapon. Csak oly emberi alapon nyugszik, mint a házasságtörés stb. Arra, hogy a házasságtörés a család joga ellen intézett támadásban leli általános emberi alapját, könnyű a válasz, a hivatali bünténynek pedig az állami hatalom és mandatariusainak csorbítlan tekintélye, a közhivatal reputációjának a közjó által követett sérthetetlensége képezi általános alapját. Igaza van Burinak: »Der Private, welcher zu einem Amstverbrechen anstiftet, würde also jedenfalls das öffentliche Wohl verletzen, welches insonderheit auch verlangt, dann das Vertrauen zu dem ganzen Beamtenstand nicht durch die Verbrechen einzelner Beamte geschwächt werde«.

herleiten dürfe. Wenn das Gesetz die Strafbarkeit des Ehebruchs grade auf den Bruch der ehelichen Treue die von ihm vorgeschriebene Gefängniss etc. Strafe festgesetzt hat, wie will man denn sagen, nicht weil der schuldige Gatte die eheliche Treue gebrochen habe, solle er mit der vom Gesetz grade für den Ehebruch vorgeschriebenen Gefängnisstrafe bestraft werden, sondern, weil demselben ein Verbrechen gegen die Familie zur Last falle. Der Verbrechen gegen die Familie gibt es mehrere, jedes von ihnen ist vom Gesetz mit besonderen Strafen bedroht worden, und wenn man eine von diesen besonderen Strafen erkennen will, so ist man genöthigt, von der allgemeinen Grundlage derselben auf die speziell vom Gesetze ins Auge gefassten Verhältnisse zurückzugehen und diese der Strafe zu Grunde zu legen. Wer zu einem Ehebruche angestiftet hat, und dafür grade mit den von dem Gesetz für den Ehebruch vorgesehenen Strafen belegt werden soll, erhält mithin diese Strafen nicht weil er das Recht der Familie verletzt hat, man könnte ihm ja sonst auch die für den Incest angeordneten Strafen zuerkennen, sondern grade deshalb, weil durch ihn die eheliche Treue gebrochen worden ist. Dann aber möchte es schwerlich richtig sein, dass dem Amtsverbrechen ein allgemein menschliches Fundament nicht zu Grunde liege.« (Zur Lehre von der Theilnahme 45. 46. lapok.)

E) *Hälschner* a szándékosság irányára helyezve a súlypontot, következő különböztetést tesz:

Ha a felbujtó a büntényt úgy kívánja elkövetni, a mint az a tettes minőségéből következik: felelős mind azokért a személyes tulajdonságokért, melyek a tetteshez fűződnek. De ha csak úgy kívánja a tettet elkövetni, a mint azt ő követte volna el, ha anyagilag hajtja végre a büntényt: akkor csak saját személyes tulajdonságai szerint felelős a büntényért. Hasonlóképen a felbujtó személyes tulajdonságai a tettesnek sem nem ártanak, sem nem használnak, ha ez a tettet csak a saját és nem egyúttal a felbujtó szándékának megvalósítása céljából követi el. Arra a kérdésre nézve, hogy a két bünszerző bűnössége miképen ítélendő meg, ha a bűnös cselekmény az egyik vagy a másik személyiségében rejlő körülmény következtében külön alakult tényálladékká lesz, abstract és minden esetre kiható szabályban nem oldható meg, hanem minden egyes esetben vizsgálni kell, hogy a bűnösséget és büntethetőséget megállapító mozzanat abban a jelentőségben, a mint azt a törvény felfogta, olyan-e, melyre nézve a szándék közössége és így a részesség viszonya fönnállhat, vagy nem? És erre *Hälschner* a következő példát hozza fel: Ha — úgymond — a házi lopás szigorúbb büntethetőségének okát az képezi, hogy az egyik házi lakónak tulajdonát képező tárgyakhoz a másik házi lakó könnyebben hozzáfér: akkor, ha a cseléd betörésre bujt fel valakit, sem ő, sem a felbujtott házi lopásért nem büntethetők, de mindkettőt házi lopásért büntetik, ha a látogatás ürügye alatt a fölbujtott az urasági házba jő és a felbujtó szolgálati viszonyát közösen fölhasználva, az eltolvajlandó dolgokhoz könnyebben hozzáfér.

Hälschner elmélete abban a hibában szenved, hogy a felbujtó és tettes tetszésére bizza, vajjon a bekövetkezett eredmény melyik részeért kívánják a felelősséget magokra vállalni, mert kétségenkívül a tetszésre van a felelősség bízva, midőn az képezi a döntő mozzanatot: úgy akarta-e a felbujtó a tettet elkövetni, a mint az ő, vagy a mint a tettes személyes viszonyai szerint alakul a büntény? Én azt hiszem: hogy ha a felbujtó tudomással bírt a tettesnek személyes tulajdonságáról, mely alakító befolyást gyakorol a büntényre: úgy nem mentheti magát azzal, hogy ő csak úgy akarta a tettelssel elkövettetni a büntényt, a mint ő maga követte volna el. Ő jól tudta, jól ismerte a tettes személyes tulajdonságait, következőleg tudta, hogy azok a közösen szándékolt büntényben tárgyasulnak is. A felelősség alól tehát nem menekülhet.

A mi a felhozott példát illeti, erre Buri azt a megjegyzést teszi, hogy a közönséges lopás, és a házi lopás tényálladéka nem abból az indokból állapítható meg, mert az első esetben hiányzott, az utóbbi esetben pedig létezett a részességi viszony, hanem abból, mert az első esetben a felbujtó cselédi minősége az eredményre nem volt befolyással, következésképp nem is tárgyasult, míg a második esetben ennek ellenkezője történt.

F) Birkmeyer (többször idézett művében) a részesség járulékos természetének következményeül állítja fel, hogy a tettesnek azok a személyes tulajdonságai és viszonyai, a melyek az ő tettében tárgyasulnak és büntetendőségét befolyásolják, a részesekre is kiterjednek, a mennyiben ezeknek azokról tudomásuk van és akaratok azokra kiterjed. Azok a személyes körülmények, a melyek nem tárgyasulnak a tettben, önállóan ítélandók meg.

Liszt (tankönyvében 234—236. lapokon) foglalkozik kérdésünkkel, és három csoportra sorolja azokat az eseteket, melyekre a német btr. 50. §-a nem alkalmazható.

Binding (Grundriss-ében), vonatkozással az 50. §-ra, a következőket tanítja: A büntetést súlyosbító és büntetést enyhítő okot itt az képezi, a mi a delinquentst, mint személyt, a többi alanyoktól megkülönbözteti, pl. a fiatal kor (57. §.), a rokonság a megölt-tel, meglopottal, a pártolttal (215, 217, 221₂, 223₂, 247₂, 257₂.), a hivatalnoki minőség (340, 341, 343, 347, 350.), katonai állás. A mely büntetendőségi ismérvek nem a különös személyes körülményekben lelik alapjukat, az 50. §. azokra nem alkalmazható; különösen nem alkalmazható a visszaesésre. Epp úgy nem vonatkozik a szakasz azokra az esetekre, a melyekben a »Norm« csak bizonyos szűkebb osztályhoz szól, vagy a hol a mindenkinek tiltott cselekményt csak akkor büntetik, ha azt bizonyos osztályhoz tartozó személyek követik el. Itt a részesek nem maradnak büntetlenül, mert az illető osztályhoz nem tartoznak (másnak házasságtörése, kettősházasság, vérfertőztetés, 170. §-ában levő szemérem elleni bűntény, a 175. §-ban foglalt päderastia, a hivatalnokok, katonák stb. által elkövetett »delictum proprium«-ok.) Ezeknek a részeseknek a büntetése a 48. és 49. §-ok szerint történik.

Érdekesebb a fejtegetés folytatása:

Lehetséges, hogy A. és B. mint társtettesek emberölést követnek el. A. fia a megöltnek, B. idegen. Ekkor A. a 215. §. szerint, B. pedig a 212. §. szerint büntetendő. Vagy A. házasságon kívüli anyja a megölt újdonszülöttnek, B. pedig az atyja. Ekkor A. a 217. §. szerint büntetetik.

Lehetséges, hogy a tettes saját atyját B.-nek felbujtása következtében agyonüti. Ha a felbujtó nem tudja, hogy Z. A.-nak az atyja, úgy már a 215. §. szerint a szükséges tudomás hiánya miatt sem büntethető. Ha azonban a felbujtó az agyonütöttnak atyjai minőségét nem ismeri: akkor az 50. §. alkalmazandó, és büntetése nem a 215. §. hanem a 212. §. alapján lesz kiszabva. Ha pedig a felbujtó az agyonütöttnak a fia és a tettes idegen, akkor mi történik? Ha a felbujtó a törvény felfogása szerint értelmi bünszerző volna: akkor a 215. §-t lehetne alkalmazni. De mivel a felbujtó nem tettes, és az ő cselekvénye csak a tettes cselekvényének accessoriuma: ennél fogva ebből az következnek, hogy a felbujtót a tettes által elkövetett cselekmény alapján kellene felelősségre vonni. Ez nagy igazságtalanság volna. Ezért az 50. §-ból a következő jogi tételt kell levonni:

»A hol a törvény valamely cselekmény büntetendőségét a tettes különös személyes körülményei alapján emeli vagy csökkenti, ott a felbujtó és segéd is a megfelelő büntetés emelésben vagy csökkentésben részesüljön, ha személyében ugyanazon tulajdonságok megvannak, és pedig ez a szabály álljon arra az esetre is, ha ezek a tulajdonságok a tettesben hiányoznak«. Így a felhozott példában az agyonütésre felbujtó fia a 215. és nem a 212. §. szerint, az újdonszülött gyermek megölésére felbujtó anyja a 217. és nem a 211. §. szerint büntetendő. Ebből a 48¹. és a 49²-ben foglalt tételek alól a kivételek egész sora következik.

A. segéd atyja agyonütését elősegíti: ekkor büntetését a 215. §. és nem a 212. §. alapján szabják ki. A. segéd B. fiúnak segít atyja agyonütésében, akkor a segéd büntetését a 212. és nem a 215. §. alapján fogják kiróni.

Következőleg az idegen személynek segélye a gyermeköléshez vagy a 211. vagy a 212. §. alapján bírálandó el: ellenben a házasságon kívüli anyának segélye újdonszülött gyermekének megöléséhez a 217. §. alapján ítélandó meg.

Az előadottakból a következő jogi tételeket vonja le Binding, mely tételeket szóról szóra ide iktatok:

a) Die Strafe der übrigen Mitthäter sowie des angestifteten und des unterstützten Thäters bleibt durch solche in der Person eines Mitthäters, des Anstifters und des Gehilfen vorhandenen Strafschärfungs event. Strafmilderungsgründe unberührt.

b) Bezüglich der Bestrafung des Anstifters und des Gehilfen ist zu unterscheiden. Liegen die persönlichen Schärfungs oder Milderungsgründe vor

α) Bei Anstifter und Gehilfen, so ist ihre Strafe nach demjenigen Gesetze zu bestimmen, wonach der Thäter zu beurtheilen wäre, wenn sie bei ihm vorlägen.

β) Beim Thäter, so bleiben sie auf die Strafe des Anstifters und des Gehilfen selbst dann einflusslos, wenn diese darum gewusst haben.«

Binding mindenesetre helyesen mutatja ki az 50. §. hiányát, mely a büntetést szigorító és enyhítő körülményeket állít fel.

Olshausen commentárjában taxative sorolja fel a német büntető-törvénykönyvben előforduló személyes tulajdonságokat vagy viszonyokat. Külön kiemelve a fiatal kort (57. §.) és a visszaesést (244, 250⁵, 261, 264, 362³), a büntetést szigorító körülmények a következők:

1. A tettes viszonya a császárhoz, saját fejedelméhez s a tartózkodási hely fejedelméhez (80, 94—97. §§),
2. a tettes viszonya a »Bundesfürst«-höz (98—101. §.)
3. a gyermek viszonya szülőihez (215, 223²),
4. a szülők viszonya gyermekeikhez (221³),
5. a hivatalnoki viszony (339³. §. 340—342, 347, 348₂, 349—351, 354, 357.),
6. a szokásszerű orgazdaság 260. §.,
7. az üzletszerű orgazdaság 260. §. 294.

Büntetést enyhítő személyes tulajdonságok és viszonyok a következők:

1. A tanúnak vagy szakértőnek viszonya (157¹. §.).
2. Valakinek viszonya ama személyhez, kinek javára a hamis tanuzás történt (157². §.).
3. A hamis esküvőnek viszonya a büntett következményeihez (158. §.).
4. Az anyának viszonya a házasságon kívül született gyermekhez.

Merkel tankönyvében (138, 139. lapok) azok közé a személyes tulajdonságok vagy viszonyok közé, a melyek tekintetében minden közreműködő önállóan ítélendő meg, sorolja a fiatal kort, a visszaesést, a rokonsági és egyéb személyes viszonyokat (57, 215, 221₂, 223₂, 247, 263₄).

Ugyanez áll a hasonló jelleggel bíró büntetést kizáró okokról is (247₂, 257₂).

A most említett körülményekkel ellentétben állanak:

a) azok a súlyosító, enyhítő és büntetést kizáró körülmények, a melyek nem személyes tulajdonságokban vagy viszonyokban gyökereznek. Ezek kihatnak a közreműködőkre

általában, még pedig úgy javokra mint hátrányukra, ha csak a tévedésre (59. §.) vonatkozó elvek vagy külön szabályok (209. §.) szerint kivételnek nincs helye;

b) azok a személyes tulajdonságok vagy viszonyok, a melyek a bűntény-fajnak törvényes tényálladákhöz tartoznak, pl. a tettes hivatalnoki minősége számos bűnténynél.

Ime a német büntetőjogászok legelső rangu tekintélyei egymástól lényegesen eltérő elveknek hódolnak. Nem lehet tagadni, hogy a kérdéssel tüzetesen foglalkoznak, de abban körülbelül igaza van Hälschnernek, hogy abszolút értékű szabályok ezen a téren föl nem állíthatók. Nincs oly általános szabály, mely a különböző személyes tulajdonságokat egységbe tudná foglalni, nincs elv, mely demarcationalis vonalat vonna egyrészről azon személyi körülmények és tulajdonságok között, melyeknek nincs kihatásuk a többi részesekre, és azok között, melyek kihatással bírnak. Egyenkint kell a határvonalat az alanyi és tárgyi körülmények között megvonni.

Részemről először is a felbújtó személyi viszonyait teszem vizsgálódásom tárgyává.

VII.

A) Általános szabály az, hogy a tettes határozza meg a cselekmény jellegét. Az utóbbinak személyes minősége átalakíthatja a bűntény tényálladékát. A felbújtó személyes tulajdonságának nincs kihatása a tett jellegére, ha csak az a személyes tulajdonság nem olyan, mely az elkövetés eszközébe olvad fel. Ha a fiu egy idegen embert felbújt atyjának meglopására: kétségen kívül a tettes közönséges lopást követett el; de igazságos volna-e a fiút a közönséges lopás büntetési tétele alá vonni? A legis ratio mindenesetre azt követeli, hogy a családi lopás elveit alkalmazzuk a felbújtó fiúra. Mert azok a körülmények, a melyek a családi lopás kivételes állását követelik, egyaránt főnforognak akkor is, ha a családtag tettes, felbújtó vagy bűnsegéd.

Ha a fiú, például, felbújt egy idegent arra, hogy atyját ölje meg: akkor, föltéve, hogy a szülőgyilkosság a törvény szerint külön büntett, tekintettel arra a szabályra, hogy a tett jellegét a tettes személyes körülményei határozzák meg, a gyilkosság közönséges gyilkosság leend. Továbbá ha az idegen felbújtja a fiút, hogy atyját ölje meg, úgy szülőgyilkosság tényálladéka forog fenn. Az első esetben

tehát enyhébb tekintet alá jőne a fiú, mint az idegen a második esetben.

Igy fogták fel ezt a kérdést hosszú ideig. »Dieses Missverhältniss — mondja Geyer — ist hervorgerufen durch eine falsche, freilich auf tausendjähriger Tradition beruhende Auffassung des fraglichen Verbrechens.« Ha tisztán akarjuk ezt a kérdést felfogni, úgy a rokonsági viszonyt nem szabad másnak, mint tisztán személyes körülménynek tartani. Nem szabad azt másnak, mint annak beszámítani, a kinél a rokonsági viszony főnforog. Az teljesen mindegy: felbújtó, segéd vagy tettes-e az illető rokon.

Azt mondhatná valaki pl. a magyar törvény szempontjából, hogy a szülő- vagy rokon-gyilkosságra vonatkozó kérdés már nem bír gyakorlati jelentőséggel. Annyiban természetesen ez a kifogás nem alap nélküli, a mennyiben a gyilkosság a magyar törvényben csak egy és fajokra nem osztott büntett. De az itt használt okoskodás még is gyakorlati haszonnal bír, mert a szándékos emberölésnél (felmenő ágbeli rokonon és házastárson), testi sértésnél (felmenő ágbeli rokonon) stb. a hol a rokonsági fok szerepel, érvényesül az az elv, hogy a rokonsági viszony tisztán személyes.

A gyermekölésnél is abban a nézetben vagyok, hogy az anya, legyen az akár felbújtó, akár segéd, egyaránt ama kivételes helyzet által követett elvek szerint ítélendő meg, melyek a gyermekölést külön büntetendő cselekménynyé minősítik. Igen sajtászerű volna, hogy akkor, midőn saját kezével oltja ki az anya újdun született gyermekének életét, őt enyhébb büntetéssel sújtanók, mint akkor, midőn felbújtói vagy éppen segédi tevékenységet fejtett ki.¹⁾ Viszont az

¹⁾ Mind a szülőgyilkosságra, mind a gyermekgyilkosságra nézve Glaser következőleg nyilatkozik: »Schwieriger ist die Frage beim Vatermord. Man kann allerdings von der Anschauung ausgehen, dass der Gesetzgeber der in dieser Verbrechensform liegenden Verläugnung der Natur eine so entsittlichende Wirkung *beimisst*, das er dem Erschwerungsmoment einen objectiven Charakter beilegt; dann wird man sich eben an das materielle Factum halten, dass es eben der Sohn ist, welcher an den Vater Hand anlegt, und wird sich die Consequenz gefallen lassen müssen, dass der Fremde, der beim Vatermord als Theilnehmer mitwirkt, mit der Strafe des Vatermordes, der Sohn, welcher bei Ermordung seines Vaters einem Fremden Hilfe leistet, mit der Strafe des einfachen Mordes belegt wird. Hält man sich aber — was mir das Richtige scheint — daran, dass das Verwandschaftsverhältniss nicht der That an sich einen Charakter höherer Strafbarkeit beilege, sondern nur der That dieses Menschen, dann gelangt man in beiden Punkten zur entgegengesetzten Entscheidung.

Der Kindesmord ist ein Fall des Mordes, welcher sich von anderen nur durch gewisse auf die Person der Mutter beschränkte Ver-

idegen, legyen felbujtó, tettes vagy segéd, a közönséges ölési cselekmények szerint bírálendő el.

Nézetem tehát az, hogy az itt most említett esetekben a személyes tulajdonság teljesen alanyi és annak nincs a többi közreműködőre befolyása.

B) Áttérve annak a hatásnak a vizsgálatára, a mit a tettes személyes viszonyai gyakorolhatnak a felbujtóra, előrebocsátom, hogy azokban az esetekben, midőn a tettes korhiány vagy elmebeli állapot miatt beszámíthatatlan állapotban volt, részességről szólni nem lehet. Ilyenkor a látszólagos felbujtó, a mint azt már fentebb kifejtettem, szándékos tettessé, úgynevezett közvetett tettessé válhat. Továbbá ha a tettetést nem terheli szándékosság: akkor is tettessé változik a látszólagos felbujtó. A tettesben rejlő személyes körülményeket, a most említetteken kívül, a melyek szorosan a személyhez tapadnak, az általános és különösen kiemelt enyhítő, súlyosító és a büntetést kizáró körülmények (részeg állapot, elvetemültség, fiatal kor, perjogi feltételek stb.) általában két csoportba osztom. Az egyik csoportba tartoznak azok, a melyek a büntény minőségét, a büntény természetét, tehát kellekeinek egyikét alkotják. Ezek sajátzerű jellegöket a büntényre nyomják úgy, hogy annak a bünténynek a fogalma megkívánja az érintett személyes tulajdonságokkal bíró tettes létét. Ilyen pl. a hivatali büntény. Az nem képzelhető közhivatalnok nélkül. Ilyen a vérfertőztetés, ez sem képzelhető a rokonok tettessége nélkül. Már most, ha a felbujtó ily büntényt akar létrehozni: úgy ő a büntényt nem hozhatja létre a nélkül, hogy ily személyes tulajdonságokkal bíró tetteseket ne birjon reá a büntény elkövetésére. Más szóval, itt a személyes tulajdonságok a büntény alkotó elemét képezik. Az ily büntények tehát egész terjedelmökben beszámítandók a felbujtónak még akkor is, ha ő az említett személyes tulajdonságokkal nem bír. Ő akarta a büntényt, azt a büntényt, mely bizonyos személyi tulajdonságokkal bíró tettesség nélkül létre soha sem jöhet. Már most mi volna az elfogadható ok arra nézve,

háltnisse unterscheidet, welche nicht etwa das rechtswidrige Moment der Handlung selbst herabsetzen, sondern nur die Strafwürdigkeit der Mutter in geringerem Lichte erscheinen lassen. Daraus ergibt sich denn, dass Miturheber und Theilnehmer des Mordes eines neugeborenen Kindes nach den allgemeinen Grundsätzen zu behandeln seien, nur die Mutter selbst mit der dem Kindesmord gedrohten geringeren Strafe zu belegen sei, dies aber auch dann, wenn sie nur als Theilnehmerin thätig war«. (Gesammelte kleinere Schriften I. kötet 172. 173. lapok.)

hogy a bűntényt be ne számítsuk a felbujtónak? Talán az a hamis tan, hogy felbujtója valamely bűnténynek csak az lehet, a ki a tettét maga is végrehajthatja? Ez a csodálatos nézet, melyet Stübel, Marezoll, Krug, Berner, Geib, Langenbeck hirdettek, semmi logikai alappal nem bír. Ez a bűnszerző-féle elméletnek, mely a tettetést csak a felbujtóval együtt tudta gondolni, kísértése. Mint ha valamely bűntény gondolatát életre kelteni, mást valamely bűntény elkövetésére reábirni nem lehetne ama személyes tulajdonságok nélkül is, melyek bizonyos bűntény tényálladákaéhoz tartoznak. Vajjon egy nő nem képes egy férfit reábirni arra, hogy erőszakos nemi közösülést kövessen el egy leányon? Bizonyára ezt senki sem tagadhatja. Már most ha valamely tevékenység teljesen megfelel a felbujtás fogalmának: ugyan kérdjük, hol vannak azok az érvek, melyek a felbujtást segélylyé változtatják? Lehet-e egy fogalmat tetszés szerint denaturalisálni? Mi nem hiszszük és valamint elismerjük azt, hogy egy nő erőszakos nemi közösülés, az idegen vérfertőztetés felbujtója lehet, úgy el kell ismernünk azt is, hogy a *nem hivatalnok* a *hivatali bűntény* felbujtója lehet. A meddig a felbujtás nem más, mint valakinek bűntény elkövetésére való reábirása, addig nem tagadhatja oly nagy kitűnőség sem, mint Köstlin, a következtelenség vádja nélkül azt, hogy a nem hivatalnok is fölbujthatja a hivatalnokot a hivatali titok megszegésére, közpénzek elskasztására stb.

A másik csoportba azok a személyes körülmények tartoznak, a melyek mellett a bűntény (tett) ugyanaz marad, csak hogy súlyosbító vagy enyhítő okok miatt súlyosabb vagy enyhébb fajokat alkotnak (pl. cselédlopás, gyermekölés, melynél a »delictum sui generis« tulajdonképen az ölés enyhébb büntethetősége miatt alkottatott, lényegében tehát csak enyhébb büntetési tétel).

Kérdés, hogy e magunkénak vallott elméleti határvonal szabatosan különzi-e el a személyes körülmények és tulajdonságok két csoportját? ¹⁾

¹⁾ Illés Károly commentárjának második kiadásából megjelent mutatóvány szerint csoportosításomat lényegében elfogadja.

Már munkám első kiadásában tulajdonképen három csoportot különböztettem meg. Az első csoportot (a beszámítás általános szabályai szerint könnyen megoldható személyes tulajdonságokat) csak röviden érintettem. Csupán a második két csoportot tettem tüzetesebb vizsgálat tárgyává. Illés Károly mindenesetre tüzetesebben domborította ki csoportosításomat, midőn a következő tételeket állítja fel:

a) az általános és a törvényben különösen kiemelt enyhítő

Azt hiszszük, szabatosabban mindenesetre, mint az az elmélet, mely anyagi körülmények és alanyi körülmények között tesz csak különbséget. Mi éppen arra helyezzük a súlypontot, hogy az úgynevezett személyes körülmények és tulajdonságok sem mind tisztán személyesek, se nem alanyiak, hanem általában tárgyasak is lehetnek, tehát lényegileg nem is személyes körülmények. Ilyenek pl. a hivatali viszony a hivatali bünténynél és a rokonság a vérfertőztetésnél. Ezek nélkül nincs is bűntény. A lényeget tehát abban találjuk, ha olyan a személyes tulajdonság, mely a bűnténynek természetét alkotja, annak sajátzerű jelleget kölcsönöz, úgy a részesek azért a bűntényért felelősek. Ha pedig csak olyan az a személyes körülmény, a mely mellett a bűntény változatlanul ugyanaz marad: akkor az a személyes körülmény

vagy súlyosító, illetőleg a büntethetőséget kizáró vagy a büntetést leszámító körülmények a beszámítás általános szabályai szerint mindig csak arra vonatkoznak, a kinek személyére nézve felmerültek;

b) a cselekmény természetét valamely tágabbkörű büntetendő cselekmény keretén belül megváltoztató körülmények, a mennyiben tisztán személyesek (mint pl. a visszaesés), a többi résztvevőre sohasem terjednek ki, ellenben valamennyi közreműködőre kiterjednek, ha a hozzájárulással létrejött cselekmény tényálladékaiban objectívszáva vannak;

c) a büntetendő cselekmény objectív ismérvei gyanánt jelentkező személyes körülmények, melyek nélkül a kérdéses büntett vagy vétség mint olyan egyáltalában létre sem jöhetne, mindenkor kihatnak valamennyi tudatos közreműködőre.

Illés a 74. §. semmitmondására nézve szintén abban a nézetben van, a melynek kifejezést adtam. Igen határozottan következőleg nyilatkozik kitűnő commentatorunk: »A *c)* alatti esetek tehát feltétlenül ki vannak véve a 74. §. szabálya alól, míg az *a)* eseteiben a beszámítás általános elvei teszik feleslegessé e szakasz alkalmazását. Maradnak tehát csupán a *b)* esetei közül azok, a melyekben a cselekmény természetét valamely tisztán személyes körülmény változtatja meg. Ezek azonban azért nem vonhatók helyesen a 74. §. rendelkezése alá, mert ez oly személyes tulajdonságokról és körülményekről szól, a melyek az elkövetett cselekmény büntethetőségét megszüntethetik, büntetését enyhítik vagy súlyosbítják, mint arról az esetről, midőn a személyes tulajdonságok vagy körülmények a cselekmény természetét változtatják meg, a javaslat 72. §-a intézkedett. De mint-hogy e szakaszt a képviselőház igazságügyi bizottsága kihagyta a törvényből a nélkül, hogy mással helyettesítette volna: ennél fogva a 74. §., a mennyiben az *a)* eseteire nézve felesleges, a *b)* eseteire pedig helyesen nem alkalmazható, tulajdonképen tárgytalan.

A *b)* alatti esetek köréből azokat, a melyekben a cselekmény természetét megváltoztató személyes tulajdonságok és körülmények a többi tettesekre és részesekre ki nem hatnak, szintén inkább a beszámítás általános elvei, mint a 74. §. alkalmazása által lehet és kell megkülönböztetni azoktól, melyekben a személyes momentum valamennyi résztvevőre kihat. (BJT. XXIV. kötet 14. sz.)

kétféle lehet. Vagy olyan, mely tárgyasul a bűntényben és ekkor megszűnt a személyhez tapadó körülmény lenni; vagy olyan, mely tisztán személyes. Ezért ezt az utóbbi csoportot általános formulában nem tudjuk úgy jellemezni, hogy az kielégítő volna. Csak alaki formulát tudunk felállítani, de nem tartalmit. Ezért minden egyes körülményt külön vizsgálat tárgyává kell tennünk, ha a gyakorlati életnek akarunk szolgálni.

C) Fölmerülhet a kérdés, hogy a visszaesés, midőn annak minősítő jellege van, pl. a cselekmény az által, hogy visszaeső követte el, büntetté válik: oly személyes tulajdonság-e, mely a többi közreműködőkre kihatással van. Pl. A. tudja, hogy B. rablás büntette miatt már kétszer volt büntetve és felbujtja, hogy kövessen el egy 10 forintos lopás. Ez elköveti. A magyar B. T. K. 338. §-a szerint a felbujtott lopási ténye büntettet képez. Vajjon A. is büntettért felelős-e? Azt mondhatná valaki, hogy a visszaesés itt nem pusztán súlyosító körülmény, hanem minősítő jelleggel bír. Vétséget büntetté változtat. Következőleg az általunk felállított elmélet szerint e bűntény természetét átalakítja, miért is valamennyi közreműködő, a ki tudva bujtotta fel vagy segítette elő a visszaesőt, büntetteért felelős. Ez az okoskodás teljes félreértése volna elméletünknek. Mert a visszaesés nem alkotja a lopás alkotó elemét. A cselekmény ugyanaz marad lényegileg, akár visszaeső akár más követi el. Lopás. Nem kölcsönöz a visszaesés sajátzerű jelleget a cselekménynek. Továbbá a legis ratio az, hogy a visszaeső megrögzött gonoszságát sujtsa szigorúan a törvény: ez a legis ratio pedig azt, a ki nem visszaeső, a legkevésbé sem érinti. A visszaesés tehát itt a legalányibb személyes tulajdonság, melynek a bűntény természetéhez nincs köze. Az, hogy a cselekményt bünténynyé változtatja, az nem a cselekmény lényegén, természetén előidézett változás, hanem csupán a felelősség fokozása bizonyos személyi viszonyok következtében.

D) Fölmerülhet továbbá az a kérdés, hogy pl. a magyar B. T. K. 336. §. 7. és 8. pontjában ¹⁾ említett személyes tulajdonságok melyik csoportba tartoznak, olyanok-e, a melyekről a B. T. K. 74. §-a intézkedik, vagy olyanok, a melyekről nem intézkedik. Ha a visszaesésnél azt mondtuk, hogy az, a cselekményt büntetté minősítő jellege

¹⁾ 336. §. Tekintet nélkül a lopott dolog értékére, bűntényt képez a lopás, ha . . . 7. szolgálatban álló személy azon, kinek szolgálatában áll, vagy annak házához tartozó személyen követi el; 8. a tolvajjal házközösségben vagy közös háztartásban élő személy ellen követtetik el.

daczára, tiszta személyes körülmény, sőt azt is mondtuk, hogy a lopás csak lopás maradt: úgy a következetesség azt parancsolná, hogy a szolgálati viszony és az egy háztartásban élés is ily tisztán személyes körülménynek tekintessék. Ide írom, a mit Glaser, a ki az alapfelosztást szintén úgy csoportosítja, a mint azt föntebb megjelöltük, a szolgálati lopásról mond: »Nagyon kétséges — úgymond — hogy itt a súlyosító mozzanat csak ama különös köteleesség megsértésében áll-e, a mivel a szolgálatban álló a szolgálatadó irányában tartozik, vagy ezt a súlyosító mozzanatot az a veszélyes körülmény képezi-e, hogy a szolgálatban állónak könnyen van alkalmja gazdáját meglopni. Ha az elsőt fogadjuk el, úgy a súlyosító mozzanatot tisztán személyesnek kell tartanunk, és így a súlyosítást az abban a viszonyban nem álló részeseknek beszámítani nem lehet. De nem nehéz bebizonyítani, hogy ez a felfogás helytelen. Mert ha helyes volna: úgy azok a lopások, melyek a szolgálatadó hátrányára a házon kívül oly tárgyakon követtetnek el, melyekhez a cseléd sem juthat másképen, mint az idegen, minősített lopást képeznének; az oly lopások ellenben, melyeket ugyan a szolgálatban álló, gazdájának házában követ el, de ezek sem közvetlenül, sem közvetve nem érintik gazdáját, mint egyszerű lopások büntettetnének. Ha tehát a törvényhozás az ily következtetéseket ki akarja kerülni: akkor nem szabad a fölött habozni, hogy a szolgálati viszony személyes tulajdonságának itt tárgyas jellege van.«

Teljesen osztozunk Glaser nézetében. Nem a pusztá szolgálati viszony képezi csak itt a súlyosító mozzanatot, a mit pedig bíróságaink annyiszor hangsúlyoznak, hanem az a veszélyesség, melyet a minden pillanatban kínálkozó alkalom nyújt. A magyar törvény egyébiránt ennek határozott kifejezést adott. Mert nem csak a házi gazdán, hanem a házhoz tartozó személyen elkövetett lopás is minősítő jelleggel bír. Ha az inas az urához szállt vendéget meglopja: a 336. §. 7. pontja szerint minősülő büntényt követ el. Hogy a súlyosító mozzanatot nem csak a szolgálati hűségből származó köteleesség képezi, az kitűnik a 8. pontból is, melyben a törvényhozó az egymás iránt táplált megbízhatóság megsértésén fölül bizonyára azzal a veszélyességgel is leszámolt, mely a minden pillanatban könnyen kínálkozó alkalomból áll. Nem szabad haboznunk azon, hogy a 336. §. 7. és 8. pontjában említett személyes körülmények föltételezen objectiv természetűek. Természetesen a felbujtóra és segédre nézve szükséges, hogy ezekről a tulajdonságokról tudomással is bírjanak. Sohasem állítottuk azt, hogy teljesen kielégítő abszolút

tételbe tudjuk a szabályt foglalni. Sőt nagyon is hangsúlyoztuk Hälschner véleményét, hogy minden egyes, a büntetőtörvényben előforduló és a bűntényekkel kapcsolatos személyes tulajdonságok és körülmények egyenkint vizsgálándók meg alanyi vagy tárgyas jellegök szempontjából. És ennél a vizsgálódásnál mindig nagy szerepet játszik a súlyosító vagy enyhítő mozzanat minősége. Pl. a visszaesésnél teljes lehetetlen súlyosító mozzanatra találni, mely a személyiség körén kívül nyerne életet. Ott a súlyosító mozzanat magában a gonosztevő megátalkodottságában fekszik, mely nem osztható meg azzal, a kitől ily megátalkodottság távol áll. De az, a ki a cselédet felbújtja arra, hogy gazdáját meglopja: nem szegi ugyan meg a szolgálati hűséget, mert ezzel nem tartozik, de felhasználja a cseléd előtt minden pillanatban kínálkozó folytonos alkalmat, és így megsztja a súlyosító mozzanatot, mely a cselekményt büntetté változtatja.

Ezért helyes az a felfogás, mely a szolgálati lopásnál arra helyezi a súlypontot, hogy a szolgálati viszony megkönnyítette-e a végrehajtást. Ha a körülmények olyanok, a melyekből az összeszerű esetben megállapítható a végrehajtás könnyítése: akkor legyen osztható a személyes körülmény. Ha pedig a szolgálati viszony éppen nem bírt horderővel az elkövetés könnyítése szempontjából: akkor maradhat oszthatatlan körülmény.¹⁾

¹⁾ A BTK. 336. §-ának 7. pontjában foglalt intézkedésnek megfelelő rendelkezés található a francia (386. cz. 3.), a belga (464. cz.), az olasz (404. cz. c) pont), az osztrák (176. §. II. b) c) pont) törvényekben.

A büntetőtörvény novellájának javaslata mellőzi úgy a 7. pontot, mint a 8. pontot. A részesség szempontjából ennél fogva a gyakorlat sok vitás kérdéstől szabadul meg. Heil Fausztin: »Adalékok a BTK. 336. §. 7. pontjához« című és különösen az olasz judicaturát behatóan ismertető értekezésében (BJT. XI. kötet 5. sz.) a szolgálati viszony kérdésénél a következő helyes álláspontot foglalja el:

»A szolgálati viszony realis vagy u. n. osztható személyes körülményt képez mindazon esetekben, melyekben az a lopás elkövetésére befolyással volt; a lopás elkövetését lehetségesítette vagy könnyítette, tehát mint eszköz szerepelt a lopás véghezvitelénél. (Gyakorlatilag legtöbbször ez lesz az eset). Ellenkező esetben a szolgálati viszony személyes (oszthatatlan) körülményt képez, mely a BTK. 74. §-a értelmében azon tettesekre vagy részesekre nézve, kik e viszonyban nem állanak, tekintetbe nem vehetők«.

Igen tartalmas az itt közlött ítélet, melyet a palermoi semmitőszék egy alkalommal hozott. (A »Rivista penale« XXI. kötetének 219. lapján olvasható az eredeti). Ennek jogi megokolása a következő: »A szolgálati viszony osztható körülmény«. A törvény szerint nem osztható személyes tulajdonságok vagy körülmények alatt értetnek: a kor

Végül még csak egy kérdésre nézve szükséges nyilatkozni. S ez az, minő befolyása van a szándékosság különböző fajainak, ha p. a tettesnél rögtöni, a felbujtónál pedig előre megfontolt szándékosság forog fenn? Hogy a különbség óriási, azt tudjuk, hisz a gyilkosságot és szándékos emberölést nagy büntetés-különbség választja el egymástól. Mi, követve Geyer, Buri, Carrara tanait, a szándékosságot a legtisztább személyes körülménynek tekintjük és megengedjük, hogy a felbujtó gyilkosságért büntetessék, midőn a felbujtott csak szándékos emberölésért vonható felelősségre.

Ime láthatjuk, hogy nem csekély controversiákat rejteget magában a személyes körülmények tana. S azoknak az egyszerű és világosnak látszó intézkedéseknek háttérét a büntető-jog legfényesebb elméinek harcza képezi. Mégis minő haladás a franczia gyakorlat kiméletlen rideg szigorától a mai napig, midőn minden egyes személyes körülmény gondos vizsgálat tárgyát képezi, és alanyi vagy tárgyas jellegét a súlyosítást képező mozzanat minőségétől tesszük függővé!

10. §. A személyes körülmények tana a hazai gyakorlatban.

Nem csodálkozhatunk azon, ha a BTK. 74. §-ának magyarázatában a gyakorlat annyi ingadozást tanusít.

Ha a törvény tulajdonképen nem mond semmit, ha az elmélet nem tud átható szabályt felállítani: úgy a gyakorlattól sem lehet követelni, hogy teljesen következetes megnyugtató judicaturát teremtsen.

1. Azokról az esetekről, a midőn az ügynevezett tettes beszámíthatlan állapotban van, vagy a 83. §. esete forog fenn: bővebben ismertettem a hazai judicatura állását a részesség fogalmi körének tárgyalása alkalmával. Néhány kérdésben p. a fiatal kor (85. §.), a visszaesés, a rokonság

az elmebeli állapot, a rokonsági viszony, a visszaesés. De ezeken kívül vannak oly körülmények, melyek, habár csak a részesek egyikében forognak fenn, egyúttal magával a bünténnyel is vonatkozásban állanak és annak eszközét, néha lényeges elemét képezik. És ilyen a szolgálati viszony, mely az általa minősített lopásnak eszköze, tényeleme épp úgy, mint a bemászás, betörés, a hely, az idő a hol és a midőn a lopás elkövetetett. A szolgálati viszony könnyíti a lopás elkövetését, mert a tulajdonosnak lehetetlenné teszi a folytonos felügyeletet holmaira, mert kényszeríti őt szükségszerű bizalomra cselédje iránt. Ezen szükségszerű bizalom megsértése képezi a minősítés constitutív elemét. A szolgálati viszony tehát nem tisztán személyes tulajdonság, mint azok, quae ossibus inhaerent, mely azon alapszik, hogy a tettes cselédi minőségét használta fel a lopás elkövetésére.

kérdéseiben legutóbb a felsőbb bíróságoknál nem volt eltérés arra nézve, hogy ezek oly személyes körülmények, a melyekről a 74. §. intézkedik, azaz: hogy ezek *oszthatatlan* személyes körülmények, melyeket csak annak kell beszámítani, a kinek személyére vonatkoznak. Hasonlóképp úgy találom, hogy a szándékosság mozzanatát is következetesen oszthatatlan személyes körülményül tekintette a judicatura. Helyesen, hisz a szándéknál személyesebb alig létezik. A felbujtót előre megfontolt szándékosság vezetheti, míg a tetttest csak rögtönös szándék. Az egyiket gyilkosság, a másikat ilyenkor a szándékos emberölés címén kell felelősségre vonni. Vagy megfordítva is állhat az eset. Ezeket a magyar judicatura nem is téveszti szem elől.

A rokonság kérdésére nézve hivatkozom arra az esetre, melyet a BJT. XIII. kötetének 330. lapján olvashatni. Itt az egyik tártetttest a 280. §. alapján (felmenő ágbeli rokonon elkövetett szándékos emberölés miatt) ítélte el a curia, a másik tártetttest, a kire nézve rokonsági viszony nem forgott fenn, a 279. §. alapján.

A fiatal kor (85. §.) tekintetében hivatkozom a BJT. VIII. kötetének 25. számában közölt 2911/84. számú curiai ítéletre.

»Ifj. Kovács Fazekas Elek a tett elkövetése idejében a 16 éves kort még nem érte el, — mondja a megokolás — irányában tehát a BTK. 85. §. 3. pontja helyesen alkalmaztatott.

A nevezett tettesnek ezen személyes tulajdonsága azonban a BTK. 74. §-a értelmében Kovács Fazekas István részére nézve tekintetbe nem vehető, minthogy öntudatosan járulván hozzá az elkövetett vádbeli cselekményhez, az neki akképp beszámítandó, mint bármely más bűntett, a melynél szándékosan közreműködött.«¹⁾

2. A *gyermekölés* tényálladékában rejlő személyes körülmény magyarázata kezdetben helytelen alapon indult meg. Sokat megtéveszt a bűntény címe. Megtéveszt az is, hogy a tettség levén a részesség központja, azt hiszik, hogy a tettes által elkövetett cselekmény címének keretében kell a részeseknek mozognia. Maga kitünő commentátorunk Illés II. kötet 373. l. a gyermekölés részességéről szólva, az uralkodó tan által a hirdetett nézetünk szerint helyes elveket csoportosítva, hozzáteszi, hogy az ő felfogása azonban azoktól az elvektől eltér, mert ő ragaszkodik ahhoz

¹⁾ Erről az ítéletről, és a lopás alanya személyes viszonyának befolyásáról az orgazdára szintén egy curiai ítélet alkalmából bővebben szólok a BJT. VIII. kötetének 387 és köv. lapjain.

az alapgondolathoz, hogy »a részes beszámításának vég-határát mindig a tettes által elkövetett cselekmény képezi«. És tényleg Illés commentára I. kötetének 175. lapján ki is fejt, hogy az »enyhébb beszámítású büntetendő cselekmény vagyis a kevesebb sohasem foglalja magában a súlyosabbat vagyis a többet, mihez képest a kisebb beszámítású gyermekölés sohasem fokozható a részesek tekintetében sem gyilkossággá vagy közönséges emberöléssé«. És íme a curiának ismerem egy ítéletét, a melyben a kir. táblának a személyes körülmény kérdésében nézetem szerint helyes felfogásával szemben a commentár értelmében¹⁾ ítélt. A curia ítéletét a BJT. XVIII. kötetének 23-dik száma közli. (Az ítélet kelt 1889. május hó 23-án 4528. szám alatt.)

Ebben az ítéletben a curia az extraneusra is kiterjeszti a 284. §-t. Nem csak az anyára. »Igaz ugyan — mondja a curia — hogy a BTK. 284. §-ába ütköző gyermekölés büntetett kizárólag csakis az anyja a házasságon kívül született gyermekével szemben követheti el.

Ugy de egyedül a tettességre vonatkozó e ténykörülmény nem zárja ki, hogy a BTK.-ben meghatározott e különleges cselekményben más egyéb bűnrészes ne lehessen.«

A curia igen röviden ezzel azt az elvi kijelentést teszi, hogy a gyermekölés tényálladékának csak *tettése nem lehet az extraneus, de felbujtója vagy segédje igen.*

A curiának ezt az ítéletét erőlyesen támadja Heil Fausztin az ítélet közlését megelőző értekezésében. »A kir. Curia ezen felfogása egy francia eredetű téves tannak felelevenítése, melyről *akarjuk reményleni, hogy többé nem fogják követni.*«

¹⁾ A commentár új kiadásában igen helyesen megváltoztatja nézetét Illés Károly. A bűnczím oszthatatlansága ellen erőlyesen érvel: »Kétségtelen igazság, hogy senki sem válhatik részessé más tettben, mint a mely elkövetve lett, de ebből nem következik az, hogy ugyanazt a tettet a törvény bizonyos körülmények számbavétele mellett specialis büntetendő cselekménynyé (delictum sui generis) ne alakíthassa. Ha már most az ily specialis delictumban a tett ugyanaz, a mi ugyanezen büntetendő cselekmény közönséges eseteiben, úgy semmi sem állja útját annak, hogy a specialis delictum büntetése csak arra alkalmaztassék, e kinek személyére vonatkozik. E különbségtétel a büntetésben legkevésbbé sem csorbítja azt az elvet, hogy valamennyi közreműködő a tettes által véghezvitt cselekmény alapján büntetendő. A cselekmény, vagyis a tett, a fenforgó esetben egy emberi lény szándékos megölése; minthogy azonban ez épp úgy tényálladéka a 279. §-nak mint a 284. §. büntetettének: ennél fogva az extraneus közreműködőnek az előbbi, a törvénytelen anyának az utóbbi szakasz alapján való megbüntetése az igazság követelményének s a büntetés közös alapjául megkívánt cselekmény azonosságának egyiránt megfelel. (Mutatvány a BJT. XXIV. kötetének 15. számából.)

Főntebb az elméleti részben bőven ismertettem a személyes körülményekről a francia tant és a judicaturát. Tudjuk, hogy a cím oszthatatlansága hogy járta a francia elméletben és gyakorlatban. Minő gyakorlat volt a parricidium területén. Ismertettem Carraranak erőyes támadását is a cím oszthatatlansága ellen. Heil a curiai ítélet kritikájában igen helyesen így szól: »Egy üres formalismusnak, a bűnczím azonosságának feláldoztatik az igazság.

De vajmi könnyű belátni, hogy az egész elmélet téves érvelésen nyugszik. A tévedés a »cselekmény« és a »büntetendő cselekmény« — delictum — összehavarásán alapszik. Abban a mi el nem követtetett, részes senki sem lehet, az bizonyos; de a mit a tettes elkövetett, az első sorban »cselekmény«, mely azután a büntetőtörvény által minősítettik. A részes tehát első sorban a cselekménynél működött közre, tehát egy tényleg elkövetett cselekménynek részese s az marad akkor is, ha ezen cselekmény reá nézve másképp minősítettik, mint a tettesre. S mihelyt erre reflectálunk, akkor a részesség accessorius jellegénél fogva nem fogjuk többé kizártnak tekinteni a különböző minősítés lehetőségét. Sőt ellenkezőleg, a különböző minősítést az igazság föltétlen követelményének fogjuk tekinteni, valahányszor a minősítés csak a tettes vagy részes tisztán személyes s azért a helyes elmélet szerint oszthatatlan tulajdonságain vagy körülményein fordul meg. A bűnczím azonossága helyébe a dolus individualitása lép. A dolusnál nincs személyesebb körülmény. A dolus tehát individualiter méltánylandó.«

Magam is abban a nézetben vagyok, hogy csak formalismus volna az, ha az extraneus részest pusztán abból az okból, mert úgynevezett gyermekölésben működött közre, oly kiváltságban részesítené az igazságszolgáltatás, a mely kiváltságot fontos lélektani és élettani okok alapján a törvényhozás csak az anyának adott meg. Itt tulajdonképen a lényegyet tekintve, *enyhébb büntetési tételről* van szó, mely pusztán az anyában inhaerens személyes tulajdonságra van alapítva. A formalismus virágkorában még tetszetős is lehetett a címhez, az elnevezéshez való merev ragaszkodás: de ma, midőn minden áron meg akarjuk tisztítani tudományunkat a kétségbeejtő formalistikus játéktól, kétszeres kötelességünk a *lényegyet föl nem áldozni az alakiságnak*. Vagy minő viszásság volna a felbujtó vagy segéd anyát közönséges gyilkosság vagy szándékos emberölés címén felelősségre vonni azért, mert tettesül extraneust használt fel, ellenben ha maga a tettes, akkor a törvényhozás által nyújtott kiváltságot élvezi. Ha a föltételek közül a döntő jellegűt

teljesíti t. i. a tényálladék-cselekvényt hajtja végre — tehát egyedüli oktényező — akkor a kiváltság biztosítva van részére. Ellenben ha részes, tehát, legalább a mi oksági tanunk szerint, alárendeltebb feltételt teljesít: akkor a súlyosabb cselekmények czímén lenne felelősségre vonandó. A curia ítéletében elfoglalt álláspont formalismusa pedig egyenesen erre a következtetésre vezet. Az egyedüli helyes csak az, ha a tételt úgy állítjuk fel, hogy a gyermekölés *alanya* nem lehet más, mint a házasságon kívüli újdonszületettnek anyja. *Alanya* nem lehet más. A curia azt hiszi ítéletében, hogy csak tettese nem lehet más. Tételünkkel ki van mondva, hogy gyermekölésnek (idegen) extraneus sem tettese, sem felbujtója, sem segédje nem lehet. És ez természetes, mert az enyhébb büntetési tétel kiváltsága csak az anyát illeti. Mást senkit. Az anya tehát, bármily bűnösségi alakban vegyen részt a gyermekölésben: mindig csak a kiváltságolt büntetési tétel keretében vonható felelősségre. (Más szóval minthogy BTK.-ünk ezt a kiváltságolt büntetési tételt a »gyermekölés« czíméhez fűzte: a gyermekölés czímén.) A többi esetleges közreműködő kiváltságolva nem lévén, az általános ölési cselekmények büntetési tételeinek keretében, azaz: a gyilkosság vagy szándékos emberölés czímén lesz megítélendő.

Csak egy esetben lehetne arról szó, hogy az idegen is élvezze a büntetési tétel kiváltságát, ha valaki bebizonyítaná, hogy az *újdonszületett gyermeknek életét* általában oly alárendeltnek tekinti a törvényhozás, hogy ennek általános védelméül elégségesnek tekinti az öt évi börtönt.

Egyetlen mozzanatot nem mutathat fel senki, a mely mozzanat arra vallana, hogy a gyermekölést mint delictum sui generis-t csak azért vették volna fel a törvényhozások, hogy a tárgyat (az újdonszületett) tartják alárendeltnek, melyen keresztül az élet jogtárgyát sértik. Ellenben mindenki tudja, hogy mily lélektani és élettani okok birtak horderevel a »delictum sui generis« megalkotásánál. Ne feledjük soha, hogy itt lényegileg nincs másról szó, mint a szándékos emberölés egy enyhe esetéről, melynek enyhésége a házasságon kívül született gyermek anyjának élettani és lélektani helyzetében keresendő. Más kérdés: nem kell e a lélektani indító okokat kiterjeszteni az anya hozzátartozóira, a mint ezt több újabb törvényhozás tette.¹⁾

¹⁾ Például az olasz büntetőtörvénykönyv 369. §-a kiterjeszti arra is a kiváltságot, a ki feleségének, anyjának, leányának, (unokáinak), fogadott leányának, nővérének becsülete megmentése érdekében

Van is a curiának több ítélete, melyben a nézetünknek megfelelő alapon áll. Így a BJT. XX. kötetének 6. számában is van egy curiai ítélet, mely arra a kérdésre: vajjon a BTK. 284. §-a a törvénytelen anyán kívül az extraneus részesekre kiterjed-e vagy sem, a székesfehérvári törvényszékkel ellentétben tagadólag válaszol.

» figyelemmel arra, hogy Szehoffler Mária vádlott személyes körülményei — így szól a megokolásnak vonatkozó része — a BTK. 74. §-a szerint, Chomát Károlyra nézve tekintetbe nem vehetők: Chomát Károly vádlott a BTK. 279. §-a szerint meghatározott szándékos emberölés büntette miatt a BTK. 69. §-ának 2. pontja szerint mint bűnsegéd bűnösnek mondatik ki.« Most már állandó a judicatura. A BJT. XXIV. kötetének 15. számában közölt eset alkalmából az extraneust már mindhárom bíróság a BTK. 279. §-ába ütköző szándékos emberölés címén vonta felelősségre.

3. A legelőnkebben és leggyakrabban foglalkoztatta a judicaturát a 336. §. 7. pontja: *»szolgálatban álló személy azon, kinek szolgálatában áll, vagy annak házához tartozó személyen követi el.«*

A szolgálati viszony minősítő körülménye két okon nyugszik. A nehezebb magánvédelmen, és a köteles hűségen. Az élet megtanított minket arra, hogy erre a minősítésre nincs szükségünk. Nem tartozik ennek a tanulmánynak a keretébe azokkal az okokkal foglalkozni, a melyek a szolgálati viszony minősítő körülményének elhagyását indokolják. De annyit megjegyezhetünk, hogy a közönséges lopás büntetési tételei teljesen elegendő büntetőjogi védelmet nyújtanak, és tényleg ennek büntetési keretét nem haladták meg a 336. §. 7. pontja alapján minősített lopásokra szabott büntetések. Zűrzavart azonban úgy a 336. §. 7. pontja mint 8. pontja halomszámra szült.

Kit tekintsenek szolgálatban álló személynek? Csak a cselédet kell-e ez alatt érteni? Ki kell-e ebből a fogalomból zárni az iparos és kereskedői segédeket, inasokat stb.? A napszámos, a cséplők (nyomtatók), a takarítónő, a postakocsis mind megannyi alkalmat adtak a controversiára, hogy

követi el vagy vesz részt az ölésben: »Quando il delitto preveduto nell' articolo 364 sia commesso sopra la persona di un infante non ancora iscritto nei registri dello stato civile, e nei primi cinque giorni dalla nascita, per salvare l'onore proprio, o della moglie, della madre, della discendente, della figlia adottiva, o della sorella, la pena è della detenzione da tre a dodici anni. (Itt szigorúbb a büntetés, mint nálunk, hol csak öt évig terjedhető börtönbüntetést rendel a törvény.)

ezek a foglalkozások vonhatók-e a 336. §. 7. pontja alá. Teljes ülési megállapodások úgy a 7. mint a 8. §. értelmezésére nézve nem hiányoznak (53. sz. döntvény, 62. sz. döntvény és a 24. sz. döntvény). Azután ki ellen lehet elkövetni a 336. §. 7. pontjában minősített lopást? A vendég ellen is stb.?

Ehhez járult a részesség controversiája. Olyan-e a szolgálati viszony, mely a BTK. 74. §. alá vonandó, vagy a mely kihat mindazokra a részesekre, a kik a szolgálati viszony tudatos felhasználásával vesznek részt a lopásban? A német judicaturában — minthogy a német bir. büntető-törvénykönyv ezt a minősítést nem ismeri — támpontokat nem talált a magyar judicatura. Az olasz és franczia judicaturát általában kevésbé ismerik gyakorlati jogászaink.

De itt sem hiányzanak az ellentétes ítéletek. Föltétlenül személyes körülménynek azonban egyik külföldi judicatura sem tartja. Mindegyik judicaturában vannak egyes ítéletek, a melyeknek megokolásából következtetni lehet arra, hogy a szolgálati viszonyt úgy fogták fel, mint tisztán oszthatatlan személyes körülményt, de általában az az elv uralkodott különösen már a régibb olasz judicaturában is, hogy a szolgálati viszony, ha a lopás elkövetését könnyítette, lehetségessé tette: akkor osztható személyes körülmény. Az új olasz törvény (65. §.) egyébiránt általános tételül állítja fel azt, hogy a büntetést súlyosbító tartós és esetleges személyes viszonyok és tulajdonságok, a mennyiben a büntetendő cselekmény elkövetésének megkönnyítésére szolgálnak, mindazoknak a közreműködőknek beszámítandók, a kik a cselekmény elkövetésekor tudomással birtak rólok.

Curánk ingadozott. Egyszer oszthatatlan személyes körülménynek mondta ki a szolgálati viszonyt. (BJT. IV. kötet 361. lap, IX. kötet 379. lap, XIII. kötet 76. lap, XVIII. kötet 282. 284. lapok stb.) Ezek az ítéletek nem igen okolják meg bővebben, hanem egyenesen elvi kijelentés alakjába foglalják azt a tételt, hogy a szolgálati viszony a másik közreműködőre nem terjedhet ki, mert az nincs szolgálati viszonyban.

Azután ismerünk más ítéletet (pl. a BJT. IX. kötet 329. lapján közlöttet), a melyből azt lehet következtetni, hogy a curia itt ismét abból az elvből látszik kiindulni, hogy a szolgálati viszony mindig osztható személyes körülmény, ha arról az extraneus közreműködő tudomással bírt

»Ezen lopásban való tettessége, úgy mint Lakatos Jánosnak segéd gyanánt való részessége büntetett képez, mert mindketten tudták, hogy azt Csele László őrizetére bízott sertés

eltulajdonításával akarta elkövetni, mert a tettestárs és bűnsegéd a BTK. 69. §-ának 1. bekezdése szerint a főtettes által véghez vitt vagy megkísérlett bűntett, illetőleg vétségben bűnös, mert a BTK. 74. §-ának megszorítása csak a tisztán személyes tulajdonságokra és körülményekre terjed ki, de nem a tettes és sértett fél között fenforgó és már a törvénysértés tényálladékának tárgyi oldalához tartozó viszonyra»

Igy, hol az egyik, hol a másik irányban, legtöbbször tanácsok szerint, különbözött a judicatura.

Lassankint azok, a kik a szolgálati viszony *osztható* tulajdonságát elismerték, a felbujtó és bűnsegéd tekintetében nem aggályoskodtak. Mindkettő járulékos természetű közreműködés lévén, az idegen felbujtóra vagy segédre alkalmazták a 336. §. 7. pontját. De különbséget kezdtek tenni a *társtettes* tekintetében. A curia 1885. október hó 13-án 20505. sz. alatt hozott ítéletének (BJT. XI. kötet 10. sz.) megokolásában kérdésünkre vonatkozólag így szól: »Brics Jánost helyesen mondotta ki az elsőfoku bíróság a lopásban mint tettest bűnösnek. Minthogy azonban a BTK. 336. §. 7. pontja alapján csak a káros fél cselédje büntethető, Brics János pedig nem állott a káros fél szolgálataiban; s minthogy az egyik tettestársnak a minősítést befolyásoló személyes viszonyai a másik tettestárs cselekményének minősítésére befolyással nem bírhatnak és ezen viszonyok, a mennyiben objectív természetűek, a részesekre nézve csak a segély és felbujtás minősítésénél vehetők figyelembe: ugyanazért Brics János cselekményét a BTK. 334. §-a alapján az érték szerint kellett minősíteni és mint vétséget fogházzal büntetni.«

Ugyancsak ismerek még több ítéletet is, a melyben a curia ehhez a társtettesi elmélethez ragaszkodva, a 336. §. 7. pontját az idegen társtettesekre nem alkalmazta. (BJT. XIII. kötet 76. lap.) Ez a társtettesi elmélet egyébiránt tekintélyes elméleti védőre is akadt egyik kiváló büntetőjogászunkban: Balog Jenőben. A BJT. XI. kötetének 10. számában írt cikkében helyesli a curia álláspontját, mert »a felbujtó és bűnsegéd tevékenysége ugyanis többé-kevésbbé mindig accessorius természetű. A felbujtóé annyiban, mert büntethetősége a felbujtott tettes tevékenységétől függ, a segédé azért, mert ő más egyénnek (t. i. a tettesnek) bűncselekményénél működik közre. Egészen másképp áll a dolog a tettesnél, mert a tettes tevékenysége önálló, a tettes saját bűncselekményét követi el. A büntetendősége tehát tettestársának cselédi minősége nem hathat ki, de kihat a fel-

bujtóra és a segédre.« Azután kifejti, hogy a felbujtó és a segéd a súlyosabb minősítés alá eső cselekmény elkövetését akarják létrehozni, »a tettes ellenben nem akarja a súlyosabb minősítés alá eső delictum létrehozatalát«. Így ».... II. rendű vádlott (társtettes) dolusa nem oda irányul, hogy a lopás büntette, hanem hogy a lopás vétsége követtesék el s az általa kifejtett kültevékenység szintén csak a lopás vétségének tényálladékát alkotja meg«.¹⁾

Balognak felfogásában nem osztozhatunk: nem csak ama visszásság okából, a melyet ez végeredményében okoz, mert a társtettes enyhébb megítélés alá esik, mint ha ugyanaz a személy ugyanabban a cselekményben felbujtó vagy éppen segédi tevékenységet fejt ki. Nem osztjuk az okoskodás kiindulási pontját sem, mert szerintünk a »társtettség« is a *részesség egyik alakja*. A társtettes fogalma nem egyenlő a *tettes fogalmával*, a ki az egész tényálladékot megvalósítja. A társtettes a tényálladék-cselekménynek csak egy részét valósítja meg, de abban a tudatban, hogy cselekvénye kiegészítést nyer a másik társtettes tevékenységében. A cseléd és az idegen együtt ellopják a súlyos Wertheimpénztárt, a zongorát. Egyedül egyik se tudta volna ellopni. Társtettesi tevékenységgel ketten ellopják. Mindegyik egy részét teljesíti a tényálladék-cselekménynek. Mindegyik társtettes. Egyáltalában — legalább nézetem szerint, és ezt alább a társtettségéről szóló tanoknál bővebben fejtem ki — nem helyes a társtettest azonosítani a tettessel. Ha azonos volna, *nem kellene a társtettesi fogalom*. A törvény határozatlan kitétele »*tetteseknek tekintetnek*« ad okot a zavarra. Ezért látjuk, hogy a judicatura is, ha társtettségéről van szó: ezt igen hajlandó teljesen azonosítani a tettség fogalmával.

A curia judicaturája ugyanis még egy nehézségbe ütközött.

Azzal az esettel állott szembe, midőn idegenek követték el a lopást és a cseléd mint bűnsegéd szerepelt. Ekkor azzal a megokolással, hogy »a bűnsegédre a cselekmény minőségét a tettes cselekménye határozza meg« a

¹⁾ Erre a felfogásra jegyzi meg Illés Károly commentárában (III. kötet 79. l.) »Ez a nézet ... oda vezetne, hogy ugyanazon körülmények között a bűnsegéd súlyosabban volna büntetendő, mint a tettes, s másfelől szem elől téveszti, hogy a 7. pont minősítésének alapja első sorban nem a bűntevő személyes tulajdonsága, hanem a gazda s a szolgálatban álló személy között fenforgó viszony, mely oly esetben, midőn a büntett elkövetése éppen ez által vált lehetővé, illetve könnyebbé, magának a büntettnak lényegéhez tartozik, tehát valamennyi részesre kiható jelentőséggel bír.«

tettek pedig nem voltak szolgálati viszonyban a meglopotthoz: ennél fogva a cseléd cselekményét sem minősítette a 336. §. 7. pontja alapján. (1884. deczember 30. 7082. sz.)

Ezzel akárhány ellentétes ítéletet is hozott a curia, úgy, hogy a 47. sz. teljes ülési megállapodásra volt szükség. Ez a döntvény arra a kérdésre nézve, hogy »a cselédnek gazdája kárára egy nem cseléd által elkövetett vagy megkísérlett lopásbani (?) segély nyújtása esetében a BTK. 336. §-ának 7. pontja alkalmazható-e?« kimondta:

»a cseléd részessége gazdája ellenében, ennek nem cselédje által elkövetett vagy megkísérlett lopás esetében a BTK. 336. §-ának 7. pontja alapján ítéendő meg«.

Kár, hogy a mi döntvényeink rendszerint olyanok, a melyek a kérdéseknek csak egyik sarkára vonatkoznak. Ebben a döntvényben maga az a kérdés, hogy a cseléd segélyét mikép kell minősíteni, el van döntve. De semmiképen sincs ma nálunk eldöntve az, hogy oly esetben, midőn a cseléd felbujtó vagy segéd, és a cselédi minőség a lopás tudatos eszközül szolgált: kiterjed-e a minősítés a többi részesekre?

Jellemző egyébiránt judicaturánknak állására az, a mit a BJT.-nak nagyérdemű szerkesztője a XIII. kötet 76. lapján ír: »Ha nem cseléd a lopás tettese és a cseléd a részes (segéd, felbujtó), a kir. curia több ellentétes határozat után (BJT. V. kötet 335. lap, IX. kötet 379. lap) 47. sz. teljes ülésben kimondta, hogy a cselédre nézve alkalmazandó a 336. §. 7. pontja, a tettesre nézve nem nyilatkozik ugyan a döntvény, de azt hiszszük, hogy a tettes cselekménye nem eshetik a 336. §. 7. pontja alá, mert ezen minősített lopást csak cseléd követheti el.«

Továbbá megjegyzi, hogy »*vitás maradt, miképen minősítendő a részes (tettes társ, segéd, felbujtó) cselekménye, ha a cseléd a lopás tettese*«. A kir. curia 1885. évi 204. sz. alatt (BJT. IX. kötet 329. lap) a nem-cseléd részes cselekményét is a 336. §. 7. pontja alapján minősítette. A budapesti kir. ítélőtábla e nézetet nem fogadta el és nemcsak a IX. kötet 329. lapján közölt esetben, hanem 1885. évi 20505. sz. a. hozott ítéletében és az alábbi esetben is kimondta, hogy a nem-cseléd részes cselekménye nem minősíthető a 336. §. 7. pontja alapján.«

Már a XVI. kötet 15. számában a BJT. szerkesztője a kir. curiának 1888. február 17-én 9300/87. sz. alatt kelt ítéletét közölve kiemeli, hogy a kir. curia *állandó judicaturája* következőleg jellemezhető:

»Akár tettes, akár részes a nem-cseléd, reá nézve a lopás a 7. pont alapján nem minősülhet; a cselédre nézve azonban akár tettes, akár részes, a lopás mindig a 7. pont alapján minősül.«

A mennyire én ismerem a curia judicaturáját, *állandó gyakorlatot* nekem nem sikerült felfedeznem. Hisz ugyancsak magában a BJT.-ban (XVIII. köt. 18. sz.) D. Dobi Imre öt curiai ítélethez írt commentárában ezt írja: . . . »a kir. curia gyakorlata a 74. §. értelmére nézve ingadozó s *két egymással homlokegyenest ellenkező* irány uralkodik a kir. curián.« A curiai ítéletek közül az I. (1888. október 3. 2494. sz.), II. (1889. jan. 30. 5129. sz.) és a III. (1889. február 22. 7632/88. sz.) alattiak álláspontja más, mint a IV. és az V. alatt közölt ítéleteké. A nevezett cikkíró arra az eredményre jut, hogy a »BTK. szempontjából helyeseknek azok a curiai ítéletek tarthatók, a melyek a 74. §. alá nem tartozóknak nyilvánítják a lopást büntett-té minősítő azt a személyes viszonyt, hogy a tettesek egyike a meglopottnak szolgálatában, illetve vele közös háztartásban vagy házközösségben van« . . .¹⁾

Ime ily vajudásokon ment keresztül a »szolgálati viszony« személyes körülménye. Az egyedül helyes álláspont, mely az *olasz judicatura vívmánya* és a mely ma már az *olasz törvénykönyvben nyílt kifejezésre jutott*, nem tud megizmosodni a mi judicaturánkban. Ez a helyes álláspont pedig semmi egyéb, mint az, hogy majd olyan a szolgálati viszony, a mely a 74. §. rendelkezése alá esik: azaz oszthatatlan, majd olyan, hogy osztható. Oszthatatlan akkor, ha a cselédi minőség nem szolgált a lopás elkövetésének eszközéül, azaz: nem könnyítette meg a lopás elkövetését;

¹⁾ Dobi Imre a személyes tulajdonságok csoportosítására nézve iparkodott általános elvet felállítani. A kérdés elméleti tárgyalásánál én is megkíséreltem általános csoportosításokat. Azt a csoportosítást azonban alig fogadhatjuk el, a melyet szerzőnk felállít. Szerinte mindama személyes tulajdonságok és körülmények, melyeket a törvény in thesi (p. 336. §. 7. pontja) minősítő hatással ruház fel, kihatnak a többi tettesekre és részesekre is, a 74. §. pedig csak ama tulajdonságokról és körülményekről intézkedik, a melyek in thesi minősítő hatással nem bírnak, hanem valamely büntetendő cselekmény körén belül in concreto a bűnösséget megszüntetik, a büntetést enyhítik vagy súlyosbítják. Teljesen kielégítő általános szabályt eddig ugyan még nem sikerült felállítani. Ez szerzőnknek sikerült. Helyesen jegyzi meg erre Illés Károly: »Ily általánosságban az elv nem áll . . . mert bizonyos esetben a cselédi minőség sem hat ki a többi közreműködőre s hogy p. a 284. §., habár az abban meghatározott gyermekölés in thesi önálló büntetendő cselekményt képez, csupán a törvénytelen anyára alkalmazható, ellenben nem terjeszthető ki a többi résztvevőre.

osztható, azaz minden közreműködőre kiható személyes viszony pedig akkor, ha a lopás elkövetésének eszközéül szolgált, azaz ha a lopás elkövetését megkönnyítette. Természetes, hogy az utóbbi lesz a gyakori eset. De abból, hogy az utóbbi képezi az esetek túlnyomó számát, nem következik az, hogy a cselédi minőség sohasem lehetne az extraneusokra nézve közömbös a gazda ellen elkövetett lopás véghezvitelében. Természetes, hogy felfogásunknak az az alapja, hogy az idegennel szemben a minősítő körülményt a »cseléd nehezen ellenőrizhető hozzáférhetőségében«, a »védelem nehézsége«-ben állítjuk fel.

Ha a törvényhozás kiküszöböli a 336. §. 7. és 8. pontját: akkor nincs szükségünk a *curiának* elvi jelentőségű határozatára, de ha a törvényhozás a 7. ponttal úgy tenne, mint a novella tervezett tárgyában tartott szaktanácskozmány többsége tett, mely a 7. pont fentartása mellett adta szavazatát: akkor nem szűnünk meg a *curiát* *erélyesen sürgetni, hogy döntvénynyel szüntesse meg a judicaturát ellepő zürzavart.*

11. §. A visszalépés.

A kísérlet tanában behatóan foglalkozom a visszalépés jogi hatásával. A részesség területén is feltűnik ez a fogalom. A büntetőtörvények hallgatnak ezekről a viszonyokról. A német particularis törvények, mint a szász, hesseni, badeni vagy a mi 1843-diki javaslatunk, melyek a visszalépés kérdéseinek külön intézkedéseket szentelnek, az újabb büntetőtörvényekben nem találtak utánzásra. A felbujtó fogalom meghatározását elegendőnek tartották arra, hogy a visszalépés viszonyait kellő világításba helyezze. És nem is tehetünk ebben a tekintetben kifogást. A mi a törvénykönyvekben mellőzhető, annak fölvétele sohasem jár különös haszonnal. A mi a törvénykönyvek intézkedéseiből logikai úton és biztosan levezethető: annak körülírását bátran elhagyhatja a törvényhozó. A felbujtó és a felbujtott visszalépését kár volna »expressis verbis« felölelni, mert a kísérletnél elkerülhetlenül szükséges intézkedések és a felbujtó fogalom meghatározása megadják nekünk a választ arra nézve, minő hatása van a visszalépésnek a részesség területén. De az elméleti fejtegetés mindenesetre hézagossá volna, ha figyelmen kívül hagyná e viszonyok közelebbi tárgyalását. Mind a felbujtó, mind a felbujtott visszalépését külön kell szemügyre venni.

A) A fölbujtó visszalépése.

A fölbujtó gyakran jöhet abba a helyzetbe, hogy megbánás, félelem és különféle erkölcsi vagy anyagi természetű indokokból már nem kívánja a bűntény elkövetését. Lehet, hogy érdekeinek összessége ellene van a bűntény létrejöttének. Nyenkor nincs előtte elzárva az út, hogy a büntetés elől meneküljön. Ha mindent elkövet, hogy a fölbujtott tettesben ellensúlyozza azoknak az indokoknak a mozgató erejét, melyek tette sarkalják, és ez sikerül is: úgy természetes, hogy büntetés nem érheti. Hisz a mi elméletünk szerint még akkor sem éri büntetés a fölbujtót, ha a fölbujtott már késznek nyilatkozott a bűntény elkövetésére, föltéve, hogy e készséget soha sem követte cselekvés. Annál kevésbbé lehet büntethetőségről szó, midőn még a tett előtt maga ellensúlyozza az általa életre keltett indokok erejét. De ha a fölbujtott a tettet elkövette, nem szabad egy pillanatig sem azt hinni, hogy a fölbujtó mentségére elég az, hogy *ő a megbízást egyszerűen* visszavonta. A magánjogi elemek befolyásának tulajdonítható, hogy több büntetőjogász a mandatum egyszerű visszavonását elegendőnek tartja arra, hogy büntetlenül maradjon a fölbujtó. Tekintélyes büntetőjogászok, mint a francziáknál Ortolan, a németeknél Stübel, Henke, Kitka, Berner, Hye, Temme, Rosshirt — elégségesnek tartják, ha a fölbujtó akaratváltozását tudomására hozza a fölbujtottnak. Mintha csak Savignynak vagy Puchtának tanát hallanók a megbízás visszavonásáról, midőn Berner Theilnahmé-jában a következőket olvassuk: »Ha az értelmi bünszerző még idejében megváltoztatja akaratát, és ennek következtében a physikai bünszerzőnek a megbízás visszavonását tudtul adja, de ez a megbízás tartalmát teljesíti: úgy az elkövetés egyedül az utóbbinak számítandó be, ha pedig a megbízó, bár idejében, azaz: az elkövetés előtt vissza akarja vonni megbízását és mindent megtesz, de még sem sikerül a visszavonást tudomására hozni a fölbujtottnak, ez a beszámítást már nem képes megváltoztatni.« (Természetesen Berner ezzel az utóbbi állításával csak azt akarja mondani, hogy a fölbujtó ebben a minőségében lesz felelős, ha nem sikerül visszavonását a fölbujtottnak tudomására hozni; de a büntetés kiszabásánál minden esetre tekintetbe kell venni a fölbujtó törekvését.) Mi ahhoz, hogy a fölbujtó büntetlenül maradjon, sokkal többet kívánunk, mint Berner és társai.¹⁾ Az termé-

¹⁾ Meg kell jegyezmem, hogy Berner már régebbi tankönyveiben is következőleg nyilatkozik: »Der Anstifter kann sich durch blosser

szetes, hogy ha megakadályozza a fölbujtó a bűntény elkövetését: úgy büntetlenségéhez kétely nem fér. Hisz tettel bizonyította be akarátváltozását. Ellensúlyozta teljes erélyel a fölbujtott indokait. De ekkor, a mi törvényünk szerint, tulajdonképen nem azért nem büntetjük a fölbujtót, mert visszalépett, hanem azért, mert nincs tettesség (sem bevégzés, sem kísérlet). Ezen kívül részemről csak egy esetben ismerem el a fölbujtó büntetlenségét, és ez az, ha a fölbujtott által elkövetett bűntény nincs oki összefüggésben a fölbujtási tevékenységgel. A legnagyobb igazságtalanság volna a fölbujtót felelősségre vonni akkor, midőn mindent megtett, hogy az általa teremtetett indokokat elfojtsa a fölbujtottban, és ez a törekvése sikerül is, mert egyetlen, a fölbujtó által teremtetett indok sem készíti a fölbujtottat a tett elkövetésére, hanem pl. egészen más, a fölbujtási tevékenységtől távol álló indokokból cselekszik. Ha valaki pl. csak a kezébe olvasott aranyokért jelentette ki készségét a real injuria elkövetésére, és a fölbujtó megjelenve nála, visszaköveteli a pénzt és egyidejűleg visszavonja megbízását is: akkor, ha ez féltékenységből meggyalázó cselekményt követ el az illető személy ellen, úgy ezt a cselekményt bizonyára nem vezeti vissza oki összefüggés a fölbujtóhoz. Itt ismét nem a fölbujtó visszalépése a kérdés lényege, hanem az, hogy a tettes cselekménye és a fölbujtás között nincs oki összefüggés. A fölbujtás nem képezi föltételét annak, hogy a tettes magát valamely büntetendő cselekmény elkövetésére elhatározza. Sohasem tudnám teljesen büntetlenül hagyni a fölbujtót, ha fölbujtási tevékenysége a fölbujtott által elkövetett bűnténynyel csak részben is oki összefüggésben van. Hiába vonja vissza a fölbujtó megbízását, az egyszer folyamatba tett oki összefüggés következményeiért felelős mindaddig, míg nem képes ennek az oki összefüggésnek a folyamatát megszakítani. Enyhítő körülményül mindig betudandó a megbízás visszavonása. A svéd törvény (3-dik fejr. 6. §.) például csak a segély büntetésével bünteti azt a fölbujtót, a ki mindent elkövetett, hogy a bűntény létre ne jöjjön. De mentő körülményt csak akkor képez, ha a bűntényt vagy meg tudja akadályozni a fölbujtó, vagy az ő fölbujtási tevékenysége és az eredmény között oki

Erklärung seiner Willensänderung, auch wenn er sie vor der Ausführung der Missethat dem Thäter mittheilt, nicht straffrei machen. Wie die Anstiftung nur durch Beibringung von Beweggründen wirksam und strafbar wird, so kann sie auch nur durch Beibringung von Gegengründen oder durch eine sonstige Gegenwirkung, z. B. rechtzeitige Anzeige oder Verhinderung des Vorhabens unwirksam und straflos werden. (109. §.)

összefüggés nincs. Ez a nézet, melyet kifejtettünk, kétségen kívül ma uralkodó tan. Schwarze, Schütze, Oppenhof, Carrara, Geyer, Dollman, Langenbeck stb. neveire hivatkozhatunk a fentebb kifejtett tan mellett.¹⁾ Kétségen kívül a

¹⁾ Néhány kiváló büntető-jogász tanát a következőkben ismertetem :

I. Köstlin (N. Revision 553, 561, 562. System I. 101. §.), a mint ezt már kifejtettem, a bűntény elkövetésére való fölhívásban »conatus remotus«-t lát, melynek büntethetősége megszűnik, ha a fölbujtó és a fölbujtott között akarategység jó létre, de nem szűnik meg és a fölbujtó kísérletért büntetendő, ha köztiük akarat-különbség támad. — E szerint a fölbujtó az által, hogy a fölbujtottnak tudtára adja akarat-változását, mely az akarategységet megszünteti, azt éri el, hogy előbbi tevékenysége kísérletet képez. De mivel az önkéntes elállás a kísérlet büntethetőségét megszünteti: úgy a fölbujtó megmenekül a büntetés alól, ha a fölbujtás bűnös eredményét elhárítja, mert hisz jogsértő eredmény, melynek megszüntetése lehetetlen volna, még fönn sem forog. De büntetendő a fölbujtó, ha a bűntény abbahagyását ki nem eszközli. Legalább is be nem végzett kísérletért vonandó felelősségre, mely alól csak akkor van kivétel, ha a fölbujtó a hatóságot oly időben értesíti a büntetről, a midőn az még megakadályozható.

II. Bar (Zur Lehre von Versuch und Theilnahme 62, 63, 64. lapok) nézete szerint a fölbujtó, a meddig a fölbujtott kísérleti cselekményt nem követett el, nem büntethető. De ha a cselekmény kísérletig haladt, a melytől a tettes önként elállott: úgy a fölbujtó nem büntethető, mert a fölbujtott, a ki a fölbujtó rábeszélése következtében lép vissza, nem kevésbé önkéntesen hagy föl szándékával, mint a mily önként követi el a bűntényt, ha a rábeszélés következtében jár el. De föltéve, hogy a kísérletnek a tettes részéről való abbahagyása a fölbujtónak nem használ, ebben a különös esetben még sem érheti a fölbujtot büntetés, mert az utóbbinak a bűntény abbahagyására irányzott akarata itt föltételeztetik. Lényegileg ebben a kérdésben az eredményre nézve vélemények egyezők. De ha a fölbujtó a fölbujtottnak visszalépését kijelenti, ez azonban a véghezvitel által előmozdított saját érdekében visszalépni nem akar: úgy meg kell különböztetni :

A) azt az esetet, midőn a fölbujtott büntetésre méltó kísérleti cselekményt követ el, de a fölbujtó által a bevégezésben megakadályoztatik, és

B) azt az esetet, midőn a fölbujtott, daczára annak, hogy a fölbujtó a véghezvitelt physikailag is megakadályozni törekszik, a bűntényt bevégezte. Az első esetet — mondja Bar — könnyen egy kategóriába helyezik azzal, midőn mind a két fél önként állt el a bűnténytől. De ez nem helyes. Ha a bűntényt, mint a jognak külsőleg fölismerhető és maradandó sértését fogjuk föl: úgy az A) alatti esetben helyrehozhatlan jogtalanság még nem következett be, következőleg a fölbujtó büntetlen marad. A fölbujtottnak azonban, mivel a kísérlettől nem önként állt el, mindenesetre büntetni kell. De mivel a fölbujtó a kísérletért is felelős, melyben a fölbujtott bűnös, ebből keletkezik az ellenmondó eredmény, hogy a fölbujtó is büntetendő. Jóllehet az érzés a fölbujtottnak fölmentését látszik követelni, jogilag az még sem helyes, mert meg kell gondolni, hogy a fölbujtó a fölbujtottnak csak azokért a cselekményeiért tartozik felelősséggel melyekben szellemi

gyakorlatban nem könnyű eldönteni, mikor van oly mérvű visszavonás, mely büntetlenséget biztosít a fölbujtónak. De nem lehet eléggé figyelmébe ajánlani a judicaturának, hogy őrizzék a vélelmek föllállításától, és a fölbujtónak előnyét

befolyása fölismerhető, következőleg visszalépésének kijelentésével mindig megszabadul a büntetéstől, ha az által a fölbujtott későbbi cselekvési módjára való befolyása megszűnik. De ha a fölbujtó önálló szenvedélyek és érdekek fölbresztése által a tettesben oly indokot hoz mozgásba, melynek tartósságát átlátni nem képes, és a melynek hatását ellensúlyozni sem tudja: úgy éppen abban a helyzetben van, midőn valaki a bűnös eredményt a mozgásba tett és önállólag működő természeti okozatosság következményeitől hiában törekszik megóvni.

A második esetről (*B*) nem nyilatkozik Bar bővebben. Ezt — úgymond — Zachariä kielégítőleg kifejtette. Végül a hatóságnál tett följelentésre nézve szükségesnek tartja a következőket megjegyezni: »Nem látszik indokoltnak a hatóságnál tett följelentést mint egyedüli, vagy legalább is mint kiváltságos eszközt tekinteni arra a célra, hogy a fölbujtó a felelősség alól menekülhessen. Oly nézet ez, mely szerint nem a valóságos megakadályozás, hanem a bünténynek idejében való följelentése kívánczik meg a büntetlenség elérhetéséhez. (Köstitin, hannoverai és a hesseni büntető-törvények.) Bar arra az álláspontra helyezkedik, hogy, ha a hivatalnok hanyagsága, vagy más véletlen okok miatt a följelentés czélját téveszti: az eset nem különbözik attól, ha a fölbujtót a följelentés-tételben véletlen körülmények akadályozzák.

III. Haus is tüzetesen foglalkozik e kérdéssel. A fölhívás után — úgymond Haus — a fölbujtó megváltoztathatja akaratát. Hogy ennek az akarat-változásnak az a hatása legyen, mely szerint a fölbujtó és a fölbujtott közötti solidaritás megszűnjék: szükséges, hogy a megbízás határozott kijelentéssel visszavonassék. Némelyek hallgatag visszavonásnak tekintik a fölbujtást, ha a fölbujtó és fölbujtott között halálos ellenségeskedés támad, vagy ha az előbbi kibékül azzal a személylyel, a ki ellen a büntényt el kellett volna követni. Ámde ezek a körülmények nem olyanok, melyek biztosan az akarat megváltozására vallának. Kérdés: nem-e a gyanu elhárítása miatt vesz össze a fölbujtó a fölbujtottal vagy békül ki ellenével? Miért nem vonta vissza határozottan megbízását, a melyet oly könnyen tehetett volna? Ha a visszavonás nyíltan megtörtént: a solidaritás köteléke meg van szakítva, és ha a fölbujtott idejében ismerve a visszavonást, végrehajtja a büntényt: úgy a saját felelősségére cselekszik. De ha nem idejében tudta meg a fölbujtott a fölbujtó visszavonását: úgy a fölbujtó mint értelmi bünszerző felelős. Hiában védekezne azzal, hogy legyőzhetlen akadályok gátolták a visszavonás kinyilvánításában, hogy ő már a büntény végrehajtásának megkezdése előtt tette visszavonását, hogy tőle független körülmények miatt nem adhatta tudtára megváltozott szándékát a fölbujtottnak. A megbízás megadatott és végrehajtatott, az ok létrehozta okozatát, a felelősségnek tehát vissza kell szállni a fölbujtóra. A bíró természetesen enyhítő körülményeknek fogja tekinteni mindazokat a törekvéseket, melyekkel meghiúsítani igyekezett a fölbujtó a megbízás megvalósítását. Megtörténhetik, hogy a visszavonás nem tétetett előbb, vagy nem jutott előbb a fölbujtott tudomására, mint abban a pillanatban, mikor a büntény végrehajtása

vagy hátrányát ne pusztá vélelmektől, hanem az összerű körülmények által nyújtott valódi bizonyítékoktól tegye függővé. Ha pl. A. elhiteti B.-vel, hogy C. tiltott szerelmi viszonyba ohajt jutni nejével, és fölizgatva féltékenységi

már kezdetét vette. Ebben az esetben, ha a tettes a kísérlettel önként fölhagyott, a fölbujtó és a fölbujtott minden büntetés alól menekül, föltéve, hogy a cselekmény nem képez sui generis büntetendő cselekményt. De ha a fölbujtott, tekintetbe nem véve a megbízás visszavonását, a végrehajtást folytatja, és ez csak is a töle nem függő körülmények által akadályoztatott meg: a kísérlet nem számítható be másnak, mint a fölbujtottnak, mert, mint mondtunk, mihelyt a megbízás visszavonattott és arról a fölbujtott tudomást vett, minden kapocs megszűnt a szerződő felek között, és a fölbujtott csak saját felelőségére cselekszik.

IV. Buri (Zur Lehre von der Theilnahme etc. 59, 60, 61. lapok) szerint a fölbujtónak meg kell semmisíteni a töle kiinduló tevékenységet, hogy büntetlenül maradhasson. Hogy ennek a megsemmisítésnek miképen kell történnie: az a fölbujtói tevékenység minőségétől függ. Ha a fölbujtó a büntény elkövetéseért ígért jutalmat visszavonja: úgy a mennyiben a büntény a kísérletig nem jutott: akkor a fölbujtó (ha az ő tevékenysége csak a jutalom ígéréséből állott) a visszavonással teljesen megsemmisítette a töle kiindult tevékenységet. És ha a fölbujtott mégis elkövette a büntényt: akkor ezt saját felelőségére tette, mert ez nem a szellemi befolyás uralma alatt történt, következőleg az az eredményben nem is tárgyasult, és ebből következik a fölbujtó büntetlensége. Ugyanezt lehet mondani a megbízásról, kérelemről, parancsról, kívánságról és a szándékosan előidézett vagy fölhasznált tévedésről. De a ki másnak bűnös elhatározását rábeszélés, dicseret által erősíti meg, a ki annak a büntény elkövetésére utakat és módokat jelölt ki, azt a pusztá dissuasio, ha a büntény mégis elkövetetik, nem mentheti föl a büntetés alól. A rábeszélés, a használható eszközök megjelölése bünszerzői szándékból történt, és ebben az alakban tárgyasult az eredményben, ha a lebeszélésnek nem sikerült a büntényt megakadályozni, következőleg a fölbujtó ily esetben az egész eredményért felelős. A dissuasio itt csak kísérlet maradt a bünszerzői szándékkal mozgásba hozott hatályosság megszüntetésére, melynek a büntetés enyhítésén kívül semmi más befolyása nincs még akkor sem, ha a fölbujtó meggyőződni vélte arról, hogy a fölbujtottat sikerült elállásra bírnia. Másképen kell a fölbujtónak ezekben az esetekben eljárni, ha a büntetés alól menekülni kíván. Minő legyen az a mód, melylyel a büntény abbanmaradása elérhető, legyen ez a fenyegetett figyelmeztetés vagy a hatóságnál tett följelentés, az teljesen közönyös. Csak annyit kell megjegyezni, ha a tettes már kísérletet követett el, mielőtt még az értelmi tevékenység megsemmisítettett, a fölbujtó csak akkor nem lesz büntethető, ha a tettes a kísérlettől önként visszalép, de kísérletért lesz a fölbujtó büntetendő még akkor is, ha a büntény bevégzését maga akadályozta meg. A fölbujtó kísérletért felelős, ha ő, még mielőtt a tettes megkezdte tevékenységét, a büntény bevégzését — pl. a fenyegetett figyelmeztetése által — lehetetlenné tette, de a tettes, mert talán erről tudomással nem bírt, kísérleti cselekményt követett el. A kísérlettel való fölhagyás büntetlenségéhez az önkéntes elállás multhatlanul megkívánatik. Ez az önkéntes elállás, tekintettel a fölbujtóra, nem állhat abból, hogy a tettes annak tudta és akarata nélkül a már megkezdett kísérlettől eláll, hanem inkább

szenvedélyét, arra biztatja, hogy a csábítót ölje meg és B. folyton érleli agyában az A. által értésére adott gyanu-jeleket, és csak arra vár, hogy nyomósabb jelek birtokába kerüljön, akkor A. a már fölizgatott férjet, félve, hogy az ártatlan C.-t megöli, arra ösztönzi, hogy ne ölje meg neje csábítóját, mert annak káros következménye lenne, és a férj az esti szürkületben a lépcsőn fölsiető C.-t lelövi: bizonyára senki sem tartaná a fölbujtást visszavontnak, mert A. fölbujtási tevékenysége és az eredmény között, daczára a visszavonásnak, teljes oki összefüggés létezik.¹⁾

Helyesen mondja Bar: »... ha a fölbujtó önálló szenvedélyek és érdekek fölbresztése által a tettesben oly indokot hoz mozgásba, melynek fontosságát belátni nem képes, és a melynek hatását ellensúlyozni nem tudja: úgy éppen abban a helyzetben van, midőn valaki a bűnös eredményt a mozgásba tett és önállólag működő természeti okság következményeitől hiában törekszik megóvni«. (Zur Lehre von Versuch etc. 63. lap.) A felelősség alól ezekben az esetekben nincs menekülés. A természeti törvények logikája kívánja ezt így.

az ő részéről is szükséges a kísérlettől való önkéntes visszalépés. Sőt a tettes részéről a kísérlettől való visszalépésnek az a hátránya van a fölbujtóra, hogy reá nézve bizonyos körülmények között az önkéntes visszalépés lehetősége van kizárva, ha ő t. i. a bevégzett kísérletig jutott, a mikor a tettes tevékenységétől elállott.

V. Kohler (Studien I. 113. l.) tana a következő: »A pusztá visszavonás a felelősség alól nem menti a fölbujtót. Ennek csak akkor van hatása, ha a visszavonással együtt az indító okokat is úgy megbénítja a fölbujtó, hogy a tettes esetleges cselekményében már az ő indító okai nem szerepelnek. Ha ez lehetetlen: úgy a visszavonás is lehetetlen. Még csak egy lehetséges: magát a tettet megakadályozni és így a fölkeltett indító okokat hatálytalanítani. Így szól — mondja Kohler — a spanyol javaslat is (28): »Los que indujeren a otros a cometer un delito o falta, estaran exentos de toda pena si espontaneamente y antes de que se diere principio a la ejecucion del hecho criminal lo impidieren.« Azt állítani, hogy minden visszavonás a fölbujtó és tettes közötti köteléket szét tép: semmi egyéb, mint civilistikus tanoknak helytelen alkalmazása a büntető-jogban. Ha egyszer a vérszomjat fölkeltettem: akkor oly ura vagyok-e a helyzetnek, hogy pusztá szóval az élő »instrumentum sceleris«-t lecsillapíthatom? Bizonyára nem. . . .

¹⁾ Horovitz (id. mű) megjegyzi, hogy »a fölbujtástól való visszalépés a BTK. értelmében physikailag lehetetlen, mert a fölbujtó hatalmában nem áll azt a lélektani állapotot, melyet a tettesben fölkeltett, a tettetől függetlenül megsemmisíteni; nem képzelhető, hogy azok a káros következmények, melyek a fölbujtásból eredhetnek, maga a fölbujtó által, a tettes akarata ellenére is, el lennének háríthatók. . . . Maga a törvény rendelkezése a fölbujtástól való visszalépést nem ismeri, mert visszalépni csak a kísérlettől lehet, megkísérlett fölbujtás pedig nem létezik.

B) *A felbujtott visszalépése.*

Ez a kérdés szorosan összefügg a nem sikerült fölbujtás büntethetőségének kérdésével. Mi ahhoz az elmélethez csatlakoztunk, mely fölbujtási kísérletet nem ismer, következésképp még azt is, midőn a fölbujtott teljes készségét jelentette ki a fölbujtó reábirása következtében a bűntény elkövetésére, csak pusztá büntetlen előkészületi cselekménynek tartottuk. A meddig a tettes kísérleti cselekvényt nem követ el: valódi büntetőjogi értelemben nincs is fölbujtó, mert ennek fogalma tételezi föl, hogy a fölbujtott tette legalább is a bűntény kísérleti fokáig jusson. Ha tehát mi a fölbujtott visszalépéséről beszélünk: úgy nem gondolunk a kísérleti cselekmény előtti állapotra,¹⁾ mert elméletünk szigorú következménye, hogy a kísérleti cselekmény előtt büntethetőségről, sem az úgynevezett fölbujtó, sem az úgynevezett fölbujtott szempontjából, szó sem lehet. De igen is az az eshetőség képezi vizsgálódásunk tárgyát, ha a fölbujtott, dacára a fölbujtó akarátának, a kísérleti cselekmény pillanatában önként eláll a büntett végrehajtásának folytatásától. Az a kérdés: büntetlen marad-e a fölbujtó is a fölbujtott önkéntes elállása esetében, mert hogy a fölbujtott az marad, azt a kísérlet tanában az önkéntes elállás czíme alatt bővebben tárgyalom. Reámutatok ott azokra az opportunitási okokra is, melyek szükségessé teszik az önkéntes elállás büntetlenségét. Reámutatok az elmélet harczára is, melyet e kérdés szempontjából vívtak s talán sikerülend kimutatnom, hogy első sorban opportunitási okok sorakoztathatók az önkéntes elállás büntetlensége mellett. Már most, ha a fölbujtó a bűntény elkövetéséhez makacsul ragaszkodik, ha a fölbujtotat a bűntény bevégzésére reábirta, és abban a hitben él, hogy a tette induló fölbujtott az ő érdekei szerint jól és teljesen elvégzi bűnös munkáját, a fölbujtott pedig, midőn megkezdte a tettet, visszaborzad tettének következményeitől és a lelkiismeret szavára hallgatva, önkéntesen eláll a tett további folytatásától: ily esetben — ugyan kérdjük — hol vannak azok az opportunitási okok, melyek azt követelik,

¹⁾ Köstlin System-jében (I. kötet 321. lap) azt az esetet, midőn a fölbujtott, a ki már egyszer kijelentette készségét a bűntény elkövetésére, de azt ismét visszavonta, a fölbujtó szempontjából alkalmatlan eszközzel bevégzett kísérletnek minősíti, és ezt azzal indokolja, hogy a meddig a fölbujtott a fölbujtónak eszköze, mindkettőnek felelőssége azonosúl, ellenben külön beszámítás van helyén, ha egyik vagy másik külön akarátának érvényesítésével, a viszonyt fölbontja.

hogy a fölbujtott önkéntes visszalépésének előnyeit a fölbujtó is élvezze, ki talán a fölbujtott által arczába vágott bérpénzt ismét kínálgatja és gyávasággal vádolja a büntőrsat, hogy a felútról visszatért? Azt hisszük, kiterjeszteni az önkéntes elállás előnyeit arra, a ki akaratának egész erejével a büntény elkövetésén csüng, ellenére volna nem csak minden opportunitási, de főképen minden jogi indoknak, a melyek az önkéntes elálló büntetlenségét követelik. Tisztán a büntetést kizáró alanyi körülménye a tettesnek az, hogy visszalép a büntény elkövetésének folytatásától, ez nem lehet előnyére annak, a ki a büntény elkövetését akarja. De ezt a tant, bár követői közé számítja Zachariät (Lehre vom Versuch II. 269.), Mittermayert (N. Archiv I. 179. lap, 6. sz.), Rosshirtet (N. Archiv 1852. 409. lap), Heppet (N. Archiv 1836. 47. lap), Bauert (Abh. I. 431. lap), Hufnagelt (Commentar I. 160. lap), Hälschnert (System I. 360.), Geyert (Theilnahme mehrerer etc., Holzendorf Handbuch II. kötet 371. lap), Merkelt (Wiseke Rechtslexikonja XII. 140. lap), Lisztet (tankönyv 218.), Birkmeyert (Theilnahme 156. lap), tekintélyes oldalról támadták meg. Berner részint a »Neues Archiv etc.« folyóiratban, részint a »Grundsätze etc.« című művében, Oppenhof commentárjaiban nyilatkozik a fölbujtó büntetlensége mellett, ha a fölbujtó a kísérleti cselekménytől eláll. Bar is többször id. művében határozottan ehhez az iskolához csatlakozott, és Langenbeck teljesen elfogadta Bar érvelését, mely körülbelül a következőkből áll:

Az ember hajlandó — úgymond Bar — a fölbujtó akaratváltozását oly ténynek tekinteni, mely csak egyedül neki használ. Ez egészen helyes, ha a kísérlettől való önkéntes elállás büntetlenségét, mint anomal és tisztán büntető-jog-politikai okokon nyugvó jogot fogjuk fel. Mert e szerint az vagy jutalom, vagy arra van alapítva, hogy a büntető-törvény lélektani kénsszere teljesen elérte célját, miért is a megbánó büntetése fölösleges. Újabb időben azonban az önkéntes elállás büntetlenségét annak jogi természetéből vonják le. A kísérlet — mondja Zachariä — csak tekintettel a bevégzésre vagy csak azért büntethető, mert a tettes szándéka szerint annak következményét képezi a bevégzés; a büntethetőségnek ez az oka azonban elesik, mihelyt a tettes szándékával fölhagy és még semmit sem tett, a mi a törvény bevégzett áthágását képezné: a rossz akarat, mely a kísérlet büntethetőségének alapját képezi, visszafelé semmisíttetik meg.

De e felfogás szerint is a tettes megbánása még nem mentesíti a felbujtót a büntetéstől, mert a büntetlenség föl-

tételét képezi, hogy a tettes bűnös tevékenységének folytatásától önként álljon el, és a meddig a fölbujtó vissza nem lép: a fölbujtott bűnös tevékenységének félbeszakítása a felbujtó akaratával ellentétben áll.

Ha a felbujtott a felbujtónak akarat nélküli és a természeti okozatosság törvényeinek engedelmeskedő eszköze volna: úgy az említett bizonyítási mód ellen senkinek sem lehetne kifogással élni. De mivel a felbujtó akaratára visszafelé is módosító hatást gyakorolhat: a felbujtó akarat-állapota következőleg jelölhető meg: a felbujtó akarja a büntényt, de csak annyiban, a mennyiben bizonyos más személyt physikai elkövetésre reá tud bírni. Bűnös vállatát attól teszi függővé, hogy a physikai tettes, kit választott, tevékenységet fejtsen ki s ezt a tevékenységét folytassa. A bűnös tevékenységgel való fölhagyás, habár a felbujtó kívánsága ellenére, mégis annak akaratával történik, mert ez az egész bűnös tervet a felbujtott akaratától tette és akarta függővé tenni. Ezért büntetlen a felbujtó. Így okoskodik Bar, s hogy nagyobb súlyt kölcsönözzön elméleti okoskodásának, hivatkozik a württembergi főtörvényszék egy határozatára, mely az ő felfogásának megfelelőleg döntött egy esetben. Ugyanaz az eset ez, melyről Hufnagel (Anmerkungen zum Würtemb. St. G. B. etc.) is megemlékezik, de kárhoztatja a főtörvényszék fölfogását.

Langenbeck (Die Lehre von der Theilnahme etc.) csaknem szóról szóra átveszi a Bar által előadottakat, csak azt nem meri kimondani, hogy a »felbujtó akaratával« történik a visszalépés akkor is, ha a fölbujtó arról semmit sem tud, hanem e helyett ezt a kifejezést használja: »nem a felbujtó akarata ellenére« történik.¹⁾ Bar és Langenbeck álláspontja vélekedésem szerint mitsem mondó fiction alapszik. Mert az a föltevés, hogy a felbujtó csak annyiban akarja a büntényt, a mennyiben bizonyos más személyt physikai elkövetésre reá tud bírni — nézetem szerint semmi realis alappal nem bíró képzelet. A felbujtó komolyan és határozottan, legalább is eshetőleges szándékossággal akarja a büntényt, és föl-

¹⁾ Id. mű 181. lapján: »Der Anstifter will das Verbrechen nur insofern er einen bestimmten Anderen zur physischen Ausführung bewegen kann, davon, dass dieser seine Thätigkeit nicht bloß beginne, sondern auch fortsetze, macht jener sein verbrecherisches Unternehmen durchaus abhängig. Das Aufgeben des Verbrechens abseits des physischen Agenten geschieht also, wenn auch gegen den Wunsch, so doch nicht gegen den Willen des Anstifters, da er den ganzen Plan von dem Willen des Angestifteten abhängig gemacht hat und abhängig machen wollte, er ist mithin strafflos«.

bűntői tevékenységével azt akarja elérni, hogy a bűntény létesüljön. És éppen azt akarja, hogy a felbujtott, mint a céljára kiválasztott eszköz, teljesítse azt. A felbujtót nem csak pusztá kívánság vezeti, mert ha valaki mást a bűntény elkövetésére reábir, az utakat és módokat kijelöli, melyek a bűntény elkövetésére vezetnek, az a kívánság platonikus talajáról a realis akarát való világába lépett ki s nem az ő kívánsága, de akarata tárgyiasul a tettes cselekményében. És talán azt a fegyvert is, melyet Bar használt főérvéül, vissza felé lehet fordítani. Bar a felbujtott szabad egyéniségére helyezi a súlypontot. Egész részességi elméletének ez a tengelye. Am legyen így. Már most, ha a felbujtott szabad egyéniség, ha csak ő az, a ki tulajdonképen magát a tette vagy a fölhagyásra elhatározza, ha a szabad-akarat-elhatározásnak az egyéniség lényegében rejlik forrása: úgy kérdezzük, hol van az a kapocs, mely e szabad elhatározásból származó oly tetteket, melyek a felbujtó értelmi tevékenységével oki összefüggésben nem állanak, a szabad egyéniség akarát-világán kívül fekvő felbujtó akarathoz fűzi? Hogy pedig a tettes önkéntes elállása a fölbujtó értelmi tevékenységével a legcsekélyebb oki összefüggésben nincs, sőt egyenesen ellentétét képezi a felbujtó akarátának is (és nemcsak kívánságának): azt a dolog természete kézzelfoghatólag bizonyítja, melyet semmiféle kápráztató fictióval az egészséges szem elől elfödni nem lehet. De nem segít a Bar elméletén a Langenbeck-féle javítás sem »doch nicht gegen den Willen des Anstifters«. Megfordított okoskodás. Ha valaki azt akarja, hogy valami történjék és ezt akarja úgy, hogy talán fél vagyonát tüzte ki a tett jutalmául, és az akaratával éppen ellenkező történik: ekkor már mégis csodálatos dolog azt állítani, hogy az, a mi történt, nem ellenkezik akaratával. Azért birt-e reá mást a bűntény elkövetésére, hogy ez önként visszaforduljon a fél útról, azért tüzte-e ki a jutalmat, hogy ez messziről mutassa ellenfelének a fegyvert, ezek képezték-e az akaratirány egyik célját? Vagy lehet-e két egészen ellenkező dolgot egyszerre akarni? Azt hisszük, a Bar-Langenbeck elmélet nem fog nagy diadalokat aratni a magistratura termeiben ¹⁾

¹⁾ Az elméletben is éles támadásban részesült a Bar-Langenbeck-féle elmélet. Buri többször id. művében (61. lap 2. sz. alatti jegyzet) így nyilatkozik: . . . »Es heisst in dieser Beziehung in §. 17., der Anstifter wolle das Verbrechen, aber nur insofern er einen Anderen zur physischen Ausführung bewegen könne. Allein der Anstifter will das Verbrechen nicht insofern, sondern bestimmt, und seine Anstiftung geschieht in der sicheren oder doch eventuellen Voraussetzung,

— a württembergi főtörvényszékre is ugyan ráolvasta a logika szabályait Hufnagel. A mi a felbújtó értelmi tevékenység-

dass der Anzustiftende das Verbrechen physisch ausführen werde. Die Ansicht Bar's führt dahin, dass sich auch derjenige entschuldigen kann, welcher in mörderischer Absicht auf seinen Feind geschossen, denselben aber gefehlt hat, denn sein Angriff geschah auch nur insofern die Kugel ihr Ziel erreichen werde, und würde unterblieben sein, wenn das Vorbeifliegen derselben vorausgesehen worden wäre.«

Geyer pedig többször id. értekezésében (Holtzendorf Handbuch II. kötet 371. lap 1. jegyzet) így szól: »Das Aufgeben der verbrecherischen Thätigkeit des Angestifteten geschehe (sagt v. Bar), wenn auch gegen den Wunsch, so doch »mit dem Willen« (Langenbeck fühlte hier das Bedürfniss, wenigstens zu amendieren »nicht gegen den Willen«) des Anstifters, da dieser dem ganzen Plan von dem Willen des Angestifteten abhängig gemacht habe und abhängig machen wolle. — Dagegen sei nur das Eine bemerkt, dass was jedenfalls ohne den Willen und die Mitwirkung des Anstifters erfolgt, nicht auf seine Rechnung zu schreiben ist. Dass es zum Versuch kam, war mit dem Willen des Anstifters geschehen, und deshalb ist er zu bestrafen.«

Nem mulasztatom el megjegyezni, hogy a kitűnő belga tudós Haus, más indokokból ugyan mint Bar és Langenbeck, de szintén a felbújtó büntetlensége mellett van a felbújtott önkéntes elállása esetében: »Lorsque, après avoir commencé l'exécution du crime, le mandataire interrompt la tentative spontanément et contre la volonté du mandant, l'impunité dont il jouit profite à ce dernier. Dans cette hypothèse, en effet, la provocation ne se rattachant plus à aucun fait délictueux, le mandant ne peut être puni comme auteur ou complice d'une infraction qui n'existe point. Le désistement du mandataire, quoique contraire à la volonté du mandant, doit profiter à celui-ci, tout comme l'interruption de la tentative par des circonstances fortuites doit lui être préjudiciable. Il n'y a donc pas de différence entre le cas où le mandataire reste tout fait inactif et celui où il suspend volontairement l'exécution du crime; à moins que l'acte extérieur qui forme le commencement d'exécution, ne constitue un délit par lui-même et indépendamment du but dans lequel il a été commis.« (Principes Généraux I. kötet 399. lap 527. sz.)

Nehéz elhinnünk, hogy a teljesen tétlenül maradó tettes és ama felbújtott között, a ki a büntény végrehajtását megkezdi, és csak ezután áll el a folytatástól, semmi különbség nem volna. Az első esetben nézetünk szerint nincs büntény, — a második esetben pedig kísérlet forog fenn, melynek tettesét nem annyira jogi, mint inkább büntetőjog-politikai okokból nem bünteti a törvényhozás. De ez a kedvezmény tisztán személyes. Ez nem terjedhet ki azokra is, a kik nem fejtettek ki semmi hasznos tevékenységet a büntény folytatásának megakadályozásában. A kísérlet, mint büntetendő cselekmény, az önkéntes elállás folytán nem szűnt meg, csak tekintettel az önkéntes elálló által a társadalmi és állami jogrend érdekében tett jó szolgálatokra, ő irányában megszűnik büntethető lenni. Helyesen jegyzi meg a mi törvényjavaslatunk indokolása: »A büntény főforog, annak okozója a felbújtó és a tettes együtt; a törvény azonban, ezek egyikének a büntény utáni hasznos tevékenysége indokából, a jog szerint megérdemelt büntetést elengedi. Tehát csakis következetes keresztülvitele a jogelvnek, ha minden más egyénre nézve az általános jogszabály alkalmaztatik.«

gével oki összefüggésben nem áll: azt a felbujtónak számlájára írni nem lehet. A tettes önkéntes elállásában a fölbujtó értelmi tevékenységének legkisebb része sincs, épp úgy a mint nincs »excessus mandati« esetében. A jog elveibe ütköznék akár az egyiket a felbujtó előnyére, akár a másikat a felbujtó hátrányára betudni.

Mi elméletileg ragaszkodunk ahhoz az állásponthoz, hogy az önkéntes elállás csak annak a személynek nyújtja a *büntetlenség kedvezményét, a ki a büntény végrehajtásának folytatásától eláll, s ezt a kedvezményt nem élvezheti a felbujtó, a kinek éppen akarata ellenére történik a felbujtott visszalépése.*

Nem tagadom azonban, hogy a magyar törvény szövege szerint a tettes önkéntes elállása büntetlenséget biztosít a részeseknek, mert nem azt mondja a törvény, hogy büntetlen a tettes, ha . . . stb., hanem határozottan azt mondja »nem büntetetik a kísérlet. . .« Következőleg nincs büntetendő cselekmény. A magyar törvény szövege szerint — a megokolás egészen ellenkező értelmet fejt ki — a tettes önkéntes elállása a büntetendő cselekményt zárja ki. Ezért nincs részség sem. A mi felfogásunk szerint a kísérletet a tettes már elkövette, következőleg a részség járulékos természetét sem forgatom ki jellegéből, ha azt állítom, hogy az elkövetett kísérletért felelősségre vonom a felbujtót. Felfogásunk szerint a tettet nem azért nem büntetik, mert nem követett el kísérletet, hanem azért nem büntetik, mert az ő tevékenységében rejlő okok reá nézve a büntetés elengedését javasolják. Ezek az okok azonban az ő alanyiságán túl ható erővel bírhatnak. »De lege ferenda« ez az álláspontom. Ismétlem azonban, hogy »de lege lata« nem kifogásolhatom azt a jelentőséget, a melyet a »nem büntetetik a kísérlet« kitételnek Schnierer, Horovitz stb. és ujabban a judicatura is tulajdonítanak.

12. §. A felbujtás járulékos természetének néhány következményéről.

Nem érdek nélküli kérdés — bár a legtöbb büntetőjogász könnyedén bánik el ezzel — az: van-e a tettes büntetlenségének befolyása a felbujtóra, vagy tekintet nélkül a tettesnél beállott büntetlenségre, a felbujtók (és segítők) mindig büntetendők-e?

Erre a kérdésre, ha általában akarunk felelni, legföljebb annyit mondhatunk, hogy a tettes büntetlensége mel-

lett is büntethetők a felbujtók (és segédek), ha a büntetlenség okai az ő személyöket nem érintik.

Ebben az általánosságban adott válasz azonban nem kielégítő. Ez közelebbi felvilágosítást igényel.

Már másutt bővebben kifejtettem, hogy a büntetést kizáró személyes okok, minők pl. a tettes halála, a kegyelem, a tettes szökésben léte, vagy a tettesnek később bekövetkezett elmebetegsége, melyek miatt az büntetéssel nem sujtható, a felbujtók és segédek büntethetőségét nem érintetik. Ezek felelősségre vonandók mint felbujtók és segédek. Nem szabad összetéveszteni ezeket az eseteket azokkal, melyekben a felbujtás csak látszólagos, midőn pl. egy kezdetől fogva elmebeteg embert használ fel valaki valamely büntény elkövetésére. Ily esetben, mint ezt már kifejtettem, látszólagos felbujtás forog fön, és itt a látszólagos felbujtó tettessé válik.

1. Az elévülés kérdése, az, a mivel a büntetőjogászok behatóbban szoktak foglalkozni. Nincs is ebben a kérdésben összhang. Mielőtt magát az elévülés kérdését vizsgálónk, ki kell jelölmi álláspontunkat abban a kérdésben, van-e egyáltalában a hosszabb idő elteltének befolyása a felbujtó büntethetőségére? Más szóval, mentheti-e magát a felbujtó azzal, hogy már oly régen fejtette ki felbujtási tevékenységét, hogy már alig emlékszik az egész dologra? Határozott válaszunk erre, hogy a felbujtó ily mentséggel nem élhet. Ha évek multak is el az ő felbujtói tevékenysége és a tett végrehajtása között, mihelyt igaz, hogy az ő értelmi behatása volt a büntény föltétele: úgy büntetendő, tekintet nélkül arra, volt-e a legcsekélyebb érdeke is már a büntény elkövetéséhez csatolva.¹⁾ Ha nem ismerjük el a hallgatag visszavonás lehetőségét: úgy nem ismerhetjük el azt

¹⁾ A kérdést így fogják fel: Berner (Theilnahme 304., 305. lap), Stübel (Theilnahme 115. 6. sz.), Köstlin (System 331. lap), Langenbeck (Die Lehre von der Theilnahme 169. lap), Buri (Zur Lehre von der Theilnahme 49. lap).

Abegg 1841-ben a »N. Archiv« folyóiratban különös súlyt helyezett a felbujtó érdekére — erre jegyzi meg Langenbeck a következőket: »Was Abegg hierwider im N. Archiv, Jahrgang 1841. Seite 392 eingewandt hat, dürfte nicht in Betracht kommen, weil in den angeführten Fällen nicht sowohl der Zeitablauf, als vielmehr die während desselben eingetretene Veränderung der Umstände den von Abegg angenommenen Einfluss auf die Strafbarkeit des Anstifters äussern würde.«

Egyébiránt nézetünkkel egyezőleg fogták fel e kérdést már az olasz praktikusok is (Farinacius qu. 129. N. 150. 151., továbbá questio 135. N. 185.).

sem, hogy a felbújtói tevékenység hatását néhány év mindenestre ellensúlyozni képes. De ha ilyenl állítanánk is, minden nap megcáfolna bennünket az élet, mert bizonyára évek hosszú sora után is még teljes hatást gyakorolhat a felbújtói tevékenység. De természetesen gondos figyelmet igényel, ha valóban a felbújtói tevékenység képezi-e a bűntény tényezőjét vagy tán az elmosódott úgy, hogy egészen új indokok születtek a bűntényt? Ilyenkor igazságtalanság volna a felbujtót felelősségre vonni. Azzal azonban sohasem mentheti magát a felbújtó, hogy az elkövetés és a felbújtói tevékenység közötti idő megfelel az elévülési időnek. És ezzel eljutottunk a kérdés lényegéhez: mikor hivatkozhatik a felbújtó az elévülésre, mint a büntetést kizáró okra?

Mi, a kik az eddigi fejtegetések egész vonalán a felbújtó tevékenységét csak kapcsolatban a felbujtott tényével vontuk a büntetőjogi felelősség körébe, kik nem ismertük el a felbujtás önállóságát, hanem ezt járulékos természetűnek állítottuk, csak következetesen járunk el, hogy a felbujtóra nézve az elévülési időt a felbujtott tényével tartjuk megkezdettnek. Elévülési időre nem hivatkozhatik a felbújtó olyképen, hogy az ő felbújtói tevékenysége és a felbujtott ténye között a bűntényre megszabott elévülési idő letelt. A felbújtó csak azt az elévülési időt használhatja fel előnyére, a mely a felbujtott tényével veszi kezdetét. Például A. 1860. május 1-én bujtotta fel B.-t egy 5 év múlva elévülő cselekményre, melyet B. 1862. évi május 1-én követ el: úgy mind a felbujtóra (A.), mind a felbujtottra (B.) nézve az elévülési idő 1867. május hó 1-én telnék el.

Az az elévülés, mely a büntetés végrehajtását kizárja, természetesen minden részesre nézve önálló. Mert az is könnyen megtörténhetik, hogy különböző időben ítélték el a részeseket. A felbujtót tán öt évvel előbb, mint a tettest, vagy megfordítva. Továbbá, mivel a büntetés végrehajtását kizáró elévülés attól tétetik függővé, hogy mennyi időre ítélték a bűntevőt: ennél fogva a részesekre ítéletileg kiszabott büntetés szabja meg, mikor évül el a büntetés végrehajtása.

Míg tehát a bűnvádi eljárás megindítását kizáró elévülési idő a tettes cselekményével kezdődik, addig a büntetés végrehajtását kizáró elévülés minden részesre nézve teljesen önállóan veszi kezdetét. Megeshetik az is, hogy az elévülés felbeszakítása csak az egyik tettesre vagy részesre nézve fordul elő, például ha a törvény az elévüléshez bizonyos subjectiv föltételeket kíván, pl. hogy a gonosztevőnek nem

szabad szökésben lenni vagy az elévülési idő alatt nem szabad új büntetett elkövetni stb.

Ez az általunk kifejtett tan azonban természetesen nincs ellenvélemény nélkül. Azok, a kik a részesség járulékos természetét tagadják, a kik tehát a nem sikerült felbujtást önálló büntetendő cselekménynek minősítik, egészen másképen számítják az elévülési időt a felbujtóra nézve, mint mi. A mint a felbujtói tevékenység be van végezve, szerintök, ettől az időponttól kezdődik a felbujtóra nézve a bűnvádi eljárás megindítását kizáró elévülés. Ezt hirdeti Krug (Comm. II. 197. lap). Schwarze, a ki a N. Archiv 1843-diki évfolyamában írt értekezésében az általunk helyesnek ismert állásponton állott, 1867-ben az elévülésről írt értekezésében csatlakozott Krug ama nézetéhez, hogy a felbujtóra nézve az elévülési idő a felbujtási tevékenység befejezésével kezdődik, ha a felbujtó a tettetst ennek érdekében birta reá a tette. Dollman¹⁾ szerint a részesekre nézve az elévülési idő a részes cselekedet elkövetésével veszi kezdetét. Az alanyi iskola hívei közül azonban többen elfogadják azt a télt, hogy a felbujtás elévülését a tett elkövetésétől kell számítani. Elég legyen e tekintetben a subjectiv Burira²⁾ hivatkoznom. Semmi kétség, hogy az alanyi iskola, ha következetes akar maradni ahhoz a tételéhez, hogy a részes cselekedetek is teljesen önálló cselekmények: akkor az elévülési idő számításánál nem szabad

¹⁾ Comm. zum Strafgesetzbuch I. 869. lap.

²⁾ Zur Lehre von der Theilnahme 48. lap: »Was insonderheit die Verjährung der intellectuellen Thätigkeit anlangt, so fragt es sich, mit welchem Zeitpunkt dieselbe beginnen, ob sie mit dem Zeitpunkt, von welchem an die Verjährung für den physischen Urheber läuft, zusammenfalle und mithin in dem gleichen Zeitpunkt endige oder nicht. So lange die verbrecherischen Wirkungen einer Handlung dauern, kann die Verjährung derselben nicht beginnen; wäre es anders, so würde derjenige, welcher einem Andern eine solche Beschädigung an seinem Körper zürügt, die erst nach längerer Zeit, wie etwa bei der Vergiftung, den Tod herbeiführt, in der Zwischenzeit aber im Verborgenen die Gesundheit untergraben hat, sich unter Umständen mit Ablauf der Verjährungszeit schützen können, selbst wenn er bei Zufügung dieser Beschädigung gewusst haben sollte, dass die Endwirkung derselben sich erst nach Ablauf der Verjährungszeit zeigen werde. Ist hiernach zwischen der Anstiftung und der That des physischen Urhebers eine noch so lange Zeit abgelaufen, es muss aber angenommen werden, dass der physische Urheber immer noch unter dem Einfluss der intellectuellen Thätigkeit die Ausführung der That unternommen hat, so war auch für die Zwischenzeit der Lauf der Verjährung für den intellectuellen Urheber gehemmt, und sie beginnt für ihn erst mit demselben Zeitpunkt, von welchem an sie auch für den physischen Urheber läuft etc.«

föladniok elvüket. Éppen ez a sok engedmény, a mit tenni kénytelenek a tárgyi iskola tanainak, mutatja álláspontjuk számos hiányosságát.

2. A mi a magánindítványra üldözendő büntetendő cselekményeket illeti, a kérdés az, hogy a tettesre vonatkozólag e magánindítvány megtételének elmulasztása a felbujtóra nézve is a büntetlenséget vonja-e maga után? Ha a felbujtó oly személy, a ki ellen a bűnvádi eljárásnak hivatalból van helye, úgy a tettesnek magánindítványtól függő kedvezményezett helyzete a felbujtóra nem terjed ki és viszont. Egyébiránt ez a kérdés szorosan összefügg azzal az előzetes kérdéssel, hogy a magánindítvány és az arról való lemondás szabályozásánál az oszthatóság vagy az oszthatatlanság elve érvényesül-e? Ha az oszthatóság elve érvényesül, úgy az indítványra jogosítottnak az indítványozás igénybevételéről való lemondása csak annak a személynek kedvez, a kit illet. Ha pedig az oszthatatlanság elve érvényesül, úgy kiterjed a magánindítványról való lemondás valamennyire. Annak a kérdésnek fejtegetése, hogy melyik elv helyesebb: nem tartozik e helyre. Kiemeltem a »részesség fogalmi köre« című fejezetben azt is, hogy az álláspontokat az is befolyásolja, büntetendőségi feltételnek tekintjük-e a sértett fél indítványát, vagy perjogi feltételnek.

A mi büntetőtörvényünk kételyekre adott okot, és a kir. curia teljes ülése foglalkozott azzal a kérdéssel, minő hatálya van az indítvány visszavonásának a hivatalból üldözendő részesekre? Tehát a kétely arra nézve merült fel: *ha már egyszer az indítvány megtétele* és ítélethozatal előtt a sértett fél pl. a magánindítványra üldözhető tettes-vagy részesre nézve visszavonja indítványát. A kir. curia teljes ülése kimondta, hogy a BTK. 343. §-a esetében magánfél részéről emelt indítvány visszavonása a hivatalból üldözendő közreműködőkre nem terjed ki, és ezt a 14. szám alatt kelt döntvényt következőleg indokolták:

»Tekintve, hogy a BTK. 115. és 116. §§-ban foglalt rendelkezések egymással szoros összefüggésben vannak, s azért helyesen csakis együttesen és egymásra való tekintettel értelmezhetők;

tekintve, hogy a BTK. 115. §-a két külön és önálló intézkedést tartalmaz, melyek elsője szerint oly esetben, midőn valamely törvénysértés elkövetésénél többen működtek közre s a bűnvádi eljárás megindítása valamennyi ellen csak a magánfél indítványára indítható meg: az indítványnak ezek egyike elleni előterjesztése az eljárásnak valamennyi elleni megindítását vonja maga után; a másodikika

szerint pedig akkor, midőn a közreműködők közt olyanok is vannak, a kik ellen az eljárás hivatalból indítandó meg: a magánindítvány elmulasztása a bűnvádi eljárásnak az utóbbiak elleni megindítását nem akadályozza;

tekintve, hogy a bűnvádi eljárás megindítására szükséges magánindítvány elmulasztása és az előterjesztett indítványnak megengedett visszavonása (116. §.) a büntetés megszüntetésére nézve egyenlő hatálylyal bír, s azért fogalmilag mind a kettő egyenlő tekintet alá esik;

tekintve, hogy ebből következőleg a magánfél indítványát csak azon mérvben vonhatja vissza, melyben annak előterjesztésére is jogosítva van: olyan bűnvádi eljárásra nézve tehát, mely (mint rendszerint lopás miatt) a közhatóság hivatalos vádja folytán tétetik folyamatba, a sértett magánfél esetleges indítványának visszavonása épp oly kevés befolyással bír, mint fölösleges előterjesztésének elmulasztása;

tekintve, hogy ehhez képest a BTK. 116. §. azon rendelkezése, mely szerint a »115. §. esetében az indítványnak a közreműködők egyikére nézve történt visszavonása az eljárás megszüntetését eredményezi a többiek ellen is«, a magánfél akaratától teljesen független hivatalos vád folytán megindított eljárásra alkalmazást nem nyerhet, s azért nyilván csak a 115. §. első bekezdésének esetére szorítkozik;

tekintve végre, hogy ezen felfogás helyességét azon körülmény is erősíti, hogy a 116. §. fönnemlített rendelkezése a 115. §-nak csak egy esetére vonatkozik, holott e szakasz nem csak kétségbevonhatlanul két eset iránt intézkedik, hanem intézkedései egyszersmind egymástól annyira eltérnek, hogy azok mindkettője a 116. §-nak egyes számban tartott dispositiója alá éppen nem foglalható:

mindezeknél fogva a m. kir. curia bűnügyi tanácsainak teljes ülése stb. kimondja: a föntebb említett határozatot.

Nem lehet tagadni, hogy a törvény szövege ily értelmezést is megenged, bár, ha a 116. §. kategorikus rendelkezésére fektetjük a súlypontot és szorosan ragaszkodunk ahhoz, a mit a törvény mond: úgy a 116. §-t nem szabad, nem lehet másképp értelmezni, mint hogy annak rendelkezése kiterjed az egész 115. §-ra, azaz: ha visszavonja a sértett fél egyikre nézve indítványát: úgy az valamennyi, tehát a hivatalból üldözendő részesek ellen is visszavontnak tekintendő. A 116. §. nem tesz különbséget, hanem minden kivétel nélkül valamennyi közreműködőről intézkedik. És nincs is olyan nagy ellenmondás a 115. §. második bekezdésében

foglalt rendelkezés és a 116. §-nak oly magyarázata között, hogy az indítványnak egyikre vonatkozó visszavonása a többiekre nézve is az eljárás megszüntetését vonja maga után. Mert a 115. §. második bekezdése arról az esetről intézkedik, midőn a magánfél nem tesz indítványt és e nélkül jó tudomására a közhatóságnak a cselekmény, melynek azon tetteseit vagy részeseit, kik ellen hivatalból van helye a bűnvádi eljárás megindításának, bűnvádi felelősség alá foghatja. A 116. §. pedig azon esetekről intézkedik, midőn a magánfél nem mulasztotta el az indítvány megtételét, hanem azt megtette és utólag vonja vissza. Eme visszavonásnak lenne a törvény szó szerinti értelme szerint amaz eredménye, hogy a bűnvádi eljárásnak megszüntetését valamennyi ellenében maga után vonná. Kár, hogy a törvényjavaslat indokai a kételyt el nem oszlatták. De azok is úgy vannak tartva, hogy még inkább megerősítik a törvény 116. §-ában kifejezett rendelkezés iránt a curia részéről támasztott kételyt, s ezért, ha más intentióval készítettett is a 116. §. mint a minő értelmet annak legfőbb bíróságunk adott: nem lehet kifogásunk a kir. curia döntvényében kifejezett értelmezés ellen, mert a törvénynek hiányos szövegezése azon magyarázatnak inkább kedvez, mint azon intentiónak, melylyel azt szerzője a törvénykönyvbe iktatta. Ismét egy tanulsággal vagyunk gazdagabbak, mennyi óvatosságot kíván a törvény szövegezése!

3. Az eddigi fejtegetések nyomán és az általunk képviselt alapelvekhez híven több ponton mutattam már arra, hogy a részesség, következőleg a felbujtás járulékos természetű. Felállítottuk a szabályt, hogy jogászi értelemben vett *büntetendő cselekmény nélkül nincs részesség*, hogy a tettes cselekménye *az elhatározó a részes cselekményére*. De itt reá mutattam arra is, hogy minő hiba a cím oszthatatlansága. Nem ugyanazonos minősítést jelent e tétel. Legtöbbször a minősítés is azonos, de nem mindig. Kifejtettem, hogy a tettes cselekvényének *bevégezése vagy kísérlete* döntő arra nézve: bevégezett cselekvényért vagy kísérletért vonjuk-e felelősségre a részt, tehát a felbujtót. Láttuk azt is, hogy a tettesnél előforduló *személyes tulajdonságok és viszonyok* is bizonyos tekintetben kihatnak a részesekre, és ez a kihatás, szigoruan véve, a részesség járulékos természetének következménye. Valamint az elévülésre, úgy az *elkövetés helyére* is érvényesül a részesség járulékos természeté. Legföljebb a nemzetközi jog szempontjából opportunitási okok miatt lehet engedményt tenni amaz elv merevségének, hogy a tettes elkövetési helye döntő a részesség elkövetési helyére nézve.

Perjogi szempontból, a mennyiben a forum commissi illetékességi elvéről van szó, a részeseket a tettes elkövetési helyének bírósága előtt vonják felelősségre. A részesség járulékos természetéből lehet valóban helyesen megmagyarázni azt is, ha valaki mint *felbújtó* és mint *segéd* is közreműködik másnak büntetendő cselekményében, és ekkor csak egységért és nem többségért vonják felelősségre. Természetesen a súlyosabbért. Helyesen emelik ki Binding és Birkmeyer, hogy ugyan az írók legnagyobb része a »subsidiaritas« elvével igyekszik megmagyarázni azt, hogy a *különböző részességi fajokban nyilvánult közreműködés egy büntetendő cselekményben csak egységet képez és pedig úgy, hogy a súlyosabban büntetendő részességi alak elől hátrálnia kell az enyhébbnek*: mégis a dolog lényegében a részesség járulékos természete az, a melylyel magát a subsidiaritast lehet igazolni.

Nem változtat a kérdésen az sem, hogy ha többször *ugyanazt a részes cselekményt* követi el valaki. Ekkor is csak egység van. A tettes tényének egységébe olvad fel a több részes cselekedet.

Viszont ugyancsak a részesség, tehát a fejbujtás járulékos természetének következménye az is, hogy egy részes cselekedettel több büntetendő cselekményben lehet valaki részes.

Mindezek természetesen a tárgyi iskolának tanai. Az alanyi iskola, ha következetes akar lenni alaptanaihoz, úgy a részesség járulékos természetét egyáltalában tagadnia kell és ennek következményeit le kell vonnia.

A német irodalomban éppen ezek a kérdések a legbehatóbb tárgyalások anyagául szolgálnak. A legutóbbi idők, midőn az alanyi iskola a Reichsgerichten uralkodó helyzetet vívott ki magának, bő alkalmat szolgáltatottak tudományunk legelső rangú művelőinek arra, hogy ezeket a kérdéseket a legbehatóbban tárgyalják. Elég legyen Buri, Binding, Liszt, Birkmeyer, Olshausen, Meyer Hugo, Lilienthal, Rüdorf, Bünger, Schütze, Oppenhof, Herzog neveire hivatkoznom, kik részint önálló művekben, de leginkább a német folyóiratokban, leginkább a »Gerichtssaal« és a »Zeitschrift f. d. g. Strafrechtswissenschaft« hasábjain vívták meg az érdekes dogmatikus küzdelmet.

13. §. A társ-felbújtó.

A felbujtás tanának elvi megoldást igénylő kérdése az is: lehet-e egy büntetendő cselekménynél több felbújtó vagy nem?

Nincs kizárva, hogy többen foglalkoznak valamely bűntény gondolatával, és mindenik, a nélkül hogy egyik a másikkal érintkezett volna, fölkeresi ugyanazt a személyt és reá akarja bírni a bűntény elkövetésére. Már most kérdés: lehetséges-e az, hogy mind a kettőt az elkövetésre való reábirásért, azaz: a felbujtásért vonjuk felelősségre? Nem fog-e csak az, a ki először volt a tettesül kiszemelt egyén-nél, felbujtó lenni, és a másik legföljebb csak értelmi bűnsegéd? Nem az alias facturus esetét találja-e maga előtt a második, felbujtási szándékkal eltelt egyén, és mivel a nagyobb a kisebbet magában foglalja, nem-e csak mint a felbujtott elhatározásának bátorítója és megszilárdítója nyomja-e a felelősség súlya? Az igenlő válasz első pillanatra megokoltnak látszik, de semmi esetre sem kielégítő, ha a kérdésbe mélyebben tekintünk. Azok, a kik a kérdést a megelőzés érvével akarták megoldani, egy igen természetes dologról feledkeztek meg. S ez az, hogy könnyen megtörténhetik, hogy az először megjelent egyénnek csak félig sikerült a tettesül kiszemelt egyént a bűntény elkövetésére reábirni, és csakis a második felbujtónak sikerült kitölteni azokat a hézagokat, melyeket az elsőnek felbujtói tevékenysége maga után hagyott. Lehetne-e ily esetben felbujtónak nem tartani a későbbi közreműködőt?

De elfelejtették azt is, hogy esetleg az első felbujtói tevékenység után habozó tettes kijelenti, hogy ő sohasem követte volna el a bűntényt, ha a második felbujtó indító okai oly nyomósak nem lettek volna: ezek és egyedül csak ezek azok, a melyek őt tette indították. Ugyan lehetséges volna-e ily esetben a megelőzés érvével állani elő? Azt hiszszük, semmi alappal nem bír az az okoskodás, mely az első értelmi tevékenységben felbujtást lát s a többiben értelmi bűnsegélyt. A kérdés — nézetem szerint — ténykérdés. A egyszerű eset körülményei nyújtanak arra nézve felvilágosítást, csak az első lehet-e felbujtónak tekinteni, vagy tán a többi utána következő értelmi közreműködőt is? Az sincs kizárva, hogy az elsőnek felbujtói tevékenysége csak értelmi bűnsegély lesz, vagy hogy minden büntetőjogi felelősség alól menekül. Az, hogy több egyén értelmi tevékenysége osztozzék a bűntény megteremtő gondolatának közlésében, éppen nincs kizárva és több felbujtó egy bűntény-nél elvileg mindenestre lehetséges. Eddig azonban kizárólag azokról az esetekről szoltam, melyeket — élve a régiebb tan »véletlen bűnszerzótárs« fogalmával — a véletlen társfelbujtó elnevezéssel kellene illetnünk. Nem szoltam arról, midőn többen, előre összebeszélve, fognak a bűntény létesí-

tését czélzó munkához, midőn közösen kívánják a tettesben a büntény elkövetésére irányzott elhatározást életre keltetni. Pedig ily esetekben is lehetséges egy bünténynél több felbujtó. Lehetséges pedig vagy az egymás melletti (koordinált) vagy a közvetett (successiv) felbujtás. Lehet, hogy A. reábeszéli B.-t és C.-t, hogy vele közösen működjenek közre D.-nek a bérgyilkosságra való reábirására. Itt A. B. és C. egymás mellett működő felbujtói D.-nek. A törvényben meghatározott büntetési tétel korlátai között mindenesetre tekintetbe lehet venni, hogy tulajdonképen a büntény első gondolata A.-é volt. De nem férhet kétely ahhoz, hogy B. és C. felbujtó társai A.-nak.

A közvetett vagy successiv felbujtásnak esete az, ha a felbujtó valaki mást reábir arra, hogy ez egy harmadik személyt büntényre bírjon. Tulajdonképen itt felbujtás felbujtásra fordul elő és a közvetlen felbujtásnál semmivel sem jöhet enyhébb tekintet alá a közvetett felbujtó. A. például reábeszéli vagy fölbérli B.-t, hogy ez beszélje reá vagy bérelje fel C.-t D.-nek meggyilkolására. Mindenesetre A. és B. felbujtótársak. Nézetem szerint azonban A.-t a büntetési tétel korlátai között mindig szigorubban kell büntetni mint B.-t, mert a bűnös gondolatnak megteremlője kétségen kívül A. volt.¹⁾

Az irodalomban nem igen találkozzunk a közvetett felbujtó fogalmának tüzetesebb kifejtésével. Míg a szövetségelmélet virágkorát élte: addig a »Miturheber« fogalma volt az, mely magába foglalta a közvetett felbujtó fogalma körülekeztetett tanokat. Természetesen idomítva az akkori szövetségalapító (Komplotstifter)-féle fogalmakhoz. Berner is Theilnahmejában csak tekintettel a szövetségre emlékezik meg erről. Feuerbach, Stübel, Breidenbach nem is említéknek mást mint a koordinált felbujtást. Az úgynevezett köz-

¹⁾ Midőn Berner a successiv felbujtásról ezt állította: »Sie sind beide für das vom Thäter verübte Verbrechen ganz ebenso verantwortlich, wie es zwei neben einander auftretende Anstifter sein würden.« Schütze ez ellenében a következőket jegyezte meg: »Also darauf soll nichts ankommen, dass A. und nicht die Zwischenperson B. geistiger Vater des Verbrechens, Schöpfer des verbrecherischen Gedankens gewesen. Und doch hat mit anderen auch Berner so scharf wie möglich die grössere Schuld und Strafwürdigkeit des sogenannten Komplot-Stifters, namentlich auch desjenigen Mitanstifters, der wiederum Anstifter seiner Genossen gewesen, hervorgehoben. Es versteht sich in der That ganz von selbst, dass die erste, auf die Zwischenperson wirkende Anstiftung, als Quelle des gesammten fortströmenden bösen Entschlusses, mit besonderer Schwere in die Wagschale des A. fallen muss.« (Nothwendige Theilnahme 263., 264. lap.)

vetett felbujtásról hallgatnak. De kimerítőbben szólnak már a közvetett felbujtásról: Schütze (Die nothwendige Theilnahme 263. lap), Geyer (Erörterungen etc. és a Holzendorf Handbuch-ban írt értekezése 377. lap), Dollman (Commentar 306. lap), Oppenhof (Commentar 35. §-hoz 28. sz.), Schwarze Comm. 192. lap.) stb.¹⁾

E tárgy körül még egy kérdéssel kell foglalkoznunk. Azt láttuk, hogy a felbujtási szándékkal a reábirást teljesíteni óhajtó egyén esetleg értelmi bűnsegéddé lesz; már most fölveti Schütze azt a kérdést: lehetséges-e az, hogy az értelmi segédi szándékkal közreműködő egyén felbujtóvá válik? ²⁾ Az első pillanatra hajlandó volna az ember erre a kérdésre tagadólág válaszolni, mert a minus nem tartalmazhatja magában a plus-t, mert a minus-ról a majus-ra nem szabad következtetni. A. például abban a véleményben, hogy B. a bűntény elkövetésére félig el van határozva, de még folyton ingadozik, buzdítja B.-t a bűntény elkövetésére és föltárja előtte a tett előnyeit. Miután B. a bűntényt elkövette, A.-t nevezte meg tette fölbujtójául, és így kitünt. hogy A.-nak véleménye téves volt, mert hisz az ő reábeszélése indította B.-t a bűntény elkövetésére. A dolog — mondja Schütze — közelebbi megfigyelés mellett a körülményekhez képest különböző lehet. Tegyük fel, hogy A. felbujtóí akarattal birt, de mivel abban a téves véleményben volt, hogy felbujtásra már nincs szükség, ő elvileg a kiszemelt egyén elhatározásának megszilárdításán működött, a felbujtásról nem lehetvén szó, mert egy elhatározott egyén felbujtása képtelenség. Ebben az esetben azt mondhatjuk,

¹⁾ *Liszt* tankönyvében így szól: »Felbujtás felbujtásra és felbujtás segélyre közvetett részesség a főtetten. Az első a tettesre szabott büntetéssel, a második a bűnsegéd büntetésével sujtandó. *Kohler* (Studien I. 139. lap): »A felbujtás lehet közvetett is. Például: A. felbujtja B.-t, hogy ez bujtsa fel C.-t Ennélfogva lehetséges, hogy valaki felbujtó, ha a tettet nem ismerte. Ennek megfelelőleg intézkedik az India Penal Code 108. Explan. 5. »It is not necessary to the commission of the offence of abetment by conspiracy, that the abettor should concert the offence with the person who commit it. Az angol jog is azt mondja, hogy az »accessory«-nek »accessory«-je egyuttal a principal-nak »accessory«-je. Wharton szintén így szól: »The procurement need not be direct; it is sufficient if one or more persons become the medium through whom the work is done.«

A mint a felbujtó közvetetlen eszközhöz fordulhat — folytatja *Kohler* — úgy nyulhat közvetetthez is. Lehetséges, hogy oly harmadik személyt nyer meg a bűntény eszközüel, a ki egészen távol áll a felbujtótól. Lehetséges, hogy a felbujtó azt, a kit először bujt fel arra, hogy valakivel követtesse el a bűntényt, ennek tetszésére bizza a tettes személyének kiválasztását és az elkövetés módját. Így lehetséges az »incerta persona« felbujtása.

²⁾ Schütze: Die nothwendige Theilnahme 264. lap.

hogy A. eshetőleges felbujtói akarattal birt és in concreto ez valósult meg, nem pedig a megerősítésre irányult akarat.

De ha erre a feltevésre nincs elég alap: úgy a látszólagos felbujtói eredményt nem vezethetjük vissza A. akaratára. És ilyenkor A. csak mint értelmi segéd vonható felelősségre. Mi a Schütze által külön tárgyalt e kérdésnek nem tulajdonítunk oly fontosságot, hogy ez külön elvi megoldást igényelne. Először is, azt hiszem, nem a felbujtói és segédi szándékon, hanem annak a tevékenységnek minőségén fordul meg az értelmi segéd és felbujtó között a különbség, melyet a büntény érdekében kifejtének. Ha valaki csak segédnek véli is magát valamely ügyben, de ő birta reá a tettet a cselekmény elkövetésére: ez irrelevans. Felbujtónak tarthatja magát valaki, dicsekedhetik azzal, hogy ő teremtetten a büntényt, azért még sem lesz felbujtó, ha nem az ő reábirása következtében vitte véghez a tettes a büntényt. Részemről tehát azt tartom, hogy ez a kérdés, melyet Schütze külön elvi megoldást igénylőnek tartott, már a fentiekben kifejtett elvek alkalmazása által kellő megoldást nyert. Ez tisztán ténykérdés, melyet az eset körülményei világosítanak fel. Csak egy bizonyos, és ez az, hogy az a ki magát segédnek tartja vagy más szóval: segédi szándékossággal működik közre, abban a hitben, hogy a tettesül kiszemelt egyén félig el van határozva a tette: nem menekül a felbujtás terhe alól a segédi szándékosság kifogásával, ha egyszer bizonyos, hogy az ő értelmi közreműködése indította a tettet a büntény elkövetésére.

Azt alig kell említenünk, hogy a társ-felbujtók nem csak akkor szerepelhetnek, midőn egy tettes hajtja végre a büntényt, hanem akkor is, sőt ez a leggyakoribb eset, midőn több társ-tettesre van szükség a büntény elkövetése céljából. Ilyenkor megtörténhetik, hogy minden egyes társtettesnek más a felbujtója. A beszámítási elvek alkalmazása semmit sem változik, ha több felbujtó és több tettes működik közre. Mindenik abban az arányban felelős, a mily arányban a büntény létesítéséhez hozzájárult. Mennyivel igazságosabb és jogszerűbb elv, mint a szövetség-elmélet parificaló, indokolatlan tulszigora! Mennyivel egyszerűbb tanok, mint a »Miturheber« régi fogalmának zavaros területe!

14. §. *A felbujtás fogalma a gyakorlatban.*

A felbujtás fogalmát és a fölmerülhető részletes kérdéseket igyekeztem az elmélet mai állása szerint megismertetni. Csak egy kérdésről nem szóltam, és ez a felbujtó bün-

tetendősége. De czélszerűbben vélem a büntetendőség kérdését együttesen tárgyalni ott, ahol a segéd, tettes és társtettes büntetendőségére is kiterjeszkedhetem. Most, bár különös súlyt helyeztem az elméleti tárgyalások mellett a birói gyakorlatban keletkezett elvekre is, sőt több részletes kérdésben lehetőleg hüén ismertető képét igyekeztem nyújtani főleg a hazai gyakorlatnak, mégis ezzel nem elégedhetem meg, hanem a felbujtásra vonatkozó általános gyakorlat főbb kérdéseinek feldolgozásával ki kell egészítenem az egyes fejezeteknél tárgyaltaakat. Különös súlyt fogok természetesen azokra a kérdésekre helyezni, melyek tudományunk és következőleg a gyakorlati jogéletnek is vitás kérdéseit képezik. Nem az esetek számára helyezem a súlyt. Egy erdő alapos ismeretéhez nem szükséges, hogy minden fát külön vizsgáljunk meg. Mert ilyenkor szokott bekövetkezni, hogy a fától nem látjuk az erdőt. A gyakorlat feldolgozása nem azt jelenti, hogy minden előttünk ismert esetet belevegyítsünk tárgyalásunkba. Vajha az sikerülne, hogy a fontosabb, az irányadó elveket tartalmazók közül ne maradjon el sok. (A munka átdolgozása közben a BJT.-ának összefüggő tárgymutatója nem volt.)

I.

A német judicatura.¹⁾

A német büntető judicatura egységének őre a »Reichsgericht«. Igen természetes tehát, hogy ebben a fejezetben a legfőbb német bíróság judicaturáját óhajtjuk főbb vonásokban jellemezni.

Az »Entscheidungen des Reichsgerichtes in Strafsachen, herausgegeben von den Mitgliedern der Reichsanwaltschaft« című gyűjtemény, továbbá az »Entscheidungen des Reichsgerichtes in Strafsachen, herausgegeben von den Mitgliedern des Gerichtshofes« című vállalatok a jogesetek egész halmazát közlik, melyek részletes ismertetése e tanulmány keretét nagyon kitágítaná, de az egyes esetekben kifejezett főbb elveket megtalálja az alábbiakban az olvasó.

1. A »Reichsgericht« számtalanszor kimondta, hogy a felbujtó szándékához nem kívántatik meg a tett czélzata, a melyre a fölbujtás történt, hanem csak az ugynevezett »Vor-

¹⁾ Munkám első kiadásában a német birodalmi büntető törvénykönyv előtti időből is számos ítéletet közöltem a particularis joggyakorlatból. Az erre szánt teret a magyar judicatura ismeretének szenteltem.

satz», szándék, mást a tett elkövetésére reábirni: »Die Anstiftung erfordert den Vorsatz, d. h. einen auf die Bestimmung des Anderen zur Strafthat gerichteten Willen. Dagegen ist es unerheblich, ob nach der Absicht, welche durch das Delict erreicht werden sollte, der Anstiftende auf ein oder das andere Thatbestandsmerkmal einen grösseren oder geringeren Werth legte, sofern er nur das Merkmal als einen Bestandtheil der That, sei es auch als einen für den beabsichtigten Zweck gleichgültigen aber, nicht wünschenswerthen gewollt und die anderen zur Verwirklichung desselben bestimmt hat. Insbesondere gehört zum Dolus des Anstifters nicht der Dolus der That, zu welcher angestiftet wird, sondern nur der Vorsatz, den andern zu der demnächst begangenen That zu bestimmen.«

A föntebbi szavakban kifejezett elveket megtaláljuk azokban az esetekben, melyeket az RA.¹⁾ gyűjtemény III. kötetében 183. sz. alatt, továbbá az RG.²⁾ gyűjtemény IV. kötetében 92. sz. alatt és a XX. kötet 12. lapján lehet olvasni. (Ha valamely bűntényálladék a tettes határozott motivumát kívánja meg: a felbujtás szándékának ezt a motivumot át kell fogni. Ellenben teljesen közömbös, hogy a felbujtó személyében ez a motivum fenforog-e vagy nem.)

2. Nagyobb vitára adott okot a német judicaturában az a kérdés, hogy, mivel az »Ueberredung und Ertheilung von Rath« kifejezések a német birodalmi büntetőtörvény 48. §-ában nincsenek megemlítve, az »anderen Mittel« kifejezés alá vonhatók-e?

Az RA. III. kötetében 47. sz. alatt közölt esetben hozott határozat nem hagy fönn kételyt arra nézve, hogy a rábeszélés és tanács szintén alkalmas fölbujtási eszközöket képeznek, mihelyt a tettest a bűntény elkövetésére indították. A »bestimmt hat« kifejezés az irányadó, mondja a »Reichsgericht«. Ez is bizonyítja, mennyivel helyeseb a magyar törvény fogalmi meghatározása, mely a »reábirás« szóval kifejezte a felbujtás lényegét és teljesen hallgat a fölbujtási módokról. Németországban nem bírtak menekülni a francia, belga code befolyása alól. Fölsorolták a fölbujtási módokat, és mit nyertek vele? azt, hogy vitás kérdést képez az is, hogy egyik-másik alkalmas fölbujtási mód a törvénynek megfe-

¹⁾ RA. rövidítéssel jelzem a »Rechtsprechung des deutschen Reichsgerichtes in Strafsachen, herausgegeben von den Mitgliedern der Reichsanwaltschaft« című vállalatot.

²⁾ RG. rövidítéssel jelzem az »Entscheidungen des Reichsgerichtes in Strafsachen, herausgegeben von den Mitgliedern des Gerichtshofes« című vállalatot.

le-e? A »Reichsgericht« helyesen mondja, hogy a »bestimmt hat« kifejezés a lényeges. Csak hogy ezzel élesen el is ítéli a törvényhozásnak megfoghatatlan ragaszkodását a fölbujtási módok indokolatlan felsorolásához.

3. Azt is kimondta a »Reichsgericht« több alkalommal (RG. II. 58. sz. RA. I. 708. RG. III. 61. sz. RA. IV. 715. RG. X. 406. RG. XVI. 374.), hogy az a fölbujtó, a ki az elkövetésnél mint segéd működik közre, nem büntethető fölbujtás és segély anyagi halmazataért. »A büntetőtörvénykönyv 74. §-a szerint — mondja a Reichsgericht — összbüntetést csak az ellen lehet alkalmazni, a ki több önálló cselekménnyel több büntetendő cselekményt követ el. A fölbujtó úgy büntetendő mint a tettes, és a mint a társ-tettes nem büntethető úgy is mint tettes, és mint a másik tettes segédje; épen úgy a felbujtónál nem lehet az elkövetésnél tanúsított segélyt mint külön önálló cselekményt tekintetbe venni, hanem a büntetés kimérésénél mindenestre figyelembe veendő, hogy a felbujtó egyúttal az elkövetésnél is közreműködött.

4. Számos esetben kimondta a »Reichsgericht« azt is, hogy egység forog fenn akkor is, ha több egynemű részes cselekedettel járul valaki valamely büntetendő cselekményhez. Ilyen ítélet többek között az RG. XI. kötetében 524. lapon közlött.¹⁾ Ilyen az RG. V. kötetében 227. lapon közlött.²⁾ V. abban a sokat vitatott kérdésben, hogy kísérletre van-e felbujtás, a »Reichsgericht« alapvető álláspontra helyezkedett, midőn kimondta, hogy pusztán kísérletre való felbujtás nincs. (Entscheidungen XVI. 315. L. Apt Miksának: Die grundlegenden Entscheidungen című munkáját.)

A fentebb hivatkozott határozatok legtöbbszörében a »Reichsgericht« kétségtelenül elismeri a felbujtás (ez természetesen a segély) járulékos természetét.

A részesség — tehát a felbujtás járulékos természetének elismerése egyébiránt — mint ezt Birkmayer többször idézett művében alapos érveléssel kimutatja — számos kérdésben jut a Reichsgericht judicaturájában kifejezésre.

¹⁾ »In dem . . . Falle dass zu einer vollendeten oder versuchten Strafthat durch mehrere Acte Hülfe geleistet wird, führt die bezeichnete, durch die Hauptthat bestimmte Natur der Beihülfe mit Nothwendigkeit dazu, dass zu der einen Hauptthat auch nur eine strafbare Beihülfe möglich ist, mag auch dieselbe durch mehrere nach der äusseren Gestalt und dem Willen des Gehülfen als selbstständig sich darstellende Acte zur Erscheinung kommen.

²⁾ »mehrere Anstiftungen zu derselben Hauptthat nur als ein Reat gelten und deshalb nur mit der einfachen Strafe der begangenen Missthat geahndet werden können.«

Birkmayer egész sorát idézi a Reichsgericht ítéleteinek, a melyekben a német legfőbb bíróság kimondta:

1. hogy a tettes cselekményének bevégezése vagy kísérlete döntő arra nézve, hogy a részes a bevégezés vagy kísérlet büntetésével sujtassék;

2. hogy a tettben tárgyasuló személyes körülmények és viszonyok a részes cselekedet karakterére befolyanak;

3. hogy a részesség (tehát a felbujtás) akkor van elkövetve, mikor a büntényt a tettes követi el;

4. hogy a részesség (tehát a felbujtás) elévülése a főtett elévülési idejével kezdődik;

5. hogy a részesség (tehát a felbujtás) ott is el van követve, a hol a főtett stb.

6. A felbujtó visszalépésére nézve elvi kijelentést tartalmaz a RG. XX. kötetének 259. lapján közölt eset, a melyben kimondatott, hogy elkövetettvén a büntény, a felbujtás visszavonása csak akkor menti a felbujtót, ha az reábiró befolyását eloszlatta. Hogy ez megtörtént-e, mindig ténykérdés. (Rechtsprechung des Reichsgerichtes. Vom 1. April 1889 bis zum 30. Juni 1890. Frank giesseni tanárnak czikke a Z. f. d. G. Heft. 12. kötet, 277. és köv. l.)

6. Igen érdekes annak tanulmányozása is, mikép működik a Reichsgericht elvileg elfogadott oksági tanának következményeivel. Említettem már, hogy a Reichsgericht büntető tanácsai, kitünő tagjának, Burinak, befolyása következtében, elvileg az ő oksági elméletét, melyet bőven tárgyaltam, fogadták el. (A német judicatura egységének őre a Reichsgericht a polgári tanácsokban, a Bar oksági elméletét követi). A büntető tanácsok tehát szétválasztják az okságot, a feltételek egyenlőségét hirdetik. Ennek azután a következménye az, hogy tulajdonképen a fölbujtó = tettes, bűnszerző, értelmi bűnszerző. A felbujtó éppúgy *okoz*, mint a tettes.

Számos ítélete van a Reichsgerichtnek, a mely ítéletben a Buri oksági tana a legridegebb következetességig keresztül van vive. Viszont több ítélet van, a melyekben az elfogadott elvi álláspont le van döntve. Sok ítéletben állítja szembé a Reichsgericht a tettességet a felbujtással. Sőt nem egy helyütt fejtí ki a Reichsgericht azt is, hogy mi különbség van a felbujtó és a közvetett tettesség között.

Legkevésbé képes a »Reichsgericht« a Buri-féle oksági elméletet keresztülvinni a felbujtás és értelmi segély határán. Kifejtettem az elméleti részben bővebben, hogy a bűnszerző és a segéd között a Buri-féle elmélet abban állítja fel a különbséget, hogy a segéd a bűnszerzőnek alá-

rendeli akarátát, a bünszerző (tehát a felbujtó is) ellenben önálló akaratral, önálló érdekekben jár el. Így következetesen azt is fel lehet bujtani, a ki már a felbujtás előtt el volt tökérlve a bűntény elkövetésére.

Nem nehéz kimutatni a Reichsgericht iudicaturájából, hogy a felbujtó és értelmi bűnségéd között a határvonalat legtöbbnyire mégis a tárgyi elmélet alapján kénytelen megvonni. Van néhány ítélet itt is, a hol pusztán az érdekek önállósága és önállótansága alapján érvel a Reichsgericht; de valóban az esetek tulnyomó többségében a tárgyi elmélet szokásos fordulataival találkozunk az ítéletekben... »ist jemand bereit zu einer That entschlossen, sei es auf Grund eigenen Entschlusses oder infolge der Anstiftung eines Anderen; so kann er nicht nochmals zur That bestimmt werden: es fehlt dann an dem bestimmenden Einflusse der späteren Einwirkung, die höchstens eine Bestärkung des bereits gefassten Entschlusses und damit möglicherweise Beihülfe enthalten kann« (R. G. XIII. 121. l.). Ehhez hasonló érvelést a legtöbb ítéletben találunk.

A Reichsgericht iudicaturájának legbehatóbb kritikáját kétségén kívül Birkmeyer írta meg.

Többször idézett nagybecsű munkájának egész harmadik fejezete (Die Judicatur des deutschen Reichsgerichts in der Theilnahmelehre) arról szól, hogy kimutassa a Reichsgericht iudicaturájának hiányait, elfogadott alapelveivel való ellentétét. Zárszavában rámutat arra, hogy a »Reichsgericht« az érvényben levő jog magyarázatánál az alanyi elméletet nem terjeszti ki az egész részességre, hanem csak annak egy darabjára. A társtettest és bűnségédet az alanyi elmélet szerint különbözteti meg. Azokban a kérdésekben azonban, hogy a társtettség és a felbujtás a tettességgel szemben minő bűnösségi alakok, továbbá mily viszonyban áll a felbujtás az értelmi segélylyel szemben, és végre, hogy a részesség önálló vagy járulékos, büntetendő cselekedet-e: a tárgyi elmélet következményeit vonja be. Rendkívül élesen fordul Birkmeyer a Reichsgericht ellen, midőn erre a dualismusra vonatkozólag így szól: ... »sie imputieren unserem Gesetzgeber, dass er entweder die Prämissen, welche für die Konstruktion der Theilnahmelehre bedingend sind, nicht klar erkannt habe, oder nicht imstande gewesen sei die Konsequenzen, die sich aus der einen oder der anderen Prämisse ergeben, zu unterscheiden. *Wir fürchten, dass dieser Vorwurf auf das Reichsgericht selbst zurückfällt.* Das Gesetz ist, wie wir im zweiten Abschnitt dieses Buches

gezeigt haben, vollständig unschuldig an dem, was die Strafsenate des Reichsgerichts aus seinen Bestimmungen gemacht haben.« Buri a Gerichtssaal 45. kötetének 1. fejezetében: »Bemerkungen zu dem Buche von Professor Dr. Birkmeyer in München: Die Lehre von der Theilnahme und die Rechtsprechung des deutschen Reichsgerichtes 1890.«, igen szelelmes iratban felel Birkmeyer rendkívül alapos, de kétségtelenül éles támadására. Épen nem tagadja ebben a cikkben Buri azt, hogy a »Reichsgericht« következetesen nem alkalmazza az egyik (alanyi) vagy a másik (tárgyi) elméletet. (Buri az eddig hirdetett minden elméleti tantételét fentartja, de más érveket, mint a miket eddigi munkáiban felhozott, most sem hoz fel causalitási elmélete és az erre alapított alanyi elmélete mellett.) Négy tanácsba osztott harmincz bíró oly szövevényes területen, minő a részesség, teljes egyetértésben nem lehet. De biztosítja a szerzőt, hogy a megírt 168 ítélet mindegyikének álláspontjára tudna egy büntetőjogi tanárt tekintélyül idézni. Azután kiemeli Buri, hogy az elmélet ma nem képes a szilárd vezető szerepét ezen a területen betölteni. Próbálja csak meg Birkmeyer tanártársaival egy könyvet vagy monografiát írni irányadónak a gyakorlat számára; majd meglátja, hova kallódik el a tettesség és a segéd közötti minőségi ismérv. A tárgyi elmélet nem volt képes kielégítő eredményt felmutatni. Ebből a meggyőződésből keletkezett az alanyi elmélet. *Ez az utolsó kísérlet*, — mondja Buri — *abszolút különbség felállítására a tettesség és a segély között, és ha ez nem sikerül: akkor nem marad más hátra, mint a viszonylagos különbséghez folyamodni.*

A harc — mint látjuk — elég éles. Semmi kétség, hogy mindegyik elméletnek megvan a gyenge oldala. De ahhoz kell csatlakozni, a mely elmélet kevesebb hátránnyal jár. Tételes jog alkalmazásában pedig nem lehet más elméletet követni, mint a melyet a törvény magáévá tesz. El kell ismernünk, hogy a német törvényben (csak úgy, mint a miénkben) homályosan jut kifejezésre a tárgyi okozatosság elmélete, de bizonyára több támpontja van a tárgyi elméletnek a törvény szövegében, mint az alanyinak. A megokolás hirhedtté vált tétele a törvényes magyarázat szabályainak helyes alkalmazásával tekintetbe sem jöhet. Az pedig semmi esetre sem mentheti, hogy a részesség területét a Reichsgericht kettéválaszsa és a tettesség és a segély kérdésében alanyi elméletnek hódoljon, a többi kérdésekben pedig a tárgyi elmélet következményeit vonja le. Erre nem válasz a harmincz bíró egyéni felfogására és tudo-

mányos meggyőződésére való hivatkozás, mert ez már rendszer a rendszertelenségben, és okvetetlen igazságtalanságokra vezet. A Reichsgericht nem is maradhat sokáig eddigi álláspontján.¹⁾

II.

A felbujtó fogalma a hazai gyakorlatban.

1. A felbujtó fogalmának súlypontja a törvény szerint a reábirásban levén, hazai gyakorlatunk lehetőleg gondosan ügyel arra, hogy a pusztá felhívást a felbujtó fogalmi körébe ne vonja.²⁾ Oly felhívást, mely a tettesben a bűntény elkövetésére irányuló akaratelhatározást elő nem idézte, felbujtásnak nem tekinti. »Vádлотtnak Hadnagy Veronához intézett abbeli felhívása, hogy jó volna az 1882. évi karácsonyi ünnepekre valamit szerezni és hogy lopjon csak máskor is . . . nem tekinthető olyannak, melyek . . . a lopásra való elhatározást előidézték volna« — mondja a curia 1884. február 14-én 11,836/1. alatt kelt ítéletének (BJT. VIII. köt. 200. lap) megokolása. Magából a tényállásból kétségtelenül kiderül, hogy a vádlott maga sem állítja, hogy másnak rábírása indította lopásra, de különben is határozott reábirás nélkül nincs felbujtás.«

Ugyancsak 1884. május 28-án 1758/1. alatt (BJT. VIII. köt. 333. lap.) kimondja a curia: »Mojsze Juon nem tekinthető felbujtónak, miután sem cselekedete, sem magatartása nem volt olyan, melynek hatása által társai a tett elkövetésének elhatározására indíttathattak volna A lopási szándéknak pusztá nyilvánítása a felbujtás ismérével nem bír«

Kimondta a curia, hogy a lopás elkövetésére való biztatása annak, a ki különben is el akarja követni a lopást, (egymást kölcsönösen biztatják, egyik lop, a másik ezalatt fát vág, hogy a lopott hus megsütése céljából tüzet rakjanak), felbujtásnak nem tekinthető (BJT. XI. kötet, 39. lap).

¹⁾ Munkám első kiadásában számos ítéletet közlök az *ausztriai* gyakorlatból is. Ezeket mellőzöm, a teret a hazai judicaturának szentelem. Az ausztriai gyakorlatnak hazánkban megszokott befolyása csak akadálya volt a btk. helyes értelmezésének. A szokás bilincseiből nehéz volt felszabadítani judicaturánkat.

²⁾ Markus Dezső: »Felsőbíróságaink elvi határozatai« című művének II. kötete 514. lapon, 5—8. tételek alatt. BJT. XII. 343. Döntvénytár új folyam IX. 93. sz. BJT. VIII. 333., IX. kötet 85. XI. 251.

Ott, a hol a felhívott azonnal enged az egyszerű felhívásnak, ott sem állapítja meg a curia a felbujtást . . . »őket a vádbeli lopás elkövetésére vádlott felszólította ugyan, ők azonban a felszólításnak azonnal engedtek . . . az egyszerű felszólítás nem képez egyszersmind a felbujtáshoz megkívántató reábirást is« (1885. decz. 15. 5345. sz. BJT. XI. köt. 252. lap). A curiának több ítélete van olyan is, hogy a dulakodás közben intézett azt a felhívást »öld meg«, »szurd agyon« felbujtásnak nem minősíti, mert a szenvedély hevében elejtett szavakban a reábirás fogalmát kimerítve nem látja (Például 1884. szept. 24. 4987. sz. alatt kelt ítélet BJT. IX. kötet. 89. lap). Ebben az esetben a két alsó bíróság felbujtást állapított meg, de csak »testi sértésre«.

Hogy a gyakori unszolás is lehet felbujtási eszköz, ennek eclatans példája az az eset, melyet a Döntvénytár új folyamának VIII. kötete közöl 140. sz. A bűntény pusztá indítványozását szintén nem tekinti a curia olyannak, a mely a reábirás fogalmi körébe lenne vonható: »Miután a vizsgálat és végtárgyalás adatai csupán arra nézve nyújtanak bizonyítékot, hogy . . . a vádbeli lopás elkövetését indítványozta, társaival közösen megbeszélte és elhatározta ugyan . . . de ezen ténykedésében a BTK. 69. §-ának 1. pontjában körülírt felbujtás, azaz: a bűntett elkövetésére való reábirás még fel nem ismerhető«. (1889. november 5. 8218. sz. BJT. XIX. kötet. 18. sz.)

Az egyszerű felhívásban reábirást akkor sem látnak felsőbb bíróságaink, ha felhívás nélkül nem is követték volna el a büntetendő cselekményt. »A felbujtás — a reábirás — fogalmilag azt tételezi fel — mondja a bpesti kir. tábla 1891. márcz. 2-án 2326. sz. alatt kelt ítéletének megokolása — hogy a felbujtó tevékenysége a tettesre elhatározólag hatott legyen s bár e kelléknek az egyszerű felhívás bizonyos körülmények között megfelelni alkalmas, pl. s jelesül akkor, ha a felhívó s felhívott közötti viszony a felhívásnak bizonyos súlyt ad s a felhívottra elhatározó befolyást gyakorol, de az ily esetektől eltekintve, az egyszerű felhívás önmagában felbujtásnak nem vétethetik s ez a tételes törvény szempontjából annál kétségtelenebb, minthogy ellenkező esetben a törvényhozó a BTK. 69. §. 1. pontjában nem követelt volna rábirást, hanem az egyszerű felhívással megelégedett volna . . .« A curia (1891. október 14. 4376. sz. a.) a kir. tábla ítéletét helybenhagyta.

A közlött ítéletek bizonyítják, hogy judicaturánk a »reábirás« fogalmát helyesen a maga megfelelő jelentőségé-

ben magyarázza. Kellőképen megvonja a határvonalat az értelmi segély és a felbujtás között. Nem kell mondanunk, hogy az egyes esetekben gyakran igen nehéz a kellő határvonalat eltalálni. Hogy néhány példát idézzek: a Roskovits Radován és Trifun ellen szándékos emberölés kísérletének büntette miatt folyamatban volt ügyben a kir. ítélőtábla értelmi segélyt, a curia ellenben felbujtást állapított meg. Csak azt kívánom megjegyezni, hogy igen kíváncsian volna, ha a curia időt találna arra, hogy ily eltérés esetén necsak ezt mondaná, hogy »felbujtónak kellett kimondani mert utóbb nevezett vádlottat csakugyan reábirta«. Épen az a kérdés, miért tartja a curia reábirásnak a részes tevékenységét és erre nézve nem válaszol. A kir. tábla iparkodott az első bíróságtól eltérő véleményét megokolni, mondván: »A vádlott Roskovics Trifun ellen az első bíróság ítéletében kimondott minősítés tekintetében az első bíróság ítéletét azért változtatta meg a kir. ítélőtábla, mert nevezett vádlott azon ténykedése, hogy testvérével, Roskovics Radovánnal a sértett Rakin Milos után futott fejszével kezében s e közben azt kiáltotta testvérének, hogy »lődd agyon«, a bűnsegédri minőség tényelemeit foglalja magában, mert a bátorító és biztató kiáltások által csak elősegítette a bűncselekmény elkövetését, ellenben arra vádlott-társát, Radovánt reá nem birta.« (BJT. XIV. kötet, 373. lap.) Ezzel szemben ki kellett volna fejteni, hogy miért reábirás ez a ténykedés, és miért nem »előmozdító vagy könnyítő« tevékenység.

Erdekes eset az is, a midőn a részes és a tettes között létező viszony súlya adja meg a döntő okot arra nézve, hogy felbujtás állapíttassék-e meg? A curia egy bukási esetben az üzletvezető férjet, tekintettel arra, hogy cselekményét a házassági kötelék felhasználásával követte el, mint felbujtót mondotta ki bűnösnek (1890. június 13-án, 2322. sz. BJT. XXII. kötet, 186. lap).

Kimondta azt is több ízben a curia, hogy: az nem elegendő a felbujtás fogalmához, hogy felhívás nélkül el nem követték volna a cselekményt, mert a felbujtást, a reábirást még külön kell bizonyítani.

A Mailáth-féle gyilkolási ügyben¹⁾ ellenben egészen másképen érvel a curia: »*ha a közreműködés olyan, hogy a nélkül a büntett elkövetése lehetetlen akkor az ezen*

¹⁾ Döntvénytár új folyam VII. kötet, 110. sz. Magyar Igazságügy kiadta curiai döntvények 36. Felső bíróságaink elvi határozatai II. kötet, 312. lap. 1. sz. alatt (a 69. §. 1. pontjához).

közreműködésnek felajánlása és az illető személynek e körüli tevékenysége nem segítése többé a büntettet különben is elkövetőknek, hanem egyenes reábirása . . . »

Kiemeli továbbá a curia, hogy az *ilyen közreműködés azért reábirás, mert e nélkül a tettes nem is határozhatja el magát . . . »* E büntett véghezvitelének elhatározása Berecz nélkül — mondja a curia szóról-szóra — a fogalmi lehetetlenségek közé tartozik. « Ez az ítélet élénk irodalmi megbeszélést vont maga után. Föltűnt, hogy a felbujtó fogalma denaturalisálást szenved. Fayer László a Jogtudományi Közlönyben (1884. 70. lap), Heil Fausztin az Igazságügyben (XXI. kötet, 336. l.) beható megbeszélés tárgyává teszik a curia álláspontját, és erős érveket hoznak fel a felbujtó fogalmának a curia által kezdeményezett kiterjesztése ellen. A BJT.-nak szerkesztője, közölve az esetet, megjegyzi: »A kir. curia tehát kiindulási pontul vevén azt a tételt, hogy a jelen esetben előforduló közreműködés nélkül a tettes elhatározása fogalmi lehetetlenség, ezzel kimondotta azt is, hogy egyedül a közreműködés felajánlása által is lehet valaki felbujtót. A curiai ítéletből folyik, hogy egyedül a segítség felajánlása is megállapíthatja a felbujtást és hogy akkor is, mikor valaki már határozott bünt. cselekményt tervel, ezen tervelőnek ezen cselekményre való reábirása fogalmilag lehetséges a közreműködés, a segítség felajánlása által. *Nem lehet kétségbevonni, hogy ezen tétel sem kiindulási pontjában, sem folyamányaiban eddig a magyar judicaturában ily éles kifejezést nem nyert.* Szemben állunk tehát egy a magyar judicaturában most öntudatosan kifejezésre jutott ítélettel, melynek hatásait a gyakorlatra figyelemmel fogjuk kísérni. « A kérdéssel még alább is foglalkozom. Elég legyen itt egyszerűen megjegyeznem, hogy a felbujtó fogalmának denaturalisálása az, a mit a curia ítéletének megokolása hirdet. Semmi egyéb, mint a fősegéd fogalma az, mit a curia kifejezésre juttat.

2. Hogy a közvetett (successiv) felbujtás esetében sem habozik a curia a felbujtás fogalmát megállapítani, ennek megállapításául szolgáljon a következő eset:

Lovenyák Mihály a faluban mint félelmes, rettegett, családjá körében pedig, mint kegyetlen ember volt ismeretes. 1879. tavaszán Nemecz János a kukoriczába elrejtőzve, az előtte elhaladó Lovenyák Mihályra, a nélkül, hogy valaki által felszólítva, vagy felhíva lett volna, oly szándékkal lőtt, hogy azt életétől megfoszsza. A lövés azonban eredmény nélkül dördült el, Nemecz pedig szerencsésen elmenekült.

Ezen esemény után Szeckó Lovenyák István biztatása folytán, ifj. Lovenyák István a család többi tagjával együtt azon gondolkoztak, mint tudnának rettegett rokonuktól megszabadulni. Ezen szándékuk végrehajtása végett ifj. Lovenyák István Gindlerrel folytatott alkudozásokat, de ezek sikerre nem vezettek; majd Szeckó Lovenyák István biztatta ifj. Lovenyák Istvánt, hogy ölje meg atyját. Ez azonban a tett végrehajtására nem volt hajlandó. Folytonos utánjárás és gondolkodás után Nemecz Jánosban emberökre akadtak, a ki hajlandó volt vállalkozni Lovenyák Mihály megölésére. Szeckó Lovenyák István 100 frtot, ifj. Lovenyák István pedig 30 frtot ígért Nemecznek, ha tervöket kiviszi. Nemecz János folytonosan küzdött magában, vajjon elvállalja-e a megbízást vagy sem. Kölesvölgyön, majd Fuisz Mátyás, a Lovenyák család egyik tagjának házában tartózkodott, és ez folytonos etetéssel és itatással igyekezett őt a tetterre bátorítani. Itt Fuisz szül. Lovenyák Évával, Lovenyák Magdolnával és ifj. Lovenyák Istvánnal is az elkövetendő merényletről értekezett. Majd Szeckó Lovenyák István hívta a fölbérelt gyilkost magához, s itt különösen Hári Ádám biztatta a gyilkosság végrehajtására. A megállapodás sok vajadás után végre létrejött és 1879. augusztus 26-án, Nemecz János Fuisz Mátyáshoz jött. Itt töltött fegyvert adtak neki, melyet magához vett és Hári Ádám társaságában kiment a kukoricaföldre, a hol kiállt lesbe. Lovenyák Mihály csakugyan elment a kukoricza előtt, azonban harmad magával, úgy hogy Nemecz kénytelen volt a terv végrehajtását abbahagyni. A sok biztatás miatt azonban nyugta nem volt, elment tehát estve Lovenyák Mihály házához, azon szándékkal, hogy tettét végrehajtja. Lovenyák Mihály épp az asztalnál ült, vacsorázott: Nemecz most elérkezettnek hitte a kellő pillanatot, tegyverét az ablakon keresztül Lovenyákra irányozta, lőtt, és úgy találta Lovenyákot, hogy az a kapott sérelmek folytán még azon este meghalt.

A kir. curia a fölbujtásra vonatkozó részt következőleg indokolja:

Szeckó Lovenyák István és Lovenyák István a fenn megjelölt, bevégzett gyilkosságra vonatkozólag, mint felbujtók, bűnösöknek voltak kimondandók:

mert a vizsgálat során kiderült, de maga Szeckó Lovenyák István is, 1880. évi január 18-án a vizsgáló bíró előtt tett vallomásaiban is bevallja, hogy unokaöccsét, Lovenyák Istvánt ő biztatta atyjának, Lovenyák Mihálynak kivégzésére és e kivégzés végett egy ember felfogadására;

mert ezen önbevallás megerősítették még Hári Ádámnak, Szeckó Lovenyák István nejeinek, ugyanazon évi január 11-én

tett azon határozott vallomásával, »hogy ipam (Szecsó Lovenyák István) volt az első, a ki mondta ifj. Lovenyák István-nak, hogy atyját löjje agyon«;

mert egyértelműleg vallanak ezzel, az említett körülményre nézve, ifj. Lovenyák István, Lovenyák Mihály és Lovenyák Mihályné is, és semmi oly körülmény nem merült fel, mely ezen vádlott társak vallomásának maga Szecsó Lovenyák István vallomásával is megegyező valódiságát megingatná vagy kétségessé tenné.

De minthogy ezek szerint, ifj. Lovenyák István nagybátyja Szecsó Lovenyák István fölszólítása, rábeszélése és buzdítása következtében az atyja elleni gyilkosságra Nemez Jánost, Szecsó Lovenyák István tudtával és folytonos értesítése mellett, csakugyan felbérelte és így felbujtotta; és minthogy ennek következtében a büntett a felbujtott Nemez János által végre is hajtott, ez okból Szecsó Lovenyák István már ez által a felbujtást követte el. A felbujtás fogalma szerint ugyanis, és a BTK. 69. §. 1. pontjának értelmében a közvetett »successiv« felbujtás szintén a felbujtás fogalma alá esvén, és e szerint a felbujtónak felbujtója, és a büntett physikai végrehajtójának felbujtója között, büntetőjogi szempontból különbség nem lévén, Szecsó Lovenyák Istvánt, ha ellenében más felbujtási cselekmény nem forogna is fenn, már a most kiemelt tevékenységénél fogva felbujtónak kellene kimondani.

Ehhez járul azonban továbbá még az is, hogy Szecsó Lovenyák István a büntett elkövetése előtt több ízben maga egyenesen is érintkezett Nemez Jánossal, hogy ezt fölváltva Lovenyák Istvánnal ő is felhívta, buzdította és nagy pénzigéretekkel, valamint itatással ösztönözte a gyilkosság véghezvitelére, sőt Nemez János vallomása szerint, ezt a gyilkosságra öreg Lovenyák István még azzal is biztatta, hogy »ő lévén a faluban a legtekintélyesebb ember, majd el fogja csinálni a dolgot, csak ne féljen (Nemez) semmit«.

Ennélfogva Szecsó Lovenyák István ellen a felbujtás, közvetlenül a tettesre gyakorlott elhatározó befolyása által is, meg van állapítva.

Ifj. Lovenyák Istvánt illetőleg szintén kiderül a vádlottak vallomásából, de saját vallomásából is, hogy még mielőtt Nemez Jánost hívta volna fel atyjának megölésére, már az előtt Gindlert iparkodott e büntettre rávenni, és hogy, midőn ez nem vállalkozott, akkor fordult Nemez Jánoshoz és hívta fel ezt, buzdította és pénzigéretekkel ösztönözte a büntett véghezvitelére;

kiderül, hogy ebbeli bűnös vállalkozásában rendkívüli tevékenységet, erélyt és szakadatlan kitartást fejtett ki: hogy

forralatának keresztül vitele, Nemecznek a büntettre bírása végett, többször ment ehhez Tivadarczra; sőt folytonos érintkezésben lévén a terv első tervezőjével, Szecső Lovenyák Istvánnal, a közös feladatra hol ennek segélyét hívta fel, hol ő fejlesztette tovább és erősítette a nagybátyja által Nemeczre gyakorolt hatást; mit különösen Lovenyák Istvánnak a katonasághoz való behivatása után, a büntett elkövetésének hetében, de főleg a büntett elkövetése napján Szecső Lovenyák István közvetlen érintkezése Nemeczczel juttatott befejezésre.

Ezek szerint a bevégzett gyilkosságra való felbujtás mind Szecső Lovenyák István, mind pedig Lovenyák István ellen, mindkettőjüknek a közös hatásra irányzott és tetteleg gyakorolt egymást felváltó és támogató, együttes reábirási tevékenység (simultan felbujtás) által megállapítva, illetőleg bebizonyítva lévén: a felbujtásban mindketten bűnösöknek voltak kimondandók.

Kimondta tehát a kir. curia, hogy a successiv fölbujtás, melyről az elméleti részben kimerítőleg szoltam, büntetendő cselekményt képez. Ezt különösen ajánljuk a judicatura figyelmébe, mert többször tapasztaltuk, hogy a bíróságok a fölbujtó fogalmát csak akkor vélik megállapíthatónak, ha a felbujtói tevékenység közvetlenül a tettessel szemben érvényesül. Pedig a felbujtó fogalmán nem változtat, ha ez mást bujt fel arra, hogy ez ismét egy harmadikat bujtson fel a büntetendő cselekmény elkövetésére.

3. A felbujtás járulékos természetének következményeit helyesen vonja le a judicatura. Hogy a nem sikerült felbujtás nem büntetendő,¹⁾ hogy a jogászi értelemben vett *büntetendő cselekmény* nélkül nincsen felbujtás, hogy a tettes által elkövetett cselekmény kísérleti vagy bevégzett minősége²⁾ az irányadó, ezek nem vitás kérdései a judicaturának, arra nézve azonban, hogy ugyanarra a bűntényre nézve a tettesség és a részesség vagy a részesnek főbb alakja megállapítandó-e vagy nem: eltérő ítélezést találunk. Hogy csak néhányat említsek fel, utalok a kir. curiának 1884. febr. 14-én 10121/883. sz. alatt, 1883. február 28-án 9521. sz. alatt kelt ítéletére, a melyekben kimondta legfőbb bíróságunk, hogy ha a vádlott mint társtettes bűnös, akkor külön nem állapítható meg terhére a *felbujtás*, hanem a vádlott mint tettes ítéltetik el (tekintve, hogy Jekli István cselek-

¹⁾ L. BJT. XII. kötetének 343. lapját. Felbujtás csak akkor állapítható meg, ha a büntett elkövetettet vagy megkíséreltetett.

²⁾ Kísérlet esetén a felbujtó is csak kísérlet miatt büntetendő, BJT. XII. kötet, 185. lap.

ménye a másodfoku bíróság által helyesen minősítettven társ-tetteségnek, ez nem csak a BTK. 69. §. 2. pontja alá eső bűnsegélyt, hanem azon szakasz 1. pontja alá eső, a kir. ítélőtábla ítéletében érintetlenül hagyott, tehát az elsőfoku törvényszék ebbeli megállapításából érvényben maradt felbujtást is felszívja.» (BJT. VIII. kötet 25. lap.)

A másik ítélet megokolásában (VIII. kötet 256. lap) a curia így szól: »Azon megjegyzéssel, hogy a tettestársi minőségben elítélt elsőrendű vádlott, Paszku Péternek a BTK. 69. §. 1. pontja értelmében felbujtói minősége a tetteség mellett nem minősítő, hanem csak súlyosító körülményt képez . . . az ítélet helybenhagyatik.«

Curianknak ily kérdésben *meg kellene magyarázni az okot is*, nem pedig *egyszerűen a kijelentést* megtenni. Az ily kijelentés minden megokolás nélkül *nem győzheti meg* az alsó bíróságot.

Különösen fontossá válik ez akkor, ha a kir. *curiának egy másik tanácsa* ismét kimondja, hogy ha a felbujtás és tettes-társaság egy személyben találkozok: akkor mindkét minőségben bűnösnek kell kimondani a vádlottat. A kir. curia 1885. évi február 6-án 6603/84. sz. alatt kimondta: »Truja Juont illetőleg mindkét alsóbb foku bírói ítélet felebezett részében megváltoztatik; ezen most nevezett vádlott a hatóság elleni erőszak büntetében mint felbujtó s ugyan-ezen büntetben mint tettes is mondatik ki bűnösnek BJT. 10. kötet, 178 lap.) A megokolás itt sem mond semmit, hanem csak egyszerűen hivatkozás történik a 70. §-ra és a 69. §. 1. pontjára.

Az is előfordult judicaturánkban, hogy a részesség főbb alakjában, p. felbujtásban és segélyben mondták ki vádlottat bűnösnek. A budapesti kir. ítélőtábla (1888. évi október 24-kén 38910. sz. alatt) megváltoztatta a törvényszék ítéletét: »Stupacher Pál első-rendű vádlottat a Kohn Armin és Sámuel kárára elkövetett lopásra nézve nem tettesnek, hanem a BTK. 69. §-ának 1. és 2. pontja alapján mint felbujtót, és mint segédet nyilvánítja bűnrészesnek.« Nem találunk egyetlen jogi érvet sem, melylyel a kir. tábla ítéletének ezt a részét támogatná. Úgy látszik, egészen természetesnek tartotta.

Ezzel az ítélettel szemben a kir. curia a következőket mondja:

»Tekintve, hogy a BTK. 69. §-ának 1. pontjában meghatározott felbujtás az egész büntetendő cselekmény okozását, vagyis a büntető szempont alá eső egész eredményt átfoglalván: a felbujtónak az ő felbujtása következtében létre-

jött büntettre vonatkozó mindenennmű közreműködésére és így az esetleges physikai, valamint psychikai bűnsegélyére is kiterjed: a kir. ítélőtábla ítéletének Stupacher Pál vádlottra vonatkozó, a bűnsegélyt különben megállapító rendelkezése mellőztetik.» (1889. márcz. 22-én 519. sz. BJT. XVIII. kötet, 131., 132. lapok.)

Most már állandó gyakorlatul lehet venni, hogy a subsidiaritas elvénél fogva (melynek gyökere itt a részesség járulékos, (másodlagos természetében van), nem állapítják meg a részesség több alakját ugyanarra a személyre nézve és ugyanabban a büntetendő cselekményben.¹⁾

A tárgyi okság elméletének következetes keresztülvitele megóvhat bennünket attól, hogy a felbujtást vagy segélyt járulékos természetéből kivetköztessük. Szórszállhasogatásokba nem kívánok bocsátkozni, de annyi bizonyos, hogy a curia oksági tanáról a részesség területén, legalább véleményem szerint, jól beszámolni nehéz feladat. Legtöbbször következetes a tárgyi okság elméleteihez. — de bizony nem ritkán a Buri-féle oksági tannal találkozunk a curia ítéleteiben; de úgy, hogy ez nem feszélyezi a curiát abban, hogy különben a részesség területén a tárgyi elméletnek hódoljon. Csak a Buri-féle oksági tan következménye lehet az, hogy a curia néha úgy fejezi ki magát, mintha a *felbujtásnak az egész büntetendő cselekmény okozását* tulajdonítaná. A felbujtás pedig az *egész büntetendő cselekményt* sohasem okozhatja. A felbujtás egy *föltétele* a büntetendő cselekménynek, de *sohasem lenne képes a tiltott eredményt okozni*. A tárgyi okozatosság elméletével homlokegyenest ellenkezik az oly felfogás, mely a felbujtást az *egész cselekményt okozó* tevékenységnek tartja. Szoros értelemben csak a tettesség *okoz* és a társ-tettesség *együtt okoz*: a felbujtó sohasem. A ki a felbujtásban az egész büntény *okát* látja: annak, ha következetes akar lenni: akkor a részesség területén a *bűnszerzői* elméletet kell követnie. Nem a *külső tevékenység* minőségében, hanem az *érdek önállósága*-vagy *önállótlanságában* kell keresnie a részességi fajok között a határvonalat. Ezután a ki ezen az állásponton áll, egy kissé ellentétbe is jön az akarat szabadságával (a mely pedig a mi tételes törvényünkben, legalább nézetem szerint, kifejezésre jut), mert ha a felbujtás volna az *ok*: akkor ez kérelhetlenül megsemmisíti az akarat-szabadságot, mert az *okra szükségképen következik az eredmény*. Habár kétségtelenül hervadhatatlan érdemei vannak is a curiának az okság tanának tisztázása

¹⁾ L. Magyar Igazságügy kiadta Döntvénytárt, 214.

körül: azt abban az irányban kellene fejleszteni, hogy szabatosabb és következetesebb legyen a *a tárgyi okság elméletének követésében*. Nézetem szerint a *tárgyi elméletet nem lehet erősebben gyöngíteni, mint azzal, hogyha a tárgyi elmélet minden következményeit a magunkénak valljuk* — de az alapot, a melyen a *tárgyi elmélet tudományosan felépíthető* — elejtjük és a *feltételek egyenlőségét* hirdetve, a felbujtást, segílyt, tettességet, társ-tettességet egyenrangú okoknak tartjuk.

5. Az »excessus mandati« eseteiben elég óvatos judicaturánk. A mit nem lehet a felbujtó szándékára visszavezetni, azt nem rója a felbujtó felelősségére. A szándékot meghaladó cselekménynek tekintetében kifejtettem fentebb a részesség fogalmi köréről szóló fejezetben azt, hogy a felbujtás a praeterintentionalis cselekményekben is lehetséges. Ennélfogva elhibázottnak kell tekintenem azt a felfogást, mely számos curiai ítéletben nyilvánulva, a felbujtást lehetetlennek tartotta a szándékot meghaladó cselekményekben. Az »excessus mandati«-nak helyes megítélése szoros összefüggésben van azzal az állásponttal, melyet valamely bíróság a szándék tartalma tekintetében elfoglal. Mihelyt a felbujtó az eredményt előrelátta, habár azt határozottan nem is akarta: úgy a felbujtásnak ezért az eredményeért felelős a felbujtó. Ha tehát az eredményre nézve úgynevezett eshetőleges szándék terheli a felbujtót: úgy »excessus mandati«-ról nincs szó, hanem felelősségre vonandó az eredményért. A mit a tettes a felbujtó tudomásával, beleegyezésével követ el: annak minden eredményéért felelős (Dt. u. f. 114.). Továbbá a Dt. u. f. X. kötetében 1. alatt közölt esetben a következő elv jut kifejezésre:

»A bűnrészességre vonatkozólag általános büntetőjogi szabály az, hogy a bűnrészt azon cselekményért való felelősség terheli, melyet a tettes az illető bűnrészes részességének tartama alatt, tehát ennek tudtával, beleegyezésével elkövet. Az említett szabály a szándék általános szempontja alá esvén, a tettes által eshetőleg elkövetendő cselekményre (dolus eventualis) is kiterjed.« (L. Döntvénytári útmutató.)

A »rablásnak tekintett lopás« esetére nézve két analog esetet ismerek, a melyekben az egyik közreműködő által alkalmazott erőszakot az egyik esetben nem tekintették excessus mandatinak, a másik esetben pedig ilyennek tekintették.

Az egyik eset a következő:

Posvány Szalay István, Kasza István, Varga József és Posvány Szalay János vádlottak 1880. október 3-án éjjel

előleges összebeszélés után szövetkezve és Posvány Szalay István egy pisztolyal ellátva, a többiek pedig vasvillával, létrával és tizenhat zsákkal felszerelve, kocsin Vizsolyi Gusztáv szabatonai magtárához mentek, ott a cserépszindely tetőt felszakították, a támadt nyíláson a magtárba hatoltak és a tizenhat zsákot tiszta búzával töltötték meg. A megtöltött zsákokat a két kocsira felrakták és a tetőről a létrán Posvány Szalay István utoljára ereszkedett le. Ekkor Borbás Ferencz pusztai cseléd vádlottakat észrevette, Posvány Szalay István felé ment, reá kiáltott, mire ez fenyegetések között zsebéből a pisztolyt előrántva, azt Borbás felé irányozta és lőtt. A lövés azonban Borbásnak csupán sipkáját horzsolta. A következő pillanatban vádlottak kocsira kaptak és elhajtattak.

Ebben az esetben nem alkalmazták a 345. §-t a részesekre, mert az »erőszak nem volt közös előzetes megállapodás eredménye«.

Ezzel a curia azt mondja ki, hogy mindig excessust képez az az eredmény, a mely nem közös előzetes megállapodásnak, tehát szövetségnek az eredménye. Így valóban igen szűk körre szabja harmadik személynek az úgynevezett túllépésre vonatkozó felelősségét. Azt kell nézni, hogy kiterjed-e a szándék az eredményre (itt elkövetési módra) vagy hogy oly terjedelmű szándékosság, a mennyi a tettség kellékét képezi, megvan-e a felbujtónál is: és ekkor nincs excessus mandati: azaz: az eredményért (itt elkövetési módért) felelősségre vonandó a felbujtó.

A másik eset a következő:

Koszilkov János, Ruszinov Borza és az időközben elhalt Csokán Demeter 1881. július 21-én éjjel, megelőző egyetértés alapján, elmentek Grosz Anna szántóföldjére, hogy onnan buzakévéket lopjanak. Midőn a kévéket javában rakták a szekérre, hirtelen megjelent két csősz, Diszter János és Gantner Mátyás, kik a lopást ellenezték. Koszilkov János erre revolvert rántott elő, melyet társainak tudta nélkül hozott magával és többször lőtt, de nem sértett meg senkit; miután kisütögette töltényeit, vasvillával fordult Diszter János csősz ellen, ki azonban Gantner Mátyás segélyével mind a pisztolyt, mind a vasvillát kicsavarván kezéből, elfogta őt. Ruszinov Borza és Csokán Demeter felhasználva a dulakodást, elhajtottak a kévékkal megrakott szekéren.

Ez a tényállás.

A curia ítéletének megokolásában így nyilatkozik:
 minthogy Koszilkov János azt állítja, hogy ő nem szólt társának arról, hogy nála pisztoly van, s ezen körülmény

Ruszinovra nézve bebizonyítva nem lévén, ez, tekintettel a BTK. 337. §-ának 2. bekezdésére, ez utóbbi vádlott ellen nem számítható be. A második körülményt illetőleg szintén nincs bebizonyítva, hogy Ruszinov a csőszöknek tettelesen ellenszegült volna, hogy tehát azon physikai cselekedetet, mely a felforgó büntetendő vétség helyett a 345. §. szerint rablásnak tekintetett és a 348. §. alapján 5—10 évig terjedő fegyházbüntetéssel büntetendő büntett minősítését vonja maga után, közvetlenül hajtotta volna végre. Mindazonáltal tekintve, hogy nevezett vádlott Koszilkov-val együtt követte el a lopást és a csőszök által tolvajtársaival együtt lepetett meg; tekintve, hogy a tettenkapás után Ruszinov Borza nem futamodott meg, sem jelét nem adta annak, hogy az ellenszegülést és az erőszakot megakadályozni akarná, avagy hogy annak részese lenni nem akar: hanem ellenkezőleg látva, hogy Koszilkov forgópisztolyát elővette, és azzal a lopott tárgy visszafoglalására megjelent csőszök ellen lőtt, ennek daczára is tovább a helyszínén maradt, a Koszilkov által a csőszökre intézett többszöri lövések alatt jelenlétével büntetésében a bátorságot, a jogos téren levő csőszök ellen kifejtett erőszak nagyságát, a csőszökben pedig az őket fenyegető veszély félelmét fokozta; tekintve, hogy a Koszilkov cselekedetében nyilvánuló erőszaknak az imént kiemelt módon való támogatásától még az után sem állt el, miután társának tettei elfogytak és az az ellenszegülést és erőszakot a vasvillának az egyik csősz elleni irányzásával folytatta; tekintve, hogy Ruszinov Borza csak is akkor futamodott meg, illetőleg hajtott el kocsijával, elvivén egyszersmind a fentebb körülírt módon erőszakkal a tolvajok hatalmában tartott gabonát, a midőn a csőszök egyike viaskodás közben megfogván a Koszilkov által a csősz ellen irányzott vasvillát, Ruszinov Borza belátta társának legközelebbi legyőzetését és ez esetre a lopott gabonának hatalmukban maradása lehetetlenségét; tekintve, hogy a részesség elvei szerint az esetben, ha a több tettes által elhatározott büntetendő cselekmény véghezvitele alatt a tettesek közül egy vagy több súlyosabb büntetendő cselekményt követ el, mint a melynek elkövetésébe mindnyájan beegyeztek, azon tettetársak, a kik a súlyosabb büntetendő cselekmény elkövetésébe nem egyeztek, csak az esetben mentvők fel az ezután járó súlyosabb büntetés alól, ha arról egyáltalán tudomással nem bírtak, vagy ha arról tudomással bírtak, azt azonnal, mielőtt megtudták, minden lehető módon megakadályozni komolyan törekedtek, vagy a mennyiben ennek lehetősége kizárva volt, a súlyosabb cselekmény bevégezése előtt közreműködésük és támogatásuk megszünésének, köztük és a túlmenő közti kapcsolat megszakitá-

sának határozott tettben nyilvánuló jelét adták; tekintve, hogy a fentebbiek szerint Ruszinov Borzára vonatkozólag a súlyosabb felelősséget megszüntető körülmények egyike sem forog fenn; sőt a kiemelt ténykörülmények szerint ő az egész büntett lefolyása alatt büntársa mellett, mint ennek támogatója és így mint tettestársa megmaradott: ezen oknál fogva a csőszök elleni lövésekben és azoknak vasvillával való megtámadtatásában nyilvánuló cselekmény az ő, Ruszinov Borza felelősségére esik; és minthogy ezen ténykörülmények által az elkövetett büntetendő cselekmény a BTK. rendelkezéseihez képest más szempont alá foglalandó, mint a melynek véghezvitelére a tettesek a büntett véghezvitelének színhelyére érkeztiük előtt vállalkoztak: következőleg Ruszinov Borza is ugyanazon cselekményben mondandó ki bűnösnek, mely a fentebb kiemelt ténykörülményekben találja a BTK.-nek megfelelő megállapítását.

Ugyanennek az esetnek az alkalmából, a melyet a Dt. u. f. IV. kötetében 50. sz. alatt is olvashatni, az elvi tételeket a döntvénytári útmutató következőkben igen helyesen csoportosítja.

»A részesség elvei szerint az esetben, ha több tettes által elhatározott büntetendő cselekmény véghezvitele alatt a tettesek közül egy vagy több súlyosabb büntetendő cselekményt követ el, mint a melynek elkövetésébe mindnyájan beleegyeztek, azon tettestársak, a kik a súlyosabb büntetendő cselekmény elkövetésébe nem egyeztek, csak az esetben mentvék fel az ez után járó súlyosabb büntetés alól, ha arról tudomással nem bírtak, vagy ha arról tudomással bírtak, azt azonnal, mihelyt megtudták, minden lehető módon megakadályozni komolyan törekedtek, vagy a mennyiben ennek lehetősége kizárva volt, a súlyosabb cselekmény bevégzése előtt közreműködésük és támogatásuk megszűnésének köztük és a túlmenő közti kapcsolat megszakításának határozott tettben nyilvánuló jelét adták.«

Judicaturánk nemcsak a *másnemű* büntény végrehajtását nem rója a felbujtó terhére, hanem a büntény *súlyosabb faját* sem, ha a felbujtó szándéka nem fogta át a súlyosabb fajú büntetendő cselekménynek szándékos elemét. (Azért emelem ki, hogy szándékos elemét, mert azokban az esetekben, a melyekben pusztán az okozatosság képezi a súlyosbítást és a hol a tettes maga sem szándékolta az eredményt: ott a felbujtó a bekövetkezett eredményért felelős és a súlyosabb eredményt éppen nem szabad — mint ezt judicaturánk annyiszor tette — az »excessus mandati«-val azonosítani.) Ha a felbujtó egyszerű lopásra bujt fel: és

betöréses, feltöréses, stb. lopást követ el a tettes: akkor a felbújtó nem felelős a minősített lopásért, ha ez tudomásán, akaratan kívül történt. Az úgynevezett osztható személyes körülményekre vonatkozó gyakorlatunkat már fentebb jellemeztem. Ezekről tehát e helyütt bővebben nem kell szólnom.

Arra a kérdésre nézve azonban ki kell terjeszkednem, hogy a bűntény célzatán, a bűntény indító okain (motivumok) nyugvó súlyosbítás kiterjed-e arra a felbújtóra, a kinél ez az indító ok nem létezik. Erre nézve érdekes esetünk van, a melyről meg kell emlékezniem.

A kérdés ugyanis az, hogy magzat-elhajtás esetében az a felbújtó, a ki mást nyereményvágyból elkövetett magzat-elhajtásra bir reá — a minősített magzat-elhajtás czímén (BTK. 285. §. 2. pont, *második* büntetési tétel) vonassék-e felelősségre, vagy az egyszerű magzat-elhajtásért.

Az eset ez: R. hajadon leány teherbe esik. Anyja erről értesülvén, elmennek egy ismert kuruzslónőhöz és ezt az anya 40 forintért a méhmagzat elhajtására reá bírja. Az esetet Balog Jenő kiváló büntetőjogászunk BJT. XIII. kötetében (20. l.) megbeszélés tárgyává teszi. Több jogi kérdést fejteget ennek az esetnek az alkalmából. Hogy az indító okok közössége a felbújtó és a tettes között nem kívántatik meg: ezt az elméleti részben kifejtettük. Balog Jenő hosszabb érvelés után arra az eredményre jut, hogy habár a leány anyjánál nem is forog fenn a nyereményvágy: az »bizonyos, hogy ő akarta, miszerint a magzat-elhajtás nyereményvágyból követtessék el, dolusa ezen súlyosabb minősítés alá eső bűncselekmény létre jövetelére volt irányozva s így az neki, mint felbújtónak, jogosan beszámítható«. A főförgő esetben mindhárom bíróság a 285. §. 2. pontját alkalmazta, és nézetem szerint is helyesen. Felveti a cikkiró azt a kérdést is, hogy helyes volt-e bűnszegédnek minősíteni az anyát vagy e helyett mint felbújtót kellett volna-e felelősségre vonni. »Az anya ígérte a 40 frtot a kuruzslónőnek s ez által birta azt reá a bűncselekmény elkövetésére« — jegyzi meg Balog Jenő; és felfogásához teljesen hozzájárulunk, mert semmi kétség, hogy a jutalom volt egyedül az a föltétel, mely reá birta a kuruzslónőt a bűntény elkövetésére. Jutalom nélkül egy lépést sem tett volna a kuruzslónő.

Judicaturánk éppen a magzat-elhajtási bűntényre nézve többször esik abba a hibába, hogy a legeclatásabb felbújtási esetet segélynek minősíti. A jutalomigérés és adás egyik leghatályosabb felbújtási mód. Az ne téveszsze meg a judicaturát, hogy a bűntény elkövetésére könnyen vállalko-

zik (egyszerűen a jutalom ígéretere) az illető. A reá bírásnak nem az a kriterionja, hogy minél több akadályt küzdjön le. A banditák készen állanak a bérgyilkosságra, a javas-asszonyok a magzat-elhajtásra. Hibásnak tartom a BJT. XV. kötetében (312. lapon) közölt esetben is a judicaturát, mely segélyt állapított meg akkor, a midőn Schnell János és neje pénzt ígértek és adtak az öreg cigány-asszonynak a magzat-elhajtás elvállalásáért, tehát a tettest felbérelték. Heil Fausztin, a ki az esethez bevezetésül néhány sort irt, megjegyzi: »Ez nem segély, ez valóságos felbujtás és pedig a felbujtásnak éppen a legkétségtelenebb esete.«

6. Az elméleti részben kiemeltém, hogy a törvényes tényálladék-cselekményben gyakran a természeténél fogva felbujtói cselekmény tettescselekedetet képez. »Elfogat«, »eszközöltet«, »készített« stb. Éppen a magzat-elhajtásról szóló 285. §-ban is találkozunk ezzel a kitéttel »vagy ezt más által eszközölteti«. Ha tehát valaki mást reá bir arra, hogy az ő méhmagzatát elhajtsa és aláveti magát a más által teljesített műveleteknek: nem mint felbujtó, hanem mint tettes vonandó felelősségre. Ezt legalább tudtommal a judicatura következetesen alkalmazza is.

Hogy még csak egy példát említsek, a BTK. 401. §-a a hamis magánokiratról rendelkezve, a »készítés« mellett kiemeli a »készíttetés«-t is. Már most, ha valaki mást arra reá bir, hogy idegen nevet jogosulatlanul írjon egy váltóra és ennek folytán a váltót meghamisítja, az nem mint felbujtó, hanem a BTK. 401. §-ának különös rendelkezéséhez képest mint tettes vonandó felelősségre.

Előfordult a következő eset:

Blazsity Aczkó, atyjának Blazsity Jeftának felhívására egy váltóra reá irta Blazsity Száva nevét, mint kibocsátóét. A váltót Blazsity Jefta, mint elfogadó értékesítette, de beváltani nem tudván, Blazsity Száva is perbevonatott, a mikor a hamisítás kiderült.«

A kir. törvényszék Blazsity Jeftát a BTK. 69. §-a alapján mint felbujtót mondotta ki bűnösnek. A kir. tábla megváltoztatta, kimondván a megokolásban:

»Blazsity Jefta terhére a felbujtás nem volt megállapítható, mert a BTK. 401. §-a értelmében az is csak mint tettes büntethető, a ki az általa használt hamis okiratot más által készítteti, vagy meghamisíttatja.«

A kir. curia természetesen ezt a helyes ítéletet helybenhagyta (BJT. IX. kötet 216. lap).

7. Az elméleti részben kifejtettem álláspontomat arra nézve, hogy a tettes önkéntes elállásának minő hatása van a részesekre, tehát a felbujtóra. Kifejtettem, hogy a büntetést kizáró alanyi oknak tekintem az önkéntes elállást, mely csak annak használ, a ki eláll és nem használhat azoknak a részeseknek, a kik nem is bírnak tudomással arról, hogy a tettes a kísérleti cselekvénytől eláll. De kimondtam abbéli nézetemet is, hogy a magyar törvény szövege szerint »nem büntetetik a kísérlet«, teljes alapja van annak a törvény-magyarázatnak, mely a tettes elállásában a kísérlet általános büntetlenségét látva, a részt nem büntethetőnek mondja ki. A judicatura az utóbbi időkben — habár teljesen egyértelmű megállapodásra még nem jutott is — mégis határozottan az utóbbi értelemben magyarázza a törvényt. Semmi sem természetesebb, mint hogy kezdetben a judicatura ingadozott. Az elmélet férfiai is ellentétes nézetben vannak. Geib, Geyer, Hälschner, Oppenhof, Schwarze, a hazai jogászok közül Baumgarten, Kautz, Kőrösy azon az elméleti állásponton állanak, melyet mi is elfoglaltunk. De viszont — hogy csak néhányat említsek — Berner, Schütze, Bar, Langenbeck, Hepp, Rubo, Schnierer stb. ellenkező nézetben vannak.

Nem lehet tehát csodálkozni, ha, az elmélet férfiainak ily különböző felfogása mellett, a judicatura is különböző felfogást tanúsít. Ezért a Dt. u. f. VIII. kötetében 66. sz. alatt olvashatjuk a curiának 1884. 11602. sz. ítéletét, melyben kimondja, hogy a *tettes elállása a segédre* befolyással nem bír — míg ugyancsak 1884-ben hozott a curia egy másik ítéletet (Dt. u. f. IX. kötet 121. sz.), melyben elvileg határozott kifejezésre jut, hogy a *tettes elállása a részes büntetlenségét is eredményezi*. . . . (>mert . . . a tettes elállása rendszerint magát az egész kísérlet büntetlenségét és így valamely részes büntetlenségét is eredményezi . . .) ¹⁾

¹⁾ A felbujtásra vonatkozó judicaturát föltüntető esetek találhatók Dt. u. f. I. 74., II. 149., IV. 145., VII. 110., IX. 53., XIII. 140., XVIII. 110.

Márkus Dezső, Felsőbiróságaink elvi határozatai című becses munkája 10 pontban állítja össze az elvi jelentőségű határozatoknak rövid kivonatát. A pótkötetben 998—1000. számok alatt van kiegészítve.

A bűnsegéd.

1. §. A bűnsegéd fogalma, különös tekintettel a társtettes fogalmára.¹⁾

A részesség területén a szerepek nem egyenlők. A modern büntető jogtudomány egyik legszebb vívmánya az, mely elvi határvonalakat képes felállítani a részesség fajai között, és ezekből az elvi határvonalakból levonja a fontos gyakorlati következményeket. Az egyenlősítés (parificatio) egyszerű, de igazságtalan, kényelmes, de kiméltlen rendszerét ma már nincs büntetőjogász, ki magáénak vallaná. A részesség ama fajainál is, a melyeket egyenlő büntetési tétel alá helyez a tudomány és modern törvényhozás, különös gondal igyekszik a faji fogalmat, annak elhatározó tényezőit, megállapítani. Ha helyesen akarja megoldani feladatát: akkor nem burkolózik az elsőrendű részesség fajainál sem a bűnszerző-fogalom tág köpenyébe, hanem ezt a connex fogalmat is szétbontja, és kiemeli a fogalmak zürzavarából a »felbujtó«, »tettes« és »társtettes« fogalmát. Mi természetesebb, mint hogy a másodrendű részességnél sem elégszik meg a tudomány azzal, hogy kényelmesen az elsőrendű részesség fajait a bűnszerzőség fogalmába foglalja össze és ezzel szembeállítsa a másodrendű részességet? Ily tárgyalási mód tán könnyebb, de nem áll elvi magaslaton. Tán egyszerűbb a papíron, de annál szövevényesebb a gyakorlati élet mezején. A másodrendű részességet csak akkor értjük meg igazán, ha abban a viszonyában tárgyaljuk, melybe egyrészt a felbujtó és más részről a tetteshez áll. Ezekben a viszonyokban tűnik ki a másodrendű részesség fogalmi jelentősége. Ezekben a viszonyokban látjuk, hogy egyfelől mennyire közel juthat a másodrendű részesség a felbujtó fogalmához, és másfelől mennyire megközelítheti a társtettes fogalmát, és annak daczára méltán tarthat igényt önálló fogalmi jelentőségre. A másodrendű részes értelmi

¹⁾ Az értelmi bűnsegéd jellegére különös súlyt helyeztem már a felbujtó fogalmának kifejtésénél; ezen a helyen a súlypontot a physikai segéd és társ-tettes között létező határvonal kidomborítására fektetem.

tevékenységének tág köre van, de mégis nem azt a föltételt teljesíti az eredménynek, a mely föltétel a tetttest a büntény elkövetésére indította, csak megerősíti, előmozdítja, könnyíti a tettes cselekedetét és íme itt az elválasztó vonal a felbujtói és az értelmi segédi tevékenység között. Oly különbség, mely méltán birhat azzal az igénynyel, hogy fogalmi különbség jelentőségére emelkedjék.

Hasonlóan a physikai közreműködésnek is tág szerep-kör jut. Lényeges szolgáltatokat teljesíthet a tett érdekében valaki a nélkül, hogy az eredményt maga okozza, hogy a tett elkövetését megoszszja, és íme itt emelkedik ki az elválasztó vonal a tettes és a physikai másodrendű részes között. A másodrendű részesesség tehát két főirányban tér el a részesesség drámájában résztvevő többi fő szereplőktől. Fölülről és alulról egyaránt válaszfalat épít. Fönt áll a büntény teremtő gondolata, lent a tett anyagi elkövetése. E között a két pont között van a másodrendű részesesség területe. Itt él, itt mozog s bármily közel jusson is az egyik vagy a másik határhoz, mindaddig, míg a határon innen van, önálló létezéssel bir. De akár az egyik, akár a másik határ felé közeledik, akár a felbujtó, akár a tettes felé tart: jellege ugyanaz, különböző alak alatt ugyanazzal a tartalommal bir; segíti a felbujtót, segíti a tetttest, társ-tetttest, előmozdítja, könnyíti a büntényt. Ugyanezen jelleg mellett, habár egyszer az értelmi, másszor külső physikai cselekvés alakjában tűnik elő: méltán foglalható ez a tevékenység egy csoportba, melyet a bűnsegéd nevével jelölünk. Az, hogy egyszer csak értelmi és másszor értelmi és physikai cselekvéssel mozdítja elő a büntényt: nem lehet ok két külön természetű fogalom alkotására. A segítés képezi a cselekvés lényegét. És csak a lényeges birhat azzal a joggal, hogy fogalmakat egymástól elválaszszon. Itt pedig oly lényeges tulajdonság, mely ezt a két fogalmat büntetőjogi jelentőségében elkülönítené, nincs. De igenis van lényeges elem, mely ezeket összetartja. Jelzőkkel megkülönböztethetjük a két irányú tevékenységet, mondhatjuk, hogy az első esetben értelmi, a másik esetben anyagi bűnsegély forog fönn * (és itt ismét figyelmeztetünk, hogy tiszta anyagi és tiszta értelmi segély a szó elvont értelmében nincs), de tulajdonképen mindegyik bűnsegély. A fogalmat tehát együttesen jellegezhethetjük. Együttesen határozhatjuk meg annak büntetőjogi jelentőségét, még pedig úgy, hogy a fogalom-meghatározás felöleli mind az értelmi, mind a physikai segélyt. Ha azt mondjuk egész röviden, hogy bűnsegéd az, a ki másnak szándékos büntényét szándékosan előmozdítja: úgy

kifejeztük a bűnsegéd fogalmát, rámutattunk lényegére, annak másodrendű természetére. A ki előmozdít valamit, az nem azt a föltételt teljesítette, mely a reábirói tevékenységet fejtette ki, de nem fejtette ki a leghatályosabb föltételt sem, mely a büntény oka, azaz: nem követte el a tényálladék-cselekvényt. Az gyámolít, segít, könnyít, leküzdí az akadályokat, megszerzi az eszközöket, de mindig már egy ügy szolgálatában áll. Vagy annál mozdítja elő az ügyet, a kinél az ügy értelmi vezetése pontosul össze, vagy annak tesz szolgálatot, ki a tett elkövetésében munkál. A szereplés mindig másodrendű. Soha segély tettesség nélkül nem képzelhető. Ha nincs a cselekmény elkövetve, illetve az elkövetés megkísérelve: úgy nincs segéd. Mit mozdítana elő a segéd, ha nincs tett? Csak elkövetett cselekménynek van segédje. Azután a tett sem lehet más, mint szándékos. Valamint a segéd csak szándékosan vehet részt a büntény előmozdításában, épp úgy a tettesnek is szándékosan kell a tettet végrehajtani. Gondatlanságból elkövetett cselekménynek büntetőjogi értelemben nincs segédje. Felelősségre lehet vonni a segédet gondatlanságért, de gondatlan bűnsegélyért nem. Ugyanazok az érvek, melyeket a részesség fogalmi köréről szólva általában, de a felbujtónál is fölhoztunk, itt is érvénynyel bírnak. Tettessé is válhatik a látszólagos segéd, ha p. a beszámíthatlan dühöngőnek fejszét ad kezébe akkor, midőn ezt másra törni látja. Ily esetben nem gyilkosság segédje, de tettése lesz az illető. Az ő kezében válik a beszámíthatlan dühöngő eszközzé, nem ő mozdítja elő a büntényt, hanem ő hajtja végre a beszámíthatlan ember, mint mechanikai eszköz által. Ezek a tételek a mi fogalom-meghatározásunk szükségképi következményei. Amde ha valahol, úgy ezen a területen bizonyára oly különböző fogalmi meghatározásokkal találkozunk, annyi az eltérés és vitapont, hogy lehetetlen beérnünk azzal, ha a fogalmat egyszerűen meghatároztuk s annak következményeit levontuk. Körül kell tekintenünk a tudomány nagy küzdő terén s a lényeges eltéréseket föl kell tüntetnünk.

Mielőtt ezt részletesebben tenném, a bűnsegély tanában még legujabban is vitapont jelentőségére emelkedett kérdést akarom röviden megérteni. Ez a kérdés az, hogy a segítő cselekvénynek olyannak kell-e lennie, mely valóban föltételét képezi az eredménynek, vagy elégséges-e az, hogy valaki segítő czállal működött közre, de cselekvénye nem képezte föltételét az eredménynek. Az okság tanáról szólva kifejtettem, hogy az eredmény és ennek föltételei között létező viszony megítélésénél az a döntő, hogy a kérdéses

föltétel nélkül úgy jött volna-e létre az eredmény, a mint létrejött vagy nem. Ha igen: akkor nincs valóságos föltétel, akkor hiányzik a föltétel-kapcsolat, azaz: a tágabb értelemben vett okság. Ha ellenben nem úgy jött volna létre az eredmény, a mint létrejött, midőn a föltételt elvonatkoztatva kizárjuk a többi föltételek sorából: akkor helyre van állítva a kapcsolat a föltétel és az eredmény között. Ekkor a föltételt képező cselekvény tényleg hozzájárult az eredményhez. A kérdés tehát az: alanyi értelemben magyarázzuk-e a bűnsegély fogalmát, vagy annak tárgyi jelentőségét vegyük-e.

Ugy magyarázzuk-e a mi törvényünk 69. §-ának 2. pontját, hogy a büntetendő segély megállapításához elegendő, ha a segéd tevékenységével *segíteni akar*, vagy meg kívánjuk-e a büntetendő segély fogalmának megállapításához, hogy a segédtevékenység az összszzerű esetben *valóban segítő, előmozdító* hatást idézzen elő, azaz: akár psychikailag, akár physikailag hozzájáruljon az eredményhez.

Semmi kétség, hogy a communis opinio ragaszkodik ahhoz a tétellez, hogy büntetendő segély csak az, a mely tényleg hozzájárult az eredményhez. Ez az okság szilárd talajára épített tan. Az ellenkező tan, mely nem kívánja meg a bűnsegélyt képező tevékenység és az eredmény között az okbeli kapcsolatot, a legtermészetesebb alapról taszítja le a segély jogi fogalmát. Valamint felbujtás nincs a nélkül, hogy a bűntény és a felbujtó tevékenység között, a valóságos föltétel és az eredmény között kapcsolat ne legyen: épp úgy nem lehet segély sem ott, a hol a tevékenység egy szemernyivel sem járult hozzá a bűntény létrejöttéhez.

Természetesen nagy óvatosságot kíván annak megitélése, hogy a szándékolt és végre is hajtott segítő tevékenység elvesztette-e teljesen föltétel-jelentőségét? Mert lehetséges, hogy a segéd külső tette maga semmivel sem járult az eredményhez, de ez még magában nem elegendő ahhoz, hogy a segély büntetlenségét a fönti alapon kimondjuk. További megfontolásra van szükség, t. i. meg kell vizsgálni azt, hogy a segéd, daczára sikertelen közreműködésének, mennyire hatott psychikai úton a tettesre. És ha a psychikai hatás megállapítható, mert lehet, hogy maga a vállalkozás serkentőleg, buzdítólag hatott a tettesre: akkor a physikai segély sikertelensége daczára megállapítandó a segély, mert ennek minden föltétele fenforog. Ha azonban ily psychikai behatás ki van zárva — a mi ki lesz zárva minden oly esetben, midőn a segéd tevékenységéről a tettesek vagy társtettesek tudomással nem bírtak — akkor

büntetendő segélyről szólni nem lehet. Maga Buri (Theilnahme) elismeri, hogy ily esetben legfőljebb a bűnszegély kísérletéről lehet szó, de bevégzett bűnszegélyről nem. A ki a tettesek tudta nélkül őrt áll, hogy esetleges akadályról értesítse a tetteseket, nem lehet segéd — mondja Buri — hanem csak a segély kísérlete állapítható meg. Az általunk képviselt tan szerint — mint azt a maga helyén bővebben kifejtettem — természetesen a bűnszegély kísérlete ki van zárva.

Nem is említve a régieket: Kleint, Stübelt, Kleinschrodot stb., Liszt, Birkmeyer, Geyer, Meyer Hugo, Merkel egyaránt hangsúlyozzák, hogy a büntetendő segély fogalmához megkívántatik, hogy a segéd tevékenysége in concreto valóságos segítő tevékenység legyen. Az újabbak közül Glaser és Olshausen azok, a kik ellenkező nézetnek adnak kifejezést. Mindezekről alább az egyes írók ismertetésénél bővebben szölok.

2. §. A bűnszegély fogalma az elméletben.

I. Franciaország.

A francia jogtudományban a bűnszegély tanának kifejlődésére nem kedveztek a viszonyok. A francia code ugyan megkülönböztette az »auteur«-t a »complice« fogalmától, de ez a megkülönböztetés valóban csak elméleti értékkel bírt, mert az 59. §. drákói szigora ezt a megkülönböztetést minden gyakorlati jelentőségéből kiforgatta. A »Les complices d'un crime ou d'un délit seront punis de la même peine que les auteurs mêmes de ce crime ou de ce délit« ólomsúlyként nehezedett a francia elméletre is. Találunk ugyan erélyes támadásokat a francia code igazságtalan túlszigora ellen. Chauveau, Hélie, Rossi, Ortolan, Boitard, Garraud, Lefort stb. megtámadják ezt a merev és a nehézségek elől hátráló rendszert. Ki feledhetné Rossi következő szavait: »C'est éviter la difficulté à l'aide de l'injustice. C'est manquer en même temps aux règles de la prudence et aux exigences de l'intérêt social. Prononcer contre un complice quelconque la même peine que contre l'auteur du crime, c'est souvent le moyen de contraindre les tribunaux à ne pas déclarer constant le fait de complicité. C'est encore un des cas où l'on arrive à l'impunité par la voie de la terreur«. A bűnszegéd elméletének mélyrehatóbb fejtegetéseit azonban hiába keresnők a francia jogtudomány, aristarchusainál.

Chauveau és Hélie »Théorie du code pénal«-jában nem mond a segélyről többet, mint hogy az szemben a »participation principale«-lal másodrendű részesség, hogy, míg a főrészesek okai a bűnténynek: addig a másodrendű részesek azok, kik segélyt és támogatást nyújtottak a nélkül, hogy közreműködésük a végrehajtásra elhatározó lett volna. Ennélfogva segédekül kell tartanunk azokat, a kik a bűntényre felhivnak valakit, de a nélkül, hogy a *felhívás eszközéül ajándékot, ígéretet és fenyegetést* használnának, továbbá a kik megszerzik a szükséges eszközöket a bűntény elkövetésére a nélkül, hogy az *elkövetésben részt vennének*, és végre azok, a kik közreműködnek az elkövetésnél, de csak *közvetett és mellékes* módon.

S azután, midőn még megemlíti, hogy a segédek a tettesre szabott büntetésnél közvetlenül enyhébb büntetéssel sújtandók, többet a segély fogalmáról elméleti szempontból nem szól. És, hogy ez tisztán elméleti álláspontja a két kitünőségnek, mindenkit meggyőzhet a szakasz végén levő következő nyilatkozat: »Telles sont les règles qui doivent résumer, suivant nous, la théorie de la complicité.«

Az a taxatív felsorolás, melyben a segéd fogalma kifejezésre jut, valóban nem elvi megoldása a kérdésnek. Nincs átható általános szabályba foglalva a bűnsegély fogalma. Az, hogy a bűnsegély másodrendű részesség, bizonyára nem kellő meghatározása a fogalomnak.

Rossi lényegileg a következőket tanítja a segédekről. Segédek mindazok, a kik a bűntényben részt vesznek a nélkül, hogy ez a tevékenységök azzal a közvetlenséggel bírna, mely a bűnszerzőket jellemzi. A segéd is felhívást intéz, de csak mellékes befolyást gyakorol, olyant, a mi magában eredményre nem vezetett volna; ő is segít, de ténye nem bír azokkal az elemekkel, melyek a bűncselekményt alkotják, vagy a melyek elkerülhetlenül szükségesek a bűncselekmény elkövetéséhez. A segély lehet physikai vagy erkölcsi.

Azok, a kik valamely bűnös tervet dicsérnek, szerzőjét fölbátorítják, azok, a kik nem nyújtanak tervet, csak tanácsokat osztogatnak, a kik arra ösztönöznek, hogy a bűnszerzőt szándékában megerősítsék, értelmi segédek.

Azok, a kik a tervezett bűntény elkövetéséhez szükséges dolgokat tudva eladják, a nélkül, hogy a bűnös elhatározás keletkezésében részök legyen, oly dolgokat, melyekhez a tettes csak nehezen juthatna;

azok, a kik egy bűnös társaság (szövetség) részére, a nélkül, hogy abban részt vennének, helyiséget bérelnék;

azok, a kik előzetesen tett ígéret mellett a bűntény tárgyait és eszközeit elrejtik, továbbá a büntetéseknél menedéket nyújtanak, a nélkül, hogy ez az ígéret elhatározólag hatna a bűntény elkövetésére: mindnyájan anyagi bűnségedek.

Rossi még egy helyen foglalkozik azzal a kérdéssel, miben különbözik a segéd a felbujtótól és tettestől, vagy az ő terminológiája szerint az »auteur«-től.

»Az elhatározás és az anyagi tett képezik a bűntény tényező elemeit. Azok az egyének, a kik e két elem egyikének létét adnak, fő és egyenes okozói a bűnténynek. Fenforoghatnak ugyanabban az időben másodrendű könnyítések s további ösztönzések is; de a bűntény alkotó elemei függetlenek ezektől a könnyítésektől és ösztönzésektől. Ezek a másodrendű cselekmények szerzői jóváhagyták a tervet, előmozdították annak kivitelét: de nem teremtették azt. A bűntényt éppen úgy véghezvitték volna annak tettesei, talán nem oly könnyen, talán nagyobb veszéllyel, s azonfölül találkozta volna bűntársak, kik azt előmozdították volna. A bünszerzők határozzák el, hogy a bűntény létrejövend s azt létre is hozzák vagy létrehozatják: a segítők csupán hozzájárulnak ehhez az elhatározáshoz, könnyítvén annak végrehajtását; de ők nem valódi szerzői a bűnténynek. Az elhatározás nem az ő tettök, valamint a végrehajtás sem az«.

Rossinak ezt a helyét a magyar javaslat indokolása a hivatkozott fordításban¹⁾ közli, és azt a megjegyzést fűzi hozzá, hogy »ezekben a szavakban helyesen meg van határozva a segéd és a segítség fogalma s tüzetesen meg is van különböztetve a felbujtótól és a tettestől, valamint ezeknek tevékenységétől.«

¹⁾ Eredetiben így szól: »La résolution et le fait matériel sont les deux éléments constitutifs du délit. Ainsi tout individu qui donne naissance à l'un ou à l'autre de ces éléments contribue, d'une manière principale et directe, à l'existence du délit. Il en est cause. Il peut y avoir en même temps des facilités secondaires, des impulsions ultérieures; mais les éléments constitutifs du délit existent indépendamment de ces impulsions, de ces facilités. Les auteurs de ces faits secondaires auront approuvé le projet, secondé l'exécution du crime; mais ils n'ont rien créé. Le crime, peut-être avec moins de facilité et plus de risque, aurait été également commis par les codélinquants; il a été, en outre, favorisé par des complices. Les codélinquants décident que le crime existera, et ils l'exécutent ou le font exécuter. Les complices accèdent à cette décision, en facilitent l'exécution; mais cependant ils ne sont pas les vrais auteurs du crime. La résolution n'est pas leur oeuvre; l'exécution non plus.« (Traité de droit pénal XXXV. fejezet.)

Rossi mindenesetre nagy elmével foglalkozik a segéd elméleti fejtegetésével. De ne feledjük, hogy maga Rossi sem kívánt elméleti fejtegetéseiben mást látni, mint néhány általános irányelvet és szerényen vallja be: »De la théorie, que nous venons d'exposer, il résulte, qu'en pratique la distinction *entre* les codélinquents et les complices dépend toujours d'une question de fait.« (XL. fejezet.)

Tisztán és mindig tény-kérdésnek nyilvánítja tehát Rossi a segéd és a bűnszerző (az ő terminológiája) között létező különbséget. Oly átható elvi határvonallal bíró fogalmi meghatározással, mely általános és tüzetes szabályt képezne: a kitünő Rossi sem termékenyítette tudományunkat. És a társ-tettség kérdésében látjuk, miképen világosítja meg Rossi azokat a szavakat, melyekről törvényjavaslatunk indokolása azt mondta, hogy tüzetesen meg van azokban különböztetve a segéd és segítés fogalma a felbujtótól és a tettestől. Hivatkozom a Rossi által felhozott következő példákra: Le domestique, qui remet à des voleurs les clefs de la maison de son maître; celui, qui pendant que son maître enlève une personne, lui garde, près de là, une voiture, les chevaux, des déguisements nécessaires à la consommation du crime; celui qui recèle les coupables ou les instruments ou les produits du crime, mais en conséquence d'une promesse antérieure, et d'une promesse faite aux auteurs du projet criminel, ou les voyant arrêtés dans l'exécution par la crainte de la découverte, *sont tous des codélinquants, par participation physique*, quoiqu'ils ne soient pas intervenus, quoiqu'ils n'aient pris *aucune part aux actes constituant le délit.*« (XXXVII. fejezet.)

A Rossi által elméletének példáiul felhozott esetek valószínűleg más színben tüntetik föl a Rossi »tüzetes megkülönböztetését« és éppen a ki az »elkövetési cselekmény«-ben találja a társ-tettség criterionját, annak nem lehet a Rossi által tett megkülönböztetések tüzetességét dicsérni, mert bizony Rossi megengedi, hogy azt a cselédet is társ-tettesül vonják felelősségre, a ki a tolvajoknak a ház kulcsát átadta, a ki míg gazdája nőrablást követ el, készen tartja a kocsit, lovakat, áruhákat; sőt társ-tettesül tekinti azt is, a ki látva, hogy a szerzők a felfödöztetés félelme miatt meg vannak akadva az elkövetésben, megígéri, hogy majd ő elrejtje a vétkeket, eszközöket és a tárgyakat, csak hajtsák végre bátran a tettet. Ennyire alanyi irányt követ Rossi!

Valóban csodálkozunk, hogy Rossi határvonalaiban kereste büntetőtörvényünk tudós előkészítője a segéd, tettes

és felbujtó között létező helyes megkülönböztetéseket: midőn éppen ő későbbi értekezéseiben, tudományos meggyőződésének egész erejével az »elkövetési cselekmény« fogalmában találja fel a physikai segéd és társ-tettes között a különbséget. Pedig Rossi ugyan távol állott ettől. Chauveau-Hélie is szemére veti Rossinak, miért nem tesz a végrehajtásnál közreműködők között különbséget. »*M. Rossi* — mondják az említett írók — *ne fait lui-même aucune distinction* dans cette classe de complices. Il range dans la même catégorie celui qui retient, celui qui égorge, celui qui soutient l'échelle, celui qui saisit l'objet du vol, celui qui force la serrure, celui qui pénètre dans la maison, celui qui, posté en sentinelle, surveille les approches, et enfin ceux qui, sans donner aucun secours, prêtent leur présence pour faire nombre et effrayer: tous coauteurs, les uns d'un meurtre, les autres d'un vol avec escalade et effraction. Nous croyons cependant que même parmi les exécuteurs immédiats du crime, on peut trouver des degrés différents d'audace et de corruption, des nuances distinctes de criminalité.«

Egyenesen szemére vetik Chauveau és Hélie Rossinak, hogy nem tett kellő különbséget a társ-tettesek és segédek között, és azután szemben Rossival megjegyzik, hogy a jogtudósok általában kifogásolták azt, hogy a tettessel egy rangba helyezték azt, a ki a bűntény végrehajtása alatt őrt áll, a ki az emberrablás alatt a kocsira vigyáz stb. (C'est ainsi, que les jurisconsultes ont successivement controversé la culpabilité, comme auteur principal, de celui qui fait le guet pendant l'exécution du crime, de celui qui garde les hardes ou les effets des auteurs dans le même temps, de celui qui surveille la voiture qui doit servir à la consommation du rapt, enfin de celui qui, présent à l'action, n'y a prêté cependant aucune assistance)¹⁾.

Tehát még Chauveau és Hélie sem helyeslik a Rossi által vont köröket, pedig ők nem az »elkövetési cselekmény« elméletét vallották magukénak, mert hisz ők az említett példákra vonatkozva, egyenesen kimondják: »Il est évident que ces actes de participation cesseraient d'être secondaires, s'ils avaient été non choisis, mais imposés par les complices, si ces divers postes avaient d'ailleurs un péril égal aux postes principaux.« Ha ily felfogás mellett nem helyesli valaki a Rossi által a segéd és társ-tettes között tett különbséget, annál kevésbbé emelheti ki ezt dicsérőleg az, a k

¹⁾ Théorie du code pénal I. kötet 437., 438. lapon vannak az idézett helyek.

homlokegyenest ellenkező elméletnek, az »elkövetési cselekmény« elméletének híve. És bizonyára mivel a büntető-törvényjavaslat indokaiban mind a segédről, mind a társstettestről szóló értekezés a Rossi dicséretével kezdődik, — Rossi ismerte fel helyesen mind a segéd, mind a társstettes fogalmát: — nem szabad egy percig sem csodálkozni azon, hogy a magyar judicatura kezdetben csakugyan Rossi nyomdokain, az indokolásban Rossitól kölcsönzött példák ¹⁾ nyomán járt el. Különösen, a ki ismerte Rossi tanait: az *alig tehetett mást, mint hogy az örállót is társstettesnek minősítette, mert eltalálni vélte annak a törvénynek az intentióját, melynek indokolása a Rossi által tett megkülönböztetéseket helyeselte* s az általa felsorolt példákat mutatta be mintául. Minderre egyébiránt még a társstettség kérdésénél visszatérek. De Rossi elméletének ismeretésénél is talán a maga helyén volt ez a futólagos észrevétel. Részünkről a Rossi által vont körökben nem találjuk föl a társstettes és a segéd közötti valódi elvi határvonalak kidomborítását. Ellenkezőleg ő, a ki a kérdést ténykérdésnek jelentette ki, példáiban (tehát elméletének értelmezésében) oly messze megy, hogy a legtisztább segélyt is, p. a cselédnek azt a tényét, hogy a tolvajoknak átadta a kulcsot stb. társstettségnek minősíti. Rossinak ezzel az álláspontjával nem is voltak megelegetve. Láttuk, hogy Chauveau és Hélie az első sorban állottak azok között, a kik Rossi álláspontja ellen felszólaltak.

Az újabb francia írók sem domborítják ki tüzetesen az elválasztó vonalakat. Még most sem tudják magokat a code parificatiójának nyomasztó hatása alól emancipálni.

Lefort nagy keletnek örvendő könyvében ²⁾ olvassuk,

¹⁾ »Az, a ki megragadja és tartja az embert; az, a ki megfojtja azt; az a ki tartja a lajtorját, a ki magához ragadja az ellopásra kijelölt tárgyakat, a ki feltöri a zárt, az, a ki behatol a házba és abból rabol, a ki mint őrvigyz az arra haladókra; az, a ki megragadja a lovakat; az, a ki a kocsai ajtaja előtt fegyveresen megáll és követeli az erszényt; valamint azok, a kik a nélkül, hogy bármit szólanának vagy tennének, csupán jelenlétök és számuk által félelmet ébresztenek az utasokban, mind tettesek (codélinquants). Rossi által vont ezen nagy körben felismerhetők mindazok, a kiket a törvény és jogtudomány a tettesek fogalma alá foglal; s kitűnik egyszersmind ebből az is, hogy nem csak az a tettes, a ki a büntettet képező főcselekményt vitte véghez, hanem, hogy ezen elnevezés, a büntett véghezvitelénél, a legkülönbözőbb módokon tevékeny egyénekre alkalmazandó « (Löw Anyaggyűjtemény 479. lap.)

²⁾ Cours élémentaire de Droit criminel. Paris 1877. Par. Jh. Lefort, Avocat à la cour d'appel, Lauréat de l'institut (Académie des Sciences morales et politiques etc.)

hogy a segéd másodrendű részes, kinek közreműködése nem szükséges a bűntény elkövetéséhez.

A társtettes — folytatja Lefort — olyan mint a fő-tettes, oly személy, a kinek közreműködése nélkül a bűntény nem lett volna elkövethető, a ki a bűntény alkotó elemeit a tényálladék egy részét physikailag hajtja végre, vagy legalább is oly anyagi tényeket követ el, melyek a bűntény eredményének egyenes előidézésére szolgálnak, vagy a ki a bűntényt bevégző cselekményekben nyújt segílyt. És erre nézve fölhozza Lefort például azt az esetet, a ki tartja az embert addig, a míg társa elbánik vele, és közvetlenül utána azt az esetet, midőn valaki őrt áll addig, míg a másik a lopást követi el. (*«Tel est encore l'individu qui fait le guet pendant qu'un autre commet le vol.»*) És ezt, hogy megerősítse, még hivatkozik a *«cour de cassation»* hasonló gyakorlatára, mely szerint a lopásnál őrt-állót *«coauteurnek»* minősítette.

Ismét tovább ezt olvassuk: *«társtettes az a ki részvételével létet adott a bűnténynek, a segéd pedig az, a ki az elkövetést megkönnyítette».*

Hivatkozik azután Lefort Bertauldra, mint a ki teljesen eltalálta a helyes határvonal felállítását: *«M. Bertauld — mondja Lefort — a parfaitement expliqué la différence en disant que le coauteur est lié à l'infraction par le lien de cause à effet, comme l'auteur exclusif ou principal; que le complice, au contraire, n'est pas uni par un lien de cause à effet, mais par un lien indirect, médiat; l'oeuvre du complice a consisté dans des faits accessoires qui ne sont pas, eux-mêmes, constitutifs de l'infraction, mais qui l'ont excitée, favorisée, avec l'intention qu'elle s'accomplît.»*

Bertauld csakugyan annyiban helyesen domborítja ki az elválasztó vonalat, a mennyiben a tényálladék alkotó részére helyezi a súlypontot és segédnek mondja azt, a ki oly tényeket hajt végre, melyek magokban a bűntény alkotó elemeit nem képezik. Mindez természetesen csak a physikai segédre vonatkozik, szemben a tettessel. Az említett határvonal semmi esetre sem domborítja ki a különbséget az értelmi segéd és a felbujtó között. A *«tényálladék részére»* vagy más szóval az *«elkövetői cselekmény»-re* alapított elméletnek csak az a célja, hogy az anyagi segéd és a társtettes között létező különbséget emelje ki.

Garraud (*Traité théorique et pratique du droit pénal français*) teljesen a tárgyi elmélet alapján okoskodik (II. kötet 424. lap), midőn a társtettes és a segéd között létező különbséget következőleg állítja fel: A ki oly cselekedetet visz véghez, a mely elszigetelve a többi részes cselekedetétől,

már önmagában is a törvény súlya alá esik: az társtettes. Ellenben a kinek közreműködése izolálva ezzel a jelleggel nem bír, az nem vonható a társtettség fogalmi körébe. Egyenesen párhuzamba állítja a részes cselekedetet a kísérleti és előkészületi cselekvénnyel. A ki a részesség szempontjából kísérleti cselekvény jellegével bíró tevékenységet fejtett ki: az társtettes, a ki pedig előkészületi cselekvény jellegével bírót: az segéd. (Il y a, en effet, un parallélisme complet à établir entre les actes qui constituent l'exécution ou le commencement d'exécution, au point de vue de la tentative, et ceux qui constituent la coopération principale au point de vue de la complicité. Les actes, qui qualifient la tentative punissable sont, dans leur essence, des actes de coauteur. Ceux qui qualifient la préparation du crime ou du délit sont des actes de complice.)

Ily ismérvek felállítása nélkül a legnagyobb arbitriumba esünk bele, — jegyzi meg Garraud. Megjegyzi Garraud, hogy a lopásnál az őrtálló és a nőrablásnál az, a ki a kocsira ügyl: nem társtettesek, hanem segédek »ce sont là des actes de simple assistance, car ce sont des actes préparatoires«. Mily különböző megoldásban részesültek ezek az esetek Rossinál, Chauveau és Hélienél, erre főntebb reámutattam. A régibb francia gyakorlat is ingadozó volt, mert a két nagy tekintély, Jousse és Muyart de Vouglans művei különböző felfogásoknak szabad tért engedtek. Garraud nagy művében igen helyes tanokat hirdet. Elméleti okoskodása a német tárgyi elmélet viszhangja. Részleteiben a code rendszeréhez simulva, tételes alapon tárgyalja a bűnsegély kérdését.

Külön tárgyalja a »complicité concomitante« és a »complicité postérieure« tanát. Mindkettőt természetesen megelőzi a »complicité antécédente«, — melynek legnevezetesebb fajáról, a felbujtásról (provocation) a felbujtás tanában bővebben szóltam.

II. Belgium.

Belgium első rendű büntetőjogi tekintélye Haus nem annyira elvont elméleti, mint inkább a belga törvény szempontjából tette »Principes Généraux etc.« czimű művében, elmélkedése tárgyává a segély tanát. Ő is megkülönbözteti az értelmi és az anyagi segélyt. Az értelmi segélyt két szakaszban tárgyalja. Az elsőt az »instructions données« fogal-

mának szenteli, a másodikat pedig az értelmi segély többi fájának.¹⁾

A most hivatkozott (I. sz. alatti) jegyzetben körülményesen ismertettem Belgium legnevezetesebb büntetőjogászá-

¹⁾ Az anyagi segélyt három szakaszban tárgyalja (1. §. De la fourniture des instruments du crime. 2. §. De la complicité par aide ou assistance. 3. §. De la complicité par recèlement.)

Haus terminológiájára nézve megjegyzem, hogy ő a »complicité« kifejezést itt szűkebb értelemben (»complicité proprement dite«) használja, s az alatt a segélyt érti.

Lássuk először az »instructions données« tárgyalását.

Annak, a ki másnak útmutatást, tájékoztatást ad, tudnia kell, hogy ezzel bizonyos meghatározott büntett megvalósítása érdekében tesz szolgálatokat, s azzal a szándékkal kell azt adni, hogy a büntény elkövetését megkönnyítse, mert csak ezek mellett a föltételek mellett válik tevékenysége bűnségilyvé. A szándékosság minden segélynek föltétele. Gondatlan, szándék nélküli segély nincs. De még az is szükséges, hogy az adott útmutatást, tájékoztatást, tekintettel a büntényre, föl is használják. Az oly tájékoztatás, mely semmi szolgálatot nem tett, esetleg mint az eredmény nélküli felhívás lehet külön büntetendő cselekmény (delictum sui generis), de sohasem lesz részesség. Egészen közönyös, hogy az útmutatást közvetlenül adta-e az illető, vagy pedig egy harmadik személyt bízott meg a közvetítéssel. Ilyenkor nem az eszközül fölhasznált hírnök, hanem ő maga lesz a valódi segítő. Természetesen a közvetítést eszközölő egyén is esetleg segédde lehet, ha tudja, hogy minő érdekében tesz szolgálatot.

A törvény nem követeli azt, hogy az, a ki az útmutatást adta a büntény elkövetésére, egyuttal föl is hívja a tett elkövetésére társait, mert ő szándékosan megkönnyítheti a büntény megvalósítását, a nélkül, hogy azokat az egyéneket, kik hozzá fordulnak tanácsért, egyuttal az elkövetésre ösztönözzé. Kétségen kívül van, hogy a segéd bűns szándéka a közte és társai között létrejött egyetértés eredménye: de az éppen nem szükséges, hogy ez az egyetértés föl hívás eredménye legyen. A tolvajok jó pénzért útmutatást nyernek a cselédől a ház belső berendezéséről, a melyet meg akarnak lopni. Vajjon használ-e a cselédnek az valamit, hogy ő a lopást nem tanácsolta, vagy, hogy akár kívánta is, hogy a tettet megakadályozzák? »En effet — végzi Haus ezt a szakaszt — la criminalité des instructions données est suffisamment caractérisée par le Code pénal, qui punit comme coupables de complicité, non pas ceux, qui ont indiqué les moyens de commettre le crime qui a été exécuté, mais ceux qui ont donné des instructions pour le commettre, c'est à dire qui les ont données en vue de ce crime et pour en faciliter l'exécution.«

De nem kell azt gondolni, hogy az értelmi segélynek csak ez az egy módja volna azért, mert a törvény csak erről az egy módról tesz említést.

A ki mást föl hív valamely büntetendő cselekmény elkövetésére, de ezzel a föl hívással már csak megerősítette a tettes előbb keletkezett elhatározását, csak értelmi bűnségéd lesz, mert nem az ő felhívása adott léte a bünténynek. Az, a ki fenyegetés, a tekintélyvel és hatalommal való visszaélés módjait használja fel a büntény elkövetésére való felhívásra: az mindig főreszes, azaz: felbujtó. De a többi felbujtási módok mellett, ha az elhatározást csak megerősítik, ha azok csak azt eredményezik, hogy a tettes elhatározása mellett megmarad-

nak a segélyről szóló tanait. Haus szorosán a belga törvény alapján okoskodik és így fejtegetése távol áll az elméleti abstractióktól. Nevezetes Haus tanában az, hogy ő a segélyt is bizonyos körülmények között (*»sans leur assistance le crime*

jon, a fölhívók nem egyebek, mint bűnszegédek. Ezeket nem sorolja fel külön a törvény, de ez magától értődik.

Föl lehet valakit hívni arra is, hogy valamely büntényben, melyet egy harmadik akar elkövetni, mellékes tettekkel vegyen részt, hogy szerezzé meg a tervhez szükséges eszközöket és nyújtson segélyt oly tettekkel, melyek az elkövetést előkészítik vagy megkönnyítik. Ha az ily felhívás eredményre vezet: úgy a büntetőjogi elmélet szerint a felhívót az elkövetett vagy megkísérlett büntény értelmi segédének tekintik. De a belga törvény csak azokat bünteti, a kik valamely *büntettre* vagy *vétségre* hívnak fel valakit, a kik az *elkövetésre* szótlanak fel valakit (66. §. 4: *»Ceux qui, par dons, promesses, etc. auront directement provoqué à ce crime ou à ce délit. »* Art. 66. §. 5: *»Ceux, qui par des discours, etc. auront provoqué directement à le commettre«* és a bíró nincs felhatalmazva haszonszerűség útján alkalmazni ezt az intézkedést arra, a ki mást csak másodrendű részes cselekményre, nem pedig magának a büntettnek vagy vétségnek megvalósítására hív föl. Az ily felhívás esetleg a körülményekhez képest külön büntetendő cselekményt (*delictum sui generis*) képezhet, de nem büntethető, mint az értelmi részesség ténye.

Ezzel áttér Haus az anyagi segély tárgyalására. Az anyagi segédek között első sorban azok szerepelnek, a kik fegyvereket és más eszközöket, tudva, hogy azokat büntett vagy vétség elkövetésére fogják használni, szereznek. A büntetőtörvénynek ez az intézkedése azokra az ingó dolgokra vonatkozik, melyeket a cselekménynél fölhasználtak, oly dolgokra, melyeket, ha a segélylyel vádolt egyén nem szolgáltatott volna: a tettes azokat másunnan szerezte volna meg. De ez nincs mindig így. Lehet, hogy annak közreműködése, a ki a büntény eszközeit szolgáltatta, a büntény elkövetéséhez szükséges, nélkülözhetetlen volt. De ezek az esetek ritkák és a törvényhozó ezek miatt nem akart a törvényben különbségeket tenni. Az, a ki házáat kölcsönzi oly célból, hogy ott gyilkosságot kövessenek el: a büntett bűnszerző-társa, főrésze, mert az ő közreműködése nélkül a büntettet nem lehetett volna elkövetni, vagy legalább nem oly módon, a mint azt elkövelték. Az ily eset a *»participation principale par aide ou assistance«* esetét képezi, míg ha a körülményekből az derül ki, hogy az általa nyújtott segély nem volt egyéb mint mellékes, a részes nem tekinthető egyébnek mint segédnek (*complice par aide ou assistance*).

Természetesen ahhoz, hogy mint segéd legyen büntethető, az a ki a büntény elkövetéséhez az eszközöket szolgáltatta, szükséges a büntény elkövetésének megkönnyítési szándéka. Ha nem tudta, hogy ezek az eszközök mire szükségesek: úgy részes szándékról nem lehet szó. De a bűnös terv tudása még nem foglalja magában mindig annak a büntény elkövetésére irányzott szándékosságát, a ki az elkövetéshez szükséges eszközöket szolgáltatja. A lakatos, a ki tudja, hogy a nála megrendelt kulcsok lopásra szánvák, ez által még nem lesz a lopás részese, különösen, ha ő nem osztja a zsákmányon; ő nem sokat törődik a czállal, melyre ezeket a kulcsokat fölhasználják, a mivel ő törődik, az egyedül a pénz, a mit a kulcs készítésért kap. Kétségen kívül ő is bűnös, külön büntetendő cselekményt ő is elkövet, de részes-

n'êût pu être commis») elsőrendű részességnak tartja és társ-tettesül bünteti.

Az igazság követelményének tekinti, hogy ily első rendű segédet úgy büntessenek, a mint a tetteseket büntetik. A belga

ség csak akkor terheli, ha a tolvajokkal közös érdekekben működött közre. A bűnös terv tudásából tehát nem következik mindig az együttműködési szándék. Erre szükséges, hogy előre egyetértsenek, közös céljok legyen, és mindnyájok érdekében akarják a célzt megvalósítani. Az igaz, hogy a belga törvény csak azt kívánja, hogy a vádlott tudja az általa szolgáltatott eszközöknek bűnös célra való fordítását, de ez alatt a bűnös szándékot kell érteni, melynek föltétele, hogy a vádlott tudva és akarattal a bűntényre irányzott szándékkal cselekszik. Sem részesség, sem részességi kísérlet nem forog fenn, ha a szándékosan szolgáltatott eszközöket nem használták fel.

A büntett vagy vétség segédjeinek categoriájába sorolja a törvény azokat, kik tudva a cselekmény szerzőit az előkészítő és könynyítő és a bevégző tettekben segítik, támogatják: azaz azokat az egyéneket, kik akár a büntett végrehajtása előtt, akár alatt a büntett érdekében a bűnszerzőket segítették, támogatták, ha csak *oly természetű segélyt nem nyújtottak, mely nélkül a bűntényt el sem lett volna követhető, mert ebben az esetben ők is a cselekmény szerzői, nem pedig egyszerű segédei.*

Ezért — mondja Haus — ha a vádlott az esküdtszék előtt a segítés első rendű részességéért áll (une participation principale par aide ou assistance) úgy először is azt kell kérdezni az esküdtektől: abban vétke-e vádlott, hogy tudva nyújtott a bűnszerzőknek segélyt a bűntényt előkészítő vagy bevégző tettekben, és azután azt kell kérdezni: *oly segélyt nyújtott-e vádlott, a mi nélkül a bűntényt nem lehetett volna elkövetni.* De ha a vád alá helyezést mellekés részesség czimén mondták ki: akkor csak az első kérdés teendő fel az esküdteknek, ha csak a tárgyalás folyamán ki nem tűnt, hogy a részes által nyújtott segély oly természetű, mely a bűntény elkövetéséhez szükséges volt. Az utóbbi esetben, a közbíró indítványára, a második kérdés is fölteendő. Az nem szükséges, hogy a segélyt és támogatást képző tényeket ebben a kérdésben külön fölemlítsék. De a törvény ezt sem akadályozza, csak nem szabad a büntetőtörvény minősítését figyelmen kívül hagyni. (P. az esküdteknek a következő kérdésre adott igenlő válasza: Bűnös-e vádlott abban, hogy a lopás elkövetése alatt őrt állott, nem szolgálhatna ítélet alapjául.) Teljes lehetetlen, hogy a törvény a segítés és támogatás minden nemét felsorolja, ezért csak általános formulát használt, mely alatt valamennyi értendő, de minden egyes esetben a bíró feladata a bűnösséget ehhez a formulához és a körülményekhez képest megítélni.

Ezután Haus constatatálja, hogy nem pleonasmus az, midőn a törvény azt mondja, hogy az, a ki a szerzőt, a büntettet megkönynyító tettekben segíti, az tulajdonképen a bevégzést segíti (Aider l'auteur dans les faits qui facilitent le crime ou le délit, c'est aider a le consommer). Ez különösen a lopás és a hamis okirat használatára vonatkozik, midőn a hamisító maga használja azt, és értelme ez: segíteni a tolvajokat az ellopott tárgyaknak arról a helyről való elvitelében, a honnan lopták, segíteni a hamisítót a hamis irat és dolog felhasználásában. Azt már megjegyeztük, hogy a hamisító, ki maga használja fel a hamisítványt, csak egy büntettet követ el. A hamis

törvény azon intézkedése ellen: »Seront punis comme auteurs d'un crime ou d'un délit: ceux, qui par un fait quelconque, auront prêté pour l'exécution une aide telle que sans leur assistance, le crime ou le délit n'eût pu être commis« egy

vagy hamisított dolog fölhasználása úgy tekintendő, mint az elkövetés utolsó mozzanata, mint a hamisítás büntettének végbefejezése. Lehetséges tehát, hogy azok, a kiknek magában a hamisításban semmi részök nem volt, a bevégező tettekben segítették a hamisítókat: azaz a hamisítvány fölhasználásában.

A lopás a törvény szerint be van fejezve, mihelyt a tolvaj az idegen dolgot eltulajdonítási szándékkal elveszi, a lopás tehát az elvétele pillanatában befejezést nyer, következésképp a rögtön büntetendő cselekmények kategóriájához tartozik (à la catégorie des infractions instantanées). Ezt az elvet alkalmazva, az az egyén, a ki az elvételben nem vesz részt, de tudva és a büntett érdekében segíti a tolvajokat a már elvett tárgyaknak elhordásában, nem volna büntethető. Nem volna büntethető, mint segéd sem, mert csak a büntött bevégezése után nyújtott segílyt. De nem volna büntethető, mint orgazda sem, mert ő a lopott dolgokat nem tartja magánál. Hogy a vétkesek büntetlenül ne meneküljenek, hogy azokat a részesség körébe lehessen vonni, a törvény a lopás bevégzését meghosszabbítja addig az időpontig, a meddig az ellopott tárgyakat arra a helyre le nem rakják, a hol azt a tolvajok elhelyezni akarták, és így a szabály alóli kivételképpen a lopás »infraction continue«-t képez.

Végül a »complicité par recélement« fejtegetésével foglalkozik Haus. A code pénal 68. §-ából indul ki. (»Ceux, qui connaissant la conduite criminelle des malfaiteurs exerçant des brigandages ou des violences contre la sûreté de l'État, la paix publique, les personnes ou les propriétés, leur ont fourni habituellement logement, lieu de retraite ou de réunion.«) A »Code«-nek ez az intézkedése elvi alapon áll. A ki a gonosztevőknek szokásosan menhelyet ad, a mely szokásra a gonosztevők számíthatnak, annál föltételezhető a segélynyújtás ígérete a büntett elkövetése esetére. Ez az ígéret, ez a tettből concludáló összebeszélés a gonosztevők és szokásos orgazdáik között a bűnös tervek végrehajtását megkönnyítik, bizton számíthatnak a segélyre, mely megmenti őket az igazságszolgáltatás keze elől, van biztos helyök, hova büntetteik gyümölcseit elrejtethik. De jól jegyezzük meg, *nem a pártolás maga*, hanem a *pártolás szokásos jellege* az, a mi a részesség mozzanatát itt képezi.

De minthogy lehetetlen részesnek lenni oly bűntényben, mely már be van végezve, úgy a bűnpártoló csak azokban a büntettekben részes, melyeket a gonosztevők a pártolás időpontjától kezdve annak tartama alatt elkövetnek.

Ennek a részességnek több föltétele van. Szükséges, hogy a vádlott a gonosztevőknek lakást, búvó és gyülekező helyet adjon. Nem részes az, a ki csak enni ad a gonosztevőknek, ha csak nem saját házában és az összesereglett gonosztevőket nem látja el étellel, mert ilyenkor már lakása a gonosztevők gyűlőhelyeül szolgál. A részesség vádjá azonban csak a ház urát terheli, mert az rendelkezik házával. Szükséges továbbá, hogy a vádlott oly egyéneknek adjon menedékhelyet, a kik erőszakos büntetteket követnek el s ez mintegy mesterségök. A részesség létezik, mihelyt a pártoló ily gonosztevő bandának vagy egyik csoportjának vagy oly gonosztevőknek ad lakást, búvó- vagy gyűlőhelyet, a kik egyénenkint követnek el útonállást és erőszakosko-

szóval sem tesz kifogást, sőt azt igen természetesnek, igazságosnak és helyesnek tartja. Elméletileg tán könnyű volna Haus ellen síkra szállni, kezünkben az elkövetési cselekedet elméletével, tán könnyű volna kimutatni, hogy nagyon mesterkéltnak a segédi tevékenységnek tettes jelleget kölcsönözni, de azt hiszszük, egy Haus ellen ilyen fegyverekkel küzdeni nem lehet. Azt hiszszük, hogy ő nagyon jól tudja, és tudta akkor, midőn a Belgium számára készített büntetőtörvénykönyvre tudományának egész hatalmával befolyt, hogy az »elkövetői cselekedet« elmélete szempontjából a belga büntetőtörvény és az ő elmélete ellen kifogást lehet tenni. De ő mindenekelőtt a gyakorlati élet ingeire van tekintettel, az igazság benső és leküzdhetetlenül előretörő követelményének kíván megfelelni, midőn bizonyos körülmények között a segédet is úgy kívánja büntetni, mint a tettest. Ez az ő célja és semmi egyéb. Mindennap visszariadunk attól a, nézetem szerint igazságtalan rendszertől, mely vékony elmosódó subtilitások miatt egyikre halált mér s a másik hasonlóan közveszélyű, a társadalom és állami jogrendet hasonló mérvben megsértő bűntársra időleges szabadságvesztés-büntetést szab, azért, mert nem hajtott végre elkö-

dásokat, a nélkül, hogy szövetséget képeznének. Harmadszor szükséges, hogy vádlott szokásosan pártolja a gonosztevőket. Ez a körülmény első sorban állapítja meg a részességet. Az nem elég, hogy néhányszor lakást, búvó- vagy gyülekező helyet adott: szükséges, hogy minden nap, vagy legalább elég gyakran tegye mindezeket, mert csak így vannak a gonosztevők feljogosítva az ő házáat úgy tekinteni, mint a mely mindig rendelkezésökre áll.

Ebből következik, hogy még a szokásos pártolás sem képez részességet máskor, mint az utonállás (brigandage) és az erőszakoskodás (violence) eseteiben. Más esetekben azt mint delictum sui generis büntetik. És végül az e fajú részességhez megkívántatik, hogy tudva és a büntettesek helyzetét ismerve önként adjon az illető menedékhelyet a gonosztevőknek. (Il résulte de ce qui précède que le recèlement, même habituel, de malfaiteurs faisant métier de faux, de vols simples, d'escroqueries, d'abus de confiance, en un mot, de crimes ou de délits autres que les violences contre la chose publique ou envers les particuliers, échappent à l'application de l'article du code pénal relatif à la complicité. D'un autre côté, cet article ne s'applique pas au receleur, qui a donné asile à des brigands de profession, sans l'avoir donné habituellement, ou qui a fourni, même journellement, un lieu de réunion à des individus qui avaient concerté, dans sa maison, l'acte de brigandage ou de violence à raison duquel ils sont poursuivis, mais qui n'avaient point l'habitude de commettre de pareils crimes. Dans ces hypothèses, le receleur peut avoir commis un délit particulier, mais il n'est pas coupable de complicité.)

La complicité par recèlement suppose enfin que l'accusé ait reçu les malfaiteurs sciemment, connaissant leur conduite criminelle, et qu'il leur ait donné volontairement asile, etc.)

vetési cselekedetet, bár a reá vetett sors szerint oly lényeges szerepet töltött be, melyre ha nem vállalkozik, a bűntettet sem követik el. Részemről határozott híve vagyok az »elkövetői cselekedet« elméletének, sőt azt állítom, hogy áthatóbb elméleti határvonal a physikai bűnségéd és a társ-tettes között eddig föltalálható nem volt. Majd, mint látni fogjuk, sőt eddig is láttuk, a németek minden, érdekre alapított subjectiv elméleteinél többet ér ez. Bár annyiban, hogy ugyanazt a vitát képes fölzudítani, a mit a kísérleti és előkészületi cselekmények közötti különbség nagy hareza jelent, bár a társ-tettség fogalma kétségen kívül fictio, mihelyt azt akarja elhíttetni, hogy lényegileg egy a tettséggel: mégis ismételve azt állítom, hogy tökéletesebbet, nézetem szerint, ennél az elmélet eddig nem nyujtott.

De éppen azért, mert ennek az elméletnek vagyok híve, mert tudom, hogy ennek az elméletnek érvényesülése esetében azt a segédet, kire nem tudunk reáerőszakolni elkövetői cselekedetet, sohasem lehet úgy büntetni, mint a tettest. Sohasem tudok megbarátkozni azzal a rendszerrel, mely elméleti következetességből kivétel nélkül valamennyi segédet enyhébben rendeli büntetni, mint azon társait a tettesnek, a kiknek terhére úgynevezett elkövetési cselekmény róható. Én azt hiszem, hogy az elméleti határvonalat érintetlenül lehet hagyni. Azt nem lehet és nem szabad állítani, hogy a segédi tevékenységet kifejtő egyén társ-tettesi cselekedetet hajtott végre. De mindaddig, míg államot és társadalmat, jogot, személy- és vagyonbiztosságot fenyegető közveszélyesség tekintetében bizonyos körülmények között egyenlő fokon áll annak a részesnek a részes tevékenysége is, a ki úgynevezett társ-tettesi cselekedetet nem hajt végre: e tapasztalati tény fölött az élettel számoló törvényhozás és tudomány nem térhet napirendre, nem burkolózhatik az elméleti következetesség takarójába, nem válaszolhat az általános jogérzet nyugtalankodására az »elkövetői cselekedet« igéjével, hanem megengedi — mint megengedik Chauveau, Hélie, Haus, Carrara, tudományunk megannyi oszlopai, és számos újabb törvényhozó — hogy a segédek bizonyos csoportjára is alkalmazhassa a bíró a tettesek büntetését, és ne csak az elkövetési cselekedet egy töredéke legyen az a súly, mely a segédet a tettes büntetési tétele alá vonja.

Büntetőtörvényünk tudós előkészítője csodálkozik azon, hogy a belga javaslat készítői nem indokolják az említett intézkedést. (*«Seront punis comme auteurs d'un crime ou d'un délit. . . . ceux qui, par un fait quelconque, auront prêté pour l'exécution une aide telle que sans leur assistance,*

le crime ou le délit n'eût pu être commis,») hanem az indokolásban és előterjesztésekben csupán fontosságát fejtik ki, sőt Haus sem nyilatkozik ennek a határozmánynak az okairól, de maga a kamara is minden lényegesb megjegyzés nélkül fogadta el a javasolt intézkedést, csakis a tervezetben használt ennek a szónak: »volontairement« kihagyása és a szövegnek ez által szükségessé vált némi átalakítása idézett elő egy két lényegtelen megjegyzést.

Részemről ezen nem csodálkozom, mert természetesnek, az igazság és jogérzet indokolt követelményének tartották Belgiumban, hogy bizonyos körülmények között a segédek is úgy büntessék, mint a tetteseket. A mit részemről főképen hibáztatok, csak az, hogy a belga törvény a gyermeket nem nevezi a maga nevéen, hanem az »auteur« fogalma alá vonja a segédi tevékenységet, holott nem lett volna arra semmi szükség, a nélkül is megfeleltethetett volna a törvényhozás az igazság ama követelményének, hogy a segédi tevékenység bizonyos körülmények között akkép legyen büntethető, mint a tetterség. Mintha minden áron szükséges volna a tetterség fogalmi körébe vonni a részest azért, hogy oly fokban büntethessük, mint a tettest! E téves hitből ki kell bontakoznunk! Minderről azonban majd a maga helyén! Most folytassuk a bűnségély elméletének tárgyalását.

III. Németország.

Németországban alapos és mélyreható buvárlat tárgyat képezte a segély tana. A bűnségély fogalmi elhatárolásának nagy kérdése a legjelesebb elméket foglalkoztatta, és foglalkoztatja szünet nélkül. Különböző alapon fogtak a nagy munkához, és a különböző kiindulási pontok természetesen különböző eredményre is vezettek. El lehet mondani, ha van a büntető jogtudománynak vitás kérdése: úgy az bizonyára annak a határvonalnak a megállapítása, mely a segéd fogalmát a többi részesek fogalmától elválasztja, a vitás kérdések legvitásbika. Azok a nagy küzdelmek, melyeket ezen a téren az elmélet harczosai kifejtettek, megnyugtató eredményre nem vezettek.

Senki sem tagadhatja, hogy a részesség fajainak helyes fölismerése körül nagy haladás történt, de nincs eddig elmélet, mely a kérdés teljesen megnyugtató megoldásával dicsekedhetnék.

Általában a német jogtudósok — mint ezt már jellemeztem — eltekintve a részletekben mutatkozó eltérésektől —

két nagy csoportra oszloknak. Az egyik csoport szerint az a főkérdés, vajjon a részes a bűntényt mint sajátját tekint-e, a saját érdekében vagy önálló érdeken kívánja-e azt létesíteni; vagy azt idegen ügynek tekint-e, idegen érdeken, más érdekének a saját érdekét alárendelve, cselekszik-e? S a részes az utóbbi esetben bűnszegéd. E csoport szerint, melynek első rendű képviselői Wächter, Bauer, Köstlin, Krug, Buri, Geib, Janka stb. a tevékenység minősége és mennyisége alárendeltté válik az érdek, az ügy saját vagy idegen jellege mellett. Nem az a fő, ki mit cselekszik, de az, miért cselekszik. E csoport a bűntény egyik elemét, t. i. az akarat-mozzanatot emeli a tény-mozzanat fölé, s abban keresi az alapot a tevékenység részességi jellegének meghatározhatására.

Ezzel ellentétben áll a másik csoport, mely inkább a tény-mozzanatra helyezi a súlypontot, a tevékenység tárgyias oldalát emeli ki, és tekintet nélkül az érdek szempontjára, a tevékenységnek alárendelt, támogató, segítő jellegét tartja a bűnszegély criterionjának. E csoport képviselői Rosshirt, Abegg, Marezoll, Luden, Temme, Geyer stb. Ez volna az általános csoportosítás.

Mások, midőn nagy vonásokban akarják a bűnszegély tana (s főképen a tettes és a physikai bűnszegéd közti határvonal) körül kifejlődött elméleti küzdelmeket rajzolni, három főcsoportot különböztetnek meg.

Az egyik csoportot a tárgyi iskola neve alá foglalják. Ide szokták sorolni a tárgyi-okozatosság elméletének hirdetőit, a kik szerint az elválasztó vonal a fő- és mellékokban fekszik. A tettes főoka a bűnténynek, a segéd mellékok. Ezt az iskolát Grolman, Feuerbach¹⁾ és Luden nevével hozzák kapcsolatba.

A másik csoportot az alanyi iskola nevével jelölik, a melynek hívei a saját és idegen bűnös szándék szerint különböztetik meg a tettest a physikai segédttől. Ezt a csoportot különösen Köstlin nevével hozzák kapcsolatba és Berner volt az 1847-diki »Theilnahme«-jában ennek az iskolának egyik leghatározottabb támasza. (Később elhagyta ezt az iskolát.) Ennek az iskolának egyenes leszármazója a Buri iskolája, melyet már többször jellemeztem s alább a segély tanára vonatkozó elveit összefoglalva tárgyalom.

A harmadik csoport a vegyes vagy közép-iskola nevét

¹⁾ Feuerbach csak tankönyvében nyilatkozik ily értelemben. de Revision-jában már azt mondja, hogy a »saját közvetlen érdek« (das eigene unmittelbare Interesse) képezi a bünszerző ismérvét.

vette fel, mely szerint sem a külső okozatosság, sem a szándék nem alkalmasak arra, hogy a határvonalakat helyesen domborítsák ki, hanem szerintök a szándéktól áthatott okozatosságon, a cselekvény jellegén fordul meg a kérdés. E szerint a tettes és a segéd között a különbség azon fordul meg, vajjon a cselekvény elkövetői cselekvényt (*Ausführungshandlung*) képez-e vagy nem. Következőleg a cselekvények két körét kell megkülönböztetni. Az egyik körhöz tartoznak azok a cselekvények, a melyek a bűntény elkövetését képezik, a másik körhöz pedig azok a cselekvények tartoznak, a melyek az elkövetés körén kívül állanak, de az elkövetést előmozdítják. Berner, a ki az alanyi álláspontnak oly meleg szószólója volt, még »*Theilnahme*« című művében szereti saját nevét kapcsolatba hozni ezzel az iskolával és ezt annyiban joggal is teheti, a mennyiben a »*Grundsätze des Preussischen Strafrechts*« című művében ezt az álláspontot fejti ki és fogadja el magáénak. Ezt az álláspontot hirdeti a most közkézen forgó tankönyveiben, de nem mulasztja el kiemelni: »*Die Unterscheidung der Handlungen der Beihilfe von denen der Thäterschaft stösst auf dieselben Schwierigkeiten, wie die Unterscheidung der Handlungen der Vorbereitung von denen der Ausführung*«.

Rendszerint azonban az alanyi és tárgyi iskola nevei azok, a miket e téren emlegetni hallunk.

Természetesen nem szabad azt hinni, hogy ezek a jel-szavak mindent helyesen fejeznek ki. A legnagyobb tévedés volna reáfogni az alanyi iskola híveire azt, hogy a tevékenység tárgyas jellegét teljesen figyelmen kívül hagyják, hisz, például Geib, Langenbeck, részben Buri is, sőt mikor még az alanyi iskolához tartozott, Berner is, elismerték, hogy a ki a bűntény főcselekvényét hajtja végre, az mindig tettes. Nem ragaszkodtak tehát föltétlenül az alanyi mozzanatokhoz.

Viszont a tárgyi (»*objectiv*«) elnevezés sem jogosíthat fel senkit arra, hogy az e névvel nevezni szokott elméletekre reá fogja a bűntény alanyi elemének teljes figyelmen kívül hagyását. A kiválólag tárgyas Geyer határozottan tiltakozott ily félremagyarázás ellen a *Goltdammer Archiv*. XVI-dik kötetében megjelent értekezésében. És ez természetes. Míg a bűntény két egyenrangú tényezőből, az alanyi és tárgyi elemből áll, pedig ezekből fog állani örökre, addig tiszta tárgyi és tiszta alanyi elmélet oly értelemben, hogy egyik az alanyi, a másik a tárgyi elemet teljesen figyelmen kívül hagyja, nem egyéb képtelenségnél. Pusztán a jel-szavak értékével bírnak ezek az elnevezések. Az elméletek coloritját fejezik ki és semmi egyebet.

Ez a küzdelem általános irányának képe. Ezeken a főirányokon belül csaknem annyi a kisebb nagyobb eltérés, a hány kiváló elméjű férfiú a kérdést elmélkedésének tárgyává tette.

Tekintsük a képet közelebbről.

A)

Németországban Kresz, Pufendorf, Böhmer, Grolman, Tittman vállain emelkedett fel a tárgyi okság elmélete, mely a *causa principalis* és a *causa secundaria* alapján tette meg különböztetéseit.¹⁾ Az okok categoriáját állították fel, a fő és mellékokokból vonták le a bünszerző és segéd

¹⁾ Az olasz praktikusok — a mint a kérdés történeti részében említettem — a mennyiben nem ragaszkodtak a glossatorok szigorúbb római jogi felfogásához, megkülönböztették az *auxiliator*-t »*qui causam praebuit delicto*« (Clarus, Matthäus) — oly ismérv, mely tulajdonképen csak azt eredményezte, hogy a rendes büntetést kizártnak tekintették, ha valaki előzetes megbeszélés nélkül a tett után a főbűnösnek segédkezet nyújtott és »*ubi delinquens alias facturus fuisset, et auxiliator illi simplicem favorem praestitit.*«

A közvetlen, habár egészen alárendelt közreműködést a tett végrehajtásánál nem tekintették segélynek, a mint a *canoni* jognak legnagyobb befolyású intézkedése (c. 6. X. de hom. 5. 12.) félreismertetlenül bizonyítja (citra *manuum injectionem*). Ezen előzmények befolyása alatt keletkezett a *Carolina*. Remus *Paraphrasis*a megkülönbözteti a hármas időpontot: a tett előtti, alatti és utáni közreműködést. *Eadem poena eum, qui auxilium secundo tempore, quod sit proximum delicto, tulerit, cum actore criminis plectendum esse tradunt* ...

A *Carolina* commentatorai között Kresz, hogy világosabb legyen, a határvonal kérdését kivételesen németül formulázza: »*In dergleichem Fall, wo die Hilfe und Hauptthat von einerlei Wichtigkeit sind, da haben auch billig die Hilfe und die Hauptthat einerlei Strafe*« és erre nézve több példát hoz fel. Carpoz és Böhmer nem tárgyalják a kérdést általános szempontból, hanem csak vonatkozással a lopásra, és erre az esetre Carpoz határozottan azt a tételt állítja fel, hogy a lopás tényénél sajátkezűleg a *fraudulenter, dolose et lucri faciendi causa* nyújtott segély a rendes büntetéssel sujtandó.

A gyakorlatból pedig számos példa bizonyítja, hogy magánál a tett végrehajtásánál nyújtott segélyt a rendes büntetéssel sujtották. A Kresz által felhozott példákat a későbbi írók rendszerint felhozzák (»*Ad illam speciem pertinet a. e. si quis e sublimi caenaculo furaturo scalas lucri causa attulerit, aedibusque admovent, et ne ingressus proderetur, excubias egerit, item si parietem perfuderit, murum perforaverit in gratiam communis lucris et furis certo intraturi. Vel si quis, quo facilius Cajus a Titio occideretur, brachia illius strictissime, ne se defendere posset, comprehenderit.* — *Item si quis puellae, in quam Maevis stuprandi animo irruit, armis minatus terrendi causa adstiterit. Si quis Titii aedes certo occulte tamen incensuro, globulos pecuniarii arte in hunc usum praeparatos suppeditaverit, monstrato insimul nefario usu. Si mulierculae maritum e medio clam tollere gestienti*

között létező különbséget. Ezeknél az íróknál, kivéve talán Grolmant, általában észre lehet venni, hogy a részesség tárgyalásánál látókörükbe nem vonták a különböző büntények számtalan fajait, hanem rendszerint az ölési büntények lebegtek szemeik előtt, midőn a részesség szabályait fölállították. Azután többnyire csak egy tettesre gondoltak és a törvényhozásnak, valamint a gyakorlatnak engedték át azokat a kivételes intézkedéseket, a melyek szerint a többiek által elkövetett cselekvénynél a részeseknek a segély körét meghaladó tevékenysége büntethető volt. A tévedésnek azonban legnagyobb forrása az volt, hogy bármikép igyekeztek is az okok különféle categoriáit felállítani: ez a törekvés oly eredményre sohasem vezetett, mely az életben előforduló jelenségek változatainak igazán megfelelni képes lett volna. »Es ging mit der Eintheilung der Ursachen im Allgemeinen — mondja Glaser — wie es im Besonderen mit der Eintheilung der Todesursachen, der Wunden, ging: je verschiedenartiger und je complicirter sie wurden, desto mehr brach sie der Überzeugung Bahn, dass sie unbrauchbar seien.«

Ezeknek a tárgyi oksági eszméknek fejlődését Feuerbach rendszeres elmélete tetőzi be, melyről ennek a tanulmánynak a során már többször megemlékeztem. Feuerbach szerint a bűnszerző mint főök, a segéd pedig mint mellékok működik. A mint minden oknál lehetséges mellékokok létezése, melyek megkönnyítve a főök hatályosságát, bizonyos eredmény keletkezésére közrehatnak: épp úgy a bűnszerző büntényeiben mások is részt vehetnek oly cselekvényekkel, melyek bár önmagokban a büntényt nem hoznák létre a bűnszerző hatályosságának előmozdítása által, mégis a büntény keletkezésére közrehatnak. A ki ily cselekvényekkel és mulasztásokkal közreműködik: az a bűnségéd (socius delicti). (Tankönyvének 45. §.)

Feuerbachnak ez az elmélete nem maradt kritika nélkül. Vagy szükséges az együttműködő ok az eredményhez vagy nem. Ha szükséges, akkor nem lehet a segédi tevékenységről azt állítani, hogy az a bűnszerző tevékenységével oly viszonyban áll, mint a mellékok a főökkel. Ha pedig

venenum dederit, ac simul qua ratione, ne miser animadverteret, idem illi propinari possit, commonstraverit etc.«) Ezek a példák előfordulnak Stephanusnál, Claseniusnál, Blumlachernél, Bergernél.

Ez volt körülbelül a kérdés állása a mult század végeig, midőn Quistorp és társai léptek föl. Ekkor is uralkodott a concursus plenus és minus közötti különbség, és a concursus plenus Quistorp szerint is a főtettessel egyenlő büntetéssel volt sújtandó. (L. Glaser: Kleinere Schriften, valamint ennek a tanulmánynak a jogtörténeti részét.)

nem szükséges: akkor tulajdonképen csak a fölösleges segély képezne bűnségélyt. Így nyilatkozott Feuerbach elméletéről Collmann (Die Lehre vom Strafrecht als Theil der Judicialie), kinek szavaira az 1847-ben még subjectiv Berner is nagy súlyt helyezett. A fősegédre vonatkozó tanárról alább lesz szó. Mit ér ez a bíráló, erre nézve többször nyilatkoztam.

A tárgyi okozatosság elméletére mintegy visszahatásképen látjuk feltűnni az alanyi elvek hirdetőinek egész sorát.

Maga Buri azt állítja, hogy csak a tárgyi okozatosság elméletének elégtelensége az oka annak, hogy az alanyi elméletet iparkodnak megállapítani és tökéletesíteni. Ha nem sikerül ez sem: akkor nem marad más hátra, mint az abszolút megkülönböztetéstől lemondani.

B)

Henke,¹⁾ Wächter,²⁾ Bauer,³⁾ Müller,⁴⁾ Breidenbach,⁵⁾ Häberlin,⁶⁾ Köstlin,⁷⁾ Berner,⁸⁾ Langenbeck,⁹⁾ Geib,¹⁰⁾ Buri,¹¹⁾ John¹²⁾ meg annyi ellenesei a Feuerbach-féle elméletnek. Meg annyi hirdetői az »idegen és saját ügy« az »önálló és önállótlan érdek« elvein alapuló elméleteknek.

Érdekes lesz megismerkednünk Berner alanyi álláspontjával, melyet későbbben teljesen elhagyott.

A bűnségéd — úgymond — idegen szándék megvalósításának előmozdítását akarja. Az eredményre közre akar működni, de a nélkül, hogy a büntényt saját ügyének tekintené. Az idegen szándékot semmi esetre sem teszi magáévá. A segély úgy tekintendő, mint járulék, melyet minden ízében a bűnszerző cselekvényének természete mint főtett befolyásol. Ebben az értelemben itt is használhatjuk azon

¹⁾ Handbuch I. 286. lap.

²⁾ Wächter Deutsch-Röm. Strafrecht I. 147. lap.

³⁾ Lehrbuch 75. §. és Abhandlungen I. 418., 427., 455. lapok.

⁴⁾ Dissertatio de auctorum et ministrorum criminis differentia.

⁵⁾ Comment. 354. lap.

⁶⁾ Grundsätze 65. lap.

⁷⁾ Neue Revision 448. lap. System 257. lap.

⁸⁾ Theilnahme 207.

⁹⁾ Theilnahme 1. 64. lapok, Abhandlungen 116. lap a Gerichtssaal 1867. és 1870-diki évfolyama.

¹⁰⁾ Lehrbuch II. 317. lap.

¹¹⁾ Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen 143., 181., 202., 215. lapok.

¹²⁾ Strafrecht in Norddeutschland 262. lap. Így csoportosítja az írókat Geyer is »Theilnahme mehrerer etc.« czimű értekezésében.

parómiát: *Accessorium sequitur suum principale*. Ebből az elvből magyarázza ki Berner azt, hogy a segéd, ha például nem hivatalnok is, mégis hivatali büntény segédje, mert — úgymond — ő nem maga, hanem más részére segíti elő a büntényt. Annak szempontjából kell a büntény minőségét megítélni, a kinek ügyét képezi a büntény. A bűnsegéd enyhébb büntethetőségének igazolását is abban találja Berner, hogy a segéd a bűnszerző bűnös szándékát nem teszi magáévá.

Látjuk tehát, hogy ő az alanyi elmélet, a saját és idegen érdek talaján áll. Azonban Berner nem ment el odáig, hogy a főcselekmény elkövetőjét esetleg csak segédnek tartsa.

De Hencke és főleg Köstlin azt állították, hogy a segéd is elkövetheti a főcselekvényt a nélkül, hogy segédi minősége átváltoznék. Az »érdek« és »saját ügy« szempontjai úgy elkápráztatták Köstlint, hogy a cselekvény objectiv jellegét egészen figyelmen kívül hagyta.

Buri már elismeri, hogy a főcselekvényt elkövető segéd tettessé lehet.¹⁾

¹⁾ A főcselekvény. Buri szerint, a bűnös tevékenységnek tetőpontja, és ha a bűnszerzői szándék a főcselekvény elkövetésére van irányozva: úgy a segéd akarata minden, a büntényt előmozdító tevékenységre lehet irányozva a nélkül, hogy önállótlanágát elveszítené. De ha viszont a segéd tevékenységével a főcselekvényt, a bűnszerző pedig csekélyebb tevékenységet akart véghezvinni: úgy a segéd akarata volt a túlnyomó (übergreifende), és így a külvilágba tett támadásánál, tekintettel alaki szándékára, teljes önállóságának tudatában volt, habár tekintettel az anyagi szándékra, a bűnszerző érdeke vezette is lépteit. Pusztá segélyről már ily esetben nem lehetne szó. A mennyiben a főcselekvény tárgyi jellege szerint többek közreműködését megengedi, és a bűnszerző abban részt vesz, úgy a segéd is részt vehet abban a nélkül, hogy segédi jellegét elveszítene, mert alaki szándékának az anyagi szándéktól föltételezett önállótlanága továbbra is fennmarad, a mennyiben a bűnszerzői akarat az anyagi szándék utáni önálló törekvés által, tekintettel az alaki szándékra, túlnyomó és mint ilyent, a segéd is elismeri.

Hälschnert, a ki, ha a segéd a főcselekvényt hajtja végre, azt szintén tettesnek tekinti: megtámadja Buri, hogy miért tárgyi érveléssel jut elhez az eredményhez, midőn az a cselekvő alanyiságából következik. Hisz a főcselekvény — mondja Buri — az eredményre nézve csak viszonylagosan bir nagyobb jelentőséggel, mint minden más tevékenység, mely abban megvalósult. Nem csak akkor bizonyos, hogy segély nem forog fenn, ha a segéd a főcselekvényt valóban elkövette, — a mint ezt Hälschner mondja — hanem már akkor, midőn az akarat a főcselekvény elkövetésére van irányozva, mert már ebben az időpontban bizonyos, hogy ő a bűnszerzői akaratot uralja. Ha tehát az idegen cél érdekében nyilvánított akarat a főcselekvény elkövetésére van irányozva, úgy az bűnszerzői marad, ha a főcselekmény éppen nem követtetnék el vagy véletlen közbejöttével létesülne.

De viszont ez az akarat csak segéd-akarat marad, ha annak

Buri kétségtelenül ellenmondásba jő saját alapelveivel, bármennyire tiltakozik is az ellen. Mióta Theilnahme-jában (7. l.) és »Abhandlungen« etc. című művében iparkodott beigazolni azt, hogy ő nem tárgyi alapon állította fel azt a tételt, hogy a főcselekvény elkövetője már nem lehet segéd: újra és újra foglalkozik ezzel a kérdéssel. Ha fölütjük a »Golttdammer's Archiv« vagy a »Gerichtssaal« vagy a »Zeitschrift«-et: mindenütt találunk értekezéseire, a melyekben tovább tatarozza főcselekvényi elméletét. A Gerichtssaal XXVIII. kötetében. A Golttdammer's Archiv XXIV., XXV. kötetében. A Zeitschrift II. kötetében található értekezéseiben kiterjeszkedik erre a kérdésre. Az okságról írt mindkét művében szintén behatóan szól erről. Mindannak daczára nem képes meggyőzőleg kimutatni, hogy ő pusztán alanyi alapon építi fel a főcselekvényről szóló tanát. Nem képes ezt összeegyeztetni oksági elméletével és általános tanaival. Hälschner az alanyi iskolának erre a tanára gúnyosan jegyzi meg: »hisz . . . a főcselekvény és a mellékcselekvény között létező különbség semmi egyéb, mint az annyira perhorrescalt Feuerbach-féle fő- és mellék-ok közötti különbség«. (System I.) Buri tanára vonatkozólag helyesen emeli ki Birkmeyer (Theilnahme etc.): »Ha igaz az, hogy a főcselekvény az

nem az a célja, hogy a főcselekvényt megvalósítsa, de véletlen közbenjöttével azt mégis előidézné.

Azt kezdettől fogva föltételeztük, — folytatja Buri — hogy a bűntény egyik részese tevékenységével saját közvetlen célját akarja elérni, a másik pedig bűnös tevékenységének közvetett célját főképen abban találja, hogy az első elérje célját. De az is előfordulhat, hogy mind a két részes bűnös tevékenységével a bűntényben nem részes harmadik személy célját akarja előmozdítani. Természetesen itt legalább is az egyik részes akaratának a főcselekvény elkövetésére kell irányozva lennie, és ez akkor bünszerző, mert a bűnös tevékenység mezején nem ismer az ő akaratát felülmúló akaratot, az ő akarata az uralkodó, és bár anyagi szándéka önállótlan, mégis tekintettel az alaki szándékra, teljesen önállónak tekintendő. Ellenben a másik részes, a kinek az akarata nincs a főcselekvény elkövetésére irányozva, segéd marad, mert tevékenységét alárendelte az első részes akaratának, és így alaki szándéka is önállótlan. Ha mind a két részesnek az a szándéka, hogy bűnös tevékenységökkel a főcselekvényt valósítsák meg, úgy mind a ketten bünszerzők.

E szerint tehát — a mit egyébiránt már a felbujtás tanában is ismertettem — bünszerzői szándéka annak van, a ki bűnös tevékenységével saját önálló célt — érdeket — akar elérni, vagy a bűntény főcselekvényét más érdekében akarja elkövetni: ellenben segédi szándéka annak van, a ki saját önálló cél nélkül bűnös tevékenységét, mint az idegen cél elérésére szolgáló eszközt, érvényesíti a nélkül, hogy tevékenységével a bűntény főcselekvényét kívánná végrehajtani.

Így érvel Buri.

eredmény szempontjából nem különbözik lényegesen a többi közreműködéstől: akkor lehetetlen, hogy a főcselekvény elkövetésére irányzott akarat és a többi közreműködésre irányzott akarat között oly abszolút és lényeges különbség legyen, hogy az akaratnak hatalmában álljon a bűnszerzőség és segély közötti különbséget megteremteni. És ha mégis a két akarat között abszolút különbség van: akkor ez csak a két cselekvény között létező abszolút különbségből származhatik«.

A tény az, hogy visszariad maga Buri is a benső elemre alapított elméletének következményeitől és azért legalább a főcselekvény elkövetőjét nem akarja segédül minősíteni. Hiába tiltakozik Buri az ellen, hogy nem az objectivitásból következik a főcselekvény elkövetőjének tettesi minősége, hiába akarja ezt is az akaratmozzanatra visszavezetni: egyenesen a büntény tárgyi elemének hódol akkor, midőn elhibázott elméletének következményeitől akarja megmenteni a főcselekvény elkövetőjét. Mert szorosan az érdek elméletnek és oksági tanának következetes keresztülvitele azt parancsolná, hogy tekintet nélkül a cselekvény tárgyi jellegére, a részesség minőségét mindig a szándék irányától, az érdek önállóságától vagy önállótlanásától tegyék függővé.

Az alanyi elméletek különbözőféle vázlatokban fordulnak elő, de a lényeg mindig ugyanaz marad. Henke megtoldja a közvetlen és közvetett jelszóval az érdeket; azt hiszi, ezzel különös szolgálatot tett a segéd és a többi részesek közötti határvonal tökéletesítésének. Pedig ezzel is csak oly ingadozó marad az elmélet, mint a »saját« vagy »idegen« jelző mellett. Nem is fog ez az álláspont sohasem csak megközelítőleg is kielégítő eredményre vezetni. Egyoldalú akaratmozzanatra alapított elvek nem alkalmasak arra, hogy az emberi tevékenység bűnösségi súlyának helyes mértékéül szolgáljanak. Annyit bíztak a subjectivisták az alaki és az anyagi szándék alapjára épített elméletekben. A *bűnös eredmény*, és tisztán a *cselekvény iránti érdeklődés* alapjára helyezett elméletben vélték föltalálni a helyes elválasztó vonalat. Pedig mindezek a javított kiadású elméletek az alapelméletek hibáiban szenvednek.

Egyik úgy, mint a másik, figyelmen kívül hagyja a büntetendő cselekvény tárgyi elemét s pusztán az akarat különbözőféle vonatkozásaiban véli a bűnségéd és tettes vagy felbújtó közti különbséget föllelni. Itt a végzetes tévedés.

Bármily nagy fontosságot tulajdonítsunk is a büntény alanyi elemének, lehetetlen a legnagyobb tévedések közé nem sorolni az oly büntetőjogi elméleteket, melyek az alanyi-

ság elvét túlvíve, csupán erre helyezik a súlypontot, és a büntény másik egyenrangú elemét, az anyagit a tevékenység jellegének megítélésénél mellőzni kívánják. Ezek a vágyakat és óhajokat viszik be az igazságszolgáltatás területére. Figyelmüket nem fordítják arra, ki mit tett, hanem ki mit célzott. A lélek bensejében forrongó vágyakban és ösztönökben kívánják föllelni a külső cselekedetek bűnösségi fokának mérőjét. És csak akkor, midőn nagyon szembeszökővé válik elméletök következetes keresztülvitele, midőn a főcselekvény tettesét is, ha idegen érdeken működik, elméletök szabályai szerint, segédnek kellene tartaniok: akkor igyekeznek legalább néhányan menekülni tanuk tarthatatlan következménye elől, s mindenféle mesterkélt okoskodások segélyével, mint Berner és Buri példái mutatják, be akarják illeszteni az alanyi elmélet rendszerébe azt a tételt, hogy a főcselekvény elkövetője, tekintet nélkül az érdek-mozzanatra, tettessé lehet. De látjuk, hogy Berner és Buri sem föltétlenül állítják ezt, hanem bizonyos mesterkélt föltételekhez kötik a segédnek tettessé való metamorphosisát. Nem akarják bevallani azt, hogy a büntény tárgyas eleme lép elő azzal a követelménnyel, hogy a főcselekvény elkövetője segédnek nem tekinthető; nem akarják bevallani, hogy az akarát iránya, neveztesse az alaki vagy anyagi szándéknak, a bűncselekvény vagy az eredmény iránti érdeklődésnek, közvetlen vagy közvetett érdeknek: nem elegendő arra, hogy határvonalat képezzen a segéd és a részesek többi faja között. De a főcselekvény elől még sem képesek kitérni. Itt a büntény ténybeli része előtt meghátrál az »érdek« szempontja, s bármely clausulákkal övezik is magokat körül, nem takarhatják el azt, hogy a főcselekvénynél uralomra engedik jutni a büntény tárgyi elemének jogos követelményét. De ezzel el is ismerik elméleti rendszerök elvi hiányát.

Krug (Abhandlungen IV.) is úgy nyilatkozik, hogy annak elfogadásával, hogy a segéd nem követheti el a főcselekvényt, az alanyi elmélet élet veszi. Ha a főcselekvénynél meghajolnak a büntett objectivitása előtt, miért mellőzik a többi ténybeli mozzanatoknál. Helyesen mondja Geyer: »Lässt man so die objective Natur der Dinge, die Art der Thätigkeit in einem Fall *massgebend* sein, so ist nicht einzusehen, warum sie nicht auch betreffs der Nebenhandlungen entscheidend sein soll. Wer bloss solche Handlungen, also eine unterstützende, helfende Thätigkeit setzt, muss Gehülfe sein auch dann, wenn er dabei ein sogenanntes eigenes Interesse verfolgt«.

Valóban nem akarok példákat felhozni, melyekkel azt bizonyítsam, hogy az érdek szempontjai minő visszásságokra

vezetnek. Egyiknek érdekét a boszúvágy, másikét nyereség vezetheti, a harmadik csak kedvtelését tölti stb., ugyan, melyik lesz a bünsegéd és melyik a tettes. Az alanyi elméletek szerint valaki a legalárendeltebb segédi tevékenységet fejt ki és mint tettest büntetik, ha a bűntényt saját érdekében követte el, és viszont még a főcselekvényt is végrehajthatja a nélkül, hogy elvesztené segédi jellegét, mihelyt bizonyos, hogy másnak érdekében működik. (Itt természetesen kiveszem azokat az alanyi elméleteket, melyek engedményt tesznek a főcselekvény kérdésében.)

Ezek az elméletek, kezdetben, mint a *causa principalis* és *secundaria* merev tárgyi okozatossága ellen keletkezett visszahatás, tetszésnek örvendtek. Sőt úgy látszott, hogy a tárgyi és alanyi szempontok nagy harczában az alanyi szempont győzedelmeskedik. Később azonban újra a tárgyi iskola kezdett fölülemelkedni.

C)

Néhány kiváló férfiú közvetítő álláspontot foglalt el s majd a tárgyi szempont különös kiemelésével, mint Krug.¹⁾

¹⁾ *Krug* (Abhandlungen 80. lap) körülbelül következőleg okoskodik: Minden ok — úgymond — a főforgó körülmények között szükségszerűleg létrehozza eredményét. Ez által különbözik mindentől, a mi nem ok és így különbözik az eszköztől és alkalomtól. Ezeknek nincs hatásuk, mert csak erők bírnak ezzel, legyenek azok a természet vagy az ember erői. Nem lehet tehát azt mondani, hogy az, a ki másnak a cselekvényét csak segítette, az a cselekvény eredményét létrehozta, okozta, inkább azt lehet mondani, hogy azt csak az hozta létre, a kinek ő segített. Ámde a bünsegély lényege abban áll, hogy az másnak cselekvényét mozdítsa elő. Ez már a segítség nyelvtani értelméből következik. Helytelenül fogjuk fel ezt a fogalmat, ha azt az eredménynyel közvetlen viszonyba hozzuk. A segítés nem jelenti valamely cselekvénynek az eredményhez való viszonyát. Helyesen a segítés valamely idegen cselekvényhez való viszonyt fejez ki. Ha többen követ hengergetnek, melyet egyikök sem lett volna képes egyedül tova hengeríteni, akkor azt mondjuk, hogy mindnyájan segítettek a követ tova hengeríteni; ámde nem a kőnek, hanem egymásnak segítettek; a segítés tehát személyes viszonyt fejez ki, a mi természetesen kölcsönös is lehet, minthogy mindenik a másiknak segít és egyúttal magát segített.

Továbbá *Krug* a következőket mondja: »Ha a segély fogalma oly cselekvényekre szorítkozik, melyek más bűnös cselekvényét előmozdítják, úgy ebben áll a segély teljesen határozott, tárgyi megkülönböztető jellege, és ebből önként következik, hogy az, a ki a törvényben büntetéssel sújtott cselekvényt maga követi el, cselekedjék bár a saját, vagy más érdekében, nem lehet segéd, hanem bűnszerző. De alányilag is ebben rejlik a döntő mozzanat, melyen a bünsegély

majd az alanyi szempont hangsúlyozásával, mint Hälschner¹⁾ és Bar,²⁾ törekedtek elméletöknek érvényt szerezni.

enyhébb büntethetősége elvileg nyugszik. Mert míg a bűnszegéd csak idegen cselekvényt támogat s más akaratától teszi függővé, hogy a tett megtörténjék, addig a bűnszerző maga követi el a cselekvényt.

Arra a kérdésre, miben áll a bűnszerzőséget megállapító cselekvény, Krug azt válaszolja: ez a törvényben büntetéssel sújtott cselekmény minden törvényes ismervével és jelzőivel (*»es ist die im Gesetz mit Strafe bedrohte Handlung mit allen ihren gesetzlichen Merkmalen und Prädikaten«*).

Krug szerint tehát ott, a hol a cselekvény bűnszerzőséget képez, az alanyi mozzanat kizártnak veendő, az akarat a bűnszerzőt nem képes segéddé tenni, de viszont az akarat a látszólagos segédet bűnszerzővé teheti. Ez azoknál fordulhat elő, kik egy büntényt közösen követnek el. »Mindenik közülök — mondja Krug — azzal az akaratral és tudattal bir, hogy a többi, a mit tesz, egyuttal ő érte is teszi; ez az együttes cselekvés fogalmában rejlik; és a részeseknek ez az alanyi viszonya okozza, hogy mindeniknek az, a mit a többiek érte tettek, neki is a többivel együtt beszámítandó, és hogy ő mint a bűntény bűnszerző társa tekintendő, habár az, a mit a közös, tehát az ő tettének érdekében kifejtett, külsőleg csak segélynek látszik.« — Ime ebből áll Krug közvetítő elmélete.

¹⁾ *Hälschner* (System I. 311., 324. lapok) a tárgyi mozzanatot körülbelül úgy mint a kísérletet, tagadólagos irányban jelöli meg, midőn megjegyzi: »a segéd cselekvénye a bűnszerző által elkövetett bünténynek nem teszi ki teljes tényálladkát, és hogy a segéd tevékenysége »lényegileg segítő«. Hälschner nem kívánja meg a bűnszerző fogalmához a büntetendő cselekvény minden mozzanatát, megelégszik, ha csak egy marad fönn azok közül a bűnszerző számára. A határvonalat azután alanyi szempontból, még pedig kettős irányban vonja meg. Először az által, hogy azt mondja: »a bűnszegéd azzal a szándékkal cselekszik, hogy tevékenysége mint az idegen szándék (a bűnszerző szándékának) megvalósítására eszközül szolgáljon«, és azután a következő tétel által, hogy »a segéd a bűnös szándékot sohasem önmagából hozza létre, hanem, hogy őt már a bűnszerzőnél készen levő szándék vezette tevékenységre, és az mindegy: akár a bűnszerző rábeszélésének és értelmi csábításának engedett-e, akár a bűnszerző bűnös szándékának vagy tevékenységének pusztja szemlélete vitte őt a bűnszegélyre« (dass der Gehilfe die verbrecherische Absicht niemals aus sich selbst producirt hat, sondern, dass er durch die bereits fertig gestaltete Absicht des Urhebers zu seiner Thätigkeit verleitet wurde, sei es, dass der Urheber durch Überredung einen verführenden intellectuellen Einfluss auf ihn ausübte, sei es, dass die blosse Anschauung der verbrecherischen Absicht oder Thätigkeit des Urhebers genügte, um ihn zur Beihilfe zu bestimmen.)

²⁾ *Bar* (Zur Lehre von Versuch und Theilnahme am Verbrechen 65. lap) a következőkben kísérli meg a közvetítést:

A segélynek két fajtát szokták — úgymond — megkülönböztetni: az *értelmit* és az *anyagit*. Az első nem szabad a felbujtással és az utóbbit a társatességgel összetéveszteni. (Bar a »Miturheber« kifejezést használja.)

a) Az értelmi segély a felbujtástól annyiban különbözik, hogy a segéd másnak *kész elhatározásához* csatlakozik, a felbujtó pedig az *elhatározást kelti életre*.

Krug előtt még a szövetségi elmélet köde nem tisztult el. A társtetteség fogalmát úgy kiterjeszti, hogy tulajdonképpen a segély fogalmának alig marad tere. Ez elmélet szerint a legalárendeltebb segédi tevékenység is társ-tetteséget képez. Igen természetes, hogy ezzel sem az alanyi szempont, sem a tárgyi-iskola követői kibékülni nem tudtak, amazok azért nem, mert az akarat-mozzanatot részben elejtette, emezek pedig azért nem, mert a bünsegély körét a kelletténél szűkebb határok közé szorította.

Hälschner elmélete a határvonalat — igen jól mondja Glaser — az igazságszolgáltatás által ki nem puhatható

b) Az anyagi segély a társ-tetteségtől annyiban különbözik, hogy a segéd a tettes által eszközül hagyja magát használni, a nélkül, hogy ő az utóbbit ismét mint saját szándéka eszközét használná fel ugyanabban a bűntényben, és hogy ő e szerint cselekszik. A segéd csak alárendelt részt igényel magának a bűntényből és a főrészt a tettesnek engedi át. De ez nem történhetik meg, ha annak cselekvénye, a ki magát kezdetben segédnek szánta, tekintet nélkül a tettes szerepére vállalkozónak cselekvényére, a bevégzett bűntényt foglalja magában. Mert ebben az esetben az ő cselekvénye önálló bevégzett bűntény, és mivel a jogilag tekintetbe vehető eszközök és célok sora a bűntény bevégzésével bezáródik, már nem lehet többé eszköz, hanem öncél. A segéd tehát egyedül és önállóan nem követheti el a főcselekvényt,^{*)} ha segéd akar maradni, de épp oly kevésbé teheti magáévá a tettes tevékenységét az által, hogy azt a bűntény bevégzésére mint eszközt tekintí és így magát más bűntényében mint mozgató erőt illeszti be, csak úgy, a mint azt a felbujtó, a felbujtott és a bünszerző-társ a másik bünszerző-társ cselekvényével teszi. Mert az utolsó esetben a másik tevékenységét épp úgy kell megítélni, mintha azt a segéd hajtotta volna végre. Annak tevékenységét tehát a segéd fizikai tevékenységéhez kell számítani, és így ez együtt a bűntény fogalmát kitölti és nem úgy jelentkezik, mint a függő segéd, hanem mint az önálló társ-tettes (bünszerző-társ) cselekvénye. Vajjon ez az utóbbi eset állott-e be: ezt a segéd fizikai tevékenységének jellege szerint meghatározni nem lehet, ezt inkább a szerint lehet megállapítani, hogy a bűntettes más kész tervéhez csatlakozott-e, vagy ezzel közösen készítették-e a tervet.

Ezek a mozzanatok a következőkbe foglalhatók össze:

A segéd akarja a bűntényt, a mennyiben más, a bünszerző (tettes), a főcselekvényt magára vállalja és egyuttal, a mennyiben ő, a segéd, nem tekintí magát az utóbbi cselekvényében mozgató erőnek, következésképpen a tettes tevékenységét a bűntény bevégzésére nem teszi eszközzé. Ennek megfelelőleg kell a segédnek cselekedni. (Der Gehülfe

^{*)} Főcselekvény alatt Bar azt a cselekedet érti, mely a cselekvő előbbi tevékenységével kapcsolatosan, tekintet nélkül a kezdetben tettesnek szánt személy tevékenységére, a bűntényt bevégezné. A rablás bevégzéséhez pl. megkívánatik, hogy a rabló a megrablotttól a dolgot valóban elvegye. Ha a kezdetben segédül szánt egyén a dolgot a rablótól elveszi, a nélkül, hogy ennek személye ellen egyedül (és társának közreműködése nélkül) erőszakoskodást követett volna el: úgy a bevégző cselekvényt ugyan elköveti, de mivel ő a megrablott egyén ellen éppen nem, vagy a tettes tevékenységétől nem függetlenül követte el az erőszakot: ennél fogva az, a mit ő egyedül fizikailag végrehajtott, nem foglalja magában a rablás fogalmához szükséges mozzanatokot, és így a segéd továbbra is segéd marad.

területre viszi át, és nagyon kérdéses marad, hogy helyesebb-e a súlypontot a bűntény elkövetésére irányzott első lökésre, mint az utolsó elhatározásra helyezni? Egyébiránt a bűnsegéd is csak magából meríti szándékát, maga határozza el magát arra, hogy segéd lesz. És nem is tekinthető pusztá eszköznek, hisz az elhatározásra jutott akaratnak mindig vannak saját céljai. És az éppen nem igaz, hogy a tettes szándéka az ok, és a segédi szándék annak eredménye. Helyesen jegyezte meg Hälschnerrel szemben Schütze: »Die Ursache der helferischen Selbstbestimmung liegt in des Helfers eigenem Entschluss, mag er übrigens angestiftet

will das Verbrechen sofern ein Anderer, der Urheber, die Haupt-handlung übernehmen werde, und zugleich so, dass er, der Gehülfe, in der Handlung des letzteren sich selbst, als bewegendes Princip nicht erblickt, also auch die Thätigkeit des Urhebers nicht zu einem Mittel für die Vollendung des Verbrechens durch ihn, den Gehülfen, macht. Dem entsprechend muss der Gehülfe handeln.)

Ebből következik, hogy a segéd a főcselekvényben physikailag részt vehet, de sohasem követheti azt el egyedül, ha segéd akar maradni.

Ezután Bar a Berner által felhozott példákra terjeszkedik ki, melyeket a Berner alanyi elméletének ismertetésekor előadtam. Az egyik a Gajus-Sejus-Titius eset. A másik pedig a Sempronius és atyja által elkövetett falopási eset. Az első példában helyesli Bar Berner minősítését. De a megokolással nincs megelégedve. »Ich kann den Grund — mondja Bar — nur darin finden, dass die Handlung des Titius ohne Rücksicht auf die vorangegangene Thätigkeit des Gajus, oder des letzteren und des Titius vollständig und daher auch selbstständig das Verbrechen der Tödtung nach allen seinen Merkmalen darstellt. Sollte Titius sich dennoch nur als Gehülfen ansehen, so würde dies eine falsche rechtliche Beurtheilung nicht in Betracht kommen.«

A másik példában, a hol a fiú követte el a főcselekvényt és az atya csak őrt állott, Berner — mint föntebb előadtam — a fiút csak bűnsegédnek minősítette azzal a megokolással, hogy a fiú a szándék eléréseért tett tevékenysége daczára nem tette magáévá a szándékot. Ez ellen Bar a következőket jegyzi meg:

a) Az animus rem sibi habendi nincs kizárva az által, hogy a cselekvő a dologt nem maga számára akarja megtartani, hanem mint másnak képviselője kívánja azt megszerezni. Például A. felbujtja B.-t bizonyos dolog ellopására, B. ennél a cselekvénynél úgy tekinti magát, mint A. képviselője, kinek a bűntény minden előnyét átengedi. Berner felfogása szerint itt, mivel B. az »animus rem sibi habendi«-vel nem bír, oly bűntény forogna fönn, melynek nincs physikai bünszerzője. De hogy az animus rem sibi habendi még akkor sincs kizárva, ha a cselekvő a dolog detentiójához sem jut, azt bizonyítja L. 52. §. 13. D. de furtis: Si quis de manu alicujus nummos aureos vel argenteos vel alias res excusserit, ita furti tenetur, si ideo fecit ut alius tolleretur isque sustulerit.

b) Ha az atyának tevékenysége egészen elesnék, úgy teljes lehetetlen volna neki physikai bünszerzőnek lenni, és a fiú mégis segéd volna; úgy de mivel physikai bünszerzőnek csak lenni kell, a fiúnak

hinzutreten; nur die Veranlassung zu dieser Ursache oder deren Wirkung (Unterstützungshandlung) liegt im Entschluss oder in der Begehungshandlung oder endlich in einer Anstiftungsthätigkeit des Thäters, nicht mehr, nicht minder«.

Bar a szövetség-elméletben keres menedéket. Mert mi egyéb az az állítása, mint a szövetség-elmélet föllevenítése, hogy a segéd és bünszerzőtárs közötti különbség azon fordul meg: más kész tervéhez csatlakozott-e valaki, vagy közösen készítették-e a tervet? Az utóbbi esetben már az alsóbb rendű physikai tevékenység is bünszerző-társsá teszi szerinte a részt. Ilyenkor a másik részes tevékenységét is

már most azért kellene az animus rem sibi habendi-t tulajdonítani, mert az atya nem állt őrt.

A főtebb kifejtett elvek szerint a kérdés következőleg dönthető el:

Az atya physikai cselekménye a lopás tényálladákhöz fölösleges; a fiú a főcselekvényt, azaz: az apprehensiót önállólág teljesíti és az atya physikai közreműködésétől teljesen független cselekvényből a bevégzett büntény egyetlen ismérve sem hiányzik: ő tehát bünszerző. De mivel az atya sem volt tétlen az elkövetésnél, sőt fiának cselekvényét, mint eszközt felhasználta, és a mint a szerepek kiosztásából látszik, a büntényt fiával előzetesen megbeszélte: így mind a ketten a szövetség bünszerzői, melynek felbujtója is lehet az atya.

Berner következő elvi kijelentését: »Überall, wo die Begehung der Haupthandlung die zum Verbrechen erforderliche Absicht nothwendig involvirt, wandelt sie den bisherigen Gehülfen in einen Urheber um. Überall dagegen, wo die verbrecherische Absicht noch von der Begehung der Haupthandlung getrennt werden, also dem Handelnden fremd geblieben sein kann, bleibt der Gehülfe, was er ist; er müsste denn aus einem willkürlichen Grunde die Absicht des Urhebers von hier ab auch als die seinige verfolgen wollen« — szintén kifogásolja Bar. A bünszerző szándéka — úgymond — sohasem lehet idegen a segéd előtt, mert különben az utóbbi más büntényért volna büntetendő. Továbbá nem mondta ki Berner, hogy a főcselekvény elkövetése mikor foglalja magában a büntényhez szükséges szándékot, ennek megítélését tehát a gyakorlati érzékre bízta; és végre figyelembe veendő, hogy oly kevésbé teheti valaki magát önkényesen büntény, mint más cselekvény szerzőjévé. Arra a kérdésre: vajjon segély vagy bünszerzőség forog-e fönn (azon föltevés mellett, hogy a segéd cselekvésével re ipsa bünszerzővé nem lett) nem az önkényes, hanem a látszólagos segéd szándéka dönt, melynek a másik része iránti előbbi magatartásában (tekintettel a tervkészítésre) tárgyi alapja van, és ebben egyedül ismerhető is fel.

Ha itt — végi a bünségély fogalmáról szóló fejtegetését Bar — a segédi szándék erős hangsúlyozásával szemben a dolgok realis természetét, a mely a szellemi téren sem változtatható meg pusztá szándékkal, érvényesítenem kell: azért semmi esetre sem akarom tagadni azt a haladást, melyet a szándék kiemelése ebben a tanban létesített. Mert a segély és bünszerzőség közti különbséget csak a physikai tevékenység jellegéből, a fő- és mellékok közötti különbségből megmagyarázni akarni, nekem is kivihetetlennek látszik és azt csak helyeselni tudom, a mit ez ellen Berner és Köstlin kifejtettek.

hozzá kell adni az ő tevékenységéhez stb. A függő segédből független bünszerzőtárs lesz stb. A büntény tárgyi elemét teljesen háttérbe szorítja. A physikai tevékenység jellegére nem épít semmit. Attól függ minden, pusztán eszközül szolgál-e a részes, vagy ő is mást eszközül használt-e. Ugyanazt mondhatjuk erre is, a mit Hälschner eszköz-elméletére megjegyeztünk.

A mint látjuk, a közvetítő elméletek, sem a tárgyi irány, sem az alanyi szempont felé hajlók, nem dicsekedhetnek azzal, hogy a kérdésnek nagy szolgálatokat tettek. Bar különösen nagy súlyt helyezett elméletére, sőt a teljes megoldást látta benne. Ettől pedig ugyan távol áll. A tárgyi szempont ily alárendeltsége sohasem lehet az emberi igazságszolgáltatás előtt megnyugtató megoldás.

A közvetítő elméletek nem dicsekedhettek különös szerencsével. De a kezdetben nagy tetszésben részesült alanyi elméleteket, melyek már a törvényhozásokban (pl. a szász büntető-törvénykönyv) is útat törtek magoknak s a porosz judicatura is ennek az iránynak hódolt, a tárgyi iskola követői éles bírálat tárgyává tették.

D)

I. Egymásután szállnak síkra a tárgyi iskola érvényesítése mellett és különösen nagy csapás volt az alanyi maxima iskolájára *Bernernek* átpártolása, a ki míg *Theilnahme*-jában a legerősebb subjectivista volt (kivéve, hogy a főcselekvény kérdésében nem fogadta el Köstlin tanát), már a »Grundsätze etc.« című művében tárgyi alapra helyezkedett s azóta nagy keletnek örvendő tankönyveiben folyton az objectiv szempontokat hangsúlyozza. Ő, mint már említettem, a cselekvények két körét különböztette meg; az egyik körhöz tartoznak azok a cselekvények, a melyek a büntény elkövetését képezik; a másik körhöz pedig azok a cselekvények tartoznak, melyek az elkövetés körén kívül állanak, de az elkövetést előmozdítják. Az előbbieket a társ-tettesek, az utóbbiak a segédek. Látjuk, hogy itt már nem az idegen és saját érdeket teszi a kitünő büntetőjogász elválasztó vonalul, hanem a külső cselekedet jellege szerint teszi meg a különböztetéseket.

II. Hasonlóan *John* is elhagyta a zászlót, mert míg »Strafrecht in Norddeutschland« című művében határozott alanyi alapon állott, a mennyiben az elválasztó vonalat a segéd és tettes között abban találta, hogy a tettes saját

érdekében cselekszik, a segéd pedig másnak érdekében igyekszik a jogellenes eredményt lehetségessé tenni: addig a »Kritiken strafrechtlicher Entscheidungen« című művében tárgyi alapra áll és a tettes és segéd fogalmait úgy állítja egymással szemben, mint a melyek minden lényeges ismervben ellentétet képeznek.¹⁾

John elmélete ellen érdemleges kifogásunk nincs. A kik a bűnszegély kísérletét elismerik, azok természetesen a segédi tevékenységnek jellemzését nem tartják helyesnek, és megtámadják John-nak azt a tételét, hogy a bűnszegély egyik ismérve az, hogy nincs kísérlete. Mi, mint azt majd alább kifejtjük, a bűnszegély kísérletét nem ismerjük el, és így ebben a tekintetben sincs a John elmélete ellen kifogásunk. Azt is kifogásolni szokták John elméletében, hogy a bűnszegély egyik ismérveül azt állítja: »eine Unterstützungshandlung d. h. eine solche, welche keine rechtsverletzende Thätigkeit enthalten darf.« Különösen Schütze veti szemére John-nak, hogy bizony a segéd tevékenysége is jogsértő, az is csak a jogrend ellen intézett támadást képez, mert különben nem volna büntethető.

Meglehet, hogy a kifejezés helytelenül van választva.

¹⁾ Ellentétet képeznek — úgy mond — az akarat-mozzanatban (tehát alanyilag), mert a tettes akarata bizonyos büntény elkövetésére van irányozva, az ő akarata a szükséges elkövetési cselekvényt tűzi ki maga elé, míg a segéd akarata arra van irányozva, hogy bizonyos büntény el legyen követve és az ahhoz szükséges segítő cselekedet akarja.

De ellentétet képeznek a tett, a külső cselekvény-mozzanatban (tehát tárgyilag) is, mert a tettes elkövetési cselekvényt hajt végre, olyant, melynek jogsértő tevékenységgel kell befejeztetnie, a segéd pedig csak segítő cselekvényt (Unterstützungshandlung) hajt végre, azaz: olyant, mely nem foglal magában jogsértő tevékenységet.

Továbbá a tettesség — úgy mond John — a bűnösség különböző fokát tartalmazza, azaz: lehet bevégzett büntény vagy kísérlet tettese valaki, de a segélynek ily fokai nincsenek, csak a büntetendőség lehet különböző.

Magát a segély fogalmát következőleg határozza meg: »A segéd azt akarja, hogy egy határozott büntényt kövessenek el és ebből a czélból az illető büntény elkövetését előmozdító segédi-cselekvényt akar elkövetni.«

John tehát, mint látjuk, tárgyi alapon áll. Nem azon a merev tárgyi alapon, mely a szándékra semmi tekintettel nincs, hanem azon a tárgyi alapon, mely tekintetbe veszi az animus auctoris-t és animus socii-t, de természetesen nem az érdek-szemponthoz érti ez alatt, hanem az animus auctoris-t képezi a büntény (a főcselekmény) elkövetésére irányzott szándék, az »animus socii« alatt pedig azt a szándékot érti, mely nem a büntény elkövetésére van irányozva, hanem a büntény elkövetésének előmozdítására. Az indokok, a melyekből az »animus« származik, teljesen közönyösek.

de annyi bizonyos, hogy senki sem magyarázhatja John elméletéből azt ki, hogy a segélyt nem akarja büntetni. John ezzel csak annyit akart mondani, hogy az sem bevégzett büntényt, sem kísérletet nem képez. Részemről legalább így értem. *Es a Schütze* által ajánlott formulát: »eine Unterstützungshandlung d. h. eine solche, welche ein selbstständiges (versuchtes oder vollendetes) Verbrechen oder Vergehen enthalten nicht darf« azért nem vélem helyesebb formulázasnak, mert abból az következik, hogy a részesekkel együtt elkövetett bünténynek képezheti a segély kísérletét, miután a Schütze-féle formula csak önálló büntényről vagy kísérletről szól.

Én azt hiszem, a John-formulát helyesebben lehetne úgy kifejezni, hogy a segítő cselekménynek önmagában sem kísérletet, sem bevégzett cselekményt nem szabad képeznie. És tényleg ez is a criterion, mert ha kísérletet képez: úgy már a cselekmény az elkövetési cselekedet körébe esap át és ekkor megszűnik segély lenni. Egészben tehát mi John elméletét helyeseljük. A tárgyi álláspont ebben helyes kifejezésre jut.

III. A tárgyi elméletnek egyik első rangú képviselője az éles elméjű *Schütze*.

Arról már szóltam a felbujtás tanában, hogy Schütze a ténybeli részvétel (Thatantheil), az alanyi bűnösségi részvétel (Schuldantheil) és az együttes bűnösségi részvétel (Mitschuldantheil) hármas felosztásának szempontjából vizsgálja a részség fajait.¹⁾

¹⁾ Lássuk miképen alkalmazza Schütze a bűnsegédre vonatkozó elméletét?

a) A ténybeli részvétel. A tisztán értelmi részségnél ez alig észrevehetőleg jelentkezik, és ebben közeledik a felbujtáshoz. Az értelmi segéd, a felbujtóhoz hasonlóan, akaratát a tettes tényébe helyezi. Elég ok arra, hogy a kettőt egybefoglalják, a mint az a középkor »tanácsában« (Rath) meg is történt, és a code pénal 60. §-ában ma is megtörténik; de ez a közreműködés nem teremtője a tettnek, hanem csak is az elhatározás és az elkövetés előmozdítója, bátorítója. Az ő ténybeli részvétele csekélyebb, mert hatása is sokkal kisebb. Ugyanez történik az anyagi segédnél is, csak hogy kevésbbé tisztán, mert a támogató tanácsón itt a támogató tett uralkodik. Mert ez nem csak bátorítását, megerősítését kölcsönzi a tettes elkövetésének, hanem segély-cselekedetével a tettes tettéhez is hozzájárul. A »consilium« itt »auxilium«-má változik. A suasor adjutor«-rá lesz. Az elkövetés nagyobb vagy kisebb töredéke segédcselekedetének jut osztályrészéül. Gondoljunk a következő fokozatra. Valaki szemben a bűncselekmény tárgyával, az illető személylyel (Thatobject) szándékosan nem akar közvetlenül segélyt nyújtani, a tettet nem is akarja látni, és az alatt magát egészen nyugodtan kívánja viselni; vagy őrül, hogy az akadályokat távol tartsa; vagy igenleges cselekvéssel háritja el az útból

Schütze a tárgyi elmélet szellemében oldja meg a kérdést. Az elkövetési cselekmény köréhez utasítja a tettes és társtetteség fogalmát és ezen körön kívül találja fel az anyagi segéd tevékenységi terét. Látjuk, hogy ügyesen alkalmazza alapelméletét (Thatantheil, Schuldantheil, Mitschuld-antheil) a segély fogalmára. Kár, hogy Schütze a bűnsegély kísérlete mellett foglalt állást és nem maradt következetes a tárgyi alaphoz, és a segély járulékos természetének következményeit le nem vonta.

IV. Egyik nevezetes képviselője volt a tárgyi iskolának

a tett akadályait; eszközöket és szerszámokat szerez az elkövetéshez; az ily eszközöket a tett alatt készen tartja vagy átadja; a tárgyat fogja; az elvett dolgokat átveszi, vagy a bűntény tárgyait magához veszi. Az utóbb említett segéd-cselekedetek többnyire külön vétségekké alakulnak.

A segély tárgyi elemének mi is fontosságot tulajdonítunk a segéd-cselekvény mérlegelésénél, de a subjectiv szempontokat sem hagyjuk figyelmen kívül. De hogy ezt világosabban meghatározhasunk: először a segéd szándékát külön vizsgáljuk.

b) Az alanyi bűnösségi részvétel szűkebb értelemben. Mindig szándékosságot tételezünk fel, és ez vagy megfontolt, vagy rögtönös. A segélynyújtásra vonatkozó összebeszélés esetében mindig az előre megfontolt szándékosság forog fenn. De nincs ez így a tett idejében elkezdett segélynél; ez majd rögtönös, majd megfontolt.

A segédi szándékosság (ez alatt a »Vorsatz« és »Absicht« értendő) elszigetelt figyelembevételé mindig csak abstractio. És ha valahol, úgy itt bizonyára abstractio az elszigetelt alanyi bűnösségi részvétel fogalmának felállítása. Mert mire van a segéd szándéka irányozva? Csak segélyt nyújtó cselekedetre, oly tevékenységre tehát, melylyel a tettes által elkövetni szándékolt bűntényhez kíván járulni, az elkövetést kívánja előmozdítani. Az alanyi bűnösségi részvétel itt a szándék tartalmánál fogva nem választható el *az együttes bűnösségi részvételtől*. (Mitschuldantheil.)

c) Egyelőre hagyjuk figyelmen kívül azt az esetet, midőn a tettes által felbujtott segély forog fenn. A segéd együttes bűnösségi részvétele abból a többé vagy kevésbé erőlyes és hatályos szellemi behatásból áll, melyet a tettesre gyakorol, mert ő — legyen értelmi vagy anyagi segéd (vegyes segédnek nevezi Schütze, a miről már elméletének általános ismertetésénél szóltam), őt az elhatározásban vagy az elkövetésben megerősíteni akarja és meg is erősíti. Már az által mindkettőt megkönnyíti és előmozdítja, hogy helyeslésével, rábeszélésével, nógatásával, az aggályok eloszlatásával, új indokok érvényesítésével bűnös beleegyezését nyilvánítja. Annál inkább teszi ezt az által, ha ezen fölül még ténybeli segélyt is ígér vagy előkészületeket tesz. S még inkább áll ez arra az esetre, ha ő az elkövetésnél maga is tevékenyen, támogatólag a tett küzdelmébe benyúl, mert ezzel a tettest serkenti, hogy az elkövetés mellett szigoruan megmaradjon s ha csak lehet, azt végezze is be.

Mégis a tettes és a segéd közötti viszonyok észszerű megfigyelése mellett a normális büntetési tételnek enyhébbnek kell lenni az utóbbinál, mint az előbbinél. Először is ténybeli részvétele tagadhatatlanul csekélyebb. Ő minőségileg és mennyiségileg alárendelt, segítő

a hírneves müncheni tanár Geyer,¹⁾ ki nagy tevékenységet fejtett ki a tárgyi irány védelmében. Főleg Burival küzdött, úgy, mint ma ezt Birkmeyer teszi.

tevékenységet akart kifejteni, nem pedig elkövetési cselekedetet. A segítő cselekedet nem tartalmaz magában önálló büntényt. Már ennél fogva is a rossz akaratnak csekélyebb belterjessége (Intensitát) és külterjessége (Extensitát) forog fenn. A segédnek, tekintettel az eredményre, a kisebb okozatossági rész esik terhéül, mert az ő közreműködése főképen csak mellékcselekményre szorítkozott. De elszigetelt alanyi bűnösségi részvétele is nem ritkán az enyhébb büntetendőség jellegét hordja magán. Lehetséges, bár bizonyára ritka eset, hogy megfontolt segílyt nyújtson valaki rögtönös tethöz. Az ellenkező viszony a gyakoribb. De még akkor is, ha ebben az irányban egyenlő súly esik is a mérlegre, a mérleg nem tartja fönn az egyensúlyt. Mert a ténybeli részvételen kívül a segéd együttes alanyi bűnössége önmagában csekélyebb, miután főképen csak megerősítésre irányul.

A segéd büntetése a tettesre szabott büntetési tétel korlátai között a tettes büntetéséhez oly arányban közeledik, a mily arányban a ténybeli, az alanyi bűnösségi és az együttes bűnösségi részvétel emelkedik, azaz: minél hatályosabbá akarta a segéd tenni tevékenységét vagy tette is.

Ezeket az általános alapelveket fejti ki Schütze, és még külön vizsgálja a tettes által felbujtott segíly esetét, melyben ismét megkülönbözteti az összebeszéléssel járó és a nélkül nyújtott segílyt; továbbá a föl nem bujtott segídet, kinek működését a középkorban »auxilium sua sponte praestitum« nevével jelölték.*) Mindenik esetre alkalmazza alapelméletét és a ténybeli, alanyi és közös bűnösségi rész szempontjából állapítja meg a különböző bűnösségi fokokat. Természetesen a felbujtott segíly esetében a tettesre gyakorolt szellemi visszahatás az, a mire a bűnösség szempontjából, tekintettel a segédre, súlyt helyez.

¹⁾ Geyer (Erörterungen etc. 149. és »Theilnahme« értekezése) szerint bűnsegéd az, a ki más szándékos bűnös tevékenységét szándékosan előmozdítja, azaz: a ki valamely büntétynél szándékosan közreműködve, annak sem felbujtója, sem a büntény főcselekvényét tudva el nem követi. A segéd, bármily terjedelmes és fontos legyen is különben tevékenysége, azt alárendeli a tettes tevékenységének és erre bizza a főcselekvénynek, azaz: annak a cselekvénynek az elkövetését, melynek a büntényt egy harmadik személy szándékos tevékenységének minden további közvetítés nélkül, a bevégzéshez kell vezetnie. Ő pél-

*) Schütze erre nézve a következő példát hozza fel: »A. mezei munkás kötőfékkel kezében a mezőről visszatérve, X. lovát legelni látja. Arra a gondolatra jut, hogy a sövény és farkszörből egy részt levág magának és e célból elő is vette a kést. Mikor ezt meg akarja kezdeni: eszébe jut, hogy ő a lovat is elvihetné, és az ilyen emberek szokása szerint hangosan így beszél magával: »Óstoba, elvihetted a lovat és te mégis a sövényét akarod elvenni«, mire a kötőféket a lóra akarja vetni. A mit ő tett és beszélt, a sövényen túl álló felesége B. látta és hallotta, de ő feleségének közellétéről mit sem tudott. Az asszony odakiáltja: »Igazad van János, elvihetted a lovat, mit akarasz a sövényével. Csak hamar el vele a Z.-i vásárra.« A ezen tanács és biztatás következtében elhatározásában megszilárdulva, fölveti magát a lóra és gyorsan ellovagol.«

A. ebben az esetben nem bujtotta fel B.-t segílyre, de feltéve, hogy a kötőfék B.-nél volt és ezt a főnti szavakkal dobta volna férjéhez: úgy nem csak értelmi, de anyagi segéd is lett volna egyttal. De ebben az esetben is természetesen föl nem bujtott segéd volna B., nem pedig a lopás felbujtója.

A tárgyi irány mindig szélesebb mérvben tett hódításokat. Egymásután látjuk ezen irány mellett síkra szállni a legelső büntetőjogászokat. De mindinkább szélesebb az ür az alanyi és tárgyi felfogás között.

Általánossá kezdett válni a meggyőződés, hogy a két irány nem közvetíthető, legalább nem oly módon, a mint azt egyrésről Krug és másrésről Bar és Hälschner megkísérelték. A két irány között mindinkább élesebbé vált az ellentét és hol az egyik, hol a másik emelkedett fölül. Glaser 1864-ben a Gerichtssaal-ban azt írja »eine Zeit schien es, als ob aus dem langjährigen Widerstreit der subjectiven und objectiven Anschauungsweise, die erstere als vollständige Siegerin hervorgehen würde. Allein es ist

dául nem akar lopni, és maga nem is lop, ő csak mást akar a lopásnál segíteni és így cselekszik is. Az ő tevékenysége mellékcselekvény. Ő, ha segéd akar maradni, a főcselekvényt nem követheti el. A segély nem is képez kísérleti cselekvényt, mert ez annak az akarathoz a létezését tételezi föl, hogy a bűntényt maga akarja elkövetni.

Az semmi esetre sem közönyös, minő a részes akarata, sőt mindig meg lehet különböztetni az animus auctoris-t az animus socii-tól, föltéve, hogy az első alatt azt az akaratot értjük, mely a bűntényt, azaz: annak főcselekvényét kívánja elkövetni; az utóbbi alatt pedig azt az akaratot értjük, mely a bűntényt magát nem akarja elkövetni, hanem csak annak elkövetését kívánja előmozdítani. De határozottan kárhuztatja a saját és idegen érdek szerinti alanyi osztályozást. Az én érdekek — úgymond — idegen érdekekben is csak az enyém. Az érdek élénksége — közvetlensége — szintén nem értékesíthető a határvonal megállapításánál, ha csak az magában a külső tevékenységben nem jelentkezik. A különös érdek a gyilkosság segédjét nem teszi gyilkossá, ha csak ő magához a gyilkosság tényéhez, az elkövetéshez nem lát. És ha ezt tudva teszi, akkor már a segély korlátait túllépte.

A társ-tettesre nézve azt állítja, hogy a társ-tettesnek mindenekelőtt tettesnek kell lenni, és nem segédnek. Valamely bűntény tettesének pedig csak az tekinthető, a ki a bűntény tényálladékát egészben vagy részben megvalósítja. (Als Thaten eines Verbrechens kann aber nur angesehen werden, wer [mit der zur Begehung des Verbrechens gehörigen Willensrichtung, sei dies Absicht oder Fahrlässigkeit] den Thatbestand des Verbrechens selbst ganz oder theilweise verwirklicht.) Legalább is kísérleti cselekvénynek kell tehát azt terhelni, a kit mint társ-tettet felelősségre lehessen vonni.

És hogy valakinek, a ki maga csak a bűnténynek egy részét követte el, az egész elkövetés beszámítható legyen, tehát az is, a mit egyik vagy másik követett el: ehhez szükséges, *hogy ő a többivel vagy társával tudatosan közreműködjék.*

Geyer tehát, mint látjuk, a társ-tettes fogalmához megkívánja, *hogy saját külső tevékenységével a bűntény tényálladékát részben megvalósítsa.* Ha a külső tevékenység nem ily természetű: akkor az már a segély köréhez tartozik. Legalább is a külső tevékenységnek olyan-nak kell tehát lenni, mely kísérletet képez, hogy a külső tevékenység társ-tetességet képezzen.

Ime ebből áll Geyer tárgyi elmélete.

unverkennbar, dass in den letzten Jahren ein entschiedener Umschwung eingetreten sei.

V. Glaser ügylátszik a hatvanas évek elején tapasztalva a tárgyi elmélet túlsúlyát, arra a feladatra vállalkozott, hogy az alanyi irányt újra diadalra segítse. S ezért egész külön elmélet az, a mit Glaser rövid értekezésében (Gerichtssaal 1864. 24–25. lap, fel van véve a »Kleinere Schriften I. kötetébe 130–156. lap.)¹⁾ az alanyi irány érdekében

¹⁾ Glaser, miután az eddigi elméletek hiányosságát kiemelte, a kérdést következőleg teszi fel »Mily esetekben oly alárendelt valamely személynek a bűntényben való részessége, hogy egyedül ennél a viszonynál fogva föltétlenül enyhébb büntetést érdemel, mint a melyet a törvény ennek a bűnténynek az elkövetésére rendelt?»

Erre a kérdésre Glaser szóról szóra így válaszol: »Wir meinen nun: derjenige, welcher zu dem existent gewordenen Verbrechen so steht, dass er ohne eine ausdrückliche, gegen Gehilfenschaft oder Theilnahme gerichtete Strafbestimmung überhaupt nicht gestraft werden könnte, für welchen also diese Strafbestimmung eine Erweiterung der strafrechtlichen Verantwortlichkeit, eine Erweiterung des Verbrechensbegriffes über dessen natürlichen Umfang hinaus enthält, hat Anspruch auf eine principiell geringere Strafe.« (Ügy véljük, hogy az, a ki a létrejött bűntényhez oly viszonyban áll, hogy ő, a segély vagy részesség ellen kifejezetten irányzott büntetési rendelkezés nélkül általában nem volna büntethető, a kire nézve tehát ez a büntetési rendelkezés a büntetőjogi felelősség tágitását, a bűntény fogalmának természetes határain való kibővítését tartalmazza: annak van igénye elvileg enyhébb büntetésre.)

És ennek az általános tételnek az előrebocsátása után a következőleg folytatja Glaser okoskodását. Ugy van a segélylyel éppen, mint a kísérlettel. Ha a törvény csak arra szorítkoznék, hogy a bűntényt meghatározza és büntetéssel sújtsa: úgy a kísérletnek büntetlenül kellene maradnia, mert egy bíró sem mondhatná azt, hogy a bűntény elkövetésében bűnös az, a kit csak kísérlet terhel. Így van a segélylyel is. Vannak cselekvények, a melyek nem elegendők arra, hogy az illetőnek mint tettesnek büntethetőségét igazolják és a melyeket csakis a segély büntethetőségének általános szabálya következtében vonnak be a büntetendőség körébe.

Míg a kísérletnél a tényálladék tárgyi eleméből hiányzik valami: addig a segélynél éppen az alanyi tényálladék hiányos. Ha a segéd tevékenysége abból áll, hogy ő a bűntény létrejöttéhez valamivei hozzájárul, egyikét a föltételeknek teljesíti, úgy ebben nem különbözik a tettestől, mert ez sem tesz egyebet. Önmagában ennek a tevékenysége sem hozza létre csaknem soha a bűntényt, hanem mindig kapcsolatos ez oly tényekkel, melyeket nem a tettes teljesít. Elég reá nézve mindig, ha ő a bűntény föltételeinek egyikét teljesítette; nem menti őt az, hogy a többi föltételeket a véletlen vagy harmadik személy tevékenysége valósította meg. Mindig csak azt kérdezik, hogy az az egy tett, a mely őt a bűntény létrejöttéhez kapcsolja, szándékos, gondatlan, vagy véletlen volt-e?

Már most az a kérdés, mikor cselekedett szándékosan? Erre Glaser a következő esetek felállításával felel:

a) A tettes akarja az eredmény bekövetkezését; és biztosan

kifejtett. Erre jegyezte meg Schütze: »Neuerdings hat wiederum Glaser versucht, den letzteren Standpunkt (t. i. a subjectiv álláspontot) durch neue Mauern und Wälle uneinnehmbar zu machen«.

Ha rövid szavakban Glasernek a jegyzetben előadott elméletét összefoglaljuk: ő a tettes és a segéd közötti különbséget abban találja, hogy *a segédet, tekintettel a bűntény létrejöttére, csak az úgynevezett határozatlan szándék*

várja, hogy a cselekvény, melyet elkövetni szándékol, az eredményt létre fogja hozni.

b) Ő akarja az eredmény bekövetkezését, és éppen azért (ebből az indokból) fog a cselekvényhez, jöllehet kétséges előtte, hogy a kívánt eredményt el fogja-e érni.

c) A tettes biztosan elvárja, hogy a cselekvény, melyet ő az eredményvel semmi vonatkozásban nem álló indokból követ el, ezt az előtte közönyös eredményt létre fogja hozni.

Mindebben a három esetben a cselekvény szándékos; ellenben azt gondoljuk, hogy nem szándékos, ha

d) a tettes a cselekvényhez fog a nélkül, hogy biztosan várná az előtte közönyös eredménynek bekövetkezését.

A segéd akaratiránya, úgymond Glaser, ha a segély vitán kívüli eseteit figyelemmel vizsgáljuk, úgy tapasztaljuk, hogy mindig a d) alatti leírásnak felel meg. A segédnek, midőn segélyi cselekvényekre határozza el magát, van ugyan oka hinni, hogy a bűntényt el fogják követni, de a meddig az ő tette és a bűntény valóságos elkövetése között oly távoli ürr van, a mi az ily esetekben rendszerint előfordul; a meddig tudja, hogy az elkövetés egy harmadik személy elhatározásától függ, oly elhatározástól, mely még talán nem is kész, és a melyet a főszemély tetszése szerint meg is változtathat: addig azt kell mondanunk, hogy a segéd cselekvényéhez lát a nélkül, hogy az eredmény bekövetkezését biztosan várná. Ha pedig ez az eredmény előtte közönyös, ha neki nincsenek indító okai arra, hogy a bekövetkezést kívánja, ha a végezőlok, melyekre tetténél törekszik, az eredmény bekövetkezése nélkül is elérhetők: akkor az az állítás, hogy ennél a tényénél szándéka a bűnös eredmény megvalósítására van irányozva, tarthatatlanná vált. Mihelyt azonban ez bizonyos, azt sem lehet többé mondani, hogy az, a mi őt terheli, az a bűntény legyen, ő inkább azért csak a büntetendőséget kifejezetten reá kiterjesztő büntető-rendelkezés következtében vonható felelősségre. Ez a büntető-intézkedés kivételes, mert a segéd terhére ró oly büntetendőségi föltételeket, a melyeket a tettes előnyére állítottak fel. Megelégsznek a segédnél a határozatlan szándékosság egy nemével, melylyel a tettesnél nem szabad megelégedniök.

A meddig a segély ezek között a határok között marad: addig tényleg lényegileg enyhébb nemű a bűnösség mint a bűntény, melyre vonatkozik, — hogyan lehetne ezt egyenlő büntetéssel sujtani. Oly igazságtalanság volna ez, melyet csak ott lehetne elviselni, a hol nagyon határozatlan büntetési tételek és messzemenő enyhítési jog lehetségesessé teszik a bírónak ennek daczára helyesen ítélni.

Mihelyt azonban az említett határvonalon túl lép az állítólagos segéd: úgy közte és a tettes között már különös különbséget nem látunk, akkor őt, ha már el van ismerve, hogy egy bűntény többeknek közös műve lehet, mint társ-tettet a rendes büntetéssel kell suj-

terheli, míg a tettest valóságos (a mint mondani szokás, határozott) szándék vezeti, a segéd azzal az akarattal cselekszik, hogy a bűntény lehetséges legyen, a tettes pedig azzal az akarattal cselekszik, hogy a bűntény valóban teljesüljön.

Ez az elkülönítési mód csak egy esetben vezetne technikailag helytelen eredményekhez, akkor t. i., ha a bűntény tárgyi vagy alanyi tényálladékában előforduló sajátyszerűség

tani. Ámde túl van lépve a határ, mihelyt a tárgyi tényállásból és ennek folytán az akaratmozzanatokból vont következtetésből, vagy az akaratmozzanatoknak más módon fölismerhető módosulásából világos, hogy az akaratirány a tettes akaratirányától különösen nem különböző. A mint az állítólagos segéd tette mások büntetendő cselekedetéhez oly közel áll, hogy ő biztos meggyőződést szerezhet a bűntény valóságos elkövetéséről; vagy az bizonyul be, hogy a bűntény létrejötté előtte semmi esetre sem közönyös, sőt inkább a mit tett, ezt egyenesen az ez utáni vágyból tette: úgy a tettes akaratiránya, vonatkozással a bűntény létrejöttére, az előbb a)–c) alatt említett kategóriákba esik, miért is ilyenkor már nem segédet, hanem társ-tettet látunk magunk előtt. Legyen szabad ezt — mondja Glaser — néhány példával felvilágosítani. A. és B. szenvedélyes szó-vitába elegyedtek, mely verekedéssé fajult; B. a földre terítéshez közel állván, dühe ez által még fokozódott; C. ebben a pillanatban nyújtja neki a kést: már most miféle okból kellene az adott késszurást C.-nek enyhébben beszámítani, mint B.-nek?

Rablók akarnak egy magánosan álló házba betörni, de hiába próbálkoztak az ajtókat és ablakokat befészíteni, az nem sikerült nekik; ekkor egy bosszúvágyó cseléd titokban kinyitja az ajtót. Vajjon ő kevésbé akarta a rablás elkövetését, mint akármelyik a rablók közül? A gyakorlat és törvényhozás a tett elkövetésénél közvetlen nyújtott segílyt a segéd vagy legalább is az enyhébben büntetendő segéd fogalmából kiemelni törekedtek. Talán megtaláljuk ennek helyes okát, ha arra figyelmeztetünk, hogy ily esetekben az állítólagos segédnek a teljes szándékosság esik terhére, a melynél belterjesebbet a tettesnél sem kívánnak a tett beszámításához. Föltétlenül ide tartoznak azok az esetek, a melyekben tényleg a főcselekvény több személy között oszlik meg, de nem kevésbé tartoznak ide azok is, melyeknél az utóbbi föltétel fenforgására nézve vitának lehet helye. Gondoljunk itt első sorban azokra az ölési esetekre, melyeknél a halált-okozó sebet csak egy személy okozta, mások pedig ezt a tettet úgy támogatták, hogy a megtámadott ellenállását tették lehetetlenné. Az a leány, a ki szeretője atyjának karját tartja, míg szeretője az atya nyakát elmettszi, kétségen kívül megérdemli a tettes büntetését, bármennyire vitatkozzanak is 1818 óta azon, hogy az bünszerzőnek vagy segédnek tekintendő-e?

Vagy más esetek: Pl. a hól a két testvér közül az egyik atyján a sebzést eszközli, a másik a lábát tartja, hogy a felállításban és az erőlyes ellenállásban megakadályozza. A. a kirablandó egyént a földhöz vágja, B. pedig zsebeit üríti ki. A. a jól elzárt pénzszekrényt törí fel, és a könnyebb munkát, a pénz zsebretevést és a háztól való elvitelét B.-nek engedi át. Egy boltban a lopást oly módon követik el, hogy két személy megy a boltba, a kik közül az egyik a kereskedő figyelmét a döntő pillanatban a maga részére foglalja le és ez alatt

miatt csak bizonyos személy követheti el a tényálladékat úgy, hogy a tettesség megosztása közte és mások között — azaz a társtettesség lehetetlen: ez előfordul

1. ott, a hol a tényálladék magva természeténél fogva oszthatatlan cselekményből áll, mely a tettet előkészítő, lehetőséggé tevő ténymozzanatoktól sajátyszerűen különböző (kétős házasság, házasságtörés, erőszakos nemi közösülés, vérfertőztetés, párбай).

a másik különböző dolgokat ellop. Könnyű, de főlöseges volna ilyen eseteket felsorolni. Valamennyi megegyezik abban, hogy a második sorban tevékeny egyén a cselekményből reá eső részt abban a biztos tudatban teljesíti, hogy a bűntény létesülni fog. Bűnös szándékának határozottságát épp úgy nem lehetne tagadni, a mint nem lehetne tagadásba venni annak gyilkoló szándékát, a ki felgyújt egy házat, tudva, hogy az oda bezárt egyén onnan nem menekülhet. Lehet, hogy a bűntény elkövetése annak oly közönyös, mint ennek a házba zárt egyén halála, — hogy az utóbbi csak azzal törődött, hogy a ház leégjen, az első, hogy a főtettet kielégítse és így jutalomra tegyenek szert stb., ámde az egyik is, másik is azt akarta, hogy a bűntény létesüljön, ők megtették azt, a mit ez akarat nélkül mellőzniök kellett volna, és úgy az egyik, mint a másik esetben a saját közvetlen érdek hiánya a saját bűnös tevékenység által létrehozott bűnös eredmény iránt, a normális indokok nem létezése inkább alkalmas a bűntetendőséget fokozni, mint azt enyhíteni.

Használjuk fel — folytatja Glaser — a most hivatkozott példát az ide tartozó esetek második osztályára való átmenetül. Ha az, a ki házat gyújt fel, csak sejti, hogy abban ellensége van, ha csak lehetségesnek tartja, hogy ez a házzal együtt elég, de a nélkül, hogy erre biztosan számítsa: úgy ő — legalább ott, a hol a törvényhozás tételes intézkedéssel a gondatlanság legmagasabb fokát a határozatlan szándék neve alatt a szándékossággal nem egyenlősítette — mint gyilkos nem lenne büntethető, habár bebizonyodnék, hogy a házban tartózkodó egyénnek halála reá nézve nem csak közönyös nem volt, sőt inkább a halál előidézése a gyujtogatásnak is indoka volt. Ugyanezen elv szerint kell azt is megítélni, a ki oly cselekményeket követ el, melyek tárgyilag tekintve segély-cselekedeteket képeznek, e mellett azonban semmi esetre sem közönyös reá nézve az, hogy a bűntény létesül-e, hanem éppen azért fejt ki tevékenységet, mert maga is akarja, hogy a bűntényt elkövéssék.

Ennek a lelkiállapotnak a constataálására a legfontosabb eszköz mindenestre a bűntényre vonatkozó önálló érdek bizonyítása szolgál, a mint a szándékosság bizonyítása is valamely indok bebizonyításától függ. A fiú pl., a ki atyjának gyilkosai előtt az ajtót fölnyitotta, mert előbb akart az örökség birtokába jutni, bizonyára azt akarta, hogy a bűntényt elkövéssék, és ez az akarat vezette cselekedetét is. A ki a mérget elkészíti és azt másnak átadja, a ki által megigérteti magának, hogy a mérgezést végrehajtja, ugyanebben a helyzetben van és bizonyára lényegesen különbözik attól, a ki a mérget jutalomért adja rendelkezésre és a másikra bizza teljesen, hogy a bűntényt végrehajtsa-e vagy ne. A ki másnak létrát kölcsönöz, hogy neki a lopást megkönnyítse, arról még nem lehet azt mondani, hogy ő a lopást akarta, de a ki azért a lopás gyümölcséből részt köt ki magának, annak ezt az akaratot lehetetlen volna eltagadni.

2. Oly bűntényeknél, a melyek tényálladékaíhoz a tettesnek határozott személyes viszonya szükséges (hivatali bűntettek, gyermekgyilkosság, vagyonbukás).

3. Oly bűntényeknél, a melyeknek alanyi tényálladékaíhoz bizonyos végecélnak visszavezetése szükséges a bűnös egyéniségére (pl. nőcsábítás).

Mindezekben az esetekben azok az egyének, kik a bűntényben elkövetési szándékkal részt vesznek, csak segédül tekinthetők, mert személyökben nincs együtt a *tettes-ségnek* minden törvényes követelménye. *Ebből azonban — mondja Glaser — nem következik, hogy nem érdemelnék meg a tettelssel egyenlő büntetés alkalmazását.*

Eredménye tehát a Glaser elméletének az, hogy a segély fogalma azokra az esetekre szorítkoznék, a melyek természetöknél fogva a lényegileg enyhébb büntetésre tarthatnak igényt. A tettesség, illetve társ-tettesség fogalma pedig oly módon bővülne ki, hogy az mindazokat az eseteket magában foglalná, a melyekben többé vagy kevésbbé állandóan csak segélyt láttak, de mégis kerülő úton (kivételes intézkedés vagy a szövetség-elmélet bevonásával) a rendes büntetés alkalmazásához jutottak. Ez a kibővítés egyrésről az uralkodó alanyi elmélet pozitív eredményeivel találkozik, azokban az esetekben ugyanis, a melyekben ez tettességet fogad el abból az okból, mert a látszólagos segéd a bűntényt, mint sajátját akarta, — a mi ezen, t. i. a Glaser-féle elmélet szerint is megtörténik, de az indokolás nem vezet arra az eredményre, hogy a cselekvési módot, mely tárgyi ismérvei szerint tettességet képez, itt egészen irrelevans indok alapján a segély területére utasítsuk.

Másrészt vannak esetek, melyekben, ha csak a tárgyi mozzanatot tartjuk szemeink előtt: úgy a társ-tettesség és a segély közötti elkülönítés minden szilárd támpontot nélkülöz, míg ezen elmélet szerint az akarat-mozzanat bevonásával szilárd támpontot bírunk.

Az utóbbi módszer az első pillanatra mindenesetre nagyon szigorúnak látszik, de ez a szigor csak azokat az eseteket éri, melyeket minden időben szigorúbb szempontból tekintettek, és ha a segély fogalmi körébe vonták is, a bűntetés tekintetében a bűnszerzővel egy kategoriába állították. Ezt a német jog története, de mai állása is bizonyítja.

Így itéli meg maga Glaser saját elméletének eredményeit. Látjuk, hogy az alanyi irányt akarja érvényre emelni.

De Glaser elméletének sem sikerült az alanyi irányt oly falakkal körülvenni, hogy az bevehetetlen legyen. Elméle-

téne magá az alapelve az, mely nem felel meg a dolgok realis állásának. Mert az nem áll, hogy a segéd szándéka határozatlan volna és hogy az csak a lehetőségre és nem a valóságra, a megvalósításra volna irányozva. A segéd is csak azt akarja, hogy a tettet valóban elkövessék. Csak hogy nem ő maga akarja elkövetni. Ő csak az elkövetést akarja támogatni, segíteni, előmozdítani. De ezt akarja határozottan és nem határozatlanul. A kiindulási pont téves levén, az eredmény maga sem lehet ment a tévedésektől.

Részemről azonban súlyt helyezek a nagy büntetőjogásznak arra a törekvésére, melylyel az úgynevezett segédi tevékenység bizonyos csoportjára is a tettelssel egyenlő büntetés mellett foglal állást. Súlyt helyezek arra a kijelentésére, hogy ő ugyan nem tekinti társ-tetteseknek bizonyos büntetteknel (kettős házasság, házasságtörés, vérfertőztetés stb.) azokat a személyeket, a kiknek személyében a tettes-ség minden törvényes kívánalma nem találkozik össze, és hogy ezek, ha csak segédek is, azért nem lát okot arra, hogy a tettesekkel egyenlően ne büntetessenek. Súlyt helyezek — mondom — mert az elméleti írók egy része a szentségtöréssel egyenlőnek tekinti azt a tant, hogy a társ-tettesi cselekedetnek nem tartható segédi tevékenység is emelkedhetik a bűnösségi létra fokán oly magasra, a hol az elkövetési cselekedet egy töredéke áll, és ezért megérdemli, hogy oly súlyosan büntessék azt, mint ezt. Pedig véleményem szerint abban rejlik a túlzás, abban érezhető az elkövetési cselekedet elméletének hiányossága, hogy merev elméleti következetességgel ragaszkodik ahhoz, hogy az ő elmélete szerint segélyt képező cselekvény sohasem bír azzal a veszélyességgel és bűnösségi minőséggel, hogy az a rendes büntetéssel legyen sújtható. Én elismerem, hogy a legbiztosabb elhatárolási elméletet a *Begehungshandlung* elmélete nyújtja. Legkönnyebben felismerhető a külső tevékenység jellegéből a cselekvény társ-tettesi vagy segédi minősége. A bíró által is biztosabban kezelhető ez az elmélet, mely kézzelfogható külső tevékenységhez tapad, mint az érdekek és czélok emberi szem előtt mindig homályosan mutakozó belső küzdelmeire fektetett subjectivismus. De nem ismerhetem el azt, hogy a cselekvény, a mi az »elkövetői cselekvény« elmélete szerint társ-tetességet nem képez, föltétlenül és minden körülmény között enyhébb büntetésre méltó, mint a társ-tettesi cselekedet, melytől nem bűnösségi fok, hanem gyakran jelentőség nélküli mechanikai mozzanat választja el. Nem ismerhetem el, hogy az elkövetési cselekedet elmélete addig a tökélyig emelkedett, hogy a szigorúbb és eny-

hebb fokú részességi cselekvényeket categorice és minden kivétel nélkül egymástól el tudja különíteni. El tudja igenis különíteni a társ-tetesi és physikai segédi cselekvényt, de nem tud meggyőzni arról, hogy az utóbbi bizonyos körülmények között miért ne volna úgy büntetendő, mint az előbbi?

Nem tud meggyőzni arról, hogy van jogi és jogpolitikai, erkölcsi és társadalmi indok, mely föltétlenül enyhébb büntetést kíván minden körülmény között az elmélete szerint társ-tetességi fogalmi körbe nem vonható physikai cselekményre. Hisz, ha meg tudna győzni, úgy valóban be kellene fejeznie ezen a téren a vitát, ekkor Temme, John, Schütze, Geyer nevei már zárókövét képeznék százados küzdelmek óriás munkájának. Akkor nyugodtan napi rendre térhetne e kérdés fölött a büntető-jogtudomány. De mivel a kétely árnya folytonosan ott lebeg elvi alapod felett, igazságérzetted folyton háborgatja az a gondolat: igazságosan cselekszel-e, midőn némi subtilitások miatt egymástól lényegesen eltérőleg büntetsz két lényegileg egyenlően bűnös embert; akkor nem bálványozod többé elméletedet, de küzdeni fogsz a jobb után. A mint küzd is folytonosan a jogtudomány. S ha nem tudsz elvi magaslaton irányt mutatni arra nézve, mikor lehet az »elkövetői cselekedet« elmélete szerint segélyt képező cselekményt a büntethetőség szempontjából egy vonalba állítani a »társ-tetesi« cselekedettel: akkor inkább nyitva hagyod e kérdésben a törvényt és bizalommal teszed le azt a bírák kezébe, mint sem hogy a törvénnyel zárd el az igazság érvényesülését.

Meggyőződésed, hogy a társ-tettes és a physikai bűnsegéd közötti különbséget egy elmélet sem domborítja ki helyesebben, mint az »elkövetői cselekedet« elmélete, és eddig a határig teljesen helyeselhető is; de mihelyt ez az elmélet azzal az igénynyel lép föl, hogy nem szabad mást, mint csak a társ-tettest a bűntényre rendelt büntetéssel sújtani: akkor már az elmélet varázsserejében való hit merészsége szó és nem az élet, a realis világ elutasíthatatlan követelményeivel számolni tudó rationalismus. Ezen a téren én már követhetem a zászlót. Annak a csoportnak az irányát követem, melyet a cselekvények e merev felosztása a büntethetőség szempontjából nem volt képes megnyugtadni. Én megtudom különböztetni az okságot a bűnösségtől. Nem fogom sohasem állítani, hogy a bűnsegéd úgy okoz: mint a tettes vagy társ-tettes, de igenis állítom, hogy vannak körülmények, a mikor a bűnsegéd van oly bűnös, mint a tettes vagy társ-tettes. Állítom, hogy a mi hiányzik a causalitásból, azt

pótolja a bűnösség foka. Nem az okságot egészíti ki. Ez lehetetlen, de bűnösségi eleme in concreto lehet a segédnek oly magas fokón, mint a társtettesnek. Én egy harmadik csoportot is megkülönböztetek és az ahhoz tartozó cselekvények számára is a tétlessel egyenlő büntetés alkalmazását kérem. Könnyű kénnem, midőn a büntető-jogtudomány oszloposai állanak mögöttem. Hogy melyik az a csoport, arról majd alább lesz szó.

Most még lássuk néhány első rangu német büntető-jogásznak tanát a bűnsegélyről:

Mindenekelőtt a szellemes Kohler tanárra mutatok, a ki hiú erőlködésnek tekinti azt, hogy minőségi határvonalat keresnek a segéd és a társtettes között. Sem a tárgyi elmélet, mely az elkövetői cselekedetben, sem az alanyi elmélet, mely az érdek önállóságán vagy önállótanságán építette fel tanát, ki nem elégítő. A segéd fogalma nem minőségi fogalom, hanem mennyiségi fogalom (»In der That aber ist der Begriff kein qualitativer, sondern ein intensiver«). A segéd a tettestől abban különbözik, hogy ő alárendelt módon tevékeny... (dass er in einer untergeordneten, lediglich adminiculirenden Weise bei dem Delictes thätig ist«). A segéd is *társtettes*. Csakhogy *alárendelt társtettes*. Ha mindenütt lehetne enyhítő körülményekkel operálnunk: akkor nem lenne szükségünk a segély fogalmára. Mindaz, a mit eddig fogalmi határvonalul iparkodtak felállítani, csak jelenség (Symptom) vagy indító ok (Motiv) arra, hogy a részvétel kisebb intenzitását állapíthassák meg. Csak jelenség az, ha a közreműködő tevékenysége lehetőleg távol áll az elkövetéstől és az előkészületi eselekvények körében marad. Csak indító ok továbbá az, ha a segély jellegét (Characteristicum) abban keresik, hogy a segéd alárendeli az ő akaratát a tettes akaratának, mert kétségen kívül a bűnös erélynek kevesebb foka az, ha valaki a közvetlen actualitásból az eventualitásba lép. Csak indító ok az is, ha valakit azért büntetnek segélyért, mert kiváló érdek (hervorstehendes Interesse) nem vezeti csekélyebb mérvű tevékenységét.... stb.

Hibáztatja Kohler a jogtudományt, hogy ott is minőségi fogalmi határvonalakat állít fel, a hol csak mennyiségi különbségek vannak.... »wo lediglich Intensitätsgrade vorliegen, die nach ihren verschiedenen Einzelwirkungen und Einzeläusserungen erkannt werden können, so dass die Art dieser Äusserungen nicht die begrifflichen Scheidewände bilden, sondern nur Symptome sind, um das eine oder andere anzunehmen.«

Nem tagadja Kohler azt, hogy eredménye a munkás-ságnak a hibás minőségi alaplól kiindulva is van. Van t. i. úgy, hogy a jelenségeket összefoglalva, felhasználjuk a jog-alkalmazásban. De a merev szétválasztás okvetetlenül téves irányokba terel.

Kohler érdekesen fejtegeti a felbujtó és az értelmi segéd között felállítandó határvonal kérdését is: »Auch hier handelt es sich um fließende Unterschiede«. Reámutat, mily könnyen csap át az értelmi segély felbujtássá és viszont. Áthidalhatatlan ür semmi esetre sem választja el ezt a két fogalmat. Ennek a gondolatnak ad kifejezést — úgymond Kohler — az új olasz törvény, a mely a felbujtó büntetését enyhíti, ha a tettest saját indító okai is sarkalták a tette. *Binding* oksági tana teljesen a tárgyi elméletnek felel meg, mert a föltételek közül kiválasztja az okot. Eppen Handbuchjában (I.) olvasható a segélyről az, »hogy a segéd ténybeli részvételével (Thatbeitrag) másnak büntényéhez járul még pedig úgy, hogy a büntény egyes föltételeit teljesíti, nem pedig okát hozza mozgásba«. A segély accessorius jellegét is természetesen elismeri még pedig úgy Handbuchjában (I. 701.), mint »Grundriss«-ében (115. lap), midőn kijelenti, hogy »a felbujtó és segéd abban egyeznek, hogy elvileg mindketőt nem a szerint kell büntetni, a mit ők követtek el, hanem a szerint, a mit a tettes hajtott végre. Részességök tehát járulékos«. A részességnek azonban tudatosnak kell lenni. A felbujtás tanában reámutattam arra, miben látja *Binding* a lényeges különbséget a felbujtó és az értelmi segéd között. A segéd fogalmát következőleg határozza meg: »Segéd az, a ki szándékosan, de tettes-szándék nélkül másnak szándékos vagy gondatlan büntényét, melynek elkövetésére föl nem bujtott, tanácsosul vagy tettel támogat.« (Gehilfe ist derjenige, welcher vorsätzlich aber ohne Thätervorsatz einem Fremden, sei es vorsätzlichen, sei es fahrlässigen Verbrechen, zu dessen Regelung er nicht angestiftet hat, durch Rat oder Beistand leitet.) *Binding* annyira haboz a tárgyi és alanyi elmélet között, hogy valóban nehéz lenne elhatározni, melyikhez hajol inkább. Ha oksági elméletét vesszük: úgy a tárgyi elmélet követői közé kellene sorolnom. De viszont úgy Grundriss-ében, mint Handbuch-jában számos helyre talállok, a melyek teljesen egyeznek az alanyi elmélet tanával. Mikor Grundriss-ének (4. kiadás) 67. §-ában kijelenti, hogy »elméletileg a büntettesnek csak két typusa lehetséges, a bűnszerző és a segéd, a kik közül az első úgy az akarat, mint a tett oldaláról a büntényt létrehozza, a második pedig más büntényéhez támogató kezet nyújt«:

akkor egészen az alanyi elmélet viszhangját halljuk. Mikor ugyancsak »Grundriss«-ében azt olvasom, hogy úgy a közvetlen és közvetett tettes, mint a felbujtó a legtöbb esetben, azaz mindazokban az esetekben, a melyekben a felbujtó bűnszerzői elhatározással bir, jogászilag teljesen egyenlőt tesznek: ismét azt látom, hogy az alanyi elmélet felé hajol. Ha Handbuch-jában azt olvasom, hogy az öngyilkosságra felbujtó *okozza* az öngyilkosságot: ezt ismét nem látom összehangban oksági elméletével. Társtettesi fogalmi meghatározásban ismét nem találom meg a tárgyi elmélet igazi követelményeit. Mindezt összevetve, nem csodálkozom azon, hogy Olshausen Bindinget — oksági elmélete daczára — az alanyi iskola hívei között sorolja fel.

Határozottan a tárgyi iskolához tartozik *Birkmeyer*, sőt merem mondani, valamennyi között a legkövetkezetesebben viszi keresztül oksági elméletét is. *Birkmeyer* tételes alapból indulva ki, kimutatja (*Theilnahme* 111. és köv. lapokon), hogy a német birodalmi btk. 49. §-ának kitétele: »Hülfe leisten« a tárgyi elméletet emeli érvényre. Kimutatja, hogy a törvény úgy állítja ezeket a fogalmakat egymással szembe, hogy a tettes *elköveti* a bűntényt, a mennyiben véghez viszi (»der Thäter begeht das Verbrechen, indem er es ausführt«); a társtettes a *véghezvitelben* vesz részt, a segéd az *elkövetéshez nyújt segédkezést* (»der Mitthäter nimmt an der Ausführung Theil; der Gehülfe leistet zur Begehung Hülfe«). Kiemelve még azt, hogy a német törvény oksági elmélete csakis a tárgyi okság elmélete, arra az eredményre jut, hogy a segéd az eredmény föltételei közül csak alárendelt föltételeket teljesít, a segédnek nincs része az elkövető cselekedetben, ő csak támogatja, lehetővé teszi vagy előmozdítja a tettes vagy társtettes elkövetését, a segéd nem *okozza* a bűnös eredményt, ő átengedi az okozást a tettesnek és a társtettesnek, ő a maga részéről az eredménynek csak egy föltételét teljesíti. A segéd ennél fogva a tettestől illetve társtettestől abban különbözik, hogy magában a tényálladék-cselekvényben nem vesz részt, hanem a tényálladék keretén kívül álló oly cselekvényeket teljesít, a melyek a tényálladék létrehozására közvetve szolgálnak. (*Birkmeyer* egy kivételt tesz, és ez az, hogy segélyt állapít meg akkor, ha a törvényes tényálladékban előkészületi cselekvény van fölvéve és valaki csak ezt az előkészületi cselekvényt hajtja végre. Ennek mintapéldáját nyújtja az okirat-hamisítás. Erről bővebben szólok a gyakorlati részben.)

Mindenesetre csekélyebb hatású közreműködés a segély, mint az egyedüli tettes és a társtettes közreműködése. Ebben

a csekélyebb hatásban és csekélyebb foku bűnösségben van a bűnsegéd enyhébb büntetendőségének alapja is. (A felbujtó is csak föltételt teljesít és így az okság szempontjából a segéd és a felbujtó között lényegileg nincs különbség, de más a bűnösségi foka a felbujtónak azért, mert a még el nem határozott egyént befolyásolja arra, hogy ez bűntényt kövessen el.)

Már most mely özszerű cselekvények azok, a melyek segéd-cselekvényekké minősülnek: ez ténykérdés. A válasz erre egyes esetekben ugyanazzal a nehézséggel jár, mint a minővel jár az ok és a feltétel közötti különbség. De itt sem kíván többet a törvény a bírótól, mint a mit a kísérlet tanában az előkészületi és az elkövető cselekvény közötti különbségtételnél kíván. Úgy a kísérletnél (43. §.), mint a társtetességnél (47. §.) az elkövetéssel (ausführen) azt mondta ki a törvény, hogy a bűnös eredmény okát kell mozgásba hozni. Ezzel a törvény mindkét helye ellentétbe állítja az ok teljesítését a föltételek teljesítésével. Egyik helyen a föltétel teljesítését magában foglaló cselekedetet előkészítő cselekvénynek nevezik, a másik helyen pedig segítő cselekvénynek, segéd-cselekvénynek. A kettő között vonható párhuzam csak abban leli határát, hogy a tettes és segéd-cselekvénynél egy tényleg bekövetkezett özszerű eredmény okáról és feltételéről van szó, ellenben a kísérleti és előkészületi cselekvénynél egy lehető, de valóban be nem következett eredmény okáról és föltételéről van szó. Amott tehát özszerű, itt pedig elvont okság forog szóban. Birkmeyer különösen hangsúlyozza azt, hogy a segély fogalmához tényleges segítés és előmozdítás kívántatik. (Az erre vonatkozó fejtegetését a 114. lapon olvashatni, de ezt kiegészíti a 16. és következő lapok tartalma.)

Liszt tankönyvében (229. l.) a segély fogalmát következőleg határozza meg: Segély másnak szándékos támogatása az általa szándékosan elkövetett büntett vagy vétségben. (»Beihilfe ist die vorsätzliche Unterstützung eines Andern bei dem von ihm begangenen vorsätzlichen Verbrechen oder Vergehen.«) A segély lehet pszikai vagy fizikai (tanács vagy tett), de sohasem szabad az elkövető cselekvény részének lenni. Liszt is az előkészületi cselekvénnyel hozza a segéd-tevékenységet párhuzamba, midőn azt mondja, hogy a legtöbb esetben a segéd tevékenysége olyan, *a melyet ha a tettes fejtene ki, csupán a cselekvény büntetlen előkészülete volna.* A bűnsegély szándékát elemezve, ezt a következő képzetekre bontja Liszt:

1. Képzete a saját tevékenységének; 2. más tevékeny-

ségének képzete; 3. annak a képzete, hogy ennek a másnak a tevékenységét az ő tevékenysége támogatni fogja. Éppen nem szükséges, hogy a tettes a neki nyújtott segélyről tudomással birjon.

Liszt határozottan önállótlan, azaz mellékes részességeknek tekinti a segélyt, mert szintén kimondja a tételt, hogy a tettes részéről büntetendő cselekvény bevégezése vagy kísérlete mulhatlan föltétele a büntetendő segély fogalmának.

Meyer Hugo (tankönyve 295. és köv. lapjain) nem oly határozottan tárgyi értelemben oldja meg a segély tanát, mint Liszt, de különösen Birkmeyer. Alanyi tekintetben a segély csak szándékos lehet (habár fogalmilag gondatlan segély is gondolható). És pedig a segéd szándékához szükséges kellékek ezek: ismerete a más bűntényének és az az akarata, hogy ennek a bűnténynek a létrejöttét előmozdítsa. Wächter, Köstlin, Geib, Krug és Burival szemben állást foglal, midőn kijelenti, hogy pusztá félreértésből származik az a tétel, mely a segély fogalmához azt kívánja, hogy ez csak idegen érdeken, azaz: a tettes érdekében követhető el, de nem a saját érdekében. Glaser ellen is állást foglal, a ki, mint föntebb kifejtettem, a segéd szándékát határozatlan vagy közvetett szándéknak jellemezte.

A részesség járulékos természetének következményeit nem vonja le Meyer Hugo következetesen, midőn szóról-szóra így szól: »Das Delict, zu welchem Beihülfe geleistet wird, darf noch nicht vollendet sein; wohl aber kann die zu demselben gehörige Thätigkeit schon vollständig verübt sein, so dass auch die Förderung des noch ausstehenden Erfolges sich möglicherweise noch als Beihülfe darstellte.«

A mi a segéd tevékenységét illeti: ez csak oly cselekvényekből állhat, a melyek természetüknél fogva segítő, támogató cselekvények (Unterstützungshandlungen), p. tanácsadás, valamely eszköznek átadása beszámítási képességgel bíró egyén számára; de sohasem lehet tettesség vagy társ-tettesség.

Megengedi azonban, hogy a természeténél fogva *elkövető cselekmény* segélylyé lehet akkor, ha azt nem tettes-szándékkal, hanem csak segéd-szándékkal követik el. Csak az van — úgymond — kizárva, hogy segéd oly főcselekvényt hajtson végre, a mely természeténél fogva az illető büntetendő cselekmény lényegét alkotja. De még ez alól is van kivétel, még pedig az úgynevezett célbűntények (Zweckdelicte) tekintetében, a melyeknek főcselekvényét el lehet követni a megfelelő szándék nélkül is. Ily esetekben a látszólagos tettes tényleg csak segéd, a látszólagos felbújtó pedig tet-

tes. Ennek példájául felhossa Meyer a biztosítási csalást (német törvény 265. §.). Így állítván fel a tételeket, a következő eredményre jut. Társtettség és segély alanyi tekintetben mindig különböznek, tárgyi tekintetben ellenben csak annyiban, a mennyiben vannak cselekvények, a melyek mindig segélyt képeznek és nem társtettséget is, továbbá a segéd szabály szerint nem követheti el a főcselekvényt a nélkül, hogy tettessé ne legyen.

Arról a kérdéstről is tüzetesen nyilatkozik szerzőnk, hogy a büntetendő segély fogalmához a tényleges, valóságos előmozdítás szükséges-e vagy nem? A kérdésre igenlőleg válaszol, habár ezt általános elvek nem követelik, kifejezetten a törvény sem mondja, mégis a törvény rendelkezéseinek összefüggéséből ez az értelelem vehető ki.

Merkel (tankönyve 146. és köv. l.) a segélyre és felbujtásra vonatkozó közös szabályokat együttesen tárgyalja (52. §.). Kiemelve azt, hogy a segély a tettesség járuléka, hogy a törvény csak szándékos segélyt ismer másnak szándékos bűntényéhez, tételes alapon a segéd fogalmát következőleg határozza meg: »segéd az, a ki a tettesnek a tett elkövetéséhez tudatosan segítséget ad« (48. §.). A segéd tudatának tehát át kell fogni a tettes tettét és ennek lényeges ismérveit. Csak a meddig ily értelemben tudomása terjed: addig hat ki felelőssége is. Határozottan hangsúlyozza *Merkel*, hogy a segédnek befolyást kell gyakorolnia a tettes tettének létrehozatalára. *Segély, mely nem segített, éppen oly ellenmondás, mint a felbujtás, a mely nem bujtott fel.* (»Eine Beihilfe, welche nicht geholfen hat, enthält denselben Widerspruch wie eine Anstiftung, welche nicht angestiftet hat.)

Olshausen commentárjában (harmadik kiadás) a segély lényegét a törvényjavaslat megokolásának következő tételében látja kifejezve: »Der Thatbestand der Beihilfe ist auf das wesentliche und charakteristische Moment derselben, die Unterstützung der fremden That, zurückgeführt.«

A segéd alanyi bűnösségére nézve kiemeli *Olshausen*, hogy ez de lege lata csak szándékosan követhető el, még pedig az alanyi bűnösséghez nem elegendő annak tudata, hogy a tettes bűntényt követ el, hanem ehhez hozzá kell járulni annak az akaratnak is, hogy a büntett, melyhez ő támogatólag hozzájárul, létre is jöjjön. A tudatosság fogalma tehát itt megkívánja, hogy a segéd a főtetten minden lényeges ismérveiről tudomással birjon. Az azonban nem szükséges, hogy tudomása közönyös mellékkörülményekre is kiterjedjen. (Ily közönyös mellékkörülmény volna p. a sértett fél nevének nem tudása, vagy a kivitel módja stb.)

Említettem már, hogy Olshausen abban a kérdésben, hogy a segély fogalmához megkívántatik-e a tényleges előmozdítás (valóságos segítés), a communis opinio-val ellentétbe jó. Nézetem szerint inkább zavarosan, önmagának ellenmondva nyilatkozik, de lényegileg alig tér el a communis opinio-tól. Olshausen a német bir. büntetőtörvénykönyv 49. §-hoz írt jegyzeteinek 8. pontjában így nyilatkozik: »A törvény nem tett különbséget az úgynevezett lényeges és nem lényeges segély között. Ennélfogva közönyös, hogy a segítséggel a tettes által szándékolt eredményt a segéd tényleg előmozdította-e vagy nem. A nyújtott segély és a tett eredménye közötti okbeli kapcsolat a segély fogalmának nem föltétele »viel mehr genügt — mondja Olshausen szóról-szóra — unter der Voraussetzung einer Mitwirkung jede Thätigkeit, mittels welcher eine Förderung der Hauptthat bezweckt wird, indem nichts weiter erforderlich ist, als dass die bewusste Mitwirkung des Gehülfen psychisch als physisch eines derjenigen Elemente abgebe, aus denen die That so, wie sie concret ausgeführt wird, nach der subjectiven oder objectiven Seite sich zusammengesetzt.« Ezeknek a tételeknek a megerősítésére idézi Olshausen a Reichsgerichtnek több ítéletét, és kiemeli azt is, hogy az ő nézetével ellentétben állanak Geyer, Liszt, Meyer Hugo. Részből látjuk az ellentétet, részben nem. Az ellentétet kell keresnünk legelőször azért is, mert ő maga magát helyezi ellentétbe a fentebb említett írókkal. De látjuk is az ellentétet ott, a hol kijelenti, miszerint okbeli kapcsolat éppen nem szükséges a segély és az eredmény között. Úgy látszik, Grolman fogalmi meghatározása volt Olshausenre hatással, a ki (Grundsätze 35. §.) így nyilatkozott: »Gehülfen sind alle Theilnehmer, auf deren Handlungen man nicht zurückkommen muss, um das Entstehen der Rechtsverletzung aus seiner Ursache zu erklären.«) De viszont látunk tételei között olyant, mely a vele ellentétbe állított írók nézetével megegyez. Ezek szintén megállapítják a büntetendő segélyt, ha a fizikai segély sikertelensége esetén az eredményre a segéd közreműködésének pszichikai hatása igazolható. És úgy látszik, ő azt hiszi, — és ebben téved — hogy ezek, mihelyt a fizikai tevékenység sikertelen maradt, a segédet büntetlennek tartják, daczára, hogy a fizikai hatás megállapítható. Kiolvasható Olshausen jegyzeteiből az is, hogy szerinte is megkívántatik a büntetendő segély fogalmához, hogy ez legalább fizikai hatást gyakoroljon az eredményre. Nem lehet más értelmet tulajdonítani a 8. pont alatt tett jegyzete utolsó mondatának ... »Allein die Anstiftung stellt

sich immer nur als psychische Einwirkung auf den Thäter dar, nicht als Kalamität der That selbst und *mindestens als psychisches Element der Hauptthat muss auch nach obiger Auffassung die Beihülfe sich darstellen.*»

De ugyancsak a 49. §-hoz írt jegyzetek 7. pontjában Olshausen kiemeli, hogy a »segély fogalmilag ki van zárva ott, a hol a harmadik személy cselekvénye vagy azért nem hat közre a tettes cselekvényére, mert semmi összefüggésben nincs vele (p. levélben adott tanács a tett elkövetése után jut a tettes tudomására), vagy azért, hogy a tettes a felajánlott közreműködést visszautasítja vagy fel nem használja«. Mindebből az látszik, hogy Olshausen a kérdésre nézve határozottan nem nyilatkozik. Birkmeyer (115. lap.) ezeket az ellenmondásokat ki is emeli és annak a nézetének ad kifejezést, hogy Olshausen tulajdonképen azt akarja mondani, a mit Glaser (Gerichtssaal 1880. 548. l.) mondott, hogy t. i. ha a pszichikai hatás igazolható: akkor a sikertelen physikai tett még nem biztosítja a segéd büntetlenségét. Ezt a communis opinio is állítja.

Meyer Hugo Olshausen-t szintén csak részben tartja ellentétben a communis opinio-val. Ő ismét azt olvassa ki a főntebb idézett tételekből, hogy Olshausen megkívánja ugyan a segéd büntetendőségéhez a *behatást*, de nem kíván *előmozdító behatást*.

Bizonyos, hogy ellenmondásokkal telt Olshausen nyilatkozata, mert az egyik irányban is tartalmaz érvet, a másik irányban is. Nem kételkedünk, hogy a negyedik kiadásban a »communis opinio« tantételének világos és határozott kifejezésével találkozunk.¹⁾

¹⁾ Hazai rendszeres kézikönyveink a segéd fogalmával szintén foglalkoznak. *Illés Károly* id. mű I. kötet 159. és köv. lapokon. *Schnierer Aladár* id. mű 168. és követk. lapokon. *Werner Rezső* id. mű 195—202 lapokon. *Kautz Gusztáv* id. m. 219—224. *Kőrösy Sándor* id. mű 223—242. *Horovitz Simon* id. mű 151. és köv. lapokon. Az utóbbi műben a segédnek következő fogalmi meghatározásával találkozunk: »Bűnségédnek mondatik az, a ki a büntett vagy szándékos vétségnek más által való elkövetéséhez szándékosan szellemi vagy physikai tevékenységgel támogatólag járult.« *Werner*: »... a segélyezés létéléhez a következő kellékek kívántatnak: a) a más által czélbavett bűncselekmény elkövetésének elősegítésére irányuló szándék és b) a bűncselekmény elkövetését előmozdító tevékenység. *Kautz*: a törvény fogalmi meghatározását használja. *Schnierer*: »Bűnségédnek mindazon személyek jelölendők, kik a bűnszerzöt jellemző akarati elhatározás nélkül valamely szándékos büntény elkövetésében tudatosan közreműködnek. *Kőrösy*: »Bűnségéd az, a ki más bűnös tevékenységét szándékosan előmozdítja vagy megkönnyíti.«

2. §. *A bűnsegéd fogalma az újabb törvényhozásban.*

I. Németország és Ausztria.

A törvényhozásokban az alanyi elmélet nagy diadalokat nem aratott. A bűnsegély fogalmát igazán alanyi értelemben csak a szász büntető-törvénykönyv határozta meg, mely kiemelte, hogy a bűnsegéd fogalmához szükséges, hogy az ügyet, melyet támogat, magáévá ne tegye. A szász büntető-törvénykönyv 53. §-a így szól: »Als Gehülfe ist zu betrachten, wer zu einem nicht von ihm, sondern von Andreu beschlossenen Verbrechen vor oder bei der Ausführung mitgewirkt, oder Rath und Anschlag gegeben hat, ohne jedoch den Entschluss zur That zu dem seinigen machen.«

A többi büntető-törvénykönyvben az alanyi elmélet nem nyert ily határozott kifejezést. De nem szabad azt sem hinni, hogy talán a tárgyi elméletet következetesen karolták volna fel a többi német particularis törvényhozások. A fősegédet rendszeresen megkülönböztették s azt a tettessel egyenlő büntetési tétel alá vonták. Nem is kell említenem, hogy a »szövetség« tana uralkodott a német particularis törvényhozásokban.

Ausztriában már a »Theresiana« elvileg — mely alól természetesen kivételek voltak — a tetteséget egyenlősítette a segélylyel, és ahhoz az irányhoz az 1852-diki büntető-törvénykönyv is hű maradt. Poroszország és Bajorország is a francia befolyás alatt állott, a hol az egyenlősítés rendszere uralkodott.

Az új német birodalmi büntető-törvénykönyv, melynek kétségkívül az a nehéz feladat jutott, hogy a különböző irányban fejlődött német particularis törvényhozások jogfejlődése között létező ellentéteket kibékítse, a segély fogalmát tárgyi irányban határozta meg. A megokolás azonban nagyon habozó, s a német judicatura ismertetésénél majd látni fogjuk, mennyire alanyi irányban magyarázza a német törvényt a lipcei birodalmi törvényszék.

A fogalom-meghatározás a következő: »49. §.: Als Gehülfe wird bestraft, wer den Thäter zur Begehung des Verbrechens oder Vergehens durch Rath der That wissentlich Hülfe geleistet hat.«

Sokkal egyszerűbb, mint az előbbi particularis törvényhozások fogalom-meghatározásai. P. a porosz büntető-törvénykönyv 34. §-a következőleg szól: »Als Theilnehmer eines Verbrechens oder Vergehens wird bestraft 2. wer dem

Thäter zur Begehung des Verbrechens oder Vergehens Anleitung gegeben hat, ingeleichen, wer Waffen, Werkzeuge oder andere Mittel, welche zu der That gedient haben, wissend, dass sie dazu dienen sollten, verschafft hat, oder, wer in den Handlungen, welche die That vorbereitet, erleichtert, oder vollendet haben, dem Thäter wissentlich Hilfe geleistet.« (A franczia code utánzása.)

Az első észak-német törvényjavaslat (40. §. 2.) éppen így hagzott, csak a »wer dem Thäter« után odatétetett »als Gehülfe«.

Ennél sokkal egyszerűbb és világosabb az a szöveg, melyet — mint láttuk — a német birodalmi büntetőtörvénykönyv használt. Ez egyébiránt a hamburgi (44. §.) törvénnyel megegyez.

Az osztrák büntetőtörvény, mely, mint említettem, a franczia, de főképen a »Theresiana« romanisáló befolyása alatt a segédet a többi részessel egyenlően rendelte elvileg büntetni, következőleg intézkedett:

»5. §. *Nicht der unmittelbare Thäter allein wird des Verbrechens schuldig, sondern auch jeder, der durch Befehl, Anrathen, Unterricht, Lob die Uebelthat eingeleitet, vorsätzlich veranlasst, zu ihrer Ausübung durch absichtliche Herbeischaffung der Mittel, Hintanhaltung der Hindernisse, oder auf was immer für eine Art, Vorschub gegeben, Hilfe geleistet, zu ihrer sicheren Vollstreckung beigetragen; auch wer nur vorläufig sich mit dem Thäter über die nach vollbrachter That ihm zu leistende Hilfe und Beistand, oder über einen Antheil an Gewinn und Vortheil einverstanden hat.*«

Már a Glaser-féle osztrák javaslat másképen és sokkal szabatosabban határozza meg a segéd fogalmát:

»Als Theilnehmer wird bestraft 2. wer einem Anderen zur Verübung eines Verbrechens oder Vergehens durch Rath oder That wissentlich Hilfe geleistet, oder auch nur im Voraus seine bei oder nach der That zu leistende Hilfe zugesichert hat.« (A Schönborn-féle javaslat szó szerint ugyanez.)

A törvényjavaslat indokolásából a következőket emelem ki:

»A főbújtó mellett a törvényjavaslat még a segédet nevezi részesnek. Ennek abban van közös vonása a főbújtóval, hogy büntethetőségét másnak a tetthez való magatartásából vonjuk le, de annyiban különbözik a főbújtótól, hogy az nem saját szándékának megvalósításáért cselekszik, hanem

a segéd idegen akaratnak kölcsönzi tevékenységét, a tett nem az övé, hanem idegen ügy, melyet ő segít.«

Továbbá más helyütt: »A segédnek a tettben mind pszichikai, mind physikai tekintetben csak alárendelt része van. Az, a mi erkölcsi szempontból legfontosabb, t. i. a tettes szándékossága, nem vezethető vissza a segédre, és a tett objectív részéhez is csak hozzájárul.«

E néhány szó elég arra, hogy kimutassuk az osztrák törvényjavaslat indokolásának subjectív coloritjét. Glaser, a ki ezt készítette, a föntebb bőven ismertetett elméletét vitte az indokolásba. Egyébiránt Glaser a társ-tetteség fogalmát sem határozta meg a törvényjavaslatban. És erre nézve a következőket jegyzi meg az indokolásban: . . . schien es nicht rathsam die Mitthäterschaft gesetzlich zu definiren. Zunächst stösst man dabei auf die Schwierigkeit, dass der Begriff der Thäterschaft im Gegensatze zu der Beihilfe festzustellen ist; verzichtet man darauf, weil man vermeiden will, in bekannte Schulcontroversen zu verfallen und dieselben entscheiden zu müssen, und glaubt man die Lösung der auftauchenden Schwierigkeiten mit Beruhigung der Doctrin und der Praxis überlassen zu können, so muss Alles, was dafür spricht, davon abmahnen, den viel complicirteren Begriff der »Mitthäterschaft« zu definiren; zumal dieser Versuch auch noch mancherlei schwierige Nebenfragen umfassen müsste, wie Z. B. Anerkennung oder Nichtanerkennung des Begriffes des Complottes.«

Glaser tehát teljesen a judicaturára kívánja a társ-tetteség kérdését bízni és tetméseztesen, ha az osztrák judicatura, föltéve a javaslat törvényerőre emelkedését, az indokokra figyelemmel lesz: úgy a subjectív irány még inkább fog érvényesülni, mint Németországban.

II. Franciaország.

Franciaországban a code a »complices« fogalmába foglalta a részeseket kivétel nélkül, és az 59. §-ban kimondta, hogy azok úgy büntetendők, mint a bűnszerzők (»seront punis de la même peine, que les auteurs mêmes«); de azért a segédek mégis megkülönböztette a fölbujtóktól. Erről a megkülönböztetésről mondják Chauveau és Hélie: »cette distinction purement théorique, puisque les uns et les autres sont confondus dans le même châtiment, est peu importante dans la pratique«. Van azonban ennek ma már gyakorlati jelentősége is. A »circonstances atténuantes« rendszere mellett a

segédet enyhébben büntetik mint a többi részest. A »code« intézkedése így szól: 60. §. Seront punis comme complices d'une action qualifiée crime ou délit ceux, qui auront procuré des armes, des instruments, ou tout autre moyen qui aura servi à l'action, sachant qu'ils devaient y servir; — ceux, qui auront, avec connaissance, aidé ou assisté l'auteur ou les auteurs de l'action, dans les faits qui l'auront préparée ou facilitée, ou dans ceux, qui l'auront consommée; sans préjudice des peines qui seront spécialement portées par le présent Code etc.

Ugyancsak a 61. §. így szól: »Ceux qui, connaissant la conduite criminelle des malfaiteurs exerçant des brigandages ou des violences contre la sûreté de l'État, la paix publique, les personnes ou les propriétés, leur fournissent habituellement logement, lieu de retraite ou de réunion, seront punis comme leurs complices.«

Végre a 62. §. így rendelkezik: »Ceux, qui sciemment auront recélé, en tout ou en partie, des choses enlevées, détournées ou obtenues à l'aide d'un crime ou d'un délit, seront aussi punis comme complices de ce crime ou délit.«

Látjuk, hogy a francia code egy categoriába helyezte a segédekét a többi részesekkel.

Azokat, a kik az eszközöket szolgáltatták, — mondják Chauveau és Hélie — csak másodrendű részesség terheli. Lehetetlen észre nem venni, hogy nagy különbség van egyrésztől a fölbujtó és tettes, és másrésztől a között, a ki személyesen részt sem vesz, hanem csak a szükséges eszközöket szerzi meg, ez nem közvetlen oka a bűnténynek, ez csak közvetve működik közre. A törvény, mely az ilyen közreműködőt oly fokban vonja felelősségre, mint a főrészeseket, igazságtalan, mert ennek közreműködése nem jár oly fokú erkölcstelenséggel és nem fenyegeti a társadalmi rendet oly nagy veszély, továbbá nem is politikus, mert ha a bűntény minden részesét, még a másodrendűeket is, egyenlő büntetéssel sújtják: úgy csak szaporítják a főrészeseket, illetve a társadalomra nézve sokkal veszélyesebb tetteseket.

Hasonlóképen kikel a két kitünőség az ellen is, hogy egy categoriába helyezte a törvény azokat, a kik a tettesnek vagy tetteseknek az előkészítő és bevégző tettekben segítséget nyújtottak. Óriási különbség van — jegyzik meg — a tettet, előkészítő és könnyítő cselekmények, továbbá azok között a cselekmények között, melyek a bevégzést segítik elő; az első csoportba tartozó cselekmények csak közvetett részességet képeznek: az utóbbiak pedig általában csekély kivétellel a

főrészség categoriájába tartoznak.¹⁾ Más szóval: Chauveau és Hélie a *bevégző tetteknél nyújtott segélyt a tettesség körébe vonják.*

A 61. §-ra, melyet a belga code-ban is megtalálunk, s a melyről Haus fejtegetését már ismerttettem, idézem a kormány képviselőjének következő szavait: »L'article 61. remplira une lacune importante; désormais la classe dangereuse des individus dont l'habitation sert d'asile à des malfaiteurs, et qui leur fournissent habituellement logement, retraite ou point de réunion, sera assimilée aux complices. Si les malfaiteurs épars ne trouvaient point ces repaires ou ils se rassemblent, se cachent, concertent leurs crimes, en déposent les fruits, la formation de leurs bandes et leurs associations seraient plus difficiles ou plus promptement découvertes: on ne peut les recevoir habituellement sans connaître leurs projets et leur conduite et sans y participer.«

Chauveau és Hélie ehhez a felfogáshoz hozzájárulnak. Általában a büntény után teljesített cselekmények nem tekinthetők részségnek, mert a már bevégzett büntényben nem lehet valaki részes. De egészen más, ha ezeket a cselekményeket az elkövetés előtt már megbeszélés tárgyává tették, mert így az elkövetés megkönnyítésére szolgálnak, a mennyiben az igazságszolgáltatás elől biztos menedéket nyújtanak és a tetteseknek a büntény gyümölcsei számára van biztos helyök.

Különösen hangsúlyozzák Chauveau és Hélie — a mit egyébiránt, tekintettel a belga törvény hasonló rendelkezésére, Haus is kiemelt — hogy segélynek lehet az ügynevezett bűnpártolást venni abban az esetben is, ha szokásossá, mintegy üzletszerűvé válik a bűnpártolás, mert maga a tény, ez a szokásosság a szerződésnek egy nemét képezi a bűnpártoló és a gonosztevők között, kik biztosan számíthatnak a tett után a segítségre s már ennek a segítségnek a tudatában fognak is a tethez. — »Mais il faut bien remarquer que ce n'est pas le recèlement, mais l'*habitude de receler qui constitue la complicité.*«

Csak is így van némileg megokolva. A franczia code a bűnpártolást mint külön büntetendő cselekményt is bünteti; ott van a 248. §.: »Ceux qui auront recélé ou fait recé-

¹⁾ »Une profonde distance existe, et nous l'avons signalée plus haut, entre les actes qui préparent ou facilitent l'action, et ceux qui aident à sa consommation: les premiers ne constituent qu'une participation indirecte; les autres doivent, en général et sauf quelques exceptions, être classés dans la catégorie des actes principaux.« (Théorie du code pénal I. köt. 448—449. lap.)

ler des personnes qu'ils savaient avoir commis des crimes emportant peine afflictive, seront punis de trois mois d'emprisonnement au moins, et de deux ans au plus.»

Továbbá mint külön büntetendő cselekmény fordul elő a 359. §-ban: »Quiconque aura recélé ou caché le cadavre d'une personne homicide ou morte des suites de coups ou blessures, sera puni d'un emprisonnement de six mois à deux ans; et d'une amende de cinquante francs à quatre cents francs; sans préjudice des peines plus graves, s'il a participé au crime.«

Közelebbi magyarázatra szorúl a 62. §., melyet föntebb szó szerint idéztem.

A francia törvény legilletékesebb magyarázói nem ismervén el más részességet, mint többeknek közreműködését valamely büntény elkövetésére, a büntény bevégzése után elkövetett tettet, mely előre ígérve, vagy tényekből következtethető nem volt, azaz: a connexitást (bűnpártolás, orgazdaság) a részesség körén kívül állónak tekintik »ainsi — mondják Chauveau és Hélie — les secours donnés au coupable, le recèlement des objets enlevés à l'aide du crime ne sont point des actes de complicité. Ces actes peuvent avoir une criminalité réelle, mais elle diffère totalement de celle du délit commis antérieurement. Cependant il nous semble que, de même qu'à l'égard des recéleurs des coupables, il faut établir une exception pour le cas, *où il y a habitude*, métier de recèlement; car cette habitude fait présumer un concert préexistant au crime entre les malfaiteurs et les recéleurs, et cette connivence, qui peut avoir facilité et même décidé l'exécution du vol, est un mode de participation qui peut constituer l'acte de complicité.«

Chauveau és Hélie itt is a szokásosságot kívánják a törvénybe magyarázni, hogy némileg igazolhatóvá tehessék az orgazdaságnak a törvény által a részesség körébe történt bevonását. A 62. §. ugyan a »l'habitude«-ról szóval sem emlékszik meg, de dicséretre méltó törekvés a 62. szakaszt legalább is ily szellemben magyarázni. S a francia judicatura, a mint a Dalloz-gyűjteményből látom, hallgatott is a nagy törvényt magyarázók figyelmeztetésére.

A 62. §. nem csak a lopásra vonatkozik, hanem a többi büntényekre is kiterjed A törvényhozás az 1791-diki code III-dik czímének 3-dik szakaszában vont határokon tágítani akart és oly általános kifejezést kívánt használni, a mi valamennyi esetet felölel. Idézem a kormány képviselőjének következő szavait, melyekből kitűnik, hogy a 62. §. nem csak a lopásra vonatkozott: »On enveloppe dans l'exposé des motifs,

tout ce qui est compris dans la loi 1791 ; on élague ce qui est vague, et l'on dit beaucoup plus, puisque l'on exprime tout ce qui peut avoir été détourné ou obtenu à l'aide d'un crime ou délit quelconque.»

De a törvényhozás annak a fictionak a következményei elől, hogy az orgazdaság és bűnpártolás is a részesség fajait képezik, menekülni akart, legalább ott, a hol halál-, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről van szó. A 63-dik szakasz, melyet az 1832-diki ápril 28-diki törvény enyhített, következőleg szól: »Néanmoins la peine de mort, lorsqu'elle sera applicable aux auteurs des crimes, sera remplacée à l'égard des recéleurs par celle des travaux forcés à perpétuité. Dans tous les cas, les peines des travaux forcés à perpétuité ou de la déportation, lorsqu'il y aura lieu, ne pourront être prononcées contre les recéleurs qu'autant qu'ils seront convaincus d'avoir eu, au temps du recélé, connaissance des circonstances auxquelles la loi attache les peines de mort, des travaux forcés à perpétuité et de la déportation ; si non, ils ne subiront que la peine des travaux forcés à temps.«

E szerint a törvény megkülönbözteti azokat az eseteket, melyekben a részesség elve nem alkalmazható az orgazdákra ; határozott különbséget tesz a tudatos, de a lopással járó súlyosító körülményeket nem ismerő, és az azokat ismerő orgazda büntetése között. Az orgazdát csak az utóbbi esetben terheli a büntett súlyosítása és az azzal járó büntetés, de ebben az esetben is mindenkor a halálbüntetés helyett az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés alkalmazandó.

Chauveau és Hélie joggal támadják meg a francia törvényt, hogy miért nem fejtette tovább ezt a gondolatot és miért nincs elismerve a »recéleur« büntethetőségének enyhébb foka kivétel nélkül mindig »la peine qu'ils encourent devrait donc être inférieure dans tous les cas, soit que la peine principale fût celle des travaux forcés à perpétuité, soit celle des travaux à temps ou de la réclusion.

Ime előttünk áll a francia büntető-törvénykönyvnek összes rendelkezése a bűnségély fogalmáról. Főhibája az egyenlősítés, és az, hogy az orgazdaságot és bűnpártolást a részesség körébe vonja. A francia judicatura a »circonstances atténuantes« segélyével enyhít a törvény szigorán. Csak is a kitünő francia magistratura mellett, mely az esküdtszéki intézmény előnyeit ebben a kérdésben annyira ki tudja használni, tartja fenn magát a francia büntetőtörvénynek, a büntetőjogi fejlődés és haladás által különben rég túlszárnyalt, részességi rendszere.

III. Belgium.

A belga büntető-törvénykönyvben — mint már említettük — a segély egy neme a bűnszerzővel, illetve tettességgel egy vonalba van helyezve.

A ki bármely cselekménnyel akkép mozdította elő az elkövetést, hogy az ő közreműködése nélkül a büntett vagy vétség nem lett volna elkövethető: az mint a büntett vagy vétség szerzője büntetendő. A belga büntető-törvénykönyv ez intézkedése szerint (§60. §.: Seront punis comme auteurs d'un crime ou d'un délit. . . . Ceux qui, par un fait quelconque, auront prêté pour l'exécution une aide telle que sans leur assistance le crime ou le délit n'eût pu être commis») kétségen kívül el van ismervé az, hogy nem csak az úgynevezett társ-tettesi cselekedetet érheti a büntényre szabott rendes büntetés, hanem van a segélynek is bizonyos faja, melyet éppen úgy lehet büntetni, mint a tetteseket, társ-tetteseket. Az intézkedésben foglalt ezt a gondolatot ily értelemben helyesnek tartom.

Helyesnek tartom, ha a törvény módot nyújt arra a bírónak, hogy esetleg a tárgyi elmélet szerint társ-tettesi cselekedetet nem képező, de bizonyos körülmények között vele egyenlő bűnösségi súlyllyal bíró segédi cselekményt is a tettes büntetésével sújthasson.

De nem szeretnék félreértetni. Midőn ezt a gondolatot helyeslem: akkor távol áll tőlem helyeselni azt a fogalom-meghatározást is, melyet a belga büntető-törvénykönyv használ.

Távol áll tőlem a Feuerbach-féle fősegéd fogalmát, mint valami szabatos, helyes fogalom-meghatározást, utánzandónak tartani. A belga törvény említett intézkedése pedig semmi egyéb mint a Feuerbach »Hauptgehülfe«-je. S midőn főttebb a belga törvény előkészítői ellen a magyar javaslat megoldásában felhozott szemrehányásra megtettem észrevételeimet, ezekkel sem kívántam a belga törvény fogalom-meghatározását dicsőíteni, hanem azt a törvényhozói gondolato takartam kiemelni, mely módot nyújt arra, hogy a híró a társ-tettesi cselekedet körén kívül álló cselekvényt is bizonyos föltételek mellett a tettelssel egyenlő büntetéssel sújtbassa.

Csak ily értelemben emeltem és emelem én ki a belga törvény előkészítőit; de távol áll tőlem tökéletesnek tartani azt a formulázást, melyben az alapjában helyes törvényhozói gondolat kifejezésre jutott. Ellenkezőleg, az a formulázás, egy feladatát félreismerő judicatura mellett, a közönséges segély

fogalmát oly szűkre szorítja, hogy 'ügyszólván a legalárendeltebb másod rendű részesség is mint első rendű volna büntethető. Az a segély, mely nélkül a bűntényt nem lehetett volna elkövetni, oly criterion, melyet mindenki tetszése szerint magyarázhat. A legegyszerűbb segélynyújtást is föl lehet azzal a fontossággal ruházni, hogy a nélkül a bűntény nem lett volna elkövethető. Belgiumban ugyan nem járt ez veszélyvel, az esküdtszéket vezető magistratura mindig örökösödött azon, hogy a törvény tág keretű formulázása mellett is csak azokat a segédeknek érje a tettes büntetése, a kik valóban oly lényeges szerepet töltöttek be a részesség drámájában, hogy a tettelssel egyenlő büntetést méltán megérdemlik.¹⁾

¹⁾ Lássuk, minő értelmet tulajdonított a belga kamarai bizottsági jelentés ennek a fogalom-meghatározásnak.

»Nagyon fontos — úgymond a jelentés — hogy ennek az intézkedésnek értelmét és jelentőségét helyesen határozzák meg. Azokról szólva, a kik a szükséges és nélkülözhetlen segítséget nyújtották az elkövetéshez: a bűnszerző minősítését nem csak azokra kell kiterjeszteni, a kik magának a bűnténynek elkövetésében, hanem azokra is, kik az előkészületi cselekvényekben működtek közre. Azokról van itt szó, a kik tudva segítették a bűnszerzőt a cselekvény előkészítésében és megkönnyítésében. Ha a bűntény az ő közreműködésök nélkül, habár nehezebben és több kockázattal, el is lett volna követhető: úgy ők csak mint segédek büntethetők. Ellenben ha ők oly segínyt nyújtottak, hogy e nélkül a bűntényt nem lehetett volna elkövetni: az ő részességök elsőrendű és a javaslat azonosítja őket a bűnszerzőkkel. Midőn azt mondjuk, hogy az ő közreműködésük nélkül nem lehetett volna a bűntényt elkövetni: akkor ezt nem abszolút értelemben értjük. Ahhoz, hogy a vádlottat a részességért úgy büntessék, mint a társ-tettet: elegendő, hogy segélye nélkül a cselekvény nem azok között a körülmények között történt volna, nem azon módon és nem azon napon lett volna elkövetve.

A cseléd, ki a tolvajok előtt felnyitja ura házának ajtaját; az, a ki őrt állt a bűntény végrehajtása alatt; az, a ki a kocsi-val várja barátját, a ki egy nőt elragad; az, a ki házát a gyilkosság elkövetésére átengedi; az, a ki az áldozatot kicsalja; az, a ki az áldozatot a gyilkosok megérkezétségéig visszatartja; stb. . . . mind társ-tettesei a bűnténynek vagy legalább is azok lehetnek.

Az a kérdés, hogy a nyújtott segély szükséges volt-e a bűntény végrehajtásához, egyszerű ténykérdés, melynek megoldása az esküdtszékhez tartozik. Ha valaki a segély elsőrendű részessége miatt van vádolva (*«participation principale pour aide ou assistance»*), a következő kérdéseket kell intézni az esküdtekhez:

I. Bűnös-e vádlott abban, hogy a bűntény tettesét vagy tetteseit előkészítő és könnyítő vagy bevezető tettekben tudva segítette?

II. Oly segínyt nyújtott-e vádlott a bűntény elkövetéséhez, hogy segítségé nélkül a cselekmény nem lett volna elkövethető?

Ha mind a két kérdésre határozottan igenlőleg válaszol az esküdtszék, a vádlottat úgy büntetik, mint a társ-tettet. Ha pedig az esküdtek az első kérdésre igenlőleg, de a második kérdésre tagadólag válaszolnak, a vádlott mint a bűntény segédje büntetendő. (*Législation Criminelle de la Belgique etc. Par Nypels I. kötet, 136. lapon.*)

A belga code egészben a francia büntető-törvénykönyv alapján áll. A különbség csak az, hogy nem helyezi a »complices« fogalma alá az »auteur«-t is, és következésképp nem is fogadta el a büntetés parificációját. Csak a fősegédet emeli

Így nyilatkozik a belga törvény kérdéses intézkedéséről a kamarai bizottsági jelentés — mely egyébiránt senki másnak, mint Európa egyik legnagyobb büntetőjogi tekintélyének — Hausnak műve.

A tulajdonképi segélyről a belga törvény következő intézkedései szólnak :

»67. §. Seront punis comme complices d'un crime ou d'un délit : Ceux, qui auront donné des instructions pour le commettre ;

Ceux, qui auront procuré des armes, des instruments, ou tout autre moyen qui a servi au crime ou au délit, sachant qu'ils devaient y servir ;

Ceux, qui hors le cas prévu par le §. 3. de l'art. 66. auront, avec connaissance, aidé ou assisté l'auteur ou les auteurs du crime ou du délit dans les faits qui l'ont préparé ou facilité, ou dans ceux qui l'ont consommé.«

Továbbá a 68. §. : »Ceux, qui connaissant la conduite criminelle des malfaiteurs exerçant des brigandages ou des violences contre la sûreté de l'État, la paix publique, les personnes ou les propriétés, leur auront fourni habituellement logement, lieu de retraite ou de réunion, seront punis comme leurs complices.«

A belga kamarai bizottsági jelentés kimerítően foglalkozik a fentebbi szakasz magyarázatával. Az első bekezdésben az értelmi segély van kifejezve. *) A kamarai bizottsági jelentésben csaknem ugyanazt találjuk, a mit Haus »Principes Généraux«-jában. Ezt már a kérdés elméleti részében ismerttettem.

A második bekezdésben foglalt intézkedésről szólva, a kamarai bizottsági jelentés különösen hangsúlyozza, hogy a felsorolt eszközök alatt ingó dolgokat (objets mobiliers) kell érteni, mert a ki a házát engedí át gyilkosságra, vagy jogtalan letartóztatásra, az már elsőrendű részességért vonandó felelősségre, mert közreműködése nélkül a büntetést nem követték volna el, vagy nem oly módon, a mint azt elkövétték. Emlékeztet a bizottsági jelentés a Fualdès-féle borzasztó gyilkosságra, melyet özv. Baneal házában hajtottak végre.

A harmadik bekezdésben foglalt intézkedésre nézve kiemeli a bizottsági jelentés, hogy az a bűntény előtti és bűntény végrehajtása alatti segélyről szól, és különösen figyelmeztet arra, hogy, ha a segély oly természetű, a mi nélkül a bűntény nem lett volna elkövethető, akkor már társ-tettesekké válnak és nem egyszerű segédek a részesek. »L'individu, qui a aidé ou assisté l'auteur de l'action avant ou pendant l'exécution est ou complice ou coauteur de cette action, selon que sa coopération était ou n'était point nécessaire pour donner naissance au crime« (Lég. Crim. etc. 149. lap). Az elkövetés előtti segélynél különösen kiemeli a bizottsági jelentés az előkészítő cselekményeket, és Boitardnak azt az állítását cáfolja, mely szerint előkészítő cselekménnyel nem lehet senki társ-tettes.

»Deux exemples suffiront — mondja a jelentés — pour prouver que celui qui aide ou assiste l'auteur dans les faits qui préparent le crime, prête quelquefois pour son exécution une aide telle, que sans son secours le crime ne pourrait pas se commettre.

*) L. e. kérdésre nézve a fentebbi mű 146. lapját.

ki a segély területéről, és ezt, mint bünszerzőt bünteti. A fősegéd fogalmi meghatározása a segély szükségszerűségén nyugszik és így tisztán ténykérdés. Minden segélynél az esküdtekhez külön kell azt a kérdést intézni: olyannak tartják-e a segélyt, mely nélkül a bűntényt el sem lehetett volna követni? És csak igenlő válasz esetén lehet a segítőt mint »auteur«-t a 66. §. értelmében tekinteni. A törvényhozás intentiója — mint ez a bizottsági jelentésből is kitűnik — az volt, hogy nem csak a bevégző, de még az előkészítő tettekben nyújtott segély is bünszerzőséget állapít-

»Supposons qu'un individu, dans le but de commettre avec un autre une extorsion de billets, achète à cette fin des pistolets, les charge, les tienne tout prêts; qu'il dispose un caveau, des chaînes, un poteau; qu'il écrive les corps des billets qu'on se propose d'extorquer. Si l'auteur de ces préparatifs est ensuite empêché de coopérer directement à l'exécution du crime qui est commis par son compagnon seul, le secours qu'il a prêté pour préparer cette exécution était sans doute indispensable à l'agent principal.

»Supposons que le nouveau Fieschi, un scélérat ait donné la mort à un certain nombre de personnes par l'explosion d'une machine meurtrière. Ceux qui, sciemment et volontairement, ont aidé ou assisté ce malfaiteur pour construire et placer cette machine qu'il ne pouvait ni faire ni disposer seul, ne méritent-ils pas d'être punis comme coauteurs du crime?»

Ezzel a két példával véli a bizottsági jelentés Boitard-t, Chauveaut és Hélie-t megcáfólni, kik tagadják, hogy az előkészületi segítő tettekkel valaki bünszerző lehessen. Haus oly messze megy, mint a fentebbi példákból látjuk, hogy még az *előkészületi segítő tetteket is esetleg a bünszerzőség körébe vonja.*

A törvényben használt »faciliter« kifejezés értelmezésére nézve az említett jelentés azt írja, hogy a bűntény elkövetését megelőző és az azzal együttjáró cselekményekkel lehet a bűntény elkövetését megkönnyíteni (»faciliter«). A cselekvény előkészítésének segítése szintén könnyítése a végrehajtásnak, de másképen is lehet a végrehajtást könnyíteni, mint előkészületi tettekkel. Itt is kiemeli a bizottsági jelentés, hogy ha a segítség szükséges volt a bűntény elkövetéséhez: úgy az már nem segélyt, hanem bünszerzőséget képez. A végrehajtás előtt nyújtott segély *bünszerzőséget állapít meg arra nézve, a ki a háznak ajtaját a tolvajok előtt fölnyitja*; bünszerző az, a ki az *áldozatul kiszemelt egyént az illető házba csalja*, hol a gyilkosok várják; az, a ki az *áldozatot a gyilkosok megérkeztéig visszatartja* stb.

A végrehajtás alatti segély bünszerzőséget állapít meg p. arra nézve, a ki az ajtónál vagy az utcán őrt áll, míg benn a házban a lopást elkövetik, a ki a házat engedi át a gyilkosságra stb.

Ugyanezek az esetek a körülményekhez képest egyszerű segélyt is képezhetnek.

A bevégző tettekre nézve csaknem szóról szóra azt találjuk a kamarai bizottsági jelentésben, a mit Haus »Principes généraux«-jában. Minthogy azt, mikép terjesztik ki a lopás fogalmát addig az időpontig, míg az ellopott dolog rendeltetési helyére nem jutott stb., már Haus tanának ismertetésénél előadtam, a szószerint egyező bizottsági megokolást nem ismétlem.

hat meg — mihelyt nélkülözhetetlennek bizonyult. Minden esetre a kelleténél szigorúbb felfogás, mely, a feladataival lelkiismeretesen nem számoló magistratura kezében, a francia code parificatiójának igazságtalan szigorába csaphat át. Az esküdteket vezető magistratura gondoskodott arról, hogy ez ne így legyen. Egyébiránt Haus legkevesebbé sem hiszi, hogy e fogalom-meghatározás valami tökéletes. A kiváló elméjű férfiú ismerte a Feuerbach »fősegéd« fogalmának minden gyöngéjét. Nem is akart ő egyebet, mint ténykérdésnek kijelenteni a társ-tettesség és a physikai bünségéd közötti különbséget. Igazságosabb megoldásnak tartotta, ha az esküdtek döntenek el: lényeges volt-e a segítség, olyan foku erkölcsi, jogi s társadalmi veszéllyel járt-e az mint maga a tettesség, és így egyenlő büntetést érdemel-e a tettessel, mint ha oly elméleti határvonalat visz be a törvénybe, mely soha és semmi körülmények között meg nem engedi, hogy a társ-tettesség fogalmi körébe nem vonható segítség is úgy legyen büntethető mint a tettes.

Látjuk Haus felhozott példáiból, mennyire félt az »elkövetői cselekedet« elméletének attól a következményétől, mely szerint soha sem lehetne azt, a ki házát átengedi a gyilkosság elkövetésére, a ki az áldozatot kicsalja a gyilkosság színhelyére, a ki visszatartja az áldozatul kiszemelt egyént, míg a gyilkosok jönnek: úgy büntetni mint a tettest. Ennek megakadályozása céljából inkább előnyösebbnek tartotta ténykérdésnek kijelenteni a társ-tettes és physikai bünségéd közti különbséget, és a bírák kezébe tenni az igazságos megoldás lehetőségét.

Hogy nem lett volna-e alkalmasabb mód a »Feuerbach«-féle formulázásnál, hogy nem lehetett volna-e már a törvényben is szűkebb kört vonni ama harmadik, sem tettességet, sem társ-tettességet nem képező csoport számára, melyet a tettessel kívánunk egyenlően büntetni, hogy helyes volt-e criterionul a szükségszerűséget fölállítani: mind oly kérdések, melyek kihívhatják a belga törvény »fősegéd« fogalmának kritikáját. De erről majd a társ-tettesség tanában.

IV. Luxemburgi, svajczi, hollandi, spanyol, svéd, argentiniai stb. törvények, az orosz javaslat.

A luxemburgi törvény szó szerint megegyez a belga törvénnyel.

A genfi büntető-törvénykönyv a segéd fogalmáról következőleg nyilatkozik:

46. §. Seront considérés comme complices d'un crime, d'un délit ou d'une tentative de crime ou de délit :

1. Ceux, qui auront donné des instructions pour le commettre.

2. Ceux, qui auront procuré des armes, des instruments ou tout autre moyen qui aura servi à l'action, sachant qu'ils devaient y servir.

3. Ceux, qui hors le cas prévu par le § 3 de l'art. 43. auront avec connaissance aidé ou assisté l'auteur ou les auteurs de l'infraction dans les faits qui l'ont préparée ou facilitée, ou dans ceux qui l'ont consommée.

4. Ceux, qui auront excité ou provoqué expressément et directement à commettre l'infraction, lorsque l'infraction a été commise et qu'elle a été la suite de la provocation.

Az 1-ső és 4-dik pontban van kifejezve az értelmi segély. A 2-ik és 3-dik pont a francia code-ból van kölcsönözve.

A 3-dik pontban idézett 43. §-nak 3-dik pontjában vannak a következő felbujtási módok, úgymint: ajándék, ígéret, fenyegetés, a hatalommal és tekintéllyel való visszaélés felsorolva. Ezek a módok vannak a 46. §. 3-dik pontjában kivéve.

A 43. §. 1-ső pontja szerint bűnszerző az, a ki a végrehajtásban közvetlenül együtt működik (Seront punis comme auteurs d'un crime ou d'un délit, ceux qui ont coopéré directement à son exécution).

A *zürichi* büntető-törvénykönyv 39. §-a szól a segédekéről: »Die Theilnehmer, welche durch Rath oder That die Verübung des Verbrechens wissentlich erleichterten oder beförderten oder eine nach der That zu leistende Hülfe oder Unterstützung vorher zusagten (Gehülften), werden nach dem Maasse, in welchem sie zur Vollbringung des Verbrechens beigetragen haben, mit Strafe belegt (37. §.), bei deren Ausmessung der Richter unter das Minimum der für den Thäter festgesetzten Strafe hinabgehen, sowie auch eine mildere Strafart wählen kann.«

A *zürichi*hez hasonló egyszerűbb tételben jut kifejezésre a segéd fogalma a *baseli*, *appenzelli*, *schwytzi*, *szt.-galleni* büntető-törvénykönyvben is »wer wissentlich durch Rath oder That die Verübung des Verbrechens förderte (wer wissentlich Hülfe leistete).« A *solothurni* törvény szóról-szóra átvette a német btk. 49. §-át. A *tessini* büntető-törvény olyan mint a fentebb idézett *genfi*. A *freiburgi* büntető-törvény tele van elméleti tételekkel és exemplificatiókkal.

A németalföldi büntető-törvénykönyv 48. §-ában segédeknek jelenti ki 1. azokat, a kik a büntény elkövetésénél szándékosan segítyt nyújtanak, 2. a kik szándékosan alkalmat, eszközöket, felvilágosításokat nyújtanak a büntett elkövetésére.

Az olasz javaslatok általában a tettesség fogalmát a természetes határookra szorították. Ez a legegyszerűbb s legigazabb. Az a szükség — s erre különös súlyt helyezett Mancini — hogy a segédek (complici) és mellékes részesek (delinquenti accessori) közül némelyik szigorúbban, azaz: a tettesel egyenlően legyen büntethető, több író és törvényhozást a tettesség fogalmának kiterjesztésére vezetett. Arra, hogy a tettesség fogalmi körét mindazokra kiterjesztik, a kik a büntény végrehajtásánál közvetlenül közreműködtek, valamint ide vonták azokat is, kik ténybeli részvétel nélkül a büntény erkölcsi okát képezik, mint a felbujtók (motori, gli autori psicologici come i mandanti, provocatori ed istigatori). A törvény — mondja a Mancini által szerkesztett megokolás — ennek a kívánságnak megfelelően az által, ha a részesek némelyikét bizonyos körülmények között a tettes büntetésével lehet büntetni a nélkül, hogy a fogalmak természetét kiforgatni, hibás nomenclaturát alkalmazni s olyanokat is tetteseknek nevezni kellene, a kik tényleg nem tettesek.¹⁾

Az olasz büntetőtörvények az elkövetésnél való közvetlen közreműködést a tettességgel egyenlőnek tekintették. Így a toscanai büntető-törvénykönyv 49. §-ában olvassuk: »E autore del delitto chiunque l'ha eseguito od ha cooperato di-

¹⁾ Il bisogno che taluno dei complici o delinquenti accessori sia punito più severamente, con pena, cioè, eguale a quella dell' autore principale, indusse alcuni scrittori, e parecchie legislazioni ad allargare il concetto degli autori del reato, includendovi coloro che all' esecuzione del reato direttamente cooperano, ed anche coloro che senza parteciparvi materialmente, ne sono la causa morale, cioè i motori, gli autori psicologici come i mandanti, provocatori ed istigatori.

Ma a così fatto bisogno la legge ben può provvedere, disponendo che, se concorrano determinate condizioni, alcuni dei complici siano puniti colla pena degli autori principali, senza che occorra immutare la natura degli enti. adoperare una nomenclatura inesatta, e comprendere fra gli autori del reato coloro che veramente autori non sono.« (»Progetto del Codice Penale Del Regno D'Italia presentato alla Camera dei Deputati nella tornata del 25 novembre 1876. Dal Ministro Di Grazia e Giustizia e dei Culti (Mancini) con la Relazione ministeriale« első könyvének 189., 190., 191. lapján.)

A Mancini-féle olasz javaslatot éppen a részesség szempontjából ismerteti Heil Fasztin az Igazságügy 2. és 3. kötetében.

A Zanardelli javaslatot szintén ugyanaz a szerző ismerteti az Igazságügy 29. kötetében.

rettamente alla sua esecuzione.« Az 55. §., az előbb említett esetek föntartásával, »ausiliatore«-nek nevezi a) azt, a ki más bűnös elhatározásban megerősít, b) neki az eszközökre nézve útmutatást ad vagy eszközöket szerez vagy az elkövetést közvetve megkönnyíti vagy c) megelőző bűntény következtében a tett után segílyt nyújt.

Ugyanez az irány jut kifejezésre az 1859-diki sardiniai büntető-törvénykönyvben, melynek 102-dik §-a a felbújtó mellett mint »agenti principali«-t említi azokat, a kik a bűntény elkövetésénél közvetetlenül közreműködnek, vagy a véghezvitel pillanatában a bevégzéshez hathatós segílyvel járulnak (»coloro che concorreranno immediatamente con l'opera loro alla esecuzione del reato, o che nell'atto stesso in cui si eseguisce presteranno aiuto efficace a consumarlo«).

Látjuk, hogy az olasz jogfejlődés szerint az úgynevezett társ-tettesi cselekedet körén kívül fekvő részes-cselekedet is a tettesre rótt teljes büntetéssel volt sujtható, ha a részes segítsége olyan volt, mely nélkül a bűntényt nem lehetett volna elkövetni.

Az olasz javaslatok is azt az utat követték, melyet a sardiniai büntető-törvénykönyv 104. §-a, a toscanai büntető-törvénykönyv 57. §-a, a tessini büntető-törvénykönyv 63. §-a jelölt ki, a mennyiben a tettessel egyenlő büntetéssel rendelik sujtani azt a részt, a kinek segítsége nélkül a bűntényt nem lehetett volna elkövetni.¹⁾

Az új olasz törvénybe is átment ez elv, a 64. §. zárótétele intézkedvén erről. Az egész szakasz így hangzik:

»E punito colla reclusione per un tempo non minore di dodici anni, ove la pena stabilita per il reato commesso sia l'ergastolo, e negli altri casi con la pena stabilita per il reato medesimo diminuita della metà, colui che è concorso nel reato:

1-o con l'eccitare o rafforzare la risoluzione di commeterlo, o col promettere assistenza od aiuto da prestarsi dopo il reato.

¹⁾ A Mancini-javaslat nem is tartotta ezt szükségesnek bővebben megokolni. Mint az olasz jogfejlődéssel megegyező, nem szorult tüzetesebb indokolásra. Mindössze ennyi az, a mit a megokolásban erre nézve följegyezve találunk: »La seconda eccezione si riferisce al caso, in cui venga a risultare, che senza l'aiuto del complice, qualunque sia la specie della complicità, il reato non sarebbe stato commesso. In questa ipotesi, infatti, ogni riguardo di benignità verso il complice viene a mancare; e se nella nomenclatura scientifica egli non può dirsi autore del reato, può per altro agli effetti penali essere considerato come tale, e quindi la pena per lui non può nè dev' essere minore di quella, che si applica all'autore.«

2-o col dare istruzioni o col somministrare mezzi per eseguirlo;

3-o col facilitarne la esecuzione, prestando assistenza od aiuto, prima o durante il fatto.

La diminuzione di pena per il colpevole di alcuno dei fatti preveduti nel presente articolo non è applicata, se il reato senza il suo concorso non si sarebbe commesso.»

Tehát az olasz törvény sem áll azon az alapon, mely szerint csak a társ-tettesi cselekedetet szabad a tettesre rótt büntetéssel sujtani, mert bizonyára senki sem kételkedik abban, hogy az olasz törvénynek a »lényeges segélyre«-re vonatkozó intézkedése nem egy jelentőségű azzal a fogalmi körrel, mely a büntény egyik physikai ismervének megvalósításához van kötve. Magában foglalja ezt is, de ennél tágabb. Nem köti a közreműködésnek a tettelssel egyenlő büntethetőségét a tényálladék physikai töredékének megvalósításához. A súlypontot a lényeges segélyre helyezi. És ezt első sorban ténykérdésnek tekinti, sőt kell is annak tekintenie. Senki sem fogja tagadni, hogy ez a rendszer szépség-hibában szenved. Sokkal átlátszóbb a büntény physikai ismervének egy töredékét állítani fel a büntetendőség elválasztó vonalául is. Csak az a kérdés, ép oly igazságos-e? Elméleti szempontból sokat lehet gáncsolni az általunk ajánlott rendszert, mely azonban gyakorlatilag czélszerűnek bizonyult. Ez a rendszer a tettesség és társ-tettesség fogalmait nem denaturalisálja, nem azon tépelődik, minő fictióval lehet a nem-tettesből társtettet alkotni, hanem folyton azt a kérdést látja maga előtt: kik érdemelnek a részesek közül oly büntetést mint a tettes? S mivel nem merik azt mondani, hogy a segédi tevékenység föltétlenül, minden körülmények között enyhébben büntetendő, mint az, a kire egy halvány töredéke a physikai ismérveknek sulyosodik: szívesen elviselik a szépség-hibát, és a »lényeges segély« fogalmát nem vetik el mint használhatatlan lomot.

A spanyol büntetőtörvény (1870—1876.) különbséget tesz az autore és a complices között. Az autore fogalmi körébe vonja először is a tetteseket (... foman parte directa en la ejecucion), a felbujtókat, és végre a fősegédek, azaz azokat, a kiknek segítsége nélkül a büntényt nem lehetne elkövetni: sin el cual no se hubiere efectuado. Minden más közreműködő — por actos anteriores o simultaneos — a complices fogalmi köréhez tartozik.

Az új spanyol javaslat is a fősegédet a tettelssel egy vonalba helyezi. (Silvela II. 279., 282., 289. v. ö. Kohler Studien etc.)

A *svéd* törvény mint a tettest, úgy bünteti azt a segédet, a ki a tett elkövetésénél nyújtott segédkezett. Továbbá minden a bűnténynél közreműködő szövetségest is úgy büntet mint a tettest.

A *venezuelai* (1870.), a *guatemalai* (1889.) és az *argentini* (1886.) törvények valamennyien megkülönböztetik a fősegédet a többi segédtől és azt úgy rendelik büntetni, mint a tettest. Így p. az argentiniai büntetőtörvénykönyv 31. §-a így szól:

»Se consideran autores principales:

2-o El que antes o durante la ejecucion presta al ejecutor, con el intento de asegurar la consumacion del crimen o delito, un auxilio o cooperacion, sin la cual el hecho no habria podido tener lugar.«

Az *orosz* javaslat (47. §.), in thesi, a segédeknek a tettel egyenlő büntetését mondja ki, azaz: teljesen a viszonylagosság álláspontján áll, mindazonáltal ha a segéd közreműködése alárendelt: úgy a büntetés enyhíthető. (Az orosz javaslatnak erre az intézkedésére teszi Kohler a következő megjegyzést: »Dies ist das richtige: Gehülfe ist derjenige, welchem nur eine secundäre Mitwirkung zur Last fällt.«)

V. Az angol-amerikai jog.

Az angol-amerikai jog most is szilárdan ragaszkodik a régi beosztáshoz, mely szerint fő- és mellékszemélyeket kell megkülönböztetni (principales and accessories). A mellékszemélyeknél megkülönböztetik, hogy a tett elkövetése előtti vagy utáni részesség fordul-e elő. Csupán a közreműködésnek ez az utóbbi neve, mely a mi bűnpártolás fogalmának felel meg, van kivéve a tettesre szabott büntetés alól. Más szóval: csakis a bűnpártolásnak megfelelő tevékenység az, mely a tettesnél enyhébb büntetéssel sújtandó. (Blackstone Commentaries IV. ch. 3. (ed. 1770.) 34—40 lapokon St. 24. et 25. Vict. c. 94. sect. I. 4. Wharton, Criminal law of the United States I. ch. 3. 2 nd edition 16—74. lapokon.) (V. ö. Glaser kleinere Schriften I. kötet.) Ilyen fölfogás mellett a főrészesek és a segéd közötti különbség nélkülözhető. Az említett felosztásból következik, hogy a tettnél közreműködők nem tekinthetők »accessory«-nek. Ezen a területen végigvonul a főszemélyeknek első- és másodrendű főbűnösökre való felosztása. »Elsőrendű főbűnös — mondja Blackstone — a tettes, a tulajdonképi elkövető (absolute perpetrator); másodrendű főbűnös az, ki a tett elkö-

vetésénél segítőleg vagy támogatólag jelen van. Ehhez a jelenléthez nem kívántatik meg mindig a látó- vagy halló-távolban levő közvetlen jelenlét, elég a vélelmezett jelenlét is (constructive), ha p. valaki rablást vagy gyilkosságot követ el és a másik megfelelő távolságban őrt áll. A legújabb angol gyakorlat is — mondja Glaser id. értekezésében — megmaradt ezek mellett az elvek mellett. Az »Archbold Pleading and Evidence« 1862-diki kiadásában (XV. the by Ch. N. Welsby) az említett jelenlétről az áll, hogy »az annak rovandó terhére, a ki elég közel levőnek tartja magát arra, hogy szükség esetén szándékolt segélyét érvényesíthesse.

Az angol felfogás nem szorítja a tettel egyenlő büntetendőséget csak az objectiv fogalom szerint alkotott társ-tettes cselekedetre, hanem az »elkövetői elmélet« szerint segélyt képező cselekedetek is bizonyos körülmények között a tettes-cselekedettel egy categoriában állanak. Az angol jog szerint a segély fogalmának csak viszonylagos jogosultsága van. Az nem absolut fogalom. Csak mennyiségben különbözik a tettességtől és nem minőségileg. Vagy mint Kohler magát kifejezi, csak intensiv és nem constructiv különbség van.

VI. Hazai jogunk.

A magyar 1843-diki javaslat 68. §-ában a segélyről következőleg intézkedik: »A ki másnak valamely büntettét, akár az elkövetés előtti vagy alatti szándékos együtt-munkálással, akár az elkövetés előtti vagy alatti vagy utáni segítségnek előre kijelentett egyenes megigérésével, akár valamely szándékosan a büntett elkövetésére irányzott tanácsal vagy biztatással, ismerve a tettesnek bűnös eltökélését, előmozdítja, bűnségédnek tekintetik.«

A 69. §-ban kimondja, hogy a bűnségéd büntetése kisebb leend, mint ha a büntettet maga követte volna el; de a 70. §-ban következőleg intézkedik:

»Ha azonban olynemű segítséggel járult a büntettnek elkövetéséhez, mely nélkül a büntény a fenforgó körülmények között el nem követtethetett volna, azon büntényre rendelt büntetésnek egész súlyával is büntettethetik.«

Ebben az utóbbi intézkedésben van kifejezve a Feuerbach-féle fősegély, a »lényeges segély«. A magyar javaslat tehát nem akarta azt, hogy csak a tárgyi elmélet társ-tetesi cselekedete legyen a tettes büntetésével sujtható, hanem

az ezen körön kívül álló, de lényeges segédi tevékenységet sem óhajtotta elvonni a tettes büntetési ténye alól.

A magyar büntetőtörvény a segéd fogalmát következőleg határozza meg (69. §.): »A véghezvitt vagy megkísérelt büntény vagy vétség részese az: . . . 2. a ki a büntény vagy vétség elkövetését szándékosan előmozdítja vagy könnyíti, vagy annak előmozdítására vagy könnyítésére mást reábir; úgyszintén, a ki másokkal a cselekmény elkövetésénél vagy annak elkövetése után nyújtandó segély, vagy a cselekményből származó haszon biztosítása, vagy pedig a hatósági intézkedések meghírsítása iránt megelőzőleg egyetért (bűnségéd).«

Ebben van kifejezve az értelmi és anyagi bűnségély fogalma. A részesség másodrendű szereplése van ebbe a körbe kijelölve. A fősegély fogalmát a magyar törvény nem ismeri »Nincs is szükség e különböztetésre — mondja a megokolás — mert a jelen törvényjavaslat 70. §-ának 2. pontja ¹⁾ a gyakorlati szükségnek teljesen megfelel s magadja a lehetőséget a lényegesebb s nagyobb foku segélynek szigorúbb megbüntethetésére, a nélkül, hogy e végett a dolog természetével ellenkező fogalmat kimesterkélnünk kellene s a nélkül, hogy helytelen s tarthatatlan különböztetéseknek csak félig átható félhomályába kellene burkolni törvénykönyvünknek egyik lényeges részét.« Ez az indoklás tökéletesen igaz mindaddig, míg a törvény módot nyújt arra, hogy a leglényegesebb és az elkövetői cselekedetnél, a tényálladék egy részének megvalósításánál, semmivel sem csekélyebb foku, sőt gyakran az egyszerű viszonyok szerint súlyosabb beszámításu segély-cselekedet is büntethető oly szigorúan, a mint a törvény a tettest rendeli büntetni. De ha a társ-tettesi cselekedetet engedi csak a törvény a tettesre rendelt büntetéssel sújtani, és a törvény nem engedi azt meg, hogy a társ-tettesi cselekedet körébe vonhatók legyenek a segély leglényegesebb és a társ-tettesi cselekedettel egyenlő fokon álló tényei, a bűnségély szigorúbban büntetendő csoportját pedig nem ismeri: akkor ez alig felel meg teljesen a gyakorlati szükségnek. A gyakorlati szükségnek az a rendszer felel meg, mely tekintettel van arra, hogy a tárgyi elmélet szerint társ-tettesi cselekedetet nem képező bűnségély is bizonyos körülmények között úgy sújthatassék, mint a tettesség. Ez, és egyedül ez az, a mi a gyakorlat

¹⁾ Az I. és II. magyar javaslat hivatkozott intézkedése így szól: »A bűnségédek büntetésének megállapításánál a kísérletre vonatkozó szabályok szolgálnak irányul s különösen figyelembe veendő azon fok, melyben 2. a büntett vagy vétség elkövetésére segélyök által közreműködtek.«

szükségnek, az élet, a jog, az igazságosság követelményeinek teljesen megfelel. És ha a magyar büntető-törvénykönyv nem gondoskodott erről, ha kizárta ennek lehetőségét: akkor minden tiszteletünk mellett, melylyel a büntetőtörvény, mint egészen, alkotása iránt viseltetünk, kénytelenek vagyunk kimondani, hogy az éppen a gyakorlati szükség igényeit nem elégíti ki teljesen. Míg a magyar büntető-törvénykönyvnek 70-dik szakaszát úgy értelmezte legfőbb bíróságunk, a mint azt a javaslat megokolásában előtérbe állított Rossi által felhozott példából következtethette, míg a Rossi által vont nagy kör (»Az, a ki megragadja« stb. Löw. Anyaggyűjtemény I. kötet, 479. lap) jelöltetett meg olyanak, melyben felismerhetők »mindazok, a kiket a törvény és jogtudomány a tettesek fogalma alá foglal«, addig a bűnséglyre vonatkozó intézkedés — igazat adok a megokolásnak — teljesen megfelelt a gyakorlati szükséglet igényeinek. De ha a 70-dik §-t nem szabad úgy értelmezni, a mint azt a megokolás sejteni engedte, ha azt teljesen tárgyi szellemben kell felfogni, a mint azt később a magyar büntetőtörvény nagyérdemű előterjesztője egy tudományos vita alkalmából oly szépen kifejtette — és nézetem szerint a törvény szövegének, rendszerének csak a tárgyi magyarázat felel meg — ha tehát a magyar büntetőtörvény szerint a tárgyi elmélet értelmében társ-tettesi cselekedetet képező részesség érdemli meg és sujtható a tettesre szabott büntetéssel, és föltétlenül, minden körülmény között, categorice ki van zárva a tárgyi elmélet szerint segélyt képező cselekményeknek a tettessel egyenlő büntethetősége: akkor a magyar büntetőtörvényt nem tarthatom olyanak, mely a gyakorlati szükség igényeit teljesen kielégíti. És a kir. curia judicaturája legfényesebben bizonyítja, hogy ily értelmezés mellett az a magas bíróság sem tud meggyőződést szerezni arról, hogy ez a törvény a gyakorlati szükségnek teljesen megfelel. És hivatkozom Európa összes törvényhozásaira és judicaturájára, hogy az ily megoldást sehol sem tekintették olyanak, melyben meg lehet nyugodni. Nem is szólva Angliáról, Franciaországról, Svédországról, Spanyolországról vagy Ausztriáról, ott van Belgium és Olaszország, a hol a legbehatóbb viták után, félve éppen azoktól a következményektől, melyekkel a kérdés kategorikus eldöntése jár, mindenütt megóvták annak lehetőségét, hogy bizonyos körülmények között a tárgyi elmélet szerint társ-tettesi cselekedetet szorosan véve nem képező anyagi segély is úgy sujtathassék mint a társ-tettes. Sem Haus Belgiumnak, sem Glaser Ausztriának, sem Man-

cini Olaszországnak nem ajánlotta annak a rendszernek a követését, mely ezt föltétlenül kizárná.

A német birodalmi büntető-törvénykönyv megokolása pedig a kelletténél is erősebb alanyi színezetű, és minden nap látjuk a »Reichsgericht« judicaturájában, hogy mennyire más értelme van Németországban a »gemeinschaftlich ausführen« szóknak, mint a minőt a tárgyi elmélet — ismét kiemelem, hogy helyesen — az »elkövetés« szónak tulajdonít.

Úgy áll tehát a dolog, hogy a magyar törvény ebben a kérdésben teljesen eltér az európai büntető-törvénykönyvek rendszerétől vagy legalább is az azok alapján kifejlett judicaturától. Magyarországon a magyar büntetőtörvény szerint azt, a ki a tárgyi elmélet szerint társ-tettesi cselekedetet képező cselekvényt nem követett el, terhelje bármily foku részességi bűnösség, ha csak nem felbújtó, melyről itt nem szólunk, a tettesre szabott teljes büntetéssel sújtani soha és semmi körülmények között nem lehet. Ellenben az említett értelemben társ-tettesi cselekedetet nem képező tevékenységet, bizonyos körülmények között, a tettesre szabott büntetéssel lehet sújtani Ausztriában, Németországban, Belgiumban, Franciaországban, Angliában, Olaszországban, Spanyolországban, Svédországban, stb.

És a mit az európai nemzetek törvényhozásai megengednek, az a büntető-jogtudomány első rangu tekintélyei: Rossi, Chauveau, Hélie, Boitard, Haus, Carrara, Glaser, Kohler stb. helyeslésével történik.

A kérdés ily állásában csakugyan meggondolandó: szükségünk volt-e nekünk magyaroknak arra, hogy az európai felfogástól, az európai judicaturától eltérő, elszigetelt és lényegileg enyhébb rendszert érvényesítsünk. Hazai különleges viszonyainkban bizonyára nem találja ez magyarázatát. És bármily elmélettel és nagy tudománynyal van is ez a rendszer kifejtve: mély gyökeret nem fog verni, mert a mely elmélet nem az élet igazi követelményeiben, és a nép jogérzetében élő és semmi esetre sem kicsinyelhető hatalomból nyeri erejét: az egy ideig élhet, de a nemzet jogi felfogásába át nem szűrődik soha! A mi a tárgyi elméletben helyes, az t. i. hogy a physikai segéd és a társ-tettes között létező határvonalat az elkövetési cselekedetre helyezi: az bizonyára hivatva van kivívni maga részére a diadalt. De a mely pillanatban azt is követeli ez az elmélet, hogy a mi az ő elvei szerint társ-tetességet nem képez, soha és semmi körülmények között se lehessen a tettesre szabott büntetéssel büntethető (természetesen a felbujtótól itt mindig elte-

kintünk): akkor már olyant követel, a miben mindaddig, míg a bűntény erkölcsi eleme az anyagi elemmel egyenrangú tényezőként szerepel, míg az akarat-mozzanatot teljesen nem emésztí fel a tény-mozzanat, a népek jogérzete megnyugodni nem fog. És nem is nyugodhatik meg! Az élet ezeryi változataiban folyton előttünk álló esetek, a hol a részes nem követi el a tényálladék cselekvényének egy töredékét, de bűnösségi foka olyan, mely megérdemli, hogy úgy büntessék, mint a tényálladék egy részét gyakran csak véletlenül elkövető részes, mert tevékenysége nélkül a bűntény nem lett volna elkövetve, élő és mindennap ismétlődő tiltakozások az ellen a rendszer ellen, mely a tettessel egyenlő büntetendőséget csak a társ-tettség tárgyi fogalmához köti. Ily rendszer inkább oda kényszeríti a judicaturát, hogy a társ-tettség fogalmát kiterjessze, és a valóságban, a dolgok természetes állása szerint képződött fogalmakat kiforgassa saját jelentőségökből, mint sem lemondjon annak az elvnek az igazságáról, hogy a tényálladék egy részének meg nem valósítása nem bír föltétlenül és minden körülmények között a büntetendőséget csökkentő erővel, hanem a lényeges és elsőrendű segély e nélkül az ismerv nélkül is oly mennyiségi súlyt képez, mely méltán vonja maga után a tényálladék egy részének megvalósíthatásához kötött büntetendőségi mérték alkalmazását.

A mely törvényhozási rendszer ezt az igazságot nem akarja érvényre emelni, az kénytelen túrni, ha a judicatura a fogalmakon ejtett rés árán elégíti ki az igazságnak ez irányu követelményeit. Oly erő rejlik ebben az igazságban, hogy az minden áron utat tör magának. Bizonyítja ezt a mi legfőbb bíróságunk gyakorlata, mely számos esetben most is társ-tettesnek minősít olyan segédet, a kinek tevékenysége nem illik bele az elkövetési cselekedet körébe, és teszi ezt csak azért, hogy a súlyosabb büntetést, a tettes büntetését alkalmazhassa! És ezt tenni fogja mindaddig, a míg csak a társ-tettség fogalmához van kötve a tettesre rótt büntetés alkalmazhatása.

3. §. *A bűnsegély fajai.*

A múlt században, de még ennek a századnak az elején is, különös fontosságot tulajdonítottak az elméletben a segély különféle osztályozásának. Valóban egymást múlták fölül az írók a versengésben, hogy ki tudja több fajra osztani a bűnsegély fogalmát. Oly virtuositásra senki sem vitte, mint Borst, ki a N. Archiv des Crim. R. VII. kötetében megje-

lent értekezésében a részességek tizenkét fajtát és negyven fokát sorolja elő. Valódi Réaumur-je a segély tanának. Nem lehet csodálni, hogy a bűnsegély fajainak erre a túlzott művelésére Berner megjegyezte, hogy a segély hagyományos felosztását »tűrhetetlen iskolapor« födi. De azért minden felosztást nem lehet mellőzni, Mert, habár a felosztás némely faja egészen fölösleges és érték nélküli, s habár törvényhozői szempontból a legtöbb alig bir jelentőséggel: mégis, elméleti szempontból, nem mellőzhetők teljesen. Az bizonyos, hogy a segély különböző alakot ölt s már ebből az egyszerű okból nem térhet azok fölé az elmélet hallgatag napirendre. De igenis kerülni kell a hagyomány meddő scholasticismusát, nem szabad mitsem mondó szórszál-hasogatásokban keresni az elmélet feladatát. Nem kell azon a nyomon járni, mely az előzetes, egyidejű és utólagos részesség (concursum antecedens, concomitans, subsequens) felosztásokban gyönyörködött¹⁾. De nem kell Bauer (Lehrbuch 78. §. Abhandlungen I. 458. lap), Köstlin (Neue Revision) és Heffter (tankönyvének régibb kiadásai) által tanított határozott és határozatlan segély tanában sem elmélyedni, mert ha van valami, a mi nem érdemes az elmélkedésre, úgy bizonyára a határozott és határozatlan segély felosztása az.

A határozatlan segély alatt azt kellene érteni, a mely nem egyes bűntényre, hanem a bűntények bizonyos nemének előmozdítására van irányozva, pl. a hamisítások bizonyos fajára, szemérem elleni bűntényekre stb.

A határozatlan szándék tulajdonképen nincs a határozott sértésre irányozva, s ugyanaz a mi áll a határozatlan szándékról, áll a határozatlan segélyről is. De nem szabad ezt összetéveszteni a vagylagos vagy az eshetőleges szándékú segélyvel, mert ez határozott. Ha azután a segéd ezenkívül a jövőben elkövetendő bűntények gondolatát hordja magában, ez büntetőjogilag közönyös, mert ezzel a gondo-

¹⁾ Megjegyzem, hogy Schütze ezt a felosztást nem kívánja elejteni de felhozott érvei csakugyan nem indokolják azt, hogy ezt a felosztást mint a segély különböző fajának megállapítását, továbbra is ápoljuk. Schütze is inkább történeti érvre helyezi védelmének súlypontját: »nichtsdestoweniger wiederstrebt es dem gerichtlichen Zuge unserer Wissenschaft, diese Eintheilung verwerflich zu nennen. Denn quellen-gemäss ist dieselbe; sie dient dazu, die begriffliche Zusammengehörigkeit von Hülfe im engeren Verstande und sogenannter Begünstigung dem schwachen Gedächtniss unserer Zeit zu bewahren; und Zeit-Eintheilungen, auf Begriffe verwerthet, sind für die Rechtsanwendung — wenn nicht hier, doch anderwo — unentbehrlicher Nothbehelf. (Die Nothwendige Theilnahme 305. lap.)

lattal csak akkor foglalkozhatik a büntetőjog, ha a bűntény kísérlete valóban megtörtént és az segélyben részesült.¹⁾

Mi nem akarunk a segély scholasticus és többnyire érték nélküli felosztásainak tömkelegébe sodortatni. Csak azokra a felosztásokra leszünk figyelemmel, melyeket nem fictiók ingatag alapjára építettek, hanem a segély valódi tartalmában és alakjában lelik igazolásukat.

I. Arról, hogy a bűnsegély értelmi és anyagi, nem kell sokat mondanunk. A felbujtó és bűnsegély elméletében kifejtettük az értelmi, valamint az anyagi segély lényegét is, midőn arra a határvonalra mutattunk reá, mely az értelmi bűnsegédet a felbujtótól és az anyagi segédet a tettestől elkülöníti. Az értelmi segéd mást bűnös elhatározásában megerősít és bizonyos physikai körülmények között annak elkövetését is előmozdítja; az anyagi (physikai) segéd a bűnös tevékenységet szándékos testi tevékenységgel, az anyagi eszközök megszerzésével és az akadályok elhárításával támogatja. Ezt a fogalom-meghatározást találjuk Feuerbachnál, Bernernél, Köstlinnél, Bauernál csak úgy, mint Geyernél, Schütznél, Langenbecknél, Schwarznél. Az újabb írók egyáltalában a felosztásnak erre a nemére kellő súlyt helyeznek. »Nem az ó-kor, nem is a középkor, hanem a legújabb elmélet az, — mondja Schütze — mely ennek a megkülönböztetésnek túlságos értéket tulajdonít.«

Azt már említettem, hogy a most nevezett író »Nothwendige Theilnahme«-jában a terminológiát helytelenítette. Abból indult ki, hogy a szó elvont értelmében tiszta anyagi segély nincs. Ezért ő az anyagi segélyt vegyes testi és szellemi (körperlich-geistige) segélynek, és az értelmi segélyt szellemi, tiszta szellemi (geistige, reingeistige) segélynek nevezi. Ez a terminologiai újítás azonban nem talált visszhangra. Inkább használják a német elméleti írók ma is a Grimm (Rechtalterth. 13. 624. lapok) által megőrzött »Rath« és »That«-Hülfe kifejezést, mint a Schütze vegyessegédjét, mert tulajdonképen az értelmi segélyt sem lehet a szó elvont értelmében tisztán szelleminek tartani, s ha arra nem tud Schütze más műszót ajánlani, úgy nem kívánhatja, hogy a vegyes segély kifejezést az anyagi segélyre alkalmazzák, midőn tulajdonképen vegyes az értelmi segély is.

A különbség egyébiránt az anyagi és az értelmi segély között annyira elmosódik, hogy a büntetendőség szempontjából általában indokolatlan volna különbséget tenni. A leg-

¹⁾ Geyer: Theilnahme mehrerer etc.

nagyobb tévedés volna általában az egyik nemű segélyt a másik nemű fölé helyezni.

A fölött sokat vitatkoztak a régi írók, hogy az értelmi segély csak a tanács alakjában fordulhat-e elő? Kimerítően ismertettem a francia és belga írók álláspontját ebben a kérdésben, kik oly nagy súlyt helyeznek arra a kérdésre, hogy a fölbujtás módjai lehetnek-e egyúttal a segély módjai is?

Nézetünk szerint teljesen közönyös az, minő a külső alak, melyet a bűntény elhatározását megerősítő értelmi tevékenység ölt. A fölbujtás minden módja, melyeket a fölbujtás tanában elősoroltam, egyúttal az értelmi segély alakját is képezheti. Alig lehet kimeríteni azokat az ezernyi változatokat, melyekben az értelmi-segédi tevékenység életet nyerhet.

Rendszerint azzal az állítással találkozunk az elméleti íróknál, hogy az anyagi segély csaknem mindig egyúttal értelmi segély is. Midőn például Schütze föllállítja a határvonalat e két nemű segély között és azt mondja, hogy az anyagi (szerinte vegyes) segéd testi és szellemi erővel, az értelmi pedig tisztán szellemi erővel működik közre, kiemeli, hogy *mindkettőnek közös vonása a tettes elhatározásának megerősítését előidéző hatás*. Geyer szintén azt állítja, hogy a tettes rendszerint szándékában megszilárdul, ha tudja a neki nyújtott segélyről, hogy az emberi szándékból származott, és szerinte az is közönyös, hogy a segélyről előzetes tudomása volt-e vagy nem. A lényeg az, hogy ne pusztán véletlen nyújtsa a segélyt, hanem föltehető legyen a segélynek emberi szándékból való keletkezése. Pl. ha a tettes bűntényének elkövetésére alkalmas eszközt talál, melyről tudta nélkül egy segítő kéz gondoskodott és bocsátotta azt alkalmas időben rendelkezésére, akkor minden esetre megerősítve érzi elhatározását.

Geyer ezzel annak az iránynak felel, mely a tettes elhatározásának ily megerősítését csak abban az esetben engedi meg, midőn a tettes tudja, hogy oldala mellett segéd áll. Geyer azt akarta kimutatni, hogy erre a tudomásra éppen nincs szükség, és az az elhatározás mégis megszilárdulhat. Buri a Gerichtssaal 1870-ki évfolyamában (80. lap.) éppen azt mutatja ki, hogy az előzetes tudomás nem mindig jár a tettes elhatározására gyakorolt megerősítéssel. Mert a tettesben fölvillanhat, sőt meg is szilárdulhat az a tépelődő gondolat, nem lesz-e árulója ügyének a bűntárs, és ilyenkor ugyan nem lehet a tettes elhatározásának megerősítéséről szó. Burinak ezt az állítását kétségbe vonni

nem lehet, de ez csak azt bizonyítja, hogy a szabály, mely szerint minden anyagi segély rendszerint értelmivé is válik, nincs kivétel nélkül.

II. Szokásos a lényeges és nem lényeges, a fő- és melléksegéd között különbséget tenni.

Az olasz practikusok idejétől fogva a mai napig fentartotta magát ez a megkülönböztetés. Az alak változik, az »auxiliator delicto causam dans« és az »auxiliator simplex« elnevezések helyett a fő- és mellék-segéd, a lényeges vagy nem lényeges segéd alakjai azok, melyekben ez a megkülönböztetés kifejezést nyer; de maga a gondolat él. S mi nem habozunk kijelenteni, daczára Mittermayer, Tittmann, Geib, Langenbeck, Schütze támadásának, hogy magát a gondolatot bizonyos föltételek mellett nem tartjuk elejtendőnek. Ha ennek a megkülönböztetésnek föladata az, hogy a segély bizonyos fajának biztosítsa a tettessel egyenlő büntetendőséget, úgy ez a feladat olyan, mely nagy nehézségeket kénytelen leküzdeni, de ez a küzdelem az igazságosság érdekében folyik, s azért ennek a feladatnak útját inkább egyengetni kell, mint souverain elvi kijelentéssel napirendre térni fölötte.

Egyre bátorodom fölhívni mindazok figyelmét, a kik a fősegéd fogalma fölött elvi magaslatról törnek pálczáat, s ez az, ne feledjék, hogy éppen midőn a társ-tetességet képező cselekvényt az elkövetői cselekedet elmélete szerint állapítjuk meg: *akkor van szükség egy oly büntetőjogi fogalomra, mely a segély magas foku és a társ-tetességtől vékony, elmosódó subtilitások által elhatárolt fajának a tettességgel egyenlő büntetendőséget biztosít.* Midőn valamely büntető-törvény nem az elkövetési cselekedet elméletének rendszerén építi fel a társ-tetesség fogalmát, hanem alanyi alapon áll: akkor nincs szüksége oly külön büntetőjogi fogalomra, mely a segély bizonyos fajának a tettessel egyenlő büntetendőségét biztosítsa. Az alanyi elmélet bünszerzője az érdeke mérvadó szempontja szerint alakul, s így ily külön fogalom nélkül is eléri azt a célját, hogy azokat a cselekvényeket, melyek a tárgyi elmélet szerint elkövetői cselekedetet nem képeznek, a bünszerzőség (tettesség) fogalmai körébe vonja. De a mit a tárgyi elmélet elkövetői cselekedetének körébe vonni nem lehet: az — eltekintve a felbujtástól — sohasem lesz a tettessel egyenlő büntető tétel alá helyezhető, ha nem vesszük ki a segély területéről a súlyosabb mérvű, de szorosan véve elkövetői cselekedetnek nem tekinthető, oly foku részességi tevékenységet, mely az általánosan élő jogérzet szerint a büntetendőség szempont-

jaból méltán állítható egy vonalba az elkövetői cselekedetnek megfelelő részes tevékenységgel. Ez a szempont az, a miért részemről éppen azért, mert az elkövetői cselekedet tárgyi elméletének vagyok híve, nem tudok azokhoz csatlakozni, a kik merőben elítélik a »fősegéd« gondolata által kijelölt irány követését.

Míg a szövetség-elmélet uralkodott, míg általánosan a bűnszerzőség fogalmi körébe vonták mindazokat, kik közvetlenül a tett végrehajtásánál közreműködtek: addig fölöslegesnek tarthatták annak az iránynak a cultusát, mely a segédi tevékenység területén a fősegéd fogalmához vezetett. Ily fogalom nélkül is megvolt a mód és lehetőség arra, hogy kelletténél is nagyobb mérvben vonhatták a mi fogalmaink szerint segédi tevékenységet képező részességet a bűnszerzőség fogalmi körébe. De most, midőn a fogalmak a tisztulási folyamat idején túl vannak, midőn a bűnszerzőség mindent fölemészítő fogalma helyett a felbujtó, segéd, tettes és társ tettes fogalmaihoz emelkedtünk: most — mondom — ha csak a fogalmakat meghamisítani nem akarjuk, nem vonhatjuk többé a segédi tevékenység oly faját sem, mely véleményünk szerint a tettessel egyenlő büntetendőségi fokon áll, csak azért a társ-tettség fogalmi körébe, hogy a megérdemlett büntetést arra kiszabhassuk. És éppen mivel ezt tennünk nem szabad, mivel a mi elméletünk szerint a társ-tettség körét az elkövetői cselekedet tartalma szabja meg, és mivel érezzük, hogy a társ-tettséget még nem képező, de attól bűnösségi mennyiségben nem különböző bizonyos fajú segédtevékenység a büntetendőségnek ugyanazt a fokát jelenti: ezeknél az elutasíthatlan okoknál fogva, teljes erélyel azon vagyunk, és azon leszünk, hogy föl ne adjuk a fősegéd alapgondolatát, hanem fejlesztjük és tökéletesítsük, mert ha valaha, úgy a tárgyi elmélet társ-tettesi fogalma mellett van erre szükség. Különb, elmosódó subtilitások miatt 15 évi fegyházzal büntetjük az egyik részt és halállal a másikat, pedig talán az előbbinek szereplése mélyebben háborította fel a közbiztonság nyugalma, nagyobb erkölcsi és jogi súly nehezedik rá, de nem lehet megérdemlett büntetésével sujtani, mert elkövetői cselekedet nem esik terhére.

Ily értelemben kívánjuk mi a fősegéd szavához kötött gondolatnak lehető tökéletesítését.

Most nem érzik annyira a gyakorlat a fősegéd fogalmának szükségét, mert hisz tulajdonképen nálunk a segéd büntetésének maximuma nincs hányaddal korlátozva. De

korlátozzák csak egyszer, és nézetem szerint erre szükség van: akkor a fősegéd fogalma nélkül meg sem élhetünk.

És még egyet. A kik Mittermayer tekintélyére hivatkoznak, hogy ő a fősegéd fogalmát megtámadta stb., elfelejtik, hogy a Mittermayer által magáévá tett rendszer még nem ismerte az elkövetői cselekedet modern elméletét. A Mittermayer rendszere szerint »Miturheber« lehetett valaki a mellett a tevékenység mellett, a melyet ma már az elkövetői cselekedet elmélete a társ-tettesség körébe vonni meg nem enged. A rendszer olyan volt, hogy a »Miturheber« fogalma felölelt oly nemű tevékenységet is, a minőt ma a tárgyi elmélet szerint társ-tettességnek a fogalmak meghamisítása nélkül tartani nem szabad. A feladatnak az a része tehát, hogy a segély bizonyos magas foku bűnössége megérdemlett büntetését nyerje, elérhető volt más úton, más czímen. De midőn ennek a más módnak és más czímnek útját elzárja az elkövetői cselekedet határvonala, és másrésztől érezzük, hogy ez a vonal nem volt képes a bűnösség mennyiségét is két külön részre osztani, hanem bizonyos pontokon e két rész között a határvonal elmosódik és a jogérzet a vékony elméleti szájakat, melyek e határvonal segítségére sietnek, súlyának egész erejével tépi össze és követeli az egyenlő büntetendőség lehetőségét: akkor nem lehet kicsinyelni egy Rossi, Chauveau, Hélie, Haus, Carrara, Glaser, Berner fáradozásait, melyek a »fősegéd« fogalma által megjelölt irányt nem tartják oly haszontalannak, a mint ezt néhány német tudós elhíttetni akarja. S ne higgye senki, hogy talán a tárgyi elmélet rendszere követeli a fősegéd fogalmához kötött gondolat perhorrescalását. Ezen a téren az objectiv Geyer és Schütze találkoznak az alanyi Langenbeckkel és Bernerrel, a mikor még ő is alanyi volt. A két utóbbi tudta, hogy az ő subjectivismusuknak nem árt a Feuerbach fősegédje ellen intézett támadás, az ő rendszerök más úton és más czímen kielégítheti a jogérzetnek azt a követelményét, hogy a segítség legmagasabb bűnösségi foka is a bűnszerzőség körébe legyen vonható. De Geyer, Schütze és mindazok, a kik a tárgyi elmélet hívei, bizonyára nem tesznek jó szolgálatot a társ-tettesség tárgyi elméletének, midőn ennek merev föltételül kötik ki azt — a mi pedig az elmélet lényegéhez nem tartozik — hogy ott, a hol felbujtást nem képező részességi cselekvény legalább is a társ-tettesség fogalmi körébe nem vonható, még a lehetősége is ki legyen zárva a tetterre szabott büntetés alkalmazhatásának.

Látjuk tehát, hogy nem a tárgyi iskola kiváltsága a fősegéd fogalmához kötött gondolat ellen indított irtó háború,

hanem ebben az alanyi iskola több hívével is kénytelenek megosztani a küzdelem babérjait. Csakhogy midőn az alanyi iskola hívei ezt teszik: gondoskodnak a jogérzet által ebben az irányban támasztott követelmények más úton való kielégítéséről, a tárgyi iskola hívei ellenben a fősegéd gondolata ellen intézett támadásukban a jogérzet talaján támadt hézag betöltéséről megfélekedeznek. És hogy mennyire nem a tárgyi iskola kiváltsága a fősegéd gondolata ellen intézett állásfoglalás, legyen szabad erre nézve, mint eclatans példára, a német büntető-jogtudomány egyik legkitünőbb művelőjére, Bernerre hivatkoznom.

Midőn Berner a subjectivismus virágkorát élte, midőn 1847-ben »Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen« című művét írta meg: akkor egészen természetesnek találta, hogy a fősegéd fogalmának gondolata ellen küzdjön (217. lap.)

Midőn azonban az alanyi iskola zászlóját elhagyni készült és »Grundsätze etc.« című művét írta meg: akkor már megbarátkozott a »fősegéd« gondolatával, és később, midőn tankönyveiben azt hirdette, hogy a tettesség és a physikai bünség között létező különbség az elkövetői cselekvény mozzanataiban található fel, midőn azt hirdette, hogy ebből a szempontból a cselekvények két körét kell megkülönböztetni: *a)* azokat a cselekvényeket, melyekből a bűntény elkövetése áll, és *b)* azokat a cselekvényeket, melyek az elkövetés körén kívül állanak: akkor a fejezet végére a következő szavakat írta: »A segéd és tettes cselekvényei között létező különbség ugyanazokba a nehézségekbe ütközik, a melyek az előkészületi és kísérleti cselekvények közötti különbségnél fordulnak elő. Az a segély, melyet különösen nehéz a társ-tettességtől megkülönböztetni, a fősegély. A német birodalmi büntető-törvénykönyv szándékosan nem határozta meg ennek fogalmát. Az elmélet fősegédnek nevezi azt a segédet, a ki tudva azt, hogy nélküle a bűntény el nem követhető, nyújt segélyt.« Így jutott Berner a tárgyi elmélet révén a fősegéd fogalmához. Érezte a kitünő tudós, hogy akkor, midőn megvonta a társ-tettesség és a physikai segély között a határvonalat az elkövetési cselekedet elmélete szerint: akkor helyesen, áthatóan és czélszerűen domborította ki a társ-tettesség és az anyagi segély között a határvonalat. Helyesen fejezte ki a fogalmi különbséget, de egyuttal lelkiismeretesen tépelődő lelke előtt megjelent a skepsis árnya, mely szünetlenül azt kérdezi, hogy ez a helyes fogalmi különbség kifejezi-e egyuttal a büntetendőség igazi mértékét is? Igaz-e az, hogy csak az elkövetői cselekedet egy töre-

déke bír azzal a súlylyal, mely a büntetendőség mértékét a tettes büntetéseig emeli, vagy talán a külső tevékenység ezernyi változataiban nyilvánuló és közös czélért küzdő részesség is bírhat bizonyos föltételek mellett oly erkölcsi és jogi súlylyal, hogy a tettesnél enyhébb büntetendősége a beszámítás büntetőjogi törvényei szerint nem igazolható? Elvonult bizonyára a tudós lelkiismereti előtt az esetek gazdag tárházából merített alakok egész csoportja és nem bírta lelkiismeretét megnyugtatni az általa magáénak vallott helyes fogalmi határvonal arra nézve, hogy ez egyúttal minden körülmény között a szigorúbb és enyhébb büntetendőség közötti határt is jelzi. Innen a tudós igazi szerénységéből keletkező föntebb is idézett vallomás. (*»Die Unterscheidung der Handlungen der Beihilfe, von denen der Thäterschaft stösst auf dieselben Schwierigkeiten, wie die Unterscheidung der Handlungen der Vorbereitung von denen der Ausführung. Diejenige Beihilfe, welche sich oft besonders schwer von Mitthäterschaft unterscheiden lässt, ist die Hauptbeihilfe.«*.)

A meddig Berner az alanyi elméletet hirdette, a meddig a segéd és a bűnszerző között fennálló különbséget az »idegen szándék« és a »saját szándék«, az »idegen érdek« és a »saját érdek« szempontjai szerint építette föl: addig nem tartotta szükségesnek a fősegély fogalma által kijelölt útra állani. Tudta, hogy elmélete még az egyszerű segélyt is esetleg a bűnszerzőség körébe vonja, miért volna akkor szüksége a fősegély fogalmára?

De midőn az alanyi elmélettel szakított, midőn belátta ennek az elméletnek ingatag alapra helyezett fogalmi felosztását és a tárgyi elmélet fogalmi felosztásának hirdetésére vállalkozott: akkor nem tartotta fönn további tartózkodását a fősegéd gondolata iránt, hanem azt, mint életerős eszmét, mely egyedül van hivatva a társ-tettség tárgyi fogalmi felosztásának a diadalt biztosítani, ápolta és karolta föl. Más kérdés: sikerült vagy sikerül-e a fogalom oly formulázása, mely kielégítő? De az, hogy a fogalom formulázása eddig nem sikerült, vagy alig sikerül: nem jelentheti azt, hogy a fogalomban rejlő igazságot agyonhallgassuk és az elvi magaslát horizonjáról megvetéssel tekintsünk minden küzdelemre és fáradozásra, mely az igazság szolgálatában tökéletesíteni akarja, a beszámítás törvényeinek világítása mellett, a részességnek e csoportja körül fejlődött tant. Ha valamely fogalom él s annak hatását, erejét érezzük, de nem találjuk meg a formulát: annak helyes logikai következménye nem az, hogy a fogalmat, mint fölöslegeset és haszontalant

lomtárba dobjuk, hanem az, hogy a fogalomnak a megfelelő alakot keressük, kutassuk, az akadályokat erőnk és tehetségeink szerint elhárítsuk. Vagy ha az eddig talált formula helytelen, ne elégedjünk meg annak csak kritikai szétszedésével, hanem igyekezzünk jobbat keresni. A helytelen formula kárhóztatásával ne járjon együtt a fogalom eltemetése is. Az ily eljárás lehet kényelmes, de nem felel meg sem a tudomány, sem a gyakorlati élet szükségletei által támasztott igényeknek.

Tökéletesen igaz, hogy, ha a lényeges segély fogalmát úgy határozzuk meg: lényeges segély az, mely nélkül a tettét nem lehetett volna elkövetni, ez a fogalom-meghatározás kihívhatja a kritikát. Föl lehet ez ellen hozni, hogy minden segélyről el lehet mondani, hogy nélküle a tett úgy, a mint elkövetteték, nem lett volna in concreto lehetséges. El lehet mondani azt is, hogy in abstracto majd minden segély lényegtelen, és in concreto minden segély lényeges. Kritika tárgyává lehet tenni a Berner által tett toldalékot is, mely szerint szükséges a fősegély fogalmához a segéd saját nélkülözhetlenségének tudata, mert e mellett is csak főnforog a dilemma, hogy in concreto minden segély lényeges, és in abstracto egy sem az.

A Krug-féle meghatározásra pedig, mely szerint arra kell tekintettel lenni, hogy a tettes, kinek a segélyt nyújtották, individualitásánál és a többi körülményeknél fogva a segély nélkül elkövette volna-e a bűntényt, azt a megjegyzést lehet tenni, hogy ez a felfogás vélelmekhez vezet és a tettes vallomásától teszi függővé a segéd sorsát.

Egy szóval sem akarom állítani, hogy mindezek a megjegyzések alappal nem bírának, de ezek csak annyit bizonyítanak, hogy a formula nem szabatos, de nem bizonyítanak semmit a mellett, hogy ne léteznék oly faja a segélynek, mely megérdemli, hogy a tettesre szabott büntetéssel legyen sújtható.

És kérdem: az jár-e el helyesebben, a ki a fogalomnak semmi érvényesülési tért nem ad, hanem a formula szabatossága iránt támasztott kételylyel együtt magát a fogalmat is megsemmisíti; vagy az, a ki módot ad a bírónak arra, hogy a létező és a concret esetben könnyebben fixirozható fogalommal elbánhassék és a tettesre szabott büntetést esetleg a segély bizonyos csoportjára, melynek enyhébb büntetendőségét semmiféle erkölcsi, jogi, társadalmi indok nem igazolja, szintén alkalmazhassa. Részemről az utóbbi eljárást tartom helyesebbnek, és hiában izen a fogalomnak hadat néhány német tudós, a fogalom ma is él,

expressis verbis, a belga, olasz, spanyol büntetőtörvényekben, és a kérdéses fogalomnak megfelelő részességi tevékenység Angliában, Franciaországban, Ausztriában, Németországban. Svédországban stb. egyaránt a tettesre szabott büntetéssel sújtható.¹⁾ És tegyünk összeintéssel vallomást: a magyar judicaturának egy tekintélyes része szintén a társ-tettség fogalmának kiterjesztésével, tehát kerülő úton, a kérdéses fogalomnak megfelelő tevékenységet a tettessel egyenlő büntetendőségi vonalra helyezi. A fogalom tehát él és érvényesül. Érvényesül pedig contra legem is. Oly erő rejlik ebben, a mit elnyomni nem lehet.

Csak sajnálható, hogy a magyar büntető-törvénykönyv ezt a fogalmat teljesen elejtette. Nem kétlem, hogy a törvényhozás hallgatag föltevése, midőn a 70. §-t a törvénybe iktatta, az volt, hogy bátran mellőzheti a fősegély fogalmát azért, mert a 70. §. a közösen együtt elkövetőket megengedi a tettesre szabott büntetéssel sújtani, és így a fősegélynek megfelelő tevékenység is más czímen, de a tétessel egyenlő büntetendőség súlya alá esik. Csak később került a judicaturában felszínre, hogy a 70. §. »követik el« szavában egy rendszer fekszik, az elkövetői cselekedet rendszere, mely a fősegélynek megfelelő tevékenységet föltétlenül kizárja a társ-tettség keretéből, következőleg az sohasem büntethető úgy, mint a társ-tettes vagy tettes. És ha a törvény 70. §-át e felfogás szerint kell értelmeznünk, pedig ezt így kell értelmeznünk: akkor a magyar büntető-törvénykönyv, melynek érdemeit nálam senki sem méltányolja inkább, ezen a ponton hiányos, mert a társ-tettség és a physikai bűnségéd között létező határvonalat a büntetendőség föltétlen és kizárólagos határvonalául állítja föl, és nem számol azzal, hogy e rendszer szerint vékony, alig észrevehető subtilitások miatt még csak lehetővé sem teszi azt, a mi az egész világon lehetséges, hogy t. i. a fősegélynek megfelelő tevékenység

¹⁾ A magyar büntető-törvényjavaslat megokolása azt állítja, hogy az 1843-diki büntető-törvényjavaslat nem ismeri a fősegéd fogalmát. Igaz ugyan, hogy a 70. §. nem használja a fősegéd kifejezést, de midőn következőleg intézkedik: »Ha azonban oly nemű segítséggel járult a büntettnék elkövetéséhez, mely nélkül a büntett a fenforgó körülmények között el nem követhetett volna, azon büntényre rendelt büntetésnek egész súlyával is büntetethetik«, akkor igen világos, hogy a fősegéd fogalmát határozta meg.

Hasonlóképen azt állítja a magyar javaslat megokolása, hogy az olasz javaslat sem csatlakozott a belga felfogáshoz. Annyiban igaz, hogy nem nevezi »autore«-nak a fősegédet, de a fősegéd fogalmát minden javaslat ismerte és ismeri az olasz törvény is, a melynek szövegét főntebb szó szerint közöltem.

akkép legyen büntethető, mint a tettesség. A lényeges segély legrosszabb formulázása sem mond mást, mint azt, hogy a segélynek, melyet a tettes büntetésével szabad sujtani, olyan-nak kell lennie, mely nélkül a büntényt nem lehetett volna elkövetni. Ebben csak egy veszély rejlenék, az t. i., ha minden apró-cseprő segélyt e szabály alá vonna a judicatura; ha »in concreto« minden segély nélkülözhetetlennek tartatnék. Amde ez a veszély, a judicatura észszerű kezelése mellett, csak fictio. És végleteket szabad ugyan valamely állam magistratúrájáról föltenni, de ezek a végletek nem szoktak bekövetkezni. Vagy ha bekövetkeznek, akkor már az államélet egész vonalán a végletek kerekedtek fölül. Bizonyára a gyakorlat megmutatta, hogy sem a német államokban, hol a particularis büntető-törvényhozás idején a fősegéd rendszert az említett módon határozottat meg, sem Belgiumban, Olaszországban, Spanyolországban, hol hasonló fogalom-meghatározás van a törvénykönyvekbe iktatva, az említett veszély félelmét a tapasztalás nem igazolta. Nem féltek és nem félnek a gyakorlat emberei a helytelennek kijelentett formulázásban rejlő veszélyektől. Inkább féltek attól, hogy esetleg a fősegélynek megfelelő részes tevékenység kisiklik a szigorúbb büntetendőség alól, és ezzel nagyobb kár háramlik a jogbiztosságra, mint ha, bízva a bíróság feladatainak helyes megoldásában, latitude-et tartalmazó fogalmi meghatározást tesznek le a magistratura kezébe. És azt hiszem, a két rossz közül a kisebb rosszat választották. Kár volt nekünk is ezen az úton nem haladnunk. Kár volt az 1843-ki javaslat 70. §-ában foglalt gondolatot elejtenünk. Mert hiába: ez a gondolat él, föntartják az európai törvényhozások *expressis verbis*, vagy a hol így nem tartják fönn, ott módot nyujtanak arra, hogy lényegileg érvényre emelhesse azt a judicatura!

De most már fölmerülhet az a kérdés, ha magát a gondolatot helyeslem és magam sem tartom kifogás nélkülinek az eddig divatozó formulázást: vajjon tudom-e azt jobbal helyettesíteni? Ha az olasz jogászok legelső-rendű tekintélyeinek befolyása mellett nem volt képes az olasz törvény mást kimondani, mint azt: »La diminuzione non ha luogo se il reato senza la loro complicità non sarebbe stato commesso«: valóban merészség nélkül alig lehet új formulázásba bocsátkozni. Más formulát a gyakorlati törvényhozás számára nem tudok ajánlani. De ebben a formulában van egy elv és ez az, hogy a legmagasabb bűnösségi fokot tartalmazó segélyt szabad csak a bírónak a tettel egyenlő büntetési tétel alá helyezni. Van egy elv, és ez az, hogy

habár általában a segély másod-rendű tevékenység, mégis az özszerű körülmények között első-rendű bűnösséggé válhatik. Ezt csak in concreto a bíró határozhatja el.

A bíró pedig a hermeneutika szabályaihoz kötve levén, úgy mint a törvény szavához, tudni fogja, hogy az in concreto másod-rendű bűnösséget az első-rendű bűnösség fokára erőszakosan nem emelheti.¹⁾

Azt a gondolatot, hogy a segédek között vannak olyanok, a kiknek bűnösségi foka, erkölcsi és jogi súlya lehet oly intensív mint a társ-tettesé, Geyer, Schütze s mindazok, kik ezek nyomdokain járnak, haszontalannak és fölöslegesnek decretálhatják, de sohasem fogja elméleteket befogadni a nép jogérzete, mindig nyugtalankodni fog, ha a birói szó azt mondja: ez az ember, a ki társaival közösen határozta el a rablást és gyilkosságot, és hajlandó volt az iszonyú tettet végrehajtani, de a sorshúzás neki az oly ór szerepét adta, a ki folyton a tett elkövetése alatt az ablakon keresztül nógatta társait: »Rajta, rajta, ne féljetek, végezzétek a munkát, itt állok én, nincs semmi veszély s ha kell, ott leszek én is, ha eltörött a késetek, itt van az enyém«, s ezzel bedobja az ő kését, baltáját, csákányát és az egész családot felkonczolják — mondóm, a nép jogérzete folyton nyugtalankodni fog, ha ezt az embert 15 évi fegyház-bűn-

¹⁾ Carrara a társ-tettes és a physikai segéd fogalmai közé élkelte a »correus« fogalmát. »A correus — úgymond — a tettessel egyenlő beszámítás alá esik. Csak véletlenség volt, hogy egyiknek és nem a másiknak keze hajtotta végre azt a tettet, mely a törvényt végleg megszegte. E tett a gonosztevők mindegyikének tette gyanánt tekintendő, kik a büntetendő cselekvény elkövetésénél személyesen jelen voltak. Ez a, habár munkátlan, jelenlét bátrabbá tette az elkövetőt s megfosztotta a védelemtől az áldozatot. S ennyi elég arra, hogy az oknak az okozathoz való viszonyát öltse fel azzal a bünténnyel szemben, melyre a jelenlevő gonosztevők akarata irányult.« S arra nézve pedig, hogy mit kell a »correus« fogalma alatt érteni, a következőket mondja Carrara: »Ha a részvétel a bevégző tettekkel egyidejű volt, a részes correus, habár csak szóval, vagy pusztán csak jelenlétével és semmi más tétellel sem vett részt a büntény elkövetésében.« Azután tovább a következőket emeli ki Carrara: »A correus tulajdonképen különbözik a társ-tetestől (coactor). Társ-tettes szoros értelemben az, a ki cselekvőleg vett részt a büntényt bevégző tettben A correus szó az együttes felelősséget fejezi ki. A társ-tettes szó abban a tettben való cselekvő részvételt jelenti, mely a törvény megszegését bevégezte. Közös tan szerint mind a kettő egyenlő beszámítás alá esik. A correus és a coactor közt létező különbség azonban a súlyosító körülmények megosztása tekintetében figyelembe vehető.

Carrara tehát mindenestre szűkebb körre szorítja a társ-tetteség körét, mint a mi társ-tettesi fogalmunk; de tán nem csalódom, ha azt állítom, hogy az ő correus fogalma viszont tágabb, mint a mi társ-tettesi fogalmunk.

tetéssel, társait pedig halálbüntetéssel sujtják. Mennyivel kisebb fokú bűnös ez, mint társai, miért érdemel ő kevesebb büntetést, mint ezek? Azért — mondják — mert társai elkövetői cselekedetet hajtottak végre. Még ez a kijelentés némi megnyugvást kelthet, ha a társak kivétel nélkül öltek, azaz tényleg társ-tettesek. De ha az egyik társ a szobában benn volt és felhúzott puskával az ajtó előtt állott, addig, míg másik két-három társa ugyanabban a szobában a gyilkosságot és rablást követte el: akkor az, minthogy cselekvényében a tényálladék egy része, az erőszak, be foglaltatik, mint társ-tettes halállal büntetetik. A másik őrálló pedig, a kiről fentebb szóltam, csak 15 évi fegyházbüntetéssel sujtatik. Meg tud-e itt nyugodni a jogérzet az elkövetői cselekedet töredékére alapított érveléssel? Igaz-e az, hogy akkora különbség van a szobában levő és az ablaknál levő őrálló bűnösségi foka között, a mekkora az időleges szabadságvesztés büntetés és az élet kioltása között van? Nem, sohasem fog erre a nép jogérzete igenlőleg válaszolni. Mesterkéltségek nem mennek át a köztudatba soha. A judicatura és az általánosan élő jogérzet között tátongó úr támad. Ezt az úrt akarták kitölteni Haus, Rossi, Chauveau, Hélie, Glaser, ezt az úrt akarja áthidalni a tudós Carrara, ezt az úrt töltötték be a fősegély gondolatát el nem ejtő törvényhozások és javaslatok, ezt az úrt tölti ki a német és a magyar judicatura, midőn, nézetem szerint, contra legem, a társ-tettség fogalmát kiterjeszti. Így fogom én is föl a fősegéd gondolatában rejlő büntetőjogi erőt, melyet ápolni és fejleszteni kell, nem pedig elfojtani.

III. Szokásos megkülönböztetés a közvetlen és közvetett segély. Amaz alatt értik azt a segélyt, mely a tettes közvetlen támogatásában vagy értelmi megerősítésében nyilvánul; emez, t. i. a közvetett segély alatt pedig értik azt, mely a felbujtó és a segédet támogató közreműködésben jelentkezik. Nézetünk szerint teljesen közönyös a segély fogalmára nézve, ha valaki más közvetítés mellett nyújt segítséget. A eszközöket ad át B-nek, tudva, hogy C. számára azokat a bűntény elkövetése végett adja át. Nem anomalia tehát az, ha a segély segélyéről beszélünk. Berner »Theilnahme« című művében más nézetem volt.¹⁾ Ő kép-

¹⁾ Ez a mindenesetre sajátyszerű megokolás így hangzik: »Der durch den intellectuellen Gehülfen Unterstützte muss aber auch selbst die Absicht wirklicher Urhebererschaft haben; er darf nie selbst blosser Gehülfe eines Dritten sein wollen, d. h. es gibt keine Beihülfe zu Beihülfe, so wenig es einen Versuch des Versuches gibt Anstiftung zur Beihülfe ist Uebertragung der Gehülfenabsicht in einen

telenségnek tartja a segélyt segélyre. Pedig távol áll ez a képtelenségtől. Mit tesz tényleg a segéd segédje? Ő is közvetve, körülbelül a successiv felbujtáshoz hasonlóan, a tettesnek segít az által, hogy az ügynek egy hasznavehető segédet nyer meg. Így felfogva a kérdést, bizonyára nem képtelenség a segély segélyéről szólni. De nem képtelenség a segélyre való felbujtás sem. A felbujtó itt mint értelmi segéd szerepel, a mennyiben a tettes ügyét kívánja előmozdítani egy alkalmas segéd megszerzése által. Valóban közönyös, hogy valaki a lopáshoz a létrát maga szerzi-e meg, vagy mást bujt fel a lopás céljából használandó létra megszerzésére. A fődolog az, hogy működött-e közre a büntény létrehozására? Ha pedig ebben áll a dolog lényege, úgy bizonyára az, a ki a létra megszerzését másnak felbujtása által érte el, épp oly hatályos közreműködője volt a tettnek, mint az, a ki a létrát megszerezte. De még a felbujtáshoz is lehet segélylyel járulni, természetesen ennek mindig vonatkozásban kell állani a tétessel. Geyer azt mondja, hogy a segélynek ez a neme mindig értelmi, még akkor is, ha fizikai segély alakjában fordul elő, pl. valaki helyiséget rendez be a felbujtó számára, hogy ott a felbujtást eszközölhesse. Itt tényleg még felbujtás nem forog fenn, csak segítséget nyújt valaki arra, hogy a felbujtás eszközölhető legyen. A segély tehát a felbujtást támogatja s ha a felbujtásnak eredménye van: úgy a segéd természetesen, vonatkozással a tettes által elkövetett vagy megkísérelt cselekvényre, mint értelmi segéd büntethető.

A porosz gyakorlatban — a mint Oppenhof Commentar-jában írja — a segélyre való felbujtás büntetendőségét elismerték, de nem ismerték el a segélynek segélyét. Tagadhatatlan, hogy a porosz törvény 34. §-ának 2. pontja ily magyarázatot megenged. És Berner, Oppenhof, Temme ezt a felfogást támogatták is. A német birodalmi büntetőtör-

Anderen, so, dass dieser Andere eine volle doppelte Willenspotenz in sich birgt, die er also in ihrer Totalität weiter übertragen kann. Blosser Beihülfe zur Beihülfe, d. h. Beihülfe nicht in der Absicht zur Beihülfe anzustiften, ist ein Unding, weil der progressus in infinitum, der durch die Anstellung des Begriffes der Beihülfe zur Beihülfe begründet würde, nicht eine volle Gehülfenabsicht ungeschmälert in den Willen des Anderen verpflanzt, sondern decrescendo in ein Minimum ausläuft, in ein Minimum sowohl der Intensität, als der Beziehung des Willens auf das zu strafende Verbrechen selbst. Ein derartiger unendlicher Verlauf muss allerdings, wenn man nicht seiner schlechten Consequenz verfallen und bis ins Aeusserste nachgehen will, immer schon am Anfange abgeschnitten werden. Es giebt gar keine Grenze.«

vénykönyv 49. §-át, mivel abban csak a tettesnek nyújtott segélyről van szó (wer dem Thäter zur Begehung . . . etc.), akkép kívánták többen, mint pl. Herzog is, a porosz hagyományhoz híven magyarázni, hogy a segélynek segélye nem büntethető. A törvény szövegével ez a magyarázat nagyon is igazolható. Ámde ez a magyarázat nem talált köz elfogadásra, sőt ellenkezőleg többen úgy magyarázzák, hogy a segély közvetettsége nem foszthatja meg a tevékenységet bűnösségi erejétől és a büntetőtörvény 49. §-a a tettesnek nyújtott segélyről szól ugyan, de éppen nem zárja ki azt, hogy az a segély közvetett is lehet.

Igy magyarázzák ezt, hogy csak néhány példát idézzek, Schwarze és Geyer is.

A mi törvényünk előkészítése alkalmából, valószínűleg a németországi commentatorok eltérő felfogása miatt, szükségesnek tartották a segélyre való felhívást külön megemlíteni (69. §. . . . »vagy annak előmozdítására vagy könnyítésére mást reábir«), és így nálunk a segélyre való felbujtásnak mint segélynek büntethetősége is ezzel el van ismervé.

Valóban a logika szabályaiba és az igazság elveibe ütköznék, ha a segély segélyét, vagy felbujtást a segélyre a »közvetettség« érvével akarnók a büntetendőség területéről leszorítani. A hatályosságot nem szünteti meg a közvetettség, következésképp nem szüntetheti meg a büntetendőséget is.

IV. Az elméleti írók majd mindegyike megkülönbözteti az igenleges (tevőleges) és nemleges segélyt.

A »concursum positivum« és »negativum« fogalma különböző értelmezésben részesül az egyes elméleti íróknál, és mivel a kérdés összefüggésben áll a bűntény meg nem akadályozásának vagy föl nem jelentésének kérdésével: ennél fogva az az iskolai felosztás jelentőségén fölül emelkedett.

A tevőleges segélyről nincs mit mondani. A tett által nyújtott segély illoszt be annak körét. A nemleges segély köre éppen azért, mert a bűntény meg nem akadályozása vagy föl nem jelentése szeli azt, már tüzetesebb tárgyalást igényel.

A nemleges segély alatt a szándékos mulasztás által nyújtott segélyt kell értenünk. Nem fordulhat ilyen segély elő sohasem, ha a mulasztás oki összefüggésben nem áll a bűnténnyel akképen, hogy e mulasztás által a bűntény előmozdítva, könnyítve, támogatva lett. Ennek a mulasztási segélynek rendszerinti föltétele, hogy a mulasztás bizonyos kötelező természetű viszonyok megsértéséből álljon. Nem

minden mulasztás, például a tettnek meg nem akadályozása vagy föl nem jelentése, képez olyan mulasztást, a mi a segély fogalmát alkothatja, hanem inkább a hivatali, szolgálati, vagy szerződési viszony megsértését tételezi föl a segélynek ez a neme. Föltételezi továbbá azt, hogy azoktól, a kik a mulasztást elkövetik, inkább azt lehetett várni, hogy bizonyos tevékenységet fognak kifejtteni, melylyel a bűntény elé akadályokat gördítenek. Szenvedőleges viselkedésükkel tehát, melyet már a tettesek előre ismertek, inkább az akadályokat hátrítottak el, és magok tevékeny részt vettek mulasztásukkal a tett előmozdításában, könnyítésében, pl. a csász megigérte, hogy vasárnap délután nem lesz a mezőn, és a tolvajok ezt a távollétet felhasználva, lopnak, vagy a cseléd megígéri, hogy az ajtót nyitva hagyja, melyen a rablók bejöhethetnek, vagy a rendőr megígéri, hogy nem lesz állomási helyén, mikor a kitűzött helyen a meggyalázó cselekvényt el akarják követni. Valóban, ha ezeket az eseteket tekintjük, nem tagadhatjuk, hogy mindezek a mulasztások bizonyos tevőleges colorit-tal bírnak, a mennyiben a tettesnek ígért vagy másképp tudomására jutott mulasztás az elkövetésre bátorítólag, előmozdítólag hat.¹⁾

Nagy tévedés volna azonban a bűntény meg nem akadályozását mint részességet (segélyt) fogni föl. Nincs oki összefüggésben az a bűnténynyel, arra előmozdítólag nem hat, következőleg segélyről, részességről szó sem lehet. És igen természetes, hogy az elkövetendő bűntény föl nem jelentése sem az a tény, a mi a részesség, a segély mozzanatát képezné. Másképp áll a dolog, ha a bűntény meg nem akadályozását vagy föl nem jelentését előre ígérték. Ilyenkor ez valóban segélyt képez.²⁾ Bátorítólag, erősítőleg hat ez az

¹⁾ Schütze nyilatkozik ily szellemben: »... verkenne ich in keiner Weise, dass die eigentliche negative Hülfe stets auch eine positive Beimischung trägt, nämlich darin, dass sie dem Thäter zugesagt oder sonst wie zum Bewusstsein gebracht wird, somit auf dessen Entschluss und Ausführung stärkend, fördernd einwirkt.« (Nothwendige Theilnahme etc. (306. lap.)

²⁾ Köstlin (System-jének 95. §-ában) azt állítja, hogy mulasztás által is lehet segélyt elkövetni úgy, hogy a) ha valaki más által elkövetendő büntetett, a mennyiben veszély nélkül lehetett volna tenni, szándékosan meg nem akadályoz, és úgy, hogy b) ha a más által elkövetendő büntetett föl nem jelentését az elkövetés esetére előre megígéri. Erre nézve Buri a következő megjegyzéseket teszi (Zur Lehre von der Theilnahme an dem Verbrechen 75. lap): »Wenn es jedesmal erforderlich ist, dass sich die physische oder intellectuelle Thätigkeit derjenigen Person, welche für den zur Existenz gekommenen Erfolg eintreten soll, in diesem Erfolg objectivirt haben muss, so ist es klar, dass man sich durch blosse Unthätigkeit des Körpers oder des Gei-

ígéret a tettesre, oki összefüggésben van az az eredménnyel. Egészen tévőleges tartalmú segélylyé lehet ez, sőt a bűntény meg nem akadályozásának vagy föl nem jelentésének megigérése, biztosítása még alkalmas felbujtói módot is képezhet. De önmagában a bűntény meg nem akadályozása vagy föl nem jelentése általában még csak nem is büntethető. Annyi bizonyos, hogy oki összefüggésben nem állanak az elkövetett bűnténnyel. Semmi része nincs annak, ki azt meg nem akadályozta vagy föl nem jelentette, a bűntényben. A büntetőjogra nézve — mondja Geyer — csak mint *nudae cogitationes* jelentkeznek és legföljebb rendőri szempontból büntethetők, de még a rendőri büntetés ellen is aggályok mutatkoznak. Vajjon a meg nem akadályozást vagy föl nem jelentést akkor is kellene-e büntetni, ha a meg nem akadályozott szándék sohasem valósul meg, a mint ezt a rendőri álláspont kétségen kívül követelné? Vagy, ha csak attól a föltételtől függ a büntetendőség, hogy a bűntény el is követtetett: akkor valóban nem lehet erre nézve alapos indokot találni, hisz a meg nem akadályozás nem képez közreműködést a bűntényre.

Felhozza még Geyer azt is, hogy jogtévedés (*error juris nocet*) itt kettős mérvben fordulhat elő. 1. Valaki a bűntény meg nem akadályozását vagy föl nem jelentését büntetlennek és megengedettnek tarthatja; továbbá 2. azt a büntetendő cselekvényt is, melyet meg nem akadályozott, jogi tévedésből szintén büntetlennek vélheti. Már most, ha a bűntény meg nem akadályozását vagy föl nem jelentését büntetik, könnyen megtörténhetik, hogy még csak nem is a »nuda cogitatio«-t, hanem ennek »fictio«-ját büntetnék.

Teljesen csatlakozom ehhez a felfogáshoz, és csakis kivételesen engedheti meg magának a törvényhozás azt a jogot, hogy ez elméleti szabály alól fontos, az állam alapjait érintő érdekek oltalma czéljából kivételeket tegyen. De ha tesz is ily kivételeket, akkor is csak rendőri szem-

stes eines strafrechtlichen Erfolgs nicht schuldig machen kann, insofern nicht ein besonderer Verpflichtungsgrund vorliegt, welcher zur Thätigkeit auffordert. Ist dieses der Fall, so wird man durch das dolose Unterlassen der Thätigkeit freilich Urheber oder Gehülfe des eingetretenen Erfolges, je nachdem die Thätigkeit aus eigenem unmittelbaren Interesse an demselben unterblieben ist, oder nicht, und eine culpöse Unterlassung der Thätigkeit macht der culposen Urheberschaft schuldig. Liegt jedoch ein solcher besonderer Verpflichtungsgrund nicht vor, so ist nicht einzusehen, wie man durch blosse Nichtverhinderung eines Verbrechens, sollte man auch an der Begehung desselben das grösste Interesse haben, sich des Verbrechens theilhaftig machen könnte etc. etc.«

pont az, a mivel az indokolható. Büntetőjogi okokkal az nem támogatható.

A törvényhozások azonban az elméleti szabályt nem követik.

Mind a canoni jogban (c. 7., 8., 11. Causs. 23. qu. 3.), mind a régiebb német jogban (Kaiserrecht II. 19.) általános szabályul volt felállítva a bűntény meg nem akadályozásának vagy föl nem jelentésének büntetendősége.¹⁾ A római jogban²⁾ gyakran fordul elő a *consci*us szó, de ez nem jelentett mindig segédet. A L. 6. D. 48. 9. intézkedésében — mint Langenbeck említi — a *conscientia* szó csakugyan az lehetett, a mit a nemleges segély neve alatt ismerünk. midőn azt mondja, hogy büntetendők azok, kik tudomással bírnak az elkövetendő atyagyilkosságról, és arról jelentést nem tesznek, továbbá ugyanaz a jelentősége van a »*conscientia*« szónak a L. 5. §. 6. C. 9. 8. intézkedésében, a hol a felségsértésről való tudomás föl nem jelentés esetében büntetendő.

A rómaiaknál általában nem volt köteleesség a bűntény megakadályozása, vagy följelentése, de, hogy egy nemét látták abban a részességeknek, azt a »*consci*us« büntethetősége igazolja, és igazolják még a L. 10 §. 2. D. 42. 8. L. 6. D. 48. 9., de főképen a L. 1. §. 2. D. 47. 11.

Az olasz *practikusok* is, mint: Farinacius, Gandinus, Clarus a szándékos meg nem akadályozást, mint a szövetség vagy segély egy fajtát (*species*) különböztették meg a pusztá »*negligentia in non obviando*« vagy »*revelando*«-tól. Ezzel a felfogással találkozunk a későbbi törvényekben is, úgy, hogy ebben a században a német *particularis* törvényhozásokban is javában uralkodott ez a rendszer.

Voltak büntetőtörvények, a melyek a bűntény meg nem akadályozását vagy föl nem jelentését egész általánosságban sujtották büntetéssel. Ilyen volt például a württembergi büntető-törvénykönyv (93. §., melyet később az 1849-diki augusztus 13-diki törvény 16. §-a szüntetett meg), de e mellett még különös büntetői intézkedéseket is tartalmazott a nevezett büntető-törvénykönyv (143. §. — módosítva az 1849. aug. 13-ki törvény 21. §-a által — 213., 215.,

¹⁾ Erre nézve általános áttekintést nyújt Geib többször idézett művének II. kötetében 388. lap, és Hälschner System II. kötet 565. lap, valamint Geyer többször id. értekezése Holtzendorf Handbuch-jában II. kötet 391. lap, mely a német törvényhozások szabatos ismeretét nyújtja.

²⁾ Langenbeck többször id. műve 196. és köv. lapokon.

216. §§-ok). Hasonlóan intézkedtek még az altenburgi (39. §.), a thüringiai (39. §.), és a szász büntető-törvénykönyv (70. §.).

Voltak ismét büntető-törvények, a melyek csak bizonyos súlyos büntettek tekintetében sujtották a följelentés elmulasztását. Ilyen volt a braunschweigi büntető-törvénykönyv (48. §.), a hesseni büntető-törvénykönyv (134., 138. §§. — az utóbbi megköveteli a családapától, hogy a felesége és gyermekei által elkövetni akart büntetteket megakadályozza — a 88. §. második bekezdése a hivatalnokot, kinek kötelessége a büntényt megakadályozni, mint segédet bünteti, ha a megakadályozást szándékosan mulasztotta el), továbbá a badeni (146. §.), a porosz (39., 112. §§.), az osztrák (212. §.), az oldenburgi (35., 107. §§.), a bajor (62. §.), a lübecki (37. §.) büntető-törvénykönyvek, és végre a német birodalmi büntető-törvénykönyv. (139. §.)

Volt azonban olyan büntető-törvény is, a mely hasonló büntető intézkedést nem tartalmazott, és ez a hamburgi büntető-törvénykönyv volt. A német birodalmi büntető-törvénykönyvnel a commentatorok megróják azt, hogy még a rokonok sincsenek kivéve a följelentési kötelezettség alól, holott a württembergi (94., 143., 213. §§.), a braunschweigi (49. §.), a hesseni (134. §. 4-dik bekezdés), a badeni (147. §.), altenburgi (41. §.), a thüringi (40. §.), az osztrák (212. §.), a szász (72. §.), a bajor (62. §.), a lübecki (37. §.) és az oldenburgi (107. §.) büntető-törvények a hozzátartozókat itt is éppen úgy, mint a bűnpártolásnál, kiveszik a följelentési kötelezettség alól.

A francia code pénal is büntette a büntény meg nem akadályozását (103., 136. §§-ok), de ezeket az 1832. ápril 28-diki törvény megszüntette. A régi francia jogászok általában a canoni jog felfogásához ragaszkodtak.

A mi 1843-diki javaslatunk (71., 72. §§.) szintén büntetendőnek mondta ki általában a följelentés elmulasztását, de a 72. §. esetében »büntetlenek maradnak azok, kik a bűnre készülövel házassági, gyermeki vagy szülői viszonyban állanak, valamint szintén a sógorok, rokonok másod izziglen, s a bűnösnek gyámja és gyámoltjai«.

Büntető-törvényünk az 1843-diki javaslat rendszerével szakított, a mennyiben ebben a tárgyban általánosan nem intézkedett, de a 135. §-ban azt, a ki a felségsértés célzolt elkövetéséről följelentést nem tesz, három évig terjedhető államfogházzal bünteti, kivéve, ha a czélbavett büntényt abbanhagyták. A tettes vagy részes hozzátartozóit nem bünteti a magyar büntető-törvény.

Régibb hazai gyakorlatunk a bűntény meg nem akadályozását, ha azt szándékosan mulasztották el, és az minden veszély nélkül létesíthető lett volna: büntetés alá vette.

Kittonich »Directio Methodica«-jában (cap. 9. quaest. 27. §. 8.) az akadályozás elmulasztását büntetendőnek állítja: »Nota hic, quadruplicem esse consensum et primo quidem quod consensum negligentiae, quando nimirum quis delictum impedire potest et non facit: quo casu minus peccat negligens quam faciens«.

Hasonlóan az akadályozás elmulasztásának büntetendőségét vitatja Bodó Mátyás is, kinek »Jurisprudentia criminalis«-ában (8. lap. XV. §.) olvassuk a következőket: »Juxta Kitton. vero Quaest. 27. cap. 9. Consensus dicitur quadruplex 1-mo Negligentiae 2-do Consilii 3-tio Cooperacionis 4-to Auctoritatis. 1-mo quidem, quoad Consensum Negligentiae: quando quis delictum impedire potest et non facit; quo casu minus peccat negligens, quam faciens«. Ugyanezen nézetben van Huszty is (Jurisprudentia practica lib. 3. tit. 4. §. 15.).

Ellenkező véleményben van Vuchetich, ki az »Institutiones iuris Criminalis hungarici« című művének 35. §-ában, melyet egész terjedelmében közlök (De non impedito Crimine alieno et de omnia denunciacione), így szól: »An et illi participes Criminis alieni fiant, qui non impediunt Crimen alienum dum impedire potuissent, aut non indicant perpetratum, aut perpetrandum? est usitatum quaerere. Qui non impediunt Crimen alienum, dum impedire potuissent, hoc solo nomine criminis participes non fiunt, agunt quidem contra officia humanitatis, sed non agunt contra officia iustitiae, quia iure perfecto nemo tenetur delictis alienis obviare alterumve defendere. Ac propterea leges nec poenis subiiciunt eum, qui non impedit Crimen alienum, quod scientis non intersit ne alteri a tertio noceatur, imo saepe prudenter, et caute egisse creditur, qui salutis propriae memor mavult abstinere, quam se miscere rei ad se non pertinenti. Accidunt tamen casus, in quibus obligatio oritur delicta aliorum impedire v. g. delicta, quae totam Societatem Civilem respiciunt; cum enim officium sit Civium quaevis imminetia Civitati pericula avertere, obligatio quoque erit Civium, delicta, quae Civitatem qua personam moralem feriunt, impedire. Sed sunt et personae quibuscum arctissimo naturae vinculo copulati sumus, et tales, quarum conservationi studere peculiari officio adstringimur, ab his itaque personis imminetia mala depellere officium exigit. Hac de causa liberi parentibus, servi dominis, maritus uxori,

magistratus subjectis si in angustias redigantur, subvenire tenentur. Quae de non impedito Crimine alieno dicta sunt, ea quoque ommissa Criminis alieni praeteriti, vel perpetrati indicatione dicenda sunt; si tamen leges necessitatem indicandi praescribant, uti ius nostrum *a)* in Criminibus perduellionis, et blasphemiae, aut si quis ob speciale officium publicum delicta indicare tenetur, vel si obligationem pacto sit stipulatus, tunc ob intermissam Criminis indicationem, in reatum et poenam ob legis necessitatem incurrit.

Vuchetich tehát csak az összes államot és a közelebbi természeti viszonyban levő személyeket érdeklő bűntényekre, vagy az arra kötelezett személyekre szorítja a büntetendőséget.

Szlemenics pedig (Fenyítő törvény 27., 105. §§.) »mivel a büntény-gátlást általánosan kötelességé tevő fenyítő törvényünk nincsen« csak is a törvény különös rendelete szerint bejelentendő bűntényekre, vagy az arra hivataluknál fogva köteles egyénekre alkalmazhatónak állítja.

Igy nyilatkoztak a bűntény meg nem akadályozásáról a hazai régibb büntetőjogi írók.

A már elkövetett bűntény feljelentésére nézve Bodó azt tanította, hogy mindenki jogosított a feljelentésre, mindazonáltal kötelezettség erre nézve csak a törvényes esetekben van. (Jurispr. criminalis 18. lap). Huszty »jurisprudentia practica«-jában (I. 3. 3. §. 6.) inkább az elkövetés előtti helyzetre vonatkozólag fogva fel ezt a kérdést, a följelentés kötelezettségét vitatja: »quando ex omissione accusationis reipublicae vel homini privato damnum immineret irreparabile«. Szlemenics szerint minden honpolgár, természeti kötelességénél fogva, a neki tudtára esett bűntényeket szerzőikkel együtt bejelenteni tartozik, de annak elmulasztását törvényeink szerint csupán a felségsértés és istenkáromlásra nézve tartja megfenyíthetőnek.

Hazánk törvényei a följelentést kifejezetten csak a felségárulás (pártütés) vagy felségsértés és az istenkáromlás bűntényeire nézve rendelik.

Szt. István királyunk II. könyvének 51. fejezetében (De conspiratione contra Regem et Reginam) olvassuk: »Si quis in Regem aut Regnum conspiraverit: refugium nullum habeat ad Ecclesiam.

1. §. Si quis contra Regis salutem, aut dignitatem, quolibet modo aliquid conspiraverit, aut conspirare aliquid tentaverit, seu tentanti scienter consenserit: anathematisetur, et omnium fidelium communione privetur.

2. §. Vel, si quis hujusmodi aliquem noverit, et probare volens non indicaverit: praedictae subiaceat damnationi¹⁾.

Szóról szóra ugyanezt rendeli Kálmán király (II. könyv 6. fejezet).

Továbbá I. Ferdinánd király 1563-diki törvényeinek 42-dik »articulus«-ában (Blasphemorum et maledicorum poena) a következőket olvassuk: »Et quoniam his proximis annis exortae sunt horrendae in Deum et Sacrosancta ejus Sacramenta blasphemiae, quibus plerique maledicendo uti consueverunt:

1. §. Certumque est, vel his solum, justam in hos Dei iram provocari.

2. §. Statutum est; ut tales qui scilicet in Creatorem Deum, in Baptismum et animam ac aliis similibus modis maledixerint ab audientibus blasphemiam, coram suis Judicibus accusentur; et habita probatione, prima vice publice caedantur.

3. §. Si vero blasphemiam, altera, et tertia vice reperiunt; altera quidem baculis pulsentur: tertia vero, non minus, quam homicidae ipsi, vel alii malefactores, puniantur.

4. §. Audientes vero blasphemari et non accusantes puniantur exactione trium marcarum¹⁾.

Az új magyar büntetőtörvény előtti hazai gyakorlatunk szerint mind a bűntény meg nem akadályozása, mind a bűntény föl nem jelentése büntetéssel sújtatott.¹⁾

¹⁾ Bizonyáságul szolgálhat erre nézve a kir. ítélőtábla 1861. decz. 20. 828. sz. ítélete, melynél fogva Hatvani László és többek rablási bűnügyében: Buzder Lajos Antalnak bűnül felrovatott, hogy a rablás előtt az elítéltekkel közel a tett helyén együtt levén »sem azt megakadályozni nem igyekezett, sem utóbb azt föl nem fedezte.« (Törvényszéki csarnok 1862. 24. sz.) és 1863. szeptember 9-én a hétszemélyes tábla Kuria György és többek apagyilkossági és más bűnügyében Kozmetz Jánost és Vatak Mihályt, mivel az előttük tudva levő merényletet annak följelentése által meg nem akadályozták, bűnösöknek, és az elsőre nézve azt a körülményt, hogy az által saját atyját mint bűntársat veszélybe döntötte volna, csak enyhítő oknak találta.

Továbbá a kir. tábla ítélete 1862. decz. 4. 1140. 6. sz. Zvibák Mihály és Rosenbaum Sándor tolvajsági bűnperében, melyben előrebocsáttatván: hogy Rosenbaum Sándor abból az okból, mivel ő az áruba bocsátott ezüstneműekből mit sem vásárolt, de rájuk nem is alkudozott, csak annyiban volna bűnösnek tekintendő, bár az elsőrendű vádlott és a tolvaj közti alkukötés, a dolog gyanus mibenlétéről bővebb tudomást szerzett, mégis azt az illetékes hatóságnál föl nem jelenté: fentnevezett csakugyan a följelentés elmulasztásánál fogva vétkeinek találtatik s figyelemmel eddigi jó viseletére, nyolcz napi fogságra ítéltetik (Törv. csarnok 1866. 16. sz.); 1862. decz. 3-án 2397. sz. alatt pedig Turkuy András és többek tolvajsági bűnügyében Berkes János azon mulasztásáért, hogy a tudomására esett bűntényt

A büntetőtörvény azonban már elejét veszi annak, hogy a büntény meg nem akadályozása vagy föl nem jelentése általában büntetés alá vehető legyen. Ez ellen határozottan állást foglal a büntető-törvényjavaslat megokolása¹⁾ is, de maga a törvény sem nyújt legkevesebb támaszpontot sem arra, hogy az ily felfogás másutt, mint a hol ezt a törvény rendeli, érvényesülhessen.

Az említettekén kívül még számos felosztása van a bűnszegély fogalmának, de azok valóban nem csak gyakorlati, hanem elméleti jelentőséggel sem bírnak. Mint a scholasticismus maradványai lassankint eltűnnek az elméleti írók műveiből is. Még csak egy felosztási módot említek meg, melylyel sűrűen találkozunk. Ha Feuerbach, Klein, Wächter, Bauer vagy Luden, Heffter, Hufnagel vagy Köstlin, Langenbeck stb. műveit vesszszük kezünkbe, mindenütt ott találjuk a »socius generalis« és a »socius specialis«-féle felosztást. Az általános segéd fogalmát azonnal megértjük, ha a különös segéd fogalmát határozzuk meg. Ha a segéd cselekménye ugyanazokkal az ismérvekkel bír — mondja pl. Feuerbach — melyek a bűnszerző által elkövetett büntényt képezik: akkor a »socius specialis« fogalma keletkezik, és ennek ellentétét képezi a »socius generalis«. Más szóval ez azt jelenti, ha ugyanazok a személyes viszonyok forognak fönn a segédnél, a melyek a tettesnél, és a melyek a büntény jellegére módosítólag folynak be (pl. ha a cseléd cselédlopásra, hivatalnok hivatali büntényre nyújt segélyt), akkor

föl nem jelentette, hat havi börtönbüntetésre marasztaltatott. (Törv. csarnok 1863. 8. sz., ezen példákat felhossa Pauler is büntető-jogtanában I. kötet 148. és 149. §§-okhoz jegyzet).

¹⁾ Mi tehát alapja — mondja a megokolás — és mi a criteriuma a mulasztás általi segélyezésnek? Az egyetértés a tettesekkel, ha ehhez semmi egyéb sem járult, tehát csupán annak tudása, hogy valamely büntény elkövetése czéloztatik: nem büntetendő. Ez erkölcsi szempontból beszámítás alá jő, de büntetőjogi szempontból csak kivételesen, és így a törvényben különösen meghatározott esetekben érdemel figyelmet; mert a büntény megakadályozása, vagy a följelentés csak kivételes esetekben tetetik a magánember köteleességévé; ha tehát ez nem akadályozza meg a büntényt, habár tudja, hogy az el fog követettni, sőt habár bensőleg helyben is hagyja és örül a bekövetkező tettnek: ez önmagában még törvénysértés nem levén, a mulasztás ezen esetben részességet, negatív segítséget nem állapít meg. Egy másik mozzanatnak kell tehát hozzájárulnia, hogy a mulasztás bűnszegélyt állapítson meg. E mozzanat abban találtatik, hogy bizonyos viszony folytán joggal lehet számítani azon tevékenységre, a melynek szándékos, bűnös czélú mulasztása mozdította elő a büntény elkövetését. A viszony a részességnél rendszerint hivatali vagy szolgálati vagy szerződési viszonyra vezethető vissza stb.» (Löw anyaggyűjtemény I. 476., 477. lap.)

forog fönn a különös segély fogalma, ennek ellentétét képezi a közönséges, általános segély. A személyes körülmények kölcsönös befolyásának tárgyalásánál erre még visszatérek.

4. §. A bűnsegély és a kísérlet fogalma.

Valamint a felbujtás tanában találkoztunk a felbujtás kísérletének fogalmával: úgy a bűnsegéd tanában is tekintélyes írói csoport az, mely a segéd kísérletének tanát vitatja. Oly nevek, mint Mittermayer (N. Archiv. I. 179. lap.), Bauer (Lehrbuch 78. §. és Abhandlungen etc. I. 342. 459. lap), Hepp (N. Archiv. 1836. 41. lap), Köstlin (Neue Revision 504. lap), Berner (Theilnahme 220. lap), Häberlin (Grunds. I. 71. lap), Krug (Lehre vom Versuch 39. lap), Hälschner (System I. 329. lap), Buri (Theilnahme 64. és Gerichtssaal 1870. 38. lap), Schütze (Nothwendige Theilnahme 287. lap)¹⁾ kisebb nagyobb eltéréssel a bűnsegély kísérlete mellett sorakoznak. Az egyik csoport annak ellenére, hogy a tettes a bűntény elkövetését még meg sem kísérelte, mégis a segédi tevékenységben, sőt ha a segély csak megkíséreltetett, már abban is büntetendő cselekvényt lát. A legtöbb azonban ragaszkodik ahhoz a tételhez, hogy tettség nélkül nincs segély, és segély kísérletéről csak az esetben szólnak, ha a tettes legalább is kísérletet követett el. Mindegyik osztályból ismerkedjünk meg az érveléssel és felfogással közelebről.

I.

Buri (id. mű 64. lap) okoskodását kimerítőbben közlöm, mert Hälschner és Köstlinnel vitatkozva, ezek tanát is megismerteti. De kimerítően közlöm azért is, mert Buri tanában a modern alanyi elmélet legtökéletesebb kifejezésre jut. Buri oksági elméletének szigorú következménye az, hogy a bűnsegély kísérletét tanítja.²⁾

Buri álláspontját helytelennek, elfogadhatatlannak tartjuk. Buri nem csak »Theilnahme«-jában fejtegeti a bűn-

¹⁾ Az irodalom gondos áttekintését l. Geyer többször id. értekezésében és Holtzendorf Rechtslexikonjának »Beihülfe« szavánál.

²⁾ A segély be van fejezve, a mint a segéd tevékenysége a szándékolt bűnös eredményben tárgyasul, ellenben meg van kezdve, a mint a segéd a bűntény elkövetésének támogatására irányzott határozott szándékát külső cselekvésben nyilvánította; ettől a pillanattól kezdve a segély kísérlete nő a segéd ama tudatának arányában, melynek érzetében ő a bevezetés felé közelít, és bevezetett kísérlet akkor forog fönn, ha a segéd addig a biztos tudatig emelkedett, hogy most

segély kísérletének kérdését, hanem számos egyéb értekezésében is. Így pl. a Goltdammer 1. Archiv XVII. kötetében (305. lap) az okságról írt mindkét művében (1873., 1885.), a »Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft« folyóirat II. kötete 269., 270. lap.

Csak az beszélhet bűnsegély kísérletéről, a ki az alanyi kísérleti elmélet híve, mi azonban, kik a kísérlet fogalmának elengedhetetlen követelményéül kívánjuk meg a bűntény végrehajtásának megkezdését, a bűnsegély köréhez tartozó cselekményekben pedig ezt a mozzanatot föltalálni képesek nem vagyunk: ennélfogva a bűnsegély csak úgy nem képez önálló büntetendő cselekményt, mint nem képez a fölbujtás.

már tevékenysége minden további hozzájárulás nélkül az eredményben tárgyasulni fog. A segély kísérlete forog fönn akkor is, ha a segéd tevékenysége a bűnszerző tevékenységével egyesült, de a bevégzésig nem haladt, hanem inkább a bűnszerző és segéd egyesült tevékenysége a mindkettőjük által szándékolt bűntény kísérletét eredményezte.

Ha — folytatja Buri — a bűnszerzőség és a segély közötti különbség alapjául a tárgyi okozatosság (objective Causalität) elvét veszszük: akkor más eredményre jutunk, a mi igen alkalmas arra, hogy ez elv helytelenségének bizonyágául szolgáljon. A ki oly tevékenységet fejtett ki, mely a bekövetkezett eredménynek elégséges oka volt, az a bűnszerző, a lényegtelen tevékenység pedig a segély fogalmát alkotja: e szerint tehát a bűnszerzőség vagy kísérlete annak esnék terhére, a ki ilyen lényeges vagy nem lényeges cselekvényt hajt végre a nélkül, hogy a szándékolt eredmény létesült volna, vagy legalább is a végrehajtás megkezdése követtetett volna el. Ezzel azonban nem boldogulhatunk. Két személy, lopás elkövetése céljából, egy házba akar bemenni, melynek ajtaját nyitottnak vélik. A ház ajtajánál, mindenik megpróbálva a kilincset, meggyőződtek, hogy az ajtó zárva van, és ebből az okból elállnak a lopástól. Mindkettőnek a lopás kísérlete esik terhére, és az itt képviselt elmélet (Buri subjectiv elmélete értendő) szerint a közvetlen vagy a közvetett érdek alapján könnyű eldönteni, melyiket terheli a kettő közül bűnszerzőség és melyiket a segély kísérlete, vagy talán mindkettő a bűnszerzőség vagy mindkettő a segély kísérletét követte el. De nem így van ez a tárgyi okozatosság elve szerint. Mindkét személynek tevékenysége objective egyenlő jelleggel bír, és így mindkettő vagy a bűnszerzőség vagy a segély kísérletéért vonandó felelősségre. Az a körülmény, hogy a segítő tevékenység csak mint lényegtelen jelentkezhetik, annak a nézetnek az érvényesüléséhez vezetett, hogy a segéd nem büntethető előbb, míg a bűnszerző tevékenységét saját tevékenységével nem támogatta, teljesen mindegy egyébiránt, hogy a bűnszerzői tevékenység a bűntény bevégzéséig haladt, vagy a kísérletnél megállapodott, úgy hogy segélyről bűnszerzőség nélkül, vagy a segély kísérletéről szó sem lehet. E szerint a kérdéses esetben a segély vagy kísérletének fogalma, mint lehetetlen, elvettetnék és mindkét személy a bűnszerzőség kísérletében mondatnék ki bűnösnek, jóllehet az egyik vagy a másik, vagy talán mindkettő, ha ugyanis tévedésből kölcsönösen azt hitték, hogy a másik fogja a lényeges cselekvényt elkövetni, nem volt hajlandó a lopáshoz szükséges ajtó-nyitáshoz további tevékenységet kifejteni. Ha pedig mindkét személynek az lett volna a

Mindkettő közreműködik a tettes, tehát a más büntényében. Már pedig kísérlete csak önálló büntetendő cselekménynek lehet. A segéd folytathatja, bevégezheti mindazt, a mivel segíteni akart, és még sem lépett még csak abba a körbe sem, a hol a büntény végrehajtásának megkezdése kezdődik. Eppen úgy, mint a fölbujtó, elhatározhatta már a fölbujtót a tettet, de ha meg nem kezdi a büntény végrehajtását: a fölbujtót nem terhelheti kísérlet, mert távol áll a büntény

szándéka, hogy a házba lépés után a büntényt képező cselekvényt együtt követik el, úgy azokat a tárgyi álláspontból nem volna szabad a bünszerzőség kísérletéért elítélni, a minek egyébiránt ellenkezője gyakran megtörténik. Ez a »cogitationis poenam nemo patitur« elvébe ütköznék, mert ha mindketten a büntényre nézve lényeges cselekvényt akartak is elkövetni: mégis az általok teljesített tevékenység tárgyilag sem ily lényeges cselekvényt, sem az elkövetés kezdetét, következőleg kísérletét sem képezi, hanem a cselekvény lényegtelenége miatt csak segítő tevékenységet képez, a mennyiben tekintettel a bünszerzősége csak a pusztá szándéknál maradt. De ezzel a tárgyi okozatosság tiszta elvétől visszalépés történnék, és ez közeledést jelentene az alanyi állásponthoz, mert ha egy cselekvény, mely tárgyi jellege szerint csak segédcselekvényt képez, mégis mint bünszerzői volna beszámítandó, úgy ez nem a cselekvény tárgyi jellege, hanem a cselekvő alanyi véleménye miatt történnék. A tárgyi okozatosság elve szigorúan véve, oda vezetne, hogy, ha csak egy személy lépett volna fel cselekvőleg büntetendő eredmény létrehozása céljából, a bünszerzőség kísérletét, a büntény lényegét képező cselekvény megkezdése előtt, meg nem kezdhették.

Az a nézet is, mely minden részességben kölcsönös, tudatos, egy célra való együttműködést keres, itt helytelennek bizonyul. Köstlin a 94. §-ban*) mondja, hogy a kísérlet fogalma a segélyre nem alkalmazható, mert már a cselekvés első kezdetében, sőt a pusztá ígéretben a segély fogalma és hatása teljesen fönforgog. Ez a nézet — mondja Buri — igazolható ott, a hol a segéd és bünszerző közös cél-tudatossággal járnak el. De sehogy sem illik arra az esetre, midőn a bünszerző a segédről nem tud semmit. A ki az utast üldöző rabló előzetes tudta nélkül elébe siet az utazónak, hogy föltartóztassa, de oly ütések mér ez fejére, hogy nem bírja az utast föltartóztatni, az bizonyára nem a rablás büntényét segítette, hanem csak segíteni akarta; valamint az, a ki az utazót rábeszéli, hogy ezen vagy azon az úton menjen, a melyen, a mint ő véletlenül megtudta, rabló leselkedik rá, és az utas más utat választ, szintén csak segíteni akart.

Buri azután Hälschner felé fordul, a ki ugyan szintén azt állítja, hogy a segély kísérlete lehetséges, de más szempontból indul ki és más eredményre jut. Ha a segéd valóban segített, úgy a segély be van fejezve, ha pedig segítő szándékkal tevékenységet fejtett ki, de a nélkül, hogy tényleg segített volna, a nélkül, hogy az összerű esetben tevékenysége a bünszerző által létesített eredménnyel oki összefüggésben állana: akkor — mondja Hälschner — kísérlet forog fenn.

E szerint — jegyzi meg Buri — az is a segély kísérletében lenne bűnös, a ki segítő szándékkal az ablakhoz a létrát támasztotta és azzal eltávozott, a bünszerző pedig, mert ő a segélyről mit sem

*) System-jében van az idézett szakasz, mert a »Neue Revision«-ban más véleményben van.

végrehajtásának megkezdésétől. És kérdem, meg van-e valószínűsítva csak némileg is a segéd szándéka, ha az, a kinek segített, nem teljesített semmit? Az-e a szándéka a tolvaj segédjének, hogy leírárt vigyen a hely színére, vagy az, hogy a leírárt segélyével a tettes lopjon. Bizonyára az utóbbi. De a tettes nem lop. Meg van-e valószínűsítva a segéd szándéka csak részben is? Nincs. Lehet-e tehát a mi fogalmaink szerint kísérletről szó, midőn a szándék éppen nem nyer megvaló-

tudott, betörés útján jutott a házba. Annál feltűnőbb, hogy, mintán szerinte a felbujtó kísérletért büntetendő, ha a felbujtott nem is követett el kísérletet, tovább mégis azt mondja Hälschner »mivel a segéd cselekvénye mindig csak a bűnszerző cselekvényével való oki összefüggés folytán jelentkezik büntethetőnek: ennél fogva a segély accessoriesum, a segéd büntethetőségének nélkülözhetetlen feltétele legalább is az, hogy a bűnszerzőt kísérlet terhelje, melylyel a segédnek önmagában büntetlen cselekvénye összeköttetésbe hozható«. Ha tehát az épp most között esetben a bűnszerző nem tört volna be a házba, úgy a segéd nem volna büntethető tevékenységéért. De miért kellene befolyással lenni annak a körülménynek, hogy a bűnszerző maga is büntetendő cselekvényt követ el, a segédre; ennek akarata ez által nem lesz sem jobb, sem rosszabb, és az általa nyilvánított tevékenység nem lesz mássá. Ha meggondoljuk, hogy a segéd a bűnös eredményt épp úgy akarja létesíteni, mint a bűnszerző, és hogy az ebből a célból kifejtett tevékenysége viszonylag egyenlő fontosságú a bűnszerzőével: akkor valóban óvakodni kellene a segéd cselekvényét önmagában büntetlennek tartani, és csak tekintettel a bűnszerző tevékenységére engedni meg annak büntethetőségét. Berner is abban a nézetben van, ha a bűnszerzőnek nem esik büntetendő cselekvény terhére: akkor a segély nem büntethető. Köstlin ellenben a 94. §-ban kijelenti, hogy nem szükséges a bűnszerzőnek büntethető kísérletig való előhaladása, elegendő a segítő tevékenység büntethetőségéhez, ha a bűnszerző a büntényre el volt határozva. De ez a Köstlin által éppen nem indokolt nézet sem fogadható el, mert a segéd abban a hitben is hozzáfoghat a tevékenységhez, hogy a bűnszerző még csak most fogja magát a büntényre elhatározni. Az a nézet, hogy bűnszerzőség (itt mindenütt tettességet kell érteni) nélkül nincs segély, gyakorlatilag teljesen tartathatlan. Az, a ki a leírárt abban a hitben tartja, hogy a bűnszerző a házban lopást akar elkövetni, csak megkísérlett lopási segélyért büntethető, habár a bűnszerző nem lopást, hanem gyilkosságot akart elkövetni, és így a lopásnak nincs is tette. Ha még mielőtt a bűnszerző megkezdte volna tevékenységét, a segéd tevékenységéből véletlenül a szándékolt eredmény kifejlődött: úgy ennek az eredménynek szintén nincs bűnszerzője, de a segédet mégis meg kell büntetni, és pedig nem kísérletért, hanem bevégzett segélyért, mert az általa szándékolt eredmény bekövetkezett és segítő tevékenysége annak alkatrészévé vált.

S végre ha beszámíthatatlan egyénnek, a nélkül, hogy ennek beszámíthatatlansága a segéd előtt tudva volna, segélyt nyujtanak: úgy büntetőjogi bűnszerzőségről nem lehet szó, hanem a segéd tevékenysége, mint segítő tevékenység büntetendő. Köstlin azt állítja, hogy a segéd tevékenysége, a ki a bűnszerző beszámíthatatlan állapotát nem ismerte, ezt a jellegét megtartja, de ez azzal az állításával jó ellenmondásba: »minden részességnek, hogy büntethető legyen, kölcsönös tudatos egy

sulást? Egészen más, ha a tolvaj a létrán fölmászik, kinyitja az ablakot és az értéktárgyak után nyúl, de rajtakapják, ekkor már a segéd szándoka részben megvalósul, a büntény végrehajtása kezdetét veszi, a segély közreműködésének hatását látjuk a tettes kísérletében: ilyenkor jogos és igazságos a lopási kísérlet segélyéről szólni, de helytelen a bűnsegély kísérletéről beszélni. Természetesen a vitatkozást ezen a

célra törekvő együttműködásban kell lelnie alapját; már pedig lehetetlen, hogy a beszámítható és beszámíthatatlan ember között ily viszony álljon fenn. Hälschner itt is szemrehányással illeti Köstlint, de az általa választott út még aggodalmasabb, mint Köstlinnek pusztá ellenmondása. Ő abban a véleményben van, hogy ha a segéd az általa támogatott tettes beszámíthatatlan állapotáról tudomással nem bírt, úgy cselekvénye nem mint segédi tevékenység, hanem mint önálló büntetendő cselekvény veendő figyelembe. E szerint azon fordul meg, hogy a segéd minő szándékokat tétélezett föl a tettesnél, és ha annak megvalósítása érdekében közreműködött a nélkül, hogy tevékenysége a véleménye szerint szándékolt bünténynek teljes tényálladékat képezné: úgy cselekvénye minden tekintetben az illető büntény büntetendő kísérlete gyanánt tekintendő. Így tehát a segédnek segítő szándékkal kifejtett tevékenysége tudta és akarata ellenére bünszerzőivé alakul át, mert ő véletlenül beszámíthatatlan embert támogatott, és ezzel ki van mutatva, hogy Hälschner a tárgyiasságra helyezte a súlypontot, szemben a cselekvő alanyiságával, következőleg a tárgyi okozatosság elvét képviseli. Köstlin szerint a segéd bizonyos körülmények között a főcselekvényt is végrehajthatja a nélkül, hogy megszűnnék segéd lenni. Ha ez igaz volna, és egyúttal alappal bírna az, hogy bünszerzőség nélkül nincs segély: úgy a segéd a büntény teljes tényálladékat elkövethetné és mégis büntetlen maradna.

Hälschner és Köstlinnek az a nézete, hogy a segéd büntetendősége a tettes büntetendőségével jár karöltve, arra a felfogásra alapítható, mely szerint a segély mellékes minőségére túlságos nagy súlyt helyeznek.

A nevezett íróknak ez az állítása csak annyiban fogadható el, hogy a segéd, ha a tettes a cselekvényt elkövette, szintén bevégzett segélyért és ezzel az egész eredményért felelős, mint segéd. A mi azonban a kísérletet illeti, a bünszerzőségnek épp úgy, mint a segélynek, saját önálló területe van, és ezen egymástól függetlenek . . .

Az, a ki, mielőtt a tettes megkezdte tevékenységét, segítő közreműködést fejt ki, a büntetendőség területére előbb lépett mint a tettes, és ha ez abbanhagyja szándékolt tevékenységét, úgy a segéd büntetlen marad, a segéd azonban kísérletért büntetendő. A ki mást az ablakhoz emel abban a biztos tudatban, hogy az az ablakon keresztül benyúl a szobába és az ellopandó tárgyakat el fogja vinni, segélyével a bevégzett kísérletig jutott, míg a tettes, ha az ablakon keresztül nem nyúl be a szobába, csak távoli kísérletben bűnös. És viszont a tettes bevégzett kísérletet követett el, ha ő a pénztárba benyúl, de azt üresnek találta; míg a cselédet, a ki fölnyitotta a kaput és itt áll, hogy az ellopott pénzt magához vegye és elvinni segítse, távoli kísérlet terheli. A tettes már föl is hagyhatott bűnös tevékenységével, a segéd pedig, mivel erről mit sem tud, ezután is folytatja tevékenységét. *A segéd kísérletére nézve tehát a tettes kísérlete nem képez mértéket, még pedig nem képez akkor sem, ha a segéd tevékenysége a bünszerző kísérletének alkatrészévé vált* . . .

téren a subjectivistákkal fölvenni egészen meddő munka. A kiindulási pont is egészen más itt, mint amott. Mi a kísérlet tárgyi elméletéből indulunk ki, és a kísérlet fogalmának egyik lényeges ismérvéül tekintjük azt, hogy abban benne kell rejlenie annak a szándéknak, melynél fogva a cselekvő maga akarja elkövetni a bűntényt. A subjectivistákat az érdek szempontja vezeti. Mi éppen azért, mert a segédnek nincs az a szándéka, hogy maga kövesse el a bűntényt, és mert tevékenysége nem képezi tárgyas ismérvei szerint a bűntény végrehajtásának megkezdését, és mert a segéd bűnös szándékát nem ő maga, hanem a tettes valósítja meg (bevégzett bűntény vagy kísérlet): ennélfogva a bűnsegély kísérletét föltétlenül kizártnak tekintjük.¹⁾

És közvetetlenül Buri után lássuk, miképen okoskodik annak nagy ellenfele, Geyer:

»A segély — úgymond többször id. értekezésében — nem önálló bűntény, hanem közreműködés más bűntényében. A segéd bűnös szándéka csak akkor van teljesen megvalósítva, ha a gonosz tettét, melyet előmozdítani akart, a tettes befejezte, részben pedig akkor van megvalósítva, ha a tettes a bűntény kísérletét követte el. Van tehát a kísérletnek büntethető segélye, de nincs büntethető kísérlete a segélynek. A kísérlet fogalmában mint ismerv foglaltatik az a szándék, hogy a bűntényt maga kövesse el, és a segédnél éppen ez a szándék hiányzik. A bevégzés fogalmában rejlik továbbá, hogy a rossz, melyre tekintettel minden bűntény, mint határozott büntetendő cselekvény jelentkezik, bekövetkezzék. És éppen ezért a bevégzés fogalma épp oly kevésbé alkalmazható a segélyre, mint a kísérletre.

¹⁾ Ide jegyzem, mikép nyilatkozik erről a kérdésről a tudós Haus; »Si l'infraction à laquelle on a eu le dessein de participer, n'a pas même reçu un commencement d'exécution, une tentative de participation ne peut se concevoir, parce qu'il est impossible de coopérer à une entreprise qui n'a jamais été commencée. La tentative de complicité n'est passible d'aucune peine, quand même elle a manqué son effet par une cause étrangère à la volonté de l'auteur. Les actes constitutifs de participation n'ont pas, en règle générale, de criminalité propre, ils ne sont punissables que parce qu'ils se rattachent à un fait principal que la loi qualifie de crime ou de délit et qui leur imprime un caractère délictueux. A défaut de ce lien, ils restent impunis. Quant à la participation par aide ou assistance, de deux choses l'une: ou les faits dont il s'agit ont préparé ou facilité l'action d'une manière quelconque, et alors ils constituent une participation consommée; ou bien il n'ont eu aucune influence sur la perpétration du crime, et, dans ce cas, la tentative de complicité reste impunie, parce que ces faits ne se rattachent au crime par aucun lien.« (Principes Généraux I. kötet 380, 381. — és 382. lap.)

A segély fogalmához képest a segítő tevékenység azonnal bevégzett segélyt képezne, mihelyt valaki tényleg segélyt nyújt; ámde mikép lehessen bevégezésről beszélni, midőn abban, a mi történt, még távolról sem forog fönn a szándék teljes megvalósítása, minthogy ez csak akkor következik be, ha a tettes a büntényt elkövette.»

Följegyzem, mikép nyilatkozott már 1836-ban Zachariä (Die Lehre vom Versuche der Verbrechen I. kötet 62. lap) e kérdésben: »Közönségesen ugyan lehet arról beszélni, hogy a segélynek van kísérlete, de ez jogi tekintetben jelentőség nélküli. Ha a »socius« előkészülete a segélyre »conatus delinquendi«-t képezne: úgy a segély tényének »delictum consummatum«-ot kellene képezni. Ez pedig ellentétben áll a »socius« fogalmával, mert ekkor »auctor«-rá válnék.»

Egyszerűen és röviden van itt kifejezve, miért nem lehet a segédi tevékenységnek kísérlete. Számos jelentékeny büntetőjogi író támogatja ezt a felfogást. Legyen elég Feuerbach, Luden, Martin, Breidenbach, Temme, Dollman, Langenbeck, Oppenhof, Schwarze, Rüdorff neveire hivatkoznom. Nem mulaszthatom el megjegyezni, hogy Köstlin is »System«-jében ezt a felfogást követi annyiban, a mennyiben a bűnsegély kísérletét nem fogadja el, de a bűnsegély bevégezését, tekintet nélkül a tettes tevékenységére, elfogadja. A »Neue Revision«-ban a bűnsegély kísérletét is tanította.

Berner (Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen 261., 262., 294., 295., 221. és 226. lapokon) az értelmi segély kísérletének lehetőségét tagadja, de védelmezi a fizikai segély kísérletének fogalmát, és ezt abból következteti, hogy a tevékenység külterjességével a bűnösség belterjessége is nő. (»Als Versuch enthält die Beihülfe den Grundsatz der Strafbarkeit des Versuches überhaupt, den Satz, dass mit der Extensität die Intensität der Schuld, dass mit der fortschreitenden That der Grad der Strafbarkeit wächst etc.« 221. lapon.) Ámde feledi Berner, hogy a kísérletnek a lényege nem ebben a mozzanatban rejlik, hanem a büntény végrehajtásának megkezdésében — ez a mozzanat pedig teljesen hiányzik a bűnsegély fogalmában.

Nem nyujtana e szakasz a kérdés elméleti állásáról teljes képet, ha Bar fejtegetését kizárnám belőle. Bar nem akar tudni a bűnsegély kísérletéről, mert hiányzik a segélynél a bevégezés törvényes ismérve, segély lehet minden tevékenység, mely a büntény elkövetésének előmozdítására alkalmas, és így annak határa sohasem volna tisztán körvonalozható, de a kísérlet tanában körülményesen ismertetett kísérleti elméletének alapján, bizonyos föltételek mellett, a

segédet oly esetekben is a bűntény kísérletéért kívánja felelősségre vonni, midőn a segéd tevékenységét a bűnszerző nem használta fel, azaz: midőn a segéd nem működött közre.¹⁾

¹⁾ Okoskodásának eszmemenete a következő: Művének 20-dik §-ában teszi föl a kérdést: mikor lehet a segédet kísérletért büntetni?

Ennek a vitakérdésnek az eldöntését abból a tételből kell levonni, hogy a segéd annyiban akarja a bűntényt, a mennyiben más, t. i. a bűnszerző (tettes, de Bar a bűnszerző kifejezést használja) a főcselekvényt fogja elkövetni.

Ezzel a segélynek önállótlan, mellékes jellege meg van jelölve. A segéd a nélkül, hogy valaki principaliter ne cselekedjék, nem akar társa lenni a bűnténynek, de ezzel kész a bűntény elkövetésére. A segéd tehát csak föltételes szándékkal bír, azaz:

»A segéd csak az alatt a föltétel alatt akarja a bűntényt, hogy bizonyos más személy — a bűnszerző — magát a bűntényre elhatározza.« (»Der Gehülfe will das Verbrechen unter der Bedingung, dass eine bestimmte andere Person, der Urheber, sich zu dem Verbrechen bestimmt.«)

A meddig tehát a bűnszerző nem határozta el magát a bűntényre, a segéd akarata szerint minden eddigi tevékenysége jelentőség nélküli a bűntényre, következésképp a büntetőjogra nézve. Jelentősége az ő tevékenysége csak a bűnszerző cselekvényével nyer. Amde valódi akarat-elhatározás csak a kísérleti cselekvényben nyilvánul. A segéd büntetendősége tehát azzal az időponttal veszi kezdetét, a mikor a bűnszerző elkövetői cselekedetet hajt végre, és mivel a segéd a bűnszerző minden cselekvényére, melyek a szándékolt bűntény elkövetését czélozzák, eszközül engedte magát át: úgy a segéd tevékenysége a bűnszerző tevékenységének előrehaladásával karöltve nyer jogi jelentőségben, és ezzel válik kísérletté vagy bevégezéssé (de nem a segély, hanem a bűntény bevégezésévé vagy kísérletévé). Hogy ezeknek a tételeknek az értelmi segély területén érvénynyel kell bírniok: az már az utóbbinak fölbujtással való összehasonlításából is következik; a fölbujtó mindenesetre büntetésre inkább méltó, mint az értelmi segéd, és mégis arra az esetre, ha az utóbbi részéről gyakorolt értelmi behatás már önmagában bűntény volna, a fölbujtó büntetlenül maradna ott, a hol a segédet büntetés éri.

Kétségesnek látszik a kérdés, tekintettel a physikai segélyre. Lehetséges, hogy itt a segéd már mindent megtett a mit ő a bűnszerző támogatása czéljából tenni szükségesnek tartott, míg az utóbbi még csak előkészületi cselekvényt sem követett el. A mi elvünk szerint a segéd ebben az esetben még büntetlen, és csak is más cselekvénye következtében válik büntethetővé. Ezzel azonban sem igazságtalanságot nem követünk el a segéd irányában, sem kiváltsággal nem ruházzuk fel; mert a segéd bűnös akaratának föltételét a bűnszerző cselekvénye képezi, és amaz csak ennek létezésével nyer visszafelé jogi jelentőséget.

Továbbá lehetséges, hogy a segéd az általa szándékolt segítés nemét nem teljesítette egészen, tehát csak kísérletig haladt. Ha ekkor a bűnszerző a kísérlet kezdetén túl van, és a segéd a támogatást nem előre ígérte; úgy tényleg minden a mellett látszik szólni, hogy a segély kísérlete létezik. Pl. A. gyilkos szándékkal üldözi a menekülő B-t, C, a ki ebben a pillanatban A. szándékát észreveszi, de előbb semmiféle segélynyújtást nem ígért, rögtön elhatározza magát arra, hogy segítséget nyújt és elébe szalad B-nek, a kit föltartóztatni, és A-nak rendelkezésére bocsátani akar. (Hogy az értelmi segély minden

Bar elmélete szoros összefüggésben áll a kísérletről szóló s a maga helyén körülményesen ismertetett és bírálati megjegyzésekkel kísért elméletével.

lehetőségét kizárjuk ebből a példából, föl lehet tenni, hogy A. nem is veszi észre C.-t). Midőn C. éppen a karját kinyújtja, hogy B.-t megfogja, egy odasiető negyedik személy azt megragadja . . .

Már most mikép kell C.-t büntetni:

1. ha B. menekül,

2. ha B.-t. daczára, hogy C. tevékenysége egészen eredménytelenül maradt, A. utoléri és keresztüldöfi?

Erre a kérdésre Bar következőleg válaszol:

»A cselekvény kísérletének kezdetét tárgyazó általános elvek szerint minden cselekvény büntetendő, mely — föltéve, hogy a kísérlet egyáltalában lehetséges és a cselekvő komolyan hajlandó a büntényt elkövetni — a büntény bevégzésével mint eszköz a célra, folytatolagos összefüggésben van gondolva és akarva. A segély, melyet másnak jövő bevégző vagy kísérleti cselekvényére vonatkozólag nyujtanak, kétségen kívül abban az összefüggésben még nincs akarva, de itt a bünszerző már a jelenben követte el a kísérleti cselekvényt, és mivel a segéd a fölhozott példában tevékenységét, tekintettel az eszköz és cél összefüggésére, a bünszerző jelenlegi tevékenységére vonatkozólag gondolja és akarja: ennél fogva a segéd megkezdett tevékenysége a bevégzéssel az ő szándéka szerint egyenes összefüggésben áll, következéské az első esetben nem a bűnszegély, hanem a gyilkosság kísérlete forog fön, de természetesen úgy, hogy C. mint segéd lesz felelős. Másképp áll ellenben a dolog, ha C. tevékenységét a bünszerző tevékenységével még nem gondolhatta folytatolagos összefüggésben, pl. ha ő csak a körülmények kipuhatolása után akarná magát a segélyre elhatározni.

Mikép áll azonban a kérdés a második esetben? C. mint segéd kísérletben vagy bevégzett büntényben lesz-e bűnös?

Bar, tekintettel arra, hogy C. tevékenysége eredmény nélküli volt, mely az A. tevékenységével visszavonhatatlanul össze nem olvadt: C.-t kísérletben mondaná ki bűnösnek.

Meg kell különböztetni azt az esetet, midőn a segéd akarata a bevégző cselekvényig folyton tart, és azt az esetet, minő a jelenlegi is — midőn azt, habár külső befolyás — megszakította. Mert az is, a ki bünszerzői szándékkal cselekszik, föltéve, hogy cselekvénye az eredményt nem hozta létre, csak akkor büntethető a büntény bevégzéséért, ha akarata ennek bekövetkeztéig változatlanul folyton tartott, és ha C. például a nélkül, hogy A. észrevette volna, és a nélkül, hogy ő A.-t vette volna észre, a nélkül tehát, hogy bünszerző-társa lett volna, önállóan akarta volna B.-t meggyilkolni, és éppen a gyilkokhoz nyúlt volna: úgy mint bünszerző kísérletért lett volna felelősségre vonandó.

Ezekből az okoskodásokból következik tehát, hogy a segély büntethetőségének általános föltétele az, hogy a tettes legalább is kísérleti cselekvényt kövessen el.

E föltétel mellett a segéd:

1. ha értelmi bűnszegélyt nyujtott, és a bünszerző a büntényt be nem végezte, kísérletért büntetendő;

2. ha az általa nyujtott physikai bűnszegélyt a bünszerző az elkövetésnél fölhasználta, mindenesetre kísérletért, ha pedig a bünszerző a büntényt bevégezte, bevégzésért büntetendő, mert ezekben az esetekben a segéd tevékenysége a bünszerző cselekvényével visszavonhatatlanul össze van kötve, és ezzel lesz kísérletté vagy bevégzéssé;

Az eredménye az egész okoskodásnak az, hogy ha a segéd bűnös tevékenységét a bűnszerző fel nem használta: úgy ha a segéd bűnös akarata a bűnszerző bevégző cselekményéig nem tartott ki, hanem az bármilyen okból félbeszakította: a segéd, daczára, hogy a bűnszerző a bűntényt bevégezte, nem a bevégzett bűntényben, hanem annak kíséretében lesz bűnös.

Mi ehhez az elmélethez nem csatlakozhatunk. A segély annyira járulékos (másodlagos) természetű (a mit Bar is elismer, sőt semmi jogi jelentőséget sem tulajdonít annak addig, míg a tettes kísérleti cselekményt nem követ el), hogy annak sorsát az a cselekmény határozza el, a melyet szándéka szerint támogatott. Fölhasználták-e vagy nem: az nem lehet ok arra, hogy kísérletet vagy bevégzett cselekményt vonjon a segéd terhére. Oly valamiben mondanák ki a segédet bűnösnek, a mi tényleg és jogilag nem létezik. Bevégzett bűntényt hajt végre a tettes és mégis kísérletben bűnös a segéd. Nem a segély kíséretében, — a mi ellen helyesen tiltakozik Bar — hanem az elkövetett és befejezett bűntény kíséretében. Bar valóban ellenmondásba jő önmagával, míg egyrészt a segély másodlagos természetét annyira kiemeli, s másrészt a fel nem használt segélynek oly önálló befolyást biztosít, hogy az a bevégzett cselekményből a segédre nézve kísérletet alkot. Ha a segéd cselekménye a tettes elkövetői cselekedete által nyer jogi jelentőséget, és ez annak előrehaladásával karöltve emelkedik: akkor ennek a szabálynak állnia kell mindig, és nem kell, de nem is szabad önállósággal fölruházni a segéd cselekményét azért, mert »nem használták fel!« Különben is, ha erre a térre lépünk, ha önálló jelleget adunk a segédi cselekményeknek: akkor tudjuk, hogy azok önmagokban az előkészületi cselekmény jelle gével bírnak¹⁾ és így kísérletet nem képezhetnek. Ha pedig

3. ha az ő tevékenységét a bűnszerző ugyan fel nem használta, de azt az eszköz és cél folytatólagos összefüggésében gondolta és akarta a bűnszerző által megkezdett elkövetéssel: akkor

a) kísérletért büntetendő, ha:

α) a bűnszerző is csak kísérleti jutott, vagy ha:

β) a segéd bűnös akarata a bűnszerző bevégző cselekményeig nem tartott ki, tökéletesen mindegy, bármely ok szakította is azt félbe;

b) ellenben bevégzésért büntetendő, ha a bűnszerző a bűntényt bevégezte és a segéd akarata a bűntény bevégzéséig folytonosan tartott.

1) »Lorsqu'un crime ou un délit a été commis par plusieurs individus, ceux qui y ont provoqué par un des moyens indiqués par la loi, sont punis comme auteurs de ce crime ou de ce délit dont la provocation a été la cause déterminante. La loi punit comme complices de ce crime ou de ce délit ceux, qui ont donné des instructions pour

azok ezt a kört túllépik, ha már önmagokban is kísérleti cselekvényt alkotnak: akkor ismét már nem képeznek büntetőjogilag segélyt, hanem társ-tetességet. Következésképp Bar. midőn valamely cselekménynek segédi jelleget is kölcsönöz és egyúttal azzal az önálló tulajdonsággal is fölruházza, hogy az a tettes által bevégzett büntetendő cselekményt kísérletté minősítse: a mi nézetünk szerint az önmagában álló segélyi cselekménynek büntetőjogi természetét ismeri félre.

De gyakorlatilag sincs semmi szükség erre a megkülönböztetésre, mert ha a segéd föl nem használt tevékenysége a körülményekhez képest mint segély büntethető, úgy a bünségéd büntethetőségének mértéke a tételek jogban rendszert úgy van megállapítva, hogy éppen nem szükséges az enyhébb büntethetőség elérése céljából a kísérletnek itt meszterként föllállított fogalmához folyamodni, mert ha a bevégzett büntény segédének mondják is ki, akkor is rendszerint ugyanazon szabályok szerint büntetendő, mint a melyek a kísérlet büntetendőségét szabályozzák, vagy a büntetés oly enyhe vagy a rendkívüli enyhítő körülmények következtében annyira enyhíthető, hogy — mondom — a gyakorlati szükség szempontjából éppen semmi szükség nincs a Bar-féle erőltetett kísérleti elméletre.

Ragaszkodjunk mi csak ahhoz, hogy a segéd azért a cselekvényért vonandó felelősségre, a mit szándéka szerint segített, és a melyet a tettes befejezett vagy megkísérlett. Ragaszkodjunk ahhoz, hogy, valamint a segélynek nincs kísérlete, úgy a segély önmagában sem képezheti más büntény kísérletét, hanem igenis képezheti a más által elkövetett kísérlet segélyét. Egyszerű, tiszta, igazságos fogalmak s nem

le commettre; ceux qui ont procuré des armes, des instruments ou tout autre moyen qui a servi à l'action, sachant qu'ils devaient y servir; enfin ceux qui, sciemment, ont aidé l'auteur ou les auteurs de celle-ci à la préparer. *Tous ces faits moraux et matériels ne sont évidemment que des actes préparatoires, puisque les personnes qui s'en sont rendues coupables n'ont pris aucune part à l'exécution du crime ou du délit. Cependant ces actes sont punis, non comme des délits distincts et particuliers, mais comme des actes de participation criminelle, qui forment avec le fait principal une seule et même infraction.* D'abord ces mêmes actes ne sont pas restés sans effet, comme les actes préparatoires ordinaires, puisqu'ils ont contribué à l'existence de l'infraction qu'il s'agit de juger. Ensuite, pour ce qui concerne spécialement les faits préparatoires punis comme actes de complicité, dès qu'il est prouvé qu'ils ont été commis de concert avec l'auteur ou les auteurs du crime ou du délit, l'intention d'en faciliter la perpétration est suffisamment constatée, et cette intention, qui les rattache à ce même crime ou délit, leur imprime un caractère certain de criminalité. (Haus: Principes Généraux I. kötet 335. 336. lapok.)

vezetnek azokra a meddő vitákra, melyeket a bűnsegély kísérletének hirdetői egymással vívnak. Nem kell a fölött sem tépelődni, hogy a segélynyújtás ígéréteben nem kelene-e mégis csak a segély kísérletét látni. Valóban meddő tépelődés, hisz ki kételkedik abban, hogy a segélynyújtás ígérete valóságos értelmi segélyt képezhet, és éppen nincs semmi szükség arra, hogy abban mesterséges úton kísérletet lássunk a büntetés alkalmazhatása végett.

A törvényhozások mai állásában nem kell attól tartanunk, hogy a bűnsegély kísérletének fogalmával gyakran találkozunk a judicaturában. Sem a braunschweigi büntető-törvény-könyvnek (37. §.), sem a szász legfőbb ítélőszéknek nem sok utánpótlója akadt.

A »Sächsische Gerichtszeitung« (IV. 393. lap. 1860.) után több büntetőjogi író mint curiosumot közli a szász főtörvényszéknek 1860. évi augusztus hó 20-án hozott határozatát, melyben, daczára, hogy a szász büntetőtörvény a segély kísérletét kizárja (53. §.), mégis a 43. §. analogon alkalmazása mellett (»Unternehmungen mit unmöglichem Erfolg«) »egy nem létező bűntényhez nyújtott segély kísérletét« állapította meg. Az eset az volt, hogy A. a terhes B.-nek magzata elhajtásának czéljából tanácsot adott, B. azonban a tanácssal sohasem élt és egyáltalában nem volt szándéka magzatát elhajtani.

Ily képtelenségekre vezet az alanyi felfogás túlzása!

Hogy a mi tételes jogunk szerint a bűnsegély kísérlete ki van zárva, az a törvény szövegéből nyilvánvaló és ezt a felbujtás és segély járulékos természetének kifejtésénél bővebben tárgyaltam.

5. §. A tettes vagy a segéd elállása.

I.

Mind az, a mit e cím alatt akarunk mondani, nagy részt elvi megoldást talált ott, a hol a felbujtó és a felbujtott visszalépéséről szóltam. De nem elégszem meg azzal, hogy itt egyszerűen arra utaljak, hanem, lehetőleg az ismétlések kikerülése mellett, a fölmerülő kérdéseket ezen a helyen is szemügyre veszem.

Ha a tettes már kísérletet követett el és visszalép a bűntény folytatásától: úgy azt a kérdést kell eldönteni, hogy a tettes visszalépése által a részére biztosított büntetlenség kiterjed-e a segédre is?

Az elméleti írókat, mint a részesség majd minden kérdésében, úgy itt is megoszolva találjuk. Az egyik csoport a segéd javára jegyzi a tettes visszalépése által megokolt büntetlenséget. A másik csoport, miután csak a tettes lépett vissza, csak neki biztosítja a büntetlenséget, »mert — mint Carrara mondja — rá nézve a kísérlet oly büntényt képez, melynél, hogy hiányos maradt, akarata képezte az okot, de ugyan e kísérlet beszámítható marad a többi büntettesnek; mert a tettes megbánása ezek akaratától független, sőt azzal ellentétben álló véletlenséget képez.« (Programmja 492. §.)

Az utóbbi csoport hívei közül elég legyen még Bauer, Breidenbach, Buri, Hufnagel, Köstlin, Geyer neveire hivatkoznom, míg az előbbi csoportot Berner, Bar, Hepp, Hälschner, Geib, Hochäder stb. képviselik.

Az egyik írói csoport főtekintettel van arra, hogy az önkéntes visszalépés csak annak válhatik előnyére, a ki visszalépett a bünténytől és ez a kiváltság a többinek előnyére nem válhat, mert semmivel sem járultak ahhoz, hogy a tettes felhagyjon a bűnös tettel, sőt erőlyesen hozzájárultak ahhoz, hogy tettét mindnyájok közös óhajaképen teljesítse. Nem is annyira jogi, mint jog-politikai okok azok, melyek a visszalépés büntetlenségét igazolják, miért is, a hol ezek az indító okok nem alkalmazhatók, ott ezeknek a következménye: a büntetlenség sincs helyén.

A másik írói csoport a segély mellékes természetét annyira kiemeli és a magánjogból feléjük kiáltó szólamnak: »accessorium sequitur principale« oly hatása van reájuk, hogy a tettes javára szolgáló elállás büntetlenségének a segédekre való kiterjesztését a logika parancsának tekintik.

Lássuk mindkét oldalról az érveléseket közelebbről.

Berner (Theilnahme etc. 267. lap) azt mondja, ha a megbánás büntetlenségének okát csak politikai indító okokban keressük: akkor valóban lehet úgy okoskodni, hogy mivel a tanácsadó már befejezte tanácsadását, reá nézve a politikai indító okok nincs kihatással, hanem a kísérletért mint értelmi segéd büntetendő. Valóban azonban a politikai ok itt is, mint mindenütt, csak másodrendű jelentőséggel bír. Annyi bizonyos, hogy az utólagos megbánás mitsem ér (ein ohnmächtiges Ding), de ha a tettes még idejében megbánva lépését, akaratát visszaveszi, még mielőtt az ténynyé lett: akkor az akarat és tett, az alanyi és tárgyi mozzanat egyensúlyban állanak, azaz: nem forog fönn kísérlet, nem forog fönn oly cselekvény, melyben az akaratmozzanat a ténymozzanatot fölülmulja. A segéd tehát kísérletért nem büntethető,

mert a valóságban ily kísérlet nem is fordul elő. Ha a tettes cselekvénye önálló büntényt képez: akkor ezért felelősségre vonandó. Ismét más helyen (220. lap) így nyilatkozik Berner: »Mint a bűnszerzőség accessoriumának, a segélynek, mint ilyennek büntetlenül kell maradnia, mihelyt a bűnszerző büntetlenül marad: ha büntetik, akkor már mint önálló büntény jelentkezik, vagy pedig a rendőri büntetendőség szempontja alá esik, de segélyt nem képez.«

Berner tehát, mint látjuk, főképen a segély járulékos természetéből következtette a tettes visszalépéséből származó büntetlenségnek kiterjesztését. És abból a fictióból indul ki, hogy tényleg ily esetben nincs kísérlet, pedig a büntetőjogi kísérlet ismervei szerint e fogalom teljesen létezik, csak nem büntethető az önkéntes elállóval szemben. S bár nem tagadhatjuk, hogy jogi indító okok is hozhatók fel az önkéntes elállás büntetlensége mellett, de ha valahol: úgy bizonyára itt, a jogpolitikai indító okok nyomják le a jogiakat. És így igazságosnak tartjuk, ha ezeket az indító okokat csak arra nézve érvényesítik, a kit illetnek, és nem terjesztik ki azokra is, a kikre ezek a jogpolitikai indító okok nem alkalmazhatók.

A Buri által vallott érdemleges álláspont ellen (id. mű 70. lap) nincs kifogásom. Ő a visszalépésből a visszalépő tettesre háruló büntetlenséget nem kívánja a segédekre kiterjeszteni, de érvelésével nem érthetek egyet. »Ha valaki a segéd tevékenységét — úgymond — önmagában büntetlennek tartja — mint Hälschner — úgy természetesen arra az eredményre jut, hogy, ha a tettes a kísérlettől visszalép, a segéd sem megkísérlett, sem bevégzett segélyért felelősségre nem vonható. De ha a segéd tevékenységét önmagában büntetendőnek tekintjük: akkor a tettesnek a kísérlettől való önkéntes visszalépése nem vonhatja maga után egyúttal a segéd büntetlenségét is, sőt inkább ehhez megkívántatik az, hogy a segéd részéről is önkéntes visszalépés történjék.«

Buri tehát azt hiszi: csak annak, a ki a segély jogi természetére nézve vele egyenlő állásponton áll, szabad azt a tant hirdetni, hogy a tettes visszalépése által az ő részére biztosított büntetlenség nem terjed ki a segédekre, ellenben azoknak, a kik a bűnsegélyt önmagában büntetendő cselekménynek nem tartják, következőleg annak sem bevégzését, sem kísérletét nem ismerik, kötelességek a tettes elállása által részére biztosított büntetlenséget kiterjeszteni a segédekre is. Ezt a következtetést el nem fogadhatjuk. Én is azt állítom, hogy a bűnsegély önmagában csak előkészületi cselekmény jellegével bír, és büntethetőségének

alapja az a viszony, melyben a tettes által elkövetett vagy megkísérlett cselekménynyel szemben áll. (Helyesen mondja Haus: ¹⁾ *Cependant ces actes sont punis, non comme des délits distincts et particuliers, mais comme des actes de participation criminelle, qui forment avec le fait principal une seule et même infraction*). De azért nem követek el következetlenséget, ha a tettes részére önkéntes elállása által biztosított büntetlenséget nem kívánom a bűnségédekre kiterjeszteni. Nem követek el pedig azért, mert a segély itt nem áll magában, hanem már közreműködött arra, hogy a cselekmény végrehajtása kezdetét vegye és csak tőle nem függő okok miatt nem fejeztetett be. Innen a segély büntetendőségi jellege. Nem azt állítjuk tehát mi, hogy önmagában van a segélynek büntetendőségi alapja, a mikor a segédekre ki nem terjesztjük a tettes önkéntes elállásából keletkező büntetlenséget, hanem azt állítjuk: a segéd közreműködött a tényleg létező kísérletben, és hogy ez be nem fejeztetett, arra a legcsekélyebb befolyással sem volt, és reá nézve pusztá véletlen, hogy a tettes elállt a bűntény folytatásától. Egészen más tehát a mi kiindulási pontunk és más a Burié; és nincs semmi szükség arra, a mit Buri annyira hangsúlyoz, hogy a bűnségély jogi természetére nézve vele egyenlő alapon kell állniok mindazoknak, kik a tettes önkéntes elállásából származó büntetlenséget a segédekre kiterjeszteni nem akarják.

Mindezekről a kérdésekről bővebben szoltam a fölbujtás tanában. Itt is kiemeltem, hogy a mi törvényünk szövege szerint a tettes önkéntes elállása büntetlenséget biztosít a segédeknek is.

II.

Már most áttérek a segéd önkéntes elállásának kérdésére. Sok nehézséggel jár annak meghatározása, mikor tekinthető a segéd elállottnak. Az bizonyos, hogy az oly megbánás, a melyről a tettes mit sem tudott, nem mentheti meg a segédet. Nem is volna erre semmi ok, hisz az ő megbánásának a legcsekélyebb hatása sem volt a bűntény elkövetésének meg-

¹⁾ Megjegyzem különben, hogy Haus a tettes önkéntes elállása következtében a tettesnek biztosított büntetlenséget kiterjeszti a segédekre is . . . »le désistement spontané de l'auteur profite au complice, quand même le premier aurait renoncé à son projet contre la volonté de l'autre; parce que, dans cette hypothèse, il n'y a plus de fait punissable auquel l'acte de participation puisse se rattacher.« (Principes Généraux 379, 380. lapon.)

akadályozására, következőleg nem is lehet annak hatása büntethetőségére. Az ily megbánás csak olyan, mint ha valaki utólag bánja meg tettét, legföljebb a büntetés kimérésénél mint enyhítő körülmény jöhet az figyelembe. Természetesen addig, míg a tettes kísérletet nem követett el — a mi elveink szerint — büntetendőségről szó sincs. De ha ily kísérletet már a tettes elkövetett, akkor vagy meg kell akadályoznia a segédnek a büntény bevezetését, vagy a tett körülményeinek azt kell igazolnia, hogy az általa nyújtott segély és a tettes által elkövetett büntény között nincs oki összefüggés, a mi tulajdonképen más szóval azt jelenti, hogy a segély nem volt valóságos segély, nem volt közreműködés. Szigorú szempontból kell itt a kérdést tekinteni, egyszerű visszavonást nem szabad önkéntes elállásnak tekinteni. És nem is lehet. Ha valaki másnak tanácsot adott, és ez annak a tanácsnak a befolyása alatt áll: a büntetlenség biztosítására szükséges, hogy ennek a tanácsnak a befolyása alól meneküljön, mit ha a visszavonó segéd elérni nem tud, nem is menekülhet az elkövetett tett következményei elől. Tegyük fel, hogy a segéd adott a tettesnek útmutatást, hogy a pénzszekevény hol áll, mely időtájban szokott a cseleltség lefeküdni, hogyan nyílik az ajtó stb. és megbánva tanácsát, azt visszavonja, sőt le is beszéli a tettest, de ez mégis elköveti a lopást és azt vallja, hogy ő a szükséges felvilágosításokat a visszavonó segédétől megkapván, le nem mondott volna többé a büntényről a segéd semmiféle beszédjére; szabad volna-e ily esetben a segédet visszavonása miatt teljesen fölmenteni? Semmi esetre sem. Az ő értelmi behatásának kétségen kívül része volt a büntényben s ezen részért joggal vonható felelősségre.

Carrara (Progr. 495. §.) igen helyesen állítja fel a kérdést, midőn azt mondja, ha a tettes annak idejében tudta a megbánást, tudta, hogy részesének szándéka megváltozott és azt mégis folytatja: úgy saját nevében folytatja és végzi be a büntényt, következőleg ekkor a szabály az, hogy a tettes lesz felelős. »E szabály azonban — mondja szó szerint Carrara — ama föltevésen alapszik, hogy a mellékes büntettes az által, hogy kellő időben, bár hasztalanul, tudatta a tettel szándékának megváltozását, részéről lerombolta első tervének és eredeti megegyezésének minden hatását. Ha tehát e föltevés megszűnik, logikai szükségesség szerint főnállónak kell tartanunk a részes beszámíthatóságát, habár megbánás támadt benne, s idején közölte e megbánást.«
 Haus is ily szigorral fogja fel a kérdést, és ha a visszavonás eredmény nélkül maradt, a segéd büntethetőség-

gét vitatja. (»Lorsque, par suite d'un changement de volonté, l'inculpé, qui avait prêté son secours à l'auteur de la tentative, a fait en temps utile, mais sans succès, tout ce qui était en lui pour déterminer ce dernier à abandonner l'entreprise, peut-il invoquer en sa faveur la disposition de la loi qui laisse impunie la tentative spontanément interrompue? Nous ne le pensons point. L'acte, dont il s'était rendu coupable, a produit son effet en facilitant la tentative et si celle-ci est punissable, l'inculpé, qui y a participé, doit être puni comme complice.«)

Ha menekülni akar a segéd a tett következményei elől: azt elérheti, ha saját maga közbelép s az eredményt elhárítja, ha idejében eredményre vezető följelentést tesz a hatóságnál s annak sikerül ezt megakadályozni stb. Nem fogadhatom el Köstlin (System 293. lap) véleményét, a ki nem akar büntetést alkalmazni ott, a hol a visszalépésnek kifejezett nyilvánítása vagy a hatóság kellő időben való értesítése által az adott értelmi segély megszűnik.¹⁾ Nem fogadom el pedig azért, mert a visszalépés nem hordja magában egyszersmind annak zálogát, hogy az adott értelmi segély hatása is elenyészik. Ki mondhatná ezt pl. abban az esetben, midőn valaki leírja a helyi viszonyokat, házi szokásokat stb? De nem megyek oly messze sem, mint Langenbeck, a ki még akkor sem tartja büntetlennek az önként elálló bűnségédet, ha ő a megkísérlett bűntény teljes elkövetését maga megakadályozta és a részéről ígért segítséget nem is nyújtotta, mert ő a büntetendő kísérleti cselekményhez értelmi segélylyel hozzájárult. Langenbeck itt egyébiránt Bart utánozza, ki »Die Lehre von Versuch und Theilnahme« című művében azt tanítja, hogy ha a tettes a segéd cselekményét fölhasználta, és ez által azt saját cselekményének alkatrészévé tette: akkor a segéd visszavonhatatlanul a tettes cselekményéhez van kötve, és föltéve, hogy ezt büntetik, a segéd akkor sem lehet ment minden büntetéstől, ha ő a

¹⁾ 1. »Wo die durch die Zusage oder den Anfang der Leistung in's Leben getretene intellectuelle Förderung positiv wieder aufgehoben wird, durch rechtzeitige ausdrückliche Erklärung des Rücktritts oder durch rechtzeitige Benachrichtigung der Obrigkeit«. (System 293. lap.)

2. »Ja es darf behauptet werden, dass der freiwillig zurücktretende Gehülfe nicht straflos ist, wenn er die völlige Ausführung des versuchten Verbrechens selbst verhindert und seinerseits die versprochene Hülfe auch gar nicht leistete, denn er hat doch bereits eine wenigstens zu der strafbaren Versuchshandlung mit beiträgende intellectuelle Hülfe geleistet (Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen 189. lap).

tettetst physikai erőszakkal akadályozta a büntény bevezésében.¹⁾

Nézetem szerint, ha szigorú következetességi szempontból tekintjük a kérdést, Barnak és Langenbecknek nem tehetünk e tétel miatt szemrehányást, de ha meggondoljuk, hogy a kísérlettől való önkéntes elállásról más a büntetőjog és a tételes törvények tana, hogy büntetlenség van annak biztosítva, a ki az eredményt elhárítja, föltéve, hogy a cselekmény önálló büntetendő cselekményt nem képez: akkor nem látjuk be, miért volna ez alól az általános szabály alól kivéve az eredményt elhárító bűnségéd. Ugyanazok a jogi és politikai okok forognak itt fönn, mint amott.²⁾

Buri (Zur Lehre von der Theilnahme etc. 71, 72. lap) is abban a nézetben van, hogy a bűnségéd önkéntes elállásának büntetlenségére nézve ugyanazoknak az elveknek kell érvényesülniök, a melyek a kísérlettől való önkéntes elállást szabályozzák, és a segédnek mindig büntetlenül kell maradnia, ha az általa kifejtett tevékenységet úgy megsemmisíti, hogy az az eredményben többé nem tárgyasulhat. Természetesen — úgymond — ez a megsemmisítés a tevékenység különböző természetéhez képest különböző módon történhetik.

Azt az állítást, hogy a segéd részére mindenesetre büntetlenséget biztosít, ha ő a büntényt akadályozza, vagy a hatáságnak arról előre jelentést tesz, mint általánosan helyes elvet Buri nem fogadja el. Mert az egyszer adott tanács, ellenére minden rendőri felügyeletnek, melyet a följelentés következtében alkalmaznak, a tettes által mégis esetleg elkövetett tettben tárgyasul és jogilag (természetesen az ő

¹⁾ wenn der Gehülfe zurücktreten will, muss unterschieden werden: a) die Handlung des Gehülfen ist von dem Urheber benutzt und dadurch zu einem Bestandtheile der Thätigkeit des letzteren gemacht. Dann hat der Gehülfe sich unwiderruflich an die Handlung des Urhebers gebunden und wird, unter der Voraussetzung, dass dieser bestraft werden muss, selbst dann nicht, wenigstens nicht ganz von Strafe frei sein, wenn er den Urheber durch physische Gewalt an der Vollendung des Verbrechens verhindert«. (78. lap.)

²⁾ Geyer többször id. értekezésének 35. §-ához 2. sz. alatt csatolt jegyzetében röviden megemlékezve a Bar-Langenbeck-féle állásponttól, így szól: »Die strenge aber allein consequente Ansicht, die oben im Text vertheidigt wird, wird im Wesentlichen getheilt von Bar (dem Langenbeck folgt), der übrigens so weit geht, dass er den Gehülfen, selbst wenn dieser die Vollendung des Verbrechens verhindert hat, nicht für straflos erklärt, womit wir einverstanden wären, wenn die herrschende und vom Gesetz angenommene Ansicht über den Rücktritt vom Versuch eine andere wäre. (Holtzendorf Handbuch etc. II. kötet 401. lap.)

elmélete szerint) befejezett segély terheli a segédet. De hozzáteszi Buri: »Hogy a büntetőjogi politikának nem lesz-e ez ellen kifogása, az más kérdés.«

Látjuk, hogy ezen a téren mind az alanyi, mind a tárgyi oldalról a legszigorúbb felfogással találkozunk. S ez természetes is. Az erkölcsi behatást nem lehet oly könnyen eltiporni. Egyszerű visszavonások nem semmisítik meg az erkölcsi befolyás termékenyítő erejét. Csirájában kell kipusztítani a gyomot, mert az egyszerű gyomlálás után újra s néha még hatalmasabb burjánzás veri fel a talajt. S éppen azért különös figyelmet kell a bírónak arra fordítani, mikor tekintse a segéd visszalépését olyannak, midőn az általa elhintett erkölcsi magvak csirájokban fojtnak el. A gyom letiprása még nem kiirtása annak. És különösen a fizikai segélynél a segéd visszalépését (pl. a tettetől az általa adott eszközöket a segéd visszaveszi) mindig szemügyre kell vennünk abból a szempontból is: nem maradt-e fönn a visszalépés ellenére értelmi segély, mely a tette befolyást gyakorolt. Az tökéletesen igaz, hogy a bizonyítás igen nehéz, és mindig csak helyeselhető, ha a bíró az »in dubio mitius« elvének hódol, de különösen kiemelem, ha valaki tanácsot adott: annak azt visszavonni csaknem lehetetlen, ily esetben a büntetlenség biztosításának csak egy módja van, ha a bűntényt a tanácsot adó megakadályozza. Tökéletesen igaza van Burinak¹⁾: »wer aber endlich Rathschläge wirklich ertheilt hat, muss das Verbrechen verhindern, weil die einmal stattgefundene Belehrung nicht so kurzer Hand wieder zurückgenommen werden kann«.

Az újabb büntetőtörvények pl. a német birodalmi, belga, zürichi, baseli, magyar büntetőtörvények, olasz, osztrák javas-

¹⁾ Buri a fentebb idézett helyen a következő példákat hozza fel, melyekből kitűnik, hogy a segédi tevékenységtől való önkéntes elállás a tevékenység jellege szerint különböző módon történhetik: »A ki — úgy mond — bement a házba, hogy az ott levő tolvajnak segítse az ellopott holmikat elvinni — föltéve, hogy erről a tolvaj mit sem tud — tökéletesen elállott tevékenységétől az által, hogy a házból ismét kiment. A ki a hátát tartja, hogy a tettes azon másszszék fel az ablakra, és mielőtt ez bemászhatott volna, hátáról azt ledobja, büntetlenséget biztosít magának, de ha már a tettes bemászott, minthogy tettét meg nem történtté nem teheti, akkor, ha csak meg nem akadályozza a bűntényt, másképp önkéntes elállás czímén büntetlenséget nem biztosíthat magának. A ki a tettesnek segélyt ígért, de ezt az ígétét visszavonja, mielőtt a tettes megkezdte tevékenységét, büntetlen, mert az ő tevékenysége az eredményben nem tárgyiasulhat. A ki azt ígérte, hogy mást kitanít, annak nem kell tennie, mint a kitanítást elhagyni, és ezzel büntetlen marad még akkor is, ha más a szükséges tanításban részesítette stb.

latok expressis verbis a segéd önkéntes elállásának kérdéséről nem intézkednek s nincs is arra most szükség, a mint volt akkor, a midőn a felbujtás és bűnsegély, mint bevégzett büntetendő cselekmények, a nélkül is büntetés tárgyát képezték, hogy a tettes bármit is elkövetett volna. Akkor szükséges volt még arról is intézkedni, hogy a segély ígérete föltétlenül büntetlenül maradjon — mint ezt a régibb bajor büntető-törvénykönyv 54. §-a mondja — ha azt az elkövetés megkezdése előtt visszavonták. Most az újabb büntető-törvények rendszere szerint sem a felbujtás, sem a segély nem büntethető, ha a tettest legalább is kísérlet nem terheli, következőleg az elkövetés előtt a felbujtást és segélyt képező tevékenység teljesen büntetlenül marad (eltekintve természetesen a delictum sui generis-t képező nem sikerült felhívásoktól és a Duchesne-szakaszoktól); ha pedig a kísérletet elkövették, akkor azok a törvényszakaszok irányadók, a melyek a kísérlettel való önkéntes elállást, illetve az eredmény elhárítását szabályozzák. Igaz ugyan, hogy a mi törvényünk az eredmény elhárítását csak a tettséggel hozza kapcsolatba. De olyan grammatikai magyarázat, mely itt a felbujtót és segédet kizárná, képtelenség volna. A mi biztosítja a tettesnek a büntetlenséget: az biztosítja a részesnek is, ha ő elhárítja az eredményt. Természetes, hogy az eredmény elhárításának következménye nem hathat ki a tettesre, ha ez az eredmény elhárításában közre nem működik.

A régibb német particularis törvények a visszavonásra vonatkozólag külön intézkedéseket tartalmaztak, és rendszerint elegendőnek tartották, ha a segéd »re integra« visszalépését a bűnszerzőnek kijelenti vagy a hatóságnál idejében följelentést tesz. Ilyen intézkedéseket tartalmaztak a württembergi (88. §.), a hesseni (86. §.), a braunschweigi (51. 69. §§.), a badeni (141. §.) büntetőtörvények — azonban már sem az 1851-diki porosz, sem az 1861-diki bajor stb. német törvények külön intézkedéseket ebben a tárgyban nem tartalmaznak.

6. §. *A személyes és a tárgyi súlyosító körülmények.*

A felbujtás tanában lehetőleg tüzetes vizsgálat tárgyává tettem az úgynevezett személyes körülményeknek kölcsönös befolyását a tettesre és a fölbujtóra. Az ott fölmerült kérdések nagy része a bűnsegély területén is előfordul, és lényegileg ugyanabban a megoldásban részesül. Sőt több kérdésben már ott tekintettel voltam a bűnsegéd fogalmára is.

Mégis ezen a helyen is szükséges lesz különösen a bűnségéd szempontjából fölmerülhető kérdéseket röviden — nehogy ismétlésekbe essem — kidomborítani.

Az első kérdés az, hogy a tettes személyes viszonyai minő befolyást gyakorolnak a segédre, és a másik kérdés ismét az, van-e a segéd személyes viszonyainak befolyása a cselekmény minőségére vagy a többi közreműködő büntetendőségére?

Arra a kérdésre, hogy mily nehéz a határvonalat megvonni a tiszta személyes és a tárgyi jellegű személyes körülmények között, itt nem terjeszkedem ki. Erre nézve bátran utalhatok arra, a mit az elméletre és törvényhozásokra való tekintettel a fölbujtás tanában előadtam, és így rögtön az első kérdésre válaszolok.

I. Általánosan nehéz helyes választ adni. Már maga a felosztás áthatóságának hiánya teszi ezt csaknem lehetetlenné. Az olyan »accessorium sequitur principale«-féle, elméletileg igen divatos választ kielégítőnek nem tartom, valamint természetesen az sem kielégítő, ha azt mondjuk, hogy a tárgyi jelleggel bíró személyes körülmények a segédre is mindenkor befolyással vannak. Mert éppen az a kérdés, melyek azok a tárgyi jelleggel bíró személyes viszonyok? Hisz elég egy pillantást vetni az elméletre, és látjuk: minő ellentétés felfogással találkozunk a személyes viszonyok büntetőjogi természetének megállapításában. Míg például Geyer az ölési és testi sértési büntényeknél, a rokonsági viszonyt tisztán személyesnek tekintí, azaz: azt csak annak engedi beszámítani, a kit illet, és míg például Langenbeck is az atyagyilkosságról azt állítja, hogy a kérdéses büntényben a minősített jelleg nem általános és absolut, hanem subjective különös és viszonylagos, a mely tulajdonság következőleg a nem rokon segédre kihatással nincs: addig pl. Schütze azt tanítja: a tettes fia volt atyjának, tehát tekintettel arra, hogy a büntény és büntetése a tettes által határoztatik meg, atyagyilkosság forog fönn, az extraneus-segéd ezt a büntényt mozdította elő, következőleg a tettest fenytő büntető-intézkedés súlya alá esik. Azt megengedi Schütze, sőt követeli is, hogy a büntető tétel korlátai között a rokonrokonsági viszonyt mint súlyosító, illetve enyhítő körülményt, kellő figyelembe vegyék.

Schütze annyira következetes elvéhez, hogy például a gyermekölésben véli bűnösnek kimondani az extraneus segédet, csak azt emeli ki, hogy reá nézve az anya helyzetet

által indokolt enyhítő körülmények figyelembe nem vehetők, következőleg súlyosabban büntetendő, mint az anya.¹⁾

Részemről, a mint ezt már a felbujtás tanában is kifejtettem, azt a nézetet vallom magaménak, mely a rokonsági viszonyt az ölési és testi sértési bűntényeknél személyes természetűnek tartja.

Hasonlóan tisztán személyes természetűnek tartom a szándékosság nemét minden részesre nézve: lehet, hogy a segéd mint gyilkosság részesé büntetendő, a tettes pedig csak emberölésért. Igaza van Hausnak, midőn e kérdésben így szól: »La préméditation est une circonstance aggravante personnelle, puisqu'elle est une forme particulière de la volonté qui est propre à l'homme. Elle ne peut donc être considérée comme une circonstance inhérente au fait, et bien moins encore comme un élément constitutif du crime. A la vérité, le meurtre commis avec préméditation est qualifié assassinat; mais cette circonstance exclusivement personnelle ne modifie point le caractère intrinsèque du fait, elle ne le transforme pas en un autre genre d'infraction etc.« melyet már föntebb a felbujtás tanában is idéztam.

Megemlítem, hogy sem a franczia, sem a porosz judicatura nem támogatja ezt a véleményt, mert ott a tettes

¹⁾ Schütze ebben a kérdésben kritika tárgyává teszi a porosz törvényt, melynek 180. §-ában ez áll: »nimmt eine andere Person an dem Verbrechen des Kindesmordes Theil, so kommen gegen dieselbe die Bestimmungen über Mord und Todtschlag, sowie über die Theilnahme an diesem Verbrechen zur Anwendung.« Nem ismerhetem félre — úgy mond — ebben a logikai ellenmondást. »Más személy vesz részt a gyermekölésben«, ezt mondja a törvény. És egy lélekzettel hozzáteszi, hogy ez a személy a közönséges gyilkosságban való részesiségért — tehát nem gyermekölésért büntetendő. Ez azt jelenti: Te segédje vagy a gyermekölésnek, tehát ennek a bűnténynek a részesé; de te úgy fogsz büntettetni mint más, súlyosabb bűntény részesé, melyet tulajdonképen senki sem követett el, melynek tulajdonképen nincs tettese.

Ne mondja senki, hogy a törvény itt az extraneus-t úgy tekinti, mint a közönséges gyilkosság vagy emberölés tettesét. Ellenkezőleg a törvény világosan és határozottan a gyermekölés részesének (Theilnehmer) nevezi. De még tovább megy. A büntető-törvénykönyv közvetlen utána következő szakasza (181. §.) a magzatelhajtó (terhes állapotban levő) nőt 5 évig terjedhető fegyház-büntetéssel sújtja és a 2-dik bekezdés így szól: »Derjenige, welcher mit Einwilligung der Schwangeren die Mittel angewendet oder verabreicht hat, wird mit der nämlichen Strafe belegt.«

Tehát nem csak a magzatát-elhajtó nő tártettése, hanem segédje is. Itt a büntető-törvénykönyv ismét azt az elvet követi, hogy a bűntényt és büntető-intézkedést a segédre nézve a tettes által elkövetett cselekmény határozza meg. (Die nothwendige Theilnahme etc. 301. l.)

cselekményében rejlő premeditatio kiterjed a részesekre is. De ez a tény még nem czáfolat elvünk helyessége ellen.

Már most fölmerül az a kérdés: a tettes mely személyes tulajdonságait tartjuk mi olyanoknak, a melyek a segédekre irányadók? Erre a kérdésre válaszul áll mindaz, a mit a felbujtás tanában részletesen kifejtettem.

A segély természetéből következik, hogy olyan egyének is lehetnek a bűntények segédei, a kik tettesei azért nem lehetnének a bűnténynek, mert a bűntény minden keléke bennök nem érvényesülhet. A »socius generalis« is hivatali bűntényben, a nő erőszakos nemi közösülésben lehet segéd. A legnagyobb tévedésnek tartom azt a tant, melyet Köstlin bocsátott világgá. E szerint a segédet nem is volna szabad büntetni oly bűntényért, melyet mint tettes maga nem követhetne el.¹⁾ Helyesen jegyzi meg Langenbeck, vonatkozva Köstlinnek erre a tanára: Kérdezze meg Köstlin a néphangulatot, mit szólna az, ha ez elv szerint indokolnák a fölmentéseket? Hozzá tehetjük Langenbeck megjegyzéséhez: mit szólna a jogérzet ahhoz, ha egy nő, hogy bosszút álljon vetélytársnőjén, magához csalja azt, rázárja az ajtót és a két elbujtatott suhancz előtör és erőszakos nemi közösülést követnek el rajta — mondom, mit szólna a jogérzet ahhoz — ha a bíróság a nőt azzal a megokolással mentené fel, hogy mivel nem lehetett volna az erőszakos nemi közösülés tettese — ennél fogva nem büntethető sem mint felbujtó, sem mint segéd.

¹⁾ Köstlin tanát minden oldalról megtámadták.

Buri megjegyzi, hogy egyetlen nyomós okot sem hozott fel Köstlin állításának támogatására, minden, a mit felhozott, tisztán negatív természetű.

Hülschner szintén kárhoztatja és azt véli: Köstlinnek ez a nézete onnan származik, hogy ő a segéd tevékenységét nem tekinti a bűnszerző szándékával oki összefüggésben állónak, hanem önállóan a saját szándék lehetősége szempontjából fogja fel a segéd fogalmát. *Berner* szintén megtámadja Köstlint azzal az érveléssel, hogy a segéd mindig idegen szándékot támogat, következőleg éppen nem szükséges, hogy tettese is lehessen a büntettnék.

Langenbeck egyenesen azt mondja: mást tanulhatott volna Köstlin a forrásokból (9. §. J. 4. 18. Sed siquidem ipsi iudices tempore administrationis publicas pecunias subtraxerint, capitali animadversione puniantur et non solum hi, sed etiam, qui ministerium iis ad hoc exhibuerint).

Geyer, a ki a társtettség fogalmához megkívánja, hogy az illető tettese is lehessen a cselekménynek, Köstlin ama tanára nézve, mely ezt a segédre is kiterjeszti, megjegyzi, hogy akkor volna ennek értelme, ha a segéd megkísérelte volna a tettességet, de midőn ő segédi tevékenységet fejt ki, akkor ilyenről szó sincs.

Vagy mit szólna a jogérzet ahhoz, ha a nem-rokонт, a ki a vérfertőzés elkövetése és a bűnös viszony folytatása céljából szobáját átengedi, oly megokolással mentenék fel: ha ő követte volna el a cselekményt, az nem képezne vérfertőzést, következőleg mivel nem lehetett tettes: nem lehet segéd (felbújtó) sem.

Tisztán áll tehát a dolog, hogy Köstlin nézete képzelenségekre vezetne. A részesség fogalmából következik, hogy a részesnél nem szükséges tettesi kellék. Azért képeznek külön bűnösségi alakot.

II. Már most az a kérdés, mi befolyása van annak, ha a segéd személyében vannak a különös személyes tulajdonságok?

Többnyire abban a nézetben vannak, hogy, mivel a tettesség nem accessoriuma a segélynek: ennél fogva a segéd személyes körülményei nincsenek semmi befolyással a tettesre. Ez nem áll föltétlenül. Ha a segédben rejlő úgynevezett személyes körülmények olyanok, a melyeknek segítségével a bűntény elkövetése könnyebbé vált: akkor ehhez a személyes körülményhez kötött büntetőjogi következmény kiterjed valamennyi közreműködőre. Ilyen pl. a segéd cselédi minősége lopásnál. Természetesen föltétele ennek a kiterjesztésnek az, hogy a többi közreműködő a segédnek az elkövetést megkönnyítő személyes tulajdonságáról tudomással birjon. A segéd személyes tulajdonságai tehát kihathatnak a cselekmény egész karakterére is. Viszont más személyes körülmények csak a segédre nézve érvényesülnek — habár a tettes ily személyes tulajdonsággal nem bir is. Annyit már előbb említettem, hogy az ölési bűntényeknél és testi sértéseknél a rokonsági viszony személyes jellegű, következőleg ha pl. egy anya csak segédi cselekményt fejt ki házasságon kívül ujdón szülött gyermekének más által véghezvitt megölésében: úgy ő nem a közönséges gyilkosság, hanem a gyermekölés segédje lesz, továbbá a fiú — föltéve, hogy valamely törvény az atyagyilkosság külön bűntényét ismeri — mint segéd is az atyagyilkosság segédjekép büntetendő. A testi sértéseknél stb., a rokonsági viszonyban levő a segédre a rokonsági viszony szerint súlyosított büntető tétel áll stb. Hasonlóképen érvényesül az előre-megfontolás vagy a megfontolás nélküli szándékosság a segédre nézve, tekintet nélkül a tettes dolusára.

Buri tán legmesszebb megy követelésével ezen a téren: »Ha igaz — úgy mond — hogy a bűnségé is a bűnös eredményt akarja létesíteni, és az ő tevékenysége épp oly lényeges, mint a bűnszerzőé, akkor nem lehet belátni, miért

ne tárgyasulna a segéd tevékenységével együtt az ő minősítése is az eredményben, ha egyáltalában a tárgyasulásra alkalmas.« És tovább ismét azt mondja: »ha a segéd minősítése tárgyasul: úgy a tettes is felelős azért, az eredmény egységénél fogva« stb.

Egészen a másik végletet képviseli Schütze: »A segéd — úgy mond — a meggyilkolt fia, férje, a meglopott cselédje vagy közeli rokona, hivatalnok, a megfertőzött fivére, a házasságon kívül született s megölt gyermek anyja stb. Az extraneus-tettes dönti el a büntény és a büntető intézkedés minőségét. Közönséges gyilkosság, egyszerű lopás, nem hivatali büntett, hanem *delictum commune*, nem vérfertőzés, hanem egyszerű *stuprum*, a gyermekek elkövetett közönséges gyilkosság forog fönny az említett esetekben. A büntető tétel korlátai között a segéd személyében rejlő személyi tulajdonságok mértéke szerint emelkedik vagy száll a bűnösség mérvé. Vagy tán valaki azt is kétségbe akarja vonni, hogy a fiú vagy férj, a ki atyjának vagy nejének gyilkosságához segédkezet nyújtott, nagyobb büntetést érdemel, mint a bünténynek extraneus-segédje? ¹⁾«

Alig hihető, hogy valaki kétségbevonná ezt, és szinte csodálkozni lehet, hogy Schütze oly különös súlyt helyez a Chorinszky-Ebergényi pörben arra, hogy a müncheni bíróság súlyosító körülménynek tekintette Chorinszki házassági viszonyát.

Nem is jöhet komoly figyelembe az a törekvés, mely a személyes viszonyokban rejlő enyhítő vagy súlyosító körülményeket a büntetés kimérésénél figyelembe nem kívánna venni, oly okból, mert azok a büntény minősítésére befolyást nem gyakorolnak.

Látjuk ebből a néhány idézetből, mennyire eltérő fel fogás uralkodik ezen a téren. Az általánosságban felállítható tételeket már a felbujtás tanában iparkodtam felállítani.

Meg kell jegyezni, hogy itt a tiszta személyes tulajdonságokat, minő pl. a visszaesés, ifjúkor, stb. a tárgyalás keretén kívül hagytam, mert az minden vitán kívül áll, hogy ezek csak az illető személyeknek számítandók be. Itt a főtettet azokra a személyes körülményekre kellett fordítanom, a melyek a tettben rejlenek, vagy a melyek ennek

¹⁾ Schütze hivatkozik az Ebergényi-Chorinszky bűnügyre, melyben a müncheni esküdtszék verdictje alapján a bíróság Chorinszkyt mint bűnsegédet marasztalta el, és a meggyilkolthoz való házassági viszonyát a büntetés kimérésénél mint súlyosító körülményt vette figyelembe.

látszatával bírnak. Továbbá alig kell említenem, hogy a tettben rejlő személyes körülményeket és az ezek által befolyásolt minősítést (súlyosítást) csak akkor osztják meg a segédek, ha a személyes körülményekről tudomással bírnak.

III. Áttérek most annak a kérdésnek a tárgyalására, hogy a segédek felelősek-e a tettes által elkövetett bűntény tárgyi súlyosító körülményeiért vagy nem? Előfordulhat, hogy a tettes ugyanazon nemű bűntényt követi el, melyre a segédek támogatását igénybe vette pl. a lopást, de azt minősítő körülmények között hajtotta végre. Fölmerül a kérdés, mivel a segély lopásra irányult és a tettes lopást követett el, vajjon föltétlenül felelősek-e a segédek a tettes által minősítő körülmények között elkövetett lopásért? Pl. a mi törvényünk szerint a lopás, tekintet nélkül a lopott dolog értékére, bűntényt képez, ha a lopást betöréssel vagy bemászással követték el, ha lopás czéljából a zárat vagy a megőrzésre szolgáló egyéb készületet feltörték, ha a felnyitásra hamis vagy ellopott kulcsot használnak stb.: már most kérdés, ha valaki segédje volt a tettesnek, a kit az említett körülmények valamelyike terhel, ő is bűntényért vonandó-e felelősségre?

Ha a segéd egyáltalában nem birt tudomással arról, hogy a tettes minősítő körülmények között követi el a lopást és segédi szándéka nem is volt ilyenekre irányozva: úgy a részesség általános elvei szerint nem szabad felelősségre vonni a segédet a minősítő körülményért.

A gyakorlatban nem könnyű az igazságos megoldás, mert nehéz a bizonyítás.¹⁾ És igen hajlandó is a gyakorlat

¹⁾ Érdekes: minő ellentétes felfogást fejez ki a bizonyításra vonatkozólag pl. Geyer és Haus.

Az előbbi így szól: »Eine Vermuthung des Dolus ist auch dann nicht gestattet, wenn der Beweis für das versari in re illicita geführt ist. Es darf auch nicht einmal dem Gehülfen die Beweislast zugeschoben werden, wenn er behauptet, es falle ihm betreffs eines strafe erhöhenden Umstandes kein Dolus zur Schuld.« id. értekezés).

Haus ellenben így szól: »Les coauteurs et les complices ne pourront donc faire valoir l'exception d'ignorance, que dans le cas où la circonstance aggravante n'a pu entrer dans leurs prévisions, et dans ce cas, si l'ignorance est suffisamment établie, les tribunaux la considéreront comme une circonstance atténuante; il résulte de ces observations que la loi ne peut exiger une condition qui forme une exception, plutôt qu'une règle. D'ailleurs le système contraire imposerait au ministère public l'obligation de prouver que chacun des codélinquants a connu non seulement la nature et le but de l'action à laquelle ils ont concouru, mais encore toutes les circonstances particulières du crime, preuve qui, le plus souvent, est impossible; tandis que, dans le système du code pénal, c'est à l'accusé à justifier de son ignorance des faits qui ont aggravé le crime, lorsque l'exception qu'il invoque

a segédekre kiterjeszteni a tettes minősítő körülményeit. A vélelem itt igen nagy szerepet játszik. Pedig ennek a büntetőjog területéről ki kellene küszöbölve lennie. »Man muss sich überall hüten — mondja Geyer — aus dem in »der Natur der Sache begründeten Einverständniss« zwischen den Mitschuldigen zu viel zu folgern.«

Semmivel sem találkozunk gyakrabban a judicaturában, mint azzal a megokolással, hogy a segéd tudhatta, kivel van dolga stb., gondolhatta, hogy a tettes lopáshoz hamis kulcsot is használ stb. Egyébiránt oly messze talán egy nemzet judicaturája sem ment ezen a téren, mint a francia. Körülményesen kifejtettem a fölbujtás tanában, hogy a »Code pénal« 59. §-a alapján minden »causes d'aggravation«-t, mely a bünszerzőt (auteur) terheli, még akkor is kiterjesztették a részesekre (segédekre), ha ezek arról a legcsekélyebb tudomással sem birtak. A belga jogászok is, ebben a tekintetben, a francia felfogás befolyása alatt állottak. Még Haus is azt mondja: »Il importe peu dès lors que l'un des malfaiteurs ait ignoré quelque circonstance particulière qui, dans l'exécution, est venue aggraver le crime.«

Mi nem tartjuk ezt az álláspontot igazságosnak, a legkevesebb, a mit megkövetelni lehet, az, hogy a segédet a minősítő körülmények tekintetében legalább is eshetőleges szándékosság terhelje. Valóban alig tudjuk megmagyarázni, miként írhatta Berner »Theilnahme«-jában a következőket: »Tegyük fel, hogy Gajus segíti Sejus-t a gyilkosság elkövetésében. Sejus különös kegyetlenségeket követ el, következőleg Gajust, a segédet, is szigorúbban kell büntetni, mintha a gyilkosságot kegyetlenség nélkül hajtották volna végre. Meglehet, hogy a segéd éppen nem akarta ezt a kegyetlenséget: de ő önmaga tette magát a bünszerzői cselekmény accessoriumává, és így azt követnie és tetteit a maga részére elfogadnia kell. Ő maga alacsonyította le magát a bünszerző trabant-jává és saját magát, bűnösségének fokát a bünszerző kezeibe tette le stb.«

Ime itt találjuk az »accessorium sequitur principale« merev elvét. Mintha csak a francia judicaturából kölcsönözte volna Berner érveit. Mint ha Jousse és Vouglsans szellemi hagyományainak örököse akarna lenni. Hisz még az apagyilkoságnál is kizárja az a körülmény az apagyilkossággá minősítést, hogy a fiú nem tudta, nem ismerte, kinek szívében dőfte keresztül a gyilkot. Hogyan lehetne oly dolgokért felelőssé

est admissible; et dans ce cas, le juge réduira la peine.« (Principes Généraux I. kötet 435, 436. lap.)

tenni a segédet, a mi távol állott szándékától. Hogyan lehetne azt felelőssé tenni a minősítő körülményért, a ki segédkezett nyújtott valakinek, kiről nem tudta, hogy közhivatalnok és ez közhivatalnoki jellegének felhasználásával követte el a lopást. Ily igazságtalanságot nem tűr meg a XIX. század büntetőjogi műveltsége. Igaza van Carrarának, midőn az ily felfogásra vonatkozólag azt mondja: »Oly állítás, melyről nem hinné az ember, hogy korunkban közzétett könyvben olvasható.«¹⁾

Azonban, mint már említettem, a gyakorlatban valóban sok nehézséggel jár a bizonyítás. Mi csak azt akarjuk, hogy a bírói ítéletek megokolásának az képezze ily esetben központját: terheli-e a segédet szándékosság vagy nem. A segéd szándéka kiterjedt-e arra, hogy pl. a lopás esetleg betöréssel, bemászással stb. legyen elkövetve. Ezt igyekezzék a bíró az összeszerű eset körülményeiből kipuhatolni és ne tartsa a dolog természetében rejlőnek azt, hogy a segédet a tárgyi súlyosító körülményekért felelősség terheli.

Arról alig van véleményeltérés, hogy a tettesnek valódi túllépése esetében a segéd felelősségre nem vonható. Ha a tettes egészen más bűntényt, pl. lopás helyett rablást követ el, úgy a rablás segédje nem lehet az, a ki lopásra nyújtott segédkezett. Haus a »circonstance aggravantes, inhérentes au crime« elméleti tárgyalásánál hoz fel egy példát, melyben, úgy mond, bebizonyíthatja a segéd, hogy a tettes által elkövetett súlyosabb büntetendő cselekvényt ő nem kívánta segíteni. Mi a valódi excessus esetét látjuk abban s igen sajátyszerűnek is tartanók, ha az említett példában a segéd felelősségre vonatnék a rablásért. A példa röviden ez: Egy nyári lakban, télen, midőn tudják, hogy ott senki sem lakik, többen betörnek lopás elkövetése céljából és egyik társukat künn hagyják őrt állani, kinek kötelessége őket figyelmeztetni az esetleges veszélyre. Midőn betörtek a házba, váratlan meglepetésökre ott egy cselédet találnak, kit ura arra az éjjelre oda rendelt. Csakhamar összekötözik, betömik a száját és a tárgyakat magokhoz veszik. Minderről az őr mit sem tud, s miután ebből következőleg eshetőleges szándékosság sem terheli, mert a házat mindnyájan lakatlannak tartották, igen természetesen nem is vonható felelősségre a cseléd ellen elkövetett erőszakoskodásért, a mi egyébiránt már a cselekményt is rablássá változtatja.

¹⁾ Ez a megjegyzése Carrarának Rauter »Traite de droit criminel«-jére vonatkozik, melyben a nevezett író azt tanítja, hogy a részes még akkor is osztozik a tettes személyes tulajdonságaiból folyó felelősségben, ha ezt a tulajdonságot nem ismerte. (Programm 509. §. I. kötet.)

Az ör felelős lesz a lopás segélyéért abból az okból, mert a tettes által elkövetett büntény az általa segíteni szándékolt cselekményt, mint minus-t magában foglalja.

A mit az »excessus mandati«-ról a felbujtás tanában előadtam: ugyanaz alkalmazható a segédre is a tettes túllépése esetében. Ha tehát a tettes nem súlyosabb, de mégis más büntényt követett el, pl. lopás helyett csalást stb.: akkor, a mint ezt körülményesen kifejtettem, legalább is szükséges, hogy a segédet eshetőleges szándékosság terhelje. Továbbá ha esetleges eredmény áll be, ha a tettet gondatlanság terheli, ha a tettes súlyosabb cselekvényt követett el, mint a bűnségéd: ezekre nézve azok az elvek nyernek alkalmazást, melyeket a felbujtóra vonatkozólag fejtettem ki, és ezzel a bűnségély elméleti tárgyalását, kivéve a büntetendőség kérdését, mely ez igénytelen tanulmány utolsó fejezetét képezi, be is fejeztem.

7. §. A bűnségély fogalma a gyakorlatban.

Az általános rész tanainak próbakövét az képezi, megnyit érnek azok a különös részben. Ma már nem elegendő az általános részben előadni a felbujtás, segély, társtettség tanait és azután a különös részben az egyes büntetendő cselekmények tárgyalásánál hallgatni a részességről. Az általános tanok tulajdonképen csak magyarázati szabályok. Ezek segítségével alkalmazzuk a különös részt. Ha tudom, hogy az elkövető cselekedet képezi az anyagi segéd és a társtettség között a határvonalat, akkor még nem tudom, hogy az okirathamisítás, lopás, a hamis bukás, a csalás, a gyilkosság, rablás, zsarolás stb. büntényeinél milyen tartalommal kell kitöltenem az elkövető cselekedetet és az annak körén kívül álló segédi cselekményt. A különös résznek kidolgozását a részesség, kísérlet, halmazat szempontjából elsőrangú tudományos feladatnak tekintem. A legbiztosabb alap erre a munkára a hazai és külföldi judicaturának gazdag tárházát kutatni. Valamint általában az inductiv módszer útján kell általános elveink magaslatára jutni és nem megfordítva: úgy ennek a feladatnak a megoldásánál is ez az egyedül kielégítő tudományos módszer. Ennek a tanulmánynak a keretén kívül áll a részesség elveinek alkalmazása az egyes büntetendő cselekményekre; mindazáltal iparkodni fogok ehhez a feladathoz némi anyaggal járulni. Teljes elismeréssel kell megemlékeznem Illés Károly commentáráról, mely követve az Olshausen által sikerrel alkalmazott módszert, a főbb

büntetendő cselekményeknél — ha szabad ily kifejezéssel élnem — a *részesség különös* részét is felölelte és a *judicatura* elveit jogesetekben bemutatta. Ezt a módszert ma már senki sem mellőzheti és a *tanszékek sem mulaszthatják el azt, hogy a különös részben az általános rész főbb elveit az egyes cselekményekre alkalmazva tárgyalják.* Így felel meg a büntetőjog valóban gyakorlati feladatának.

Mi ebben a tanulmányban sem mellőzhetjük a *judicatura* elveinek kutatását. Valamint a felbujtó fogalmát, úgy a bűnségély és alább a büntettség fogalmát is lehetőleg kritikai feldolgozásban bemutatjuk a különös rész — a joggyakorlat — világában.

Mielőtt a hazai *judicaturát* jellemző jogesetek tárgyalására térnék, a hozzánk közelebb álló államok *judicaturáját* kívánom igen röviden megérteni. Megjegyzem, hogy már az elméleti tárgyalás során, különösen a vitás kérdéseket érdeklőleg, a francia és belga *judicaturára* kellő figyelemmel voltam, mert az elméleti írók ismertetésénél és jellemzésénél mindenütt ki kellett terjeszkednem a gyakorlatra is, a mennyiben köztudomású, hogy a francia büntetőjogi tudományos módszer már csaknem egy százada a tétéles módszer terén, nem szigetelte el magát a gyakorlattól és az élő jogtól, hanem minden elméleti kérdést a francia *Code* és *judicatura* alapján tárgyal. Kiemelem azt is, hogy a *particularis* német és az ausztriai *judicaturát*, melyet ennek a munkának első kiadásában számos jogeset világánál mutattam be, elhagyhatónak tartottam. Németországra vonatkozólag is elégségesnek vélem a legfőbb bíróság, a »*Reichsgericht*« *judicaturájának* elveit megismertetni.

I. A német birodalmi törvényszék.

A társtettség és segély között levő határvonalra vonatkozó *judicaturát* a társtettségről szóló fejezetben fogom ismertetni.

Egyebekben a *Reichsgericht* bűnségélyi *judicaturájáról* számos jogesetből levont következő főbb elvi tételek adnak felvilágosítást.

Kimondta a »*Reichsgericht*« :

1. Nem szükséges a részesség fogalmához, hogy a tettes tudomással birjon a neki nyújtott segélyről; valamint az a körülmény, hogy az összebeszélés után nyújtott segély a tette előmozdítólag nem hatott, szintén nem fosztja meg a bűnségélyt büntetendőségi jellegétől. (RA. II. (124), 243, 244.)

Két nevezetes elv van itt kimondva, melynek mind-együkét bőven tárgyaltam az elméleti részben; az, hogy az előre összebeszélés nem föltétlenül szükséges a részesség (segély) fogalmához, és hogy a segélynek nem kell valóságos előnyt, előmozdítást nyújtani a tetthez.

2. A segéd szándékosságára nézve nevezetes az az elv, mely a »RG. IV.« (35), 95, 96. lapján közölt esetben mondatott ki. Emlékeztet az bennünket a franczia »cour de cassation« judicaturájára, melynek elvei szerint a segédre nézve közönyös az, tudta-e, ismerte-e az elkövetés módozatait, fődolog az, hogy ismerje a büntény természetét és célját, és ez elég, hogy a segéd által nem ismert részletek, minősítő körülmények neki betudassanak. Ezt mondja ki körülbelül a német legfőbb bíróság az említett esetben.

A segéd szándékosságára e szerint elegendő, ha általában tudja, hogy ő segélyével bizonyos nemű büntetendő cselekményeket mozdít elő, és nem szükséges, hogy az elkövetés módozatairól tudomással birjon. A tudatosság fogalmát számos ítéletben magyarázza a Reichsgericht. Általában, ha a segéd a főtett lényeges ismérveit tudta: akkor az egész tettet beszámítja a segédnek. (RA. I. 37. és RG. IV. 95.) A »közönyös mellékkörülmények« fogalma is több ítéletben nyer magyarázatot. (RG. IX. 436.) Kimondta a többi között a Reichsgericht, hogy a tettes egyénisége nem tartozik a lényeges ismérvek közé. (RG. XI. 87.)

3. A segély akkor is büntetendő, ha nem a tettesnek a tényálladékhöz tartozó cselekményére, hanem az elkövetés föltételeire vonatkozik. Az erre vonatkozó jogesetet a »RA.« III. (212), 464, 465. lapjain közli.

4. A tettes tévedése valamely lényeges tényálladékmozzanat tekintetében, mely reá nézve büntetlenséget eredményez, nem vonja maga után a szándékosan cselekvő segéd büntetlenségét. (RA. II. (72), 151—153.)

5. Nevezetes az az elv is, mely a RG. III. kötetében 93. sz. alatt (249, 250. lap) és az R. A. II. kötetében 344. sz. alatt (722, 723. lap) közlött jogesetek alkalmával érvényesült.

Kimondta a Reichsgericht, hogy a főtettesnek a kísérllettől való önkéntes elállása következtében biztosított büntetlenség a segéd büntetlenségét nem vonja maga után.¹⁾

¹⁾ »Denn der lediglich in der Person des Urhebers bestehende Grund der Strafflosigkeit bleibt auf ihn beschränkt und kommt dem der Beihilfe angeklagten, in dessen Person freiwilliger Abstand von seiner Theilnahme an dem versuchten Verbrechen nicht zugleich fest-

Láttuk az elméleti részben, minő nagy harcztot vívtak ebben a kérdésben. Mi is elméletileg azt az álláspontot védtük, mely a »Reichsgericht« említett határozatában jutott kifejezésre.

6. A »Reichsgericht« előtt megfordult az az eset is, hogy egy anya újdonszülött gyermekének megöléséhez segítséget nyújtott. Fölmerült tehát az a kérdés: a 217. §-t (»Eine Mutter, welche ihr uneheliches Kind in, oder gleich nach der Geburt vorsätzlich tödtet, wird mit Zuchthaus nicht unter drei Jahren bestraft« etc.) alkalmazzák-e az anyára. A birodalmi törvényszék az »RG.« II. kötetében 60. sz. alatt (155. lap) közölt jogeset alkalmából kimondta, hogy az anyára, ha segédi tevékenységet fejt is ki, a 217. §. nyerjen alkalmazást.

7. Kimondta a Reichsgericht, hogy a tudatos segélynyújtásnak az elkövetett vagy megkísérlett összerú tettre kell vonatkoznia. Ha a tett azonossága nem forog fenn: nincs segély. (RG. XI. 87. RA. IX. 436.)

8. Ha a tettet más személy követte el, mint a kinek a segéd segíteni akart és nem bizonyult be, hogy a segéd eshetőleg szándéka azt is átfogta, hogy egy más harmadik személy kövesse el a tettet: akkor nincs büntetendő segély. Ezt a Reichsgericht III. tanácsa mondta ki. (RG. XI. 87. RA. IX. 436.)

9. A gondatlan cselekményre való segélyt nem ismeri el a Reichsgericht. (RG. X. 8. XVI. 277.) Az egyik ítéletet az első, a másodikat a IV. tanács hozta.

10. Azt, hogy a bünsegély kísérlete fogalmilag lehetséges, több ítéletben mondta ki a Reichsgericht, (RG. XI. 56. RA. IV. 724.) — de a tételes jog szerint büntetlen.

11. Érdekes a Reichsgericht judicaturáját tanulmányozni abból a szempontból is, hogy következetesen keresztül viszi-e az alanyi elméletet a felbujtás és az értelmi bünsegély határvonala tekintetében. Tudni való, hogy az érdek önállóságának vagy önállótlanságának kellene itt is a döntőnek lennie. Mindannak ellenére az ítéletek legnagyobb részé-

gestellt ist, nicht zu statten. Wenn der Angeklagte an dem objectiv wie subjectiv einmal begründeten Thatbestande eines Verbrechens wissentlich als Gehülfe theilgenommen, und sich hiedurch der strafbaren Theilnahme daran objectiv wie subjectiv schuldig gemacht hat, so ist das Strafgesetz auf ihn anwendbar, ohne dass er sich auf die aus lediglich persönlichen Gründen vom Gesetze, dem mitangeklagten Urheber gewährten Strafflosigkeit auch für seine Person berufen kann.

ben a tárgyi elmélet érvelésével találkozunk. (RA. VII. 720. RG. XV. 295., RG. XVI. 114. stb.) azaz: az elhatározás előtti reábíró tevékenység és megerősítés, az előmozdítás mozzanatait szerepelnek.

II. Hazai gyakorlatunk.

Midőn a »judicis arbitrium« volt az egyedüli jogforrás, nem nagy gyakorlati fontossága volt annak, hogy »bűnségéd«-nek nevezték-e a részt, mert bárminő minősítés mellett is belátása szerint alkalmazhatta a bíró a büntetést. S az is bizonyos, hogy ha a régibb judicaturánkat figyelemmel áttekintjük, tapasztalni fogjuk, hogy a »szövetség-elmélet« valóságos virágkorát élte. Később pedig az osztrák büntető-törvény parifáló rendszerének nyomása alatt állott a hazai judicatura, és még akkor sem tudott ez alól szabadulni, midőn az osztrák törvény, legalább a szorosabb értelemben vett Magyarország területén, már érvénnyel nem birt. Ebben az állapotban találta a magyar büntető-törvénykönyv a magyar gyakorlatot. Hogy mily nehéz volt a megszokottság kötelekeiből való kibontakozás, mennyi akadálylyal kellett az új eszmék és rendszer alapján álló magyar büntető-törvénykönyveknek megküzdeniök: azt nem kell bővebben ecsetelni az előtt, a ki tudja, mit jelent egyszerre nagy lépést tenni előre a büntetőjogi haladás útján. Midőn a judicatura nem burkolózhatott többé a »részesség, szövetség« stb. tág fogalmába, hanem köteletségévé vált megmondani, minő az a részesség, melyet a vádlott terhére ró, felbujtó-e, segéd-e, tettes-e, társtettes-e stb.: akkor kezdetét vette a részesség területén a judicaturának komoly és nehéz feladatokkal való küzdelme. A régi és az új felfogás harcának kellett megelőznie az új eszmék megszilárdulását. Ez az eszmék fejlődésének logikai követelménye. Büszkén utalhatunk hazai judicaturánk mai színvonalára. Nem nagyítok. Lelkiismeretesen írom le e szavakat: midőn azt mondom, hogy százados fejlődés arányában áll hazai judicaturánk színvonala az 1878. utáni és az 1878. előtti judicatura között. Egy más világ az, a miben a mai judicatura él és mozog, oly annyira más, hogy nem csodálkozhatunk azon, ha kezdetben kissé szokatlannak tetszett. A fejlődésében megakadt nemzet egyszerre akarta pótolni századok mulasztását. Nem részesült abban a szerencsében, hogy a középkori felfogásból átmenetet képezhetett volna az annyi gondtal és körültekintéssel készített 1843-diki javaslat törvény-

erőre emelkedése. Abból a korból, melyet Deák Ferencz egyik követjelentésében oly mérséklettel, de annál igazabban jellemez: »Sem a büntetésnek nemére és nagyságára nézve törvényeink biztos alapot nem nyújtanak, és több esetben a bírónak személyessége szerint ugyanazon vétekért ugyanazon körülmények között a büntetések fölötté különbözők és önkényesek« — mondom, ebből a korból kellett átmenni oly korbá, mely a büntetés nemére és nagyságára nézve már biztos alapot nyújt, a hol a bíró személyességének meg kell hajolni a törvény parancsa előtt, a hol önkényről már többé szó nem lehet, és a hol a tudomány nagy arányú fejlődésének hatalma már óriási igényekkel lépett fel. Az ily nagy átmenetek ritkán szoktak minden rázkódás nélkül lefolyni egy nemzet kultur-életében, különösen ha az átmenet a jog-cultura körében áll be, mely oly közel érinti az egyént, családot, vallást, államot, társadalmat. És hogy nálunk aránylag oly könnyen foglaltuk el az új eszmék világát: az egygyel több bizonyosság a mellett, hogy ez a nemzet fogékonysággal bír, az új eszmék, a tudományos haladás vívmányai iránt. És a büntető-törvénykönyv érdeme mellett ne feledkezzünk meg soha a hazai magistratura nagy átmeneti munkájáról, melylyel a törvényben uralomra jutott eszméknek életet és erőt kölcsönzött!

Lássuk a segély alakulatait a főbb büntetendő cselekményeknél.

I. Gyilkosság. A gyilkosság tényálladék-cselekménye a megölésben állván, a judicaturának arra kell ügyelnie, hogy a tényálladék-cselekmény fogalmi köre mily határok között állapítandó meg. A mi a tényálladék-cselekmény körén kívül fekszik: az segély és nem társtettség. (A társtettség fejezetében fejtem ki az ölési tényálladék társtettségi tartalmát.)

Igy igen helyesen segédnek mondta ki a curia azt, a ki kiment a tanyára, hogy szemmel tartsa a megölt nő férjét és azt visszatartsa, nehogy a tetteseket meglepje. Ő is visszajött ugyan a helyszínére és a dolgok elvitelében részt vett. (4120/82. BJT. V. kötet 21. sz.) Azt, a ki az áldozatot házából kicsalja, mint segédet ítélte el a curia, (BJT. XXIV. 19. lap) — mert tényálladék-cselekmény nem esik terhére.

A Mailáth-féle esetben a kir. ítélőtábla Bereczet a BTK. 69. §. 2. pontja alapján ítélte el és, nézetünk szerint, a curia által eddig követett tárgyi elméletnek megfelelőleg helyesen. A kir. curia felbujtást állapított meg. Ez az eset fényesen igazolja, mennyire szüksége van a gyakorlati jogéletnek az úgynevezett fősegéd fogalmára. Mindaz, a mit

a curia megokolásában a felbujtás bizonyítására felhoz, a legtisztább kifejezése a fősegélynek. Berecz előzetes összebeszélés folytán bevezette a házba Spangát és Pitélit. Saját szobájában elrejtette, a szobába való bemenetelre behívta, az ajtót reájuk zárta. — Ezek tiszta segítő cselekedetek. Társtettesnek nem is mondhatta ki a curia, mert elkövető cselekedetet Berecz nem követett el, hanem a felbujtás fogalmát kellett valódi természetéből kivetköztetni, hogy Berecz halálra legyen ítéltető. (A jogesetről, és az erre vonatkozó irodalomról, már szóltam a felbujtásnál. A jogesetet l. BJT. VII. kötet 20. szám vagy Döntvénytár új folyam VII. 110. szám alatt.)

A budapesti kir. tábla és a curia között hosszabb ideig ingadozás volt a segély és a társtetteség kérdésében a gyilkosság tényálladéára nézve is. A kir. táblát néha nagyon messzire ragadta az alanyi felfogás és különösen a szövetség tana volt nagy hatással reá. Mihelyt szövetség volt bizonyítva, a külső tevékenység mennyiségét és minőségét figyelmen kívül hagyta. Az »elkövetni« szónak jelentőségét egyértelműnek vette a *közreműködéssel*. Így egy esetben, hol négy egyén szövetkezett arra, hogy özv. Hutterer Terézt megmérgezzék és ezt Öhler Jánosné végre is hajtotta, a kir. tábla Öhler Jánost társtettesként büntette, pedig ellene csak az bizonyult be, hogy ő tudott a tervről, jelen volt annak megbeszélésénél, tudott arról, hogy neje magára vállalta a keresztülvitelt, tudott a végrehajtásról, sőt megjelent Hutterer Teréznél, midőn ez a mérgezés folytán kínlódott és sem nejét le nem beszélte, sem egy szóval sem adta tudtára másnak, hogy mérgezés történt, vagy hogy gyilkosságot terveztek stb.

Ily tényállás mellett a curia igen helyesen a 69. §. 2. pontja alapján ítélte el Öhler Jánost. (10142/83. BJT. 8. kötet. 5. sz.)

Mindinkább tisztulnak a nézetek a határvonal megállapítása tekintetében.

Igy van egy eset (BJT. XV. kötet 9. számában), a melyben már mind a három bíróság egyezően kimondta, hogy a jelenlét a tett elkövetésénél, a buzdítás, az útmutatás nem felégséges a társtettesi minőség megállapítására, hanem csak segélyt képez. »Nem lehetett változtatni — így szól a curia ítéletének megokolása — M. É.-nek bűnségédi minőségben történt elítélítésén, mert míg egyrésről a két vádlott közt fennállott szerelmi viszony, az ölési szándéknak Román György által előre lett közlése, a cselekmény elkövetése végett a helyszínén megjelent bűntársnak elbuvásra

figyelmeztetése, a hulla elrejtésénél közreműködése, a vérnyomoknak tűz által eszközölt eltüntetése, a nyomozat félrevezetése végett álhir költése, összhatásukban minden kételyt kizáróan bizonyítják, hogy ez a vádlott férje megölését szándékosan előmozdította: addig másrésről mellőzni kellett a közvádlónak azt az indítványát, a melyben M. É.-t, *mint tettest és felbujtót vádolta; mert ezen vádlott ellen semmi adat nincs arra nézve, hogy a gyilkosság elkövetésében bármi cselekedetet vitt volna véghez ... stb.*» (7753₈₈₇⁽²⁾). Ez az eset annyiban nevezetes, mert ebben az esetben az ügynevezett lényeges segély épp oly esetével találkozunk, a minő a Mailáth-féle gyilkosságban Bereczet terhelte. Itt mind a három bíróság megállapítja, hogy a pusztá felhívás a tett elkövetésére, még ha ahhoz lényeges segély is járul, sőt még ha a felhívó közreműködése és előzetes kitanítása nélkül a tettes alig férhetett volna áldozatához — nem tekintendő a felhívó felbujtónak, hanem csak segédnek.

Kimondta a kir. curia több ízben azt, hogy segéd a gyilkosságban az, a ki, tudva másnak ölési szándékát, annak olyan eszközt ad, melynek segítségével a tettes a gyilkosságot véghezviszi. A Döntvénytár új folyamának XXIV. kötete (34.) közöl egy esetet, hol egy nő egy másik nőnek mérget tartalmazó gyökeret adott abból a czélból, hogy ez azzal férjét megmérgezze.

Ugyanezt az esetet közli a BJT. XVIII. kötetének 22. száma is. Az eltérés itt a bíróságok között nem a segélyt képező cselekmény természetének megállapítása körül keletkezett, hanem inkább az volt a kérdés, volt-e tudomása a segédnek arról, hogy az általa adott gyökér életveszélyes, és hogy ezt valóban a férj megölése czéljából adta-e át. A segéd csak tudomása, akarata határáig felelős. Ennélfogva rendkívül fontos, hogy a judicatura az összeszerű eset körülményeiből helyesen állapítsa meg a tudomás határát.

A tényállás szerint a segéd tudta, hogy a gyökér életveszélyes mérge és tudta, hogy mily czélra fog szolgálni, azért helyes, midőn a curia így szól: . . . »tekintve, hogy T. S.-né vádlott tudva azt, miszerint T. R. férjét megölni elhatározta, ennek szándéka végrehajtása czéljából, a szándékolt eredmény elérésére alkalmas eszközt szolgáltatatta, e szerint a maga részéről mindent megtett és a dolog további fejlődését a tettesre bízta s tekintve, hogy a szándékolt cselekmény czélbavett következményeiért, melyek annak természetében rejlenek, nemcsak azt terheli a felelősség, a ki az eredményt közvetlenül létrehozta, hanem azt is, a ki a cselekmény elkövetését tudta és szándékosan előmozdította . . . »

Kimondta a curia több ízben azt is, hogy az, a ki valamely büntetendő cselekmény elkövetésének tétlen nézője — az előzetes egyetértés esetét kivéve — nem képez segélyt, azaz: nem képez büntetendő tettet.

Igy egy esetet közöl a BJT. (XVIII. kötet 25.(7), melyben a vő és a leány mint szemtanuk jelen voltak a leány atyjának, fia, ifj. S. G., által elkövetett, megölésénél. A kir. törvényszék a vőt mint segédet mondta ki bűnösnek (szándékos emberölésben), »mert a bűnös tett elkövetésénél jelen volt, annak meggátlására közbe nem lépett, mert a büntett elkövetése után nemcsak hogy jelentést nem tett az általa ismert, tudott büntettről, hanem... elhallgatta, tagadott« stb.

A budapesti kir. tábla — eltekintve attól, a mi kérdésünket nem érinti — hogy elsőrendű vádlottat gyilkosság címén marasztalta el, a másodrendű vádlottat (vő) fölmenti a részesség vádjá alól, mert »az eljárás fejleményei mindössze véve annyi terhelőt derítenek fel, hogy az a kérdéses alkalommal S. G. vádlottal együtt ment ki az idősb S. G. pinczéjébe s itt az előbbi vádlott bűncselekményének tétlen tanuja volt, s hogy ezután az előbbinek az idősb Sólya Gábor holt testét a mezőre, hol megtaláltatott, kivinni segített, a vizsgálat kezdetén pedig... tagadó vallomást tett.« Azután kiemeli még a megokolás, hogy előre összeheszelés nem történt: büntetendő cselekmény nem forog fenn. (1889. január 3-án 46,358₈₈₈ szám.)

Az ítéletnek erre vonatkozó részét a curia helyben hagyta. (1899₈₈₉ sz.)¹⁾

¹⁾ A gyilkosságban való segélyre vonatkozó főbb jogesetek a BJT.-ban találhatók II. 98., V. 345., VII. 313., VIII. 71, 305., XII. 277, 392., XIII. 162., XV. 113, 131., XVIII. 348., XXII. 391.

A *Döntvénytár* (új folyam) XXIV. kötetének 34. száma alatt foglalt eseten kívül igen érdekes eset az is, a mely az új folyam I. kötetében 123. szám alatt olvasható.

K. Katalin 1 $\frac{1}{4}$ éves törvénytelen gyermekét ellátás végett falura kiadván, sokalta az azzal járó költséget. Elhatározta tehát, hogy gyermekét megöli. Gyufavégekből phosphor-oldatot készített és 1880. évi január hó egyik napján K. Szidónia barátnéjával együtt elment gyermekéért, azt a falun kívül a bokrok közé kivitték, ott K. Szidónia a gyermeket ölébe vette és tartotta, míg anyja a mérget a gyermek szájába öntötte. A gyermek még az nap meghalt. Kimondta a curia, hogy a ki a mérgezéskor a megöendő gyermeket az ölében tartja, segéd. A curiának ez az ítélete a részességi faj megállapításánál arra is súlyt helyez, hogy kinek érdekében követik el a cselekményt.... »ezen vádlottnak a mérgezés tettének tényleges kivételében közvetlen, különben is érdekében nem álló tettessége.... törvényszerűen meg nem állapítható stb.« Az alanyi elmélet kísértése, mely az érdek szempontjából különbözteti meg a segélyt a társtettességtől. A curiának a tárgyi

Arra nézve ma már alig van eltérés, hogy az, a ki a gyilkosság elkövetése alkalmával távolabb helyen őrt áll, mint segéd vonandó felelősségre. A BJT. XXII. kötetének 25. számában egy gyilkossági kísérletére vonatkozó jogeset van, melyben a kir. curia ítéletének megokolásában olvasható: »Tagadása . . . figyelmet nem érdemel . . . azzal a beismerésével szemben, hogy ő már délután tudta, mi szándékkal van M. S., továbbá, hogy ő a tett idejében a malom körül maradt, és sem a férje segítségére nem ment, sem a végből lármát nem csapott, különösen nem pedig azzal a ténnyel szemben, hogy az ő vele való előleges egyetértés nélkül M. S. a gonosz tethhez az adott körülmények között alig foghatott volna.«

II. Szándékos emberölés. Minthogy a gyilkosság a szándékos emberöléstől csupán az előre megfontolás tekintetében különbözik, ennél fogva a bűnsegély kérdésében judicaturánk e tényálladéokra nézve is ugyanazt a gyakorlatot követi, a mit a gyilkosság tényálladékára vonatkozó néhány példában fölűintettem. Azokban a példákul felhozott esetekben is többször hol az egyik, hol a másik bíróság szándékos emberölést állapított meg.

Igen nehéz a felbujtás és az értelmi bűnsegély között a határvonal megállapítása. Mutatja ezt egy jogeset is, mely a BJT. XIV. kötetének 24. számában olvasható. Ebben az esetben a kir. tábla csak segélyt állapított meg, míg a kir. törvényszék, valamint a curia felbujtást.

A kir. ítélőtábla (1886. jul. 28. 25,934. sz.) így szól: »A vádlott Roskovics Trifun ellen az elsőbíróság ítéletében kimondott minősítés tekintetében az elsőbíróság ítéletét azért változtatta meg a kir. ítélőtábla, mert nevezett vádlott azon ténnyel, hogy testvérével, Roskovics Radovánnal, a sértett Rakin Milos után futott fejszével kezében, e közben azt kiáltotta testvérének, hogy: »lődd agyon!« A bűnsegédi minőség tény-elemeit foglalja magában, mert a bátorító és biztató kiáltások által csak elősegítette a bűncselekmény elkövetését, ellenben arra vádlott-társát Radovánt rá nem birta.«

elmélet alapján itt azt kellett volna kimutatnia, hogy a gyermeknek ölben tartása nem része a tényálladék-cselekménynek.

Markus Dezső »Felsőbíróságaink elvi határozatai« című kitérő munkájában a segélyre vonatkozó elvi határozatok 46 pontba vannak foglalva (II. kötet 514—521.). Forrását leginkább a BJT. és a Dvtár képezi. A gyilkosságra vonatkozó segély jogeseteire az utalás a 7. és 8. pont alatt található. Gyilkosságra és rablásra vonatkozik a 6. pont. A pótkötetben a *bűnsegélyre* vonatkozólag ismét nyolcz esetből közli az elvi jelentőségű tételeket (1001—1008. számok alatt II. kötet).

Ezzel ellentétben a curia a felbujtást állapította meg — de az elsőbíróság megokolására hivatkozva, csak azzal egészíti ki a megokolást: . . . »annyival is inkább, mivel cselekvése által a Roskovics Radován vádlott-társát terhelő cselekménynek elkövetését semmivel elő nem segítette, hanem igenis annak véghezvitelére utóbb nevezett vádlottat csakugyan rábirta. (1646/87. sz.)

Egy szándékos emberölési esetben mind a három bíróság segédnek mondta ki azt, a ki előre összebeszélve, a gyertyát tartotta és az ölésnél világított . . . »beismerte és részletesen előadta — így szól a törvényszék ítéletének megokolása — hogy . . . éjfél után egy óra tájt, midőn atyja mélyen aludott, anyja felkelt, gyertyát gyújtott, kötelet keregett elő és azzal, mialatt ő a gyertyát tartotta, atyját hirtelen megfojtotta«.

Természetesen bizonyítva van az is, hogy a segéd tudta, mily célra világít anyjának. »Kezdetben nem állott rá, sőt anyját is igyekezett lebeszélni szándékáról, de később, midőn anyja tovább is unszolta . . . atyját tegyék el a láb alól, félig-meddig maga is beleegyezve, mondá anyjának: »na tehát lássa, mit csinál.« (BJT. XVI. kötet 23. sz.)

III. M a g z a t e l h a j t á s. A gyermekölésre vonatkozó részességi judicaturát más fejezetben (személyes körülmények tana a gyakorlatban) jellemezvén, a magzatelhajtásra vonatkozó segély néhány esetét lássuk. Semmi kétség, hogy ez a büntetendő cselekmény legtöbbszörre részesek közreműködésével szokott előfordulni. A tanácsadóknak — fájdalom — egész serege áll készen, és a legkülönbözőbb eszközök állnak rendelkezésre. Maga a tényálladék-cselekmény is elűt más cselekményektől, mert itt kimeríti a tettesség fogalmát az is, ha a terhes nő az elhajtást mással eszközölteti. Maga teljesen passiv maradhat és mégis társtettese a cselekménynek. Maga tehát bűnsegéd tulajdonképen nem is lehet. De nem lehet felbujtó sem, mert ha mással eszközölteti: úgy ez tényálladék-cselekmény levén, tettesség állapítandó meg.

Az értelmi bűnsegélynek egy példáját olvashatni a BJT. V. kötetének 6. számában közölt jogesetben, melyben a kir. curia kimondta, hogy a ki mást a méhmagzat elhajtásának valamely módjára megtanít, az, az ezen módon csakugyan elkövetett méhmagzat elhajtásának büntetésében, mint értelmi bűnsegéd büntetendő, . . . mert »saját szavai szerint ő beszélte és tanácsolta B. A.-nak a magzat-elhajtás azon módját, mely következményében csakugyan célhoz vezetőnek bizonyult«.

Viszont kimondta a curia azt is, hogy az, a ki a bűnsegédet tanította az elhajtás módjára, nem büntethető, ha a tettelssel összeköttetésben nem állott, »mert ezen vádlott, a vizsgálat és végtárgyalás adatai szerint, Buti Annával a magzatelhajtás iránt sem közvetlenül, sem közvetve nem érintkezvén, őt a Buti Anna által elkövetett magzatelhajtás bűntettében mint értelmi bűnszerzés vagy segédkezés általi bűnrészeszt nem lehetett bűnösnek kimondani.« (1882. okt. 4. 4989. sz.)

Hogy a kir. curia ama felfogásában nem osztozhatunk, a mely felfogás 1886. május hó 11-én 1313. sz. alatt kelt ítéletében nyilvánult, midőn bűnsegélyt állapított meg ott, a hol a felbujtás minden kelléke megvolt, erről a felbujtás fejezete alatt bővebben szoltam. (A jogesetet l. BJT. XIII. kötet 2. sz.)

Ugyancsak — nézetem szerint — szintén helytelen álláspontot foglalt el a judicatura abban a jogesetben is, a melyet a BJT. XV. kötetének 20. száma közöl és a melyről szintén bővebben szoltam a felbujtás fejezetében. Itt is a felbujtás minden kelléke megvan. Ha a magzat-elhajtás szertelen elterjedését figyelembe vesszük, ha meggondoljuk, minő kár háramlik ebből társadalmunkra, államunkra, fajunkra: akkor a felbujtás legkétségtelenebb eseteit nem szabad a sokkal enyhébb bűnsegély fogalmi körébe vonni.

Ellenben nagyon helyes álláspontot foglalt el curiánk abban a másik esetben, a melyet a BJT. XV. kötetének most említett száma (316. és köv. lapokon) közöl. A curia helyesen segédnek minősítette azt, a ki a teherben levő nőnek, ennek kérelmére, a méhmagzat elhajtására szolgáló, erre alkalmas, és a magzat-elhajtást eredményezett szereket szolgáltatatta. A kir. tábla ebben társtettségét látott, a kir. törvényszék pedig közegészség elleni kihágást »másodrendű vádlott — így szól a curia ítéletének megokolása — tekintve, hogy ő elsőrendű vádlottnak segély és utasítás kérésére a méhmagzat elhajtására orvosszakértőileg alkalmasnak véleményezett szert és használati utasítást adott, de máskülönben az elhajtás fogatosításában cselekvőleg részt nem vett s elsőrendű vádlottat a bűntett elkövetésére reá nem birta: a BTK. 285. §-a 2. bekezdése szerint minősülő büntettségben nem mint tettetárs, hanem mint bűnsegéd a 69. §-nak 2. pontja értelmében mondatik ki bűnösnek«

IV. Testi sértés.¹⁾ A tényálladék-cselekmény mé-

¹⁾ Ennek a munkának sajtó alá rendezésekor érdekes tanulmányt

lyebb jogtani fejtegetése tisztította meg a testi sértés részeségi területét attól a sok zavartól, a mely azt a szándék határának félreértése miatt elborította. Míg azt tisztán fölismerték, hogy a tettesnek nem kell szándékát, azaz, helyesebben, célzatát kiterjesztenie a sértő cselekvés eredményére, hanem ezért felelős, mihelyt az eredmény oki összefüggésben van a szándékos sértő cselekménnyel: addig a részesnek, a felbujtónak, valamint a segédnek felelősségre vonása alkalmából azt az okot szerepeltették, hogy azért nem lehet felelősségre vonni bizonyos eredményért, mert ezt nem célozta. A tettesnél ez nem szerepelt — csak a részesnél.

A mi törvényünk a testi sértés tényálladékában kiemeli, hogy a cselekvés áll a *bántalmazásból* vagy *egészségsértésből*. Ezt kell szándékosan elkövetni. Ezután következik az oksági folyamat . . . »ha az ez által okozott sérülés, betegség vagy elmekór húsz napnál hosszabb ideig tartott stb.« Azt kell előre látni, hogy a bántalmazásból sérülés, betegség vagy elmekór származhatik.

Már most, ha valaki szándékosan közreműködik a szándékos »bántalmazásban« vagy »egészségsértésben«: akkor cselekményének minősége szerint mint felbujtó, bűnsegéd vagy társtettes azért az eredményért felelős, a mely eredmény a szándékos bántalmazásnak (egészségsértésnek) az eredménye. Ott, a hol célzatbünténynyé alakul a testi sértés, azaz a hol a különös szándék kívántatik meg a tettességhez is: ott természetesen a részt is ugyanazon a czímen (305. §. vonatkozva a 303. és 304. §§-okra) csak akkor lehet büntetni, ha az ő alanyi bűnössége is átfogta a megkívánt célzatot. A szándékot meghaladó büntények czíme alatt bővebben szóltam a részesség szabályairól a halált okozó testi sértés tekintetében:¹⁾ e helyütt általában a testi sértés részeségét tárgyzó gazdag judicaturából csak a következőket emelem ki:²⁾

Az értelmi segély egy esetével foglalkozott a curia ítélete (1882. máj. 23-án 1881. 12,619. sz. a.); a BJT. közölve ez esetet, előrebocsátja: »Igen gyakori az eset, hogy A.

közölnek a Jogtudományi Közlöny 22, 36, 38. stb. számai Heil Faustintól. (Gyakorlati szabályok a testi sértés kérdéséhez.)

¹⁾ Markus Dezső: »Felsőbíróságaink elvi határozatai« című munkájában II. kötet 514. lap a 10. pontban van ismertetve a curiának az az elvi jelentőségű határozata, hogy a részesség haláltokozó testi sértésben képtelenség.

²⁾ Markus Dezsőnek: »Felsőbíróságaink elvi határozatai« című munkájában a testi sértésre vonatkozó bűnsegélylyel csak a 9-dik pont (II. kötet 519. lap) foglalkozik.

társaival együtt valakinek megverését határozza el, el is indulnak valamennyien a tett színhelyére; pl. A. kocsián kiviszi társait, ott A. jelen van ugyan a megverésnél, pl. a kocsinál marad, de nem vesz részt a tetleges bántalmazásban, melyet társai elkövetnek. Kérdés, mily beszámítás alá esik A. most jelzett tevékenysége.« Azt hiszszük, hogy ez a kérdés nem nehéz. Világos, hogy segély forog fenn. Ha elhatározták együtt és ő kocsián kiviszi társait: úgy egyik föltételét teljesítette a bekövetkezett eredménynek. A curia hasonló eset alkalmából eszmei, értelmi segélyt állapított meg, mert ő ezen tervnek (hogy megverték) nemcsak nem mondott ellent, hanem e támadás véghezvitelénél is jelen volt: ennél fogva mint eszmei segédet a BTK. 69. §-a 2. pontja alá első részesség terheli.« Miért eszmei segéd? erről hallgat a curia. A kifejezés sem törvényes, nem is értelmi segély forog fenn, és tulajdonképen az ítéletben nem is kell egyebet kimondani, mint azt, hogy a 69. §. 2. pontja alá első bűnsegély állapíttatik meg.

Hogy egyébiránt nem könnyű a határvonalat éppen a testi sértéseknél az értelmi segély és a felbujtás között az egyes esetekben megvonni: ennek felvilágosítására szolgálhat az a jogeset, a mely a BJT. X. kötetének 24. számában olvasható. Az alsóbb bíróságok felbujtást — a curia ellenben értelmi segélyt látott a cselekvényben. »Simkó János irányában — így szól a curiai ítélet megokolása — nem állapítható meg a BTK. 69. §. 1. pontja szerinti bűnrészesség (a felbujtás), mert a törvénynek most idézett rendelkezése szerint felbujtó az, a ki Török István ily rábírással nem terheli vádlott-társát; vallomása szerint még arra sem emlékszik, hogy cselekményeinek megkezdett véghezvitele közben őt Simkó János biztatta volna Az igenis bizonyítva van a sértettek és több tanu vallomásai által, hogy Simkó azalatt, míg ők ketten a lakodalmas népet tartották, s Berta nevű legényt keresve, hol egyik, hol másik szánra felülni igyekezhvén, dulakodást kezdettek, Simkó használt ilyen biztatást: »szúrd agyon!« Ámde Simkónak mindezen szavaiból nem lehet egyedül a Török által véghezvitt cselekményekre azon elhatározó nyomatékú befolyást szükségszerűen következtetni, mely nélkül Török nem követte vagy nem követhette volna el az őt terhelő cselekményeket, mely elhatározó befolyás megfelelne a 69. §. 1. pontja szerinti fogalmának.«

A testi sértésre vonatkozó részességnek több tekintetben kiváló érdekű eseteit közli a BJT. XX. kötetének

24. száma. Egyszerre *négy jogesetet* közöl és ezt bevezetéssel látja el Heil Fausztin.

Az első jogeset érdekes először azért, mert a bűnségély és a tártstettség között létező határvonal kérdésért érinti, másodsor azért, mert a tettes excessusának viszonyát a bűnségédhez tünteti fel.

Az eset röviden ez. Vádlott házastársak és a sértett között dulakodás támadt. Elsőrendű vádlott a sértettet fojtogatta, a másodrendű vádlott ez alatt a sértettnek kis ujját leharapta, mely 20 napi tartamot meghaladó sérülést eredményezett. A fojtogatás csak könnyű bőrhorzsolást okozott.

A lőcsei kir. törvényszék a fojtogató férjet a BTK. 70. §-a alapján mint tártstettest a 301., 302. §§-ok alapján ítélte el. Ezt így okolja meg: »Uják Károly (a fojtogató) is okozója az Uják Jánoson elkövetett testi sértésnek, a mennyiben ő, midőn ez utóbbit tartotta illetőleg fojtogatta, a vád tárgyát képező büntett végrehajtásánál tényleg közreműködött, mert ezen tevékenysége nélkül másodrendű vádlottnak nem állott volna módjában sértetten a súlyos testi sértést ejteni s a mennyiben mind a két vádlottnak szándéka súlyos testi sértés előidézésére irányult, a sértetten ejtett sérülések tehát az ő és másodrendű vádlott együttes közreműködésének az eredménye.«

A budapesti kir. tábla a fojtogatót mint bűnségédet mondja ki bűnösnek, ki ezen testi sértés előidézésében közvetlenül közre nem működött, hanem azt csak elősegítette és könnyítette az által, hogy az alatt a sértettet torkán fojtogatta.

A kir. curia is segélyt állapított meg, de a következő megokolással:

»Tekintve, hogy Uják Károly vádlott előre nem láthatta, hogy neje, Uják Károlyné a sértett félnek a jobb keze kisujját le fogja harapni: annál fogva Uják Károly ellen tettség nem állapítható meg; ellenben tekintve, hogy Uják Károly vádlott az általa és neje által okozott súlyos testi sértést előmozdította és könnyítette« segély volt megállapítandó.

Heil bírálat tárgyává teszi a jogesetet. Végeredménye az, hogy a fojtogató férjre nézve az ujj-leharapást be nem számítható túllépésnek mondja. Az eszközben van szerinte az »excessus«, már pedig az excessus az eszközökben a részesnek soha be nem számítható.

Ha a tényállás úgy történt, hogy a férj lépett csak fel támadólag és ez nem is tudta azt, hogy az ő támadását

felesége felhasználja és így okoztatott a súlyos testi sértés büntette: úgy tulajdonképen két önálló büntetendő cselekmény forog fenn, két egymás melletti tettesség. A kir. tábla ítéletének megokolásából úgy lehet kivenni a tényállást, hogy a nő hirtelen beavatkozott és a jobbkéz kisujjának első pereczét leharapta. Ily tényállás mellett ezért a cselekményért nem lehet a férjet felelősségre vonni. De nézetem szerint ehhez nem szükséges az »excessus mandati«-hoz fordulni. Ha azonban a dulakodáshoz együtt fogtak, még pedig úgy, hogy mind a ketten támadólag léptek fel a sértett ellen, úgy azt kell kérdezni: előreláthatták-e, hogy közös támadásukból súlyos sérülés származhatik? S ha igen: úgy felelősek a közös eredményért.

Ha dulakodás közben egyik ököllel üt, vagy lábbal rúg, vagy karmol, vagy harap és mindezt akkor teszi, a míg bűntársa fojtogatással lefogva tartja az illetőt: akkor a fojtogató is társtettese a bekövetkezett testi sértésnek.

A fojtogató bántalmazó cselekmény levén, társtettesi cselekedet. Nézetem szerint nem az »ujj-leharapás« tényére nézve kell a társtetteseknek megegyezniök — hanem az a kérdés, hogy közös szándékuk volt-e arra nézve, hogy a sértetten súlyos sérülést okozzanak. Ha igen: úgy az ujj-leharapásért felelősek, még pedig büntettesi minőségben. Ily *közös működést* feltételezve, a bíróságnak nem azt kell kérdeznie, hogy »előreláthatta-e a férj, hogy míg ő sértettet fojtogatja, neje a sértett ujját le fogja harapni«, hanem azt kell kérdeznie, hogy »előreláthatták-e, hogy bántalmazó cselekményük olyan, melyből sérülés, betegség vagy elme-kór származhatik.«

Az egyszerű esetben két külön cselekmény látszik fenforogni. A nő nem tudhatta, hogy férje nem elégszik-e meg azzal, hogy a nyakát fogva tartja és ezzel a lámpaeloltás miatt támadt czivódás és dulakodás véget ért volna.

Még abból, hogy valaki mással dulakodik, nem következik, hogy testén sérülést akar okozni. Ha tehát a nő beavatkozott és a sértettnek ujját leharapta: nem tudhatta, hogy oly eredményt mozdít elő, a melyet férje akart elérvetni. Ezért nem állapítanám meg a részességet. Nincs közös szándék. Bővebben fejtettem ki a maga helyén, hogy a tettesnek nem kell tudomással bírnia arról, hogy neki segítenek. A segéd a tettes tudomása nélkül szándékosan előmozdíthatja a tettes által szándékolt büntényt. Csakhogy a segédnek tudnia kell, hogy a tettes mily büntényt akar végrehajtani. A tettes nem lehet felelős azért, a mit neki a segéd a maga felfogása szerint tulajdonít és ebben az értelemben

nyújt segítséget. Ezt azért emelem ki, hogy igazoljam, miért nincs — az elfogadott tényállás mellett — a jelen esetben részesség, miért van két egyénnek két külön cselekménye. És kiemelem még azért is, nehogy elfogadni látszassam a Heil által is ebben az értekezésben képviselt álláspontot, mely részességet nem állapít meg, ha a részesek között előzetes egyetértés nincs. Az elméleti részben kifejtettem, hogy a részességhez a kölcsönös tudomás nem kívántatik meg és igen is bűnsegéd az a szolga, ki, hogy gazdáján meghosszulja magát, éjjelre nyitva hagyja az ajtót, hogy megkönnyítse a tolvajoknak behatolását, kiknek ebbeli szándékát tudja. Hogy a tételes törvény szerint sem kívántatik meg az, hogy ez a szolga előre megbeszélje az ő segítő cselekményét a tettessel: azt Heil is elismeri, de szerinte a kölcsönös egyetértés a részesség fogalmától elválaszthatatlan. Véleményem szerint a közös szándék elegendő. (Csupán a tártettség fogalma kívánja meg a kölcsönös egyetértést.)

A kérdés tárgyát képező esetben a tényállás nincs tisztán kidomborítva, ezért vettem két eshetőséget számba.

A curia ítéletének megokolásában a segéd és tártettes alanyi bűnösségére nézve van egy tétel, a melyet Heil is kiemel, de álláspontot nem foglal. Tártettséget ugyanis a férjre nézve azért nem állapíthatott meg a curia, mert előre nem láthatta, hogy neje a sértettnek az ujját le fogja harapni, de bűnsegélyt igen, mert azt előre láthatta, hogy abból súlyos testi sértés származhatik. E szerint tártettség csak ott volna, a hol az eredményt tisztán előrelátják, a hol az elkövetés módja részleteiben meg van állapítva; segély pedig bármely határozatlan eredmény esetében megállapítható. Nézetem szerint a részesség egész területén csak az a döntő, hogy az eredmény visszavezethető-e a közreműködő szándékára. Testi sértésnél — a törvényes tényálladék alapján — az a kérdés, tudatában volt-e a cselekvőskor a közreműködőnek, hogy bántalmazó vagy egészség-sértő cselekményük sérülést, betegséget, elmekórt okoz vagy okozhat? Ha igen: úgy a közreműködőket szándékosság terheli. A tudat terjedelme egy a segédnél, egy a tártettesnél. A részesnek — legyen az fejbujtó, segéd vagy tártettes — a büntetőjogilag tiltott egész eredményt előre kell látnia. A részesnek előre kell látnia, hogy tevékenysége az eredményhez valamivel hozzájárul, akarnia kell az eredményt tevékenységével létrehozni. Tudnia kell, hogy más az eredmény létrehozására vele közreműködik.

A különbség az alanyi bűnösség tekintetében a segéd és tártettes között az, hogy a segéd tudata az, hogy a más

által elkövetett cselekményhez járul, a társtettesek tudata ellenben az, hogy együtt okozzák, együtt követik el a büntetendő cselekményt. Közönségesen ezt úgy fejezik ki — hogy a részes akaratának el kell sajátítani azt, a mit a másik tett.

Igy fogva fel a segély és társtettség alanyi bűnösségét, nem tudom, mire alapítja a curia a fentebb említett tételt? A curia egy szóval sem okolja meg, miért kell a társtettesnek előre látni az ujj leharapását és miért elég a segélyhez, hogy előre láthatta, hogy a bántalmazásból súlyos testi sértés származhatik. A részletezett és nem részletezett előrelátás vagy előreláthatás nem elválasztó vonala a társtettségnek és segélynek.

Az alanyi elmélet is másban keresi az elválasztó vonalat: a curia által követett tárgyi elmélet szerint pedig a cselekvés külső jellege döntő arra nézve: társtettség vagy bűnsegély forog-e fenn? Már most, ha a curia alanyi tekintetben a részességet a tényállás szerint megállapíthatónak tartotta, úgy, ha arra a kérdésre kell válaszolnia: milyen faja van a részességnek elkövetve, az elválasztó vonalat a cselekmény minőségében kell keresni. Azt kell keresni, hogy a részes elkövető (vagy tényálladék-) cselekményt követett-e el vagy nem. A curia ezzel ellentétben a szándékmozzanatból indult ki és nem törődve a külső cselekménnyel, tette meg a megkülönböztetést. Ha pedig a tényállás szerint részesség forog fenn, azaz előreláthatták — mint a curia mondja — hogy súlyos sértés származik bántalmazó cselekményükből: úgy az, a ki fojtogatva tartja az embert, mindenesetre bántalmazó cselekményt, tehát elkövető cselekményt követett el. Nézetem szerint tehát, ha a curia a tényállást úgy fogadta el, hogy a súlyos testi sértésben részességet állapított meg, akkor semmivel sem igazolhatja, hogy miért bűnsegéd a férj és miért nem társtettes?

A BJT. ugyanabban a számában közölt II. jogesetben az alsó bíróságok a tevékenység külső minőségéhez képest kettőt a részesek közül segédeknek minősítettek . . . »mert — így szól a törvényszék ítéletének megokolása — beismerték, hogy a panaszos megverésére irányuló elhatározást elfogadva, ők is részt vettek a panaszos megtámadásában, továbbá beismerték azt is, hogy a szekeret csapkodták s a tervezett szándék véghezvitelének megkönnyítésére panaszos ökreit ütlegetéseikkel megriasztották« . . .

A kir. tábla az ítéletet megokolása folytán helyben hagyta.

A kir. curia ellenben teljesen elhagyva a tárgyi elmélet

követelményeit, az alanyi elmélet alapján állapítja meg a társtettségét.

»Tekintve — így szól a curia ítéletének megokolása — hogy vádlottak *előzetes összebeszélés folytán követtek el a vádbeli cselekményt*, ennélfogva annak következményéért mindnyájan felelősek, az egyénenként kifejtett tevékenység pedig csak a beszámításra bir befolyással« ... (1890. márcz. 31-én 1889. évi 8791. sz.)

Igy valóban zavarba jöhet az alsó bíróság — mert, míg eddig azt hihették, hogy a curia a törvénynek megfelelőleg is a tárgyi elmélet alapján magyarázza a törvényt: egyszerre a törvény életbeléptének tizedik évében a legtulzabb alanyi felfogással találkozik. Csakhogy még az alanyi felfogás sincs megokolva. A legszélsőbb egyenlősítés elve jut ebben az ítéletben kifejezésre. Egyenes megtagadása a részesség fajainak. Ha az »egyéenkint kifejtett tevékenység csak a beszámításra bir befolyással«, akkor a részességi fajok meg vannak tagadva. Hogy az összerű esetben segély vagy társtettség forog-e fenn: az más kérdés, de hogy ily megokolással mondassék ki a társtettség: ez egyenes ellentéte annak a judicaturának, a mit a curia most már állandóan követ.

Az ugyanott közlött III. esetben helyesen bűnsegédnek nyilvánította úgy a marosvásárhelyi kir. tábla, mint a curia azt, a ki szokmányát kölcsönözte a tettesnek, nehogy a tett végrehajtása alkalmával őt a sértett fölismerje.

A törvényszék nem állapította meg a segélyt. »mert az ő ténye csak abban állott, hogy szokmányát átkölcsönözte Böződi Jánosnak s előzőleg még azt is mondta, hogy, ha fiatalabb lenne, tudná, mit kell tenni, még sem lehet őt bűnrészesnek tartani, mert szavai biztatásnak nem vehetők s akár mondta volna e szavakat, akár nem s akár kölcsönözte volna oda szokmányát, akár nem, Böződi János a tényt úgy is végrehajtotta volna

A törvényszék megokolása helytelen, mert a segélynek nem az az ismérve, hogy e nélkül elkövette volna-e a tettes a cselekményt, mert a szokmány kölcsönzése mindenestre buzdítólag hatott a tettes elhatározására és mert ennélfogva a bűnsegély fogalmi kellékei együtt vannak:

Az ugyanott közlött utolsó jogeset kérdésünk szempontjából szintén érdekes.

Többek bántalmazásából súlyos testi sértés származott. A törvényszék a 308. §-t alkalmazta, de egyiket a 308. §. címén segédnek minősítette. A marosvásárhelyi kir. tábla

elfogadta a segély minősítését, de ezt a 301. §. czímén mondta ki »Vicza Péter vádlottra vonatkozólag a László Gyuri József sérelmére elkövetett súlyos testi sértés tekintetében ki kellett mondani kifejezetten, hogy ezen vádlott a BTK. 301. §-ában írt súlyos testi sértés büntetében bűnös, mint bűnsegéd, mivel a tettesek ugyanabból az okból, mert nem lehetett tudni, hogy közülök a súlyos testi sértést melyik okozta, a BTK. 308. §-a alapján voltak elítélendőek, de róla kétségtelen, hogy tevékenységével a BTK. 301. §-ában meghatározott súlyos testi sértés büntette elkövetését segítette elő.«

A kir. curia a 301. és 302. §§-okat alkalmazta és helyesen, mert a 308. §. csak akkor alkalmazandó, ha nem tudatik, ki vagy kik okozták a testi sértést. Arról, hogy az alsó bíróságok a 308. §. alapján hoztak ítéletet, nem szólok, mert kérdéssünket ez nem érinti. De ki kell emelnem, hogy kettős tévedés van a kir. táblai ítéletben. Először a 308. §-nak az a létjogosultsága, hogy a testi sértést okozó vagy okozók: tehát a tettesek, társtettesek nem tudatnak. Itt valamennyi egyenlő fajú részes. Így tehát ezek között nem lehet faji különbséget felállítani. Még nagyobb hibát követett el a marosvásárhelyi kir. tábla akkor, a midőn a többi közreműködőt a 308. §. czímén marasztalta, a segédet pedig a 301. és 302. §§-ai czímén.¹⁾ Így sokkal magasabb büntetési tétel keretébe vonja a 308. §. tényálladékanak segédjét, mint a fictiv tetteseket.

V. A személyes szabadság megsértése. Nem könnyű a segély és a társtettség közötti határvonal megállapítása a személyes szabadság ellen elkövetett cselekményeknél. Itt is csak az segíthet ki, ha a tételes törvény tényálladék-cselekményét szigoruan elemezzük. A következő eset ebből a szempontból érdekes: Tóth Mihály H. Istvánnét, abból a célból, hogy neje magát H.-nén megbosszulhassa, azt lakására csalta, hol már várakozott Tóth Mihályné és Tóth Györgyné. H. Istvánné alig hogy belépett, a két asszony lefogta, ütötte, verte s egyébként is kínozta. Tóth Mihály

¹⁾ Igen helyesen jegyzi meg erre Heil Fausztin: »A kir. ítélőtábla egyet felejtett s ez az, hogy elmélete szerint a segéd:

a) a 302. §. büntetési tétele alá eső súlyos testi sértés esetében egy napnak hijával 3 évi börtönnel;

b) a 303. §. büntetési tétele alá eső súlyos testi sértés esetében egy napnak hijával öt évi börtönnel;

c) halált eredményezett súlyos testi sértés esetében egy napnak hijával tíz évi fegyházzal büntethető, holott a tetteseknek tekintett részesek az első két esetben legföljebb két évi, az utolsó esetben legföljebb három évi börtönnel büntethetők.

Tóth Mihály ez idő alatt *bent a szobában* őrt állott, hogy a megkínzott asszony el ne szabadulhasson.

A jogesetben minket az érdekel, hogy Tóth Mihály a személyes szabadság megsértésében társtettes-e vagy segéd. A felső bíróságok (BJT. XVII. kötet 12. sz.) segélyt állapítottak meg. Vargha Ferencz a jogeset megbeszélésénél arra az eredményre jut, hogy a felsőbb bíróságok tévedtek, mert a ki a *szobában bent áll őrt* akkor, a midőn más személyes szabadságát sértik, akkor tulajdonképen ő is jelenlétével korlátozza a személyes szabadságot, tehát elkövető cselekedetét követ el. Helyeslem Vargha Ferencz álláspontját és hozzáteszem, hogy nem egyszer lehet tapasztalni azt, hogy judicaturánk az *őrállítás* tevékenységét hajlandó általában segédi tevékenységgül venni, pedig az *őrállítás* a különös rész törvényes tényálladáka-hoz viszonyítva egyszer elkövető, egyszer előmozdító, segítő tevékenység.

VI. **Lopás.** A lopás büntetendő csekménye az, a mely a mi joggyakorlatunkban alkalmat adott arra, hogy az alanyi és tárgyi elmélet alapján értelmezzük-e a bűnségéd és társtettes közötti határvonal kérdését. *A kérdésnek erről az oldaláról a társtettség fejezetében szölok.* E helyütt a lopás segélyére vonatkozó judicatura mai állását akarom az ítéletekben bemutatni.¹⁾ Mindenekelőtt kiemelem, hogy a gya-

¹⁾ A Döntvénytárnak a lopás segélyére vonatkozó esetei a következők: Több eset a szövegben képezi megbeszélés tárgyát.

Dt. r. f. XXVI. 45. sz. Az a cselekmény, mely szerint valaki a lopás elkövetése előtt ahhoz segédeszközöket állít, végrehajtásánál örködik és ezután a használt eszközöket eltávolítja, segítséget képez.

Dt. ú. f. II. 8. sz. Az őrt álló és a prédán osztozkodó egyén: segéd.

Dt. ú. f. II. 77. sz. A ki a lopás elkövetésekor előzetes megállapodás folytán őrt áll: segéd.

Érdekese a segéd és társtettség határvonalának kérdésében a Dt. ú. f. II. 126. és az V. 43. alatt közlött esetek. (A ki a tettes által megragadott és a kerítésig felemelt zsák búzát a kerítésen túl átveszi: segéd.)

Dt. ú. f. III. 103. szám. A ki a házbelleket a felvigyázattól elvonja, de a lopás véghezvitelében részt nem vesz, az segéd.

A ki a benlevő tettestől künn a tárgyat előzetes megegyezés szerint átveszi, az segéd. Dt. ú. f. XXI. 40.

Ez a lopás befejezésének kérdésével függ szorosan össze.

Markus Dezső többször id. gyűjteményes munkája is sok pontban foglalkozik a lopásra vonatkozó segélylyel. Így a 2. pont, 10, 11, 12—13, 14, 15, 16, 17, 27, 28—29, 30—31, 32, 33—35. pontok a lopás segélyére vonatkozó kivonatokat a BJT. és a Döntvénytárban közlött esetekből. Tisztán a cselédlopás kérdésére, a melylyel e munka más helyén foglalkozom, vonatkoznak a 36, 37, 38. pontok. Az őrlásra vonatkozó judicatura 18—24. alatt van igen röviden érintve.

korlat ma a tárgyi elmélethez hűen a physikai segéd és a társtettes közötti határvonalat abban látja, hogy a közreműködő részt vett-e a lopás tényálladék-cselekményében («elvesz») vagy nem. A segély és társtettség kérdése szorosán összefügg azzal is, minő elméletnek hódol valamely tételes törvény és gyakorlat a lopás bevégezése tekintetében. Más a határvonal a puszta *contrectatio*, az *apprehensio* vagy a biztosított birtokba helyezés (*translatio*) elmélete szerint. A mi törvényünk szerint a másnak birtokából való elvétellel, tehát tulajdonképen a birtokba helyezéssel fejeztetik be a lopás. Ezt az elvet követi a joggyakorlat. Egészen más eredményre jutunk tehát pl. mi a segély és a társtettség kérdésében a mi bevégezési elméletünkkel és más eredményre jut pl. a belga gyakorlat, mely a biztosított birtokbahelyezésig meghosszabbítja a lopás elkövető cselekedetét.

Ha tehát segélyt állapít meg *judicaturánk* akkor, a midőn vádlott a lopás elkövetése alkalmából társaitól az ezek által elvett dolgokat átvette és elvinni segítette: akkor a lopás bevégezési elméletéhez és az elkövető cselekedet tanához híven járt el. Lássunk néhány erre vonatkozó jogesetet.

Elhatározták többen, hogy a malomból abrakot lopnak. Az egyik leszállt a kocsiról, az ablak betörésével bement, onnét egy véka gabonát kihozott és azt átadta a másik társának, ki azt a kocsira emelte stb. Az utóbbi elkövető cselekedetét el nem követvén, helyesen marasztaltatott el mint segéd. (BJT. III. kötet 15. sz.)

Lényegében hasonló eset az, melyet a BJT. IV. kötetnek 9. számában olvasható. Ebben a jogesetben kimondta a curia, hogy az, a ki az élelmi szereket, a gabonával megtöltött zsákokat az ablakon keresztül átvette, a lopásnak segédje. A curia ítéletének ide vonatkozó megokolása így szól: . . . »arra, hogy valaki a lopás tettese legyen, szükséges, hogy az idegen ingó dolgot másnak birtokából a birtokos akarata nélkül jogtalan eltulajdonítási szándékkal vette legyen el; minthogy azonban Sz. J. az özv. W. A.-né birtokából a tárgyakat nem vette el, hanem azok a kamarába behatolt másik két vádlott által elvéve, azok a tárgyakat jogtalan eltulajdonítási szándékkal már birtokukba vették (itt a bevégezési elmélet) és azokat az ablakon át adták ki azon czélból, hogy ő azokat átvegye, a mikor tehát Szabó János ezt teljesítette, a lopás a másik két vádlott által már be volt végezve . . . (1365/882. sz.)

Mily következetes legalább a curia egyik tanácsa e tekintetben, idézem a következő esetet:

Ketten vásári lopásokat terveztek. Bementek együtt egy vásári sátorba. Az egyik a tárgyak nézegetése közben a másiknak kezébe csusztatta az elvett vásznat. Ez a vászonnal feltűnés nélkül eltávozott. Az eset valóságos lánczlopás. Már most a curia mind a két alsóbírósaági íteletet megváltoztatta és azt, a kinek kezébe csusztatta a másik a vásznat, segédnek mondta ki, »mert elsőrendű vádlottnak saját beismerése szerint a vásznat a sátorban észrevétlenül ő vette kezébe és tovább adta. E szerint ő már ez által azt jogtalanul eltulajdonítási szándékkal birlalatába kerítvén, a lopás ténye ez által már befejeztetett és így másodrendű vádlott ennek eltávolításában közreműködése által a cselekmény elkövetésénél csak segélyt nyújtott . . .« (1369_{ss2}. sz. BJT. IV. kötet 10. sz.)

De ismerek más curiai ítéleteket, melyek nem így oldják meg a kérdést. Példa reá a következő eset. (BJT. VI. kötet 4. sz.) Adler Sámson a korcsmában Kaplányi Mihály kezéből kiragadott 21 frtot és azt oda dobta társának Pitucz Györgynek, ki át is vette ez összeget.

A kir. tábla Pituczot segély czímén vonta felelősségre. A curia társtettségét állapított meg.

A BJT.-nek szerkesztője ezt az esetet a következő megjegyzéssel kíséri:

A ki a lopás elkövetésénél akkép működik közre, hogy a sértett fél jelenlétében átveszi azon dolgot, melyet a másik a sértett fél kezéből hirtelen kiragadván, neki oda dob, tettestárs, nem pedig bűnségéd. A sértett fél ugyanis még nem veszíti el a dolog birtokát az által, hogy az egy közvetlen közelében álló személy kezébe kerül, mert csak utána kell nyulnia és ismét rendelkezhetik róla. A tolvajnak tehát a végett, hogy csakugyan megszüntesse a birtokos vagy birlalóra nézve a dolog felett való rendelkezés tényleges lehetőségét, még kell valamit tennie. Ez a valami egyebek közt állhat abban, hogy a dolgot egy czimborájának dobja oda. De az odadobásnak nem volna a lopás létesülésére vonatkozólag semmi eredménye, ha azon személy, kinek a tolváj oda dobta a dolgot, át nem venné azt. Az átvétel tehát a jelen esetben valóságos elvétel, vagyis oly cselekmény, mely a lopás tényálladékának egyik alkateleme: az átvévo ennél fogva tettestárs, nem pedig bűnségéd.

A BJT. XXIII. kötetében 268. lapon közlött jogesetben kimondatott, hogy lopásban segéd, ki a lopott dolgot nyomban az elvétel után a tolvajtól átveszi. A lopást itt úgy követték el, hogy László István vádlott vette kezébe

a csizmát, azután, mikor az eladó oda nem nézett, átadta a háta mögött állott Boér Jánosnénak, az pedig a mögötte állott Bíró Dénesnek, ki azzal elillant.

A szerkesztőség már ezt az esetet következő megjegyzéssel közli: »A kir. curia állandó gyakorlatának megfelelően csak László Istvánt ítélte el mint tettest, mert csak ez vette el a csizmát a tulajdonos birtokából, a többiek a már elvett, tehát már ellopott csizma lopásánál segédkeztek.« Nézetem szerint a lopás bevégzésének elméletével teljes összhangban van a curia álláspontja.

Az örálló tevékenység is kezdetben sok vitára adott okot. Most már azonban vitán kívül áll, hogy az, a ki őrt áll: az segéd.¹⁾

A ki előzetes egyetértéssel őrt áll vagy testével a tolvajt a netalán arra nézők szeme elől eltakarja: segéd. Ezt mondta ki a curia szemben a két alsóbíróság ítéletével. (BJT. XIX. kötet 4. sz.)

Sokat küzködik a judicatura ama határvonal fölismérésével, mely a lopásban a bűnségélyt egyrésztől az orgazdaságtól és másrésztől a bűnpártolástól megkülönbözteti.

A ki a tolvajjal a lopásra nézve előzetesen egyetért és őt utasítással ellátja, vagy buzdítja, később pedig a lopott dolgok egy részét elfogadja, az nem orgazda, hanem segéd a lopásban. Ezt a judicatura többször kimondta. (Például idézem a BJT. XX. kötetének 15. számában közlött három esetet.)

Ugyanitt van egy negyedik eset, a melyben a curia, éppen az előzetes egyetértés hiánya folytán, orgazdaságot állapított meg. (1890. január 7. 1889. 7022. sz.)

Érdekes esetet közöl az orgazdaság és segély közötti határvonal szempontjából a Dt. új f. VI. kötete (42. sz. alatt), melyben kimondatott, hogy a ki lopásból eredő gabonát megvesz és tudva újra zsákokat ad kölcsön a célra, hogy a lopandó gabona abba helyeztessék, annak ezen második cselekménye nem orgazdaság, hanem segítés.

A BJT. XXIII. kötetében 380. és következő lapokon közlött jogesetekben kimondatott, hogy lopásban nem segéd, ki előzetes egyetértés nélkül a tartályt elvétel után feltöri.

A curiának állandó judicaturája, hogy a tartálynak az elvétel utáni feltörése is a 336. §. 3. pontja alá esik.

¹⁾ A Döntvénytár új folyamában XXII. kötet 115. szám alatt közlött jogesetben kimondatott, hogy azon őr, a kivel szövetkezve és a kinek jelenlétében az őrzésére bízott tárgyakat más ellopja: ebben a lopásban nem segéd, hanem társtettes.

Kérdés, hogy a lopás be van-e fejezve a tartály feltörése előtt vagy nem. Ha befejezettnek vesszük, akkor előzetes egyetértés mellett a feltörő segéd, vagy ha egyetértés nincs, de feltöri azért, hogy részésüljön a lopott holmiban, akkor orgazda. De ha nem vesszük befejezettnek, akkor a feltörő büntettes.

Kimondták a bíróságok azt is, hogy ugyanazon cselekményhez való segélynyújtási és orgazdasági cselekményekre fenforoghat az eszmei bűnhalmazat. (Dt. új f. I. 34.) Tulajdonképen fölösleges eszmei halmazatot kimondani, mert akár kimondja a bíróság, akár nem, a szigorúbb törvényrendelkezést kell a 95. §. szerint alkalmazni. Ezt az eredményt eszmei bűnhalmazat kimondása nélkül is elérhetjük. Valóságos többségről pedig nincs szó.

Igen természetes, hogy többször merült fel az a kérdés is, hogy bűnpártolást vagy segélyt képez-e a közreműködő tevékenység? A curia gondosan igyekszik a határvonalat megőrizni. Így a kir. curia a BJT. X. kötetének 11. számában kimondja, hogy a ki másoknak a lopás elkövetésére nézve tanácsot, útbaigazítást ad és a tolvajoknak megengedi, hogy a lopott dolgokat a bűncselekmény elkövetése után ő hozzá vihessék, az a lopásban való bűnsegély miatt ítélendő el, melyet a bűnpártolástól ilyen esetekben azon körülmény különböztet meg, hogy a segéd a tettesekkel már a cselekmény elkövetése előtt egyetért, míg ellenben a bűnpártolónak a tettesekkel való egyetértése csak a bűncselekmény elkövetése után jön létre.

.... »Mráz János tehát, midőn a lopás elkövetése előtt, az elkövetésnek a tettesekkel való megbeszélése által ezeknek eszmei segélyt nyújtott: utóbb a lopás elkövetése után a lopott tárgyaknak befogadása által a már előbbi magatartásából folyó anyagi segélylyel működött közre. A közreműködés e két stádiuma a lopás kivételére előzetesen foganatosított, illetőleg biztosított közreműködést, nem pedig csupán a már elkövetett lopás után, a lopott dolog elrejtésére nyújtott támogatást képezvén: vádlottnak e cselekménye nem a bűnpártolást hanem a bűnsegélyt állapítja meg.«

Számos ítéletben mondatott ki az az elv is, hogy az, a ki a lopás elkövetéséhez szükséges eszközöket szolgáltatta, de az elvétel cselekményében részt nem vett, segéd. Leginkább az álkules, zsák, kötél, létra stb. szerepel.

Például szolgálhatnak a következők:

A BJT. V. kötetének 8. száma közöl egy jogesetet, melyben segédnek minősített az, a ki a lopást társával

együtt előre elhatározta és ezzel együtt a szükséges álkulcsokat megvette, de a lopás végrehajtásánál jelen sem volt.

A segédnél fenforgó tárgyi súlyosító körülmény tekintetében érdekes esetet közöl a BJT. XI. kötetének 8. száma. Fegyveres lopásról van szó. A segédek a lopásnál fegyvert viseltek. A kir. tábla-abból indul ki, mintha az csak akkor foghatna helyet, ha a tettes is fegyvert viselt. A curia a 337. §-t alkalmazta a segédekre. A fegyverrel el nem látott tettesről az ítéletek nem rendelkeznek. Hogy az összesítő esetben a curia helyesen ítelt, ahhoz kétség nem fér.

Elméletileg is helyesen ítelt, de a tételes törvény sem mondja azt, hogy a fegyverrel való ellátás csak akkor minősít, ha ez a tettesnél van. Mihelyt a segédek egyikénél fegyver van és erről a körülményről a többi tudomással bir: akkor, a mennyiben a segéd a tett színhelyén jelen van, a fegyveres lopás címén ítélendő meg valamennyi. Az eszköz itt oszt-ható súlyosító körülmény. A lopás elkövetésének egyik eszközeül szolgál, habár azt nem kell is használni. Természetes, hogy a fegyverrel való ellátás alatt nem érthetjük azt az esetet, midőn pusztá véletlenség folytán és a lopással semmi összefüggésben nem álló czélból van a segéd vagy más közreműködő fölfegyverkezve.

VII. Rablás. A rablás lényegében erőszakos lopás lévén, a lopás tényálladék-cselekménye kibővül a személy ellen alkalmazott erőszak vagy fenyegetés kellékével. Már most, ha valaki a tényálladék-cselekmény egyik részében sem tevékeny, de mégis előmozdító tevékenységet fejt ki, a bűnségély állapítandó meg.

A legtöbb nehézséget okozta itt az őrálló szerepe. Ma már azonban a tárgyi elmélethez híven körülbelül tisztában van azzal a judicatura, hogy az, a ki fenyegetést vagy erőszakot alkalmaz, vagy az elvételi cselekményben működik közre, a segély fogalmi körét meghaladja. Helyesen vont a meg több ítéletben a curia a határvonalat.

Ha az őrálló oly helyen áll őrt, hogy őrállása a fenyegetés vagy erőszak jellegét nem öltheti, akkor segéd.

Igy a BJT. X. kötetében 23. szám alatt közölt esetben helyesen minősítette a curia segédnek azt, a ki távolabb áll őrt.

Eleintén abban is ingadozott a judicatura, hogy az, a ki az erőszakot vagy fenyegetést nem a birtokos ellen, hanem más ellen alkalmazta, társtettes-e? És így a BJT. VII. kötetének 21. számában közölt jogesetben segédnek

minősítették azt, a ki a cselédek ellen alkalmazott erőszakot, míg társai a cseléd gazdáját kirabolták.¹⁾

VIII. Rablás szándékos emberöléssel (348. §.). A 349. §. 2. pontja és a szakasz utolsó tétele összetett büntetett alkot azért, hogy a halmazat büntetési elveitől eltérőleg, szigorúbb büntetés legyen alkalmazható. A törvény parancsára tehát az egység fictiójával kell felruházni a két különböző cselekményt (rablás, szándékos emberölés kísérletével, rablás súlyos testi sértéssel, rablás szándékos emberöléssel).

Már most az a kérdés, hogy a bűnsegédnek minősítésénél mi legyen az irányadó. A tárgyi elmélet szerint a törvényes tényálladék-cselekményekből kell az anyagi (fizikai) segély és társtetteség között levő határvonal megállapításánál kiindulni. Többen vannak abban a véleményben, hogy az ölés tényálladékából kell kiindulni.

Okoskodásuk körülbelül a következő:

Az ölés tényálladék-cselekményéhez több kívántatik meg, mint a rablás tényálladék-cselekményéhez, mert az ölés elkövető cselekményében fizikai cselekvőséggel kell résztvenni a társtettesnek. Ellenben rablásban társtettes az is, a ki pusztá jelenlétével pszichikai hatást idéz elő. Már most, ha valaki az említett összetett büntettnél a rablásból indul ki, az összetett büntett társtettesének kell minősítenie azt is, a ki különben a szándékos emberölés társtettese nem lehetne. A curia több ítéletében a rablás tényálladékából indul ki, azaz: elégségesnek tartja, ha valaki a rablás tényálladék-cselekményében vesz részt.

¹⁾ A Döntvénytár új folyamában VI. kötet 80. számában van egy eset, a melyben kimondatott, hogy ha valaki előzetes egyetértés mellett a végezt működik közre a rablásnál, hogy magának vagyoni hasznot szerezzen, nem bűnpártolást követ el, hanem a rablásban, mint segéd, bűnös, habár sem a pénz elvételénél, sem az erőszak kifejtésénél tényleges részt nem vett.

A. Markó, S. Antal és B. Bertalan 1878. szept. 12-én találkoztak a kocsin jövő E. Györggyel, ki kérésük folytán felvette őket maga mellé. Útközben észrevették, hogy E.-nek pénze van, mire B. Bertalan leejtette a kocsiról kalapját és annak felvétele végett a földre ugrott; ezalatt két társa megragadta E.-t és tőle tárczáját a benne volt 51 forinttal együtt erőszakkal elvették. A pénzből B. is kapott osztalékot. A kir. curia által helybenhagyott kir. táblai ítélet idevonatkozó megokolása így szól: . . . »B. Bertalan vádlott ellen az tűnik ki, hogy vádlottak a rablást együttesen határozták el s úgy ezeknek, mint magának B. Bertalannak előadása által pedig az igazoltatik, hogy ő a társai által jelenlétében véghezvitt rablás által eltulajdonított pénzből osztalékot kapott.« . . .

L. *Markus Dezső* gyűjteményes munkáját a 6. és 39. pontok alatt (II. kötet 518. és 521. lapok).

Igy a BJT. VII. kötetének 3. sz. közlött jogesetben is következőleg szól a curia ítéletének megokolása:...

»Cz. J. nem tekinthető csak bűnsegédnek. Mert ha a szobába be nem lépett is, annak nyitott ajtajában állott s az előre kiosztott szerepekhez képest, a megtámadottak megfélemlítésére közvetlen befolyást gyakorolt már az által is, hogy azok magokat nem tájékozhatták az iránt, hogy mily számmal lehetnek támadóik, s e fenyegető állást mindvégig megtartotta Ez oknál fogva közvetlenül folyt be, a rablás kísérletének minden mozzanatairól teljesen értesülve és beleegyezve lévén abba is, hogy ha kell, löni is fognak, daczára az ismételt lövéseknek, ennek megakadályozására semmit sem tett őt tettesnek kellett kimondani.«

Ez a jogeset alkalmat adott egy álnevű szerzőnek (XX.) arra, hogy (a BJT. VII. kötetének 4. sz.) elemeire bontsa a curia ítéletét. A cikkíró arra az eredményre jut, hogy a kérdéses összetett büntettségben foglalt *súlyosabb nemű büntettségre kell fektetni a minősítést* s azt, a ki az emberölésben *tettleg részt nem vett*, éppen ama szempontok szerint kell elítélni a részesedés kérdésében, a mint elítéltetik az, *a ki tudott a gyilkosságról, de annak elkövetésében tettleg nem vett részt*. Azt állítja a cikkíró, hogy előnyére van a kérdéses összetett büntettség segédjének azt vallani, hogy előre eltökélve követték el az ölést, mert akkor enyhébben büntethető »ezen nagy ellenmondás pedig az — mondja a cikkíró — hogy ha azon egyént, a kit a miatt, mert a rögtön fogamzott szándékkal elkövetett emberölést nem akadályozta, életfogytig tartó fegyházra ítéltetjük, arra kényszerítjük, arra tanítjuk, mikép ő vallja azt, hogy nekik elhatározott szándékuk volt nemcsak rabolni, hanem meggyilkolni az elhaltat s ha sikerül neki valamikép meggyőzni a bíróságot, hogy a gyilkosságot elhatározták, akkor a curiának már a gyilkosságban való bűnsegédkezésre nézve minden előforduló alkalommal érvényesült gyakorlatánál fogva ezen vádlott büntetést nem lehet másképen minősíteni, mint rablásnak és gyilkosságban való részességnek s ekkor ő meg van mentve az életfogytig tartó fegyházról.«

A cikkíró végeredményét és érvelését teljesen magáévá teszi Illés Károly commentára is (első kiadás, III. kötet, 137. lap).

A kir. curia — mint néhány ítéletéből látszik — ragaszkodik ahhoz az elvhez, hogy rablással párosult szándékos emberölésben nem állapítandó meg segély, ha a közreműködő a rablásban társtettesi cselekedetet hajt végre. Más szóval a közreműködő *akár a rablásban, akár az ölésben*

követ el tettesi (társtettesi) cselekedetet, az összetett büntetben mint társtettes ítélendő el.

A »Jogi Szemle« VI. kötetének 8. számában olvasható egy curiai ítélet (1891. nov. 7. 8909. sz.), melyben ez az elvi álláspont támaszpontokra talál. Mind a három bíróság ítéletét a kimerítő megokolással együtt közli a BJT. XXIV. kötetének 6. száma. Az esetet érdekességénél fogva kimerítőbben közlöm.

A törvényszék bűnsegélyt állapított meg (»a BTK. 344. §-ában körülírt, a 349. §. 2. pontja szerint minősülő és büntetendő szándékos emberölés kísérletével párosult rablás büntetében a BTK. 69. §-ának 2. pontja szerint mint segéd mondatik ki bűnösnek.«) Az egyik bűntárs öngyilkosságot követvén el, csak egy vádlott volt, Tóth István, a ki a tényállást így adja elő:

Társával, Szabó Andrással, a Markosán nevű erdőbe mentek fát vágni, a honnan 21-én délután 2—3 óra tájban haza indultak s este körülbelül 8 órakor a Jancsó László utász háza körül utólérték az eddig előttük ismeretlen sértettet, s egymással megismerkedve, kölcsönösen közölték illetőségüket s azt, hogy honnan jönnek s hova mennek, útjukat azután együtt folytatták tovább. A mint együtt haladva, Ó-Sánczon innen, Hosszúfalutól mintegy két kilométer távolságra fekvő 31. számú kőhídhöz érkeztek, ő sebesebben menve, Szabó András a sértettel mintegy 50 lépésnyire hátramaradt, mire visszanézve látta, hogy sértett Szabó András lábai előtt, arcával lefelé fordulva, a földön hever. Szabó András pedig a csizmáját kezdette húzni, mire ő oda kiáltott: »mit csinálsz? hagyj békét annak az embernek, mert még bajod lesz!« de Szabó káromkodás közben a a jajgató sértettet tovább ütötte s neki az istenét szidva, hívta, hogy menjen segítségére, fogja meg a lábát, húzzák a Tatrang partjára s dobják onnan le a vízbe; ő azonban eleintén vonakodott, de miután Szabó őt is agyonütéssel fenyegette, visszatért, megfogta sértettnek egyik lábát, s Szabó Andrással a Tatrang partjára vonszolták, hol Szabó sértettet a roppant magas és sziklás partról behengerítette a vízbe, azután pedig visszatértek batyuikhoz, s ő az övét magához véve ment haza felé, Szabó pedig még egyszer lement a víz partjára, de hogy ott mit csinált, azt nem látta, azt azonban észrevette, hogy sértett a víz túlsó partján kimászott. Szabó hamar utólérte s útközben mondogta, hogy sértettől elvett 2 darab 20 frankost s figyelmeztette, hogy a tettről ne szóljon senkinek semmit, mert ő börtönbe kerül, s ha kiszabadul, agyonüti. E közben Hosszúfaluba

érkeztek, a hol Szabó saját utcza kapujoknál átadta neki az egyik 20 frankost, melyet megtekintve, észrevette, hogy az aranypénz, de el kellett vennie akarata ellenére, mert Szabó kényszerítette. Másnap dolgozni mentek Deresztýébe s útközben megállapították, hogy a nála levő arany 20 frankos, a Szabóé pedig 10 frankos, s hogy egyenlően osztozkodjanak, 2 frt 30 krt kell Szabó részére átadni, mit — az aranyát felváltva — azon nap meg is tett; 80 krt részint elköltött, részint kölcsönadott, 6 frt pedig megmaradt neki s azt haza vive, a színben elrejtette s az ottan meg is találta.

A törvényszék a kérdésünkre vonatkozó részt következőleg okolja meg:

Vádlott elismeri az előadottak szerint, hogy büntársának segített sértettet a Tatrang vizéhez hurczolni, s elismeri azt is, hogy a Szabó által elvett pénzen egyenlően osztozkodtak. Így tekintve az ő cselekvését, működése a tett véghezvitelénél csak másodrendű jelentőséggel bír, a büntett véghezvivője e szerint Szabó, s vádlott csak segédkezett annak kivitelében, és arra adat nincs, hogy előre elhatározták volna közösen a tett véghezvitelét, mert az összebeszélésre nem volt alkalom, s úgy látszik, hogy vádlott csak a tett elkövetése közben járult hozzá; hozzájárulását bizonyítja az is, hogy a pénzt elfogadta; az a mentsége pedig, hogy társa rá kényszerít gyakorolt volna, megczáfoltatik saját előadása által, mert e szerint mintegy 50 lépésre volt büntársától.

Az esetet a marosvásárhelyi kir. tábla fölülbírlván, vádlottat nem a BTK. 344. és 349. §§. 2. pontja szerint minősült rablásban való bűnségélyben, hanem a BTK. 279. §-ában meghatározott szándékos emberölés büntettének kísérlétében mint bűnségédet mondta ki bűnösnek, és ezenkívül orgazdaságban tettesnek.

A kir. curia Tóth István vádlott tevékenységében a BTK. 349. §. 2. pontjában meghatározott büntett tetteségét, illetőleg társtettségét állapította meg. (Megjegyzem, hogy a közlések szerint a curia ítéletének rendelkező részében a most hivatkozott szakasz nincs megemlítve, csupán a *megokolásban van ez így kimondva*, a curia ítéletének rendelkező része ellenkezőleg a BTK. 279. §-ban megállapított szándékos emberölés kísérlétének és a rablásnak halmazatát állapítja meg.) Kérdésünkre vonatkozólag a megokolás elvi jelentőségű tételei birván jelentőséggel, ezeket ide iktatom:

A BTK. 349. §-ának 2. pontja egy összetett büntett fogalma alá helyezi ama cselekményt, ha »a rablással szándékos emberölés kísérlete vagy súlyos testi sértés is követ-

tetett el.« E felfogásnak jogi jelentése és hatálya viszonyítva a BTK. 70. §-ában meghatározott tettes-társasághoz — az: *hogy mindazok, a kik ezen összefoglalt büntett véghezvitelt megkezdő első cselekedettől fogva a teljes tényálladékok kimerítő utolsó cselekedet létrehozataláig (tényálladék) tettes cselekvőséggel közreműködnek, az esetben is az összefoglalt büntett tettestársai: ha azon összetett büntettet megállapító egyik rész, a magában véve önálló büntettet képező cselekmény, az egyik tettes által már azelőtt foganasítottatott, mielőtt az utóbb közreműködő büntetvérs a cselekmény másik részének megvalósítására physikailag tettes cselekvőséget kifejtett volna. Az idézett két törvény viszonyításából előálló értelem még oda is kiterjed: hogy a cselekvőség megkezdésekor valamennyi tettestársnak személyes jelenléte a véghezvitel színhelyén sem szükséges és mégis, a törvény 70. §-ának teljesen megfelelőleg, tettes-társaság állapítandó meg azon közreműködő ellen is, a ki, habár előzetes összebeszélés nélkül érkezve a büntett elkövetésének színhelyére, s eredményében látra, vagy felismerve, avagy másképen megtudva az odaérkezte előtt véghezvitteket, a még be nem végzett összetett büntett tényálladékának kimerítésére, ennek végső stádiumában, tettes-cselekvőséget foganasított.*

A BTK. 70. §-a ugyanis nem követeli a tettestársaknak előzetes összebeszélését; sőt nem követeli valamennyinek a véghezvitel megkezdését megelőző akaratát sem: a tettestársaság létrejöttnek fogadandó el, ha a konkrét helyzet körülményei azt tüntetik fel, hogy a később közreműködött büntetvérs — az előzmények tudatával — akaratába felvette valamennyi tettes cselekvőségének összes eredményét; és ha ehhez képest az ő későbbi cselekvőségét az általa ismert és akart teljes eredmény megvalósításának szándékával foganasította.

Alább ezeket mondja az ítélet megokolása: Az elsőfoku törvényszék ítélete közelebb áll a törvény helyes értelmezéséhez, mint a kir. ítéltábla ítélete, még pedig az által, mert a törvényszék nem osztja fel két külön cselekményre a BTK. 349. §-ának 2. pontjában összefoglalt, s ez által törvényszerinti egységet képező egyetlen büntettet: hanem azt, a törvény idézett szakasza rendelkezésének megfelelőleg, mint összefoglalt egységes büntettet tekintve, vádlottnak vádbeli magatartását az idézett szakasz alá helyezi.

Ellenben téved a kir. törvényszék abban, hogy Tóth István cselekvőségét csupán másodrendűnek mondván, őt mint segédet ítéli el.

Tóth István közreműködése nem abban állott: hogy

ő kötelet hozott volna, melylyel Szabó András egyedül vonszolja majd Mircisiu St. Istvánt a Tatrangba; se nem abban: hogy például ásóval vagy kapával egyenesebbé tegye az utat, melyen Szabó vonszolandó volt a halálra kiszemelt áldozatot; de Tóth István nem is állíttatott fel őrnök, hogy vigyázzon, nehogy Szabó meglepettessék gyilkos munkája alatt: minderről nincs szó, hanem ellenkezőleg, ezen vádlott éppen úgy fogta a halálra szánt áldozatnak testét és vonszolta azt a Tatranghoz, azon tudattal, hogy az a vízbe dobatik és ott minden előre látható valószínűséggel halálát leli; valamint azon célból, hogy az a mindkettőjük által foganatosított cselekvőség következtében életétől megfosztassék.

Az ily közreműködés, az ily cselekvőség nem másodrendű, nem accessorius, nem a más által elkövetett büntetthez nyújtott segélyezés: hanem egyenesen a büntett tényálladékat, másnak közreműködése mellett megvalósító, tehát »tényálladéki« vagy »elkövető«, vagyis »tettes« cselekedet.

Határozottan hibásnak kellene nyilvánítani azon felfogást, mely Tóth István kérdéses cselekvőségét azért tartaná másodrendűnek, mert a sziklapartról való ledobást egyedül Szabó András foganatosította. A gyilkosságnak ugyanis nem csupán az a tettese, ki a gyilkoló kést az áldozat szívébe döfte, hanem ezzel egyenlően az is, a ki az áldozatot fogta és tartotta az alatt, míg a vele szövetkezett bűntárs a kést annak szívébe mártotta. A tettesség és segélyezés közötti különbség meghatározásánál az »okozatosság« helyes elvének alkalmazása lévén az irányadó; az, a kinek akarata a büntettnak mint saját forralatának egy vagy több társával együttes, — és a kinek cselekedete, habár nem a külön büntett tipikus elemét megállapító eredmény közvetlen, hanem annak a társával közös tevékenységgel való okozására irányul: nem segítője, hanem tettese az akaratával és cselekedetével okozott büntettnak.

A kir. curia az összerű esetben megokolásának súlypontját arra helyezi, hogy vádlott az ölési cselekményben társattetesi cselekedetet hajtott végre. De elvi kijelentéseket tesz, a melyekből következtethető, hogy a rablás tényálladék-cselekményének elkövetése is az összetett bűntény társattettségét állapítja meg.

Az összetett büntett egységes tényálladék-cselekményének tanából következik, hogy a kérdéses összetett büntetthez mint a törvény által *teremtett egységet* fogva fel, annak tényálladék cselekményét is *egységesítsük*. Következőleg, ha a szándék úgy az ölésre mint a rablásra kiterjedt, elegendő

dőnek tekintsük az egységes büntett társtettségéhez azt is, ha valaki csak oly cselekményt hajtott végre, mely a rablás tényálladék-cselekményét képezi. Ez a tétel. Amde, ha keressük az okot, a miért a törvényhozó a természeténél fogva két külön tényálladékot egybefoglalja, és látjuk, hogy mindez azért van, hogy a halmazat elveitől eltérő magasabb büntető tétel legyen alkalmazható: akkor nem zárközhazunk el a magyarázat tényénél a törvényrendelkezés oka elől. Ez pedig nem kívánja tőlünk azt, hogy áldozzuk fel az igazságszolgáltatás arányosságát. Ha tehát igaz volna az a nagy visszásság, a mire a névtelen cikkiró és vele Illés Károly is következtetnek: úgy az egységes tényálladék fictiójával nem tudnók a végzetes ellenmondást kiegyenlíteni. Nézetem szerint úgy a névtelen cikkiró, mint kitűnő commentatorunk egy dologban tévednek. Tévednek ugyanis abban, mintha az erőszak eszközével elkövetett ölési cselekményben nem *lehetne* az ölési cselekmény társtettese az, a ki a megtámadott személyre jelenlétével csak pszichikai hatást gyakorol. A tévedés a kiinduló pontban van. »A rablásnál — így okoskodik Illés — társtettes az is, a ki az erőszakban tettelesen részt nem vesz, de annak elkövetéséhez jelenlétével (a megtámadott személyre gyakorolt pszichikai hatás által) közreműködik — míg az emberölésnél társtettes csak az levén, a ki a megölt személy életének kioltásához valamely physikai cselekedettel (elkövető cselekedet) közvetlenül hozzájárul, ehhez képest oly esetben, midőn valamely rablótárs a hely színén jelen van ugyan s jelenléte által a rablási erőszak kivételét támogatja, de a társa által véghez vitt emberölésnél elkövető cselekedettel közre nem működik, a rablásban társtettes, az emberölésben azonban csak bűnsegéd leend.« (Commentar III. kötet 138. lap.)

A tévedés abban van, hogy félreismeri commentatorunk az ölés tényálladék-cselekményének tartalmát. Ha úgynevezett erőszakos ölési cselekményről van szó: úgy az erőszak az elkövetés cselekménye levén: mind az, a ki az erőszak kifejtésében az ölést is átfogó szándékkal vesz részt: társtettes az ölési cselekménynek. Következőleg ily föltételek mellett a *megtámadottat megfélemlítő jelenlét is elégséges* az ölés társtettségéi fogalmához. A föntebb hivatkozott névtelen cikkiró is folytonosan azt emeli ki, hogy az erőszak nem »criteriuma az emberölésnek« ... és egész határozottan kimondja ... »ha az a fenforgó emberölés külön állana és nem összeköttetésben a rablással, semmiestre sem lenne tettestársnak kimondható az, a ki az ember-

ölésnél csak jelen volt s talán jelenlétével annak elkövetésére bátorítólag is hatott s azt nem akadályozta.»

A tévedés itt is az, hogy az erőszak eszközeivel elkövetett ölésben az erőszakosságot nem tekinti a czikkíró a tényálladék-cselekmény egy részének. Felejtí, hogy az ölés tényálladékának törvényes meghatározása kifejezetten nem szól az eszközökről. De hallgatag minden lehető ölési módot belevisz a fogalmi meghatározásba. Következőleg az erőszak eszközeit is. Már pedig minden erőszakos cselekményre egyaránt alkalmazni kell azt a tételt, hogy mindazok, a kik »fenyegető jelenlétükkel az erőszakoltra hatást gyakorolnak, a támadó erőt fokozzák és az ellenálló erőt csökkentik, tettestársaknak tekintendők.»

Miért lennének e tétel alól kivéve éppen az ember élete ellen intézett merényletek? A midőn büntetőtörvényünk a »megöl« ígével megjelölte a tényálladék-cselekményt: ezzel az ölés leggyakoribb módját, az erőszakos cselekményt is megjelölte. Curiánk és általában judicaturánk ma már nem is osztozik abban a nézetben, a mely úgy a névtelen czikkírónak, mint Illésnek kiinduló pontját képezi, hanem, hogy csak egy példát idézzek, ott van a Döntvénytár XXXI. kötetében 11. sz. alatt egy eset, a melyre vonatkozó ítélet megokolásában így szól: »... tekintve, hogy valamely személy ellen elkövetett jogtalan erőszakos cselekmény esetében mindazok, a kik, habár csak szándékos jelenlétük által is, a támadó erőt fokozzák vagy az ellenálló erőt csökkentik, az erőszakos cselekmény által létrehozott eredmény közös tetteseinek tekintendők s e szerint, habár jelen esetben nem bizonyítható is minden egyes vádlott ellen, hogy ölési külcselekedetet vitt véghez: mely, minthogy a megtámadás kezdetétől fogva a halálnak, mint a közös támadás eredményének bekövetkezéseig mindegyikük, egymást támogatva és egymást segítve, valamint a megtámadott ellenállását vagy menekülését egyaránt lehetetlenné téve, illetve akadályozva vett részt a mostoha anyjuk elleni erőszak tettlegességében: valamennyien helyesen mondattak ki az alsóbbfokú bíróságok által a szándékos emberölés tettestársainak.»

Igy fogva fel az erőszakkal elkövetett szándékos emberölés tényálladék-cselekményét: semmi kétség, hogy a következmények sem állhatnak meg, a melyeket hivatkozott íróink a rablással elkövetett szándékos emberölés összetett bűntettének tényálladékához fűztek. Megdönthetetlenül áll tehát a tétel, hogy a törvény által teremtett egység tényálladék-cselekményénél a társtettség kérdésének szempontjából nem

szabad az egyik önálló cselekménynek a tényálladékát a másik fölé helyezni, hanem mindazok, kik a megfelelő szándékkal közreműködnek a tényálladék-cselekményben (tehát akármelyik részében), társtettesek. Társtettesek pedig egyszerűen azért, mert az egységes tényálladék-cselekményt *együtt követik el*.¹⁾

IX. Zsarolás. A zsarolás elkövetésének eszköze az erőszak és fenyegetés. Habár belterjességre nézve különbözik is a rablás és zsarolás erőszakossága, mindazáltal ugyanazok az elvek irányadók itt is a bűnségély tekintetében, a mely elveket fentebb a rablásnál fejtegettünk. A bíróság több esetben minősítette azt bűnségéddé, a ki tulajdonképen büntetési cselekedetet hajtott végre.

Igy a következő esetben is társtetességet kellett volna megállapítani. (BJT. VII. 22. sz.)

Király Ferencz előadása szerint Király Jánosné neki 5 forinttal tartozik. Király Ferencz megtudta, hogy adósának Földes Sámuelnél ugyanannyi pénze van, felszólította Földesné, hogy ezen pénzt neki adja át követelése fejében. Földes Sámuelné ezt megtagadta és elment Király Jánosnéhoz. Nyomban követte őt Király Ferencz és neje, kik bementek. Király Ferencz megfogta Király Jánosné kezét és feleségéhez intézett: »vedd el a bűdöstől!« és más szidalmazó kifejezésekkel való buzdítása közben elvette erővel az 5 forintot.

Itt a felsőbbíróságok segélyt állapítottak meg, holott a fenyegetésben résztvett a nő is és így tényálladék-cselekményt követett el.

Teljesen téves a marosvásárhelyi kir. táblának 1883. okt. 10-én 4025. számú ítélete, midőn segédnek minősítette azokat, kik határozottan erőszakot használtak. (BJT. VIII. 21. szám.)

»Másod- és harmadrendű vádlott helyesen lett csak mint részes elmarasztalva, mert Blahu Nikolaené a tényleges erőszak kifejtésében nem vett részt, csak a sarju elhordásában, azonban ezt az erőszak kifejtést látva s ezzel egyetértve levén, cselekménye a részesség fogalma alá esik; Blahu Lina pedig Serbán Györgyöt abban akadályozta tettlegességgel, hogy az istálló ablakából kibújjon s így segítséget nyújtott atyja, Blahu Nikolaenek a büntett elkövetésére s így csak segédnek tekintethetett, mert midőn ő az istállóból

¹⁾ Szerző még ebben a fejezetben feldolgozza a zsarolás, zártöréses sikkasztás, csalás, okirat-hamisítás, csalárd és vétkes bukásra, erőszakos nemi közösülésre, kettősházasságra vonatkozó judicaturát.

kijövetben akadályozta Serbán Györgyöt, ez az istállóban történt bezáratása által már azon helyzetbe jutott, hogy a sarju elvitelét tűrje s így a Blahu Lina ténykedése már a nyert előny biztosítását czélozta.

Ha a tényállás ez: hogy Blahu Nikolae özv. Kabos Lászlóné sarjuval terhelt szekeréből az utcán kapuja előtt az ökröket kifogta, Serbán György bérest, ki ezt meg akarta akadályozni, erőszakkal saját istállójába belökte, és a reteszt rávetette, és ekkor neje segítségével addig, míg az istálló ablakán kibujni akaró Serbán Györgyöt Blahu Lina visszatartotta, a 2—3 porciónyi sarjut nejével behordta: akkor *valamennyien társattesek, mert valamennyi tényálladék-cselekményt követett el.*«¹⁾

X. Zártöréses sikkasztás. (359. §.) Ennek a tényálladéknak törvényes fogalmi meghatározása szerint a cselekmény tettese a *zár alá vett dolog tulajdonosa* és csakis a *nála* hagyott vagy reá bízott dologra nézve. A tényálladék-cselekmény áll a 355. §. cselekvényéből (»jogtalanul eltulajdonítja vagy elzálogosítja«).

Igen gyakori az eset, hogy nem a tulajdonos teljesíti a tényálladék-cselekményt, hanem beleegyezésével lakótársa, házastársa, rokona, szóval más harmadik személy. Oly harmadik személy, a ki ellen végrehajtást nem vezettek és kire a lefoglalt dolgot nem bízák. Ilyen esetekben a curia segélyt állapít meg. A BJT. IV. kötetének 2. száma közöl négy esetet, melyek mindegyikében így ítélte a curia. (»Tekintettel arra, hogy ellene végrehajtás sem elrendelve, sem fogatosítva nem lett s a lefoglalt ingóságok gondviselésére bízva nem lettek s csakis az ingók elidegenítésénél működött közre« ilyen megokolással állapítja meg a curia a segélyt.)

A BJT. VI. kötetének 22. számában olvasható »Ellenben fia, Tassi Ferencz, ki atyjának beleegyezésével a zár alatt levő lovakat és csikót a zár alól elvonta és eladta, ez által csakis az atyját, Tassi Jánost, a fentiek szerint, mint tettetett terhelő bűnös cselekménynek keresztülvitelére működött közre és segítette azt elő« (curiai ítélet.)

Ugyancsak ennek a kötetnek 372. lapján olvashatni: »A BTK. 359. §-ába ütköző vétséget csak a zár alá vett dolog tulajdonosa a nála hagyott dolgokra vonatkozólag követheti el, minthogy másodrendű vádlott ellen bírói

¹⁾ A zsarolásra vonatkozó segélyre nézve Markus Dezső gyűjteményes munkája két jogesetre utal a 25. pont alatt (II. kötet 520. lap) és a 40. pont alatt (II. kötet 521. lap.)

foglalás nem vezetettett s ő csak a férjétől lefoglalt s annak gondviselésére hagyott dolgok elidegenítésében tudva működött közre« (curiai ítélet).¹⁾

Ez a felfogás a curia állandó gyakorlata. A communis opinio-tól eltérő nézetben vagyok. Én az ily cselekményekben társtettségét látok. Okaim a következők: A curia érvelése mindig az, hogy tettese ennek a cselekménynek csak a zár alá vett dolog tulajdonosa lehet. Teljesen igaz. Csakhogy a társtettség fogalmához — legalább nézetem szerint — nem kívántatik az meg, hogy a tettség minden kelléke a társtettes személyében képviselve legyen. A társtettség nem tettség. A tettes az, a ki az egész tényálladékokat végrehajtja. A társtettség fogalmát kimeríti, ha a tényálladék egy részét hajtja végre, azzal a tudattal, hogy a tényálladék többi részét a másik tevékenysége állítja helyre. Az egész büntényre, az egész eredményre kiterjed a társtettes szándéka, de nem olyannak kell lennie ennek a szándéknak, hogy ő maga akarja a tiltott eredményt létesíteni. Ezért nem tartom szabatosnak, ha a társtettesnél tettes-szándékról beszélnek. Mert könnyen arra a téves hitre vezet, hogy a társtettség fogalmához az kívántatik, hogy személyében minden kellék meglegyen, mely az egyedüli tettséghez kívántatik. Ha így volna, nem lenne szükség az egész társtettség fogalmára. Nézetem szerint a társtettség is *részesség*, a társtettség is *járvulékos természetű*. Csakhogy a társtettesek egymással, a felbujtó és segéd a tettséssel állanak accessorius viszonyban. (Birkmeyer).

Ha a curia azon az elvi állásponton állana, hogy társtettes csak az lehet, a ki egyedüli tettes: akkor ennek az elvi álláspontnak — mely szerintem hibás — szigorú következménye az a felfogás volna, mely a szóban levő cselekmény részessége tekintetében nyilvánult. De tudtommal ezt az álláspontot több bünténynél, pl. erőszakos nemi közösülésnél, lopásnál stb. nem foglalta el. Következésképp itt sem találom igazoltnak, mert itt határozottan abból a föltevésből indul ki a curia, mintha társtettes csak az lehetne, a ki az egyedüli tettség kellékeivel bír.

¹⁾ A Dt. a közlöttektől eltérő jellemző esetet nem közöl. L. az új folyam IV. kötetének 185. számát és a II. kötet 171. számát. (Ha a férj lefoglalt ingóságait neje a férj beleegyezésével elidegeníti: a nő segéd.)

A Markus Dezső gyűjteményes munkája a zártöréses sikkasztásra vonatkozó segély jogeseteire igen röviden 41—45. pontok alatt utal. (II. kötet. 521. lap.)

XI. Csalás. A csalás tényálladékában a bűnségély és a társtettség között a határvonalnak megállapítása sok nehézséget a mi judicaturánkban nem okozott. Hogy segéd az, a ki előzetes egyetértés folytán a csalás útján szerzett vagyoni haszon biztosításában vagy felhasználásában közreműködik, ez kételyre okot nem adott . . . »bebizonyítottanak elfogadandó, hogy a nevezett vádlott Rosenthal Antal vádlottal az ennek cselekményéből származó haszon biztosítása iránt megelőzőleg egyetértett, őt a BTK. 69. §. 2. pontja alapján, mint bűnségédet bűnösnek kellett itélni« . . . (curiai ítélet BJT. 9. kötet 6. sz.)

A bűnségély megállapítására vezetett a következő eset is:

Nagy Pál hamis községi bizonyítványt készített Beretics és Kőkény részére, melynek felmutatásával ezek, mint állítólagos tűzkárosultak, könyöradományt gyűjtöttek. A bizonyítvány kiállítója Bereticstől 8 forintot kapott. A curia a bizonyítvány kiállítóját a csalásban mint bűnségédet mondta ki bűnösnek. (BJT. I. kötet 25. sz.) A BJT. szerkesztőségének észrevételeiben ez a cselekmény a KBTK. 71. §. alá vonandónak állíttatik. Ezzel szemben Bodor László (BJT. 2. kötet 4. sz.) kifejti, hogy »Nagy Pál az által, hogy hamis bizonyítványt állított ki anyagi haszonból oly célzattal, hogy azzal a közvetetlen tettesek másokat megteveszzenek, éppen a bűntett közvetett alanyát létesítette, ennél fogva cselekménye a BTK. 69. §. 2. pontjában meghatározott cselekményekkel bir és ő bűnségédnek tekintendő«.

Semmi egyéb az egész kérdés, mint az, hogy a ki alkalmas eszközt szolgáltat a tévedésbe ejtésre, de maga az elkövető cselekményben részt nem vesz: az segéd.

A segély kérdésének megvilágítására inkább szolgál az az eset, a melyet a BJT. IX. kötetének 19. sz. közöl.

Füller és Weisz egyesülve, az utóbbinak tanácsára Füller »Alexander von Füllern« név alatt bárói koronával és arany monogrammal ellátott nagy hangon írt levelekben magát nagybirtokosnak, szenvedélyes régiség- és levélbélyeggyűjtőnek adta ki s egyes külföldi egyéneket gyűjteményeik eladására felhívta. Magas árt ígervén, sikerült egyeseket reábirni arra, hogy gyűjteményeiket neki előzetes fizetés nélkül elküldjék, a melyeket aztán Weisz értékesített.

Weisz saját neve alatt azt hirdette a lapokban, hogy neki nagy régiségüzlete van s ajánlkozott régiségek eladására. Azokat, a kik hozzá fordultak, Füllerhez utasította, a kinek azután sikerült a gyűjteményeket előzetes fizetés

nélkül némelyektől kicsalni. (Vargha Ferencz az esethez tüzetes észrevételeket ír.)

A kir. ítélőtábla Weiszt és Füllert társtetteseknek mondotta ki. A kir. curia azonban, mivel egyedül Füller ejtette tévedésbe levelek által a károsított egyéneket, Weisz pedig csak a tanácsot adta Füllernek és a kicsalt gyűjtemények értékesítésénél működött közre, Weiszt csak segédnek minősítette. Helyesen, mert a tárgyi elmélet szerint, a ki elkövető cselekedetet nem hajtott végre: nem lehet társtettes. »A ravasz fondorlattal való tévedésbe ejtés illetve tartás« fogalmi körén kívül álló föltétele az eredménynek nem tényálladék-cselekmény.¹⁾

XII. Okirathamisítás. Úgy a köz- mint a magán-okirathamisítás oly bűntények, a melyekben a részesség gyakran szerepel. Az elkészítés, a használat, továbbá az elkészíttetés gyakran oszlik meg több közreműködő között. Eppen nem könnyű a gyakorlatban a részességi fajok között a biztos határvonalat megvonni. Itt a törvényes tényálladék-cselekmény segít ki bennünket. Nehezíti a kérdést az, hogy a más által készített hamis vagy hamisított köz- vagy magán-okirat tudatos felhasználását delictum sui generis-ként bünteti a törvény. Az intellectualis közokirat-hamisítás tényálladék-cselekménye: »közreműködik« a legtágabb körét vonja meg a tettességnek. A magán-okirat hamisítás fogalmi meghatározásában egyrészt a felbújtói cselekményt (készített, meghamisított) tényálladék-cselekménnyé teszi a törvény, másrészt a magán-okirat hamisítás büntetendőségében a használat elemét kívánja meg. Az utóbbi bűntényben egy előkészületi cselekmény (a készítés, készíttetés, hamisítás, hamisíttatás) van tényálladék-cselekménnyé alkotva. Mindezek oly pontok, a melyek a gyakorlatnak sokszor okoznak nehézséget. Nézzünk közelebbről néhány esetet.

A ki a hamis közokirat készítésével az irandó tételeket másnak tollába mondja, bűnsegélyt követ el. Ezt az elvi

¹⁾ A BTK. 386. §-a alá eső csalás tényálladékára vonatkozólag kérdésünk szempontjából érdekes jogeseteket tartalmaz a Dt. új folyama (VI. kötet 77. sz.) Ebben a tényálladékban tettes csak az lehet, a ki mint adós vagyonát átruházza, a ki az átruházást elfogadja: az segéd. Ahhoz nem fér kétség, hogy tettes csak ez lehet. A curia rendszerint a tettesség fogalmi körébe vonja a társtetteséget is — pedig lényeges különbség van az egyedüli tettes és a társtettes között. Amaz egyedül valósítja meg az egész tényálladék-cselekményt, az utóbbi a másik vagy többi társtetessel együtt valósítja meg a tényálladék-cselekményt.

Markus Dezső gyűjteményes munkája a csalásra vonatkozó segély egy jogesetére utal a II. kötet 520. lapján 26. sz. alatt.

jelentőségű tételt látom kimondva abban a jogesetben, melyet a BJT. X. kötetének 10. száma közöl.

Lopott lovak számára készített lólevélről van szó. »Debreczeni András . . . mint bűnrészes a 69. §. 2. pontja értelmében volt bűnösnek kimondandó, mert arra nézve, hogy a járlatokat ő készítette, a vizsgálat bizonyítékot nem szolgáltatott, ellenben ezen büntettség bűnrészsége meg volt állapítandó, mert beismerte, hogy Heé Lajos tanítót, a ki a járlatokat kitöltötte, ő hívta a korcsmába, . . . és ő mondotta tollba a járlatokba bevezetendőket.« (Curiai ítélet. 1885. évi január 25-én 8688/84. sz.)

A 400. §-ra vonatkozólag csak társtetteség fordulhat elő, mert minden közreműködés tényálladék-cselekményt képez. Ismerem azonban a curiának egy ítéletét az új törvény életbe léptének első idejéből, a midőn a 400. §. alapján segélyt állapított meg. A szülésznőt, a ki közreműködött abban, hogy a gyermek törvényesnek jegyeztessék be, segédnek minősítette, mert ez a cselekmény elkövetését könnyítette, előmozdította.

A magán-okirathamisításra vonatkozó részességi esetek közül kiemelendőnek tartom azt, a melyet a BJT. V. kötetének 22. száma közöl.

Pupler Ferencz egy 2500 forintról szóló nyugtatvány alá oda írta özv. Dobner Jánosné nevét és e hamis nyugtatványt arra használta, hogy özv. Dobner Jánosnéval tartott összeszámolásakor 2500 forintnak megtörtént lefizetését bizonyítsa A hamis nyugtatványt mint tanuk többen aláírták, de Kovács János tudta, hogy az okirat hamis. A budapesti kir. tábla Kovács Jánost tettesnek mondta ki (401. 402. §§. 2. pont), mert »részesnek valamely büntetendő cselekményben a BTK. 69. §. 2. pont értelmében az tekintendő, ki a cselekmény véghezvitelénél közvetlen nem ténykedett . . . a hamis nyugtatvány készítése a tanuk aláírásával lett befejezve (1882. febr. 12. 4868. sz. a.)« A curia ez ítélet ellenében segélyt állapított meg, mert »a kérdéses hamis nyugtatvány elkészítésével megkezdett, de csak annak felhasználása által befejezendő büntetett elkövetését az által, hogy a hamis nyugtatvány bizonyító erejét tanuként való aláírás által emelvén s annak felhasználását ez által előmozdítván, megkönnyítette . . .«

Egy másik esetben az, a ki a hamis váltót, annak hamis voltát tudva, valódi hátirattal ellátja oly célból, hogy a váltó értékesítését lehetővé tegye vagy könnyítse: bűnszegéd abban az okirat-hamisításban, a mely a BTK. 401. §-ába

ütközik és a 403. §. 1. pontja szerint minősül. (BJT. X. kötet 1. szám.)

A magán-okirathamisításnál a tényálladéokban — mint említettem — az elkövető cselekmény mellett az okirat elkészítésének előkészítő cselekménye is fel van véve. Nálunk talán még föl se volt vetve a kérdés, hogy az, a ki a magán-okirathamisítás tényálladékaiból csak ezt az előkészítő cselekményt követi el, nem lehet más, mint segéd. A judicatura a tárgyi elmélet segítségével úgy érvel, hogy ez is a törvényes tényálladék elkövető cselekménye levén, a ki a közös elhatározás és terv szerint a magán-okiratot készíti: az társtettes, mert elkövető cselekményt hajt végre. Illés Károly is commentárjában (első kiadás III. kötet 388. l.) ily értelemben nyilatkozik, a kérdés vitásságát nem is érintve. Nézetem szerint pedig a kérdés komoly megfontolásra joggal tarthat számot. Elméleti fejtegetéseinkben párhuzamba hoztuk a társtettesi cselekedetet a kísérlettel, a segínyt az előkészítő cselekménnyel. Már most, ha a magán-okirathamisítás tényálladékát vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy kísérletet a hazai judicatura nem állapít meg soha, ha a *magán-okirat használata* kezdetét nem vette. Illés Károly elismeri, hogy . . . »kísérletet az oly cselekmények képeznek, a melyek által a használat már megkezdetik, a nélkül azonban, hogy a törvényben előírt eredmény t. i. az okirattal való hamis bizonyítás eléretne.« Más szóval, *ha valaki csak hamis magán-okiratot készít vagy készített, magán-okiratot részben vagy egészben meghamisít vagy meghamisíttat*, de többet nem tesz, azaz: a használatot meg nem kezdi, akkor nem követ el büntetendő előkészítő cselekményt. Ezt elismeri a mi judicaturánk is. Ha azonban többen közreműködván, arról van szó, hogy társtettesi vagy segítő cselekményt követ-e el az, a ki az említett tevékenységet a használat megkezdése nélkül kifejtette, akkor készen állanak a felelettel, hogy társtettesit, mert cselekménye elkövető cselekedetet képez. Az egyedüli tettesnél nem ismerik el a cselekménynek elkövetési jellegét, a társtetességnél igen.

Íme az ellenmondás. Helyesen figyelmezteti Birkmeyer a német communis opiniót is erre a körülményre, és élesen vonja meg a határvonalat az ily természetű tényálladék és ama tényálladék között, a melyben több különböző tevékenység elkövető cselekmény jellegével bir. Ilyen pl. az egyidejű támadás különböző jogtárgy ellen, mint a rablásnál, melyben a személyes szabadság és a vagyon ellen irányzott tevékenységből van összealkotva a tényálladék-cselekmény. Vagy ha a törvény a tényálladék minősítését

a jogtárgy elleni támadás eszközébe helyezi (betörés, bemászás, hamis kulcs használat lopásnál). Csakhogy ezekben az esetekben az egyedüli tettes, ha betör, bemászik, hamis kulcsot használ, vagy a rablásnál erőszakoskodik, kísérlétért vonandó felelősségre. Ezek nem esnek a nem-büntetendő előkészítő cselekmények fogalmi körébe. Ezeknél a több különböző tevékenység egy elkövető cselekménybe olvad össze. De az okirat-hamisításnál két önálló cselekmény, t. i. egy előkészítő és egy elkövető van a tényálladék-cselekménybe összefoglalva.

Már pedig az, a ki az elkövető cselekménynek egy részét nem hajtja végre, társtettes nem lehet. Ezért abban a véleményben vagyok, hogy az, a ki a magán-okirat hamisításban úgy működik közre, hogy mást nem tett, mint az okiratot elkészítette: az bűnsegéd és nem társtettes.

XIII. Csalárd és vétkes bukás. A részesség ezekben a büntetendő cselekményekben gyakori. Büntárs nélkül tulajdonképen alig szokott a büntetendő bukás előfordulni. Éppen ezért fontos a részesség kérdése. Kezdetben a vétkes bukás tényálladékában a judicatura részeséget nem állapított meg. Kiindult abból, hogy ez gondatlanságból elkövetett cselekmény. E felfogás tévedésének kimutatása nem tartozik a mi feladatunkhoz. Vargha Ferencz az Igazságügyben ¹⁾ igen alaposan kimutatta a judicatura tévedését. Én is felszólaltam e felfogás ellen az »Ügyvédek lapja«-ban, ²⁾ de ezt jóval megelőzőleg hirdetem tanszékemről a judicatura alapos tévedését a vétkes bukás tényálladékának fölismerésében. A vétkes bukást a csalárd bukástól a célzat választja el. A hitelezők megkárosításának célzata. A vétkes bukás azonban lehet gondatlan, lehet szándékos. Ha szándékos, akkor a részesség megállapítható. Nem tartozik ide annak kifejtése sem, hogy minő tartalommal bír ennek a két büntetendő cselekménynek a területén az okság viszonya. Csak azt akarom kiemelni, hogy a fizetési képtelenségbe jutás és a két bukási tényálladék elkövető cselekményei között oksági viszonnak nem kell fenforognia. Egy kivétel van és ez is a vétkes bukás területén. A 416. §. 1. pontja szerint a fizetési képtelenségbe jutás kell, hogy eredménye legyen a pazarlásnak, a gondatlan üzletvezetésnek, (itt a gondatlan szó egyértelmű a hanyagsággal) tőzsdejátéknak vagy a rendes üzletkörhöz nem tartozó merész

¹⁾ A bűnösség és bűnrészesség a vétkes bukásnál. 1891. XXXV. kötet.

²⁾ Részesség a vétkes bukásban. Ügyvédek lapja 26. sz.

üzleteknek. Ma már állandó judicaturának lehet tekinteni azt, a mely a vétkes bukás alanyi bűnösségének fölismerésével a részesség lehetőségét megengedi. Egy esetben, a hol a férj vezette az üzletet, a nő pedig be nem folyt az üzletvezetésbe, a kir. curia a férjet mint a vétkes bukás bűnszegédjét ítélte el »ő, mint tettes csak azért nem ítélhető el, mert a csőd nem az ő vagyonára nyílt meg; és tekintve, hogy a BTK. 416. §-a szerint nem tekinthető kizártnak az, hogy Eisler Manó (férj) vádlott tevőleges közreműködése a BTK. 69. §. 2. pontjában meghatározott bűnrészesség fogalma alá vonassék« (BJT. XX. kötet 10. sz.) Megjegyzem, hogy ebben az esetben az üzletvezető férjet a kir. tábla teljesen fölmentette, mert »a kereskedelmi törvénynek a kereskedelmi meghatalmazottakra vonatkozó rendelkezéseiből világos, hogy ezeknek az üzlet körében tett intézkedéseiből származó kötelezettségekért a cég főnöke felelős stb.« Nézetem szerint teljes félreismerése ez a bukás büntetendő cselekményének, de tovább megyek: ez az összes büntetőjogi beszámítási elvekkel homlokegyenest ellenkezik, mert teljesen elejti a bűnösségi elemet. Nem keresi a kir. tábla először az okságot, és másodszor a bűnösség elemeit, a mit pedig egyetlen büntetendő cselekménynél sem szabad figyelmen kívül hagyni. A kir. tábla sokáig hozott oly ítéleteket, a melyekben a »vétkes bukás« nevéhez ragaszkodva, abban elvileg kizártnak látta a részességet » a BTK. 414. §-ában körülírt csalárd bukás bünteténének egyik alkotó elemét képező ama szándék hiánya jellemzi a BTK. 416. §-ában megállapított vétkes bukás véttségét, melynek tényálladékát alkotó, a BTK. 416. §-ának 1., 2., 3. és 4. pontjaiban részletezett elkövetési cselekmények mindegyike a vagyonbukott gondatlanságára vezethető vissza, a minek igazolására szolgál az a körülmény is, hogy a BTK. 416. §-ában meghatározott büntetendő cselekményt »vétkes bukás«-nak nevezi« (1890. jan. 23. 1889. évi 49.506. sz.) A kir. curia ezt a hibás ítéletet természetesen kiigazította. (1890. május 6. 2931. szám alatt.) Ugyancsak kiigazította a curia a budapesti kir. táblának 1890. évi márczius hó 7-én 5755. szám alatt kelt ítéletét is. Ebben is elvileg zárta ki a budapesti kir. tábla a részességet. De a kir. curia kiigazításai sem állanak a kérdés magaslátán. Ha egy felső bíróság oly nagy tévedésben van valamely büntetendő cselekmény tényálladék-kellékeire nézve, a minőben volt a budapesti kir. ítélőtábla: akkor nem szabad a kiigazító ítéletnek oly szófukarnak lennie, a mint ez a curia ítéleteiben mutatkozik. Akkor a megokolásnak ki kell ter-

jeszkednie a kérdés megmagyarázására. Ha a curia egyszer megmagyarázta volna a bukás tényálladékát úgy, mint más — gyakran sokkal alárendeltebb — kérdést sokszor kelle-ténél nagyobb terjedelemben is megszokott magyarázni: nem hiszem, hogy a budapesti kir. tábla oly sokáig ragaszkodott volna téves meggyőződéséhez.

Az oly megokolás¹⁾ azonban, a minőt a curia hivatkozott ítéleteiben találunk, nem léphet fel azzal az igény-nel, hogy a kételyeket vagy a homályt (itt inkább erről van szó) eloszlassa.

A csalárd bukásra vonatkozó számos részességi ítélet-ből levonhatjuk azt, hogy a curia társtettségét nem állapít meg azért, mert tettese a csalárd bukásnak csak a vagyonbukott lehet. Következőleg mások, mint a vagyonbu-kottak (egy csődben lehet több vagyonbukott) a curia fel-fogása szerint társtettesek nem lehetnek. Tehát más har-madik személy részességének csak két alakja volna lehet-séges, t. i. a felbujtás és a segély. A legtöbb előforduló eset kétségen kívül olyan volt, hogy társtettségét azért nem lehetett volna megállapítani, mert tulajdonképen a vagyon-bukott semmit sem követett el, hanem az üzletvezető köve-tett el mindent. Csakhogy igen természetes, hogy ekkor a bűnsegély megállapítása sem volt logikus, mert semmihez nincs segély. Legtöbbször úgy fordultak elő az esetek, hogy a cégtulajdonosnő az üzlet menetére semmi befolyást nem gyakorolt és az üzlet vezetését teljesen a férjére bízta, ki majd mint cégvezető, majd mint meghatalmazott — belá-tása szerint intézkedik. A judicatura állandóan úgy ítélte, hogy a nőt ilyenkor tettesnek mondta ki: az üzletveze-tőt segédnek. (BJT. VIII. kötet, 27. lap. XIII. kötet, 138. lap, XX. kötet, 157. lap. XXI. kötet, 94. lap.)

A bíróság érezte a helyzet visszásságát. Érezte, hogy nem logikus eljárás, hogy az, a ki nem követett el sem-mit: tettes legyen; a ki pedig mindent elkövetett: segéd. Ezért csaknem mindenik esetben a segédet szigorúbban büntette, mint a tettest. Egy esetben pedig, hogy csak megfelelőhessen az igazság követelményeinek, a kir. curia az üzletvezető férjet, tekintettel arra, hogy cselekményét a

¹⁾ »Minthogy a BTK. 416. §-a a vétkes bukás eseteit nem a büntetendő cselekménytől teljesen független gondatlanság, hanem a bekövetkezett bukásra kiható tudatos cselekvés és mulasztás szerint állapítja meg s még a gondatlan üzletvezetés is ily mulasztást képez, melynek a bukást szükségképen maga után kell vonnia« . . . (1890. máj. 6. 2937. sz. BJT. XXII. kötet 125. lap.) A másik hivatkozott kiigazító curiai ítélet megokolása szóról szóra azonos ezzel.

házasági kötelék felhasználásával követte el, mint felbujtót mondta ki bűnösnek. (1890. június 13-án 2322. sz. B. J. T. XXII. kötet 12. sz.) Egy esetben elment a curia odáig, hogy a czégtulajdonost teljesen fölmentette, az üzletvezetőt pedig tettesnek mondta ki. (1891. április 30. 1890. 11.253. sz. B. J. T. XXII. kötet, 12. sz.) A curia itt az eddig követett gyakorlatától eltér. Megokolásának vonatkozó része így szól: »Czárán Ede vádlottat illetőleg, minthogy Czárán Ede a neje tulajdonát képezett üzletet mint czégvezető, neje tehetetlenségénél fogva is egyedül ő maga vezette és annak vezetése, úgy az árúk eladása és bevásárlása körül minden beavatkozás vagy ellenőrzéstől ment, teljesen önálló tevékenységet fejtett ki, de a terhére rótt cselekményeket kizárólag ő maga követte el; cselekménye nem a vádbeli büntett bűnségdségét, hanem a tettességet állapítja meg. Ugyanazért Czárán Ede vádlott a B. T. K. 414. §-a alapján a csalárd bukásban nem mint bűnségéd, hanem mint tettes mondatik ki bűnösnek...«

Föltűnő, hogy a kir. curia, szakítva eddigi gyakorlatával, nem tartotta szükségesnek kiterjeszkedni arra, miért tudta magát túltenni azon, hogy a tettesség a törvényes fogalmi meghatározás szerint a »vagyonbukott« fogalmához van kötve. Már pedig semmi kétség, hogy a 416. §. tényálladékanak tettése csak az lehet, a ki vagyonbukott. Tettése és nem alanya. (Phleps Ferencz, ki ehhez az ítélethez a B. J. T. említett számában megjegyzéseket ír, szintén nem fejezi ki magát szabatosan, midőn így szól: ... »a B. T. K. XXXV. fejezetében felhozott csalárd és vétkes bukás *alanynaként* a fogalmi meghatározások a vagyonbukottat jelölik meg.« A czikkíró úr a tettességre gondol. A különös rész tényálladéka a tettességet állapítják meg. Valaki lehet alanya a büntetendő cselekménynek mint részes (felbujtó, segéd, társtettes), de esetleg nem lehet egyedüli tettes.

Semmi kétség, hogy a tettesség megállapíthatására nézve a kérdéses esetben a curiának épp úgy nem volt törvényes alapja: a mint nézetem szerint nincs oly esetben sem, a hol a tettes által elkövetett vagy megkísérlett büntetendő cselekmény nincs és mégis részességet mond ki. Ezek az esetek azok, hol a codificált törvény daczára érvényesül a jogérzet. Scylla és Charybdis között áll a curia és a jogalkalmazás szerepe helyett realép a jogalkotás terére, a mely tulajdonképen a bírói feladat körén kívül áll. A kérdéses esetben a czégtulajdonos elmeállapotát olyannak találták a szakértők, ki cselekményei következésének belátására képtelen. A curia ítélete, egyezőleg a törvényszék felfogásá-

val, felmentő volt. Igen helyesen — és ebben az irányban nagy fontosságot tulajdonítok a curia ítéletének. Ebből megtanulhatják az alsó-bíróságok, hogy a bukás tényálladéka megítélésénél sem szabad az általános beszámítási elveket félredobni, a mint ezt tették mindazokban az esetekben, a midőn daczára a bűnösségi elem hiányának vagy daczára, hogy elkövető cselekmény nem terhelte az illetőt, *tettességet* állapítottak meg. És miért? Egyszerűen a civiljogi felelősség alapján. Mintha a magánjogi felelősségnek egyenlő elvei volnának a büntetőjogi felelősséggel. A főnforgó esetben is a marosvásárhelyi kir. tábla még a tehetetlen czégtulajdonost is büntetőjogi felelősségre vonta és egy havi fogságra és hivatalvesztésre ítélte, mert »vádlott, ki mint bejegyzett kereskedő, a keresk. törvény 25. §-a értelmében arra kötelezve volt könyveket nem vezetett . . . mérleget nem készített. Ebbeli mulasztását nem igazolhatja azzal, hogy üzletét kizárólag másodrendű vádlott vezette, mivel hogy feltétlenül kötelessége lett volna gondoskodni arról, hogy üzletében a törvényszabta könyvvezetés és mérlegkészítés megtörténjék.«

Csalárd bukásban való segílyt állapít meg a iudicatura azokban az esetekben is, a midőn valaki, a bukotttal egyetértve, koholt követelést érvényesít. Ilyen esetet közöl a B. J. T. XI. kötetének 17. száma. A férj készített egy adóslevelet, mely a nő hozománya fejében állíttatott ki. Az asszony a koholt adóslevelet beperelte, a per folytán az üzletet átvette stb.¹⁾

Ugyancsak a B. J. T. 9. kötetének 16. számában olvasható egy jogeset, a melyben mindkét felsőbiróság kimondta, hogy az, a ki a csődben álkövetelést érvényesít, az a csalárd bukásban mint segéd bűnös.²⁾

A B. J. T. XX. kötetének 10. számában van egy eset, a melyben árúk átvétele, midőn ez által a többi hitelezők károsodtak, a B. T. K. 414. §. 1. pontja alapján mint segédkezés büntettetett. A két alsó bíróság felmentő ítélete ellenére a curia marasztaló ítéletet hozott (1890. évi január 28. 1889. 7983. sz.) »másodrendű vádlottat is mint bűnsegédet el kellett ítélni, mert csupán az, hogy vala-

¹⁾ Ugyanezt a jogesetet közli a Dt. új folyam II. kötetének 131. száma.

²⁾ Markus Dezső gyűjteményes munkája II. kötet 521. lapon utal a csalárd bukás segílyére vonatkozó erre a jogesetre, melyet a BJT. közöl. Ezen a téren erős kiegészítésre szorul ez a különben nagy gonddal készített munka, mert számos elvi jelentőségű tétel hiányzik belőle.

mely hitelező saját érdekét biztosítja, magában véve büntetendő cselekményt nem képez ugyan, de azzá lesz, mihelyt az azzal a szándékkal van egybekötve s oly módon követetik el, hogy a bukottnak többi hitelezői jogtalanul megkárosíttassanak.«

XIV. Erőszakos nemi közösülés. A részeség területén sok vitára ad okot ez a büntett. A tárgyi elmélet elkövető cselekvényét nem tudták bíróságaink, különösen kezdetben, szabatosan megvonni. Így a pancsovai kir. törvényszék és a budapesti kir. tábla az erőszakos nemi közösülés büntetében, mint bűnsegédet mondta ki bűnösnek azt a két vádlottat, kik a sértett nőszemélyt erőszakkal lefogták oly czélból, hogy társuk, ki egyébiránt szintén közreműködött az erőszak elkövetésénél, házasságon kívül vele nemileg közösüljön. A kir. curia mindhárom vádlottat mint társtettet vont a büntetőjogi felelősségre, mert . . . »a vádlottak a panaszos nőn az erőszakot, mely az erőszakos nemi közösülésnek a B. T. K. 232. §-ában foglalt ismérve, mindhárman együtt követték el az által, hogy panaszos nőt együtt fogták le s helyezték azon állapotba, hogy rajta . . . a nemi közösülést végrehajthassa« . . . A curiának ezt az ítéletét nem helyesli a B. J. T. szerkesztősege, »mert csak azon erőszak képezi az erőszakos nemi közösülés tényálladékanak alkatelemét, melyet valaki azért követ el, hogy *ő maga*, nem pedig azért, hogy egy harmadik személy közösüljön a kényszerített nőszeméllyel. Énnélfogva a fenforgó esetben azon vádlottak, kik a nő ellenállását leküzdeni segítettek ugyan, de vele nemileg nem közösültek, nem azon erőszakot alkalmazták, melyet a 232. §. körülir«. (B. J. T. IX. kötet, 22. szám.) Nem sokára közöl is a B. J. T. újabb esetet (XIII. kötet, 3. sz.), a melyben a curia már segédnek minősítette azt, a ki a nőt lefogja, mialatt társa a közösülést végrehajtja.

Újabbban ismét közöl a B. J. T. eseteket (XX. kötet, 23. sz., XXI. kötet, 7. sz.), a melyekben a curia hasonló elvi alapon áll . . . »miután B. J. ezen cselekményével sértett felet *nem ő vele*, hanem vádlott-társával közösülésre kényszerítette« . . . és a másik esetben : »Tekintve, hogy az erőszakos nemi közösülés büntette két lényeges ismérven alapul, úgymint a személy ellen használt erőszakon és a mellett a házasságon kívüli elháláson; tekintve, hogy R. V. másodrendű vádlott a házasságon kívüli közösülés tényét véghez nem vitte és csak első rendű vádlott cselekvényét mozdította elő . . . stb.«

A kir. curiának most közölt ítéleteiben elfoglalt állás-

pontot nem fogadom el, hanem azt a felfogást helyeslem, a melyet a B. J. T. szerkesztője részéről kifogásolt legelőször közölt curiai ítélet foglalt el.¹⁾ A tárgyi elmélet szerint semmi kétség arra nézve nem lehet, hogy az erőszakos nemi közösülés elkövető cselekvénye az erőszak is. Csakhogy a curia és a B. J. T. szerkesztője is abból látszik kiindulni, hogy csupán annak az erőszakoskodása képez elkövető cselekedetet, a kinek célja a házasságon kívüli elhálás. A többi erőszakoskodó csak segítő cselekményt követ el. Ha ez a tétel áll, úgy ebből az következik, hogy az, a kire nézve a különös tényálladék célzata nem forog fen: társtetteses egyáltalában nem lehet. Lopásnál társtettes csak az lehet, a kinek az eltulajdonítási célzat fenforog. Ha ketten a lopás elvételi cselekményét teljesítik, de úgy, hogy csak az egyiké legyen az idegen ingó dolog: akkor a másik csak segéd lehet. Nézetem szerint a tévedés forrása az, hogy nálunk a tettességet szeretik azonosítani a társtetességgel, azaz: mindazokat a kellékeket megkívánják a társtetességhöz, a melyek szükségesek a tettességhöz. Pedig ez, mint már kifejtettem, téves. A tettesek közül csak egy legyen, a kinek személyében minden kellék megvan: úgy a társtettesesség megállapítása ellen, ha ezek elkövető cselekményt követnek el, semmiféle akadály föl nem merül. Az, a ki abból a tételből indul ki, hogy társtettes csak az lehet, a ki tettes: az következetesen jár el, ha az erőszakos nemi közösülésnél p. nem ismeri el az erőszakot alkalmazó nő társtettségének megállapíthatását. De ha valaki az ellenkező elvi állásponton áll, azaz: a társtettséget részességnék, egymás melletti accessoriumnak tekinti, úgy sem az alanyi bűnösség kellékei, sem a külső tevékenység jellege szempontjából nincs ok tagadni azt, hogy az erőszakot alkalmazó társtettese az erőszakos nemi közösülésnek csak úgy, mint társtettese mindenki annak a büntetendő cselekménynek, a melynek elkövetési eszközéül az erőszak van megjelölve. Az, a mire az ellennézetűek a súlyt helyezik, hogy t. i. a magyar B. T. K. a »vele házasságon kívül nemileg közösülésről« szól, tehát csak azt az erőszakot emeli tényálladék cselekménynyé, a mely erőszak a *vele való* házasságon kívüli nemi közösülésre van irányozva: az a tettesség fogalmához szükséges, de a társtettség oly felfogása mellett, a mint azt mi

¹⁾ Az erőszakos nemi közösülés segélyére vonatkozó *judicatura* kivonatolva van Markus Dezsőnek gyűjteményes munkájában is 3., 4. és 5. pontok alatt. (II. kötet. 818. lap.)

állapítjuk meg, közönyös, mert elég, ha a társtettesek közül az egyiknél forog fenn a kérdéses czélzat.¹⁾

XV. Kettős házasság. Arra a kérdésre nézve, hogy pusztá hallgatással válik-e a kettős házasság elkövetésénél bűnségéddé az, a ki nem fedezi fel azon előtte ismeretes körülményt, hogy az új házasságra lépő felek egyikére nézve korábbi érvényes házassági kötelék áll fenn, figyelemre méltó esetet közöl a Dt. új folyamának VIII. kötete (134. sz. alatt).

A. Ignác, habár érvényes házassági kötelékben volt 1882. évi február 1-én H.-on új házasságra lépett Sz. Rózával, kit az előbbi kötelék fennállására nézve tévedésbe ejtett. A leányt számára apja, A. Pál kérte meg, kinek volt tudomása fiának Sz. Erzsébettel kötött előbbi házasságáról, mely A. Rozál, Ignác anyja előtt is ismeretes volt, ki arról senkinek sem szólt.

Az apa közreműködését mindegyik bíróság segélynek minősítette. A kir. törvényszék az anya pusztá hallgatásában is segélyt látott. Ellenben a budapesti kir. tábla az anyát felmentette, mert . . . »terhelő adat fel nem merült arra nézve, hogy ez bármi cselekmény által a kettős házasság büntetetté előmozdította vagy könnyítette volna, azon hallgatása pedig, hogy fiának korábbi házasságát senkivel sem közölte, a mennyiben ez iránt nem is kérdeztetett, büntetendő cselekmény tényálladékát nem képezi.«

TIZEDIK FEJEZET.

1. §.

A társ-tettségéről általában.

I.

Az anyagi bűnség és a társ-tettes között lévő határvonal megállapításának elméleti tárgyalásánál igyekeztem rámutatni arra a nagy elméleti harcra, melyet ezen a téren a tudományban kiválónál kiválóbb elméjű férfiak küz-

¹⁾ Heil Fausztin behatóan tárgyalja ezt a kérdést az »Ügyvédek lapja« 1891. évi 29. és 30. számában és arra az eredményre jut, hogy a ki az erőszakot elköveti, társtettes és nem segéd.

denek.¹⁾ Rámutattam a tárgyi okozatosság; elméletétől kezdve a legszélsőbb alanyi felfogásig, az elméletek egész sorozatára, melyek ennek a nagy, szövevényes kérdésnek a megoldásán fáradoznak. Csak ismétlésekbe bocsátkoznám, ha újra közelebből érinteném azokat az elméleteket, melyeket

¹⁾ A történeti részben inkább régibb hazai íróinkkal foglalkoztam, de idéztem azokat a nagyobb műveket is, melyek újabb íróinktól származnak. A kisebb dolgozatok közül nem mulaszthatom el kiemelni azon nagy elmével irt tanulmányt, melyet *Fayer László* a *Themis* 1875-ik évfolyamában a »bűnség«-ről tett közzé, továbbá *Barna Ignác*nak a *Themis* 1878-dik évfolyamában közzétett dolgozata szintén nagyon figyelemre méltó. *Schnierer Aladár*nak a Hoffmann által szerkesztett *Jog s államt. folyóirat* I., II., III. füzetében megjelent dolgozatáról már többször megemlékeztem, mely tanulmány egyébiránt »A büntetőjog általános tanai« czímű munkájába átvételt. *Schnierer* igen szabatosan ismerteti itt az objectív és subjectív elmélet közötti határvonalakat s mindegyik gyöngye oldalát föltünteti. Ő maga e művében inkább subjectív irányban oldja meg a bünszerző és segéd közötti fogalmi különbség problémáját: »bünszerző az — úgy mond (id. munka 165., 166. lapok) — ki valamely bűnös eredményt, mint czélt előidézni akarván, annak létrehozása végett értelmileg vagy physikailag tevékeny. Bűnség ellenben az, ki a bünszerzőt jellemző akarati elhatározás nélkül, más által elhatározott büntény elkövetésében tudatosan közreműködik.« *Wächter*, *Marezzoli*, *Glaser* iránya az, a mit *Schnierer* — mint ezt maga is mondja — e fogalmi meghatározásban követ. Újabb munkájában (»A büntettek-ről és vétségekről« szóló magyar büntetőtörvény magyarázata) a bünszerző fogalmát ekkép határozza meg: »Bünszerzőnek azon személyt nevezzük, kinek akarati elhatározásában és tevékenységében a büntény létrejöttének alapoka rajlik. A működés módja szerint a bünszerző értelmi vagy physikai lehet. Értelmi bünszerzőnek az tekinthető, ki a célzatában levő bűnös eredményt más alany cselekvése által eszközölteti. Az ellenben, a ki a bűnös eredményt közvetlenül maga physikai erőivel létesítette, a ki tehát a tett elkövetésében szándékan kívül tényleg is részt vett, physikai bünszerzőnek mondatik.« A társtettség kérdésében ismerteti szerzőnk a *Curia* objectív álláspontját és hangsúlyozza, hogy az »elkövető cselekedet« elmélete mellett igen természetesen más társtettesül nem tekinthető, mint az, ki a büntény physikai ismervének legalább is egy részét megvalósítja. A törvényjavaslat megokolása ellen *Schnierer*nek is van kifogása és »Határozottan tévesnek és a régi complottheoria veszélyes reminiscenciájának kell nyilvánítania — úgy mond — a törvény indokaiban kifejezett azon nézet (225. lap), mely szerint nem csak az *tettes*, ki a büntettet képező főcselekményt vitte véghez, hanem ezen elnevezés a büntett véghezvitelénél a legkülönbözőbb módon tevékeny egyénekre is alkalmazandó.« (126. lap.) Részemről is azon határozott meggyőződésben vagyok, hogy a törvényjavaslat megokolása a társtettség kérdésében nem áll az »elkövető cselekedet« elméletének biztos és határozott álláspontján. Az indító okok csak utólag fejtettek ki.

Kautz Gusztáv (id. művében) a társtettség kérdésében a többi között így szól: ... a büntetendő cselekmény elkövetésénél közreműködők közül tettesnek csak az tekinthetők, és ha többen vannak, csak azok tekinthetők tetteseknek, a ki vagy a kik:

már fentebb megismertettem és tehetségem s erőm szerint bírálati megjegyzéseimmel kísértem.

Láttuk, hogy az alanyi elméletek, melyek a külső tevékenységre ebben a kérdésben csak egy esetben helyeznek súlyt, ha a tettes magát a főcselekményt hajtja végre —

1-ször oly physikai tevékenységet fejtettek ki, mely az elkövetett büntetendő cselekménynek okát képezte, a »mely által« és nem a melynek segélyével a büntetendő cselekmény létesült :

2-szor a cselekmény létesítésére való közreműködésnek tettben vagyis physikai erőnek a külvilágban történt hatályossá tételében kellett nyilvánulnia ; és

3-szor a szándéknak arra kellett irányozva lennie, hogy a kifejtett physikai tevékenység által a büntetendő cselekmény létrejöjjön. (207. lap.)

Werner Rezsőnek id. művében (A magyar büntetőjog általános elvei) a következőket olvassuk : »Tettetársaknak a bűnrészesség szempontjából csak azokat lehet és szokás nevezni, kik ugyanazon bűncselekmény tettlegesítésénél szándékosan közreműködnek vagy inkább, kik ugyanazon bűncselekményt közös szándékkal együtt tettlegesítették A közreműködő tevékenységnek azonban, hogy tártettségnek legyen tekinthető, szükségkép tettlegesítőnek kell lennie, azaz olyannak, mely a bűncselekményt tettlegesítő cselekménynek, a kivitelnak, alkatrészét képezi, mit különben már a tettség fogalma is magával hoz. Ebből következik, hogy valamennyi tevékenységnek legalább is a bűnkísérlet stádiumába kell esnie Mikor segélyezés, mikor tettség, illetőleg tártettség a közreműködő tevékenység ? azt általában meghatározni nem lehet ; itt összeszerű ténykedésről van szó, melynek eldöntésénél a bűncselekmények összes viszonyai és körülményei számba veendőek, különösen a tevékenységnek objectiv minősége és causalis viszonya a létesített bűnesethez, valamint a szándék tartalma, iránya is.« Megjegyzi e helyütt írónk, hogy »itt sem tisztán objectiv, sem tisztán subjectiv szempontból nem lehet eligazodni«. (186., 187., 188 lapok.)

Illés Károly »A büntettekről, vétségekről és kihágásokról szóló magyar büntető-törvénykönyvek magyarázata« című munkájában büntetőtörvényünk 70. §-áról, tehát a tártettségéről, következőleg nyilatkozik : »A 70. §. a tettesek meghatározása tekintetében csak általános szabályt állítván fel, nem jelöli meg közelebbről a határvonalat, mely a tettestársak és physikai bűnsegédek között létezik, a felállított szabály mindazonáltal a bíró felismerésére juttatja, hogy a tettesek társaságát, a felbuztást és segélyt, mint a részesség három különböző formáit meg kell figyelnie és különböztetnie Tettetársak tehát a törvény értelmében azok, a kik a büntettet vagy vétséget közösen elhatározták s együtt végrehajtották. Mindkét momentumnak együttes jelenléte szükséges ahhoz, hogy a közreműködők tettestársaknak tekintessenek s e szerint, ha például valaki részt vett az elhatározásban s tanácsadásával hozzájárult a véghezvitelnak kitervezéséhez, de az utóbiban már részt nem vett, vagy ha valaki a mások által elhatározott büntettnek végrehajtásánál azokkal együtt közreműködött a nélkül, hogy a büntett elhatározásában része volna s a nélkül, hogy elkövető cselekményt (Ausführungshandlung) vitt volna véghez ; például a fuvaros a helyszínré s onnan visszaszállította a rablókat ; ezen esetekben az illető nem tettestárs, hanem az első esetben értelmi, az

és ezt sem teszi valamennyi elmélet — minden más esetben pedig a »saját« és »idegen érdek« — vagy az »érdek önállósága vagy önállótlanságának« szempontjai szerint mérik a cselekvény »bűnszerzői« vagy »segédi« jellegét, messze esnek attól a büntetőjogi nézetköről, melyben mi velük feltalálni a segéd és társ-tettes között lévő elválasztó vona-

utóbbiban tetteles bűnségéd. Ha ellenben létezik az elhatározás közösége és a végrehajtás együttesége, ekkor mindazok, a kik, habár csak egyszerűen jelen voltak is a büntett véghezvitelénél, mint tetteistársak vonandók beszámítás alá. E szerint tehát, ha a rablásra szövetkezettek egyike mint kocsis szerepelt s a rablás végrehajtása alatt is a kocsinál maradt, az illető, ennek daczára, nem mint bűnségéd, hanem mint tetteistárs fog megbüntetettetni. Ily esetekben a különböző tevékenység csak mint a közös cél elérésére szükséges munkafelosztás tűnik fel s mindaz, a mit az egyik vagy másik a közös megállapodás folytán véghezvit, valamennyinek együttes cselekménye gyanánt tekintendő. Így például a nagyobb szabásu rabláshoz szükséges, hogy valaki a helyet és alkalmat előre kikémlelje, hogy a szövetkezettek könnyebb menekülhetés céljából kocsin menjenek a helyszínére, hogy ott az egyik a kocsinál maradjon, a másik vagy harmadik a kapunál vagy a ház ajtaja előtt őrt álljon, hogy néhányan a konyhába szorított cselédekre vigyázzanak s végre, hogy a legbátrabbak a kiszemelt áldozatot tényleg megrabolják. Itt a rablás tényét tulajdonképen csak az utóbbiak követik el, de azért mindnyájan tetteistársak lesznek, ha különböző tevékenységek a közös elhatározásra vihető vissza.« (167., 168. lapok.) Illés — e kiváló büntetőjogászunk — sem volt úgy látszik képes feltalálni a megokolásban az »elkövető cselekedet« elméletét. A »Rossi által vont nagy kör« útmutatásának megfelelően ugyan értelmezése, de távol áll az elkövető cselekmény elméletétől.

Kőrösy Sándor »A magyar büntetőjog tankönyve« című művében a társtetteség kérdésre nem terjeszkedik ki. A tetteség fogalmát igen helyesen határozza meg: »A melyik részes — úgy mond — a büntett tényálladékát képező véghezviteli cselekményt követte el: az tettes; a melyik részes a véghezviteli cselekmény elkövetetésének megkönnyítésére hatott közre, az segéd. Ha például gyilkosság bűntette véghezvitelében többen vettek részt: a bíró kutassa ki, vajjon ki szúrta a kést a megöltbe, vagy ki lőtt annak testébe szándékosan? A ki ezek valamelyikét tette: az a tettes; a ki a tettes szándékát tudva, annak fegyvert szerzett vagy a megölt szobája kulcsát átadta: az segéd.« Kár, hogy azzal a kérdéssel nem foglalkozik veteránunk, lehet-e tettesnek tekinteni, azaz lehet-e in thesi a részes a tettelssel egyenlő büntető tétel alá helyezni akkor is, ha nem teljesen követte el a bevégező cselekményt (»a büntett tényálladékát képező véghezviteli cselekményt«)? Mert tulajdonképen nem az a vitás kérdés, ki a tettes, hanem az: kit lehet társtettesül tekinteni, azaz: a tettelssel egyenlően büntetni azon részesek közül, kik vele a büntett elkövetésénél közreműködnek.

Horovitz Simon többször id. művében így szól: . . . »tettesnek nevezzük azt, a ki saját maga bűnös tevékenysége által létesítette a bűncselekményt. Ezen értelemben tehát tettes mindaz, a ki a bűncselekményt akár dolose, akár culpose követi el és maga valamely bűncselekmény tényálladékának létesítése, elkövetése, tetteiségnek

lat. Ily ingatag, az óhajok és érdekek alapjára helyezett elmélet, mely még ott is, a hol a cselekedetről kell ítéletet mondani, nem a cselekedet élő testét vizsgálja, hanem az emberi bensőnek emberi szem előtt tiszta körvonalakban föl nem tűnő hullámzásaiban, a czélok és érdekek áramlatában mozgó képről akarja fölismereni a külső tevékenység jellegét: az az elmélet nem hordja magában annak zálogát, hogy büntetőjogi fogalmak tiszta és helyes elhatárolásának mértékével rendelkezik. Az elmélet szerint még a külső tett megítélésénél sem ennek tartalma és terjedelme az irányadó, hanem annak segédi vagy bünszerzői jellegét az érdekek határozzák meg; a mely elmélet nem is annyira a tettség (társtettség), felbujtó, és segéd hármassá, mint inkább a segéd és bünszerzőség kettős felosztásában véli a részesség fajainak helyes elhatárolását föltalálni: az az elmélet nem szolgáltathat alapot annak a problémának a megoldásához, mi az, a mit a részesség területén a társ-tettség fogalma alatt értünk, és értenünk kell?

Ezek szerint az elméletek szerint bünszerző, a ki önálló érdekekben, és segéd, a ki másnak érdekében cselekszik, következésképp ez elmélet túlzott iránya szerint elkövetheti valaki még a bűntényt megállapító tényálladékot és mégis csak segéd lesz, vagy cselekedete meg sem közelíti a bűntény physikai tényálladékának egy részét sem, és mégis bünszerző (tettes, társtettes) lehet. Döntő az érdek, a benső lelkiismereti világ szempontja. Ezek az elméletek, nyugodtan mondhatjuk, nem azok, melyek ebben a kérdésben világosságot, határozottságot és biztosságot nyújtanak.

A tárgyi irányban kell a megoldás kulcsát keresnünk. Abban az irányban, mely a külső cselekvény ismérveiben keresi az elhatároló vonalakat, mely azt kutatja, mivel, mennyivel járult a részes a tett létrehozásához és e mozzanat mérve szerint dönt a határvonal kérdésében. A tárgyi irány az, melynek elméletéből a társtettség helyes fogalmi köre kibontakozott.

Midőn a szövetség-elmélet rideg igazságtalanságát a tudomány száműzte, midőn nem elégedhetett meg a tudomány azzal, hogy mindazokat, kik előre szövetkeztek vala-

mondható. Az önkéntes bűnrészességnél (conc. facultativusnál) azonban tettes csak az lehet, a ki valamely büntetendő cselekmény létesítésére a többi bűnös módon hozzájárulókkal közös dolussal és tettesi minőségben működik közre. A mennyiben többen közös dolussal vettek részt a tettségben, tettestársaknak mondatnak.

mely bűntényre s annak végrehajtásánál közreműködnek, egy büntetőjogi fogalmi körbe sorozzuk; midőn a francia, osztrák büntetőtörvények rideg egyenlősítése elítélésének napjai bekövetkeztek: akkor állott elő a kérdés, mi pótolja a szövetség annyira egyszerű, de egyszerűségében kegyetlenül parificaló rendszerét? A szövetség épülete roskadozni kezdett a kritika támadásaira s annak romjain emelkedett fel a részesség trilogiája: a felbujtó, segéd és társ-tettség fogalma. A tárgyi irány az igazságos büntethetőség alapjait kívánta lerakni ebben a három fogalomban. Szembe szállt a szövetség és bűntársak mindent összefoglaló és éppen azért rettenetes igazságtalanságokat magában rejtő rendszerével, és kérdés tárgyává tette, mi jogi alapon vonják egyszerű összebeszélés következtében a részeseket az egyenlő büntetendőség rideg szabálya alá? A szövetség-elmélet, tápot nyerve az alanyi felfogás által nyilvánított érvek erejében, az akarat-egységről, együttes elhatározásról, közös célról beszélt és ezeket jelölte meg az egyenlő büntetendőség okául. Ez a megokolás senkit sem győzött meg. A szövetség-elmélet egymásután bukott ki a polgáriasult nemzetek törvénykönyveiből. Az elméleti haladás férfiai egymásután hagyták el a zászlót. A szövetség-elmélet elzüllött, szétmállott. A tudomány a szövetség szétbontása után azzal az igénnyel lépett föl, hogy a casuistica tulzásainak veszélye nélkül hozzá kell fogni a részesség fajainak helyes fogalmi meghatározásához. Ennek nyomán jár a büntethetőség helyes felosztása is. Ebből a törekvésből áll elő a tárgyi irány »társ-tettség« fogalma. A nehézség csak ott mutatkozik, mi történjék azokkal, a kik a bűntény elkövetésénél közreműködnek, de nem követték el a bűntényt megállapító egész tényálladékot. Azzal nem állhat elő a tárgyi elmélet, hogy a kérdés elől kitérve, mindazokat, a kik a bűntény elkövetésénél közreműködtek, egy kategoriába, a társ-tettség körébe vonja. Hisz ekkor minden küzdelem, mit a szövetség elmélete ellen folytatott: sivár, meddő küzdelem lett volna. Új szavak czímén ott állana a régi fogalom. A tárgyi elmélet küzdelme így csak arra való lett volna, hogy fölfrissítse a szövetség-elmélet avult világát. Világos volt a feladat, hogy elemi erővel kell mindent lerombolni és elpusztítani, a miből újra életet meríthetne a »szövetség« fogalom kegyetlen és igazságtalan rendszere.

De melyik út és mód az, melylyel az eredményt el lehet érni?

Csak azt tekintsék-e tettesnek, a ki az egész főcselekményt elköveti és a többi mind csak a segéd fogalmi

körébe vonják? ez volt az első felvillanó gondolat. De ez a gondolat tarthatatlannak bizonyult. Valamint képtelenség volt a szövetség-elmélet és a büntársaság elvei szerint valamennyi közreműködőt egy csoportba vonni, épp oly képtelenség volna mindennemű közreműködést, mely nem áll a tényálladékok teljesen megállapító cselekményből, föltétlenül járulékos jellegűnek minősíteni (helyesebben föltétlenül úgy büntetni, mint accessoriumot). Ezt érezte a tárgyi elmélet. Csak az volt a kérdés, melyek tehát azok a bűntény elkövetése alkalmával kifejtett cselekmények, a melyek nem mellékes természetűek, hanem föltétlenül első rendű részesiséget alkotnak? És itt segítségére jött a részesség elméletének a már nagyban forrongó kísérlet-elmélete. A »commencement d'exécution« új világot teremtett a kísérlet mezején és az a francia törvény, mely a részesség területén a legborzasztóbb egyenlősítést hirdette, néhány szakaszszal előbbre a kísérlet fogalmában rejlő »commencement d'exécution«-ban hordta csiráját a mai társtettség fogalmának. Ne vitatkozzék senki a fölött, kit illet az »elkövető cselekedet« elméletének föltalálói dicsősége; bár, mint láttuk, Berner, Geyer, Schütze stb. érdemei nagyok ezen a téren. a dicsőség akarata ellenére is visszaszáll a francia code 2. §-ára. Be fogom bizonyítani állításomat. Mi adott lökést a kísérlet tanában a fejlődés új irányának? A »végrehajtás megkezdését képező cselekvény« fölismerése és taglalása. Ez hordta magában az előkészítő és kísérleti cselekmények között létező különbség ismérveit. Ez lett hosszú időkre és mai napig is az utólérhetetlen választófal az előkészítői és a kísérleti cselekmények között. Annyi elméleti küzdelem és mély buvárkodás után álljon elő az, a ki a francia code 2. §-ában foglalt »commencement d'exécution«-t pótolni tudja. Hol van az a modern törvénykönyv, mely ezt mellőzni képes?

A »commencement d'exécution« fogalom élt és uralkodott tehát tudományban, törvényhozásban, gyakorlatban egyaránt

A részesség elmélete küzdött a társtettség fogalmával. A mentő gondolatot, azt a nagyjelentőségű »commencement d'exécution«-t oda kölcsönözte a kísérlet elmélete, és íme itt van a társtettség fogalma. A ki a közreműködés alkalmával oly cselekvényt hajt végre, a mi a kísérlet fogalmai szerint legalább is kísérleti cselekvényt képez, az a társtettes, a ki pedig oly cselekvénnyel vesz részt, mely eddig a fókig nem haladt, az segéd. Így értékesítették a kísérlet elméletét a részesség területén. Az »elkövető cse-

lekedet» elmélete semmi egyéb, mint a »commencement d'exécution« alkalmazása a részesség területén. És tegyük hozzá azonnal, igen helyes alkalmazása. Nincs határvonal, mely tökéletesebben választaná el a segéd és társtettség fogalmát. A különféle viszonyok és esetek ezernyi változatai szerint alakuló közreműködést nem változó, mitsem mondó »érdekek« és »óhajok« szerint osztályozza, hanem elvi szempontot állít fel az elkövető cselekedet körének megvonásával. Midőn ez az elmélet azt mondja: társtettes csak az, a ki oly tevékenységet fejt ki, mely az illető bűntény physismérve — az elkövető cselekmény — egyik részének megvalósításából áll: akkor kijelölte a fogalmi határvonalat úgy, a mint az egyetlen elméletnek sem sikerült. Ki van ezzejelölve, hogy nem minden anyagi tett képez a közreműködésnél elkövető cselekedetet, hogy nem az az elhatározó; közösen egyetértve, összebeszélve jártak-e el, hanem a külső tevékenység minősége az, mely a társtettség fogalmának lényegét képezi. Kézzelffogható, hús és vérből alkotott demarcationalis vonal és nem metaphysikai eszményiség. Oly határvonal, mely nem veszti el jelentőségét a gyakorlati életmezején.

De midőn ezt elismerjük, sohase felejtjük el Berner figyelmeztetését, hogy a bűnsegéd és társtettes közötti különbség ugyanazokkal a nehézségekkel küzd, mint az előkészítő és kísérleti cselekmények között lévő különbség. Ki tagadhatná ezt? Igen természetes, hogy azok a hátrányok, melyeket ugyanaz a megkülönböztetés a kísérlet tanában fölmutat, nem maradnak el a részesség tanában alkalmazott megkülönböztetéstől sem. És ebben van a tárgyi elmélet társtettség tanának gyöngye oldala. Ezt e tan hirdetői közül nem is tagadja senki, és a magyar büntető-jogtudományban ennek a tannak egyik legelsőrangú képviselője, Csemegi Károly is elismeri, midőn egy cikkében (Bünt. J. Tára IV. kötet 13. sz.) így szól: »Nehézségek e mellett is lesznek még. Hol kezdődik a büntett megvalósítását közvetlenül érintő cselekedet? Hol, melyik mozzanatnál van bevégezve a concret esetben a büntendő cselekmény? Ez a két határpont még mindig elég tért hagy nyitva a tudomány által felvilágosított bírói ítélettel eldöntendő contro-versiáknak; és ha már ezek is szerencsésen leküzdettek: még mindig lesz számos eset, melyben a cselekedet természete az említett szempontból vitás lehet. Gondoljunk csak a megfélemlítő vagy a félelmet fokozó cselekedetekre: pedig a fenyegetés a büntettek egész csoportjának lényeges ismérve. És mennyi nehézséget rejt magában e tényező elem? Mily

végzetes a bíró elhatározása: ha csak is ezen elemben extrincalódik az egyik közreműködőnek a büntett megvalósítása körüli physikai tevékenysége. Nagy controversia, nagy kérdésjel a 70. §. (a mi büntetőtörvényünkre történik hivatkozás) már magában is, mert hisz, ha a legszorosabban alkalmaztatik: a büntetés egyik része nem azért éri a bűnöst, a mit ő tett, hanem azért, a mit mások tettek. E contro-versiától azonban nem szabadulhatunk. Sokan fictionnak mondják az említett szakaszt: de mellőzése vagy igazságtalan túlszigorra, vagy épp oly igazságtalan túlenyheségre vezetne stb.»

Így nyilatkozik az »elkövető cselekedet« elméletének egyik leghívebb képviselője.

Mindezek elől a gyöngye oldalak elől elzárkózni nem lehet. De van még egy és nézetem szerint nem csekélyebb baj, a mi ehhez az elmélethez fűződik. S ez az, hogy túlságos buzgalomból azt hirdetik, hogy mindaz, a mi a társtettes-ség körén innen van, azaz: mindazok a cselekmények, a melyek az elkövető cselekedetek köréhez nem tartoznak, — természetesen itt a felbujtóról nem szólok — sohasem büntethetők úgy, mint a társtettesek, a kikre a tettesre szabott büntetés alkalmazandó. Természetes, hogy itt nem az összeszerű esetekről, hanem általános szabályról szólok. Minden vita és nehézség, a mi ez elmélet területén fölmerül, arra a merev következetességre vezethető vissza, mely az elkövető cselekedet elméletén nyugvó fogalmi felosztást egyuttal a büntetendőség kategorikus és minden kivételt száműző szabályául is kívánja érvényesíteni. És a mily határozott híve vagyok az elkövető cselekedet elméletének a fogalmak helyes elhatárolása szempontjából, mert hiába minden okoskodás »wenn hundert Gehülften — mondja Berner — zusammenwirken, so kommt noch kein Minimum der Begehung der Missethat heraus, so wenig, als hundert Vorbereitungen schon einen Anfang der Ausführung bilden:« épp úgy nem tudok megnyugodni abban, hogy az »elkövető cselekedet« elmélete egyúttal föltétlen és kizárólagos kategorikus elválasztó vonalát is képezi a szigorúbb és enyhébb büntetendőségnek. Teljesen értem, hogy az, a ki elmélete iránt túlságos előszeretettel viseltetik, szorosan ragaszkodik ahhoz, hogy a tárgyi elmélet elkövető cselekedete egyúttal a büntetendőség mennyiségének is kivételt nem tűrő szabálya. Hisz a fogalmak felosztásának, részességi kategoriák felállításának éppen az a célja, hogy büntetendőségi mennyiségek is elkülöníttessék, és így, midőn hosszú küzdelem után eljutottunk egy, a társait messze fölülmuló elmélethez, mely a minőségi különb-

ség tekintetében a legbiztosabb vezérfonalat nyújtja: akkor nem örömet fosztjuk meg azt attól a varázstól, melylyel azt körülövezik, mintha az egyszersmind a büntetendőség föltétlen és kizárólagos mértéke is volna. De a ki az elmélete iránt táplált előszeretetnél többre becsüli az élet és az igazság követelményeit: az kérelhetetlenül rántja le a varázsfátyolt és szemébe néz elméletének és fölteszi a kérdést: igaz-e, hogy az elkövető cselekedeten kívül nincs oly fokú közreműködés, mely oly büntetést érdemel, mint a tettség? Oly határozottan vonja-e meg az elkövető cselekedet elmélete a határvonalat, hogy a mi az egyik oldalon van, föltétlenül enyhébben büntetendő-e mint a mi a másik oldalon van? Az ellen nem tehető kifogás, hogy elméletünk azokat a cselekményeket, melyek az elkövető cselekedetét, a büntény physikai tényálladékanak egy részét valósítják meg, a tettes büntetési tétele alá helyezi, bár semmi kétség az iránt, hogy tisztán a külső cselekmény mérvét véve tekintetbe, a társtettség köréhez tartozó cselekmények között is nagy különbségekre találunk. De ez a viszonylagosság kérdése.

Ugyanazokra a különbségekre, a melyek a kísérleti cselekmények között a bevégzéshez való közelség vagy távolság szerint előfordulnak, »egyik esetleg igen keveset, a másik sokkal többet követhet el a büntett létrehozatalára, egyiknek physikai tette magában véve igen csekély nyomatékú, a másiké ellenben igen súlyos lehet stb.« Az ellen, mondom nincs kifogásom, ha a tényálladék egy részének megvalósítása a tettesre szabott büntetéssel is sujtható, de éppen mert ezt megengedem, nem látom be, miért akarjuk minden áron elzárni az utat, hogy azzal az elkövető cselekedettel, mely esetleg magában véve igen csekély nyomatékú, ne legyen egyenlően büntethető legtöbbször éppen a büntényt bevégző tettében hatályosan előmozdító részes tevékenység is, mely esetleg legalább is bir oly bűnösségi súlylyal, mint az az »igen csekély nyomatékú elkövető cselekedet.«

A büntető-jogtudománynak nem csak az a feladata, hogy következetes elméletekben gyönyörködjék. Ha van tudomány, mely az élet igazi követelményeit tartozik szem előtt tartani: úgy az a büntetőjog. Ha van kár, mi az elmélet és az élet között kitört ellentétből a társadalomra és államra származik: úgy első sorban áll az a kár, mely a büntető-jogi elméletek és az élet követelményeinek összeütközéséből keletkezik.

Részemről ily összeütközést látok abban az irányban, mely a tárgyi elmélet elkövető cselekedetének helyes fogalmi

felosztását arra akarja felhasználni, hogy lehetetlenné tegye a leghatályosabb és a jogérzet követelményei szerint a tétlessel egyenlően büntetendő részességi tevékenységnek a tétlessel való egyenlő büntetendőséget. Ezért ezen a ponton sohasem tudnám követni a tárgyi elmélet túlbuzgóit. Ezért, a mint ezt kimutattam a fősegély tanában, nem követte azokat Európa egyetlen törvényhozása sem és a büntetőjog legkimagaslóbb dicsőségei szólnak ama rendszer mellett, mely nem csak a tárgyi elméletnek megfelelő társtettesi cselekedetre engedi meg a tettesre szabott büntetést alkalmazni, hanem módot ad arra, hogy ezen a körön innen is, a hol azt a közreműködés fontossága, erkölcsi és anyagi súlya, az állam és jogrend ellen intézett támadás belső bűnösségi ereje követelik, szintén alkalmazható legyen.

Általában ne féljenek a tárgyi-elmélet hívei következtetlenségtől azért, ha a segélyt is bizonyos körülmények között a tettesre szabott büntetéssel sújthatónak tanítják. Az okságot szét kell választani a bűnösségtől. Igaz, hogy a segély az okság viszonyában alárendeltebb, mint az elkövető cselekedet. A típus-cselekedetet csak az elkövető tevékenység, a tényálladék-cselekmény adja. Amde a felbujtás is alárendeltebb, mint az elkövetés. A felbujtó is csak föltételt teljesít és nem tulajdonképeni oka a bűnténynek. Ezért mégis megnyugvást találnak abban, ha a felbujtót a büntetendőség szempontjából egy vonalra helyezik a tétlessel. A segédi tevékenység is lehet összszerűleg oly bűnösségi fokon, hogy a tétlessel egyenlő büntetendőség színvonalára emelhető.

Tudom, hogy azt fogják erre válaszolni: adj egy szilárd fogalmat, mely biztosít arról, hogy visszaélésekre nem vezet, és nem ragadja a judicaturát oda, hogy majd minden segélyt oly lényegesnek és fontosnak tartanak, mely a tettesével egyenlő büntetéssel sújtandó: akkor hajlandók vagyunk eltérni rendszerünk merev következményeitől, de addig nem. A kifogás elméleti jogosultságát nem fogom kétségbevonni. A »lényeges segély« fogalma által kijelölt irány nem dicsekedhetik oly tiszta, szilárd meghatározással, mely többé-kevésbé a tételes jogban latitude természetével ne bírna. De ez nem ront le semmit annak az elvnek az igazságából, hogy nem csak az elkövető cselekedet töredéke emelheti fel a tett bűnösségi súlyát a tettes büntetendőségi vonaláig, hanem a részes-cselekedet e töredék nélkül is bírhat bizonyos föltételek mellett ily erkölcsi és jogi súlylyal. És ha ez igaz: akkor ezt az igazságot nem lehet elnémitani azzal, hogy a fogalom nem határozható meg tűzetesen.

Ez az igazság megköveteli jogát. Azok is, a kik irtóz-

nak a lényeges segély elméleti és törvényhozási gondolatától: akarva nem akarva, a bírói széken a lényeges segély medrébe jutnak. Csakhogy miképen? Vagy kivetkőztetik a felbújtó fogalmát és erőnek erejével felbujtássá minősítenek oly részes tevékenységet, mit a felbújtó fogalmi körébe vonni lehetetlen, és erre hazai judicaturánkban is ott van a Berecz minősítése, vagy denaturalizálják teljesen a tártettes-ség fogalmi körét és a fogalmilag segélyt képező részes cselekményt tártettes-ségnek minősítik. Mind ezt csak azért, mert a büntetendőség kategorikus és kizárólagos mértékeül nem szolgálhat az elkövető cselekedet elmélete. Ez igazság elől nem tértek ki a tételes jogban sehol. Vagy a törvény szövege, vagy a bírói gyakorlat hódol ennek az igazságnak. És az a körülmény, hogy a fősegély fogalmát nem vagyunk képesek tüzetesen meghatározni: nem jogosít fel minket arra, hogy az »elkövető cselekedet«-re alapított helyes fogalmi felosztást a bűnösségi mennyiség föltétlen szabályaként állítsuk fel. Különösen nem akkor, a midőn különben is szétválasztjuk az okságot a bűnösségtől és a föltételt teljesítő felbujtót is nem causalitása, hanem alanyi bűnössége alapján a tettelssel egyenlő büntetési tétel alá vonjuk.

II.

A külföldi törvényhozások állására már föntebb a bűnsegély tanában, hol lehetetlen volt a tártettes-ség kérdése elől kitérnem, rámutattam. De e tekintetben közelebbi fölvilágosítások szükségesek.

1. Különösen szükséges az olasz törvény egyik előmunkálatával tüzetesebben foglalkozni, mert a ki a »Büntetőjog Tárának« IV. kötet 13-dik számában hazánk első rangu büntetőjogásza által irt cikkben az olasz javaslatról szóló ismertetést olvassa és ezzel összehasonlítja a mi föntebbi állításunkat: homlokegyenest ellenkezőt fog találni. E cikk idézi, hogy Mancini igazságügyminisztersége alatt a commissio a 72. §-ban bünszerzőknek mondván azon tett közvetlen végrehajtóit, mely a büntettet megállapítja, a következő cikk 4. pontjában »complici«-nek nevezetnek mind azok, a kik a büntetendő cselekményt előkészítő, könnyítő, vagy bevégző tettekben tudva segédkeztek vagy támogatásul szolgáltak.

És nevezetes — úgymond a cikk — a jelentés idevonatkozó része, melylyel a miniszter e nagyon lényeges változást megokolja.

»Bűnszerző, a szónak jelentése és a tudomány tanítása szerint, nem lehet más, mint az, a ki a büntett consummatioját képező cselekedetet hajtja végre, azon cselekedetet, melyből közvetlenül származik a büntettet képező eredmény — l'effetto costitutivo del reato — minden más személy, kinek cselekedete a büntetendő cselekmény létrejöttére közrehat, legyen bármilyen, többé vagy kevésbé egyenes vagy közvetett azon fok, melyben e cselekedetek a tettes cselekedetére közreműködnek: a complexek vagy az accessorius bűnösök — delinquenti accessori — osztályába sorozandó.«

És ezen különbség nem csupán theoretikai, hanem nagyon is lényegesen gyakorlati; mert már a következő cikkek egytől két fókig imperative lejjebb szállítja a complexek büntetését a tettesénél; tehát nem csupán kizárja annak lehetőségét, hogy oly cselekedet végrehajtója, mely nem áll éppen azon tetteből, mely által maga az elkövetett büntett megvalósul, a tettes büntetésével büntetessék: hanem imperative megvonja a határt is, melyen túl a büntetés az auxiliator principalis büntetését kivéve, nem emelhető.

»Idéztem — folytatja a cikkíró úr — e mindenestre nevezetes munkát, hogy figyelmeztessem hazai büntetőjogunk mivelőit az ellenkező szélsőségekre is, melytől legálább is a kérdés tiszta felismerése, és a következetesség nem tagadható meg, s mely valószínűleg felment engem az objectiv álláspont tulzásának vádjától is.«

Mindebből az tűnnék ki, hogy Mancini javaslata sokkal tulzottabb az objectivismus terén, mint a mi törvényünk, »mely a két véglet között a helyes középutat fogadta el«. Ámde kötelességünk figyelmeztetni, hogy Mancini javaslatának 74. §-a szerint a 73-ban foglalt valamennyi »complici« a tettesre szabott büntetéssel sujtható; »se il reato senza la loro complicità non sarebbe stato commesso.« Ez egészen más színben tünteti fel az olasz javaslatot.

Nálunk azonban a mi egyszer nem vonható a társzettség fogalmi körébe, azt (felbujtóról nem szólok) soha, és semm körülmények között nem lehet a »tettes«-re szabott büntetési maximummal sujtani. Ez nagy különbség. Nem a név teszi meg, hisz az olasz javaslat szerint a felbujtó is a »complici« neve alá van foglalva. Ma már az olasz javaslatok előmunkálataiból törvény lett és ez is alkalmat ad arra, hogy a segédi tevékenység is a tettesre szabott büntetési maximummal legyen sujtható, ha az olyan volt, mely nélkül a büntényt nem lehetett volna elkö-

vetni.¹⁾ Nem áll tehát, hogy a cikkem által említett olasz javaslat az objectivismus terén messzebb ment volna, mint a magyar törvény. A tettesség fogalmát szűkebb körre vonta, de a »lényeges segély« fogalmának felállításával kétségen kívül oly részességi cselekményt is a tettesre szabott büntetési maximum alá lehet vonni, mely nem felel meg a mi társtettesi fogalmunknak.

Nem tartottam tehát az említett olasz javaslatot az objectivismus tulzásának azért, mert 72. §-a így hangzott: »Sono autori del reato gli esecutori immediati dell'atto che lo costituisce«, miután a lényeges segéd fogalma útján (74. §. 2. §.) teljesen más világításban tűnik fel az olasz javaslat, mint ha a 72. §-t elszigetelten tekintjük.

Azt már említettem, hogy az osztrák javaslat nem vette föl a társtettség fogalmi meghatározását, hanem azt a judicaturára bizza.

2. A német birodalmi büntetőtörvény 47. §-a így szól: »Wenn mehrere eine strafbare Handlung gemeinschaftlich ausführen, so wird jeder als Thäter bestraft.«

Majd a lipcei birodalmi törvényszék judicaturájának ismertetésénél látni fogjuk, minő értelmezésben részesült a »gemeinschaftlich ausführen« kifejezés. Mennyire csalódtak azok, a kik azt hitték, hogy azzal biztosították a társtettség tárgyi fölfogását. Mindenik tábor, a subjectivisták éppen úgy mint az objectivisták, a maguk részére magyarázták az »ausführen« kifejezést. A megokolás e tárgyban következőleg szól: »A javaslat szükségesnek tartotta, a német büntetőtörvények többségével tartva és eltérve a porosz büntetőtörvénykönyvtől, külön intézkedni a társtettség fogalmáról. Bár nem tagadható, hogy, tekintettel a törvény különös részében közelebb meghatározott tényálladéokra, a judicatura abban a helyzetben van, hogy megítélhetné, mennyiben illenek a tényálladék kriteriumai több személyre, kik az elkövetésnél egyenesen közreműködnek. Nem lehet továbbá azt sem tagadni, hogy a társtettség fogalma, tekintettel az ide tartozó esetek nagy változatosságára, csak általánosságban határozható meg, de másrésről ez az általánosság a társtettes és segéd közötti határvonal szempontjából a homályosság veszélyét rejti magában.

¹⁾ 64. §. utolsó tétele (már idéztem a segély tanában). A társtettségéről az olasz törvény 63. §-a intézkedik: »Quando piu persone concorrono nella esecuzione di un reato, ciascuno degli esecutori e dei cooperatori immediati soggiace alla pena stabilita per il reato commesso,«

»Ennek ellenére czélszerűnek látszott az általános szempontot, melyre a társtettség bűnössége visszavezethető és a melyben a társtettek egyenlő büntetendősége létjogát bírja, magában a törvényben meghatározni, de egyúttal a törvényt úgy kellett szövegezni, hogy a társtettség és a segéd kriteriumainak említett összezavarása elkerültessek. A javaslat abban a hitben van, hogy a társtettség lényeges jellegét a »tett közös elkövetésével« fejezte ki, de ezzel a tett elkövetésénél kifejtett külső tevékenységnek nem csak külső mozzanata van kidomborítva, hanem különösen súly van helyezve az egyes által a tett elkövetésénél kifejtett tevékenységnek arra a jellegére, mely szerint a tett az elkövetésnél közösnek tekinthető-e? Mig a segéd közreműködését az jellemzi, hogy ő saját tettét is úgy tekinti, mint egy harmadik személyi tettét, melyet támogat: addig a társtettes közreműködése abból a szándékból keletkezik, hogy a tettet mint magáét, illetve mint társaiét segítse és a bevezést létesítse. *Nem annyira a tette irányzott közreműködés mérve és jelentősége, mint inkább a szándék, melyből az származik, képezi a döntő mozzanatot stb.*»

Ime a német birodalmi büntető-törvénykönyv 47. §-ának megokolása. Igazán nem csodálkozhatunk azon, hogy e megokolás után annyira alanyi értelemben magyarálták a 47. §-t.

3. A belga büntető-törvénykönyvről már szoltam. Itt azt akarom csak megemlíteni, hogy a belga törvény 66. §-a szerint bűnszerzőknek tekintetnek többek között mindazok, kik az elkövetésnél egyenesen közreműködnek — »qui auront coopéré directement à son exécution« — egyébiránt már említettem, hogy a belga törvény bűnszerzőknek tekinti azokat is, a kik a tethez oly segélyvel járultak, mely nélkül a büntett vagy vétség nem volna elkövethető. Haus így nyilatkozik erről: »Mais les coauteurs matériels ne sont pas complices (sensu strictiori) les uns des autres par cela seul qu'ils se prêtent réciproquement aide et assistance pour l'exécution du crime; car il est impossible que les mêmes faits constituent à la fois une participation principale et une participation accessoire. D'ailleurs le code pénal belge (art. 66. 3. et 67. §. 4.) déclare formellement que ceux, qui ont prêté pour l'exécution une aide telle que sans leur assistance le crime ou le délit n' eût pu être commis, sont des coauteurs et non des complices de ce crime ou de ce délit.«

4. A francia büntető-törvénykönyvről, mely a »complice«-t úgy bünteti, mint az »auteur«-t, csak azt jegyzem meg, hogy ez a büntető-törvénykönyv »auteurs« alatt csak a

cselekmény anyagi bünszerzőit értette. Azt már elmondtam, mikép vetik Chauveau és Hélie szemére Rossinak: miért sorozza egy kategóriába a bűntény elkövetésénél közreműködő részeseket. Éppen Rossinak azt az idézetét, melyet a magyar büntető-törvényjavaslat annak felvilágosításául hoz fel, hogy ott a tettesek fogalma helyes kifejezésre jut, Chauveau és Hélie annak illusztrálásául idézik, mennyire hibázott itt Rossi: »M Rossi. ne fait lui-même aucune distinction dans cette classe de complices.«

Hogy a francia judicatura ennek ellenére számos esetben tettesnek mondta ki az őrállót: azt említettem, de ez bizonyos körülmények között nincs ellentétben Chauveau és Hélie véleményével sem. (»Nous ne présentons point — mondja e két kitűnőség — comme exemples d'une participation secondaire, dans un sens absolu, ces espèces citées par les criminalistes du complice qui fait le guet, qui garde les effets, qui attend avec une voiture ou des chevaux. Il est évident que ces actes de participation cesseraient d'être secondaires, s'ils avaient été non choisis, mais imposés par les complices, si ces divers postes avaient d'ailleurs un péril égal aux postes principaux.«)

5. A németalföldi törvény igen röviden határozza meg a társtettes fogalmát: »47. §. Mint a büntetendő cselekmény tettesei büntetendők azok, a kik a cselekményt együtt követik el.«

6. A finn törvény is így szól a tettességről (5. fejezet 1. §.): »Ha ketten vagy többen a bűntényt együtt követték el, úgy tettesekül büntetettek.«

7. A new-yorki törvény (29. §.) felállítja a főtettes fogalmát és ez alá vonja a felbujtót, a segédet, a tett végrehajtásánál közvetlen közreműködőt is.

8. A genfi büntetőtörvény (43. §.) bünszerzőknek tekinti mindazokat, a kik a büntett elkövetésénél egyenesen közreműködnek »qui ont coopéré directement à son exécution.«

A zürichi törvény nagy általánosságban a bünszerzőség fogalmába foglalja a felbujtót és tettest: 37. §: »Wenn hinsichtlich der Verübung einer strafbaren Handlung mehrere Personen zusammen gewirkt haben, so trifft die Urheber (Thäter und Anstifter) die volle Strafe des Verbrechens.«

Nem folytatom tovább. Ebből a néhány példából látjuk, hogy az elkövető cselekedet elnélete sehol sem jut kételyt kizáró határozott kifejezésre. A német birodalmi büntető-törvénykönyv, a németalföldi törvény és a mi törvényünk azok, melyket még a leghatározottabban vallanak szint, a többi nagy általánosságban (»directement coopérer«

stb.) mozog. Határozottan hibának tartom, hogy törvényünk még határozottabban nem fejezi ki az elkövető cselekedet elmélete szerint a társtettes és segéd közötti határvonalat, mert a mit már annyiszor megjegyeztem, azt újra ismétlem, hogy a társtettség fogalmi ismérveit egyetlen elmélet sem volt képes úgy kidomborítani, mint az elkövető cselekedet elmélete. Miért ezt úgy elbujtatni, miért nem nevezzük meg a gyermeket a saját nevén: társtettes az, a ki a bűntény elkövető cselekedetét hajtja végre. (Legújabban a tényálladék cselekménye kitétel is divatba jött. Magam is felváltva használok, de az elkövető cselekedettel mindig egy értelemben. A tényálladék-cselekményben szorosán véve mégis meg lehet különböztetni előkészítő jellegű és tulajdonképeni elkövető cselekményem is, miről bővebben szoltam a magánokirat tényálladék-cselekményének jellemzésénél.) Miért használni oly kifejezéseket, a melyeket mindenki kedve szerint magyarázhat?

Csakhogy midőn ezt a fogalmi felosztást elfogadom, mindig azt a mellékgondolatot kérem magamnak tulajdonítani, hogy ezt oly rendszer mellett pártolhatom, mely módot és alkalmat nyújt a bírónak arra, hogy esetleg bizonyos föltételek mellett, a melyekről a fősegéd tanában kimerítőbben szoltam, az elkövető cselekedet körén innen fekvő részes tevékenység is sujtható legyen a tettesre szabott büntetéssel. Mert ha valamely törvény az elkövető cselekedet elméletét szellentvű alkalmazása nélkül teszi magáévá, ha annak az elvnek hódol, hogy a tényálladék egy kis parányi töredéke képes csak a részes tevékenységet a tettes büntetési fokáig emelni, és e kis töredék hiányában soha semmi körülmények között azt a cselekményt a tettesre törvényileg szabott büntetés maximumával sujtani nem lehet: az gyönyörködhetik elméleti következetességének rendszerében, de nem számolt le hidegen a részesség területén előfordulható bűnösségi súlyok arányával.

A ki azt állítja, hogy a tényálladék parányi töredéke és ennek hiányában levő lényeges segédi tevékenység között oly mérvű különbség van, mint a halálbüntetés és a 15 évi fegyház között: az oly nagy súlyt tulajdonít a ténszerűség apró subtilitásainak, a mivel az nem bír. És meggyőzőleg kell a tárgyi elméletnek ezekre a túlbuzgóira hatni annak a mindennapi tapasztalásnak, hogy a judicatura inkább kész a fogalmat meghamisítani, inkább kész p. Magyarorszáiban a 70. §-t, Németországban a 47. §-t alkalmazni a tulajdonképen társtettségét nem képező, a bűntény physikai tényálladékának egy részét meg nem állapító részes tevékeny-

ségre, mint sem meghajoljon az előtt az elv előtt, hogy csak a physikai tényálladék egy töredékének megvalósítása képezi a tettes büntetéseig emelkedhető büntetés alapját. Azt bizonyít-sák be a tárgyi elmélet túlbúzgói, hogy a társtettség elmé-lete egyúttal a büntetendőségi fok kizárólagos és föltétlen mér-teke: akkor nyugodtan alkalmazhatják rendszerüket.

Es legyen szabad még két dologra különösen fölhevni mindazok figyelmét, a kik nem akarnak rendszerük merev következményeitől eltérni.

A tárgyi elmélet mind inkább közeledik ama czélja felé, hogy a fogalmakat minél következetesebben határolja el a külső tevékenység jellege, mértéke szerint. Azt csak nem lehet tagadni, hogy a társtettség ama fogalmi meghatározásában, mely az elkövető cselekedet egy töredé-két már a tettes jelentőségével ruházza fel, kétségen kívül fictio van. Részemről nem helytelenítem ezt a fictiót, mert a ki el akarja követni a tettet és annak egy részét megva-lósítja abban a tudatban és várakozásban, hogy társa vagy társai azt kiegészítik: megérdemli, hogy a tettes büntető-jogi jelentőségére emeltessék. De tagadhatatlan, hogy a tet-tet, a tett főcselekvényét még sem követi el. Erzi az objec-tivismus, hogy még szűkebb körre kell szorítani társtet-tesi fogalmát, ha fictio nélkül kívánja helyesen kifejezni a tettesség fogalmi jelentőségét. Mind inkább halljuk hang-súlyozni azt a követelményt, hogy valaki társtettes lehes-sen, szükséges, hogy tettes legyen. Legalább is kísérleti cse-lekvényt kell elkövetnie. Hallottuk az olasz javaslat tárgya-lása alkalmával, hogy a tettesség körét mind inkább szűkre kell szorítani és végre meg is állapodtak abban, hogy a a bűntényt megállapító tett közvetlen végrehajtóit szabad a tettesség körébe vonni. Ez más szóval azt jelenti, hogy csak a főcselekvényt képező tett tehet valakit társtettségé is. Más szóval a társtettes tulajdonképen a tettes és nem a fictiv tettes. Ha ez az irány létezik, pedig ezt senki sem fogja tagadni, akkor ennek az iránynak a fejlődése nyomán mint kísérteties árny ott lebeg szünetlenül a nagy kérdő-jel, vajjon az alanyi mozzanatok olyannyira eltörpülnek-e a bűntény lényében, hogy a büntetendőség fokmértőjét csak a tett külső elemeiben kell és szabad föltalálnunk?

Minél szűkebb kört von a társtettség elkövető csele-kedetének elmélete a fogalom számára, annál inkább szük-séges lesz a fölött gondolkozni: föntartsák-e az objectivis-ták azt a merev következetességü tételüket, hogy a mi nem vonható az ő fogalmuk szerint a társtettség körébe, azt nem szabad soha a tettetést érő törvényes büntetés maxi-

muma alá vonni. Nem hiszem, hogy azok, a kik Magyarországon ma a tárgyi felfogás rendszerét a társtettség tágabb felfogása mellett pártolják: a tárgyi rendszer említett fejlődése mellett, melyet, megjegyzem, a fogalom-felosztás szempontjából még következetesnek is kell tartanunk, továbbra is ragaszkodnának ahhoz, hogy a társtettség fogalmi körén innen nincs oly részes cselekedet (felbujtásról itt nincs szó), mely a tettesre szabott büntetést meg nem érdemelné. Mert ha ezt tennék: akkor önmagukat czáfolnák szüntelen, eddigi tanuk ellen élő tiltakozást képeznének, mert e szerint még társtettséget képezett az a cselekedet, a mely a tan említett következetes fejlődése szerint már a tettség körébe nem vonható.

Azt hiszem, ez meggondolásra méltó és semmi sem oly tanulságos ebben a tekintetben, mint az olasz előmunkálatok és ezeknek az eredménye. Erre történt hazánkban is hivatkozás, hogy ime ott van egy javaslat, mely még szűkebb körre vonja a társtettség fogalmát. És dicsérték következetességét. Igen ám, de ugy a javaslat, mint a törvény, felvette a »lényeges segély« fogalmát, és e szerint a segédi tevékenység is büntethető a tettesre szabott büntetéssel, ha nélküle a bűntény elkövethető nem volt. És be kell látni a tárgyi elmélet minden hívének, hogy minél következetesebben halad a társtettesi tárgyi elmélet a maga céljai felé: annál kevésbbé fogja képezhetni a büntetendőség elválasztó vonalát. Nem képezi azt ma sem föltétlenül. Ez az egyik, a mit megjegyezni kívántam.

A másik szintén nem lényegtelen dolog.

Az, hogy a ki valamely bűnténynek nem lehet tettese, az társtettese sem lehet »wer nicht Thäter eines bestimmten Verbrechens sein — mondja Geyer — auch nicht der Mitthäterschaft an demselben schuldig werden kann (dies gilt z. B. für Nichtbeamte bezugs der Amtsverbrechen, für Frauen bezugs der Nothzucht stb.) Ugyanezt tanítja p. Merkel ¹⁾ is stb.

Már most, ha egy nő lefogva tart egy másik nőt, míg egy férfi buja szenvedélyét rajta kielégíti: a lefogó nőt nem lehet az említettek társtettségi elmélete szerint társtettségnek minősíteni. Ha a társtettség fogalmi köréhez azt kívánják, hogy a társtettes a tettség minden személyes tulaj-

¹⁾ »Die etwa zur Thäterschaft gehörigen persönlichen Eigenschaften oder Verhältnisse müssen bei jedem der angeblichen Mitthäter vorliegen, da ihre Handlungen sonst den Charakter der Ausführung oder Haupthandlung nicht besitzen. Wer nicht Alleinthäter sein kann, kann auch nicht Mitthäter sein.« (Tankönyv 142. lap.)

donságával birjon, akkor, mivel a nem-hivatalnok nem *követ-heti el* a hivatali kötelesség megszegését (csak segíthet vagy felbujthat arra), mivel a nő nem követhet el erőszakos nemi közösülést, sem azt meg nem kísérelheti: természetesen társtettes sem lehet.

De kérdem: következik-e ebből az is, hogy csekélyebb büntetést is érdemel? ¹⁾ Azért mert társtettesnek nem nevezhető az a nő, a ki lefogva tartja az áldozatul kiszemelt nőt, betömi száját stb. következik-e, hogy ez a nő, mert bűnségédnek lehet csak nevezni, kevesebb büntetést is érdemel? Ha ugyanaz a nő felbujtott valakit erre a tetterre: a tettesre szabott büntetéssel sujtható, és ha a tényálladék egy részét, az erőszakot megvalósította, akkor már a tettesre szabott büntetéssel azért, mert csak segédnek nevezhető, semmiképen nem sujtható. Ez annak a rendszernek az eredménye, mely a társtettség fogalmi körén innen a tettesre szabott büntetést nem engedi alkalmazni.

Ha más ok nem volna, mint az utóbbi: ez meggyőzhetné különösen azokat, a kik csak azt engedik társtettségé minősíteni, a ki egyedüli tettes lehet, arról, hogy az elkövető cselekedet elmélete szerint alkotott társtettesi fogalom a bűnségéd és társtettes büntetendőségének nem kizárólagos mértéke és a tételes jognak, mely a fogalmi felosztás szempontjából az elkövető cselekedet tárgyi elméletét magáévá teszi: mindig gondoskodnia kell arról, hogy az igazságszolgáltatásnak bizonyos föltételek mellett módot nyújtson a társtettesi cselekedet körén innen fekvő részes tevékenységnek a tettes büntetésével leendő büntetésére.

Ezért nem lehet és nem szabad a fősegély fogalma által kijelölt irány fölött souverain nyugalommal napi rendre térni. Ezért nem tértek a fölött napirendre lényegileg a polgáriassultság élén álló nemzetek törvényhozásai, ezért tartotta azt fenn legközelebb Olaszország. Vonjuk le mi is ezekből a tanulságot. Egyedüli orvosszer az, ha nem ragaszkodik a törvényhozó ahhoz a tételhez, mely szerint — eltekintve a felbujtástól — a közreműködő cselekvénynek a tényálladék egy töredékét okvetetlen magán kell hordania

¹⁾ Glaser »Thäterschaft und Beihilfe« című értekezésében a bűntényeknek erről a köréről más szempontból szólva (elméletét egész terjedelmében ismertettem) arra a következtetésre jut: »In allen diesen Fällen werden Personen, die sich an dem Verbrechen mit dem Willen, dass es verübt werde, beteiligen, nur als Gehilfen bestraft werden können, weil eben nicht alle gesetzlichen Requisiten der Thäterschaft in ihrer Person zusammenreffen. Daraus folgt freilich nicht, dass sie nicht verdienen mit der ordentlichen Strafe belegt zu werden.« (Kleinere Schriften I. köt. 152. lap.)

hogy arra a tettesre szabott büntetés maximuma legyen alkalmazható! Különösen tarthatatlan ez álláspont oly törvényhozásban, a mely a segély büntetésének maximumára nézve, — nézetem szerint igen helyesen — szűkebb határt von, mint ezt a magyar törvényhozás teszi. A mi törvényünk az időleges szabadságvesztés-büntetések tekintetében tulajdonképen csaknem a parificatióval egyértelmű, mert egy nap hijával ugyanazt a maximumot lehet alkalmazni minden segédre, mint a tettesre. Ezzel a rendszerrel azonban nincs mit dicsekedni. Csak a gyakorlattól függ, hogy a parificatióban elszűnyedjünk. És csodálatos, mégis félnek attól, ha mi azt kívánjuk, hogy a »lényeges segély« részére biztosítsuk a parificatiót az egész vonalon. Ha pedig ezt megteszszük, akkor azonnal szűkebb maximalis határt vonhatunk a segély büntetésénél és ez a segély járulékos bűnösségi súlyával inkább arányban áll, mint a mi rendszerünk, mely — eltekintve a halál és élethosszig tartó fegyházzal büntetett cselekményektől — lényegében rideg egyenlősítés. Nem a törvényen múlik, hogy nem vált kegyetlen túlszigorúvá a segéd büntetési judicaturája. Ez bíróságunk érdeme.

2. §. A társtettségéről különösen.

I.

Az előző szakaszban kifejtettem elvi álláspontomat. Előadtam: minő föltétel alatt ismerem el helyesnek az elkövető cselekedet tárgyi elméletét. A meddig ez a társtettség és segély között fogalmi felosztást jelent: addig nincs semmi ellenvetésem. A mi nem elkövető cselekedet, az nem vonható a társtettség fogalmi körébe. Első kelleke tehát a társtettség fogalmának, hogy azt, a kít társtettesnek kell tartanunk, a tényálladék elkövető cselekedete terhelje. A társtettség alanyi bűnösségéhez pedig a következő kellekeket kívánjuk meg:

Első kellek a szándékosság. Valamint a részesség egész területén, úgy itt is számúzve van a gondatlanság. (Az ellenkező tanokról, pl. Binding tanáról már bővebben volt szó.) Ha többen valamely gondatlan eredményt hoztak létre: úgy abban, mint gondatlan tettesek bűnösök lehetnek, de társtettségéről szó sem lehet.

Hogy tételes jogunk szerint nincs gondatlan részesség, azt már kifejtettem. A társtettes szándékának tartalmát a következő elemek alkotják. Szükséges az a tudat, hogy cselekvésükkel együttesen bizonyos eredményt akarnak létrehozni. Ezt a tudatot kiegészíti egy másik tudat s ez abból

áll, hogy a társtettes tudja, hogy ő hozzájárul a közös eredményhez. Ezt a tudatot végre betetőzi az a tudat, hogy egy másik társtettes vele közreműködik (Birkmeyer, Merkel, Liszt). A kölcsönös tudatosság, a mit többen tagadnak, a társtettség fogalmi kelléke. Nem azt mondjuk, hogy az előre összebeszélés szükséges, hanem a kölcsönös tudatosság. Lehet, hogy ez a cselekvés pillanatában keletkezik. Geyer az egyoldalú tudatosságot elegendőnek tartja. De úgy Schütze mint Olshausen, Hermes, Oppenhof és Birkmeyer stb. elfogadhatatlannak tartják Geyer álláspontját. Lehet ily esetekben egymásmelletti tettség, azaz: több tettség, de társtettség nem, mert a társtettséghez az kívántatik meg, hogy mindenik tudja, hogy a saját tevékenységét a másik akképen egészíti ki, hogy az ő tevékenységük együttesen a bűntényt *okozza*. A társtettes nem csak azért felelős, a mit ő tesz, hanem felelős azért is, a mit a másik tesz. Mind-egyik saját akaratából magáévá teszi a másiknak tevékenységét. A mi büntető-törvényünk 70. §-a nem is magyarázható másképen, mint úgy, hogy a tudatosságnak kölcsönösnek kell lenni. A közös vagy együtt elkövetés fogalma föltételezi a kölcsönös tudatosságot.

Ezekből következik, hogy mi a társtettségben a részeség egy alakját látjuk. A társtettséget mi nem azonosítjuk a tettséggel, a melynek a bevégzett bűntény szempontjából az az ismérve, hogy a tettesnek az *egész tényálladékot kell okoznia*, az *egész elkövető cselekményt* kell végrehajtania. Így fogva fel, mi nem fogadhatjuk el azt a tételt, hogy társtettes csak az lehet, a ki egyedüli tettese is lehetett volna a bűnténynek. A törvényhozások különbséget óhajtanak tenni a társtettes és a tettes között. A mi törvényünk is megtette a különböztetést akkor, midőn a 70. §-ban »tetteseknek tekintetnek« kifejezés alatt felállította a társtettség, tehát a részeség egy külön fajának fogalmát, Arra, hogy a tettséget többes számban fejezze ki a törvény, semmi szükség sincs, de bizonyára erre nem is gondolt a törvényhozó. Egyes számban is csak a különös rész tényálladékában jut a tettség kifejezésre. A 70. §. tehát nem a tettség kifejezése többes számban, hanem a társtettség fogalmának meghatározása. Sajnos, hogy nem használja a törvény a »társtettes« elnevezést. Talán akkor nem találkozánk azzal a felfogással, mely az egyedüli tettes szándékát kívánja a társtettes alanyi bűnösségéhez. Mintha a társtettesnek azzal a szándékkal kellene birnia, hogy maga kövesse el a bűntényt. A társtettes szándékához elég, ha csak részben akarja elkövetni, de úgy, hogy a többi részt

már társai fogják elkövetni. Miért tehát az egyedüli tettes szándékáról beszélni? Olshausen is ezt a nem szabatos kifejezést használja. Szemére is veti ezt neki Birkmeyer. De bizonyára, midőn Olshausen az egyedüli tettes szándékáról beszél, ezt úgy érti, hogy a társtettesnek is az egész bűntény létrehozását kell akarnia. Ez igaz — de hamis az, a midőn az *egész elkövetésre* terjesztik ki a követelményt és így sok esetben nem állapítanak meg társtettességet, mert nem akarta az egészet elkövetni, tehát az egyedüli tettes szándékával nem bírván, az egyedüli tettesség kellékeit nélkülözi. (P. a csak erőszakoskodó, erőszakos nemi közösülésnél, hol a közösülést másik társa végzi.)

Kiemeltem már másutt, hogy, habár okozó tevékenységnek tekintem a társtettességet és nem csak egyik föltétel teljesítésének: még sem tagadhatom a társtetteség járulékos természetét. Csak az a különbség egyrészről a társtetteség és másrészről a felbujtás és segély járulékos természete között, hogy míg ezek a tettességhez tapadnak: addig a társtettesek egymáshoz állanak járulékos viszonyban. Legtöbben tagadják ezt. Így — mint látni fogjuk, — Liszt is ezek közé tartozik. Csakhogy Liszt ennek nyílt kifejezést ad: a legtöbb német büntetőjogi író ellenben oly módon tagadja meg a társtetteség járulékos természetét, hogy csak is a felbujtást és segélyt tekinti accessoriumnak, a társtetteségről pedig hallgat. A mi felfogásunk szerint a társtetteség mindig rész-cselekmény és sohasem állhat a tényálladék teljes megvalósításából. Ha többen úgy működnek közre, hogy mindegyik az egész tényálladékot saját tevékenységével hozza létre: akkor nincs társtetteség, hanem van több tettesség. Ilyenkor rendszerint nem egy bűntényről, hanem több bűntényről van szó. Nem egység, hanem többség forog fenn. Mindezeket összefoglalva, a társtettesnek fogalmát akkép állapítjuk meg, hogy társtettesek azok, a kik kölcsönös tudatossággal a bűntény elkövető cselekvényében részt vesznek.

Elkövető cselekvényében és nem elkövető cselekvényénél. Az nem közönyös, hogy mily módon tevékeny valaki. A különös rész törvényes tényálladékában van kifejezve az elkövető cselekedet. Csak az követ el, a ki a tényálladék tipikus cselekedetét, azaz azt a cselekedetet hajtja végre, a mely okozó tevékenységül van a különös rész tényálladékában megjelölve. Erről bővebben szoltam úgy a tettességnél, mint az okság tanának fejtegetésénél.

Csak azt kell még kiemelnem, hogy a törvényes tényálladék gyakran úgy van alkotva, hogy abban az elkövető cselekvény mellett még előkészítő cselekményt is találunk.

A két önálló cselekmény nincs egybeolvasztva elkövető cselekvénynyé, egységes tényálladék-cselekvénynyé. Ilyenkor az előkészítő cselekvény nem ölti fel az elkövető cselekmény jellegét. Erről bővebben szoltam a magánokirat-hamisítás tényálladéka cselekményének vizsgálatánál, a »bűnszegély a gyakorlatban« című fejezetben. Ugyanitt kiterjeszkedem arra is, hogy, ha az összetett bűntények több elkövető cselekvénye egységes tényálladék-cselekményt alkot, akkor akár-melyiket követi el valaki, társtettesi cselekedetet követett el. Mely esetek azok, a melyekben a több önálló cselekmény egységes tényálladék cselekvénynyé lesz: ezekről is a most hivatkozott helyen szólok, mert a példák világánál tisztább képen tűnnek fel ezek az elvontaknak látszó, de szerfölött nagy gyakorlati jelentőséggel bíró kérdések.

Föltételezi természetesen a társtettség fogalma, hogy legalább is két személy szándékosan működjek közre. Már most, ha az egyik beszámíthatatlan állapotban volt, vagy szándékosságára a tett nem vezethető vissza: úgy társtettség nem létezik, hanem egyedüli tettesség.

A szövetség-elmélet tárgyalásánál bőven kifejtettem mindazokat a tanokat, a melyek ezen a téren, abban az időben, midőn még ismeretlen volt az elkövető cselekedet elmélete, kifejlődtek. Az alanyi felfogás elől még mindig nem tisztult el a szövetség-elméletek eszmevilága. Még mindig a közös elhatározás képezi a társtettség lényegét. Ezért tanítja p. Schwarze is: »az éppen nem szükséges, hogy valamennyi társtettes a bűntényt megállapító tényálladékokban vegyen részt, sőt az is lehet a rablásnak társtettése, a ki az erőszak alkalmazásában részt sem vett vagy őrt állott« (Commentar 117. lap), továbbá másutt ismét azt mondja: »a tevékenység mennyisége és az eredményre vonatkozó jelentősége a társtettség fogalmára nincs befolyással« stb.

Mi ez egyéb, mint a szövetség-elméletek fölkarolása?

Az egész alanyi iskola, mint azt föntebb részletesen kifejtettem, a szövetség-elmélet romjain építi fel a társtettség tanát. Az »összakarát« és »össztett« fogalmát megtoldják az alanyi értelemben vett animus auctoris-sal, a mi tulajdonképen saját vagy önálló érdeket jelent és kész a társtettes vagy bünszerző társ fogalma. És az a szövetség pedig, a ki nem saját, de idegen érdeken, nem önálló, de alárendelt érdeken működik közre, azt a segély kategóriájába számítják, socius ex compacto.

Az elméletek rendszeres tárgyalását azonban e helyütt bátran mellőzhetőnek vélem, mert a segély tanában a társtettség és bünszegéd között lévő határvonal elméleti tárgya-

lásánál a kérdésnek erre az oldalára is ki kellett terjeszkednem. A szövetség és bűnbanda tanának pedig külön fejezeteket szenteltem.

Csupán mintegy kiegészítéseül a főntebb tárgyaltnak, különösen azoknak a kiválóbb büntetőjogászoknak tanával kívánok e helyütt foglalkozni, a kiknek kétségtelenül befolyásuk volt a magyar gyakorlatra.

Németországban Berner tankönyve mellett a legnagyobb elterjedésnek örvendenek jelenleg a *Liszt Ferencz* és *Meyer Hugo* tankönyvei. Mindhárom tanár a tárgyi elmélet alapján vonja meg a társtettség és segély között létező határvonalat. A legnagyobb következetességgel viszi keresztül a tárgyi elméletet *Birkmeyer* müncheni tanár. *Binding* már nagyon hajlik az alanyi felfogás felé, ellenben a *Bindinggel* méltán egy vonalba helyezhető másik nagy dogmatikus, *Merkel* strassburgi tanár, a tárgyi elmélet alapján építi fel a társtettség fogalmát. *Olshausen* előbbi határozott tárgyi álláspontját feladta és a »Reichsgericht« felfogása felé hajlik. Commentárjának harmadik kiadásában már nem ragaszkodik ahhoz, hogy a társtettesnek az *elkövető cselekményben* kell részt venni, hanem közönyösnek tekinti, hogy akár *abban* működik közre, akár a *cselekmény elkövetésénél*: »Mitwirkung an oder bei der Ausführung.«

Tekintsük kissé közelebbről ezeket a tanokat. Annál is inkább szükséges ezekkel foglalkozni, mert a német tárgyi iskola tanait csaknem *szóról szóra megtaláljuk curiánk judicaturájában* is. *Liszt* tételes alapon tárgyalva a kérdést, az *együttes elkövetést* (»gemeinschaftliche Ausführung«) úgy magyarázza, hogy társtettes az: a *ki az elkövető cselekményben* (Ausführungshandlung) *részt vett*. Összetett büntet-teknél társtettes az, a ki a büntényt képező elkövető eselekmények bármelyikét követi el. Például A. és B. társtettesek, ha A. erőszakoskodik C. nővel azért, hogy B. a nemi közösülést rajta elkövethesse, és rablásnál büntettes az, a ki a fenyegetésben részt vesz, mert mind ezek az erőszakos nemi közösülés, illetve a rablás tényálladék-ismérvét valósítják meg azzal, hogy erőszakoskodnak, fenyegetnek. A ki ellenben a lopásnál őrt áll, az csak segéd, mert a lopás elkövető cselekedetében nem vett részt.

Liszt az alanyi bűnösséghez megkívánja a kölcsönös tudatosságot. A társtettesnek azzal a képzzel kell birnia, hogy ő saját cselekményével a közös célra a többivel együtt működik közre.

Liszt nem tekinti a társtettséget a részesség egyik alakjának. Nem tekinti a társtettséget önállótlan részvé-

telnek másnak cselekvésében, hanem a társtettes maga hozza létre az eredményt. Ezzel a tannal ellentétes álláspontomat már másutt kifejtettem. Csak néhány tétellel egészítem ki ezt. A részesség járulékos természetének lényege kétségtelenül az, hogy azok önmagokban nem büntethetők, hisz úgy a felbujtás, mint a segély csak előkészítő cselekmény jellegével bírnak. Ellenben a társtettesi cselekedet lényege az elkövető cselekmény levén, elszigetelten tekintve, tulajdonképpen *kísérleti cselekmény*. Már most kérdés, hogy azon az oksági elméleten indulva, a melyet én is hirdetek (felbujtás, segély = föltételek; tettesség = ok; társtettség = együttes ok) nem jutunk-e ellenmondásba, ha a társtettség járulékos természetét vitatjuk és azt állítjuk, hogy a társtettség is a részességnek egyik alakja. Határozott válaszunk, hogy nem. Mert ha igaz is, hogy, elszigetelten nézve, a társtettesi cselekmény a kísérlet jellegével bír; mégis van nagy különbség, mert az a ki kísérletet követ el, azzal a szándékkal fogott az elkövető cselekményhez, hogy ő maga akarja elkövetni a tényálladékokat. — A társtettes is akarja az eredményt, de a társtettes *egyedül* épp úgy nem akarja *elkövetni a tényálladékokat*, mint nem akarja ezt a felbujtó vagy segéd. A társtettes az elkövetés *egy részét*, a felbujtó és segéd pedig az *egész elkövetést* másnak kívánja átengedni. A társtettes sem követi el tehát *önállóan* a bűntényt. Ez is csak résztvesz az elkövetésben. Tulajdonképpen tehát csak akkor válik a társtettesi cselekedet is büntetendővé, ha az okság hiányzó részét a többi társtettes kipótolja. Ennek az érvelésnek a lényegét fordítja Birkmeyer azok ellen, a kik a részesség külön alakjául a társtettséget nem ismerik el. Ezt kifejezve látom a tételes jogban is, úgy a németben, mint a magyarban, mint ezt már másutt szintén kifejtettem. A mi Lisztnek azt a következtetését illeti, hogy a társtettség önállóságából következik, hogy a társtettes az egész eredményért felelős, hogy a büntetés tekintetében független a többi közreműködőtől, hogy azért lehetséges csak, hogy az egyik társtettet gyilkosságban, a másikat szándékos emberölésben, az egyiket rablásban, a másikat lopásban mondják ki bűnösnek; ez nem meggyőző érvelés, mert hisz a felbujtó is felelős az *egész eredményért*. Pedig a felbujtó járulékos természetét Liszt nem tagadja. A felelősség kérdése, habár az okságon alapszik is, de az okságtól külön álló elemén, a *bűnösség elemén* fordul meg. A felbujtó bűnösségi elemének belterjessége alapján lesz felelős az eredményért, a társtettes pedig azért, mert tudta, hogy elkövető cselekményének részletét a másik társtettes kiegészíti. A másik

cselekvényét az ő akarata elsajátította. A mi pedig azt illeti, hogy a társtettség önállóságából következnek az egyes társtettek különböző jogcímen (gyilkosság, ölés; rablás, lopás) való felelősségre vonása, szintén nem birhat kellő nyomatékka, mert a felbujtót és segédet is lehet más jogcímen felelősségre vonni, mint a tettest. A cím *oszthatatansága nem terjed ki a részesekre*. Az úgynevezett személyes minőségek és körülmények tana erről bő adatot szolgáltatott.

Liszt tanának kellő megismertetéséhez tartozik annak kiemelése, hogy ő a társtettséget a *több-tettség* egyik fajának tekinti: *egyenértékű* részvételnek. Ha ez az egyenértékű részvétel nem szándékos: akkor a több-tettséget *melleses tettségnek* (Nebenthäterschaft) nevezi. Ide sorozza azt is, ha többen, — habár szándékosan vesznek is részt — de a kölcsönös tevékenység tudata nélkül. Ezekben az esetekben minden egyes függetlenül a többitől, az *egész eredményért* felelős.

Meyer Hugo a társtettség tanát szintén a tárgyi elmélet alapján oldja meg, sőt egyenesen kijelenti, hogy a német bir. büntető-törvénykönyv 47. §-ának szövegét még úgy is tágnak tartja, ha az *elkövetés* szavát szűkebb értelmében magyarázzák. Mindazonáltal elismeri, hogy a társtettség nem mindenik esete egyszerű tettség. A társtettség bűnösségi elemére nézve az általunk képviselt állásponttól több tekintetben eltér. Így ő a társtettség szándékosági eleméhez nem csak annak ismeretét kívánja meg, hogy más a bűntényt elkövette, hanem a bűntény alkotó elemét képező szándékot (Delictsvorsatz) nélkülözhetetlennek tartja. Ezért — úgymond — nem lehet egy nő társtettese az erőszakos nemi közösülésnek, a nem hivatalnok hivatali büntettnék. Azt semmi esetre sem tartja szükségesnek, hogy a társtettes a maga érdekében cselekedjék. Lehetséges, hogy a társtettes a másik érdekében cselekszik, de szükséges, hogy *tettesi szándékkal* cselekedjék. Szükséges véleménye szerint az is, hogy a társtettes akarata a bűntény egészére kiterjedjen és semmi esetre sem elég a társtettes alanyi bűnösségéhez, ha akarata csak az elkövetés egy részére szorítkozik.

Tárgyi tekintetben a társtettes cselekvényének az *elkövetés* bármely parányi részéből kell állania. Az elkövető cselekedet tartalma tekintetében a különös rész tényálladéka ural. Kiemelendőnek tartja a lopás fogalmát, mert ha nem az *eltulajdonítási célzatból való elvételre* helyezük — úgymond — a súlypontot, hanem az *elvétele által bekövetkezett jogtalan eltulajdonításra*: akkor az örállót is lehet

társtettesnek minősíteni. Így minősítik ezt a bíróságok, a Reichsgericht.

Az összetett bűntényeknél (p. az okirat-hamisításnál), magától értődőnek tekinti, hogy az első cselekmény elkövetése az akarat irányához képest majd társtetteséget, majd segélyt állapít meg. Ugyanezt tanítja az úgynevezett minősített bűntényekről (p. betöréses lopás). A súlyosító körülmény magát a bűntényt megelőző cselekményből áll. Meyer Hugo, mint látjuk, a tetteséget a társtetteségtől nem határolja el szigorúan. A *tettes szándékának* következményével megzavarja a társtetteség bűnösségi elemét. A mit az összetett bűntényekről tanít, erre nézve már előadtam álláspontomat.

Merkel csak annyiban tér el az általunk képviselt állásponttól, hogy szintén ahhoz az iskolához tartozik, mely azt tanítja, hogy társtettes csak az lehet, ki az egyedüli tetteség tulajdonságaival bír, mert e tulajdonságok nélkül cselekvésük nem bír az elkövető cselekmény, a főcselekmény jellegével. Különbözik úgy az alanyi bűnösség, mint a tárgyi határvonal tekintetében a fentebb kifejtett álláspontunkkal azonos elveket hirdet. Megköveteli, hogy a társtettes tevékenysége a másik tevékenységét a közös eredmény előidézése céljából kiegészítse. Megkívánja a kölcsönös tudatoságot. És végre tárgyi kelléke a cselekménynek az, hogy egy része legyen az elkövető cselekménynek. Ha valaki csak előkészítő cselekményt hajt végre vagy csak segítséget nyújt a végrehajtás alatt, és a másik maga követi el egészen a cselekvényt: akkor nem lehet »együttes elkövetésről« szó.

Birkmeyer (Die Lehre von der Theilnahme und die Rechtssprechung des Reichsgerichtes) nézetem szerint a legnagyobb következetességgel képviseli a tárgyi álláspontot. Oksági elméletéhez híven állapítja meg a társtetteség fogalmát. Arra a kérdésre: mi az *elkövető cselekmény*, azt válaszolja, hogy ezt az a cselekmény képezi, a mely a *törvényileg tiltott eredmény* (jogsértés, veszélyeztetés) *okául tekinthető*. Tettes ennélfogva az, a ki a tiltott eredményt létrehozza és ezzel a bűntényt bevégez, ez pedig nem más, mint az, a ki a tiltott eredmény okát valósítja meg. Már most *társtettesek* azok, a kik a tiltott eredmény *okát együtt* valósítják meg. Ezért használja a törvény (itt a német törvény 47. §-ára gondol) az *elkövetés* technikai kifejezését. Okoskodását tovább folytatva, arra az eredményre jut, hogy a tiltott eredményt okozó cselekmény pedig nem egyéb, mint az *összerű bűnténynek törvényes tényálladék-cselekménye*. Úgy hogy már most arra a kérdésre, hogy tárgyilag véve minő cselekmény képezi bizonyos bűnténynek elkövető cse-

lekményét, azt válaszolhatjuk, hogy *annak a bűnténynek a tényálladékában a törvény által büntetendőnek nyilvánított cselekvény.*

Tulajdonképen Birkmeyer szerint az elkövető cselekmény és a tényálladék-cselekmény ugyanazon jelentőséggel bír. Birkmeyer tényálladék-cselekményének *fogalmi meghatározása* szerint nincs ellenmondás abban, hogy ő összetett bűntényeknél a tényálladékban foglalt cselekmények egyikét esetleg előkészítő jellegűnek tekinti, p. a magánokirat-hamisításnál az okirat-készítést vagy hamisítást, mert ez nem oly *cselekmény, melyet a törvény a tényálladékban büntetendőnek nyilvánít.* Ez büntetlen előkészület. (Figyelemre méltó Birkmeyer munkájának az a része, a melyben azokkal a támadásokkal foglalkozik, a melyek az elkövető és tényálladék-cselekmény azonosítása ellen szólnak.) Már most ha a törvény (47. §.) azt mondja: »együtt követik el« (gemeinschaftlich ausführen), ez egyjelentőségű azzal, mintha a törvény így szólna: »ha többen a bűntény törvényes tényálladékát együttesen követik el.« Birkmeyer élesen vonja meg a társtettség és tettség közötti határvonalat. A ki az egész tényálladékot végrehajtja: az tettes és nem lehet társtettes. Élénken vitatkozik Birkmeyer Olshausennel, a ki azt is társtettségnek tekinti, ha mindenik közreműködő az egész tényálladékot megvalósítja. Rendkívül figyelemre méltó Birkmeyernek az az érvelése, melylyel a zászlója-hagyott Olshausen felé fordul, a kinek elég a társtettség fogalmához az elkövetésnél való közreműködés (»bei der Ausführung«) (91—111. lapokon vannak mindezek kifejtve).

Nagy gonddal van kidolgozva a társtettség alanyi bűnösségének kérdése is (136—139. lapok). A kölcsönös tudatosságot úgy mint Liszt és Merkel: megköveteli ő is. A tudat elemeinek felbontásánál nézetem szerint a legtökéletesebben jár el, midőn a már föntebb kiemelt hármas alkotórészre utal. Burinak azzal a támadásával szemben, hogy a társtettség bűnösségi elemének ily megállapításával a régi szövetségelméletet idézik vissza: megmondja határozottan, hogy a *kölcsönös tudatosság nem egyértelmű az előre összeheszléssel.*

Birkmeyernek nézetem szerint fényesen sikerült a társtettség járulékos természetének bebizonyítása is (144. és köv. lapok).

Úgy a német iudicaturára, mint a miénkre is nagy befolyással bíró *Olshausen*-féle commentár álláspont-változásáról már volt szó. Az utolsó kiadásban Olshausen azt tanítja, hogy az elkövetésnél való közreműködés már társ-

tettség. Az álláspont-változtatást leginkább azzal okolja meg, hogy a gyakorlati életben igen nagy nehézséggel jár annak megállapítása, hogy ki vagy kik okozták a tényálladék-cselekményt. A német büntetőtörvény magyarázatáról levén szó, mindenesetre gyenge érv. Mert a 47. §. nem azt mondja, hogy a kik az elkövetésnél közreműködtek, hanem határozottan kimondja, hogy a kik *elkövetik*. A gyakorlati nehézség nem érv arra, hogy a törvényhozó által kifejezett parancsnak más jelentőséget tulajdonítsunk. Olshausen tiltakozik az ellen, hogy az alanyi elmélet alapján vonják meg a határvonalat a társtettség és segély között, mert az elkövetés szó ezt akadályozza. De azután néhány sorral alább a tevékenység minőségét teljesen közönyösnek mondja, mert ha valaki az elkövetésnél részt vett és tettes-szándéka van: akkor a többinek a tevékenysége neki beszámítandó. Így ha valaki lopásnál őrt áll, ha tettes szándéka van: társtettes. És semmi kétség — úgymond — hogy a törvény javaslatának megokolása is ebből a felfogásból indult ki.

Nézetem szerint Olshausen hiába tiltakozik az alanyi felfogás ellen — itt már teljesen elhagyta a tárgyi elmélet tanát. A tárgyi elmélet a tevékenység minőségére súlyt helyez. A mi nem a tényálladék-cselekménynek része: az nem elkövetés, az nem *okozás* a szónak technikai értelmében. Olshausen tehát mindenesetre az akarat iránya szerint teszi meg a különböztetést. Az alanyi felfogástól azonban annyiban eltér, mert nem általában tartja a külső tevékenységet a társtettségre vonatkozólag közönyösnek, hanem csak azt állítja, hogy az elkövetésnél való közreműködés minősége közönyös — mihelyt a tettes-szándék fenforog.

Az alanyi elmélet képviselőivel ezzel az alkalommal nem kívánunk bővebben foglalkozni. Henke és Köstlin, Glaser, Schwarze, de főkép Buri tanával behatóan foglalkozom a »tettség, még részesség« című régibb munkámban is. Csupán Kohlerre vonatkozólag kell kiegészítenem irodalmi szemlémet, még pedig annál is inkább, mert a híres berlini tanár nálunk is nagy tekintélynek örvend. Kohler (Studien 92—105.) megtámadja azt a tant, a mely a társtettség lényeges kriteriumát abban látja, hogy a társtettesnek az *okot képező tevékenységben* kell részt vennie. Nem helyes ez a tan, mert lehetséges, hogy a tettesek egyike sem causans causam, hanem mindenik »dominus causae«.

A törvényes *tényálladék-cselekmény* fogalmán felépített társtettségi tan ellen azt hozza fel, hogy abstract tényálladék-cselekmények ebben az értelemben nem léteznek. Csak oly cselekmények léteznek, a melyek a törvényben tiltott

eredményhez okviszonyban állanak még pedig vagy magát az eredményt okozzák, vagy bizonyos létező erőnek feltételeit teljesítve, az eredményt előmozdítják. Ha ölésről beszél a törvény: úgy ez alatt minden causativ tevékenységet ért. Ez lehet közvetett, ez a minimumra szorítkozhatnak. Fölhoz Kohler számos példát, a melyekkel azt igyekeznek igazolni, hogy tényálladék és nem tényálladék-cselekmény között abstract különbséget tenni nem lehet. (Pl. valakit a lövonalba vezet, vagy nem engedi elhagyni a lövonalat, valakit megakadályoz az ellenméreg bevitelében, kutyáját támogatja valamelyik dolog elvételében, megakadályozza a tulajdonost, hogy az elejtett gyújtó szert felvegye és ez által tűz támad stb.) A tényálladék-cselekmény elméletéből következő pusztán formalismusnak találja azt az eredményt, hogy ha a segítő tevékenység minősítő körülményt képez: akkor az, a ki ezt elköveti, társtettes (pl. a betöréses lopás esete), ha azonban a segítő tevékenység véletlenül nincs a tényálladékba fölvéve: akkor segélyt képez. Mind esetlegességek. Kohler ellenvetései nem újak. Buri mindazokat már megtette.

Buri a Goltdammer's Archiv XVII. kötetében figyelmeztet arra, hogy tiszta formális szétválasztása a tényálladék-cselekménynek és a *nem tényálladék-cselekménynek* nem lehetséges. Ugyancsak Buri volt az, a ki számos dolgozatában (Gerichtssaal XXV., Kausalität (1885.), Abhandlungen (1862.)) állította, hogy oly tényálladék-cselekményt képzel a tényálladék-cselekményre épített társtettség elmélet, a mely alkalmas in abstracto létrehozni az eredményt, holott minden az özszerű esetben előidézett eredmény okán fordul meg. Mind a két ellenvetést alaposan meg is czáfolták. Azok, a kik a tényálladék-cselekmény elméletét felállították, sohasem értettek a tényálladék-cselekmény alatt egyebet, mint azt a concret cselekményt, a mely tényleg az ok erejével működött. Sohasem jutott eszükbe alaki különbséget látni a tényálladék-cselekmény és a többi cselekmény között. Oksági tanukhoz híven, mindig *anyagi különbséget* láttak a tényálladék-cselekmény és a többi között, még pedig azt a különbséget, a mely az eredményt okozó tevékenység és a pusztán föltételt képező tevékenység között van. Kohler abstract tényálladék-cselekményét sohasem állította fel tehát senki. Mi concret tényálladék-cselekményt kívánunk és felhozott példáiban azokat az özszerű cselekményeket, a melyeket a föltételek sorában okul ismerünk fel, a tényálladék-cselekmény fogalmi körébe vonjuk. Ha azok a concret cselekmények a tiltott eredményt okozzák: akkor ismerjük el azokat tényálladék-cselekménynek. Éppen nem áll tehát az

az ellenvetés, mintha mi elvont alaki különböztetést akar-nánk tenni a tényálladék-cselekmény és a többi cselekmé-nyek között.

Az a következtetés, melyet a minősítést eredményező segítő-cselekményeknek tényálladék-cselekménynyé való fel-vételéből vont le Kohler, nem birhat döntő nyomatékkkal. Egyrészről mi éppen azok közé tartozunk, kik a tényállá-dékban foglalt *büntetendő* cselekményt tartjuk tulajdonképen tényálladék-cselekménynek és ezt ebben az értelemben egy-jelentőségűnek vesszük az *elkövető* cselekménnyel. A magán-okirathamisítás példájában eléggé föltüntetjük a kérdésnek ezt az oldalát. Ugyancsak tanítom azt is, hogy az eszköz-nek fölvétele a tényálladékban méltán vonható az egységes tényálladék-cselekmény fogalmi körébe. Ha a betörés, bemá-szás, hamis kulcs használata stb. mint a lopás elkövetésének eszköze minősítő körülményül szerepél: úgy ezek az egysé-ges tényálladék-cselekmény fogalmi körébe tartoznak. Az egyedüli tettest, ha csak a betörésen érik, lopási kísérletért vonják felelősségre. A kinek részes-cselekedete elszigetelten kísérleti cselekmény jelleggel bir: az társtettes. Semmi két-ség, hogy a törvényhozásnak, ha minősít valamely bűntényt, akkor látó körébe kell vonnia minden alkalmas minősítő körü-lményt, mert azt nem tagadjuk, hogy az a véletlen minden-esetre döntő a társtettség és segély minősítése tekinteté-ben, hogy valamely minősítő körülményt a törvényhozás fölvett-e a tényálladék-cselekménybe vagy nem. De a tör-vényhozás kellő gondossággal járhat el és akkor az ebből származó visszaállás is eltűnik.

III.

Hogy a társtettség fogalma minő értelmezésben része-sül azokban az országokban, a hol a parificatio rendszere dívik, például miképen fogják azt fel Franciaországban, azt e tárgyalás során már számtalanszor kifejtettem. Rossi, Chauveau, Hélie, Boitard, Ortolan elméleteinek ismerteté-sénél lehetetlen volt kikerülni, hogy tárgyalásom keretébe ne vonjam ezt a részt is. Franciaországban a gyakorlat nem kedvezett arra, hogy a társtettség és a segéd között lévő határvonal kidomboríttassék. Láttuk, mit tanított a legki-tünőbb és legbefolyásosabb francia jogászok egyike: Rossi, ki oly széles kört szabott a tettesek számára, hogy az a segély egy nemét is elnyelte: láttuk, hogy Chauveau és Hélie, a kik pedig a Rossi által vont nagy kör ellen síkra szálltak,

még szintén igen tágra vonták a tetteség fogalmi körét (*«Une profonde distance existe entre les actes, qui préparent ou facilitent l'action et ceux qui aident à sa consommation: les premiers ne constituent qu'une participation indirecte; les autres doivent, en général et sauf quelques exceptions, être classés dans la catégorie des actes principaux»*), kik az őrállót, ha ez jutott szerepül a bűntényre kész embernek, társtettesnek minősítették. Garraud már egészen a tárgyi elmélethez híven fejtí ki a különbséget. A részességet párhuzamba állítja a kísérlettel. Az előkészületi cselekmény segélyt, a kísérleti cselekvény társtettesi cselekvényt képez (acte de coauteur).

3. §. A társtettség fogalma a gyakorlatban.

A) Franciaországban rideg parificaló törvénnyel kellett a judicaturának küzdeni. Habár dicsőségesen érvényesült is a francia gyakorlatiasság, de éppen nem mondhatnók azt, hogy szilárd elvi határvonalak anyagát nyújtáná a judicatura. Legalább a »Daloz« és Blanche által közölt jogesetekből azt nem látom. A francia judicatura soha sem esett az alanyi túlzásba, de bizonyára senki sem állíthatja, hogy judicaturájának jellegét a társas elmélet képezné. Még napjainkban is hivatkoznak a Cour de cassation 1827. augusztus 24-ki,¹⁾ s az 1813-diki ápril 9-ki határozatára, melyekben az őrállót »coauteur«-nek minősítették s a közkézen forgó tankönyvben, mely 1877-ben jelent meg (Cours Élémentaire de Droit Criminel par Lefort Paris 1877) ezeknek az ítéleteknek a tekintélye alatt hirdeti a szerző: »Le coauteur est un auteur principal, un individu sans la participation duquel le crime n'aurait pas existé; c'est l'agent qui exécute physiquement les actes constitutifs de l'infraction, ou du moins les faits matériels tendant à la production directe du mal du délit ou encore c'est l'individu qui aide ou qui assiste dans les faits qui ont consommé le crime (Cass. 24. août 1827«).

Tehát e szerint mindnyájan társtettesek, a kik a bűntény bevégző tetteiben segítséget nyújtottak.

Belgium, Olaszország, melyeknek törvényei az elköve-

¹⁾ »Attendu, que celui, qui assiste l'auteur d'un délit dans les faits qui les consomment, coopère nécessairement à la perpétration de ce délit, qu'il s'en rend donc coauteur, d'où il résulte que le délit n'est plus le fait d'un seul. L. Blanche II. 22. lap. Igen érdekesek Blanche megjegyzései.

tésnél való közvetetlen közreműködést bűnszerzőségnek minősítik, az angol amerikai jog, mely úgy szólván csak a mi bűnpártolásunknak megfelelő bűnpártolást veszi ki a rendes büntetés alól, Ausztria, hol minden bűntárs és részes a közvetetlen tétessel egyenlően büntetendő, nem azok a törvényhozások, hol a mi társtettesi fogalmunk kidomborítását kereshetjük.

B) A német birodalmi büntetőtörvénykönyv, mint említettük, a társtettség fogalmát következőleg határozza meg: »Wenn mehrere eine strafbare Handlung gemeinschaftlich ausführen, so wird jeder als Thäter bestraft.«

Említettük, hogy Németországban mind a tárgyi elmélet hívei mind az alanyi elmélet követői a maguk részére kívánták magyarázni a 47. §-ban foglalt intézkedést, mire különösen a főtebb már ismertetett megokolás határozatlansága adott okot.¹⁾ A harc Németországban mindkét oldalról nagy erővel folyik. A tudományos folyóiratok egy-egy fölmerült jogeset alkalmából újra és újra fölelevenítik a vitát. Egyik oldalon Geyer, Schütze, Birkmeyer, a másik oldalon régebben Schwarze most leginkább Buri, Janka viszik a vezérszerepet. És ma tagadhatatlanul a Reichsgericht tekintélye sokat tett az alanyi elmélet érdekében. A milyen túlzásig ment a kísérlet terén a »Reichsgericht« gyakorlata, hasonló

¹⁾ Erre nézve mondja a subjectiv Schwarze: »Diese Motive sind wiederholt angefochten worden. Die Gegner, welche fast ausschliesslich den Satz vertreten, dass die Mitthäterschaft die Theilnahme an den Thatbestand des Verbrechens ausmachenden Handlungen voraussetze, und den subjectiven Gesichtspunkte nur einen untergeordneten Einfluss zugestehen, übersehen, dass die Motive ausdrücklich das objective Moment, insbesondere das Mass und die Bedeutung der Mitwirkung zu der That nicht als das Entscheidende erachten. Durch die Gemeinsamkeit der Absicht wird jede Handlung des Mitthäters ein integrierender Theil der von der gemeinschaftlichen Absicht beherrschten Gesamthatigkeit. Diese Anschauung, von welcher z. B. die Sächsische Gesetzgebung und Praxis, letztere bis in die neueste Zeit, und auch andere Gerichtshöfe, z. B. das O.-Trib. zu Stuttgart, ausgegangen sind, kann als irrthümlich bekämpft, hiedurch aber die Thatsache nicht beseitigt werden, dass die Motive auf ihr beruhen und ihr bestimmten Ausdruck verleihen.« (Commentar 114., 115. lap.)

Geyer, a ki a legerősebb híve a tárgyi elméletnek, ellenben így nyilatkozik: »Die Bestimmung im Deutschen Strafgesetzbuch §. 47. steht (trotz des Schwankens der Motive) der richtigen Behandlung der Mitthäterschaft nicht im Wege; ist aber mehrdeutig, wie die Commentatoren zeigen. Es ist besser, wenn das Gesetz sich auf die definitio periculosa gar nicht einlässt. (Holtzendorf Handbuch-jában közölt értékezés II. kötet 409. lap. 2. sz. jegyzet.)

Schütze (Lehrbuch 147. lap) szintén objectiv értelemben magyarázza a 47. §-t. Hasonlóképen Birkmeyer, Liszt, Merkel, Meyer Hugo stb.

tulzást tapasztalunk a társtettség kérdésében is. A birodalmi törvényszék III-dik büntető tanácsa volt az, mely az alanyi elméletnek propagandát csinált. 1880. május hó 12-én mondta ki, támaszkodva a törvényjavaslat megokolására hogy az, a ki az elkövetésnél animo auctoris vesz részt, akkor is társtettes, ha a bűntény tényálladékanak egyetlen ismértét sem valósította meg közvetetlenül, és mivel a lopásnál az őrálló is az összebeszélés értelmében animo auctoris vett részt, ennél fogva azt társtettesnek minősítette.¹⁾ A birodalmi törvényszék álláspontja szerint a közös elkövetéshez mindennemű közreműködés elegendő és a külső tevékenység kisebb-nagyobb mérve közönyös. És ezt az álláspontját következőleg igyekszik igazolni:

A közös elkövetésre való közreműködés, külső jellege szerint, lehet segédi tevékenység is. A segély és a társtettség közötti különbség csak is subjectiv módon a segéd és a társtettes akaratából határozható meg. A megokolás (a német törvényjavaslat megokolása értendő) oda nyilatkozik: a segéd közreműködését az jellemzi, hogy a tettét mint harmadik személy tettét tekinti, a melyet segíteni akar: a társtettes közreműködését pedig az a szándék vezeti, hogy a tettét mint saját és társainak tettét mozdítsa elő és juttassa bevégezésre. Ha tehát e szerint a társtettes saját tettét akarja bevégezni, a segéd pedig csak idegen tettét, t. i. a tettes tettét akarja előmozdítani: úgy ennek az a jelentősége van, hogy a segéd a tettetstől függő akaratral bír, ő saját akaratát a tettesének annyira alárendeli, hogy ő a tett be, vagy be nem végzését a tettesre bizza. A segédnek ezzel a függő akaratával szemben azonban a társtettes nem ismer el olyan akaratot, mely az övének uralkodik. Az ő akaratá olyan, mint a többi társtettesé és bár fölfogása szerint a többiek közreműködésével akarja a bűntényt létrehozni, a nélkül azonban, hogy ezek akaratát magára nézve irányadónak ismerné el. A tettes és társtettes akaratának az egész bűntény megvalósítására kell irányozva lennie, még pedig akkép, hogy a bűntényt mint sajátjukat akarják. Téves tehát az a nézet, hogy az, a ki a bűntény főbb tényálladékmozzanatai közül egyet valósít meg, az egész bűntényt, mint tettes követi el. Az egyes tényálladékmozzanat nem képezi a bűntényt, mely egyedül a concretizált tényálladék-

¹⁾ Entscheidungen etc. II. 160. Az eset az: Ketten összebeszéltek, hogy lopást követnek el. Az egyik bemászott és elvette a dolgot, a másik őrt állott. Az első bíróság az őrállót büntettesnek minősítette. A Reichsgericht kimondta, hogy ez nem jogtévedés.

mozzanatok összességéből áll. Ezért annak a kérdésnek az eldöntését, hogy valaki a bűnténynek tettese-e vagy segédje, nem szabad az egyes tényálladék-mozzanathoz álló viszonyától függővé tenni, hanem ezt abból a viszonyból kell megítélni, melyben az egész bűnténnyel szemben áll. (R. G. III. (70) 181—183).

A legtisztább subjectivismus, az idegen és saját érdek elméletét látjuk a főntebbi érvelésben kifejtve. A társtettség fogalmához nem szükséges a tényálladék-cselekmény, illetőleg ennek részbeli elkövetése. Ilyen magyarázatot nyert Németországban a »gemeinschaftlich ausführen« kifejezés, melyben az objectivisták is kifejezve látják az »elkövető cselekedet« elméletét.

De ez nem elszigetelt határozat. A birodalmi törvényszék az RA.¹⁾ III. (145), 309, 310. lapján, továbbá az RG.²⁾ IV. (65), 177—179., az RG. I. (74), 145, III. (54), 142. (101), 268, (102), 269, (103), 273. számban, illetve lapokon stb. között jogesetekben kimondta: *A társtettség fogalmához szükséges, hogy mindenik a bűntény elkövetésére irányzott cselekvényt kövessen el, de az közönyös, hogy az a tényálladék egy ismérvét megvalósította-e vagy sem.*

Azt azonban számtalanszor kimondta a Reichsgericht, hogy *a társtettség fogalmához anyagi közreműködés mindenesetre szükséges. Az elkövetés utáni részesség már nem képezhet társtettséget* (RA. III. (14), 28. RA. III. (14), 29—31.) A megokolásban azonban mindig ki van emelve, hogy a társtettség fogalmához elegendő, ha valaki saját tevékenységével támogatja azt, a ki a bűntett tényálladékának egyik ismérvét valósítja meg, de ehhez szükséges, hogy az a bűntettet mint sajátját akarja, mert különben tevékenysége csak segélyt képez.

Ugyancsak az RA. gyűjtemény II. kötetében 363. sz. alatt (757—759. lap) találunk egy esetet, melyben a birodalmi törvényszék kimondja, hogy az által, ha valamely részes oly tevékenységet fejt ki, mely qualitative nem tekinthető másnak mint segédi tevékenységnek, még *nincs kizárva a társtettség fogalma, míhelyt bizonyos az, hogy a részes szándéka szerint ennek a közreműködésének az a célja, hogy valamennyi részes közös szándékát valósítsa meg.*» Az ily érvelést rendesen hivatkozással a törvényjavaslat megokolására: »Nicht sowohl das Mass und die Bedeutung der Mitwirkung zu der That, sondern vielmehr die Absicht, aus

¹⁾ Rövidítése a főntebb idézett gyűjteménynek.

²⁾ Hasonlóan rövidítése a főntebb id. gyűjteménynek.

welcher sie entsprungen ist, bildet das wesentlich entscheidende Moment.»

A lipcei birodalmi törvényszék az RG. II. kötetének 161—164. és az RA. I. kötetének 764—767. lapjain közölt esetekben kimondta, hogy *a társtettség fogalma nincs ott kizárva, a hol a tettes fogalmához bizonyos személyes körülmények kívántatnak, ha a társtettes ezekkel a személyes tulajdonságokkal nem bír is.* P. lehet valaki társtettese hivatali bűnténynek a nélkül, hogy hivatalnok legyen, lehet nő társtettese az erőszakos nemi közösülésnek.

Körülbelül e néhány idézettel általában jellemeztem a lipcei birodalmi törvényszék judicatrájában nyilvánuló felfogást a társtettségéről. A legszélsőbb subjectivismus ez. Maga a »Reichsgericht« folyton hangsúlyozza, hogy az önmagában segédi tevékenységet képező részesség társtettséggé válik az akaratmozzanat jellege szerint. A »Reichsgericht« a külső tevékenység jellegét alárendeltnek tartja, kivéve, ha valaki a főcselekvényt hajtja végre: máskor mindig a szándékosság iránya dönt.

Ime itt van a példa, minő védőbástya a tárgyi elméletnek a »gemeinschaftlich ausführen« kifejezés. Mennyire csalódtak azok, kik örömmel üdvözölték a német birodalmi törvény 47. §-ának szövegezését, melyben az elkövető cselekedet elméletének diadalát akarták látni. Ezért válik szükségessé, ha a tárgyi elmélet fogalmi felosztását akarják érvényesíteni: ennek sorsát határozottabb, világosabb szövegezéssel biztosítani. Bizonyára, ha szélesebb mérvű revízióra kerül a sor, nem fognak megelégedni a német tárgyi iskola hívei sem a »gemeinschaftlich ausführen« elégtelennek bizonyult terminológiájával.

A »Reichsgericht« az *elkövetés* szót egyszerűen közönséges, vulgaris értelemben vette. Főérvét de lege lata tulajdonképen a törvényjavaslat megokolásából merítette. A törvény parancsára való hivatkozással alig találkozunk a Reichsgericht ítéleteinek vonatkozó megokolásában. Birkmeyer azt állítja, hogy a Reichsgericht gazdag judicaturájából csak *négy esetre* talált, a melyekben a törvény rendelkezései alapján igyekszik a Reichsgericht az általa követett alanyi elméletet megokolni. Geyer annak idejében erős támadásokat intézett a Reichsgericht társtettségi judicaturája ellen, de alaposabb bírálatban az még nem részesült, mint a Birkmeyer többször idézett könyvében. Mindenekelőtt kimutatja, hogy a Reichsgericht teljesen az alanyi elmélet alapján áll. Azután meggyőzőleg érvel az »elkövetés« szónak technikai jelentősége mellett. Az »elkövetés«

szó nem jelent minden közreműködést a véghezvitelnél. Az elkövetés tényálladék-cselekményt foglal magában. Kimutatja, hogy a Reichsgericht oksági elmélete sem nyugszik törvényes alapon, mert a német törvény a föltétel és ok között létező különbségre van alapítva. Egyébiránt több ítéletben elhagyja a Reichsgericht ezt az oksági tant is. Igyekszik Birkmeyer azt is bebizonyítani, hogy az az alanyi álláspont úgy, a hogyan a Reichsgericht judicaturájában érvényesül, tarthatatlan. A »saját és idegen érdek«, »az önálló és önállótlan érdek« megkülönböztető ismérveit szedi szét az egyes esetek világánál. Föltéve, hogy ez volna a törvény álláspontja, ezt gyakorlatilag egyenesen kivihetetlennek tartja . . . »denn welche Mittel hätte der Richter, um so tief in das Innere des Verbrechers vordringen zu können, dass er mit einiger Sicherheit festzustellen in der Lage wäre, ob der Verbrecher seinen Willen demjenigen eines Anderen unterordnen wollte oder nicht.«

A Reichsgericht judicaturájának azt az érvelését, hogy az Ariadne-fonalat a társtettség fogalmi köréhez *a tervezés, az előrevaló összebeszélés* mozzanata nyújtja, könnyen szedi szét, mert ez tulajdonképen a szövetségelméletnek halottaiból való feltámasztása. Nem csak gyakorlati akadályokba ütközőnek tartja a Reichsgericht álláspontját, de egyenesen elméletileg meg nem állapíthatónak. Az a föntiekből önként következik, hogy a legkönnyebb feladat volt annak kimutatása, hogy a tételes joggal jött ellentétbe a Reichsgericht, a midőn az alanyi elmélethez csatlakozott, és számos példában mutatja ki, hogy a Reichsgericht ítéletei maguk szolgáltatják az adatokat álláspontjának tarthatatlansága mellett. Kimutatja, hogy több ítéletben a társtettség mint a részesség egyik alakja szerepel; pedig az alanyi elmélet következményének annak kellene lennie, hogy a társtettes is önálló tettes. Kimutatja, hogy tulajdonképen az alanyi elmélet szerint nem lenne szabad a társtettest a több-tetestől oly élesen elkülöníteni, a mint ezt a Reichsgericht több ítéletben teszi.

Birkmeyer általában egész könyvét azért írta (a könyv tartalma előzetesen cikkek alakjában jelent meg), hogy a Reichsgericht részességi judicaturájának tarthatatlanságát bebizonyítsa.

Nézetem szerint sikerült Birkmeyernek bebizonyítani azt — de ezt már előtte mások is (különösen nagyon szép érveléssel Geyer, továbbá Söhning) megtették — hogy a Reichsgericht álláspontja különösen a társtettség kérdésében ellentétben áll a tételes törvénnyel, mert a törvény-

javaslat megokolása nem lehet a törvény akaratának megállapításánál döntő. Kimutatta továbbá azt, hogy a részesség többi kérdéseiben a Reichsgericht a tárgyi elméletnek — tehát a törvénynek következményeit vonta le, mert azokban a kérdésekben, hogy a büntettség és a felbujtás szemben a tettességgel mennyiben képeznek külön bűnösségi alakokat, mily viszonyban van a felbujtás az értelmi segélyhez, a részesség önálló vagy járulékos természetű cselekedet-e, a Reichsgericht túlnyomó judicaturája a tárgyi álláspontnak következményeit fogadta el. Azt elvitatni nem lehet, hogy a törvény szavával sem a Buri-féle oksági elméletet, sem az egész alanyi tant megokolni nem lehet. Viszont a legnagyobb bizonytalanságot, ingadozást szüli az, ha egy birodalom legfőbb bírósága a részesség egyik területén a tárgyi elmélet követelményeinek hódol, a másik területen pedig az alanyi elmélet jelszavaival dolgozik. Birkmeyer egész kiméletlenül erre a helyzetre munkájának záró szavaiban a következőket mondja: »Ezzel a Reichsgericht a törvény ellen, ha lehetséges, még erősebb szemrehányást tesz, mint az elvtelenség vádja, mert így azzal a váddal illeti a törvényhozót, hogy a részesség szabályainak megállapításánál két homlokegyenest ellenkező és áthidalhatatlan ellentétbe álló elvnek hódolt. Más szóval azt fogja rá a törvényhozásra, hogy vagy nem ismerte fel tisztán az előzményeket (Prämissen), a melyek a részességi tanban döntők, vagy nem volt képes megkülönböztetni azokat a következményeket, a melyek az egyik vagy a másik előzményből származnak. Félünk, hogy ez a szemrehányás magára a Reichsgerichtre pattan vissza mert maga a törvény teljesen ártatlan abban, a mit a Reichsgericht annak rendelkezéseiből alkotott.«

A német particularis törvényhozások idejéből a német judicaturával körülményesebben nem foglalkozom, általános jellemzésül annyit emelek ki, hogy a *szász királyság* és *Württemberg* legtöbb bírósága az alanyi elméletnek hódolt. Ezek a bíróságok tényálladék-cselekményt a társtettség fogalmához nem kívántak meg. Ellenben a *porosz* és a *bajor legfőbb bíróságok* a tárgyi elméletet követték, különösen a porosz legfőbb bíróságnak ez volt állandó gyakorlata.

Csupán a szász gyakorlatból közlök egy esetet, mely a német irodalomban nagy port kavart fel. Az eset a következő:

A. és B. egy kereskedésben voltak alkalmazva mint tanoncok. A.-nak általános meghatalmazása volt a főnöke részére szóló leveleket és pénzküldeményeket a póstán átvenni

és azokat az irodának átnyújtani. B.-nek az egész dologhoz semmi köze sem volt. A. javaslatba hozza B. előtt, hogy célszerű volna néhány levelet elsikkasztani és a pénzt megtartani. B. beleegyezik. Ezen megegyezés következtében A. átadja B.-nek a pénzes leveleket és kiválasztják, melyeket kellene elsikkasztani, B. nyitja fel a leveleket, ő veszi ki a pénzt, és osztja fel, s azután B. a közös határozat következtében megsemmisíti a leveleket.

Igy adja elő a tényállást Glaser a »Zur Lehre von der Miturheberschaft« című értekezésében (»Allg. Gerichtszeitung für das Königreich Sachsen« 1865. 321. lap »Kleinere Schriften« etc. I. kötet 159. és következő lapok) mely után röviden a magyar törvényjavaslat megokolása is ismerteti ezt az esetet a lopásnál.

Természetes, hogy ennél a kérdésnél csak is a B. által kifejtett tevékenység minősítése jár nehézséggel.

Ámde — mondja Glaser — különösen akkor érdekes a kérdés, ha fölteszszük, hogy A. az elsikkasztott pénzből semmit sem kapott és mindent B.-nek engedett át. A kérdés ily alakban képezte akademikus viták tárgyát.

Három-féle nézet nyilvánult.

Egészen elkülönözten áll Heffter véleménye (Lehrbuch des gemeinen deutschen Strafrechts), a ki csalást lát fenforogni mindkét részről »betrügerische Collusion in necem alterius.«

Mások azt, a ki a detentor beleegyezésével, tudva hogy ennek a dolog fölött rendelkezési joga nincs, a dolgot el tulajdonítja, lopásban mondják ki bűnösnek, és a detentort mint a lopás segédjét tekintik. (E véleményt képviselik: Feuerbach (Lehrbuch 318. §. No. 1.), a ki a lopás és sikkasztás között egyáltalában nem tett különbséget, továbbá Schlüter, ámde ezek oly indítékokat hoznak fel, melyek általánosan el nem fogadhatók.) Vannak, a kik ezt a minősítést a dolog természetében rejlőnek tartják. Az ok csak az lehet, hogy a detentor-nak jogilag érvénytelen beleegyezése a cselekmény természetén, tekintettel arra, a ki erről tudomással bir, nem változtat.

Ebben az értelemben okolta meg a dresdai legfőbb törvényszék egy esetben 1862. szeptember hó 29-én hozott határozatát: (»Es liegt auf der Hand, dass der Inhaber einer fremden Sache nicht durch sein Handeln im Einverständniss mit dem Diebe hinter dem Rücken des Eigenthümers sich zu dessen Complicen gemacht haben muss, wenn seine Einwilligung zur Wegnahme der Sache dem letzteren nach Massgabe der oben angezogenen gesetzlichen Bestim-

mung (a százsz büntetőtörvény 272. §-a) zu Statten kommen soll. Sobald dem Diebe bekannt war, dass der Inhaber nicht einwilligen konnte und derselbe diese Einwilligung überhaupt nur darum zu erlangen gesucht hat, um seine auf widerrechtliche Aneignung der fremden Sache gerichtete Absicht ungestört und desto sicherer verfolgen zu können, weist schon der vorhandene subjective Thatbestand darauf hin, dass in der Betheiligung des Mitinhabers der Sache kein Grund liegt, den Begriff des Diebstahls in dergleichen Fällen für ausgeschlossen zu halten.«)

Amde a többség nézete nem ez. A többség véleménye oda hajlik, hogy ily esetben sikkasztás forog fönn, melyet első sorban a birlaló (detentor) követ el. »Csak sikkasztás forog fönn — mondja Klein (Revision der Grundsätze über das Verbrechen des Diebstahls 279. lap) ha Gajus Semprounussal megegyezik, hogy ez az általa birt dolog elvételebe beleegyeznek és az által a dolog tulajdonosától elvonassék. Hogy a lopás német büntetőjogi fogalmát tisztán megőrizték — mondja Glaser — legtöbben megelégesznek azzal, ha a dolog elvevőjét a lopás alól fölmentik, a birlalót pedig sikkasztásban mondják ki bűnösnek, a nélkül azonban, hogy a két személy kölcsönös viszonyát közelebbről megmagyaráznák. Frühwald szerint az eset körülményeihez képest majd a tett utáni részességet azaz: orgazdaságot, majd csalást követ el a dolog elvevője. Herbst szerint: »Die Handlung kann Mitschuld oder Theilnahme an einer Veruntreuung oder einem Betrüge oder Theilnehmung am Diebstahle oder Veruntreuung begründen,« azaz: Herbst szerint vagy tulajdonképeni részesség vagy orgazdaság forog fönn. (Helleri, Partirerei.)

A legvilágosabban szól Krug:

»Die Entwendung mit Einwilligung des Eigenthümers oder [Detentors wird, wenn dieser zur Veräußerung der Sache kein Recht hatte, zur Theilnahme an demjenigen Verbrechen, welches der Eigenthümer oder der Inhaber der Sache durch Veräußerung derselben begeht.«

Ennyi eltérés a minősítésben és természetesen a minősítés szerint változik a tettesség és segély kérdésében is a tudósok nézete. Ha lopást képez a cselekmény; B. lesz a tolvaj, mert ő vette el a pénzt, ő tulajdonította el. A. pedig, a ki előmozdította a lopást: bűnsegéd. Ellenben ha a cselekmény sikkasztást képez, akkor A. lesz a sikkasztó, ő vonta el a birlalatában volt pénzt a tulajdonostól, B.-t pedig, a ki A.-t az elkövetés előtt tanácscsal, elkövetése alatt tettel segítette, segélyért fogják megbüntetni. Természetesen ez csak

általános összefoglalása a vélemény-eltéréseknek. Ezen körön belül még számos árnyalat fordul elő.

A mi törvényjavaslatunk megokolása, mely, mint említettem, szintén Glaser e tárgyú értekezésének nyomán foglalkozik ezzel a kérdéssel, a lopásnál a cselekményt lopásnak minősíti. Ez áll a dolog elvevőjére, a felhozott példában B-re. »Más kérdés azonban az — mondja a megokolás — hogy annak a másik személynek a cselekménye, azé t. i., a kinek jogtalan beleegyezése tette lehetővé az elvételt, s a ki ez által a lopás véghezvitelénél társával akaratban és tettben egyesült, hogy ennek közreműködése csupán segínyt képez-e, s hogy ellene csak a segéd enyhébb büntetése alkalmazandó-e?»

Erre a kérdésre a büntető-törvényjavaslat megokolása, utalva a társtettes és segéd közötti határvonalnak csaknem egy századon át vitatott kérdéseiben feltornyosuló nehézségekre, azt mondja: »De azt igenis állíthatjuk, hogy a felforgó példában mindazok a mozzanatok megvannak, a melyek A.-nak tettét a segély vonalán tulemelik és azt a tettestárs cselekményévé minősítik.«

Ennek az állításnak a megokolásában, nézetünk szerint annak, a ki a társtettes és segéd között létező határvonalat az elkövető cselekedet elméletében találja fel: egyszerűen azt kell bizonyítani, hogy A. elkövető cselekedetet hajtott végre, mert ha ezt bebizonyítani nem lehet: úgy annak az elméletnek az elvei szerint a társtettség fogalmát A.-ra kiterjeszteni nem szabad. A megokolás azonban itt egy szóval sem említi az elkövető cselekedetet, nem bizonyítja azt, hogy A. a lopás physikai tényálladékának egy részét megvalósította, sőt ellenkezőleg az itt előadott megokolás, nagyon is alanyi színezetű. Vagy az elkövető cselekedet elméletére vall-e a következő? »A szövetségesek (?) akarategysége, s ez a felhozott példákban tényleg létezik, ad létet a tettnek, melyre mindnyájan közvetlenül, egyenesen, habár különböző cselekvések által működnek közre. *Cselekvésük arra volt irányozva, hogy megtörténjék az, a minék bekövetkezését mindegyikük akarta s ezen mindegyiküknek közös cselekményévé alakíttatott. Ez lényegileg a controvertalt pontok mellőzésével a tettestárs cselekvésének megkülönböztetése a segéd cselekvésétől.*«

A ki az elkövető cselekedet elméletének híve: annak, nézetem szerint, a controvertalt pontok mellőzésével sem szabad mást mondani, mint azt, hogy a lényeges különbség a társtettes és segéd között a külső tevékenység jellegében, azaz abban van: vajjon a részes által kifejtett tevékenység

a tényálladék physikai alkotóelemének megvalósítását képezi-e, olyan-e a cselekvés, mely a bűntény kísérletét, a végrehajtás megkezdését képezi-e? Ez a lényeges határvonal a tárgyi elmélet társtettese és segédje között. Ha valaki már nem ezt tekinti elválasztó vonalul, hanem a »szövetségesek akarategységére« helyezi a súlypontot, az akaratlanul ugyan, de az alanyi elméletnek tesz szolgálatot.

Glasert nem illetheti szemrehányás azért, mert társtettséget (Miturheber) fogad el a fentebbi példában. Glaser subjectiv. Neki jogában áll úgy megokolnia, a mint megokolja. Ő csoportosíthatja az alanyi elmélet érveléseit, a mint azokat tényleg fel is használja, de Glaser előtt a társtettség és segély között az elválasztó vonal a szándékmozgásban keresendő, ő nem a külső tevékenység jellegében, nem a tényálladék physikai alkotórészének megvalósításában keresi a határvonalat.

C) Hazai joggyakorlatunk.

I.

Már fentebb jeleztem, hogy ha valahol nagy átmenetről lehet szó a judicatura fejlődésében: úgy kétségen kívül ilyent képez a magyar büntető-törvénykönyv életbeléptetését megelőző és az ezt követő judicatura színvonala. Talán a büntetőjog egy részében sem volt ez oly szembetűnő, mint a részesség területén. A régi magyar büntető joggyakorlat kétségen kívül, csak úgy mint Európa minden államának jogrendszere, a bünszövetség elméletének hódolt. »Qui sunt conjuncti in culpa, non debent sejungi in poena« ez volt az uralkodó szabály, a kegyetlen axioma, mely a részesség régi büntetőgyakorlatát egész Európában jellemezte. Hogy hazánk sem volt kivétel: az természetes. De arbitrarius rendszer uralkodván, a magyar judicatura a büntető-jogtudomány haladásával karöltve lehetőleg arra igyekezett felhasználni a »prudens judicis arbitrium«-ot, hogy a kegyetlen és igazságtalan parificatióknak ne dobja oda az ártatlan áldozatokat. Már korán észrevehető a magyar judicaturán, hogy a »socius« és »auctor« között különbséget tudott tenni. Idézem a kitűnő Vuchetich följegyzését:

Non solum auctores Criminis inter se — mondja »Institutiones Juris Criminalis Hungarici« című művének 23-dik §-ában — sed et socii cum auctoribus concurrere possunt, quorum quidem actiones in se spectatae delictum non gi-gnunt, eorundem nihilominus adiutorium ad existentiam delicti

multum confert, ac proinde adjuvant executionem delicti. *Ut itaque quis socius delicti dici possit, auxilium auctori datum ita comparatum sit*, ut aut executionem delicti allevet, aut auctorem in intentione delinquendi confirmet: adeoque ut et intentio delinquendi, et ipsa executio delicti rationem sufficientem non in ipso socio, sed in auctore delicti contineat, *tum ut auxilium vel in ipso acto delicti vel ante actum delicti latum sit*, denique ut auxilium feratur animo pravam alterius intentionem promovendi, adjuvandi. Hinc est quod Interpretes concursum sociorum ad delictum alium dicant antecedentem qui ante ipsum delictum, alium concomitantem qui in ipso actu delicti, alium denique subsequentem, qui post perpetratum delictum oritur.«

Ugyancsak Vuchetichnél olvassuk (67. §. 132. lap):

»Si de imputatione delicti socii in poenam quaeratur, generatim observandum est socio delicti factum plene imputari non potest, quemadmodum auctori delicti: quia socius non est causa necessaria existentiae facti; ille enim non perficit factum sed promovet tantum existentiam facti stb.«

Elegendő ez a néhány idézet annak bizonyítására, hogy az auctor és socius között a különbség nem volt ismeretlen a magyar gyakorlatban, mert ismétlem, a mit már a történeti részben kiemeltem, hogy Vuchetich nem saját abstractióit, hanem az élő gyakorlat elvét foglalta nagy részt rendszerbe.

Egyébiránt a tárgyilagosság megkívánja, hogy el ne feledkezzünk arról sem, a mit a tudós tanár könyvének 62. §-ában jegyzett fel:

Ennek a szakasznak a címe így szól: *Imputatio delicti Coauctorum in poena*« és ebben a következőket olvassuk: »Si plures ad existentiam delicti alicuius quid conferunt, Concursus ad delictum adest. Concurrere autem possunt vel plures coauctores, vel auctor, socius et fautor insimul. Si I. plures existant coauctores ex coniuratione seu ad determinata, seu ac indeterminata delicta perpetranda iuncti omnes quidem habentur pro auctoribus delicti, sed propterea non eandem semper recipiunt imputationem: nempe 1-mo: plures coauctores physici quomodocumque eorum concursus spectetur, seu actis singularis cuiuslibet auctoris physici iam pro se delictum consummatum fundet, seu omnes actiones singulares complicum simul sumtae delictum consummatum efficiant, omnes aequalem recipiunt imputationem.« ...

Annai tehát áll és azt hiszem, azt senki se vonhatja kétségbe, hogy a régi magyar gyakorlat a parificatio rideg,

kegyetlen szigorától távol állt. De nem akarjuk ismét reá-fogni a régi magyar gyakorlatra, hogy talán a mi »elkövető cselekedet« elméletünket alkalmazta. Ettől ismét óriási úr választotta el. A bűntény elkövetése alatt kifejtett minden közreműködést nem vont a »coactor« fogalma alá, de hogy csak a tényálladék physikai elemének megvalósításához kötötte volna a coactor fogalmát: az igen merész állítás volna. Nyugodtan merem állítani, és ezt a curia gyakorlata igazolja, hogy a régibb magyar gyakorlat a lényegesebb közreműködőt e bűntény elkövetése alatt mint »coactort« büntette, de minden a büntett elkövetése alatt nyújtott segélyt nem vont a »coactor« fogalma alá.

Az osztrák büntetőtörvény uralma alatt annak 5. §-a köteleességévé tette a bíróságnak, hogy a büntársaság mindent összefoglaló rideg rendszerét kövesse. Büntársnak kellett tartani mindazokat, a kik a bűntény elkövetésénél közreműködtek. Midőn ismét jogaiba visszalépett a magyar törvénykezés, akkor az országbirói értekezlet minden határozata daczára tovább élt hallgatag az osztrák büntetőtörvény. Az ország egy részében pedig érvényben maradt továbbra is. A 60-as évek után keletkezett judicatura iránya a részeség területén nem sokat változott, mert csak alakilag volt az osztrák büntetőtörvény hatályon kívül, lényegileg annak elvei nyertek alkalmazást. Hogy azonban a bűntény elkövetése alatt nyújtott minden segélyt tettességnek nem tartottak: az már onnan is bizonyos, hogy Pauler Tivadar tankönyve, melynek a büntetőtörvénykezésre való befolyásáról már másutt kimerítőbben szoltam, határozottan tanította, hogy »a segéd . . . d) megelőző vagy egyidejű (s praecedens concomitans) mint segélyezése, közremunkálása, a büntett előtt vagy *alatt történik*«. A kitünő tudósnak ez a kijelentése nem volt eredmény nélkül a gyakorlatra. Legalább minden közreműködést a bűntény elkövetése alatt föltétlenül nem tekintettek tettesnek.

Amde kétségen kívül nagyon távol állott a judicatura attól, hogy talán a bűntény physikai tényálladékának megvalósításától tette volna függővé a bűnségéd és társtettes között a különbséget. Egészen új eszmekör az, a mit az új magyar büntetőtörvény a judicatura számára kijelölt. Rég megszokott elvek és eszmék köréből kellett egyszerre kibontakozni a magyar judicaturának. Lehet-e azon csodálkozni, hogy a 70. §. »elkövetik« szavában különösen kezdetben nem látta, nem láthatta azt, hogy ennek a szónak a varázsereje egy rendszert, egy nagy elméletet, az elkövető cselekedet tárgyi elméletét jelenti? Volt-e Magyarorszáiban

— eltekintve néhány tankönyvtől — oly élénk irodalmi mozgalom, mely a művelt világ büntetőjogászainak e kérdés körül kifejtett elméleteit, tanulmányait közvetítette volna? Nem volt. Igen nagy szolgálatot tett a magyar törvény kitünő előkészítője azzal, hogy a magyar büntetőtörvényjavaslat megokolásában a kormány-javaslatok szokásos rendszerétől eltérve, tudományos értekezésekben fejtette föl a büntetőjog nagy kérdéseit. Senki jobban nem méltányolja ezek becstét és kiváló tudományos értékét, és alkalmosszerűségét, mint ezeknek a soroknak az írója. De mindenesetre csodálkozásra méltó, hogy a 70. §, minthogy annak az »elkövető cselekedet« elméletét kell jelenteni: nem részesült oly megokolásban, mely fölfejtette volna az elkövető cselekedet elméletét, lényegét. De nemcsak hogy erről ily alakban szó nincs, hanem még a mit a megokolásban erre nézve találunk, az is, legalább egy része, inkább arra alkalmas, hogy az elkövető cselekedet elméletével ellenkező felfogást támogassa. Az a néhány, szétszórta előforduló vonatkozás, melyeket utólag a törvény előkészítője egyes cikkeiben az elkövető cselekedet elméletének megállapításául kíván tekintetni: nem tartható oly megokolásnak, melylyel, midőn más, közönségesebb kérdéseket oly kimerítően tárgyal, egy egészen új, az eddigi gyakorlattól alapjában eltérő rendszert az élet küzdőterére bocsítani tanácsos lett volna. Világosan, határozottan ki kellett volna a megokolásban domborítani azt, hogy a 70. §. technikai jelentőséggel ruházza fel az »elkövetés« kifejezést, hogy az sem többet, sem kevesebbet nem jelent, mint azt, hogy csak az tekinthető társ-tettesnek, csak azt szabad a tettesre szabott büntetéssel sújtni, a ki a büntény physikai tényálladékának, elkövető cselekményének egy részét megvalósítja. A megokolás ily határozottsága mellett talán a törvényhozó tényezők is gondoskodtak volna arról, hogy, ha elfogadják a bűnség és társ-tettes között határvonalul az elkövető cselekedet elméletét: egyttal ne zárassék el a bíróság előtt minden út, hogy az elkövető cselekedet köréhez nem tartozó cselekményt is bizonyos föltételek mellett, midőn ezt a jogbiztonság, az állami és társadalmi jogrend ellen intézett sértés súlya kívánja, a tettesre szabott büntetéssel sújthassa.

Ki mondja meg azt, nem volt-e a törvényhozáásra is a Rossi által vont kör befolyással, az a kör, »melyben, a javaslat megokolása szerint, felismerhetők mind azok »a kiket a törvény és a jogtudomány a tettesek fogalma alá foglal«, pedig a ki Rossit, az általa felhozott példákat, Chauveau, Hélie-nek a Rossinak erre a felfogására vonatkozó kriti-

káját ismeri, melyekről ennek az igénytelen tanulmány-nak a során már többször megemlékeztem: az kiolvashatott mindent a megokolásból, csak azt nem, hogy a 70. §-nak az »elkövető cselekedet« elméletét kell jelentenie.

A mely megokolásban továbbá a következő tétel olvasható: »Az előzetes megállapodás folytán véghez-vitt büntett szövetséget tételez fel, szövetségesek akarategysége ad létet a tettnek, melyre mindnyájan közvetlenül egyenesen, habár különböző cselekvések által működnek közre. Cselekvésük arra van irányozva, hogy megtörténjék az, a minek bekövetkezését mindegyikök akarta, s mindegyikök közös szándéka, mindegyiköknek közös cselekményévé alakíttatott. Ezen szempontból csak a közreműködés küljelenségére nézve különbözik annak cselekvése, a ki őrt állott, azétól, a ki a gyilkoló lövést tette. Az őr azért állott őrt, hogy a rablógyilkosság az ő egyes közreműködése mellett vitessék véghez; az egész büntett tehát az ő büntette is, ő rablógyilkosság tette, valamint többi büntársa is« igen alkalmas arra, hogy azt az »elkövető cselekedet« elmélete ellen értelmezzék, de nem alkalmas arra, hogy azzal az »elkövető cselekedet« elméletét igazolják. És főbiráinkat nem is valami tulságos előszeretettel az alanyi fölfogás iránt, hanem főképen a megokolásban kifejtett irány vezette a 70. §-nak az »elkövető cselekedet« elméletével ellenkező irányban való magyarázatára. Kellő figyelembe kívánták venni a törvény alapját, háttérét képező megokolást. Nem annyira az osztrák törvény szelleméhez való conservatív ragaszkodás, nem a megszokott eszmekörből való kibontakozás nehézsége képezte az »elkövető cselekedet« ellen kezdetben támadt idegenkedés okát, hanem első sorban ennek oka az volt, hogy a törvényjavaslat megokolásában nem csak hogy az elkövető cselekedet elmélete rendszeresen kifejtve nem volt, hanem ez a kifejezés »elkövető cselekedet« az egész megokolásban elő sem fordul. Az pedig, a mi abban a fejezetben, mely Rossi példáival veszi kezdetét, a tettesek büntetőjogi jelentőségének fölvilágosítására előadva van, igen alkalmas arra, hogy a judicatura — ha csak a megokolásra hallgatna — a büntett elkövetésénél közreműködő egyéneket akár kivétel nélkül a tettesek körébe vonja.

Hogy első sorban csakugyan a megokolás okozta a törvénynek az elkövető cselekedet elméletével ellenkező értelmű magyarázatát: azt semmi sem bizonyítja inkább, mint egy, a főbírák köréből a »Bünt. Jog Tára« III. kötetének 20-dik számában közzétett fölszólalás, melyben egy eset alkalmából, a megokolásnak mindazokat a helyeit idézi

a cikkiró (N. J.), melyekből következtetni lehet, hogy a lopás társtettese az is, a ki a kamara ablaka alatt állván, a társai által az ablakon neki kiadogatott húst átvette, kit azonban az alsó bíróságok ítéleteivel szemben a kir. curia segédnek minősített. A tény röviden az, hogy Demjan Petru, Répás Florea és Boár Fülöp éjjel előleges összebeszélés után Szárán Juon zárt kamaráját feltörték, abból hús-
neműeket loptak, a két első rendű vádlott a kamarában szedte össze a húst, a harmadrendű vádlott a kamara ablaka alatt állott, és a társai által az ablakon neki kiadogatott húst átvette.

A két alsó bíróság mindhármát »mint tettest« mondta ki bűnösnek. A kir. curia harmadrendű vádlottat mint bűnsegédet büntette.

A megokolás a következő: A vizsgálat során kiderített adatokból be van bizonyítva, hogy harmadrendű vádlott Boár Fülöp, azon időben, midőn Demján Petru és Répás Florea, Szárán Juonnak általuk feltört kamrájába behatoltak, és ott a hús-
neműeket ellopták, nem volt bent a kamrában, hanem kint az ablak előtt tartózkodott és a lopást elkövető bűntársai által az ablakon át kiadott hús-
neműeket átvette, és azokat elvitte.

Ámbár Boár Fülöp e cselekményt, a nevezett bűntársak előzetes összebeszélése folytán követte el, és ámbár a három személy között a lopás véghezvitelére nézve az akarategység kétségtelenül fennállott, mégis, minthogy a B. T. K. 333. §-a szerint arra nézve, hogy valaki a lopás tettese legyen, okvetetlenül szükséges, hogy az idegen ingó dolgot másnak birtokából vagy birlalásából a birtokos vagy birláló akarata nélkül, jogtalan eltulajdonítási szándékkal elvette legyen;

minthogy Boár Fülöp a kérdéses lopott tárgyakat Szárán Juon birtokából nem vette el, hanem azok a kamarába behatolt Demján Petru és Répás Florea által már elvéve voltak, midőn ezek az általuk már elvett lopott tárgyakat Boár Fülöpnek az ablakon át kiadták azon czélból, hogy ő azokat elvigye, és Boár Fülöp ezt teljesítette is: ez okból a lopás akkor, midőn Boár Fülöpnek a hús-
neműek átadattak, és ő azokat átvette, már bevégezve lévén, és így ez utóbbi a mások által már bevégzett lopásnak tettese nem lehetvén, őt az idézett törvény értelmében tettesnek ítélni nem lehetett.

Ez az eset volt tudtommal az első, mely a társtetteség kérdését hazai irodalmunkban újabban hullámmzásba hozta. A német birodalmi törvénytörvény is egy lopási eset alkalmából foglalt először állást a társtetteség kérdésében. Mint láttuk, az alanyi elméletnek megfelelőleg. A kir. curia fönti ítélete arra alapítja okait, hogy a lopás már be volt végezve, mikor a harmadrendű vádlott már a társai által

összeszedett hűsneműeket átvette. Idéztem a belga törvény megokolását, és Haus tanát már föntebb, melyek a lopásra nézve másképen fogják fel a kérdést. Haus nem tagadja, hogy elvileg a lopás be van végezve akkor, ha az idegen ingó dolgot eltulajdonítási szándékkal más elveszi. De szükségesnek és czélszerűnek tartja, ha a törvény a lopás bevégzését éppen a részességre való tekintettel meghosszabbítja addig az időpontig, a meddig az ellopott dolgokat a tolvajok arra a helyre szállították, a hova azokat vinni akarták. (Haus fejtegetése erről a kérdéstről szó szerint így hangzik: »En principe, le vol est légalement consommé, dès que le voleur s'est emparé de la chose d'autrui dans l'intention de se l'approprier; de plus le vol s'accomplit et prend fin au même instant; il appartient donc à la catégorie des infractions instantanées. Par application de ce principe, l'individu qui, n'ayant pris aucune part à la soustraction, aide sciemment et en vue de crime les voleurs, déjà saisis des objets volés, à les transporter hors du lieu où ils les ont soustraits, n'est passible d'aucune peine. En effet, il ne peut être puni comme complice; car il n'a prêté assistance aux voleurs qu'après l'exécution du crime. D'un autre côté, il n'est pas recéleur des objets volés, puisqu'il ne les a point gardés. Pour ne pas laisser échapper à la repression les coupables de cette catégorie, pour pouvoir les comprendre parmi les complices, la loi prolonge, dans cette hypothèse la consommation du vol jusqu'au moment où les objets volés sont déposés dans le lieu où les voleurs ont voulu les transporter, en considérant le vol, par exception à la règle, comme une infraction continue« (Principes Généraux I. kötet 426. lap.)

Már most ha a lopás bevégzésére nézve a belga törvény és Haus álláspontját fogadnók el: úgy még az elkövető cselekedet elmélete szerint is a fönti esetben a harmadrendű vádlottat társtettesnek kellene tartani. Mindez azonban inkább a lopás bevégzésének mint a társtettségnek kérdéséhez tartozik;

Az említett fölszólalás után rövid ideig a kérdés a tudományos folyóiratok hasábjain nem jelent meg. Annál élénkebb volt a magistratura termeiben a vita. A két álláspont folytonos küzdelemben állt egymással.

Végre egy esetet közölt a B. J. T. IV. kötetének 3. száma. Az eset röviden ez: »Ketten a vádlottak közül tetteleg működtek közre az ölésnél. A harmadik velük közös egyetértéssel állapította meg az egész tervet, közösen indultak ki a véghezvitelre, ő is fel volt fegyverkezve az ölésre,

ő segítette a rablott tárgyakat a helyszínéről lakásába vinni, és részesült is a rablott dolgokban, de az ölés tényénél nem volt jelen az áldozatok lakásában, hanem az udvaron őrt állott.

Az alsóbb bíróságok az őrállót is tettesnek minősítették.

A kir. curia azt mint bűnsegédet büntette. A kir. törvényszék halálbüntetést mért reá, a budapesti kir. ítélő tábla a B. T. K. 92. §-ának alkalmazása mellett életfogytig tartó fegyházbüntetést alkalmazott, a kir. curia pedig mint segédre nem szabhatott nagyobb, mint 15 évi fegyházbüntetést. Ez az eset alkalmat adott újabb fölszólalásra. A »curia legújabb büntetőjogi judicaturája« cím alatt a B. J. T. IV. kötetének 5. számában jelent meg egy értekezés, mely ismét a törvényjavaslat megokolására helyezte a súlypontot, és annak a véleményének adott kifejezést, hogy a kir. curiának a társtettség kérdésében elfoglalt álláspontja nincs összhangban a törvényjavaslat megokolásával. Látni való tehát, hogy a megokolásban kifejezésre jutott elvek, eszmék, példák adták a lökést arra, hogy kétség keletkezzék arra nézve, vajjon az elkövető cselekedet elméletét akarta-e a magyar törvény a 70. §-ban diadalra juttatni? A törvény szövege, mely mindenek előtt veendő figyelembe, nem olyan, mely a kétséget kizárná, sőt ellenkezőleg a legszélsőbb subjectivismust csak úgy bele lehet magyarázni a 70. §-ba, mint a legszélsőbb objectivismust. Láttuk, minő subjectiv fölfogás fér el a német birodalmi törvény 47. §-ának »gemeinschaftlich ausführen« kifejezésébe. Ha tehát a »közös elkövetni« kifejezés mellett a lipcei Reichsgericht kimondhatta, hogy a külső tevékenység mérve teljesen közönyös a társtettség fogalmához: akkor nem lehet csodálkozni, ha a magyar törvény szövegét sem tekinthette senki olyannak, mely minden kételyt kizárólag az »elkövető cselekedet« tárgyi elméletét fejezi ki. És ez a meggyőződés csak tápot nyert azzal, hogy a törvényjavaslat különben oly alapos és monografiaszerű feldolgozása az »elkövető cselekedet« elméletét nem fejtette ki, határozott állást mellette nem foglalt el, sőt inkább az, a mit felhozott, túlnyomó részben az ellenkező következtetéseknek látszott létjogot adni.

Erre a felszólalásra jelent meg a B. J. T. IV. kötetének 6-dik számában névtelenül egy tudományos értékű velős cikk, melynek szerzőjét a szerkesztőség úgy mutatja be, mint a ki »a kir. curia judicaturájában« és a »büntetőtörvény előkészítésénél mérvadó szempontokat minden irányban« ismeri. Ez a cikk a 70. §. »elkövetik« kifejezését jelölte meg olyannak, melyben a tárgyi elmélet társtettesi fogalma kifejezésre jutott. Valóban az érvelés ereje, a tudományos készült-

ség színvonala, mely ebben a cikkben nyilvánul, mindenkit elismerésre kötelez s a szerző mély alapos tudománya előtt tisztelettel hajol meg mindaz, ki büntetőjogi kérdésekkel valaha közelebbről foglalkozott. Ebben a cikkben helyesen, rendszeresen van kifejtve a társtettesi fogalom tárgyi elmélete. Mintegy azt a gondolatot kelti, hogy a »büntető-törvény előkészítésénél mérvadó szempontokat« ismerő férfiú pótolni kívánja azt a hiányt, melyet a törvényjavaslat megokolása ebben a kérdésben kétségen kívül főmutat. A ki tárgyilagosan tud és akar itélni, az elismeri, hogy a tárgyi elmélet társtettesi fogalma ebben a cikkben helyesen, alaposan, szépen ki van fejtve. Itt már nem azt találjuk, hogy a »szövetségesek akarategysége« stb. képezi a »controvertalt pontok mellőzésével« a társtettes és segéd között a fogalmi különbséget, a mit a törvényjavaslat megokolásában olvashatunk, hanem határozottan világosan van itt kimondva: »Nem az az elhatározó tehát, hogy ketten vagy többen összebeszélnek és egyetértésre jutnak valamely büntett együttes, közös elkövetése iránt; az sem elég, hogy a büntett elkövetésének színhelyén az elkövetés közös szándékával együtt jelennek meg; az sem meríti ki a tettestársaság eszméjét, hogy a színhelyen megjelenve, mindegyik a közös célra tetteleg közreműködik; az elengedhetetlen, a B. T. K. 70. §-a rendelkezésénél fogva az elhatározó és elhatároló szempont az: hogy a közreműködés, »tettescselekedetben« a büntett véghezvitelére a szándékon kívül, a büntető-törvénykönyv illető helyén követelt physikai cselekedet létrehozatalában, vagy legalább is azon büntett valamelyik physikai ismérve egyik részének tettelegesítésében nyilvánuljon. E nélkül fenforoghat közreműködés: de nem elkövetés; felbujtás vagy segély, de nem tetteség vagy tettes társaság.«

Itt tiszta kifejezésre jut a németek által helyesen construált tárgyi elmélet társtettesi fogalma, de a vita súlypontját nem az képezte, miből áll a társtetteség fogalmi köre elméletileg, mint inkább az volt a kérdés, minő rendszerre vall a törvényjavaslat megokolása? Igaz-e az, hogy a törvényjavaslat megokolása szerint a 70. §-nak a társtetteség fogalmát tárgyi értelemben kell jelenteni? És valljuk meg, hogy a cikknek az a része, mely a törvényjavaslat megokolását úgy igyekszik föltüntetni, mint a melyben a tárgyi elmélet határozott kifejezésre jut, minden dialectica ellenére sem képes eloszlatni a »Rossi által vont kör«-nek tulajdonított fontosságot, mert egyet nem lehet soha bebizonyítani, s ez az, hogy Rossi azt a tárgyi elméletet tanította volna, mely szerint társtettesnek csak az tekinthető, a ki elkövető

cselekedetet hajtott végre. Nem akarom újra mindazt idézni, a mit Rossi ebben a kérdésben tanított. Többször vontam már azt tárgyalásom körébe. Csak azt az egyet emelem ki, hogy a ki a következőket tanítja: »Le domestique qui remet à des voleurs les clefs de la maison de son maître; celui qui, pendant que son maître enlève une personne, lui garde, près de là, une voiture, les chevaux, les déguisements nécessaires à la consommation du crime; celui qui recèle les coupables ou les instruments ou les produits du crime, mais en conséquence d'une promesse antérieure, et d'une promesse faite aux auteurs du projet criminel en les voyant arrêtés dans l'exécution par la crainte de la découverte, *sont tous des codélinquants par participation physique, quoiqu'ils ne soient pas intervenus, quoiqu'ils n'aient pris aucune part aux actes constituant le délit*«: azt sohasem szabad annak utánzandó például idézni, a ki a társtettség tárgyi elméletét akarja indokolni. Ez egyenes ellentéte annak. Oly bizonyos ez, hogy erről valóban vitatkozni sem lehet. S ha a megokolásnak az volt a célja, a mit az utólagos felvilágosítások után ténynek kell elfogadnunk, — hogy a 70. §. szövegében a társtettség tárgyi elméletét kell értenünk — akkor valóban inkább helyén lett volna a megokolásban a »Rossi által vont kör«-t kritika tárgyává tenni, úgy a mint azt Chauveau és Hélie tették, ott lett volna helyén az »elkövetik« szóban rejlő rendszert úgy kifejezni, a mint azt Csemegi Károly, mert ő a megokoláshoz oly közel álló férfiú, a későbbi cikkeiben oly alaposan kifejtette.

De mivel ez a megokolásból kimaradt, a judicatura a megokolás szövétnéke mellett kereste, sőt keresi részben ma is, a 70. §. büntetőjogi jelentőségének értelmét, és ez igen természetes, mert a hol a törvény szava a legellentetesebb irányú magyarázatokat sem zárja ki, ott a törvényjavaslat hivatalos megokolására a bírák hallgatni szoktak — habár a törvényt magyarázatnak elemi szabálya szerint természetesen kötelezőnek nem tartják. És bármily hívei vagyunk is elméletileg a társtettség és segéd tárgyi fogalmi felosztásának: nem tudunk a magyar judicaturának szemrehányást tenni azért, ha a 70. §-t Rossi szellemében magyarázta, mert hisz ezt állítá elébe utánzandó például a megokolás, a Rossi által felhozott esetek vannak akkép megjelölve, mint a melyekben a törvény és a jogtudomány állása szerint a tettesek, szabatosabban a társtettesek nagy körét fel találhatja.

Azt pedig senki sem állíthatja, hogy a 70. §. szövege, különösen ha még tekintetbe vesszük a képviselőház igazságszolgáltatási bizottságának jelentését is (»Tettesnek (tettetársaknak)

mindazok tekintendők, kiknek közös elhatározásában és cselekvőségében rejlik a büntetendő cselekmény létesülésének oka, kiknek cselekvősége a mindnyájuk által czélbavett büncselekmény véghezvitelére irányul. Hogy ez iránt minden kétely kizárassék és az »együtt« szó kelleténél szűkebb értelemben ne magyaráztassék, a fogalom meghatározása e szavakkal: »vagy közösen« egészítettett ki. »)

Ha tehát a törvény szövegében nincs kételyt kizárólag kifejezve a társtettség tárgyi elmélete, a törvényjavaslat hivatalos megokolása pedig az ebben a kérdésben mindenestre subjectiv Rossi példáit állítja fel mintául: úgy ismétlem, nem szabad szemrehányással illetni a judicaturát azért, hogy a társtettség fogalmát tágabb értelemben kezdte magyarázni, mint azt a tárgyi elmélet társtettesi fogalma megengedné.

De még egy fontos ok van, a miért bármely ékesszóló magyarázat sem fogja a hazai judicaturából kiirtani azt a hajlandóságot, hogy a 70. §-t tágabban magyarázza, mint a menyire azt a társtettség tárgyi elmélete megengedné.

És vélekedésem szerint ez az ok az, hogy a bíróság az elkövető cselekedet elméletével összekötött büntetési rendszert, azt t. i., hogy a magyar büntetőtörvény szerint soha és semmiféle körülmények között sem lehet a tárgyi elmélet értelmében segédi tevékenységet képező részsétséget a tettesre törvényileg szabott büntetés maximumával sújtani: akként kívánja kiigazítani, hogy szélesebb értelemben magyarázza a 70. §-t és társtettségnek tekint oly részes tevékenységet is, mely a tárgyi elmélet szerint a társtettség fogalmi körébe nem illik. Midőn a bíró látja és meggyőződést merít a körülményekből, hogy az, a ki a boltost szóval tartja, míg az összebeszéléshez képest a másik lop, a ki a kamara ablakja előtt áll és elveszi a társaitól lopott tárgyakat, a ki a dulakodásban levő két ember közül az egyiknek az éles bárdot kezébe adja, hogy megölje mindkettőjök ellenfelét, a ki a sorshuzás útján elfoglalt őrállomásában folytonosan adja a biztonsági jelet és csüggedő társaihoz bekialt, csak »rajta, rajta, ne féljetek«, »végezzétek a kitűzött munkát«, vagy »ha ti gyávák vagytok, jöjjön ki az egyik, váltson fel engem, majd megmutatom én, mit kell tenni« stb. — mondom — ha ily esetekből meggyőződést merít a bíró arról, hogy a bűnösség súlya esetleg nincs arányban azzal a büntetéssel, melyet a törvény erre a tevékenységre, ha azt segélynek minősítik, szabni enged: akkor inkább a 70. §-t nem értelmezi a tárgyi elmélet társtetteségi fogalmának megfelelőleg, mintsem hogy a büntetendőség igazságos mértéke iránt táplált meggyőződésén, a cselekmény

és büntetés egyenértékének követelményén, erőszakot köveszen el. És ha meggondoljuk, hogy az angol-amerikai jogtól kezdve Anglia, Franciaország, Belgium, Németország, Ausztria, Olaszország jogrendszerei szerint egész a magyar határig a fentebbi példákban elősorolt közreműködés mindenütt az elsőrendű részesség büntetésével sújtható: akkor valóban bármennyire legyünk is hívei a tárgyi elmélet társtettesi fogalmi felosztásának, nem hunyhatunk szemet ama nagy hézag előtt, melyet tagadhatatlanul a mindennapi élet felmutat. Hát ha a segély maximális büntetése az időleges szabadságvesztés büntetés területén határok közé volna szorítva, ugyan mit csinálnánk az úgynevezett fősegély fogalma nélkül? Akkor elbukott volna a társtettség tárgyi elmélete!

Körülményesebben foglalkoztam ezzel a tárggyal, mert hazai jogfejlődésünk történetéhez tartozik tiszta kifejtése annak, mi okozta a nézeteltérést a 70. §. értelmezése körül. Leplezetlenül tártuk fel az okokat, a melyek miatt a BTK. 70. §-át tágabb értelemben alkalmazzák, mint a mely határokkal a tárgyi elmélet társtettesi fogalma azt körülvette.

És visszatérve hazai gyakorlatunkra: ezért nem tudták a győzelmet teljesen kivívni azok a tudományos értekezések ¹⁾ sem, melyekben hazánk egyik legnagyobb büntetőjogásza mély tudománya és tekintélye szárnyain bocsátotta világgá a társtettség tárgyi elméletét. Ha talán a fogalmi felosztás helyessége iránt táplált hit és meggyőződés a magyar bírói karban mélyebb gyökereket vert is: azt a skepsist, hogy a bűntény physikai tényálladéka egyik ismérvének megvalósításán innen soha sem volna a tettes büntetésével sújtható a phy-

¹⁾ Megjegyzem, hogy a Büntetőjog Tára IV. kötetének 6. számában megjelent értekezésre a B. J. T. IV. kötet 9. számában főbíráink egyike (N. J.) kelt védelmére az alsó bírósági gyakorlatnak és különösen hangsúlyozta, hogy az »elkövetik« szó büntetőjogi jelentőségét a megokolás nem fejtí ki, a subjectiv Rossira való hivatkozás nem képezheti az »elkövető cselekedet« elméletének igazolását stb. és arra concludal, hogy a törvényhozó a bíróra bizza a coneret eset körülményeihez képest, kit tekintsen társtettesnek.

Erre ismét azon kiváló szakférfiú, a kitől a IV. kötet 6. számában közölt értekezés származott, a B. J. T. IV. kötet 10, 11, 13. számaiban válaszol és az objectiv elmélet társtettesi fogalmát újlag tüzetesen és nagy alaposággal kifejti. A mit az olasz javaslatra nézve fölhozott, azt fentebb kiegészítettem. Már ezen czikkekből különösen hangsúlyozva vannak azon nehézségek is, melyekkel az objectiv elmélet társtettesi fogalmának a gyakorlatban küzdenie kell. E közben a BJT. 12. számában ismét a kir. curia bírái köréből egy czikk jelent meg a »tettetárs és bűnsegéd kérdéséhez« cím alatt, mely a fogalmi felosztás nehézségeire nézve számos találó megjegyzést tesz, egészben véve az objectiv fogalmi felosztás mellett foglal el állást.

sikai közreműködés, elnémitani nem tudta és erős hitem, elnémitani nem fogja soha.

Ezért a kir. curia gyakorlata ebben a kérdésben még mindig nem egyöntetű. A kir. curia még 1882. évi deczember hó 21-én is, tehát midőn már a nagy kérdés körül kifejtett vita lezajlott, egy őrállót a lopásnál társtettesnek minősített. A megokolás szó szerint így szól: »A vizsgálat során, különösen pedig a fennevezett vádlott önbeismerésével be van bizonyítva, hogy a Kuluncsics Józsefné kárára elkövetett lopást Radics András vádlott-társával előzetesen megbeszélvén, akkor azt is elhatározták, hogy közülök egyik is, másik is mily módon fogja tevékenységét érvényesíteni, jóllehet Vargits István vádlott a lopás létrehozatalánál csupán mint őrálló volt elfoglalva, de minthogy mindkét vádlott által, habár különböző mód, de az előzetesen megállapított szerep-kiosztás szerint közvetlenül a tett helyén kifejtett tevékenységnek összehatása valósította a mindkettőjük által célbavett lopást — következőleg ezen — egymást kiegészítő tevékenység által a vádbeli bűncselekmény mindegyiküknek közös cselekményévé vált, kellett Vargits István vádlottat is a fenforgó körülményeknél fogva a BTK. 70. §-a szerint tettesnek tekinteni.« (8026/882. sz.) De hogy még napjainkban is gyakran találkozunk a curia ítéleteiben egészen az alanyi elmélet alapján álló érveléssel, arra rámutattam a bűnsegély fejezetében is.

Kár, hogy a mi büntetőtörvényünk a tárgyi elmélet fogalmi felosztásának sértetenségét nem biztosította!

Mindenekelőtt a 70. §-t világosan és határozottan az elkövető cselekmény elméletének határozott kifejezésével kellett volna szövegezni. És azután nem kellett volna föltétlenül a bíróság elől elzárni az utat, hogy bizonyos, a jogrendet a tényálladék egy részének megvalósításával egyenlően sértő physikai segélyt, (legalább is a bevégző tettekben nyújtott u. n. fősegélyt), melyeket egymástól jelentéktelen árnyalat határvonala különít el, bűnösségi egyenértékük pedig nyilvánvaló, sohase lehessen a tettesre szabott teljes bűntetéssel sújtani!

Ha ez így történik: úgy a társtettség és physikai segély közötti határvonal vitája nem került volna napirendre. Így azonban teljesen egyöntetű gyakorlatról nincs ma szó és nem lesz mindaddig, míg a törvény mereven ragaszkodik ahhoz az elvhez, hogy csak a büntényálladék physikai ismérvének megvalósítása teszi a physikai közreműködést oly súlyossá, mely nélkül a tettesre szabott teljes büntetést alkalmazni soha semmiféle körülmények között nem lehet!

Mindazáltal semmi kétség, hogy ma a magyar judicatura főirányát a társtettség területén a tárgyi elmélet képezi és nem lehet azt sem tagadni, hogy törvényünk szellemének, szerkezetének ez a rendszer felel meg. Az elkövetés szónak technikai jelentőséget tulajdonítva, tisztában vagyunk azonnal a törvényünkben kifejezett akaratattal. A megokolásban kifejezettektől el kell tekintenünk, mert ebben a nemzet akarata nem jut kifejezésre.

Lássuk a társtettségre vonatkozó judicaturát közelebbről.

Előrebocsátom, hogy a társtettségre vonatkozó judicaturát több helyütt érintettem abban a fejezetben, a mely fejezetben a bűnségekre vonatkozó hazai gyakorlatról szoltam. E helyütt az ismétlések elkerülésével a következőket emelem ki.¹⁾

I. Gyilkosság. Nem magában a szoros értelemben vett ölési cselekményben való részvétel az, mely a közreműködést társtettséggá teszi. Ily felfogás mellett »az emberölést illetőleg a tettestársaság lehetősége elvileg és feltétlenül ki lenne zárva.« (Dt. u. f. IX. 154. sz.)²⁾ A tényálladék-cselekmény az ölésből áll. Ennek a legkülönbözőbb módja lehetséges. A ki a véghezvitelben részt vesz: az mind társtettes. A ki tehát erőszakot használ, mivel ez az ölésnek rendszerint eszköze, az társtettes. A ki az ellenálló erő leszorításával a bűnös eredményt okozó erő hatását biztosítja vagy fokozza: az mind társtettese lehet a gyilkosságnak. Ezért az, a ki tehát a subával legyőzte a sértett fél ellenállását, a míg a másik fojtogatta, helyesen mondatott ki társtettesnek. (BJT. IV. kötet, 117. lapon is).

Helyesen ítelt a curia az Okolicsányin elkövetett gyilkossági ügyben is (8271/88. sz. Kelt 1887. ápril 1-én), a midőn Légrády Mátyás vádlottat mint társtettest mondta ki bűnösnek. Okolicsányi Ödönt ifj. Botta Ferencz és Légrády Mátyás orozva megtámadták s azt a fejére súlyos eszközökkel mért többszörös halálos ütésekkel életétől megfosztották. Légrády Mátyás tudomással birt több nappal előbb a merényletről. Midőn Botta Ferencz baltával ellátta magát, ezzel előbb a korcsmába távozott, majd innen visz-

¹⁾ A jogeseteket leginkább a BJT. és a Döntvénytárból merítem. A Döntvénytárban a társtettségre vonatkozó jogesetek találhatók. Dtr. régi folyam XXVI. 85. sz., *új folyam*: I. 21. VIII. 153, IX. 33., IX. 154, X. 137, X. 171, XII. 92, XIV. 72, XX. 51, XXI. 35, XXII. 115, XXIV 31.

²⁾ Ugyanezt közli Markus Dezső gyűjt. munkája II. kötet 521. lapon 1. sz. alatt.

szatérve, lécczel felfegyverkezetten Botta Ferenczcel együtt Huber János háza elé ment és midőn Botta Ferencz Okolicsányi Ödönt leütötte és ez elesett, Légrády a lécczel több ütést intézett a már leütött és a földön heverő egyén testére. Semmi kétség tehát, hogy Légrády az ölés véghezvitelében közvetlen erőszak kifejtésével résztvett: tehát társ-tettesi cselekedetet hajtott végre. Azt nem kutatja a curia, hogy az ölést melyik követte el — elég, ha a véghezvitelben erőszakkal részt vett.

Helyesen ítéltek a felsőbb bíróságok a Kochal Mihályon elkövetett gyilkossági ügyben is. (BJT. XVI. kötet 16. szám), midőn ennek nejét mint társtettetést ítélték el.

»Kochal Mihályné a másik szobából, hol szüleivel halt, folyvást kijárt és leste, vajjon férje elaludt-e már? s midőn ez bekövetkezett, elment Koreny Mihályért, ezt előbb a pitvarba, majd midőn a hurkot férje nyakára tette, ennek ágyához a homályos szobába kézen fogva bevezette, midőn a kötél elszakadt (ezzel akarták tervszerűleg megfojtani), férjének védekezésre emelt kezét megfogta, addig tartotta, míg az Koreny Mihály késszúrása által az ellenállásra képtelenné tétetett....« Erőszakkal működött közre a nő a véghezvitelben: következésképp társtettes. A kir. törvényszék csak bűnsegélyt látott az ő cselekményében. Nem tartozik ide az, hogy a minősítésben különben is eltért a törvényszék, mert a nő cselekedetét szándékos emberölésnek minősítette.

Szinte helyes értelmezésben részesült a gyilkosság tényálladék-cselekménye egy másik esetben, mely a BJT. XXI. kötetének 14. számában olvasható. Társtettes a gyilkosságban az, a ki a megölendő egyén kezét tartja, míg a büntettes megfojtja.... »fiának kezét megfogva, bevezette a csűrbe, hol ennek kezét alvó férjének a nyakára tette, más kezével pedig férje jobb kezét fogta meg, mialatt másodrendű vádlott (a fiu) Lemtényi Tamás torkát erősen fogva tartotta.... a tett elkövetése után a hullát az istállóba vitték és a lovak közé dobták....«

Néha teljes lehetetlen a részesek cselekvését egyénenként elkülöníteni. Ily esetben, ha az ölés tényálladék-cselekménye különben is egyes cselekedetekben fenforog, a társtetesség minősítésének mi sem áll útjában. Erre nézve érdekes esetül szolgál az, melyet a BJT. XIX. kötetének 20. száma közöl.

Molnár János kijelenté ifj. Sebők Istvánnak, hogy az ígért jutalomért kész meggyilkolni id. Sebők Istvánt, ha társául Molnár Mihály vállalkozik. Ezek ketten este 10—11 óra között forgópisztolyokkal először Lázár Istvánt, majd

id. Sebők Istvánt meglőtték, azután pedig fejsejékel ezeket és Sebők Juliát megvagdalták. Id. Sebők István azonnal, Lázár István másnap, Sebők Julia tizednap meghaltak. Id. Sebők Istvánon 8, Lázár Istvánon 4, Sebők Julián 5 külsértést okoztak. Id. Sebők István halálát a fején bal füle fölött a nyakszirt-csonton keresztül ható, az agyacs bal-karóját összezúzó, baltával vagy fejsejével ejtelt egy feltétlenül halálos sértés, Lázár István halálát a bal részt táján és jobb vese fölött testébe ható lött golyótól származó két feltétlenül halálos sértés, Sebők Julianna halálát, a fején, az agyvelőt összeroncsoló két éles és egy tompa eszközzel, baltával vagy fejsejével okozott három feltétlenül halálos sértés idézték elő — ellenben a többi sértésnek a halálra semmi befolyásuk nem volt

Ily körülmények között, a midőn kétségtelen hogy az öles véghezvitelében mindkettő részt vett, mert közös erőszakos tevékenységük eredménye a halál, helyesen ítélte el őket mindhárom bíróság társtettségben. Hogy a felsőbb bíróságok a Lázár Istvánon és Sebők Julián elkövetett ölést szándékos emberölésnek minősítették, az kérdésünk lényegét nem érinti.

Alig kell kiemelnem, hogy gyilkosságban nem lehet társtettes az, a kit *előre megfontolt szándékosság* terhel, továbbá a *kölcsönös tudatosságot* mulhatatlan kellékül tekintik szintén bíróságaink. Az egyik társtettesnek tudnia kell, hogy az ő okozó tevékenységét a másinak okozó tevékenysége úgy egészíti ki, hogy a közösen célbavett halál-okozás bekövetkezzék. A közlött esetek mindegyikében a társtettség alanyi bűnösségére is ily értelemben terjeszkedik ki az ítéletek megokolása.¹⁾

II. Szándékos emberölés. Ha a gyilkosságban társtettes az, a ki a megöltet a bántalmazás alatt lefogta: úgy, minthogy csak az előre megfontolás alanyi bűnösségi eleme határozza el a két büntetendő cselekményt, igen természetes, hogy a közös szándékkal kifejtett ilyenmű tevékenység szintén társtettséget képez. A sok ítélet közül csak néhányat emelek ki. Így a BJT. XIII. kötetének 2. számában van egy eset, a melyben kimondatott, hogy társtettes a szándékos emberölésben az is, a ki a meg-

¹⁾ Markus Dezső gyűjt. munkája a gyilkosságra vonatkozó társtettségű judicaturára utal a 3., 4., 5—7. pontok alatt II. kötet 522. lap. A pótkötetben 1009. sz. alatt közli azt az esetet, midőn a feleség az ittasságban alvó férjének a kezét a végből, hogy fia, a másodrendű vádlott, azt megfojthassa s az alatt míg a kezével torkát összeszorította, lefogva tartotta s így a védelemre tehetetlen állapotba helyezte.

öltet a bántalmazás alatt lefogta . . . »Dorka Juon vádlottat — így szól a marosvásárhelyi kir. tábla ítéletének megokolása — jelen esetben nem csupán a BTK. 69. §. 2. pontjában körülírt részesség terheli, mert ténykedése abban állott, hogy Nemes Juont lefogta az alatt, míg bűntársa a számtalan késszúrást ejtette, az által pedig Dorka Juon a bűntett áldozatának ellenállását, melyről a bonczvizsgálati jegyzőkönyv is tanuskodik, legyőzte, s ilykép magában a tett elkövetésében egyenes és közvetlen részt vett.« (3507_{86.} sz.) Természetesen a kir. tábla minősítését a curia is helybenhagyta. (4999_{86.} sz.)

Hasonló eset az is, mely a BJT. XIV. kötetének 25. számában olvasható. Sztupek Serulják János vádlott a dulakodásban fölülkerekedő ifj. Jancsó Pált Szlovák Mártonról nem csak levonta, hanem azt mindaddig lábainál lefogva tartotta, míg megfojtását Szlovák Márton végre nem hajtotta.

Erre a tényállásra mondja a curia ítéletének megokolása: »Sztupek Serulják János fentebb kiemelt közreműködésében a tettestársi minőség annál fogva ismertetett fel, mert a vizsgálóbíróság előtt beismerte, hogy ő ifj. Jancsó Pál lábait, látva a fojtogatást, mindaddig lefogva tartotta, míg a fojtogatás ténye tartott . . . « (6181_{87.} sz.)

Az ölés elkövető cselekedetére nézve kiváló eset az, a melyben kimondták a bíróságok, hogy társtettes az ölésben az, a ki három hónapos gyermekét másnak abból a célból adja át, hogy ez azonnal, az ő jelenlétében a Dunába dobja a gyermeket. Az eset röviden az, hogy a vádlott egy Juli nevű cseléd biztatására magát tizenegy hetes gyermekének megölésére elhatározta, hogy ebből a célból a gyermeket ápolónőjétől elvette, az összekötő vasúti híd budai oldaláig elvitte és ott az ismeretlen cselédnek adta, hogy azt a Dunába dobja, ki ezt meg is tevén, a gyermek meghalt.

A kérdés az, hogy segéd vagy társtettes-e az anya. A társtettség tárgyi elmélete szerint, ha elkövető cselekedetben nem vett részt: akkor társtettesnek nem minősíthető. A kérdés azon fordul meg, hogy az átadással megkezdett-e a cselekmény, mert ha igen: úgy az már az elkövető cselekmény részét képezi. A budapesti kir. törvényszék a kérdésnek ezt a részét oly szépen fejti ki, hogy a vonatkozó megokolást ide iktatom.¹⁾ Csak azt emelem ki

¹⁾ Az élet ellen irányzott azon bűntényeknél ugyanis, melyek nem ölésre alkalmas eszközök, hanem közvetlen erőszak, kézrátétel által követtetnek el (megfojtás, vízbedobás stb.), a halált okozott tény

az eset megértéséhez, hogy gyilkosságot azért nem állapított meg a bíróság, mert a jelen esetben a nő hysteriáját az előre megfontolást kizáró oknak tekintették a bíróságok. Nézetem szerint a judicatura ebben az esetben csak következetesen értelmezte az ölési cselekmény elkövető cselekedetének fogalmi körét. Az elkövető cselekmény nem egy a bevégző ténynyel. A halált okozó tény itt ugyan nem volt az átadás — de az erőszak ott kezdődik, a midőn hatalmába keríti az áldozatot azzal a szándékkal, hogy az ölést nyomban végrehajtsa rajta. Itt már megszűnt az élet biztossága. Az okság tulajdonképen azzal a ténynyel indul meg, midőn az áldozatot hatalmukba kerítik és az erőszak szünet nélkül tart. Ily felfogás mellett, a mely egyébiránt a bíróságokat is vezette, teljesen helyeslem az ítéletekben elfoglalt álláspontot.

multhatatlanul meg kellett előznie annak, hogy a tettes a megtámadott személyt ellentállásra képtelenné tegye, feltétlen hatalmába ejtse, különben pusztá kézzátétel által a halált okozó cselekményt el nem követhetné. A mint azonban a megtámadott személyt a tettes azon szándékkal, hogy az ölést rajta nyomban végrehajtsa, feltétlen hatalmába ejti, az életbiztonság teljesen megszűnt, s a büntetendő cselekmény meg van kezdve. Az, hogy a halált okozó tény a kezdő ténynyel össze nem esik, de a kettő között némi fokozati, némi tér- és időbeli különbség létezik, közömbös s magában nem indokolhatná, hogy a megkezdés a feltétlen hatalomba ejtés mozzanatáról valamely későbbi körülményre, vagy éppen magára a halált okozó tényre helyeztessék át. Az erőszak, a halál oka nem szünetel, csak fokról fokra akadálytalanul halad az élet kioltásáig. Az okozati folyamat a feltétlen hatalomba ejtéssel megindult s a folyton működő közvetlen erőszak által hajtva, épp oly szakadatlanul halad célja felé, mintha egy visszavonhatatlan tény indította volna meg. Ezekből folyólag a vádlott Szegi Kati tettességének megbírálásánál lényeges azon körülmény, hogy a megölt személy egy három hónapos csecsemő volt, a ki ezen minőségénél fogva magában véve önvédelemre képtelen. Azon pillanatban, midőn Juli a gyermeket, vádlott Szegi Katalintól közvetlen a Duna felett ölési szándékkal átvette, a gyermek önvédelemre képtelen minőségénél fogva, a gyilkos feltétlen hatalmába jutott. Hogy azután a halált okozó tény az átvételre nyomban következett-e? vagy a mint tényleg történt, pár pillanatnyi idő telt el, a míg Juli a vasúti töltés lejtőjén lefutott, s a gyermeket a vízbe dobta, az az elbírálásra vissza nem hat, az életbiztonság megszűnt, az első tetteges jogsértés megtörtént, a gyilkos szándékkal való hatalomba vétellel a cselekmény meg volt kezdve. Vádlott Szegi Kata tetteges közreműködése már éppen a megkezdésre esik. A mi Julira nézve az átvétel, az reá nézve az átadás. A megkezdés, a személy hatalomba juttatása, kettőjük közös ténye; egymást feltételező, összetett két oldalú cselekmény, átadás és átvétel, mely közös eredményben: a büntetendő cselekmény megkezdésében tárgyiagosul. Miután pedig ekkép Szegi Katit, ténybeli közreműködése szerint is, a büntetendő cselekmény megkezdése terheléi, s miután alanyi oldalról bizonyos, hogy a büntényt az ő elhatározása, ölési szándéka hozta létre, őt tettestársnak kellett kimondani.

Valamint a gyilkosság tényálladékának elemzésénél kiemeltem: úgy itt is megjegyzem, hogy az éppen nem zárja ki a társtettség megállapíthatását, midőn csak az egyik bántalmazó ejtett feltétlenül halálos sértést. (BJT. XIII. kötetének 23. száma) . . . »Buda Juon lui Vikentie . . . beismerte, hogy egy karóval az elhaltat többször megütötte . . . miután a boncz-jegyzőkönyv és arra alapított orvosszakértői vélemények szerint az elhalt Lupsa Militonon tizenhét rendbeli különálló sértés nagy erővel ejtetett s ezek közül egy feltétlenül halálos, ezenkívül tompa eszközzel okozott oly hat sértés találtatott, mely összehatásában életveszélyes volt s a többi részint súlyos, részint könnyű sértések is az elvérzés miatt összehatásukban életveszélyesek voltak, s miután a szakértők azt is kimondották, hogy a tompa jellegű sértések karóval okoztattak, a vádlott pedig, saját beismerése szerint, ily eszközzel intézett az elhaltra több ütést . . . ennél fogva cselekménye szándékos emberölés büntetnének volt minősítendő és vádlott ebben volt bűnösnek kimondandó. (7354_{86.} sz.)

[Megjegyzem, hogy a törvényszék ezt a vádlottat a 308. §. alapján ítélte el és csak büntársát (Lupsa Mojszet) ítélte el a 279., 280. §§-ok alapján. A budapesti kir. tábla pedig Buda Juon lui Vikentie vádlottat a 306. §. 1. tétele alapján, Lupsa Mojszét a 306. §. 2. tétele alapján ítélte el.]

Ugyancsak egy más esetet is idézek, a melyben szintén kimondták a felső bíróságok, hogy az, a ki ölési szándékkal bántalmazó cselekményt követ el: tártettes. A . . . »feltüntetett sérülések előidézéséhez Gógán Ádámon és az ezen ügyben vádlott, Horváth Ferenczen kívül senki sem járult. Mind Gógán Ádám, mind Horváth Ferencz beismervén, hogy a bántalmazás szándékos volt, be van bizonyítva, hogy ezen szándékos cselekmény és Zsivanov Mitu halála között az okozati összefüggés megvan. Azokból a körülményekből, hogy vádlott és társa, beismerésük szerint, Gógán Ádám boszujának kielégítése végett, orozva támadtak, hogy egy kapanyél és ennek kettétörése után annak mind a két darabja, a mely bántalmazásra ebben az esetben eszközül használtatott, ember életének kioltására alkalmas eszköz, hogy vádlott a tett színhelyére vele együtt ment, társának az eszközt a bántalmazási szándék tudatában adta át, hogy a Gógán Ádám által megkezdett bántalmazásban kettétört kapanyél egyik darabját vádlott a társával együttesen folytatott bántalmazásra használta . . . bebizonyítottak vette a kir. ítélőtábla, hogy vádlott és társa a beismert bántalmazást ölési

szándékból vitték véghez és, mert együtt követték el, abban tettesnek (?) kellett kimondani.» (12,079/887. BJT. XV.)

Feltűnő, hogy bíróságaink oly gyakran tettességet mondanak ki, a midőn csak társtettségéről van szó. A tettesség megállapítására nem kell a 70. §-ra hivatkozni. A 70. §. a társtettség fogalmát fejezi ki. Arra fel van jogosítva a bíróság, hogy »tetteseknek tekintetnek« kifejezés helyett a tudományban elfogadott »társtettes« kifejezést használja. A rosszúl használt szó nyomán szoktak fakadni a fogalmi félreértések is. Ezért követelnek ezután gyakran a társtettségtől tettesi tartalmat. Holott ahhoz kevesebb is elég, mint a tettességhez. Éppen az ölési cselekményeknél láthatjuk legjobban, hogy az ölési cselekmények *tettességét* mily ür választja el a *társtettségtől*.¹⁾

III. Testi sértés. A társtettség kérdése a testi sértés területén ma már kezd tisztulni attól a sok zavartól, a mely kezdetben mutatkozott. Ha a felbujtást és segélyt kezdetben fogalmilag ki is zárták a 306. §. tényálladékanál: a társtettséget mindig megállapították.

Ha kezdetben a 308. §. tényálladékanál különböző részességi fajokat állapítottak is meg: most már tisztábban látja a gyakorlat, hogy itt fajokat megállapítani nem lehet, és hogy társtettségéről itt egyáltalában nincs szó, mert

¹⁾ Markus Dezső gyűjteményes munkája a szándékos emberölésre nézve a pótkötetben helyes kiegészítésre talál, a mennyiben az 1010—1011. számok alatt közölt esetben (Dttár XXXI. sz.) felvilágosítást ad a curiának arról a felfogásáról, hogy a pusztá szándékos jelenlét is megállapítja a társtettség fogalmát »valamely személyellen elkövetett jogtalan erőszakos cselekmény esetében mindazok, a kik, habár csak szándékos jelenlétük által is, a támadó erőt fokozzák vagy az ellenállási erőt csökkentik, az erőszakos cselekmény által létrehozott eredmény közös tetteseinek tekintendők s e szerint, habár jelen esetben nem is bizonyítható minden egyes vádlott ellen, hogy ölési külselekedetet vitt véghez: mégis, minthogy a támadás kezdetétől fogva a halálnak mint a közös támadás eredményének bekövetkeztéig mindegyikük egymást támogatva és egymást segítve, valamint a megtámadott ellenállását vagy menekülését egyaránt lehetetlenné téve, illetve akadályozva vett részt a mostoha anyjuk elleni erőszak tetteslegítésében: valamennyien helyesen mondattak ki az alsóbb foku bíróságok által a szándékos emberölés tettestársainak. (Curia 5585/85/t.)

Ugyancsak a pótkötetben 1012. alatt találjuk a rablás és szándékos emberölés törvényes egységére vonatkozó judicaturát, melyről a segélyről szóló fejezetben foglalkoztam. 1013. sz. alatt a személyes szabadságra vonatkozó társtettségű gyakorlat domborodik ki. 1014. a testi sértésről. 1015. sz. a 12 éven aluli gyermek által talált dolog megszerzéséről szól. A megszerző tettes.

hisz azt éppen nem tudjuk, hogy az *okozó* cselekményt kik követték el. A testi sértésnek azokról az eseteiről, a melyek a szándékot meghaladó cselekmények csoportjába tartoznak, már fentebb szoltam. Nézzük közelebbről a testi sértésre vonatkozó társtettesi judicaturát.

Az már elfogadott tétel, hogy a ki a sértett fél ellenállását tetteleg legyőzi, a ki fogja és tartja a sértett felet, míg társa a testi sértést okozza: az társtettes »ha a büntetendő cselekmény elkövetését két vagy több személy határozza el és annak véghezvitelénél legalább ketten együtt, illetőleg közösen, akkép működnek közre, hogy közülök mindegyik a cselekmény tényálladékát képező anyagi ismérvek közül legalább egyet azon tudattal foganatosít, hogy a többi ismérv társa által foganatosítottván, a büntetendő cselekmény e közös cselekvés által minden ismérvei szerint végrehajtatik, ezen közreműködők mindegyike tettestárs és nem segéd« így szól a curiának már 1882. évben márczius 17-én kelt 12,375₈₁ sz. ítéletében a megokolás. (BJT. IV. kötet 8. szám.) Hasonló eset olvasható a BJT. VI. kötetének 16. számában, VIII. kötetének 2. számában, XXI. kötetének 18. számában. A legutóbb hivatkozott esetben a curiának 1890. évi május 8-án 203. szám alatt kelt ítéletének megokolása így szól: »N. Szilágyi József és K. Szilágyi József vádlottak Szabó Józsefet sértésre irányzott szándékkal ragadták nyakon és bár látták, hogy ez utóbbit Pap Ferencz vádlott ásóval megütni készül, őt még sem eresztették szabadon, hanem mindaddig tartották, míg utóbb nevezett vádlott reá a súlyos csapást mérte, sőt még ezután is sértettel dulakodtak, ezt rugdosták miért is vádlottak nem mint bűnsegédek, hanem a BTK. 70. §-a értelmében, mint tettestársak mondatnak ki bűnösökül.«

Ugyancsak számos ítéletben nyert kifejezést az a tétel is, hogy ha több egyén bántalmaz valakit és a sértések összehatásukban súlyos testi sértést okoznak, úgy a vádlottak a 301. §. alapján mint társtettesek vonandók felelősségre »minthogy mindegyik tettes, a ki ezen összehatást okozott sértések egyikét elkövette, az együttes eredménynek okozója, minthogy vádlottak mind a hárman és csak ők vettek részt a Muha Ignác bántalmazásában, és hogy e szerint csak is ők tetteseik az összehatásukban súlyos testi sértést képező büntettnek: ezen okoknál fogva nem a BTK. 308., hanem 301. §-a szerint minősítő súlyos testi sértés büntetettét képezi, melyben vádlottak, mint tettestársak bűnösök.« (Curiai ítélet. BJT. IV. kötet 18. szám.)

Hasonló eset olvasható a BJT. VII. kötetének 16.

számában; a XX. kötet 23. számában. Az utóbb hivatkozott esetben a curia ítéletének megokolása így szól:

Tekintve a kiderített tényállás szerint bebizonyított azon körülményt, hogy a sértettet az udvaron mind a három vádlott egyező akarattal, közös elhatározással súlyos, sőt életveszélyes eszközökkel közösen és együtt megtámadva, azt mind a három egyaránt ütötte és verte;

tekintve, hogy ezen együttes és közös bántalmazás által sértett hét sérülést szenvedett, mely sérüléseknek az orvosi véleményben kifejezett összhatása folytán beállott vérzés, de különösen még a látlelet 3. pontjában kijelölt sérülés, négy hétig tartott kezelést tett a gyógyulásra szükségessé;

tekintve, hogy e szerint — ámbár az orvosi látlelet 3. pontjában megjelölt sérülés magában is hosszabb gyógyítási időt igényelt, mindazonáltal ezenkívül még a sérülések nagy száma következtében — és azok összhatásából származott vérzés is, az egészségszavar hosszabb tartamának együttes okát képezte;

tekintve, hogy a BTK. 70. §-a szerint tetteseknek tekintendők mindazok, kik a büntettet vagy vétséget együtt, vagy közösen követték el;

tekintve, hogy ennek a szakasznak az az értelme, hogy abban az esetben, ha a büntetendő cselekmény elkövetésénél többen akkép működtek közre, úgy hogy a tettes-akarat mindegyikökben megvolt és ezenfelül mindegyikök tettes-cselekedetet is hajtva végre, habár mindegyikök nem is hozta létre a büntetendő cselekmény valamennyi ismérvét kimerítő tettet, de mégis a büntett ismérvei összességének egyik alkatrészét foganatosította, az ekkép közreműködők mindegyike az együtt vagy közösen elkövetett büntetendő cselekménynek tettese, illetőleg tettes-társa;

tekintve, hogy ily körülmények közt a BTK. 308. §-a alkalmazhatása ki van zárva:

mindkét alsóbbfokú bíróság ítélete a cselekmény minősítése és a büntetésre nézve megváltoztattatik, K. Balogh Ferencz, Agoston Ferencz és Katona János vádlottak a BTK. 301. §-ába ütköző s ugyanezen szakasz szerint minősülő súlyos testi sértés büntetében a BTK. 70. §-a alapján mint tettestársak mondatnak ki bűnösöknek.

Hogy társtettség a 308. §. alapján nem állapítható meg, azt is többször kimondta a curia, mert társtettes csak az lehet, a kiről tudva van, hogy ő követte el a bűntényt, a 308. §-t pedig éppen akkor kell alkalmazni, ha ki nem

tudható, hogy ki vagy kik okozták a bűntényt. Erre szolgáljon például a kir. curiának 1885. ápril 9-én 284. szám alatt kelt ítélete, melynek megokolása így szól:

Tekintve, hogy Zsámboki Sándor vádlottnak önbeismérése, valamint Tóth Ferencz, Cseh Imre, Sas Sándor és Varga József tanuknak esküvel megerősített vallomásai által bebizonyult ugyan, hogy Zsámboki Sándor, Zsámboki Lukács és Zsámboki György vádlottak Rutay Ferenczet tetteleg bántalmazták, de másrészt Cseh Imre és Sas Sándor tanuk azt is állítják, hogy a kérdéses alkalomkor a veszedésben mások is részt vettek, a kikre azonban a nevezett tanuk már nem emlékeznek; tekintve továbbá, hogy ennél fogva jogi bizonyossággal meg nem állapítható, hogy ki, vagy kik okozták Rutay Ferenczen a rajta ejtett és 40 napi gyógyulást igénybe vett sértéseket s hogy épp ezért Zsámboki Sándor, Zsámboki Lukács és Zsámboki György vádlottak a súlyos testi sértés büntetében a BTK. 70. §-a alapján, mint tettestársak nem mondhatók ki bűnösöknek; tekintve, hogy a tettestársaság csak az esetben lehetne vádlottak ellenében megállapítható, ha nevezett három vádlott ellenében bebizonyítva lenne, hogy a szóban lévő sértéseket *csakis* ők okozták, s illetőleg az észlelt súlyos sérülések a *kizárólag általuk* intézett bántalmak összhatásának eredménye lennének; tekintve végre, hogy Zsámboki Sándor, Zsámboki Lukács és Zsámboki György vádlottak cselekménye az előadottak szerint a BTK. 308. §-nak rendelkezése értelmében elbírálandó, mely szakasz nem csak azt szabja meg, a mint az a kir. ítélőtábla ítéletének indokai-ban tévesen állíttatik, hogy kik és mikép büntetendők azok, kik a bántalmazásban részt vettek, azon esetben, ha ki nem tudható, hogy ki vagy kik okozták a büntettet képező súlyos testi sértést, hanem az idézett szakasz, a bevezetésében foglalt intézkedésénél fogva, a BTK. 301. §-ának subsidiarius rendelkezésével is tekintendő: ezeknél fogva Zsámboki Sándor, Zsámboki Lukács és Zsámboki György vádlottak a BTK. 301. §-ában körülírt, s a 308. §. szerint minősülő súlyos testi sértés büntetében mondatnak ki bűnösöknek.

Ugyancsak a 308. §. vagyis a társtettség alkalmazására vonatkozólag számos ítélettel találkozunk, a melyekben a curia behatóbban foglalkozik a kérdéssel, mert tapasztalta, hogy a bíróságok éppen nincsenek tisztában azzal, hogy mikor kell a 308. §-t alkalmazni és mikor kell a társtettséget megállapítani. Így a BJT. XVI. kötetében két ítélettel találkozunk, a melyekben az e ponton felmerülő kérdéseket a curia tüzetes elemzés tárgyává teszi. Az első

ítéletben (1888. február 1-én 4471^{87.} szám) kifejezésre jut, hogy ha többek általi bántalmazás forog fenn és a bántalmazó cselekedetek között a súlyosakon kívül könnyűk is vannak, illetőleg olyanok, a melyek a súlyos eredmény okozására semmi befolyást nem gyakorolván, ennek sem causáját, sem concausáját nem képezik és ha meg nem állapítható, hogy a könnyű sértéseket ki vagy kik okozták: társtettség nem forog fenn, mert »így annak alapos meghatározása, hogy a több bántalmazó közül ki azon bántalmazás tettese, a mely bántalmazás nem volt befolyással a súlyos eredményre, ki van zárva azzal együtt, hogy a súlyos eredmény valamennyi concausáját, tehát okvetetlenül szükséges valamennyi alkatelemét kik valószínűsítették meg.«

Ebben az esetben három olyan sértés találtatott, melyek húsz napon túl tartó gyógyulási időt igényeltek, két rendbeli más sértés pedig húsz napi időn belül gyógyult. Így tehát a húsz napon túlterjedett egészségi zavart nem az összes sértések összhatása, hanem azok közül csupán három okozta, azt pedig földeríteni nem lehetett, hogy kik okozták éppen azt a három sértést, mely a húsz napon túl tartó egészségzavarnak egyedül képezte okát.

Ebben az esetben a törvényszék a 308. §-t alkalmazta, a kir. tábla (301., 302. §§.) társtettségét állapított meg — és erre felel a curia egy tudományos értekezés jellegével bíró megokolásban.

Ebben a megokolásban még egy másik tétel is kifejezésre jut, és ez az, hogy a többek bántalmazásából származott súlyos testi sértések esetében a sértéseket ejtők a BTK. 70. §-a alapján társtetteseknek csak akkor mondhatók ki: ha a húsz napnál tovább tartó egészségzavar a több tettes általi bántalmazás összeredményét, tehát a mindegyikük által ejtett külön-külön sértéseknek együttes okozatát képezi. (Erre vonatkozó példákat közöltem fentebb.)

Ezt a szabályt a curia tovább elemzi és azt mondja, hogy ez a szabály egyuttal azt is kifejezi, hogy annak be kell bizonyítva lennie: hogy a hatásukban súlyos egészségi zavart eredményezett egyes sértéseket kik okozták. Más szóval ez azt jelenti, hogy az eredményre összehatással volt egyetlen sértés sínes, melynek tettesét nem tudnák. Kimondja a curia ennél fogva, hogy a kiemelt oki és okozati egység képezi a 70. §. ténybeli feltételét.

A másik eset szintén érdekes, mert megmagyarázza itt a curia azt, hogy abban az esetben, ha ketten vagy többen szövetkeznek, hogy valakit megtámadnak és levernek,

és mindenik bántalmazó cselekedetet követ el: akkor valamennyi mint társtettes vonandó felelősségre.

Három vádlott — közülök kettő vasvillával egy pedig bottal felfegyverkezve — lesben állt, azon közös elhatározással várva a koresmából arra hazamenendő J. Jánost, hogy azt megtámadják és leverjék. A támadás eredménye vasvillával okozott súlyos sértés volt. Azt, hogy melyik okozta, megállapítani nem lehetett.

Igen helyes felfogás nyilvánul mindhárom bíróság ítéletében. A 70. §-nak — mondja a curia ítéletének megokolása (1888. márcz. 15-én 1887. évi 4453. sz.) — az az értelme, ha a büntetendő eredmény okozására többen működtek közre, hogy tettes-akarat mindegyikben megvolt és ezenfelül mindegyikük tettes-cselekedetet is hajtott végre, habár egyikük sem hozta létre a büntetendő cselekmény valamennyi ismérvét kimerítő tettet, illetőleg eredményt, de mégis mindegyik a véghezvitt büntetttben megvalósult, az eredményben értékre jutott cselekedetet, tehát a büntett ismérvei összességének egyik alkotórészét foganatosította, ez esetben az ekkép közreműködők mindegyike az együtt vagy közösen elkövetett büntetendő cselekménynek tettese, illetőleg tettettárs. Felállítva így a társtettség fogalmi körének tartalmát, a fentfogló esetben az alanyi bűnösség ismérveivel foglalkozik a megokolás.

Mindhárom vádlott együtt lesett az arra érkezendő Józsa Jánosra. Valamennyien tudták, hogy mily fegyver, mily eszköz volt mindegyiknél. Valamennyien tudták, hogy mindegyik azért vette magához az eszközt, hogy Józsa Jánost tettetleg sérelmezze. Mindegyik a másik cselekvőségét is az előrelátott közös eredmény szempontjából a maga akaratába felvette. Ebben a társtettség alanyi bűnösségi eleme ki van merítve. Következik a cselekedet. Mind a három vádlott együtt és mindegyik a nála volt veszélyes — illetőleg életveszélyes — eszközzel támadta, sérelmezte a sértettet. Ezzel elkövető cselekedetet hajtottak végre. Mindegyik tudta, hogy a másik mit cselekszik, azaz, hogy az ő társtettesi cselekedetét a többiek cselekedete kiegészíti. Ime együtt van a társtettség minden ismérve . . . »mindegyik vádlott — így szól a curiai ítélet megokolása — a Józsa János ellen részben közvetlenül általa, részben társai által okozandó súlyos testi sértés létrehozását saját akaratába felvette és ezen akaratának társai véghezviteli cselekedetéhez járó saját véghezviteli cselekedete által tettetleg érvényt és megvalósulást akart szerezni, illetőleg szerzett.«

Ugyancsak a BJT. XVI. kötetének 25. számában

három curiai ítélet olvasható, melyek a testi sértés társ-tetteségi kérdéseivel foglalkoznak. A kir. curia itt is kimondja, hogy a 308. §. alkalmazása ki van zárva, ha a bántalmazásban részvevők minden tagjára nézve megállapítható, hogy az ő cselekvésére, mint okra, legalább részben vezethető vissza az eredmény (a sérülés). Mindhárom eset olyan, a midőn vádlottak együttesen közös elhatározással és egyező akarattal támadták meg a sértetteket és okozták a sérülést. A megokolás elvi tételei mindhárom ítéletben csaknem szóról szóra azonosak és teljesen megfelelnek a tárgyi elmélet követelményeinek.¹⁾ Csak azt nem tartom szabatosnak, hogy a *tettes-akarat* kifejezést használja a curia. A fogalomra nézve legalább itt nincs eltérés a curia és általam is képviselt tan között. De a félreértés közel fekvő lehet, mert nem áll az, hogy a társ-tettesnek ugyanazzal az akarral kell birnia, mint az egyedüli tettesnek. A társ-tettes bűnösségi elemét bővebben fejtettem ki az elméleti részben és őszintén óhajtom, hogy a gyakorlat is tekintetbe venné azokat az okokat, a melyek miatt nem szabad a társ-tettesi akaratot teljesen azonosítani az egyedüli tettes akaratával. S ha nem szabad fogalmilag, akkor a kifejezésben is meg kell tartani a megkülönböztetést. Már most, ha a végeredményt kívánnók megállapítani: úgy a 308. §-ra a társ-tetteségre vonatkozó következő tételeket mondhatnók ki. Ha többen közös elhatározással bántalmazó cselekményt követnek el valakin és rajta súlyos sérülést okoznak, úgy a 308. §. alkalmazása ki van zárva. Viszont ha közös elhatározás nem állapítható meg és mintegy a pillanat ingerültségének ösztöne alatt egymásra támadnak és ha a 308. §-ban meghatározott eredmények valamelyike az ily egymásra támadásból álló verekedés alatt következik be, és nem lehet tudni, ki okozta a súlyos eredményt: akkor a BTK. 70. §-a nem alkalmazható, azaz: a 308. §. esete fordul elő. Ha a sértések összehatasának eredménye a súlyos sérülés: úgy a büntettség megállapíthatásának szempontjából közömbös, hogy melyik okozta az egyik és melyik a másik sértést. Általában a törvényt alkalmazó bírónak nem szabad megfellebbeznie arról, hogy a 308. §. subsidiarius természetű és csak akkor alkalmazandó, ha más törvényszakasz alá nem vonható az eset. A 308. §. esetében tulajdonképen nem tudja a bíró, hogy ki a tettes. A törvényhozás kénytelen volt enyhébb büntetéssel sújtani ily esetben a rész-

¹⁾ V. ö. Dt. új f. XXIV. 74., XXIV. 90., XXVI. 106. A tárgymutató igen helyesen vonja le ezekből az általános tételeket.

vevőket, mert különben azt, a ki éppen semmi okozó cselekményt el nem követett, túlszigoruan büntetné. — Így is az igazi, de meg nem tudott tettes büntetéséhez képest nagy hátrányban van. Ezért a 308. §-t sohasem szabad kiterjesztőleg alkalmazni, hanem subsidiarius természetéhez képest csak a tulajdonképen odatartozó esetekre kell és szabad szorítani. Mihelyt tudva van, hogy ki okozta a sérülést: akkor a 308. §. nem foghat helyet. Viszont ha több sérülés van, de nincs olyan súlyos sérülés, a mit csak az egyik okozhatott, hanem a sok könnyű sértés összehatása idézte elő a súlyos eredményt: akkor sem lehet a 308. §-t alkalmazni.

Ez elvek követése mellett a bíróságok helyes irányban fejleszthetik tovább a testi sértés területén a társtettségre vonatkozó judicaturát. A curia gondosságát nem kerüli ki az sem, ha néha az alsó bíróságok a 70. §-ra hivatkozással társtettséget állapítanak meg ott, a hol tulajdonképen mindegyik vádlott önállóan vitte véghez a büntetendő cselekményt.

Bódi Gáspár és Flóra Sándor a sértettel összeszólkoztak. Vasjáromszögekkel megverték. Őt sérülést okoztak, a melyeknek mindegyike súlyos. A törvényszék önálló tettséget, a kir. tábla társtettséget állapított meg — és a curia kimondta, hogy »a cselekményre alkalmazandó törvényt illetőleg a BTK. 70. §-a mellőztetik, mert mindenik vádlott önnön maga is ugyanazon beszámítás alá eső büntett mindenik ismervét kimerítő cselekményt követvén el, azonfelül az eredmény is nem az egyes cselekmények összehatásánál fogva fokoztatván: az elkövetett testi sértések tárgyi, úgy mint alanyi tekintetben külön-külön beszámítás alapját képezik, mely esetben a 70. §. alkalmazását nem találja.« (BJT. XV. kötet 137. lap.) Az ítélet helyes akkor, ha be van bizonyítva, hogy mindegyik okozott külön-külön súlyos testi sértést. Akkor mindenesetre több-tettség forog fenn — és nem társtettség, mert mindenik az *egész tény-álladékot* hajtotta végre.

A minősített testi sértés (303. §.) társtettségére vonatkozólag tanulságos példát tartalmaz a BJT. XVIII. kötetének 25. számában közölt eset.

Vádlottak Kangyera János háza előtt lármáztak. Ez őket rendre intette, mire őt meglökték, földre esett és a vádlottak által nyomorgattatva, egyik keze izomsorvadás folytán örökre hasznavehetetlenné vált.

A törvényszék a 308. §-t alkalmazta, mert »nem lehe-

tett megállapítani, hogy a nehéz sérülés esés vagy rugás következménye-e.«

A budapesti kir. tábla a 301., 303. §§-okat, hivatkozással a 70. §-ra, alkalmazta, — de az utóbbinak megokolására csak annyit mond, hogy »mind a két vádlottnak együttes összműködése eredményezte« a büntényt. A curia helybenhagyta. Semmi kétség, hogy a felsőbb bíróságok helyesen oldották meg a kérdést, mert mind a ketten bántalmazó, tehát társtettesi cselekedetet hajtottak végre, mind a ketten a földön nyomorgatták és így akár az esés akár a rugás eredményezte a súlyos sérülést: az eredményért közös tettük alapján mint társtettesek vonandók felelősségre.¹⁾

IV. Személyes szabadságnak megsértése. Ama különböző büntetendő cselekmények közül, a melyek a BTK. XXII. fejezetében foglalvák, csupán a nőrablásra (321. §.) vonatkozó társtetteségi judicaturát szükséges kiemelnem.

A curia, legalább a közlött esetekben (BJT. VIII. kötet 5. szám, XXI. kötet 25. szám — az utóbbiban három eset is van), következetesen kimondja, hogy az, a ki a nőrablás elkövetésénél másnak érdekében akkép működik közre, hogy a nőt erőszakkal megragadva, azt másnak hatalmába keríti, társtettes, nem pedig bűnségéd, habár az elkövető cselekedetet nem saját, hanem másnak érdekében hajtotta végre. A kir. curia 1884. ápril 1-én 16. sz. alatt kelt ítéletben kimondta, hogy a »leánynak tettelesen megragadása és erőszakos hatalmukba vétele által a BTK. 321. §-ában meghatározott büntett egyik ismérvét képező cselekedetet és így, habár másnak érdekében, de mégis elkövető, nem pedig segélyező cselekedetet hajtottak végre«. A BJT. 25. számában közlött mindhárom esetben az összes bíróságok a szöktetésben részeseket társtettesekül büntették. Egészen helyes gyakorlat.

Még akkor is helyes, ha a 321. §. tényálladékát úgy magyarázzuk, hogy a teljes tényálladékot csak az követi el, a ki saját házasságkötése vagy az általa véghezviendő fajtalanság céljából kerít hatalmába akarata ellenére valamely nőszemélyt. Még e mellett is a mi általunk képviselt elméleti tanok megengedik, hogy társtettes legyen az, a ki más érdekében a nőrablásban elkövető cselekménnyel részt vett. Mert mi nem kívánjuk meg azt, hogy társtettes csak az

¹⁾ Markus Dezső gyűjteményes munkája a testi sértésre vonatkozó társtetteségi judicaturára 9., 10., 11. pontok alatt utal (II. kötet 523. lap.)

lehesse, a ki a tényálladékokat teljesen elkövetheti, azaz: a ki a bűntény egyedüli tettese lehet.¹⁾

V. Lopás. A bűnségely fejezetében ismertetett gyakorlat már kellő tájékozást nyújtott azokról az elvekről és tettekről, a melyeket a lopás segélyi és társtettesi cselekedeteinek megítélésénél bíróságaink követnek el. Kiemeltem, hogy döntő fontossággal bír itt az, hogy a lopás bevégzett elméletei közül melyiknek hódol a törvényhozás, illetőleg a bírói gyakorlat. Kiemeltem azt is, miből áll ehhez képest az elkövető cselekedet fogalmi köre. Az egyszerű lopásnál az elkövető cselekedet a *más birtokából való elvitel*-ből áll. A ki az elviteli cselekményben nem vesz részt: az nem is lehet társtettes. A minősített lopásnál kitágul az elkövető cselekedet fogalmi köre. Kiemeltem az elméleti részben, hogy az elkövetés eszköze, mint minősítő vagy súlyosító körülmény szerepel: tehát az, a ki a lopás társtettségéhez megkívánt alanyi bűnösségi kellékek mellett az eszköz érvényesítésében részt vesz, társtettes. Következőleg a ki betörés, feltörés vagy bemászás által elkövetett lopásnál a betörést, feltörést eszközli vagy bemászik, társtettes. A ki a felnyitásra hamis vagy ellopott kulcsot használ: társtettes. Mindezek a cselekmények egyedüli tettes által elkövetve, a lopás kísérletét képeznék. Így a curia már 1882. okt. 19-én 6647. sz. alatt hozott ítéletében mint társtettest ítélte el azt, a ki az ablakot feltörte, de kint maradt, valamint azt, a ki a feltört ablakon a szobába bemászott és ott a lopást végrehajtotta. Ugyanebben az esetben azt, a ki a betörésnél őrzt állott, segédnek minősítette. (BJT. V. kötet 7. szám.)

Továbbá azt, a ki a bemászással elkövetett lopásnál bemászott és a bemászás után átvette a már ellopott tárgyakat, szintén társtettesnek minősítette a curia, (BJT. VIII. kötet 14. sz.), mert a bemászás a »BTK. 336. §. 3. pontjában körülírt lopást minősítő egyik tényköörülményt« képez. Nem vonta el az illető közvetlenül a lopott tárgyakat a birtokos birtokából. De ez nem is szükséges — mert a bemászás elkövető cselekedetét képezi a bemászással elkövetett lopásnak. Ugyanebben az esetben segédnek minősítette a curia azt, a ki a falon kívül őrkdött, habár ő megegyezés szerint a behatolt tolvajtól átvette a lopott tárgyakat, segítette azokat hazavinni és részesült is a lopott dolgokból.

¹⁾ Markus Dezső gyűjt. munkája a BJT. VIII. kötetében közlött főntebb körülményesebben ismertetett esetre utal (II. kötet 523. lap 12. pont.)

Az elkövető cselekedet fogalmi körének megvilágítására szolgáljon még a következő néhány jogeset. A kir. curia társtetteseknek mondotta ki azokat a vádlottakat, kik a terhőkre rótt sertés-lopást úgy követték el, hogy a hely színén együtt jelentek meg, oda az egyik a kötelet hozta, a másik a sertést kifogta a nyájból s együtt hajtották el a vásárra a kifogott sertést. A társtettség és a segély kérdése itt azon fordul meg, hogy elvételi cselekmény terheli-e azt is, a ki a nyájból tényleg nem fogta ki a sertéseket. A curia ebben együttes elvételt látva: társtetteséget állapított meg. (BJT. IX. kötet 21. szám.)

Szintén együttes elvételt állapított meg mindhárom bíróság, midőn társtettesnek minősítették azt az egyént, a kinek a padlásra felmászott társai a lopásnál a kukoriczát az általa tartott zsákba leadogatták. Ez teljesen helyes gyakorlat, mert itt tényleg együttes elvétel forog fenn. (BJT. XI. kötet 16. sz.)

Nagy eltérésre adott okot a bíróságnál az az eset, midőn annak az egyénnek a cselekedetét kellett megítélni, ki a már ellopni szándékolta pénztárczát a rejtkehelyből kihuzza és olyan helyre teszi, a honnét társa azt könnyen elviheti. (Tantán Onucz beismerte, hogy a pénztárczát, mely mélyen benn volt az ágyban, előleges megegyezés folytán, azon czélból, hogy azt megközelíthetővé tegye, kihúzta anynyira, hogy ez látható lett, és azt az ott ülő Botás Onucz állítólag el is lopta. Botás Onucz megígérte, hogy a lopott tárgyon osztoznak.) A törvényszék Tantán Onucz cselekedetében bűnpártolást, a budapesti kir. tábla segélyt a lopásban és a curia tettességet állapított meg..... »mert beismerte, hogy a káros által az ágy belső felébe elrejtett pénzes tárczát ő vette el rejtkehelyéről s helyezte az ágynak külső részébe azon czélból, hogy onnan könnyebben elvehető legyen, ezen beismert ténykedése pedig a nevezett vádlottnak a lopásban való tetteges közreműködését állapítja meg.« Kérdésünk szempontjából az döntő, hogy vajjon ez a »tetteges közreműködés« elvételi cselekményt képez-e? Nézetem szerint a »tetteges közreműködés« kifejezés is helytelen és így az egész megokolás — meggyőző erővel nem bír, mert a curiának éppen azt kellett volna kifejtenie, hogy a kérdéses tetteges közreműködés a lopás elkövető cselekményét képezi. Véleményem szerint az, a ki elmozdítja helyéről az ellopni szándékolta tárgyat, azért, hogy jelenlevő társa azt könnyebben elvihesse: kétségtávol az elvétel egy részét teljesítette és így elkövető cselekményt követvén

el, társtettes. (A főnforgó esetben a másik vádlottársat fölmentették, mert elfogadható bizonyíték nem volt.)¹⁾

VI. Rablás. A segélyre vonatkozó gyakorlat megvilágítására elmondottaknak kiegészítéséül szolgáljanak a következők.

Kimondta a curia, hogy azok, a kik rablásnál az erőszak alkalmazását elhatározták, habár a dolgot csak az egyik vette el és nincs bizonyítva, hogy az ellenálló egyént melyik ütötte le, de valamennyien jelen voltak, társtettesek a rablásban. (BJT. V. kötet. 14. szám.) Ha fenyegetés vagy erőszak terheli a közreműködőt: úgy elkövető cselekményben vevén részt, a tárgyi elmélet követelményeihez képest társtettesnek minősítendő.

Társtettes az is, a ki a rablás elkövetésénél akkép működik közre, hogy a bűntársa által megtámadottnak cselédeit erőszakkal vagy fenyegetéssel meggátolja abban, hogy gazdájok segélyére siessenek. (BJT. VII. kötetének 13. száma.)

Érdekes adalékul szolgál a fenyegetés és elvétel fogalmának megállapításához a curiának 1885. május 12-én 1708. szám alatt kelt ítélete (BJT. X. kötet 23. sz.) . . . »tekintve, hogy vádlottak felfegyverkezve, káromkodások között a csoportosulásban jelentkező nagyobb erő által kényszerítették Varjas Józsefet a birkák kiadására s ezen ellenállhatatlan erő által kényszerített átadás nem önkéntesnek tekinthető, hanem magát az elvételt foglalja magában s így vádlottak cselekménye minden vonatkozásaiban megfelel a rablás ismérveinek (a két alsó bíróság zsarolást állapított meg);

¹⁾ A *Döntvényhár* körülbelül majd ugyanazon vagy azonos eseteket közölve, ebből fontosabb elvi jelentőségűnek tartom azt, mely a Dvt. (új folyam) XXII. kötetének 286. lapján olvasható. Ez a mulasztás által elkövetett commissio tényálladék tettességi kérdésére vonatkozik. Ezt az esetet kiemeli Markus Dezsőnek gyűjteményes munkája is. (II. kötet 524. lap.) Kimondatott, hogy az az ör, a kívül szövetkezve és a kinek jelenlétében az őrzésére bízott tárgyakat más ellopja: ebben a lopásban nem segéd, hanem társtettes. . . »minthogy a nevezett vádlott (az ör) a lopások lehetővé tételével egyenesen elvállalt köteletségének megszegését követte el és így nem csupán mulasztással, hanem elvállalt köteletségének megszegése által egyenesen azon cselekvősége által volt tevékeny ezen lopások fogatosításánál, sőt azokat egyedül az ő köteletségének megszegésében nyilvánuló cselekvősége tette lehetővé, ezen szempontból I. r. vádlott tevékenysége nem a bűnségélyt hanem a mulasztás általi elkövetést, omissio általi commissio delictumot, tehát a tettességet állapítja meg«. . . .

A Markus Dezső gyűjteményes munkája sem utal egyéb elvi jelentőségű tételt tartalmazó judicaturára, mint a mi már megbeszélés tárgyát képezte. Legtöbbet foglalkozik ez a munka is a munkával. (13., 14., 15. pontok II. kötet 523., 524. lapok.)

tekintve, hogy . . . az akolba Simon József és Rada György hatoltak be közvetlenül s Varjas Józseftől a birkákat kézzől kézre ők vevén át, a BTK. 70. §-a értelmében mint társtettesek szerepeltek, míg Vajda György a helyszínétől távolabb maradván, a BTK. 69. §. 2. pontja szerint mint bűnsegéd vett részt a cselekményben.«

Hogy a puszta jelenlét is, mihelyt a fenyegetés tartalmával bir, társtetteséget állapít meg, ezt sokszor kimondták a felsőbb bíróságok. Például szolgálhat a BJT. XIX. kötetének 8. számában közlött eset, melyben »habár nincs bizonyítva, hogy a sértett feleken ütést ejtett volna, mint súlyos eszközzel jelen levő az erőszak alkalmazásánál, illetve megfélemlítésnél, a rablás büntetvének véghezvitelénél, ez által mint társtettes működött közre.« (Budapesti kir. táblának 1889. június 4-én 19,164. számú ítélete, melyet a kir. curia is helybenhagyott.

Kimondták a felsőbb bíróságok azt is, hogy társtettes a rablásban, a ki csak őrt állott, de a kit a sértett fél a rablók társaként felismert, és a ki ekképen a megfélemlítésben tetteleg részt vett. »Tóth Sándor vádlott abbéli cselekvése — így szól a budapesti kir. táblának 1889. okt. 29-én 40,440. szám alatt kelt és a curia által helybenhagyott ítéletének megokolása — hogy kinn a konyhaajtó előtt őrt állott, a míg Gazdag Gábor benn a szobában pénzt követelt és az ágyneműeket szedette össze: csupán a fentiek szerint elkövetett rablás elősegítésének, az a cselekvése pedig, miszerint e közben a padlásról és kamrából szalonnát, illetőleg vajat vett el, az előbbtől független külön álló lopásnak ok- és jogszerűen még azért sem vehető, mert a mennyiben André Ignác már kezdetben a belépésnél látta Tóth Sándor vádlottat és így tudta, hogy a szobában erőszakoskodott Gazdag Gábornak még künn álló társa is van: ezzel a künnállással Tóth Sándor vádlott André Ignácra tovább is épp oly fenyegető befolyást gyakorolt, mintha szintén a szobában lett volna; és mert másfelől, a mikor Tóth Sándor vádlott a padláson és a kamrában járt, hasonlóképen tudta, hogy André Ignác a Gazdag Gábor erőszakoskodása miatt ki nem jöhet; és így Tóth Sándor vádlott a kérdéses szalonnát és vajat szintén ez erőszakoskodás, illetőleg André Ignác fenyegetett helyzetének felhasználásával vette el.« (BJT. XX. kötet 2. sz.) (Megjegyzem, hogy a törvényszék Tóth Sándort a rablásban mint segédet mondta ki bűnösnek és külön a lopás vétségében mint tettest.) Nem kell mondanunk, hogy a kir. tábla kitűnő megokolásában kifejtettek teljesen helyes alapon állanak. Gyakran okoz nehézséget

éppen az, hogy a jelenlét mennyiben minősíthető társtetességnek. Természetesen az az irányadó, hogy a megfélemlítés mozzanatával bir-e a jelenlét. (Itt sohasem szólok a többi alanyi bűnösségi kellekről.) Így például a budapesti kir. ítélőtábla és a curia között nézeteltérés volt abban az esetben is, a mely a BJT. XXI. kötetének 7. számában olvasható. A kir. tábla megváltoztatta a törvényszék ítéletét Fejes Imre tekintetében, mert »vádolt a pénznek a sértettől erőszakkal történt elvételében semmiképen sem működött közre, azon cselekménye pedig, hogy annál jelen volt, oly fenyegetésnek, mint a minőt a BTK. 347. §-a megkíván, nem tekinthető azért, mivel a hivatkozott szakasz értelmében a tettesnek egy positiv cselekmény elkövetésével kell fenyegetőzni, másodszorban ezt közvetetlenül kell alkalmazni« mindezt vádlott nem tette. Erre a kir. curia így válaszol: »tekintve, hogy a megállapodásnak megfelelőleg, midőn Bai Pál a rablást tényleg elkövette Fejes Imre a tett színhelyétől 10—15 lépésnyire állt; tekintve, hogy künn a mezőn elhagyatva, az esteli órákban történt megtámadtatásánál a 10—15 lépésnyi távolságban álló vádlott benne oly félelmet keltett, hogy pénzét azonnal kész volt odaadni, csupán életéért könyörgött, hogy az ügy ily állásában ezen vádlott is a véghezvitt rablásban nem csak bűnrészes, hanem tényleg tettesnek tekintendő.«

VII. Rablásnak tekintett lopás. A 345. §-ban meghatározott tényálladéokban mindenesetre társtettesi cselekedetet képez az, ha valaki erőszakot vagy fenyegetést tartalmazó cselekménnyel vett részt. Egészen közönyös, hogy akár a lopás véghezvitele céljából, akár a lopott tárgy megtartása végett használta az erőszakot vagy fenyegetést. Figyelemreméltó eset volt a következő. (BJT. XII. kötet 399. lap.) Másodrendű vádlott társával együtt az országúton menvén, az ugyanott elhaladó sértettek egyikének kezéből egy bádgerselyt kirántott s azzal elfutott, társa pedig őt követte. Midőn pedig a sértettek szintén utánuk futottak, elsőrendű vádlott egy, a másodrendű vádlott által egy kerítésből kihúzott karót közibük dobott és ez által sértetteket az üldözés abbahagyására bírta.

Ebben az esetben a törvényszék és a budapesti kir. tábla zsarolást, a kir. curia pedig, a BTK. 345. §-a szerint büntetendő, rablásnak tekintendő lopást állapított meg. A kir. curia mind a két vádlottnak tevékenységében társtetességet látott.

Teljesen közönyös mozzanatul mondta ki a curia, hogy

az egyik vádlott a perzsely elvételénél, a másik pedig az erőszak alkalmazásánál fejtett ki tevékenységet. (... »mert habár Lazorják Nikolaj vette a perzselyt birtokába, de vádlottak együttes fellépése eredményezte a bűncselekménynek véghezvitelét.«) A tétel helyes — mert tényálladékcselekményt követett el mindegyik. A megokolás gyenge, mert nem azért lesz valaki társtettes, mert »együttesen felléptek«, hanem meg kellett volna mondani, hogy mindegyik tevékenysége miért vonandó a társtetesség fogalmi körébe. Az »együttes fellépés« nem mond semmit.

Nem domborítja ki a vitás kérdéseket az az ítélet sem, a melyet a BJT. XII. kötetének 344. lapján lehet olvasni, pedig itt is alkalma lett volna a curiának másképp magyarázni meg a »társtetesség« megállapítását, mint azzal, »hogy egyenlő tevékenységet fejtettek ki«, tehát társtettesek.

Ellenben csak dicsérettel emlékezhetünk meg a kir. curiának egy másik esetben (BJT. XVII. kötet 365. lap) hozott ítéletéről. Ebben tüzetesen meg van határozva a rablásnak tekintendő lopás tényálladékcselekménye. Társtetteseknek vannak minősítve azok, a kik a fenyegetésben részt vettek. (... »tekintve, hogy személy elleni erőszakkal véghezvitt büntetendő cselekményt, illetőleg véghezviteli cselekményt képez mind azon, a megtámadott személy közvetlen közelében, illetőleg az ennek látókörében eső, az ő reá való hatásra számított mindazon physikai cselekedet vagy habár passiv ellenséges magatartás is, mely az az ellen alkalmazott, egyenesen támadó erőt fokozza, esetleg a megtámadottnak ellenálló erejét gyöngíti, megfélemlíti vagy pedig a megtámadott személyben e fokozás, illetőleg az gyöngítés érzelmének felkeltésére alkalmas«). Igen helyesen annak is kifejezést ad a curia, hogy a társtetesség fogalmát nem zárja ki az a körülmény, hogy egyikük csekélyebb tevékenységet fejtett ki a többiekénél a tett végrehajtásánál. Nem egyenlő tevékenység a társtetesség kelléke, hanem az, hogy a tényálladékcselekmény egy részét hajtotta végre.

De fontos ez az eset más okból is. Maga a tulajdonképeni lopás véghezvitele nem képezi a 345. §. tényálladékcselekményét, ha az illető az erőszakban vagy fenyegetésben részt nem vett.

»... Tekintve ellenben, hogy Forrai István másodrendű vádlott, ki a bizonyítási eljárás adatai szerint a lopott kukoricaszárakat visszakövetelőknek váratlan megjelenése után ... a lopott tárggyal elhajtott és ekkép megszökött a nélkül, hogy a Börcsök Mátyás és Gutman Pál vádlottársak részéről kifejtett erőszak végrehajtásánál részt vett

volna« nem mondatott ki a 345. §. szerint bűnösnek, hanem a 333. §-ba ütköző és a 337. §. szerint minősülő lopás büntettéért vonták felelősségre. (A 337. §-ra azért történik itt hivatkozás, mert fegyvert viselt.)

VIII. Rablással szándékos emberölés és testisértés. (349. §.) A bűnsege lyre vonatkozó gyakorlatról szóló fejezetben az ennél az összetett büntettnél előforduló vitapontokat kiemeltem. A kir. curia úgy régibb, mint újabb gyakorlatában is többször kifejezte azt a tételt, hogy ha a közreműködők egyike a szándékos emberölést, másika pedig a rablást végzi el: akkor ezen közreműködők társtettesek a BTK. 349. §-ának utolsó bekezdésében körülírt büntettekben. Társtettesek pedig azért, mert mindegyik elkövető cselekedetet hajtott végre. (.... »a kapcsolatos büntettnék (?) a cselekvés érintett megosztásával történt egyidejű és közös elkövetése mind a két vádlottra nézve a BTK. 70. §-a szerinti tettességet állapítja meg... BJT. VIII. kötetének 383. lapja.)

Az összetett büntett egységes tényálladékanak eszméjéből következő felsőbb bíróságaink judicaturájában többször kifejezésre jutott az a tétel is, hogy a BTK. 349. §-ának 2. pontja alapján büntetendő a rablásnak minden részese, ha testi sértés okoztatott, tehát az is, a ki a testi sértés okozásában nem vett részt. Hogy segéd vagy társtettes lesz-e az ilyen: az attól függ, minő szerepet töltött be a rablás tényálladékanak megvalósításában.

IX. Zsarolás. A kir. curia ítélezésében általánosan elfogadott elv az, hogy oly büntetendő cselekményeknél, melyeknek tényálladék-cselekményéhez az erőszak és fenyegetés tartozik, tettes-társaságot állapít meg, ha a fenyegetettnben a közreműködők tevékenysége a félelmet növeli. Így van ez a zsarolásnál is. A ki tehát úgy áll őrt, hogy a fenyegetett az őrt állót látja akkor, a midőn társai a zsarolás tényálladékának többi részét hajtják végre: az a zsarolásnak társtettese. Erre nézve érdekes példa az, a mely a BJT. IV. kötetének 17. számában olvasható »mint tettestárs volt bűnösnek kimondandó harmadrendű vádlott Tóth Halász Nagy János is, mert noha ez Deutsch Czillit nem bántalmazta, sem tőle mitsem követelt: mindazonáltal a többi két tettessel előzetes összebeszélés folytán és a tett közös kivitele végett jelenvén meg a kérdéses helyiségben, a jogtalan követelésnek kierőszakolását ez által támogatta és a félelmet a megtámadottnban fokozta.

Hasonló elv jut kifejezésre egy más közzétett ítéletben is (BJT. V. kötet 4 sz.) »mert habár Bencsik

János a cselekmény elkövetésénél sem erőszakot, sem fenyegetést nem fejtett ki, minthogy a fenyegetés általi megfélemlítésben az is jelentékeny tényező, ha a fenyegető többedmagával van: a zsarolás elkövetésénél már maga a tétlen, de a zsarolás akadályozását meg nem kísértő jelenlét is a tettességet (helyesebben társtetterséget) állapítja meg.«

Ugyanezt az elvet fejezi ki a curia a BJT. XVI. kötetének 20. számában közlött esetben is.

Figyelemreméltó eset az is, a mely a BJT. V. kötetének 20. számában olvasható. A ki zsarolás céljából a fenyegetést elhatározza, a fenyegető levél írásánál és bedobásánál jelen van, társtettesnek minősítettett, habár nem ő írta is a levelet és azt nem dobta be. (*Tekintve, hogy a fenyegetés a zsarolás lényeges alkateleme, tekintve, hogy ezen lényeges alkatelemet mindkét vádlott együtt valósította meg, tekintve, hogy azon körülmény, hogy a levelet Kántor György írta és bedobta, a fenyegetés együttes elkövetését nem zárja ki, mert a fenyegetés mindegyik vádlott akaratából származott és mind a kettő a megvalósításnál közvetlen részt vett« (budapesti kir. tábla 30457/82. sz.) Teljesen helyesnek tartom a curia felfogását, mert sem az írás, sem a bedobás még magában nem tényálladék-cselekmény. A tényálladék-cselekmény az, hogy a fenyegetés alkalmaztassék. Ennek alkalmazásában pedig közös elhatározással részt vevén — teljesen közönyös, melyik dobta be a levelet vagy melyik írta azt.

X. Zártöréses sikkasztás és okirathamisítás. Az ezeknél a tényálladékoknál előforduló vitapontokat kiemelttem a segély gyakorlatát megvilágító fejezetben, és idéztem is mind a két tényálladékra nézve a communis opiniótól eltérő álláspontomat.

XI. Csalárd bukás. Utalással azokra, a miket a segély fejezetében elmondtam, csak azt emelem ki, hogy a társtetterség fogalmi körébe a judicatura mást nem von be, mint azt, a ki ellen a csőd megnyittatott. A megokolás egyszerűen az, hogy tettes csak a közadós (vagyonbukott) lehet. A kivételesen előfordult egyik esetről, a melyben az üzletvezetőt tettesnek mondták ki, már szóltam. Ismételve kiemelem, helytelen álláspontnak tartom azt, mely a tetterség minden kellékét kívánja meg a társtetterség fogalmához; okaimat e munka során több helyütt kifejtettem.

XII. Erőszakos nemi közöszlész. Az ennél a tényálladéknál a társtetterség kérdésében fölmerülő vitás kérdésre nézve a segély fejezetében már kiterjeszkedtem.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A részesek büntetendősége.

A részesség történetében előadtam azokat az elveket, melyek a büntetendőség szempontjából a római, a canon, a germán jogokban, valamint a régi franczia, angol, úgy hazai jogunkban uralkodtak. Rámutattam az olasz praktikusoktól kezdve napjainkig az egyes fejlődési mozzanatokra, melyeken keresztül a büntetendőség kérdése a mai színvonalig emelkedett. Láttuk a részesség fajainak fejlődés-történetéből, hogy mind inkább fölsímték azt az igazságot, mely szerint a büntetőjogban a nagy keretek rendszerint a legnagyobb igazságtalanságot jelentik. Láttuk a kérdés történetén keresztülhuzódni azt az irányt, mely a részesség nagy csoportjában különféle fajokat kívánt megállapítani és a czélt el is érték. A mindent összefoglaló rideg egyenlősítő rendszer árnyoldalait már korán fölsímték a büntetőjog tudományos művelői. S e rendszer ellen folytatott küzdelem képét mutatja kérdésünk története hosszú időn keresztül a mai napig. Hisz a polgáriassultság élén álló nemzetek, mint Franciaország törvényhozása még ma is, és Poroszország utolsó büntető-törvénykönyve, a parificatio igazságtalan rendszerének hódol. Láttuk Rossi, Boitard, Ortolan, Chauveau, Hélie erélyes támadásait e rendszer ellen, azt hittük, hogy e támadások után a parificatióknak nem fog akadni védjője és mégis feltűnik Voisin értekezése (Thes. de la complicité. Paris, 1858.), melyben egész fanatismussal védi a parificatio rendszerét. — Történelmi alapon igyekszik Voisine bizonyítani az assimilatio elvének helyességét. Szerinte a görögök és rómaiak korától kezdve a jelenkorig majdnem minden törvényhozásban ez az elv birt túlsúlytal. Természetesen Voisin a tárgyra nézve kedvező forrásokat állította össze. És a mit a büntetőjog kérdéseinek történelmi tárgyalásánál majd mindig tapasztalhatunk, azt Voisin sem mulasztotta el, a mennyiben ő is sietett az egyes különös intézkedésekből általános érvényű érvet alkotni. Erre mondja Carrara az ő erélyes modorában: »Nekünk is vannak a brigantaggióra vonatkozólag különös törvényeink, melyek a részeseket a tettesekkel és a kísérletet a bevezéssel azonosítják. Az utókor tehát azt fogja következtetni ezekből a törvényekből, hogy az a négy codex, mely jelenleg (1867.) érvényben van Italiában, a parificatio elvét követte.« (Programm 471. §.)

Egyébiránt tagadhatatlan, hogy a régi jogforrások a parificatio rendszerének inkább kedveznek, de ez nem bizonyít semmit az elv helyessége mellett. Bármennyire legyünk is a jogtörténeti fejlődés fontosságától áthatva, valamit azért, mert azt a letűnt századok hagyományának varázsa kíséri, még helyesnek és czélszerűnek nem tarthatunk. A történelmi tekintélynek háttérbe kell vonulnia ott, hol az ész elveivel jó ellentétbe. Hisz ha nem így volna, nem lehetne szó haladásról. Voisin értekezésének valódi ellensúlyozására szolgált a híres toulouse-i tanárnak, Foursac-nak »De la complicité« című műve, melyben — mint egy nagynevű bírálója szépen jellemzi — »bátran támadja meg a történelmi tekintély fanatismusát, kimutatva annak csekély értékét, midőn az ész elveivel jó ellentétbe, s joggal kárhoztatja azt az áramlatot, melybe megfontolatlanul vetették magukat a jogászok, midőn vakon elfogadták a legképtelenebb elveket nem azért, mintha öök lett volna azok elfogadására, hanem csak azért, mert egyik vagy másik jogász tanította.«

A parificatio rendszere ma már, azt hisszük, Franciaországban sem talál sok »Voisin«-re. A francia parificatio rideg, igazságtalan túlszigorán egyébiránt sajátzerű módon ugyan, de az 1832-diki törvény az enyhítő körülmények alkalmazásával mégis csak segített.

Midőn azonban a francia code-ot tárgyalták: akkor javában uralkodott az egyenlő büntetendőség elve. Target a törvényjavaslat elveit összegezvén, következőleg szolt: »Mindazok, a kik valamely bűntényben mint felbujtók vagy részesek működtek közre, ugyanazt a büntetést érdemlik, mint a tettesek és társtettesek. Ha a tettes büntetésének a súlyosító körülmények következtében a legszigorúbbnak kell is lenni: igazságosnak látszik, hogy ez a szigorított büntetés mindazokat érje, a kik a büntettet előkészítették, segítették és könnyítették, mert ezek alávetették magokat minden esélynek, beleegyeztek a bűntény minden következményébe.« (Tous ceux, qui ont participé au crime par provocation ou par complicité, méritent les mêmes peines que les auteurs ou coopérateurs. Quand la peine serait portée à la plus grande rigueur par l'effet des circonstances aggravantes, il paraît juste que cet accroissement de sévérité frappe tous ceux qui, ayant préparé, aidé ou favorisé le crime, se sont soumis à toutes les chances des évènements et ont consenti à toutes les suites du crime.)¹⁾

¹⁾ Observations sur le projet de code criminel par M. Target; Locre, Chauveau-Hélie »Théorie du code pénal« I. kötet 446. lap.

Egyébiránt ez általános szabály alól is voltak kivételek, mert hisz az 59. §. rendelte: »sauf les cas ou la loi en aurait disposé autrement.«¹⁾

A szabály azonban kétségen kívül a parificatio volt. E rendszer igazságtalanságát nem kell bővebben bizonyítani. Ha igaz, hogy mindazok, kik valamely bűntény elkövetésénél részt vesznek, egyenlő alanyi és tárgyas bűnösséggel nem bírnak: akkor már igazolt az az irány, mely a részesek különböző és nem egyenlő büntetendősége mellett foglal állást. Igaz, hogy a feladat nem könnyű. Oly fogalmi felosztást, mely a büntetendőség mértékét minden kivétel nélkül magában foglalná, eddig nem sikerült a tudománynak létrehozni. De ez nem ok arra, hogy visszasülyedjünk a parificatio örvényébe. Ellenkezőleg oly büntető rendszerre kell törekednünk, mely módot nyújt arra, hogy a büntetés a részes bűnösség mennyiségével és minőségével kellő arányban álljon. Abból a téves hitből, hogy az emberi igazságszolgáltatásnak az akaratot kell büntetnie, ki kell bontakoznunk.²⁾ S mihielyt ebből kibontakozunk, akkor a részesség területén nem hódolunk az egyenlő bűnösségi elvnek. A szövetség és büntársaság ebből a téves hitből indult ki, a közös terv, az összakarat a közös elhatározás elvein keresztül jutott el az egyenlő büntetendőség eredményéhez. Pedig csak a büntett alanyi és anyagi elemének egyensúlya nyújtja a büntetendőség helyes mér-

¹⁾ Az »Exposé des motifs, par M. Riboud«; Locré szerint a kormány képviselője erre nézve így nyilatkozott: »Presque toutes les parties du code pénal indiquent des cas de cette espèce, et portent des dispositions pénales dont les nuances et les différences attestent qu'il est reconnu en principe que les peines à infliger aux complices peuvent n'être pas semblables. Ces exemples réunis à la disposition de l'article 59 suffisent pour prouver que la loi nouvelle contient une grande amélioration sur ce point.« (Chauveau-Hélie Du code pénal I. kötet 546. lap.)

Azon esetek, midőn a törvény a részeseket nem bünteti a tettes büntetésével, a 63, 67, 100, 102, 107, 108, 114, 116, 138, 144, 190, 213, 267, 268, 284, 285, 288, 293, 415, 438 és 441. §§-okban vannak felsorolva.

²⁾ Helyesen mondja Haus: »Frapper de la même peine tous ceux qui ont coopéré d'une manière quelconque à l'infraction, c'est mesurer la gravité de celle-ci d'après l'intention seule qui a inspiré l'agent, sans tenir compte du dommage qu'il a causé, du danger et de l'alarme qu'il a produits; c'est oublier que la justice sociale n'a pas la mission de punir la résolution criminelle révélée par des faits, mais de réprimer les faits, préjudiciables ou dangereux pour la Société, en tant qu'ils sont le résultat d'un mauvais dessein ou d'une faute plus ou moins grave; enfin c'est blesser à la fois les principes de la justice et les règles de la prudence« (Principes Généraux I. kötet 441. lap. — Ugyanez van a kamarai jelentésben is szó szerint. — Législation Criminelle de la Belgique etc. Nypels. I. kötet 152. lap).

tékét. E tényezők egyenrangúságának elismerése nélkül sohasem tarthatjuk szilárdan kezünkben az emberi igazságszolgáltatás mérlegét. Mert a mily végzetes tévedésekre vezethet az alanyi mozzanat túlbecsülése, oly végzetes tévedést rejthet magában az anyagi mozzanat túlságos előtérbe állítása is.

A) A felbújtó büntetendősége.

Csaknem vitán kívül áll az a tétel, hogy a felbújtó a tettessel egyenlően büntetendő. Tudományban és törvényhozásban egyaránt ez az uralkodó tan. Az, a ki a bűnténynek gondolatát adta, a ki azt a föltételt teljesítette, mely a tettes elhatározásának indító okául szolgált, csak úgy büntetendő, mint az, a ki végrehajtotta. (Természetesen, midőn az egyenlő büntetendőségről szólunk, ez elvontan, »in thesi« értendő. A tettesre szabott büntető tétel korlátai között összerú esetben különféle lehet a büntetés). Nincs ok arra, hogy akár egyiket, akár másikat enyhébben vagy szigorúbban büntessük. De mégis két irányban találunk eltérő nézetre is. Az egyik irány szigorúbban kívánja büntettetni a tettet, mint a felbujtót, a másik pedig szigorúbb büntetésre méltónak tartja a felbujtót, mint a tettet.

Az első irány az olasz praktikusoknál leli kiindulópontját és elsőrangú képviselői: Beccaria (Dei delitti e Delle pene), Carmignani (Theoria delle leggi della sicurezza sociale) és Mittermayer (N. Archiv. III. 143. lap). Érvelésök abban összpontosítható, hogy a tettes bűnös szándéka sokkal belterjesebb, mint a felbujtóé. Ez irtózik a tett elkövetésétől, míg a tettes megmutatja tettével, hogy legyőzött minden irtózatot, minden akadályt, a mi elébe tornyosult. Beccaria különösen hangsúlyozta, hogy hasznos a részeseket kevésbé büntetni, mert így a részeseknek nehezebb tetteseket találniok. Erre nézve azonban azt felelték Beccariának, hogy ezt a hasznossági érvet meg is lehet fordítani és azt is lehet állítani, hogy ha pedig a részeseket büntetik enyhébben úgy a tettesek akadnak könnyebben részesekre. »A válasz lerontja az érvet — mondja Carrara — de mind az ér, mind a válasz hibás, mert mind a kettő a hasznosság téves álláspontjára viszi azt a kérdést, melyet az igazság elvei szerint kell eldönteni.« Valóban ily érvek éppen nem alkalmasak arra, hogy a büntetendőség mértékének elvi alapjául szolgáljanak. Azok az okok, nézetem szerint, a melyeket Beccaria, Carmignani, Mittermayer felhoztak, inkább

oly természetűek, a melyek a büntető tétel korlátai között érvényesülhetnek. Azok nem általános természetűek. Kiben volt több irtózat, ki győzött le több akadályt, mert ez nem-csak physikai, de erkölcsi is lehet: azt nem lehet elvontan, csak in concreto megállapítani. Midőn Carmignani azt mondja, hogy a tettes »nagyobb merészséget és szemtelenebb romlottságot tanusít, mint maga a felbujtó, a ki talán a szenvedély hatása alatt cselekszik«: valóban oly érvet hoz fel, mely nem általános természetű. Megfordítva is állhat a dolog: a nyomor, a kétségbeesés között lézengő családapa, hogy éhező gyermekeinek betevő falat kenyérre pénzt szerezzen azért, és csak azért fogadja el az elvetemedett felbujtó gaz ajánlatát, ki nyereszkes vágyból akart egy emberéletet kioltani. Vajjon itt is szemtelenebb romlottságot tanusít a tettes, mint a felbujtó? Vagy ha a felbujtott kétszer-háromszor visszalép tervétől, már a tett pillanatában hagyja el a színhelyet és a felbujtó újra rábeszéli, a jövő csábító képét tárja elé és a tettes ingadozva habozva ugyan, de végre mégis megteszi a végzetes lépést: ugyan itt is nagyobb merészséget és elszántságot tanusított-e a tettes mint a felbujtó? De nem akarok több példát felhozni. Világos, hogy számos esetben a nyomort, a könnyelműséget, a szenvedélyt, a kétségbeesésig fölingerelt helyzetet zsákmányolja ki a felbujtó, hogy bűnös tervének foganatosítása céljából emberére találjon. Nem megokolt tehát in thesi a felbujtónak enyhébb büntetendősége, mint a tettesnek.

Mittermayer pedig azt ajánlotta, hogy a tettetést és felbujtót csak abban az esetben büntessék egyenlően, ha a felbujtónak volt egyedül érdeke a bűntényben és a tettetést pusztá eszközül használta, vagy a hol a felbujtó tevékenysége és a mellékkörülmények olyanok, melyek a felbujtó meggyökeresedett gonosz szándoka mellett tesznek bizonyosságot, és végre a hol a felbujtónál mind azok az ismérvek fenforognak, melyek a tettes teljes büntetendőségét megállapítják.

Ezért azt ajánlja Mittermayer, hogy a törvényhozás ne általános elvben fejezze ki a felbujtónak a tettelssel egyenlő büntetendőségét, hanem a különös részben csak néhány bűnténynél ott, a hol az egyenlősítés igazolva van, határozza meg az egyenlő büntetendőséget.

Főérve Mittermayernek az, hogy a tárgyi elvvel nincs kellő összhangban a felbujtónak a tettelssel való egyenlő büntetendősége. »Eine Gesetzgebung — mondja — die den Gehilfen gelinder straft, als den Urheber, die die Strafe des Versuches darnach abstuft, je mehr das verübte Verbrechen den

gesetzlichen Thatbestand enthält, welche nach der Zahl der Tage, die die Kur des Verwundeten dauert, die Strafe bemisst, handelt nicht consequent, wenn sie bei dem Urheber den blossen bösen Willen ohne die Verübung der That eben so straft, wie jemand wegen der verübten That selbst gestraft wird.«

Ámde mindez nem bizonyít semmit a felbujtó csekélyebb büntetendősége mellett.¹⁾ Ez csak azt bizonyítja, hogy a tárgyi szempontot pusztán következetességi tetszelgésből nem szabad addig a túlzásig vinni, hogy esetleg még a felbujtót is absolute enyhébb büntetés érje abból az okból, mert fizikai cselekményt ő maga nem követett el. Ott van az ő fizikai tette a tettes cselekményében. Ő adott annak igazi létet. Benne fogamzott meg a bűnös gondolat, ő ültette azt át más lelkébe, ő érlelte itt tetté és így visszaszáll reá a tett egész súlyával.

Természetes, ha valaki az indeterminismus szélső bölcsészeti álláspontjára helyezkedik, a ki tagadja, hogy szabad akaratu lényt más elhatározásra bírhat: az a felbujtót akár teljesen föl is mentheti minden büntetés alól. Azt hiszszük azonban, hogy büntetőjogunk a philosophia ezen irányu betörésétől megkímélve marad.

A másik irány ismét az ellenkező túlzásba esik. E szerint a felbujtó büntetendő súlyosabban, mint a tettes. E csoportban oly nevekre hivatkozhatunk, mint Feuerbach, Hälschner, Tittman, Salchow. Ezek — helyesen mondja Geyer, ki pedig maga is »Erörterungen etc.« című művében ez irány felé hajlott, de később az egyenlő büntetendőségi elv buzgó híve lőn — folyton azt hordozzák szemük előtt, hogy a felbujtó a tettes csábítója, hogy a felbujtó önmagából meríti az elhatározást, míg a felbujtottra más van hatással, és talán ez soha sem követte volna el a büntényt, ha más föl nem hívja stb. Pedig a csábítás nem egyedüli alakja a felbujtásnak. Közös tanácskozások folyhatnak és így érlelődik meg az elhatározás. Lehet, hogy azonnal kész a felbujtott a tett elkövetésére stb.

E felfogáson észrevehető a canon-jog befolyása, mely szerint a felbujtó nemcsak magát, de még mást is bűnössé tett. Feuerbach egyébiránt a tárgyi okság elméletének szo-

¹⁾ Megjegyzem egyébiránt, hogy Mittermayer a N. Archiv. VIII. kötetében megjelent értekezésében félig visszavonta véleményét. A Feuerbach tankönyvében a 46. §-hoz írt jegyzetében így szól: »Ob immer der Anstifter gleich strafbar sei, als der Thäter? dies ist in der Regel anzunehmen richtig, wie auch alle neuen Gesetzbücher aussprechen etc.«

ros következményeül tekinti ezt a tanát. Első és főoka a tettnek a felbujtó: következőleg ő sujtandó a legsúlyosabb büntetéssel.

Ma az általunk is képviselt tárgyi okság elmélete szerint nem is tekintjük a felbujtó tevékenységét oknak, hanem csak föltételnek. A cselekmény okozását a tettesnek, társtettesnek tulajdonítjuk.

A Feuerbach-féle felfogás az osztrák törvényben is érvényesült. (44. §. d. e. és 263. §. k.) Nálunk is számos követője van ennek a tannak.¹⁾

Részemről abban a nézetben vagyok, hogy in thesi semmi esetre sem lehet felállítani azt az elvet, hogy a felbujtó súlyosabban büntetendő, mint a tettes. A tételes jog akkor jár el helyesen, ha az egyenlő büntetendőség elvét mondja ki. A többi körülmények méltatása a bíró feladata.

A mi az újabb büntetőtörvényeket illeti, azok az uralkodó elméletet érvényesítették: az egyenlő büntetendőség elvét.

1. A francia code 59. és 60. §§-ai szerint, melyeket már többször idéztem, a felbujtó éppen úgy büntetendő, mint a tettes.

2. A belga törvény 66. §-a szerint: »Seront punis comme auteurs d'un crime ou d'un délit: ceux, qui par dons, promesses, menaces, abus d'autorité ou de pouvoir, machinations ou artifices coupables auront directement provoqué à ce crime ou à ce délit.«²⁾

3. A luxemburgi törvény 66. §-a szó szerint úgy szól, mint a belga törvény.

4. A genfi törvény 43. §-a így szól: »Seront punis comme auteurs d'un crime ou d'un délit 2. Ceux, qui ont donné mandat pour le commettre. 3. Ceux, qui par

¹⁾ Legközelebb a Mailáth országbírón elkövetett gyilkosság alkalmából különösen hangsúlyozta ezt a közvád.

²⁾ A belga törvényjavaslat előadói jelentéséből idézem a következőket: »Nous soutenons également que la justice et l'intérêt social s'opposent à ce que le provocateur direct, l'auteur moral, soit puni d'une peine moins forte que l'auteur par acte physique; car si l'un a exécuté le crime, l'autre, sans y contribuer matériellement, en a cependant été la première cause, en donnant naissance à la résolution de l'exécuter. Sans les moyens de provocation qu'il a employés, le crime n'aurait point été commis, ou il ne l'aurait pas été de la même manière. Les exceptions à cette règle seront appréciées par les juges, auxquels appartient la déclaration des circonstances atténuantes«. (Nypels: Législation Criminelle de la Belgique I. kötet 152. lap.)

dons, promesses, menaces, abus d'autorité ou de pouvoir aurait directement provoqué a ce crime ou à ce délit.»

5. A zürichi törvény 37. §-a így szól: »Wenn hinsichtlich der Verübung einer strafbaren Handlung mehrere Personen zusammengewirkt haben, so trifft die Urheber die volle Strafe des Verbrechens.«

6. A német birodalmi büntető-törvénykönyv 48. §-a következőleg rendelkezik:

..... Die Strafe des Anstifters ist nach demjenigen Gesetze festzusetzen, welches auf die Handlung Anwendung findet, zu welcher er wissentlich angestiftet hat.

7. A németsalföldi törvény is az egyenlő büntető elvet fejezi ki 47. §-ában. »Mint bünszerzők büntetettnek azok, a kik a bűntényt elkövetik, elkövetetik vagy együtt követik el.«

8. A finn törvény (V. fejezet 2. §.) úgy bünteti a felbujtót, mint a tettest.

9. A new-yorki törvény 29. §-a pedig a főbünszerzők fogalma alá vonva a tettest, felbujtót és segédet, szintén egyenlően rendeli büntetni a felbujtót a tettelssel.

10. Az osztrák legújabb javaslat 53. §-a (a képviselőházi bizottság szövegében 54. §.) következőleg szól: »Die Strafe des Anstifters (und des Gehilfen) richtet sich nach jenem Gesetze, welches auf die Handlung Anwendung findet, an welcher sie wissentlich theilgenommen haben....

11. Az új olasz törvény 63. §-a a felbujtót általában a tettelssel egyenlően bünteti, de ha a tettes »per motivi proprii« is követi el a bűntényt: úgy a felbujtó büntetése »ergastolo« helyett 25 évtől 30 évig terjedő elzárás, a többi büntetés pedig egy hatoddal leszállítható. (... »ma all'ergastolo é sostituita la reclusione da venticinque a trent'anni e le altre pene sono diminuite di un sesto, se l'esecutore del rea to lo abbia commesso anche per motivi proprii.«)

12. Az 1843-diki magyar büntető-törvényjavaslat intézkedései következőleg szólnak: »52. §. A ki mást az 51. §-ban körülírt módon valamely büntetltre felbujtott, mind azokra nézve, miket a tettes az ő felbujtása szerint elkövetett, úgy szintén azokra nézve is, mik eme büntettnnek elkövetésére mint eszközök szükségesek voltak, vagy abból multhatatlannul következtek, bünszerzőnek tekintetik, s úgy büntetetik, mintha azokat maga követte volna el. 53. §. Ha tehát a tettes a felbujtás következtében a büntetett bevégezte, a felbujtó az elkövetett büntettnnek bevégzésére rendelt büntetésnek teljes mértékéig büntetethetik.«

13. A magyar büntető-törvénykönyv 71. §-a velős rövidséggel csak ennyit mond: »A tettesek és azok felbujtói az elkövetett büntetetre vagy vétségre határozott büntetéssel büntetendők.«

Mindenütt tehát a felbujtó és tettes egyenlő büntetendőségének elve érvényesült. Ez helyes. Az, a ki más tettessé tett, épp oly büntetést érdemel, mint az, a ki saját elhatározásából a tett elkövetésére vállalkozott. A felbujtó büntetendősége a közös szándék által vont korlátokon belül a tettes kísérleti cselekményével veszi kezdetét és tetőpontját a bevezéssel nyeri.¹⁾ De azért, mint azt más helyütt körülményesen kifejtettem, a felbujtó büntetendősége nem függ attól, hogy a felbujtottat valóban meg is büntessék.²⁾ A viszonylagosan határozott büntető tétel korlátai között a felbujtót és tettet illető súlyosító és enyhítő körülményeket mindig kellő figyelembe veheti a bíró. A büntetendőség elvi egyenlősége nem jelenti semmi esetre sem a büntetendőség föltétlen egyenlőségét in concreto.³⁾ Ezt nem

¹⁾ John az »Entwurf mit Motiven zu einem St. G. B. für den Norddeutschen Bund« című művében annak a nézetének ad kifejezést, hogy a felbujtót éppen úgy kell büntetni, mintha a felbujtása következtében elkövetett bűntényt maga hajtotta volna végre. (»Man soll sich vorstellen, der Anstifter hätte das vom Thäter wirklich begangene Verbrechen selbst begangen, aber ohne die thäterische Ausführungsart; die aus dieser sich ergebenden Strafzumessungsgründe sollen nämlich unberücksichtigt bleiben.«) — Mot. 246. lap.

Johnnak erre a véleményére Schütze a következő igen helyes megjegyzéseket teszi: »Also der Anstifter hat das vorliegende Delict nicht begangen, allein man soll sich vorstellen, er hätte eben dieses thäterische Verbrechen verübt, indess ohne die Ausführungsart des Thäters; folglich ohne irgend welche Ausführungsart. Freilich, nicht das abstracte begriffliche Verbrechen, sondern das in concreto nicht von ihm, vielmehr vom Thäter begangene soll den Anhalt bieten; dieses aber abgesehen von den concreten Begehungsweise. Gesetz einmal — solche Gedankenoperation — wir wollen es bereitwillig so nennen und nicht: Fiction — gesetzt, sie wäre praktisch möglich, ausführbar, dann wäre sie jedenfalls unstatthaft, denn: 1. der Begriff des Anstifters ergibt ohne Weiteres, dass derselbe das vorliegende Verbrechen weder begangen hat, noch begehen wollte. 2. John straft den Anstifter für das, was er nicht begangen hat und nicht begehen wollte, was überall gar nicht geschehen ist. . . . 3. Das concrete thäterische Verbrechen ist es, und zwar mit der vom Anstifter beabsichtigten Ausführungsart, welche der Thäter sich angeeignet und in Vollzug gesetzt hat. . . . dieses thäterische Verbrechen ist es, an welchem der Anstifter lediglich schuldhaft theilhaftig genannt werden muss, aber als Nichtthäter stb. stb. (Nothwendige Theilnahme 407, 408. lapokon.)

²⁾ L. Dt. u. f. XI. 74.

³⁾ A felbujtót többször súlyosabban büntették bíróságaink, mint a tettet. Például szolgálhat a Dt. új folyam VI. kötetében 83. sz. alatt

értette így soha senki és nem is fogja érteni. A hol azonban a büntető tétel halál vagy életfogytig tartó fegyház, tehát olyan büntetés, a mi nem minimum és maximum korlátai között mozog: ott csak a rendkívüli enyhítő körülmények azok, melyek in concreto a büntetés egyenlőtlenségét eredményezhetik. De ez nem annyira az egyenlő büntetendőség szabályának erejét gyöngíti, mint inkább az említett büntetési nemek oszthatatlanságának árnyoldalaira mutat.

B) A segéd büntetendősége.

A büntető-jogtudomány haladásának egyik legszebb vívmánya annak az elvnek az érvényesülése, hogy a részeseket abban az arányban büntessék, a melyben a bűntény létrehozásához akár értelmi, akár anyagi közreműködésüikkel hozzájárulnak. A társulás, mely közös célért alakul és munkál, a közös akarattal elért eredményt magáénak ismeri. De a tagok elismerik azok érdemeit, a kik az első sorokban küzdöttek, kik megfeszített tevékenységgel harczoltak. Készséggel engedik át a közmunkások a dicsőség osztályrészét a felelősség terhével együtt a vezetőknek, a főszemélyeknek

A gonosztevők világának eszméi is csak ilyenek. Itt is elismerik maguk a gonosztevők társukban az erély nagyobb fokát, elismerik, kié a gonosz tett főérdeme, kik állanak az első sorban, kik érdemelnek többet a bűntény által szerzett előnyökből és kik azok, kik csak másodrendű tevékenységet fejtettek ki a »gonosz ügy« érdekében. A gonosztevő világ lélektana nem utolsó tényező a büntetőjogász kezében. Ők magok nem egyenlősítik magokat. Midőn a zsákmányon osztoznak, előáll a kérdés: ki mit tett, ki tett többet, és úgy osztják ki a prédát.

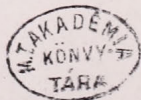
A büntetőjogász pedig, a ki elméletek hosszú sorozatán keresztül fejlesztette tudományát, bölcselkedett és búvárkodott, hosszú időn keresztül hirdette: »valamennyi egyenlő; nincs azok között különbség, kik együtt követnek el büntetendő cselekményt.« Évszázadokon keresztül hitték e tant. Lerakták számára a szövetség-banda-büntársaság alapját, és azt hitték, Róma és Görögország tekintélyére

közölt megvesztegetési eset, melyben a felbujtót egyhavi, a tettest tizennégy napi fogházbüntetésre ítélték. Vagy a Dt. u. f. XVI. kötetében 13. sz. alatt közölt eset, melyben a felbujtót halálra, a tettest életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélték.

hamisan hivatkozva, az ezekre az alapokra épített kártyaházat megvédik az idők fejlődésének vihara elől. Hitőkben sokáig nem csalatkoztak. Hisz Franciaország, Poroszország, Ausztria még ebben a században is a parificatio rendszerét iktatták törvénykönyveikbe. De most már elbukottnak tekinthető ez a rendszer örökre. Franciaország — nem helyesíthető úton ugyan — de 1832-ben a »circonstances atténuantes« segélyével bebizonyította, mikép vélekedik a code alaprendszeréről. Porszországban a német birodalmi büntető-törvénykönyv bir ma érvénnyel, mely az egyenlőtlen büntetési rendszert tette magáévá.

A tudományban újabban, kivéve Voisint a francziáknál, Schiracht, Stübelt, Dolmant a németeknél, kik közül is a két utóbbi inkább a szövetséglelmélet befolyása alatt csak hajlandóságot mutat a parificatio iránya iránt, tudtommal senki se találkozott, ki a parificatio rendszerének védelmére kelne. A tudományban ma általános elvként van elismerve az a tétel, hogy a segéd enyhébben büntetendő, mint a tettes és felbujtó. Ebben találkozik az objektivismus a subjectivismussal. Nagyon természetes, mert amaz alárendeltebb tevékenységnek tekinti általában a segélyt, mint a felbujtást vagy tettességet, emez pedig az érdek szempontja szerint a segédet csak más érdekében működő részesnek tartván, az enyhébb büntetendőséget a szándékmozzanat csekélyebb foka miatt igazoltnak tekinti. Csak hogy ismét nem szabad arról megfeledkeznünk, hogy egészen más jellegű tevékenység képez segélyt az egyik, és másnemű a másik elmélet szerint. Midőn tehát a subjectiv elmélet köréből hangzik fel: »a segéd enyhébben büntetendő, mint a felbujtó és tettes«, úgy ez az elmélet nem azt a tevékenységet bünteti mindig enyhébben, a melyet a tárgyi elmélet akar az említett általános kijelentéssel enyhébben büntetni. Ez a két irány elvi különbségének természetes következménye. Abban azonban megegyeznek, hogy a saját elméletük értelmében szerkesztett fogalmuk szerint a segéd általában mindig enyhébben büntetendő, mint a felbujtó és tettes. Minő különbség van a fősegély fogalmára nézve, azt bővebben fejtettem ki abban a szakaszban, mely a segély fajairól szól. Kifejtettem, hogy elméletileg nagyon nehéz oly fogalmat alkotni, mely biztosan volna képes meghatározni a lényeges segély fogalmát. Sőt a fogalom lényegére nézve akármilyen nélkülözhetetlen legyen is a lényeges segély, nem változtat ez a tulajdonság semmit. S a leghelytelenebb a tettesség fogalmi körébe vonni oly cselekményt, melyet a fogalmak természetes állása szerint

túláságos fictio nélkül tettesnek, társtettesnek tekinteni nem lehet. Kifejtettem azonban azt is, hogy azt az irányt, mely a társtettség és egyszerű segély között egy harmadik fogalom megállapítására törekszik, jogosultnak ismerem el. Éppen ha a fogalmakat a tárgyi elmélet szerint osztályozzuk és az elkövető cselekedet fogalmi körébe nem illő physikai közreműködést társtettségnek minősítenünk nem szabad: akkor, nehogy elmosódó subtilitások képezzék gyakran a büntetendőség merev általános szabályát, szükségesnek mutatkozik oly módról gondoskodni, mely a jogérzet és társadalmi védelem ez irányú követelményeit kielégíti. Ezért becsülöm többre Carrara »correus«-át, az olasz és belga törvények fősegédjét, kit a társtettséssel egyenlően lehet büntetni, mint azt a merev elméleti következetességet, mely további osztályozást nem tűr, hanem pusztá elméleti következetességből minden áron reá akarja a jogérzetre octoralni azt az elvet, hogy az a physikai közreműködés, mely a büntény physikai tényálladékanak legalább egy töredékét nem hordja magán, soha sem érdemli meg a tettes teljes büntetését. Nem győzőm ebben a tekintetben eléggé figyelemre méltónak jelezni a tettességet legtisztább objectiv alapon meghatározó olasz törvényt, mely szintén nem zárja el az utat a bíró elől, hogy bizonyos föltételek mellett a tettesre törvényileg szabott teljes büntetésig emelkedhessék akkor is, ha az a közreműködés nem képezi is a tényálladékcselekmény egyik ismérvének megvalósítását. — Tudom, hogy elméleti szempontból mekkora vitát lehet az általam hirdetett tan ellen zúdítani. Különösen a néhány német tanszéken hirdetett doctrinär elveket forgalomba lehet az ellen hozni. A következtetlenség vádját is lehet emelni. Mala fide akár a parificatio kísértetének fölélesztését is fejemre lehet zúdítani. Ellenem fogják vetni, hogy a tárgyi okság törvényeit nem értettem át. Mindazokat az érveket, melyek a szükséges és nem szükséges segély régi osztályozása ellen íróról íróra szálltak, újra csatarendbe lehet állítani. A »Feuerbach« fősegélye ellen folytatott vita anyagát föl lehet tárni. Mindezt tudom. Bár a kik a tárgyi okozatosság szempontjából támadják meg álláspontomat, azok megfontolhatnák, hogy a *bűnösség* és *okság* nem egy. Megfontolhatnák, hogy az igazi tárgyi okság tana a felbujtást sem tekinti szorosan véve *okozó* cselekménynek, hanem csak a cselekmény elkövetése egyik hatályos feltételének. A segédi cselekmény szintén csak föltétel, és így nem minőségi, de mennyiségi határvonal választja el a felbujtástól. Mégis a felbujtó és tettes egyenlő büntetendőségi elvében nem lát

a tárgyi okság elmélete ellemondást. A felbujtásnál a bűnösség belterjessége lép a hiányzó okság helyére. Épp így bizonyos segédi tevékenység is fölemelkedhetik a bűnösség amaz intensivitására, hogy ez épp oly büntetést érdemel, minőt az úgynevezett *okozó* tevékenységek. Ha majd bebizonyítják, hogy a társtetteség tárgyi elmélet szerint megállapított fogalma föltétlen és kizárólagos mértéke a büntetendőségnek is, ha bebizonyítják, hogy az elkövető cselekedet körén innen az élet ezernyi változatai között nincs, nem lehet oly anyagi közreműködés, mely a tettesre törvényileg szabott teljes büntetést megérdemli; ha bebizonyítják, hogy az a jogérzet hamis, mely ma — nem is szólva Franciaországról és Ausztriáról — Amerikában, Angliában, Belgiumban, Olaszországban, Németországban a törvényekben és bírói gyakorlatban nyilvánulva, megengedi, hogy a *tárgyi elmélet társtettesi fogalmának meg nem felelő anyagi közreműködést* is lehessen bizonyos föltételek mellett a tettesre törvényileg szabott teljes büntetéssel sújtani; ha bebizonyítják, hogy a hazai judicatura előtt még csak a kétely árnya sem lebeg arra nézve: helyes-e az anyagi közreműködés büntetendőségének mértékét kizárólag a tényálladék physikai ismérvének megvalósítására alapítani, és hogy a gyilkosságot bevégző tettekben támogató segély és a gyilkosság egy ismérvének megvalósítása között oly nagy különbség van, a minő különbséget jelent a 15 évi fegyház- és a halálbüntetés: akkor térjenek souverain nyugalommal napirendre Haus, Glaser, Carrara, Rossi, Chauveau, Hélie nagy szellemi hagyományai fölött, de a meddig ezt bebizonyítani nem képesek: addig a puszta elméleti következetesség magaslatairól nincs joguk kicsinyelni azt a legislativ irányt, mely az igazságos büntetendőség czéljainak szolgálatában oly rendszerre törekszik, mely az *igazán másodrendű részes* tevékenységet kívánja csak másodrendű büntetéssel sújtani, és nem akarja kitenni a judicaturát annak a gyakran tapasztalható kényszerhelyzetnek, hogy inkább társtettesnek minősíti a fogalmilag tettességet nem képező cselekményt is, mintsem elnémitsa annak a belső meggyőződésnek a sugallatát, hogy a bűnös cselekmény bűnösségi súlyánál fogva méltán sujtható a tettesre szabott teljes büntetéssel.

Ez a kivétel éppen nem ingatja meg a segély enyhébb büntetendőségének ma már szilárdan álló elvét. Inkább a szabály erősítésére szolgál. Azok, kik az érintett kivételes intézkedés jogosultságát vitatják, első sorban állanak a segély enyhébb büntetendőségének védői között. És ez természetes. Hisz ők csak a fogalmi categoriák merevségét

akarják kiegyenlíteni a büntetendőség követelményeivel, csak az elmosódó subtilitások határán támasztják az egyenlő büntetendőség igényét, de a fogalmak nagy elválasztó vonalának épségben tartására gonddal örködnek. Senki se teheti azt a szemrehányást pl. Carrarának vagy Hausnak, hogy a segély enyhébb büntetendőségének elvét nem igazán szolgálja azért, mert az előbbi a »correus«-t a tettessel (társ-tettessel) egyenlően büntetendőnek tartja, az utóbbi pedig a legbuzgóbb híve a belga büntetőtörvény »fősegéd« fogalmának. Mind a kettő hatalmasabb csapást mért a parificáló rendszerére, mint azok, a kik az ellenkező túlzásba esve, éppen annak az ügynek tettek szolgálatot, melynek ártani akartak.

A segély általános enyhébb büntetendőségének elve, mint említettem, ma már elméletben és törvényhozásban egyaránt elismerésre talált. Hogy összerű esetben néha a segédet súlyosabban büntethetik, mint a tettet: az alig szorul magyarázatra. Az enyhítő és súlyosító körülmények hatásán fordul meg a dolog.¹⁾ A büntetés rendszerére nézve általánosan elfogadott elv az, hogy a bűnsegéd a tettesre szabott büntetésnek csak egy részével sujtassék. Mint másodrendű részesség, mint accessorium a tettes büntetésének bizonyos hányadával büntetendő. Ámde melyek azok az elvek, melyek szerint a büntetés helyesen megállapítható? Többen a skalarendszert tartják a helyes megoldásnak. Maximumot és minimumot állapítanak meg a segéd büntetésére nézve is. Vagy $\frac{2}{3}$ vagy $\frac{3}{4}$ része a tettesre szabott büntetésnek képezi szerintük a büntetendőség maximumát és $\frac{1}{4}$ rész a minimumot. Mi részünkről a minimum mellőzésével a hányadmaximum határozott megállapítása mellett foglalunk állást. Azzal nincs mit dicsekednünk, hogy törvényünk csaknem a parificatióig emelte fel a segély büntetendőségét. Az enyhébben büntetendő tétel ruganyos fogalma mellett a tettesre szabott büntetést egy napnak vagy néhány órának levonásával lehet alkalmazni. Csak azért nem érezzük rendszerünk

¹⁾ A hazai judicaturában legtöbbször azokban az esetekben fordul elő a segéd súlyosabb büntetése, mint a tettesé, a mely esetekben a társ-tettség fogalmát bíróságaink bizonyos személyes minőség hiánya miatt kizártnak tekintik. Ilyenek a bukási esetek, melyekben tettes csak a bukott czég tulajdonosa lehet. Számos esetben az üzletvezetőt mint segédet súlyosabban büntették. A BJT. XVI. 94. lapon közölt eset szolgáljon például. Hogy más esetekben is többször súlyosabban büntették a segédet, mint a tettet, arra például szolgálhat a Dt. ú. f. IX. kötetében 129. sz. alatt közlött eset.

hiányát, mert a gyakorlat a nagy latitude-del vissza nem élt. Csak is ily rendszer mellett nem tört elő elemi erővel az a kíváncsi, hogy a fősegély fogalma a büntetőtörvénybe beillesztessék. Csak a halálbüntetéssel és az életfogytig tartó fegyházbüntetéssel sújtott cselekményeknél tört elő a gyakorlati érzék és követelte a fősegély fogalmát. Amde helyese-e a *segélyt általában* csaknem a parificatióig felemelni? Miért akkor a nagy küzdelem a részességi fajok megállapításánál, midőn a törvény azután csak annyit mond, hogy a segélyt egy nappal vagy néhány órával kevesebb büntetéssel lehet sújtani, mint a mennyit a tettesre szabott büntetés tétele megenged?

Tekintsük a törvényhozásokat közelebbről.

1. Franciaországban, mint láttuk, a parificatio rendszerét fejezik ki a code 59—62. §§-ai, melyeket már többször idéztem, ámbár, mint fentebb kimutattam, az általános rész szigorát nagyban enyhítették a törvény különös részében megállapított kivételek. Az 1832-diki törvény az enyhítő körülmények rendszerével segített a túlszigoron. Csak hogy ez a leghelytelenebb mód, a mivel a bajon segíteni lehetett. Az enyhítő körülmények rendkívüli és nem rendes viszonyokra illenek. A bíróság arra van kényszerítve, hogy a segélynél rendszerint használja a »circonstances atténuantes« kedvezményét, és ott is enyhítő körülményeket fogadjon el, a hol olyanokról tárgyalatosan szó sem lehet. De hogy a büntetés túlszigora alól meneküljön a vádlott, az esküdtek a bűnsegédekre a »circonstances atténuantes« kedvezményét rendszerint alkalmazzák.

2. Az osztrák büntető-törvénykönyv (5. 239. §§.) valamennyi büntársat és részest egyenlő büntetendőségi vonalba állítja a tétessel, de a segélyt mint enyhítő körülményt kívánja tekintetbe vétetni (44. §. *e*) 263. §. *k*) pontok.)

Egyébiránt a különös részben több büntettnél a segély enyhébb büntetendőségét mondja ki.

Ugyanezt a rendszert követte a Theresiana, (III. 6., 8., 11. §§.), a József-féle büntetőtörvény (7. §.).

A részesség rendszerére nézve az 1852-iki és 1803-iki osztrák büntetőtörvény között semmi különbség.

3. A belga büntetőtörvény, mely a fősegélyt, valamint a büntett elkövetésénél való közvetetlen közreműködést, a társ-tettségét bűnszerzőségnek tekinti (»Nous sommes d'accord — mondja a kamarai bizottsági jelentés — avec le code français sur ce point, que tous ceux qui ont exécuté le crime, qui ont coopéré à son exécution par un fait immédiat et

direct, qui ont prêté pour son exécution une aide telle que sans leur secours le crime n'aurait pas été commis, en un mot, tous ceux, que nous appelons auteurs physiques, méritent d'être punis de la même peine« Nypels: Législation etc. I. kötet 152. lap), a segédek büntetendőségére nézve 60. §-ában következőleg intézkedik: »Les complices d'un crime seront punis de la peine immédiatement inférieure à celle qu'ils encourraient s'ils étaient auteurs de ce crime, conformément aux art. 80 és 81 ¹⁾ du présent Code.

La peine prononcée contre les complices d'un délit n'excédera pas les deux tiers de celle qui leur serait appliquée s'ils étaient auteurs de ce délit.«

A belga büntetőtörvény a *büntett* részeseire nézve az enyhítő körülmények által megokolt büntető rendszert alkalmazza, a *vetségek* részeseire nézve pedig kimondja, hogy a büntetés a tettesre szabott büntetés két harmadánál fölebb nem mehet.

4. Németországban a francia code-ot több országban utánózták. Poroszországban nagy befolyása volt a francia paraficáló rendszernek. A porosz büntető-törvénykönyv 35. §-a minden részesre a tettesre szabott büntetést rendeli alkalmazni.

De ezután így folytatja: »Wird festgestellt, dass im Falle des §. 24. No. 2. (itt azon részességről van szó, mely segélyt képez) die Theilnahme eine nicht wesentliche war, so sind nachstehende Bestimmungen massgebend:

1. Statt der Todesstrafe oder ausschliesslich lebenslänglichen Zuchthausstrafe trifft zeitige Zuchthausstrafe von

¹⁾ 80. §: La peine de mort sera remplacée par les travaux forcés à perpétuité ou les travaux forcés de quinze ans à vingt ans.

La peine des travaux forcés à perpétuité, par les travaux forcés de quinze ans à vingt ans, ou de dix ans à quinze ans.

La peine des travaux forcés de quinze ans à vingt ans par les travaux forcés de dix ans à quinze ans ou la réclusion.

La peine des travaux forcés de dix ans à quinze ans par la réclusion ou même par un emprisonnement qui ne sera pas au-dessous de trois ans.

La peine de la réclusion, par un emprisonnement de trois mois au moins.

81. §. La peine de la détention perpétuelle sera remplacée par la détention extraordinaire ou par la détention de dix ans à quinze ans.

La peine de la détention extraordinaire par la détention de dix ans à quinze ans ou de cinq ans à dix ans.

La peine de la détention de dix ans à quinze ans, par la détention de cinq ans à dix ans, ou par un emprisonnement qui ne sera pas au-dessous de deux ans.

La détention de cinq ans à dix ans, par un emprisonnement qui ne sera pas au-dessous de deux mois.«

mindestens sechs Jahren und Stellung unter Polizeiaufsicht ein.

2. In allen übrigen Fällen kann die Strafe bis auf die Hälfte des niedrigsten Maasses der auf das Verbrechen oder Vergehen angedrohten Freiheitsstrafe und Geldstrafe ermässigt werden etc.

Az 1859-diki május 30-diki törvény a büntetés enyhítését a nem lényeges segélyre nézve általában elrendelte.

A német particularis törvények legnagyobb részén a francia törvénynek befolyása különböző mérvben ugyan, de észrevehető.

Az 1849-diki württembergi büntetőtörvény 13. §-án, a bajor törvény 55. §-án, a lübecki törvény 33. §-án észrevehető a francia befolyás, de a túlszigoron segítve van az által, hogy mindezek a törvények a segélyt mint enyhítő körülményt tekintik.

A másik rész a szövetséglelmélet elveinek befolyása alatt állott. Akár a thüringiai (31. 35. §§.), akár az altenburgi (33. 37. §§.), vagy a braunschweigi (42—46. §§.), büntetőtörvényeket tekintsük: mindenütt ott találjuk a szövetséglelmélet tanainak érvényesülését. Ugy hogy tulajdonképen az enyhébben büntetendő segély alatt csak azt a közreműködést lehet érteni, melyet előleges megbeszélés nélkül nyújtottak és pedig az elkövetés előtt, mert az elkövetés alatt kifejtett közreműködést már a »Miturheberschaft« fogalma alá vonták.

A badeni (134—136. §§.), hesseni (73., 83., 84. §§.), hamburgi (44. 45. §§.) büntetőtörvények általában helyesen különböztetik meg a »bűnszerzőséget« (Urheberschaft) a segélytől, és enyhébben rendelik büntetni a segédet, de a szövetség még mindig külön tekintet alá jött és ezt igen szigorú büntetéssel sújtották. A szász büntető-törvénykönyv (53—55), mely mint már többször érintettem, az alanyi elmélet alapján áll, szintén enyhébben rendeli büntetni a segédet, csak hogy éppen úgy, mint a badeni, hesseni, stb. büntetőtörvények a szövetségeseket oly szigorúan bünteti, hogy a pusztá jelenlét is »bűnszerzőséget« képez.

Daczára, hogy az elkövetésnél együtt közreműködők bűnszerzőknek tekintettek; továbbá hogy a szövetség oly tág teret adott a bűnszerzőség fogalmának: a württembergi és hesseni büntetőtörvények még külön megkülönböztették a fősegédet és ezt szintén a tettessel egyenlő büntetendőség alá helyezték.

Ily törvényhozási kép előzte meg a német birodalmi büntető-törvénykönyvnek 49. §-át, mely így szól: »Die Strafe des Gehülfen ist nach demjenigen Gesetze festzusetzen, welches auf die Handlung Anwendung findet, zu welcher er wissentlich Hülfe geleistet hat, jedoch nach den über die Bestrafung des Versuches aufgestellten Grundsätzen zu ermässigen.«¹⁾

A segélyt a kísérlettel egyenlő tekintet alá vonni igen helyes felfogás. A kísérletet elkövető nem végzi be a bűntényt, valamint a segéd is csak közreműködik a bevégezésre, de maga azt nem hajtja végre, nem teszi teljessé. »Versuch und Beihülfe — mondja találón Geyer — kann man also »unvollkommene Verbrechenformen« nennen. »Csakhogy a kísérlet büntetésénél is meg kell állapítani határozottan a maximumot, mert a meddig viszonylag határozott büntető rendszert követnek a modern büntetőtörvények: nem megokolt, hogy a kísérletnél a maximum felé oly szertelen latitude-je legyen a bírónak, a minőt a »kísérlet enyhébben büntetendő« tétele jelent.²⁾

5. A svajczi törvények közül a zürichi büntetőtörvénykönyv 39. §-a következőleg rendelkezik: »Die Theilnehmer, welche durch Rath oder That die Verübung des Verbrechens wissentlich erleichterten oder beförderten, oder

¹⁾ A kísérlet büntetésére nézve a német birodalmi büntetőtörvény következőleg intézkedik: 44. §: Das versuchte Verbrechen oder Vergehen ist milder zu bestrafen, als das vollendete.

Ist das vollendete Verbrechen mit dem Tode oder mit lebenslänglichem Zuchthaus bedroht, so tritt Zuchthausstrafe nicht unter drei Jahren ein, neben welcher auf Zulässigkeit von Polizei-Aufsicht erkannt werden kann.

Ist das vollendete Verbrechen mit lebenslänglicher Festungshaft bedroht, so tritt Festungshaft nicht unter drei Jahren ein.

In den übrigen Fällen kann die Strafe bis auf ein Viertheil des Mindestbetrages der auf das vollendete Verbrechen oder Vergehen angedrohten Freiheits- und Geldstrafe ermässigt werden. Ist hiernach Zuchthausstrafe unter Einem Jahre verwirkt, so ist dieselbe nach Massgabe dess §. 21. in Gefängniss zu verwandeln.«

²⁾ Baumgarten Izidor »Die Lehre vom Versuche der Verbrechen« című művében a kérdésnek erről az oldaláról így szól: »Zweifelsohne nimmt hier das Gesetz zu wenig Rücksicht auf den Mangel der Rechtgutverletzung und wird diesem Umstande viel weniger Gerechtig als die neueren ausländischen Gesetzbücher und Entwürfe, welche mit — Ausnahme der ungarischen — den Versuch entweder mit einem Bruchtheile des Maximums der Vollendungsstrafe (wie der österreichische Entwurf — dreiviertel der höchsten Strafe — und das niederländische Gesetzbuch — zweidrittel derselben) oder (gleich dem belgischen) einer, beziehungsweise (gleich dem italienischen Entwurf) mit zwei bis drei Stufen milder, als die Vollendung bestrafen, oder den Versuch als Milderungsumstand bezeichnen (russischer Entwurf).«

eine nach der That zu leistende Hülfe oder Unterstützung vorher zusagten (Gehülfen), werden nach dem Masse, in welchem sie zur Vollbringung des Verbrechens beigetragen haben, mit Strafe belegt (37. §.), bei deren Ausmessung der Richter unter das Minimum der für den Thäter festgesetzten Strafe hinabgehen, sowie auch eine mildere Strafart wählen kann.«

A zürichi törvény szerint tehát a segédekre a tettes teljes büntetésének alkalmazása sincs kizárva, de egyúttal a legkisebb minimumig szállhat a bíró. Valóban az arbitriumra van tisztán bízva a zürichi törvény szerint a részeség büntetendősége.

6. A genfi törvény, mely az elkövetésnél való közvetetlen közreműködést a tettesség fogalmi körébe vonja, a »complices« büntetéséről a 44-dik §-ban következőleg szól: »Les complices d'un crime, d'un délit ou d'une tentative de crime ou de délit sont punis de la manière suivante:

1. Si la peine portée contre l'auteur principal est la réclusion à perpétuité, le complice est puni de la réclusion de dix ans à vingt ans.

2. Si la peine est divisible, le complice est puni du quart au moins et des trois quarts au plus, de la même peine.«

A genfi törvény tehát szintén a skála-rendszert követi. A maximum meghatározását helyeseljük — de itt a minimum nagyon magas, mert a büntetés egy negyedét veszi fel. A svajczi törvények közül több határozta már meg hányadban a maximumot, pl. a tessini, freiburgi.

7. A németalföldi büntetőtörvény 49. §-a szerint a »büntetltre rendelt főbüntetés legmagasabb tétele a részesek büntetésénél egy harmad részzel kevesbítették. Az életfogytig tartó fegyházbüntetéssel sújtott büntettnél legföljebb 15 évig terjedhet a büntetés« stb.

Itt a büntetés maximuma van csak meghatározva. Ez a helyes követendő irány.

8. Olaszország régiebb törvénykönyveiről már többször megemlékeztem és említettem, hogy a toscanai (49. §.) és sardiniai büntetőtörvények (102. §.) az elkövetésnél való közvetetlen közreműködést tettességnak tekintették, ezen kívül a segélyt enyhébben büntették, mint a »bűnszerző«-séget. Az új olasz törvény 64. §-a szintén meghatározza a maximumot. Ha »ergastolo« a büntetendő cselekményre szabott büntetés: úgy 12 évtől 24 évig terjedő elzárás a segéd büntetése, ha pedig más büntetéssel van sújtva a cselekmény, a büntetés felére leszállított büntetés alkalmazandó... »E punito

colla reclusione per un tempo non minore di dodici anni, ove la pena stabilita per il reato commesso sia l'ergastolo, e negli altri casi con la pena stabilita per il reato medesimo diminuita della metà«

9. A régibb osztrák javaslat hasonlóképen a skála-rendszert tette magáévá. Ennek 53. §-ában következőleg intézkedett:

»Die Strafe des Anstifters und *des Gehilfen* richtet sich nach jenem Gesetze, welches auf die Handlung Anwendung findet, an welcher sie wissentlich theilgenommen haben, die Strafe des Gehilfen ist jedoch nach dem Bestimmung des §. 48. Absatz 1. und 2.¹⁾ zu bemessen, ohne Unterschied, ob von Seite des Thäters das Verbrechen oder Vergehen vollendet, oder nur versucht wurde.«²⁾ Az osztrák új javaslat (53. §.) a parificatiót hirdeti, a mennyiben eltérő intézkedés nincs. Ily eltérő intézkedés van pl. a gyilkosságnál.

10. Az 1843-diki magyar büntető-törvényjavaslat, mely 70. §-ában a fősegédet, (»ölynemű segítséggel járult a büntettnök elkövetéséhez, mely nélkül a büntett a fenforgó körülmények között el nem követtethetett volna«) a büntényre rendelt teljes büntetéssel engedte büntetni, 59. §-ában a segéd büntetésére nézve következőleg rendelkezik: »A büntésegédet annál súlyosabb beszámítás terheli, minél inkább elősegítette hozzájárulása által a bünténynek elkövetését, de büntetése kisebb leend, mintha a büntényt maga követte volna el.«

Az 1843-diki javaslat azonban az akkori particularis törvényekben uralkodó elvek szerint a szövetség külön alakját is ismerte (60. §.), e szerint pedig »ha a célbavett büntett csakugyan bevégeztetett, mindenik szövetező, ki a szö-

¹⁾ Az idézett hely így szól: »Wenn das vollendete Verbrechen mit dem Tode bedroht ist, so tritt bei dem Versuche Zuchthausstrafe von drei bis zu zwanzig Jahren, und wenn es mit einer lebenslänglichen Freiheitsstrafe bedroht ist, die im Gesetze bezeichnete Strafe in der Dauer von drei bis zu fünfzehn Jahren ein. Neben der Zuchthausstrafe kann auf Zulässigkeit von Polizei-Aufsicht erkannt werden.

In den übrigen Fällen beträgt das höchste Mass der zulässigen Strafe drei Viertheile des höchsten Masses der auf die Vollendung gesetzten Strafe und kann, wo das Mindestmass mit einem Jahre oder nach Jahren bestimmt ist, bis auf ein Viertel des niedersten Masses der auf das vollendete Verbrechen oder Vergehen angedrohten Strafe herabgegangen werden. Wenn hienach Zuchthausstrafe unter einem Jahre einzutreten hätte, so ist dieselbe nach Massgabe des §. 16. in Gefängniß zu verwandeln.«

²⁾ Geyer dícsérőleg nyilatkozott erről a rendszerről. Nagy előnyt látott ebben szemben a német törvénnyel. (Grünhut Zeitschriftjében II. 350.)

vetkezésnek következtében a büntett elkövetése előtt vagy alatt, vagy után arra együtt munkálódott, vagy pedig az által, hogy a véghezvitelnél szándékosan megjelent, készségét az együttmunkálásra megmutatta, mint bűnszerző azon büntetés alá esik, melyet azon büntettre rendel a törvény etc.»

A magyar büntetőtörvény a segély büntetendőségének kérdésében a német birodalmi büntető-törvénykönyv rendszerét utánozta, midőn 72. §-ában kimondta: »A bűnszegdek büntetésének megállapításánál a kísérletre vonatkozó szabályok (66. §.)¹⁾ szolgálnak irányul.«

De amnyiban eltért a magyar törvény a német birodalmi büntetőtörvény rendszerétől, hogy minimumot a halál-nál és életfogytig tartó fegyházbüntetéssel sújtott büntettek-nél megállapított ugyan, (öt illetve három évet — a német törvény csak három évet), de a többi esetekben nem állapított meg minimumot, míg a német birodalmi törvény 44. §-a a bevégzett büntettre vagy vétségre szabott büntető tétel legkisebb-fokának egy negyed részét állította fel minimumul ama büntetendő cselekményeknél, a melyek halállal vagy életfogytig tartó fegyházbüntetéssel nem sújtatnak.

A bűnszegély büntető rendszerét miért nem tartom helyesnek: ezt főntebb kiemeltem. Határozott maximum minimum nélkül — ez felel meg a viszonylagosan határozott büntetés rendszerének. A legújabb európai törvényhozó alkotások is mutatják, hogy ezt az irányt kell követni. Természetesen csak azzal a föltétellel, hogy in thesi az úgynevezett fősegédet a büntetendőség szempontjából egy vonalra állítsuk a felbujtóval és tettessel.

.....

Vajha gondoskodott volna törvényhozásunk, hogy a társtettség fogalmának tárgyi értelmezése mellett is lehetőségessé volna téve a bírónak az elkövető cselekedet töredékét magában nem foglaló, de a bevégző tettekben nyújtott hatályos és az előbbivel egyenlő bűnösségi tartalommal

¹⁾ 66. §. A kísérlet enyhébben büntetendő, mint a véghezvitt büntett vagy vétség.

A kísérlet büntetése a véghezvitt büntettre vagy vétségre megállapított büntetés legkisebb mértékén alúl is, sőt a megállapítottnál enyhébb büntetési nemben is kiszabható.

Olyan esetekben, melyekben a véghezvitt büntettre halál vagy életfogytig tartó fegyházbüntetést határoz a törvény: a kísérlet büntetése határozott ideig tartó fegyház, mely azonban a halállal büntetendő büntettek-nél öt, az életfogytig tartó fegyházzal büntetendőknél három évnél enyhébb nem lehet.

bíró cselekményt is esetleg a tettesre törvényileg szabott teljes büntetéssel sújtani!

Akkor nem jelenne meg annyiszor a skepsis árnya a bíróság termeiben és nem kérdezné: igaz-e, hogy a gyilkosság elkövetésénél a tényálladék egyik töredékének megvalósítása és a bevégző tettekben nyújtott hatályos és nélkülözhetetlen közreműködés között oly különbség van, a minő különbséget a büntetés területén a halál és a tizenöt évig tartó fegyházbüntetés jelentenek!

Akkor talán nem volna szükség arra, hogy a helyes fogalmi felosztáson ütött rés árán érvényesüljön a büntetendőség igazságos követelményei és a társadalmi védelem igényei iránt táplált bírói meggyőződés!

Akkor nem volna szükség a felbujtó fogalmának denaturalisálására és annak oly mérvű kiterjesztésére, hogy tulajdonképen a »lényeges segély« fogalmát takarja.

Akkor nem fordulna elő, hogy a társtettség fogalmi körét oly cselekményre is kiterjesszék, a mely a tényálladék anyagi alkatelemének egy árnyalatával sem bír.

Erős meggyőződésünk, hogy e sokat vitatott kérdés teljesen ki fog bontakozni a fictiók világából. A tettség natural-jelentősége fog győzedelmeskedni. A kérdés már ma is csak úgy van helyesen föltéve: kit lehet a részesek közül úgy büntetni, mint a tettest, azaz ki érdemli a cselekményre szabott büntetést úgy, mint ha a cselekményt egészen maga követte volna el?

Erre a kérdésre — eltekintve itt a felbujtótól — némelyek elég szerencsések, hogy categorice tudnak felelni, midőn azt mondják: csak azt lehet úgy büntetni, mint a tettest, a ki a tényálladék physikai töredékének egy részével járult a tetthez. Előttünk folyton ott lebeg az a részes, a ki a gyujtogatónak oda nyújtja az égő csóvát, folyton látjuk azt a részt, a ki a dulakodók közül az egyiknek átadja az élesre fent kardot, hogy talán ennek döfése által legnagyobb ellenségétől meneküljön.

Szemünk előtt lebeg az esetek egész halmaza, midőn a hűség leple alatt a cseléd kicsalja a házból gazdáját, s ez alig lép ki, czinkostársai elkövetik a gyilkosságot. Ismerjük azokat az eseteket, midőn az egyik társ különféle ürügyek alatt visszatartja az áldozatot, míg társai megérkeznek.

Kiemelkednek azok az esetek is, midőn a cseléd a gyilkosságra és rablásra irányult összebeszélés következtében bűntársait beereszti és elhelyezi, s az elkövetés végzetes pillanatát kijelöli stb.

Előttünk látjuk mindig a cselekmények egész csoportját, a hol a társtettség fogalma nem construálható.

A tárgyi elméletre alapított társtettségi fogalmi meghatározás értékes szabály, de értéke csökken, ha a büntetendőség területén a kizárólagosság kiváltságát követeli. Ezért hiszszük mi, hogy az a törvényhozói álláspont, mely e szamos elmélet mellett nem veti el azt a gondolatot sem, melyet e munkálat során a fősegély büntetendőségének mérvéhez fűztünk, a gyakorlati igazságszolgáltatás igényeinek inkább megfelel. Talán nem oly szép ez az elméletben, talán könnyebben lehet ezt a »Begriffsjurisprudenz« etheri világból szörszálhasogatni, de hogy a gyakorlatot, az életet, melynek minden elmélet szolgálni tartozik, inkább kielégíti, az abból is következtethető, mert a *benne rejlő igazság a bírói ítéletekben oly gyakran vonul meg a »felbujtó« és »társtettes« természetéből kiforgatott fogalmának takarója* alatt.

BUDAPEST.

Az Athenaeum r.-társ. könyvnyomdája.

1893.